

Colecția
Fundamente

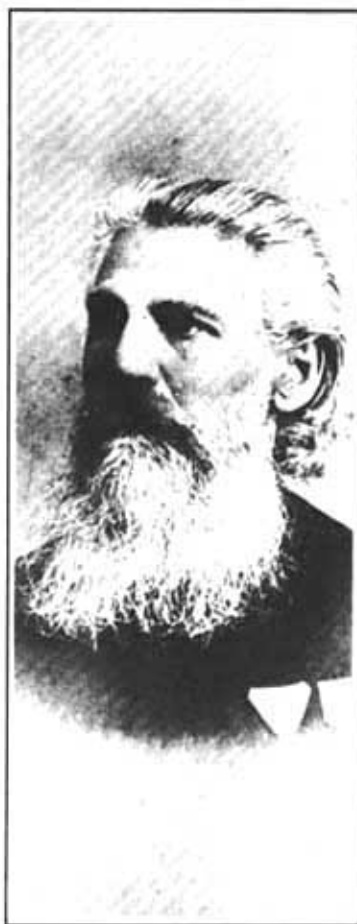
Mai fiecare știe că poporul român de pretutindenea, pe lângă sărbătorile legate de biserică sau creștine, mai ține încă și alte sărbători, nelegate sau păgâne.

Sărbătorile legate tuturor li-s cunoscute, căci fiecare creștin adevărat le serbează; nu tot așa însă și cele nelegate, și cu atîta mai puțin numărul, numele și cauza ținerii lor.

A sosit însă timpul ca să le cunoască și pe acestea nu numai poporul de rînd, care adeseori le ține cu o sfințenie mai mare chiar decît pe cele legate, ci și ceilalți români, căroră nu li-s cunoscute, și mai ales cei ce se ocupă cu studiul literaturii populare.

Și asta cu atîta mai mult, deoarece ele, și cu deosebire legende, poeziile, datinele, credințele, superstițiunile, petrecerile și jocurile uzitate în decursul lor, sînt de o însemnătate foarte mare pentru literatura și mitologia română.

SIM. FL. MARIAN

S. Fl. Marian.

SIM. FL. MARIAN

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

Studiu etnografic

I

Ediție îngrijită și introducere
de
IORDAN DATCU

EDITURA FUNDATIEI CULTURALE ROMÂNE

CUPRINSUL

Introducere	V
Notă asupra ediției	XVII

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI, vol. I, CÎRNILEGILE

Prefață	3
---------	---

SFÎNTUL VASILE SAU ANUL NOU

I. Seara Sfîntului Vasile	5
II. Colindatul	10
III. Plugușorul	22
IV. Vasilca	39
V. Vergelul	44
VI. Călindariul	70
VII. Vraji și farmece	94
VIII. Anul Nou	110
IX. Semănatul	113
X. Sorcova	118

BOBOTEAZA

I. Ajunul Bobotezei	123
II. Botezul	127
III. Farmece și vraji	137
IV. Boboteaza	143
V. Iordanul	146
VI. Ardeasca	157

IOAN BOTEZĂTORUL

I. Ioan Botezătorul	159
II. Iordănitarii	166

SÎN-PETRU DE IARNĂ

I. Antanasille	168
II. Sîn-Petru de iarnă	169
III. Cercovii de iarnă	174

ÎNȚÎMPINAREA DOMNULUI

I. Sfîntul Trifon	176
II. Întîmpinarea Domnului	181
III. Ziua ursului	183
IV. Martinii de iarnă	184
V. Filipii de iarnă	186

JOIA NEPOMENITĂ

SFÎNȚII HARALAMPIE ȘI VLASIE	187
I. Sf. Haralampie	190
II. Sf. Vlasie	197

LĂSATUL SECULUI

I. Simbăta părinților	199
II. Moșii de iarnă	199

III. Lăsatul secului	202
IV. Refenelele	204
V. Alimori	207
VI. Postul negru	211
VII. Baterea alviței	213
VIII. Cucii	215
IX. Legarea grînelor	217
X. Bobii	218

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI, vol. II, PĂRESIMILE

Prefață	223
---------	-----

LUNEA CURATĂ

I. Lunea curată	225
II. Spolocania	226
III. Înăcrirea borșului	227
IV. Jujeul	230
V. Lunea păstorilor	233
VI. Zilele nebunilor	234
VII. Marțea vaselor	235

DRAGOBETELE

SÎN-TOADER

I. Sîn-Toader	239
II. Caii lui Sîn-Toader	244
III. Spălarea capului	252
IV. Tunderea vitelor	263
V. Coliva lui Sîn-Toader	265
VI. Încurarea cailor	269
VII. Înfătățirea și însurățirea	274
VIII. Vraji și farmece	277
IX. Bulciul Sîn-Toaderului	279

BABA DOCHIA

I. Baba Dochia	281
II. Zilele Babei	309
III. Mărțișorul	312
IV. Dragobetele	317

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului următor, este adesea exprimată, nu doar cu preocupare, ci și cu adîncă îngrijorare, convingerea că producțiunile populare pier în fața avansului civilizației, și că dacă nu se purcede la o cercetare adîncită paguba va fi imensă, fiindcă ceea ce se culesese pînă atunci era puțin și irelevant. Iată de ce acum cercetarea spiritualității poporului român dobîndește o mare extensiune, un număr apreciabil de etnografi și folcloriști distingîndu-se prin contribuții însemnate, grație cărora au fost scoase la lumină domenii necunoscute sau vag știute. Se manifestă o imensă preocupare pentru strîngerea a cît mai multe documente, pentru înfăptuirea de arhive folclorice și etnografice. T. Maiorescu, ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1874-1876), schițează un plan de culegere, prin învățătorii rurali, a folclorului literar și muzical, B.P. Hasdeu lansează cele două chestionare ale sale, *Obiceiele juridice ale poporului român. Programa* (1878) și *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română* (1884-1885), Nic. Densușianu trimite și el în țară un *Chestionariu despre tradițiunile și antichitățile țărilor locuite de români* (I, 1893, II, 1895). Apare, începînd din martie 1892, prima revistă de folclor, *Șezătoarea*, la Fălticeni, pe care A. Gorovei o va scoate pînă în anul 1929. Sint tipărite, începînd din 1895, *Proverbele românilor*, vastul corpus înfăptuit de Iuliu A. Zanne, ultimul volum, al zecelea, apărînd în 1912. Cîțiva distinși profesori realizează, cu ajutorul elevilor lor, bogate culegeri, ca aceea înfăptuită de canonicul blăjean Ion Micu Moldovan, între anii 1863 și 1878, ori ca aceea coordonată de Gr. Crețu, în timpul cît a fost profesor la Huși și apoi la Liceul „Matei Basarab” din București (din anul 1882). Gr. G. Tocilescu, secundat de profesorul Christea N. Țapu, inițiază în anul 1897 adunarea *Materialurilor folcloristice*, apărute în 1900.

Unul dintre aceia care au contribuit fundamental la remedierea situației semnalate a fost Simion Florea Marian. Era și el convins, în 1882, că „nici a suta parte din literatura poporană încă nu s-a scos la lumină”. Între aceia amintiți, la care s-ar putea adăuga și numele altora, S. Fl. Marian și-a cîștigat merite mari, profilul său de etnograf fiind singular. De altfel, în anul 1882, cînd S. Fl. Marian si-a rostit discursul de primire în Academia Română, B. P. Hasdeu, în răspunsul la discursul de recepție i-a spus, între altele, că este „singurul etnograf român” din sinul prestigiosului for de cultură. Această notă de unicatitate avea să capete tot mai ferm contur, fiindcă într-adevăr unică este opera sa prin multitudinea domeniilor prospectate, prin noutatea adusă în

multe studii ale sale, prin scrupulozitatea cu care a investigat zone etnofolclorice până atunci virgine, prin talentul cu care a știut să antreneze un număr record de colaboratori benevoli.

La primirea în rândurile membrilor Academiei Române, S.Fl. Marian avea în urma sa o întinsă activitate în presa vremii: *Albina, Albina Carpaților, Amicul Familiei, Amicul poporului, Aurora română, Calendar ordinal, Calendar diecezan, Calendarul poporului, Cărțile sateanului român, Columna lui Traian, Convorbiri literare, Familia* (în aceasta a debutat în anul 1866 cu studiul *O nuntă la Iliești în Bucovina*), *Federațiunea, Foaia Societății Românismul, Gazeta poporului, Lumea nouă, Rîndunica, Șezătoarea, Traian*, ș.a. și tipărise patru volume: *Poezii populare din Bucovina. Balade române* (1869), *Poezii populare române* (I, 1873, II, 1875) și *Tradițiuni populare române* (1878).

S.Fl. Marian¹ s-a născut la 1 septembrie 1847 în satul Iliești, de lângă Suceava, într-o familie de țărani, tatăl său fiind fiu de preot iar mama sa fiică de dascăl. Urmează trei clase la școala primară din Iliești (1859-1860), după care a continuat la Școala poporală germană din Suceava. Este, după absolvirea acestei școli, elev la liceul cezaro-crăiesc cu limba de predare germană, unde are profesori cehi, polonezi și germani. Își continuă studiile la Gimnaziul superior românesc grăniceresc greco-catolic din Năsăud (unde termină clasa a VII-a), și apoi la liceul din Beiuș clasa a VIII-a și examenul de maturitate (1871).

Între anii 1871 și 1875 studiază la Facultatea de Teologie de la Cernăuți. După absolvire ocupă următoarele slujbe: preot la Poiana Stampii (14 iulie – 19 octombrie 1876), Cindreni, Voloca, Siret (în această din urmă localitate fiind ajutor de preot începând din mai 1877); totodată, la Siret este, începând de la 8 august 1879, catehet la școala poporală mixtă și apoi la școala reală inferioară; din mai 1883 funcționează ca „învățător provizor” la gimnaziul superior ortodox-oriental din Suceava, învățător definitiv va fi de la 17 iulie 1885 iar de la 21 decembrie 1894 – profesor definitiv. Stabilite la Suceava, desfășoară de acum până la trecerea sa în lumea celor drepti, o însuflețită activitate în învățământul local, în viața culturală a urbei. Ca publicist a scos, între anii 1886 și 1891, împreună cu T.V. Ștefanelli, St. Ștefureac și Matei Lupu, *Revista politică*, prima gazetă românească din Suceava, care și-a propus „să apere poziția românilor în viața publică din Bucovina și să ție viu sentimentul de solidaritate”. Membru al Societății Școala română și al Clubului român. Opera sa etnografică și activitatea amintită i-au atras simpatia multor personalități, care i-au trecut pragul casei din Suceava: Ion Bogdan, G. Bogdan-Duică, T.T. Burada, M. Eminescu, C.I. Istrati, G. Musicescu, G. Weigand, A.D. Xenopol, ș.a.

Etapă suceveană a vieții sale este cea mai prolifică, acum elaborând și tipărind, într-un ritm pentru care mulți l-au invidiat, lucrări privind cele mai diverse componente ale culturii populare: *Ornitologia poporană română*, I-II (1883), *Descâlcețe populare române* (1886), *Nunta la români*, studiu istorico-etnografic comparativ (1890), *Înmormintarea la români*, studiu etnografic (1892), *Nașterea la români*, studiu etnografic (1892), *Satire populare române* (1893), *Vrăji, farmece și desfaceri* (1893), *Răsplata. Povești din Bucovina* (1897), *Sărbătorile la români*, I (1898), II (1899), III (1901), *Poezii populare*

despre Avram Iancu (1900), *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, studiu folcloristic (1903), *Legende Maicii Domnului*, studiu folcloristic (1904), pe a cărui documentație avea să-și scrie Mircea Eliade articolul *Maica Domnului* (în revista *Familia*, Oradea, an. III, nr.6, iulie-august 1936, p. 33-38). Unele lucrări i-au apărut postum, ca *Hore și chiuituri din Bucovina* (1910), iar altele au rămas în manuscris până acum, cea mai importantă fiind *Botanica poporală*. Toate la un loc alcătuiesc o operă pentru care autorul ei a fost calificat „figura dominantă în etapa de elaborare a etnologiei române, care profesează un *romantism etnografic* de bună calitate”².

S.Fl. Marian a fost o energie. Pe lângă activitatea sa de preot și militant pentru drepturile românilor bucovineni, dimensiuni care au făcut din el – cum a scris Leonida Bodnărescu – „duhovnic adevărat și strajă a românismului”³, s-a consumat creator în alte varii activități, nu mai puțin însemnate, cum a fost aceea de colaborator la Dicționarul Academiei Române, pentru care a fost solicitat la sfârșitul anului 1897. Astfel că opera sa, prin numeroase cuvinte locale, prin diferite expresii particulare a folosit lexicografilor. În aceeași măsură a folosit lingviștilor opera lui Tudor Pamfile, despre care pe bună dreptate s-a spus că a fost fiul spiritual al lui S.Fl. Marian.

Căsătorit în anul 1875 cu Leontina Piotrovski, fiica parohului din Siret, și-au crescut în demnitate cei trei copii: Inocențiu, care a făcut Facultatea de hidrotehnică la Viena, Liviu, publicist și profesor, figură marcantă a Bucovinei, și Maria, profesoară.

Și-a atras în timpul vieții o prețuire meritată: Academia Română îi decernează Premiul Năsturel-Herescu pentru lucrarea *Ornitologia poporană română*; în mai 1882 M.S.Regele Carol îl decorează cu medalia Bene Merenti clasa I „pentru scrierile populare”, ca apoi să-l distingă din nou, la 24 septembrie 1904, cu Coroana României în gradul de ofițer și cu medalia jubiliară. În aprilie 1896 primește din partea Mitropolitului Arcadie titlul de exarh și brîul roșu iar la 2/15 noiembrie 1903 este hirotonisit protopresviter. O serie de specialiști de peste hotare îi scriu: Dr.J. Ulrich, profesor de filologie romanică la Universitatea din Zürich, Auguste Emile Picot, Henry Carnoy, De Beaurepaire-Froment, Achille Millien, tuspatri din Paris, Julian Jaworski din Lemberg, Vladimir Lamansky din St. Petersburg, Hugo Schuchardt, romanist austriac de la Graz, J. Urban Jarnik și G. Polivka de la Praga. Devine membru al unor societăți străine, cum a fost Societatea Etnografică Austriacă.

Etnograful se stinge din viață prematur, în urma unei pneumonii, la Suceava, la 11/24 aprilie 1907.

În anul 1932 a fost fixată pe zidul casei sale de la Suceava o placă comemorativă, i-a fost ridicat, în fața aceleiași case, un bust, iar în anul 1974 s-a deschis Casa memorială și Fondul memorial și documentar „S.Fl. Marian”. Operele sale esențiale urmează abia de acum să fie reeditate. Restituire necesară, fiindcă își păstrează valabilitatea observația lui N.Iorga: „Astăzi nu se poate încerca pătrunderea științifică în sufletul acestui neam fără întrebuințarea integrală a trebuincioaselor cărți pe care le-a pregătit, poate fără a-și da seamă pe deplin de toată însemnătatea lor, harnicul și modestul cleric.”⁴

Întreaga structură a monumentalei lucrări a lui S.Fl.Marian, *Sărbătorile la români* (I, *Cîrnilegile*, 1898, II, *Păresimile*, 1899, III, *Cincizecimea*, 1901) și declarațiile programatice, inserate în ea cu destulă zgîrcenie, vădesc unitatea de concepție a uriașului fond documentar pe care s-a structurat trilogia cu aceea a autorului, care cu modestie, prudență și sobrietate lasă să vorbească faptele, grija sa fiind de a expune „numai ceea ce cred și spun românii” despre sărbătorile lor. Probitate care se cuvine cu atât mai mult să fie subliniată cu cât fuseseră exprimate teorii fanteziste despre tradițiile poporului român, dacă ar fi să le amintim doar pe cele emise de Nic.Densușianu. Probitate care, de asemenea, trebuie recunoscută cu cât S.Fl.Marian, în prima parte a activității sale, am mai spus, a fost tributar modului romantic de a culege și publica producțiile populare. Primele colecții de lirică populară publicate de el erau „întocmite”, „corese”, faptul fiind recunoscut cu franchețe încă de pe coperta unor astfel de culegeri.

Spre sfîrșitul secolului trecut, după ce tipărise un mare număr de cărți cuprinzînd creații populare din cele mai diverse domenii ale spiritualității populare, S.Fl.Marian, cu o viziune, cu o metodă și un elan care amintesc de B.P.Hasdeu (s-a spus de altfel că dintre discipolii acestuia cel care s-a apropiat cel mai mult de viziunea autorului celebrei *Etymologicum Magnum Romaniae* a fost cărturarul bucovinean), a început elaborarea unei noi trilogii, consacrată de data aceasta ciclului calendaristic, calendarului popular. Cînd a apărut primul volum ale acestui monumental studiu, Marian împlinise 51 de ani și era celebru, cărți ale sale erau deja cunoscute și peste hotarele țării noastre. Își vedea tipărită ultima sa mare lucrare.

Subiectul fusese tratat de alții fragmentar, într-o serie de studii și articole, și făcuse obiectul unor mici colecții. Cîteva chestionare (B.P. Hasdeu, Nic. Densușianu) recoltaseră un bogat fond documentar. B.P. Hasdeu utilizase răspunsuri primite la chestionarul său în celebrul *Etymologicum Magnum Romaniae*. Lipsea însă sinteza. At.M. Marienescu, care concepuse un studiu mai amplu, în mai multe volume, a tipărit doar pe primul, consacrat sărbătorilor romane.

O serie de note caracteristice cărturarului bucovinean îl făceau să fie mai îndreptățit, în momentul acela, să abordeze cu succes vastul domeniu al sărbătorilor poporului român. Era mai întîi îndelungată sa experiență, în urma căreia agonisise un tezaur fără egal. Era, totodată, favorizantă pentru tratarea subiectului amintit, formația cărturarului bucovinean, egala sa competență de etnograf și teolog, care-l făcea apt, ca pe nimeni altcineva, în epocă, să discearnă cu siguranță între ceea ce este creștin și ceea ce este păgîn într-o sărbătoare. Și modul de apropiere de sărbătorile poporului este unul nou. Dacă în diferite luări de cuvînt despre sărbători se exprimase, nu o dată, un punct de vedere luminist, care propunea eradicarea sărbătorilor superstițioase, în trilogia lui Marian perspectiva este alta: de examinare, cu egal interes, a tuturor. Prudența l-a sfătuit să se mențină strict pe terenul faptelor controlabile, să nu avanseze în necunoscut, să nu se aventureze în ipoteze riscante. De aceea notează frecvent: „după cît știu eu pînă acuma”, „după cît mi s-a spus”.

Din puținele considerații teoretice pe care le face și din citatele pe care le dă din alți autori, la care subscrie, se desprinde, între altele, convingerea sa că în decursul vremii unele obiceiuri dispar, altele luîndu-le locul. Studiul lor îi este necesar istoricului, antropologului, etnografului.

Cercetarea monografică l-a obligat să acorde egală atenție și sărbătorilor nelegate de biserică, sărbătorilor păgîne, pe care poporul le celebrează „ade-seori cu mai mare solemnitate” decît pe cele creștinești. Încercările preoților de a-i împiedica de la astfel de serbări s-au dovedit zadarnice, poporul ținîndu-le în ciuda teologilor. Între aceste sărbători nelegate de biserică, etnograful amintește: Sin-Toader, Baba Dochia, Alexiile, Armendenul sau Armendina, Sf.Pricopie, Marina, Palie, Foca, Pintelei Călătorul, Sărbătoarea dinților, Sărbătoarea tilharilor, Sărbătoarea oilor, Sărbătoarea lupilor, Paparudele, Marțolea sau Marțiseara, Repotinii, Circovii, Mărinii, Filipii.

Pentru examinarea acestui complex de sărbători cercetarea a dobîndit o extensiune și o adîncime care depășesc prin efort și prin rezultate poate că tot ceea ce realizase Sim.Fl.Marian pînă atunci. Cu siguranță că nicăieri nu menționează el mai apăsător că informațiile sînt obținute, în numeroase cazuri, sub dictare. Cu alte cuvinte relațiile din corpul studiului și din notele de subsol – acestea atît de ample și de numeroase încît alcătuiesc ele însele un alt studiu – nu mai sînt însoțite doar de numele celui ce le-a cules ci și de al acelora care le-au furnizat, precum și de ocupația acestora, localitatea, districtul. De asemenea, poate că nici o altă lucrare a etnografului nu conține, deodată, mai multe relații despre aceleași credințe și datini, obținute de la mai mulți subiecți din aceeași localitate. Pivotal documentar al lucrării îl constituie firește Bucovina (de aici a avut 140 de informatori, iar din celelalte provincii doar 26), însă se observă îndată că nu i-a scăpat nimic profesorului de religie de la Liceul greco-ortodox din Suceava (titlu pe care și-l așeza, pe coperta cărții alături de acela de academician) din ceea ce se scrisese în și privind celelalte provincii ale țării. Această scrupuloasă documentare i-a permis autorului să menționeze dacă o sărbătoare este proprie întregii Bucovine („pretutindenea în Bucovina”, „credință lătită [-ori foarte lătită-] pretutindenea în Bucovina”, „credința tuturor fetelor din Bucovina”), Bucovinei și Moldovei („datina și credința fetelor române din Bucovina și Moldova”), Basarabiei, altor provincii ori numai unor părți ale lor („în unele localități mai ales în Muntenia”), cu precădere în anumite localități bucovinene („mai ales în satul Vama”, „datina fetelor din Buninți”, „datina și credința fetelor din Bilca”) ș.a. A folosit, în vederea cuprinderii în raza de observație a unui spațiu românesc cît mai larg, și manuscrisul (de la Biblioteca Academiei Române) cuprinzînd răspunsurile la chestionarul lui Nic. Densușianu, din care și-a extras numeroase relații din localități ale unor județe ca Gorj, Dolj, Olt, Mehedinți, Romanși, Teleorman, Roman, Dorohoi, Rîmnici Sărat, Muscel, Dîmbovița, Prahova, Constanța. Manuscrisul lui I. Pop-Reteganul i-a furnizat informații din Transilvania, iar din Banat s-a bazat pe documentarea ce i-au oferit-o Iosif Olaru, Aurel Iana, Enea Hodoș. Am insistat pe menționarea informațiilor ce i-au fost trimise, dar nu ometem cantitatea apreciabilă de observații făcute nemijlocit de însuși autorul trilogiei. A rezultat un uriaș aparat documentar, fructificat în corpul studiului și în impresionantul capitol de note de subsol. Note care nu doar repetă, ci întăresc cele afirmate, comple-

tează, nuanțează fenomenul studiat. Au, totodată, rostul de a preciza dacă obiceiul examinat are, într-un anumit spațiu, o existență viguroasă ori mai palidă, dacă o anumită datină se întâlnește și în contextul altei sărbători. Prin toate acestea S.Fl. Marian a dovedit caracterul științific al demersului său și și-a conturat un profil de etnograf distinct. Calități care au fost recunoscute, între alții, de marele lingvist și filolog Sextil Pușcariu: „Însemnările acelea minuțioase din josul paginii, care indică în modul cel mai meticulos izvorul și variantele, devin aproape proverbiale; după ele puteai recunoaște, când deschideai revistele noastre, că ai înaintea-ți un studiu al părintelui Marian. Cu timpul el se deosebește tot mai mult de ceilalți folcloriști români, atît în felul de a lucra, cît și în ținta pe care și-o pune. Excentricitatea necăzind în firea sa, toată munca i-a fost concentrată și condusă de un spirit ordonat și de o privire limpede”. (*Părintele Marian*, în *Junimea literară*, Suceava, 1907, nr. 6-7, p. 133.)

În spațiul sărbătorilor studiate (în vol. I cele dintre Anul Nou și Duminica albă, în vol. al II-lea cele dintre Lunea curată și Vinerea Paștilor, iar în al III-lea cele de la Paști pînă la Rusalii), extensiunea cea mai mare o au Anul Nou și Paștile.

Pentru a releva amploarea tratării și originalitatea demersului critic, vom stărui asupra capitolului consacrat Sfințelor Paști, în concepția poporului român și a etnografului Simion Fl. Marian „cea mai mare, mai însemnată, mai sfîntă și mai îmbucurătoare sărbătoare de peste an”, sărbătoarea Învierii Domnului, așteptată cu mare dor și mare bucurie și celebrată întotdeauna cînd natura reînvie. O notă particulară a studiului, vădită în acest capitol, precum și în celelalte consacrate marilor sărbători, este conferită de descrierea nu numai a manifestărilor din ziua unei sărbători anumite, ci și a manifestărilor care o premere și a celor ce o succed. Sfințelor Paști le premere o serie de munci gospodărești care au loc în Săptămîna Patimilor, cum sînt curățirea spațiului gospodăriei, aratul grădinii, apoi de cele ale gospodinelor: spălarea albiturilor, încondeierea ouălor, coacerea pâinii. Acum, stăpîniți de sfințele îndatoriri, dar și temători de coerciția tradiției, a obștei tradiționale, de sfîchiul ironiei semenilor, gospodarii sînt stăpîniți mai mult decît oricînd de un spirit de competiție, de dorința de a fi prin tot ceea ce fac, în rîndul oamenilor. Gospodinele pregătesc alimentele rituale (numite babe, moși sau moșnegi, cozonaci rotunzi, cozonaci lungăreți, învîrtite, plăcinte simple, plăcinte în tavă, colaci rotunzi, prescuri și mielul Paștilor). Pagini de erudiție în materie sînt consacrate originii pâinii, ingredientelor care intră în componența ei, formei, grosimii, tipologiei (pască simplă, pască cu zîmți, pască cu cruci). Nu este omisă semnificația acestor alimente rituale, cozonacii lungi, spre exemplu, amintind că astfel de formă a avut sicriul Mintuitorului. Un capitol de referință este cel consacrat încondeierii ouălor. Trebuie subliniat că Sim. Fl. Marian, în această secțiune, dar și în altele, depășește spațiul românesc, făcînd referiri și la alte arealuri etnografice. Astfel, el amintește că tradiția ouălor roșii au avut-o și alte popoare: romani, perși, greci, gali, egipteni, italieni, spanioli, precum și popoare din sudul Americii. Expresive și originale sînt legendele despre originea ouălor încondeiate, iar capitolul despre culorile cu care se „împistresc” ouăle, despre termenii cu care sînt denumite vopselele și plantele din care acestea sînt preparate, lista celor 76

de motive de închistrire, terminologia acțiunii amintite și a instrumentelor folosite dau măsura erudiției etnografului și în arta populară, dovadă stînd și discursul său de recepție la Academia Română, care avusese ca temă cromatică populară. Revenind la legendele care sînt inserate în acest capitol ca și în altele, cum sînt cele despre Căii lui Sin – Toader (un veritabil capitol de mitologie populară), cel despre Zilele Babei, menționăm că Marian a inclus un bogat fond de legende și tradiții, aspect care iarăși singularizează trilogia. Marian și-a îndeplinit cu prisosință dezideratul exprimat în pagina liminară a primului volum: „cu deosebire legendele, poeziile, datinile, credințele, superstițiunile, petrecerile și jocurile uzitate în decursul lor (al sărbătorilor, n. ns. I.D.) sînt de o însemnătate foarte mare pentru literatura și mitologia română”.

În noaptea spre ziua Învierii are loc la biserică vegherea icoanei reprezentînd înmormîntarea Mintuitorului, prilej cu care veghetorii spun povești și legende despre patimile lui Is. Hristos. În aceeași noapte, se face în preajma bisericii un foc, întreținut pînă la ziuă, datină care în Basarabia se ținea „foarte strict”, aci aproape fiecare casă făcînd un astfel de foc, încît „de fumăria cea mare mai că nu se văd casele”. Spre miezul nopții veghetorii trag focuri de pușcă pentru a-i vesti pe gospodari să se pregătească pentru a veni la biserică, participarea lor la slujbă avînd semnificația preamărării lui Dumnezeu și a mulțumirii că-i ține în viață sănătoși. Înainte de plecare are loc ritualul spălării pe față cu apă proaspătă dintr-un vas în care au fost puse: ou roșu, monezi de argint sau de aur, un fir de busuioac. Pentru a participa la slujba Învierii se îmbracă în haine noi și frumoase. Bolidul cu pasca este purtat de capul familiei, spre a fi sfințit la biserică. Solemnitatea actului liturgic este descrisă de un specialist necontestat. Gospodarii se întorc apoi acasă fiecare purtînd în mînă cîte o luminare, pe care o vor păstra tot anul și vor apela la ea cînd au de înfruntat primejdii și duhurile rele. De o atenție specială se bucură descrierea ceremoniei aducerii acasă a pâinii, ca și ritualul punerii legăturii cu pască pe capul vitelor, al ciinilor, pe capul fiecărui membru al familiei. Și la Paști se manifestă cultul morților, pentru ei împărțindu-se colaci (numiți moși), ouă, friptură de miel, caș, ulcele cu apă.

Dorința de a-i găsi sărbătoarea Învierii curați sufletește și truștește îi mină, cu deosebire pe tineri și pe tinere, ca în dimineața acestei zile, dis-de-dimineață, să se ducă, individual, în cea mai perfectă taină la cel mai apropiat rîu, pentru a se spăla în apa neîncepută. Pentru fete acesta era și un prilej de a spune, închinîndu-se, descîntece de dragoste. Se întorceau, tot așa cu mare discreție, acasă. Practicau această abluțiune cu credința că în restul anului vor fi sănătoși, agili și iubiți.

Dintre obiceiurile practicate în prima zi de Paști, amintim Bricelatul, Alegerea craiului sau Tinjaua, prin care se cinstește feciorul care a ieșit înția dată cu plugul la arat în acea primăvară. A doua zi de Paști feciorii udă fetele, iar a treia zi sînt udați ei de către fete. A doua și a treia zi se fac vizite la rude, cărora le este împărțită pască. Jocul intră și el în complexul sărbătorii. Dacă în prima zi jocul este interzis, petrecerea tinerilor (fără lăutari) avînd loc în curtea bisericii, întîlnirea făcîndu-se și în credința că împreună vor fi și pe lumea cealaltă, petrecerea la scrînciob avea loc numai în zilele a doua și a treia de Paști.

Sărbătoare profund religioasă, sfânta sărbătoare a Paștilor este precedată și succedată, cum spuneam, de o serie de obiceiuri festive profane, însă între ea și ele nu există o ruptură, ci o fuziune a sacralului cu profanul. Este convingerea ce ne-o lasă trilogia lui S. Fl. Marian, care a propus, pentru prima dată în literatura noastră de specialitate, nu numai o imagine concludentă a unei părți a sărbătorilor românilor, văzute ca un ansamblu coerent, ci și o definire a lor, una mai mult conținută, autorul reținându-se să teoretizeze. Se desprinde, din documente extrem de numeroase și sugestive, o imagine a societății patriarhale, a omului acestei societăți, om care-și revelă chipul adevărat, stilul de viață, moravurile („sărbătoarea este esența și în orice caz apogeul moravurilor”, scria Vasile Băncilă), în timpul sărbătorii, timp în care transcendentul coboară. Omul acestei societăți petrece sărbătoarea cu bucurie, armonie, măreție, cu adânc sentiment de frățietate pentru semenii, cu plenitudine, cu echilibru. Sentimentul de frățietate creștină față de semenii nu și-l vâdește românul doar pentru semenii de aceeași naționalitate și de aceeași religie. Ilustrativă în acest sens este relatarea pe care o face I. Pop-Reteaganul despre datina de a împărți la Paști, pască, ouă roșii, slănină și vinars ciurdariului, purcariului și stăvariului: „La noi în Reteag de mai mulți ani sînt păstori tot oameni sărmani unguri. Iar ei deși sînt unguri iubesc mai tare sărbătorile românești decît pe cele ungurești, căci atunci se-ndulcesc și ei, deși nu e nimeni obligat a-i cinsti, pe cînd la sărbătorile ungurești numai două-trei gaze de unguri, care țin mai tare la sărbătorile românilor, decît la ale lor, fac păstorilor o mică bucurie, dăruindu-i câte cu ceva, afară de plata îndatorată”. Textul este destul de grăitor pentru a mai fi nevoie de comentariu. Sărbătorile înlesnesc definirea modului cum țărănul român a înțeles să valorifice timpul, să-l corecteze. O profundă definire a acestei valorificări de către români a timpului a propus Vasile Băncilă: „Prin crearea și trăirea puternică a sărbătorii, care e un moment luminos de punere în legătură cu existența generală și absolută, cu transcendentul sau măcar cu direcții spre transcendent, poporul a învins ori a valorificat timpul. Învingerea în acest sens a timpului devine de fapt o valorificare maximă a lui. Căci timpul e acela care, în trecerea lui fatală, aduce o sărbătoare după alta. În locul categoriei absurde și dușmănoase nouă, el se arată mai degrabă ca dispozitivul ce revelează cu intermitențe absolutul. Timpul e ceva care trece, dar care are din loc în loc explozii festive. Astfel, el capătă un caracter de respectabilitate și organicitate. Timpul nu mai e o înșirare de clipe deșarte, aducătoare de cazne sau distrugătoare de bucurii, ci e înălțat la rangul de majestate, fiindcă pe făgașul lui sînt prinse sărbătorile. Acum, se înțelege ușor de ce poporul nostru a creat ori și-a însușit atîtea sărbători. N-a făcut-o din «lene», cum au crezut unii. Aceasta a putut fi cel mult o cauză cu totul secundară, cum tot cauză secundară a fost moștenirea noastră bogată de la alte popoare sau fantezia vie a românului sau chiar mijlocul de a mai scăpa de împilatorii sociali ai trecutului, cari îi cereau prea multe zile de muncă. Cauza principală a fost nevoia spirituală de a colora și valorifica timpul. De aici a rezultat pentru poporul nostru o mare densitate sărbătorească, care dă vieții un preț înalt. Această învingere sau valorificare a timpului prin sărbători are o valoare filosofică demnă de a fi luată în considerație. Poporul nostru, dacă a ajuns la ea, nu a făcut-o deliberat, ci mai mult instinctiv. Dar instinctul puternic și just

orientat dovedește gradul în care un individ sau o colectivitate participă la misterul armonios al existenței generale. Așa că sărbătorile, în ultimă analiză, sînt creația acestei participări. Sărbătorile sînt voința adîncă de a trăi a popoarelor, manifestată prin înlăturarea zădărniceii timpului și coborîrea în efemer a sensurilor adînci și luminoase ale existenței.” (*Duhul sărbătorii*, în *Gîndirea*, an. XV, nr.4, aprilie 1936, p. 161 – 170.)

Studiul lui Sim. Fl. Marian a fost semnalat, la apariție, de cîteva publicații periodice de seamă. În *Familia* (an. 36, 1900, p.93) s-a scris că volumul al doilea, *Păresimile*, „prezintă o lectură cit se poate de interesantă și instructivă”. Despre volumul următor, *Cincizecimea*, aceeași revistă (același an, p.584) a scris: „se vede ce comoară scumpă cuprinde această lucrare, cîte datini necunoscute ne destăinuiește. Este de dorit ca ea (lucrarea) să se răspîndească cit mai mult.” Sînt, firește, rîndurile acestora din *Familia*, ca și acelea din *Tribuna*, note bibliografice. O singură dată, după știința noastră, lucrarea lui Sim. Fl. Marian a făcut obiectul unei recenzii scrise de un specialist, și anume recenzia amplă pe care a publicat-o, despre ultimul volum al trilogiei, folclorista Pauline Schullerus, fiică a unui preot sas din Cincu Mare, jud. Brașov, în publicația *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* (Sibiu, an. 25, 1902, p. 31 – 35), în care, nu se rezumă să prezinte, metodic, conținutul tuturor capitolelor, ci face o apreciere ca aceasta: „Profesorul Marian a dat opiniei publice o carte deosebit de interesantă și frumos ilustrată. Descriind viața bisericească și casnică desfășurată în timpul sărbătorilor dintre Paști și Rusalii, autorul a izbutit să arate cit de multă poezie este cuprinsă în obiceiurile, credințele și superstițiile poporului român. Cu multă sîrguință, el a adunat de prin toate ținuturile locuite de români, din Valahia, Moldova, Bucovina și Transilvania, diferite obiceiuri, legende legate de originea acestora, apoi descîntece și leacuri pentru animale și oameni.” Într-atît de merituosă este această carte, conchide scrupuloasa recenzentă, încît „merită să fie tradusă, căci și-ar găsi, și în alte limbi, un cerc întins și recunoscător de cititori”. Nu numai că n-a fost tradus în vreo limbă străină vreun volum al trilogiei, dar Sim. Fl. Marian nu și-a putut duce pînă la capăt ambițiosul său program de a cuprinde toate sărbătorile dintr-un an. În opt fascicule existente în Casa memorială de la Suceava, se află documentația, parțială, pentru celelalte două volume ce urma să le scrie. Astfel, în vol. IV ar fi urmat să figureze capitole despre sărbătorile: Rusaliile, Sînzienele, Sîn-Petru, Procopie, Chiriac, Marina, Sîn-Ilie (Palie, Foca), Pinteleiu Călătorul, Șapte Macoveu. În vol. V ar fi figurat: Tăierea capului Sf. Ioan, Ziua Crucii, Sf. Onofrei, Sf. Nicolae, Sf. Andrei, Vinerea mare și Crăciunul. Misiunea de a-l continua și-a asumat-o Tudor Pamfile, care a publicat: *Sărbătorile de vară la români* (1910), *Sărbătorile de toamnă și Postul Crăciunului* (1914) și *Crăciunul* (1914). Să reținem deci și meritul lui Marian de a fi impulsionat studierea acestor manifestări.

S-a scris în genere elogios despre opera etnografică a lui Sim. Fl. Marian, inclusiv despre trilogia sa închinată sărbătorilor, însă avem sentimentul că aportul său științific n-a fost pus cu suficientă claritate în lumină. Sextil Pușcariu credea că: „Studiile sale lipsite de zborul fanteziei nu sînt atît de «interesante», cîți le-au citit din cei care le laudă ? dar ele vor rămînea.” Noi nu vom merge pînă acolo să-i acuzăm pe cei care au scris despre Sim. Fl.

Marian că n-au citit ceea ce laudă, dar sigur este că, dincolo de unele excepții fericite, cărțile sale au fost citite fragmentar. Acel descriptivism despre care tot s-a scris, inclusiv despre ciclul de volume închinat sărbătorilor, ni se înfățișează altfel la o lectură atentă. Nu de puține ori Sim. Fl. Marian nu doar descrie, nu doar expune cu fidelitate texte culese de el ori de alții, ci își spune și opinia despre ele. Citeva exemple sînt concludente. Este de amintit filtrul critic prin care a trecut ceea ce a reținut. O legendă despre Baba Dochia n-o reține pentru că este transcrisă într-un stil acuzat literar și conține adaosuri ale culegătorului. Nu lipsește opinia sa în probleme controversate. Se raliază la opinia lui T. Frincu și G. Candrea privind Tîrgul sărutului de la Hălmași, care nu s-a născut, cum au scris publiciști străini, din dorința poștei de cîștig a femeilor. Buna stăpînire a bogăției tradițiilor și legendelor îi permite să departajeze cu ușurință pe sfinții care s-au numit Teodor, Toader sau Tudor de miticul Sin-Toader, acesta din urmă nefiind „un sfinț în înțelesul bisericesc, adică un bărbat care ar fi trăit cîndva și în urma faptelor sale ar fi fost declarat de către biserică ca sfinț, ci pur și simplu o ființă mitologică”. Paradoxal, adaugă Marian, poporul îl serbează pe acesta „pe cel mitic, cu mai mare sfințenie decît pe cel adevărat, pe cel recunoscut ca atare de biserică”. Un merit deosebit este apelul la vechi atestări ale unor obiceiuri. Pentru a evoca modul cum se desfășura altădată sfințirea apei la Bobotează, citează pe larg din descrierile făcute de Paul de Alep și de logofătul Gheorgachi. În capitolul despre paparudă sînt reunite păreri exprimate de D. Cantemir, S. Manguia, G. Săulescu, T. T. Burada, G. Alexici, Enea Hodoș, P. Papahagi. În alt capitol, se dovedește avizat că celebra baladă a lui G. Asachi despre Dochia este o creație de autor. Pe de altă parte, observă că L. Șăineanu n-a cunoscut toate legende populare despre Dochia și a confundat mitul despre aceasta cu zilele Dochiei. Consideră ca nepopulară o legendă despre cei Patruzeci de Mucenici, în fapt „un fragment dintr-o legendă publicată în Mineiul de pe luna martie, tipărit la Mănăstirea Neamț în 1846”. Nu este o probă de descriptivism faptul că de mai multe ori ia distanță critică față de unele credințe, ca de exemplu cînd denunță naivitatea locuitorilor din unele localități din Transilvania care dăruind, la Crăciun, preotului, fuior de cîneapă, credeau că fuiorul va fi utilizat ca funie la clopotele de la biserică: „nu e adevărat – scrie etnograful – căci fiecare preot strînge fuioarele acestea și le întrebuintează numai pentru sine”. Altă dată semnalează naivitatea, eroarea de gîndire a fetelor care spălîndu-se pe cap cu homan credeau că astfel le va crește părul mare cît cozile cailor. De Spolocanie, adică a doua zi după lăsatul secului, se obișnuia, în Bucovina, ca femeile să se adune la o vecină ori la o crîsmă, unde mîncau numai borș. Datina avea să degenereze ulterior într-o beție a femeilor, pe care o motivau cu credința că astfel va crește cînepa. Pentru a masca beția își luau cu ele furcile de tors. „Dar vai de torsul acela – exclamă ironic etnograful – unde paharul de rachiu se învîrte cu mult mai repede pe sub nas decît fusul pe caier!”

Ar fi fost ideal ca autorul să rețină în studiul său numai documente de mare autenticitate, de mare vechime. Așa s-a întîmplat de cele mai multe ori. Și a ținut să menționeze această preocupare a sa în formulări ca următoare: „Din ms. d-lui I. Pop Reteganul. Iar d-sale i l-a comunicat dl. Nicolau Pop din Ohaba de pe Secaș, comună spre sud – est de la Blaj, în Transilvania, care la

rîndul său l-a prescris dintr-un manuscript vechi, rămas în familie de la strămoșul său”. Preocupat să adune toate sursele posibile, a făcut loc de cîteva ori unor texte care nu-și aveau rostul într-un studiu riguros ca al său: o legendă auzită de I. C. Măldărescu în proză și scrisă de acesta în versuri, o legendă versificată de S. N. Șoimescu, poezia *Mucenicii* de G. Baronzi, o alta pe aceeași temă de N. Rădulescu – Niger, apoi poezia *Armindenul* de N. Beldiceanu, o poezie despre sărbătoarea Bobotezei, semnată de Lucreția Suciu. De unde se vede că prelungiri, chiar dacă palide, ale școlii lui V. Alecsandri se resimt și în trilogia despre sărbători a lui Marian.

În paginile sale despre sărbătoare Vasile Băncilă a menționat că pentru „majoritatea faptelor” citate de el trimite „mai ales” la volumele al doilea și al treilea din trilogia lui Sim. Fl. Marian. Este aceasta una dintre cele mai importante recunoașteri a valorii cărții etnografului bucovinen.

Cum ni se înfățișează însă studiul lui Sim. Fl. Marian la mai bine de nouă decenii de la apariția sa și după 87 de ani de la moartea etnografului? Fără îndoială că are valoarea unei lucrări de referință, a unei lucrări clasice, care a propus o imagine rotundă, am putea zice completă a sărbătorilor și obiceiurilor pe care le-a cercetat, a lumii patriarhale care le practica. O lume care trăia fără cărți de astronomie, fără termometre, fără calendare tipărite, o lume care se conducea după o străveche știință dobîndită prin observarea naturii, a vieții. O știință care, spune etnograful, îi era suficientă: „Atîta-i trebuie, mai mult nimic!”. În lumea aceasta sărbătorile aveau, spunea eseistul V. Băncilă, „calitatea de *summum bonum*”. Tot el avea să examineze, într-un alt studiu, *Declinul sărbătorii* (în *Gîndirea*, XV, nr. 5, mai 1936, p. 229 – 236), sărăcirea, slăbirea „densității sărbătorești”, explicată prin efectul individualismului asupra sentimentului religios, prin slăbirea comunicării omului cu realitatea cosmică, prin exagerarea politicului și a economicului, prin necomunicarea omului cu „viața totală”, prin epicureism, prin „mecanizarea vieții”, prin apariția sărbătorilor convenționale, a pseudosărbătorilor, a sărbătorilor desfășurate în cadru intim, a sărbătorilor concepute doar ca prilej de repaos, toate acestea fiind lipsite de „halo spiritual”. Omul modern, scrie eseistul, este caracterizat de „orfanism metafizic și moral”, de „impotență festivă”. Unul dintre factorii majori care au destructurat sărbătorile tradiționale a fost politicul. Eseistul scrie la un moment dat: „Revoluționarii desființează adesea sărbătorile, dar au grijă să instituie altele.” Formulind acest adevăr n-a prevăzut ce rol monstruos aveau să joace în această privință revoluționarii comunismului totalitar în ultimii 45 de ani din România. În programul ucigaș de distrugere a tradițiilor, a memoriei românilor, sărbătorile au fost permanent vizate, sărbătorile și lăcășurile sfinte unde ele din străvechime se celebrează.

Iată de ce în procesul de recuperare a spiritualității și civilizației noastre tradiționale un rost adînc dobîndește și reeditarea acelor lucrări fundamentale care le-au surprins în deplinătatea manifestărilor lor. Lucrarea lui Sim. Fl. Marian este una dintre acestea.

IORDAN DATCU

NOTE

1. Pentru alcătuirea biografiei sumare a lui S.Fl. Marian am folosit următoarele surse:
Junimea literară, Suceava, an. IV, nr. 6-7, iunie-iulie 1907, p. 128-167, în care semnează: A.D. Xenopol, Dr.C.I. Istrati, Dr. Ioan Urban Jarnik, Sextil Pușcariu, At.M. Marienescu, T.T. Burada, Iacob C. Negruzzi, Elena Niculiță Voronca, Dimitrie Dan, Mihai Lupescu, C. Morariu, Iancu I. Nistor, N. Iorga, Liviu Fl. Marian.
Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian folclorist și etnograf*, Editura Minerva, București, 1987, 246 p.
Simion Florea Marian și corespondenții săi. Ediție îngrijită de Eugen Dimitriu și Petru Froicu, Cuvînt înainte de Iordan Dăcu, Editura Minerva, 1991, 408 p.
Pentru cunoașterea colaborării lui S.Fl. Marian la presa vremii, am folosit bibliografia, inedită, elaborată de Strat Elfriede, *Simion Florea Marian, Bibliografie*, 1971, Suceava, 30 p.
2. Romulus Vulcănescu, *Etnologia*, Editura Academiei, București, 1975, p. 35.
3. *Simeon Florea Marian și ceilalți...*, în *Făt-Frumos*, an. VII, nr. 1-2, 1932, p. 103. Apud Mircea Fotea, *op. cit.*, p. 46.
4. *Un cercetător al vieții poporului românesc: S. Fl. Marian*. Apud N. Iorga, *Oameni cari au fost*, I. Ediție îngrijită, prefată și note de Ion Roman. Editura pentru Literatură, B. P. T., nr. 368, 1967, p. 169.

Această ediție, în două volume, cuprinde trilogia lui Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*. Studiu etnografic. Edițiunea Academiei Române, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl (I, *Cîrnilegile*, 1898, 290 p.; II, *Păresimile*, 1899, 310 p.; III, *Cîncizecimea*, 1901, 346 p.)

În prefața la volumul al doilea autorul nota că un capitol al acestui volum, *Sf. Haralampie și Sf. Vlasie*, „s-ar fi potrivit mai bine în vol. I, și anume înainte de *Lăsatul secului*” și că va face această plasare la a doua ediție a cărții, ediție care n-a mai apărut. Iată de ce am considerat ca obligație a noastră să facem cuvenita mutare, la locul dorit de autor, a capitolului în cauză.

Prezenta ediție păstrează particularitățile lingvistice (fonetice și morfologice) ale textului. În transcriere am aplicat principiul interpretativ, respectînd ceea ce considerăm a reprezenta o pronunție, modificînd ceea ce ține de grafie:

e la început de cuvînt sau silabă a fost transcris ie în cuvinte ca: es = ies, ernatic – iernatic;

é a fost transcris ea în grafii ca: cēră = ceară, déluri = dealuri, érnă = iarnă, etc.

ê a fost redat prin i : avênd = avînd, vazênd = vîzînd;

ê a fost transcris â: bêtrîn = bătrîn, douê = două, rêscopt = răscopt, rêu = rău, têu = tău etc.

ie în exemple ca iea și ieau l-am transcris i;

î în grafii ca acesteî, aî, căcî, copîiî, copîlașîî, fîer, horaîțe, lumînăîrî, mălaî etc. a fost transcris i;

ó a fost interpretat ca oa: cocóne = cocoane, fórte = foarte, glóta = gloata, icóne = icoane, misteriósa = misterioasă, mórte = moarte, nópte = noapte, ocóle = ocoale etc.;

ch din grafiile paroch, Michai, Michailescu a fost transcris h;

s în cuvinte ca abusa, brasdă, cas, gasdă, isbi, musicant, ocasiune, orison-tal, poesii, posderie, positiune, presinta, a fost transcris z;

s în poziție inițială a fost transcris z în exemple ca: sbieret = zbieret, sbiciui = zbiciui, sgomot = zgomot;

sce a fost transcris ște: cunoascere = cunoaștere, lipsesce = lipsește, odihnesce = odihnește, prevestesce = prevestește, etc.

sci a fost transcris ști în exemple ca: scie = știe, Ilisesce = Ilișești, strămosce = strămoșești;

gl a fost transcris z: *amiađi* = *amiazi*, *curmeđis* = *curmeziș*, *decăđut* = *decăzut*, *đină* = *zînă*, *intirđia* = *intirzia*, *riđind* = *rizînd*, *vîndare* = *vînzare*;
 ũ a fost transcris u în grafii ca: *descriũ* = *descriu*, *eũ* = *eu*, *friũ* = *friu*, *grĩũ* = *griu*, *lepedeũ* = *lepedeu*, *răũ* = *rău*, *resteũ* = *resteu*;

ũ în grafii ca *aiũ*, *oiũ*, *plaiũ*, *Vieroșũ*, *voiũ* a fost eliminat.

Am păstrat dubletele: *care* – *cari*, *monetă* – *monedă*, *roș* – *roșu*, *roși* – *roșii*, *malai* – *mălai*, *intră* – *întră*, *petecă* – *petică* ș. a.

Am păstrat prescurtările folosite de autor: *articl.* = *articulat*, *bis.* = *bisericesc*, *calend.* = *calendar*, *cant.* = *cantor*, *cest.* = *chestionar*, *c. m.* = *cuvioasa mucenică*, *com. de* = *comunicat de*, *cr.* = *creișar*, *cred.* = *credință*, *cuv.* = *cuvînt*, *dat.* = *datină*, *d. e.* = *de exemplu*, *dict.* = *dictat*, *distr.* = *district*, *ed.* = *ediție*, *Fălt.* = *Fălticeni*, *jud.* = *județ*, *loc. cit.* = *locul citat*, *mss.* = *manuscris*, *op. cit.* = *opera citată*, *pl.* = *plasa*, *p.* = *pentru*, *p. S.* = *pe Sirêt*, *publ.* = *publicat*, *rom.* = *romănesc*, *sf. m. m.* = *sfințitul mare mucenic*, *sf. pr.* = *sfințitul prooroc*, *sing.* = *singular*, *ss. ap.* = *sfinții apostoli*, *t.* = *tomul*, *tip.* = *tipărit*, *urm.* = *următor*.

Unele nume de localități le-am păstrat sub formele date de autor: Frătăușul Nou, Frătăușul Vechi, deși lucrările de specialitate de astăzi dau formele Frătăușii Noi, Frătăușii Vechi. De asemenea, am păstrat împărțirea administrativă care exista în momentul cînd și-a scris autorul cartea. Unele mențiuni de genul „de la românii din Ungaria” trebuie citite: „de la românii din Transilvania”.

Notele de subsol le-am numerotat în continuare.

Am trecut în text corecturile inserate de autor într-o erată publicată la sfîrșitul volumului al doilea. Am corectat noi înșine atît greșelile de tipar neobservate de autor cit și pe acelea ce le-am constatat în urma colacionării citatelor (din cărți, reviste și ziare) date de Sim. Fl. Marian.

Autorul studiului citează din vreo 67 de cărți și din vreo 50 de reviste, ziare, almanahuri, calendare. Din unele reviste, ca *Șezătoarea* (Fălticeni) și *Familia* dă zeci de citate. Am socotit de datoria noastră să controlăm aceste citate. Nu doar le-am colacionat, ci le-am și corectat, pentru că autorul adesea a procedat neștiințific tratînd foarte liber forme de limbă. Vom da cîteva exemple. S. T. Kirileanu, într-un text din *Șezătoarea* (Fălticeni, 1899, p. 107 – 111), pe care Sim. Fl. Marian îl citează în extenso, s-a străduit să reproducă forme ale graiului moldovenesc, care dispar în cartea lui Sim. Fl. Marian. Vom pune pe două coloane cele două forme, pentru ca să se vadă cum a procedat Marian.

Textul S. T. Kirileanu:

ieie
 carare
 vreu
 ieu
 o spus
 o murit
 o umblat
 sapat
 monastiri
 implut

Textul Sim. Fl. Marian:

ia
 cărare
 vreau
 iau
 a spus
 a murit
 a umblat
 săpat
 mînăstiri
 umplut

dasagi
 miniet
 împarțască

desagi
 miniat
 împărțească

În citatul pe care-l dă din *Foaia pentru toți* (an. I, p. 139), Sim. Fl. Marian înlocuiește formele *brațurile*, *firtat*, *repeșesc*, *acele* cu *brațele*, *fărtat*, *repet*, *aceste*.

Citatul din *Educatorul* (I, 1883, p. 90) conține o greșeală, termenul *magazie* fiind transcris *magazine*.

Într-un lung citat din Théodore (la Sim. Fl. Marian transcris: Theodoret!) Margot, *O viatorie din cele șaptesprezece districte ale României*, apar mai multe greșeli de transcriere.

Th. Margot:
 prăvălii
 dependența
 răzbeluri
 poplul
 preste
 rond

Sim. Fl. Marian:
 prăvălii cu bovălii
 independența
 războaie
 poporul
 peste
 rînd

Ne rezumăm la aceste exemple, precizînd că am putea adăuga numeroase altele.

O altă preocupare a noastră a fost să precizăm, acolo unde confuzia și-a făcut loc, ce este text al autorului și ce este citat după alți autori, fiindcă nu de puține ori am constatat la Sim. Fl. Marian o stranie amnezie a ghilimelelor.

În ediția principes notele autorului au fost tipărite în subsol. În ediția de acum ele apar după fiecare capitol.

Notele noastre au fost însemnate cu asterisc și cu precizarea: (N. ed.).

În colacionarea citatelor din cele peste o sută de cărți și publicații, de mare ajutor mi-a fost soția mea, Viorica Săvulescu, bibliotecară la Biblioteca Academiei Române.

Aduc sincere mulțumiri Editurii Fundației Culturale Române, datorită căreia vede lumina tiparului această ediție.

I. D.

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

VOL. I.

CÎRNILEGILE

Mai fiecare știe că poporul român de pretutindenea, pe lângă *sărbătorile legate de biserică sau creștine*, mai ține încă și alte *sărbători nelegate sau păgâne*.

Sărbătorile legate tuturor li-s cunoscute, căci fiecare creștin adevărat le serbează: *nu tot așa însă și cele nelegate*, și cu atîta mai puțin numărul, numele și cauza tinerii lor.

A sosit însă timpul ca să le cunoască și pe acestea nu numai poporul de rînd, care adeseori le ține cu o sfîințenie mai mare chiar decît pe cele legate, ci și ceilalți români, cărora nu li-s cunoscute, și mai ales cei ce se ocupă cu studiul literaturii populare. Și asta cu atîta mai mult, deoarece ele, și cu deosebire legende, poeziile, datinele, credințele, superstițiunile, petrecerile și jocurile uzitate în decursul lor sînt de o însemnătate foarte mare pentru literatura și mitologia română.

De aceea mi-am propus ca, pe lângă alte studii pe terenul literaturii populare, cu care mă ocup de un timp mai îndelungat, să public unul și despre *Sărbătorile la români*, care să cuprindă descrierea tuturor sărbătorilor române, și anume atît a celor *legate* cît și a celor *nelegate*.

Fiind însă materialul deja adunat cam mărișor și avînd bună speranță că și de acum înainte voi mai aduna, de aceea și studiul din cestiune va consta din mai multe volume.

De astă dată însă prezint on. public cetitor numai vol. I, intitulat *Cîrnile-gile*, iar celelalte volume vor urma succesiv după cum îmi vor ierta timpul și împrejurările.

Observ totodată că atît unele dintre sărbătorile legate, cît și unele dintre cele nelegate, poporul le serbează, ca și biserica, prin *înainte serbare, serbare* și *după serbare*, începînd adecă datinele și credințele în ajunul sărbătorii și sfîrșindu-le abia a doua zi după sărbătoare.

De aceea și eu am aflat de bine ca toate datinele și credințele, adecă nu numai cele ce sînt uzitate în ziua unei sărbători, ci și cele ce premerg, precum și cele ce urmează, să le descriu pe rînd sub numele aceleiași sărbători.

În fine, mă simt dator de-a exprima sincerile mele mulțămiri *Academiei Române*, care a avut deosebita bunăvoință de a tipări pe spesele sale volumul de față, precum și tuturor P. T. domni, cari mi-au întins mîna de ajutor la adunarea materialului cuprins în acest volum.

Suceava, 12(24) august 1898.

S. FL. MARIAN

I. SEARA SFÎNTULUI VASILE

Dintre toate serile de peste an, cea mai bogată în datine și credințe, cea mai misterioasă și totodată una dintre cele mai plăcute pentru poporul român este *Seara Sfîntului Vasile* sau a *Anului Nou*.

În această seară, toată suflarea românească, începînd de la copiii ce de abia pricep și rostesc cite un cuvînt, pînă la cel mai bătrîn moșneag, își are partea sa de petrecere, distragere și bucurie.

Încă nu s-a sfîrșit un șir de datine și credințe, începute cu *ajunul Crăciunului*, și iată că acum se începe altul, tot atît de îmbelșugat, tot atît de atrăgător și de încîntător.

Pe cînd, cu puțin mai înainte de aceasta, fiecare putea să ia parte la datinele poporului român, ce se petreceau în fața lumii, să le vadă și să le admire, acum, cine voiește să cunoască toate datinele, credințele, prejudețele și misterele acestei seri, trebuie să alerge de la casă la casă.

În această seară ni se înfățișează un șir de credințe, prejudețe și mistere, în al căror sîn, după credința poporului, zace ascunsă cunoașterea viitorului.

Abia a apucat să apună soarele după culmile dealurilor, și iată că poporul român, credincios obiceiurilor și reminiscențelor sale strămoșești, își începe ceremoniile sale superstițioase.

El aprinde o lumină de ceară curată, pe care o lasă să ardă toată noaptea dinaintea icoanelor, și mai cu seamă dinaintea icoanei ce reprezintă pe Domnul nostru Iisus Hristos¹, anume ca să poată întra norocul în casă.²

„Începe [apoi] a unge ușorii și pragurile casei cu usturoi (ai) și cu mai multe specii de unsori. Asemene unge pragurile și ușorii grajdurilor și ale șurilor; apoi, în forma crucii, unge toate animalele, și în urmă pe sine și toată familia. El crede că astfel în decursul anului viitor va fi scutit de apropierea lui Bătă-l-Crucea³ și a strigoaicelor, cari umblă pe la casele oamenilor ca să ia mana de la vaci.⁴

Ceva mai pe urmă, cete de băieți, cari de-abia așteptară sosirea acestei seri, încep a umbla pe la case cu colindatul și cu plugușorul, cîntînd, urînd, pocnind din bice și strigînd de răsună satul. Tot pe atunci cînd încep băieții a umbla cu colindatul sau cu uratul, prind a umbla și țigani, unde este datină, cu Vasilca.

La fiecare casă, la fiecare bordeiaș, e acum lumina aprinsă. Toți așteaptă cu nerăbdare pe colindători și pe plugărași.⁵

Copilașii cei mititei, cum aud zgomot și sunete de clopoței și buhai, îndată aleargă la ferestre, să asculte cum se urează și colindă, să învețe și ei a ura și

a colinda. Iar după ce colindătorii și plugărașii au sfințit de colindat și urat, mamele, ca să facă mai mare bucurie îngrășilor lor, le dau în mină darurile menite pentru colindători, ca ei să le scoată afară și să le dăruiască colindătorilor. Firește, ele încă ies dimpreună cu dinșii, ca să nu li se întâmple vreo neplăcere. O! cită bucurie, cită palpitare de inimă la acești mititei...! Dar ei nu pot să se împotrivescă mult timp somnului...! Ascultă ce ascultă și după aceea se culcă și dorm duși, visându-se colindând și ei prin sat și căpătând felurite daruri.

Feciorii cei holtei, cari au să serbeze a doua zi după amiază Vergelul, merg în această seară pe la toate casele unde sînt fete mari și poftesc pe părinții acestora, precum și pe dinsele, ca să binevoiască a veni pe a doua zi la Vergel.

Acestea de pînă aici înșirate se petrec mai la fiecare casă.

Sînt însă foarte multe datine și credințe cari se petrec numai la unele case, în unele locuri anumite, și în unele odăi chiar cu ferestrele astupate, ca să nu se vadă de afară ce se petrece înăuntru.

Colea, la o casă, unde sînt adunați feciori și fete, bărbați și neveste, tineri și bătrîni, între risete și veselii, se serbează un fel de Vergel. Aici se aude buciulul sunînd, lăutarii zicînd din vioare, feciorii horînd, iar cei bătrîni istorisind felurite anecdote și alte istorioare interesante de pe cînd erau și ei feciori holtei, sau din timpurile mai vechi.

Mai încolo, la o altă casă, vedem ferestrele astupate și, dacă o licărire de lumină n-ar străbate prin vreo crăpătură, care din greșală a rămas neastupată, am crede că toți ai casei dorm. Dar nu...! aici e locul misterelor. Aici încă se serbează un fel de Vergel... O mulțime de fete adunate, unele mai tinere, altele mai bătrîne, unele mai istețe și mai frumoase, iar altele cum a dat Dumnezeu, caută prin diferite mijloace să știe: de se vor mărita în anul ce vine ori nu, cine și cum le va fi ursitul, adică soțul viitor.

Chiar și gardurile, lemnarele, ocoalele vitelor, cotețele porcilor, fîntinele și pîraiele nu sînt în astă seară lăsate în pace. Acestea încă își au tainele lor.

De altă parte, pe vîrfurile unui delușor sau în alt loc, unii feciori „suflă în buciime, cîntă în surlite (surle), fluier, bat tobe, pive și alte obiecte sunătoare și timpanice.”⁶

Unii români mai bătrîni, cu gîndul mai mult la economie și la cele ce le-ar putea mai lesne ferici gloata⁷, lăsînd tineretul să-și petreacă în bună pace, cum s-au veselit și ei cînd au fost de seama lui, se așază lingă vatra focului, pun pe foc lemne de stejar sau de fag, aduc apoi vreo citeva cepe și, desfăcîndu-le, prin mijlocirea acestora și a cărbunilor de stejar și fag, cu sînge rece și gînditori, încep a face cîlindariul, ca să vadă cum va fi anul următor: bun sau rău, roditor sau neroditor. După ce au gătit astfel de făcut cîlindariul, dacă e afară senin, se uită la stele și la lună, ca și din lucirea și pozițiunea acestora să cunoască cum va fi anul următor.

Alți români, visînd să se facă într-o bună dimineață deodată avuți, priveghează mai de cum înserează și pînă se face ziuă, căci în această noapte, după credința lor, se vîd toți banii îngropați arzînd; prin urmare, vîzîndu-i, ar putea să-i dezgroape. Dacă, după cum spun ei, ard de cu seară, nu-s buni; iar dacă ard în zori de zi, adică în revărsatul zorilor Anului Nou, atunci sînt buni, poate merge orișicine fără sfială și frică să-i dezgroape, căci îi va lua, numai de vor fi ai săi.⁸

Vrăjitoarele, cari se ocupă cu căutatul în cărți, cu diferite farmece, vrăji și descîntece, încă nu se culcă cum înserează, ci și ele își au ocupațiunile lor. Așa vrăjitoarea, care voiește să aducă ursitul unei fete din depărtare, fură în această seară un resteu sau și mai multe de pe la jugurile oamenilor, însă numai de acolo unde oamenii nu-s priminiți, adică de la acele case ai căror stăpîni sînt numai o dată cununați, și le păstrează apoi peste tot anul, ca la timp de trebuință să le aibă la îndemină.⁹ Iar cînd se culcă, pun cărțile cu cari vrăjesc sub cap, crezînd că prin această faptă pot mai bine vrăji, sau că li se arată în vis cum trebuie să vrăjească ca să ghicească mai nimerit și mai bine.¹⁰

Tot într-această noapte de sîntul Vasile sau de Anul Nou cred românii cum că toate vitele vorbesc ca și oamenii și că în acel timp cînd vorbesc ele nu e bine să le ascuți. Cel ce le ascultă e pedepsit cu moartea. Așa, istorisesc unii, că înspre seara Sîntului Vasile, voind un român a auzi ce vor vorbi boii în grajdul său, se duse să-i asculte. Unul dintre boi, vîzîndu-l că vine anume ca să-i asculte, zise soțului său:

– Mîncă, frate, și te odihnește bine, căci poimîne vom duce pe stăpînul nostru la groapă și nu știi de acolea înainte cum ne va mai merge!

Și într-adevăr această profetie s-a și împlinit, căci chiar în seara predes-tinată stăpînul lor muri și a treia zi boii trebuiră să-l ducă la pînterim.¹¹

Mai departe, crede poporul că tot într-această seară se deschide cerul, și numai acei oameni îl vîd cînd se deschide cari sînt foarte buni la Dumnezeu. Cei ce pretind a-l fi vîzut deschizîndu-se spun că în acel moment e foarte frumos și strălucitor atît în cer cît și pe pămînt.¹² Iar această deschidere a cerului sau a cerurilor, care se întîmplă de regulă numai o dată pe an, și anume: ori spre Anul Nou, ori spre Bobotează, ori spre Paști sau spre Crăciun, se face, după cum cred și spun românii din unele părți ale Moldovei, atît de repede ca și cum ar clipi cineva din ochi sau ca și cum ar deschide o carte și iar ar închide-o de trei ori după olaltă. Iar cînd se deschide, atunci acolo se arată mai întîi ceva tare albastru, apoi o roșată de-ți ia ochii; și cine o vede, să ceară de la Dumnezeu în acea clipeală ce pofteste, că toate i se vor da.¹³

O seamă de români din Bucovina, cînd merg să se culce, pun un pahar plin cu apă pe o fereastră, bat douăsprezece mătani dinaintea paharului și apoi merg de se culcă. Dacă a doua zi dimineață, adică în ziua de Anul Nou, află paharul așa de plin că curge apa dintr-însul, cred că peste tot anul vor avea noroc, iar dacă apa din pahar a scăzut și prin urmare nu curge nimic dintr-însul, atunci cred ei că peste an nu vor fi deplin fericiți, le va merge rău.¹⁴

Românii din unele părți ale Moldovei, voind a cunoaște cum are să-i meargă omului peste an, iau atîtea pahare cite suflete locuiesc în casă și pun în ele apă neîncepută; deopotrivă de multă, pe care o menesc după pofta inimii. Aceste pahare astfel umplute le așază apoi pe o măsută sub icoane, ca să stea pînă a doua zi, cînd apoi măsoară apa din fiecare pahar, și în care se găsește apă în spor, aceluia i se prevestește noroc și an bun; iar dacă se găsește apa împuținată, atunci prevestire rea se arată.

În alte părți, tot din Moldova, precum bunăoară cei din comuna Hermeziu, județul Iași, deduc prevestiri bune, dacă, punînd sub icoane un pahar aproape plin cu apă, îl găsesc, cînd se scoală a doua zi, cu promoroacă (brumă).

Și iarăși în alte localități din țara de pe urmă, pun în două strachini două pahare totuna de pline și menesc; a doua zi, al cărui pahar va fi mai plin, acela va fi mai norocos și în belșug de toate, iar din paharul căruia a scăzut apa, pagubă însemnează și viață nevoiașă.¹⁵

Românele din unele părți ale Bucovinei, cărora li-i aminte de starea, binele și fericirea fiilor lor, atunci când merg să se culce iau atâtea coji de ceapă câți fii au și, turnând într-insele câte un pic de sare, le pun pe fereastră, unde le lasă apoi pînă a doua zi dimineată, adică pînă în ziua de Anul Nou. A doua zi dimineată, a cărui ceapă o află că e mai plină cu apă, acela cred ele că va avea mai mult noroc.¹⁶

În unele părți din Moldova, locul mamelor îl ocupă adeseori fetele cele mari. Se string adică vreo cîteva fete la un loc, ia fiecare fată câte o ceapă, o scobește bine înlăuntru, o umple cu sare pînă la jumătate; le așază apoi pe prichiciul ferestrei, unde stau pînă a doua zi. Cepele, la umezeală, slobod mai puțină ori mai multă apă și, cu cît o fată găsește mai multă apă în coaja de ceapă pe care a pus-o dînsa, cu atîta crede că are mai mult noroc.¹⁷

În Muntenia, în loc de coji de ceapă, se pun linguri pline cu apă într-o tavă cu tăvile, și a cui lingură o fi seacă, acela n-are noroc.¹⁸

Lingurile sînt de altmîntrelea întrebuintate și în Bucovina, însă nu spre cunoașterea norocului, ci spre a afla cine va trăi sau va muri în decursul anului ce urmează.

Se iau adică atîtea linguri câți înși locuiesc în casă și fiecărei lingure i se dă numele unuia dintre casnici. După aceasta, se așază toate lingurile răzimate de ceva, însă într-o depărtare anumită una de alta, astfel ca, picînd vreuna din ele, să nu prăvale pe celelalte, și într-un loc singuratic, unde să nu le smintească nimeni, și acolo le lasă apoi pînă a doua zi dimineată. A doua zi dimineată se caută lingurile și, aflîndu-se una din ele prăvălită jos, se crede că persoana, al cărei nume l-a avut lingura respectivă, nu va trăi lung timp, ci va trebui să moară în decursul anului următor.¹⁹

Alții iau, spre același scop, atîtea bucățele de lemn câți înși locuiesc în casă, dau fiecărui lemn cîte un nume, și, după aceea, răzimîndu-le pe toate de un perete, mai ales de către cel de răsărit, și lăsîndu-le acolo pînă a doua zi dimineată, se duc și se culcă. A doua zi dimineată, cum se scoală, merg să vadă ce s-a întîmplat cu lemnele de peste noapte. Dacă stau toate în picioare, cum s-au pus de cu seară, atunci e semn bun, căci în cazul acesta nimeni din casă n-are să moară în decursul anului ce urmează. Iar dacă s-a răsturnat și a căzut vreunul la pămînt, atunci nu e semn bun, căci respectivul al cărui nume l-a purtat lemnul n-are să audă mai mult cucul cîntînd, ci trebuie să moară pînă la primăvară sau cel mult pînă la sfîrșitul anului viitor.²⁰

Și iarăși alții fac gropițe în pămînt, implîntă într-insele tîndurele de lemn aprinse și, dacă pică cărbunii în gropițe, după ce ard tîndurelele, cei ce le-au pus cred că vor muri în scurt timp; iar dacă cărbunii pică alături cu gropițele, atunci cred ei că nu vor muri degrabă.²¹

Mai e de însemnat încă și aceea că unele fete din Bucovina, cari voiesc să aibă glas frumos și armonios, cu care să poată întrece ori și pe cine în cîntare, iau în seara de Sîntul Vasile clopoțelele de la băieții cari umblă cu plugușorul și beau apă cu ele zicînd:

Cum a sunat clopoțelul iesta în ia-sară,
Așa să sune și gurița mea la vară.²²

Iar fetele din Moldova, cari voiesc să se mărite, iau busuioc de la clopoțelul unui plugar, pun o bucățică din el în gură sub limbă, și apoi se culcă. Făcînd aceasta, cred și spun că peste noapte își visează ursitul.²³

În fine, tot în această seară se amenință și pomii cei neroditori.

Se adună adică mai mulți copii cu clopote și cu securi în mînă, pleacă în sunetul clopotelor și încunjură de trei ori pomul neroditor. Unul dintre copii amenință cu securea că-l va tăia dacă nu va face poame, iar altul îi răspunde: „ba nu-l tăia, că mă bag chizeș (garant) că la anul va face poame!”²⁴

Iată în puține șire o schiță mică a datinelor și credințelor poporului nostru din seara Sîntului Vasile sau a Anului Nou Zic schiță, și încă mică, pentru că cele mai multe datine și credințe, cele mai multe moravuri și prejudețe din această seară s-au scris în capitoli deosebiți, cari urmează mai la vale.

NOTE

1. Datina românilor din Calafindești, sat în districtul Siretului, precum și din alte sate din Bucovina. Vezi și Dim. Dan, *Comuna Straja și locuitorii ei, studiu istoric, topografic și folcloric*, Cernăuți, 1897, p. 94: „Înspre seara Anului Nou nu se doarme defel, nici se stinge lumina”.
2. Din manuscriptul d-lui I. Pop – Reteganul aflător la Academia Română din București: „Spre ziua de Anul Nou nu-i bine să stingi focul, nici luminarea, nici să adormi cu ușile închise, ca să poată intra norocul în casă, și chiar de ai dormi, să nu nădăiască că tu dormi”.
3. A. P. Alexi, *La Sîntul Vasile*, publicat în *Familia*, an. VII, Pesta, 1871, p. 32. Bată-l-Crucea însemnează diavolul.
4. Credința românilor din Bucovina.
5. Românii din Bucovina numesc colindători numai pe aceia cari în ajunul Crăciunului și al Sîntului Vasile cîntă colindele. Cei ce în seara Sîntului Vasile umblă cu plugușorul și declamă, urează colinda acestei datine, se numesc plugărași.
6. A. P. Alexi, *loc. cit.*
7. Sub gloată înțeleg românii din Bucovina familia. Gloată, membrii familiei. L-a împresurat gloata zic ei, cînd cineva are mulți copii.
8. Com. de dl. P. Prelipcean din Horodnicul de Jos, sat în districtul Rădăuțului, și de dl. P. Ursul din Căndreni, sat în ținutul Dornei.
9. Dat. și cred. rom. din Pătrăuți, sat în distr. Sucevei, com. de dl. Vasile Turturean, preot.
10. Com. de dl. P. Ursul.
11. Dim. Dan, *op. cit.*, p. 94: „Se crede că atunci s-ar deschide cerul și vitele ar vorbi întreolaltă, însă nimeni nu le-ar putea auzi, nici înțelege, iar acela care le-ar auzi vorbind ar trebui să moară în scurt timp.”; Cred. rom. din Iliești, sat în distr. Gurei Humorului; din Buniți, sat în distr. Sucevei; din Cireș-Opaiț, sat în distr. Storojinețului; din Calafindești și Siret; precum și a celor din Heci, jud. Sucevei, în Moldova. Vezi și *Șezătoarea*, revistă pentru literatură și tradițiuni populare, sub direcțiunea d-lui Artur Gorovei, an. I, Fălticeni, 1892, p. 292-293.
12. Cred. rom. din Iliești, Calafindești și Siret.
13. Const. D. Gheorghiu, *Calendarul femeilor superstițioase*, Piatra-N., 1892, p. 6 și 7. Vezi și *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, 1893, p. 194: „În noaptea de Paști, ori de Sf. Vasile, dacă-i vedea cînd se deschide cerul, ce-i cere fiți dă Dumnezeu. Povestesc oamenii că un om avea capul foarte mititel și s-a pus de a păzit toată noaptea și, cînd a văzut că se

deschide cerul, a zis: «Dă-mi, Doamne, un cap mare». Și cum ședea el cu capul scos afară pe fereastră, printre drугii ferestrei, odată i s-a făcut capul cit o baniță și a șezut acolo pînă la celalt an, cînd s-a rugat să-i facă capul mai mititel, de l-a putut scoate înapoi.”; Ion Nenițescu, *De la românii din Turcia europeană*, București, 1895, p. 529: „Ca și noi, armânii cred că în seara de Sf. Vasile s-ar deschide cerul, pe la miezul nopții, și că acel care stă deștept și vede această minune are dreptul de a cere orice de la Dumnezeu. Se povestește cum că un tînăr, virîndu-și capul printre fiarele de la fereastră, ședea și pînă să vadă deschiderea cerului. Și cum ședea el așa, tot așteptînd, deodată vede o lumină orbitoare... Se deschisese cerul ! În graba lui, voind să ceară de la Dumnezeu un cap mare, adevă cu minte multă, ceru «un cap de sinic»... Și deodată capul lui deveni cit un *sinic* (= un sfert de chilă, aproape 25 ocale) și nu-l mai putu scoate dintre fiarele ferestrei decît numai după ce acestea fură tăiate cu pila. Dar nenorocitul trebui să aștepte și anul viitor, ca să vadă iarăși cerul deschizîndu-se, cînd ceru ca Dumnezeu să-i facă capul cum era de la început.”

14. După spusa Sofiei Frîncu, româncă din Calafindești.
15. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 5-6.
16. Dat. și cred. rom. din Udești, sat în districtul Sucevei, dict. de Marghioala Voiculescu și Ileana Rotariu: „Mama pune atîtea corji de ceapă cîtî feciori are și în fiecare coarjă pune puțină sare. Și în care coarjă află a doua zi mai multă apă, acel fecior crede ea că va fi mai bogat.”
17. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 5.
18. I.N. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița*, jud. Ialomița, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălțiceni, 1895, p. 122: „În sara de Sf. Vasile se pun linguri pline cu apă într-o tavă cu tăvile, și a cui o fi seacă, n-are noroc.”
19. Dat. și cred. rom. din Buninți, com. de Vas. Strachină, stud. gimn.
20. Dat. și cred. rom. din Buninți, dict. de Irina Jalobă; a celor din Bălăceana, distr. Sucevei, com. de Gavril Boca, stud. gimn.; a celor din Frătăușul Vechi, distr. Rădăușului, dict. de Zenovia Rusu și Domnica Ionesi; și a celor din Fundu Sadovei, distr. Cimpulungului, com. de T. Luncan, stud. gimn.
21. Dat. și cred. rom. din Bucovina.
22. Dat. și cred. fetelor din Bălăceana, com. de Gavril Boca.
23. Com. de dl. P. Herescu, învățător în Găinești, jud. Suceava.
24. Teofil Frîncu și George Candrea, *Românii din Munții Apuseni (Moșii)*, București, 1888, p. 124.

II. COLINDATUL

Timpul cel mai întrebuintat pentru umblarea cu colindatul este ajunul Crăciunului.

În seara acestei zile, mic și mare, tînăr și bătrîn, îndătimează a umbla pe la case și a colinda diferite colinde.

Și în ajunul Sfințului Vasile încă se colindă, dar mai puțin. Și mai cu seamă în acele țări unde este uzitat Plugușorul, umblă în această seară cu colindatul mai mult numai săracii și băieții cei mici, pe cînd mai toți ceilalți inși umblă de regulă cu Aratul.

Cu toate acestea însă, între datina colindatului din ajunul Crăciunului și între cea din seara Sfințului Vasile nu există nici o deosebire mai esențială.

Drept aceea, în șirele ce urmează, noi ne vom mărgini la reproducerea numai a două colinde din Bucovina, dimpreună cu variantele lor.

Ce se atinge însă de datina colindatului, precum și de toate celelalte datine și credințe, cari stau în strînsă legătură cu aceasta, vom scrie mai pe larg cînd ne va fi vorba despre ajunul Crăciunului.

Iar colindele ce ne-am propus să le reproducem de astă dată sînt:

1. Prădarea raiului

(Din Zaharești, sat în districtul Sucevei,

dict. de Ioana Horișcu și com. de Const. Horișcu, stud. gimn.)

Sculați, sculați, boieri mari,
Lerui Doamne !
Că vă vin colindători,
Lerui Doamne !	Stă și-ascultă,
Și ascultă
Cit ascultă
5 Pe la miez de cîntători.
Sculați, sculați, nu dormiți,
Sculați și vă-mpodobiți,
Că nu-i vremea de dormit,
Că-i vremea de-mpodobit	30 Și din gur-apoi cuvîntă:
– Of ! Ioane
Sint-Ioane !
De-ai ști tu, precum nu știi,
Aici mult n-ai zăbăvi !
10 Cu podoabe de argint,
Cu cănași pînă-n pămînt.
Și sculați și slugile,
Să măture curțile.
Cocoș negru mi-a cîntat,	35 – De ce să nu zăbăvesc,
Pe domnul să-l pomenesc ?
– Că Iuda cel blăstămat
În rai că ți s-a băgat
Și raiul că l-a prădat !
15 Zori de zi s-au revărsat,
Slugile mi s-au sculat,
Curțile mi-au măturat,
Popii-n slujbă mi-au intrat.
Mîndră-i slujba, cine-o-ascultă ?	40 – Da el din rai ce-a prădat ?
– Păhărușul mirului,
Scaunul județului,
Ciubărul botezului !
– Maică sfință ! mergi, fii bună,
20 C-o ascultă
Maica sfință,
Și Ion
Sint-Ion,
Ninașul lui Dumnezeu,	45 Și fă tunuri și mi-l tună !
După el de vei tuna,
Iuda că s-a spăimînta,
Toate-n rai că le-a lăsa !
Maica sfință c-a tunat,
25 Și cu scump finușul său.
Maica sfință	50 Iuda că s-a spăimîntat,
Toate-n rai că le-au lăsat.

Întîia variantă

(Din Stupca, sat în distr. Gurei Humorului, dict. de

Elisaveta Rosmeteniuc și com. de Dumitru Rosmeteniuc, stud. gimn.)

Sculați, sculați, boieri mari,
Lerui Doamne !
Că vă vin colindători,
Lerui Doamne !	Cu cănași pînă-n pămînt.
5 Noaptea pe la cîntători.
Sculați-vă nu dormiți,
Sculați și vă-mpodobiți
Cu podoabe de argint,	10 Și sculați și slugile,
Să măture curțile.
Înainte cîntor curți
Sint doi meri mîndru-nfloriți.
La trupina merilor,
15 Merilor, frumoșilor,
Este-un pat mîndru de brad.

- Iar pe pat cine-i culcat ?
Tot Ion
Sînt-Ion,
20 Nînaşul lui Dumnezeu
Ce ne mîntuie de rău.
Lîngă stîlpul patului,
Îmi stă Maica Domnului.
Ion doarme, odihneşte,
25 Maica stă şi mi-l priveşte,
De lacrimi de-abia zăreşte
Şi din gur-aşa vorbeşte:
– Măi Ioane,
Sînt-Ioane !
30 Tu dormi şi te odihneşti
Şi de rai nici că gîndeşti,
Iuda-n rai că mi-a intrat
Şi raiul că l-a prădat !
– Da el din rai ce-a luat ?
35 – Cheiţele raiului,
Luminiţa soarelui,
Păhăruţul mirului,
Ciubărul botezului,
Scaunul judeţului !
40 – Nu te, Maică, supăra,

A doua variantă
(din Stupca, dict. de Alexandru Murgu
şi com. de Ilie Căilean, stud. gimn.)

- Sculaţi, gazde, nu dormiţi,
Sculaţi şi vă-mpodobiţi,
Că nu-i vremea de dormit,
Că-i vremea de-mpodobit
5 Cu podoabe de argint,
Cu cănaşi pînă-n pămînt,
Că-n mijlocul raiului,
Raiului, frumosului,
Sînt trei mese aşternute,
10 Trei scaune zugrăvite.
Dar la mese cine şede ?
Tot Ion,
Sînt-Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu,
15 Şi cu Iisus, finul său,
Şi Maria, chip frumos,
Maica Domnului Hristos.
Şi Ion se veseleşte,
Cu Iisus se zăbăveşte.
- Nu ofta, nu lăcrăma,
Că eu pe loc m-oi scula,
Tunuri în mîn-oi lua
Şi cînd oi prinde-a tuna
45 Iuda rău s-a spăimînta,
Toate jos că le-a lăsa !
Şi el, cum a cuvîntat,
Pe loc că s-a şi sculat,
Tunuri în mîn-a luat
50 Şi cu ele c-a tunat,
Iuda rău s-a spăimîntat
Şi celea ce le-a luat
Toate-n rai că le-a lăsat.
Streşină de busuioc,
55 Să vă fie de noroc;
Streşină de măgiran,
Să vă fie peste an;
Streşină de mîntă creaţă,
Să vă fie pe viaţă;
60 Streşină de bumbuşori,
Să vă fie de-ajutori
La fete şi la feciori
Şi nouă de sărbători!¹
- 20 Maica stă şi mi-i priveşte
Şi din gur-aşa vorbeşte:
– Of ! Ioane,
Sînt-Ioane !
Cînd ai şti
25 Precum nu ştii,
Nici n-ai bea,
Nici n-ai mînca,
Num-ai sta
Şi-ai suspina !
30 – Da de ce,
Măicuţa me ?
– Că Iuda-n rai a intrat
Şi raiul mi l-a prădat !
– Da din rai ce mi-a luat ?
35 – Scaunul judeţului,
Ciubărul botezului,
Păhăruşul mirului !
– Mergi, Măicuţă,

- La tăbliţă,
40 Ia un pumn de tămîiţă
Şi-ncepe a afuma,

Că Iuda s-a spăimînta
Şi pe-a noastre le-a lăsa,
Şi de rai s-a depărta !

A treia variantă
(Din Corlata, sat în distr. Gurei Humorului,
dict. de Pavel Fierariu şi Domnica a lui Petru Fierariu,
şi com. de George Piersec şi Iacob Paicu, stud. gimn.)

- Colo-n jos şi mai din jos,
Pe cel şes mîndru frumos,
Este-un măr
Şi este-un păr.
5 Măru-i mîndru, rotilat,
Păru-i mîndru-ntr-argintat.
Şi sub poala mărlui,
Mărlui
Şi-a părului
10 Este-o masă rotilată,
De bucate-ndestulată,
De băuturi încărcată.
Da la masă cine şede ?
Tot Ion
15 Sînt Ion,
Nînaşul lui Dumnezeu,
Şi cu Maica precurată.
Ion bea, se veseleşte,
Maica-mi şede şi-l priveşte
20 Şi din grai aşa grăieşte:
– Of ! Ioane
Sînt-Ioane !
Cînd ai şti
Precum nu ştii,
- 25 Nici n-ai bea,
Nici n-ai mînca,
Voie bună n-ai prea face!
– Şi oare de ce n-aş prea face ?
– Că-n rai Iuda ţi-a intrat
30 Şi raiul ţi l-a prădat!
– Dar din rai ce s-a luat ?
– Scaunul judeţului,
Ciubărul botezului
Şi păharul mirului!
35 – Maică ! fii dumniata bună
Şi îmi ia tunul în mînă,
Şi-ncepe, Maică, a tuna,
Doar Iuda s-ar spăimînta,
Toate-n rai doar le-ar lăsa !
40 Maica tunul c-a luat,
După Iuda c-a tunat,
Iuda că s-a spăimîntat,
Toate-n rai că le-a lăsat.
Să fii, gazdă, sănătos,
45 C-am ajuns ajun frumos.
Să fiţi, gazde, sănătoase,
C-am ajuns sărbători frumoase !

A patra variantă
(Din Corlata, dict. de Ilie Drăcosul şi com. G. Piersec.)

- Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Florile dalbe !
Că vă vin colindători,
Florile dalbe !
5 Noaptea pe la cîntători.
Sculaţi, sculaţi, nu dormiţi,
Sculaţi şi vă-mpodobiţi,
Că nu-i vremea de dormit,
Că-i vremea de-mpodobit
10 Cu podoabe de argint,
Cu cănaşi pînă-n pămînt.
- Şi sculaţi şi slugile
Să măture curţile,
Că-naintea istor curţi
15 Sînt doi meri mîndru-nfloriţi
Şi doi peri într-argintiţi.
La mijlocul merilor,
Merilor şi-a perilor,
Este-o masă rotilată,
20 De îngeri împrejurată.
La mijlocu-acelei mese
Şed Ion

- Sint Ion,
Ninașul lui Dumnezeu,
25 Și cu scump finuțul său,
Iar în partea cealaltă
Șede Maica precurată.
Ion bea, se veselește,
Pe Dumnezeu pomenește.
30 Maica-mi șede și-mi privește
Și din grai așa-mi grăiește:
– Of! Ioane,
Sint-Ioane!
Cind ai ști
35 Precum nu știi,
Nici n-ai bea,
Nici n-ai mânca,
Voie bună n-ai prea face!
– Și oare de ce n-aș prea face?
40 – Că Iuda-n rai a intrat
Și raiul ți l-a prădat!
– Dar din rai ce s-a luat?
– Soarele

A cincea variantă

(Din Corlata, dict. de Ileana Gavrillean și com. de G. Piersec.)

- Noi umblăm și colindăm
Boierașului Efrim.
Dar boierul nu-i acasă,
Ci-i dus la pădurea deasă.
5 Și el s-a dus la vînat,
Și-a vînat cît a vînat
Și nimic n-a aflat,
Numai cît un cerbușor,
Suricel și sprintinior.
10 Și după el s-a luat
Și din gură c-a strigat:
– Adă-mi arcul să-l săget,
Să-l culc la pămînt de tăt!²
Cербуșorul a oftat
15 Și din grai că mi-a strigat:
– Nu mă săgeta pe mine,
Că și eu îs om ca tine!
Eu-s Ion
Sint-Ion,
20 Ninașul lui Dumnezeu!
Maica mea m-a blăstămat
Cînd eram mic, ne-nțărcat,
Să fiu fiară de pădure

- Cu zorile,
45 Luna cu luminele,
Stelele
Cu razele,
Scaunul județului,
Ciubărul botezului,
50 Păhărelul mirului!
Du-te, Maică, fii-mi bună,
Și ia tunuri și mi-l tună;
Prinde, Maică, a tuna,
Doar Iuda s-a spăimînta,
55 Toate-n rai că le-a lăsa,
Și raiul a rămînea
Rai frumos și luminos
Ca și fața lui Hristos!
Să fii, gazdă, veseloașă
60 Și voioasă
Ca vara,
Ca primăvara
Și ca toamna cea bogată,
Cu de toate-ndestulată!

- Nouă ani și nouă zile.
25 Anii cînd i-oi împlini,
Jos la țear-oi scobori,
Mănăstire că mi-oi face,
Cu nouă uși, cu nouă altare,
Nouă răsăriți de soare,
30 Pentru boieri și cucoane!
Nouă ani că i-a-implinit,
Jos la țear-a scoborit,
Mănăstire a făcut,
Cu nouă uși, cu nouă altare,
35 Nouă răsăriți de soare,
Pentru boieri și cucoane.
Dar într-însa cine cîntă,
Cine face rugă sfîntă?
Tot Ion
Sint-Ion,
40 Ninașul lui Dumnezeu!
Dară ruga cine-ascultă?
C-o ascultă
Maica sfîntă
Și din gur-așa cuvîntă:
45 – Of! Ioane,

- Sint-Ioane!
Cînd ai ști
Precum nu știi,
Aici n-ai mai zăbăvi!
50 – Da de ce,
Măicuța mea?
– Iuda-n rai că ți-a intrat
Și raiul ți l-a prădat!
– Dar din rai ce s-a luat?
55 – Scaunul județului,
Ciubărul botezului
Și păharul mirului!
– Pînă slujba voi găta,
Du-te, Maică, dumneata
60 Și prinde, Maic-a tuna,
Doar Iuda s-a spăimînta,

A șasea variantă

(Din Pîrtești de Sus, sat în distr. Gura Humorului,
dict. de Eudochia Oltean și com. de Nicanor Andronic, stud. gimn.)

- După dealul cea mare
Răsărit-a sfîntul soare.
Acela nu-i sfîntul soare,
Ci-i o sfîntă mănăstire
5 Cu părății de tămîie,
Cu ușorii de făclie
Și cu praguri de-alămiie.
În mijlocul mănăstirii
Este-o masă de *strafire*³
10 Îmbrăcăta cu smochine,
Deasupra struguri de vie.
Dar la masă cine șede?
Tot Ion
Sint-Ion,
15 Ninașul lui Dumnezeu,
În brațe cu finul său.
Ion bea, se veselește,
Maica Domnului privește
Ca să vadă
20 De se-mbată,
Și din ochi de-abia zărește
Și din gur-așa vorbește:
– Of! Ioane,

- Toate-n rai că le-a lăsa!
Să fiți, gazde, sănătoase,
Sănătoase
65 Și voioase,
C-ați ajuns sărbători frumoase!
Streșină de mintă creată,
Să vă fie pe viață,
Streșină de busuioc,
70 Să vă fie de noroc
La fete și la feciori
Și nouă de sărbători.
Cum ați ajuns Sfîntu Vasile
Cu pace, noroc și bine,
75 S-ajungeți cu toată gloata
Și sfintele Paști,
La mulți ani cu sănătate!

- Sint-Ioane!
25 Tu de vin te-ai îmbătat,
Și de rai vād c-ai uitat,
Iuda-n rai că mi-a intrat,
Raiul că mi l-a prădat!
– Da el din rai ce-a prădat?
30 – Ciubărul botezului,
Scaunul județului
Și paharul mirului!
– Na-ți, Măicuță, trei parale
Și te du prin tîrgușoare,
35 Și te du prin tîrgurele,
Și cumpără tunurele
Și prinde-a tuna cu ele.
Cînd îi prinde a tuna,
Iuda rău s-a-nspăimînta
40 Și nemică n-a lua,
Ci-n rai toate le-a lăsa,
Dumnezeu s-a bucura!
Frunză verde mintă creată,
Da-v-ar Dumnezeu viață,
45 Frunză verde busuioc,
Da-v-ar Dumnezeu noroc!

A șaptea variantă

(Din Mănăstirea Humorului, sat în distr. Gura Humorului,
dict. de Vasile Croitoriu și com. de George Micuțariu, stud. gimn.)

Noi umblăm
Și colindăm.
Da nu-mblăm
Nici de-un rău,
5 Ci câtăm
Pe Dumnezeu.
Și-aicea că l-am cătat,
Și-acolo că l-am aflat,
Mițitel
10 Și-nfășătel,
Fașă dalbă de mătășă
Pe-mprejur cu aur trasă,
Cu scutic
De-arșinic,
15 Cu titia de argint,
Cu cănași pînă-n pămînt
Cum n-am văzut de cînd sint.
Față albă de mătășă,
Șede cu Hristos la masă,
20 Cu Hristos, cu Sfîntul Petrea, | Cu sluguța lui cea dreaptă.
Slug-afară c-a ieșit,
S-a uitat la răsărit
Și ce-a văzut s-a-ngrozit.
25 A văzut cum a intrat
Iuda-n rai și l-a prădat.
Și-napoi că s-a-nturnat,
Domnului de știre-a dat.
Dumnezeu l-a întreat:
30 – Da el din rai ce-a luat ?
– Ulcicuța cea de vin,
Lingurița cea de mir,
Scaunul județului,
Ciubărul botezului,
35 Și-acum cată-n una
Crucea și lumina !
– Du-te, Petre, aleargă, Petre,
Și ia tunul și-l tunează,
Că Iuda s-a spăimînta
40 Și ce-a furat a lăsa ! |
|--|--|

A opta variantă

(Din Vama, sat în distr. Cîmpulungului,
dict. de Ion Țîmpescul și com. de Const. Iosep, stud. gimn.)

Sculați, sculați mari boieri,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cîntători.
Sculați, sculați, nu dormiți,
5 Sculați și vă-mpodobiți,
Că nu-i vremea de dormit,
Ci-i vremea de-mpodobit
Tot cu aur și cu-argint.
Gazda sus mi s-a sculat,
10 Curțile și-a măturat.
De-naintea cestor curți
Sînt doi meri mîndru-nfloriți
Și doi peri într-auriți.
La trupina merilor,
15 Merilor și-a perilor,
Este-o masă rotilată
De bucate încărcată.
Da la masă cine șede ?
Tot Ion | 20 Sînt-Ion,
Ninașul lui Dumnezeu,
În brațe cu finul său,
Iar la mîna lui cea dreaptă
Maica sfîntă preacurată.
25 Ion bea, se veseleşte,
Cu-al său fin se zăbăvește.
Maica-mi șede și-i privește
Și din grai așa-mi grăiește:
– Of ! Ioane
30 Sînt-Ioane !
Tu stai și te zăbăvești,
Bei, mîncînci, te veseleşti
Și de rai nici nu gîndești !
Ti-ai uitat
35 Raiul descuiat,
Iuda-ntrat
Și l-a prădat!
– Dar din rai ce s-a luat ? |
|---|---|

- Scaunul județului,
40 Ciubărul botezului,
Păhăruțul mirului!
– Nu te, Maică, supăra,
Du-te și prinde-a tuna,
A tuna și-a fulgera,
45 Că Iuda s-a spăimînta,
Toate în rai că le-a lăsa!
Maica prinse a tuna,
A tuna și-a fulgera.
Iuda că s-a-nspăimîntat
50 Și celea ce le-a furat
Toate-n rai că le-a lăsat

- Și spre iad a alergat.
Hidu-i iadul și-nfocat,
Pentru lume stă gătat.
55 Mîndru-i raiul și-nflorit,
Pentru lume-i mulțămînt.
Coroană de busuioc,
Să fii, gazdă, cu noroc;
Coroană de mîntă creață,
60 Să fii, gazdă, cu viață,
Cu cana de vin pe masă,
Lîngă cană păhărel,
Să cinstim și noi din ell

II. Ce-i mai bun?

(Din Reuseni, sat în distr. Sucevei,
dict. de George Bugnariu și
corn. de Vasile Pop, stud. gimn.)

După dealul cel mai mare,
Unde soarele răsare,
Este-un mîndru feredeu
Și se scaldă Dumnezeu,
5 Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun
Ca calul bun,
10 Că te duce
Și te-aduce.
Iar se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
15 Nu-i mai bun
Ca boul bun,
Că răstoarnă brazdă neagră
Și revarsă pine albă.
20 Iar se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun ca oia bună,
Că ea vara te hrănește
Și iarna te încălzește. | 25 Iar se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i raiul pe ist pămînt?
Raiul este primăvara,
Cînd inverzesc toți cîmpii
30 Și înfrunzesc copacii,
Și înfloresc florile
Și-mpodobesc luncile,
Luncile,
Dumbrăvile
35 Și toate pădurile...
Noi umblăm și colindăm,
Pe la gazde ne-nchinăm,
C-aș-a lăsat Dumnezeu...
Streșină de busuioc,
40 Da-v-ar Dumnezeu noroc;
Streșină de mîntă creață,
Da-v-ar Dumnezeu viață,
Să trăiți, să-mbătrîniți,
Ca florile să-nfloriți,
45 Ca copacii să-nverziti
Și ca ei să-mbătrîniți
Întru mulți ani fericiți! |
|--|---|

Întia variantă

(Din Pătrăuți, sat în distr. Sucevei,
dict. de Niculae Puiu și com. de Ioan Puiu, stud. gimn.)

- Grecii fac o mănăstire,
Domnul Dumnezeu!
Grecii o fac, turcii o desfac,
Domnul Dumnezeu!
- 5 Nu-i făcută după plac.
I-au făcut nouă altare
Despre răsărit de soare.
Cocoși negri c-au cîntat,
Zori de zi s-au răvârsat,
- 10 Preoții-n slujb-au intrat,
Și ei mîndră slujbă cîntă.
Dară slujba cine-ascultă?
C-o ascultă
Maica Sfîntă
- 15 Cu fiuțul său în brațe.
Slujbă sfîntă
C-o ascultă
Și din gur-așa cuvîntă:
Ce-i mai bun pe iest pămînt?
- 20 Boul este cel mai bun,
Că răstoarnă brăzdă neagră
Și revarsă pine albă
Și hrănește lumea-ntreagă.
Slujbă sfîntă
- 25 C-o ascultă
Și din gur-așa cuvîntă:
Ce-i mai bun pe iest pămînt?
Calu-i mai bun pe pămînt,
Poartă oase
- 30 Păcătoase,
Cum le duce
Așa le-aduce.
- Slujbă sfîntă
C-o ascultă
- 35 Și din gur-așa cuvîntă:
Ce-i mai bun pe iest pămînt?
Oaia este cea mai bună,
Că ea ne dă nouă lină,
Și-ndulcește,
- 40 Și-ncălzește,
Și de frig că ne scutește.
Slujbă sfîntă
C-o ascultă
Și din gur-așa cuvîntă:
- 45 Ce-i mai bun pe iest pămînt?
Bună-i vița vinului
La casa românului,
Bună-i vara,
Primăvara
- 50 Și cu toamna cea bogată,
Că-i de toate-ndestulată.
C-așa-i dat de Dumnezeu
Și de prea scump fiul său
- 55 Să umblăm,
Să colindăm,
L-aste gazde să-nchinăm,
Să-nchinăm spre sănătate,
S-aibă peste an de toate.
Sănătatea într-n casă,
- 60 Bogăția sus pe masă,
Rămii, găzdă, sănătoasă,
Poate n-ai fost bucuroasă
De-atiția oaspeți la casă!

A doua variantă

(Din Ilișești, sat în distr. Gura Humorului,
dict. de Vasile Ungurean.)

- Colo-n deal,
După deal,
Florile dalbe!
Este-un tău
- 5 Și-un feredeu,
Florile dalbe!
Și se scaldă Dumnezeu,
- Dumnezeu
Cu fiul său.
- 10 Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Bunu-i boul săleacu,
Că răstoarnă pămîntu

- 15 Și revarsă grîu roșu.
Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Bunu-i calul săleacu,
- 20 Că el îți poartă trupu
În trezie
Și-n beție
Și la timp de grea urgie.

- Tot se scaldă
- 25 Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Bună-i oaia săleaca,
Cît trăiește
Te-ndulcește,
- 30 Te-ndulcește
Și hrănește,
Dacă moare te-ncălzește!

A treia variantă

(Din Stupca, dict. de Maria Bud și com. de Ioan Brătean, stud. gimn.)

- Colo-n jos pe prundurele,
Florile dalbe!
Joacă două rîndunele,
Florile dalbe!
- 5 Și tot joacă
Și se-ntreabă:⁴
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun
Ca boul bun,
- 10 Că răstoarnă pămîntu
Și revarsă grîu roșu.
Și tot joacă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
- 15 Ce-i mai bun
Ca calul bun,
Că te duce
Și te-aduce
În trezie
- 20 Și-n beție.
Și tot joacă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pămînt?
Ce-i mai bun ca oaia bună,
- 25 Că hrănește
Sufletele
Și învește⁵
Trupurele.
Colindă nu-i mai multă,
- 30 Trăiască cine-o ascultă!
Sus la cer o înălțăm,
Jos la gazde o-nchinăm.
O-nchinăm cu veselie
Și cu mare bucurie,
- 35 C-am ajuns Sf. Crăciun
Veselos
Și frumos
La nașterea lui Hristos!

A patra variantă

(Din Todirești, sat în distr. Sucevei, dict. de Ioan Rădășan
și com. de Nicolae Rădășan, stud. gimn.)

- Colo-n jos și mai în jos,
Pe cel cîmпуșor frumos,
Sînt doi meri mîndru-nfloriți
Și doi peri într-auriți.
- 5 L-acei meri
Și-acei peri
Pică două luminări,
Pică două,
Pică nouă,
- 10 Pică douăzeci și nouă,
Să se fac-un feredeu,
- Să se scalde Dumnezeu,
Dumnezeu
Cu fiul său.
- 15 Ei se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pămînt?
Nu-i mai bun
Ca boul bun,
- 20 Că răstoarnă brazdă neagră
Și revarsă pine albă,
Și revarsă grîu frumos

Ca și fața lui Hristos.
Tot se scaldă
25 Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pământ?
Nu-i mai bun
Ca calul bun,
Duce oase
30 Păcătoase,
Cum le duce

Așa le-aduce.
Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
35 Ce-i mai bun pe ist pământ?
Nu-i mai bun ca oaia blindă,
Că-ncălzește
Și-ndulcește
Și pe stăpîn îl hrănește!

A cincea variantă

(Din Frătăușul Vechi, sat din distr. Rădăușului,
dict. de Toader Vătăman și com. de Laurenti Vătăman, stud. gimn.)

Sculați, boieri și cuconi,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cîntători.
Dar boierul nu-i acasă,
5 Că s-a dus la Ros-Pietros
Să-l aducă pe Hristos
În chilie
De tîmîie...
S-a sculat un cuconăș
10 Și-a aprins un finăraș
Și mi se primblă prin casă
De la ușă pîn-la masă;
Tot se primblă
Și se-ntreabă:
15 Ce-i mai bun pe ist pământ?
Nu-i mai bun
Ca boul bun,
Că răstoarnă brazdă neagră
Și hrănește lumea-ntreagă,

20 Și seamănă grîu de vară
Și-alungă foamea din țară.
Tot se primblă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pământ?
25 Nu-i mai bun
Ca calul bun;
Poartă oase
Păcătoase
Ca și colind-ast' frumoasă.
30 Tot se primblă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe ist pământ?
Nu-i mai bun ca oaia bună,
Că ne-ncălzim cu-a ei lînă,
35 Cu lîna ei ne-ncălzim
Și cu fructul ne hrănim.
Sus, mai sus v-am înălțat,
Cît am știut v-am urat!

A șasea variantă

(Auzită de la un fecior din Voloca, sat în distr. Cernăușului)

Colo-n vale la Buzău,
Este-un mindru feredeu
Și se scaldă Dumnezeu,
Dumnezeu cu fiul său.
5 Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pământ?
Ce-i mai bun
Ca calul bun,
10 Poartă oase
Păcătoase

Ca colead-asta frumoasă,
Cum le duce, așa le lasă.
Tot se scaldă
15 Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pământ?
Ce-i mai bun
Ca boul bun,
Merge pe-ogor rumegînd,
20 Brazdă neagră răsturnînd
Și grîu roșu semănînd;
Brazdă neagră-mi prăvălește

Și grîu roșu-mi răsădește,
Toată lumea se hrănește.
25 Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pământ?
Ce-i mai bun ca oaia bună,

Că ea ne dă fruct și lînă,
30 Cu lîna ne încălzește
Și cu fructul ne hrănește,
Pe cel gol mi-l învălește,
Pe cel flămînd mi-l hrănește!

A șaptea variantă

(Din Transilvania, com. de d-l Pavel Beșa.)

Colo-n jos
Și mai în jos,
Și-al nostru Domn!
Este-un lepedeu frumos,
5 Și-al nostru Domn!
D-acela nu-i lepedeu,
C-acela-i un mindru tău
Și se scaldă Dumnezeu,
Dumnezeu cu fiul său.
10 Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pământ?
Ce-i mai bun
Ca boul bun,
15 Că răstoarnă pămîntul
Și răsădește grîul.

Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pământ?
20 Ce-i mai bun
Ca calul bun,
Că te duce
Și te-aduce,
Și-ți poartă păcatele
25 Pe toate horaițele.
Tot se scaldă
Și se-ntreabă:
Ce-i mai bun pe-acest pământ?
Ce-i mai bun ca oaia bună,
30 Că ea vara te-ndulcește
Și iarna te încălzește!

NOTE

1. Românele din cele mai multe părți ale Bucovinei au datină de a atirna pe sub streșina din față a casei o mulțime de flori, precum și alte plante, legate în mănunchiuri și în formă de cruce, și anume: vâzdoage, ochișele, mintă creată, maghiran și mai cu seamă busuioc, cari rămîn apoi acolo peste tot anul. De aici se vede că vine apoi și datina colindătorilor de a încheia o seamă de colinde cu versurile de mai sus.
2. Provincialism bucovinean în loc de tot.
3. Probabil: *strafide*.
4. O altă variantă din Bălăceana, dict. de Virvara Findrihan și com. de Gheorghe Boca, stud. gimn. se începe așa:
Colo jos pe prundurele,
Se scaldă două turturele,
Tot se scaldă
Și se-ntreabă...
5. Învește = învălește, îmbracă.

Una dintre cele mai frumoase și mai vechi datine românești din seara Sfântului Vasile sau a Anului Nou este Plugușorul.

Void a descrie această datină frumoasă, trebuie să începem cu ceea ce ne spune despre dinsa poetul nostru bucovinean dl. V. Bumbac.

„Poporul român – zice d-sa, – ce se ocupă cu plugăritul și păstoritul, nu pretinde de la Anul Nou alte daruri decât un timp mânos pentru câmp și pentru vitele sale. De aci se explică și întâmpinarea ce-o face dînsul aceluia călător neostenit, din carele se urzesc veacurile, se urzește veșnicia.

Românii întâmpină Anul Nou cu mult alai, cu zurgătul clopoțelilor, cu strigătul de „mînați mîi!”, și de „hăi! hăi!”, cu pocnetul bicelor, în scurt cu simbolizarea aratului. Alte popoare ară și seamănă numai primăvara și toamna. Românul ară și seamănă chiar și în dricul iernii, ară în preseara și seamănă în dimineața Anului Nou.

Frumoasă este această veche datină românească, care desemna cu colori atît de vii deprinderea principală a poporului nostru.

Am zis că românul ară chiar și în dricul iernii. Dar care român face minunea aceasta suprafirească? Au doară românul bărbat? Românul serios? Ba nu! Ci românul cel tînăr ca și anul ce sosește; înțeleg cum că pruncii ară și seamănă în anul cel mai de o vîrstă cu dîșii. Iar năntind cu timpul și vîrsta anului, sosind dricul primăverii și dricul toamnei, atunci ară și seamănă românul cel serios, românul bărbat ca și anul ce pășește spre capăt.

Plugul românului este portat în genere de către patru boi. Dară numai fruntașii satelor pot să aibă cite patru boi, și prin urmare și plugul lor propriu. Sătenii cei mijlocii au de comun numai cite doi boi; pentru aceea se însoțesc cite doi vecini și-și ară dimpreună țarinele. Însoțirea aceasta pentru scopul aratului se numește cu un termen tecnic poporal simbrie¹, iară consoții respectivi se cheamă simbriași. Românul, mai cu seamă cel fruntaș, este mîndru de plugul său, de boii săi, și de aceea anină un clopoțel de tînjala plugului, ca să atragă asupra sa atențiunea trecătorilor. Dar și altfel iubește românul să cînte o doină, să fluiere o horă, ținînd plugul de coarne, să producă alai pentru sine și pentru bourenii săi, căci mare este bucuria românului cînd sosește timpul aratului.²

Iată cum îndătimează românul bărbat a-și ara cîmpiile sale: cu doine, cu hore, cu alai și mai totdeauna cu voie bună.

Să vorbim acum puțin despre modul aratului din seara Anului Nou, adică despre Plugușor. Să vedem cum ară românul cel tînăr în cîmpia cea întinsă, încîntătoare și mănoasă a datinelor și reminiscentelor strămoșești. Băieții românilor imitează pe părinții lor.³

Cu cîteva zile mai înainte de sosirea acestei sărbători, își caută simbriași pe la colegii lor vecini, se însoțesc cite trei pînă la șase inși laolaltă, se îngrijesc de bice, harapnice, clopoțele, pe unele locuri chiar și de o talancă⁴ în locul clopoțelilor, apoi de cite o traistă sănătoasă pentru încasarea cîștigului comun, și în urmă de un buhai.

Astfel pregătiți cu toate cele trebuincioase îi găsește preseara Sfântului Vasile sau a Anului Nou.

Bicele și harapnicele⁵ le fac din fuior de cînepă, groase și mai adeseori cu pleasnă de mătăsă, ca astfel, cînd pocnesc, să răsună mai tare și mai departe.

Buhaiul⁶ e un instrument compus dintr-o putinică sau cofă deșartă, care se leagă la gură cu o piele dubită de oaie.

La mijlocul pielii anină o șuviță de păr de cal, care, fiind udată cu apă și trasă cînd cu o mînă cînd cu alta, produce o vibrațiune ce seamănă cu ragetul unui bou⁷ depărtat, sau mai bine zicînd cu al unui buhai, de unde se vede că-i vine și numirea. De la acest instrument vine zicala românilor din Bucovina: a umbla cu buhaiul, ceea ce însemnează tot atîta cit: a ura de Anul Nou.

În Muntenia, după cum ne spune d-l G. Dem. Teodorescu, întrebuințează unii băieți de pe la orașe, afară de buhai, și un plug în miniatură, imitînd cît se poate de bine adevăratul plug. Ei îl ornează cu hîrtii colorate și cu flori, îi pun un clopoțel sau două pe coarne. Cei de la țară iau chiar adevăratul plug cu un clopot mai mare, îl tîrăsc și merg cu el la fiecare casă de urează.⁸ De la acest plugușor în miniatură sau de la umblarea cu adevăratul plug, se vede că se trage și numirea acestei datine, adică a plugușorului.

Sosind acuma seara Anului Nou, îndată ce apucă a se întuneca, cei însoțiți încep a umbla și a ura de la casă la casă. Cei mai gureși dintre acești gingași plugari recitează⁹ colinda aratului, stînd aproape de fereastra casei, și o însoțesc cu sunetul unui clopoțel sau al unei talance, sau și cu al fiarelor de plug.¹⁰ După fiecare pasagiu se repește refrenul „mînați mîi!”, sau „mînați flăcăi!”, sau „pocniți copii!”, iar simbriașii, cari se înșiră în fața casei, departe unul de altul, ca să nu se plesnească cu bicele, răspund cu toții într-un glas strigînd: „Hăi! hăi!” și plesnesc în același moment voinicește din bice.

Cel cu buhaiul se așază în apropierea oratorului și, trăgînd neconștient cu mîinile de șuvița cea de păr, o face să răsună amarnic.

Alătura cu acesta stă un alt simbriaș cu o cofiță de apă, în care cel ce trage buhaiul își moaie din cînd în cînd degetele, ca așa coarda să producă un sunet mai puternic și mai pătrunzător.

Colinda sau urarea plugușorului este foarte frumoasă, cuprinde în sine foarte multă poezie. Ea este întrețesută de icoane vii și răpitoare, icoane precum le știe depinge numai poezia poporală. Ea se recitează numai în seara Anului Nou și putem zice că este unica care are nenumărate variante.

Iată una din mulțimea acelor, dictată de Simeon Muntean, agricultor român din Reuseni, sat în Bucovina:

Seara Sfântului Vasile
Fie-vă boieri de bine!
Seara Sfântului Vasile
De mulțisor a-nserat
5 Dar noi am întîrziat
Și la boieri n-am urat;
Și-a fost vremea mai de mult,
Dar noi nu ne-am priceput,
Tot ca băieții am făcut;
10 A fost vreme de cu seară
Dar noi n-am băgat în seamă!
Mînați mîi!

– Hăi! hăi!
De cînd noi umblăm
15 Și urăm
Curți c-acestea nu aflăm,
Așa nante,
Minunate,
Pe temelii așezate
20 Și de bun meșter lucrate.
Mînați mîi!
– Hăi! hăi!
Stați feciori și nu urați,
Bine seamă vă luați

25 În bote vă rezimați,
La păreți vă lăturați,
La copile vă uitați,
La copile frumusele,
La neveste tinerele.

30 Minați măi!
– Hăi! hăi!
Într-o sfință zi de joi,
Cu feciorii cu-amîndoi,
Jupîn gazda s-a sculat,

35 Pe ochi negri s-a spălat,
La icoane s-a nchinat,
S-a șters pe-un șervet de în,
Să-i fie cheful deplin,
Haine noue a-mbrăcat,

40 Harapnicul și-a luat,
Afară a alergat,
Slugile și le-a chemat,
Și lor că le-a poruncit
Să-i dea calul cel iubit.

45 Trageți măi flăcăi!
– Hăi! hăi!
Slugile s-a-ntîrziat,
Calul iubit nu i-au dat.
El la grajd a alergat,

50 În sulii s-a răzimat,
Pe-un cal graur s-a aruncat,
Pe-un cal graur,
Cu șea de aur,
Cu frîu de mărgăritari

55 Ca la boierii cei mari,
Și cu scările de-argint
Cari n-am văzut de cînd sînt.
Ia mai mînați măi!
– Hăi! hăi!

60 Și după ce-a-ncălicat
În tîrg la Dorohoi a alergat,
Doisprece juncani a neguțat,
Negri ca corbul,
Iuți ca focul.

65 Unde călca
Balta seca,
Broasca striga:
Oacaca! oacaca!
Fugi, moșule, că te-a mîncă!

70 Ia mai îndemnați flăcăi!
– Hăi! hăi!
Și după ce-a neguțat

Acasă că s-a-nturnat,
Și cum a sosit acasă,

75 Pe plugari i-a pus la masă,
Și-a gîndit, și-a cugetat:
Unde-ar merge la arat.
Seama bine și-a luat,
Plugurile și-a gătat,

80 Plugarilor că le-a dat,
Și i-a pornit la arat
Pe dealul Galileului¹¹
Care-i place grîului.
85 Îndemnați flăcăi!
– Hăi! hăi!
Plugari-au prins a ara,
Brazdă neagr-a răsturna
Și grîu roșu a revârsa,

90 Grîu de vară¹²
Cu secară,
Să răsară
Pînă-n seară,
S-alunge foamea din țară;
Grîu de vară arnăut

95 A dat Domnul s-a făcut,
La anul a da mai mult.
Pocniți măi!
– Hăi! hăi!
Iar boierul dumnealui,

100 Ce ca dînsul altul nu-i,
S-a dus la lună,
La săptămîină,
Pe-un cal bun,
Cu șea de prun,

105 Cu picarele de-alun,
Să vadă grîul de-i copt.
Grîul era copt,
Răscopt:
În pai ca trestia,

110 În spic ca vrabia,
În grăunț ca mazărea.
Plesniți măi!
– Hăi! hăi!
Boierul s-a bucurat,

115 De călare s-a plecat
Și trei spice a luat,
În buzunar le-a băgat,
Acasă că s-a-nturnat,
În curte că s-a băgat,

120 Pe masă le-a aruncat,

În curte s-a luminat.
Minați măi!
– Hăi! hăi!
Cucoana s-a supărat,
125 Că e pine de lucrat,
Dar boierul dumnealui,
Ce ca dînsul altul nu-i,
Nici în seamă n-a băgat,
În tîrg iute-a alergat,

130 Pe ulițe-a apucat.
Pe ulița mică
N-a aflat nemică,
Pe ulița mare
A aflat fier și oțel de vînzare.

135 Ia mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
Boierul s-a bucurat
Și pe loc a cumpărat
Mai multe oca de fier

140 Și de oțel
Și s-a dus la Ile țiganu¹³,
Care bate bine cu ciocanu,
Și-a făcut secerele
Mărunțele

145 Cu zimții de viorele
Pentru fete frumusele,
Și neveste tinerele,
Cu mănunchiuri de căpșună,
Cu-adevăr că nu-i minciună.

150 Ia mai trageți flăcăi!
– Hăi! hăi!
Și-a strîns nepoți și nepoțele,
Tot copile frumusele
Și neveste ochișele,

155 Și niște babe bătrîne,
Care știu haru¹⁴ la pine,
Și cu ele-n cîmp s-a dus
Și la secerat le-a pus.
Care cu dreapta trăgea,

160 Postata¹⁵ mi-o și gătea,
Care cu stînga trăgea,
Snopul că mi-l și făcea
Și-n jumătăți mi-l puneă.
Mînați măi!

165 – Hăi! hăi!
Dar boierul se gîndea,
Se gîndea, se răzgîndea:
Unde-ar face aria?¹⁶

Dar el mult nu s-a gîndit,
170 Ci pe loc mi-o-a și făcut:
În fundul pămîntului,
În veliște¹⁷ vîntului,
Cu fața de-aramă,
Nebăgată-n seamă,

175 Și c-un stîlp de-argint,
Car' n-am văzut de cînd sînt.
Ia mai mînați feciorii!
– Hăi! hăi!
Și-a scos nouă iepe

180 Sirepe
De nouă ai sterpe,
Cu copitele de-argint,
Ce prind bine la pămînt...
Cu copitele trierau,

185 Cu cozile felezuiau¹⁸,
Cu nările vînt făceau,
Cu urechile-n saci puneau,
Nici căuș nu trebuia,
Cu dinții înțăpușau¹⁹,

190 Buni de moară mi-i găteau.
Ia mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
Și-a-ncărcat nouă cară
De povoaară,

195 Nouă cară țărănești,
Nouă harabale²⁰ boierești
Și-a purces
La moară la Ivănești.
Mînați băieței!

200 – Hăi! hăi!
Dar morărița,
Iute ca crița,
Cînd a văzut atîtea cară
Cu povoaară,

205 A pus coada pe spinare
Și-a tulit²¹ o-n lunca mare.
Trageți, băieți!
– Hăi! hăi!
Dar ei au dat haisa-n loc²²

210 La moara de la Mitoc²³.
Dar la moară la Mitoc
Nu era apă-n lătoc
Cît să beie-un biet boboc.
Mînați măi!

215 – Hăi! hăi!
De-aici iară s-au luat,

Mai departe c-au plecat
La moară la Brădețel.²⁴
La moară la Brădețel,
220 Într-o putină cu zer,
S-a-necat o vacă c-un vițel,
Și-ntr-o oală cu chișleag²⁵
S-a-necat o babă c-un moșneag.
225 Trageți feciorași!
– Hăi! hăi!
Dar ei oameni treji la minte
Au pășit iar mai-nainte
Pin-la moară la Bulai²⁶.
Iar la moară la Bulai
230 Se băteau șoarecii de doi ai
Pentru-o coajă de mălai,
Uscată de nouă ai.
La mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
235 Dar morarul sta în vatră
Cu gura căscată,
Cu moara stricată,
Ghibos,
Dar bun mînteos,
240 Butac²⁷,
Dar bun de cap.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
Da moara sta pe-o costiță,
245 Păștea frunzi de dumbrăviță
Și cu frunze de căpsună,
Cu-adevăr că nu-i minciună.
La mai mișcați băieței!
– Hăi! hăi!
250 Dar morariul meșter mare,
Mămulica cui îl are!
Cu luleaua-n dinți,
Cu dinții rinjiți,
Cu ochii boldiți,
255 Cu ochii de stecă,
Cu dinții de greblă,
Care, cînd te uitai la dinsul,
Deauna te și umfla risul,
A luat o scăfiță
260 Cu trei tărițe,
Și-alerga
Și tot striga:
Ptrrr! ptrrr! și nea, nea, nea!
Moara sta

265 Și se uita.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Și cu scafa de tărițe
O amăgi pe porțiță.
270 Și i-a dat un pumn în cap
Și-a așezat-o pe dulap,
Și i-a dat un pumn în șele
Și-a așezat-o pe măsele,
Și i-a dat un pumn în splină
275 Și-a așezat-o pe făină,
Și i-a dat un pumn în gură
Și făina prinse-a cură.
Dară nu curgea făină,
Că curgea aur și mîrgăritari,
280 În curțile d-voastră, boieri mari.
La mai mînați măi!
– Hăi! hăi!
Dar boierul dumnealui,
De părere bună,
285 Că-i făina bună,
A luat făina în poala mîntalei
Și a turnat-o-n chelna²⁸ harabalei,
A luat-o-n poala sumanului
Și-a turnat-o-n chelna carului.
290 Îndemnați băieței!
– Hăi! hăi!
Și după ce-a gătit,
Carele-a pornit.
Carele scîrțiau,
295 Galbenii curgeau.
Domnu gazdă-n cușmă-i puneă,
În buzunari îi izbea,
Acasă se pornea.
Acasă cînd sosea,
300 Boii mugeau,
Harabagiii din biciuști pocneau,
Argații porțile deschideau.
Pocniți băieței!
– Hăi! hăi!
305 Dar jupîneasa domnia-sa
Cînd auzea
Porțile deschizînd,
Carele scîrțîind,
Boii mugînd,
310 Harabagiii din biciuști pocnînd,
S-a sculat
De pe un pat

Mîndru, rotat,
Din papuci pleoscîind,
315 Din rochiță vînt trîgînd,
C-un tulpă cîrămiziu,
Cu fes negru narangiu,
C-așa-i lucru cilibiu;
Cu mîni mîndre soponite,
320 Ca garoafele-nflorite.
Mînați flăcăi!
– Hăi! hăi!
Și s-a luat din cămară
În cămară
325 Pin' la a nouă cămară
Și-a găsit o sită rară
De năgară.
Și vîzînd-o că-i prea rară
I-a dat brînci pe uș-afară.
330 Trageți ficiorași!
– Hăi! hăi!
Și-aducîndu-și ea aminte
Că mai are multe site,
A mers puțin mai-nainte
335 Și-a găsit o sită deasă
De mătăsă
Pentru plugărași aleasă,
Și-a adus-o nuntru-n casă,
Și-a cernut în sită și covată,
340 Și-a cernut făina toată.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Și-a făcut un colăcel,
De-a dragul să cați la el,
345 Colac mîndru și frumos
Ca și fața lui Hristos,
Pentru plugari de folos.
Și l-a pus în cui din jos,
Să fie ușor de scos.
350 Și l-a rupt în două
Și ne-a dat și nouă.
Și l-a rupt în trei
Și-a dat lui Andrei.
Și l-a rupt în patru
355 Și-a dat la tot satu.
L-a rupt într-o mie

Și mi-a dat și mie.
Mînați măi!
– Hăi! hăi!
360 Am mai ura, ura, ura,
Da ni-i că vom însera.
Și decît vom însera
Pe la curțile domniilor – voastre,
Mai bine pe la bordeiele noastre.
365 Că curțile domniilor – voastre
Sînt tot cu var vîruite,
Cu șindil-acoperite,
Cu cătrămă cătrămite²⁹,
Dar tot mai bine să-nserăm
370 Pe la bordeiele noastre,
Ce-s cu baligă lipite,
Cu pozderie-acoperite.
De bune, de rele,
Noi ne odihnim în ele.
375 Mînați măi!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
Da ni-i că vom însera,
Și noi nu sîntem de pe-acolea,
380 Că sîntem de la Buda veche
Unde mița streche,
Și motocu
Nu-și află locu,
Și-un motoc
385 Nu-și află loc
Într-un fund de poloboc.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
390 Ne temem c-om însera
Și nu sîntem de pe-acolea,
Ci din munți întunecoși,
Să fiți, boieri, sănătoși,
Sara Sfîntului Vasile
395 Să vă fie tot spre bine,
La mulți ani cu sănătate,
S-aibă și plugarii parte!
Ahooo! Hahoooo!
Opriți copii!

„În timpul acestei urări, ceilalți (simbriași), cari nu vorbesc, nu încetează
d-a tot plesni amarnic din (harapnice), încît tot satul e deșteptat și prevenit
astfel d-această vizită, d-această colindare.

Modul d-a pronunța versurile, verva, conținutul lor, trosnetul (sau pocnitul) bicelor și credința că urarea aduce fiecărei case îmbelșugare, fertilitate, abundență de produse și prosperitate în tot cursul anului care începe, toate implu de bucurie anima săteanului român, care, întrebat de ce se fac, răspunde cu refrenul din colinde:

„Așa-i legea din bătrâni,
Din bătrâni, din oameni buni!”³⁰

În satul sau târgul unde se află această datină, nu umblă numai o ceată sau două de băieți a ura, ci mai multe deodată. Din toate părțile se aud pocnete de bicelor, zurgăitul clopoțelilor, mugetul sau ragetul buhaiului și strigăte de „minați mări” și „hăi! hăi!”.

Întreg satul murmură.

Și, când două cete se întâlnesc la o casă, una urează, iar cealaltă așteaptă pînă ce sfîrșește cea dintîi și apoi începe și ea. Prin această așteptare însă nu se naște între plugărași nici o neînțelegere sau ceartă. Iar ai casei îndată cunosc cînd sfîrșește o ceată și începe cealaltă, atît de pe modul urării, cît și de pe cuprinsul acesteia.

E de însemnat încă și aceea, că buhaiul precum și plugul nu sînt de neapărată lipsă la umblarea cu uratul, ci acestea se iau numai pentru a atrage mai tare atențiunea, pentru a face mai mare alai și a imita mai bine aratul. De aceea, nu fiecare ceată de băieți le ia cu sine cînd umblă a ura. Însă clopoțelul nu lipsește nimărui; chiar și numai un singur băiat, de merge a ura, ia cu sine un clopoțel sau talancă, cu sunetul cărora acompaniază versurile. Fără de acestea, după părerea poporului, puțin s-ar deosebi urarea plugușorului de celelalte colinde, sau mai bine zis, atunci datina plugușorului nu s-ar numi plugușor.

„Colinda plugușorului, zice dl. Burada, vorbind despre aratul pămîntului cu plug cu doisprezece boi, despre semănatul grîului, seceratul, măcinatul lui și altele, era natural ca buhaiul, care imitează mugetul boilor ce trag la brazdă, să fie totdeauna însoțit și de un clopot sau talancă. Și aceasta fiindcă la noi s-a păstrat obiceiul ca totdeauna, cînd sînt mai mult boi sau și alte animale la un loc, să aibă unul din ele un clopot sau o talancă aninată de gît.”³¹

Clopotul și buhaiul sînt așadar semnele caracteristice externe ale plugușorului.

Cei ce umblă cu buhaiul, aceia știu mai bine a ura. Urarea sau colinda lor e în genere și mai lungă, mai frumoasă și întreșută de icoane mai vii și mai răpitoare. A celorlalte e de multe ori mai scurtă, însă nici acesteia nu-i lipsește nimica din frumusețe. Spre încredințare, mai reproduc aici o variantă a acestei urări, ceva mai scurtă decît cea de mai înainte, pe care asemenea am auzit-o de la un român din Bucovina.

Iat-o:

Hohaho! sar-a-nserat,
La domnul N. n-am urat.
Iar domnul N. s-a sculat
Într-o joi de dimineață,

5 Cînd băteau zorile-n față,
Pe ochi negri s-a spălat,
Lui Dumnezeu s-a-nchinat.
Iar nevasta lui frumoasă,

Sprintină și dragostoașă,
10 Un știr³² alb pe mîni i-a dat,
Domnul N. s-a șters curat
Și la ocol a plecat,
Și din ocol a luat
Doisprezece boi bourei,
15 În coadă cudălbei,
În frunte țintăței,
În trup de-o mie de lei.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
20 Și cu plugul dumnisale
S-a dus domnul N. să are
Dealul Galileului,
Care-i place grîului.
Și-a arat tot în lungiș
25 Și-n curmeziș,
Și-a arat de dimineață pînă-n sară,
Și-a răsturnat un corn de țară.
Iar de la amiazi și pînă-n sară
S-a aninat plugul într-un coș de rîmă
30 Și s-a făcut tot fărîmă.
Ia mai ziceți băieței!
– Hăi! hăi!
Domnul N. s-a supărat,
Că plugul i s-a sfărmat.
35 Pe-un cal alb a-ncălicat
Și la oraș a plecat,
Și-a cătat cît a cătat,
Dar meșter bun n-a aflat.
Și cînd era mai scîrbit,
40 Atunci iată c-a ieșit
Faraon³³ cel mare
Cu barosul în spinare
Și cu foi în picioare,
Și s-a dat iute-a foi,
45 Fierele-a le oțeli,
Și foi și oțeli,
Plugu-ndată mi-l tocmi.
Mînați flăcăi!
– Hăi! hăi!
50 Domnul N. se bucură,
Plugul iute și-l luă,
Și cu dînsul se-nturnă
Și-n brazdă iară-l băgă,
Brazdă neagră răsturnă
55 Și grîu roșu semănă.
Grîu de vară

Să răsără
Pînă-n sară,
Pînă mine să se coacă,
60 Colac mîndru ca să facă,
Și s-aducă mine
Lui Dumnezeu pîne.
Mînați băieței!
– Hăi! hăi!
65 Și cînd soarele-a sfințit,
Domnul N. din cîmp s-a pornit
Și acasă mi-a venit
Foarte bucuros
Și voios,
70 Și s-a culcat
Pe-un pat
De diamant ...
Pocniți copii!
– Hăi! hăi!
75 Într-o joi de dimineață,
Cînd bătea zorile-n față,
Domnul N. iar s-a sculat,
Pe ochi negri s-a spălat,
Lui Dumnezeu s-a-nchinat.
80 Iar soția dumnisale
Un știr alb pe mîni i-a dat,
Domnul N. s-a șters curat
Și la grajd a alergat
Și pe-un cal a-ncălicat,
85 Pe-un cal graur
Cu șea de aur,
Cu potcoave de argint,
Ce prind bine la pămînt,
Unde călca
90 Balta seca,
Broasca striga:
Oacaca! oacaca!
Fugi, lele, că te-a mîncal
Pocniți băieței!
95 – Hăi! hăi!
Și-a mers la luna,
La săptămîna,
Să vadă grîul de-i copt.
Iar grîul era copt,
100 Răscopt:
În pai ca trestia,
În spic ca vrabia,
În grăunț ca mărgăritariul...
Mînați flăcăi!

105 – Hăi! hăi!
Domnul N. s-a bucurat,
Și pe loc mi-a și plecat
În țara cea ungurească,
Secerele s-arvunească,
110 Și s-a dus
Ș-a adus
Secerele
Mărunțele,
Cu mănunchi de viorele,
115 Pentru fete tinerele
De seama drăguței mele.
Și-acasă cum a sosit,
Secerători a tocmi,
La secerat i-a pornit:
120 Unii secerau,
Unii snopi legau,
Unii în cară-aruncau
Și la arie plecau.
Plesniți flăcăi!
125 Hăi! hăi!
Și-a scos domnul N.
Din grajdul dumisale
Douăsprezece iepe
Sirepe
130 Cu cozile călăcănite,
Cu copitele zugrăvite.
Cu copitele trierau,
Cu nările strănutau,
Grîul că mi-l vînturau,
135 Cu urechile-n saci îl puneau,
De nici căuș nu trebuia.
Ia mai mînați mîi!
– Hăi! hăi!
Și după ce mi-a gătat
140 Tot grîul de trierat,
Domnul N. a încărcat
Douăsprezece cară
De povară
Și-a pornit la moară.
145 Dar ce fel de cară?
Cară de cele mocănite,
De buni meșteri alcătuite:
Cu butucii de scai,
Cu spițele de putrigai,
150 Cu ciolanii de obadă.³⁴
Că de cînd sint și m-am făcut,
Așa grea povară încă n-am văzut.

Ia mai mișcați băieții!
– Hăi! hăi!
155 Iară hoța de moară,
Cînd a văzut atîtea cară
Cu povară,
A pus coada pe spinare
Și-a fugit pe drum la vale,
160 Tocmai ca și-o fată mare.
Mînați băieții!
– Hăi! hăi!
Iar morariul, meșter mare,
Mămulica cui il are!
165 Cu briul de lînă,
Cu ciocanu-n mînă,
C-o cojiță de mălai,
Uscată de nouă ai,
Într-un picior că sărea,
170 Moara că mi-o amăgea,
Și pe loc că mi-o prindea,
Pe căpătii mi-o punea.
Moara se pornea,
175 Domnul N. se repezea,
Cu polonicu-i strîngea.
Mînați băieții!
– Hăi! hăi!
Și-a ncărcat iară
180 Douăsprezece cară
De povară,
Și s-a-ntors de la moară,
Și-a mers la curtea dumisale.
Iar soția dumisale
185 Pe zăbrele se pune
Și la dumniului privea.
Și-apoi îndată s-a dat,
Mînicile-a suflicat,
Niște mini poleite
190 Ca niște tinjeli pîrlite.
Și-a intrat din casă
În casă
După sită deasă
De mătasă
195 Pentru dumniilor din casă,
Și din cămară
În cămară
După sită rară
De năgară
200 Pentru slugile de-afară.

Mînați băieții!
– Hăi! hăi!
Și-a cernut în sită și-n covată
Și-a cernut făina toată,
205 Și-a făcut un colăcel,
De-a dragul să cați la el,
Colac mîndru și frumos,
Ca și fața lui Hristos,
Tot în patru împletit,
210 Pentru noi plugari gătit.
Trageți feciorași!
– Hăi! hăi!
Dar noi, domnule N.,
Noi ne rugăm dumnitale
215 Să ne dai vro trei parale,
Să ne cumpărăm mantale;
Că pe cea vale
Este viscol mare
Și ne frige la spinare.
220 Iar de nu, un bănișor,
Să-l punem în boldișor,
Sau vreo cițiva pușori,³⁵
Să-mpungem în boișori
Să meargă mai tărișor,
225 Că-i noapte și-i tîrzior.
Mînați flăcăi!
– Hăi! hăi!
Noi de urat am mai ura,
Da ni-i că vom însera.
230 Și decît vom însera
Pe la curțile d-voastre,
Cele nalte, șindelite
Și cu aur aurite,
Tot mai bine să plecăm,
235 S-ajungem și să-nserăm
Pe la bordeiele noastre,
Cele mici și tupilate,
Și cu baligă lipite,
Și cu stele-acoperite.
240 Mînați flăcăi!

O altă variantă, așijderea din Bucovina, însă cu mult mai lungă și mai frumoasă decît cele reproduse în șirele de sus, e cea următoare:

Bună vremea,
Bună vremea!
Bade gazdă odihnești,
Ori numai ne amăgești,

– Hăi! hăi!
De urat am mai ura,
Ne temem c-om însera,
Și cărările ni-s încurcate,
245 Ne-or apuca lupii de spate .
Și-or rămînea copilele nesărutate.
Ia mai trageți băieții!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
250 Dar ni-i că vom însera,
Și nu sîntem de-acolea,
Ci sîntem din Buda veche,
Unde mița streche,
De la Buda nouă,
255 Unde mița se ouă
Și motocul miorlăiește.
Sare N. și-l plesnește.
Mînați mîi!
– Hăi! hăi!
260 Am mai ura, ura, ura,
Dar ni-i că vom însera.
Și nu sîntem de-acolea,
Ci sîntem din Cîmpulung,
Unde trag fetele-n plug
265 Și-o babă bătrînă
De-napoi le mînă
Cu un bici de lînă,
Și cînd le plesnește,
Sîngele țîșnește.
270 Mai mînați băieții!
– Hăi! hăi!
Am mai ura, ura, ura,
Da ni-i că vom însera,
Și nu sîntem de colea,
275 Ci din munți întunecoși,
Să fiți, boieri, sănătoși!
Seara Sfîntului Vasile
Să vă fie tot spre bine!
Opriți, feciori!
280 Ahooo! hahooo!

5 Ori plugărași nu dorești,
Căci te cam posomorești.
Noi cu plugul ne-am luat
De cu seară ce-a-nserat

- Și-am fi venit mai de mult,
 10 Dar noi nu ne-am priceput,
 Ca copiii am făcut;
 Dară și de-acuma-i bine,
 Căci mine-i Sfântul Vasile.
 Mînați băiețel!
 15 – Hăi, hăi!
 Într-o joi de dimineață
 S-a sculat badea din față,
 Dimineața s-a sculat,
 Pe ochi negri s-a spălat;
 20 Iar soția dumisale,
 Prea cinstita gazdă mare,
 Un știr alb în mîni i-a dat
 Și s-a șters pe mîni curat;
 Apoi iară s-a-nturnat,
 25 Un pieptene și-a luat,
 Chica neagră-a pieptănat,
 În strai nou s-a îmbrăcat,
 La icoane s-a-nchinat,
 Și ieșind afară-ndat'
 30 Din bucium a buciumat,
 Slugile și-a adunat,
 Slugilor poruncă-a dat
 În ocol de-au alergat,
 Și-au scos doisprezece boi
 35 Dintre cei mai buni de soi:
 Boi bourei
 În coadă cudălbei,
 În frunte țintăței,
 Mici de statură,
 40 Buni de trăsură,
 Cu coarnele belciugate,
 Cu aur suflate.
 Mînați băiețel!
 – Hăi! hăi!
 45 Și-și luase bădișorul
 Tăvala și plugușorul,
 Cei doisprezece bourei
 Și doisprezece plugărei,
 Și-apoi mi-a plecat,
 50 S-a dus la arat
 La cîmpul durat³⁶,
 La măru-nrotat,
 Pe-un deluț ascuțit
 Ca o dungă de cuțit,
 55 Ajungînd
 Și-ncepînd,
- A brăzdat,
 Și-a arat
 În lungiș
 60 Și-n curmeziș,
 Brazdă neagră a răsturnat,
 Grîu de vară a răvârsat,
 Grîu de vară
 Cu secară,
 65 Pînă-n sară
 Să răsără,
 Și-alunge foamea din țară,
 Pe păgîni de pe hotară,
 Grîu mărunt,
 70 Arnăut...
 Și-a dat Domnul, s-a făcut.
 Pe la vară și mai mult!
 Mînați feciorei!
 – Hăi! hăi!
 75 Și-a arat cît a arat,
 De lumea s-a minunat.
 Iar dacă a-nserat,
 Bade-acasă s-a-nturnat
 Bucuros,
 80 Veselos,
 C-a ieșit grîul frumos.
 Iar după ce a-noptat,
 Atunci, mări, s-a culcat
 Cu lelica într-un pat,
 85 Mîndru, mare și-ncingat,
 Cu scindurile de brad,
 Cu-așternutul de argint,
 Cu ciucuri pînă-n pămînt,
 Cum n-am văzut de cînd sînt.
 90 Mînați băiețel!
 – Hăi! hăi!
 Dormind cu lelica-n pat
 Badea vis mîndru-a visat.
 Dimineața s-a sculat,
 95 Fața albă și-a spălat,
 Chica neagră-a pieptănat,
 Cu strai nou s-a-mbrăcat,
 La icoane s-a-nchinat,
 Domnului mi s-a rugat
 100 Visul să i se-mplinească
 Și mulți ani să-i dăruiască.
 Mînați feciorași!
 – Hăi! hăi!
 Apoi badea s-a-nturnat

- 105 Și din bucium a sunat:
 Slugile s-au adunat,
 Slugilor porunci a dat;
 Ei la grajdii a alergat,
 Și din grajdii ei mi-au luat
 110 Un cal graur
 Cu șeava de aur,
 Negru ca corbul,
 Iute ca focul,
 Cu potcoavele de-argint,
 115 Cu zurzuri pînă-n pămînt
 Și cu frîul de mătăasă,
 Cu copîți de iarbă grasă.
 Mînați feciorași!
 – Hăi! hăi!
 120 Ei în fugă mi s-au dus
 Și-ndată i l-au adus.
 Bade-atunci s-a bucurat,
 Sulița și-a răzimat,
 De pe dîns-a-ncălicat,
 125 Pămîntul a tremurat,
 Văile au răsunit,
 Frunza-n codru a picat,
 Sînt Vasii s-a bucurat.
 130 Mînați băiețel!
 – Hăi! hăi!
 După ce a-ncălicat
 Pe acel cal neînvățat,
 Sus la munte a plecat,
 Sus la munte la vînat.
 135 De vînat el n-a vînat,
 Orișicît s-a zbuciumat,
 De zbieretul oilor,
 De ragetul vacilor,
 De cîntecul mierlelor,
 140 De țipetul ulilor,
 De vuietul văilor,
 De șoșetul frunzelor.
 De vînat el n-a vînat,
 Dar degeaba n-a umblat,
 145 Căci în sine-a cugetat
 Și îndată mi-a plecat
 La grîul cel negrăpat.
 Și cum a sosit,
 Îndată a zărit
 150 Că grîul cel negrăpat
 Era mîndru și curat,
 Era mîndru și frumos
- Ca și fața lui Hristos,
 Nici prea mare, nici prea mic,
 155 Cum îi mai frumos la spic.
 Mînați băiețel!
 – Hăi! hăi!
 Atunci singur dumnialui
 Peste coama calului
 160 Lîngă grîu mi s-a plecat,
 Trei spice-n mîni a luat,
 În basma mi le-a legat,
 În curea că le-a băgat
 Și spre casă s-a-nturnat,
 165 Lelichii că mi le-a dat.
 Lelica le-a dus în casă
 Și-a pus spicele pe masă;
 Casa mi s-a luminat,
 Copiii s-au bucurat.
 170 Lelica frumoasă,
 Stăpîna de casă,
 Pe masă le-a desfăcat
 Și din gur-a cuvîntat:
 Că nu-i verde, nici uscat,
 175 Numai bun de secerat.
 Mînați băiețel!
 – Hăi! hăi!
 Bădica s-a bucurat,
 La Răsnăvan a plecat,
 180 Auzind c-acolo-i fier
 Și mulțime de oțel.
 S-a dus pe ulița mare,
 N-află fier de trei părale;
 S-a dus pe ulița mică
 185 Și n-a găsit, zău, nemică;
 Iar pe ulița din dos
 Tot fuse mai norocos.
 Mînați feciorași!
 – Hăi! hăi!
 190 Și-a luat opt oci de fier
 Și pe-atîtea de oțel,
 Le-a luat și s-a-nturnat
 Și le-a dat
 Lui Lîonte țiganul,
 195 Ce lucrează cu ciocanul,
 Să gătească seceruici,
 Seceri mari și seceri mici,
 Cum mai bune de voinici,
 De neveste ochișele,
 200 De copile tinerele,

De seama puicuței mele.
Minați măi!
– Hăi! hăi!
Seceruica cea mai bună
205 Pentru baba cea bătrână,
Seceruica cea mai mică
Pentru-o zină tinerică;
Secerile mărunțele
Cu dinții de floricele,
210 Cu mănunchi de viorele,
La nepoți și nepoțele,
Copilelor frumușele,
Nevestelor ochișele
Cu țițele bourele,
215 Cu garoafe prin coșite,
Cu flori roșii pe gurițe,
La cari inima-ți sughiță.
Minați măi!
– Hăi! hăi!
220 Secerile s-au gătit,
Pe la toți le-a împărțit
Și la lucru s-au pornit,
Și la lucru mi s-au dat,
Mi s-au dat la secerat;
225 Cu dreapta îmi secera,
Cu stînga mănunchi făcea,
Cu-amîndouă snopi lega
Și în clăi îi așeza.
230 Minați băieței!
– Hăi! hăi!
Și, mări, îmi secerară
Zi de vară
Pină-n seară,
Răsturnînd un corn de țeară.
235 Iar după ce a înserat,
Înapoi cînd s-a uitat,
Au stat snopii
Ca și drobii,
Clăile
240 Ca stelele.
Minați băieței!
– Hăi! hăi!
Apoi carele-ncărcară
Și pe toate le cărară
245 Și jirezi mari că durară
În capul pămîntului,
În sterița³⁷ vîntului.
Iar badea de bucurie

S-a dat cu lelea-n sfeție³⁸
250 Unde aria să fie:
În capul pămîntului,
În sterița vîntului,
O arie de aramă,
Puțintel băgată-n samă,
255 Cu otgon de ibrișin,
Ca să meargă treaba-n plin.
Minați băieței!
– Hăi! hăi!
Și prin vorbe, prin cuvinte,
260 Badea și-a adus aminte
Cum că are-o herghelie
La pascut, la suhăție³⁹,
Și cum sfatul și-a gătat,
Pe un murg a-ncălicat,
265 La herghelie-a plecat,
Și-a ales cincisprezece iepe
Tot sirepe,
Cite de zece ani sterpe,
Cu potcoave de argint,
270 Ce prind bine la pămînt,
Care se duceau ca vîntul
Și nu atingeau pămîntul:
Unde călca
Scînteii ieșea
275 Și colb sărea.
Minați măi!
– Hăi! hăi!
Cum mi le-a apropiat
În năsadă⁴⁰ le-a băgat,
280 Nouă zile le-a minat,
Jirezile-a trierat;
Și după ce le-a gătit,
La măsură a ieșit:
Dintr-o claie
285 O odobaie,
Dintr-un snop
Un oboroc,
Dintr-un spic
Un mertic.
290 Minați măi!
– Hăi! hăi!
Bade-atunci, de bucurie,
Ca săracul de-avuție,
Cu poala sumanului
295 Turna-n chelna carului;
Umplea pumnii, umplea poale

Și turna în harabale,
Harabale-mpărătești
Cu boi de cei muntenesți,
300 Nouă cară
Cu povoară,
Și porni apoi la moară,
La morișca cea tărcată,
Unde dă fărina gată.
305 Minați voiniceii!
– Hăi! hăi!
Iară morărița, cînd
A văzut venind
Care scîrțîind,
310 Boii rumegînd
Și slugile zbiciuind,
Și-a făcut coada bîrzoii
Și-a fugit prin celea văi,
Și-a pus coada pe spinare
315 Și-a fugit la lunca mare:
Lunca mare
Frunză n-are,
Lunca mică
Frunza pică.
320 Minați feciorași!
– Hăi! hăi!
Morărița frumușică
Paște frunza de urzică,
Paște frunza de căpșună,
325 Adevăr că nu-i minciună.
Iar morariul, meșter mare,
Crișu el și-a cui îl are,
A sărit îndată tare
Cu barosul pe spinare,
330 Cu brîul de lînă,
Cu ciocan în mină,
Și-a strigat: ptrrr, ptrr și
nanana!
Stăi morișcă, nu mișca!
335 Minați măi!
– Hăi! hăi!
Și-apucat-o la cercat,
La cercat și la mustrat,
Din gură i-a cuvîntat:
– Tinerică cînd erai,
340 Zici că nărav nu aveai,
Dar acum te-ai bîrzoiat,
Cu nărav te-ai învățat!
Și-apoi cum i-a cuvîntat,

I-a și dat un pumn în cap
345 Și-așezat-o pe dulap,
Și i-a dat un pumn în șele
Și a pus-o pe măsele;
I-a mai dat un pumn în splină
Și-a tocmît-o pe fărină.
350 Minați voiniceii!
– Hăi! hăi!
Apa se izbi,
Moara se porni;
Și venea apa, venea,
355 Umbla moara de pocnea.
Apoi a turnat în coș
Grîu mărunțel de cel roș.
Grîul și-așeza îndată
Și din coș cădea sub piatră,
360 De sub piatră în covată,
Curgea fărina curată.
Minați băieței!
– Hăi! hăi!
Badea mult se bucura,
Zeciuială morii dă,
365 Pe morari îl dăruia,
Pe un murg se arunca
Și spre casă se-nturna
Cu flăcări alătura,
370 Cari carele mîna.
Badea venea tot rîzînd,
Feciorii veneau cîntînd
Și din zbice tot pocnînd,
Văile de răsuna,
375 Munții se cutremurau.
Minați fecioreii!
– Hăi! hăi!
Iar lelca cea frumoasă,
Preumblîndu-se prin casă,
380 Auzînd larna cea mare,
Le-a ieșit spre-ntîmpinare
Cu mincecele-nvîrtite,
Cu minile rumenite
Ca garoafele-mpodobite;
385 A ieșit pe prag afară
Și se uita la povară,
Se uita la soțul său
Și făcea din ochi mereu.
390 Minați băieței!
– Hăi! hăi!
Iară badea, cum sosi,

- Carăle hălădui⁴¹.
 Dar lelica cea frumoasă,
 Ca o garoafă aleasă,
 395 Se tot preumbla prin casă
 Și zicea că nici nu-i pasă,
 Că avea fată frumoasă,
 Era fata domniilor
 Ca și-o zin-a codrilor,
 400 Cu cămeșă cu alțiță,
 Cu flori roșii pe guriță,
 Cu garoafe în coșite,
 Tinerică,
 Ochișică,
 405 Tinerică, sprintenioară,
 Ca un pui de căprioară,
 Cu ochii ca murele,
 Obrajii ca rujele,
 Și-orice fecior o vedea
 410 Pe dată o și-ndrăgea.
 Minați mări!
 – Hăi! hăi!
 Lelea la dîns-o chemară
 Și trimise în cămară
 415 Dup-o sită rară
 De năgară,
 Ca să cearnă pînă-n sară,
 Să scoată răul din țară,
 Pe păgîni de pe hotară.
 420 Și copila frumoșea,
 Ascultînd pe maică-sa,
 Se și duse
 Și aduse
 Sită rară
 425 De năgară
 Pentru noi plugari de-afară,
 S-alungăm răul din țară,
 Pe păgîni de pe hotară.
 Minați mări!
 430 – Hăi! hăi!
 Dar lelichii i-a părut
 Că-i prea rară de cernut,
 I-a părut sita prea rară
 Și-a dat-o pe uș-afară.
 435 Și s-a dus singură iară,
 Din papuci tot pleoscăind,
 Din rochie vînt făcînd,
 Din cercei
 Tolocănei,
- 440 Și-a intrat din casă-n casă
 Și dădu de-o sită deasă,
 Sită deasă
 De mătasă
 Pentru dumniilor din casă.
 445 Minați băieții!
 – Hăi! hăi!
 Și cum a sosit acasă,
 A pus fata după masă,
 Și-a pus-o la cernut,
 450 La cernut și la bătut.
 Din sită fata cernea,
 Din jos tobele bătea,
 Din sus negura cădea,
 La plugari din ochi făcea.
 455 Minați feciorași!
 – Hăi! hăi!
 Și era o babă
 Bătrînă și slabă,
 Babă de cele bătrîne,
 460 Care știu rîndul la pîne.
 Bab-aceea-a plămădit,
 Aluatu a dospit;
 După ce a pregătît,
 A făcut la colăcei,
 465 Și mai mari și mititei,
 Și-a făcut un colăcel
 Rumenel și-mpleticel,
 Și-a făcut unul frumos
 Ca și fața lui Hristos,
 470 Nici mai mare nici mai mic,
 Dintr-o mierță și-un miertic;
 Și cu miere mi-l ungea,
 Cu zahăr îl zăhărea,
 În cuptorii că mi-l punea,
 475 Și el mîndru se cocea,
 Pentru plugari ni-l gătea.
 Minați băieții!
 – Hăi! hăi!
 Din cuptorii că mi-l scotea
 480 Și nouă că ni-l menia,
 Și-apoi mi l-a pus pe masă
 Și s-a luminat în casă;
 Și l-a rupt în două
 Și ne-a dat și nouă,
 485 Și l-a rupt în trii
 Și-a dat la copii,
 Și l-a rupt în patru

- Și-a hrănit tot satu,
 Și l-a rupt în cinci
 490 Și-a dat la voinici,
 La feciori cu-opinci;
 Iară cît a mai rămas
 Înapoi că mi l-a tras,
 Și l-a pus în cuiu din dos
 495 Ca să fie-ndemînos
 Pentru alți plugari de scos.
 Minați băieții!
 – Hăi! hăi!
 Și noi nu urăm
 500 Pentr-un colăcel,
 Dar noi vă urăm
 Pentr-un gălbenel,
 Gălbănaș de aur
 Din luna lui faur;
 505 Și noi vă urăm
 Ca să căpătăm
 Cel puțin un leușor,
 Sau, de nu, un pușor,
 Să facem un boldișor
 510 Să-l avem la plugușor,
 Să meargă mai iutișor.
 Minați băieții!
 – Hăi! hăi!
- De urat am mai ura,
 515 Dar ni-i că vom însera,
 Și-i de mult de cînd urăm,
 De cînd cu plugul umblăm,
 Și mai avem încă-un sat
 La o casă de urat.
 520 N-om lăsa-o neurată,
 Căci lelica are-o fată,
 Și n-ar vrea cu capu-o dată
 Să steie nesărutată.
 L-alta într-un corn de sat,
 525 Stricăciică de vărsat,
 De-am ura cît am ura,
 Dar de noi tot n-a scăpa.
 Minați feciorei!
 – Hăi! hăi!
 530 De urat am mai ura,
 Dar ni-i că vom însera:
 Drumurile ni-s departe
 Și cărările încurcate.
 La mulți ani cu sănătate,
 535 Și să vă fie de bine
 Ziua Sfîntului Vasile
 Dumniavoastră-n bucurie
 De-acum și pînă-n vecie!
 Ahooo! hahoooo!

Sfîrșind acum oratorul de urat, strînge clopoțelul, se retrage de lîngă fereasta unde a stat în tot timpul urării și atît el cît și ceilalți simbriași, ceilalți consoți ai săi, după ce au mai pocnit de vreo cîteva ori din bice, se duc cu toții și, postîndu-se grămadă dinaintea ușii, așteaptă cu nerăbdare darurile din partea căsenilor, cărora le-au urat.

Darurile ce le capătă ei sînt aceleași ce le capătă și colindătorii de la Crăciun: adecă colaci, nuci, mere, pere, bani etc.

Iar după ce au primit darurile și le-au înmînuat casierului comun, pleacă fără întîrziere la altă casă.

Astfel umblă plugărașii de la casă la casă pînă spre miezul nopții, cînd, împărțind frățește între sine toate darurile cîștigate și dorindu-și unul altuia noroc, mulți ani și sănătate, se duce fiecare pe acasă.

NOTE

1. În unele locuri, precum d. e. în Ilizești, se zice cînd intră în această însoțire: a pune în plug. Am pus cu cutare în plug, adecă m-am însoțit cu dînsul la arat. Dar după ce s-au însoțit, poartă numirea tot de simbriași.

2. V. Bumbac, *Serbarea Anului Nou la români*, publ. în *Albina*, an. IV, Viena, 1869, nr. 1.

3. Se întâmplă însă, numai rareori, că umblă și cite o copilă de urează împreună cu băieții, dar numai copile singure nu umblă niciodată cu Plugușorul. Cu colinda umblă și ele, atît în ajunul Crăciunului, cît și în seara spre Anul Nou.
4. T. T. Burada, *Almanah muzical*, an. II, Iași, 1876, p. 62.
5. Cu privire la aceste două obiecte voi să însemnez că românii din Bucovina au pentru dinsele următoarele numiri: bici, zbici și zbicuț, biciușcă și zbiciușcă. Toate numirile acestea însemnează bice mici, scurte și subțirele, ale căror codăriște însă la toate e lungă; aceste bice servesc mai mult la mînarea cailor. Harapnice, corbace și scobarce numesc ei un fel de bice mai groase, mai lungi și cu codăriștea mai scurtă decît a bicelor. Acestea servesc mai mult spre mînarea boilor.
6. V. Alecsandri numește acest instrument bou și-l descrie așa: „Boul consistă într-o sită de piele petrecută cu un fir gros de pîr de cal. Tragerea firului prin pielea sitei produce un răget surd de bou depărtat.” V. *Poezii pop. ale rom.*, București, 1866, pp. 391 și 392.
7. T. T. Burada, *Almanah muzical*, an. III, Iași, 1877, p. 65; același op., an. II, p. 62 și 63. Tot aici se poate vedea și desemnul acestui instrument care, după cum spune dl. Burada, se află numai la români.
8. *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale pop. rom.*, București, 1874, p. 59.
9. Deoarece colinda plugușorului nu se cîntă ca celelalte colinde, ci numai se declamă, se urează, de aici vine că în Bucovina se mai zice acestei datine și a umbla cu uratul.
10. V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 391.
11. Unii spun dealul Garareului, în loc de Dealul Galileului.
12. Românii numesc grîul ce-l seamănă primăvara: „grîu de vară”, iar cel ce-l seamănă toamna: „grîu de toamnă”.
13. Ile, în loc de Ilie. Această numire mai cu seamă la românii din Reuseni este foarte uzitată.
14. Adecă: care știu rîndul, treaba pinii, care se pricep bine la secerat.
15. Postată numește poporul o bucată de loc cît cuprinde un șir de secerători sau prășuitori, cînd seceră sau prășesc (sapă).
16. Mai demult, cînd românii nu aveau șure (standole) unde să-și îmblătească pinile, făceau arii sub cerul liber și pe acestea îmblăteau ei pinile cele albe au cu îmblăciile, au că le trierău cu caii. Românii cei sărmani pînă și în ziua de astăzi îmblătesc pinea cea albă pe asemenea arii.
17. Sub veliștea vîntului, se înțelege aici „în fața vîntului”, unde suflă vîntul mai tare, și prin urmare este mai lesne de vînturat pinea.
18. A felezui însemnează a alege grăunțele din pleavă cu ajutorul unei mături late, care se numește felezoaie.
19. De multe ori leagă românii gura sacilor, mai ales cînd aceștia sînt tare plini, nu numai cu ațe, ci și cu un fel de țapuşele mici, cu cari întăpusează marginile gurei sacilor, și apoi le string cu ațe pe sub țapuşe. La acest fel de țapuşe se face aici aluziune.
20. Harabalele sînt un fel de care mari, pe cari le întrebuițează mai cu seamă boierii la căratul pînilor.
21. A tuli înseamnă a fugi. A tuli-o la fugă, a tulit-o la sănătoasă, adecă: a fugit.
22. Hăis se spune boilor cînd au să cirnească în mîna stîngă. A da hăisa însemnează a apuca în mîna stîngă. A da hăisa în loc însemnează a întoarce carul în mîna stîngă îndărăt, pe aceeași cale pe care a venit mai înainte. Hăisa, în loc de: în mîna stîngă, se întrebuițează de altmîntrelea și în vorba de toate zilele, mai ales spre arătarea direcțiunii unei căi. Așa se zice: apucă de-acolo și-acolo hăisa, în loc de: apucă în stînga sau în mîna stîngă.
23. În Bucovina, după cît știu eu, există patru locuri cu numirea de Mitoc, și anume: Mitocu Dragomirnei, sat spre miezul – noaptea, răsărit de Suceava; Mitocul armenesc, mănăstire armenescă și o jirebie de țarină spre apus – amiezi de la Suceava; Mitoc, cîteva odăi împărătești în ținutul Rădăușului; și în urmă Mitoc, o bucată de țarină spre răsărit de

- satul Drăgoești, unde în vechime s-a aflat și o biserică de piatră, a cărei urme însă acum abia se mai pot cunoaște. Aici cred că se face aluziune la Mitocul armenesc, pentru că nu departe spre amiază de acest Mitoc se aflau mai demult iazuri cu mori.
24. Despre această moară mai există în Bucovina încă și următoarea chiuitură, pe care am auzit-o de la un român din satul Berchișești:

La moară la Brădățel	Și m-au pus păcatele
S-a-necat o baodă-n zer,	S-o rădic cu spatele.
 25. Chisleag numește poporul din Bucovina laptele de vacă prins, încheat.
 26. Bulaiu se numește o bucată de țarină, precum și un iaz mare de pe hotarul satului Bosanci, în ținutul Sucevei. La ieșitura acestui iaz se afla mai demult o moară, care însă era foarte arareori cercetată de măcinători. Acum mi se pare că nu mai există nici moară, nici iaz.
 27. Butac însemnează: prost, tîntălău. Explicarea oratorului.
 28. Mai demult aveau românii din Bucovina datină de a face la capătul coșului dinainte al carelor un fel de fund încovoiat care dedesupt era nemijlocit prins de coș, iar partea deasupra se prindea sau cu niște lîntișoare, sau cu gînjuri de nuiele de mesteacăn, de salcie sau și de fag, așa că într-însul se putea și șede. Acest fund se numește chelnă. Astăzi se află mai mult numai la carele harabagiilor.
 29. Sub cătrămă înțelege poporul un fel de venin. De la acest cuvînt vine apoi și zicala m-am încatrămă, adecă: m-am supărat, că nici a vorbi nu pot, m-am împietrit la inimă.
 30. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 61.
 31. *Almanah muzical*, an. III, p. 65 și 66.
 32. Știr, provincialism, în loc de ștergar. Sub această formă se întilnește mai adeseori în poezia populară.
 33. Între multe alte porecle ce dau românii țiganilor este și acea de Faraon. Sub Faraon înțeleg ei numai pe țigani.
 34. Obadă numesc românii din Bucovina cuiele cu care cos doi ciolani de la roțile carelor. Obede sînt așadară cuiele cari țin ciolanii la roți.
 35. Pușor se numește în Bucovina o monedă de argint în preț de 10 cr.
 36. În loc de dur (durus). Poporul român mai înainte, pe cînd avea locuri mai întinse, adeseori lăsa ogoarele nearate cîte șapte ani, ca să le prilogească, pentru ca așa să se mai îngrășe și să devină mai productive. Cînd voiau a le sparge, a le ara, atunci înjugau vreo șase-opt boi la plug, de le ara. Din acestea putem deduce că colindătorul înțelege prin cîmpul durat cîmpul nearat, prilog sau țelină.
 37. Provincialism bucovinean, în loc de în calea vîntului.
 38. Provincialism, în loc de sfat.
 39. Suhat însemnează pascătoare sau pășune.
 40. În loc de trier, le-a pus la trierat.
 41. Le așază, apoi le descarcă.

IV. VASILCA

„Expresiunea Vasilcă e o sincopare din Vasilică, nume obicinuit a se da de către țigani urșilor domesticiți, pe cari îi joacă prin sate sau prin orașe, pe la rîspîntii sau în curțile oamenilor. În general țiganii ursari pun acest nume urșilor și ursoaicelor nu prin întîmplare, ci dintr-un vechi uz, cu timpul devenit aproape invariabil, spre a se potrivi cîntecului următor:

De te-ai face mai barô,
Vasilica mò,

Să-ți dea tica d-un grasnô,
Vasilica mò.

E în deprinderea țiganilor ca, după cum dau nume urșilor, să dea și celorlalte animale, dar mai cu seamă porcilor, căci nu e laie, nu e sălaș, nu e familie de țigan care să nu aibă un porc, hîrbar ca și stăpînii. Între numele de preferință, puse urșilor și porcilor, ursoaicelor și scroafelor, figurează cu deosebire cele următoare: Vasilică, Pandelică, Marinică, Stănică și Ionică.¹

Sub Vasilcă, care se mai numește altmintearea încă și Vasivă, Sivă, Silcă și puil Sivei², se înțelege capul unei scroafe sau al unui porc „împodobit cu foi naturale și flori artificiale, cu panglice și verdețuri de mîncare”, cu care îndătează a umbla țiganii în ajunul sau și în dimineața Anului Nou pe la casele oamenilor și a colinda. Iar a umbla cu acest cap se zice „a umbla cu Vasilcă.”³

Mai demult, pe cînd țiganii erau sclavi, erau numai ei aceia cari mergeau în ajunul Anului Nou pe la domnii lor cu Vasilcă, ca și românii cu plugușorul, și cîntau așa-numitul colind al Vasilcei.

Iar pregătirea pentru această colindare, proprie numai țiganilor și cu deosebire celor din Muntenia⁴, se făcea în următorul mod:

Cînd tăiau domnii porci la Crăciun, dăruiau sclavilor lor, adecă țiganilor, căpățîna porcului tăiat. Aceștia, împodobind căpățîna ce li s-a dăruit, mergeau cu dînsa la începutul anului, adecă în seara Sf. Vasile, pe la domnii lor, ca să le colinde și să capete ceva bani⁵.

Vasilcă oferea țiganilor, și mai ales bucătarilor țigani, căci aceștia erau mai cu seamă deprinși a umbla cu dînsa, „o rară ocaziune ca să mai poată căpăta tradiționalul bacșiș.

După reformele sociale din 1848, datina (aceasta) luă un avînt nou, pentru că foștii sclavi, deși proclamați liberi continuau să recunoască tot pe vechii stăpîni, la care vătavii sălașurilor alergau cu Vasilcă la începutul fiecărui an.

Încetul cu încetul însă ea a decăzut, mai cu seamă de la 1864 încoace”, așa că în ziua de astăzi „o mai practică numai servitorii țigani, care fără deosebire își încearcă norocul, intrînd în toate curțile caselor și la toate familiile cu dare de mînă.”⁶

Țiganii din timpul de față iau adecă căpățîna porcului, dacă au și ei porc, iar de nu, se împrumută de la vreun român, și apoi, punînd-o pe o tavă de dulceață sau, în lipsa acesteia, pe o tavă în care se coc plăcintele, o împodobesc cu cercei, cu salbe de mărgelă și de bani, cu basmale de mătăsă sau de lînă cu flori artificiale, cu betelă și cu o oglindă.

După ce au împodobit-o în chipul acesta, merg cu dînsa pe la domnii și oamenii mai de frunte ai orașului sau ai satului, despre cari presupun ei că au cu ce-i plăti,⁷ ca să le ureze și să le dea totodată de cunoscut că porcul cel spornic la prăsilă și bogat în grăsimi are s-aducă la casa, la care urează cu dînsul, spor și belșug în toate.

Unul dintre dînșii duce tava, pe care e pusă căpățîna de porc, adecă Vasilcă, și după ce ajunge la casa unde voiesc a colinda, intră înăuntru, o pune pe masă în fundul casei sau pe pat, anume ca toți cei de casă să se poată uita la dînsa. Ceilalți înși însă stau afară la fereastă, sau, intrînd și ei în casă se postează lîngă ușă și aici apoi, stînd în picioare și cu capetele goale, încep a cînta colindul Vasilcei sau Sivei⁹, care „expune cauzele pentru ce a fost scroafa tăiată și modul cum i se face ultima judecată în cer”,¹⁰ și care sună precum urmează:

Sus sînt nalte minăstiri,
Minăstiri, nalte zidiri.
Iar în ele cine-mi șade?
Șade Maica și cu Fiul
5 Și-mi judecă pe Siva,
De ce-mi este așa grasă,
Așa grasă și frumoasă,
Întrebind-o,
Ispitind-o
10 Ce-a băut și ce-a mîncat
D-are trup așa-ncălat.
Iară Siva răspundea
Și din gură cuvînta:
– Sus la munte m-am suit,
15 Jir și ghindă mi-am păscut;
Jos, mai jos m-am pogorît,
Apă rece mi-am băut,
Apă rece, sloi de gheață,
Priitoare la-ngrășiata.
20 În grădină c-am sărit,
Ceapă verde mi-am păscut,
Două-trei verzi am stricat;
Cînd românii m-au simțit,
Sar ei cu topoarele,

25 Ciobotari cu-ntinsorile,
Lăutari cu-arcușele,
Țigani cu baroasele,
Mă bătură,
Mă-njunghiară,
30 Mă pirliră,
Mă-mpărțiră!
Luară români slămina,
Noi țiganii căpățîna,
Și frumos mi-o-mpodobirăm
35 Cu cercei și cu mărgelă,
Și am adus-o la-mneavoastră¹¹,
Cu bani mari s-o dăruim:
Doi-trei galbeni înfloriți,
C-un colac de griu curat,
40 Să-l avem pentru mîncat,
Sub colac vadră de vin,
C-așa-i legea din bătrîni,
Din bătrîni, din oameni buni.
La mulți ani cu sănătate,
45 Că-i mai bună decît toate,
La boieri ca dumniavoastră,
Că sînteți propteaua noastră¹².

O variantă a colindului acestuia, dictată de un muncitor țigan de la Crucea de Piatră din București, sună așa:

Cum e-n cer și pre pămînt,
C-așa zice Domnul sfînt;
Dar în dalbe minăstiri
Și-n mai nalte zidiri,
5 Numai jețuri stoborîte,
Pentru judecăți găsite.
Iar în jețuri cine-mi șade?
Tot la sfînți mai mărunței.
Mai în sus de scăunel
10 Mi-este-un jeț de-aurel.
Iar într-insu cine-mi șade?
Șade bunul Dumnezeu
De-mi judică pe Siva:
– Sivo-leo,
15 Vasivo-leo!
Ce-ai băut și ce-ai mîncat
D-ai un trup așa-ngălat?
Unde-ai vîrat ș-ai iernat
20 De-mi ești grasă

Și frumoasă?
Siva Domnului zicea
Și frumos îi răspundea:
– Sus la munte am iernat,
Jir și ghindă am mîncat,
25 De sînt grasă
Și frumoasă;
La vale m-am scoborît,
Apă rece d-am băut,
Apă rece, sloi de gheață,
30 Numai bună la-ngrășiata;
Prin grădini că am intrat,
Două-trei verzi am mîncat,
Românii că m-au văzut,
După mine s-au luat,
35 Români cu topoarele,
Țigani cu baroasele,
Cobzarii cu cobzele,
Lăutari cu dibele,

Casapi cu masatele¹³,
 40 Olteni cu palanțele¹⁴,
 Dânciuci cu copăile,
 Bucătari cu clestele,
 Flămînzii cu gurile;
 Toți pe mine m-a-ncolțit,
 45 După ceafă m-au lovit,
 M-au junghiat, m-au jupuit.
 Luat-au românii slănina
 Și boierii carnea bună,
 Iar țiganul, ca țiganul,
 50 Nu știe ce e șofranul:
 Luat-au românii slănina
 Și boierii carnea bună,
 Iar țiganii căpățina:
 Pe lemn de tei mi-o pîrliră

O altă variantă, culeasă de preotul Al. Popescu din Cernica, sună precum urmează:

Ce-mi e-n cer și pe pămînt?
 Sus mi-e luna, soarele;
 Jos mi-e dalbe mînăstiri,
 Iar-n dalbe mînăstiri
 5 Jețuri de aur scrise,
 Iar într-insele
 Șade bunul Dumnezeu,
 Mai de rînd cu Dumnezeu
 10 Șade Ioan
 Sînt-Ioan,
 Mai d-a rînd cu dumniilor
 Șade Maica Precista,
 Mai de rînd cu dumniilor
 Șade sfinții cei de rînd,
 15 Mai d-a rînd cu sfinții cei de rînd
 Șade bătrînul Crăciun,
 Lîngă bătrînul Crăciun
 Șade Siva-Vasilcuța.
 Grăi bunul Dumnezeu:
 20 – Sivo-leo,
 Vasilco-leo!
 Ce-ai mîncat și ce-ai băut
 De-mi ești grasă
 Și frumoasă?
 25 – Stătuși, Doamne, de-ntrebași,
 Cu tot dreptul spune-ți-aș:
 Iacă vremea mi-a venit,
 Sus la munte m-am suit,

55 Și frumos o-mpodobiră
 Cu mărgelă, cu cercei,
 Cu salbă de ghiocei,
 Cu parale de opt lei;
 La 'mneavoastră m-au pofțit,
 60 Frumos dar mi-ați dăruit:
 Un colac de grîu curat,
 Cît piatra morii de lat,
 Pe colac vadră de vin
 Și cu galbenul deplin,
 65 C-așa-i legea din bătrîni,
 Din bătrîni, din oameni buni!
 La mulți ani cu sănătate,
 Că-i mai bună decît toate,
 La boieri la domnia-voastră,
 70 Să ne iasă partea noastră!¹⁵

Jir și ghindă mi-am păscut,
 30 Dup-aceea n-am șezut,
 Într-o grădin-am sărit,
 Mai nimica n-am stricat,
 Două-trei verze-am mîncat,
 Și românii m-au văzut,
 35 După mine s-au luat,
 Românii cu topoarele,
 Țiganii cu baroasele,
 Prinsu-m-a, tăiatu-m-a,
 Mai frumos pîrlitu-m-a;
 40 Lua românii slănina
 Și țiganii căpățina.
 Dar țiganu, ca țiganu,
 Văzut-a că s-a înșelat.
 Deci el m-a împodobit
 45 Cu cercei, cu ghiocei,
 Și salbă de nouă lei...
 La d-voastră am adus-o,
 S-o vedeți și s-o priviți,
 Cu bun dar s-o dăruiti
 50 Car' cu lei, car' cu bani,
 Cu colac de grîu curat,
 Pe colac vadră de vin,
 C-așa-i legea din bătrîni,
 Din bătrîni, din oameni buni!
 55 La mulți ani cu sănătate!¹⁶

A treia variantă, culeasă de dl. S. Popescu, din com. Tonea, jud. Ialomița, sună astfel:

Ce-mi e-n cer și pe pămînt?
 Mi-este-o dalbă mînăstire.
 Doamnele, Domn din cer.
 Dar în ea cine-mi șade?
 5 Șade bunul Dumnezeu.
 Doamnele, Domn din cer.
 Lîngă bunul Dumnezeu
 Șade sfintele Ion,
 Lîngă sfintele Ion
 10 Șade bătrînul Crăciun,
 Lîngă bătrînul Crăciun,
 Șade Maica Precista
 Și judecă pe Siva:
 – Siva-i leo,
 15 Vasilco-i leo!
 Ce-mi ești grasă
 Și frumoasă?
 – Stătuși, Doamne, mă-ntrebași
 Cu tot dreptul spune-ți-aș:
 Sus la munte m-am suit

În fine a patra și cea din urmă variantă, culeasă în comuna Rași, jud. Ialomița, e aceasta:

Ce-mi e-n cer și pe pămînt?
 Sintu-mi dalbe mînăstiri.
 Dar în dalbe mînăstiri
 Cine-mi este, cine-mi șade?
 5 Șade bătrînul Crăciun
 Și judecă pe Sivo:
 – Sivo leo, Vasilco!
 Ce-ai mîncat și ce-ai băut
 Ghindă și fag mi-am mîncat,
 10 De-mi ești grasă
 Și frumoasă?
 Sus la munte mi-am urcat,
 Ghindă și fag mi-am mîncat,
 La vale m-am scoborît,
 Apă rece am băut,
 15 Într-o grădin-am sărit,
 Românii că m-au văzut,
 Sărit-au românii
 Cu topoare

Jos că m-am și coborît,
 Apă rece am băut,
 În noroi m-am tăvălit
 În grădină c-am sărit,
 25 Usturoi că mi-am păscut,
 Românii că m-au văzut,
 Sări românii cu topoare
 Și noi meșteri cu baroase,
 M-au ajuns, m-au tăbărit,
 30 Frumușel că m-au pîrlit,
 Cu nedreptul m-au împărțit,
 Luat-au românii slănina
 Și noi meșterii căpățina.
 Am adus-o, am împodobit-o,
 35 S-o vedeți și s-o priviți,
 Cu dar mic s-o dăruiti,
 Cu doi-trei galbeni înfloriți,
 C-așa-i legea din bătrîni,
 Din bătrîni, din oameni buni!
 40 La mulți ani cu sănătate!¹⁷

Și țiganii
 20 Cu baroase,
 Și frumos gonindu-mă,
 Prinsu-m-au
 Și luatu-mi-au
 Românii slănina
 25 Și țiganii căpățina.
 La zugrăvi mi-au zugrăvit-o,
 Mai frumos mi-a-mpodobit-o,
 La dumniavoastr'-am venit
 Să mi-o vedeți și s-o priviți,
 30 Frumos dar s-o dăruiti
 Cu doi-trei galbeni înfloriți,
 C-un colac de grîu curat,
 C-un colac, vadră de vin,
 C-așa-i legea din bătrîni,
 35 Din bătrîni, din oameni buni!
 Sănătate-n astă casă!¹⁸

După ce-au terminat colindul acesta al Vasilcei, stăpînul de casă îi dăruiește cu bani, vin, colaci, carne, mușchi sau limbi de porc etc.¹⁹
 Unii oameni îi pun de colindă și în țigănește.²⁰

NOTE

1. G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, p. 134.
2. Dobre Ștefănescu, *Studii asupra literaturii populare*, publicat în *Lumina pentru toți*, an. IV, București, 1888, p.6; Teodorescu, op. cit.
3. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 134.
4. D. Ștefănescu, op. cit., p.6; din Răspunsurile la Cestionar despre tradițiunile istorice și anticități ale țărilor locuite de români de Nic. Densușianu, partea II-a, Epoca pînă la an. 600 d. Hr., Iași 1895, com. Socetu, jud. Teleorman: „Cu Vasilca umblă numai țigani în seara spre Sf. Vasile, recitînd cîteva cuvinte de urare. Fac căpătina porcului în chipul unei fete și o numesc Vasilcă.”
5. D. Ștefănescu, op. cit., p. 6-7.
6. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 134.
7. D. Ștefănescu, op. cit., p. 6 - 7.
8. *Vatra*, foaie ilustrată pentru familie, an. I, București, 1894, p. 18.
9. D. Ștefănescu, op. cit., p. 7; S. Popescu, *Siva*, publ. în *Șezătoarea*, an. IV, Fălticeni, 1896, p. 7.
10. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 134.
11. Din domnia - voastră prin contractare s-a făcut dumniavoastră, iar prin aferezare: mniavoastră.
12. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 135.
13. Masatul e un sul de oțel, pe care măcelarii (în Moldova casapii) își ascut cuțitele.
14. Palanță, pronunție populară în loc de balanță. Oltenii au fost și sînt vînzători de legume, fructe, carne etc.
15. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 135-136.
16. *Țara nouă*, an. III, București, 1886, p. 383-384.
17. *Șezătoarea*, an. IV, Fălticeni, p. 7.
18. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
19. D. Ștefănescu, op. cit., p. 8; B. P. Hasdeu, *Etym. magn.* t. II, p. 1222 și 1223: „Vasilca sau Siva este o căpătînă de porc împodobită cu mărgelă, cercei, inele, brățări, sălbi, etc.; umblă cu ea cîntînd țigani în noaptea Sf. Vasile și capătă bani, mușchi sau limbi de porc.”
20. D. Ștefănescu, op. cit., p. 8.

V. VERGELUL

Sub numirea de Vergel aflăm la poporul român trei specii de datine păstrate din moși-strămoși. Aceste trei specii se deosebesc una de alta parte prin timpul, scopul și modul serbării lor, parte prin credințele cu cari sînt imbinat și persoanele cari le serbează.

Mai înainte de a începe cu descrierea fiecăreia din aceste trei specii de Vergel, le voi preface în extras o deslușire, ca astfel din capul locului să se știe despre ce este vorba: care e scopul principal al acestor datine și credințe, cînd se serbează și cine le serbează.

Scopul principal al speciei prime de Vergel e profețirea norocului pentru anul viitor, apoi petrecerea, cunoașterea mai de aproape a persoanelor cari îl serbează, și în urmă înscrisura sau înrudirea. Această specie de Vergel se

serbează în seara spre Sfîntul Vasile sau Anul Nou și, după cît știu eu pînă acuma, numai de către românii de prin unele sate de la munte din Bucovina și Moldova. La acest Vergel iau parte feciori și fete, bărbați și neveste, tineri și bătrîni, pe scurt: cine voiește. Însă îndemnul la serbarea lui îl dau mai întîi feciorii și părinții cu fete mari.¹

Scopul principal al speciei a doua de Vergel, care se serbează tot în seara spre Sf. Vasile sau Anul Nou, însă numai de către fete mari, e profețirea și cunoașterea urșilor, adică a bărbaților viitori. Această specie de datine și credințele cu cari e imbinată se află, cu puține deosebiri esențiale, în toate provinciile locuite de români. Însă numirea ei de Vergel am aflat-o pînă acuma numai la românii din unele părți ale Transilvaniei și cu deosebire la cei din ținutul Birgăului și al Năsăudului.²

Scopul principal al speciei a treia de Vergel este mai întîi petrecerea, apoi primirea și ospătarea oaspeților, cari se adună la această petrecere. Vergelul acesta îl serbează numai feciorii; la el se invită și fetele mari dimpreună cu părinții lor. În unele sate din Bucovina se serbează această specie de datine în ziua de Anul Nou după amiază, iar în altele în ziua de Lăsatul secului de Postul mare. Cînd anii sînt buni, mănoși, atunci se serbează și la celelalte lăsături de sec de peste an. Așa feciorii din Ilișești³ și cei din Botușana⁴ îl serbează în ziua de Anul Nou după amiază, iar cei din Corlata⁵ în ziua de Lăsatul secului. Românii din unele părți ale Ungariei, precum cei din Șomcuta Mare și împrejurime, îl serbează, ca și cei din Bucovina în ziua de Anul Nou după amiază⁶, cei din Banat în ziua de Bobotează⁷, iar cei din comitatul Solnocului de mijloc din Transilvania în sărbătorile Paștilor⁸.

Modul de serbare al acestor trei specii de Vergel e foarte diferit, atîrnă foarte mult de timpul, țara, pînă și de la satul unde se serbează, precum și de la persoanele cari îl serbează.

Însemnez, totodată, că datina speciei a treia de Vergel trebuie să fie adusă în Bucovina, ca și Berea sau Bereanul⁹, din Transilvania, pentru că ea numai în acele sate din Bucovina se serbează, cari sînt colonizate cu români veniți din Transilvania după anexarea Bucovinei la Austria. În celelalte sate, după cît mi s-a spus și știu pînă acuma, nu se serbează nici într-unul; ba nici nu știu măcar să spună cum se numește această datină.

Ce se atinge de vechimea fiecăreia din aceste trei specii de Vergel, toți românii, în satul cărora se serbează Vergelul și pe cîți i-am întrebat în această privință, mi-au mărturisit că așa l-au apucat din bătrîni, de cînd s-au trezit, și tot așa le-au spus că l-au apucat moși din strămoșii lor. Vasăzică Vergelul nu e o datină din timpurile mai nouă, ci de o vechime foarte depărtată.

I. Să vedem acuma cum se serbează prima specie a Vergelului, despre care am amintit mai sus.

Feciorii din ținutul Dornei, în Bucovina, precum și părinții cu fete mari, bune de măritat, din acest ținut, îndeamnă cu vreo cîteva zile înainte de Anul Nou pe un gospodar din mijlocul lor să facă Vergel. Acesta, credincios și iubitor al datinelor străbune, nu se împotrivesc, ci cu cea mai mare plăcere și bucurie se prinde că va face Vergel și-l și face. Se pregătește de bună vreme cu toate cele trebuincioase. Între altele, cumpără și un polobocel de vin, ca de vreo cîteva vedre. Iară cînd sosește seara Anului Nou, îndată după ce prinde

a se întunece, începe a bucuria și a trâmbița¹⁰, dînd de știre că e timpul să se adune toți cei ce voiesc să serbeze Vergelul.

Această bucurie și trâmbițare durează, în răstimpuri, cam pînă cîtră unsprezece ore din noapte, cînd toți cei ce au avut să vie la Vergel s-au adunat. După aceea nu se mai bucură în această seară.

După ce s-au strîns acuma o mulțime de feciori, fete mari, bărbați, neveste, băieți, copile, moșnegi, babe, în scurt toți aceia care au dorit să fie la Vergel, și după ce a cuprins fiecare un loc anumit, așterne stăpîna casei o masă cu o față de masă curată, iar gospodarul pune tot pe această masă un ciubăraș sau alt vas cu apă neînchepută. După aceasta, dîndu-se semn că Vergelul se începe, tot insul care voiește a-și cunoaște viitorul aruncă în apa din ciubăraș cite un semn, adică: un cuțitaș, un crucer, un bumb, un inel, o cheiță, un cercel, în scurt fiecare ce are la îndemină și ce voiește, însă fiecare trebuie să-și cunoască semnul cînd se va scoate din apă. După aceasta se rînduiește un băiat de vreo 10-13 ani ca să scoată semnele. Băiatul rînduit, în vreme ce toți ceilalți adunați stau departe de masă, se apropie încet de ciubărașul cu semnele, dimpreună cu un alt om bun de gură, care se numește vergelator sau vestitor de Anul Nou.

Vergelatorul, avînd cite un bețișor verde de pom în fiecare mină, începe a toca încet cu aceste bețișoare pe marginea ciubărașului cu semnele și a ura:

Cine trece	Își alege doi cai tari,
Și petrece?	Și după vin se pornește.
Irodia Doamne!	Cătră slugi așa grăiește:
Trece Toma cel bogat,	25 – Haideți feciori după vin
5 Cu bici de foc înfocat,	Ca s-avem cînd vom da fin!
Irodia Doamne! ¹¹	Și așa zicînd se duc
Văile	Și vin de cel bun aduc.
Cu oile	Acum, dragii mei feciori,
Poartă Toma cîrmele,	30 Vom avea de sărbători.
10 Luncile	Anul vechi, ia, se sfîrșește
Cu juncile,	Și cel nou ni se ivește.
Poartă Toma vacile.	Mergeți măi, tăiați un bou,
Vacile is bune foarte,	Căci mină este Anul Nou!
Toma poate să le poarte.	35 Și fripturi bune făcînd,
15 Prin toate cîmpiile	Să bem vinul gîlgăind...
Poartă Toma oile.	Semnele din acest vas
Oile-i sînt mari ca boi;	Să vă fie tot de tras,
Lui Toma-i stă după oi.	De tras sorț de bucurie
Toma umblă tot pe munți	40 Din anul ce o să vie.
20 Alegîndu-și tot cai iuți.	Scoate-un semn și-mi spune drept
Dintr-a lui herghelii mari	Mine care an să-ncep?...

Sfîrșind vergelatorul de urat, băiatul orînduit viră mîna în vasul cu apă și, scoțînd un semn și arătîndu-l adunării, întreabă zicînd:

– Al cui este anul ce se-ncepe dimineața?

Proprietarul semnului răspunde:

– Al meu este!

Vergelatorul zice atunci:

– Al tău noroc are să ți-l dea Dumnezeu de Anul Nou, de Sf. Vasile!

După aceasta, predînd proprietarului semnul, începe vergelatorul iarăși a toca cu bețișoarele pe marginea vasului și a ura:

Cine trece	Trece Toma cel bogat
Și petrece?	Cu biciul de foc înfocat.
Irodia Doamne!	Irodia Doamne! etc.

Și sfîrșind de urat, băiatul orînduit scoate alt semn din ciubăraș și întreabă al cui este.

După ce răspunde cel cu semnul, zice vergelatorul:

– Al tău noroc are să ți-l dea Dumnezeu de Sf. Bobotează.

Și tot așa, după fiecare urare, scoate băiatul orînduit cite un semn, iară vergelatorul numește cutare sărbătoare însemnată sau pe vreun sfînt ce vine la rînd, cînd Dumnezeu are să dea noroc celui cu semnul.

După ce sfîrșește de înșirat toți sfînții și sărbătorile cele mai însemnate de peste an, dacă mai rămîn semne în vas, vergelatorul spune celui cu semnul că el va avea noroc la cutare vite, de exemplu: oi, capre, boi, vaci, cai, porci etc. Iar dacă și pe acestea le gătește de înșirat și semne tot mai rămîn în vas, atunci începe a înșira fiare sălbatice, spunînd că cutare va avea parte de cutare fiară, va pușca-o sau va prinde-o așa și așa. Astfel merge, pînă se gătesc toate semnele de scos.

În răstimpul cînd vergelatorul urează și băiatul scoate semnele, domnește în casă oareșicare tăcere. Dar cînd vergelatorul începe a profeti că cutare sfînt, vită, sau fiară îi va aduce celui cu semnul norocul, atunci se nasc risete și hohote, cari durează citeva minute, pentru că vergelatorul, ca un om isteț, prefăcut și dedat de mai înainte în profetirea norocului, știe așa de bine să potrivească vorba, că trebuie să producă risete și voie bună între cei de față.

De multe ori însă i se leagă ochii, așa încît nu poate vedea nimic, și atunci vergelatorul trebuie să spuie cum va fi viitorul celui cu semnul fără a-i ști de mai înainte numele. Atunci unele le nimerește, însă altele le spune așa de întortocate și de ciudate, încît și fără de voie ascultătorii trebuie să ridă de profetiile lui. Așa, de exemplu, după ce băiatul scoate semnul unui bărbat, vergelatorul, socotînd că e al unei fete, spune că viitorul său soț va fi un bărbat așa și așa de frumos, va avea stare bună, sau va fi un om urît, sărac și Dumnezeu mai știe cum. Și iarăși scoțînd semnul unei fete, spune că viitoarea sa nevastă va fi o fată bătrînă, uricioasă, și altele de asemenea.

Sfîrșindu-se astfel de scos toate semnele din vasul cu apă, vergelatorul încheie funcțiunea sa cam prin următoarea urare:

Anul Nou cu fericire	Ca perii,
Să-l începeți și-n unire,	Pe la mijlocul verii,
Tineri și bătrîni să fiți	Ca toamna cea-mbelșugată,
Și cu toții să-nfloriți	Cu de toate îndestulată! ¹²
Ca merii,	

La aceste cuvinte răspund cei din casă prin strigăte de vivat și să trăiască! Iar mai mulți inși, cari cu puțin mai înainte de aceasta au ieșit anume afară,

încep a pușca atît din pistoale cit și din puști, slobozind vreo 10-20 de încărcături sau și mai multe după oaltă.

În urmă, după ce și rîndul împușcăturilor s-a sfîrșit, scoate gospodarul vasul cu apă, în care au fost semnele și, deșertîndu-l, aduce în locul apei, tot în acest vas, ca la o vadră de vin și-l pune pe masă. Apoi se așază mai toți cei de față la masă și încep a închina și a cînsti din vinul adus, petrecîndu-și, vorbind cîte de toate, glumind și povestind fel de fel de istorioare. Unii istorisesc cum se făcea mai demult Vergelul. Alții spun că lor li s-a împlinit tot ce le-a profețit vergelatorul în anii trecuți. În scurt, fiecare adaoge cîte ceva la voioșia generală. Fiecare caută a întrece pe antevorbitorii săi prin istorioare și glume, cari dau un avînt foarte plăcut și desfătător veseliei și voiei bune.

Într-aceea însă vinul din vas se tot împușinează, pînă ce nu rămîne nici un strop. Și de cumva gospodarul a mai ascuns vreun șip sau două de vin, vîind a-l păstra pentru mai tîrziu și feciorii au dat de dînsul, nu i-l lasă, ci cumpărîndu-l de la dînsul, îl scurg și pe acesta pînă la cel din urmă strop.

După aceasta, sculîndu-se de la masă, se prind, mai ales feciorii și fetele, la joc și joacă pînă ce se face ziua mare, cînd se împrăstie și se duce fiecare la casa sa.

Danțurile și chiuiturile sau strigăturile cu cari se încheie Vergelul acesta sînt aceleași cari se joacă și se chiuie în decursul anului întreg.

Muzicanții, cari firește încă nu trebuie să lipsească de la această petrecere, sînt sau vreo doi-trei țigani cu violine și cu o cobză, sau un cimpoiș cu cimpoiul. Pentru aceștia se îngrijesc feciorii. Ei îi caută, ei îi tocmesc și tot ei le plătesc pentru tîrziu lor vreo cîțiva florini.

Lipsind muzicanții, ceea ce numai rar se poate întîmpla, atunci cîntă unul sau doi feciori din fluier sau din triste, iar ceilalți bărbați și neveste, însă mai ales feciorii și fetele, joacă de se prăbușește pămîntul sub picioarele lor.

În fine, e de însemnat și aceea, că Vergelul acesta, pe lingă profețirea norocului din anul viitor, mai are și scopul, după cum spun românii din ținutul Dornei, ca oamenii să facă cunoștință mai de aproape unii cu alții și ca feciorii să pețescă pe fetele cele mari¹³.

Tot cam așa se serbează această specie de vergel și de către românii din unele părți ale Moldovei, precum bunăoară de către cei din Cotîrğași-Broșteni, jud. Suceava.

Iată ce scrie în privința aceasta dl. I. Teodorescu:

„Și pi la noi sî ari ca și pi-aiurlea, și plugari au cu i tîrș¹⁴, bghici, pchistol, fluir, urs, babi, moșniag, capri, jidan și alti budihali uriti, meniti ca sî sparii pi cieli copchili și nevesti dim sat.

După ce-o găti di-arat, sî ieu și sî strîng cu tăți într-o casî dim sat, nămniti di cu vremi di băietani cii mîi di uamini, unii și-aduc dzicalaș și beuturi. Sî strîng pi urmi bărbați, fumei, fieti și ori cini vre și ari placeri.

Cieli feti harnici aduc mîncări ca acelia, gata di-acasî, colaci, plăcinti, pui fripti... Las ei la noi di-om timp di vriemi nu sî mîi aduci-așa, da in sî ti faci pisti hraniți di ceia parti-m Cordun... și-apu sî viedz pitrecanii și mîncări, di sî ai dzăci pîntici, nu unu.

Tot amu mamili și-aduc copchilili, cari n-o mai ieșit în sat (la horă) diloc, și la joc mni-o așadzî lingî fata cei mîi harnici și mîi di gospodari din sat și i-o arati s-o aivi ori și cîn di pildi...

Și cum dzic, după ci sî strîng, apu sî ieu și s-aleg 2-3 flăcăi mîi dim uamini, mîi cu trieceri din sat; sî pun la capu miesî și strîng di pi la fiști cari uom citi-om lucru: o verigî, o mărge, iei ...om șîrag di mărgei, iei o pâra bortită, și ori ci lucru însamnat, anumi-adus, și sî pun tăti la om loc într-omun vas cu apî. Amu-i începutu vergielului.

După ci-o găti di pus lucrurli, om flăcău ie duauf linguri ori duauf vergieli di la stativi și dzici:

– Ci sunî,
Ci răsuni?

Altu răspundi:

– Luncili
Cu giuncili,
Văili
Cu uoili

Zmnidzili
Cu caprili,
Vergielu cu fietili!

Amu dzici tot cel dintîi:

– Da pim vaduri cini trieci?
– Trieci Toma cel bogat,
Cu cinci bghici-l bat.

Sunî din ineli,
Bati din vergieli,
Arodiia Duamni.

Și ciel dintîiu scuati-om lucru pus în vas, și dzici c-o scos pi Sfeti Vasili, pi el îl scuati-ntîi, ci cu iel se începi anu.

Tăti lumia stă și aștiaptî sî-i iasî norocu și sorocirea.

A cui o fost lucru scos, di-aciela-i ferici, ci-i ca și Sfeti Vasili.

Și scuati pi urmă Bobotiadza, Sfeti Ioan și pi rind tăți Sfinți și cînștiți Părinți, dzicîndu-sî la fuicari sfînt:

Ci sunî,
Ci răsuni?

După ci-o găti di scos tăt sfinți, cieli duaufsprezi praznici împărătești și tăti sârbătorili citi-s într-on an, încep a sî scuati: casa, masa, plugu, cuasa... și tăti bichisurile omului din casî și di pi-afari, știadza, pchiua, muara, bătocu, ilău, barosu, foi... tîrla oilor, coșariu, strunga, stîna, trîmghîta, comarnicu, spătărili, budaca, găliata, vîrtieju, tăujeriu, culîșeriu, hîrzobu, străcătoaria, fidileșu, zgîrfaci, ciauunu, brigideu, mă rog tăti lucrurile, citi trebi omulu ori cîn și la ori și ci.

Pi urmi încep cu pasiri, întîi cu cieli dumiesnici și pi urmi cu cieli din tîrș (pădure): găina, rața, gînsca, pichiria, găinușă, uliu, hultanu, ierunca (fugăi), cîrstielu, vrabghia, mnierla, ciuarea, buha, huhuriedzu, pupîdza, bou di baltă. tăti cielia, di-a ciru păru pîn și dihaniile.

Amu la mulț li sî pun porecli cum li-o fost norocu, pi cari l-o scos o dihanii uriti ori cini și ci dihanii rămîni cit a ci lumia. Numa la sârbători sî dzici:

Ci sunî
Ci răsuni...

La alți cielia nu.
După ci s-o firșit Vergeliu și pun pi beuti și pi giucati, și măi triacă din
năduhurli și năcazurli omului ci și duci.
Amu fiicari-ș aduci-aminti di vorba ceia:

Cieli buni
Și s-aduni,

Cieli răli
Și și speli!

Băietani și-nsoțesc și au aduși din buni vremi cinsti (rachiu). Îl cerb cu
mnieri, cu cafe și cu chiperi și și to bei și și cînț.

Tot amu flăcăi-ș duc di minî la capu miesi pi draga inimioari lor, și-o
cinstesc dimpreună cu părinți ori v-o rudeni di-i cu ie.

Pi la cîntători și duc fiești cari pi la casa cui i ari...¹⁵

II. Să trecem acuma la a doua specie de Vergel, adică la acea parte de
datine și credințe, care, după cum am spus și mai sus, cu puține deosebiri
esențiale, se află în toate provinciile locuite de români.

E știut că fiecare om, fără deosebire, dorește să-și cunoască viitorul. Mulți
din poporul de jos întrebuițază spre acest scop diferite mijloace supersti-
tioase. Unii aleargă pe la babele vrăjitoare, ca acestea să le caute în cărți și
în palmă, să le arunce bobii, iar alții se duc pe la zodieri, ca aceștia să le spuie
tot ce stă scris despre dinșii în cartea sorții. Însă dintre toți acești oameni
superstițioși și plini de încredere în spusele și tilcurile zodierilor și ale babelor
știutoare, nimeni nu e așa de curios despre viitoarea lor soartă ca fetele cele
mari. Înțeleg pe fetele cari duc dorul măritatului. Dar curiozitatea acestora
se mărginește mai mult numai la cunoașterea ursiților, adică a viitorilor lor
soți: cine și cum vor fi aceștia? frumoși sau urîți? bogați sau săraci? tineri sau
bătrîni? buni sau răi? blinzi sau înținați? isteți sau tăntălăi? și la cunoașterea
timpului cînd se vor mărita. Iată ce voiește mai înainte de toate să știe o fată
mare.

Însă e lucru rar ca o fată cinstită să alerge pe la zodieri și vrăjitoare ca să-și
caute viitorul. Doară numai fetele cele stătute, cum le numește poporul, cari
au trecut de mult peste anii măritişului și totuși ar vrea, sărmane, să se
mărite și ele și nu știu unde le e soarta și norocul, unde le e partea; sau acelea
cari cu orice preț ar vrea să se mărite după cutare fecior, însă acela nici nu
caută la dinsele. Numai unele ca acestea umblă pe la vrăjitoare. Fetele mai
tinere nu fac aceasta nicicînd, știind prea bine că în seara spre Sfîntul Vasile
sau Anul Nou ele pot să-și cunoască viitorii lor soți și timpul cînd se vor mărita
și fără de ajutorul vrăjitoarelor, și a zodierilor, și atunci fără de-a intra prin
gurile oamenilor, fără de a fi luate în rîs și fără de a-și pierde vaza și numele
cel bun, precum din contră și-l pierde cele ce umblă pe la vrăjitoare și zodieri.

În seara Sfîntului Vasile sau a Anului Nou, mai multe fete mari, cari voiesc
să-și cunoască ursiții și timpul cînd se vor mărita, se adună la o casă anumită
sau și la una dintre dinsele.

Această adunare de fete mari cu scopul de a cunoaște ursiții, timpul cînd
se vor mărita, și toată petrecerea lor se numește de către românii transilvâ-
neni din ținutul Birgăului și al Năsăudului, după cum am spus și mai înainte,

cu un cuvînt tehnic popular, Vergel, iar de către românii din celelalte părți ale
Transilvaniei, Vergelat¹⁶.

Principele Dimitrie Cantemir e cel dintîi și, după cît știu eu pînă acum, cel
de pe urmă autor român, care scrie despre o datină a moldovenilor de felul
Vergelului, numind-o Vergelat.

Iată ce ne spune el despre această datină strămoșească:

„Vergelatul este o specie de devinațiune, ce se face în noaptea spre prima
ianuarie; moldovenii adevărați pun în această noapte niște vergele în anumită
ordine și cred că în dimineață li se arată tot binele și răul, ce are să-i ajungă
în decursul anului. Tot aceasta o fac și prin linte, bobi și oale, așezate într-un
mod cum știu ei”¹⁷.

Ca despre toate celelalte datine și superstițiuni, despre cîte a scris Cante-
mir, așa și despre această datină străveche, ne-a lăsat numai un schelet, încît,
cetînd șirele de mai sus, nimeni nu-și poate face o închipuire destul de
lămurită despre ea. Alăturîndu-le însă și asemănîndu-le cu cele ce vor urma
mai la vale, vom afla cu toate acestea că Vergelatul lui Cantemir nu poate fi
decît o schiță foarte restrînsă și mică a Vergelului din cestiune.

Dar să lăsăm Vergelatul lui Cantemir și să ne întoarcem la obiect.

Am spus chiar din capul locului că, la această petrecere a fetelor numită
Vergel, participă numai fete mari. Feciorii, în genere, n-au intrare. Și deși
participă vreunul, doi sau și mai mulți inși, aceia nu se amestecă mai la nimic,
ci stau numai deoparte și privesc la cele ce se petrec.

Conducătoarea acestei petreceri de fete, care e de obicei o babă bătrînă, ce
se pricepe foarte bine la asemenea lucruri, sau stăpîna casei, sau și o fată mai
expertă, se numește ursitoare¹⁸.

După ce a înserat bine și după ce s-au adunat toate fetele cîte au avut să
se adune, ursitoare face semn că profetirea ursiților acuși se începe, deci
s-astupe bine ferestrele, ca să nu se vadă nimic de afară.

Fetele, supuse întru toate voiei ursitoarei, fac ceea ce li se poruncește.

Ursitoare așterne acum masa, aduce o mulțime de obiecte, precum: cuțit,
sare, pipărușă, pine, cărbune, apă, pieptene, perie, inel, piatră și altele și le
așază toate frumos lingă olaltă. Apoi tot pe acea masă pune diferite vase,
precum: blide, talgere, oale, scafe, și altele pe cari le așază întoarse cu fundul
în sus. Făcînd aceasta ursitoare spune fetei să iasă pînă-n tindă sau afară și
cînd va striga-o, să intre iar înăuntru.

Fata iese.

Ursitoare și cu celelalte fete ascund iute obiectele sub vasele de pe masă,
adevărat fiecare vas pun cîte un obiect. Apoi fetele se pun în jurul mesei, iar
ursitoare în frunte strigă fetei de afară să intre.

Ușa se deschide și fata, intrînd, se apropie cu teamă de masă și, cu mîna
tremurîndă, ridică unul din vase.

Ursitoare ia de sub vas obiectul ascuns și, ursind, zice:

– Fata mea! tu ai ridicat un cuțit. Aceasta însemnează că ursitul, adică
bărbatul tău va fi un om aprig. El va avea o limbă ca și tăișul cuțitului, cu care
adeșori va tăia inima ta!

Biata fată, auzind aceasta, se sparie, i se face părul măciucă și, gilfezînd,
abia se mai poate ținea pe picioare.

- Nu te spăria, draga mea! îi zice una din nevestele cari și ele au venit la această petrecere și stau deoparte, și eu am ridicat odată un cuțit și totuși mi-am căpătat un bărbat destul de bun.

Ursitoarea face semn altei fete să iasă afară. Aceasta iese.

Cele dinăuntru schimbă iute obiectele de sub vase. Se face apoi semn și fata de afară intră iar înăuntru. Ea merge drept către vreun vas și-l întoarce. Sub acesta se află, d.e., un pieptene. Toate se uită acum cu curiozitate la ursitoare, să vadă ce va spune. Aceasta zice:

- Fata mea! Tu ești norocoasă, tu vei avea un bărbat aspru, dar bun la inimă. Pieptenele e cam neplăcut când ne pieptănăm cu dînsul, dar apoi ne place părul frumos pieptănat.

Urmează acum o altă fată. Aceasta descopere, d.e., o pipărușă.

- Și tu vei fi norocoasă, draga mea! îi zice bătrîna ursitoare. Pipărușa e iute, înfocată, dar apoi e și bună, sănătoasă. Bărbatul tău va fi iute la minie, dar după aceea bun și iubitor!

A patra fată descopere, d.e., o bucată de cărbune.

- Tu vei avea un bărbat înalt, sănătos, bine făcut și cam negricios, zice ursitoare, dar bagă de seamă să nu-l aprinzi, pentru că nu-l vei putea stinge decît cu lacrimi!

A cincea fată descopere, d.e., sare.

- Fără sare nimic n-ar fi bun, începe ursitoare, fără sare nici o mîncare nu s-ar putea face. Bărbatul tău va fi sarea ta, el îți va face plăcută viața. Dragostea lui va fi pentru tine ceea ce este sarea în mîncare. Însă tu trebuie să te porți cumsecade cu dînsul, căci de nu, vei fi știind zicala:

Sarea-i bună la fertură,
Însă nu peste măsură.

A șasea fată descopere, d.e., apă.

Ursitoare începe:

- Apa e foarte folositoare, dar și stricăcioasă, după cum adecă o știm întrebuița. Bărbatul tău va fi un om bun dacă tu te vei purta bine cu el; dar dacă nu vei avea minte destulă, el va fi biciul tău!

Altă fată descopere, d. e., pine.

- Dragă mea! urmează ursitoare, tu vei fi foarte norocoasă. Vei avea un bărbat bun ca pinea de toate zilele, sănătos, plăcut, și iubit ca și pinea, ce-o iubim mai mult între toate mîncările și de care niciodată nu ne urim¹⁹.

Viind altă fată la rînd, descopere, d.e., o perie.

- Tu ai să te măriți, fata mea, în scurtă vreme, zice ursitoare, dar nu în satul tău, ci te vei mărita după un fecior de peste pădure, căci, vezi, peria însemnează pădure²⁰. Ce se atinge de ursitul tău, ce să-ți spun?... va fi cam bătrîn, un fecior tomnatic sau chiar văduvoi²¹. Cît despre soarta ta, despre viitoarea ta viață, n-am nimic alta de zis decît să-ți aduc aminte de cîntecul, pe care cred eu că-l vei fi știind poate și mai bine decît mine... Ascultă:

În sat străin dacă-i mere,
De-ai mîncă pine cu miere,
La inimă nu mai mere;

De-ai mîncă pine cu vin,
La inimă-i tot venin.²²

Fata care a venit acuma la rînd descopere, d.e., un inel. Ursitoare, cum îl zărește, zice:

- Fiecare știe că inelul însemnează logodnă. Deci tu, draga mea, ai să te măriți cît de curînd aici în loc, în sat la tine, și bărbatul tău are să fie un fecior tînăr, știi colea cum zice cîntecul:

Mîndru, frumușel,
Tras printr-un inel.

Cea din urmă fată descopere, d.e., o piatră.

- Ah! scumpa mea! exclamă bătrîna ursitoare, încrețindu-și fruntea, îmi pare destul de rău, dar ce să-ți fac, trebuie să-ți spun că încă lung timp vei rămînea nemăritată. Aceasta însemnează piatra, bat-o pîrdalnicul s-o bată!²³

Astfel, una după alta vin la rînd toate fetele, cîte sînt adunate în acest Vergel, și ursitoare le ursește, le explică și profetește, după obiectele ridicate, cum vor fi urșiții, viitorii lor bărbați. Firește că obiectele, cari au fost odată ridicate, ursitoare nu le mai tilcuiește și de a doua oară, ci tilcul, explicarea dată fetei de mai înainte rămîne și pentru cea din urmă.

Afară de aceasta, mai e încă și aceea de observat, că nu pretutindenea și nu toate obiectele despre cari ne-a fost pînă aicea vorba se întrebuițează spre cunoașterea urșiților, ci ele variază după țări, ba uneori chiar după ținuturi și comune. Asemenea nu fiecare ursitoare dă obiectului descoperit unul și același înțeles.

Așa, în unele părți ale Bucovinei, pe lingă unele dintre obiectele înșirate mai sus, se mai întrebuițează, spre același scop, încă și un *puișor*, adică o monedă de 10 cr. în argint, cu înțelesul de tinerețe, un struț de busuioc cu înțelesul de dragoste, un șomlotoc de buci cu înțelesul de bătrînețe și o oglindă cu înțelesul de frumusețe.²⁴

Tot așa se întîmplă și în celelalte țări locuite de români, precum găsim la românii din Transilvania²⁵ și la cei din Moldova²⁶.

Sfîrșind cu vasele și cu obiectele mai sus înșirate, le strîng de pe masă, le pun fiecare la locul lor și încep a-și profeti prin alte mijloace care le va fi soarta, precum: prin topirea plumbului, prin albuș de ou, prin peri de porc, prin o para sau ban, prin luminările și prin turtițe de aluat.

Să începem mai întîi cu topirea plumbului sau a cositoritului.

Fetele adunate pun apă rece ne-ncepută²⁷ într-o strachină, însă mai ales într-un pahar. După aceasta tolesc într-o lingură sau în altceva plumb și apoi îl toarnă în apă. Dacă din plumbul turnat în apă se formează ceva ca un chip de om, atunci se crede despre fata, pentru care se face aceasta, că se va mărita; iar dacă nu se formează nimic, decît numai niște grămezi de plumb, din cari nimic nu se poate deduce și explica, atunci se crede că nu se va mărita. De cumva însă se formează un chip de om și pe lingă el mai multe puncte, atunci crede fata, care a topit plumbul, că viitorul ei bărbat, ursitul ei, va fi om bogat, om cu stare; iar de cumva se formează numai chip de om fără de puncte, atunci crede că viitorul ei bărbat va fi om sărman²⁸. De se formează din plumbul topit și turnat în apă o biserică, viitorul soț al fetei va fi preot; de se formează pădure, bărbatul ei va fi pădurar; de se formează o cruce, crucea e

ursitul ei, vasăzică n-are ce să mai aștepte la măritat, căci încă înainte de aceasta are să moară. De se formează un fel de suliță, sabie sau pușcă, atunci bărbatul ei va fi soldat. În scurt, după forma ce o capătă plumbul topit își explică fiecare fată sau mai bine zis le-o explică ursitoarea fiecăreia cum îi va fi bărbatul, ce fel de stare și meșteșug va avea, cum va fi la făptură și cam cît are să trăiască²⁹.

Unele fete întrebuințează, în loc de plumb, ceară³⁰.

După topirea sau vârsarea plumbului, urmează perii de porc.

Fetele dau la o parte din vatra focului cărbunii și cenușa, așa ca vatra să rămîie curată. După aceasta, fiecare fată ia pe rînd cîte doi peri de porc și, menindu-i, dă unuia numele unui fecior pe care și-a pus ea de mai înainte ochiul, adică pe care și-l dorește de soț, iar altuia numele său. Pe acei peri, astfel botezați, îi pun în vatra focului, zicînd:

Cum nu stau perii de porc pe foc,
Așa să nu steie ursitul meu în loc!...

Dacă prin fierbințeala focului se întîlnesc perii și se împreună, se crede că numiții tineri se vor căsători, iar dacă perii se depărtează unul de altul, atunci tinerii, ale căror nume le poartă acești peri, nu se vor căsători împreună, adică fata nu va avea parte de feciorul pe care și-a pus ochiul³¹.

O seamă de fete din Transilvania întrebuințează spre același scop, în loc de peri de porc, două frunzișoare de saschiu sau bănuț. Pun adică pe vatra bine măturată și înfierbîntată a focului două frunzișoare de acestea și dacă, uscîndu-li-se vîrfurile, se încovoie una spre alta, cununia e sigură; încovăie-tura în partea opusă a uneia din frunzișoare însă indică necredința amantului sau a amantei, pe care o reprezintă frunzișoara respectivă. Sau dacă, beșicîndu-se și învîrtindu-se, se apropie una de alta, iubirea nu va fi zadarnică; dacă se depărtează, e semn rău; iar dacă frunzișoara, arzînd, se învîrte roată, avem să așteptăm noroc în anul viitor, la din contra, nenorocire³².

După ce sîrșesc cu perii de porc, încep a-și profeti soarta și norocul prin un albuș de ou. Iau adică un blid, însă mai ales un pahar cu apă rece neîncepută, apoi sparg un ou de găină și lasă să-i curgă tot albușul în apă. Dacă din albușul acesta se formează în cîtva un chip de om, atunci fata, pentru care se face această cercare de noroc, se va mărita în anul ce urmează. Iar dacă din acest albuș nu se formează nimic din care să poată fata alege și explica, atunci crede că nu se va mărita. De cumva din albușul turnat în pahar se formează un chip de om și pe lîngă dînsul mai multe puncte, atunci crede fata că viitorul ei bărbat va fi om bogat și va avea oi multe; iar de cumva din albuș se face chipul singur, fără puncte, atunci crede ea că viitorul ei bărbat va fi un om sărac.³³

Fetele din unele părți ale Transilvaniei iau un pahar cu apă neîncepută și apoi, spărgînd un ou, îl toarnă într-însul. Dacă oul pînă dimineată se umflă și crește afară din pahar, atunci e sigur că fata care l-a turnat se va mărita în anul viitor; din contra, dacă oul se așază pe fund, speranța e pierdută. Dacă pe gîlbenușul oului se prezintă figura unui copil, însemnează rușine, secriul, moarte.³⁴

După cele arătate pînă aici, urmează jocul cu paraua sau cu banul. Acesta se face în următorul chip:

Fata de casă, unde se serbează Vergelul, aduce apă proaspătă din fîntină și, turnînd-o într-o strachină curată, o pune pe masă. Strachina trebuie să fie plină cumsecade. Apoi, fiind fiecare fată prevăzută de mai înainte cu cîte o para, cu un ban rău, încep una după alta a lăsa să cadă banul cam de sus în strachină, făcînd mai întîi semnul crucii peste apă și grăind încet:

– De-a fi să-mi fie cutare partea, ursitul, să sară paraua din apă; iar de-a fi să nu-mi fie, să nu sară!

Sau:

Dac-a fi să sară banul,
Să mă mărit pîn-la anul!

Dacă banul sare din apă, e semn bun, căci feciorul, la care a gîndit fata cînd a aruncat banul, va lua-o. Și cum sare banul, toți cei de față se bucură; toți strigă și întreabă rîzînd pe aceea care l-a aruncat: la cine a gîndit. Iar de nu sare banul din apă, atunci nu e semn bun, căci feciorul la care a gîndit fata nu-i va fi partea; cu toate acestea și pe aceasta o întreabă: la cine a gîndit cînd a aruncat banul.

Astfel aruncă fiecare de trei ori, gîndind la una și aceeași persoană. După aceasta, combinează feciorii și fetele de față împrejurările, cum vor proceda cu pețitul, însuratul și măritatul.³⁵

După ce au venit toți la rînd, după ce fiecare a aruncat paraua, banul, purced la alt mijloc de a-și ghici și cunoaște viitorul și anume prin două luminărele.

Fac adică două luminărele mici și subțirele de ceară, și de este cu puțință din ceară curată. Luminărelele acestea le fac la un capăt turtite, sau le pun pe niște coji de nucă, ca să poată pluti pe apă. Apoi le aprind, le dau drumul pe apa din strachina de mai înainte, făcînd printre ele semnul crucii și menindu-le, adică dînd uneia numele unui fecior, iar celeilalte numele unei fete. Dacă aceste două luminărele, plutind pe apă, se împreună, cred toți că acei doi tineri, ale căror nume le poartă luminărelele, se vor căsători cît de curînd; iar de nu se împreună, nu-i speranță de nuntă. Sau dacă în urmă una sau alta din luminărele scăpătează, adică se cufundă în apă, e semn că acela pentru care a fost menită va muri.³⁶

Tot cam așa fac și cred și fetele din unele părți ale Transilvaniei³⁷ și ale Moldovei³⁸.

Altele iau o lumină subțirică de ceară curată și, aprinzînd-o, o lipesc de marginea unui blid, în care se află apă neîncepută, astfel ca, după ce prinde a arde, să poată picura dintr-însa în apă. Dacă lumina, după ce a început a arde cu flacără, începe a sîrși și ceara ce picură dintr-dînsa produce, atît cînd picură cît și cînd ajunge în apă, un fel de sunet ca tîii, atunci e semn că fata, pentru care s-a lipit lumina, se va duce din casă, adică se va mărita în anul ce urmează; iar dacă picurii produc un sunet ca siii, atunci e semn că nu se va mărita.³⁹

Mai alte fete picură dintr-o lumină de la Paști, într-o strachină cu apă neîncepută, două picături, pe cari le menesc: una pentru fată, cealaltă pentru

ursit; dacă picăturile se unesc, nunta-i pe aproape; dacă nu, atunci mai cam pe așteptatele.⁴⁰

În fine, unele fete fac mai multe lumini de ceară și pe fiecare lumină o pun în câte un tálgeraș sau luntrișoară, făcute asemenea de ceară. După aceasta, dindu-șe fiecăreia numele unei persoane care se află în casă, le pun să plutească deasupra apei ce se află într-o strachină. Dacă arde lumina, toată, atunci se zice că persoana al cărei nume îl poartă va trăi pînă la adînci bătrînețe; dacă arde numai pe jumătate, se crede că va muri în floarea vieții.⁴¹

În acest chip trece la rînd fiecare și cu lumînările.

Urmează acum tîlcuirea sorții și a norocului prin mijlocul turtițelor de aluat.

Aceasta se face în următorul mod:

Fata de casă unde se serbează Vergelul se duce la fîntîna de unde iau totdeauna apă și, scoțînd o ciutură de apă, ia o gură din ea, o duce în casă și o pune într-o strachină. După aceasta, aducînd făină și turnînd-o în strachina cu apa adusă precum s-a arătat mai sus, fiecare fată frămîntă făina și-și face cîte-o turtiță, pe care, cocînd-o în vatra focului și ungînd-o cu unt sau cu untură, fiecare fată își însemnează turtița sa și o dă apoi unei mițe s-o mănînce. Fata, pe a căreia turtiță o va mîncă mița, are să se mărite în anul ce vine. Dacă mița o va mirosi numai, fetei o să-i vie starosti. Iar fetele, ale căror turtițe au rămas neatînte de miță, n-au ce mai trage nădejde că se vor mărita în anul ce urmează.⁴²

O seamă de fete întrebuințează spre același scop, în loc de turtiță, un fel de colțunași sau piroști⁴³, una sau mai multe bucățele sau gologoațe de mămăligă⁴⁴, mai multe găluște⁴⁵ sau bucățele de slănină⁴⁶, pe cari de asemenea le dau unei mîte sau unui cîne spre mîncare.

Fetele din unele părți ale Moldovei, vînd a ști de vor avea bărbați bețivi ori nu, și ce băutură anume vor bea, mai fac încă și următoarea vrajă: omul de gazdă, la care s-au adunat fetele, umple citeva ulcele cu diferite băuturi, precum: vin, rachiu și altele, iar unele cu apă; apoi le duce afară și le lasă în tindă ori pe prispă. Fetele ies cîte una și aleg o ulcică, și ce băutură găsesc aceea cred ele că vor bea-o bărbații lor. Iar fata care ia ulcica cu apă nu va avea bărbat bețiv.⁴⁷

Unele fete din Bucovina iau trei cărbuni stinși, o bucățică de lut, una de pîne și una de sare și le pun pe toate în cruciș pe o sită întoarsă cu pinza în sus, iar la mijlocul acestor obiecte pun un ac sau un bold înfipt într-o fărâmură de pîne.

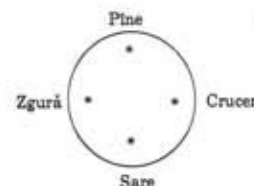
După ce au făcut aceasta, învîrtesc așa, care e prinsă în ac sau legată de bold, de două ori pe degetul arătător de la mîna dreaptă, ridică puțin acul sau boldul în sus și rostesc următoarele cuvinte:

Sfinte Vasile!
Spune-mi:
Vine mirele sau nu?
De vine,

Să tragă la pîne
Și sare!
De nu vine,
Să tragă la lut și la cărbune!

Dacă, după rostirea acestor cuvinte, fărmătura în care e înfipt 'acul sau boldul se trage spre pine și sare, atunci înseamnă că mirele fetei respective va fi om cu meșteșug (meseriaș) iar de se trage spre cărbune sau lut, mirele ei va fi agricultor.⁴⁸

Alte fete, tot din Bucovina, pregătesc de cu zi o sită, pe care pun asemenea în crucis o bucată de pine, una de sare, una de zgură și un crucer:

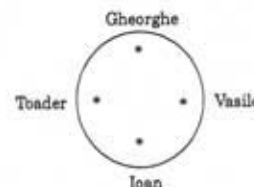
Pe la miezul nopții pun mîna cu ochii închiși pe sită și zic:

Eu nu pun mîna pe sită,
Ci o pun pe-a mea ursită.

Care-i de Dumnezeu dată
Si de la oameni lăsată!

Dacă a pus mîna pe pine, ursitul ei are să aibă noroc la pine; dacă a pus-o pe crucer, are să aibă mulți bani; dacă a pus-o pe sare, are să aibă de toate; iar dacă a pus-o pe zgură, va fi fierar.⁴⁹

Fetele din unele părți ale Moldovei, din contra, iau un fund, fac pe dînsul patru semne cu cărbune sau cu cretă, în formă de cruce: menesc la fiecare semn numele unui flăcău căruia îi trag nădejdea, d.e.:

Iau apoi un fus de tort și prind a-l șuci pe fund, și asupra căruia semn stă fusul, feciorul acela o va lua de soție.⁵⁰

În fine, fiecare fată din ținutul Năsăudului în Transilvania merge în seara lui Sîn-Văsi „la casa unde umblă dinsă în șezătoare, ducînd cu sine o cununie”. Această cununie este făcută din coajă de măr⁴ bun, în mărime cam de 3-6 cm în diametru; pe lîngă coajă e învelit ceva bumbac sau scul colorat.

„Pentru ca fiecare fată să-și poată cunoaște veriguța, cum numesc ele această cununiță, pe lângă aceea că cununițele variază în mărime, mai au și ceva bumbac sau scul verde, albastru, negru, galbin etc., ca semn de distingere.

Adunându-se toate fetele din o respectivă șezătoare, închid ușa, ca să nu între feciorii înăuntru, iau o cofă nouă, nefolosită încă, plină cu apă (luată din vreo apă) curgătoare, nu din fântină, și din care apă nu este iertat să beie nimeni, pentru că altcum nu-i de leac, pun toate cununițele în cofă, însă așa ca fiecare cununiță să fie văzută de toți când s-a pus; apoi una dintre fete, cea mai isteată, ia un mănunchi, (o legăturică) de busuioc uscat, îl bagă în cofă și începe a învîrți cununițele prin apă, pînă cînd s-au legat toate sau cele mai multe de busuioc.

În timpul cît se învîrtesc cununițele în cofă, toate fetele sînt strînse în jurul cofei, asupra căreia se află întinsă o năframă mare, ca nimeni să nu poată vedea în cofă. Fetele, în timpul acesta, ținînd fiecare o margine a năframii apropiată de gură, cîntă următoarea poezie:

Sin – Vășii, Vășii,	Să mă culc în pat,
Unde te gășii,	Să fac un ficior,
La vadul bogat;	Să-l cheme Ion!
Cine te-a legat?	10 – Sus, vere, drăguță,
5 Petrea cu Ignat.	Scoate-mi veriguță!
Dă-mi, Doamne, bărbat,	

Fiecare vers, în cîntare, se repetă de două ori, și cînd ajung de cîntă cele două versuri din urmă, se ridică năframa.

Fata care a învîrțit busuiocul în cofă îl scoate acum afară și fără a fi iertat să se atingă cineva de el, ținîndu-l sus, se uită fiecare fată să vadă ori de s-a prinde sau nu cununia ei de el și, dacă da, observă unde s-a prins: mai sus sau mai jos de busuioc.

„Aceasta o fac pentru aceea, deoarece se crede că acea fată a cărei cunună nu s-a lipit de busuioc nu se va mărita în anul acela și că, cu cît cununița s-a legat mai sus pe busuioc, cu atît fata respectivă se va mărita mai curînd.

Luîndu-și apoi fiecare fată cununița sa, prinsă de busuioc, o bagă din nou în cofă; repetesc de trei ori cîntecul de mai sus. „După ce au scos a treia oară cununițele din cofă, încep a trage concluziuni, care se țin de foarte adevărate. Așa, de exemplu, dacă cununița unei fete a ieșit de toate trei ori pe busuioc, fata respectivă desigur se va mărita în acel an; dacă a ieșit numai de două ori sau numai o dată, atunci este posibilitatea să se mărite; dacă însă la o fată nu i-a ieșit niciodată cununița pe busuioc, aceea hotărît că în acel an nu se mărită; și în urmă, la care fată i-a ieșit cununița mai sus pe mănunchiul de busuioc, aceea se va mărita mai întîi, și viceversa.

După aceasta, fiecare fată își ia cununița sa, merge drept spre vreun gard din apropiere cu ochii închiși și de la parul, pe care a pus prima dată mîna, numără nouă pari în oricare parte și în parul al noulea își pune cununița. Deschide apoi ochii și, dacă parul e drept, din lemn frumos și cu coajă, crede că bărbatul ei va fi om frumos, isteț și avut; dacă parul e clenciuros (cu noduri), strîmb și urît, urît îi va fi și bărbatul; iar dacă parul e fără coajă, bărbatul ei va fi sărac. Dacă s-ar întîmpla ca parul de al noulea să fie

îngemănat, adică doi pari lângă olaltă, unul de o parte, altul de cealaltă parte pe lângă gard pentru sprijinirea acestuia, se crede că respectiva va avea doi bărbați.

Datinele descrise pînă aici sînt cunoscute la românii din jurul Năsăudului „sub numele de Veriguță: se zice de exemplu: mergi la Veriguță? Ai fost aseară la Veriguță etc., și aceasta pentru aceea, deoarece cununița cea de coajă de măr se numește exclusivemente veriguță.⁵¹

Toate datinele înșirate pînă aici se petrec mai mult numai în casă, la zarea unei luminări sau, în lipsa acesteia, la zarea unui opaiț. Fiecare fată asistă la cercarea norocului celorlalte, fiecare se bucură sau, după împrejurări, se scribește de rezultatul nefavorabil al suratelor sale. Însă în genere, fie cum va fi acel rezultat, voioșia și glumele nu lipsesc nici uneia, căci deși se întîmplă ca unei fete să nu i se fi nimerit după cum i-a fost dorința, își calcă pe inimă, se face, deși numai ea și Dumnezeu știe cum, că nu-i pasă; apoi și celelalte fete o îmbărbătează, spundu-i că doară nu va fi tocmai așa după cum i s-a arătat.

De multe ori voioșia trece în risete, din cauza figurilor pocite sau a altor semne, cari se arată din topitul și vărsatul plumbului, cît și din albușul oului. Și cu cît acestea sînt mai diforme și mai ciudate, cu atîta voioșia se mărește.

După ce au împlinit șirul profețiilor cu celea ce s-au arătat mai sus, ies toate afară, purtînd cu sine un lingurariu cu linguri cu tot și cu o ciobotă. Cum au ieșit afară, fiecare fată scutură pe rînd lingurariul cu lingurile și, după ce încetează de scuturat, ascultă cu luare-aminte să audă nu vor lătra dincotrova cîinii. Dincotro latră cîinii, într-acolo cred ele că se vor mărita.⁵²

Unele, vînd a ști încotro se vor mărita, încălecă pe melesteu, se suie pe poartă și strigă:

U! Ursitorul meu! Încotro ești?

Și din care parte încep cîinii a lătra, dintr-acolo cred că le va veni ursitul.⁵³

După ce se perindează cu lingurarul, încep cu ciobota, și anume fiecare fată pe rînd o aruncă peste casă. Aceasta însemnează că încotro va fi căputa ciobotei căzută jos, după ce aceasta a căzut, într-acolo va fi viitoarea casă a aceleia care a aruncat-o.⁵⁴

Unele fete întrebuintează, în loc de ciobotă, un papuc pe care de asemenea îl aruncă peste casă; și încotro pică papucul cu gura, într-acolo cred ele că se vor mărita.⁵⁵

De aici, după ce au sfîrșit și cu ciobota sau cu papucul, se iau cu toatele și se duc în tăcere pînă la o casă megiasă, unde știu că sînt copii mici, spre a începe alt șir de profeții, și anume să cerce norocul cînd se vor mărita: în timp scurt? ori mai tîrziu? în anul ce vine, ori în celălalt an? Aceasta o cunosc ele din aceea că încunjură fiecare pe rînd de trei ori casa, iar la a treia oară se pune aceea care a încunjurat-o lângă o fereastră și, tăcînd mulcom, trage cu urechea să audă ce se vorbește în casă. Dacă aud că în casă părinții zic copiilor: „du-te!“, „cară-te!“ sau „mergeți de-aice!“, este semn de bucurie, căci de bună samă au să se mărite, se vor duce de la casa părintească. De aud pe părinții din casă strigînd către copii: „vină mai degrabă!“ sau „vină mai iute!“, pețitorii vor sosi chiar în cîșlegile de iarnă.

Iar de aud zicîndu-se în casă: „ședeți locului!“ sau „stăi!“ sau „nu te urni din loc!“, atunci nu e semn bun, căci fata care a ascultat nu se va căsători în anul ce urmează.⁵⁶

Sfârșind fiecare fată de ascultat, se duc toate la altă casă, unde știu că sînt lumini de cununie, și, cerîndu-le pe vreo cîteva minute de la proprietarul lor, le aprind și merg cu dinsele la o fintină. Aici la luminile aprinse, fiecare se pleacă și caută în apă. Dacă fata care s-a aplecat vede în apă o umbră de bărbat care-i este cunoscut, e semn sigur că se va căsători cu acea persoană, a căreia umbră i s-a arătat în apă.⁶⁷

Acestea sînt datinele și credințele, la a căror manifestare iau parte și feciorii, însă ei la întreaga petrecere au un rol secundar, după cum am mai spus-o de vreo cîteva ori; ei mai mult privesc și combină din cele ce li se arată fetelor cum vor purcede cu pețitul și însuratul.

Vine însă acum un șir de datine și credințe proprii numai fetelor, la a căror manifestare caută să nu fie nimeni de față ca să le vadă. Aceasta e o mare taină pentru dinsele. Și eu le dau toată dreptatea, căci un prașcău, un om de nimica, văzîndu-le, poate să le ia în rîs, sau, ce e și mai rău, poate încă să le facă și alte neplăceri. Drept aceea, se despărțesc acum de feciori și, lăsîndu-i să meargă unde voiesc, ele se duc la casa uneia dintre dinsele, și acolo își urmează profețiile despre cari vom vorbi mai pe larg în capitolul următor.

E de însemnat și aceea că, cu cît e afară mai întuneric cu atît cred ele a fi mai bine pentru dinsele, căci atunci sînt scutite de ochii cei răi ai lumii.

III. Am văzut, din cele expuse mai sus, cum serbează românii din ținutul Dornei în Bucovina și cei din jud. Sucevei în Moldova Vergelul lor; am văzut și aceea cum serbează fetele române de pretutindenea un șir de datine și credințe cari asemenea se numesc Vergel. Aceste datine, după cum ni se spune, sînt foarte vechi, căci așa le-au apucat și le-au serbat moși din strămoșii noștri, precum se serbează și în ziua de astăzi.

Vine acum rîndul să vorbim despre o datină a feciorilor tot atît de veche și de interesantă ca și cele de mai înainte, care poartă același nume, dar care de un timp încoace în unele sate s-a dat cu totul uitării.

Voină a descrie cu de-amăruntul și această datină ca și pe cele de mai înainte, am fi nevoiți să reproducem, dacă nu tocmai întregă, apoi cel puțin cea mai mare parte din descrierea Berii sau a Bereanului. Aceeași regulă se observă la acest Vergel atît de către feciorii cari îl fac, cît și de către fetele cari iau parte la dînsul, avînd totodată același scop ca și Berea sau Bereanul, adică: petrecerea tineretului, cinstirea și ospătarea părinților acestuia și a altor oaspeți bineveniți, cari se adună ca privitori la această petrecere.

Deci, ca să nu mai repetăm ceea am spus o dată, în descrierea Vergelului de față vom fi cît se poate de scurți.

Vergelul acesta nu se serbează în una și aceeași zi, ci feciorii din unele părți ale Bucovinei, și anume cei din Iliești și cei din Botușana, precum și cei din Șomcuta Mare din Ungaria și din împrejurimea ei, îl serbează în ziua de Anul Nou după amiază; cei din unele părți ale Banatului, în ziua de Bobotează după amiază; cei din Corlata în Bucovina, în ziua de Lăsatul secului, iar cei din Transilvania, în sărbătorile Paștilor. Mai pe scurt: timpul cînd se serbează nu e același, modul cum se serbează la feciorii din Bucovina și Ungaria e mai același, pe cînd la cei din Banat și Transilvania se deosebește în cîțva. În ce constă deosebirea aceasta vom vedea mai apoi.

Să începem mai întîi cu descrierea Vergelului feciorilor din Iliești.

Feciorii din acest sat, cari voiesc să serbeze Vergelul, pun toate de mai înainte la cale, unde au să-l serbeze și pe cari din fete să le poștească; apoi tocmeșc muzicanți și aleg din mijlocul lor pe doi inși, pe cari îi numesc colceri și cărora le încredințează conducerea Vergelului.

Sosind seara Sf. Vasile sau a Anului Nou, mai mulți feciori, luînd cu sine cîte un șip cu rachi, se duc pe la toate casele, unde sînt fete mari hotărîte să fie invitate, și le poftesc dimpreună cu părinții lor ca să binevoiască a veni pe a doua zi la Vergel.

La fiecare casă în care intră, după îndătinata dare de bună vreme sau bună seara și după o scurtă convorbire, care mai totdeauna e în versuri, invitatarii cinstesc mai întîi pe tatăl fetei, apoi pe maică-sa și-n urmă pe fată, zicînd că le-ar fi cu mare plăcere și s-ar bucura dacă nu i-ar trece cu vederea, ci s-ar osteni pe vreo cîteva ore pînă la petrecerea lor.

În ziua de Anul Nou, după amiază, se adună mai întîi feciorii cari fac Vergelul la o casă anumită, cu al căreia stăpîn însă sînt înțeleși de mai înainte.

Fiecare fecior e îndatorit, cînd vine la Vergel sau și cu o zi mai înainte de aceasta, să aducă băuturi pentru oaspeți și bani pentru muzicanți: acestea se dau în stăpînirea colcerilor. Fără de această contribuțiune nu este iertat nici unui fecior să pună piciorul în joc, nici nu poate să aștepte că va căpăta ceva din mîncările ce le aduc fetele.

După ce s-a adunat cea mai mare parte din feciori, încep muzicanții să cînte iar feciorii să joace.

Cel mult peste o oră încep a se aduna și fetele din toate părțile, dimpreună cu mamele lor, cari aduc bucate, ce le numesc cînst, precum: colaci, plăcinte, mere, nuci, găini fripte, babe și altele.

Pentru fata care n-are mamă, duce cînstea o soră a sa măritată, o mătușă, sau o vecină. Niciodată însă nu duce cînstea fata singură.

Colcerii, cum vād că a sosit atare mamă cu fiică-sa, îndată le ies înainte și le poftesc în casă, le pun după masă și le închină cîte un pahar de băutură. Iar după ce le-au primit cînstea, după ce acestea au închinat cîte un pahar de băutură și au îmbucat cîte ceva din bucatele puse pe masă, iese fata afară unde o așteaptă jocul.

Astfel sînt întîmpinate și ospătate toate fetele de-a rîndul cîte aduc bucate. În scurt, aceeași datină, aceeași primire, cînstire și ospătare, aceleași apucături se observă la Vergelul acesta ca și la întrunirea numită Bere.

Danțurile și chiuiturile sînt tot aceleași cari se uzitează de către feciorii din Bucovina peste tot anul. O singură abatere, mai cu seamă cu privire la chiuituri, constă întru aceea că feciorii, de astă dată, cînd strigă în joc, nu critică, nu iau în rîs, sau cum se zice peste picior, pe nici una din fetele cari au adus cînst. Ei se poartă față cu dinsele cît se poate mai omenește și caută să le joace pe toate de-a rîndul și cît se poate mai de multe ori, ca nu cumva mai pe urmă una sau alta să aibă cuvînt a se plînge că n-a fost băgată în seamă și că, prin urmare, numai degeaba le-a adus cînstea, căci n-a fost de obrazul lor.

Fiecare fecior, dar mai cu seamă colcerii, caută ca toată adunarea, toți oaspeții poftiți și cei bineveniți să fie deplin îndestulați cu primirea, cînstirea, petrecerea și purtarea lor.

În acest chip durează Vergelul feciorilor din Ilișești pînă ce înnoptează bine. După ce începe a înnopta, fetele se duc pe acasă. Feciorii și cu alți bărbați mai rămîn și se mai petrec, cinstind, ospătînd și jucînd pînă într-un tîrziu de noapte, cînd apoi se duc și ei pe acasă.

Tot cam așa serbează Vergelul și feciorii din Corlata. Aceștia încă aleg doi inși din mijlocul lor, cari se împuternicesc ca să strîngă și să privegheze cîntea adusă de fete, să conducă Vergelul, să primească și să cîntească oaspeții, să păstreze ordinea cuvenită, în scurt să caute ca întreaga petrecere să fie în cea mai bună orînduială.⁵⁸

Ce se atinge de Vergelul feciorilor din Botușana, avem următoarele amănunte, pe cari a binevoit să ni le comunice venerabilul exarh și paroh din loc, dl. N. Sbiera:

„La Vergel, ne scrie sfinția sa, poftesc doi feciori⁵⁹ pe fetele cari le plac lor, nu însă de-a rîndul pe toate, ca în ziua de Anul Nou, să vie la Vergel. Fetele duc de-a rîndul mîncări, fiecare ce are, iar feciorii plătesc muzica și băutura. Acestea toate se strîng la o casă anumită, anume hotărîtă spre acel scop. De către seară se adună o ceată de feciori la acea casă, iar nu toți feciorii cîți sînt în sat, ci după alegerea lor, un număr amăsurat localității și numărului fetelor invitate, și pregătesc mese în acea casă.

Fetele cari vin cu bucatele pregătite le pun pe masă. Muzica le cîntă.

Feciorii le cîntesc și așteaptă pînă ce se adună toate. Apoi se așază la masă tot un fecior și o fată, unde beau și mîncă pînă ce se satură. În același timp părinții se cîntesc pe de lature și privesc la tineri. Apoi tineretul iese cu danțul primprejurul mesei afară și deschide jocul, care durează toată noaptea.

După ce s-au sculat tinerii de la masă, se așază părinții lor și toți bătrînii invitați la băut și mîncat, însă numai ceea ce a rămas de la cei tineri. Părinții tinerilor și ceilalți oaspeți încă se veselesc și-și petrec mai toată noaptea acolo.”

Comparînd acum Vergelul acesta cu al feciorilor din Ilișești și Corlata, vedem că în fond sînt totuna, au același scop, numai în privința executării lor se deosebesc în citva.

Ce se atinge de Vergelul feciorilor din Șomcuta Mare și împrejurime, dl. El. Pop ne scrie următoarele:

„Sărbătoarea Anului Nou sau a Sin-Vastiului e cea mai însemnată pentru tinerimea română, căci acum se face Vergelul, acum se fac și farmecele.

Încă cu o săptămînă mai înainte, feciorii satului se strîng laolaltă și se sfătuiesc unde vor face Vergelul și ce muzicant să-și cuprindă.

După aceea, fiind toate hotărîte, se aleg dintre dînșii doi chemători sau soli și un cămăraș, care păstrează cheile cămării în care se țin colacii, vinarsul etc.

Chemătorii își fac două bețișoare frumușele; apoi fiecare merge la aleasa inimii sale, ca să-i pună la bețișor o năframă (zadie) frumoasă.

Atît bețișoarele cit și legarea năframei se fac cu mare gust. Acești chemători, astfel pregătiți, se pornesc din casă în casă pe la gazdele cu fete mari, cari au de gînd să le pună în Vergel.

Unul din ei, după ce intră în casă, cheamă așa:

– Este cuvîntul lui Dumnezeu întîia oară, a doua oară al celor 12 Apostoli, apoi al Maicii Preacurate, toate de la Dumnezeu sînt lăsate! Așa zic și feciorii acestui sat: Mulțumim lui Dumnezeu că ne-a ajutat de-am ajuns la acest praznic strălucit al Anului Nou! Pentru bucuria acestui mare praznic, socotitu-ne-am a face o veselie, un Vergel, în casele lui N. N., la care, prin rostul nostru, sînteți rugați și d-voastre, cinstiți gazde, a slobozi pe tînăra d-voastră mlădiță să ieie parte!... Să strigăm la Hr. să ne dea noroc la toți!... Iertați, cinstite gazde, că nu știm vorbi chiar așa precum s-ar cuveni la niște oameni de omenire ca d-voastre!

Această vorbire se ține în mijlocul casei, cu pălăriile luate de pe cap, și chemătorii stau alături unul lingă altul.

Gazda răspunde:

Dumnezeu vă dea noroc,
Poftim de cuprindeți loc!

După aceasta se începe un ospăț scurtuț, după care, luîndu-și rămas bun, solii ies și fata îi petrece pînă afară, iar aici solii mai schimbă și cu dînsa vreo cîteva cuvinte. În locurile unde chemătorii sînt mai interesați, adevă unde sînt fete frumoase, ei pușcă cu pistoale.

Mamele își pregătesc fetele cum știu mai frumos, le fac colaci ca roțița plugului, precum și altă cînte, cu care stau gata pînă ce sosește ziua Anului Nou, în care se începe Vergelul, ce ține 2-3 zile și tot atîtea nopți.

Fiecare fecior pune o sumă anumită de bani, din cari se cumpără lemne, se solvește muzicantul și se cumpără toate cele trebuincioase, precum: lumînări, vinars etc.

În seara a doua a Vergelului, cam la 12 ore din noapte, se răspund cîntele fetelor. Atunci sînt chemați și părinții. Toți se așază la o masă. Iar unul dintre chemători, și anume acela care a vorbit și la chemare, începe a răspunde pe rînd atît colacii cit și fripturile aduse de coconițe.

Vorbitorul face mai întîi o introducere despre scopul Vergelului, ia apoi un colac al cutării fete, precum și vin, de este lingă colac, și apoi prourmează cam așa:

– Așa zice N. N. tînăra mlădicioară: O, Doamne sfîntule! mulțumescu-ți că ne-ai învrednicit a ajunge acest An Nou! Dar după datina din moși și strămoși, făcîndu-se în satul nostru Vergelul întru bucuria Anului Nou, și fiind și eu chemată, iacă mă răspund întru lauda lui Dumnezeu și în cîntea a toată tinerimea:

C-un colac de griu frumos
Ca pelița lui Hristos
Și cu o bute de vin⁶⁰,
Cine-a bea să n-aibă chin,
5 C-o bute de băutură,
La cîți le va umbla prin gură

Toți să strige la Hristos
Să ne fie de folos,
Să ne dea noroc la toți!...
10 Butea-i legată cu cercuri,
Să ne fie pînă miercuri!...

În unele locuri se răspunde în ambe nopțile, iar în altele numai în cea din urmă.

Pînă ce se răspunde, muzicanții mîncă, apoi se începe veselie din ce în ce mai mare, cu hori, cîntece și chemări cu pocalele (toaste).

După aceasta, sculindu-se de la masă, se începe jocul, care se continuă pînă în zi.

Bătrînii, și mai ales mamele, sînt de față pînă la fine, fiind foarte atente care flăcău a jucat mai mult pe fiicele lor.

Jocurile sînt diferite. Mai cu seamă însă se joacă pe la noi Codrănescul, Pe sub mină, Ardeleanca, Țigănescul și Minințelul.

Cînd ies de la biserică, de regulă se poftesc unul cu altul pe ospăț.

Acolo să auzi apoi cîntînd:

Sîn-Vasei cu Bobotează	Iacă vin cișlegile,
Tot după Crăciun urmează,	Se mărită fetele.
Să lăudăm,	Să lăudăm,
Să cîntăm,	Să cîntăm,
5 Să ne bucurăm!	15 Să ne bucurăm!
Cîte sărbători pe lume,	Dar și popa așa vrea,
Nu-s ca Crăciunul cu nume.	Ca să-i umble secerea,
Să lăudăm,	Să-și capete simbria
Să cîntăm,	Pe toată cununia!
10 Să ne bucurăm!	

În unele părți din Banat se serbează Vergelul, după cum am amintit și mai sus, în ziua de Bobotează. Și iată cum:

„După sfîrșitul cutărui dans, cînd știu ei adevărat că nu e departe de a se despărți, un fecior aduce o cofiță în chilia de dans, aici își așază toate fetele cîte un inel și feciorii se duc pe rînd și iau din cofiță inelele, fiecare fecior cîte unul, și feciorul cu acea fată joacă toată seara aceea, al cărei inel l-a luat din cofiță. Nu e iertat însă a alege inele, căci atunci fiecare fecior ar lua pe al celeia pe al căreia i-ar porunci inima. Și pentru ca să nu se întîmple una ca asta, se alege dintre feciorii unii, care să steie cu o vergea lîngă cofiță, și pe care îl va vedea că alege, să-l judece cu vergeaua peste mină.”

„Atunci cînd sînt așezate inelele în cofiță, feciorii stau toți de o latură, iar fetele de alta și, pînă a nu încerca scoaterea inelelor, feciorii încep a hori hora Vergelului.”⁶¹

În fine, ne-a mai rămas să vorbim puțin și despre Vergelul feciorilor din Transilvania.

Iată în citeva șire și descrierea acestuia, pe care o reproducem din *Familia*:

„Muzica se aude de departe.

În mijlocul satului, la o casă, sînt adunați o mulțime de feciori și fete, cari saltă cu entuziasm.

Acolo e Vergelul.

Știți ce e Vergelul?

Vergelul e o datină străbună a poporului român din Ardeal... În ziua dintîi a Paștilor, feciorii și-aleg un rege, iar acesta a doua zi și-alege virgo vestalis; apoi acești doi aranjează toată petrecerea.

Aceasta e petrecerea cea mai plăcută a poporului român din comitatul Solnocului de mijloc.”⁶²

NOTE

1. Com. de dl. Petre Ursul, cantor bis. din Cîndreni.
2. Com. de conșolarul meu dl. Pavel Beșu: „Întrunirea fetelor în seara spre Anul Nou pentru a-și cerca norocul se numește pe aici Vergel.”
3. După spusa lui Vasile Ungurean și a altor români din Iliești.
4. Dl. Nicolae Sbiera, paroh din Botușana, îmi scrie că, după cum i-au spus parohienii sfinției sale, mai demult ar fi existat Vergelul acesta nu numai în Botușana, ci și în satele învecinate Cășvana și Poieni, însă acum în satele din urmă s-a dat această datină frumoasă cu totul uitării.
5. Com. de dl. George Tomoiagă, de loc din Zaharești, nu departe de Corlata, de prezent cant. bis. în Suceava.
6. Com. de dl. El. Pop, învățător.
7. *Gazeta poporului*, an., IV, Timișoara, 1888, nr.18, p. 5.
8. Alexandru Onaciu, *Datinele pop. române*, publ. în *Familia*, an. II, Pesta, 1866, p. 275.
9. Asupra acestei datine, pe care am publicat-o în *Familia*, an. VI, Pesta, 1870 p. 433 și urm. voi mai reveni încă.
10. În această seară, după cum ne scrie dl. P. Ursul, nicăiri în alt loc nu se buciună, fără numai la casa unde se ține Vergelul.
11. Irodia Doamne se repetă tot după al doilea vers.
12. A. P. Alexi, *La Sînt Vasile*, publ. în *Familia*, an. VII, 1871, p. 32.
13. Toate amănuntele de pînă aici ale acestei datine mi le-a comunicat dl. P. Ursul.
14. Țirș, brad împodobit.
15. *Șezătoarea*, an.II, Fălticeni, 1893, p. 209-212.
16. S. C. Mindrescu: *Literatură și obiceiuri populare din comuna Ripa de Jos, comitatul Mureș - Turda (Transilvania)*, București, 1892, p. 229: „Presara Anului Nou e considerată ca cea mai potrivită pentru a afla ce are să se întîmple în noul an, cine are să-și găsească vreun amant sau amantă, cine are să se căsătorească etc. De aceea, îndată ce însărează, se adună în diferite locuri feciori și fete la așa-numitul vergel sau vergelat. T. Frincu și G. Candrea, op. cit. p. 123: „În genere feciorii și fetele se adună cu toții, în presara Anului Nou, la o casă din sat spre a se sîn-vășia, sau, cum se zice în ținutul moților, să se vergeleze (a se aduna la vergelat)”. Din manuscriptul d-lui I. Pop-Reteganul: „Vergelatul este cunoscut în toate părțile Ardealului locuite de români ca un act solemn și misterios. De aceea pregătirea pentru vergelat în anumite cazuri se face cu anumite formalități. Feciorii și fetele se adună la un loc. Fiecare zice în sine cîte un *Tatăl nostru*, cîte o *Născătoare*, mai fac și citeva cruci, așa cam în ascuns, apoi încep a vergele.”
17. *Descrierea Moldovei*, ed. Societății Academice, București, 1875, p. 157.
18. Adeseori auzim pe poporul român vorbind despre ursite, apoi despre urșiți și ursite și în urmă de ursitori și ursitoare. Aici cred că, deoarece nu e vorba despre urșiți și ursitoare, ar fi cel mai potrivit loc de a le da o oareșică explicație. Ursitele, despre cari se va vorbi mai pe larg în *Mitologia română*, sînt, după credința poporului, trei zîne, cari împărtășesc norocul și soarta fiecărui om cînd se naște. Urșiții și ursitele, în înțeles pasiv, sînt feciorii și fetele, cari de la nașterea lor sînt meniți, predestinați de către zînele ursite a fi partea, soția cutăruia și cutăruia. Ursitori și ursitoare, în înțeles activ, sînt acele persoane, bărbați și femei, cari, prin diferite mijloace superstițioase, profetează celor ce-i întreabă cum va fi ursitul sau ursita. Sînt, cum am zice, preoții zinelor ursite. De multe ori însă am văzut că unii din români confundă ursitorii și

* Lucrare pe care n-a publicat-o. (N. ed.)

- ursitoareale cu urși și ursitele, dându-le același înțeles, ceea ce nu e corect, deoarece ursitorii și ursitoarele sînt cei ce ursec, pe cînd urșiții (feciorii) și ursitele (fetele) sînt de mai înainte predestinați, meniți de zinele ursite.
19. Dat. și cred. rom. din unele părți ale Bucovinei, Transilvaniei și Banatului. Vezi despre aceasta și I. Vulcan, *Novelă*, t. II, Pesta, 1872, p. 6-13; Fr. Longin, *Seara de Sin-Vasiiu*, publ. în *Familia*, an IV, Pesta, 1868, p. 532.
20. Dat. și cred. rom. din Bilca, sat din distr. Rădăuțului, com. de dl. George Brăilean, învățător superior. În povești aflăm asemenea că dintr-o perie, ce o aruncă feți-frumoșii în calea zmeilor și a altor ființe mitologice, încă se face pădure.
21. Dat. și cred. rom. din Siret.
22. S. Fl. Marian, *Poezii populare române*, t. II, Cernăuți, 1875, p. 197.
23. Dat. și cred. rom. din Bilca, com. de dl. G. Brăilean.
24. Dat. și cred. rom. din Frătăuțului Nou, sat în distr. Rădăuțului, com. de Vesp. Reuț, stud. gimn. și a celor din Frătăuț Vechi, dict. de Axenia Sofroni și Măriuca Pinzaru: „O fată își ține ochii, iar celelate fete așază mai multe străchini pe masă, întorc sub a gura în jos. Pun apoi sub una din aceste străchini un pușor, sub a doua un inel, sub a treia un struț de busuioc, sub a patra un șomultoc de buci, sub a cincea o oglindă, sub a șasea un pieptene, și sub a șaptea o perie. Făcîndu-se aceasta, fata care și-a ținut ochii la minile de la ochi și ridică una dintre străchinele de pe masă. Și dacă sub strachina ridicată dă de pușor sau de oglindă ori de inel, zice că ursitul ei va fi un om tînăr și frumos; dacă dă de struțul de busuioc, crede că va fi un om dragăstos; dacă dă de șomultocul de buci, crede că se va mărita după un om bătrîn; dacă dă peste pieptene, atunci zice că va fi un om colțat sau un văduvoi; iar dacă dă peste perie, crede că viitorul ei soț va fi urciunea și slutenia lumii, bătrîn și neghiob.” După credința românilor din alte părți ale Bucovinei, pieptenele însemnează fudulie, mai cu seamă cu privire la feciori, căci vor rămîne necăsătorii; iar cărbunele însemnează scribă peste an.
25. S. C. Mindescu, *op. cit.*, p. 229-230: „Se iau apoi mai multe farfurii, sub cari se așază diferite obiecte ca: inele, verigi, mărgelile, pieptini, sare, pine, ceară, cute, pișulă, cărbune, cușmă sau căciulă etc. Fiecare dintre acestea reprezintă o calitate sau însușire a unui fecior sau fete; așa inelul, veriga, mărgelile: soț frumos; cutea: om rău la inimă; pieptenele: colțat sau cu gura mare; ceara: palid, bolnăvicios; cărbunele: negru și căciula: păsor. După ce s-au așezat toate obiectele acestea sub diferite farfurii, puse cu gura în jos, vin fetele și feciorii din altă odaie și, ridicînd fiecare cite o farfurie, își explică din ceea ce află sub ea cum o să le fie soțul sau soția.” T. Frincu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 123: „O femeie bătrînă, fără ca să fie văzută de cei adunați, pune pine, pieptini, sare, cuțite, cărbuni, pînă etc. pe o masă sub țiere și blide și, luînd de mîna pe un fecior sau pe o fată, cari așteaptă în altă odaie, și care mergînd și ridicînd de pe masă un tier sau un blid, bătrîna, conform obiectului găsit, începe a proroci viitorul, așa că, dacă a găsit sare, va fi norocos în căsătorie; pinea însemnează stăruințe, hărnicie; cărbunele însemnează un viitor soț urit, negru; cuțitul însemnează că viitorul soț sau soție va fi rea de gură; pîrul însemnează că căsătorii vor fi norocoși la vite.” Din manuscrisul d-lui I. Pop-Reteganul, comunele: Sîncel, Blaj, Șchiopi și Turda: „La Anul Nou (Sin Văsiu) își caută tinerii norocul; adună adevărat pe masă atîtea blide, taliere, ori oale, cîți inși sînt cei ce vor să-și caute de noroc, apoi pun sub ele: sare, pine, cărbuni, perie, pieptene, inel, sâpun etc. Cei care i se caută de noroc, stă afară iar cei dinăuntru așază lucrurile acestea sub vasele de pe masă. După ce sînt toate așezate, îl cheamă să-și ridice. De-și ridică pine va fi bogată orînda; de-și ridică sare, săracă; cărbune, urită; pieptene, colțată; inel, dragăstoasă. Acestea se repetă de trei ori pentru fiecare fecior ori fată, care este de față la această jucărie.” *Ibidem*, din alte părți ale Transilvaniei: „Vergelatul consistă din mai multe părți. Se iau mai întîi zece sau mai multe oale și se pun pe masă întorcîndu-se gura în jos. După aceea ascund sub fiecare oală cite un obiect; sub una se pune, d.e., pine, sub alta sare, apoi bani, cărbune, pieptene etc. Toate acestea se fac fără ca persoana ce vrea să vergeleze să vadă. Ea vine apoi și ridică una din oale, și dacă
- sub oala ridicată află pine, bărbatul, respectiv femeia, dacă vergelatorul este bărbat, va fi bogat; sare, va fi dragostea dulce; pieptene, va fi bărbat colțat.”
26. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 10-11: „Iau patru străchini: în una pune pînă de porc, în alta flori, în alta peteală și în alta pine: le acoperă apoi cu pocrișe și cheamă pe fata care vrea să se vrăjească; de-și alege ea strachina cea cu pine, atunci, hălă și bine-i va merge; de-și va alege cea cu peteală, de nimic nu va duce lipsă, slavă Domnului; de va da peste cea cu florile, la puțină bucurie să se aștepte; iar de-a alege strachina cea cu pînă de porc, atunci, vai, bătrîn va fi bărbatul urtit și grea și anevoioasă viață va mai duce, sărmana, cu dînsul... Alte fete de obicei pun: zahar, pene, bani și pine, menind: de ia zaharul, dulce-i va fi viața ca zaharul; de se nemeresc pene, mult ușor va trăi pe lume; de se-ntîmplă bani, zbuciumată ca banul va fi pe lume, hălăduind din loc în loc; și de ia pinea, Doamne, bun îi va fi traiul!”
27. În Bucovina și Transilvania, vezi: mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Una din fetele mai harnice și mai cu curaj pleacă din casă în momentul cînd cocoșul vestește miezul nopții. Ea merge cu un vas la riu ori la fîntînă ca să aducă apă. În cale nu-i este permis ca să se uite îndărăt. Apa o ia cu fața întoarsă spre răsărit. Vasul trebuie să fie cu gura largă, pentru ca deodată să poată ridica apă cu el. Iar apa aceasta, din care nici un picur nu este iertat ca să se piardă, se numește apă ne-ncepută și are sigur efect, dacă fata respectivă s-a rugat lui Dumnezeu în timpul convenit și a ajutat ziua ajunului de Anul Nou și în fine dacă ea la întoarcere spre casă nu și-a întors privirea îndărăt.”
28. Com. de dl. P. Beșă.
29. Dat. și cred. rom. din Bucovina, Transilvania, Moldova și Muntenia. Vezi și T. Frincu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 124: „Proorociile se mai fac și cu plumb. Se pune pe un vîrtr (lopătică) o bucățică de plumb, care, fiind topit pe jăratec se varsă într-un vas cu apă și din figurile ce s-au format în apă se vestește viitorul.” Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Fiecare persoană varsă cite trei lingurițe de plumb topit în această apă ne-ncepută. Figurile ce și le face plumbul în apă indică viitorul junelui. Dacă plumbul arată figura unei biserici, cununia e apropiată; scriul vestește moarte, copilul rușine.” Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 8: „Topesc plumb sau ceară și-l toarnă într-o strachină cu apă ne-ncepută unde, răcindu-se se fac feli de feli de chipuri, după cari își tîlmăcesc gîndurile și viitorul.” P. S. Ionean, *Mica colecțiune de superstiții populare române*, Buzău, 1888, p. 48: „În ziua de Sf. Vasile, fetele mari torn plumb topit în apă, ca să-și ghicească norocul.”
30. *Șezătoarea*, an II, Fălticeni, 1893, p. 127: „Tot înspre Sf. Vasile se pune apă într-o strachină și se picură, în două margini opuse, cite o picătură dintr-o luminare de ceară. Fata care vrea să știe dacă o va lua cutare minete picușurile, și dacă ele se lipesc una de alta, nunta se va face.”
31. Dat. și cred. fetelor din Bucovina, a celor din Transilvania, ținutul Birgăului și al Năsăudului și a celor din Moldova. Vezi și W. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Rumänen Siebenbürgens*, Hermannstadt, 1866, p. 4; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 7: „Iau două (în alte localități, jud. Botoșani, trei) fire de pînă de porc egale în lungime și le menesc; apoi dau cărbunii de-o parte și le suflă bine spuza; pe vatra încălzită, pun alături firele de pînă: dacă ele se despart, e semn rău despre partea mărișculii, iar cînd încep a sfîrși și se împleticesc prin căldură, atunci e semn să-și gătească zestrea.” *Șezătoarea*, an I, Fălticeni, p. 145: „Se iau doi peri de porc tot una de lungi și să pun pe vatră după ce s-a stins focul. Dacă perii să înlăturează unul de altul, fata nu să va mărita; iar dacă să apropie și se împleticesc, musai va face nuntă.” G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 48: „În seara de ajunul Sf. Vasile, fetele mari pun pe-o vatră arsă două fire de pînă de porc ursite, unul cu numele fetei și altul cu al tînărului ce voiește a lua în căsătorie, și dacă firele de pînă arzînd se împreună, atunci fata va lua în căsătorie pe acel tînăr; iar altfel nu.” S. C. Mindescu, *op. cit.*, p. 229: „Iau un mînnuchi de peri de porc, în cele mai multe cazuri din comă, aleg cite doi și gîndindu-se la un fecior și o fată sau la un bărbat și o femeie, îi pun pe vatra focului, de

- pe care s-a dat în lături jăratecul. Dacă perii din cauza căldurei se încolăcesc, se întîlnesc, însemnează că și cele două persoane pe cari le reprezintă se vor îmbrățișa, au să trăiască împreună; dacă însă perii în mișcarea lor s-au depărtat unul de altul, însemnează că cele două persoane nu vor fi niciodată împreună."
32. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
33. Dat. și cred. fetelor din Bucovina și Transilvania, com. de dl. P. Beșa.
34. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
35. Dat. și cred. fetelor din Bilca, com. de dl. G. Brăilean; a celor din Volovăț, sat în distr. Rădăuțului, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.; a celor din Pătrăuț de pe Siret, com. de G. Pițul, stud. gimn.; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 7-8: „Altele pun într-o strachină cu apă neîncepută o părăluță de cele vechi, subțiri și mici de argint; dacă părăluța se va scufunda, e semn bun; iar dacă va pluti deasupra, e semn că va rămînea nemăritată."
36. Dat. și cred. rom. din Bilca, com. de dl. G. Brăilean; a celor din Frătăuț Vechi, dict. de Domnica Antemie, com. de Ioan Covașă, stud. gimn.: „Se pun într-o strachină cu apă două luminări aprinse ale căror capete de jos sînt destul de turtite ca să nu se prăvălească lesnicios. Dacă aceste două lumini, dintre cari una este destinată pentru o fată iar cealaltă pentru un flăcău, despre cari se crede că trăiesc bine între olaltă, se întîlnesc și plutesc amîndouă astfel alipite una de alta, pînă ce se sting, se crede cum că respectivii se vor lua de soți; iar dacă înoată deosebit una de alta, apoi se crede cum că nu se vor lua de soți niciodată."; a celor din Fundu Sadovei, com. de T. Luncan: „Aleg jumătăți de coji de nucă și, în cele ce au să însemne bărbați, pun cite o lumină mică, iar cele ce au să însemneze fete rămîn goale. După aceasta, punîndu-se într-o scafă cu apă și clătînd puțin scafa, dacă cojile, începînd a pluti încolo și-ncolo, se întîlnesc, atunci se întîlnesc și feciorii cu fetele, cari sînt, după credința lor, destinate pentru dîșii de muieri; dacă nu se întîlnesc, nici feciorii cu fetele nu se vor întîlni."
37. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Tot ele pun în două găoci de nucă cite o mică lumină aprinsă, una pentru fețiță și una pentru iubitul ei. Apoi găocile cu luminile acestea le lasă a pluti într-un tînier cu apă. Dacă, plutind ele acolo, se întîlnesc, atunci e semn că dragăstoșii tineri se vor lua; la din contra, nu."
38. *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 128: „Se iau două coji de nucă; în fiecare se pune cite o lumină de ceară, aprinsă, și se lasă să plutească pe o strachină cu apă. Dacă se apropie cojile una de alta, fata se va mărita în cursul anului. În alte sate se pun trei coji de nucă: două reprezintă pe mire și mireasă, iar una pe preut. Dacă tustrele se adună, fata se va mărita."
39. Dat. și cred. rom. din Mahala, sat în distr. Sadagurei, com. de dl. G. Tomoiagă și a celor din Fundu Sadovei, com. de T. Luncan.
40. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 12 și com. de dl. P. Herescu din Găinești, jud. Suceava: „Să ia o strachină cu apă și o lumină aprinsă de ceară albă, se picură o dată în o parte și a doua oară în altă parte, menindu-se cel sau ceea ce operează cu cine trage nădejde a o lua; și dacă picăturile se întîlnesc, atunci se iau în căsătorie."
41. Dat. și cred. rom. din Frătăuț Nou, com. de Vesp. Reuț.
42. Dat. și cred. rom. din Calafindești, Siret, precum și din alte sate din Bucovina.
43. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, com. de dl. G. Boca: „Pun un șir de mușcături ori de piroște (sing. piroșcă, chiroșcă) pe o scîndură sau pe podele și zic: mușcătura sau piroșca asta îi fata cutare, iar mușcătura astalaltă, fata cutare etc. După ce au înșirat mușcăturile și le-au dat tuturor cite un nume de fată, cheamă cinele la ele, și pe care mușcătură o apucă cinele mai întîi acea fată se mărită mai întîi." Colțunașul se numește pe unele locuri colțurăș, după colțurile bucății de aluat umplute.
44. Dat. și cred. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean, stud. gimn.: „Tot în seara spre Sf. Vasile ung fetele doi miezi de mămăligă cu unt, îi pun pe maiul de bătut cămeși și zic că un miez este fata cutare, iar celălalt miez este cealaltă fată. În urmă dau miezii la o miță și, pe al cărei fete îl mănîncă mița mai degrabă aceea se mărită mai întîi"; a celor din Frătăuț Nou, com. dl. Iulian Sidor: „În seara Sf. Vasile strigă cinele în casă și-i dau o bucată de mămăligă, și cite bucături face cinele, într-atîția ani se va mărita fata"; a celor din Frătăuț Vechi, dict. de Domnica Antemie și com. de I. Covașă: „Se fac mai multe gologoațe de mămăligă cari se moaie în lapte dulce sau smîntînă și se înșiră apoi pe pragul casei. După ce se destinează fiecare din aceste gologoațe cite unei fete, se trimite (mînă) mița spre ele, așa ca dînd aceasta de dinsele, să se puie la ospăt. Fetele cred apoi că, pe care gologoață l-a mîncat mai întîi, aceea fată se va mărita mai degrabă. Iar de mîncă mița numai unul, apoi zic că numai aceea fată se va mărita în acel an, pe cînd celelalte cu părere de rău nu."
45. Dat. și cred. rom. din Fundu Sadovei, com. de T. Luncan: „Mai fac fetele în seara spre Sf. Vasile nouă găluștele din pîne sau din mămăligă, pe cari le ung cu unt, și apoi, punîndu-le pe o scîndură, aduc pe o miță flămîndă ca să le mînce. A cărei fete a fost gălușteaua pe care a luat-o mai întîi mița și a mîncat-o, aceea fată se crede că se va mărita mai curînd. Dacă numai le miroase, iar nu mîncă nici pe una, atunci nici o fată n-are să se mărite în anul ce urmează."
46. Dat. și cred. rom. din Găinești, jud. Suceava, com. de dl. P. Herescu: „Se taie trei bucăți de slănină și se menește fiecare cu numele acelora ce voiesc să le ia în căsătorie; apoi cheamă mița, și pe care bucată va pune gura mai întîi, acela, ce este menit pe ea, o va lua de soție."
47. *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 127.
48. Dat. și cred. rom. din Ciocănești, distr. Dornei, dict. de Ilinca Moșulea.
49. Dat. și cred. rom. din Buniți, dict. de Irina Jalobă.
50. Dat. și cred. rom. din Găinești, jud. Suceava, com. de dl. P. Herescu.
51. Ștefan Buzilă, *Nunta la țaranul român din jurul Năsăudului*, publ. în *Tribuna*, an. VII, Sibiu, 1890, nr. 198.
52. Dat. și cred. rom. din Siret.
53. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 13.
54. Dat. și cred. rom. din Bilca, com. de dl. Gheorghe Brăilean; a celor din Bosanci, sat în distr. Sucevei, com. de Sim. Șuțu, stud. gimn.: „Aruncă o ciobotă peste casă și, încotro va pica ciobota cu gura tureței, dintr-acolo are să-i fie mirele."
55. Dat. și cred. din Frătăuț Vechi, dict. de Domnica a lui Toader Ionesi; *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 128: „Se pune fata la pămînt cu spatulele spre ușă și aruncă papucul peste cap. De va cădea papucul cu vîrfurile spre ușă, se va mărita, adică va ieși din casă."
56. Datina și credința fetelor rom. din Bucovina și Moldova. Vezi Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 8: „Se duc la o casă de gospodărie cu gloată mare și ascultă la ușă sau la fereastră; dacă vor auzi vorbe: „du-te ce zăbăvești!" sau altele cam în sensul acestora, se mărită musai în anul acela; iar de va auzi în casă: „unde pleci? rămiți" etc., semn rău e și cu zăbavă se arată"; *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 128: „În același scop și în aceeași zi, fetele se duc la o casă, unde știu că gospodarii au copii și deschid poarta cît e de mare; apoi se duc la fereastră și ascultă ce zice mama către copii. De va zice: „du-te încolo!", fata crede că se va mărita curînd; iar de va da ceva mama copilului și i-a zice: „șezi acolo!", atunci nu se va mărita degrabă."
57. Dat. și cred. fetelor din Bilca, com. de dl. G. Brăilean; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu; a celor din Costina, sat în distr. Sucevei, com. de Vas. Huțan, stud. gimn.: „Se string mai multe fete la un loc în seara de Sf. Vasile și-și iau cite o lumină și o oglindă cu sine și se duc la proșul și se uită în oglindă și zic că văd pe acela după care au să se mărite"; a celor din Frătăuț Vechi, dict. de Zenovia Rusu: „Iau o lumină de cununie a unei femei măritate și o oglindă și merg la o fîntînă. Aicea aprind lumina și o bagă în fîntînă. După aceea, întorcînd oglinda cu fața către fîntînă, se zice că văd pe viitorul lor bărbat pe deasupra apei"; a celor din Frătăuț Nou, com. de Vesp. Reuț: „Fetele iau o lumină de cununie și o oglindă și merg la miezul nopții spre Sf. Vasile la un izvor sau fîntînă, aprind lumina, țin oglinda spre fundul apei și cată înălăuntru. Ele zic că văd atunci pe ursitorii lor, dacă a fi să se mărite în anul ce urmează"; a celor din Mihoveni, sat în distr. Sucevei, dict. de Mariuca Maruneac: „Iau o lumină și o oglindă și se duc

la fîntînă și aprind lumina și pun oglinda cu fața deasupra feței apei, și care are să fie soțul se arată în oglindă. Și iarăși zic că, dacă are să fie negricios, atunci li se arată negru, iar dacă are să fie albinet, atunci li se arată alb"; V. și Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 10: „La 12 ore noaptea, fata singură, fără a fi văzută de nimene, se duce la fîntînă, luînd cu sine o luminare, care a fost arsă numai la Paști: acolo o aprinde lipind-o de clobanțul (cîrligul) fîntinei, pe care îl viră înlăuntru, de se uită în apă, unde vede numaidecît fața ursitului ei.”

58. Com. de dl. G. Tomoiagă.

59. Aici vedem numai pe doi feciori poftind, pe cînd în Ilișești poftesc toți feciorii cîți compun Vergelul.

60. Sticlei sau șipului cu vin i se zice în glumă bute.

61. M. Popovici-Popa, *Viața sătenilor în timp de iarnă*, publ. în *Gazeta poporului*, an. IV, Timișoara, 1888, nr. 18, p. 5.

62. Al. Onaciu, *op. cit.*

VI. CĂLINDARIUL

1. Introducere

Românul de la țară, care n-a ajuns încă pînă la acel grad de cultură ca să poată ceti și ști din cărți astronomice, de pe termometre, barometre și din calendare schimbarea timpului, se mulțumește cu experiența și cu ceea ce a moștenit de la străbunii săi, cari l-au învățat a cunoaște cînd e vreme bună și cînd rea și cum are să se poarte, ca să nimerească mai bine cu semănăturile sale, să n-aibă nici o scădere într-insele, și ori în care întreprindere să nu-i fie munca în zadar.

Românului țaran nu-i trebuiesc cărți astronomice, nici barometre, nici calendare tipărite. El e singur astronom și calendarist. Vremea l-a învățat a observa și a-și întipări bine în minte semnele de căpetenie, prin cari să poată cunoaște dintr-o zi în alta: ce fel de vreme are să fie, bună sau rea? ploioasă sau secetoasă?

Aceste semne însă nu le păstrează el numai pentru sine, ci precum le-a moștenit de la părinții și străbunii săi, așa le împărtășește și le explică el și copiilor săi, și astfel din tată în fiu, din moși în nepoți și strănepoți, se păstrează această știință, care cu tot dreptul putem zice că foarte de multe ori întrece pe ceea ce calendaristilor și a astronomilor învățați.

Pasările și insectele, patrupedele și reptilele, plantele și mineralele, soarele, luna și stelele, precum și multe alte semne de pe cer și de pe pămînt, pe cari le observă românul mai în fiecare zi de peste an, sînt pentru dînsul cele mai bune, mai sigure și mai acurate barometre.

Pe cînd cei învățați se ostenesc și scriu la calendare cu vreo cîteva săptămîni sau chiar luni întregi înainte de Anul Nou, ca să le tipărească și apoi să le împărtășcă publicului cititor, spre orientare în anul viitor, românul neînvațat își caută de trebile sale, așteptînd pînă în ziua cea de pe urmă a anului vechi. Abia atunci, în momentul cel de pe urmă, își aduce și el aminte că trebuie să-și facă cîlindar, ca să știe cum va fi anul următor: bun ori rău? roditor ori neroditor?...

Atita-i trebuie, mai mult nimic!

De sărbători nu se prea interesează. Acestea sînt pentru dînsul un lucru secundar. El știe pe de-a rostul toate sărbătorile lunare sau fixe de peste an, care după care urmează și cîte zile sînt de la o sărbătoare pînă la cealaltă. Ce se atinge de sărbătorile numite anuale sau mutabile, încă nu se prea îngrijește, știind prea bine că, mergînd la biserică, preotul o să le spuie poporului adunat, și iată că și cu acestea e în curat.

Pentru dînsul, acela e cîlindar adevărat care-i spune cu acurateță schimbarea timpului, cînd va ploua și cînd va fi vreme bună. Așa un cîlindar însă nimeni nu-l poate face mai bine și mai nimerit de cum și-l face el singur.

Deci să vedem cum își face românul de la țară cîlindarul său, cum împărțește el anul și timpul, cum știe cînd pică cutare și cutare sărbătoare, și cari sînt semnele acelea de pe cari cunoaște schimbarea timpului.

2. Facerea cîlindariului

Seara spre Sfîntul Vasile, tot românul, care voiește a ști cum va fi anul următor, ia douăsprezece felii de ceapă și le înșiră pe toate într-un rînd, pune în fiecare felie o citime anumită de sare pisată, cam pînă la jumătatea feliei, dă fiecareia numele unei luni de peste an, și apoi lasă toate feliile să stea așa pînă a doua zi dimineața, adică pînă în ziua de Anul Nou.

În care felie află a doua zi dimineața mai multă apă, aceea lună va fi mai ploioasă; în care află sarea așa precum a pus-o de cu seară, în aceea lună va fi secetă, arșiță mare, iar în care felie va fi sarea pe jumătate udă sau umedă, pe jumătate uscată, aceea lună va fi schimbăcioasă¹.

Tot spre Sfîntul Vasile fac românii cîrbuni numai dintr-un unic lemn, spre exemplu de fag sau din alt lemn tare; înșiră un număr anumit dintre acești cîrbuni, cîți adică le sînt de trebuință, pe vatră; fiecărui cîrbune îi dau un nume de pine, spre exemplu: grîu, secară, popușoi, orz, ovăz, mălai măruntel, barabule, etc. A doua zi dimineața, care cîrbune se află tot prefăcut în cenușă, aceea specie de pine are să se facă mai bună peste vară, iar cîrbunii care rămîn așa cum i-au pus de cu seară arată cum că aceea specie de pine, cu care s-au însemnat ei, n-are să se facă defel, n-are să rodească. Care cîrbune e pe jumătate prefăcut în cenușă acela arată că pinea cu care s-a însemnat are să fie slabă².

După ce au pus sare în feliile de ceapă, după ce au așezat cîrbunii pe vatră, de e senin afară ies să caute la stele, ca și de pe acestea să cunoască cum va fi anul următor. Mai ales luna e pentru dînsii prorocul, profetul cel mai bun în această seară, care arată cu siguranță, după credința lor, cum va fi timpul peste an. Cînd luna e plină în seara Sf. Vasile, va fi anul roditor, mînos; cînd nu va fi plină, anul va fi neroditor³.

Acestea sînt semnele principale după cari cunoaște românul cum va fi anul următor. Acesta e începutul cîlindariului popular. Celelalte semne cari arată schimbarea timpului urmează succesiv în decursul anului.

Despre acele semne voi vorbi mai la vale.

3. Împărțirea anului

Anul îl împărțește poporul necult, ca și cel cult, în patru anotimpuri și anume în: primăvară, vară, toamnă și iarnă; apoi în douăsprezece luni, fiecare

lună în patru săptămîni, fiecare săptămîină în şapte zile, fiecare zi în douăzeci şi patru ore.

Anul astfel împărţit ni-l arată poporul prin următoarele cimituri:

– Am un copaci cu douăsprezece ramuri, în fiecare ramură cîte patru cuiburi, şi în fiecare cuib şapte ouă.⁴

Sau:

– Am un copaci cu douăsprezece stîlpări, în toată stîlparea patru crengi, în toată creanga un cuib, în tot cuibul şapte ouă, în tot oul douăzeci şi patru gălbenuşuri.⁵

Sau mai bine:

– Am un copaci cu douăsprezece ramuri, în fiecare ramură cîte patru cuiburi, în fiecare cuib cîte şapte ouă, în fiecare ou cîte douăzeci şi patru de pui.

– Acesta-i anul cu lunile, cu săptămînele, cu zilele şi oarele.⁶

4. Anotimpurile

Dacă astronomii, cu toată ştiinţa şi calculul lor, nu sînt în stare să fixeze în tot locul şi pentru totdeauna o zi anumită, hotărîtoare, între două anotimpuri, cu atît mai puţin putem aştepta de la poporul neînvăţat ca el să ştie cu pozitivitate cînd se sfîrşeşte un anotimp şi se începe altul. Trecerea unui anotimp în altul mai în fiecare an se schimbă şi urmează aşa-zicînd pe nesimţite, că numai foarte cu greu se poate cunoaşte şi hotărî. Afară de aceasta, ştiut este că provin împrejurări de la cari foarte mult atîrnă începerea unui anotimp.

Prin urmare, nici de la românii ţărani nu putem pretinde ce este peste putinţa lor.

Păreră mai tuturor românilor, pe cari i-am întrebat în această privinţă, adică cînd se începe cutare anotimp, e diferită. Eu am aflat de bine să reproduc pe cea mai apropiată de cea a astronomilor.

Acea e următoarea:

Primăvara se începe, după unii, cu prima lunei lui martie, după alţii cînd se sfîrşesc zilele babei Dochiei, şi anume de la Alexii, 17 martie, şi durează pînă la Sf. Onofrei⁷, 12 iunie. Alţii iarăşi pun ziua întîi de primăvară după ce trec 13 săptămîni numărate din ziua de Crăciun. Atunci, zic ei, că omătul se topeşte şi curge în torente chiar şi de pe vîrful celor mai înalţi munţi.⁸

După calculul acesta, pică aşadar cea dintîi zi a primăverii în săptămîna de pe urmă a lunei lui martie, adică 9 zile mai tîrziu de Alexii. Vasăzică nu numai după trecerea celor douăsprezece zile ale babei Dochiei ci şi după cele împrumutate⁹, sau în intervalul acestor din urmă, cînd adică nu este nici o frică că va ninge mai mult.

Vara se începe cu Sf. Onofrei şi durează pînă la Sîntă Maria Mică, 8 septembrie. Miezul verii sau dricul verii se numeşte timpul cînd temperatura e mai călduroasă.

Pintelei-călătoriului, 27 iulie, se numeşte ziua de cînd, după cum spun românii, călătoreşte vara spre toamnă.

Toamna se începe de la Sîntă Maria Mică şi durează pînă la Sfîntul Nicolae, 6 decembrie.

Iarna se numeşte tot răstimpul cît ţine omăt. Ea se începe de la Sf. Nicolae şi durează pînă la Alexii.

Mijlocul iernei sau dricul iernei se numeşte răstimpul cînd gerul e mai mare.

5. Semnele anotimpurilor

Semnele anotimpurilor sînt următoarele:

Cînd încep a ieşi jigăniile şi gujuliile de prin ascunzişurile lor de peste iarnă, cînd prind a zbura gîzele şi fluturii cei roşii şi mai ales cînd încep a veni rîndunelele, cocostîrcii, cocoarele şi celelalte paseri ce petrec peste iarnă în ţările cele calde, atunci, cînd vin acestea, e semn cum că şi primăvara a sosit şi că mai mult n-are să ningă.

Cînd încep a înflori pe fînate brînduşele de toamnă, numite şi brînduşele morţilor, lat. Colchicum autumnale, e semn că şi toamna e aici.

Cînd se duc cocostîrcii, rîndunelele, cocoarele şi celelalte pasări călătore, cînd gangurii cară curcuduşe (poame de pruni spinoşi) şi alte de ale mîncării în copaci borţoşi, arată prin aceasta că se apropie iarna friguroasă.¹⁰

6. Lunile

Lunile în limba poporului român numai foarte rar se numesc precum se întrebuiţeză prin calendarele tipărite, mai adeseori poartă numele ce urmează:

Ianuarie: genarie, ghenarie şi ghenare, călindariu, cărindariu, cărindar şi carindar¹¹, pentru că, după cum cred unii, ar fi începutul colindelor şi gerariu, numit aşa de la gerul cel mare ce se află de comun în această lună¹², sau fiindcă după o zicală: „Cărindari/ Cu gheţile mari”¹³.

Februarie: faur sau făurariu şi făurar¹⁴, adică luna faurilor de fier, cari pregătesc fiarele aratului¹⁵, sau pentru că „Faur ferecă/ Şi desferecă”. Şi anume: „Două săptămîni ferică/ Iar două desferică”, adică ninge şi plouă, îngheaţă şi dezgheaţă, e ger şi căldură.¹⁶

În luna aceasta e uneori aşa de frig, că crapă ouăle corbului, după cum se exprimă poporul din Bucovina.

Iar românii din Transilvania, cînd voiesc să exprime asprimea gerului din această lună, zic: „gîndeşti că-i luna făurariu”.

Mai cu seamă însă ţiganii se tem de frigul din făurariu, de unde vine şi zicala lor: „Şie iarna cît de reaşie/ Numai făurariu de-ar treaşie/ Şie iarna ori nu şie,/ Numai făurariu nu vie.”¹⁷

Sau după cum spune o zicală din Bucovina:

Fie orişicît de rece,
Numai făurar de-ar trece.

Martie: mart, marte, martiu, mărţişor şi germănarui.¹⁸
Despre această lună o zicală din Muntenia zice:

Marte
Strîmbă parte
La o parte.¹⁹

April: prier, cîteodată și florariu.²⁰
Despre această lună zice poporul din Bucovina:

Prier prierște
Dară și jupește.

Adecă : de multe ori e frumos, cald și atunci prierște; de multe ori însă se întimplă că ninge, îngheață și atunci jupește. Aceasta însă se întimplă numai cînd zilele babei Dochiei trec în prier.

Mai: florari, frunzari și pratar, luna ierburilor.
Despre această lună românii spun:

Mai
E rai.²¹

Iunie: cireșari, cireșar, cireșeri și cireșel, luna cireșelor.
Iulie: cuptori, cuptor, coptori, adecă luna fierbințelilor și a coacerilor.
August: augustru, agust, aust, ogust, măsălari, gustar, gustea și secerar, numită așa pentru că în această lună se seceră holdele.
Septembre: răpciune și răpciuni, vinimeri și vinițel, adecă luna vinului.
O zicală din Muntenia zice despre această lună:

În luna răpciuni
Cad copiii pe tăciuni.²²

Octobre: brumărel, numit așa pentru că în această lună începe a bruma sau a cădea brumele cele mici.

Novembre: brumariu, brumar, brumar mare și promorariu, adecă luna brumei și a promoarei sau, după cum spun bucovinenii, a promoroacei sing. promoroacă.

Cu privire la luna aceasta, o zicală din Muntenia ne spune că:

În luna răpciuni
Cad copiii pe tăciuni

Iar în brumari
Cad și cei mari.²³

Iar o chiuitură din Ardeal zice:

Frunză verde d-alunică,
Primăvara-i noaptea mică,
Nu-i vreme de ibovnică,
Pînă-n luna lui brumari,

C-atunce-s noaptea mari,
Șezi cu mîndra cît îți place
Și ziuă nu se mai face.²⁴

La romani Bruma însemna: a) ziua cea mai scurtă de peste an, b) iarna. De aici apoi, în loc de an, de acoloa Brumalis: α) cu privire la ziua cea mai scurtă, signum, Cic. Capriorul: dies. Cic. ziua cea mai scurtă, sidus Ovid. zi de iarnă; β) cu privire la iarnă, iernatic, tempus, Martial, timp de iarnă.²⁵
Decembre: andrea, îndrea, undrea și Neios, adecă: luna ninsorii.²⁶

Dl. G. Dem. Teodorescu zice despre luna aceasta:
„Îndrea, undrea sau andrea de la numele Sfîntului Andrei. Această lună fiind geroasă încît te-nțeapă de parcă-ți bagă ace, undrele²⁷, cum se exprimă românul în limbajul-i familiar, focului îi vine să joace rolul principal.”²⁸
Iar o zicală din Muntenia tot despre această lună ne spune că:

În undrea
Iarna-i grea.²⁹

7. Semnele lunilor

Îndeobște luna lui ianuarie este luna frigului, a gheței și a negurei. Iar dacă este ea moale, apoi tempestatea lui ianuarie urmează obicinuît la februarie.³⁰

Cînd luna lui prier e frumoasă și călduroasă, atunci se așteaptă ca în luna lui mai să fie frig, ba adeseori chiar și înghețuri; cînd însă e posomorită și friguroasă, atunci e semn că luna mai va fi călduroasă și frumoasă.³¹

Dacă în octobrie cade multă brumă și omăt (zăpadă), apoi în ianuarie putem aștepta tempestate moale și căldură.³²

De este în octobrie și novembrie multă ploaie, poți aștepta după aceea în decembre mari vînturi.³³

8. Zilele

Luni, latinește *lunae dies*, adecă ziua luni.

Marti, *Martis dies*, ziua lui Mars (Marte).

Miercuri, *Mercuri dies*, ziua lui Mercuriu.

Joi, *Jovis dies*, ziua lui Joe (Jupiter).

Vineri, *Veneris dies*, ziua Vinerei (Venus).

Simbătă, *Saturnus dies*, Ziua lui Saturn. Evreiește Sabat, ziua sîmbetei.³⁴

Duminecă. Această zi la romani era ziua soarelui, *solis dies*, iar mai tîrziu s-a consacrat lui Iisus, dîndu-i-se numirea de ziua Domnului, *dominis dies*.³⁵ De aici vine apoi că românii o numesc duminecă (dominica).

Dumineca tînră se numește prima duminecă după luna nouă.³⁶

Pe lingă mulțimea sărbătorilor, pe cari le ține țăranul român de pretutindenea și despre cari vom vorbi mai pe larg la rîndul lor, el, și mai ales femeile, nu lucrează nici în unele zile ale săptămîinei.

Pe lingă această nelucrare, mai există la popor încă și o mulțime de alte datine și credințe, cari asemenea se țin strîns legate numai de unele zile ale săptămîinei.

Deci, fiindcă în decursul studiului de față nu vom mai vorbi despre zilele săptămîinei, de aceea am aflat de bine ca să reproducem în șirele ce urmează toate acele datine și credințe cari cad pe una dintre aceste zile și cari ne-au venit pînă acum la cunoștință și anume:

Lunea trebuie început orice lucru de ispravă, pentru ca Dumnezeu să ajute a-l termina cu bine și curînd.³⁷

Oricine trebuie să se bucure în această zi, pentru a fi vesel peste toată săptămîina; iar dacă i s-ar întimpla supărare, atunci toată săptămîina se va întrista și-i va merge rău pentru te miri ce.

Lunea trebuie să se întarce copiii.³⁸

Nu e bine să se dea bani din casă în această zi și cu deosebire dimineața, căci toată săptămîna va trebui să tot dea; ci să caute numai a lua, căci atunci va primi de pretutindenea.³⁹

Lunea nu e bine să-și taie cineva unghiile, căci își va căpăta vrăjmași și-l vor urî prietini.⁴⁰

Lunea nu-i bine de a merge în pește, pentru că ziua aceasta e începutul săptămînii, și de cumva fata, pe care și-a pus feciorul ochiul și la care a mers într-o luni în pește, n-ar voi să se ducă după dinsul, lesne poate să i se întîmple mai pe urmă că nici altă fată n-ar voi să-l ia de bărbat, ba i se poate foarte lesne întîmpla încă și altă neplăcere sau nenorocire.⁴¹

Lunea nu se îngroapă morții, căci, luînd-o din capul săptămînei, e rău de moarte pentru cei rămași în viață.⁴²

În această zi să nu se ia ouăle din cuibar, căci găinele nu se vor mai oua acolo.⁴³

E o credință veche și foarte lătită la români, că cel ce se apucă să postească lumea, aceluia în multe privințe îi merge bine. Orice-și propune duce la bun sfîrșit. Așa nevestele, cari n-au copii și doresc să aibă, dacă postesc douăsprezece luni după olaltă, cred că vor naște copii. Asemenea mulți și dintr-acea cari capătă dureri crîncene de ochi, că mai nu pot vedea nimic, încă se apucă a posti mai multe luni, unii chiar și toată viața. Alții iarăși se prind a posti lumea, din cauză că li se bolnăvesc și le pier vitele. Mai pe scurt, fiecare pentru ce voiește și pentru ce îl doare inima, și zic că de cînd s-au apucat a posti lumea, de atunci și-au ajuns scopul dorit. E de însemnat și aceea, că cei ce s-au apucat să postească toată viața postesc chiar și în lumea Paștilor, iar ceilalți, cari se prind a posti numai un număr anumit de luni nu mănîncă defel pînă-n ziua următoare. Și dacă, fiind apucați, se înfruptă în vreuna din aceste zile, atunci spun ei că nu li s-arată, adică le merge rău. De aceea fiecare apucat observă cea mai mare strictețe în postirea acestor zile. De aici apoi, de la această datină străveche, s-a născut și zicala postește lunile, și se aplică mai cu seamă celor ce sau că n-au sărmanii de multe ori nimic ce mîncă și postesc de nevoie, sau că n-au de fruct sau, în limbajul ardelenilor, de dulce.⁴⁴

Marțea nu e bine de plecat la drumuri îndelungate (mari) nici a începe vreun lucru de căpetenie, căci va merge rău.

În această zi femeile nu trebuie să taie la guri de cămăși ce se croiesc din nou, căci îi semn de moarte. Femeii, care se laie ori face leșie în această zi, îi moare bărbatul și ea rămîne văduvă. Bărbatul nu e bine să pună porumb în pămînt (să semene), căci marțea e zi de primejdie și grăuntele nu va încolți (răsări) niciodată.⁴⁵

Marțea nu-i bine de pornit în pește, nici de logodit și cununat, pentru că în această zi s-a pornit lumea. Drept aceea, românele nu îndătimează în această zi nicicînd a începe vreun lucru nou și de o durată mai lungă, bunăoară: a urzi, a porni pînza, a croi o cămașă, mai pe scurt nimic nu încep din nou a lucra, ca nu cumva să le meargă trebile pe dos. De aici se vede că vine apoi și proverbul: „toate pe dos și nunta marțea”, care însemnează: cum se potrivește toate lucrurile pe dos, așa se potrivește și nunta marțea.⁴⁶

„Dacă sîmbătă, vineri și marți seara aduci apă în casă, să nu bei din ea înainte de ce vei țipa în foc de trei ori.”⁴⁷

Miercurea nu se face leșie, nu se fierb cămăși, nu se mănîncă de fruct, căci e rău de boale, de primejdii și de năpaste.⁴⁸

Dacă pui rața în această zi să clocească, va scoate numai rățoiși fără nici o rățușcă; asemenea s-ar întîmpla și dacă s-ar pune cloșca vineri, fiind amîndouă zilele acestea de post.⁴⁹

Asemenea nu e bine a porni miercurea în pește pentru că miercurea e stinghere pe lume, miercurea e văduvă, și cel ce peștește sau se cunună în această zi foarte lesne poate să rămîie văduvoi.⁵⁰

Această credință se vede că este foarte răspîdită, pentru că un proverb din Muntenia sună:

După ce toate-s în cercuri,⁵¹
Și nunta o avem miercuri.⁵²

Miercurea și vinerea nu se iau ouăle din cuibar, că se fac pecingini pe obraz.⁵³

Joia se fac toate celea. Numai joile de după Paști pînă la Înălțare se țin, că-i rău de piatră, bate piatra lanurile.⁵⁴

Cu toate aceste însă, o seamă susțin că joia nu trebuie să se leie cineva (să se spele pe cap), că e rău de năpaste; ci sîmbăta, pentru că toate boalele și durerile de cap se duc pe apa sîmbetei.⁵⁵

În această zi e bine să se facă logodne și cununii.⁵⁶

În Macedonia este obiceiul ca joi dimineața să se stringă fetele și nevestele ca să curețe griul și orezul, și tot în această zi se trimit mai mulți băieți cu căldărușe ca să care apă de la trei cișmele, ca apoi să poată plămădi pînea.⁵⁷

Vinerea e cea mai sfîntă zi de peste săptămîna. Cine poate s-o postească de-a binele – să nu mănînce deloc – aceluia îi merge bine. Vinerea o postesc mai ales fetele, ca să le crească părul și să fie frumoase, și nevestele cari s-au prins din tinerețe – din fetie – a o ținea.⁵⁸

Vinerea nu e bine să coasă, să spele cămăși, cu un cuvînt să lucreze, pentru că Sfînta Vineri se supără foc pe acel care o nesocotește.⁵⁹

Sîmbăta se lucrează orișice, numai hainele nu e bine de-a se croi în această zi și a se porni la drum, pentru că marțea și sîmbăta numai la morți se croiește și numai morții se pornesc din casă în aceste două zile.⁶⁰

Cînd vremea rea începe de sîmbăta, ține mult.⁶¹

Dumineca este zi de repaus și de petrecere. În această zi se fac cele mai multe nunți, dar e păcat de a lucra ceva, chiar de a tăia vreun lemn de pus pe foc, pentru că, tăindu-se, se dă cu barda (toporul, cuțitul, etc.) în Dumnezeu.⁶²

Mai departe, nu e bine să măture duminica în fața soarelui, că colbăiești fața sfîntului soare.

Nu e bine să dormi duminică dimineața cînd sună clopotele la biserică, că trec șerpilor peste tine.⁶³

Nu e bine să spui duminică că te doare capul, căci te va dura mai rău.⁶⁴

Visurile înspre duminică nu se izbîndesc.⁶⁵

„Părinții pentru copii, copiii pentru părinții morți au datină (îndeosebi se observă această datină la sexul femeiesc) de a nu-și pieptăna părul duminică, în credința că prin pieptănare în această zi se zgrabăla (zdrighie) cei morți.”⁶⁶

În fine, la Dumineca tinăra se cheamă preotul spre a face rugăciunea cu sfințirea apei pentru curățirea casei și a familiei. La Dumineca tinăra se îngaură (străpung) urechile copiilor mici, spre a le pune cercei. În Dumineca tinăra își tund românii părul și-și taie unghiile, crezând că vor crește repede, precum crește lumina lunii. Finul se cosește totdeauna după ce a trecut luna tinăra (nouă). La Dumineca tinăra fetele mari se piaptănă și-și taie cu foarfecele virful părului ca să crească mai lung și mai des.⁶⁷

Din cele înșirate pînă aici rezultă că unii români și indeosebi românele de pretutindenea se abțin de la unele întreprinderi și lucrări chiar și în zilele de rînd ale săptămîinei, cu toate că aceste sînt hotărîte pentru orișice întreprindere și lucru.

De aici vine apoi că românele cele harnice au început în decursul timpului a lua pe cele ticăite, mangosite și leneșe în rîs și batjocură prin diferite satire, și anume:

Eu, de cînd m-am apucat,
Lunea, marțea n-am lucrat,
Că nu mi s-a arătat;
Miercurile-s între ele
Și le țin de multe rele.	Dumineca m-am sculat,
Sapa-n mină am luat
Și la cîmp am alergat,
Dar popa cu toac-a dat
5 Joile încă-s legate,
Nu lucru că-mi fac păcate.
Vinerile le cinstesc,
Nu lucru să păcătesc,
Simbăta-i praznic legat,	15 Și-napoi m-am înturnat,
La făgădău m-am băgat...
Mă-ntilnii cu sfîntul vin,
Mi-l făcui prețin deplin,
Îl prinsei frate de cruce
10 Nu lucru, mă cule pe pat.	20 Și palinca soră dulce. ⁶⁸

Sau:

De la părinți am apucat:
Lunea, marțea n-am lucrat.
Miercurea e o zi mare,
O țin pentru multe boale.	Simbăta m-am apucat
5 Joile sînt legate,
Nu vreau să fac păcate,
Vinerea e o zi scumpă,
Nu mă prea silesc la muncă.	10 Și-am lucrat
Și-am făcut o bubă-n cap.
Ce să fac, să sar în pat
Să scap de buba din cap?
Dumineca-i zi-mpărâtească, ⁶⁹
	15 Toată lumea s-o cinstească.

Sau:

Lunea, marțea n-am lucrat
Mai de cînd m-am măritat.
Miercurea n-am apucat,
Joile îmi sînt oprite,
Nu lucrez de nu țin minte. | Vinerile-mi sînt legate,
Nu lucrez că fac păcate.
Simbăta, ce-o lucra moașa
O lucra și eu și nașa. ⁷⁰ |
|--|---|

Și în fine:

Luni îi Luneiu,
Marți îi Macoveiu, | Miercuri la tîrg mă pornesc,
Joi rămin și tirguiesc, |
|---------------------------------------|---|

Vineri înapoi pornesc,
Simbăta mă odihnesc,

Dumineca, de-a lucra popa,
Voi lucra și eu.⁷¹

Pe lîngă cele arătate pînă aici, mai e de observat încă și aceea că la români există încă și o rugăciune, numită *Rugăciunea săptămîinei*, care e îndreptată către cele șapte zile ale săptămîinei și care sună precum urmează:

Sfîntă lune, zi de post,
Cădelnița lui Hristos,
Rogu-mă sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare	Cu inimă plecată,
Cu ingerul meu
5 Și folositoare,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu ingerul meu
Dat de Dumnezeu.	40 Ajută-mi Doamne!
Sfîntă marți!
Curătoarea ceriului
Și-a pămîntului,
Mă rog sfinției tale
10 Ajută-mi Doamne!
Sfîntă marți!
Curătoarea ceriului
Și-a pămîntului,
Mă rog sfinției tale	45 Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu ingerul meu
15 Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu ingerul meu
Dat de Dumnezeu.	50 Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne!
Sfîntă simbătă!
Mă rog sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare
20 Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne!
Sfîntă miercuri!
Zidirea Domnului Hristos,
Mă rog sfinției tale	55 Și folositoare
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu ingerul meu
Dat de Dumnezeu.
25 Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu ingerul meu
Dat de Dumnezeu.	60 Ajută-mi Doamne!
Sfîntă duminică!
Sora soarelui,
Doamna zilelor,
Capătul săptămîinilor,
30 Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne!
Sfîntă joie!
Sabornica lui Hristos,
Mă rog sfinției tale	65 Mă rog și sfinției tale
Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu cărțile deschise,
Cu luminile aprinse,
35 Să-mi fii ajutătoare
Și folositoare,
Cu rugă rugată,	70 Cu rugă rugată,
Cu inimă plecată,
Cu ingerul meu
Dat de Dumnezeu.
Ajută-mi Doamne! ⁷²

9. Împărțirea zilei

Ziua o împărțesc românii în:
Răsăritul soarelui, răsărirea sau soare răsare, adică timpul cînd răsare soarele.

În faptul zilei, la ziua, nemijlocit după ce a răsărit soarele și s-a făcut ziua, sau când soarele e de o suliță de deal.

Prinz mic, prinzut, prinzisor, când soarele e de trei sulițe, adică pe la 8-9 oare.

Amproor, împror, înprour, năprăor, năproor, pe la 9-10 oare.

Prinz mare, timpul dejunului sau al ospățului înainte de ameză.

Prinz bun, ameză, ameză-zi, când sînt 12 oare.

Cina mică, cam pe la 4 oare.

Cina, timpul ospățului de către seară și anume vara între 8-9 oare, cina bună între 9-10, și cina mare între 10-11 oare.

Răstimpul de la răsăritul soarelui și pînă la ameză sau răstimpul înainte de ameză se numește dimineață, și aceasta se împarte iarăși în des-dimineață și dimineață; iar de la ameză, sau după ce a trecut de ameză și pînă ce sfințește soarele sau pînă la soare apune, se numește dup-ameză. De aici vine apoi, când se întilnesc doi români și se salută, că zic înainte de ameză bună dimineața, după ameză bună ziua, pe la asfințitul soarelui bună vremea, iar după ce sfințește soarele, bună seara, și când se despărțesc, seara bună.

Cînd e soarele drept la ameză, adică punct douăsprezece oare, zic că e cruce-ameză.⁷³

Vara, cînd soarele aruncă mai drept razele spre pămînt, atunci cunoaște românul mai bine cînd e ameză, pentru că atunci, stînd drept în picioare, umbra trupului nu se vede și cînd nu se vede umbra, atunci trebuie numaidecît să fie ameză, iar cînd umbra e numai de un pas, atunci e aproape de ameză, ceva înainte de 12 oare.

Cîte oare sînt înainte de ameză și după ameză, cunosc ei dintr-aceea că-și măsoară umbra cu pasul. Iar cînd începe a se prelungi umbra, atunci merge soarele spre sfințit.⁷⁴

10. Împărțirea nopții

Noaptea o împărțesc în:

Amurg, amurgul serii, murg sau și murgitul de seară, apus, asfințit, asfințite, sfințit, sfințite, cînd soarele a apus, a sfințit, cînd nu se vede, dar este o lucire în urma lui și întineric încă nu s-a făcut, adică cînd lumina se amestecă cu întinericul⁷⁵, cînd se luptă ziua cu noaptea pînă ce una sau alta rămîne învingătoare sau, după cum se exprimă poporul din Bucovina, cînd începe a se îngîna ziua cu noaptea.

Seara, cînd începe a se întineca.

A treia strajă.

Pe la culcate, timpul culcării.

Miezul nopții sau la cîntători, adică cînd sînt 12 oare de noapte sau cînd cîntă cocoșii întîia dată noaptea.

La mîncate, adică timpul dintre cîntători și zori.

Revărsatul zorilor, zori, în zori, pe la zori, în zori de zi sau de ziua, revărsatul zilei, adică cînd sîncelează zorile, se zorește sau se zărește de ziua, cînd se mijeste de zi, se revărsă ziua.

Cînd e drept la miezul nopții, adică punct 12 oare, se zice miez de miază noapte.

Cînd cîntă cocoșii întîia oară noaptea, atunci sînt 12 oare sau miezul nopții; cînd cîntă a doua oară sînt trei oare după miezul nopții, iar cînd cîntă a treia oară și găștele încep a gîgii, atunci se face ziua.⁷⁶

Cînd răsare luceafărul de seară sau steaua ciobanului,⁷⁷ atunci se începe seara.

Cînd sfințește găinușa⁷⁸ și răsare luceafărul de dimineață, atunci îndată se face ziua.⁷⁹

În genere luat, „cei mai mulți [români] se orientează noaptea după stele și numai cînd e înnorat după cocoși”.

Stelele, după care se orientează ei, afară de cele înșirate mai sus, sînt: rarițele, toaca, capul boului, crucea, sfredelul, carul și fusceii.

Găinușa, zic românii din Munții Apuseni ai Transilvaniei, „că răsare cu zorile odată cam prin 11 din luna cireșar. Rarițele răsar cu zorile odată pe la prinderea postului Sinteii Mării.

Găinușa și rarițele sfințesc pe la Sf. Nicolae cu seara odată. Toaca sfințește seara pe la Vinerea mare (14 octombrie). Cu puțin mai tîrziu decît toaca sfințește crucea și pe urmă capul de bou.

Pentru arătarea timpului, e mai bun sfredelul și cel mai bun e carul, care se vede totdeauna pe cer.”⁸⁰

În fine, trebuie să mai amintim încă și aceea, că „o credință foarte lătită între poporul nostru” ne spune „că timpul de la oarele 12-1 noaptea este timp necurat, și prin urmare umblarea pe strade, prin cimitir, ori alte locuri misterioase în acest timp este periculoasă, fiind acesta timpul spiritelor, precum al strigonilor – strigoilor, muronilor – moroilor și al altor spirite necurate.

Ba se susține că în acest răstimp însuși miezul nopții sau puterea nopții, sub chipul diferitelor forme, umblă pe pămînt.

Se întîmplă deci că, fiind cineva în acest timp pe stradă ori alte locuri neumbrate, adese se întilnește cu miezul nopții. Și ca el să nu se atingă de om, să-l spăimînte, din care spaimă să se bolnăvească chiar de moarte, este bine ca văzîndu-l omul din depărtare să-și facă cruce.”⁸¹

11. Hotărîrea sărbătorilor

Cum știe românul cînd pică cutare sărbătoare vine de acolo că el, avînd o memorie foarte ageră, ține bine în minte din anii trecuți în care zi a picat cutare sărbătoare și după aceasta se orientează, și, calculînd, trebuie să ghicească în care zi pică și în anul curgător. El începe a calcula de la cutare sărbătoare mare și așa nimerește cînd pică cutare sărbătoare, pe care voiește să o știe.

Dacă vom întreba de exemplu pe un român, în luna a treia după Paști, cînd pică Rusaliile, el, fără multă cugetare, ne va răspunde: „de azi în patru săptămîni și șase zile”.

Auzînd aceasta, noi cești dedați cu calendarele tipărite, ne vom uita lung la dînsul și, pînă nu vom căuta în calendar, nu vom ști de are dreptate ori ba. Abia căutînd ne vom încredința că e tocmai așa și nu altfel.

Să vedem acum de unde vine că românul știe aceasta.

E mult puțin cunoscut că românii, și mai cu seamă românele, serbează toate joile de după Paști și pînă la Rusalii, ca grindina să nu le bată holdele. Numărul acestor joi îl știe fiecare că nu e nici mai mult nici mai puțin decît șapte. Prin urmare, din Paști și pînă la Rusalii trebuie să fie și șapte săptămîni.

Din Paști și pînă într-a treia luni după Paști sînt două joi trecute. Mai rămîn așadar cinci pînă în Rusalii. Două și cu cinci fac șapte. Substrăgînd acum din cele cinci săptămîni o zi, adică ziua ce a trecut peste cele două săptămîni dintîi, sau ziua întîia din săptămîna a treia de după Paști, iată că rămîn patru săptămîni și șase zile, tocmai ziua de Rusalii.

Tot cam în acest chip hotărîște românul și celelalte sărbători. Mai cu seamă se orientează el întru hotărîrea cutării sărbători și după cele patru posturi de peste an.

12. Numirea sărbătorilor

Precum lunile, așa și cele mai multe sărbători au în limba poporului român alte numiri de cum sînt cele întrebuintate în scris.

Unele dintre acestea sînt curat românești, iar altele de origine slavonă.⁸²

Reproduc aici numai pe cele mai însemnate.

Sîntul Vasile sau Sin-Vasiiu, sau Anul Nou, 1 ianuarie.

Iordanul sau Boboteaza, Arătarea sau Botezul Domnului, 6 ianuarie.

Tri-Ierarhi, ss. 3 ier. Vasile, Grigorie și Ioan, 30 ianuarie.

Despre această sărbătoare o zicală din Bucovina spune:

Trisfîtițele
Ziua cu luminele

Și se sparg cărările.⁸³

Stretenia, Întîmpinarea Domnului, 2 februarie.

Floriile, Dumineca Floriilor sau a stîlpărilor, 20 martie.

Buna Vestire, pe unele locuri și Blagoviștenia.

Ispasul, Înălțarea Domnului.

Duminica mare sau Rusaliile, Pogorîrea Spiritului Sfînt.

Sinzienele, Nașterea pr. Ioan Botezătorul.

Sin-Petru, ss. ap. Petru și Pavel, 29 iunie.

Sînt-Ilie, în unele locuri însă cunoscut numai sub Nedeie⁸⁴, sf. pr. Ilie, 20 iulie.

Schimbarea la față, pe unele locuri și Probajele, Schimbarea la față a Domnului, 6 august.

Sîntă Măria Mare, Adormirea Maicei Domnului, 15 august.

Sîntă Măria Mică, Nașterea Maicii Domnului, 8 septembrie.

Ziua Crucii, Înălțarea sf. Cruci, 14 septembrie.

Vinerea Mare, c.m. Paraschiva, 14 octobrie.

Si-Medru⁸⁵, sf. m. m. Dimitrie, 26 octobrie.

Arhanghelii, arh. Mihail și Gavril, 8 noiembrie.

Ovedenia, Intrarea în Biserică a Maicei Domnului, 21 noiembrie.

Sin-Nicoară⁸⁶ sau sfîntul Niculae, sf.p. Nicolae de la Mira Licieii, 6 decembrie.

Crăciunul, Nașterea Domnului, 25 decembrie.

13. Sărbătorile românești

Afară de sărbătorile creștinești sau legate de biserică, cum le numește poporul, mai au românii încă și o mulțime altele, păstrate din moși-strămoși, pe cari, în butul preoților, cari nu încetează la fiecare ocaziune bine venită de a-i desfătui de la serbarea lor, condemnîndu-le ca eresuri și sărbători păgînești, le țin și le serbează adeseori cu mai mare solemnitate decît pe cele creștinești.

Aceste sărbători, cari se țin nu numai în Bucovina, ci și în celelalte părți locuite de români, sînt următoarele:

Sîntul Ion, Adun.pr. Ion Botezătorul, 7 ianuarie.

Sin-Petru de iarnă, Închinarea lanțului sf. Petru, și Antanasiile, adică c.m. Antonie și Atanasie, 16, 17 și 18 ianuarie.

Sfîntul Trif, Trif cel Nebun, 1 februarie.

Sfîntul Haralambie, 10 februarie.

Sin-Toader, îl serbează mai mult fetele, ca să le crească părul și să fie frumos.

Baba Dochia, 1 martie. În această zi nu lucrează, pentru ca să domolească minia babei Dochiei și frigul de primăvară să nu facă pagubă în cîmpuri.⁸⁷

Alecsiu sau Alexiile, 17 martie. Se serbează această zi pentru șerpi, șoareci și toate gujuliile, cari se crede că ies într-această zi.⁸⁸

Joile de după Paști și pînă la Dumineca mare sau Rusalii; le serbează mai cu seamă femeile, pentru ca grindina să nu le bată holdele.⁸⁹

Armendinul sau Armendina, 1 mai.

Niculae de vară, 9 mai.

Sfîntul Pricopie, st. m. m. Procopie, 8 iulie. Românii cred că această zi e ziua lupilor și de aceea o serbează, ca lupii să nu le mănînce vitele domestice.⁹⁰

Mărina, 17 iulie. O serbează ca să nu fie măriniți, adică să nu capete un fel de boală răutăcioasă de pîntece.

Pălie e a doua zi de Sînt-Ilie, 21 iulie. Nu lucră în această zi, ca să nu fie detunați, trăzniți.

Foca, 22 iulie. Această zi o serbează românii din Bucovina, socotind-o foarte primejdioasă de foc.

Pinteleiu Călătoriul, 27 iulie, adică ziua st.m.m. Panteleimon.⁹¹

Sîntul Andrei, Sînt Indrea, 30 noiembrie. Se serbează pentru lupi și strigoi.

Afară de aceste, mai au încă și alte sărbători, pe cari le țin românii și mai cu seamă românele, precum: Sărbătoarea dinților, 11 aprilie; Sărbătoarea tilharilor, 11 noiembrie; Sărbătoarea oilor, ca să nu fie oile bolnave de vărsat; Sărbătoarea lupilor⁹². Apoi paparudele⁹³, Marțolea sau Marțiseara⁹⁴, Repotinii, Circovii, Mărinii, Filipii⁹⁵ și altele o mulțime, despre cari însă voi vorbi mai pe larg la timpul său.

14. Cișlegile

Românul numește cișlegi toate zilele cele de fruct sau de dulce de peste an. Răstimpul dintre Postul Crăciunului pînă în Postul mare sau ajunul patruzecimii se numește pe unele locuri Dulcele Crăciunului iar pe altele Cișlegile de iarnă⁹⁶ sau Cărnilegi, spre deosebire de celelalte cișlegi de peste

an. Săptămînile din aceste cişlegi, în cari miercurea şi vinerea se mănîncă de fruct sau, după cum zic ardelenii de dulce, se numesc hîrţi⁹⁷, şi cărnilegi sing. cărnileagă.⁹⁸

Săptămîna dinaintea Postului mare se cheamă Săptămîna albă şi această numire îi vine de acolo pentru că într-această săptămînă românii îndătină a minca numai fruct alb, precum: lapte, brînză, ouă, nu însă şi carne.

În unele părţi din Muntenia această săptămînă, pe lângă Săptămîna albă, se mai numeşte încă şi Săptămîna brînzei şi Săptămîna nebunilor⁹⁹, iar în unele părţi din Transilvania Săptămîna nebunilor şi Săptămîna bondrişilor.¹⁰⁰

Săptămîna dinaintea celei albe se numeşte Mistreaţa, Vristata sau Învristita¹⁰¹, pentru că în această săptămînă miercurea şi vinerea se posteşte, adică nu se mănîncă carne.

Ziua înainte de intrarea într-un post sau ajunul unui post se numeşte lăsat de sec sau lăsatul secului.

15. Ajunurile

Ajunurile în limba poporului român au următoarele numiri: Paresime sau Paresimi, la macedo-români Presin¹⁰², numit altmîntrelea şi Postul mare, adică ajunul patruzecimii, care cade înaintea Sf. Paşti.

Mijlocul acestui ajun sau post îl numesc Miezul-Păresei; săptămîna cea dintîi Săptămîna mare; iar cea de pe urmă Săptămîna mare şi Săptămîna patimilor.

Postul Sîn-Petrului, ajunul sf. ap. Petru şi Paul.

Postul Sîntă-Măriei, ajunul sf. Marii.

Postul Crăciunului, ajunul Crăciunului sau al încarnării.

Celelalte zile de sec, de post sau ajun, prescrise de biserica creştinească, neavînd numiri deosebite, nu voi să le mai înşir aici.

16. Despre semne

Am arătat cum îşi face românul călindariul, cum împărţeşte el anul, cum cunoaşte cînd pică cutare şi cutare sărbătoare, cum numeşte lunile, zilele şi sărbătorile; acum vine rîndul să arătăm şi semnele de pe cari cunoaşte el schimbarea timpului.

Oamenii din timpurile cele mai vechi s-au încercat să afle oarecare semne după cari să ştie ce timp va fi mine, adică să prezică sau să profeţască umblarea timpului.¹⁰³

Această datină o întîmpinăm şi la românii noştri. Ei încă au semnele lor proprii, prin cari cunosc schimbarea timpului, şi se folosesc de dinsele ca şi cei învăţaţi de termometre, higrometre şi barometre.

Din mulţimea lor voi reproduce mai la vale numai pe cele mai însemnate.

a) Semne generale

Cînd e luna plină în seara Sfîntului Vasile, atunci anul următor va fi mînos; cînd nu e luna plină, va fi sec, neroditor.

De a fost iarna înzestrată cu omăt gros şi n-au fost furtuni, adică vifore, vicolituri şi vînturi mari, au să fie păpuşoi şi celelalte pîni bune, căci vor avea

ploaie la timp şi căldură de ajuns, măsurată, şi crescînd mari nu vor fi date jos de furtuni şi vînturi. Iar de va fi iarna întreruptă de călduri mari şi de vînturi cu vifore şi vicolituri straşnice, au să se prefacă căldurile din iarna trecută în friguri pentru vara viitoare.¹⁰⁴

Dacă iarna va fi omătoasă sau plină, după cum se exprimă poporul, e semn că vara următoare va fi roditoare; iar cînd e goală, cînd nu e mult omăt, atunci vara va fi slabă.

Cînd se află peste iarnă multă chidie pe pomi, pomii vor fi peste vară mînoşi, vor produce o mulţime de poame.

Dincotro vin primăvara întîia dată ploile, dintr-acolo vor veni peste toată vara.

Încotro tună primăvara întîiaşi dată, în acea parte s-or face pînile mai bune.

Cînd se puşcă, se spînzură sau se îneacă cineva de bunăvoie, atunci trebuie să se schimbe vremea, trebuie să urmeze furtuni şi grindine grele sau vîntoase.¹⁰⁵

De vor cădea frunzele de cu vreme, la anul viitor are să fie belşug mare¹⁰⁶.

Cărăbuşii, lat. *Scarabeus melolonta*, cari ies primăvara, sînt de asemenea buni vestitori de creşterea şi bunătatea păpuşoiului. Dar numai mulţimea lor e băgată în seamă. De se află foarte mulţi cărăbuşi, ca să umble seara bizînd ca albinele cînd joacă roiul, va fi şi pînea bună, coaptă şi spornică la mîncare.

De se coboară veriştele, lat. *Sciurus vulgaris*, de la munte la ţeară şi umblă prin pometele oamenilor, de mănîncă poamele de pe pomi, asemenea de umblă găinele după mîncare ca focul, are să fie foamete. Cînd are să fie foamete oamenii şi animalele încă umblă morţiş după mîncare, chiar şi pasările nu umblă mai lin sau nu sînt mai molcomite, toate umblă după mîncare, ca focul care mistuieşte tot cînd erumpe.¹⁰⁷

Cînd se scoală găinele des-dimineaţă şi se culcă tare tîrziu, încă înseamnă foamete.¹⁰⁸

Fiecare român, cum se scoală şi caută la zori, la răsăritul soarelui şi vede cum e cerul dimineaţa, ştie cum va fi vremea peste zi. Unele semne, cari le-a învăţat a le cunoaşte de la strămoşii săi şi din experienţă, îi spun aceasta. De aici s-a născut apoi proverbul: ziua se cunoaşte de dimineaţă, prin care înţeleg că precum de dimineaţă se cunoaşte cum are să fie toată ziua, aşa şi omul din tinereţe se poate cunoaşte cum are să fie pînă la bătrîneţe.

Dacă trăgîndu-se clopotele, se aud foarte departe, e semn cum că va fi vreme bună; iar de nu se aud departe, se va schimba timpul.

b) Semne de ploaie

Dacă vremea stă pe ploaie, rîndunica zboară tot atingînd pămîntul şi din cînd în cînd scoate sunete line, spărioase şi plîngătoare.

Păunul, cînd se apropie ploaia, cîntă cu glasul său urît, care ne face să uităm penele lui cele frumoase.

Cînd vine ploaie gisca e neliniştită, îşi înalţă şi scutură aripele, acuş sare în apă, acuş iese la uscat, merge, vine; pe scurt, nu mai ştie ce să facă.

Dacă în zori de zi din cuibul de ţarcă numai una zboară afară, putem şti că de bună seamă va să plouă.¹⁰⁹

Cocoșii cînd cîntă seara devreme la culcușul lor arată că va fi timp cu ploaie.¹¹⁰

Culicii, cari umblă pe sus și strigă „culi, culi”, încă prevestesc cînd are să plouă. Aceste paseri presimțesc îndată cum are să se schimbe vremea și de aceea încep a striga mai tare ca de altădată.¹¹¹

Calul, pisica, cînele, oaia și alte dobitoace așisderea presimțesc ploaia, toate fac ceva mișcare neliniștită și au un miros ce de altă dată nu-l au.¹¹²

Dacă oile sar mult, saltă și se lovesc cu capetele, însemnează ploaie.¹¹³

Cînd ies furnicele afară și se adună sute și mii într-un loc, ne putem aștepta la ploaie.¹¹⁴

Dacă albinele mîneacă des-dimineață să-și culeagă miere și nu zboară departe și îndată se întorc, e semn de ploaie.¹¹⁵

Soarele cînd arde prea tare, muștele cînd înghimpă prea mult, găile cînd tipă prin aer, încă prevestesc că are să plouă.¹¹⁶

Dacă purecii mai mult decît altădată mușcă, urmează mai totdeauna ploaie.¹¹⁷

Cînd are să fie vara ploaie, umblă mornîțele (țînțarii) seara cu droaia, adică în mulțime mare, și mușcă pe oameni și animale sugîndu-le neconținut sîngele din locul unde apucă a se pune.

Dacă hulesc albinele ziua și noaptea la prisacă însemnează cum că timpul cel frumos se va schimba în posomorît, ploios și furtunos.¹¹⁸ Dacă peștii, cînd e cerul limpede, sar în sus peste apă sau merg pe sus în apă de li se vîd afară spinările, este semn că are să plouă.¹¹⁹

Racatețul¹²⁰ e bun prevestitor de ploaie vara pe cînd e secetă, arșiță, uscăciune mare, căci el cînd are să fie ploaie se suie în frunzișul arborilor și începe foarte tare a striga.¹²¹

Chiar și cerul ne dă în privința aceasta un îndepțar oarecare. Dacă soarele sau luna se vîd împrejur cu un cerc strălucit, dacă norii la apus au culoare galbenă, dacă negura e deasă și întunecoasă, urmează ploaie.¹²²

După roșeața dimineții urmează mai totdeauna vînt cu ploaie.¹²³

Cînd se arată curcubeu dimineața pe pîclă, atunci e semn că lung timp vor fi tot pîcle cu bure.¹²⁴

Dacă negura se suie în sus, urmează ploaie.

Dacă bălțile miros prea tare, are să urmeze ploaie.¹²⁵

Cînd e seara umedă arată ploaie.

Cînd nu arde focul și lumina cumsecade, încă va fi ploaie.

Sarea, cînd se topește, arată că va ploua.

De asudă vara ferestrele cînd e cald, iarăși e semn că are să plouă.¹²⁶

Dacă pietrele, mai ales marmura și zidurile asudă, vine tempestă udă.

Dacă fumul la vreme lină și limpede nu vrea să iasă prin horn, sau ieșind se pleacă, urmează ploaie.¹²⁷

Femeilor sîtene li-i cunoscut cînd are să plouă din creșterea sau vîrvomarea apei în oale și din arderea gurei cuptorului, căci atunci apa rece din oalele puse la foc se ridică pînă peste buze și dă sau cură în foc; atunci gura cuptorului începe sus, unde iese para focului în horn, a scînteia și scînteierea asta umblă în toate părțile gurei pînă unde e fierbinte ca și focul, precum umblă para focului pălîind într-o parte și în alta. Astă observare o fac femeile, și orișicine altul, după ce se potolește focul de pe vatră.¹²⁸

Dar să ne întoarcem și la plante.

Între plante încă găsim multe cari ne spun ce vreme are să urmeze.

Iată florile! Ele încă prevestesc, prin mirosul lor, ce vreme are să fie. Dacă urmează senin, mirosul lor e mai ușor; iar dacă vine ploaie, mirosul acesta se face mai greoi.¹²⁹

c) Semne de vreme bună

Cînd are să fie vreme bună, rîndunica zboară în sus și se joacă cu surorile sale.¹³⁰

Dacă privighetoarea neîncetat, împotriva obiceiului său, cîntă, însemnează vreme frumoasă.¹³¹

Iarna, cînd cîntă cocoșii foarte mult peste zi, e semn cum că vremea are să se moaie, va fi cald sau moloșag, după cum se mai exprimă românii din Bucovina.¹³²

Dacă în zori de zi ies amîndouă țarcele din cuibul lor afară putem fi liniștiți, că va să fie vreme bună.

Dacă soarele și luna strălucesc curat, dacă seara spre răsărit se vede curcubeul, dacă negura e albie și nourii au culoarea rozei, de bună seamă va fi vreme senină.¹³³

Dacă seara cînd asfințește soarele e frumos și senin, este semn a vreme bună.¹³⁴

Cînd seara e uscăcioasă, arată timp bun, frumos și uscăcios.

Dacă negura cade în jos și se lățește pe șesuri, atunci mai totdeauna se înșeninează.¹³⁵

d) Semne de vînturi și furtuni

Cînd seara la apunerea soarelui vor fi nourii roșii, atunci e semn că se va schimba timpul, că vor urma vînturi și furtuni.

Vilvâtaia cînd se primblă pe fierosteie ori pe vase, e semn cum că în curînd au să urmeze vînturi și furtuni.

De te mîncă trupul foarte tare, așa numai cît din senin, sau de te ustură urechile, e în apropiere o furtună, o ploaie mare sau vînturi.¹³⁶

Cînd ne amenință vreo vijelie, atunci rîndunelele zboară în sus pînă se pierd printre nori, atunci nu zboară repede ci încet.¹³⁷

Dacă cocoarele, vulturii și alte pasări răpitoare într-un șireag pe sus zburînd spînzură, apoi nu este departe furtuna.¹³⁸

Dacă oile is prea zburdalnice și se lovesc la un loc cu coarnele și cu capetele, însemnează trăsnete din cer, furtună cu tunete.¹³⁹

De cîntă seara grierușii în casă cu glas mai pătrunzător decît de altădată, are să fie furtună sau ploaie.¹⁴⁰

e) Semne de frig și omăt

Ciorile strînse grămadă, cînd zboară pe sus croncînind, ne vestesc iarna că va fi omăt (zăpadă) iar vara ploaie.¹⁴¹

Iarna, cînd se adună vrăbiile la un loc și ciripesc, pare că ar ține consiliu, însemnează că va ninge.¹⁴²

Ciocîrlanul, care are cucui în virful capului și ierneză pe la noi, strigă de asemenea vara și iarna, dînd de știre cînd are să fie frig. Iar românii zic atunci că el

Strig-a cioareci și opinci
Și-a obiele cite cinci.¹⁴³

De umblă sturzul tare ciripind încolo și încoace, iarăși însemnează frig.¹⁴⁴

De-și string mascarii paie pentru strat, culcuș și umblă cuvițind sau de zburdă vitele seara cînd le aduci de la pășune acasă, sînt semne sigure cum că va fi frig în ziua următoare.¹⁴⁵

Mîța, cînd se pune cu spatele spre foc, frig sau ninsoare ne spune.¹⁴⁶

Broaștele încă-s vestitoare de frig, omăt și răceală, dacă ies și cîntă înainte de Alexii: iar dacă ies ele la timp cuvenit, adecă după ce trec Alexiile și după ce se încălzește cumsecade, apoi atunci

Să n-ai frică
De nemică.¹⁴⁷

NOTE

1. Dat. și cred. rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei, precum din Fundu Moldovei și Vama, sate în distr. Cimpulungului; a celor din Bilca, com. de dl. G. Brăilean; a celor din Frătăuțel Vechi, dict. de Toader Ionesi; a celor din Frătăuțel Nou, com. de Vespasian Reuț; a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga; a celor din Cireș-Opaț, com. de Const. Dugan: „Oamenii din Cireș – Opaț iau 12 jumătăți de coji (găoci) de ceapă, adecă cite luni sînt într-un an și, după ce scot piețele din ele, pun sare într-insele și apoi le așază pe fereastră, unde le lasă pînă a doua zi dimineată. În care coajă se preface în decursul nopții sarea în apă, acea lună va fi ploioasă; iar dacă coaja poartă numele unei luni de iarnă, atunci în luna respectivă va fi ninsoare mare. Dacă însă sarea rămîne uscată, adecă cum s-a pus de cu seară, atunci luna aceea va fi uscată, secetoasă.” V. și Dim. Tereblecea, sat în distr. Siretului, dict. de Irina Bulbuc: „Românii de la țară fac spre Anul Nou cîlindari de ceapă. Iau adecă 12 coji de ceapă și, puind în fiecare puțină sare, le așază într-o linie dreaptă, cu gurile în sus, pe masă. Cojile se numesc pe rînd de la stînga la dreapta: ianuarie, februarie, etc. și se lasă apoi așa neclintite pînă a doua zi. În cari coji este a doua zi sarea topită, în acele luni (dacă sînt luni de iarnă) va fi vreme molatică, iar dacă sînt luni de vară, vor fi ploi, zloată. În cari coji sarea nu-i topită, în acele luni, de sînt de iarnă, va fi ger mare; iar de-s luni de vară, va fi mare secetă. Și în cari coji e sarea puțin topită, în acele luni va fi schimbăcios.” V. și Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, Cernăuți, an. IV, 1894, nr. 99. Această datină și credință e uzitată și la românii din Moldova, v. Const. D. Gheorghiu, op. cit., p. 5; precum și la cei din Transilvania, v. W. Schmidt, op. cit., p. 5 și T. Frîncu și G. Candrea, op. cit., p. 121: „Pentru a ști care lună va fi ploioasă și care secetoasă, muntenii fac înspre seara Anului Nou cîlindare de ceapă. Desfac douăsprezece coji de ceapă și le numesc cu numele celor douăsprezece luni de peste an. Pun sare în fiecare coajă și le așază într-un loc zvîntat. După un timp oarecare, cum a doua zi, des-de-dimineață, dacă sarea e zbicată sau umedă în coaja de ceapă, așa va fi și luna reprezentată de coajă, secetoasă sau ploioasă.”

2. Dat. și cred. rom. din Bilca, com. de dl. G. Brăilean; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc; a celor din Carapciu pe Siret, com. de T. Tovarnițchi, stud. gimn.; a celor din Cireș-Opaț, com. de Const. Popescu, stud. gimn.; a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga; a celor din Frătăuțel Vechi, com. de Vasile Dascăl. V. și Dim. Dan, loc. cit.: „În preseara Anului Nou se face cercare cari cereale vor rodi în anul viitor, în următorul chip: Într-o strachină sau tavă se pun atîția cărbuni aprinși totuna de mari cite feluri de cereale ar fi să se semene, și fiecare cărbune se înseamnă cu numele de grîu, secară, etc. A doua zi dimineată se caută care cărbune are mai multă cenușă, apoi se seamănă de acel fel de cereală, a cărei însemnăță are el, crezîndu-se că acel fel va rodi mult în anul viitor. De cel care are mai puțină cenușă sau nu se seamănă defel sau foarte puțin, fiindcă se crede că puțin va rodi.”

3. Această credință e lătită mai pretutindeni între românii din Bucovina.

4. P. Ispirescu, *Legende și basmele românilor*, Ghicitori și proverburile, part. I, ed. 3-a, București, 1872, p. 159.

5. Alexa Lateș, în *Șezătoarea*, foaie pop. rom. redact. Iosif Vulcan, Budapesta, an. II, 1876, p. 22.

6. Din colecțiunea mea de cimilituri pop. rom. V. și Art. Gorovei, *Cimiliturile românilor*, Ed. Acad. Rom., București, 1898, p. 12.

7. Românii din Bucovina îndătină, îndată după ce se desprimăvărează de a semăna pînea cea albă, apoi păpușoiul, barabulele și celelalte semințe, așa ca cu vreo citeva săptămîni înainte de Sf. Onofrei să fie toate semințele în pămînt. În săptămîna dinaintea Sf. Onofrei doar numai hrișcă mai seamănă. Iar după Sf. Onofrei nici aceasta.

8. Com. de Simeon Florea, rom. din Ilișești.

9. At. M. Marienescu, *Baba Dochia și babele*, publ. în *Familia*, Pesta, 1872, an. VIII, p. 366.

10. *Cîlindarul pentru Bucovina* pe an. 1841, Cernăuți.

11. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Roșia, jud. Gorj și Vișani, jud. Rîmnicu Sărat; D. T. Bojinca, *Anticele romanilor*, part. II, Buda, 1833, p. 183; G. Chițu, *Despre numirea lunilor la români*, publ. în *Columna lui Traian*, an. IX, noua serie, t. III, București, 1882, p. 303; T. Frîncu și G. Candrea, op. cit., p. 120.

12. V. Alecsandri, *Poezii populare*, p. 34, D. T. Bojinca, op. cit., p. 183.

13. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Roșia, jud. Gorj.

14. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rîjlețu-Vierosi, Roșia, jud. Gorj și Vișani, jud. Rîmnicu Sărat; Chițu, loc. cit.; Bojinca, op. cit.; Frîncu, op. cit.

15. V. Alecsandri, op. cit., p. 34.

16. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Roșia, jud. Gorj; I. A. Zanne, *Proverbele românilor*, vol. I, București, 1895, p. 31.

17. Ștefan Buzilă, Răspuns la Cest. d-lui E. P. Hasdeu pentru *Etym. Magn. Rom.*, publ. în *Tribuna*, Sibiu, an. VII, 1891, p. 154.

18. C. Ghiță, op. cit., p. 303; Frîncu și Candrea, op. cit., Bojinca, op. cit., p. 183; A. T. Marienescu, *Baba Dochia și babele*, p. 390 și 391; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rîjlețu-Vierosi, Netotii de Jos, jud. Teleorman și Vișani, jud. R. Sărat.

19. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Roșia, jud. Gorj.

20. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu; v. și opurile de sub nota 18.

21. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Roșia, jud. Gorj.

22. *Idem de eadem*.

23. Din Răsp. la Cest. d-lui Densușianu, com. Roșia, jud. Gorj.

24. T. Hiristiu, *Chiuituri din Ardeal*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Budapesta, 1877, p. 6.

25. *Schönberger Wörterbuch*, t. I, p. 231.

26. V. Alecsandri, op. cit., p. 34; D. T. Bojinca, op. cit., p. 183; *Calendar pe an 1874 și urm.*, Cernăuți; G. Chițu, op. cit., p. 303; T. Frîncu și G. Candrea, op. cit., p. 120 și din Răsp.

- la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rileșu-Vierosi, Roșia, jud. Gorj, Netotii de Jos, Teleorman și Vișani, Rîmnicu Sărat.
27. Undrea se numește în Bucovina andrea.
28. *Încercări critice*, p. 10.
29. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Roșia, jud. Gorj.
30. *Calend. pentru Buc.* pe an. 1841.
31. După spusa mai multor români din Bucovina.
32. *Calend. pentru Buc.* pe an. 1841.
33. *Ibidem*.
34. V. Roman, *calend. cit.*; M. Călinescu, în *Calendar pe an. 1874*, Cernăuți, p. 60, articol despre calendar.
35. V. Roman, *Amicul poporului, Calendar pe anul comun 1861*, Sibiu, p. 5.
36. Sim. Manguia, *Călindar pe anii 1882 și 1883*.
37. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 140; M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălțiceni, p. 126-127: „Orice lucru să-l începi luna, miercurea, joia și vinerea; marțea și simbăta sînt zilele morților și orice lucru vei începe în ele nu iese la capăt bun”.
38. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 141.
39. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 140-141; E. Patriciu, *Superstiții din Bursucani, jud. Covurlui*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălțiceni, p. 150: „să primești bani luna e semn bun.”
40. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 141.
41. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, studiu istorico-etnografic comparativ, București, 1890, p. 87.
42. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, București, 1892, p. 248.
43. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 141; E. Patriciu, *Superstiții din Bursucani, jud. Covurlui*, p. 150: „Luna nu se iau ouăle din cuiabar, căci părăsesc găinile ouatul în acel loc.”
44. S. Fl. Marian, *Proverbe pop. rom.*, publ. în *Familia*, an. XIII, Budapesta, 1877, p. 434-435; Const. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 140: „În această zi mulți postesc pentru diferite boale, alții pentru noroc”; *Gazeta poporului*, an. IV, Timișoara, 1888, nr. 17, p. 5: „Dacă cineva postește luna, are noroc”; S. Mihăilescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălțiceni, p. 153: „Luna nu se mănîncă fruct, pășești ceva și pentru vite îi rău de dihanii”; M. Lupescu, *Datine săptămînale*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălțiceni, 1895, p. 199-200: „Luna, cei mai mulți oameni o postesc, cu toate că canoanele bisericești n-o prevăd în zilele de post, și o postesc crezînd că e bună pentru boale. Doamne, soro dragă, pe mine mă durea ochii de nu mai știam ce să fac! Și de cînd m-am prins c-o postî luna, parcă mi-o luat cu mina, așa povestea o femeie... care suferea de ochi... și care n-a mai mîncat de fruct luna”.
45. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 143 și 144; M. Lupescu, *Datine săptămînale*, loc. cit., p. 200.
46. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 87-88; *Gazeta poporului*, an. IV, nr. 17, p. 5: „Marțea, miercurea sau vinerea nu este bine să se facă logodne, căci aceste zile sînt nefavorabile căsătoriților”.
47. Avr. Igna, *Cred. pop. din comuna Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 92.
48. M. Lupescu, *Datine săpt.*, loc. cit., p. 200.
49. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144.
50. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 88.
51. În cercuri = în invirteli.
52. A. Pann, *Culegere de proverbi sau Povestea vorbeii*, Partea II, București, 1853, p. 148.
53. P. Herescu, *Superstiții din Găinești*, jud. Suceava, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălț., p. 50.
54. M. Lupescu, *Datine săpt.*, loc. cit., p. 200.
55. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144.
56. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 89; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144.
57. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144.
58. M. Lupescu, loc. cit.
59. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 144-145; M. Lupescu, loc. cit.: „Vinerea nu se coase, nu se croiește, nu se spală cămeși”; P. Herescu, *Superstiții din Găinești, jud. Suceava*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, p. 50: „Vinerea nu se mătură prin casă, nici nu se dă gunoiul afară, că minică uliul găinele; tot pentru aceasta nu se dă cu mătura pe vatră”; I. St. Negoescu, *Credințe pop. din Mățău, jud. Muscel*, publ. în *Lumina pentru toți*, an. III, București, 1888, p. 514: „Dacă o femeie lucrează vinerea face brîncă. În privința asta unele femei se tem mai mult de vineri decît de duminică. Vinerea mănîncă numai cîte odată sub cuvînt de nenorociri, după credința lor”; I. N. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița, jud. Ialomița*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălț., p. 123: „Vinerea să nu coși, căci vei suferi de ochi”; Sim. Manguia, *Calend. pe anul 1882 și 1883*: „Vinerea, în fieștecare lună și peste tot anul se serbează cu post și nelucrare, mai virtos din partea sexului femeiesc, declarînd-o de nefastă (nenorocită). Se crede că orișice lucrare va începe omul vinerea nu reușește, nu are capăt bun”; Aurel Iana, *Din cred. pop. rom. din Maidan de lîngă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6: „Vinerea, în fiecare săptămînă de peste an, are poporul datină de nu lucra lucrurile grele, precum: săpat, cosit; mai ales sexul femeiesc nici nu coase, declarînd-o de nenorocită și că orice lucru început vinerea nu are și nu poate să aibă sfîrșit bun.”
60. M. Lupescu, *Datine săpt.*, loc. cit., p. 200; S. Mihăilescu, *Superstiții din jud. Suceava*, publ. în *Șezătoarea*, an. II, Fălțiceni, p. 196: „Nu se croiește cămeșa simbăta, că moare acel ce a purta-o”; G. P. Salviu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălțiceni, 1892, p. 277: „Să nu gătești hainele simbăta, le lași măcar o cheotoare negata, că nu-i bine pentru sănătate”.
61. S. Mihăilescu, *Superstiții*, loc. cit., p. 197.
62. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 146.
63. G. P. Salviu, *Superstiții*, loc. cit., p. 277.
64. I. N. Constantinescu, *Superstiții*, loc. cit., p. 123.
65. M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. II, Fălțiceni, 1893, p. 66.
66. Aurel Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan de lîngă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 479.
67. Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
68. Alex. Onaciu, *Marți seara*, nuvelă, publ. în *Familia*, an. 1871, nr. 1; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 142; *Șezătoarea*, an. IV, Budapesta, 1878, p. 91.
69. M. Lupescu, *Dat. săpt.*, loc. cit., p. 201; cf. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 141.
70. Pr. Al. Popescu, *Cinzele din Cernica*, jud. Ilfov, publ. în *Șezătoarea*, an. II, Fălțiceni, p. 80.
71. Din Iliești în Bucovina; cf. M. Lupescu, loc. cit.; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 141.
72. Dict. de Irina Bulbuc din Tereblecea și com. de P. Scripcariu, stud. gimn. Cf. S. Fl. Marian, *Nașterea la români*, p. 189.
73. T. Frincu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 120-121; V. Alecsandri, *Poezii pop.*, p. 395; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1107-1109 – și în cele mai multe părți din Bucovina.
74. După spusa românilor din Bucovina.
75. At. M. Marienescu, *Seran și Zoran; Serilă, Mezilă și Zorilă*, două povești populare, Pesta, 1873, p. 50.
76. S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, t. II, Cernăuți, 1883, p. 242-243; Idem, *Poezii pop. rom.*, t. II, Cernăuți, 1875, p. 53; V. Alecsandri, *Poezii pop.*, p. 395; T. Frincu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 120-121.
77. Este o zicală la poporul român din Bucovina, că în zile de sec, adică miercurea și vinerea, după ce răsare luceafărul de seară, nu e păcat a minca de fruct. El zice: a răsărit steaua ciobanului, adică luceafărul de seară, deci poți minca de fruct, că nu e păcat. Eu cred că steaua ciobanului, în loc de luceafăr de seară, își are numirea de acolo

- pentru că tocmai cam pe cînd răsare acest luceafăr ies ciobanii de la stîne cu oile în porneală, adică le scot la pascut după ce le-au muls de seară.
78. Găinușe, germ. Siebengestirn.
79. După calculul românilor din Bucovina. Cf. S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, t. II, p. 243.
80. T. Prîncu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 121.
81. Aurel Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan, lângă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 479; S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, t. II, p. 244.
82. Luînd în privire introducerea și pronunțarea de cuvinte românești și mai cu seamă în biserică într-un timp foarte îndelungat, la români, apoi împrejurarea că chiar pînă și în ziua de astăzi cele mai multe cărți bisericești foiesc de cuvinte slavone, că partea cea mai mare a preoților noștri nu voiesc o dată cu capul a se dezbăra de aceste cuvinte, socotind că prin introducerea și pronunțarea de cuvinte românești s-ar scandaliza oarecum credința cea adevărată: luînd, zic, toate aceste în privire, nu trebuie nicidecum să ne mirăm că românii țărani, pe lângă numirea sărbătorilor cu cuvinte adevărat românești, întrebuințează și numiri slavone.
83. Dict. de Catrina Epure din Tereblecea și com. de P. Scripcaru: „ziua cu luminele” înseamnă soarele cel călduros, iar „se sparg cărările” – se topește omătul și gheața.
84. Mai ales în satul Vama, distr. Cîmpulung, com. de I. Beraru, fost preot în această comună.
85. Românii ce poartă numele Dimitrie se cheamă de către popor Dumitru și Mitru.
86. Mai cu seamă în Transilvania și Ungaria.
87. At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, loc. cit., p. 366.
88. Pretutindenea în Bucovina.
89. Com. de un român din Ilișești.
90. *Idem*.
91. Bărbații cari poartă acest nume sînt numiți de către popor Pintelei, Pinte și Pinte.
92. După spusa unui român din Tereblecea.
93. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 128.
94. Se serbează mai cu seamă în Transilvania. Cf. I. Vulcan, *Nușe*, t. III, Pesta, 1873, p. 99 și 102.
95. Anton Pann, *Culegere de proverburile sau Povestea vorbei*, part. I, Bucur., 1852, p. 140.:
 Vinerea n-am tors cu furca, Pilipii toți i-am ținut;
 Nouă marți și Repotinii i-am păzit cum am putut.
 Joile pînă la Rusalii eu nu m-am atins de fus,
 Și la Cîrcovii Mărinii mîna pe nemîc n-am pus.
 Cum și alte ca aceste, după cum am apucat,
 Le-am prăsnit, mi-a fost frică să nu caz în vrîn păcat;
 Căci, după ce sînt săracă, să n-ajung să mă slutesc,
 Să pierz vrîn ochi, or vro mînă și să mă ticăloșesc.
96. M. Călinescu în art. despre calendar, tip. în *Calendarul pe an 1876*, Cernăuți, p. 58, zice că numirea aceasta ar veni de acolo „pentru că românii în aceste zile, în carnaval sau cișlegi, se nutresc mai mult cu caș, adică fruct alb.”
97. *Idem de eadem*, p. 76 și 77: „În săptămîna întîia a triodului, adică a vameșului și a fariseului, e de către biserică răsăriteană ajunarea de miercuri și vineri desrădicată anume în contra sectarilor armeni, cari ajună de trei ori în săptămîna aceasta, așa-numitul ajunul lui Artivuriu; din astă cauză numește poporul român săptămîna aceasta hîrți”.
98. Singularul cîrnelegiu (Mangiuca, *Calend. cit.* și Laurian și Massim, *Dict.*, t. I, p. 458) nu e poporal.
99. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.

100. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
101. În Bucovina și la Sim. Mangiuca, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Începerea săptămînei mistrețe (învreștite) care ține pînă la duminica lăsatului de carne”.
102. I. A. Zanne, *op. cit.*, p. 49.
103. V. Roman, *Amicul pop.*; *Calend. pe an. 1862*, Sibiu, p. 36 și 37.
104. Com. de conșcolarul meu dl. Petru Prelipcean, de loc din Horodnicul de Jos.
105. Credință lătită pretutindenea între românii din Bucovina.
106. *Calend. pentru Buc.* pe an. 1841.
107. Com. de dl. P. Prelipcean.
108. Com. de un român din Tereblecea.
109. Isaia Scinteie, în *Șezătoarea*, an. I, Budapesta, 1875, p. 47.
110. Pronost. din *Calendarul babelor*, *Calend. pe an. 1848* de Anton Pann, apud. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 92.
111. Com. de dl. P. Prelipcean.
112. Is. Scinteie, loc. cit., p. 47 și 48.
113. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
114. Is. Scinteie, loc. cit., p. 46.
115. Credința românilor din Bucovina.
116. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
117. *Ibidem*.
118. Com. de dl. P. Prelipcean.
119. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
120. Numit în unele locuri răcănel iar în altele buratic, germ. Laubfrosch.
121. Com. de dl. P. Prelipcean.
122. Is. Scinteie, loc. cit., p. 48.
123. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
124. Cred. rom. din Bucovina.
125. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
126. Cred. rom. din Bucovina.
127. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
128. Com. de dl. P. Prelipcean.
129. Is. Scinteie, loc. cit., p. 48.
130. *Idem de eadem*, p. 48.
131. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
132. După spusa românilor din Bucovina.
133. Is. Scinteie, loc. cit., p. 47 și 48.
134. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
135. Cred. rom. din Bucovina.
136. Credință comună în Bucovina.
137. Is. Scinteie, loc. cit., p. 47.
138. *Calend. p. Buc.* pe an. 1841.
139. *Ibidem*.
140. Credință comună în Bucovina.
141. *Idem*.
142. Com. de dl. P. Prelipcean.
143. *Idem*.
144. *Idem*.
145. Credință comună în Bucovina.
146. Pronost. la *Calendarul babelor* de Ant. Pann, loc. cit.
147. Com. de dl. P. Prelipcean.

VII. VRĂJI ȘI FARMECE

După ce s-a sfârșit Vergelul, despre care am vorbit sus la cap. V, și după ce s-au despărțit fetele de feciori, sau mai bine-zis feciorii de fete, fetele se duc să lege parii unui gard de nuiele din apropiere, anume ca de pe parii legați să afle cum le vor fi pețitorii, respectiv bărbații, cari le vor lua în căsătorie. Însă înainte de a pleca fiecare fată se îngrijește ca să aibă pe lângă sine un obiect anumit, cu care să lege parii. Așa, una se îngrijește de o crenguță de bărbănoc cu strâmătură roșie, una de un struț de perișoare cu panglică (cipcă) verde, sau de un struț de pospan cu strâmătură verde; alta de o cruciță de tisă cu cipcă albastră¹; alta ia un găitan sau lină ori ață roșă, iar în lipsa acestora ia chietoarea de la cămașă sau cordeluța cu care-și împletește codițele^{1bis}; în scurt fiecare trebuie numaidecât să aibă un obiect anumit la dînsa, cu care să poată lega parii.

După aceasta, mergînd fiecare² spre gard, cu ochii legați³, zice:

Sin-Vasii bălțat
Adă-mi un bărbat

Cît de blăstămat,
Dar bine-ntrămat!⁴

Iar după ce ajung la gard încep de la cel dintîi par pe care pun mîna, a număra îndărăt și anume: nouă, opt, șapte, șase, cinci, patru, trei, doi, unul.⁵ Pe cel din urmă par, adică pe unul il leagă apoi cu obiectul ce-l are în mînă, zicînd:

Eu nu leg parul,
Ci-mi leg ursitul,
De trei ursite ursat

Și de Dumnezeu dat⁶,
În vis să-l visez,
Aieve să-l văz!⁷

În unele părți ale Moldovei, precum bunăoară în comunele Găinești și Sasca, se numără de la unu pînă la zece și pe al zecelea il leagă⁸, iar în unele părți ale Transilvaniei nordice, precum bunăoară în comuna Vama din comitatul Solnocului, se numără asemenea de la unu pînă la unsprezece și abia pe acesta il leagă⁹.

Astfel se perindează ele una după alta, spunînd mai aceleași cuvinte, numărînd și legînd parii, după cum s-a arătat mai sus.

Dacă parii pe cari i-au legat ele sînt strîmbi și ciotoroși, și urșiții, adică viitorii lor soți, bărbați, vor fi gîrbovi, ghiboși, urîți și bolnăvicioși; dacă parii sînt drepecți, sănătoși sau verzi, urșiții vor fi frumoși, tineri și sănătoși; dacă-s cu coajă subțire, urșiții vor avea puțină avere; dacă-s cu coajă groasă, vor fi avuți; dacă-s drepecți, groși și cu coajă netedă, viitorii lor soți vor fi voinici, tari și frumoși; dacă-s lungi, vor fi de statură înaltă; dacă-s scurți, vor fi mici, iar dacă-s adăogiți, vor fi văduvoi. Dacă parul legat s-a nimerit să fie putred, însemnează că bărbatul viitor va fi bătrîn.¹⁰

Tot așa cred în privința aceasta și fetele din celelalte țări locuite de români.¹¹

Mai pe scurt, cum va fi făptura parului, așa va fi și ursitul. Însă ele nu caută parii îndată după ce i-au legat, ca să vadă cum sînt, ci-i lasă pînă a doua

zi dimineată, adică pînă în revărsatul zorilor Anului Nou. În revărsatul zorilor Anului Nou, se duc apoi și-i caută. Și ele numai de aceea îi leagă, pentru ca a doua zi să-i poată cunoaște.¹²

Sfîrșind de legat parii, se întorc de la gard pînă la un loc cu ochii legați, iar de acolo își dezleagă ochii și apoi se duc la cotețul porcilor, ca de pe tăcerea sau grohăirea acestora să cunoască: mărita-se-vor în anul ce vine, ori ba? Deci cea dintîi, care ajunge la cotețul porcilor, strigă: *hudioa* sau *hața în anul acesta!*, adică în anul ce începe a doua zi. De cumva vreun porc grohăiește după rostirea cuvintelor de mai sus, e semn bun, căci fata care i-a ascultat se va mărita în anul ce vine. Cel puțin așa crede ea. Iar de cumva porcul, sau – de sînt mai mulți – porcii nu zic nimic, atunci fata crede că nu se va mărita în anul ce vine. Prin urmare, supărarea ei nu e proastă. Însă pentru ca să-și mai aline supărarea, pune porcilor din coteț o a doua întrebare, zicînd: *hudioa de acum într-un an!* Dacă porcii de astă dată grohotesc, crede fata că de abia într-un an se va mărita. Iar din contră, dacă porcii nici acum nu răspund nimic, crede că ea nici la anul nu se va mărita. Nerăspunzînd porcii nici a doua oară, mai pune ea încă și o a treia întrebare, zicînd: *hudioa de acum în doi ani!* De răspund acuma porcii, se va mărita după doi ani. Dar de nu răspund nici acum nimic e semn rău căci, amăsurat credinței sale, ea nici după doi ani nu se va mărita. Și supărată foc pe porci, că nu i-au răspuns nici la o întrebare, îi blastemă, zicîndu-le: „mînca-v-ar brîncă!” sau: „avere-ar lupii parte de voi!” Și după acest blastem părăsește cotețul cu porci, căci peste trei ori, după datină, nu poate să-i mai întrebe nimic. Întrebările peste a treia oară nu au nici o însemnare.¹³

Tot așa se pactică datina aceasta și în celelalte țări locuite de români, precum în Moldova¹⁴, în Transilvania, ținutul Birgăului și a Năsăudului¹⁵, comitatul Mureș-Turda¹⁶, Munții Apuseni¹⁷, precum și în alte părți¹⁸, și în Ungaria, ținutul Chioarului și al Sălajului¹⁹.

Unele fete, după ce au sfîrșit de strigat porcii, tot la cotețul acestora mai rostesc încă și următoarele cuvinte:

Hura-n ist an, știm!
Mărita-m-ași, știm
Eu de mă voi mărita,

Și mascuții or scăpa;
Iar de nu m-oi mărita,
Mascuții or degera!²⁰

Și:

Să fiu dragă socrului
Ca cîrnațul porcului,

Să fiu dragă soacrei
Ca cîrnațul scroafei!²¹

După ce au sfîrșit și cu cotețele porcilor, se duc la ocolul vitelor și găsind vreo vacă sau vreun bou culcat, le lovesc cu piciorul zicînd: „anul ista sau la anul celălalt?”... Și la a cîtea lovitură se va scula vaca sau boul, atîția ani vor trece pînă se vor mărita.²²

De la ocolul boilor se duc la țarcul sau tîrla oilor, unde sînt oi, și repezin-du-se pe necăutate în mijlocul turmei, prind o oaie. De va fi berbece, se va mărita numaidecît; iar de nu, trebuie să mai aștepte.²³

După ce au sîrșit cu vitele, stau puțin și se mai odihnesc. Apoi se uită pe cer la o stea, care este mai luminoasă decît toate celelalte, și rostesc următoarele cuvinte de vrajă:

Săriți săteni,
Săriți poporeni,
Că arde
Înaltul ceriului!
5 Da nu arde
Înaltul ceriului,
Ci arde
Cușma ursitului meu
Cel ales de Dumnezeu,
10 Cușma-n capul său
Și cămeșa pe dînsul
Și inima-ntr-însul!
Stea frumoasă
Și luminoasă!
15 Eu voi dormi,
Dar tu nu dormi,
Ci te du-n lume,
Peste lume,
La ursitul meu anume,
20 Și de le-i afla
C-a sta
La mese-ntinse,
La făclii aprinse,
Cu neveste grase
25 Și copile frumoase,
Fă-l să-i pară cătețe vermănoase,
Numai eu să-i fiu mai frumoasă.
Și mi-l adă:
Prin pădure, prin desime,
30 Și prin sat fără rușine,
Și prin cîmp fără de drum,

Și peste ape fără de pod,
Și peste gard făr-de pîrlaz...
M-am uitat la răsărit
35 Și n-am văzut nemic;
M-am uitat la asfințit
Și-am văzut
Pajură păjurată
Și cu foc înfocată.
40 Pajură împăjurată,
Un'te duci așa-nfocată?
– Mă duc codrii să-i pîrlesc,
De verdeață să-i gătesc,
Și vâile să le sec
45 Și pietrile să le crep!
– Lasă codrii să-nfrunzească
Și vâile să-nverzească
Și pietrile ca să crească,
Da te du mai bine în lume,
50 Peste lume,
La ursitul meu anume,
Cu foc îl încinge,
Cu foc îl aprinde,
Foc în gura cămeșii îi bagă,
55 La inimă i-l așază;
Să ardă cămeșa pe dînsul
Și inima-ntr-însul,
Să nu poată dormi,
Să nu poată hodenî,
60 Pîn-la noi n-a veni,
La pîrinți a mă peți!

Dacă steaua în decursul rostirii acestor versuri va străluci din ce în ce tot mai tare, atunci îl va avea pe acela la care gîndește; iar dacă steaua se va întuneca, atunci nu va avea parte și noroc de acela la care se gîndește.²⁴

Fetele din Moldova, județul Suceava, cari voiesc a se mărita, dacă în preseara Sfîntului Vasile e senin afară, iau bata de fustă în mină, își țintesc ochii la o stea luminoasă și, aruncînd neconținut cu bata în sus spre stea, zic:

Bată, betișoara mea!
Fă-te mare bălaur
Cu solzii de azur,
Și-du-te la ursitul meu,
5 Cel ales de Dumnezeu:
De le-i găsi pe pat,
Dă-l sub pat;
De le-i găsi pe scaun,
Dă-l sub scaun;
10 De le-i găsi pe cuptoriu,
Dă-l sub cuptoriu;
De le-i găsi

Unde le-i găsi,
Cu botul îl mușcă,
15 Cu nasul îl suflă,
Cu coada-l plesnește,

Cu urechile îl netezește
Și la mine-l pornește.
Să crepe, să plesnească,
20 La mine să se pornească!

Aceste cuvinte le spune fata de trei ori, apoi continuă:

Sfîntă stea!
Te mulțamește
Cu sfintele mătânii
Să-mi trimiți pe ursitul

Ursitoriul meu,
În vis să-l văz,
Aievea să-l visez!

După ce gătește aceste cuvinte de spus, face cîte trei mătânii la răsărit, apus, miazănoapte și miazăzi, vine în casă cu ochii legați sau numai închiși și, punînd mîna pe clește, învîrte focul, zicînd:

Cum nu poate toată lumea
Fără clește-a trage foc,
Așa și ursitul meu,
Cel ales de Dumnezeu,

Să nu poată-n loc a sta
Pîn-ce nu s-a arăta
În ast-noapte să-l visez!

După ce sîrșește de rostit și cuvintele acestea, pune bata fustei și cleștele la cap, apoi se culcă pe mîna dreaptă, pune palmele strînse între genuchi, și așa visează ursitul.²⁵

Fetele din unele părți ale Ungariei, cînd e cerul senin, încep a număra stelele de la 1-9, zicînd:

O stea cu două stele,
O stea cu trei stele,

O stea cu patru stele,
O stea cu cinci stele.

Și tot așa pînă la:

O stea cu nouă stele.

Iar cînd ajung la a noua stea, exclamă:

Această mîndră stea
Este orînda mea!

Și dacă steaua a noua, la care s-a oprit, este din împlinire o stea luminoasă, bucuria lor este nespuse de mare, căci în cazul acesta cred ele că orînda lor va fi un fecior holtei și avut. Iar dacă steaua nu e luminoasă, va fi urît și sărac.

Dacă cerul e nourat, fără stele, e semn că nu mulți pețitori vor umbla și nu multe nunți vor fi în acel an.²⁶

Cum au sîrșit cu stelele, se duc în grădină (livadă) la un păr, cu un ac, pîne și sare, și împungînd cu acul la rădăcina părului, rostesc de trei ori după olaltă următoarea vrajă:

Mă luai din casă
Di la²⁷ masă,

Cu ochii ochind,
Cu sprîncenele amăgînd,

- 5 Toți feciorii la mine să gîndească,
La mine să pornească.
Mă uitai în sus,
Nu văzui nemic;
Mă uitai la răsărit,
10 Văzui un păr mîndru înflorit
Și su²⁸ păr era un bou sur, mare,
Și pe bou 99 de ucenici²⁹ negri,
Singele i-l beau,
Oasele i le sfărmau,
15 În strat de moarte îl lăsau.
Eu din gură așa am grăit:
Lăsați voi 99 ucenici
Boul ăst bătrîn,
Nu-l chinuiți,
20 Nu-l trudiți,
Singele nu i-l beți,
Oasele nu i le sfărmați,
Și vă duceți voi 99 ucenici
Une³⁰ voi veni și eu,
25 Vă duceți la N. N.,
Cu 99 ace împungătoare
Împungeți-l

- Străpungeți-l;
Cu 99 sulii însuliță³¹ oare
30 Însulițați-l,
La mine mînați-l,
Că pînă³¹ ce veți duce
Vă făgăduiesc
Și vă voi și da
35 Pită și sare
Și 25 mătane.
De vă duceți
Și mi-l aduceți,
Nu-i dați stare a sta,
40 Mîncare a mîncă,
Popas a popăsi,
Horbe³² de a vorobi³³
Nici cu mamă, nici cu tată,
Făr'cu mine-ntîiași dată;
45 Nici cu finii,
Nici cu vecinii,
Cu drăguțele lui de-a se-ntîlni,
Nemic să nu poată povesti
Pînă la mine a veni!

- Ieși oaste
Scaraoaste
Din fundul mării,
Din țărîna văii.
5 Da așa ieși
Ca eu să nu te vād,
Să nu te aud,
Dar tu bine să mă vezi,
Bine să mă auzi,
10 Bine să m-ascuți,
Să te duci une te-oi mîna eu,
Că pînă ce ti duce
Eu îți făgăduiesc
Cocoș negru necîntat,
15 Copil de țigan negru nebotezat,
Pe seama d-tale bine gătāt.

- Eu îți făgăduiesc,
Dar nu sînt vernic³⁴
Și puternic.
20 Unde ai afla
Și de unde ai lua,
Să te duci la N. N.
Și să mi-l aduci,
Și de-a fi în lume,
25 Adă-l pe fune;
Și de-a fi în pat,
Țipă-l³⁵ sub pat:
De-a fi pe vatră,
Țipă-l sub vatră,
30 Trudește-l,
Chinuiește-l,
La mine pornește-l.

- Nu-i da stare a sta,
Mîncare a mîncă,
35 Popas a poposi,
Vorbe a vorovi,
Nici cu mamă, nici cu tată,
Pin' cu mine-ntîiași dată.

- Nemic să nu poată povesti
40 Pin' la mine a veni:
În ochi mi s-a uita,
În gură m-a săruta
Și pe mine m-a lua.³⁶

Sfîrșind cu pomii și ieșind din grădină, se duc pînă la un rîu sau pîrău din apropiere și, dacă acesta e înghețat, fac în el un produu, din care apoi se spală toate pe rînd, dacă sînt mai multe, zicînd:

- Rîuleț,
Sprinten, creț,
Să ne scapi de țipături³⁷
În anul următor,
Să fim ca niște flori

- Neninse,
Neatinse
Nici de brumă,
Nici de ciomă!³⁸

Prin rostirea acestor cuvinte, se cred fetele a fi scutite pentru anul ce urmează de orișice țipături, făcături și aruncături.

Iară dacă riul e dezghețat, atunci fata care s-a dus la dînsul pune peste rîu un răzlog, pe care-l numește punte, de-a lungul răzlogului pune brîul cu care e încinsă și după ce face aceasta, trece peste rîu pe răzlog de trei ori încolo și de trei ori înapoi, aruncînd totodată un struț de busuic pe apă. Dacă struțul se duce pe apă la vale, se va mărita, de rămîne locului, nu se va mărita.³⁹

După aceste, pune fiecare inelul său propriu la capătul răzlogului, merge pînă la mijlocul acestuia, se pleacă și se spală, zicînd:

- Bună seara, Sîn-Vasile!
Eu nu mă spāl
De zoioasă,
De lepoasă;
5 Da mă spāl
De ură,
De făcătură,
Să rămîn peste an:
Curată,
10 Luminată,
Ca sfîntul soare
Cînd răsare,

- Ca apa din fundul pămîntului,
Curată, curgătoare,
15 Ivindu-se pe fața pămîntului
La soare.
Eu mă rog, sfînte Vasile,
Să-mi trimiți ursitul meu
De trei ursite ursat,
20 De Dumnezeu dat,
De buni oameni îndemnat,
Să-l visez la noapte
Luîndu-mi inelul meu
de sub punte!

După ce s-au spălat și au rostit aceste cuvinte, iau inelul și brîul și se întorc iarăși acasă.⁴⁰

Fetele din Chioar, precum și din alte părți ale Ungariei, cum au sfîrșit de făcut produhul, încalecă pe un cîrnaț, ce-l duc anume cu ele de-acasă, și alergînd împrejurul produhului, zic:

- Sîn-Vasei tărcaț,
Dă-mi, Doamne, bărbat

- Căci de nu-mi vei da,
Eu m-oi infrupta!

Sau:

Sin-Vasei tărcat,
Dă-mi, Doamne, bărbat,

Căci de nu-mi vei da,
Eu m-oi săgeta!

După aceasta, întorcându-se acasă, ascund cîrnațul într-un loc anumit, iar cînd le sosesc pețitori, atunci îl iau de unde l-au ascuns, îl frig și puindu-l pe un tăieri (taler), îl dau pețitorilor ca să guste dintr-însul, în credință că, făcînd-o aceasta, pețitorii de bună seamă le vor lua.

Tot din acest cîrnaț dau ele de gustat și drăguților, dacă vreuna dintre dîsele are drăguț.⁴¹

O seamă de fete din Bucovina au datină să ieie de la clopoțelele urătorilor celor dinții ce urează busuiocul, cu de-a sila sau cu plată, și după aceea, cînd se duc la pîrâu, iau și busuiocul acesta cu dîsele, îl pun pe apa din pîrâu, legat cu un capăt de mal, și-l lasă apoi așa plutind pe suprafața apei pînă dimineată. Dimineata se duc apoi și-l caută. Dacă s-a prins rouă pe dînsul, însemnează că fata respectivă se va mărita după un moșneag, adică cîrunt ca busuiocul brumat; dacă nu s-a prins nimic, apoi va lua-o unul tînăr.⁴²

Unele iau un șmoc de busuioc și se duc cu dînsul la un pîrâu înghețat, farmă gheața și pun apoi șmocul cel de busuioc deasupra apei. De se prinde bură de busuioc, cred că au noroc; de nu se prinde nimic, n-au noroc.⁴³

După aceasta, întorcându-se de la pîrâu, cum ajung acasă, se desculță de o ciobotă și o aruncă peste casă. În care parte pică ciobota cu gura căputei, într-acea parte cred că se vor mărita.⁴⁴

Altele, din contra, pun o punte peste o fîntină și pe punte pun apoi un șmoc de busuioc. Făcînd aceasta, cred că după ce se culcă se visează trecînd cu mirele pe puntea aceea. Iar a doua zi dimineată, adică în ziua de Anul Nou, cum se scoală merg la fîntină și, dacă s-a prins de busuioc promoroacă, cred că mirii lor vor fi bogați; iar dacă nu s-a prins, că vor fi săraci.⁴⁵

O seamă fac iarăși așa: iau un struț de busuioc, îl leagă de un băț și-l pun într-o fîntină. A doua zi dimineată se duc la fîntină și, de găsesc busuiocul cu bură, cred că au noroc; de nu-l găsesc cu bură, cred că n-au noroc.⁴⁶

Dacă afară este troian mare și din cauza aceasta nu se pot duce pînă la un pîrâu, atunci ia fiecare fată cîte trei fire de busuioc, cari însemnează trei feciori ce le joacă mai adeseori, și le înfig în omăt, unde le lasă pînă dimineată. Dacă peste noapte s-a prins chidă (chidie) de dîsele, atunci pe care s-a prins mai multă chidă, acela cred ele că va fi mai bogat.⁴⁷

Fetele din Muntenia pun într-un vas cu apă o cracă de busuioc și una de măr, apoi o para de argint ca punte, lăsîndu-le astfel pînă dimineată, ca peste noapte să viseze pe tinerii ce le vor lua în căsătorie. Dacă împreună cu tinerii visează verdeată, vor fi mult norocoase; iar de vor visa bivoli, e semn rău și trebuie să caute o vrăjitoare ca să le desfacă de ursită.⁴⁸

Sosind de la rîu acasă, iau sămîntă de cîneapă, apoi se duce fiecare la lemnari⁴⁹ și seamănă puțină sămîntă peste dînsul. După aceasta se descing de un capăt de brîu și încep a grăpa⁵⁰ semănătura, zicînd:

Iată-mi fac brîul meu grapă,
Să mă visez la noapte măritată,
Culegînd cîneapă laolaltă
Cu alesul meu,

Cu ursitul meu,
De trei ursite ursat,
De Dumnezeu dat,
De buni oameni îndemnat!⁵¹

Gătînd astfel de grăpat, se duc în casă, iau o oală cu apă neîncepută, o pun în vatra focului și, învîrtînd-o, zic:

Nu învîrtesc oala,
Da-nvîrtesc pe ursitul meu,
Poate-i în acest sat,
Poate-i în cel sat...
5 De-i în pat,
Dă-l sub pat;
De-i pe laiță,
Dă-l sub laiță;
De-i la ușă,
10 Dă-l sub ușă;
Izbește-l,
Pornește-l,
La mine sosește-!
La mine-l pornește,

15 La mine-l sosește
Cu mîncarea lui,
Spre mîncarea mea,
Cu odihna lui,
Spre odihna mea,
20 Cu gîndul lui,
Spre gîndul meu,
Cu inima lui,
Spre inima mea.
Grăbește-l,
25 Pornește-l!
La mine-l pornește,
La mine-l grăbește.⁵²

Sfîrșind de rostit formula aceasta de vrajă, lasă oala cu apă să se încălzească. Iar după ce apa s-a încălzit de ajuns și după ce au mai pus într-însa și niște flori cari, după credința lor, au putere de a fărmece, precum de exemplu busuioc, matocină, odolean, lemnul-Domnului, năvalnic și altele, o iau de la foc, o toarnă într-o strachină sau într-o covățică și se spală cu dînsa. După ce s-au lăut, toarnă lăutoarea iarăși în oală și o pun la căpătii. Apoi se descing de brîul pe care l-au fost pus cu puțin mai înainte de aceasta de-a lungul răzlogului de peste pîrâu și cu care au grăpat sămîntă de cîneapă și, dimpreună cu inelul, pe care încă l-au pus la capătul răzlogului de la pîrâu, le pun sub perina de sub cap, crezînd că prin această faptă li s-a arătat în vis ursitul, adică feciorul care are să le ia.⁵³ O seamă de fete se dezbracă de toate hainele în cari sînt îmbrăcate și rămîn numai în cămașă. Iau apoi brîul și catrința, precum și o mînă de sămîntă de cîneapă și mergînd la lemnari, încep mai întîi a ara cu brîul printre surcele, apoi a semăna sămîntă cea de cîneapă și pe urmă a o grăpa cu catrința. După ce-au semănat și grăpat sămîntă, bat vreo cîteva mătânii și apoi îngenunchind se roagă Sf. Vasile, ca acesta să trimită pe urșiții lor spre a-i putea vedea peste noapte în vis. După aceasta, se întorc în casă, aștern patul cu catrința, iar brîul îl pun sub căpătii, mai bat vreo cîteva mătânii, și apoi se culcă. Făcînd aceasta, cred și spun că peste noapte visează pe urșiții sau ursitorii cari au să le ia de soții.⁵⁴

Altele ies cu ochii închiși din casă, se duc astfel pînă la trunchi și acolo seamănă puțină sămîntă de cîneapă. După ce au semănat, se dezbracă de straie și, începînd a grăpa cu acestea cînepa semănată, rostesc următoarele cuvinte:

Cum nu poate crește
Cînepa în acest loc,
Așa să n-aibă acela
Ce are să mă ia

Stare
Și-alinare,
Ci să vie
Să mă ia de soție!

După rostirea acestor cuvinte, se întorc în casă și pun hainele cu cari au grăpat cînepa sub căpătii. Însă nu unele și nu o dată mai pun sub cap, pe lingă aceste obiecte, încă și puțină mămăligă și sare, și anume așa ca nimeni dintre

căsași să nu știe nimic despre aceasta. Iar după ce au așternut patul și au pus toate obiectele de mai sus arătate sub cap, rostesc următoarele cuvinte:

Ursită, ursita mea,
Eu de nu te voi visa,
Inima-n tine-a crepa;

De nu mi-i veni prin vis,
Să rămii lumii de ris!

În urmă, după ce au rostit și cuvintele acestea, se culcă. Iar peste noapte își văd apoi, după cum spun ele, ursiții în vis.⁵⁵

Unele, semănînd sămînța de cînepă la lemnari, o grapă cu cămașa, zicînd:

Să mă visez cu ursitoriul meu
Cel ales de Dumnezeu!

Culegînd cînep-aceasta!

Și dacă au grăpat bine, că n-a rămas nici un singur fir deasupra, cred și spun că ursiții lor, cari au să le ia, au să fie buni și tăcuți ca pămîntul; iar dacă rămîne sămînța deasupra, zic că au să fie săraci și răi.⁵⁶

Altele iarăși, după ce seamănă sămînța de cînepă la trunchi și o grapă cu catrința sau cu fusta, încunjură de trei ori casa în pielea goală, iar după a treia oară, mergînd iarăși la trunchi, unde au semănat, iau de acolo sămînța sau țernă și cite fire de sămînță se întimplă că iau dimpreună cu țerna aceea, atîția ani cred ele că nu se mărită.

La această ocaziune se zice că unele fete își văd chiar și ursitul la spate. Dar fiindcă-l văd pe neașteptate, multe dintre dinsele se sperie, se bolnăvesc și chiar și mor de frică.⁵⁷

Și iarăși o seamă aruncă în cuptor foc de mălai. După aceasta încunjură casa de două ori după olaltă în pielea goală; apoi, băgîndu-se în casă, aruncă sămînța de cînepă în cuptor.

Ies apoi din nou afară, încunjură a treia oară casa și dacă, cînd se întorc în casă după a treia încunjurare, aud sămînța pocnind, cred că se vor mărita în anul ce urmează; iar de nu pocnește sămînța, cred că nu se vor mărita degrabă.⁵⁸

Tot cam așa fac și fetele din unele părți ale Moldovei.

Acestea încă se duc în noaptea spre Sf. Vasile la trunchi, se dezbracă în pielea goală, își iau cerceii din urechi și mărgelele de la gît; seamănă la trunchi sămînța de cînepă și o greblă cu straiile ce le țin în mînă, ca și cum ar da cu grebla. Apoi se duc în tinda casei, unde se îmbracă cu cămașa: iar celelalte strai, după ce intră în casă, le pun sub cap, se culcă și-și visează partea.⁵⁹

În alte părți, tot din Moldova, se strîng mai multe fete la un loc, uneia dintre ele îi leagă ochii cu un testemel, și astfel legată trebuie să meargă la un trunchi unde se taie ziua lemne.

După ce a ajuns la starea locului, apucă de jos deodată, cît poate să ducă, un braț de vreascuri, le duce în casă și celelalte fete le numără: dacă-s cu soț, fata se mărită în anul acela; contrar, nu.⁶⁰

Fetele din unele părți ale Transilvaniei, cari asemenea îndătină de a vrăji la tăietor, rostesc următoarele cuvinte:

Sint Vasile! m-aș ruga
Pe mine-a mă asculta,
C-astă noapte
Mie poate
5 Ca să-mi facă
Ce să-mi placă,
Să-mi trimiți un pețitor
De la vatră, ori cuptor,
C-un crișar descîntător,
10 Aicea la tăitor!
Să-l apuci,
Să-l aduci

Pe-un gătej
Cu pîrlej.
15 Ori pe care din flăcări
Să-l aduci,
Fie mut, fie ciuntat,
Numai să-mi fie bărbat!
Că eu o cruce ți-oi da;
20 Iar de nu, te-oi blăstăma
Și de rău te-oi însemna!
Și te rog, Sfinte Vasile,
Să-mi aduci unul din sînîn.
Amin!⁶¹

După ce au sfinșit cu tăietoriul sau lemnariul, mai fiecare fată, care voiește a ști anume cine va lua-o de soție, se duce c-o lumină aprinsă la fîntînă, se uită în apa acesteia, și a cărui fecior umbră va vedea-o în apă, acela are s-o ia de soție.⁶²

Tot așa fac și fetele din Moldova.

Fata din această țeară, care voiește să-și vadă partea, după ce a părăsit tăietorul, se duce în casă, ia lumina de la Paști, se duce cu dînsa la fîntînă, pleacă capul în fîntînă, se acopere cu o prostire, aprinde lumina, și dacă are să se mărite în acel an, își vede partea.⁶³

Dacă nu se află fîntînă în apropiere, se duce la un pîrâu, iar dacă nici pîrâu nu se află prin apropiere, atunci se uită chiar și într-un ciubăr, în care se află apă de mai înainte adusă, și uitîndu-se într-insul zice că i se oglindează viitorul.

Această datină a fetelor de a se uita spre Sf. Vasile în fîntînă a dat cu timpul naștere următoarei satire:

Mă uitai într-o fîntînă,
Mă văzui fată bătrînă;

Mă uitai într-o găleată,
Mă văzui fată gușată.⁶⁴

Fetele din districtul Cernăuțului, precum bunăoară cele din comuna Mahala, aduc o cofă de apă și, puind-o înaintea casei sau în tindă, încunjură de trei ori casa în pielea goală. După aceasta, aducînd o oglindă și o lumină aprinsă, pun oglinda pe cofă și, ținînd lumina în mînă, se uită în apă și în oglindă, și făcînd aceasta se zice că-și văd ursitul atît în cofă cît și în oglindă.⁶⁵

Alte fete, tot din Bucovina, pun în seara spre Sf. Vasile o oglindă dinaintea lor și alta la spate; apoi aprind lumini sfințite de la Paști și, uitîndu-se în oglinzi, spun că-și văd ursitoriul.⁶⁶

Fetele din Moldova, ținutul Sucevei, vîind a-și vedea ursita, se duc cite două într-o odaie, și așezîndu-se una dintre dinsele pe un scaun, își pune o oglindă în față și alta în dos, iar la capetele oglinzilor pune cite o lumină, ca să reflecteze în amîndouă oglinzile. Puindu-se pe scaun și uitîndu-se în oglinzi, nu vorbește și nu face nici o mișcare, fără numai se uită fix în oglindă. Cealaltă fată însă stă deoparte pentru trebuința de primejdie.

După o lungă vreme de privire i se arată ceva fetei în oglindă, după care își cunoaște viitorul. Așa, de vede o biserică, e semn că are să se facă călugăriță; de vede preoți mulți, are să moară; de vede un băietan și nu-l cunoaște, are să se mărite după un bărbat străin.⁶⁷

În alte părți, tot din Moldova, fata care voiește să știe care-i va fi ursitul, precum și ceea ce i s-a întâmpla în decursul anului ce urmează, nu mănincă nimic toată ziua; către miezul nopții așază două oglinzi, una în fața alteia, iar între dinsele pune patru luminări, două de o parte și două de alta; apoi se așază în dosul unei oglinzi și se uită printre luminări fix în cealaltă, fără să clipească. În acest timp fata trebuie să fie singură în casă și dezbrăcată, cu sinul gol. Iară ceea ce i se va întâmpla peste anul acela precum și ursitul care o va lua i se vor arăta deslușit în oglindă.

În alte locuri, așijderea din Moldova, iau două luminări de ceară, cari au ars numai la Înviere, le aprind și se pun între dinsele înaintea oglinzii (ori se duc și se uită în fîntină). Însă fata în acel timp trebuie să fie îmbrăcată toată în alb.⁶⁸ O seamă de fete din Bucovina, după ce au sfîrșit cu căutatul în oglinzi, se duc iarăși la fîntină, gîrlă, pîrâu sau ce este, și ajungînd la starea locului, rostesc următoarele cuvinte:

Eu scutur lacu,	Și de le-i găsi mîncînd,
Lacu scutură pe dracu.	Nu-i da a mîncă;
Ieși drace, de unde ești,	25 Iar de le-i găsi bînd,
Și iuti să mi te pornești	Nu-i da a bea.
5 După ursitorul meu	Trîntește-l,
Ce mi-i dat de Dumnezeu...	Izbește-l,
De nu le-i găsi în sat,	Plesnește-l,
Du-te-n al doilea sat;	Curînd pornește-l,
De nu le-i găsi în al doilea sat,	30 Pornește-l la mine
10 Du-te-n al treilea sat;	Prin codru de sine,
De nu le-i găsi-n al treilea,	Prin sat fără rușine,
Du-te în al patrulea;	Pe la apă fără vad,
De nu le-i găsi-n al patrulea,	35 Pe la gard
Du-te în al cincilea;	Fără prilaz,
15 De nu le-i găsi-n al cincilea,	Să vie degrabă,
Du-te în al șaselea;	Fără zăbavă,
De nu le-i găsi-n al șaselea,	Cu gura căscată,
Du-te în al șaptelea;	40 Cu limba înfocată,
De nu le-i găsi-n al șaptelea,	Și pînă cu mine nu s-a logodi
20 Du-te în al optulea;	Să se bată de-a plesni,
De nu le-i găsi-n al optulea,	Și pînă cu mine nu s-a cununa
Du-te în al noulea.	Să se bată de-a crăpa. ⁶⁹

După ce au rostit cuvintele aceste, iau o gură de apă din fîntină, produh sau ce este, și o duc acasă. Sosind și întrînd în casă, rișnesc un pumn de grăunțe de păpușoi, fac din făina ce iese din grăunțele rișnite, precum și din apa adusă, o turțiță și o coc în gura cuptorului. După ce s-a copt turțița, o iau cu lopata și o pun în mijlocul casei sau pe prag. Cheamă apoi mița sau cînele ca s-o mînce. De-o mîncă, e semn că fata care a făcut-o și a pus-o acolo se va mărita; de n-o mîncă nu se va mărita.⁷⁰

În multe locuri însă nu se duc numai o singură fată la fîntină sau pîrâu, ci mai multe deodată, dar fără să vorbească între olaltă sau să riză, ci tăcînd. Iar după ce au ajuns la starea locului, se pleacă în genuchi, iau apă în gură, și precum au mers în tăcere, tot așa se întorc și îndărăt.

De însemnat e încă și aceea că apa, despre care ni-i vorba, se aduce, numai dacă se poate și dacă pîrăul, de la care o aduc, nu e departe, în genuchi.

După ce-au sosit acasă, iau puțină făină de păpușoi, toarnă apa adusă peste dînsa și apoi, frămîntînd-o cu cotul drept, fac mai multe turțițe dintr-însa.

Sfîrșind turțițele de făcut, le menesc care pentru care fată e făcută și apoi le pun pe vatră în jăratie ca să se coacă. A doua zi dimineată, cum se scoală, cel dintîi lucru ce-l fac e că cheamă cînele și le aruncă acestuia ca să le mînce. Pe care șiușulează o apucă mai întîi, aceea se va căsători mai degrabă. Dacă cînele nu vrea să le mînce, ies cu dinsele afară și le aruncă la mascuri sau la galițe, și dacă se întîmplă tot așa, apoi tot aceeași socotință o au.⁷¹

Unele fete toarnă apa ce o aduc în gură de la fîntină sau gîrlă într-o cantitate anumită de făină și tot pe atîta sare și din tustrele obiectele acestea fac o turțiță, pe care o pun apoi în vatra focului ca să se coacă. După ce s-a copt de ajuns, și anume cînd merg să se culce, o înghit, cu toate că, fiind plămădită din atîta sare pe cită și făină, e foarte sărată. Făcînd aceasta, spun că peste noapte își visează ursitul.⁷²

Fetele din Moldova aduc de trei ori după olaltă trei guri de apă de la fîntină, fără ca să fie văzute sau să vorbească cu cineva. După ce au adus apa, iau făină cît încapă între trei degete de trei ori, iau apoi sare de trei ori cu trei degete și, puînd făina și sarea aceasta în apa ce-au adus-o mai înainte, fac dintr-însele o turțiță. După ce au făcut turta aceasta, jumătate o mîncă, iară cealaltă jumătate o pun sub pernă; descîng apoi briul, bat nouă mătani, și-l pun asemenea sub pernă. Făcînd aceasta, noaptea visează că partea, adecă ursiții, le aduce apă de băut.

În alte părți, tot din Moldova, fata cară apă cu gura de la fîntină și face turtă din sare cît încapă în o coajă de nucă și din făină cît încapă în două coji de nucă.⁷³

În Transilvania, fata care voiește să-și cunoască viitorul bărbat se duce precis înainte de miezul nopții, dimpreună cu mumă-sa sau cu altă fată, care asemenea voiește a cerca ce noroc va avea peste an, la fîntină sau la vreun izvor, ținînd ambele cite un pahar în mînă. Ajungînd la starea locului, scot cu găleata apă și umplu paharele cam pînă la jumătate; după aceasta, bagă fiecare în paharul său un albuș de ou, pe care l-au adus anume cu sine.

Din acest albuș, care plutește pe deasupra apei, se fac diferite figuri și din figurile acestea apoi babele știutoare explică fiecărei fete cum are să fie viitorul ei soț.⁷⁴

Fetele din unele părți ale Bucovinei, precum bunăoară cele din Mahala, se duc la fîntină, aduc apă neîncepută, măsoară nouă pahare și pun apa astfel măsurată într-un vas anumit, unde o lasă pînă a doua zi dimineată. A doua zi, des-dimineată, măsoară apa cu același pahar și, dacă peste noapte a crescut apa, adecă dacă ies de astă dată zece pahare, apoi îi după gîndul lor; iară de nu ies, nu li se împlinește voia.⁷⁵ În fine, fetele din unele părți ale Moldovei, precum cele din județul Sucevei, cum a sosit miezul nopții, sau ceva și mai tîrziu, adecă cînd s-au astîmpărat plugarii de arat, vîind numaidecît să știe încotro au să se mărite, ies afară călare pe melesteu, se suie pe poartă și zic: „U! partea mea! unde ești?”

Făcînd aceasta, ascultă, și încotro aud cîinii lătrînd, de acolo se așteaptă că le va veni partea, într-acolo se vor mărita.⁷⁶

Iar fetele din Transilvania, cari sînt curioase să știe încotro se vor mărita, ies afară pe la miezul nopții sau ceva mai tîrziu, adică cînd se apropie cîntatul cocoșilor, și ținînd o bucată de colac de la Crăciun în gură, ascultă s-audă dincotro vor cînta cocoșii, și din care parte aud cel dintîi cocoș cîntînd sau cel dintîi cine lătrînd, din acea parte cred ele că le va fi orînda.⁷⁷

Sosînd miezul nopții, anul vechi a dispărut și dimpreună cu dînsul s-au sfîrșit și datinele și credințele din seara cea de pe urmă a acestuia. Deci fiecare fată grăbește acuma să se culce cît mai degrabă, să aibă măcar ceva timp de dormit, ca să-și poată visa ursitul, căci acuși zorile Anului Nou se arată de după culmele dealurilor și ele trebuie să se scoale deodată cu acestea spre a începe un nou șir de datine și credințe.

NOTE

1. S. Botezan, *Seara de Sin-Vasii în Maramureș*, publ. în *Familia*, an. V, Pesta, 1869, p. 49-51; com. de dl. Elia Pop, învățător în Șomcuta Mare: „În seara de Sin-Vasei, se duc unele fete a număra parii dintr-un gard de nuiele, ca să afle cum le vor fi pețitorii, respective bărbaii. Ajungînd la gard, încep a număra: 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1. Acest un crede ceea ce a numărat cum că e cel menit de soț al ei. Îl instruță apoi cu panglice, cu barbenoc și cu verdeață, mai ales de cumva parul acela e drept și scortșos, căci atunci crede ea că se va mărita după un fecior frumos, zdravăn și avut; iar de e belit de scoarță, atunci crede că va fi sărac.”
- 1 bis. Datina fetelor române din Bucovina.
2. Unii români din Bucovina spun că, voind a li se arăta mai bine, merg în haina în care s-au născut, vasăzică în pielea goală. Iar românii din Moldova spun că merg numai în cămașă. Cf. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 145: „Ca să știe cum îi va fi soțul, fata se dezbracă numai în cămașă, se despletește, își leagă ochii, iese în ogradă, și pe dibuite începe să numere parii de la gard. La al zecelea par se oprește și după ce-l înseamnă, legîndu-l cu o șuviță de păr din capu-i, se întoarce în casă.”
3. Datina fetelor din Bucovina și Moldova. Cf. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 145-146: „Pe aiurea fetele se leagă una pe alta la ochi și cea care nu-i legată duce pe cealaltă la un gard, de numără nouă pari de-a rîndul, iar la cel de-al noulea leagă un fir de busuioac cu ceva roșu.”
4. S. Botezan, *op. cit.*, p. 50.
5. Datina fetelor din Bucovina, și anume: a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean; a celor din Bălăceana, com. de G. Boca; a celor din Sint-Ilie, com. de Eug. Cojocariu, stud. gimn.; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop; a celor din Todirești, com. de Nic. Rădășan; a celor din Fundu Moldovei, com. de Eus. Mercheș, stud. gimn.; a celor din Volovăț, com. de I. Buliga; a celor din Frătăuțu Vechi, dict. de Axenia Sofroni; a celor din Frătăuțu Nou, com. de Iul. Sidor, stud. gimn.; și a celor din Bilca, dict. de Glicheria Crăsnian. S. Botezan, *op. cit.*, p. 50, spune că fetele din Maramureș leagă parul cel dintîi pe care-l ating cu mîna. Prin urmare, după S. Botezan ele nu numără parii cum fac toate fetele din Bucovina. Ori pe care român din Bucovina însă îl vei întreba ce fac fetele în seara spre Sf. Vasile, îți va răspunde: numără parii.
6. Dat. fet. din Bilca, com. de dl. G. Brăilean. Cu privire la adj. ursat din aceste versuri, trebuie să însemnez că aici e o licență poetică populară, care provine numai în farmece și vrăji. Eu l-am scris așa după cum mi s-a comunicat. De altmîntrelea, după părerea mea, ar trebui să fie ursit.
7. Dat. fetelor din Buninți, dict. de Irina Jalobă.

8. Com. de dl. P. Herescu, învățător în Găinești: „Fetele, ca să vadă de se vor mărita în acest carneval, ies în ajunul Anului Nou cite două, leagă la ochi cu o cîrță una pe cealaltă și o duce la gard, unde numără nouă pari și al zecelea îl leagă cu o bucată de cîrță; astfel face și cealaltă, legată la ochi de cea dintîi.”
9. Din mss. d-lui I. Pop Reteganul: „În Vama fetele își caută de noroc în presara de Sin-Vasii cu numărutul parilor, adică fata care voiește să se mărite, în seara aceea se leagă la ochi și merge la un gard și-i numără parii pînă la unsprezece, pe care apoi îl leagă apoi cu un fir de ață, ca apoi dimineața, cînd îl va căuta, să-l poată cunoaște.”
10. Credința tuturor fetelor din Bucovina.
11. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 141-146: „A doua zi, caută parul însămnat și de va fi drept și sănătos, va avea parte de un bărbat tînăr, voinic și frumos, iar de va fi strîmb și cioturos, nici bărbatul nu-i va fi mai de seamă”. „În alte locuri fata iese afară nedezbrăcată și parul face alte prevestiri. Așa, dacă parul va fi cioturos, nodoros și coșos, soțul va fi bogat, de va fi neted și fără cioturi, el va fi calic”. „A doua zi să duce de-și vede parul. Dacă-i drept și cu coajă are s-o ieie unul frumos și bogat; de-i strîmb și fără coajă, o va lua un urît, schiop și sărac”. — Com. de dl. P. Herescu: „A doua zi se duc să vadă ce fel de pari au legat; de sînt ciotoși, bărbaii le vor fi văduvoi și cu copii mulți; de vor fi fără coajă, le vor lua oameni săraci; de vor fi cu coajă, le vor lua oameni bogați; de vor fi scurți, și bărbaii vor fi tot astfel”. — Din mss. d-lui I. Pop Reteganul: „De cumva parul cel legat e drept și fără noduri, atunci ea va avea un bărbat zdravăn și frumos; dacă parul e strîmb și nodoros, va avea un bărbat urît. Și această căutare o țin de adevărată.”
12. Această datină e uzitată în Bucovina și în seara spre Sf. Andrei. Iar V. Alecsandri, *Opere complete*, București, 1875, p. 247, scrie: „Fetele române întrebunțează deosebite mijloace de a cunoște ursiții ce vor avea. Unele descîntă izvoarele, crezînd că vor vedea în fața apei chipurile bărbaiilor de cari vor avea parte; altele își leagă ochii în noaptea ajunului Bobotezei și merg de pun mîna pe un par din gardul casei. Dacă se întâmplă ca acel par să fie drept și curat, ursitul are să fie înalt și bine făcut; iar dacă din contră parul e strîmb și nodoros, ursitul are să fie bătrîn și urît.”
13. Dat. și cred. fetelor din cele mai multe părți ale Bucovinei, precum: din Stupca, com. de Onufr. Căilean; Costina, com. de V. Huțan; St. Ilie, com. de Eug. Cojocariu; Reuseni, com. de Vas. Pop; Volovăț, com. de Ilie Buliga; Frătăuțu Vechi, dict. Axen. Sofroni; Frătăuțu Nou, com. de Iul. Sidor, și Bilca, dict. de Gl. Crăsnian. Cf. Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuți, 1894, nr. 79: „Fetele cari vor să știe cînd se vor mărita, merg la birlogul porcilor și zic: hîr în ist an! Dacă grohăiesc atunci porcii, apoi se crede că se vor mărita în acel an; dacă aceste animale nu se răspund, apoi trebuie a zice: hîr la anul! etc. Dacă însă nu răspund defel apoi nu se vor mărita nicicînd.”
14. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 144; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 7; com. de dl. P. Herescu: „Se duce fata de măritat la cotețul porcilor și strigă: huidea acum! Dacă porcii grohăiesc la acest strigăt, e semn că se va mărita chiar în iarna aceea. De nu grohăiesc, mai strigă: huidea la anul! De nu răspund nici la al doilea strigăt, e semn că nu se mărită degrabă.”
15. Com. de dl. Paul Beșu.
16. S. C. Mindrescu, *Literatură și obiceiuri populare*, București, 1892, p. 230.
17. T. Frîncu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 124.
18. Din mss. d-lui Pop Reteganul: „Tot spre Anul Nou mai ies fetele la cotețul porcilor încet: de grohotesc porcii îndată, e semn cum că în acele cișlegi s-or mărita; dacă nu grohotesc, atunci dau o dată cu piciorul în pămînt. De grohotesc după cea dintîi lovitură de picior, s-or căsători peste un an; la din contră, tot dau cu piciorul în pămînt și numără și la a cîtea lovitură grohotesc la atîția ani se vor mărita.”
19. Com. de dl. El. Pop.
20. Dat. fetelor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
21. Com. de dl. El. Pop.

22. Dat. fetelor din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuș: „Merg la vaci și dau cu piciorul în una dintre dinsele. Dacă vaca se scoală îndată cum a dat într-însa, atunci se va mărita în curînd; dacă se scoală puțin mai tîrziu, se va mărita într-un an; iar dacă nu se scoală pînă ce nu dă de vreo citeva ori cu piciorul într-însa, atunci crede ea că se va mărita în atîția ani de cîte ori a dat cu piciorul”; *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 145; G. S. Ionean, *Mica colecțiune de superstițiile poporului român*, Buzău, 1888, p. 47: „În dimineața de Sf. Vasile fetele mari se duc în oborul vacilor și dau cu piciorul drept într-o vacă, care șade culcată, zicînd: «Hăi iestimp, hăi altă dată, hăi la anul, hăi la doi ani etc.» și la ce zicere se va scula vaca, în acel timp se vor mărita.”
23. Din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuș: „Merg la staulul oilor cu ochii legați și, dacă prind cu mina o mioară, atunci zic că nu se vor mărita; iar dacă prind cu mina un cirilan sau un berbece, atunci cred că se vor mărita”; *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 145; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 7.
24. Din Pătrăuș, sat în distr. Sucevei, dict. de Ioana Gramadă și com. de Leon Holca, stud. gimn.
25. Com. de dl. P. Herescu.
26. Com. de dl. El. Pop.
27. Di la – de la.
28. Su = sub.
29. Ucenici = draci.
30. Une = unde.
31. Pin' = pentru.
32. Horbe = vorbe.
33. Vorobi = vorbi.
34. Vernic = vrednic.
35. Țipă-l = aruncă-l.
36. Ilie Popescu, *Descintece din Ripa de Sus, Transilvania*, publ. în *Tribuna*, an. X, Sibiu, 1893, nr. 124
37. Țipătore – după cum scrie S. Botezan, *op. cit.* p. 51 – se numesc în Maramureș toate boalele (sau nenorocirile) cari, după credința țărăncilor noastre, provin din niscari operațiuni necurate (făcături), întreprinse de inimicele personale ori familiare, cu intențiunea de a face stricăciune în frumusețea sau sănătatea cuiva.
38. S. Botezan, *op. cit.*, p. 51.
39. Dat. și cred. fetelor din Bucovina.
40. Com. de dl. G. Brăilean.
41. Com. de dl. El. Pop.
42. Datina și cred. fetelor din Ilișești, com. de dl. G. Forgaciu, învățător.
43. Dat. și cred. fetelor din Sînt-Ilie, com. de Eug. Cojocariu.
44. *Idem*.
45. Dat. și cred. fetelor din Udești, dict. de Ileana Rotariu, și a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop.
46. Dat. și cred. fetelor din Todirești, com. de Nic. Rădășan.
47. Dat. și cred. fetelor din Costina, com. de Vas. Huțan.
48. G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 47; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 12-13.
49. Lemnariul se numește pe unele locuri tăietori și trunchi. Sub aceste cuvinte românii din Bucovina înțeleg mai întîi locul unde se taie lemnele, apoi și o bucată de lemn, un trunchi pe care taie ei lemnele.
50. Unele spun că nu cu briul grapă ele această sămîntă, ci se dezbracă de cămașă și cu cămașa o grapă. Iar cînd se culcă, pun cămașa sub cap, nu briul, după cum se va vedea despre aceasta mai la vale.
51. Com. de dl. G. Brăilean.
52. Aceasta mi-a dictat-o o româncă din Crasna, distr. Storojinețului.
53. Dat. și cred. fetelor din Bucovina.

54. Dat. și cred. fetelelor din Frătăușul Vechi, dict. de Catrina Dascăl și Domnica Ionesi; a celor din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor; și a celor din Bosanci, com. de Sim. Șutu.
55. Dat. și cred. fetelor din Stroiești, sat în distr. Sucevei, com. de G. Bîrtioiu, stud. gimn.
56. Dat. și cred. fetelor din Reuseni, com. de V. Pop.
57. Dat. și cred. fetelor din Mahala, sat dincolo de Prut în Bucovina, com. de dl. G. Tomoiagă.
58. *Idem*.
59. *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, 1893, p. 128. Ba în Moldova, după cum cetim tot în *Șezătoarea*, an. II, p. 127, chiar și „flăcăii, cari vor să-și cunoască ursita, după ce au urat prin sat, se duc la trunchiul unde se taie lemne și se dezbracă în pielea goală. Apoi vin în casă, își pun îmbrăcămîntea sub pernă și în somn își văd ursita”.
60. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 8.
61. Publ. de Iuliu Bugnariu, învățător, în *Gazeta poporului*, an. II, Timișoara, 1886, nr. 49, p. 10.
62. Dat. fet. din Ilișești, com. de dl. G. Forgaciu.
63. *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 146; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 12: „... iar cînd se uită în fîntînă se acopere cu o prostire pe deasupra capului și a gavanului fîntinei”; com. de dl. P. Herescu: „Înspre Sf. Vasile, fata se duce cu lumina aprinsă la fîntînă, după ce s-a acoperit pe cap cu un suman, se uită în apă fără să clipească, cînd își vede ursitul”.
64. Din mss. dl. I. Pop-Reteganul.
65. Com. de dl. G. Tomoiagă.
66. Dat. fetelor din Sînt-Ilie, com. de Eug. Cojocariu.
67. *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 127. Această datină e uzitată și în județul Brăila, cu aceea deosebire numai că ea se practică în noaptea spre Bobotează.
68. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 11-12.
69. Dat. fetelor din Poieni, distr. Siretului, com. de Dim. Furtună, stud. gimn.
70. Dat. fetelor din Poieni, com. de Dim. Furtună; a celor din Todirești, com. de Nic. Rădășan; a celor din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuș: „În sara spre Sf. Vasile aduc cu gura apă de la un pîrîu, fără ca să riză, și fac cu apa astfel adusă și cu făină de păpușoi niște șuşulețe, și apoi cocîndu-le, le pun în mijlocul casei. Aduc după aceasta un cîne sau o miță în casă și caută ca să ia una, și a cărei șuşuleată o ia întîi, aceea se mărită mai întîi.”
71. Dat. și cred. fetelor din Bilca, com. de dl. G. Brăilean.
72. Com. de dl. Onest Dlujușchi: „Unele fete din Moldova și Muntenia, precum cele din Dulcești, Leonești, Ghermănești, Rîmnic și Craiova, o fac aceasta spre Bobotează.”
73. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 146; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 12.
74. Com. de dl. B. B. Iosof.
75. Com. de dl. G. Tomoiagă.
76. *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 145; com. de dl. P. Herescu: „În spre Sf. Vasile noaptea, hăt tîrziu, cam despre ziuă, cînd plugarii s-au astîmpărat, fata iese afară și încotro aude cîinii lătrînd, oricare cîne din sat, într-acolo crede că se va mărita, va deveni gospodină”.
77. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

VIII. ANUL NOU

În ziua de Sfințitul Vasile sau Anul Nou, numit în unele locuri Crăciunul mic¹, iar în altele, precum bunăoară în Banat, pe lângă Crăciunul mic², încă și fratele Crăciunului³, des-dimineață, pînă a nu răsări soarele, toate fetele, cari de cu seară au legat parii, se scoală și, ducîndu-se la gard, caută cu de-mînuțul cum sînt parii pe cari i-au legat⁴. Dacă parul legat de dinsele e drept, sănătos, cu coajă și neted, atunci bucuria lor e nespuse de mare, căci atunci, după cum am arătat în capitolul VI, viitorul lor bărbat sau soț va fi frumos la făptură, înalt de statură, sănătos și avut. Din contra, dacă parul legat e ciotoros, fără coajă și putregăios, atunci pare că le-ai fi opărit, așa se supără de tare, căci cred ele că atunci viitorul lor bărbat va fi urît, bolocănos, bolnăvicios și sărăcăcios.

Iar dacă din întîmplare una sau alta nu află parul, ce l-au legat, din cauză că semnul cu care a fost legat l-a luat vîntul și l-a aruncat cine știe unde, pe niște spini sau alți mărăcini, atunci supărarea lor e și mai mare, căci atunci ursitul lor le va muri și partea le va fi spinoasă.⁵

După ce-au perîndat toți parii și-au văzut cum sînt aceștia, iau cîte o mîină de grîu și se duc la produul ce l-au făcut de cu seară, sau la un alt produu, ori la o fîntînă, și, după ce ajung la starea locului, îl aruncă în apă. Dacă tot grîul aruncat se cufundă în apă, atunci e un semn că nu se vor mărita în acea iarnă; iar dacă mai rămîne grîu pe apă, atunci au bună speranță că se vor mărita în cîșlegile de iarnă.⁶

În caz cînd uneia sau altei fete nu i s-a arătat nici ursitul, nici că se va putea mărita în cîșlegile de iarnă, atunci își iau din nou refugiu la diferite fermece și vrăji, ca și în ajun.

Așa fetele din unele părți ale Transilvaniei, în cazul din urmă, se duc în ziua de Anul Nou, des-dimineață, pînă la un rîu, taie un produh în gheață și apoi, umplîndu-și vasele cu apă dintr-însul, zic:

Sin-Văsii tîrcat,
Doamne, dă-mi bărbat,

Fie cît de blăstămat,
Numai s-aibă clop în cap.⁷

Fetele din unele părți ale Bucovinei, din contra, merg în ziua de Sf. Vasile, des-dimineață, pînă la fîntînă, scot patru ciuturi de apă și dintr-a patra ciătură beau nouă guri de apă. Făcînd aceasta, cred că cîți oameni vor veni în ziua de Anul Nou la fîntîna respectivă, atîția pețitori le vor veni și lor.⁸

Iar acele fete, tot din Bucovina, cari doresc să fie numaidecît iubite și jucate de feciori, se scoală în ziua de Anul Nou, des-dimineață, iau cîte o bucățică de pîne și sare, se duc cu dinsele la o fîntînă sau la un rîu și, aruncîndu-le în apă, zic:

Bună dimineața, apă albastră!
Fă-mă mîndră și frumoasă
Ca sfințitul soare
Cînd răsare,

Ca garoafa cînd înfloare,
Ca struțul flăcăilor
Și ca jocul fetelor!⁹

Tot atunci pun o seamă dintre dinsele busuioc în troaca sau halăul din care beau vitele apă, anume ca să tragă feciorii la dinsele, după cum trag și vitele la apă.¹⁰

Fata ce-a făcut-o aceasta, ducîndu-se după amiază la joc, care fecior o cheamă mai întîi la joc și joacă cu dînsa, acela crede ea că-i va fi partea.¹¹

Fetele din unele părți ale Moldovei, însă cînd se duc în această dimineață la muls vacile, iau apă în doniță și, spălîndu-se cu dînsa, zic:

Apă albă pomiroasă,
Mă spală, mă fă frumoasă,
Să le plac flăcăilor
Ca vinul boierilor,
Să fiu ca sfințitul soare

Cînd răsare,
Ca și mărul plin de floare,
Ca o capră bourată,
De toată lumea lăudată!

Și abia după ce s-au spălat și au rostit de trei ori după olaltă, în timpul spălării, cuvintele acestea, încep a mulge vacile.¹²

Alte fete tot din Moldova, stînd în picioare, în timpul cînd răsare soarele, cu mîinile la piept și cu fața la răsărit, zic:

– Soare, soare,
Frățioare!
Ochii mei de mierloșită,
Limba mea de brîndușită,
5 Limba mea de glas de cuc.
Soare, soare,
Frățioare!
Nu răsări
Pe munți, pe codri,

Pe curți zugrăvite,
10 Pe movili clădite,
Răsai pe satul meu
Și fă frumos trupul meu,
Să vadă, să știe lumea și norodu;
Să stai în gura mea
Cum stă lumea și ascultă cucu
15 Cînd cîntă în mijlocul codrului
Și telegarii din fundul grajdului.¹³

Pe cînd fetele cele mari fac cele ce s-au arătat mai sus, pe atunci mamele lor se interesează de alte lucruri și anume ca să le meargă bine în gospodărie.

Deci acestea, cum se scoală în ziua de Anul Nou și mătură casa, iau atît gunoiul acesta cît și acela ce l-au fost adunat cu vreo cîteva zile mai înainte de aceasta de prin odăi și l-au ținut îndosit într-un ungher și, scoțîndu-l afară, îl duc și-l pun pe la rădăcinile pomilor, crezînd că aceștia vor rodi apoi în anul ce urmează mai bine de cum au rodit în anul trecut.

După ce au aruncat gunoiul, întorcîndu-se în casă, iau un brîu și așternîndu-l înaintea ușei, dau în mijlocul brîului acestuia de mîncare găinelor, ca să nu le mînnice uliul peste an.¹⁴

După ce au măturat și dereticat prin casă, femeile măritate din Muntenia fac piftie¹⁵, ca să le fie corpul fraged și gras ca piftia.¹⁶

Româncele din Banat, voind ca familiei să-i meargă peste întreg anul lucrurile tot înainte și să facă spor, au datină să fiarbă în ziua de Anul Nou un cap de porc sau un purcel, nicidecum însă o găină, în credință că, precum porcul rimuiește tot înainte, așa și lucrurile din casă să meargă tot spre spor; iar defel nu găină, pentru că, precum găina rișchie tot înapoi, așa și familiei unde se mînnică în ziua de Anul Nou găină îi merg trebile tot înapoi.¹⁷

În fine, româncele sau mai bine zis armâncele din Turcia europeană fac în ziua de Anul Nou „pituroni”, adică „un fel de pite cu mai multe pături, între cari se pune un ban de argint, numit „părălu al aghiu Vasile”. La prînz, toată familia mîncă din pituroane, cu luare-aminte, și e cu noroc pentru acel din membrii familiei care găsește banul.

La unele familii, pe lîngă „părălu al aghiu Vasile”, se pun în pituroane și mai mulți bani mărunți, spre a face plăcere și bucurie copiilor din casă.

Proprietarii de turme de oi sau cirezi de vaci se duc, de Sf. Vasile și spre Bobotează, la vreo fîntînă și fac o cruce cu unt, ca să le trăiască și să le prospereze vitele.¹⁸

Pe cînd femeile fac cele înșirate pînă aici, pe atunci bărbații pun în halăul vitelor, în care le adapă, bani de aur și de argint, anume ca să se curățească vitele ca aurul și ca argintul și să le priască peste an¹⁹; strecură slatină prin brățarea coasei de nouă ori și apoi sară cu dînsa finul ce-l dau vitelor de mîncat, anume ca să nu pătească nimic dîndu-le sare în zile mari²⁰; în fine, afumă vitele cu gunoiul ce se face în casă de la Crăciun și pînă la Sf. Vasile, anume ca acestea să nu pătească nimic peste an²¹.

Pușcașii, sau mai bine zis vînătorii, pînă nu mîncă, împușcă o țarcă (coțofană). După ce-au împușcat-o, își ung puștele cu sîngele ei, zicînd că, dacă pot împușca o coțofană, au noroc peste tot anul la vînat și nimeni nu le strică pușca²².

Pe lîngă cele înșirate pînă aici, merită a fi însemnate încă și următoarele: Cine va dormi în ziua de Sf. Vasile sau Anul Nou, acela tot anul va dormita.²³

Cine nu strănută în ziua de Anul Nou, acela nu va ajunge pînă la anul viitor.²⁴

Cine dă bani în această zi împrumut, sau cine n-are bani, acela va fi tot anul lipsit.²⁵

Asemenea nu e bine să-ți vină în dimineața acestei zile o muiere la casă, ci numai bărbat.²⁶

Dacă în ziua de Anul Nou sau Sin-Vasei e ger mare și pe omăt (nea) se văd multe stelute, e semn că anul ce urmează va fi un an bun și vor fi multe cununii.²⁷

Dacă în ziua de Sf. Vasile va fi moale, atunci și timpul de vară va fi potrivit și mai ales pentru fin.²⁸

Afară de datinele și credințele amintite pînă aici mai sînt încă și altele, precum semănatul și sorcova, cari sînt uzitate asemenea dimineața și despre cari vom vorbi mai pe larg în capitolele ce urmează, precum și Vergelul, despre care am vorbit deja mai înainte.

NOTE

1. I. C. Tacit, *Crăciunul la români*, discurs rostit în a treia adunare a societății *Transilvania* și publ. în *Traian*, an. I, București, 1869, nr. 53, p. 212 și nr. 54, p. 216.

2. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1221.

3. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

4. În unele localități, mai ales din Muntenia, este datină de a se număra parii, nu ca în alte părți în preseară, ci în ziua de Sf. Vasile de dimineață. Cf. Ionean, *op. cit.*, p. 47:

„În ziua de Sf. Vasile, fetele mari înnumără parii de la un gard de la zece înapoi, și cel care va fi unul, de va fi cu coajă, va lua bărbat bogat; iar de va fi curățit de coajă, îl va lua sărac.”

5. S. Botezan, *op. cit.*

6. Dat. și cred. fetelor din Ilișești, dict. de Vasile Ungurean.

7. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

8. Dat. și cred. fetelor din Sin-Ilie, com. de Eug. Cojocaru.

9. Dat. fetelor din Cimpulung.

10. Dat. și cred. fetelor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.

11. Dat. și cred. fetelor din Cimpulung.

12. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 21-22.

13. *Ibidem*, p. 22.

14. Dat. și cred. rom. din Ilișești, com. de dl. G. Forgaci.

15. Piftie = răcitură.

16. G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 48; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 15.

17. Aurel Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan lîngă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6.

18. Ioan Nenițescu, *De la românii din Turcia europeană*, București, 1895, p. 529.

19. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.

20. Dat. și cred. rom. din Cireș-Opaț, com. de Const. Dugan.

21. Dat. și cred. rom. din Cireș-Opaț, com. de Const. Dugan: „Locuitorii din Cireș-Opaț obicinuesc a strînge gunoiul ce se face în casă de la Crăciun și pînă la Sf. Vasile; apoi se aprinde în ziua de Anul Nou între vite, ca să nu pătească peste an nimic.”

22. *Gazeta Transilvaniei*, an. LV, Brașov, 1892, p. 207.

23. Ionean, *op. cit.*, p. 47; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 13; Hasdeu, *Etym. magn.*, t. II, p. 1221.

24. Cred. rom. din Bilca, dict. de Glicheria Crăsnean.

25. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1221; Avram Igna, *Cred. pop. din com. Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea-Mare, 1896, p. 92: „...nu e bine de a da bani în această zi de la casă, ci numai de a primi.”

26. Avr. Igna, *loc. cit.*

27. Cred. rom. din Chioar în Ungaria, com. de dl. El. Pop.

28. Cred. rom. din Bucovina, com. de Nic. Rădășan.

IX. SEMĂNATUL

În capitolul intitulat *Plugușorul* am arătat cu de-amăruntul și cît se poate de răzvedit cum umblă tineretul român în preseara Anului Nou sau a Sf. Vasile cu aratul, cari sînt datinele plugărașilor, ce și cum urează ei la această ocaziune. Am amintit totodată și aceea că umblarea cu plugușorul sau cu aratul durează de regulă cam pînă către miezul nopții.

Sosind miezul nopții, cei mai mulți plugari, osteniți de multă alergare și urare, încetează de arat, se întorc cu plugurile și cu buhaii pe acasă și se pun cu toții ca să poposească și să se odihnească.

După fiecare arătură, însă, urmează și semănătura. Așa-i de cînd s-a tras cea dintîi brazdă în lume, și tot așa fac și românii noștri.

N-au apucat bine plugarii sau plugărașii a poposi și a se odihni cumsecade și numai ce vezi sculîndu-se cu noaptea în cap semănătorii și pregătindu-se

cu toate cele trebuincioase pentru semănat, căci în acele părți unde este datină în preseara Anului Nou de a ara, acolo este datină a doua zi, adică în ziua de Anul Nou, dimineața, de a și semăna.

E de observat însă că, pe cînd cu plugușorul sau cu aratul umblă nu numai băieții, începînd cam de la 12 ani înainte, ci și feciorii cei holtei, ba nu o dată și nu într-un loc chiar și o seamă de bărbați însurați, cu semănatul umblă de regulă mai mult numai băieții cei mici de la 7-12 ani, iar dintre cei înaintați în vîrstă numai oamenii cei mai sărmani și mai neputincioși, cari sînt avizați la ajutorul celor avuți.

Deci, cum s-au provăzut cu sămînța trebuincioasă, anume grîu, secară, orz, ovăz sau orez, pe care o pun de regulă într-o trăistuță sau, în lipsa acesteia, chiar și într-o mînușă de lînă, se pornesc pînă în ziua cîte doi sau și mai mulți semănători de aceștia pe la casele oamenilor cu semănatul.

Și deoarece, după cum am spus, semănătorii se pornesc pînă în ziua cu semănatul, de aceea fiecare gospodină și mai ales unde sînt fete mai în casă, fiecare fată trebuie să se scoale cît se poate mai de noapte, să măture și să deretice prin casă, ca nu cumva, venind semănătorii, să afle casa nemăturată și neîngrijită, căci apoi i s-ar duce vestea, cum se zice, peste nouă țări și nouă mări.

Iar după ce au sfîrșit de măturat și de strîns prin casă, iau gunoiul, îl duc la movila cu gunoi, îl aruncă peste acesta și apoi, suindu-se cu picioarele peste dînsul, stau și ascultă, și dincotro aud cocoșii cîntînd, într-acolo cred că se vor mări.¹

O seamă de bărbați însă, nemijlocit după ce s-a măturat și grijit prin casă, îndatinează de a aduce în casă un vițel gras sau un miel, anume ca semănătorii să samene pe dînsul, crezînd că, făcînd aceasta, le va merge bine.²

Semănătorii, la rîndul lor, cum ajung și intră într-o casă, îndată încep a semăna cu sămînța ce o au la sine pe cei din casă și în timpul semănatului a zice:

Anul Nou cu bine,
Cu zile senine,
Tot cu sănătate
Și cu spor în toate
Să-l petreceți,

Și s-ajungeți
Tot în fericire
Și a lui sfîrșire!
La mulți ani!

N-au apucat însă bine a rosti cuvintele acestea, și numai ce vezi că ușa se deschide și alți semănători intră înăuntru, cari încep asemenea a semăna și a zice:

Să trăiți, să trăiți,
Întru mulți ani fericiți,
Și ca pomii să-nfloriți,
Și ca ei să-mbătrîniți,
5 Și ca toamna cea bogată

Fie casa-ndestulată,
Tot cu mesele întinse,
Cu făcliile aprinse.
Să petreceți împreună
10 Pînă-n veci cu voie bună!

Abia au sfîrșit aceștia și au ieșit afară, și din nou intră alții și spun:

Mulți ani să trăiți
Și să înfloriți
Ca merii
Ca perii

În mijlocul primăverii,
Și ca toamna cea bogată
De toate îmbelșugată!

Sau:

Anul Nou cu pace
Și cu sănătate,
Cu spor întru toate!
Să fie această casă
5 Întru toate mai aleasă,
Tot cu mană

Și cu hrană,
Din neam
În neam,
10 Din seminție
În seminție,
Și așa pînă-n vecie!³

Și tot așa, n-apucă bine unii a semăna și a ieși din casă și, intrînd alții, continuă semănatul, rostind, cu puțină deosebire, mai tot aceleași cuvinte, și anume:

Să trăiți, să-nfloriți:
Ca merii,
Ca perii
În mijlocul primăverii,

Și ca toamna cea bogată
Cu de toate-ndestulată.
An nou bun, cu sănătate!⁴

Sau:

An nou cu sănătate
Să trăiți,
Să-nfloriți:
Ca merii,

Ca perii
În mijlocul primăverii,
Și ca toamna cea bogată,
Ce-i cu toate-ndestulată!⁵

Sau:

Anul nou cu sănătate
Să trăiți,
Să-nfloriți:
Ca merii,

Ca perii
În timpul primăverii,
Și ca toamna cea bogată,
Ce-i de toate-ndestulată!⁶

Sau:

Bună dimineața,
An nou!
Seamăn grîu și cu secară,
Pînă-n seară
5 Să răsără,
Pînă mîne să se coacă,
Pine multă să se facă,

Să fiți cu toții voioși,
Să rămîneți sănătoși:
10 Ca merii,
Ca perii
În mijlocul primăverii,
Și ca toamna cea bogată
De toate îndestulată!⁷

Sau:

Ziua Sfîntului Vasile
Fie-vă, boieri, cu bine,
La mulți ani cu sănătate,
Că-i mai bună decît toate!
5 Dar la masă cine șade?

Șade dragul gospodar
Și cu draga gospodină
Și cu dragii îngerași...
Cînd vom mai veni la anu
10 Să vă găsim înfloriți

Ca merii,
Ca perii
Ca prin miezul primăverii,

Și ca toamna cea bogată,
15 Cu de toate-ndestulată!⁸

Tot cam așa urează în dimineața Anului Nou și semănătorii din Moldova.
Iată o urare și din această țeară:

Anul Nou cu fericire
Vă dorim, și cu-nflorire
Ca merii

Ca perii
În mijlocul verii!⁹

Alta:

Ca merii,
Ca perii
În mijlocul verii,
Ca toamna cea bogată
De toate-ndestulată,

Să trăiți
Și să-nfloriți
La anul
Și la mulți ani!¹⁰

Iar românii din unele părți ale Transilvaniei îndătimează a ura în ziua de Anul Nou astfel:

Bună dimineața lui Sîn-Vasii!
Să dea Dumnezeu să fie
De acum într-un an
Stogul cît casa,
5 Pita cît masa,

Slăninele
Cît ușele,
Untura ca cuptorul,
Porcii unturoși
10 Și oamenii sănătoși!¹¹

Cum au semănat și au rostit cuvintele reproduse în șirele de mai sus, fiecare semănător se retrage ceva mai înapoi lingă ușă, și acolo așteaptă apoi cu cea mai mare nerăbdare pînă ce stăpîna de casă sau alt căsaș fi aduce și-i dă un dar.

Darurile uzitate la această ocaziune sînt: nuci, mere, pere sau colăcei făcuți anume spre acest scop, rar cînd și bani, căci în ziua de An Nou, după cum am arătat în capitolul premergător, mulți inși nu vor să dea bani, crezînd apoi că tot anul numai vor da și nicicînd nu vor mai căpăta.

Fiecăruia îi e prea bine cunoscut că pe la Anul Nou e foarte frig și uneori omătul e așa de mare, că de abia te poți urni dintr-un loc în altul.

Cu toate aceste însă, cine e în stare de a-i opri pe băieți să nu meargă cu semănatul, dacă nu mai departe, măcar pe la vecini?

Iar dacă s-au pornit odată și le-au umblat la două, trei case bine, adecă dacă au căpătat multe nuci, mere, pere și colăcei, atunci nu mai bagă de seamă că omătul-i mare și lemnele crapă de ger, ci se duc înainte.

De aici vine apoi că cei mai mulți dintre acești semănători viteji, pînă ce ajung de la o casă la alta, îngheață ciocan de frig și, cînd intră în casă, abia pot semăna și ura de înghețați ce sînt.

Ba unii dintre dînșii, și anume cei mai mititei, nu o dată și nu într-o casă încep a plînge că nu pot de frig să-și strîngă darurile ce le-au căpătat pînă ce nu le ajută cel ce le-au dat.

Cu toate aceste însă, totuși nu se lasă de semănat, ci după ce se mai încălzesc și-și mai vin puțin în fire, pleacă mai departe și nu încetează de a semăna pînă pe timpul cînd ies preoții și oamenii de la biserică¹² sau pînă la amiază, terminul ultim pînă cînd e datină de a umbla cu semănatul.

Abia atunci se întorc și ei pe acasă, unde încep apoi, firește că după ce s-au mai încălzit, a-și număra nucile, merele, colăceii, precum și celelalte daruri ce le-au mai căpătat.

În Istria este datină ca în ziua de Anul Nou să meargă mai mulți băieți prin sat în cete pe la casele locuitorilor cu colevda (colinda), pocnind din sbice, sunînd din clopoțel și zicînd către gospodarul casei să *miravai* (să trăiești), cînd tot atunci îl seamănă, aruncînd peste el grîu, precum se obicinuieste și pe la noi în ziua de Anul Nou. Aceste datine se păstrează mai mult în comuna Jeiane.¹³

Unii băieți din Turcia europeană se îmbracă în ziua de Sf. Vasile „cu cojoace și cu piei de urs, de care se atîrnă clopoței, își pun măști pe obraz, se înarmează cu săbii și cu hangiare și așa ies apoi pe uliță înaintea trecătorilor, pe cari îi opresc spre a le cere bacșișuri.

Pentru ocaziunea aceasta băieții nu se mai numesc colindari, (ca în ajunul Crăciunului), ci suruvari.¹⁴

După ce a trecut timpul semănatului, gospodina mătură toată casa și strînge sămînța semănată, iar gospodarul de casă, luînd-o se duce cu dînsa și-o aruncă în ocolul vitelor și mai cu seamă în tîrla oilor, anume ca acestea să se înmulțească ca pînea și ca băieții cei ce au semănat.¹⁵

Afară de cele înșirate pînă aici, mai e de însemnat încă și aceea că oamenii, la cari vin băieții cu semănatul, cred că peste tot anul le va merge bine și vor fi onorați¹⁶, și cu cît mai mulți băieți, adecă semănători, umblă cu semănatul, cu atîta are să fie și anul mai mînos¹⁷. Iar dacă nu vin băieți cu semănatul, atunci cred că peste tot anul le va merge rău și nu vor fi băgați în seamă.¹⁸

Alții iarăși cred, că dacă nu le urează nimeni în seara spre Anul Nou și nu-i seamănă în ziua de Anul Nou, nu vor ajunge pînă la anul.¹⁹

În fine, cred unii că, dacă vin copile mai întîi cu semănatul, atunci nu le va merge bine; iar dacă vin băieți, atunci le va merge bine.²⁰

NOTE

1. Dat. și cred. fetelor din Frătăuțul Vechi, dict. de Toader Ionesi și com. de I. Covașă.
2. Dat. rom. din Costina, com. de V. Huțan.
3. Dr. I. G. Sbiera, *Colinde, cîntece de stea și urări la nunți*, Cernăuți, 1888, p. 37-38.
4. Din Ilișești, com. de Filaret Dobos, stud. gimn.; din Reusenii, com. de V. Pop; din Todirești, com. de Nic. Rădășan; și din Frătăuțul Vechi, com. de I. Covașă.
5. Din Frătăuțul Vechi, dict. de Axenia Sofroni; și din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor.
6. Din Stupca, com. de Onufr. Căilean; și din Mihoveni, com. de Nic. Popenciu, stud. gimn.
7. Din Frătăuțul Nou, com. de Vesp. Reuț.
8. Din Stupca, dict. de Ilinca a Mielului-Capra.
9. V. Alecsandri, *Poezii pop.*, p. 104.

10. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 15.
11. R. Simu, *Comuna Orlat*, apud Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1220.
12. Dat. băieților din Stupca, com. de Onufr. Căilean, și a celor din Todirești, com. de Nic. Rădășan: „Dimineața, pînă cam pe la 10 oare, umblă băieții cu semănatul, dorind celor de casă an nou cu sănătate.”
13. T. T. Burada, *O călătorie în satele românești din Istria*, Iași, 1869, p. 45.
14. I. Nenițescu, *op. cit.*, p. 528-529.
15. Dat. rom. din Reusenii, com. de V. Pop.
16. Cred. rom. din Todirești, com. de Nic. Rădășan.
17. Cred. rom. din Iliești, com. de Fil. Dobos.
18. Cred. rom. din Todirești, com. de Nic. Rădășan.
19. Cred. rom. din Bilca, com. de G. Tofan, stud. gimn.
20. Cred. rom. din Costina, com. de V. Huțan.

X. SORCOVA

Sub cuvîntul sorcovă, care e uzitată, după cît îmi este mie pînă acum cunoscut, numai în Muntenia, se înțelege un bețișor, o rămurică sau o nuieluță verde de măr sau de păr, împodobită cu hîrtii de diferite colori, cu poleială, beteală și cu flori artificiale, cu cari umblă copiii cei mici, de la 3 și pînă la 12 ani, în ziua de Anul Nou, dimineața, pe la casele oamenilor, ca să-i sorcovească¹, adică să le ureze ani mulți și fericiți.

În timpurile mai dinainte mamele de familie, și anume cele din popor, cari au păstrat datinele și țin la dinsele, obicinuiu a se duce în ziua de Sf. Andrei, 30 noiembrie, des-dimineața, „în grădină sau în curte și, cu cuget curat rupeau (mai multe rămurele) din fiecare arbor roditor (mai cu seamă însă din meri, peri și trandafiri), iar în lipsa (acestora) din vișini, zarzări sau gutui, și apoi legînd la un loc cîte trei rămurele diferite, destina cîte un mănunchi de acestea fiecăruia dintre ai familiei, soțului, copiilor etc.”

După aceasta, puneau toate rămurelele într-un vas cu apă și la o temperatură potrivită, ca să înmugurească.

Rămurelele fiind de aproape îngrijite și apa din vasul în care erau puse în toate diminețile schimbată și înlocuită cu alta proaspătă, încetul cu încetul înmugureau, dau foi și pînă în ajunul anului nou chiar înfloreau. Și ale cui ramure înfloreau sau cel puțin înmugureau sau înverzeau, acela era mai norocos.

Florile acestor rămurele erau destinate a se pune la sorcovele pe cari copiii aveau să le poarte în dimineața zilei de 1 ianuarie. Astfel se împodobeau sorcova în timpurile de mai înainte, și la ramurele de meri, de peri și de trandafiri fac aluziune versurile sorcovei, ce le reproducem mai la vale.²

În timpul de față însă rămurelele cele înmugurite de odinioară se înlocuiesc printr-un simplu bețișor sau nuieluță verde de măr sau de păr; iar poleiala, beteala și hîrtia de diferite colori cu cari se poleiesc și se împodobesc, înlocuiesc florile naturale.³

Cu această sorcovă înmugurită și înflorită sau împodobită în chipul cum s-a arătat, sorcovesc copiii pînă ce nu s-a luminat încă de ziuă și anume mai

întîi pe toți casnicii, iar după aceea se pornesc pe la rude și pe la prietenii casei, ca să-i sorcovească și pe aceștia.⁴

După ce s-au pornit, intră în fiecare casă și, chiar și în cazul acela cînd cei de casă nu s-ar fi sculat încă din așternut, încep a bate încetișor, adică a atinge cu sorcova pe fiecare din membrii familiei și a rosti cu naivitate, inocență, sinceritate și grație, următoarele cuvinte⁵:

Sorcova Vesela, Peste vară, Primăvară, 5 Să trăiți, Să-mbătrîniți: Ca un măr, Ca un păr,	Ca un fir 10 De trandafir; Tare ca fierul, Iute ca oțelul; Tare ca piatra, Iute ca săgeata. 15 La anul Și la mulți ani!
---	--

Sau:

Sorcova Morcova, Să trăiți, Să mărgăriți ⁶ 5 Ca un măr,	Ca un păr, Ca un fir De trandafir. La anul 10 Și la mulți ani!
--	--

Rostind cuvintele aceste și lovind încetișor cu sorcova pe cei de casă, zic că-i sorcovesc sau îi sorcovăiesc.⁷

Unii copii, apropiindu-se de persoana ce voiesc s-o sorcovăiască, o ating ușor cu sorcova de patruzeci de ori după olaltă, pronunțînd următoarele cuvinte:

Sorocova Vesela, Peste vară, Primăvară, 5 Să-nfloriți, Să mărgăriți: Ca un măr, Ca un păr,	Ca un fir De trandafir; 10 Tare ca piatra, Iute ca săgeata; Tare ca fierul, Iute ca oțelul. La anul 15 Și la mulți ani! ⁸
---	---

Sau:

Sorcova Vesela, Să trăiți Să-mbătrîniți: 5 Ca un măr, Ca un păr, Ca un fir	De trandafir; Tare ca fierul, 10 Iute ca oțelul; Tare ca piatra, Iute ca săgeata. La mulți ani cu sănătate Și la vară cu bucate. ⁹
--	---

Unii nu numai că doresc celor ce sorcovăiesc să înflorească ca merii și ca perii, să trăiască și să îmbătrînească ca aceștia și să fie totdeauna tari ca

fierul și ca oțelul, sau cel puțin ca piatra, ci le mai doresc încă și prisosință în toate, zicînd:

Sorcova
Vesela,
Să trăiți,
Să-mbătrîniți:
5 Ca merii,
Ca perii
În mijlocul verii.

Cîte paie pe casă,
Atîția bani pe masă;
10 Cîte lemne în frunzar,
Atîția bani în posunar.
La anul
Și la mulți ani!¹⁰

Sau:

Sorcova
Vesela,
Să trăiți,
Să-mbătrîniți:
5 Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir

De trandafir.
Cîte pietricele,
10 Atîtea mieușele:
Cîți bolovani,
Atîți cirlani;
Cîte cuie sînt pe casă,
Atîți galbeni pe masă!¹¹

De multe ori însă copiii sorcovesc nu numai pe la case, ci și pe strade, pe toți cei ce le ies în cale, pe toți cîți îi întîlnesc, atingîndu-i și pe aceștia cu sorcova și zicînd:

Sorcova
Vesela,
Să-nflorești,
Să-mbătrînești:
5 Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir

De trandafir;
Tare ca piatra,
10 Iute ca săgeata;
Tare ca fierul,
Iute ca oțelul.
La anul
Și la mulți ani!¹²

Sau:

Sorcova
Morcova,
Să trăiești,
Să-mbătrînești:
5 Ca un măr,
Ca un păr,
Ca un fir

De trandafir;
Ca fierul,
10 Ca oțelul,
Peste vară sănătos,
Peste iarnă bucuros.
La anul
Și la mulți ani!¹³

Sau:

Sorcova
Vesela,
Peste vară,

Primăvară,
5 Să trăiești,
Să-mbătrînești:

Ca un măr,
Ca un păr,

Ca un fir
10 De trandafir.¹⁴

Sau:

Sorcova
Vesela
Să trăiți
Să-mbătrîniți:
5 Ca un măr,
Ca un păr,

Peste vară,
Primăvară,
Să-nflorești,
10 Să rodiți.
La anul
Și la mulți ani.¹⁵

Dacă frigul e prea mare și din cauza aceasta sînt grăbiți, atunci, ca să nu stea mult locului, ating cu sorcova pe cei ce-i întîlnesc mai repede și-i sorcovesc cu mai puține cuvinte, precum:

Sorcova
Vesela,
Să trăiești
Să-mbătrînești:
5 Ca mărul,

Ca părul,
Ca un fir
De trandafir.
La anul
10 Și la mulți ani!¹⁶

Sau:

Sorcova
Morcova,
Să trăiți,
Să-mbătrîniți:

Ca mărul,
Ca părul,
Peste vară ca oțelul!¹⁷

Sau:

Sorcova
Morcova,
Să trăiți,
Să-mbătrîniți:
5 Ca fierul,

Ca oțelul,
Ca mărul,
Ca părul,
Ca un fir
10 De trandafir!¹⁸

Nu o dată însă copiii mai mărișori și mai isteți văzînd că aceia pe cari i-au sorcovit ei nu prea sînt dispuși sau nu se prea grăbesc a-i remunera cu ceva pentru osteneala lor, rostesc următoarele cuvinte, cari nu sînt alta decît o parodie a versurilor reproduse mai sus:

Sorcova
Morcova,
Dă-mi jupîne roșcova!
Îțele
Momițele,

Treanca fideleazele!
Sic,
Fistic,
Dă-mi paraua să mă duc!¹⁹

Astfel umblă copiii cu sorcova de cum se zărește de ziuă și pînă cam către amiază, cînd încetează apoi cu sorcovăitul.²⁰

Darurile, ce le căpătau mai demult copiii pentru urările de Anul Nou cu sorcova, cari urări le adresau ei mai cu seamă celor mai în vîrstă din familie, rudelor și cunoscuților mai de aproape, constau în fuioare, turtă și făguri de miere.

Astăzi însă recompensa lor constă în bani, și copiii din timpul de față intră fără deosebire în orice casă unde sînt primiți.²¹

NOTE

1. D. Ștefănescu, *op. cit.* p. 40; G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 158; *Idem, Încercări critice*, p. 65; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 14: „Copiii românilor umblă din casă în casă cu sorcova în mînă (care nu este altceva decît o nuia împodobită cu hîrtii de felurite culori, legate cu beteală, flori artificiale, poleială) purceînd dis-de-dimineață, răzlețiți unul cite unul, ori chiar mai mulți”; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1223: „În dimineața Anului Nou copiii mici de la 2-6 ani merg pe la neamuri și-i sorcovesc; sorcova e o nuia de măr împodobită cu lînă de diferite fețe sau cu hîrtie colorată”; I. G. Babeș, *Din plaiul Peleşului*, București, 1893, p. 38: „În ziua de Anul Nou copiii în etate de 6-10 ani umblă cu sorcova, o rămurică de arbore îmbrăcată cu hîrtie de diferite culori.”
2. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 158.
3. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 40; G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 158.
4. *Vatra*, an. I, p. 18.
5. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 40; G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 65.
6. În loc de muguriți sau înmuguriți (să faceți muguri). Înlocuirea s-a produs prin asemănarea de sunete a acestei expresiuni cu mărgăritul sau mărgăritarul.
7. D. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 40.
8. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 158 și 159; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 14.
9. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Vișani, jud. Rîmnicu-Sărat.
10. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Zănoaga, pl. Cîmpu, jud. Romanai.
11. I. G. Babeș, *Din plaiul Peleşului*, București, 1893, p. 38.
12. *Familia*, an. XIX, Oradea Mare, 1883, p. 21.
13. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Piatra, jud. Teleorman.
14. *Vatra*, an. I, p. 18.
15. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Ciurari, jud. Teleorman.
16. *Corespondența română*, an. I, București, 1894, nr. 38, p. 5.
17. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Vădastra și Brastavăț, jud. Romanai.
18. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Crîngeni, jud. Teleorman.
19. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 160.
20. *Familia*, an. XIX, p. 21.
21. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 158.

BOBOTEAZA

I. AJUNUL BOBOTEZEI

Cea mai însemnată sărbătoare din cișlegile de iarnă, după Sf. Vasile sau Anul Nou, este Boboteaza, numită în unele părți și mai ales în Transilvania și Banat, Botează, Botez, Botezul Domnului și Apă-botează.¹

De aceea Boboteaza, după Anul Nou, e și sărbătoarea cea mai bogată în datine și credințe.

Deci, precum am făcut la Anul Nou, așa și de astă dată vom descrie mai întîi datinele și credințele uzitate în Ajunul Bobotezei și apoi pe cele din ziua de Bobotează.

Înainte însă de a începe cu descrierea datinelor și a credințelor din această zi, trebuie să amintesc că românii de pretutindenea îndătimează a numi ajun mai fiecare zi sau seară ce premerge unei sărbători mai însemnate.

Ajun în înțelesul adevărat al cuvîntului însă se numește fiecare zi de sec sau de post, dar mai cu seamă cele ce premerge Crăciunului și Bobotezei, pentru că în aceste două zile se ajună, adică nu se mănîncă de frupt sau de dulce, ci numai de sec. Ba foarte mulți înși și mai cu seamă feciorii și fetele cele mari nu mănîncă nimic pînă de către seară sau chiar pînă a doua zi dimineață, anume ca să aibă noroc, să se poată degrabă însura respective mărta și să capete un soț frumos și harnic.²

Fiind aceste două ajunuri cele mai însemnate de peste an, pentru că premerge unor sărbători însemnate, de aceea și poporul acuma din vechime a îndătinat a prepara pentru aceste două zile bucate mai într-ales decît în celelalte zile de ajun de peste an.

Vom începe deci mai întîi cu descrierea bucatelor uzitate în ajunul Bobotezei.

Fiecare româncă, și mai ales cele din Bucovina, caută să aibă în această zi următoarele bucate de post:

Griu pisat, pe care-l fierb și-l îndulcesc cu miere sau cu mac rîșnit, iar după ce l-au fierț și îndulcit de ajuns, îl pun într-o strachină sau într-un talger și după aceea îl împodobesc pe deasupra cu miez de nucă, pe care o înșiră în formă de cruce, sau și cu zaharicale, însă cu de acestea mai ales numai pe la orașe.

Vărzare, adică plăcinte umplute cu curechi sau varză, plăcinte cu mac și cu ceapă sau cu jufă și unse cu ulei. Cînd frămîntă aluatul pentru vîrzarele acestea, o seamă de femei îndătimează de a merge cu mîna plină de aluat în grădină și a prinde pomii cu dînsa, în credință că aceștia rodesc apoi peste vară mai bine.³

Prune sau perje fierte.

Bob fiert.

Găluște umplute cu crupe de păpușoi sau și cu orez.

Borș cu burechiușe sau burechiți, adică cu un fel de aluat sucit cu sucitorul, care se taie în pătrate mititele și, după aceea, prinzându-se două cornuri opuse ale fiecărui pătrat la un loc, i se dă prin aceasta forma unui burete mititel.

Borș de pește și pește prăjit.

Și în urmă:

Colaci, dintre cari unul e menit pentru preotul care umblă cu crucea.

Înainte însă de a se pregăti bucatele înșirate pînă aici, se strînge toată cenușa și vara se presară pe curechi, în credință că nu-l mănîncă apoi omizile.⁴

Tot așa fac și româncele din unele părți ale Moldovei, precum bunăoară celea din comuna Găinești, jud. Suceava. Femeile din această comună strîng în ajunul Bobotezei des-dimineată cenușa din vatra focului, pînă a nu mîncă nimic, și gunoiul de prin casă și, primăvara, cînd fac straturile, presură pe acestea cenușa amestecată cu gunoi, zicînd:

„Cum n-am mîncat eu diminețele ajunurilor (adecă al Crăciunului și al Bobotezei), așa să nu mănînce nici o lighioaie roadele!”⁵

Asemenea se zice că atunci cînd se pregătește grîul, nu e bine a gusta din el, crezîndu-se „că la din contra acela ar fi mîncat de purici prin întreg anul”.⁶

După ce s-au pregătit bucatele în chipul cum s-a arătat, se așază toate pe masă, de regulă în casa cea mare, care e menită pentru primirea oaspeților și care e totdeauna foarte frumos grijită.

Înainte însă de a așeza bucatele aceste pe masă, este datină mai pretutindenea în Bucovina de a pune mai întîi pe dînsa fin sau otavă, apoi o bucățică de sare și vreo cîțiva pumni de tărîțe, și abia după aceea a se acoperi cu o față curată de masă.⁷

În cele mai multe părți însă tustrele obiectele acestea se pun pe masă în ajunul Crăciunului și se lasă să stea acolo pînă în ajunul Bobotezei.

În ajunul Bobotezei, și anume după ce a fost preotul cu crucea și le-a stropit cu agheasmă, cum s-a dus preotul, îndată se iau tustrele obiectele acestea, și cu deosebire finul sau otava, care însemnează finul din ieseala în care s-a născut Dumnul nostru Iisus Hristos, și se dă fiecărei vite cite oleacă dintrînsele, anume ca și vitele să se îndulcească, sfințească, precum s-au îndulcit și sfințit și stăpînii lor, și să le meargă peste tot anul bine, și al doilea ca să nu se bolnăvească, iar de cumva sînt bolnave să se însănătoșeze.⁸

Pe lîngă bucatele înșirate mai sus, se mai pune în ajunul Bobotezei pe masă încă și două pîni, sare și un pahar cu apă, în credință că noaptea vin familianții morți și mănîncă din acele bucate.⁹

Astfel stau apoi bucatele înșirate pe masă, fără ca să se atingă și să guste cineva măcar ciș-ceva dintrînsele pînă ce nu vine preotul cu crucea ca să le binecuvînteze și să le stropască cu agheasmă. Iar după ce preotul le-a stropit și binecuvîntat, stăpîna de casă nu dă nimărui nimic de pe masă pînă n-a luat mai întîi ea singură un vîrzar, o gălușcă, o perjă, în scurt din toate bucatele aflate pe masă cite ceva, pe cari, ducîndu-le afară, le pune pe toate într-un par din gard, în credință că făcînd-o aceasta, pasările nu mănîncă vara grîul și cînepa.¹⁰

Nemijlocit după așezarea bucatelor, sau și mai înainte de aceasta, toți căsașii, dar mai cu seamă gospodina de casă și fetele cele mari, unde sînt de acestea, au datină de a întinde toate vestmintele cele mai bune și mai nouă pe rude și pe lăzi, anume ca, venind preotul cu crucea, să le poată stropi cu agheasmă, ca să nu le roadă moliile.¹¹

Afară de datinele și credințele înșirate pînă aici, se mai observă încă și următoarele:

Din bucatele puse pe masă nu se mănîncă nimic pînă ce nu umblă preotul cu crucea, pentru că dacă se mănîncă înainte de aceasta atunci și pasările mănîncă vara pînea pe cîmp.

Tot spre acest scop se strîng în preseara ajunului toate cămășile și bulendrele de pe afară, ca să nu rămîie spre ajun afară, căci dacă le-ar lăsa și ar rămînea, atunci se crede că pasările mănîncă vara grîul.¹²

După ce a umblat preotul cu crucea, se ia din tot felul de bucate puse pe masă cite un pic și se aruncă la rădăcinile pomilor, spre a rodi aceștia.¹³

Unii îndătimează în ajunul Crăciunului și al Bobotezei de a lega pomii, crezînd că vor rodi peste an, și tot atunci hrănesc toate gobăile, crezînd că tot anul se vor ținea la un loc și vor avea noroc din ele.¹⁴

Alții, tot în aceste două ajunuri, ung și stropesc copacii cu grîu și cu agheasmă, ca să se facă roditori.¹⁵

În ajunul Bobotezei solomonarii nu mănîncă, nici nu beau nimic pînă ce nu înserează cumsecade. Iar după ce înserează, se pun după masă, pe care sînt diferite bucate înșirate în talgere, pe locul acela unde a stat preotul de cu zi, cînd a umblat cu crucea prin sat, cu o vîrguță de alun în mină, și, după ce rostesc mai multe versuri de vrajă, încep a gusta din toate bucatele înșirate pe masă, din cari a gustat și preotul.¹⁶

Unii iarăși postesc ajunurile sărbătorilor de iarnă, adică al Crăciunului și al Bobotezei, într-un fel anumit, crezînd că ar putea întoarce grindina și ploaia.¹⁷

În ajunul Bobotezei nu se dă copiilor pine ca să mănînce pe afară, fiindcă, dîndu-li-se și mîncînd, așa vor face tot anul, ceea ce nu e frumos.¹⁸

Nu se bat în această zi copiii, că apoi capătă bube peste an.¹⁹

Femeia, care se ceartă cu bărbatul ei în ziua de ajun, aceea se va certa și peste an.²⁰

În zilele ajunurilor Crăciunului și Bobotezei nu se cerne făină, ca să nu se facă pureci în casă.

În aceste zile nu se dă nimic din casă, ca să nu se împrăstie gospodăria.²¹

Cine strănută în ziua de ajunul Bobotezei acela se zice că trăiește bine peste an.²²

Cine strănută mai întîi, așa, și cum se scoală în această zi, acela va muri mai întîi.²³

Dimineata, în ziua de ajun, dacă va intra vreun străin în casă, adică vreun cerșetor sau altul cineva, și dacă respectivul e bărbat, atunci se crede că vacile, oile și toate celelalte animale domestice, cari sînt a fata, vor fata în decursul anului pui de partea bărbatească; iar dacă străinul va fi femeie, se crede că vor fata de partea femeiască.²⁴

În amîndouă ajunurile se scoală des-dimineată și pe cine văd prima oară, de este respectivul un om harnic, atunci și cei ce l-au văzut vor fi harnici.²⁵

Dacă în ziua de ajunul Bobotezei e bură pe pomi, vor fi poame multe; iar dacă picură din streasînă, va fi vara ploaie.²⁶

Pe la înserate, adică cam pe atunci cînd li se dă vitelor de mîncare finul care a fost pus pe masă, se afumă vitele cu tîmîie contra fîrmecăturilor. Tot atunci se stropesc cu apă sfințită spre curățirea boalelor.²⁷

Înainte de culcare, iau mai mulți cărbuni aprinși și, însemnîndu-i cu numele fiecăruia din casă, îi pun undeva într-un ungher, unde-i lasă pînă ce se sting. Care cărbune se stinge mai iute, acela are să moară mai degrabă.

Tot atunci pun în tindă lemne după numărul căsașilor și le lasă pînă dimineată. Care lemn pică în decursul nopții, acela are să moară în decursul anului.²⁸

Precum în preseara Crăciunului, a Sfîntului Vasile și a Paștilor, așa și în preseara Bobotezei vitele vorbesc între olaltă și-și destăinuiesc unde se află comori ascunse în pămînt, despre cari se zice că ard în preseara acestor zile.²⁹

Precum spre Anul Nou, așa și spre Bobotează cerul e deschis.³⁰ Deci, cine stă în ziua aceasta de priveghi toată noaptea vede cerurile deschizîndu-se și orice ar cere i se dă de Dumnezeu.³¹

În fine, există în popor credința că în noaptea Bobotezei ouăle de corb plesnesc sub puterea gerului și puii de corb întind aripele și zboară.³²

NOTE

1. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Boboteaza în Valea Hațegului se numește Apă-botează.”
2. Dat. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac. Vezi și G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 49: „În ajunul Bobotezei, fetele mari și flăcăii nu mîncă nimic pînă a doua zi, ca să aibă noroc de soț frumos și harnic”; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26: „În toată ziua ajunului Bobotezei, flăcăii și fetele nu mîncă nimica, pentru ca să aibă noroc de soț frumos și harnic”; E. Patriciu, *Superstiții din Bursucani*, jud. Covurlui, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 149: „Cine postește (nu mîncă nimic) în ziua de Ajunul Bobotezei are noroc”.
3. Dat. rom. din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuș.
4. *Ibidem*.
5. P. Herescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 49.
6. Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuți, 1894, nr. 74.
7. Dim. Dan, *Comuna Straja și locuitorii ei*, studiu istoric, topografic și folcloric, Cernăuți, 1897, p. 94-95: „La ajunul Bobotezei se pune pe masă sub față puține tărîțe, cari apoi se dau vacilor de mîncat, ca ele să aibă mană. Tot atunci se pune pe masă griu fierț și fire crude de griu, cari apoi se samănă primăvara și rodesc foarte bine.”
8. Datină foarte răspîdită în Bucovina și îndeosebi în Bosanci, com. de Sim. Șuțu, și în Ilișești, com. de dl. G. Forgaciu.
9. Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 67.
10. Dat. rom. din Ilișești, com. de dl. G. Forgaciu.
11. Pretutindenea în Bucovina.
12. Dat. și cred. rom. din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuș.
13. Dat. rom. din mai multe părți ale Bucovinei.
14. Dat. rom. din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor; și a celor din Udești, dict. de Nic. Ciobanu: „Unii oameni dau găinilor de mîncare într-un cerc de poloboc sau de alt vas, crezînd că făcînd aceasta găinile tot anul se țin la un loc.”

15. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta sateanului*, an. VIII, Rîmnicu Sărăt, 1891, p. 149: „Cu agheasmă și griu din ajunul ista (al Bobotezei) și de la celălalt (al Crăciunului) ung și stropesc oamenii copacii, ca să se facă roditori.”
16. Vezi datina aceasta mai pe larg descrisă de mine în *Aurora*, an. I, Cernăuți, 1882, p. 7.
17. Dim. Dan, *Comuna Straja și locuitorii ei*, Cernăuți, 1897, p. 95.
18. Dat. și cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
19. Datină lătită în Bucovina.
20. Din Frătăușul Vechi, dict. de Domnica al lui Thader Ionesi.
21. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 95.
22. Cred. rom. din Frătăușul Vechi, dict. de Domnica lui Const. Covașă.
23. Cred. rom. din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor.
24. Cred. rom. din Ilișești, com. de dl. G. Forgaciu. Vezi și Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 95: „Mai departe se crede că, dacă intră în zilele ajunurilor mai întîi un bărbat în casa cuiva, apoi vacile aceleia vor făta bouți; dacă intră însă mai întîi o femeie, atunci vacile vor făta vițele.”
25. Cred. rom. din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor.
26. Dim. mss. d-lui Ion Pop-Reteganul.
27. În mai multe sate din Bucovina.
28. Dat. și cred. rom. din Frătăușul Vechi, dict. de Axenia Sofroni.
29. Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 30.
30. Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
31. M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 18; Const. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26: „În noaptea ajunului fac privighere, pentru a li se arăta deschiderea cerurilor și a vedea pogorîrea Sf. Duh (asemenea în seara Învierii), și cine va vedea cerurile deschise va fi drept înaintea lui Dumnezeu.”; E. Baican, *Obiceiuri la români*, București, 1884, p. 14-15: „Spre Bobotează nu se poate să doarmă nimeni pînă la 12 ceasuri trecute noaptea, dacă vrea cineva să vadă cum se deschid cerurile și să auză cum vorbesc toate viețuitoarele de prin ocoale.”
32. *Povestea vorbii*, revistă literară-săptămînală, an. I, București, 1897, nr. 19, p. 2.

II. BOTEZUL

Preoții din Moldova și Muntenia îndătimează de a umbla la începutul fiecărei luni cu crucea pe la casele credincioșilor lor și a le stropi cu apă sfințită sau agheasmă, pe care o duce pălmarul într-o căldărușă sau într-o cofetă.

În țările din Austro-Ungaria locuite de români datina aceasta e uzitată, după cît îmi este mie pînă acum cunoscut, numai în ajunul Bobotezei.¹ Din cauza aceasta apoi românii din unele părți ale Transilvaniei și ale Banatului îndătimează de a numi ajunul Bobotezei și Ziua Crucii.²

Și deoarece de astă dată fiecare preot este obligat ca să leturghisească și abia după leturghie să cerceteze nu numai pe oamenii cei mai avuți și mai distinși, ci pe fiecare parohian fără deosebire, de aceea începe și sfîrșește leturghia cu mult mai de dimineată ca în celelalte zile, respective duminici și sărbători de peste an.

După leturghie, fiecare preot face sfințirea apei în biserică și apoi se pornește cu crucea sau, după cum spun muntenii, cu botezul pe la casele

parohienilor săi, începînd de regulă de la casa parohială, adică de la sine,³ sau de la cel ce locuiește mai aproape de casa parohială sau de biserică.

Și dacă satul, respective parohia, e mare și parohului local nu-i este cu putință a umbla pe la toate casele, atunci își mai ia un preot de ajutor; iar în lipsa acestuia îl pune pe cantorul bisericesc, precum și pe alți cărturari, ca să umble și aceia.

În cazul din urmă preotul umblă de regulă numai pe la gospodarii cei mai însemnați, mai distinși și mai avuți, iar cantorul și ceilalți inși pe la cei mai sărmani și mai depărtați de vatra satului.

Dimpreună cu preotul merg totdeauna și doi oameni mai înaintați în vîrstă, dintre cari unul duce o cofiță sau o căldărușă cu apă sfințită și un struț de busuioc, iar celălalt o păreche de desagi.

În foarte multe sate, atît din Bucovina cît și din celelalte țări locuite de români, este datină de a merge cu preotul nu numai cei doi inși, ci și o mulțime de băieți, ba pe unele locuri chiar și oameni bătrîni, cari strigă chiraleisa sau ciuralesia,⁴ de clocotește satul, dînd prin aceasta de știre că preotul s-a pornit deja cu crucea prin sat, și mai cu seamă cînd ies dintr-o casă și se pornesc spre alta, anume ca fiecare să fie pregătit spre a-l putea întîmpina și primi în casa sa.

În unele părți din Transilvania, precum bunăoară în Păucenești, cînd umblă preotul cu crucea, atunci umblă și mai toți oamenii din sat, fiecare cu cîte un pom în mînă, și fac deosebite ceremonii și în urmă se ospătează cu toții.⁵

În alte părți, tot din Transilvania, precum bunăoară în comuna Ciclani, copiii, cari umblă cu preotul din casă în casă în seara Botezului Domnului, au datină de a ura celor de casă cu următoarele versuri:

Ciura-leșă,	Vaci lăptoase,
Marga-reșă,	Spic de grîu
Sită rară	10 Pină-n briu,
Ieși afară!	Secara
5 Sită deasă	Cît scara,
Intră-n casă!	Spicul
Oi linoase,	Cît voinicul! ⁶

Și deoarece fiecare știe că preotul umblă cu crucea și are să se abată și pe la dînsul, de aceea nimeni nu mănîncă nimic pînă ce nu sosește preotul ca să-i stropască casa cu agheasmă și să-i binecuvînteze masa.

Din cauza aceasta și mai cu seamă unii cari locuiesc departe de vatra satului sînt nevoiți ca, vrînd-nevrînd, să nu mănînce mai toată ziua.

Alții însă nu mănîncă anume nimica pînă ce înserează, crezînd că, dacă vor posti, va fi bine pentru casă, vor fi feriți de vrăjmași și de pagubă.⁷

Pentru fetele cele mari ajunarea aceasta este chiar foarte binevenită, pentru că se crede că cine postește în ajunul Bobotezei, acela își capătă consoartă frumoasă.⁸

Iară unii copii, „nu mănîncă nimic toată ziua”, crezînd că dacă vor posti în ziua aceasta „vor avea noroc să prindă în laț multe păsări”.⁹

Gospodarul de casă, cum aude că preotul nu e departe, pune pe unul dintre căseni ca să-l pîndească cînd are să iasă din casa vecinului, iar cînd i se dă de

știre c-a ieșit și vine acuma la dînsul, aprinde degrabă o lumină de ceară curată și cu lumina aprinsă iese apoi pînă-n pragul de la ușa tinzei spre întîmpinarea preotului.¹⁰

În același timp fetele, dacă sînt fete mari în casă, iau degrabă mărgelile de la git sau panglica dintre mărgelile, zgardele și cerceii, precum și șase boabe de cucuruz, și le așază sub pragul ușei, astfel ca, venind preotul cu crucea, să treacă atît el cît și ceilalți inși peste dinsele, dar să nu le observe, căci făcînd aceasta se mărită.¹¹

Iar gospodina de casă pune vreo cîteva grăunțe de păpușoi sub așternutul și în locul unde are să șază preotul, anume ca să șază cloștile vara precum și pentru aceea ca, dîndu-le mai pe urmă la cloști, să nu înădușe puii.¹²

Iar cînd vine acuma preotul, aruncă vreo cîteva grăunțe de cucuruz (porumb-păpușoi) înaintea lui, crezînd că, făcînd aceasta, se vor oua găinele.¹³

Preotul, care merge de regulă în fruntea suitei sale, cu epitrahilul (patrahirul), după grumaz, cu crucea în mîna stîngă și cu struțul de busuioc în mîna dreaptă, cum ajunge și pășeste peste pragul ușei de la tindă, începe a cînta tropariul: „În Iordan botezîndu-te Tu Doamne!”... și a stropi cu apă sfințită casa cea mare, unde e de regulă așezată masa cu bucatele, iară după aceea celelalte odăi, netrecînd cu vederea nici rudele și lăzile pe cari sînt așezate hainele.¹⁴

Ba în unele părți, precum bunăoară în Moldova, se suie chiar și în podul casei și acolo stropște.¹⁵

După ce a sfîrșit de cîntat troparele și de stropit toate odăile, se întoarce iarăși în casa cea mare, unde se postează lîngă masă, întors cu fața spre ușă, așteptînd să vie cei din casă și să sărute crucea.

Cum s-a postat acolo, vine mai întîi gospodarul de casă, care mai înainte de aceasta l-a condus cu lumina aprinsă prin toate odăile, își face cruce, sărută crucea, și după aceasta lipește lumina așa aprinsă cum este, de cornul mesei sau de un blid.

Nemijlocit după acesta vine gospodina de casă cu un fuior de cîneapă sau și de in, frumos răgilat și periat și, sărutînd și ea crucea, așază fuiorul peste aceasta, rugînd în același timp pe preot a-i permite ca să ia vreo cîteva vițe din fuiorul care se află deja pus pe cruce.¹⁶

Fuiorul acesta are mai multe însemnări.

Mai întîi se crede că, dîndu-i-se preotului fuiorul acesta în ajunul Bobotezei, în vara viitoare se va face și va crește cînepa.¹⁷

Al doilea, se crede că de aceea se dă preotului fuior, ca să se prindă de fuior toate relele.¹⁸

Al treilea, se crede că peste acest fuior are să treacă sufletul celui ce l-a dat, precum și al celorlalți răposăți de casă, peste iad pînă la rai.¹⁹

În fine, al patrulea, se crede că din acest fuior Maica Domnului face un voloc,²⁰ pe care îl sloboade în iad și, prinzînd sufletele ce se află într-însul, le scoate afară și le bagă în rai.²¹

Tot așa cred și românii din Moldova.

Iată ce ne spune în privința aceasta El. Sevastos:

„De cînd s-a făcut legea noastră și pînă la a doua venire, femeile creștine au dat și vor da un fuior la cruce, din care se lucrează în rai o mreajă, că la a doua venire, după ce Hristos va judeca noroadale și va trimite pe păcătoși la

muncile iadului, i-a învoit Maicei Sale să se ducă la iad și să arunce o mreață de trei ori, și cite suflute s-ar putea prinde în mreață are să le dea într-un loc de odihnă, nu de mare fericire ca la rai, dar nici la vecinică muncă.

Și pentru aceasta dau femeile fuior la cruce, că doar s-a milostivi Maica Domnului asupră-le, să se prindă și ele în mreață.²²

În unele părți s-a uitat adevărata însemnătate a acestui fuior.

Așa românii din Reteag în Transilvania și cei din Șomcuta Mare în Ungaria dau de astă dată cite un fuior de cînepă sub firmă că trebuie de funie la clopote²³, ceea ce însă nu e adevărat, căci fiecare preot stringe fuioarele acestea și le întrebuințează numai pentru sine.

Ce se atinge de firele cele de fuior ce le ia gospodina de casă de la crucea preotului, se crede că sînt bune de pus în pînza volocului sau a mrejei, ca să tragă peștele, cum trag băieții la Bobotează după preot.²⁴

Alții însă, și cu deosebire fetele cele mari, întrebuințează firele acestea cu totul spre alt scop, și anume: din caierul de fuior, care e legat la cruce, iau o șuviță, pe care o împletesc în trei; fac o feștilă, pe care întinzîndu-o pe o pastă de ceară, o ciuciuiesc în palme, făcînd o luminărică; după ce au postit toată ziua, seara, înainte de culcare, aprind luminărica, se închină și bat metanii, iar bucățile de luminăre ce le-a mai rămas o sting, punîndu-o sub cap, pentru ca în somn să-și vadă ursitul.²⁵

După gospodina de casă vin toți ceilalți căseni, chiar și servitorii, pe rînd, după etate, și fiecare sărută crucea.²⁶

Iar preotul pe fiecare, cum vine și sărută crucea, îl stropește cu apă sfințită pe frunte.

În multe case, unde sînt copii mici, se poate observa la această ocaziune cite o scenă tragicomică, și anume: unii copii neastîmpărați, cum au văzut că a intrat preotul cu crucea în casă și a prins a cînta, încep și ei a plînge și a striga, pare că i-ar fi pus cineva pe cărbuni. Și asta din cauză că se tem de preot, fiindcă mamele lor nu o dată, cînd fac multe nebunii și mai ales cînd rostesc cuvinte necuviincioase, îi amenință cu cuvintele: „nu vorbi așa, că taie popa limba!” Și acum văzînd că a intrat popa cu crucea în casă și neștiind care e adevărata cauză a venirii sale, cred că a venit să le taie limba. De aceea s-acățărară de mamele lor ca scaiul de oaie sau fug și se ascund prin unghere, ca să nu dea popa cu crucea peste dinșii.

Iar mamele lor sau o soră mai mare multă osteneală trebuie să-și dea pînă ce-i pot molcomi și îndupleca ca să sărute și ei crucea.

După ce-au sărutat toți căsașii crucea și după ce s-a sfîrșit și scena aceasta, preotul se întoarce spre masă, binecuvîntează bucatele de pe dînsa și apoi gratulează celor de casă, dorindu-le tuturor sarbători fericite.

N-a apucat însă bine a rosti cuvintele acestea din urmă și gospodarul de casă îl și pofteste ca să se așeze la masă și să guste și el măcar ciș-ceva din bucatele puse pe dînsa, adecă din cît le-a dat și lor bunul Dumnezeu.

Însă mai cu seamă gospodina de casă e aceea care îl pofteste mai cu insistență ca să ocupe loc, să șază măcar vreo cîteva minute la masă și să guste din bucatele de pe dînsa, anume ca să șază și cloștile primăvara pe ouă și ca econoama să poată avea mulți pui²⁷, și al doilea, dacă e vreuna sau mai multe fete mari în casă, ca să șadă și pețitorii și să se așeze cînd vor veni la

dînsule în pețit, iar nu, cum vor intra în casă, îndată să și iasă, ci să se mărite chiar în anul acela.

Și preotul, deși timpul poate că nu-i încuviințează, totuși nu se pune de pricină, ci cum e poftit, îndată se și așază măcar pe vreo cîteva minute la masă, prea bine știind că, dacă nu va șede, cei de casă și mai ales gospodina și fetele cele mari se vor supăra pe dînsul; căci dacă nu va șede măcar cît de puțin, atunci, amăsurat credinței celei foarte răspindite și înrădăcinate în sinul poporului, cloștile nu vor șede în decursul primăverii pe ouă, nici nu vor scoate pui, și fetele nu se vor mărita, căci cei ce vor veni să le pețască, în loc să șadă și să așeze cu dînsule, cum vor intra așa vor și ieși și se vor duce mai departe la altă casă unde sînt fete de măritat.²⁸

Întîmplîndu-se ca vreun preot, din neștiință, din prea mare grăbire, sau anume nu vrea să șadă, atunci, cînd iese din casă, gospodina îl petrece pe furis cu cociorva pînă afară, și după ce l-a petrecut, întorcîndu-se îndărăt în casă, se pune ea în locul acela unde avea să șadă preotul.²⁹

Tot din cauză ca să șadă cloștile pe ouă și pețitorii cînd vor veni în pețit, poftesc cei de casă și pe ceilalți inși, cari au sosit cu preotul, ca să șadă.

Și dacă preotul nu se pune de pricină, dacă el nu se prea grăbește, aceștia nici atîta, iar băieții ce l-au petrecut și mai puțin.

Din contră, în multe părți unde există datina de a umbla cu preotul și băieți, aceștia, fiind mulți dintre dinșii doriți de mîncări mai alese și mai bune, cît ai scăpăra dintr-un amnar suflă tot ce li se pune dinainte.³⁰

În același timp cînd șade preotul la masă, iar purtătorul cofetei cu apa sfințită și cu struțul de busuioc e ocupat cu cele ce i s-au dat de gustat, fetele cele mari, unde sînt fete mari în casă, se apropie de cofetă cu un pahar de băut apă în mînă, anume ca să ia puțină apă sfințită într-insul, în realitate însă mai mult ca să fure vreo cîteva fire de busuioc din cofetă, pe cari le întrebuințează apoi, după cum vom vedea mai pe urmă, la diferite vrăji și farmece, dacă nu le-a dat cumva înainte de aceasta singur preotul vreo cîteva fire.³¹

După ce au furat cîteva fire de busuioc și le-au ascuns, se întorc înapoi în casa unde e preotul și se pun și ele puțin să șază, iar mai pe urmă, cînd se ridică de pe scaunul pe care au șezut, îl clătesc anume ca să-și clătească data.³²

Preotul, puindu-se la masă, nu e de ajuns numai cu atîta ca să șadă, ci el trebuie să și guste măcar ciș-ceva. Și el gustă din toate bucatele măcar o fărîmătură cît de mică, și dacă gustă mai cu seamă din griu, după ce a gustat, azvîrle puțin spre pod, și cu cît mai bine se lipește griul acesta de pod, cu atît mai bine se crede că vor lucra albinele în vara ce urmează și cu atît mai mînoși vor fi stupii.³³

După ce a șezut preotul la masă, cînd voiește să se scoale, gospodarul de casă îi dă pentru osteneală sa vreo cîteva cruceri sau pușori, iar gospodina dă omului celui cu desăgii un colac mare și frumos, care e asemenea menit pentru preot, din care cauză se și numește el colacul popii, iar celorlalți, dacă nu sînt prea mulți, le dă de regulă cite o plăcintă.

Tot așa fac și românii din cele mai multe părți ale Transilvaniei³⁴, Ungariei³⁵ și Munteniei³⁶.

Cînd se ridică preotul de la masă și se pornește mai departe, gospodarul de casă ia lumina cu care l-a întîmpinat la venire și care a stat pînă atunci

aprinșă, iese cu dînsa înaintea preotului, și astfel îl petrece apoi cu lumina în mînă și cu capul gol pînă la vecinul său, dacă casa acestuia nu e prea departe. Dacă însă vecinul locuiește departe, atunci numai pînă la un loc sau pînă la poartă și apoi iar se întoarce îndărăt.³⁷

În același timp cînd îl petrece sau ceva mai înainte de aceasta, mai fiecare gospodar îl întreabă:

– De unde ați început, părinte? Mai aveți mult de umblat? Încotro aveți de gînd acum să mergeți?

Și asta din cauză pentru că mai fiecare locuitor se ferește și roagă pe Dumnezeu ca preotul să nu sfîrșească la dînsul de umblat cu crucea, căci există credința că la cine sfîrșește preotul de umblat, acela va muri în decursul anului.³⁸

Familia, „căreia îi merge rău și voiește a-și întoarce, face astfel: una dintre femeile acelei familii păzește momentul cînd preotul cu botezul iese din casă, și ia cu vîtraul de picior pe băiatul care duce căldărușa de botez.”³⁹

Cum a ieșit preotul, precum și ceilalți cari l-au petrecut, din casă, stăpîna mătură casa după el, anume ca să nu aibă pureci peste vară⁴⁰, iar fata ce-a ascuns mărgelele sau panglica din mărgele precum și celelalte obiecte sub pragul ușei, plină de bucurie că nu i-a observat nimeni semnele, se repede la dînsule și le ridică de unde le-a pus.

Atît procedura punerii, cît și a scoaterii acestor semne, a descris-o într-un mod cît se poate de bine și de lămurit d-ra Lucreția Suciu în următoarea poezie:

Vesel a trecut Crăciunul și dorințele de-atunci
Nimeni nu le mai simțește, numai cetele de prunci.
Dar s-apropie Iordanul, Boboteaza e pe prag!
Las'să ningă, gerul crepe toate crengile de fag,
Să se facă foc cu ele, va fi vatra arsă bine,
Ca și inima de fată arsă-n doruri și suspine...
Lavița de la fereastră e curată ca oglinda,
Masa-ntinsă cu măsaiul, măturată e și tinda,
După ușa ei e fata, două șire de mărgele
Ține-n mînă, le dezleagă și desface dintre ele
Panglicuța nășădită, – cum ști dînsa din auz,
Mai ia încă șase boabe galbene de cucuruz,
Și se roagă lin, din suflet, roagă-se așa cu drag,
Apoi ia panglica, bobii, le ascunde chiar sub prag...
Tropot vesel se aude, ager glas de clopoțele,
Melodia cu Iordanul se învâluie cu ele;
Popa trece pragul casei și stropind cu apă sfîntă,
Cîntă pruncii pe-asurzite, chiar și sfatul vesel cîntă...
Sfîrșind popa sfînta slujbă, groaznic zbier pruncii Iordanul.
Găzdărița dă colacul, gazda dă în cofă banul;
Năvălind pe ușa casei, toți se duc cum au venit.
Iar'fetița, zîmbitoare, scoate semnul tănuit,
Panglicuța nășădită, bobii galbini, de sub prag,
Și șoptește după ușă: Doamne! dă-mi-l, că mi-i drag!⁴¹

După ce s-a întors gospodarul de casă, care a petrecut pe preotul cu lumina, se așază apoi cu toții la masă și mîncîncă și ei, căci înainte de a binecuvînta preotul masa, după cum am spus și mai sus, rar care român se încumătă a mînca, și mai cu seamă fetele cele mari despre cari se crede că, dacă nu mîncîncă în ziua de ajun, se vor mărita mai degrabă.

Trecînd ziua și sosind seara, fiecare fată care și-a ascuns panglica din mărgele o ia cînd se culcă, atît pe aceasta cît și celelalte semne, ce le-a mai pus împreună cu dînsa sub prag, și le pune sub pernă, avînd ferma credință că, făcînd-o aceasta, peste noapte își visează iubitul.⁴²

Alte fete mari, din contră, puind mărgelele de la gît pe pragul ușei, ca să păsească preotul peste ele cînd vine cu Botezul, și, luîndu-le după aceea, le pun la gît, anume ca să se mărite.⁴³

Ce se atinge de busuiocul ce l-au căpătat sau l-au furat din struțul preotului, e de observat că acesta se întrebuințează spre mai multe scopuri și anume:

Îl pun, cînd se culcă, sub căpătii, crezînd că peste noapte își visează ursitul, data, orînda.

Îl pun în gard, și al căreia va fi dimineața cu brumă, aceea va lua bărbat bogat; iar dacă nu va fi cu brumă, va lua sărac.⁴⁴

Îl pun pe ghizdelele fîntînei și apoi se gîndește fiecare la flăcăul cu care dorește să se mărite. Și dacă busuiocul va fi dimineața umed, sau mai bine zis plin de rouă, atunci flăcăul respectiv va lua-o, altmîntrelea nu.⁴⁵

Pun cîte un fir din busuiocul acesta prin florile cu cari își împodobesc capul cînd se duc la joc, anume ca să fie îndrăgite și jucate de feciori.

În fine, tot acele fire de busuioc le mai întrebuințează încă și la diferite alte farmece, anume ca să atragă feciorii la dînsule, spre a se putea cît mai degrabă mărita.⁴⁶

NOTE

1. Vezi și dat. rom. din Ilva Mare, comună în distr. Năsăudului, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LV, Brașov, 1892, nr. 207: „În ajun umblă preotul cu Iordanul din casă în casă (atunci se sfințesc casele credincioșilor și în fiecare zi înția a luni ca în România).”
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Ajunul Bobotezei se numește în unele părți, precum bunăoară pe la Păucenești, Ziua Crucii.”; Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
3. Tot așa și în Moldova. Vezi El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în ziar cit. p. 149: „Preoteasa iese înaintea preotului, sărută crucea și mîna și, luînd un fuier periat frumos îl leagă la cruce.”
4. Dat. rom. din unele sate din Bucovina; Sim. Manguia, *Calend. pe an 1882 și 1883*; Dim. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 155: „Chiraleisa. Acest cuvînt se derivă din exclamațiunea *Κυrie ελεison*, care o întrebuințează creștinii în rugăciunile lor. În 5 ianuarie, spre ziua de Botezul Domnului, fiecare părinte de familie face o cruce de lemn și o îmbracă cît se poate mai elegant cu pînză albă de mătăasă, ori sîrmă, precum îi ajung puterile, și apoi, după vespere, o poartă ca în procesiune pe la toate casele, urmat de o mulțime de copii, cari repet cît se poate mai des cuvîntul Chiraleisa.”; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 24: „După facerea agheasmei, mai înainte vreme era obiceiul (acuma a început cu încetul pe alocurea a se pierde), ca fiecare creștin să facă o cruce de lemn, pe care, după puțină o împodobesc cu pînză albă, ori cu mătăasă, și după

- vecernie o poartă ca o litanie prin toate casele, întovărășită de o mulțime de copii, cari întruna strigă: Chiraleisa! Chiraleisa!"; com. de dl. El. Pop: „În unele locuri de prin părțile noastre (ale Șomcutei Mari în Ungaria) se mai susține datina că flăcăii se string laolaltă și merg și ei în urma celor ce umblă cu crucea și strigă în gura mare, cînd se apropie de vreo casă, «Chir Alexai Doamne!»
5. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
6. *Rîndunica*, foaie literară-beletristică, an. II, Sibiu. 1895, p. 75.
7. Dumitru Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *Convorbiri literare*, an. XXI, București, 1887, p. 350: „Biserica ordonă în ajunul Bobotezei, postul, ca un semn de respect pentru a doua zi. Poporul aproape nu știe nimic de acel respect pentru sărbătoarea Bobotezei, ceea ce a avut în vedere legiuitorul, ci el crede că, dacă va posti, va fi bine pentru casă, va fi ferit de vrăjmași și de pagubă.”
8. Dat. și cred. fetelor din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac; Avram Igna, *Credințe pop. din comuna Sabolciu, în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 56.
9. D. Stănescu, loc. cit.
10. În cele mai multe sate din Bucovina.
11. *Familia*, an. XXVII, Oradea Mare, 1891, p. 1; Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Cînd umblă popa cu crucea, fetele pun zgarde și cercei sub prag, ca astfel trecînd preotul cu crîmnicii și diecii peste ele și dacă aceia nu le observează, ele se mărită.”; Const. D. Gheorghiu, op. cit., p. 24.
12. P. Herescu, *Superstiții din com. Găinești, jud. Suceava*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 50; S. Mihăilescu, *Superstiții din jud. Suceava*, publ. în *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 197.
13. Avram Igna, *Credințe pop. din com. Sabolciu, în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, p. 56.
14. Pretutindeni în Bucovina. — Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În ajun umblă preotul cu crucea și stropește casele și tot cuprinsul credincioșilor, cîntînd: În Iordan botezîndu-te Tu Doamne.”
15. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 149: „În această zi preotul se duce în fiecare casă și țărănul îl suie în pod și stropește cu agheasmă peste tot locul, ca să depărteze duhurile cele rele.”
16. Pretutindenea în Bucovina; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 350: „În aceeași zi preotul, sfințind apa, este dator a merge pe la casa fiecărui credincios spre a-l boteza, atît pe el cît și familia, cît și cuprinsul lui. Credinciosul, din parte-i, cinstește pe preot cu un fuior de cînepă, ori cu un caier de lînă, ceva carne și mai rar bani!”
17. Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 63: „Poporul crede că, dacă va da preotului, la ocaziunea cînd umblă el la Bobotează cu crucea pe la casele creștinilor, un fuior, apoi se va face în vara viitoare cînepă.”
18. *Ibidem*.
19. Com. de Petru Ursul, fost cantor bis. în Căndreni.
20. Voloc = sac mare de prins pește.
21. Cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ion al lui Iordachi Isac; a celor din Siret, precum și a altor români din Bucovina.
22. *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 149; Const. D. Gheorghiu, op. cit., p. 23: „După slujbă, preoteasa iese înaintea preotului, sărută crucea și apoi mina popii și, luînd un fuior periet frumos și într-adins lucrat pentru acest scop, îl leagă la cruce; pentru că ele au credință că din acest fuior se va lucra în rai un voloc (mreji), cu care Maica Precista, la a doua înviere, va veni să le pescuiască din iad. (Există credința că Maica Domnului, cînd va veni la iad, va arunca volocul de trei ori și cine se va prinde în el va fi scos de la munci și dus într-un loc mai fericit, nu însă la rai.). Tot pentru acest scop fiecare

- femeie apoi, cînd îi vine preotul în casă în acea zi, îi leagă la cruce o bucată dintr-un caier, sau, în lipsă, o jirghiută de ață.”
23. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; com. de dl. El. Pop: „Unii pun la cruce și fuioare de cînepă, din cari se fac apoi funii la clopote.”
24. S. Mihăilescu, *Superstiții din jud. Suceava*, publ. în *Șezătoarea*, an. II, p. 197: „Fuiorul de la crucea popei la Bobotează îi bun de pus în pinza volocului sau a mrejei, ca să tragă peștele, cum îi ag băieții după popă.”
25. Const. D. Gheorghiu, op. cit. p. 24-25.
26. „Poporul din unele părți — imi scrie dl. El. Pop — crede că dacă cel ce sărută crucea se apleacă și poate sufla în gaura de dedesubt a acesteia, acela va afla stupi (roi) vara, însă așa ca să nu fie observat cînd va sufla.”
27. Dat și cred. foarte lătită în Bucovina. Vezi și Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 63: „Venind preotul la Crăciun sau Bobotează în casele creștinilor, este rugat de gospodine să șadă puțin, crezîndu-se că apoi vor șede cloștele în primăvară”; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.* p. 351: „Preotul venind cu Botezul, trebuie să stea pe pat la fiecare, căci altfel, cred ei, e rău de pagubă; le mor vitele, chiar cloștele nu le stau pe ouă.”
28. Credință foarte lătită în Bucovina.
29. P. Herescu, *Superstiții din Găinești, jud. Suceava*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, p. 50; dat. rom. din Iliești, în Bucovina, com. de dl. G. Forgaciu: „Pe locul pe care a șezut preotul, îndată după ieșirea acestuia se pune gospodina de casă, crezînd că șed cloștele pe ouă așa de liniștit cum a șezut popa pe laiță.”; a celor din Frătăuțu Vechi, dict. de Damian Cojocariu și com. de I. Covașă: „Cînd umblă preotul cu Iordanul (cu crucea) și cu agheasma (apa sfințită) și cînd iese din casă, se așază muierile iute acolo pe laiță, unde a șezut preotul, cu scop ca să șadă cloștele bine pe ouă.”
30. I. Creangă, *Amintiri din copilărie și anecdote*, Iași, 1892, p. 10: „Și cînd veneau cele două ajunuri, cîte treizeci-patruzeci de băieți fugeam înaintea popei, de rupeam omățul, de la o casă la alta, și la Crăciun nechezam ca minzii, iar la Bobotează strigam Chiraleisa, de clocotea satul. Și, cînd ajungea popa, noi ne așezam în două rînduri și deschideam calea, iar el își trăgea barba și zicea cu mindrie către gazdă: — Aștept-s minzii popei, fiule. Niște zile mari ca aceste le așteaptă și ei, cu mare bucurie, tot anul. Gătitu-le-ați ceva bob fert, găluște, turte cu julfă și vîrzare? — Gătît, cînstite părinte! Poftim de ne blagosloviți casa și masa, și poftim de mai ședeți, să ne șadă pețitorii! Cînd auzeam noi de masă, tăbăram pe dînsa și, apoi, aține-te gură! Vorba aceea: De plăcinte ride gura, de vîrzare și mai tare. Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul!”
31. Mai pretutindenea în Bucovina. — D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 351: „Fiecare fată are grijă să dobindească un fir de busuioc din pomătul preotului botezător, pe care să-l pună sub căpătîi cînd se culcă, spre a cunoaște mai dinainte pe viitorul său soț”; Const. D. Gheorghiu, op. cit., p. 25: „Îau busuioc de la preot, cînd merge cu Iordanul, și seara cînd se culcă, pun acel busuioc sub perna pe care dorm, ca să li se arate în vis flăcăii ce le vor lua în căsătorie”; Aug. R. Clavel, *De-ale vieții*, publ. în *Revista literară*, an. VI, București, 1885, p. 534: „Era în ajunul Bobotezei. Popa umblase mult prin sat, urmat de paraciser cu căldărușă cu aiasmă. Toate casele i se deschiseră pentru ca să fie binecuvîntate. După «În Iordan botezîndu-te Tu Doamne», mic și mare sărutase crucea și mina sfinției-sale. În urmă, popa, închinînd obicinuitul pahar de vin, își luase ziua bună prin «Sfîntul Botez să ne fie într-ajutor». Iar cel mai bătrîn din casă aruncînd gologanii în căldărușă, îi răspunsese: «Să te audă Dumnezeu, părinte și să umblî sănătos!» Dar popa, cînd ieși din casă, împărți la fete și flăcăi busuioc, busuiocul care ne face să visăm bine. După cină, fetele și flăcăii pun busuiocul sub perne ca să li se arate în vis scrisul dorințelor ascunse în inimile lor.”; com. de Dl. El. Pop: „Din busuiocul, cu care stropește preotul, fetele cred că e bun de a-și face fetele de noroc.”

32. Avram Igna, *Credințe pop. din com. Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 56.
33. Cred. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac.
34. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În seara de ajun vine popa cu crucea și sărută toți crucea și dau popii un colac și un fuior și într-o cană vinars și bani cine vrea. Pe unele locuri, precum în Sincel, dau preotului și colaci, pogăci, poame uscate, brinză, coaste ori alte cârnuri de porc (în Valea Jiului).”
35. Com. de dl. El. Pop: „În ajunul Bobotezei, după amiază, în cele mai multe locuri, seara, cînd se întuneacă, încep cantorul și fătul (crisnicul), în alte locuri și preotul, a umbla cu crucea din casă în casă. Aceasta se zice că se face pentru oamenii morboși, cari nu sînt în stare a merge la biserică și totuși și ei să sărute sfînta cruce. Crisnicul poartă cofa (bota) cu agheasmă, iar cantorul cîntă Iordanul, adică troparul: «În Iordan botezîndu-te Tu Doamne...». Preotul dă crucea spre sîrutare, iar cu stropitorul din busuioc stropește pe capul celui ce sărută crucea și în fine prin casă peste tot. Muierile, și mai ales unde sînt fete, își scot toate vestimentele pe rude și prin cuie ca să se stropească. Gazda casei țipă în cofă bani, cițiva crucerii, după puțină. În multe locuri se dă celor ce umblă cu crucea mere, nuci ș. a. și-i și ospătează.”
36. D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 350-351.
37. Dat. rom. din unele părți ale Bucovinei.
38. Com. de dl. El. Pop.
39. D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 351.
40. Avram Igna, *Credințe pop. din comuna Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, p. 56.
41. *Familia*, an. XXVII, Oradea Mare, 1891, p. 1.
42. G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 48; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 24: „În ajunul Bobotezei, fetele mari (de măritat) pun mărgelele ce port la gît pe pragul ușei, ca să păsească preotul peste ele cînd vine cu Iordanul, apoi le ia și le pune la gît, ca să se mărite curînd.”
43. *Călimdarul poporului pe anul comun 1889*, Sibiu, p. 73: „Fetele, dacă pot fura vreo creangă din busuiocul popii de la Bobotează și o ascund noaptea sub perină, își visează pe bărbatul ursit”; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Se încearcă a fura pe neobservate busuiocul din găleata cu aiazmă și seara îl pun la cap, și astfel noaptea visează pe viitorul bărbat”; *Idem*: „Fetele fură oleacă de busuioc din mătăuzul popii și peste noapte îl pun sub perină, că apoi își visează orînda”; Avram Igna, *Credințe pop. din comuna Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, p. 56: „Fetele de măritat să postească în ajunul Bobotezei (să ajune) și din mătăuzul preotului să-și rumpă un fir și să-l pună noaptea sub perină, că-și vor vedea data”; Art. Gorovei, *Vrăji de ursită*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, p. 146: „Fetele și flăcăii iau busuioc de la popa și să culcă cu el la cap, și cu cine să visează că minîncă, pe acela îl va lua.”; com. de dl. P. Herescu, învățător în Găinești, jud. Suceava: „Flăcăul sau fata ce dorește să se mărite fură o bucată de busuioc din fiștocul preotului, pe care îl leagă la degetul cel mic de la mîna dreaptă și peste noapte își visează ursitul.”; G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 48: „În ajunul Bobotezei, fetele mari iau busuioc de la preot cînd se duce cu Botezul și seara cînd se culcă pun acel busuioc sub perna pe care dorm, ca să li se arate în vis flăcăii ce vor lua în căsătorie.”; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 504: „În ajunul zilei Sf. Ioan Botezătorul, cînd vine preotul pe la case cu botezul, fetele iau de la preot busuioc și apoi noaptea se culcă pe locul unde a stropit preotul cu agheasmă, punînd busuioc sub perna pe care se culcă, și peste noapte visează pe viitorul soț.”; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 351: „Cu această ocazie, dacă la acea casă este vreo fată mare, ea face tot posibilul să dobindească un fir de busuioc din pomătul cu care botează preotul. Acest fir e ținut cu multă grijă; sara cînd se culcă e pus sub căpătii; ea va vedea în vis pe acela ce va fi soțul său, este credința poporului.”; dat. și cred. fetelor din Bucovina: „În ajunul Bobotezei, seara și în ziua de Bobotează, seara, au datină fetele, cînd se culcă, de a pune

- busuioc din struțul cu care stropește preotul cu agheasmă, anume ca să viseze pe viitorii lor soți, să-și viseze ursita, ursitul.”
44. Art. Gorovei, *op. cit.*, p. 146; G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 48: „Seara, în ajunul Bobotezei, mai multe fete unite pun busuioc prin gard, și dimineața, al cui va fi cu brumă, aceea ia bărbat bogat, iar cel fără brumă îl va lua sărac.”; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26: „Seara, în ajunul Bobotezei, stringîndu-se mai multe fete la un loc, pun busuioc prin gard și dimineața cînd se scoală, al cui va fi cu brumă aceea va lua bărbat bogat, și al căreia va fi fără brumă însemnează că va lua bărbat sărac.”
45. Art. Gorovei, *op. cit.*, p. 146: „Fata pune busuioc pe ghizdelele fîntinei și să gîndește la flăcăul cu care ar dori să se mărite. Dacă busuiocul va fi dimineața cu brumă, îl va lua.”; G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 49: „Seara, în ajunul Bobotezei, fetele mari pun o cracă de busuioc uscată pe ghizdurile puțului, apoi se gîndește la un flăcău pe care voiește a-l lua în căsătorie, și, dacă dimineața va găsi acel busuioc umed, îl va lua, iar altfel nu.”; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26: „Pun o cracă de busuioc uscată pe ghizdurile fîntinei, apoi se gîndește la un flăcău pe care dorește a-l avea de bărbat, și dacă dimineața va găsi acel busuioc umed (jilav de tot), îl va lua, iar altfel nu.”; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 351: „Dacă voiește să știe de se mărită anul acela, ori nu, pune firul de busuioc afară undeva la streșina casei, a pătului, a coșarului etc. Dimineața, dacă firul de busuioc este plin de rouă, brumă, ori chidă, atunci fata se mărită chiar anul acela, iar de rămîne uscat precum l-a pus, nu i-a venit încă ceasul, trebuie să aibă răbdare.”
46. Dat. și cred. fetelor din Bucovina.

III. FARMCECE ȘI VRĂJI

E mult puțin cunoscut că tineretul român de pretutindenea îndătează a se căsători mai cu seamă în cîrnilegi sau cișlegile de iarnă.

În aceste cișlegi se fac de regulă cele mai multe și mai însemnate nunți și asta din cauză că în cișlegile acestea poporul nu are așa mult și greu de lucru și pentru că în răstimpul acesta fiecare ins ce dorește și voiește să se căsătorească e provăzut cu toate cele trebuincioase pentru încheierea și serbarea unei căsătorii.

Drept aceea, fiecare fată mare, care dorește să se mărite, caută acuma de prin postul Crăciunului ca să-i fie zestrea așezată în cea mai bună rînduială, ca, sosind cișlegile, să n-o afle pețitorii nepregătiti.

Iar cînd sosesc cișlegile, fiecare fată, cînd mătură casa, începe totdeauna de la prag, crezînd că făcînd așa, îi vor sosi mai curînd pețitorii.¹

Cum au sosit cișlegile, încep și feciorii, cari vor să se însoare, a merge în pețit, așa că pînă la Bobotează cei mai mulți inși sînt deja logodiți și timpul serbării nunții lor hotărît, ceea ce se poate vedea și din următoarea doină populară din Transilvania:

Colea-n postul lui Crăciun,
Toate fetele-s de rînd,
Cîndu-i pe la Bobotează,
Se vede care-i vetează,
5 Că se uită pe fereastă

Și din grai așa grăiește:
– O! amar, maică, de mine,
Că iară rămîn cu tine,
Bătrînă sînt ca și tine,
10 Nici un pețitor nu vine.²

Precum și dintr-o variantă a acestei doine, asemenea din Transilvania:

Citu-i Postul lui Crăciun,
Toate fetele se țin;
Cindu-i pe la Bobotează

Se tot uită pe fereastă:
– Vai de mine, vai de mine,
Că la noi nu vine nime!³

Timpul pețirii așadar e în cele mai multe părți de la Crăciun și pînă la Bobotează, iar cel al serbării nunților între Bobotează și Săptămîna albă.

Cum a sosit însă Săptămîna albă, rar care fecior se mai gîndește la pețit! De aceea apoi și următoarea chiuitură din Satmar în Ungaria:

Supărate-s fetele,
C-au trecut cișlegile.

Vine Săptămîna albă,
Nime-n lume nu le-ntreabă.⁴

Drept aceea, fetele cele mari, cărora nu le-au sosit încă pețitorii, în răstimpul de la Crăciun și pînă la Bobotează, și mai cu seamă cele bătrîne, cari nu se pot mărita, își fac în ziua precum și în ajunul acestei zile, pe dragoste și pe ursită, anume ca să fie căutate, iubite și jucate de feciori și ca să se poată cit mai degrabă mărita.

Așa fetele din Bucovina, cari voiesc să fie căutate, iubite și jucate de feciori, se duc seara spre Bobotează și aduc apă neînceptută de la fîntînă. După ce au adus-o, pun în ea vreo cîteva fire de busuioc și apoi o așază într-un loc unde să o bată soarele, cînd va răsări a doua zi dimineată.

A doua zi dimineată, adică în ziua de Bobotează, cum se scoală încep a descînta apa aceasta în următorul mod:

Demineată m-am sculat,
Pe obraz că m-am spălat,
La bisercă m-am gătat,
La icoane m-am închinat,
5 Lui Dumnezeu m-am rugat;
Iar după ce m-am rugat,
La biseric-am plecat
Pin' nu era popa-n altar
Nici paserea sculată din cuibar,
10 Pe bură nescuturată
Și pe cale necălcăță.
Cum am mers și cum m-am dus,
La biseric-am ajuns,
În biseric-am intrat,
15 La icoane m-am închinat.
Bărbații, cum m-o zărit,
Unul l-altul o ochit,
Femeile s-o cotit,
Toți de mine rău o grăit.
20 Eu tare că m-am scîrbit
Și de-acolo am ieșit,
Jeluindu-mă
Și văietindu-mă.
Nime nu m-o auzit,
25 Nime nu m-o văzut,

Numai Maica Domnului
Sus din poarta cerului,
Numai ea m-o auzit
Numai ea m-o văzut,
30 Și pe scară
De ceară
S-o scoborit
Și la mine o venit
Și pe mine m-o-ntrebat
35 Și din gur-o cuvîntat:
– N., ce te viaieți,
Ce te cînti?
– Da cum nu m-oi văieta
Și eu cum nu m-oi cînta,
40 Că dimineată m-am sculat,
Pe obraz că m-am spălat,
La icoane m-am închinat,
Lui Dumnezeu m-am rugat,
La bisercă m-am gătat.
45 Și după ce m-am rugat,
La biseric-am plecat
Pin' nu era popa-n altar,
Nici pasărea sculată-n cuibar,
Pe bură nescuturată
50 Și pe cale necălcăță.

Cum am mers și cum m-am dus,
La biseric-am ajuns,
În biseric-am intrat,
La icoane m-am închinat.

55 Bărbații, cum m-o zărit,
Unul l-altul o ochit,
Femeile s-o cotit,
Toți de mine rău o grăit.
Eu tare că m-am scîrbit
60 Și de-acolo am ieșit,
Jeluindu-mă
Și văietindu-mă!
Maica Domnului i-a răspuns
Și din gur-așa i-a zis:
65 – Taci N. nu te cînta,
Nu te viaieta,
Că eu cu mine te-oi lua,
În apa lui Iordan te-oi spăla,
Cu cămeșă de dragoste
70 Te-oi îmbrăca,
Cu brîu de dragoste
Te-oi încinge,

Coroană de aur în cap ți-oi pune,
Mindru mi te voi clăti,
75 Mindru te voi limpezi,
Ca argintul strecurat,
Ca maica ce te-a dat,
Ca soarele cînd răsare,
Ca busuiocul cu floare...
85 Răsari soare frățioare
Cu nouă răzișoare!
Nu știu soarele-o răsărit,
Ori un crai o ieșit?
Ba nici crai nu-i, nici crăiasă,
85 Ci-i N.N. cea frumoasă,
Dintre toate fetele mai aleasă!
Cînd la joc o ajuns,
Toți flăcăii înainte i-o ieșit
Cu cușmele-n mînă,
90 Cu păharele pline,
Toți la dînsa au cînstit,
Toți la joc o au poftit,
Toți cu dînsa o vorbit.

După ce rostesc cuvintele aceste, se spală cu apa în care se află busuiocul și care a fost astfel descîntată. Apoi se îmbracă frumos, se duc la biserică și după amiază la joc.⁵

Fetele din unele părți ale Transilvaniei se duc în ziua de Bobotează, des-dimineată, pînă a nu răsări soarele, la fîntînă și zic:

– Bună dimineată,
Apă mindră leuroasă!
– Sănătate bună,
Fată mindră și frumoasă!
5 – Eu am venit la tine,
Apă mindră leuroasă,
Să mă faci mindră și frumoasă,
Că m-am aflat de ochi orbită,
De urechi asurzită,
10 De gură amuțită,
De minuri legată,
De picioare-mpiedicată

Și-n ură pînă-n grumaz băgată!
– Nu te teme,
15 Fată mindră și frumoasă,
De ochi dezorbi-te-oi,
De urechi dezasurzi-te-oi,
De gură dezamuți-te-oi
De minuri dezlega-te-oi,
20 De picioare despică-te-oi,
Cu apa Iordanului spăla-te-oi,
Mindră și frumoasă face-te-oi,
La toți feciorii arăta-te-oi.⁶

Românele din unele părți ale Banatului, „cari voiesc ca feciorii și fetele lor să fie văzuți”, se duc în ziua de Botez, înainte de ce a pocnit piva (treascu) cea dintîi, des-dimineată, și „pun acolo unde zace ca spre pocnire puțină unsoare și la punere zic:

– Cum pocnește piva și s-aude de toți și vorbesc de ea, așa să se pocnească și să se vestească numele lui N. în tot locul!”

„După pocnirea pivei, se ia [unsoarea] și se păstrează în casă, din care apoi fetele mari ori feciorii se ung mergând la joc ori în alte locuri publice.”⁷

Tot în Banat este datină ca, în ziua de Bobotează, mama care voiește ca feciorul său, dar mai ales fiica sa, când vor ieși în lume, să fie bine văzuți, să fie iubiți și căutați de toată lumea, cu un cuvânt să fie tuturor dragi, luând unsoare, se duce și o pune sub piva (treasc) ce va pocni prima dată la începerea slujbei mari (leturghie), zicând:

Cum se vestește,	Prin oboare, ⁸
Cum răsună și pocnește	Prin ogoare,
Astă pivă,	10 Pe la joc,
Așa să fie N. vestită,	Peste apă, peste foc,
5 Să se pocnească-n lume despre dinsa	Peste țări
În toate casele,	Și peste mări.
La toate mesele,	

După ce piva a pocnit, se ia unsoarea și se păstrează pînă la Paști. Pe seara de Paști, legîndu-se în cîrpoară, se leagă sub aripa cocoșului din curte și se zice:

Cum cocoșul din aripi o pălăpăi ⁹ ,	Și cu toți s-or veseli,
Lumii Paștile-o vesti,	Așa să fie N. vestită,
Din somn toți s-or pomeni,	De toată lumea iubită.
La biseric-or veni	

Dimineața, luîndu-se de sub aripa cocoșului, se pune la brîu și, mergînd, ocolește (încunjură) biserica la Înviere.

Această unsoare apoi se păstrează în casă peste întreg anul, ungîndu-se cel ce voiește a fi iubit și văzut cînd merge la joc ori locuri publice din ea pe sprîncene, pe dosul minilor și, dacă tocmai fata a pus pe cineva ochiul, de se poate respectivului să-i ungă din această unsoare o haină care nu se spală.¹⁰

Afară de farmecele și vrăjile citate pînă aici, mai întrebuițează fetele încă și multe altele, atît în ajunul Bobotezei cît și în dimineața acestei zile, nu numai spre a fi căutate, iubite și jucate de feciori, și pentru ca să se mărite mai degrabă, ci și spre cunoașterea timpului cînd se vor mărita, precum și a feciorilor ce le vor lua.

Între farmecele și vrăjile din urmă însă și între cele din seara și dimineața Sf. Vasile, înșirate în capitolul *Vergelul*, nu e mai nici o deosebire. A le înșira deci pe toate aici n-ar fi alta decît a le reproduce mai pe toate acelea ce le-am reprodus deja în capitolul citat.

Cu toate acestea, însă voi reproduce și aici vreo cîteva, astfel după cum le-am aflat în opurile pe cari le-am consultat sau după cum mi s-au comunicat.

Așa „flăcăii și fete [din Muntenia], sau numai fata cu mama sa, ori și singură, dînd [în seara spre Bobotează] într-o parte focul de pe vatră, aruncă pe vatra arsă cîte o sămînță de cîneapă, zicînd:

– Asta e... (numele persoanei ce voiește); de m-o iubi, să sară înspre mine!

Sămînța, încălzită de vatră, crapă și sare într-o parte sau alta, după care fata deduce dacă este iubită ori nu.

Se iau două fire de păr și, aruncîndu-le pe vatra arsă, zice:

„Asta sînt eu, asta e...” (numele unei persoane). Firele se zbîrlesc și fug în diferite direcțiuni. Dacă firele s-au întîlnit, fata care le-a aruncat deduce că acea persoană o iubește, că ține la dinsa, și din contră nu o iubește dacă nu s-au întîlnit.

Ca și în sara spre Sf. Vasile și spre Paști, flăcăii și fetele mari își fac pe urșită sau pe scrisă.

Aceasta se face astfel:

Persoana care voiește a ști, a cunoaște mai dinainte pe viitorul soț sau soție și chiar dacă se va mai căsători cîndva, se așază în fața unei oglinzi și, cu ochii pironiți asupra chipului său, cu mintea la diferite persoane pe care le iubește, stă ceasuri întregi. După cîtva timp, ea cade în amorțire. În așa stare fiind, vede o mulțime de figuri cunoscute și necunoscute, produs al imaginațiunii personale, produs îmbucurător sau din contra întristător, însă, desigur, totdeauna într-o strînsă legătură cu persoana sa însăși. Dacă persoana ce și-a făcut pe scrisă a văzut în acel moment o cîmpie verde, un peisaj frumos, etc., atunci se interpretează spre bine; vreun loc prăpăstios, vreo apă furtunoasă, vreun monstru, vreun mort etc., îi prevestește un viitor trist. Și nu fără nici un temei de adevăr mi s-a părut faptul povestit, că o fată ce-și făcea pe scrisă, văzînd în delirul ei pe un băiat ce-l iubea cu un coșciug în cap, – semn după credința poporului că va muri, – i-a venit așa de rău încît abia putu îngîna cîteva cuvinte și-și dete sufletul.”

„În mijlocul unei odăi dintr-o casă sau un bordei undeva, stă o masă încunjurată de flăcăi și fete, iar pe masă 10 pînă la 15 căciuli, ori, în lipsa lor, 10 pînă la 15 farfurii și sub fiecare cîte un obiect. Așa de exemplu: sub cea dintîi ar fi un ban de argint, sub cea de a doua o bucată de pîne, sub a treia un pieptene, și așa mai departe sub fiecare cîte ceva. Un flăcău din cei de față voiește a ști cum va fi soția sa. El este legat la ochi sau ținut să se uite în altă parte. Obiectele de sub căciuli sau farfurii sînt schimbate și flăcăul, care acum își cearcă norocul, reîntors la masă ridică o căciulă sau farfurie.

Să presupunem că a găsit acolo un pieptene – soția ce va lua va fi zimbată; el găsește un ban de argint – soția îi va fi bogată; găsește un ardei – iute; o perie – bătrînă; oglindă – fudulă; busuioc – frumoasă, dar săracă; cărbune – brună; ce se apropie mai mult de brunul țigănesc; pîne – bună; carne – molică; inel – credincioasă; un fir de păr – soție ce-l iubește; sare – soție ce va trăi mult; sămînță de cîneapă ori de grîu – o soție ce-i va face mulți copii etc. Acel flăcău încearcă de trei ori, făcînd apoi loc altuia, așa pînă cînd toți, unul cîte unul, își cearcă destinele.

Ca o completare a acestei vrăji este ... numărarea parilor, căci după ce acest joc s-a terminat, fetele și flăcăii ieșind afară, merg către vreun gard din apropiere și întîmplător se opresc la un parmac pe care îl numerează cu 1. De aci numără înspre stînga cum îi vine gardul în față pînă la al 10-lea parmac, pe care-l leagă cu o cordea ori un fir roșu și la lumina zilei îl examinează. Dacă parmacul este cu coajă, viitorul soț, sau soție, e bogat; dacă e curat, fără noduri, va fi frumos și sănătos; strîmb – cocoșat, etc.”¹¹

Se strîng mai multe fete la un loc și fac chiroște. După ce le-au făcut și le-au fiert, pun fiecareia chiroșcă cîte un nume de fată, astfel ca toate fetele adunate să aibe cîte o chiroșcă.

După ce le-a pus nume la toate, le aşază frumuşel pe sub părete afară, în rind, apoi cheamă miţa şi i le arată.

Miţa mănincă una sau şi mai multe chiroşte. Fetele stau şi se uită, şi pe a căreia chiroşcă a mincat-o mai întâi miţa, acea fată are să se mărite mai degrabă decât toate celelalte. Iar dacă miţa nu mănincă nici o chiroşcă, atunci nici o fată n-are să se mărite în decursul anului.¹²

Sosind timpul culcării, unele fete, fără a-şi face cruce, bat nouă metanii, în timpul cărora zic:

– Maica Domnului! fă să-mi visez ursitorul!

Şi apoi, fără a vorbi cu cineva vreun cuvânt, se culcă şi peste noapte li se împlineşte dorinţa, adică îşi văd partea.

Iau tort de învăţătură, sau din fuiorul de la cruce, îl pun în trei pentru feştă, pe care întind apoi o luminărică de ceară. Nu mănincă nimic toată ziua, seara înainte de culcare aprind luminărica, se închină, bat metanii, bucăţica de luminărică ce a mai rămas o pun sub cap, şi apoi, culcându-se, în somn îşi văd ursitul. De dimineaţă strâng cea întâi îmbucătură, o leagă în colţul batistei sau a testemelului, o poartă toată ziua în sân; peste zi nu mănincă nimic până seara; când dau să se culce, păturesc straiele, le aşază sub cap, mănincă îmbucătura cea de dimineaţă, nu vorbesc nimărui un cuvânt şi peste noapte îşi văd ursitorul.¹³

Fetele din unele părţi ale Bucovinei, sculându-se în ziua de Ajunul Bobotezei, des-de-dimineaţă, se spală şi se roagă lui Dumnezeu. După aceasta, pregătind mama masa pentru preot, fata vine pe furiş şi luind o plăcintă de pe masă, o bagă şi o ascunde sub faţa de masă. După ce vine şi merge preotul, ia plăcinta de sub faţa mesei şi o ţine ascunsă până seara. Seara, mănincă plăcinta, însă fără să bea apă, şi apoi se culcă. Dormind ea însetată, vede pe un fecior care o îmbie cu apă ca să bea. Acela care îi dă apă de băut este viitorul ei bărbat.¹⁴

Iau un meşteşu sau [un] sucitor şi cotrobăiesc prin foc, zicând:

– Cum sar scinteile din jărătic, aşa să scinteie inima lui, şi nu înţeleg focul, ci înţeleg inima lui!

Când se culcă, pun sucitorul sub cap şi peste noapte aidoma îşi văd ursitul. Iau din fuiorul preotului câteva fire de cîneapă şi o crenguţă de busuioc, apoi o bucăţică de năvalnic şi de iarbă mare, petrec firele de cîneapă peste toate acestea, învălătucindu-le şi le pun apoi pe o şiră (gireadă) de paie, ori deasupra unui coşer (porumbar) sau într-un loc unde cred că nu va umbla nimeni. A doua zi, de vor găsi lucrurile acestea încărcate cu brumă sau cu fulgi de zăpadă, cu promoroacă ori ţurţuri de gheaţă, atunci cred că ursitorul le va fi bogat, iar de le iau precum le-au pus, e semn că ursitul va fi sărac şi gol ca napul.

Fac un omuşor de ceară, pe care îl menesc cu numele omului ce le este drag; îl pun lângă foc, lăsându-l să se încălzească şi să se topească pe încetul, zicând:

– Cum se topeşte omuşorul acesta de ceară la faţa focului, aşa să se topească şi inima lui N. după mine!¹⁵

A doua zi, fetele, şi anume cele mai intime, „strînse ciopor pe lângă vreun foc, spun fiecare ce au visat, ce s-a întâmplat cu firul de busuioc” dobândit din pămăntul preotului când a umblat cu botezul, „ce rezultat au avut firele de păr pe vatra arsă, etc., tac însă ceea ce a văzut, dacă vreuna şi-a făcut pe

scrisă. Aceasta este considerată de operaţia cea mai grea şi cel mai mare secret al familiei. Arareori poate să transpire în public ceea ce a văzut o fată când şi-a făcut pe scrisă. Pe când fetele grămadite în vreo casă sau bordei îşi povestesc trecutul şi speranţele pentru viitor, flăcării, încălţaţi în opinci ori cizme, cu căciuli cu creţuri puse cam pe o sprinceană, cu cojocul în umeri, cîrduri, cîrduri, străbat satul dintr-o parte în alta. Bărbat, femeie, orice întilnesc e dus cu putere la fîntînă şi iordănit. Cîteva ciuturi de apă turnate în cap e o glumă pentru ei. O bună cinste numai te poate scăpa cu mai puţin.”¹⁶

NOTE

1. Dim. Dan, *Credinţe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 70.
2. Ioan Poruţ, *Doine din Ardeal*, publ. în *Familia*, an. XVIII, Oradea Mare, 1882, p. 602.
3. Dr. I. Urban Jarnik şi Andr. Birsan, *Doine şi strigături din Ardeal*, Bucureşti, 1885, p. 447.
4. Florian Danciu, *Poesii pop. de prin Satmar*, publ. în *Familia*, an. XXIII, p. 19.
5. Din Stroieşti, com. de George Birtoiu, stud. gimn.
6. I. Pop-Reteganul, *Starostele sau datini de la nunţile românilor ardeleni*, Gherla, 1891, p. 10-11.
7. Aurel Iana, *Din credinţele pop. rom.*, publ. în *Luminătorul*, an. X, Timişoara, 1889, nr. 65.
8. Obor = curte, ocol.
9. Mişcarea aripelor înainte de cîntat o numeşte poporul pâlăpăit.
10. Aurel Iana, *Dragostea româncei în descîntece* (datine din Banat), publ. în *Familia*, an. XXVII, Oradea Mare, 1891, p. 256.
11. D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 351-353.
12. Dat. fetelor din Stupca, com. de I. Luţa, stud. gimn.
13. El. Sevastos, *Nunta la români*, p. 9; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 25-26.
14. Datina fetelor din Stupca, com. de I. Luţa.
15. El. Sevastos, *Nunta la români*, p. 9-10; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 26-27 şi 29.
16. D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 353-354.

IV. BOBOTEAZA

Boboteaza sau Botezul Domnului este ziua pînă cînd durează datinele şi petrecerile cele mai însemnate, cari s-au început în ziua de Crăciun şi de Anul Nou, precum: colindatul, irozii, steaua, turca sau cerbuşorul, păpuşile, berea sau ospăţul feciorilor şi vergelul.

De aici vine apoi că feciorii din unele părţi ale Transilvaniei îndătimează de a umbla în ziua aceasta cu ceterea de-a lungul şi de-a curmezişul satului, în semn că datinele şi petrecerile începute în ziua de Crăciun şi Anul Nou s-au sfîrşit şi că de acum înainte încep iarăşi jocurile şi petrecerile uzitate şi în celelalte cîşlegi de peste an.¹

Datina cea mai însemnată, care e pretutindenea uzitată în această zi, este sfîntirea cea mare a apei sau Iordanul, care se face de regulă la o fîntînă sau la o apă curgătoare şi despre care vom vorbi mai pe larg în capitolul următor.

Afară de această datină însă, mai sînt încă și o mulțime de alte datine secundare, precum și o mulțime de credințe, cari asemenea merită a fi însemnate.

Iată vreo cîteva și dintre acestea, pe cari am putut să le adun pînă acum.

La Bobotează se deschide cerul și îngerul păzitor îi spune celui de înșurat sau celei de măritat încotro îi va fi norocul.²

Cine va vedea cerurile deschise în noaptea de Bobotează va fi drept înaintea lui Dumnezeu.³

Cine moare în această zi sufletul aceluia merge de-a dreptul în cer, care stă toată ziua deschis spre aducerea-aminte despre prezența spiritului sfînt la Botezul Domnului.⁴

Dacă în ziua de Bobotează, dimineța înainte de sfințirea apei, un flăcău sau o fată lunecă și cade, se crede că respectivul sau respectiva se va însura sau mărita în acel an.⁵

Alții, din contra, cred că cine cade în ziua de Bobotează, și mai ales dintre bărbați și muieri, pînă la anul moare.⁶

Cele mai multe fete mari merg în ziua de Bobotează la biserică, mai cu seamă de aceea ca să calce în urma preotului cînd iese acesta cu procesiunea spre a sfinți apa, crezînd că, dacă vor călca în urma lui, atunci se vor mărita mai degrabă.⁷

Lupii dau asupra oamenilor numai pînă la Bobotează. Din ziua aceasta însă înainte să nu fie mai mult periculoși pentru oameni.⁸

Din care parte abură⁹ sau bate vîntul în ziua de Bobotează în acea parte se culcă (cade) grîul în anul curent.¹⁰

Dacă în ziua de Bobotează va bate crivățul, vor fi roade la bucate.¹¹

Încotro stropește preotul cu struțul de busuioc muiat în agheasmă prima dată, de acolo crede poporul că vin ploile peste an.¹²

În ziua de Bobotează nu e bine de dat pîne la țigani, căci aruncă grîul tăciune.¹³

În ziua de Bobotează unii oameni iau grîu fierț și-l aruncă în pod, zicînd că să dea Dumnezeu să crească grîul așa de mare ca pînă-n pod.¹⁴

Cît țin sărbătorile Bobotezei nu e bine să se strige găinele la mîncare, căci, auzind altă femeie că s-au strigat și voind a ne face rău, zice:

Ție penele,
Mie ouăle!

Și din acel moment apoi găinele fug și se cuibăresc la femeia respectivă, iar la stăpîna lor cea adevărată nu se ouă, mai mult, ci numai vin de mîncîncă.¹⁵

Nu e bine de-a striga găinele în ajunul și ziua de Bobotează și de aceea ca să nu le mîncînce uliul peste an.¹⁶

Din contra, e datină în unele comune din Bucovina de a se pune în această zi o funie roată și a li se da în mijlocul acesteia găinelor de mîncat, cu scop ca să se ouă în unul și același cuibar.¹⁷

În multe sate din Bucovina femeile se duc în ziua de Bobotează la țințirim cu tămîie și cu cărbuni, de-și afumă copiii și bărbații morți; iar după ce i-au afumat, dau cîte una alta de pomană pentru sufletul celor răposați.¹⁸

Femeile din unele părți ale Moldovei, precum bunăoară cele din comuna Iepureni, jud. Tutova, fac în ziua de Bobotează „o turtă cu cenușă frămîntată în agheasmă și o păstrează pentru tot anul, spre a sfinți cu dinșă vasele ce se spurcă din întîmplare.”¹⁹

Dacă vreo femeie n-are prunci și vrea să aibă, atunci, la Bobotează, cînd sfințește preotul apa, ea ia mai întîi din apa sfințită, iar după ce se întoarce acasă face o pogace cu apă de aceea și o mîncă cu bărbatul.²⁰

La Bobotează, pruncii încunjură cu clopoțele casa, grajdurile și alte edificii, pentru ca să nu se apropie șerpilor.²¹

Pînă la Bobotează căldura-i pe văi și frigul pe dealuri, iar de la Bobotează frigul se scoboară la văi și căldura se urcă la dealuri.²²

De la Sf. Vasile și pînă la Bobotează în multe locuri este datină de a se strînge gunoiul din casă și a se păstra undeva într-un ungheri, iar în ziua de Bobotează se aprinde între vite cu scop ca să nu pătească nimic peste an.²³

În fine, în multe părți și mai ales în Transilvania, bucatele de căpetenie în ziua de Bobotează sînt răciturile sau cotoroagele.²⁴

NOTE

1. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, cred. rom. din Transilvania, com. Șchiopi; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar. cit.*, p. 351: „În noaptea spre Bobotează, mare parte din țărani nu dorm deloc, spre a vedea cerul deschizîndu-se, după o credință ce pare a se fi introdus prin biserică: «și botezîndu-se Isus, îndată a ieșit din apă, și iacă s-au deschis cerurile» (Mat. c. III, v. 16.)
3. G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 49.
4. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 6.
5. Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 30; M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 18: „Cînd cad fetele pe neștiute în ziua de Bobotează, semn este că se vor mărita”; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56: „Dacă fata ori flăcăul, mergînd la locul unde popa face slujbă, ori plecînd de-acolo acasă, alunecă și cade jos, atunci sigur că se gospodărește în iarna aceea.”
6. Cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
7. Dat. și cred. rom. din Bilca, dict. de Veronica Crăsnean și com. de G. Tofan și a celor din Frătăușul Vechi, dict. de Toader Ionesi și com. de I. Covașă.
8. Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 74.
9. Abură = bate lin.
10. Aurel Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan lîngă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*; cred. rom. din Putna, în Bucovina, com. de Nic. Goraș: „Din care parte bate vîntul la Bobotează, în acea parte se culcă grîul (grînele) în anul acela.”
11. I. N. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița*, jud. Ialomița, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni p. 46.
12. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
13. Cred. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac.
14. Dat. rom. din Mihoveni, com. de Nic. Popenciu.
15. Cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
16. Cred. rom. din Frătăușul Vechi, dict. de Damian Cojocaru și com. de I. Covașă.
17. Dat. rom. din Frătăușul Vechi, dict. de Domnica a lui Toader Ionesi și com. de I. Covașă.
18. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu, și a celor din Capu Cîmpului, com. de G. Banilevici, stud. gimn.

19. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 503.

20. Avram Igna, *Credințe pop. din Sabolciu în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXII, Oradea Mare, 1896, p. 260.

21. *Idem de eadem*, p. 296.

22. După spusa unui preot din Moldova.

23. Dat. rom. din Cireș-Opaț, com. de Const. Dugan.

24. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 6.

V. IORDANUL

Una dintre datinele cele mai însemnate din ziua de Bobotează, care e uzitată nu numai la românii de pretutindenea, ci la toate popoarele ortodox-orientale, este Iordanul, numit altminterlea și sfințirea agheasmei celei mari sau sfințirea cea mare a apei, care se face în fiecare an cu cea mai mare solemnitate și pompă intru aducerea-aminte de Botezul Domnului Nostru Iisus Hristos prin Sfântul Ioan Botezătorul în riul Iordanului.

Pe cînd sfințirea cea mică a apei sau agheasma mică se face în biserică, în tînterimul bisericii sau într-o casă privată, adică unde și spre ce scop e menită ca să se facă, pe atunci Iordanul sau sfințirea agheasmei mari¹ se face de regulă într-un loc public, pe o piață mare, lîngă o fîntînă din centrul orașului, respective a satului, sau la o apă curgătoare din apropierea acestuia.

Dacă sfințirea aceasta se face pe o piață sau lîngă o fîntînă, atunci pălimarul, dimpreună cu epitropii bisericii, precum și cu alți oameni, se scoală des-dimineață și, mergînd la starea locului, pregătesc terenul, duc adică o masă și o așază la un loc potrivit, aștern pe dînsa puțin fîn și apoi o acopăr cu o față frumoasă, pun de-a dreapta și de-a stînga ei cîte o cadă mică, cîte un ciubăr sau alte vase de lemn, pe cari le umplu cu apă curată, aștern împrejurul ei pe jos paie iar în depărtare ca la vreo citeva sute de pași pun pe alți oameni ca să facă un foc mare și să așeze mai multe sacalușuri în rînd, anume ca să aibă din ce împușca în decursul sfințirii.

Dacă sfințirea are să se facă la un fluviu, rîu sau altă apă curgătoare din apropiere, atunci nu numai că fac un produgh mare în gheața apei respective, din care scot apa trebuincioasă și în apropierea căruia așază masa dimpreună cu cele de trebuință pe dînsa și lîngă dînsa, ci în cele mai multe locuri, cu o zi sau două mai înainte de aceasta, fac și o cruce mare de gheață, pe care o postează în apropierea produghului, și înaintea acestei cruci așază apoi masa cu cele trebuincioase pe dînsa.

Pe cînd se fac toate pregătirile acestea la locul de sfințire, pe atunci în biserică preotul liturghisește.

Cum s-a sfîrșit însă sf. liturghie, mai mulți feciori și fete mari, toți îmbrăcați sîrbătorește, încep a scoate din biserică toate praporele, crucile, sfeșnicele, cheruvimii și icoanele cele purtătoare afară și aici le așază apoi în două rînduri, adică tot o cruce, un prapor, un sfeșnic și o icoană de o parte, iar alta de cealaltă parte.

După aceasta, ieșind din biserică și preotul, îmbrăcat în cele mai frumoase vestimente, cu o cruce în mină, după dînsul cantorii bisericești, iar în urma acestora întreg poporul adunat, se pornește spre locul de sfințire, mergînd procesiunea înainte, preotul și cantorii bisericești după dînsa, iar în urma

acestora ceilalți înși cîntînd troparele: „Glasul Domnului peste ape strigă grîind: Veniți de luați toți Duhul înțelepciunii...” „Astăzi se sfințește firea apelor...” „Ca un om ai venit la rîu, Hristoase Împărate...” „Către glasul celui ce strigă în pustie: gătiți calea Domnului...” și „În Iordan botezîndu-te Tu Doamne...”

Pe lîngă aceste tropare însă, cari sînt prescrise de biserică, în multe părți locuite de români, și mai cu seamă în Banat, este datină de a se cînta încă și niște versuri cari tractează despre Botezul Domnului.

Iată unul și dintre acele versuri:

- Frații veniți să ne sculăm,
Vitleemul să-l lăsăm,
La Iordan s-alergăm,
Că minune-o să vedem!
5 Din deșert prorocul vine
La Iordan cu ape line,
E Ioan Botezătorul
Și-nainte mergătorul.
Îndreptarea o vestește
10 Și cu apă curățește.
Acolo Iisus sosește
Și-a se boteza poștește.
Dar prorocul se înfrică,
Nu se dă de-a boteza,
15 Aplecat se jeluiește
Și către Iisus grăiește:
– Eu botez vreau de la tine
Și tu vini acum la mine!
Eu mă tare-nspăimîntez,
20 Că nu știu să te botez.
Eu sînt iarbă și țărînă,
Doamne! tremur-a mea mină,
Tu ești foc mistuitor,
Iar eu păcătuitor;
25 Eu nu-s demn ca să m-aplec
Căltămîntea să-ți dezleg,
Mai de mult ești decît mine,
Nu te pot spăla pe tine!
Iar Iisus lui Ioan grăiește:
30 – Vino, vino și-ndrăznește,
Vino acum și cutează
Și cu apă mă botează!
Prorocul acum venind
Și de frică tremurînd,
Tare inima îi plînge
35 De stăpînul a s-atinge,

- Dar s-apleacă și cutează
Și pe Mesia botează.
Duhul sfînt din ceruri zboară,
Ca un porumb se pogoară,
40 Pe Iisus să ni-l vestească,
Apele să le sfințească!
Peste Domnul au șezut,
S-au făcut de cunoscut,
45 Vers din cer s-a auzit:
– Tu ești fiul meu iubit,
Întru tine am voit,
Pe acesta s-ascultați
Și prea tare să-l lăudați!
50 Astăzi cu apă se spală
A strămoșului greșală,
Păcatul cel de demult,
Care Adam l-a făcut!
Veniți toți să-i mulțămim,
55 Cu apă să ne stropim,
Să spălăm a noastre rele,
Care-s multe și sînt grele.
Apa ne va curăți,
Duhul sfînt ne va sfinți.
60 Apoi toți să ne-adunăm
Și pe Ioan să-l lăudăm!
Lîngă apă cînd vom sta,
Toți să ne rugăm așa:
– Oh! cerscule-mpărate,
Spală și-a noastre păcate
65 Și ne fă și nouă parte
De-a ta sfîntă bunătate!
Apele ni le sfințește
Și de rele ne păzește,
70 Și de-acum pînă-n vecie
Voia ta, Doamne, să fie!²

O variantă a acestor versuri, intitulată *Colindă la Botezul Domnului*, sună precum urmează:

- Aghios, aghios,
Trecind nașterea lui Hristos,
Veniți toți să ne sculăm,
Vitleemul să-l lăsăm,
5 La Iordan să alergăm,
O minune să vedem;
Din deșert prorocul vine
La Iordan cu ape line,
Vine Ioan Botezătorul
10 Și-nainte mergătorul,
Pocăința o vestește
Și cu apă curățește
Pe cei ce-și mărturisea
Păcatele-naintea sa.
15 Acolo și Iisus sosește,
A se boteza poștește.
Dar prorocul se-nfrichează,
A-l boteza nu cutează,
Umilit se jeluiește
20 Și către Hristos grăiește:
– Eu vreau botez de la tine,
Și tu vii acum la mine,
Tare rău mă-nspăimîntez,
Nu cutez să te botez,
25 Că tu ești, Doamne, lumină,
Iar eu-s iarbă și țărînă;
Tu ești foc mistuitor,
Iară eu om muritor;
Eu nu-s vrednic să m-aplec
30 Curelele să-ți dezleg.
Mai de mult ești decît mine,
Nu te pot spăla pe Tine!
Atunci Iisus îi grăiește:
– Vino, Ioane și-ndrăznește,
35 Vino acum și cutează,
Pe mine de mă botează,
Că așa se cade nouă
A plini legea cea nouă!
Atunci prorocul venind
40 Și de frică tremurînd,
De stăpîn se atingea,
- Dar inima îi plîngea,
Și ochii îi lăcrăma,
Din adînc el greu ofta,
45 Dar s-apleacă și cutează
Și pe Hristos îl botează;
Duhul sfînt din ceruri zboară,
Ca un porumb se pogoară,
Pe Iisus să ni-l vestească,
50 Apele să le sfințească.
Peste Domnul a șezut
Și s-au făcut cunoscut,
Glas din cer s-a auzit:
– Tu ești fiul meu iubit,
55 Întru tine am voit
Și din cer m-am pogorît,
Pe acesta ascultați
Și cu toți să-l lăudați!
Astăzi cu apă se spală
60 A strămoșului greșală,
Păcatul ce l-a făcut
Adam în rai de demult.
Veniți toți, creștini iubiți,
Și cu apă vă stropiți
65 Lui Hristos îi mulțumiți.
Să spalăm a noastre rele,
Păcate multe și grele:
Duhul sfînt ne va sfinți,
Apa ne va curăți
70 Și Hristos ne va primi
Unde dreptii lui vor fi.
Mai veniți să ne-adunăm
Și pe Ioan să-l lăudăm,
Și așa să ne rugăm:
75 – O cerescule-mpărate,
Spală și-a noastre păcate
Și ne fă și nouă parte
De-a ta sfîntă bunătate!
Apele ni le sfințește
80 Și de rele ne păzește,
Să te lăudăm în vecie
Să cîntăm: mărire ție!³

O altă variantă din Bucovina sună așa:

- Aghios, aghios, ho teos!
Trecu nașterea lui Hristos!
Veniți toți să ne sculăm,
Vifliemul să-l lăsăm,
5 La Iordan să alergăm,
Minuni noauă să vedem!

- La Iordanul, rîu frumos,
C-acolea vine Hristos!
Duhul sfînt de la ceri zboară,
10 Ca un porumb se coboară,
Apele să le sfințească
Și pre noi să ne spăsască.
Al pustiei locuitor,
Sint-Ioan Botezător,
15 Mai-năainte se silește
Pocăința de-o vestește,
Și pre toți vrea să-i spăsască
Și cu apă să-i stropească,
Să-i boteze în triință
20 Și în dreapta cea credință.
Iară cînd sosi Hristos,
Iordanul că s-a întors,
Înapoi fugind cu pripă,
Iar prorocul sta cu frică.
25 Hristos îl cheamă la sine:
– Vină, Ioane, la mine!
Prorocul feleluia
Și către Hristos zicea:
– Eu vreau botez de la tine,
30 Iar tu vii acum la mine?!
Eu tare mă spăimîntez
Cum pre tîni să te botez,
Că eu-s iarbă și țărînă
- Și-mi tremură a mea mină!
35 Tu ești foc și mistuiești,
Chiar și munții îi topești!
De creștetu-ți de m-oi atinge,
Eu m-oi și arde m-oi frige!
Hristos lui Ioan grăi:
40 – Vină, nu te îndoii!
Atunci prorocul viind
Și de frică tremurînd,
Inima își strîngea tare,
Asuda cumplit și mare,
45 Asuda și tot ofta
Și cu frică boteza,
Cerurile se deschidea,
Glas din ele s-auzea,
Lui Hristos așa grăia:
50 – Tu ești fiul meu iubit,
În care bine-am voit!
Duhul sfînt mărturisește
Și cuvîntul întărește.
Mare-i praznicul trecut,
55 În care tu te-ai născut!
Acesta-i mai luminat
În care te-ai botezat
Și pre noi că ne-ai spălat
De strămoșescul păcat!⁴

E de observat încă și aceea că icoanele, fiind mari, nu le duce numai cîte un singur ins, ci totdeauna cîte doi, respective cîte două, căci în acele locuri, unde este datina ca și fetele să ia parte la procesiune, acestea nu duc alt nimic, fără numai icoane.

După ce au ajuns la starea locului, procesiunea se postează de o parte și de alta împrejurul mesei și a vaselor cu apă, formînd un semicerc mare, preotul și cîntăreții înaintea mesei pe care se află crucea ce a depus-o preotul, de-a dreapta și de-a stînga acesteia cîte unul sau două sfeșnice cu lumini aprinse, apoi evanghelia, precum și celelalte cărți din cari au să se cetească rugăciunile prescrise, iar înapoia preotului și împrejurul procesiunii întreg poporul adunat.

Imediat după ce au ajuns și s-a așezat fiecare la locul său, preotul începe a cînta rugăciunile sfințirii, iar cînd ajunge la momentele cele mai însemnate, adică cînd începe a cînta evanghelia, cînd pomenește pe capul bisericii și al țării, și anume pe episcopul sau mitropolitul, pe regele sau împăratul, atunci, dîndu-se un semn, se slobod mai multe sacalușuri sau se pușcă din pistoale ori din puști, de se răsună toată împrejurimea.

Însă dacă se găsește vreo femeie mehenche, care, cînd se împușcă, să-și strîngă minile între genunchi, atunci crede poporul că puștile nu vuiesc tare sau chiar nu iau foc defel.⁵

După ce a sfințit preotul de sfințit apa și anume după ce a vîrît crucea de trei ori în apă și tot de atîtea ori a cîntat troparul „În Iordan botezîndu-te Tu Doamne”... și dă să pornească de lingă vasele cu apa cea sfințită, partea cea mai mare de popor năvălește cu o ne mai spusă grabă asupra vaselor, vînd care de care să ia mai întîi dintr-insele apă sfințită în coife, cofețe și sticle, pe cari le-au adus anume spre acest scop de acasă și în cari se află de regulă cite mai multe rămurele de busuioc.

Și năvala și indesuiala aceasta e de multe ori așa de mare că dacă n-ar fi alți oameni anume puși ca să ție ordine și să mai oprească poporul, nu o dată s-ar putea întîmpla cine știe ce nenorociri. Așa însă, nu se întîmplă de regulă nimic alta fără numai că unii sînt ghionțiți în dreapta și în stînga, iar altora li se sparg și purile și în loc ca să se întoarcă cu apă sfințită acasă, se întorc cu minile goale.

Întrebînd mai de multe ori și pe mai mulți inși, care e adevărata cauză că se îmbulzesc așa de tare și fiecare voiește să ia mai întîi de această apă sfințită, mi s-a răspuns că așa au apucat din bătrîni și că așa e bine, căci cel ce apucă a lua mai întîi agheasmă de aceasta, acela e mai lumeț, adică mai de lume⁶, iar agheasma ce se ia mai întîi e cu mult mai folositoare decît ceea ce se ia mai pe urmă.⁷

Din cauza acestei îmbulzeli și ca să nu se întîmple oareșicare nenorocire, o seamă de preoți din Bucovina au introdus în timpul din urmă prin comunele lor datina că toți cei ce vin cu vase ca să ia apă sfințită se înșiră în două șire față în față unul de altul, în forma unei cruci, puînd fiecare vasul său plin cu apă lingă sine și, după ce a sfințit preotul de sfințit apa ia o cofă din apa cea sfințită și toarnă în vasul fiecăruia cam cite un pătrar de litru, și abia după ce a făcut-o și aceasta se întoarce cu procesiunea spre biserică.

Iar întoarcerea se face în aceeași ordine ca și cînd s-au dus spre locul de sfințire, adică procesiunea înainte, preotul și cantorii după dînsa, iar toți ceilalți inși în urmă.

Însă de astă dată preotul nu merge numai cu crucea în mîna dreaptă, cum a venit, ci crucea o ține în mîna stîngă iar în mîna dreaptă ține un struț de busuioc pe care îl vîră din cînd în cînd într-o cofiță cu apă sfințită ce o duce un om în urma sa și cu care stropște neconținut în dreapta și în stînga precum și pe toți cei ce se apropie de dînsul ca să-i sărute crucea din mîna. Și dacă se întîmplă să treacă pe lingă vreun institut cultural sau pe lingă un alt institut public, procesiunea se oprește locului, preotul intră înăuntru și abia după ce le-a stropit și pe acestea pleacă mai departe, pînă ce ajunge la biserică.

După ce a ajuns la biserică și-a stropit-o și pe aceasta, intră în altar, face încheierea, și apoi, împărțind nafură tuturor celor de față, se întoarce fiecare pe acasă.

Astfel se face sfințirea cea mare a apei sau Iordanul!

Și tot cam așa se făcea ea și în vechime. Căci iată ce scrie în privința aceasta arhidiaconul Paul de Alepo, care a însoțit pe Macarie, Arhiepiscopul său, Patriarhul de Antiohia, ce a călătorit prin Moldova și Valahia între anii 1652-1660: „Mulțimea și bucuria gloatelor în Țara Românească la Bobotează întrece tot ce se petrece la curțile celor mai mari principii ai creștinătății, judecînd după tot ce am auzit și am văzut.

Seara (acum la prînz ori pe la namiaz), după rugăciunea asupra apei, clericii își umplu ulcioarele și căldărușile dintr-însa și, îmbrăcîndu-se în (φελονία), iau crucile în mîni și merg mai întîi la palatul beului, pe care îl stropesc fiecare la rîndul său și deosebit, și primesc de la el cite un frumos present; apoi merg la mitropolitul local și de acolo pe la casele tuturor miniștrilor și ale cetățenilor mai avuți...

În sfinșit noi ieșirăm afară din biserică, pentru ca Patriarhul să afunde crucea în rîu. Procesiunea o formau dintîi stegarii doi cite doi, cu însemnele (ensings) și steagurile lor cu cruci în vîrf, apoi cei cu torțe (torch bearers), apoi preoții doi cite doi, în sfinșit Patriarhul cu Mitropolitul. Cînd Patriarhul cu crucea în mîna ajunse la malurile rîului, el găsi apa înghețată, căci dimineața era rece de crăpau pietrele. Mai înainte se obicînuia de a face rugăciune asupra apii în mijlocul curții; dar beul, fiind bătrîn și frigul prea riguros, astă dată rugăciunea se făcuse în interiorul palatului.

Acum oamenii sparseră gheața și Patriarhul afundă crucea în apă de trei ori, în care timp se cîntă un imn. După aceea mulțimea își umplu ulcioarele din rîu, iar preoții cufundară un mare număr de copii, dintre cari vreo cîțiva au înghețat; pe noi ne durea la auzul țîpetelor copiilor, suferind din cauza gheții și a frigului... Cînd beul sărută crucea, se dete semn trupelor și ele descărcară toate muschetele lor, de bubuia prin aer și noi ne temeam să nu cadă peste noi biserică; urechile noastre asurziseră de tot. De aci Patriarhul stropi pe boierii cei de față. Să-i fi văzut ca niște flori de primăvară în strălucitele lor haine și înveliți în blane, ceea ce se consideră ca un indispensabil semn de bogăție... Cată să observăm că toți boierii munteni cei mari sînt peste măsură religioși.⁸

„Iar logofătul Gheorgachi, care a scris pe la 1762 în Iași o condică, după cum îi zice însuși, despre obiceiurile vechi și nouă ale prea înălțaților domni, istorisește și el cum mitropolitul, episcopii cu tot clirosul împreună cu domnul, doamna, domnițele și toată boierimea mergeau la rîu unde se făcea ruga asupra apei; «ori se făcea Iordanul și în divanul Curții dinăuntru sau pentru împotrivirea vremii, sau pentru gingășia gerului și mai mult ca să privească doamna cu giupănesele pe ferestre, neputînd ca să iasă la divan pentru vreo pricină».⁹

Cele mai multe din obiceiurile acestea, după cum am văzut mai sus, precum și în capitolul intitulat *Botezul*, se păstrează și astăzi, adică „mergea în ajunul Bobotezei a Mitropolitului ori a preoților cu botezul la domni, procesiunea la rîu, sfințirea apei, botezarea credincioșilor, afară poate de zgomotul cel mare ce se făcea la curte și «obiceiul ce avea domnul de a cînti pe vizitatorii săi cu vutcă, cofeturi, cafea».¹⁰

Obiceiurile descrise pînă aici, practicîndu-se la oraș, pot fi mai cu înlesnire cunoscute, dar nimic n-am văzut scris despre obiceiurile țăranului la această sărbătoare, și cu atît mai mult acestea ar fi trebuit culese, date la lumină și studiate, cu cit obiceiurile pe cari țăranul le-a moștenit și cari le practică au pentru el o însemnătate deosebită, o legătură mai intimă cu persoana sa. Pentru el credințele, tradițiile, datinele, sînt singurul izvor de trai sufletesc care-l înalță, îl întărește, îi dă viață. Mîntea lui se răsfață oprindu-se la ele, inima i se îndestulează împlinindu-le. Acesta e cel mai scump tezaur moștenit și, la rîndul lui, îl lasă moștenire fiilor săi. Totuși, timpul și cultura sînt doi

factori cari mereu schimbă sau distrug aceste obiceiuri, și un popor, fără să simtă, după multe generații, se trezește că a adoptat obiceiuri nouă și a pierdut din cele ce a avut, și aceasta e cu atât mai păgubitor cu cât cunoștința lor deplină e mai trebuincioasă oricărui istoric, antropolog, etnograf.

Trăind pe marginea Orientului, poporul nostru este cam fatalist, superstițios. El practică, pe lângă câteva obiceiuri introduse prin biserică, o mulțime altele.

Se poate crede că obiceiurile introduse prin ritualul bisericesc au soarta de a fi mai stabile. Sfințirea apei, botezarea credincioșilor, cufundarea crucilor în apă se vor continua cât timp va exista același ritual. Poporul însă schimbă mai totdeauna sensul unora din prescripțiile rituale, și de aici o mulțime de alte obiceiuri și credințe în legătură mai apropiată ori mai depărtată cu cele prescrise de biserică.¹¹

Așa, în multe părți, și mai ales în Moldova, este datină ca, atât când se duc cât și când se întorc de la sfințirea apei, mai mulți feciori cu cordele la pălării și gătiți frumoși, ca fetele, să alerge călări în sus și în jos.

Deci, dacă o fată vede printre flăcăii aceștia mai întâi și întâi pe unul călare pe un cal alb, e semn că se va mărita în cișlegile acelea sau în anul acela; iar de nu vede cal alb, atunci numără flăcăii și, de-s cu soț, tot e bine, iar de nu-s cu soț, trebuie să mai aștepte.¹²

Afară de aceasta, mai există încă alte datine și credințe, cari sînt strîns legate de sfințirea apei de la Bobotează și cari merită a fi înșirate aici.

Așa, se crede că la Bobotează, cînd moaie preotul crucea în apă, toți dracii ies din ape și rătăcesc pe cîmp pînă ce trece sfințirea apelor. Și nimeni nu-i vede, afară de lupi, cari se iau după dinșii și, unde-i ajung acolo le și varsă mațele.¹³

Din cauza aceasta apoi, românii din unele părți ale Bucovinei zic că nu e bine să se lase în ziua de Bobotează cămăși și mai ales rufe întinse pe gard, căci se crede că, atunci cînd se împușcă în decursul sfințirii din puști precum și cînd strigă oamenii după sfințirea apei *chiralesam*, atunci Ucigă-l-Crucea fuge și se ascunde sub dinsele.¹⁴

Din ziua de Bobotează, sau mai bine zis din momentul cînd au sfințit preoții apa, toate apele, atât cele curgătoare cât și cele stătătoare, atât izvoarele cât și fîntîinele, rămîn sfințite, după unii în decurs de două săptămîni, iar după alții chiar șase săptămîni.¹⁵

Deci ori din ce apă curgătoare vei lua apă în ziua de Bobotează, o poți folosi peste tot anul ca și agheasma, căci în această zi toate apele sînt sfințite.¹⁶

Din cauza aceasta, apoi româncele, în tot răstimpul acesta, nu spală rufe, cămăși, torturi, precum și alte obiecte, și mai ales în apele curgătoare, crezînd și susținînd că e păcat de spălat, fiindcă toate apele-s sfințite. Iar dacă trebuie numaidecît să se spele, atunci să nu se facă aceasta niciodată înainte de răsăritul soarelui.¹⁷

În unele părți din Bucovina, Moldova, Muntenia și Transilvania, cînd se face sfințirea apei la fluvii, nemijlocit după ce s-a sfîrșit sfințirea, o seamă de români au datină de a se arunca și a se scălda în prodeu, crezînd că tot anul vor fi sănătoși, și în caz să aibă friguri, scapă de dinsele.¹⁸

Românii, sau mai bine zis armânii din Macedonia, precum și cei din Albania de nord, îndătează cu vreo câteva zile înainte de Bobotează de a

săpa în sat o groapă mare, în care trebuie să se arunce crucea de la Bobotează. Sosind ajunul Bobotezei, mai mulți tineri pîdesc lângă groapă și, spre a rezista frigului, beau mereu rachiu. Iar cînd crucea se azvîrle în groapa plină cu apă, sar și ei de prind crucea și după ce o apucă, strigă cu toții: „En i Iordani“ (=la Iordan) și „ti mulți ani!“ În curgerea zilei de Bobotează, se duc apoi acei tineri cu crucea prinsă din groapă la familii cari după ce sărută crucea, dau tinerilor bacșișuri. Acești tineri în ziua de Bobotează se îmbracă ca în ziua de Sf. Vasile, dar cu ocaziunea aceasta se numesc ligucieri, iar nu suruvari.¹⁹

Cine-și viră pușca la Bobotează în apă, cînd preotul a făcut agheasma, cînd va merge la vînațoare se crede că va trage mult vînat la dînsa.²⁰

Mai departe crede poporul că, dacă-și pîrleşte cineva părul capului cu triță²¹, apoi nu se va speria de lupi. Iar dacă s-a speriat cineva de vreun lup, atunci e bine să se afume cu putregai de richită.²²

Dacă arde vreo casă și e pericol ca să se lătească focul, atunci e bine a se încunjura casele vecine cu triță și așa vor fi ele scutite de foc.²³

Atît în Bucovina cât și în celelalte țări locuite de români, mai ales însă în Transilvania și Banat, este datină că, în decursul sfințirii apei la Bobotează prin preoți, se scot toate vitele afară din staule (grajduri, poeți) spre a se aerisi și împărtăși și ele prin aer de botez.²⁴

Iar după ce s-a sfîrșit sfințirea apei, fiecarele, cum se întoarce de la biserică, respective de pe locul unde s-a săvîrșit sfințirea, cu apă sfințită acasă, stropește cu puțină apă de aceasta toate vitele și nutrețul lor, apoi bea fiecare căsaș cîte oleacă pe nemîncate (înainte de mîncare), anume ca să se curățească și să se sfințească, iar restul îl păstrează peste tot anul într-un șipușor, căci apa sfințită în ziua de Bobotează nicicînd nu se strică și, afară de aceasta, e leucitoare și tămăduitoare de orice boală.²⁵

Ba, ce este încă și mai mult, apa aceasta nu numai că are o putere foarte mare, vindecătoare, ci printr-însa, după credința românilor din Bucovina, Moldova și Muntenia, se pot boteza chiar și moroi sau muronii, după cum îi numesc bănățenii, adică copiii cari au murit nebotezați.

Drept aceea, mamele, cari au avut nenorocirea să piardă vreun copil, să-l nască mort, sau cărora le-au murit copiii mai înainte de a fi fost încreștinați, acele mame, zic, pentru a încunjura ca după al șaptelea an să se facă copiii lor moroi, trebuie, după cum spun româncele din Moldova, să care cu gura șapte ani de-a rîndul în ziua de Bobotează agheasmă mare și să stropească cu ea mormintele lor.²⁶

Deci cine are copil pierdut sau mort nebotezat ia agheasmă de la șapte biserici, în șapte șipușoare, și le toarnă pe morminte și le mai dă și o bucătică de pînză ca de trei coți drept crișmă; și astfel se socotește copilul botezat.²⁷

Româncele din Bucovina, după cum mi s-a spus, tot în ziua de Bobotează iau agheasmă de cea mare, care se face la Iordan, și ducînd-o într-un păhărel sau și în alt vas, o toarnă în cruciș peste mormintele unde știu că se află copiii lor îngropați, sau toarnă agheasmă de aceasta pe sicriul moroiului prin o bortică anume făcută, și de cîte ori toarnă, de atîtea ori rostesc formula botezului, adică: „Botează-se robul lui Dumnezeu Ion (de este băiat), Maria (de este copilă), în numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh, amin!“ Iar numele,

ce s-a dat copilului mort la cea dintâi turnare a agheasmei, trebuie să se repețească în toți șapte anii.

Prin această procedură, repetată în fiecare an în ziua de Bobotează, după cum afirmă românii din Bucovina, moroiul e deplin botezat și mai mult nu rămîne moroi, ci cutare copil, și locul unde e îngropat nu cășunează nimărui nici o nenorocire, nici o daună.

Atît oamenii cit și vitele cari trec pe acolo sînt lăsați în pace, căci moroiul, botezat fiind, nu se mai scoală din mormîntul său, nu mai iese afară, ci rămîne acolo pentru totdeauna, ca și oricare alt mort de rînd.²⁸

Am amintit mai sus cum că apa sfințită la Bobotează sau agheasma mare nu se strică nicicînd și e lecuitoare și tămăduitoare.

Despre aceasta e convins nu numai poporul român de pretutindenea, ci și preoții și învățătorii săi.

Cum că apa de la Botez sau Bobotează e lecuitoare și tămăduitoare, aceasta se află scris și în cărțile bisericești, dar cum că ea nu se strică nu e nicăieri însemnat în aceste cărți. Cel dintîi care vorbește despre cauza nestricării acestei ape este istoricul Sulzer. Iată ce scrie el în privința aceasta:

„Eu vreau să mă ocup numai cu întrebarea psihicală: de unde vine cum că apa sfințită în ziua aceasta (la Botez) nu se strică la creștinii bisericești orientale? Despre fenomenele acestei cauze nu mă pot îndoi; despre aceasta sînt asigurat din partea medicului principelui din Țara Românească, care, pe lîngă toată învățătura sa fizicală, nu vede în apa aceasta altceva decît un ce supranatural, o deplină operă de minune. Eu l-am îndrumat la principiile fundamentale de învățătură naturală ale englezului Benjamin Martin, unde poate afla însemnate cauzele acestui fenomen și totodată poate vedea, cum că și afară de biserica grecească, încă și la ereticii englezi o apă luată pe timpul solstițiului de iarnă, după care cade în scurt Botezul, și bine scutită de intrarea aerului și a gîvătului (Ungeziefer), rămîne cu totul asigurată de stricăciune.”²⁹

„Din această spunere a lui Sulzer ne convingem cum că apa sfințită la Botez sau Bobotează se crede pretutindenea, pînă chiar și la românii din România, că nu se strică și cum că această credință este foarte veche, fiindcă și medicul principelui din România, pe la anul 1781, cînd a scris Sulzer, s-a fost convins despre aceasta.”

Dar argumentul lui Sulzer în privința cauzei pentru ce nu se strică apa sfințită la Botez nu poate fi adevărat.

Iată ce spune în privința aceasta Sim. Manguica:

„Argumentul lui Sulzer în privința cauzei pentru ce nu se strică apa de la botez sînțită nu poate fi adevărat, căci eu, de vreo 15 ani, de cînd am început a culege sărbătorile (necreștine), datinele și credințele poporului român, fiindcă m-am convins de însemnătatea lor mitologică, astronomică și calendarică, și am cunoscut adevărurile ce cuprind în sine pentru istoria cultului în genere și pentru originile noastre române în specie, din multe contraverse cu preoții și învățătorii români, m-am convins cum că apa de la botez sînțită nu se păstrează de români în vase (olbe, iție) ermetice închise, ca să nu poată intra aerul la apă, ci chiar cea mai mare parte din popor lapedă astupușul de la flașcă și pune în gura flaschei un fir de bosuioc (lat. Basilicum occynum), alții apoi neavînd astupușe, pun flaschele cu apa sînțită de la botez pe un

orman (dolap), chiar și neastupate, încît nu numai aerul, ci formal și pulberele din casă intră în flașcă și în apă, și totuși apa de la botez sînțită nu se strică, despre care fenomen și sub aceste împrejurări m-am convins și eu. Nici obiecțiunea cum că la botez este gerul cel mai mare și, prin ger nimicindu-se părțile putrezitoare ale apei, prin aceea devine apa ca și destilată și pentru aceea nu se strică, nu este adevărată, căci de multe ori este la botez așa de cald, cît nu-și poate ținea omul caputul de iarnă îmbrăcat, și totuși s-a constatat că nici atunci nu se strică apa de la botez sînțită. Cauza pentru ce nu se strică apa la botez sînțită, – încheie Sim. Manguica, – este un proces metafizic și fiziologic – psihologic.”³⁰

NOTE

1. Agheasma de la Bobotează se cheamă în specie *aghiasmos megas* = agheasmă mare – Vezi despre aceasta și Du Cange, *Glos. graec. ad. voc.*; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 45: „Poporul român numește apa sfințită de la botez agheasmă și iasmă.”
2. *Gazeta poporului*, an. III, Timișoara, 1887, nr. 2, p. 4.
3. *Lumina pentru toți*, an. VII, Buc., 1892, p. 602-603.
4. I.G. Sbiera, *Colinde, cîntece, etc.*, p. 78-79.
5. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 148-149; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56: „Cînd preotul zice: „În Iordan botezîndu-te Tu Doamne... flăcării slobod împușcături de pistol; dacă însă se găsește vreo mehenghe de femeie, ca în acel timp să-și strîngă minile între genunchi, atunci puștele nu huiesc deloc, ori chiar nici măcar nu iau foc defel.”
6. Com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac, agricultor în Mahala.
7. Cred. rom. din Șomcuta Mare în Ungaria, com. de dl. Elia Pop, învățător, Cred. rom. din Bogza, jud. Rîmnicul Sărat, în Muntenia, vezi B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 504: „Între obiceiurile de la Bobotează este și luatul de la biserică a aiasmei, precum și aiesmuilul vaselor. Cu cît apucă cineva aiasmă mai înainte, cu atîta este mai bine. De aci apoi să vezi înghesuială.”
8. B. P. Hasdeu, *Arhiva ist. a României*, t. I, p. 92-93.
9. M. Kogălniceanu, *Letop.*, t. II.
10. *Ibidem*, t. II, p. 317.
11. Dumitru Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 349-350.
12. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 149; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56.
13. P. Ispirescu, *Basme, snoave și glume*, Craiova, 1893, p. 43.
14. Dat. și cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac; a celor din Pătrăuți pe Siret, com. de G. Pițul: „În ziua de Bobotează, cînd impușcă cu sacalușurile, oamenii nu lasă străie afară, zicînd că cu fumul acela vine diavolul și se oprește acolo unde sînt străie afară.”; a celor din Udești, dict. de Nic. Cioban și com. de Gavr. Rotariu: „În ziua de Bobotează au oamenii datină că nu lasă străie pe afară, crezînd că, cînd se impușcă din sacaluș la Iordan, fuge diavolul și se ascunde pe la acele case unde sînt străie și așternuturi pe afară.”
15. În Bucovina și în Făgăraș, com. Copăcel. Vezi B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1274: „Din ziua de Bobotează șase săptămîni toate apele sînt curate și sînte, chiar și în virful munților.”
16. Cred. rom. din Șomcuta Mare, com. de dl. El. Pop.
17. Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 30.
18. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1274, Făgăraș, com. Copăcel: „Poporul crede că cine s-o arunca în apă în ziua de Bobotează și se va scîldea, de-i hi beteag de orice boală, de

șoldină, friguri și altele, te tîmăduiești... Se aruncă atunci în apă și oamenii sănătoși, crezînd că peste an nu vor hi betegi.”; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56: „Cînd preotul dă crucea de gheață pe apă, e bine ca cineva să se arunce în apă și s-o scoată; asemenea cred că e bine de scaldat în locul de unde s-a tăiat gheața pentru cruce, pentru tîmăduirea tuturor boalelor (asemenea în Vinerea mare dinaintea Paștilor).”

19. I. Nenițescu, *op. cit.*, p. 529.

20. M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 18; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 56.

21. Triță = lumină de Iordan sau Bobotează.

22. Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 30.

23. *Ibidem*, nr. 67.

24. Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În decursul cît botează preoții la riu vitele stau pe afară.”

25. Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*; cred. rom. din Șomcuta Mare, com. de dl. El. Pop: „Apa sfințită în ziua de Bobotează, crede poporul că e cu mult mai sfințită și mai folositoare la boale decît ceea ce se face la Rosale”; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, dat. și cred. rom. din Munții Apuseni ai Transilvaniei: „În ziua de Bobotează iese preotul cu tot poporul adunat la biserică, de sfințește apa la o vale. După sfințire, fiecare își ia cite un vîsūt de apă sfințită și o duce acasă, de stropește din ea vitele și nutrețul lor, bea fiecare oleacă din ea pe nemîncate, iar cealaltă apă o păstrează de leac peste anul întreg, că apa de la Bobotează nu se strică.”; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 55: „În ziua de Bobotează se face agheasmă mare, care e bună pentru tîmăduit toate boalele; cu această apă sfințită se împărtășesc oamenii cari nu-s vrednici de a lua sf. taine.”; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 149: „Agheasma din ziua de Bobotează se strînge numai în biserică și se împărtășesc cu ea oamenii, cari nu-s vrednici de sf. taină, că dă, omu-i păcătoș și în casa lui nu se cade să ție agheasmă mare, că unde cade o picătură arde pămîntul. Cu toate acestea, este știut că celelalte praznice is cite opt zile, Crăciunul, Sînta Maria, Ovedenia, Ispasul, se odovoiește praznicul, se face slujba din nou. La Bobotează însă praznicul îi de zece zile, încît numai în acest timp oamenii is slobozi să ție în casă agheasmă mare ca să bea și să se spele, că orice boală și durere are omul, spălîndu-se cu agheasmă mare, de toate se mîntuie și se tîmăduiește, numai credință să aibă.” – Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Zănoaga, pl. Cîmpu-Romanați: „Poporul are obiceiul de a boteza vitele la Bobotează cu apă sfințită.”; com. Crîngeni, jud. Teleorman: „La noi este obiceiul ca să se stropească vitele din grajduri cu apă sfințită numai la Bobotează.”; com. Ciurari, jud. Teleorman: „Este obiceiul ca în ziua de Bobotează să se stropească vitele din curtea omului cu apă sfințită.”; D. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 354: „Apa sfințită la Bobotează se numește iasmă mare (iasma = ἱεράσμα, biser. lucru sfințit). Iasma se păstrează mult timp în vase și se zice că are proprietatea a nu se strica cum se strică celelalte ape.”; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 5-6: „Apa de la Bobotează, adusă chiar din mai multe parohii, se păstrează cu îngrijire în șipuri, nu se impute niciodată și se întrebuintează ca un mijloc vindecător contra multor rane... Și seara cînd vine preotul cu apă sfințită spre stropirea animalelor însemnează a avea noroc la ele.”

26. S. Fl. Marian, *Moroi*, publ. în *Albina Carpaților*, an. III, Sibiu, 1878 – 79, p. 87.

27. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 149; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 503: „Femeile toarnă agheasmă pe mormintele răposăților, ba și pe mormintele copiilor născuți morți, cu credință că prin aceasta îi botează și le pun și numele Ion (Tutova, com. Iepureni).”

28. S. Fl. Marian, *Moroi*, *op. cit.*, p. 87.

29. *Geschichte des transalpinischen Daciens*, Wien, 1781, t. II, p. 295.

30. *Calend. pe an. 1882*, p. 45 și urm.

VI. ARDEASCA

În unele părți ale Bucovinei, precum bunăoară în orașul Siret, era mai înainte datină, după cum mi s-a spus, ca tineretul, feciori și fete, să ia nemijlocit, după ce s-a sfințit apa la Iordan, cite un tăciune aprins din focul ce a fost făcut pentru aprinderea săcalușelor și să se întoarcă cu tăciunii aceștia în mînă de la sfințirea apei, dimpreună cu procesiunea, pînă ce ajungea aceasta la biserică. De aici se duceau apoi cu toții undeva într-un loc mai deschis, bunăoară pe un tăpșan, și acolo, punînd iarăși tăciunii la un loc și mai punînd încă paie și frunze uscate peste dinșii, făceau un foc mare. După aceasta, înconjurîndu-l din toate părțile, prindeau a juca în jurul lui. Iar cînd focul prindea a se potoli, atunci începea care dincotro a sări peste dînsul.

Facerea focului acestuia, precum și jocul dimprejurul lui se numeau cu un termin tehnic poporal Ardeasca.

Datina aceasta de a face foc de paie și frunze uscate în ziua de Bobotează și a juca înprejurul lui, după cît știu eu, nu mai există în timpul de față nicaieri în Bucovina. Numele ei însă și jocul s-au mai păstrat încă și acuma în unele părți.

Așa românii din Liuzi sau Liuzi-Homora, districtul Gura Humorului, spun că Ardeasca este un joc, la care se prind flăcări și fetele de mîni și se învîrtesc, iar după aceasta fiecare fecior ia cite o fată și o joacă.¹

Însemnătatea acestei datine încă s-a uitat, căci unii români la cari s-a mai păstrat numirea ei o deduc de la verbul a arde și subst. iască, adică ard'iască, ca și cînd ar fi vorba despre arderea unei bucățele de iască, și nu a unui foc mare. Alții, din contră, precum bunăoară cei din Fundu Moldovei, districtul Cîmpulungului o confundă cu jocul Ardeleneasca sau Ardeleanca.

În fine, trebuie să mai amintesc încă și aceea că Ardeasca, deși nu sub acest nume, s-a aflat și la românii din Munții Apuseni în Transilvania.

Iată ce scrie în privința aceasta dl. I. Pop-Reteganul:

„La Apă-botează mai toți românii aprind paie sau frunze uscate și fac pară mare și, după ce se mai mîcește para, sar peste ea și zic că nu-i mîrcă² purcii noaptea.”³

Afară de focul, despre care am vorbit pînă aici, este datină în unele părți ale Bucovinei de a se face cu tăciuni de la Iordan încă și un alt foc, și anume prin pomete. Iar acest foc din urmă se face de aceea ca, afumîndu-se pomii cu fumul ce iese dintr-însul să fie mai roditori.⁴

Ce se atinge de tăciunii rămași de la focul pentru săcălușuri, trebuie să mai amintesc încă și aceea, că ei nu se întrebuintează numai spre facerea focurilor descrise mai sus, ci și pentru alte scopuri.

Așa, unii români din Bucovina, luîndu-i și aducîndu-i acasă, afumă casele și grajdurile cu dinșii; fac cruce în grindariul casei, pe la ferestre și prin grajduri, zicînd că acești tăciuni sînt de tot sfințiți și curați, și ca atari apărători în contra tuturor răutăților și mai ales în contra spiritelor celor necurate.⁵

Alții afumă pînea cu dinșii, anume ca acesteia să-i meargă bine și să nu facă tăciune.⁶

Și iarăși alții îi întrebuințează în contra frăsului⁷ sau a ceasului rău⁸ și în contra spaimei copiilor⁹. Cînd se înspăimîntă sau se sperie vreun copil, atunci se pun tăciuni de aceștia într-o sticlă cu apă și, după ce stau oleacă, se dă copilului înspăimîntat apă de aceasta să bea, și așa îi trece spaima.¹⁰

Tot așa se zice că este bine de afumat cei speriați și cu bucățelele cele de lemn, ce ies din dopurile cu cari au fost săcălușurile încărcate. Din care cauză apoi femeile le strîng și le păstrează peste tot anul.¹¹

În fine, unii oameni iau dopurile ce ies din săcălușuri, le păstrează peste tot anul și, cînd le face cineva vreun rău, le ard și cenușa ce iese dintr-însele o aruncă apoi după cei ce le-au făcut rău, zicînd:

Să se ducă răul,
Cum se duce plumbul;
Să se frigă
Și să fugă

De noi toți dușmanii,
Cum a ars și a zburat
Acest dop din sacaluș!¹²

La Iordan se pușcă nu numai din săcălușuri, ci adeseori și din puști. Deci cu hîrtia sau cîlții, sau mai bine zis cu fuituiala cu care au fost puștile încărcate, și cari ies mai totdeauna aprinse din puști, se aprinde un fel de iască, care asemenea se întrebuințează spre afumare cînd se sperie cineva.¹³

În fine, dacă încărcătura de pușcă de la Iordan Bobotează se aduce acasă aprinsă și se încunjură casa cu dînsa, atunci casa e ferită de toate relele și chiar de trăsnet.¹⁴

NOTE

1. Com. de Emilian Tăutul, stud. gimn.
2. Mircă, zic moții în loc de mîncă sau mîncîncă, după cum spun bucovinenii și moldovenii.
3. Din mss. depus la Academia Română.
4. Dat. rom. din Iliești, com. F. Doboș.
5. Dat. rom. din Carapciu pe Siret, com. de Toader Tovarnițchi, stud. gimn.
6. Dat. rom. din Buninți, com. de Vesp. Corvin: „Cu tăciunii focului de la săcălușul care se descarcă în ziua de Bobotează, afumă oamenii pinea, ca să-i meargă bine și să nu facă tăciune.”
7. Dat. rom. din Sint-Ilie, com. de Eugeniu Cojocariu: „Românii strîng tăciunii de la sacalușuri la Bobotează pentru boala de frăs și cred că-s de leac.”
8. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean.
9. Dat. rom. din Mihoveni, com. de Nic. Popenciuc: „Tăciunii pentru sacalușul de la Bobotează sînt buni de spăriat, se aprind și se afumă cel spăriat cu ei.”; a celor din Iliești, com. de Fil. Doboș: „Tăciunii de la sacalușuri din ziua de Bobotează îi iau femeile, zicînd că sînt buni de spăriat. Cînd se spărie un băiat, îl afumă cu de acești tăciuni.”
10. Dat. rom. din Frătăuțul Nou, com. de Vesp. Reuș și Iul. Sidor: „Oamenii întrebuințează tăciunii rămași de la focul făcut pentru sacalușuri contra spaimei copiilor, și anume, îi sting în apă și după aceea îi spală cu apă de aceasta.”
11. Dat. rom. din Carapciu pe Siret, com. de T. Tovarnițchi.
12. Dat. rom. din Todirești, com. de Nic. Rădășan.
13. Dat. rom. din Stroești, com. de G. Birtoiu.
14. Cred. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac.

IOAN BOTEZĂTORUL

I. IOAN BOTEZĂTORUL

Despre Sîntul Ioan Botezătorul, sau simplu Ioan Botezătorul și Sin-Ion, care se serbează totdeauna a doua zi după Bobotează, adică la 7 ianuarie, există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că Sf. Ioan Botezătorul a fost dintru început păstor de capre.

Și de cum s-a născut și pînă ce a crescut mare, el chip omenesc n-a văzut, pentru că n-a fost niciodată printre oameni, ci de cum s-a trezit a trăit numai cu caprele sale.

El se nutrea cu laptele ce-l mulgea de la capre și se îmbrăca în straie pe cari și le făcea din părul ce-l tunde de pe dînsule.

Și deoarece el s-a trezit la capre și n-a avut pe nimeni cine să-l învețe, de aceea nici nu știa a se ruga lui Dumnezeu ca alți oameni.

În părțile acelea, unde-și păștea el caprele, era un butuc, și, cînd voia să se roage lui Dumnezeu, sărea o dată peste butuc și zicea: „Asta ție, Doamne!”, apoi sărea a doua oară și spunea: „Asta mie, Doamne!”

Și tot așa sărea el încolo și încoace peste butucul acela, rostind cuvintele: „Asta ție, Doamne!” și „Asta mie, Doamne!”, pînă ce ostenea.

Și asta era toată rugăciunea lui. Atîta știa, atîta făcea!

După ce a crescut mai mare, auzind niște oameni de dînsul, au mers să-l vadă.

Și oamenii aceia, după ce au sosit și au stat mai mult timp de vorbă cu dînsul, îi spuse că creștinii au un locaș anumit și fiecare creștin, care voiește să se roage lui Dumnezeu, trebuie să cerceteze locașul acela.

Auzind Ioan celea ce i le spuseră oamenii, s-a hotărît să călătorească și el la locașul acela, ca să ia și el parte măcar o singură dată la slujba dumnezeiască și să se închine și el lui Dumnezeu, unde se închină, după cum i s-a spus, toți ceilalți creștini.

Porbindu-se la drum spre locașul numit, a avut în calea sa să treacă peste un pârîu.

Ajungînd la pârîu, a trecut printr-însul ca pe uscat, fără ca să se ude la picioare.

Iar după ce a trecut pârîul acela, mai mergînd o bucată bună de loc, a ajuns într-un sat, unde se afla locașul despre care i s-a spus.

Ajungînd și apropiindu-se de ușa locașului, vede, spre cea mai mare mirare a sa, o mulțime de oameni adunați, și fiecare om cu cite o legătură mare de paie în spate.

Însă legăturile sau sarcinele acelea, ce le-a văzut Ioan, nu erau sarcine de paie, după cum își închipuia și credea el, ci acelea erau păcatele fiecărui om.

Văzînd el aceasta și cugetînd că fiecare om, care vrea să intre în locașul lui Dumnezeu, trebuie numaidecît să aibă o asemenea sarcină în spate, a mers la un om din sat și rugîndu-l să-i dea un braț de paie, și-a făcut și el o sarcină și a luat-o în spate. Dar ce a făcut n-a făcut bine, căci întorcîndu-se îndărăt și intrînd în biserică, preotul ce liturghisea, cum l-a văzut cu sarcina cea de paie în spate, a cugetat că vrea să-și bată joc de locașul lui Dumnezeu și de aceea l-a dat din biserică afară.

Sfîntul Ioan, după ce l-a dat preotul afară din biserică, s-a supărat pe dînsul, dar nu i-a zis nimic, ci s-a întors iarăși la caprele sale.

Ajunghînd însă la pârîul peste care a trecut mai înainte ca pe uscat, acum n-a mai putut trece așa, ci s-a cufundat pînă în genuchi în apă și s-a udat pe picioare, și asta din pricină că a păcătuit.

Iar după ce a trecut acuma pârîul și a ajuns la caprele sale, cît a trăit nu s-a mai dus la biserică ca să se roage acolo, ci el s-a rugat și mai departe tot așa, cum s-a rugat și mai înainte și rugăciunea lui era și de astă dată cu mult mai plăcută și mai bine primită înaintea lui Dumnezeu decît a tuturor celorlalți oameni.

De aceea Dumnezeu l-a și ales pe dînsul ca să boteze pe fiul sau, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos.

Și cum a hotărît Dumnezeu, așa s-a și întîmplat.

Venind adică Domnul nostru Iisus Hristos la Ioan și cerînd ca să fie botezat de dînsul, Ioan, dintru început, umilit și retras, cum era, n-a voit să-l boteze. Însă mai pe urmă, spuindu-i Iisus că așa e dorința și voința Tatălui ceresc, s-a supus și l-a botezat în riul Iordanului. Și de atunci se numește el nu numai Ioan Botezătorul ci și nînașul Domnului, nînașul lui Iisus Hristos și nînașul lui Dumnezeu.¹

După o legendă din Muntenia, comuna Dioști, plasa Cîmpu, județul Romaña, cînd a fost Sint-Ioan băiețel mic, mama sa, de frica lui Irod împăratul, care voia să-l omoare, a fugit cu dînsul în pustietate și acolo, intrînd într-o peșteră, s-a deschis o piatră și l-a înghițit. Și din piatra aceea ieșea el pe furiș și se hrănea cu ierburi și cu miere sălbatică. Și așa a trăit el pînă ce a crescut mare. Iar după ce a crescut mare, el a fost acela care a adus botezul în lume și care a botezat pe Iisus Hristos.² Iar cînd a botezat Sf. Ioan pe Domnul nostru Is. Hristos, s-au întîmplat o mulțime de minuni.

Cea mai mare și mai însemnată minune însă e aceea, prin care s-a sfîrșit contractul ce l-a fost făcut Dracul cu Adam cînd a fost acesta alungat din rai și osîndit de Dumnezeu ca să lucre pămîntul și întru sudoarea feței sale să-și cîștige pînea de toate zilele.

Iată ce ne spune o legendă din Bucovina în privința acestui contract și a nimicirii sale:

„Zice că Adam, după ce a fost alungat din rai pentru călcarea poruncei ce i-a dat Dumnezeu, adică ca să nu mănînce din pomul cunoștinței binelui și a răului, neavînd, ca mai înainte, cele trebuincioase pentru susținerea vieții sale, a căutat o bucățică de loc, care era mai frumoasă, și s-a pus dimpreună cu soția sa Eva ca s-o are și să samene puțină pîne pe dînsa. Mai pe scurt a voit să lucreze și să-și cîștige pînea de toate zilele, după cum îi spusese Dumnezeu.

Iată însă că nu mult după aceasta, umblînd Dracul, mînea-o-ar acolo unde a înserat, prin lume, ca să mai facă cite o tonoașă de ale sale, și aflîndu-l pe Adam arînd, îi zice:

– Bun lucru, Adame!

– Mulțămesc d-tale, jupîne! – îi răspunse Adam, uitîndu-se lung la dînsul, neștiind cum și de unde a răsărit deodată ca din pămînt.

– Da ce!... te-ai apucat de arat! – zise Dracul mai departe.

– Apoi dă!... de ce să mă apuc și ce să fac?... trebuie să ar, că de n-oi ara, n-oi avea ce mînce...

– Așa-i!... ai dreptate!... de una numai mă mir: cum de te-ai apucat a lucra, fără ca să te interesezi mai întîi al cui e locul ce ai început a-l ara!... N-ai știut d-ta că locul acesta e al meu?

– Al d-tale?... Vezi, asta n-am știut-o, căci de-o știam nu mă apucam. Dar dacă-i așa treaba, apoi nu-i numaidecît să lucru aici, ci pot să-mi caut altă bucată de loc, căci, slavă Domnului, pămîntu-i destul de mare!

– Pămîntu-i mare, nu-i vorbă; dar ce folos, că nu numai bucățica aceasta e a mea, ci tot pămîntul, pentru că înainte de a fi cum este acum, eu l-am scos din fundul mării, și cine vrea să-l lucre acela trebuie să se înțeleagă mai întîi cu mine!... Altmintrelea nu se poate!

– Dacă-i așa, cum spui d-ta, atunci ce să fac eu?... încotro să mă duc și cu ce să mă hrănesc, ca să nu pier de foame?

– Asta-i treaba dumitale, nu e treaba mea!... fă ce știi!... Una însă ți-o spun verde și rețezat, că de acum înainte să nu te mai vîd nicăieri arînd, că de te vei mai încumeta a-mi strica pămîntul, cu mine vei avea de lucru, și atunci să nu te plîngi că nu ți-am spus!

Auzînd Adam ceea ce îi spusese Ucigă-l-Bolohanii, a început a se tîngui, căci nu știa acum ce să înceapă și ce să facă... Încotro s-apuce și cu ce să se hrănească?... În rai, unde le avuse toate din gata, nu se mai putea întoarce, pentru că Dumnezeu pusese la poarta acestuia un înger cu sabie de foc și nu-l lăsa să intre înăuntru, iar Dracul, duce-s-ar pe pustii, nu-i da voie să lucre pămîntul.

Dracul, văzînd că Adam se află în cea mai mare încurcătură, că nu știe ce să facă și să direagă, îi zise că el îi va da voie să are o bucățică de loc, dacă în schimb pentru aceasta îi va da atît sufletul său cît și sufletele tuturor urmașilor săi.

Adam, la rîndul său, văzînd că nu e alt chip de scăpare și mîntuire, se învoi, numai să-l lase să lucre ca să aibă cu ce trăi.

Însă Dracul nu se mulțumi numai cu atît, ci voinde ca să fie mai sigur, i-a spus să facă mai întîi contract cu dînsul și abia după aceea îl va lăsa să lucre.

Luă apoi vreo cîțiva pumni de țărînă, o frămîntă bine, făcu dintr-însa o cărămidă și cărămida aceea i-o dete apoi ca s-o iscălească.

Adam, ... ce era să facă?... își puse degetele pe cărămidă, și... contractul fu gata iscălit.

Dracul, cum a văzut că Adam a iscălit contractul, adică că și-a pus degetele pe cărămidă, bucuria lui, deauna și luă cărămida, o arse bine în foc pînă ce se făcu tare ca piatra, se duse apoi cu dînsa pînă la apa Iordanului și, sosînd acolo, o vîrî sub o stîncă din fundul apei, ca să n-o poată lua nimeni de-acolo, cugetînd că, dacă va ascunde astfel contractul, sufletul lui Adam e al său pe vecie.

Dar ce folos, că n-a fost să fie așa, după cum și-a închipuit Diavolul, căci cînd a botezat Sf. Ioan pe Is. Hristos în apa Iordanului, atunci s-a sfărîmat toată cărămida.

Dacă Domnul nostru Is. Hristos nu s-ar fi botezat de Ioan, atunci cărămida nu s-ar fi sfărîmat, adică contractul cel iscălit de Adam nu s-ar fi stricat, și noi oamenii toți am fi acum ai Dracului. Însă Is. Hristos s-a botezat și contractul s-a stricat, și nu numai Adam, ci și noi cu toții am scăpat.

Și pe cînd se boteza Iisus zicea către Ioan să strige mai tare, căci cu cît striga el mai tare, cu atîta și cărămida se sfărîma mai iute.

Însă Ioan se temea să strige prea tare, căci cu cît striga el mai tare, cu atîta mai multe bucăți de cărămidă ieșeau din apă și-l loveau, ca și cînd ar fi azvîrlit cineva anume cu niște pietre într-insul.

Iisus însă îi zicea să nu se teamă, ci să strige și mai tare.

Ioan l-a ascultat și a strigat, și cu cît mai vitejește striga și-l boteza pe Iisus, cu atîta și mai mult se sfărîma, astfel că, cînd a gătit de botezat, toată apa Iordanului s-a roșit de pulberea cărămizii care s-a sfărîmat.

Și așa s-a nimicit contractul prin care-și vînduse Adam sufletul său, precum și al urmașilor săi, Dracului!³

Din cauza aceasta, că la Botezul lui Iisus Hristos prin Sf. Ioan Botezătorul s-a nimicit contractul prin care și-a fost vîndut Adam nu numai sufletul său, ci și al urmașilor săi, Dracului⁴, precum și din cauză că Sf. Ioan Botezătorul a fost ninașul lui Dumnezeu, îndătează românii de a-i serba ziua ca și oricare altă sărbătoare mare sau ca duminica, voind prin aceasta a-i cinsti numele.⁵

Unii români însă serbează ziua aceasta încă și pentru aceea ca Dumnezeu să le ferească gospodăriile de foc și animalele de fiarele cele sălbatice.⁶

Cine se încumetă și lucră în această zi, se crede că aceuia trebuie numai-decît să-i ardă în decursul anului gospodăria sau altceva de pe lingă gospodărie, sau să-i mănînce lupii vitele.⁷

Românii din Fundu Sadovei, în Bucovina, mai cred încă și aceea că Sf. Ioan Botezătorul e patronul pruncilor și-l serbează ca și pe sf. duminică, zicînd că el i-ar apăra pe prunci și i-ar scuti de toate nenorocirile, și mai ales ca să nu moară nebotezați.⁸

Românii din Muntenia îl țin pe Sint-Ioan de la 7 ianuarie ca o sărbătoare foarte mare⁹, nu numai pentru că el a botezat pe Iisus Hristos și de atunci au primit și oamenii botezul¹⁰, ci și pentru că el a făcut posturile cu o ceată de 318 sfinți părinți¹¹, precum și pentru aceea fiindcă el e de un mare ajutor lui Dumnezeu pentru buna sporire a rodurilor pămîntului.¹²

Românii, al căror patron este Sf. Ioan, adică cari se numesc Ioan, serbează ziua lui nu numai din cauză că el a botezat pe Iisus Hristos ci totodată și pentru că el e patronul lor.

Unii dintre aceștia îndătează a face în această zi praznic și a da celor sărmani diferite mîncări și băuturi de sufletul celor răposați, cari asemenea s-au chemat Ioan, anume ca Sf. Ioan Botezătorul să-i pomenească și să se roage finului său, Domnului nostru Iisus Hristos, ca să-i mîntuiască de păcate.

Alții iarăși serbează patronul lor prin aceea că fac puțină pregătire cu felurite mîncări și băuturi, la care invită apoi mai cu seamă pe neamuri și

vecini, pe amicii și cunoscuții cei mai de aproape, cu cari petrec apoi toată ziua mîncînd, bînd și veselindu-se.¹³

Tot așa se întîmplă și în cele mai multe sate din Banat, unde Sf. Ioan Botezătorul se numește, ca și în Bucovina, Sint-Ion, că o mulțime de familii sîntuiesc pe Sint-Ion ca patron al casei.¹⁴

După o a treia legendă, devenită deja colindă, și ca atare răspîndită nu numai în Bucovina, ci în toate țările locuite de români, Sint-Ion a fost blăstămat de maica sa ca să se facă o fiară de pădure. Blăstămii maicei sale s-a prins. Ioan n-a prefăcut într-un cerb sau, după cum spun o seamă de variante ale legendei acesteia, într-un pui de căprioară, și ca atare a trăit el apoi nouă ani și nouă zile. După nouă ani iarăși s-a făcut om, cum a fost dintru început, s-a scoborit la țeară, aici a făcut o mănăstire, și abia după aceasta a botezat el pe Domnul nostru Iisus Hristos.

Iată și legenda, respective colinda, care ni le spune toate acestea:

Noi umblăm și colindăm
Florile dalbe!
Pe la curți de mari boieri
Florile dalbe!
5 Și boierii nu-s pe-acasă,
Că-s în codri la vînat.
Și-au vînat cît au vînat,
Și nimica n-au aflat.
Și vînară cît vînară,
10 Și vînar-o zi de vară,
Pină colo către sară,
Și nimică nu aflară,
Numai cît un cerbușor,
Cerbușoru-i surișor.
15 Și pe dînsul mîn-au pus
Și acasă l-au adus,
După masă că l-au pus,
Și-a-ntins arcu să-l săgete.
Iară cerbul a oftat
20 Și din gură-a cuvîntat:
– Ho, ho, ho, nu săgetați,
Vieața nu mi-o luați!
Că eu nu-s cerb cum credeți
Și după cum mă vedeți,
25 Ci-s Ion
Sint-Ion,
Nănașul lui Dumnezeu!
Maica mea m-a blăstămat,
Cînd eram mic ne-nțărcat,
30 Să fiu fiară de pădure
Nouă ani și nouă zile.
Dintr-aceasta de-oi scăpa,
Jos la țeară m-oi lăsa,

Mănăstire mi-oi dura
35 Cu nouă uși, cu nouă altare,
Cătră răsărit de soare!...
Nouă ani dac-a-mplinit,
Jos la țear-a coborît
Și-o mănăstire-a zidit
40 Cătră răsărit de soare
Cu nouă uși, cu nouă altare,
Cu fereștile spre soare.
Și-naintea mănăstirii
Sint doi brazi îngemănați,
45 Mîndri, nalți și luminați.
La trupina brazilor,
Brazilor, gemenilor,
Este-un pat mîndru-ncheiat,
De nouă meșteri lucrat.
50 Da-ntr-insul ce-i așternut?
Iarbă verde de pe Prut.
Și-ntr-insul cine-i culcat?
Domnul sint nebotezat.
Și cu ce-i acoperit?
55 Cu vestmînt pină-n pămînt.
Da lingă el cine șede?
Maica sîntă, pană verde.
Cu mîneca vînt îi trage,
Cu năframa umbră-i face,
60 Și fiușul nu mai tace.
Maica sa din gură-i zice:
– Taci, fiule, nu mai plînge,
Că eu de-aici mi te-oi duce
Pin' la umbra mărului!...
65 Mărul umbră nu făcea,
Fiul maicei nu tăcea,

Ci totuna că plîngea.
Maica sa iarăși zicea:
– Taci, fiule, nu mai plînge,
70 Că eu de-aici mi te-oi duce
Pin' la umbra bradului!...
Bradul umbră nu făcea,
Fiul maicei nu tăcea,
Ci totuna că plîngea.
75 Maica sa că mi-i zicea:
– Taci, fiule, nu mai plînge,

Nu vărsa lacrimi de sînge,
Că eu ție că ti-oi da
Luna cu lumina sa,
80 Luna și cu stelele,
Soarele cu razele...
Cheițele raiului,
Scaunul județului
Și vasul botezului!
85 De botez cum auzi,
Fiul se și liniști.¹⁵

O variantă a acestei colinde din Transilvania, comuna Maladia, sună precum urmează:

Se luară, se duseră
Vinători d-ai lui Crăciun,
Corinde-mi, Doamne.
Tot umblară cit umblară,
5 Zi de vară pînă-n seară,
Și nemică nu aflară,
Numa-un pui de căprioară
Sub tufă de cărpinoară.
Întins-a arcul să-l săgete.
10 Dar puiul din grai grăiește:
– Ho, ho, ho, nu săgeta,
Trage-ți arcul și mîna,
Că eu nu-s ce-ți pare ție,
Că eu-s Ionul Sint-Ion,
15 Ninașul lui Dumnezeu,
Care-n lume m-a lăsat,
Iar maica m-a blăstămat

Fiară-n codru să trăiesc
Și nouă ani să-mplinesc,
20 Nouă ani și nouă zile
Și pe-atîtea săptămîni.
Dacă-acelea împlini-le-oi,
Jos la țeară duce-m-oi,
Chei în mînă prinde-voi,
25 Mănăstiri deschide-voi
Și în ele intra-voi,
Slujbe sînte face-voi.
Slujba sîntă cine-ascultă?
Da o ascultă Maica Sîntă
30 C-un fiu micuț în brață,
Cu cosița despletită,
Peste fiul slobozită.
Să fii, gazdă, vesel bun,
C-ai ajuns sîntul Crăciun!¹⁶

Mai departe, trebuie să amintesc încă și aceea, că în ziua de Sint-Ion, după credința românilor din Bucovina, se botează gerul, adică să moaie și începe a se face mai cald.¹⁷

După credința și spusa românilor din Transilvania însă, precum și a celor din Banat, la Sint-Ion se duce neaua (se înfrînge iarna) dacă a adus-o Si-Micoară cu cal alb¹⁸, sau cu alte cuvinte, dacă a venit Sîn-Nicoară pe cal alb, Sint-Ion va merge pe cal negru, adică va duce iarna.¹⁹

În unele părți din Muntenia, precum bunăoară în comuna Bogza, jud. Rîmnicu Sărat, este datină ca în ziua de Sint-Ioan Botezătorul, des-dimineață, fiecare om să-și boteze la casa sa „toate dobitoacele și clădirile cu aiasmă din ajun. Rămășița de aiasmă o păstrează pentru întrebuintărea peste an la tot felul de boale, și mai cu seamă pentru friguri, precum și pentru iesmuirea vaselor ce se spurcă.”²⁰

În alte părți însă, tot din Muntenia, poporul are obiceiul de a boteza în ziua de Sf. Ioan Botezătorul nu numai vitele, viile, grădinile, coșarele, cotețele, ci chiar și ogoarele cu agheasmă din ziua de Bobotează.²¹

În fine, în multe comune din Muntenia, Sf. Ioan se serbează mai mult de femei. Iar după ce înserează se adună mai multe dintre dîsele la un loc, unde

fac apoi chefuri și jocuri, însă fără bărbați, zicînd că, peste tot anul, aceasta e ziua cînd femeia e tot așa de mare ca și bărbatul.²²

NOTE

1. Din Stroiești, dict. de Catrina Botnariu și com. de Petru Străinul, stud. gimn.
2. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
3. Din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor și Vesp. Reuț. O variantă din Transilvania a acestei legende, intitulată *Zapisul lui Adam*, se află la dl. I. Pop-Reteganul, *Povești din popor*, Sibiu, 1895, p. 194. Singura deosebire mai esențială între legenda bucovineană reproducă de noi și cea transilvăneană publicată de dl. Reteganul constă întru aceea că, pe cînd, după cea bucovineană, contractul a ținut pînă la Botezul lui Iisus, pe atunci după cea transilvăneană zapisul a ținut pînă la Învierea lui Hristos, care a surpat iadul, zăvoarele cele de fier le-a zdrobit, iar încuietorele cele de aramă le-a sfărîmat și zapisul l-a rupt și rupt e pînă în ziua de astăzi.
4. După spusa rom. din Frătăuțul Nou, com. de dl. Iul. Sidor.
5. După spusa rom. din Stupca, com. de Onuf. Căilean; a celor din Buninți și Mihoveni, dict. de Pavel Cioful, și com. de Vesp. Corvin: „Românii serbează ziua Sf. Ioan Botezătorul de aceea pentru că el este ninașul Domnului nostru Iisus Hristos și de aceea urmează nemijlocit după Botezul Domnului, pentru că Domnul nostru Iisus Hristos a umblat pe la nouă mări ca să se boteze, și nu l-au botezat, numai Iordanul.”; a celor din Pătrăuții de lingă Suceava, com. de Leon Holca; din Băncești, com. de Dim. Băncescu; din Ilișești, com. de Fil. Doboș, și a celor din Bălăceana, com. de G. Boca.
6. După spusa rom. din Fundu Sadovei, dict. de Const. Crăciunaș și com. de T. Luncan: „Mai pe scurt, se crede că toate sărbătorile cari pică în timpul de la Vinerea Mare, adică de la preacuvioasa Paraschiva și pînă la Simion bătrînul, care pică a doua zi de Stretenie sau Întîmpinarea Domnului, se serbează pentru foc și pentru dihanii.”
7. Cred. rom. din Cireș-Opaț, com. de Const. Dugan, și a celor din Fundu Sadovei, dict. de Gafița Crăciunaș și com. de T. Luncan.
8. Com. de T. Luncan.
9. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Valea Popii, jud. Muscel; Zănoaga și Dioști, pl. Cîmpu, jud. Romanai: „Sf. Ioan, 7 ianuarie, se socotește ca o sărbătoare foarte mare.”; Ciurari, jud. Teleorman: „Țăranii de aici socotesc pe Sf. Ioan (7 ian.) ca o sărbătoare mare.” și com. Rîjlețu-Vieroi, pl. Olt-Vedea, jud. Olt: „Poporul are mare credință religioasă despre Sf. Ioan Botezătorul și-l ține de mare sărbătoare, la 7 ianuarie.”
10. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Piatra, jud. Teleorman: „Oamenii cred în Sf. Ioan pentru că el a botezat pe Iisus Hristos și de atunci au primit și ei botezul.”
11. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Dioști, pl. Cîmpu-Romanai: „Sf. Ioan a adus Botezul, el a botezat pe Iisus Hristos și a făcut posturile cu o ceată de 318 sfinți părinți.”
12. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rîjlețu-Vieroi, pl. Olt-Vedea, jud. Olt: „Poporul crede că Sf. Ioan este de un mare ajutor lui Dumnezeu pentru buna sporire a rodurilor pămîntului.”
13. Dat. rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei, precum: a celor din Todirești, com. de Nic. Rădășan, a celor din Mihoveni, com. de Nic. Popenciu, și a celor din Bălăceana, com. de dl. G. Boca.
14. S. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
15. Din Liuzi, sat în Bucovina, distr. Gura Humorului, com. de E. Tăutul, stud. gimn.
16. Const. Man, *Colinde*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LX, Brașov, 1897, nr. 277, p. 4.
17. Cred. rom. din Pirtești de Sus, dict. de Domnica Baranoiu.
18. Com. de dl. I. Pop-Reteganul. Vezi și Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.

19. Com. de dl. I. Pop-Reteganul.
 20. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 504.
 21. *Idem de eadem*, p. 504.; Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rîjlețu-Vierosi, pl. Olt-Vedea, jud. Olt: „Este obiceiul de a se stropi cu agheasmă în ziua de Bobotează și Sf. Ioan, vitele, stupii, sadurile (pomii și via)”; com. Brastavățu, jud. Romanai: „În dimineața zilei de 7 ianuarie, adică în ziua de Sf. Ioan Botezătorul este obiceiul ca oamenii să stropească cu apă sfințită de la Bobotează păsările și dobitoacele.”; com. Dioști, pl. Cîmpu-Romanai: „În ziua de Sint-Ion se botează vitele.”
 22. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Slobozia Mihalani, pl. Marginea de Jos, jud. Rîmnicu Sărat.

II. IORDÂNITORII

În mai multe părți din Muntenia este datină ca băieții de la 15 ani începînd înainte sau mai bine zis băietanii și flăcăii să umble a colinda la Sf. Ioan, în noaptea de 6 spre 7 ianuarie.

Acești tineri se numesc iordânitori și zic că umblă cu Iordanul.

Încă din seara de 6 spre 7 ianuarie se strîng mai mulți inși la o circiumă și acolo mîncă și petrec seara. De obicei, cheltuiesc tot ce provine din darea care au făcut-o noii veniți, căci orice nou venit, ca să fie primit între iordânitori, zic ei, trebuie să plătească o taxă care se ridică pînă la suma de 5 lei, dar care întotdeauna se plătește după puterea celui ce vrea să intre în Iordan.

Unul dintre ei, și anume capul, care pe unele locuri poartă numele de popă, duce căldărușa cu agheasmă, adică cu apă sfințită, în care-și strîng banii, iar ajutoarele căpeteniei poartă unul pămătuful sau motocolul de busuioc cu care iordănesc pe oameni și un altul – mai mulți chiar, dacă satul este mare, – poartă o țepușă de lemn, pe care au a strînge carne.

Astfel umblă ei apoi noaptea sau dimineața prin sate cîntînd Iordanul, adică aceleași cuvinte pe cari le cîntă și preotul în ajunul Bobotezei.

Intrînd în casă, iordânitorii iordănesc, adică stropesc, mai întîi pe toți membrii familiei cu apă sfințită pe cap, iar după aceea, luîndu-i pe toți de-a rîndul pe brațe, îi ridică în sus pînă de trei ori.

Pentru această faptă stăpînul casei trebuie să le dea cîte un bacșiș.

De multe ori sîtenii buni de glumă ies afară și se așază pe ceva greu sau pe vreun buștean sau pe vreun car și iordânitorii trebuie să-i ridice în sus pînă de trei ori cu buștean cu tot.

Pe unele locuri, stăpînul casei, dacă se simte puternic, cere la căpetenie să i se aducă un iordânitor a se lupta cu el, căci dacă îl va răzbi la trîntă, atunci el le va da ceva; de unde nu, să-și caute de drum.

Lupta aceasta se repetă pînă de trei ori.

Credința poporului în privința aceasta este că luptîndu-te cu iordânitorii te întărești, dobîndești putere, căci luptătorul iordânitor în timpul luptei este ajutat de Sf. Ioan și acesta dă în urmă putere și celui care s-a luptat cu iordânitorii.

Pe Ioni și Ioane, adică pe cei ce se cheamă Ion și Ioana, dacă-i prind iordânitorii, îi duc cu puterea la gîrlă sau la fîntină ca să-i scalde, și nu-i iartă decît în cazul cînd le dăruiesc ceva.¹

Pe popa, mai cu seamă dacă-l cheamă Ion, îl pîndesc pînă ce iese din biserică și atunci îl iau pe sus sau îl pun într-o căruță și dau cu el fuga spre

riu sau puț (fîntină): dacă le dăruiește ceva, ceea ce se întîmplă de regulă, îl lasă, nu-l mai duc.

La ușa bisericii stau iordânitorii, cînd e să iasă oamenii de la biserică, ca să-i iordănească, mai cu seamă pe cei ce au scăpat din timpul nopții.²

În unele părți, precum bunăoară în comuna Valea Popii, jud. Muscel, există obiceiul ca în ziua de Sint-Ion, cînd iese lumea din biserică, la care vine foarte multă, să se pună la ușa 6 flăcăi voinici, numiți asemenea iordânitori, și să ridice pe rînd pe toți cei ce ies din biserică de cîte trei ori după oaltă, strigînd:

– Hăp, hăp, hăp, la mulți ani!

Mai ales mamele merg în această zi la biserică cu copiii cei mici anume ca să-i ridice iordânitorii, avînd fermă credință că au să trăiască mult.

Și cel ridicat trebuie numaidecît să dea pentru aceasta o taxă de 1 leu sau cel puțin de 10 bani.

În alte părți, precum în comunele Piatra și Ciurari din jud. Teleorman, se adună în această zi băieții și fetele anume la fîntini, unde se udă apoi unii pe alții cu apă, zicînd că se iordănesc, sau toarnă cu ciutura apă în cap celor ce vin la fîntină după apă.³

La horă iordânitorii iordănesc mai cu seamă pe fete.⁴

În fine, în unele părți tot din Muntenia, în ziua de Sint-Ion, se adună mai mulți flăcăi din sat sau și din mai multe sate la un loc și apoi, umblînd din casă în casă botează pe toți cei ce se află înăuntru fără deosebire și în același timp îi ridică în sus strigînd: Hăp! hăp! hăp!

Acest obicei se numește vâlărit și se zice că umblă cu vâlăritul.⁵

NOTE

1. Vezi despre aceasta și la Dum. Stănescu, *Obiceiuri la Bobotează*, publ. în *ziar cit.*, p. 354: „Pe cînd fetele, grămădite în vreo casă sau bordei, își povestesc trecutul și speranțele pentru viitor, flăcăii încălțați în opinci ori cizme, cu căciuli cu crețuri puse cam pe o sprinceană, cu cojocul în umeri, cîrduri, cîrduri, străbat satul dintr-o parte în alta. Bărbat, femeie, orice întîlnesc e dus cu putere la fîntină și iordănit. Cîteva ciuturi de apă turnate în cap e o glumă pentru ei. O bună cinste numai te poate scăpa cu mai puțin.”
2. Andrei Marinescu, *Iordanul și iordânitorii din com. Prundu, jud. Argeș*, publ. în *Albina*, revistă populară, an. I, București, 1898, nr. 14 și 15, p. 466-467. – Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Piatra și Ciurari, jud. Teleorman.
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
4. Andr. Marinescu, *ziar cit.*, p. 467.
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Valea Ratei, jud. Rîmnicu Sărat.

I. ANTANASIILE

Antanasiile cad totdeauna pe 16 și 17 ianuarie și sînt zile rele de boale mari și amețeli de cap și de dat de rău al copiilor¹, sau, după cum se spune în Bucovina, de răul copiilor.

Ce se atinge de numirea Antanasii, care se aude mai ales în Banat și în Oltenia, și anume în Mehedinți, dl. B.P. Hasdeu scrie următoarele:

„Cuvîntul Antanasii e compus din Anton și Tănăsă, doi sfinți cari se serbează la 17 și 18 ianuarie, amalgamați prin aceeași procedare poporană ca în Cosmadin = Cosma + Damian, Todorusale = Toader + Rusalii, Petrolie = Petru + Ilie.“

Prima întrebare este: de ce oare Antanasiile se încep la 16 ianuarie, pe cînd în uzul general al bisericeii Sf. Anton se ține la 17?

Un singur calendar slav ic pune pe acest sfînt la 16, și anume cel cuprins în Evangelariul de la Reims, care, după cum a demonstrat-o academicul rus Biliarski², s-a scris de către un român în România pe la începutul secolului XIV.

Antanasiile din Banat și din Oltenia au păstrat dar reminiscența unei particularități calendaristice curat românești tocmai din veacul de mijloc.

În același calendar³, după Sf. Anton, urmează, peste o zi, la 18 ianuarie, sfinții Atanasie și Ciril, dar nu este nici un sfînt pentru ziua de 17. E probabil că fiecăruia din cei 3 sfinți li se atribuia la noi cîte o zi deosebită, anume:

16 ianuarie, Anton,

17 ianuarie, Atanasie,

18 ianuarie, Ciril,

și atunci se explică pe deplin serbarea Antanasiilor la 16 și 17, fiind exclusă ziua de 18, care aparținea în specie lui Ciril. De altmintealea, învecinarea sfinților Anton și Atanasie în calendarul greco-slavic, de unde apoi a urmat amalgamarea lor la români, se potrivește foarte bine cu împrejurarea că Atanasie a fost nu numai contemporan, ci chiar ucenic și apoi biograf al lui Anton.

Cît se atinge de rolul cel patologic al Antanasiilor, mai ales pentru amețeli și boale de copii, el se înlanțuiește cu numele pojarului în limbile occidentale: feu Saint-Antoine, Antons-feuer, Anthony's-fire, care se întemeiază pe o legendă născută în Franța în secolul XI.⁴

Se știe că pojarul e însoțit de amețeli și seceră mai ales pe copii.

După Cihac⁵, s-ar zice și românește: pojarul Sf. Anton, ceea ce însă noi n-am putut verifica în graiul poporal.

În orice caz, credința românilor despre Antănăsii ca „zile rele de boale mari și amețeli mari de cap și de dat de rău al copiilor“, fiind originară din apusul medieval, datează cam din epoca Cruciaterelor.⁶

NOTE

1. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
2. O. Kirillovski *časti Reinskago Evangelija*, Petersburg, 1848.
3. Martinov, *Annus eccles*, p. 348.
4. Migne, *Dict. hagiogr.*, I, p. 215.
5. *Dict.*, II, p. 155.
6. *Etym. Magn.*, II, p. 1225-1227.

II. SÎN-PETRU DE IARNĂ

Despre Sîn-Petru-de-Iarnă, care pică totdeauna la 16 ianuarie, există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că jidovii au încercat de repește ori să înduplice pe Sîn-Petru, care dintru început a fost asemenea jidov, ca să se lepede de credința creștinească și să se întoarcă iarăși la credința lor cea jidovească. Însă Sîn-Petru nu s-a dat înduplicat, ci el totdeauna zicea jidovilor că mai bine și mai degrabă voiește să moară decît să se lepede de credința sa cea nouă.

Văzînd jidovii de la un timp că numai degeaba își bat capul cu dînsul, că el nici într-un chip nu voiește să se întoarcă îndărăt la credința lor, se făcură foc și pară de minie pe dînsul, hotărîră să-l prindă și să-i curme firul vieții. Și acum așteptară numai pînă le va sosi un prilej bun.

Iată că nu mult după această hotărîre prilejul dorit sosi. Sîn-Petru, dîrz cum era, se apucă într-o zi și începu a cuvînta mulțimii despre credința și învățătura cea mîntuitoare a Domnului Iisus Hristos mai cu mare foc decît altă dată. Jidovii, cum văzură aceasta, puseră mina pe dînsul, îl legară în lanțuri și-l aruncară într-o temniță, unde-l lăsară vreo cîteva zile, cu scopul ca mai pe urmă să-l scoată afară și să-l răstignească.

Sîn-Petru însă, văzînd că nu e șagă, cum a intrat și a rămas singur ca cucul în temniță, deauna a și căzut în genunchi și a început a se ruga din adîncul inimei lui Dumnezeu ca să-l scape din ghiarele prigonitorilor săi, și s-a rugat trei zile și trei nopți după olaltă, și apoi, ostenit fiind de atîta rugă și neodihnă, s-a culcat și a adormit dus.

Iată însă că, pe cînd dormea el mai tare, vine îngerul Domnului la dînsul și-i zice:

– Scoală, Petre, nu dormi,
Nu dormi, nu odihni,

Că nu-i vreme de dormi,
Ci e vreme de fugi!

Sîn-Petru, deșteptîndu-se din somn, a început a-și freca ochii și a se uita spăriat în toate părțile ca să vadă cine l-a trezit, dar nu văzu pe nimeni. Dînd

însă mai pe urmă cu ochii de uşele temniţei că sînt deschise, nu stete mult pe gînduri, ci cît ai bate în palme se încălţă, ieşi afară şi pe ici încolo şi-i drumul!

Şi cum a păşit peste pragul uşelor, uşele iarăşi se închiseră şi se încuiară înapoi cum au fost şi mai înainte de aceasta. Şi abia după ce a ieşit pe poarta zidului, care încunjura temniţa în care a fost închis, i se arătă îngerul Domnului.

După ce ieşi din temniţă, se duse de acolo unde erau ceilalţi Apostoli adunaţi şi bătu în poartă, ca să vie cineva să-i deschidă şi să-i dea drumul înăuntru.

O argată, care din întîmplare era tocmai atunci afară, auzind că bate cineva în poartă şi se roagă ca să fie slobozit înăuntru, se duse să vadă cine-i acolo. Cu toate însă că ea îl cunoştea foarte bine pe Petru şi văzu că-i el, totuşi nu-i dete drumul, ci se întoarse de la poartă, se duse tot într-o fugă pînă în casă şi spuse celorlalţi Apostoli că Petru a scăpat din prinsoare, că e la poartă şi cere ca să fie slobozit înăuntru.

Însă Apostolii nu voriră să creadă şi ziceau că nu poate să fie Petru, ci altul cineva, pentru că Petru e închis de jidovi, şi pe cine-l închid jidovii nu-i dau cu una cu două drumul.

Argata, văzînd că Apostolii nu vor s-o creadă, a ieşit din casă afară, s-a dus drept la poartă şi fără multă vorbă o deschise şi-i dete drumul lui Petru.

Toate acestea, cîte le-am spus pînă aici, s-au întîmplat în noaptea spre ziua lui Sîn-Petru.

A doua zi, dis-deminează, veniră mai marii peste temniţă ca să vadă ori de-s toţi temnicerii înăuntru.

Toţi temnicerii erau de faţă, numai Apostolul Petru nu era.

Atunci întrebă mai marii temniţei pe străji: ce s-a întîmplat peste noapte că Petru nu-i în temniţă?

Străjile răspuseră că îngerul Domnului a venit, a descuiat uşele şi i-a dat drumul, iar ele de spaimă şi frică au căzut jos la pămînt şi din pricina aceasta n-au putut să-l oprească ca să nu iasă din temniţă şi să fugă.

Diregătorii, auzind aceasta şi cunoscînd că Dumnezeu ţine cu Petru, deteră o mulţime de bani străjilor ca să nu spuie şi altora ceea ce s-a întîmplat.

De-au mai spus străjile şi altora ceea ce au văzut, nu se ştie.

Atîta se ştie însă că de atunci încoace serbează oamenii ziua aceasta într-o cinstea şi aducerea-aminte de scăparea cea minunată a lui Sîn-Petru din prinsoarea în care l-au fost aruncat neîmpăcaţii săi duşmani, ca să le ajute Dumnezeu să scape şi ei din toate nevoile, cum a scăpat şi Sîn-Petru din temniţă.¹

Unii serbează ziua aceasta, numită altmîntrelea şi Îchinarea lanţului Sf. Petru sau simplu Lanţul Sf. Petru², ca Sf. Apostol să-i ferească de prigoniri şi închisori³, iar alţii ca să nu capete junghiuri sau alte boale.⁴

O seamă însă cred şi zic că, dacă vor serba ziua aceasta şi vor posti-o, nu li se va strica fructul peste an.⁵

Cei ce au albinării sau prisăci, adică ştiubeie multe cu albine, serbează ziua aceasta ca şi dumineca, crezînd că, dacă vor serba-o, atunci le va merge bine în albine, că albinele vor roi mulţi roi şi vor produce multă miere.⁶

În fine, cei mai mulţi români, atît din Bucovina cît şi din Transilvania şi Muntenia, serbează ziua aceasta din cauza dihaniiilor, şi mai cu seamă pentru

lupi, ca aceştia să nu le mănînce vitele, pentru că Sîn-Petru-de-Iarnă e patronul lupilor⁷ sau Sîn-Petru-lupilor.⁸

Şi cum că Sîn-Petru-de-Iarnă e, după credinţa românilor, într-o adevăr patronul lupilor rezultă şi din următoarea legendă din Bucovina:

„Precum fiecare om are un sfînt ca patron, așa au și lupii patronul lor și acela e Sîn-Petru-de-Iarnă, care pică totdeauna pe la mijlocul iernii. Și precum fiecare sfînt se îngrijește de oamenii cari îi poartă numele, ca să le meargă bine și să aibă toate cele trebuincioase, așa și Sîn-Petru se îngrijește de toți lupii, împărțind în noaptea spre numele său fiecăruia hrana de peste an.

Auzind odată un om cum că Sîn-Petru-de-Iarnă e patronul lupilor și cum că în noaptea ce premerge Sf. Petru se string toți lupii la un loc, ce-i plesnește prin minte? A voit să vadă ce va face Sîn-Petru cu lupii după ce se vor aduna aceştia la un loc.

Și cum a voit așa a și făcut. Cum a inserat, s-a dus și el în pădure, unde presupunea că se vor aduna lupii. Și deoarece se temea că venind lupii l-or mînca, de aceea, cum a ajuns în pădure, s-a suit într-un copac înalt. În copacul acela stete el apoi, așteptînd cu cea mai mare nerăbdare ca să vadă unde se vor stringe și ce vor face lupii.

Iată însă că nu mult după aceasta încep a curge și lupii din toate părțile și a se așeza tocmai sub copacul acela, în care era omul nostru suit, și a aștepta acolo sosirea lui Sîn-Petru.

După ce s-au adunat acum toți lupii, cîți au avut să se adune, vine și Sîn-Petru și, cum ajunge, nici una nici două, începe a împărți fiecăruia prada și hrana de peste an, zicînd:

– Tu ai să te duci acolo și acolo și ai să mîninci aceea și aceea; tu ai să mergi dincolo și ai să mîninci aceea!

Și tot așa a făcut el cu fiecare lup îndeosebi pînă ce i-a sfîrșit pe toți, afară de unul, care, fiind șchiop, sosise mai pe urmă, după ce a fost împărțit acum tuturor ceea ce a avut să împărțească.

– Dar eu încotro să mă duc și cu ce să mă hrănesc? – întrebă lupul cel șchiop, abia răsufliindu-se de vîlăguit ce era. Dă-mi și mie ceva, că eu, după cum mă vezi, sînt șchiop și nu pot alerga ca ceilalți!

– Tu vei mînca pe cel ce s-a suit și se află în copacul acesta! – zise Sîn-Petru arătînd cu degetul spre copacul în care se afla omul. Și cum rosti cuvintele acestea se făcu nevăzut. Și după dînsul se depărtară și lupii, ducîndu-se care încotro îi era menit să se ducă.

Lupul cel șchiop însă rămase locului să vadă ce e în copac. Uitîndu-se în sus și văzînd că e un om, bucuria lui. Și fiindcă era foarte flămînd a căutat fel de fel de chipuri ca să se suie în copac, dar n-a putut. În urmă, văzînd că numai degeaba se muncește, că nu se poate sui, a început a săpa cu ghearele împrejurul copacului, cugetînd că-l va putea răsturna și așa va pune apoi laba pe omul ce se află într-însul.

Omul, văzînd aceasta, s-a băgat în toate răcorile și a început a striga cît îi lua gura după ajutor.

Niște oameni, cari, din întîmplare, tocmai atunci mergeau la pădure, auzind că strigă cineva ajutor, s-au dus într-acolo ca să vadă ce este, ce s-a întîmplat.

Lupul însă, cum a văzut că oamenii se apropie de copaciu, s-a retras și s-a ascuns într-un tufiș din apropiere.

Ajunghind oamenii întrebară pe cel din copaciu de ce s-a suit acolo și ce e pricina că a strigat așa de tare.

Omul le istorisi din fir în păr toată întâmplarea de la început și pînă la sfîrșit.

Atunci oamenii i-au spus să se scoboare jos, căci acum n-are de cine să se mai teamă, pentru că lupul care a voit să-l mănînce a fugit cine știe unde prin pădure.

Omul s-a dat jos. Iar ceilalți l-au luat între dinșii și apoi s-au pus cu toții jos pe niște cetină de brad și au început a prînzii. Iată însă că pe cînd stau ei fără de nici o grijă și ospătau, sare deodată pe neașteptate lupul cel șchiop din tufișul în care s-a fost ascuns, se repede ca o săgeată asupra lor, înhață pe omul cel scoborît din copac dintre dinșii și, fugind cu el în pădure, se apucă și-l mîncă.

Și așa ceea ce a fost menit de Sîn-Petru s-a împlinit.

De atunci țin oamenii ziua aceasta ca și duminică, pentru că se tem de lupi și pentru că Sîn-Petru e patronul lupilor.⁸

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, din care asemenea rezultă că Sîn-Petru de Iarnă e patronul lupilor, sună precum urmează:

„Zice că un om, voind să vadă și să audă cum împărțește Sîn-Petru-de-Iarnă bunurile pămîntului fiarelor celor sălbatice, s-a dus noaptea spre ziua acestui sfînt în pădure și acolo s-a suit apoi într-un copaciu și a așteptat pînă ce se vor aduna lupii la un loc, temîndu-se să stea jos, ca nu cumva, venind lupii, să-l mănînce.

Iată că nu mult după aceasta se adunară și lupii din toate părțile și, din întîmplare sau într-adins, destul atîta că se puseră tocmai sub copaciul acela pe care se afla omul.

Venind mai pe urmă și Sîn-Petru, dete tuturor lupilor cite ceva, numai unui lup șchiop nu i-a dat nimic, fiindcă nu era de față.

Sosind mai după aceea și lupul cel șchiop, îl întrebă pe Sîn-Petru zicînd:

– Dar mie ce-mi dai?

– Ia pe omul cel ce se află în copaciu! – răspunse Sîn-Petru. Acela să fie al tău, pentru că ai venit mai tîrziu!

Omul, auzind aceasta, de groază și frică nu s-a scoborît jos pînă ce n-a fugit lupul.

După ce a fugit lupul, venind feciorii săi cu carul cu boi și băgîndu-l într-o bute, s-au pornit așa cu dînsul ca să-l ducă acasă.

Iată însă că pe cînd mergeau ei pe drum spre casă, vîd pe o femeie șchioapă venind după dinșii și rugîndu-se s-o ia și pe dînsa în car, că nu mai poate merge de ostenită ce-i.

Dar în zadar, căci feciorii nu voiră s-o ia, zicînd că nu e loc. Mai pe urmă însă stăruind și rugîndu-se femeia neîncetat, li se făcu milă de dînsa, și luînd-o o băgară și pe dînsa în butea în care se afla părintele lor.

Ajunghind acasă și dînd să scoată pe părintele lor din bute, vîd spre cea mai mare mirare a lor pe un lup șchiop sîrînd din aceasta afară și apucînd la fugă spre pădure, iar cît despre părintele lor și de femeia cea șchioapă nici urmă.

Femeia cea șchioapă adevărată nu era nimeni altul fără lupul acela care a fost așteptat să mănînce pe părintele lor, după cum i-a zis Sîn-Petru.

De atunci țin oamenii ziua aceasta și zic că-i patronul lupilor.¹⁰

Acestea sînt legendele despre patronul lupilor!

Apostolul Andrei, a căruia zi onomastică se serbează în 30 novembre, era frate bun cu Apostolul Petru „și-n credințele poporane române ambii sînt puși în legătură cu lupii. Dar pe cînd Andrei e dușmanul lor”, pe atunci Petru, după cum am văzut și din legendele citate, e „un fel de patron [al lor], care-i ocrotește și hrănește chiar în dauna oamenilor.”¹¹

Lui Sîn-Petru îi este încredințată mai cu dinadinsul ocrotirea vitelor. Fără voia lui un lup n-ar putea să mănînce nici o singură oiță.

Prin urmare, dacă lupii mănîncă vite, este că dînsul le dă voie.

De aci, printr-o firească asociațiune de idei, poporul zice că Sîn-Petru în toate nopțile ursește lupilor vite de mîncare.¹²

De aci apoi și credința românilor de pretutindenea că cine nu ține ziua lui, lupii îi mănîncă vitele.

Ba nu numai atît, cine lucrează în ziua aceasta, cine n-o serbează, acela nu numai că lupii îi sfîrtecă și mănîncă vitele, nu numai că e prigonit și asuprit de dușmani, ci peste întreg anul are durere de cap, orbalt, amotîturi și junghieri.¹³

Deci bărbații nu lucrează în ziua aceasta lucruri mai mari pe afară, iar femeile în casă, și mai ales acestea nu torc, nu țes și nu cos.

Lucruri mai mici însă lucrează atît femeile cît și bărbații.¹⁴

Pe lîngă cele înșirate pînă aici, trebuie să mai amintesc încă și aceea că, atît după credința și spusa tuturor românilor din Bucovina, cît și a celor din Moldova și Banat, în ziua de Sîn-Petru-de-Iarnă e miezul sau mijlocul iernei. Pînă în această zi a trecut jumătate de iarnă și de aici înainte mai urmează încă jumătate.¹⁵

Tot în această zi se împlinește jumătate de an de la Sîn-Petru-de-Vară.¹⁶

Deci, dacă pînă în ziua aceasta a ținut neconținut frigul, din ziua aceasta înainte va mai lăsa frigul, se va mai muia.¹⁷

Și fiindcă în această zi e miezul iernei, de aceea încep oamenii a răfui să vadă cît fin au, de le va ajunge pînă în primăvară ori nu... au de unde să vîndă, ori trebuie să cumpere.¹⁸

Cine are un stog întreg de fin, acela se suie pe dînsul și-l sparge, zicînd:

– De acum nu-mi pasă, că jumătate de iarnă s-a dus!¹⁹

În fine, spun o seamă de români din Bucovina că în această zi stă Găinușa de pe cer drept la amiază.²⁰

NOTE

1. Din Todirești, com. de Nic. Rădășan.

2. Numirea de Lăutul sf. Apostol Petru, care provine la El. Sevastos, *Sărbătorile poporului, iar cit.*, p. 149., cred că nu e alta nimic decît o simplă eroare de tipar, care a reprodus-o apoi, fără de nici o controlă, și Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 57.

3. Or. Dlujanschi, *Din viața poporului român*, publ. în *Albina Carpaților*, an. IV, Sibiu, 1879, p. 11.

4. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Gav. Boca.

5. Cred. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean.
6. Dat. și cred. rom. din Cires-Opaiț, com. de Const. Dugan și Const. Popescu.
7. Dat. și cred. rom. din Fundu Sadovei, dict. de C. Crăciunaș și com. de T. Luncan; a celor din Bălăceana, com. de G. Boca și Const. Ureche, stud. gimn.: „Ziua aceasta o serbează oamenii, din cauza dihanilor. Ei nu lucrează nimic în ziua aceasta, fiindcă se tem de lupi. Dacă ar lucra în ziua de Sîn-Petru-de-Iarnă, ar veni lupul seara și le-ar răpi mascarii din coteț sau le-ar sfîrta oile. De aceea numesc ei ziua aceasta și Patronul lupilor.”; a celor din Reusen, com. de V. Pop: „Despre Sîn-Petru-de-Iarnă cred oamenii că se strîng toți lupii la Sîn-Petru ca să le poruncească încotro să meargă după pradă. Și de aceea se numește el și Patronul lupilor.”; a celor din Transilvania, comuna Orlat, apud. Hasdeu, *Etym. Magn.*, II, p. 1346-1347: „În 16 ianuarie, ziua Apost. Petru, să nu se lucreze, că e rău pentru lupi. Poporul zice: Sîn-Petru poartă lupii.”; I.G. Babeș, *Din plaiul Peleşului*, p. 38: „Închinarea lanțului Sf. Petru (16 ianuarie) este rea pentru lupi.”
8. Uzit în Stupca, com. de Onufr. Căilean.
9. Din Frătăușul Vechi, dict. de Catrina Dascal, și din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuț.
10. Din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor.
11. B.P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, II, p. 1185.
12. *Idem de eadem*, p. 1346.
13. Cred. rom. din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, precum și a altor rom. din Bucovina.
14. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu și altor rom. din Bucovina.
15. Cred. rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. *ziar cit.*, p. 149: „Lăutul sf. Apostol Petru, 16 ianuarie, femeile serbează atunci jumătate de iarnă.”; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
16. Cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
17. Cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga și Toader Vicol, stud. gimn.
18. Dict. de Ion Iliuț, agricultor în Crasna, sat în distr. Storojinețului.
19. Dict. de Ana Ureche din Bălăceana.
20. Dict. de I. Iliuț din Crasna.

III. CERCOVII DE IARNĂ

Într-a 16, 17 și 18 ianuarie cad Cercovii de iarnă, cari după credința și spusa românilor din Banat, sînt trei zile rele de fulgere, trăsnete și vifore, din care cauză se și numesc zilele acestea și fulgerătoarele.¹

În Bucovina, Moldova și Transilvania, precum și în unele părți ale Munteniei, în loc de Cercovii de iarnă, cari sînt uzitate, după cît știu eu pînă acum, numai în Banat, și în loc de Antanasii, adică de Sf. Anton și Atanasie, cari sînt uzitate în Banat și Oltenia, se serbează Sîn-Petru de Iarnă, care, după cum am arătat în capitoul premergător, pică la 16 ianuarie, și Sf. Atanasie și Chiril, numiți acești din urmă în genere de către popor Tănasă și Chirică, cari pică la 18 ianuarie, și anume cel dintîi pentru diferite boale ca: durere de cap, orbalț, amorțituri și junghiuri, precum și pentru alte neajunsuri și neplăceri, însă mai ales pentru lupi², iar cei doi din urmă numai pentru diferite boale.³

Deci sub Cercovii de iarnă, după părerea mea, nu e nimic alta de a se înțelege fără numai sfinții Anton, Tănasă și Chiril, sau Sîn-Petru de Iarnă, Tănasă și Chiril, despre cari am vorbit deja și în capitolele premergătoare, căci cuvîntul cercov, care vine de la cuvîntul slavon *țercovnei* însemnează atîta cît bisericesc, *țercovnia sviata* – sfinți bisericești.

De însemnat e încă și aceea că o seamă de români din Bucovina spun că în ziua de Sîn-Petru de Iarnă e miezul sau mijlocul iernei; alții însă zic că jumătate de iarnă ar fi la Tănasă.⁴

În fine tot în Bucovina există și următoarea zicală:

De Chirică
Nu mi-i frică,
De Tănasă

Nici nu-mi pasă,
De Nechita
Nici atîta!

În ce fel de legătură stau versurile acestea cu sfinții Tănasă și Chirică pînă acum nu mi-i cunoscut.

NOTE

1. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
2. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 149; Hasdeu, *Etym. Magn.*, II, p. 1346-1347; I.G. Babeș, *Din plaiul Peleşului*, p. 38.
3. Or. Dlujanschi, *Din viața poporului român*, publ. în *Albina Carpaților*, an. IV, Sibiu, 1879, p. 11: „Sfinții Atanasie și Chiril, cărora le zice Tănasă și Chirică, pentru boale.”; El. Sevastos, *Sărbătorile*, publ. în *ziar cit.*, p. 149: „Sf. Atanasie și Chiril, 18 ianuarie, îl țin femeile că e sărbătoare cu primejdie.”; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 57; I. Creangă, *Scrieri*, I, Iași, 1890, p. 149: „Măi parpaleculă, nu cumva ești botezat de Sf. Chirică și chiopu, care ține dracii de păr.”
4. Dim. Dan, *Com. Straja*, p. 95: „La Tănasă (18 ianuarie) se zice că ar fi jumătate de iarnă.”

ÎNȚIMPINAREA DOMNULUI

I. SFÎNTUL TRIFON

Sfântul Trifon, numit altmintrelea și Sfântul Trif, Trif cel nebun sau Trif nebunul, cade totdeauna în ajunul Întîmpinării Domnului, adică la 1 faur.

Atît despre acest sfînt cît și despre ziua lui există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că, mergînd Maica Domnului cu pruncul său Iisus, cînd avea acesta 40 de zile, la biserică ca să i se cetească rugăciunile de dezlegare, s-au adunat o mulțime de jidovi din toate părțile la un loc, în frunte cu Trif, unul dintre diregătorii cei mai mari ai Ierusalimului, anume ca să ție Maicei Preacurate calea, să-i ia pruncul și să-l piardă.

Văzînd îngerul Domnului că jidovii voiesc numaidecît să pună mîna pe Iisus Hristos cu scop ca să-l piardă și că nu este alt chip de scăpare, dete lui Trif, conducătorul lor, un cuget ca de om nebun, anume ca să uite de Maica Domnului și de fiul ei și să se apuce de alte lucruri.

Și intru adevăr că Trif, cum a fost cuprins de acest cuget, îndată a și uitat ca pămîntul de Iisus și a început a alerga încolo și încoace prin oraș și a face fel de fel de nebunii și comedii, cari numai un nebun e în stare să le facă.

Jidovii, văzîndu-l că e nebun, căci ei credea cum că el intru adevăr și-a sărit din minte, s-au băgat în toate răcorile și, trecîndu-le toată pofta de a mai ținea calea Maicii Domnului și a-i lua fiul, începură a fugi care încotro îl duceau ochii și picioarele, ca nu cumva să pățească una nemaipătită.

Și așa a scăpat Maica Domnului și fiul său Domnul nostru Iisus Hristos de jidovii ce-i urmăreau și ajunseră amîndoi nevătămați și neconturbați de nimeni la biserică.

Iar Trif, trecîndu-i mai pe urmă nebuneala, de care a fost cuprins, s-a făcut sfînt. Însă fiindcă el nebunise, cînd a mers Maica Domnului la Ierusalim, de aceea s-a numit mai pe urmă Sfîntul Trif cel nebun.¹

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că avînd Maica Preacurată să meargă cu pruncul său Iisus Hristos la 40 de zile după nașterea acestuia la biserică ca să-și ia molitfă sau slobozenie, adică ca să i se cetească rugăciunile de curățenie, s-a pornit cu o zi mai-nainte, pentru că locul petrecerii sale era cam departe de cel cu biserica.

Nu mult însă după ce s-a pornit ea de acasă, s-a întîlnit cu un om anume Trif, care se ducea așijderea într-acolo încotro mergea Maica Domnului, și călătoriră mai departe împreună.

Iată însă că, mergînd ei așa, cît loc vor fi mers, și anume Maica Domnului cu Fiul său în brațe iar Trif cu sloboza, adică numai cu ceea ce avea pe sine, acesta deodată se grăbește și, voind să meargă înaintea Maicii Domnului o calcă pe rochie și i-o sfîrtică.

Maica Domnului văzîndu-l cît e de apucat și nebăgător de seamă, s-a supărat pe dînsul și i-a zis:

– Du-te înainte, nebunule, du-te! că doar nu me-i călca pe haine!

Trif, una de rușine pentru ceea ce a făcut și al doilea pentru că a fost batjocorit, nu s-a mai oprit, ci s-a tot dus înainte după cum îi spusese Maica Preacurată.

Și fiindcă s-a dus înainte, de aceea pică ziua lui totdeauna cu o zi înainte de Întîmpinarea Domnului, adică de ziua în care a mers Maica Domnului la biserică de și-a luat slobozenie, iar fiul său, Domnul nostru Iisus Hristos a fost întîmpinat de cătră dreptul Simion, luat în brațe și băgat în biserică.

Și fiindcă Maica Preacurată l-a numit nebun, de aceea și oamenii îi zic Sf. Trif cel nebun, sau pe scurt Trif cel nebun.²

Altă variantă a acestei legende sună așa:

„Zice că, mergînd Maica Domnului cu fiul său Iisus cînd era acesta mic, la biserică, ca să i se cetească rugăciunile de dezlegare, s-a întîlnit pe drum cu un om anume Trif.

Trif, cum a văzut-o, ce i s-a prevăzut, ce nu i-a plăcut, destul atîta că a început a-și bate joc atît de dînsa cît și de fiul său, Domnul nostru Iisus Hristos.

Maica Domnului, văzîndu-l că-și bate joc de dînsa și de fiul său, fără ca să fi avut oareșicare pricină, s-a supărat foarte tare pe dînsul și i-a zis:

– Lasă să fie ziua de astăzi a ta și cea de mine a mea!

Și cum a rostit ea cuvintele acestea, Trif deauna a și nebunit.

Și de atunci îl numesc oamenii Trif cel nebun. Și tot de atunci se serbează ziua lui în ziua ce premerge Întîmpinării Domnului.³

În fine, a treia variantă e cea următoare:

„Zice că mergînd Maica Domnului cu fiul său Iisus, cînd era acesta mititel, la biserică ca să-și ia molitfă, a trecut din întîmplare pe lîngă o arie, în care un om anume Trif îmblătea pîne albă.

Trif, cum a văzut-o că trece pe lîngă dînsul, a încetat de îmblătit și a tușit-o.

Maica Domnului, văzînd că o tușește în batjocură, s-a supărat și întorcîndu-se cu fața spre dînsul, i-a zis:

– Trif nebun! fie ziua ta astăzi, că a mea va fi mine!

Și rostind cuvintele acestea, nu s-a dus mai departe, ci s-a întors înapoi de la molitfă.

Iar Trif, cum l-a numit Maica Domnului nebun, îndată a și nebunit, și de aceea îi zic oamenii Trif cel nebun. Și tot de atunci a rămas că Întîmpinarea Domnului se serbează totdeauna a doua zi după Sfîntul Trif.⁴

Tot cam așa cred și istorisesc despre acest sfînt și despre ziua lui și românii din Moldova.

Iată ce spun aceștia:

„La 40 de zile, cînd se ducea Maica Domnului la biserică ca să-și ia molitfă, Sf. Trif, care călătorea cu dînsa a tușit-o și Maica Domnului s-a întors și a zis: «Fie ziua ta azi, că a mea va fi mine!»

Și rostind cuvintele acestea s-a întors îndărăt și nu s-a dus în ziua aceea la molitvă, ci abia a doua zi.

De aceea e întâi Trif și apoi Întîmpinarea Domnului.⁴⁵

O altă legendă ne spune despre Sf. Trif următoarele:

„Zice că pe vremea păgînismului era un creștin anume Trif. Și fiindcă creștinul acesta nu voia să se facă păgîn, păgînii l-au prins și l-au închis într-o casă toată înfericită cu fier, unde se mai aflau și alți creștini prinși și puși la muncă și chinuri.

Trif, dintru început, a cercat toate chipurile și mijloacele doar scapă din închisoare. Dar în zadar i-a fost toată munca, căci închisoarea era foarte bine păzită.

În urmă, văzînd că nu e alt chip de scăpare, s-a făcut nebun și a prins a face fel de fel de tonoașe și alte blasfonii, crezînd că păgînii, văzînd ce face, îi vor da drumul.

Dar păgînii nici după aceasta n-au voit să-i dea drumul. Dimpotrivă, au poruncit străjilor să aibă mai mare grijă de dînsul, ca să nu scape și să fugă.

Atunci Dumnezeu, fiindu-i milă de dînsul, a deschis într-o noapte un pîrete și i-a dat drumul. Și așa a scăpat el din minile păgînilor!⁶

De atunci păgînii n-au voit să-l mai prindă, căci se temeau de dînsul.

Și tot de atunci e Trif sfînt și oamenii cred că, dacă ar lucra în ziua lui, îndată ar nebuni.⁷

Acestea sînt toate legendele despre Sf. Trif, cite le-am putut eu pînă acum afla. Dintr-însele rezultă că Sf. Trif a înnebunit: una, pentru că a urmărit pe Maica Domnului cu scop ca să-i ia pruncul și să i-l piardă, și al doilea, pentru că a tușit-o și și-a bătut joc de dînsa cît și de Domnul nostru Iisus Hristos.

Și deoarece Trif a înnebunit, de aceea unii români din Bucovina serbează ziua lui pentru înnebuneală, temîndu-se ca să nu înnebunească și ei ca dînsul, căci, amăsurat credinței lor, cel ce lucrează în această zi acela îndată înnebunește⁸, apoi și pentru alte primejdii, și anume ca să nu calicească⁹; iar alții zic că prin serbarea zilei sale jelesc patima lui.¹⁰

O seamă de români însă serbează ziua aceasta pentru scutirea de lupi, precum și pentru alte fiare sălbatice, anume ca să nu le atace și să le mănînce vitele și mai cu seamă oile, fiindcă Sf. Trif, după cum ne spune o legendă din Bucovina, e patronul lupilor. Cine lucrează în ziua aceasta, cine nu o serbează, acela trebuie numaidecît să aibă daună din partea lupilor, în decursul anului, între vitele sale.¹¹

Tot din cauza aceasta, ca să nu le atace și mănînce lupii turmele, serbează ziua aceasta și românii din Banat¹² și cei din Muntenia.¹³

Iată și legenda din care rezultă că Sf. Trif e patronul lupilor:

„Zice că a mers odată un om la vînat și, cum a ajuns în pădure, s-a suit într-un copac.

Stînd el acolo, iată că veni la dînsul un lup, și el l-a împușcat. După aceasta veni alt lup, și el l-a împușcat și pe acela. Și tot așa a făcut el și cu alți lupi, cari veniră în urma celor dintîi, pînă ce a împușcat o mulțime de lupi. Și lupii cei vii mîncă pe cei împușcați.

Omul a împușcat pînă ce i s-a gătit împușcătura, iar după aceea a stat să vadă ce vor face lupii.

Iată că, stînd el așa, vine de la o vreme un om îmbrăcat în straie albe. Și omul acela, care nu era altul fără Sf. Trif, cum a sosit, a și început a hotări fiecărui lup ce are să mănînce. Numai unui lup șchiop, care venise pe urmă, nu-i hotări nimic.

Șchiopul, cum a ajuns, se apropie de Sf. Trif și-l întreabă:

– Da eu ce să mănînc?

Atunci zise Sf. Trif:

– Ia pe omul cel din copac!

Auzind aceasta, omul s-a înspăimîntat foarte tare.

Lupul cel șchiop sta lîngă copac. Omul a prins a striga ca să-i vie cineva întru ajutor.

Iată că nu mult după aceasta vin niște oameni, cari făcea la pădure, și au fugărit lupul și au dus pe om acasă.

Omul, după ce a sosit acasă, a poruncit feciorilor săi ca să-i facă o ladă și să-l ție acolo, după ce le-a spus ce i s-a întîmplat.

Feciorii au făcut așa, și unde mergeau ei, acolo luîndu-l, îl duceau și pe tatăl lor.

Mergînd ei într-o zi în chirie la un tîrg, au ajuns la un pod.

La podul acela le ieși un om în cale, care fugea cît îi lua picioarele, și le zise:

– Dragii mei! luați-mă și mă ascundeți, că iată vine un lup în urma mea, și de nu me-ți ascunde are să mă mănînce!

Feciorii n-au stat mult pe gînduri, ci cugetînd cum că-i chiar așa cum a spus omul, l-au luat și l-au băgat în lada în care se afla tatăl lor.

Așteptînd ei după aceasta să vie lupul, lupul nu mai vine.

În urmă, văzînd că nu mai vine lupul, deschid lada, să vadă ce face omul ce l-au ascuns. Dar cînd rădică capacul, ce să le vadă ochii? Văd un lup sărînd din ladă și să te cam mai duci băiete, iar cînd se uită mai de aproape, tatăl lor ca în palmă... L-a mîncat lupul.

Vasăzică numai degeaba au ascuns feciorii pe tatăl lor și l-au purtat atîta vreme cu dînșii, că în urma urmelor lupul cel șchiop, căruia i l-a menit Sf. Trif, tot l-a mîncat.¹⁴

Mai departe cred și spun românii din unele părți ale Bucovinei că Trif cel nebun este stăpînul și patronul nu numai al lupilor, ci și al omizilor, gîndacilor și al tuturor gujuliilor celor stricăcioase.

De aceea, cei mai mulți dintre dînșii serbează ziua aceasta anume ca să nu se înmulțească gujuliile și cu deosebire omizile și să nu le strice pometurile și semănăturile. Căci, cred ei, că dacă nu se ține ziua aceasta, atunci gujuliile se înmulțesc așa de tare că devin o adevărată calamitate.¹⁵

Tot spre scopul acesta îndătimează românii din unele părți ale Bucovinei de a năimi în ziua aceasta sfințirea apei, adică de a plăti preotului local ca să le sfințească apă și să le stropească apoi pometurile cu dînsa, crezînd că apa care se sfințește în această zi este bună în contra înmulțirii prea mari a insectelor, și îndeosebi a omizilor, cari strică pomii și curechiul.¹⁶

Tot așa fac și românii din Banat.

Aceștia încă pun în această zi, numită de dînșii și ziua omizilor, să li se sfințească apă, cu care, mestecînd-o cu unt, ung apoi pomii în contra omizilor.¹⁷

Unii români din Muntenia cred că Sf. Trifon e rău de lăcuste¹⁸, iar alții că el „stirpește tot soiul de viermi, cari fac stricăciuni pometelor“. De aici vine apoi că unii dintre dînșii cheamă în ziua acestui sfînt „pe preot de face agheasmă, cu care stropesc pomii și semănăturile precum grîile, oarzele și altele“¹⁹.

Iar podgorenii, tot din Muntenia, se duc în ziua de Sf. Trifon cu preotul la vii și fac sfeștanie viilor, anume ca acestea să fie roditoare, pline de mănă și păzite de grindină.²⁰

Românii din unele părți ale Moldovei serbează pe Sf. Trifon de aceea, pentru că acesta, după credința lor, e mai mare peste gadine, că el le leagă acestora gura, ca să nu mănînce legumele.²¹

Din această cauză apoi unii dintre dînșii, precum bunăoară cei din comuna Liteni, jud. Suceava, au obiceiul „să stropescă pomii și curechiul cu agheasmă de la Sf. Trif, pentru a-i feri de omizi“²²; iar alții precum cei din comuna Madei, același județ, fac la Sf. Trif (1 februarie) agheasmă nu numai pentru stropirea pomilor și pentru roade, ci și pentru stropirea vitelor. Aceștia adevă, după ce au făcut agheasma, stropesc cu dînsa mai întîi pomii și apoi vitele, dînd totodată celor din urmă și sare, în care au turnat mai înainte de aceasta puțină agheasmă.²³

În fine, românii din unele părți ale Moldovei cred și zic că în ziua de Trif se întîmpină iarna cu vara²⁴, iar cei din Bucovina cred și spun că, dacă în ziua de Sf. Trifon (1 februarie), căruia îi zic și Trif cel nebun, nu este omăt se va pune, iar dacă este omăt, apoi se va sparge.²⁵

NOTE

1. Din Volovăț, com. de T. Vicol.
2. Din Șcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean.
3. Din Poieni, com. de Dim. Furtună, stud. gimn.
4. Din Horodnicul de Sus, comună în distr. Rădăuțului, com. de Șt. Turtureanu, stud. gimn.; din Udești, com. de Em. Cimpoieș; din Bosanci, com. de Sim. Șuțu; și din Costina, com. de Vas. Huțan.
5. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta sateanului*, an. VIII, p. 149.
6. Într-o variantă din Frătăuțul Vechi, dict. de Zenovia Rusu, se zice că atunci Dumnezeu l-a întărit de a sfărîmat acoperișul casei și așa a ieșit.
7. Din Frătăuțul Nou, com. de Vesp. Reuț, și din Frătăuțul Vechi, dict. de Zen. Rusu și com. de Vas. Dascal.
8. Dat. și cred. rom. din Sint-Ilie, com. de Eug. Cojocariu: „Dacă lucrează cineva în ziua acestui sfînt, apoi nebunește; de aceea îl numesc Trif cel nebun.“; a celor din Buninți și Mihoveni, com. de Vesp. Corvin; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaș; a celor din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă; a celor din Mănăstioara sau Sf. Onofrei, com. de Const. Georgian, stud. gimn.; a celor din Frătăuțul Vechi, com. de Vas. Dascal: „Oamenii în această sărbătoare, pentru că se tem să nu nebunească, căci s-a întîmplat mai de multe ori să nebunească oamenii cari au lucrat în această zi.“; a celor din Poieni, com. de Dim. Furtună; și a celor din Cireș-Opaiț, com. de Const. Popescu, stud. gimn.
9. Dat. și cred. rom. din Stroești, com. de Gheorghe Bîrtoiu.
10. Cred. rom. din Băncești, com. de Dim. Băncescu.
11. Cred. rom. din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor; a celor din Tereblecea, com. de P. Nimigean, stud. gimn.; și a celor din Todirești, com. de Nic. Rădășan: „Oamenii îl

serbează pe Sf. Trif ca și pe fiecare altă sărbătoare, cu scop ca să-i forească de fiarele cele sălbatice și, cînd vin lupii la oile lor, ei se roagă de Sf. Trif ca să le mijlocească la Dumnezeu apărarea de dihanii.“

12. Vezi mai jos *Martinii de iarnă*.
13. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Frumoasa, jud. Teleorman: „Sf. cel mai mare peste păduri, codrii munților, turme de vite și fiare sălbatice este Sf. Trifon... Sărbătoarea pentru sporirea turmelor și apărarea lor de boale și gadini este Sf. Trifon.“; com. Șișești de Jos, pl. Motru de Sus, jud. Mehedinți: „Sărbătorile populare, ce se țin pentru ca vitele să fie apărate de gadini (fiare sălbatice), sînt Trifon și Stretenia.“; și com. Ghergani, jud. Dimbovița: „Sărbătoarea cea mai mare pentru sporirea turmelor și apărarea lor de gadine (fiare sălbatice) poporul o serbează în ziua de Sf. Trifon.“
14. Din Todirești, com. de Nic. Rădășan.
15. Cred. și dat. rom. din Șcheia, com. de Pancr. Prelipcean, și a celor din Soloneț, com. de Ioan Tipă, stud. gimn.
16. Cred. și dat. rom. din Șcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean.
17. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
18. G. M. Jipescu, *Opincaru*, București, 1881, p. 77; Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rași, jud. Ialomița: „Sf. Trif, care umblă cu lăcustele.“
19. B. P. Hașdeu, *Etym. Magn.*, I, p. 504, com. Ipatele, jud. Vaslui.
20. G. S. Ionean, *Mica colecțiune de superstiții*, p. 53; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.
21. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Basaraba, jud. Suceava.
22. B. P. Hașdeu, *Etym. Magn.*, I, p. 504.
23. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
24. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, loc. cit.
25. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 95.

II. ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

Întîmpinarea Domnului, numită în unele părți cu un cuvînt slavon și Stretenie, cade totdeauna într-a 2 faur.

În această zi, după credința și spusa românilor din Moldova, se întîmpină iarna cu vara.¹

Deci, dacă în ziua de Întîmpinarea Domnului este cald și moloșag, atunci va fi vara călduroasă și îmbeșugată; iar dacă în această zi e frig, ger sau viscol, atunci vara viitoare desigur că va fi friguroasă și neroditoare.²

Prin urmare, dacă-i senin și frumos în ziua aceasta, apoi va rodi grîul în vara următoare³; iar dacă-i posomorît, piclă, apoi românii nu seamănă mult grîu, crezînd că nu se va face.⁴

Tot așa se întîmplă și cu hrișca. Dacă va fi în ziua de Întîmpinarea Domnului cald și soare, atunci e bine să semeni hrișcă, că se va face; iar de nu va fi cald și soare, atunci să nu semeni, căci nu se va face.⁵

Dacă picură în ziua aceasta din streășină, nu le merge bine albinelor peste an, căci mierea li se înăcrește și ele se îngălbănesc ca oile, capătă treapd și pier.⁶ Iar dacă e senin, cald și uscat, vara va fi mănoasă și atunci le va merge stupilor bine.⁷

Unii români însă sînt de părere, că, tocmai atunci cînd e în această zi moloșag, cînd curge din streășină, anul va fi mănos și le va merge bine albinelor.⁸

Mai departe cred și spun unii că, dacă trece Stretenia peste apă și apa e dezghețată, atunci se minie și-și face pod peste dinsa ca să treacă, adică da un viscol și un ger așa de mare că îngheață toate apele. Iar dacă trece Stretenia și pe apă se află gheață, atunci e semn că are să fie cald.⁹

Vrea să zică că, dacă este iarnă mare și grea, apoi nu va fi mai mult; iar de nu-i mare și grea, apoi va fi după aceea.¹⁰

Tot cam așa cred și alții. Aceștia zic că, dacă ține înghețat pînă la Stretenie, apoi Stretenia ia gheața; iar dacă se topește gheața pînă atunci, Stretenia o pune.¹¹

În fine, cred românii din unele părți ale Bucovinei „că, dacă își strică ursul birlogul său, în ziua de Întîmpinarea Domnului, cu toate că afară e frig, primăvara este aproape; dacă iese el în această zi afară, însă intră din nou în birlog, cu toate că afară este frumos, va fi încă iarnă.”¹²

Iar românii din Banat cred și spun că ursul în această zi iese din peștera sa afară și joacă ca în arie jur-împrejur și dacă este soare și-și vede umbra, atunci iarăși se bagă în peșteră și nu iese, ci mai doarme încă șase săptămîni, căci chiar atîta mai ține iarna; iar dacă nu-și vede umbra, atunci rămîne afară și iarna (frigul) se întrerupe.¹³

Afară de cele înșirate pînă aci, mai e de însemnat încă și aceea că în ziua de Întîmpinarea Domnului se serbează și Ziua ursului iar în ajunul, în ziua și a doua zi de Întîmpinarea Domnului, Martinii de iarnă și Filipii de iarnă în contra lupilor, ca aceștia să nu atace pe oameni și mai cu seamă ca să nu le atace și sfîrtice oile, precum și celelalte animale domestice.

La armîni, adică la românii din Turcia europeană, sîrbătoarea Întîmpinării Domnului e foarte prețuită, mai cu seamă pe femei, din care cauză se și numește Sîrbătoarea mulierilor. În ziua aceasta toate femeile „trimit la biserică cite o litie și o colivă, dar mai ales cele însărcinate și cele lehuze nu lipsesc a face aceasta: însărcinatele spre a cere Maicii Domnului naștere ușoară, iar lehuzele spre a-i mulțami de ajutorul ce le-a dat la naștere.”¹⁴

NOTE

1. El. Sevastos, *Sîrbătorile pop.*, publ. *ziar. cit.*, p. 149.
2. Cred. rom. din Iordănești, sat. în distr. Storojinețului, com. de T. Tovarnițchi.
3. Cred. rom. din Șcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean. — O seamă de români din Bucovina și Banat spun că pînă la Întîmpinarea Domnului sau ziua ursului e bine de semănat grîu. Vezi Sim. Manguica, *Călim. pe an. 1882 și 1883*.
4. Cred. rom. din Șcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean.
5. Cred. rom. din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuț, și a celor din Sint-Ilie, com. de Eug. Cojocariu.
6. Cred. rom. din Șcheia, dict. de Pintelei Maieran.
7. Cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
8. Cred. rom. din Capu Cîmpului, dict. Panteleimon Tatărău.
9. Cred. rom. din Frătăușul Vechi, dict. de Zenovia Rusu, și a celor din Sint-Ilie, com. de Eug. Cojocariu: „Dacă găsește Stretenia pod (iarnă), îl sparge; iar de nu găsește, îl face.”
10. Cred. rom. din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuț.
11. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de Pavel Scripcariu.
12. Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 79.

13. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*. Vezi despre aceasta mai pe larg în *Ziua ursului*.

14. I. Nenitescu, *op. cit.*, p. 527.

III. ZIUA URSULUI

Ziua ursului, numită altmintrelea și Sîrbătoarea ursului, cade totdeauna în ziua de Întîmpinarea Domnului.

Ursul, după credința poporului de pretutindenea, cum începe a cădea neaua și prinde a se face ger mare, îndată caută o peșteră sau o vizuină și, vîrîndu-se într-însa, petrece acolo toată iarna, dormind somnul iernei sau mai bine zis zăcînd într-un fel de amorțeală, din care se deșteaptă numai din cînd în cînd, și atunci numai ca să se nutrească, adică ca să-și sugă labele, căci nutrețul lui de peste iarnă nu constă din nimic alta fără numai din grăsimea labelor sale, pe cari le suge.

În ziua ursului însă, deșteptîndu-se din somnul său de peste iarnă, iese din vizuina sau vizunia sa, între nouă și zece oare înainte de amiază, afară și prinde a juca jur-împrejur, ca într-o arie, prin neaua dinaintea vizuinei sale și a se desfăta.

Și dacă în această zi, după cum cred și spun românii din Banat, e senin și soare și ursul își vede umbra sa, atunci se bagă iarăși în peștera sa și mai doarme într-însa încă șase săptămîni, prevestind prin aceasta cum că atîtea săptămîni are să mai ție iarna și că în acest răstimp va fi tot așa de mare ger ca și mai înainte; iar dacă afară e înourat, e nouriste, și din cauza aceasta nu-și vede umbra, atunci nu se vîră mai mult în vizuină, ci rămîne afară, prevestind prin aceasta că iarna va înceta, gerul se va frînge și se va întrerupe, că va fi timp frumos și călduros, mai pe scurt că se va desprimă-văra.¹

Românii din Valea Jiului, în Transilvania, din contră, cred și spun că, ieșind ursul în această zi din culcușul său de peste iarnă afară și fiind soare, astfel că-și poate vedea umbra sa, atunci de bucurie prinde a juca în jurul groapei sale și, după ce s-a săturat de jucat nu intră mai mult într-însa, ci o părăsește, în semn că iarna și-a pierdut din putere și că din ce în ce are să se moaie și să fie mai frumos și mai cald.

Dacă însă aceasta este posomorită, atunci intră iarăși în groapa sa de unde a ieșit și mai petrece încă șase săptămîni într-însa, pentru că chiar atîta are să mai ție iarna.²

În fine, românii din Bucovina cred că, dacă-și strică ursul birlogul său în ziua de Întîmpinarea Domnului, cu toate că afară e frig, atunci e un semn că primăvara e aproape. Însă dacă iese el în această zi afară și intră din nou în birlog, cu toate că afară este frumos, atunci e un semn că va fi încă iarnă.³

Alții însă cred și zic că, văzînd ursul, după ce a ieșit în ziua de Întîmpinarea Domnului, că afară-i senin, atunci se bagă iarăși la culcuș și-și astupă intrarea la birlog încă mai bine, știind că va fi iarnă grea. Din contră, dacă vede că afară-i frig, atunci începe a umbla prin pădure, știind că în scurtă vreme se va face cald.⁴

Și iarăși alții spun că ursul abia la Stretenie se mișcă în birlogul sau cobîrlăul său și, scoțindu-și capul din vizunie, se uită să vadă cum e afară. Și dacă vede că-i înourat, iese și bea apă din pârîu; iar dacă vede că-i senin, mornăiește și se bagă iarăși înapoi în vizunie, că nu mai trage nădejde de vară.⁵

Iar cînd iese din birlog, dacă n-apucă încă a bea apă, atunci poate orișicine să-l prindă și să facă orișice voiește cu dînsul; dar dacă bea apă, atunci capătă putere și nimeni nu se mai poate apoi apropia de dînsul.⁶

Din cele înșirate pînă aici rezultă că ursul, după credința poporului, este un prevestitor de timp și că Întîmpinarea Domnului se numește în unele părți după numele său ziua sau Sărbătoarea ursului, de aceea, pentru că el în fiecare an iese numai în această zi, pentru prima oară de cum a intrat în iarnă, din vizuina sa afară.

NOTE

1. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*, partea calendaristică și p. 100-101; Aurel Iana, *Din cred. pop. rom. din Maidan de lîngă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
3. Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 79.
4. Cred. rom. din Șcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean; a celor din Sîn-Ilie, com. de Eug. Cojocariu: „Ursul cînd iese din bortă, de-și vede umbra, se bagă cu atîta mai afund cu cît a ieșit.”; a celor din Todirești, com. de Nic. Rădășan: „Oamenii zic că, dacă-i frig în ziua de Stretenie, atunci ursul își strică birlogul și putem trage nădejde că n-are să fie mai mult frig. Iar de va fi cald, ursul nu-și părăsește birlogul, pentru că știe că are să fie frig de acum înainte.”; și a celor din Frătăuțul Nou, com. de Vesp. Reuț: „Românii din Frătăuțul Nou cred și spun că, dacă va fi cald în ziua de Stretenie, atunci va ieși ursul afară din birlogul lui și, dacă-și va vedea umbra sa, atunci se va băga în pămînt sau în birlogul lui cu atîta mai afund cu cît a fost mai înainte.”
5. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Paraschiva Scripcariu și com. de P. Scripcariu.
6. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. Petru Prelipcean.

IV. MARTINII DE IARNĂ

Martinii de iarnă, numiți în unele părți și Si-Martini, sînt trei la număr și cad totdeauna la patruzeci de zile după Crăciun, astfel că cel de mijloc, numit și Martinul cel mare, cade totdeauna în ziua de Întîmpinarea Domnului.

Martinii de iarnă se serbează trei zile după olaltă și anume: cel dintîi în ajunul Întîmpinării Domnului sau în ziua de Sf. Trifon, cel din mijloc în ziua de Întîmpinarea Domnului, iar al treilea a doua zi după Întîmpinarea Domnului, adică în ziua de Simion bătrînul, care a întîmpinat pe Domnul nostru Iisus Hristos.¹

Tuți trei Martinii aceștia se serbează în contra lupilor, anume ca aceștia să nu atace și să strice turmele, precum și celelalte vite, și ca să nu se apuce și de oameni.

În decursul serbării Martinilor, păcurarii români din Banat nu scot defel oile în cîmp la pășune. În ziua primă a Martinilor postesc și tot în această zi fac mai multe ceremonii asupra oilor, spre a le feri de lupi.²

Deși n-am aflat pînă acum, totuși e mai mult decît probabil că românii serbează Martinii de iarnă nu numai în contra lupilor, ci și în contra urșilor, și asta din cauză că în ziua în care cade Martinul de mijloc, cade și ziua ursului³, iar aceasta cade totdeauna în ziua de Întîmpinarea Domnului, cînd cade și Martinul cel mare. Și cum că românii întru adevăr trebuie să serbeze Martinii aceștia și în contra urșilor se poate deduce și de acolo că ursul pretutindenea, în toate țările locuite de români, se numește Martin.⁴

Așa mai toate poveștile, cari tractează despre vreun urs, îl numesc pe acesta Martin.⁵ Și tot așa îl numesc și ursarii de pretutindenea, cari umblă cu dînsul dintr-un sat în altul și, punîndu-l să joace, îi cîntă:

Joacă bine,
Mă Martine,
Că-ți dau pîne
Cu masline,

Și inele,
Și mărgelă,
Să te-mpodobești cu ele!⁶

Sau:

Din călcii încetișor,
Și din talpă binișor!
Sus Martine!

Și mai bine,
Că-ți dau pîne
Cu masline.⁷

Și ursul, cum aude cuvintele acestea ale ursarului, se ridică în două labe și prinde a juca de se cutremură pămîntul sub dînsul.

NOTE

1. Sub Simion bătrînul se înțelege aici sfîntul și dreptul Simion, care a întîmpinat pe Domnul nostru Iisus Hristos. Românii din Fundu Sadovei, în Bucovina, cred și spun că dreptul Simion, nu mult după ce a văzut pe Iisus Hristos Mîntuitorul lumii, a murit în biserică lîngă tetrapod.
2. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*, *Calend. pop.* și p. 97-102.
3. Vezi despre aceasta mai pe larg în capitolul următor.
4. L. Șăineanu, *Încercări asupra semasiologiei limbei române*, București, 1887, p. 176: „Martin e numele popular al ursului, numit și Gavrilă sau Vasilică.”; P. Oltean, apud. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, II., p. 1149: „Ursului poporul îi zice Martin, ursoanei-Ancuța.”
5. I. Creangă, *Scrieri*, I, p. 31: „Oare nu cumva nenea Martin a dat raita pe la d-ta pe-acasă? că mi-aduc aminte că l-am întîlnit odată prin smeuriș.”
6. N. A. Bogdan, *Colindătorii*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 606; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*, p. 100.
7. G. I. Ionescu-Gion, *Doctrinescul meșteșug în trecutul țărilor române*, publ. în *Revista nouă*, an. IV, București, 1892, p. 497.

Românii din unele părți ale Munteniei, precum bunăoară cei din plaiul Prahova, în loc de Martinii de iarnă, despre cari am vorbit mai sus în capitolul premergător, țin șapte Filipi, începînd de la 25 ianuarie și pînă la 2 februarie, crezînd, ca și românii din Banat, că ar fi răi de lupi și păgubitori de dobitoace.¹

Alți români, tot din Muntenia, țin spre același scop numai trei Filipi sau Pilipi, după cum îi mai numesc ei, și anume: unul la 30 ianuarie, iar ceilalți doi la 1 și 2 februarie, sau unul la 2 februarie și ceilalți doi la o săptămîină după aceasta.²

Filipul, care cade la 30 ianuarie, se numește pe unele locuri și Ticlele.³

În răstimpul acestor zile, considerate ca sărbători, atît bărbații cît și femeile din Muntenia nu lucrează nimic.⁴

În fine, românii din unele părți ale Bucovinei, și mai ales cei din satele în cari nu e datîină a se serba Sf. Trif, despre care am vorbit deja mai sus în cap. I ca patron al lupilor, țin asemenea trei Filipi sau Cilichi și Cilichi, numiți în genere Filipi de iarnă, atît în contra lupilor, cît și în contra feluritelor prilejuri de boale și primejdii, și anume: unul în ajun, al doilea în ziua, iar al treilea a doua zi de întîmpinarea Domnului.⁵

Afară de Filipii despre cari am vorbit pînă aici, mai țin atît românii din Bucovina cît și cei din Muntenia încă și alți Filipi, asemenea pentru lupi, precum și pentru alte dihanii, însă despre aceia voi vorbi mai pe larg la timpul său.

NOTE

1. Gr. G. Tocilescu, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, an. II, vol. III, București, 1884, p. 388: „De la 10 noiembrie țin Filipii șapte: trei înainte de lăsatul de sec și patru în post. La 21 noiembrie, în ziua Intrării în biserică, zic că-i Filipul cel schiop. Alți șapte Filipi de la 25 ianuarie pînă la 2 februarie. Alți trei Filipi, ce se zic Berbecari, toamna de la 26 septembrie. În acești Filipi nu se coase, nu împunge în piele, nu dau împrumut, nu duc la moară, nu dau foc la vecini, nu mătură în casă, în sfîrșit nu lucrează nimic, zicînd că-i rău de lupi și păgubitori de dobitoace.”; Const. D. Gheorghiu, op. cit., p. 57: „Filipii, 25 ianuarie. Din această zi pînă la 2 februarie femeile țin (serbează) pe cei șapte Filipi. În aceste zile nu se lă (spală pe cap), nu se lipește vatra etc., pentru că-i rău de lupi.”
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rîjlețu- Vierosi, jud. Olt: „Filipii sau Pilipii se serbează pe fiecare an de la 15-21 noiembrie, 30 ianuarie, 1 și 2 februarie.”; com. Bilciurești, pl. Ialomița, jud. Dimbovița: „Ca sfinți mai mari peste fiarele sălbatice socotește poporul pe Filipi sau Pilipi, cari sînt mai mari peste lupi. Zilele în cari se întîmplă sînt: unul la 2 februarie, alții doi la săptămîina și unul la lăsatul secului de Crăciun.”
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Crovu, jud. Dimbovița: „Ticlele sau Pilipii (30 ianuarie), astfel se numesc pe aici.”
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rîjlețu- Vierosi, jud. Olt.
5. Dat. rom. din Buninți, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Stretene pică și Filipii sau Cilichii, cari se țin pentru primejdie de lupi.”; precum și a altor români din Bucovina.

Românii din Banat numesc joia din săptămîina albă Joia nepomenită sau Joia necurată.

De asemenea caracter este și joia întîia după Paști și cea după Rusalii.

Tustrele joile acestea formează o treime nefastă, nenorocoasă.

În joia din săptămîina albă cad totdeauna vracii, numiți altmintrelea și vâlăși.

Tot în această joie cad și gadinele, cari durează trei zile după olaltă, adecă joi, vineri și sîmbătă.¹

Cuv. gadină pl. gadine și gadini, după dicționarul de Buda din anul 1825, are șase semnificațiuni și anume:

1. Orice vită sau jivină;
2. În specie: fiară sălbatică, răpitoare;
3. Zburătoare, d. e. pasări, hoară;
4. În specie: pasări de casă (hoară);
5. Zburătoare răpitoare;
6. Alte jivini aripate, d. e. lăcuste, viermi, omizi, gîndaci etc.

După glosarul lui A. T. Laurian și I. C. Massim însă are numai trei și anume:

1. Pasăre, pasăre de curte;
2. Pasăre sălbatică, rapace;
3. Fiară, bestie rapace, cu instincte de ucis alte ființe vii.

În graiul bănățean cuvîntul acesta se aude numai în plural, gadini, și însemnează mai cu seamă: lăcuste, omizi, viermi, goange și alt găvăt,² cari se arată în unii ani într-o mulțime așa de mare, că devastează cîmpurile.

Din cauza aceasta apoi românii din Banat îndătimează a serba cele trei zile din urmă ale săptămîinii albe în contra gadinilor, anume ca acestea să nu le devasteze cîmpiile și pometele.³

În unele părți din Muntenia, precum bunăoară în comuna Rîjlețu, plasa Olt-Vedea, județul Olt, joia din săptămîina brînzei se numește joia tuturor juvinelor (vietăților), în special însă joia furnicilor.

Românii din aceste părți serbează joia aceasta, ca și frații lor din Banat, în contra tuturor juvinelor și cu deosebire în contra furnicilor.

Fiecare om are grijă de a se scula în această zi foarte de dimineată și a face o turtă de mălai sau de făină, cu cîte ceva brînză sau unt pe ea, și a o duce apoi pe cîmp, unde o pune pe un mușuroi de furnici, sau în pădure pe un arbore.⁴

Pe lîngă aceasta, mai e de însemnat încă și aceea că românii din cele mai multe părți ale Munteniei numesc săptămîina albă nu numai săptămîina brînzei, după cum s-a amintit mai sus, ci totodată și săptămîina nebunilor, din

cauză că, după cum spun ei, în această săptămână numai nebunii pornesc a se însura, numai proștii și urîții satelor abia acum dau zor ca să se căsătorească, pe cînd toți cei cuminți, cîți au avut de gînd să se însoare în decursul Cîrnilegilor, s-au însurat deja cu mult mai înainte.⁵

În unele părți ale Transilvaniei, precum bunăoară pe la Rodna, districtul Năsăudului, se numește săptămîna aceasta, pe lingă săptămîna albă, încă și săptămîna bondrișilor, iar în alte părți, ca și în Muntenia, săptămîna nebunilor.⁶

Tot săptămîna nebunilor se numește săptămîna aceasta și în Banat.⁷

Săptămîna bondrișilor se numește de aceea, pentru că în această săptămîna numai bondrișii umblă de-a însuratului, și cu toate acestea mulți dintre dînșii sînt și de astă dată rămași, adică nu se pot însura.

Iar săptămîna nebunilor să se numească de aceea, pentru că o seamă de feciori, luîndu-se după unui unguri, cari umblă în săptămîna aceasta a colinda, umblă și ei mascați, făcînd nebunii pe drumuri și pe la casele oamenilor, unde capătă apoi băutură.

În Munții Apuseni ai Transilvaniei, și anume pe la Abrud, acești oameni mascați se cheamă fărșângari, iar pe la Reteag măscurași.⁸

Feciorii din Bucovina, cari s-au întîrziat cu pețitul, cari n-au apucat încă a se încredința și cununa înainte de săptămîna albă, îndătină de regulă a se cununa în joia acestei săptămîni.

În duminica de pe urmă a Cîrnilegilor, adică în ziua de Lăsatul secului, se cunună mai mult numai văduvele și văduvii.

Feciorii și fetele cari, deși le-a fost timpul de căsătorit, cu toate acestea însă au rămas necăsătoriți, sînt, în ziua de Lăsatul secului seara, de către ceilalți feciori mai tineri, prin diferite chiuituri, luați în rîs și batjocură.

Tot așa se întîmplă, după cum vom vedea mai jos, și cu feciorii și cu fetele din Transilvania.

În unele părți din Muntenia însă, feciorii de însurat, se înțelege că cei cuminți, cari n-au apucat a se căsători cînd le-a fost timpul de căsătorit, precum și aceia cari s-au lăsat pe de altă dată sau au ales prea mult și din cauza aceasta s-au trezit deodată că au rămas necăsătoriți, se bat în prima zi a săptămîinii nebunilor cu burduful.⁹

Iar în alte părți, tot din Muntenia, este din contra datină ca la sfîrșitul acestei săptămîni, numită asemenea săptămîna nebunilor, toți flăcăii de însurat și fetele cele mari de măritat, cari nu s-au căsătorit în decursul Cîrnilegilor, să se strige pe nume, adresîndu-li-se fel de fel de cuvinte batjocoritoare, și aceasta dintr-un deal și într-un ton schimbat, spre a nu-i înțelege, anume ca nimeni să nu poată pune mîna pe ei.¹⁰

În fine, românii din unele părți ale Transilvaniei cred și spun că, „dacă voiești să fii scutit de șoareci, trebuie să ții și să ajunezi luna din săptămîna albă.”¹¹

Iar cei din Muntenia spun că în săptămîna albă nu e bine să „te speli la cap, căci se scutură bordufurile cu brînză în cap (adecă faci mătreață) și-ți albește părul curînd.”¹²

NOTE

1. S. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*, luna februar.
2. Găvăt = germ. Ungeziefer.
3. Sim. Manguica, *Studii limbistice*, publ. în *Familia*, an. XIX, Oradea Mare, 1883, p. 483-484.
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Zănoaga, plasa Cîmpu, jud. Romanți: „Ultima săptămîna a carnavalului se numește săptămîna nebunilor.”; com. Crovu, jud. Dimbovița: „Săptămîna nebunilor este cea din urmă a carnavalului. Flăcăii necăsătoriți pînă în acest timp umblă după fete tocmai acum, dar rămîn tot necăsătoriți, căci n-au timp.”; com. Albeni, jud. Gorj: „Săptămîna nebunilor este la sfîrșitul cîrnelegilor, zisă și săptămîna brnzei, numită așa fiindcă în această săptămîna pornesc toți nebunii a se însura.”; com. Roșia, jud. Gorj: „Săptămîna nebunilor – săptămîna brnzei, numită așa din pricină că în această săptămîna dau zor să se însoare numai proștii și urîții satelor.”
6. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 7.
7. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*, luna februar: „Săptămîna nebunilor începe totdeauna în duminica de brînză și cuprinde în sine întreaga săptămîna albă (de brînză).”
8. Din mss. d-lui Pop-Reteganul.
9. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Frumoasa, pl. Dunărea, jud. Teleorman.
10. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Socetu, jud. Teleorman.
11. *Credințe deșerte din Boiereni*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Brașov, 1895, nr. 102.
12. I. C. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița (Ialomița)*, publ. în *Șezătoarea*, Fălțiceni, an. III, p. 123.

I. SFÎNTUL HARALAMPIE

Sf. Haralampie, numit altmintrelea și Aralampie sau Aralambie, Haralam și Aralam, cade totdeauna în 10 februarie.

Despre acest sfânt există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că Sf. Haralampie umbla către sfârșitul vieții sale prin lume și vindeca pe oamenii cei bolnavi.

Umblînd el așa încolo și înapoi, cît timp va fi umblat, a ajuns în urmă și în țeara păgînilor.

Împăratul păgînilor, cum a prins de veste că a intrat în țeara sa, îndată a și trimis pe un încrezut al său să-i zică ca să vie la dînsul.

Încrezutul s-a dus și nu mult după aceea s-a și întors dimpreună cu Sf. Haralampie la împăratul.

Împăratul, cum l-a văzut pe Sf. Haralampie, îndată l-a și întrebat cum se cheamă, de unde-i și cu a cui putere vindecă el pe cei bolnavi.

Sf. Haralampie i-a răspuns că se cheamă Haralampie, că e trimisul lui Dumnezeu și că cu puterea acestuia vindecă el pe oameni.

Însă împăratul n-a voit să-i creadă că e trimis de Dumnezeu ca să în-sănătoșeze pe bolnavi, și de aceea l-a făcut fărmăcător și apoi i-a poruncit ca să se lese de treaba aceasta și să se dea în legea păgînească, ori de nu are să-l pedepsească cu moartea. Dar Sf. Haralampie n-a voit o dată cu capul să se dea în legea păgînească, ci a spus că el mai degrabă voiește să moară decît să-și părăsească legea.

Împăratul, văzînd că Sf. Haralampie nu vrea să-l asculte, a poruncit ostașilor săi să-l lege în lanțuri groase și să-l chinuiască pînă ce-și va da sufletul.

Ostașii, cum li s-a poruncit așa au și făcut: l-au legat mai întîi în lanțuri, iar după aceea au luat cîrlige de fier și înfigîndu-i-le în piele, au prins o păreche de boi la dinsele și cu ajutorul acestora l-au despoiat mai tot de piele și apoi l-au aruncat în închisoare.

Fata împăratului, căci împăratul avea o fată mare, văzînd cum se poartă și ce face tatăl său cu Sf. Haralampie, îi zise:

– Nu ți-i milă, tată, de popa ăsta, de-l muncești mai rău de cum au muncit jidovii pe Hristos!

Împăratul, auzind cele ce i le spuse fiica sa, se făcu foc și pară de minie pe dînsa și o muștră, zicîndu-i:

– Dacă tu ții cu fărmăcătorul acesta, atunci nu ești vrednică să te numești mai mult fiica mea! De aceea du-te de la mine, ca să nu te mai văd de azi înainte cite zile voi mai avea!

– Dacă a ajuns treaba pînă la atîta – zise mai departe fata, – apoi văd și eu că nici nu-mi mai rămîne alta de făcut!

Și cum a rostit cuvintele acestea, a prins a plînge de se cutremura cămașa pe dînsa, și apoi luîndu-și ce va fi luat cu sine, a plecat chiar în acea zi de la tatăl său și s-a dus pe muntele Stavorului și acolo a trăit mai departe și s-a făcut sfîntă.

Nu mult însă după ce s-a depărtat fata împăratului, tatăl ei, mîniindu-se și mai tare, a trimis zece mii de ostași ca să-l scoată pe Sf. Haralampie din închisoare și să-l taie așa de mărunțel ca să nu se aleagă nimic dintr-însul.

Ce era să facă ostașii?... Trebuiră să-l asculte!... Se porniră fără întîrziere și, ajungînd unde era Sf. Haralampie închis, îl scoaseră afară din închisoare și îl mai întrebă încă o dată: ori de nu voiește să se lese de legea creștinească și să se dea în legea cea păgînească.

Însă Sf. Haralampie, deși era mai mult mort decît viu, din pricina chinurilor ce le suferise, și măcar că numai de abia se ținea pe picioare de durere, nici de astă dată n-a voit ca să se lepede de legea sa.

Atunci ostașii, văzînd că numai degeaba își bat capul, că Sf. Haralampie nu voiește nici într-un chip să-și părăsească legea, l-au făcut tot fărîmi și apoi, puindu-i carnea grămadă, s-au întors îndărăpt și și-au dat seamă împăratului despre isprava ce au făcut-o.

Peste noapte, împăratul a trimis iarăși o sută de ostași la grămada cea de carne, anume ca să vadă ce s-a întîmplat cu dînsa, de nu e cumva Haralampie sfînt și ori de n-a înviat.

Și s-au dus și acești ostași, și cînd au ajuns la starea locului, ce să le vadă ochii?... În jurul grămezii celei de carne era o lumină ca aceea, cum nu mai văzură alta în viața lor, și o ceată de îngeri lua carnea lui Haralampie și o puneau bucățică după bucățică, ciolănel după ciolănel și vinișoară după vinișoară la loc. Iar după ce i-au pus toată carnea la loc și au făcut dintr-însa iarăși om, cum a fost dintru început, l-au luat și l-au dus la Dumnezeu în cer.

Iar Dumnezeu cum l-a văzut pe Sf. Haralampie, îndată i-a și zis:

– Noa! da știu că ai tras o sfîntă de muncă pentru legea mea!

Deci spune-mi: ce dorești să-ți dau pentru cele ce le-ai suferit cu atîta bărbăție?

– Nu doresc alta nimic, – răspunse Sf. Haralampie, – fără numai atîta, că cel ce va ținea ziua mea și va posti-o, adică nu va mîncă nimic în decursul ei, de acela să nu se apropie nici o boală!

Și Dumnezeu i-a împlinit dorința.

Și de atunci, care om ține ziua Sf. Haralampie și postește, adică nu lucrează și nu mîncă nimic în ziua lui, de acela nu se apropie nici o boală în decursul anului.¹

A doua legendă a Sfîntului Haralampie, asemenea din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că Sf. Haralampie mai toată viața lui pămîntească a petrecut-o în munci și chinuri grele. Și mai ales la bătrînețe a avut el foarte multe și grele munci de suferit.

De aceea și Dumnezeu, văzînd că e așa de tare muncit, l-a chemat înaintea morții sale la sine și i-a spus să ceară ceva de la dînsul ca răsplată pentru cele ce le-a suferit în numele lui, și el orice va cere îi va da.

Sf. Haralampie însă i-a spus că el se va duce să întrebe mai întîi pe oameni, și ce vor spune aceștia să ceară, aceea va cere.

Și s-a dus apoi la oameni și i-a întrebat pe aceștia ce să ceară. Și oamenii l-au rugat să ceară ca Ciuma, care îi potopea pe vremea aceea, să fie sub mîna și stăpînirea lui.

După aceasta s-a întors Sf. Haralampie iarăși la Dumnezeu și, împărtășindu-i cele ce i le-au spus oamenii, a cerut ca să-i dea Ciuma pe mînă.

Dumnezeu nu s-a împotrivit ci, împlinindu-i dorința, îi dăde Ciuma pe mînă.

Sf. Haralampie, bucuria lui; cum a văzut că Dumnezeu i-a dat putere asupra Ciumei, îndată a și pus mîna pe dînsa, a legat-o de grumaz cu un lanț de fier, și astfel legată în lanț o ține el pînă în ziua de astăzi. Și numai atunci cînd oamenii nu serbează ziua lui o sloboade pe pămînt.

Și Ciuma, care are aripi și o sabie lată în mînă, cum se vede scăpată din lanțul în care e înferecată, îndată aleargă la oamenii cei ce nu țin ziua Sf. Haralampie și pe toți îi omoară.²

O variantă a acestei legende, așijderea din Bucovina, sună așa:

„Zice că pe timpul acela, cînd conducea Arhanghelul Mihail pe Maica Domnului pe la rai și pe la iad, ca să-i arate și să vadă chinurile cele mari și grele ale oamenilor celor răi, pe atunci s-a întîlnit și Sf. Haralampie cu Ciuma, care umbla pe pămînt și aducea foarte multă stricăciune în omenime.

Și Ciuma, care are un chip îngrozitor, adică cap ca de om, coarne ca de bou și coadă ca de șarpe, în al căreia vîrf se află un ghimpe mare cu care înghimpă pe oameni și îi umple de boală, cum a văzut pe Sf. Haralampie, îndată s-a și repezit asupra lui, voind numaidecît să-l înghimpe și să-l omoare și pe dînsul.

Însă Sf. Haralampie nu s-a lăsat a fi înghimpat și omorît de Ciumă, ci el, prinziînd-o și legînd-o cu un lanț greu de fier, a început a o bate și a o chinui pînă ce s-a saturat. Și tot așa legată o ține el pînă și în ziua de astăzi, anume ca ea să nu poată nicicînd urma voinței sale, a înghimpa și a umplea pe oameni de boală, ci a-l umplea de boală numai pe acela care îi poruncește sau îl lasă Sf. Haralampie.

De aceea apoi și oamenii țin ziua acestui sfînt, ca el să nu încuviințeze Ciumei a se atinge de dînșii.³

A doua variantă a legendei de mai sus e aceasta:

„Dumnezeu a dat fiecărui sfînt cite o putere oareșicare. Și precum a dat el tuturor sfîntilor, așa și Sf. Haralampie, care era dintru început săhastru, încă i-a dat putere, și anume peste Ciumă, zicîndu-i că îndată ce va vedea că aceasta își face de cap, adică că omoară prea mulți oameni, să n-o lase a-i omori degeaba.

Și Sf. Haralampie, din ziua în care a căpătat puterea aceasta de la Dumnezeu, cum simțește că Ciuma voiește să meargă la vreun om, care nu e cu nimic vinovat, ca să-i ia zilele, îndată aleargă la dînsa, o prinde, o leagă cu lanțul de grumaz, și apoi începe a o bate pînă ce se satură. După aceea, zicîndu-i să părăsească omul pe care voia ea să-l omoare degeaba, îi dă drumul.

Și fiindcă Sf. Haralampie are o putere atît de mare asupra Ciumei, de aceea numai cel ce păcătuiește și supără prea mult pe acest sfînt moare de Ciumă. Toți ceilalți oameni însă, cari păzesc poruncile lui Dumnezeu și cinstesc ziua acestui sfînt, sînt scutiți de această boală primejdioasă și urîtă, căci Sf. Haralampie nicicînd n-o lasă să se apropie de dînșii.⁴

A treia legendă a Sf. Haralampie, tot din Bucovina, e următoarea:

„Zice că pe timpul acela, cînd trăia Sf. Haralampie, era mînia lui Dumnezeu ce făcea Moartea... cosea cu coasa ei cea ascuțită și veninoasă mai pe toți oamenii din lume.

Văzînd de la un timp Dumnezeu că Moartea își face de cap, că ea ia cu mult mai multe suflete de om decît i-a fost de la început poruncit să ia, a mînat pe Sf. Haralampie s-o prindă și să n-o lase mai mult a face ceea ce-i place.

Sf. Haralampie, supus și ascultător ca totdeauna, s-a dus și, făcînd ce va fi făcut, a pus mîna pe Moarte, a legat-o bine cu un lanț de fier și astfel legată o ține și o poartă el pînă în ziua de azi, neslobozînd-o nicicînd din mînă, căci cum ar slobozi-o, îndată ar cosi cu coasa sa, pe care o poartă totdeauna la sine, pe toți oamenii, ci el o sloboade numai atunci cînd îi spune Dumnezeu, și numai la acei oameni pe cari îi voiește Dumnezeu sau cari, prin purtarea lor cea rea, îl supără din cale afară atît pe Dumnezeu, cît și pe dînsul.

Omul acela însă care nu-l supără prea tare pe Dumnezeu precum și pe Sf. Haralampie, trăiește cu mult mai mult decît ceilalți oameni, pentru că Sf. Haralampie îl încunjură cu Moartea.⁵

A patra și totodată și cea din urmă legendă despre Sf. Haralampie sună astfel:

„Cînd a împărțit Dumnezeu pravila (slujba) fiecărui sfînt, atunci a voit el să-i dea și Sf. Haralampie o slujbă.

Însă Sf. Haralampie, ce a făcut, ce a dres, destul atîta că, întîrziîndu-se, nu s-a înfățișat la timpul hotărît înaintea lui Dumnezeu, iar cînd a sosit el, Dumnezeu împărțise acum slujbele ce avuse de gînd să le împărțească. Deci ce era acum să facă cu Sf. Haralampie? Să-l lase așa, nu-i da mîna!... Mai cugetă ce mai cugetă, și la urmă îi dăte și lui o cățelușă legată de grumaz cu un lanț de aur și putere asupra boalelor.

De atunci e Sf. Haralampie stăpînul boalelor, de atunci poartă el boalele!⁶

Acestea sînt toate legendele despre Sf. Haralampie cite le-am putut eu afla pînă acum.

Deci, atît după legendele reproduse, cît și după credința românilor din alte părți ale Bucovinei, unde poate că nu sînt cunoscute legendele acestea, Sf. Haralampie are o deosebită înfrurire și putere asupra Morții, Holerei, Samcei sau Sancei, Lungoarei, și mai cu seamă asupra Ciumei⁷, precum și asupra altor boale grele. El e stăpînul și purtătorul tuturor boalelor.⁸

Din cauza aceasta apoi, fiindcă Sf. Haralampie e stăpînul și purtătorul ființelor sus-amintite, precum și al tuturor boalelor, și mai ales al celor mai grele și mai rele, românii și mai cu seamă româncele din cele mai multe părți ale Bucovinei îl țin, adică cei mai mulți dintre dînșii nu lucrează nimic în ziua lui, ci o serbează ca și duminica sau ca și una dintre sărbătorile cele mari⁹, atît pentru sănătatea lor cît și pentru sănătatea vitelor, ca să nu se bolnăvească și să moară, respective să piară în decursul anului ce urmează, ci să fie cu toții sănătoși.¹⁰

Cel ce serbează ziua acestui sfânt, acela e ferit și scutit de toate boalele pentru că Sf. Haralampie îl păzește și îl apără atît pe dînsul cît și vitele sale de orișice boală.¹¹

Din contră, cel ce nu serbează ziua acestui sfânt, cel ce lucrează, acela se bolnăvește peste an.¹²

Iar asupra acelor ce nu numai că nu-i serbează ziua, ci încă îl și supără prin purtarea lor cea rea și necuviincioasă, trimite Ciurma să le ia zilele, ca să nu-l mai supere.¹³

Tot din cauza Ciurmei îl serbează pe Sf. Haralampie și românii din unele părți ale Moldovei.¹⁴

Ba în unele comune din Bucovina, precum bunăoară în Reuseni, nu numai că Sf. Haralampie se serbează ca și duminică, ci care om poate, acela și postește, adică nu mănîncă nimic în această zi, și aceasta o face el asemenea pentru boale.¹⁵

În unele comune, atît din Bucovina cît și din Moldova și Muntenia, nu numai că se serbează ziua Sf. Haralampie, ci unii dintre români, mergînd în această zi la biserică, duc ca jertfă colaci, mere și colivă pentru sufletele morților¹⁶, sau griu nefiert, adică numai grăunțe¹⁷, iar alții plătesc cîte o liturghie și se roagă anume ca să fie sănătoși în decursul anului viitor¹⁸, ca Sf. Haralampie și prea bunul Dumnezeu să-i ferească de toate boalele.¹⁹

După ce s-a sfîrșit liturghia, unii dintre dînșii, și anume atît din Bucovina cît și din Moldova, fac praznice, sau la biserică sau acasă, pentru pomenirea morților, și mai ales cei ce se cheamă Haralampie²⁰, la care ocaziune pomenesc numele Sf. Haralampie, ca să-i ferească de orișice primejdie²¹, și dau de pomană mai cu seamă pentru cei ce au murit de moarte năpraznică.²²

Alții fac agheasmă, adică plătesc preotului ca să le sfințească apă, care e, după credința lor, bună pentru felurite boale, pentru că, bînd-o și spălîndu-se cu dînsa, spun ei că se vindecă.²³

După sfințirea apei sau după facerea agheasmei, luîndu-și fiecare apă de aceasta și întorcîndu-se acasă, o parte dintr-însa o beau, cu o parte se spală, o parte o dau vitelor de băut sau stropesc cu dînsa vitele, grajdurile, șurile, pivnițele, precum și alte acareturi de pe lîngă casă, iar restul îl aruncă prin fîntîni.²⁴

În unele comune, tot din Bucovina, se stropesc cu apă de aceasta nu numai oamenii și vitele, precum și acareturile mai sus arătate, ci și prin grădini, anume ca să nu facă pomii viermi și omizile să nu mănînce curechiul.²⁵

În unele părți din Muntenia, precum bunăoară în comuna Poiana de Sus, plasa Ghergani, jud. Dimbovița, Sf. Haralampie se crede a fi sîrbătoarea cea mai mare pentru pomii din grădini. De aceea, în ziua acestui sfânt, se unge tot pometul cu colivă sfințită, ce se aduce în această zi de la biserică.²⁶

În alte comune, tot din Muntenia, în ziua de Sf. Haralampie se face colivă, din care se păstrează spre a se da pasărilor, cînd au boală și mor, anume ca să nu mai moară.²⁷

Și iarăși în altele, așijderea din Muntenia, precum bunăoară în comuna Spineni, plasa Vedea de Jos, jud. Olt, se duc la biserică în ziua de Sf. Haralampie grăunțe de griu nefiert, spre a se sfinți de preot, și după ce s-au sfințit și s-au adus acasă, se dau pasărilor de casă și vitelor de mîncat, anume ca să nu le fie rău de vărsat (bubat).²⁸

Tot în ziua de Sf. Haralampie unele românce din Bucovina, precum bunăoară cele din comuna Mihoveni, fac un colăcel și-l coc înainte de răsăritul soarelui singur în cuptor. După ce s-a copt, îl scot afară și-l rup în patru bucăți și apoi îl azvîrlu tot cîte o bucată în toate părțile lumii.

Aceasta înseamnă că dau de mîncare la toate gujuliile din lume.²⁹ Alte românce iarăși se dezbracă în pielea goală și încunjură casa de trei ori, și anume întîia oară dimineata, a doua oară la amiază, și a treia oară seara, cu scop ca să nu se apropie diavolul de casă, crezîndu-se că de casa aceea care se încunjură în chipul acesta, diavolul nu se poate apropia.³⁰

Mai departe cred o seamă, că dacă plouă în ziua de Sf. Haralampie, plouă apoi după aceea patruzeci de zile după oaltă.³¹

În fine, trebuie să mai amintim încă și aceea că, după credința și spusa românilor din Moldova, precum a celor din comuna Mileanca, jud. Dorohoi, și a celor din Muntenia, comuna Ruptura, jud. Mehedinți, Sf. Haralampie sau Haralambie este pus de Dumnezeu peste vite, pentru sporirea turmelor și apărarea acestora de boale.³²

Iar românii din unele părți ale Bucovinei, precum bunăoară cei din Fundu Sadovei, spun în privința acestei credințe numai atîta că Sf. Haralampie a fost dintru început păstor și ca atare trebuia să-i fie aminte de sporirea turmelor.³³

Deci, fiindcă Sf. Haralampie a fost dintru început păstor și fiindcă el este și acuma peste vite și sporirea lor, de aci se vede că vine și datina românilor din cele mai multe părți ale Bucovinei de a stropi vitele și grajdurile sau poștile în cari petrec acestea cu apă sfințită.

Și tot de aci se vede că vine și credința unora, că în ziua de Sf. Haralampie nu e nicidecum bine de a înjuga boii. Și dacă femeile totuși nu vreau ca să petreacă toată ziua acestui sfânt în nelucrare, apoi se ocupă numai cu scărmanatul linei sau al penelor, de cusut și de tors însă nu se apucă defel, susținînd că nu-i bine.³⁴

NOTE

1. Din Reuseni, sat în distr. Sucevei, com. de Vasile Pop, stud. gimn.
2. Din Bălăceana, dict. de Ioan Grosariu și Ana Ureche.
3. Din Frătăușul Vechi, dict. de Axenia Sofroni.
4. Din Șcheia, dict. de Magdalena Cîmpan.
5. Din Pîrtești de Sus, sat în distr. Gurei Humorului, com. de G. Baranai, stud. gimn. Vezi și *Moartea*, publ. de dl. M. Lupescu în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 114: „De nimeni n-are frică Moartea ca de Sf. Haralamp; el e mai marele ei, și acolo unde sfîntul îi poruncește să nu se ducă, ea îl ascultă, căci vai și amar de ea, de nu face pe voia sfîntului! Cînd Moartea nu ascultă de el, sfîntul o pune la pedeapsă și o calcă în picioare.”
6. Din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc și com. de Vesp. Corvin, stud. gimn.
7. Cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna, stud. gimn.: „Despre Sf. Haralampie se crede că este stăpîn peste boala ciurmei și, dacă lucrează cineva în ziua lui, se îmbolnăvește de ciură. Pe dînsul a voit Ciurma să-l taie cu coasa, însă el a pus-o în lanțuri și o stăpînește și acuma sub picioarele sale.”; a celor din Volovăț, sat în distr. Rădăușului, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.: „Oamenii din satul nostru cred că Sf. Haralampie, cu porunca lui Dumnezeu, poartă Moartea și o boală numită Ciură.”; cred. rom. din

- Șcheia, com. de C. Lucaci, stud. gimn.: „Sf. Haralampie este stăpînul Ciumei. Ea stă sub picioarele lui. Iar dacă s-ar întîmpla s-o scape, apoi ar ucide întreaga omenime.”
8. Din Pătrăuți, distr. Sucevei, com. de Vict. Morariu, stud. gimn.: „Sf. Haralampie e stăpîn peste toate boalele, pe cari le ține legate în lanț, iar pe Cioma o ține sub picioarele sale.”; din Stupca, sat în distr. Gurei Humorului, com. de Onufr. Căileanu, stud. gimn.: „Oamenii țin pe Sf. Haralampie, crezînd că Dumnezeu l-ar fi pus asupra boalelor cari se pot apropia atît de oameni cît și de animalele de casă.”
9. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de Ioan Grosariu și Ana Ureche și com. de Const. Ureche, stud. gimn.; a celor din Crasna, sat în distr. Storojinețului, com. de Em. Iliuț, stud. gimn.; a celor din Fundu Sadovei, sat în distr. Cîmpulungului, com. de T. Luncan; a celor din Securiceni, sat în distr. Sucevei, com. de Gavr. Gușet, stud. gimn.: „Bărbații tot mai lucrează în această zi, femeile însă nicidecum.”; a celor din Pîrtești de Sus, com. de G. Baraniu: „Pe Sf. Haralampie îl serbează mai ales femeile și oamenii care au durere de măsele.”
10. Dat. rom. din Băișești, sat în distr. Gurei Humorului, com. de Oct. Seretean, stud. gimn.; a celor din Costina, sat în distr. Sucevei, com. de V. Huțan, stud. gimn.; a celor din Mitocul Dragomirnei, sat în distr. Sucevei, com. de Ștef. Hostiuc, stud. gimn.: „Sf. Haralampie se ține pentru sănătatea vitelor și a oamenilor, dar mai ales femeile nu lucrează nimic în această zi.”; a celor din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „Sf. Haralampie se ține contra boalelor, atît de oameni cît și de vite.”; a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc și com. de Vesp. Corvin: „Sf. Haralampie îl serbează pentru toate boalele și pentru sănătatea atît a oamenilor cît și a vitelor.”; a celor din Stroiești, sat în distr. Sucevei, com. de Petru Străinul, stud. gimn.: „Sf. Haralampie se serbează pentru apărarea vitelor de diferite boale. În această zi se sfințește apă în biserică, care se întrebuițează apoi la diferite boale.”; a celor din Frătăuțu Vechi, com. de I. Covașă: „Sf. Haralampie se serbează pentru vite, ca să nu piară de boale.”; a celor din Broscăuțu Vechi, sat în distr. Storojinețului, dict. de Ilina Bahriu: „Sf. Haralampie se serbează pentru ca să fie vitele, precum boii, vacile, oile și familia din casă sănătoase.”
11. Cred. rom. din Pîrtești de Sus, com. de G. Baraniu: „Sf. Haralampie, care se serbează la 10 februarie, se ține pentru boale, pentru că el oprește boalele și le depărtează de acel om care serbează pe acest sfinț.”; a celor din Șcheia, com. de Const. Lucaci: „Sf. Haralampie se serbează pentru depărtarea boalelor.”; a celor din Mihoveni, com. de Vas. Strachină: „Sf. Haralampie se serbează de către oameni și cu deosebire de către femei, ca să-i păzească pe ei și vitele lor de boale, fiindcă ei cred că Sf. Haralampie e purtător de boale.”; a celor din Ilișești, sat în distr. Gura Humorului, com. de V. Botezat, stud. gimn.; a celor din orașul Siret, com. de Dim. Popovici, stud. gimn.: „Acest sfinț îl serbează mai ales femeile, îl țin pentru boale, zicînd că el poartă boalele, și dacă îl țin, zic că n-ar fi bolnavi peste an.”; a celor din Tereblecea, sat în distr. Siretului, dict. de Irina Bulbuc: „Dacă cinștește cineva această zi, atunci îl ferește Dumnezeu de toate relele și de toate boalele.”
12. Cred. rom. din Udești, com. de Darie Cosmiuc, stud. gimn.; a celor din Bosanci, sat în distr. Sucevei, com. de Trof. Crupă, stud. gimn.; și a celor din Lucăcești, sat în distr. Gura Humorului, com. de Iacob Paicu, stud. gimn.: „Ei cred că, dacă lucrează cineva în această zi, atunci vin pe capul aceluia felurite boale.”
13. Cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „Oamenii de la noi serbează ziua Sf. Haralampie, ca să nu dea Cioma între dinșii. Și se zice că acel om ce moare în ziua de Sf. Haralampie, acela ar fi miniat pe Sf. Haralampie prin purtarea lui, și de aceea spre pedeapsă ar fi murit.”
14. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58: „În această zi nu se lucrează, pentru că-i rău de Ciomă. Pe toate icoanele sfințului e înfățișat ținînd cioma în lanț și călcînd-o sub picioare.”
15. Com. de Vas. Pop.
16. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58: „Oamenii trebuie să ducă la biserică colaci, mere, colivă etc. pentru sufletul morților.”

17. Din răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Dioști, pl. Cîmpu, jud. Romanai și com. Spineni, pl. Vedea de Jos, jud. Olt.
18. Dat. Rom. din Bălăceana, com. de Mod. Buliga, stud. gimn. – și a celor din Lucăcești, com. de Iacob Paicu.
19. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Ștef. Hostiuc.
20. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de I. Grosariu; a celor din Costina, com. de V. Huțan, și a celor din Măzănăiești, sat în distr. Gurei Humorului, com. de I. Butnariu, stud. gimn.
21. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căileanu.
22. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.
23. Cred. rom. din Bosanci, com. de Trofin Crupă, și a celor din Securiceni, com. de G. Gușet.
24. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu; a celor din Băișești, com. de Oct. Seretean; a celor din Bălăceana, com. de Mod. Buliga; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaș, stud. gimn.
25. Dat. rom. din Măzănăiești, com. de I. Butnariu și a celor din Udești, com. de Dar. Cosmiuc: „Mai departe se crede că dacă se stropește curechiul cu agheasmă sfințită în ziua Sf. Haralampie, nu-l mîncîncă omizile.”
26. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
27. G. S. Ioneanu, *Mica colecțiune de superstiții ale poporului român*, Buzău, 1888, p. 53; Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.
28. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
29. Dict. de Paraschiva Cojoc, com. de Vesp. Corvin.
30. Cred. rom. din Băișești, com. de Oct. Seretean, și a celor din Mitocul Dragomirnei, dict. de Maria Romaș.
31. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, sat în distr. Rădăuțului, com. de G. Teleagă, stud. gimn.
32. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
33. Com. de Toader Luncan.
34. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna.

II. SFÎNTUL VLASIE

Sf. Vlasie cade totdeauna în 11 februarie.

Românii și mai ales româncele din unele părți ale Bucovinei cred și spun că în ziua acestui sfinț se întorc copiii la pine, iar pasările ce petrec peste iarnă la noi pe la cuiburile lor.¹

Românii din Moldova însă cred că în această zi se deschide gura pasărilor.²

Deci româncele din Bucovina nu lasă pe copiii lor ca să umble în această zi mîncînd prin casă, căci dacă umblă în această zi mîncînd prin casă, atunci, cred ele, că pasările le mîncîncă semănăturile.³

Tot pentru ca pasările să nu strice semănăturile și holdele, mulți inși nu lucrează în această zi nimic.

Cine lucrează în această zi, acela, nu numai că pasările îi strică semănăturile și holdele, ci poate încă să cadă în mare primejdie, pentru că ziua aceasta este foarte primejdioasă.⁴

De mare primejdie este ziua aceasta și după credința românilor din Moldova. De aceea femeile însărcinate din această țeară serbează ziua aceasta, pentru ca nu cumva, ferească Dumnezeu, să facă copii schimonosiți, hîzi, soldiiți, șovîrnoși. Chiar și femeile cari nu fac copii și acelea pe cari Dumnezeu

le-a iertat de a mai face tot trebuie să prăznuiască această zi, pentru nepoți, frați, surori, nurori, ca nu cumva să li se întâmple lor ceva. Chiar și când omul e singur singurel pe lume, încă se cuvine să sărbătorească pe Sf. Vlasie, pentru vite, căci, ducă-se pe pustii, vițelul se poate naște cu mai multe picioare, pasărea cu un ochi ori două capate, ori cine știe ce fel de minunăție.⁵

În fine, trebuie să mai amintim încă și aceea că tot după credința și spusa românilor din Moldova, cine se roagă de Sf. Vlasie, acela niciodată nu rămîne fără para în pungă.⁶

NOTE

1. Cred. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaș; a celor din Bălăceana, com. de Mod. Buliga; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu, stud. gimn.
2. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.
3. Cred. rom. din Crasna, com. de Ioan Iliuț, stud. gimn.
4. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariu.
5. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta sateanului*, an. VIII, R. Sărat, 1891, p. 150; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58-59.
6. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 58.

LĂSATUL SECULUI

I. SÎMBĂTA PĂRINȚILOR

Sîmbăta părinților cade totdeauna în sîmbăta cea de pe urmă a cișlegilor de iarnă sau, altminterlea zis, sîmbătă înainte de lăsatul secului.

În sîmbăta aceasta se pomenesc toți cei ce au strălucit întru săhăstria cuvioșilor și de Dumnezeu purtătorilor părinților noștri.

Oamenii, și cu deosebire cei din Moldova, pomenesc în această zi toți morții cari nu se mai pomenesc decît acum și în o altă sîmbătă din Postul mare. Adecă morții cei ce au murit de vreo moarte năprasnică, și anume: poate că s-a dus omul la pădure și a căzut un lemn peste dînsul și l-a omorît, ori l-a mîncat o fiară sălbatică, ori un bou sumeț l-a luat în coarne și l-a străpuns, ori lutăria a picat pe el, ori a căzut din vreun copac mort, s-a spînzurat, sau a căzut de pe casă sau din alt loc, ori a murit de fulger sau de altă moarte năprasnică, sau pe altul cineva l-a bătut și a căzut jos mort sau, într-un cuvînt, orice fel de moarte fără de știință.

Că de altfel, omul, cînd zace și se simte slab, își caută singur de sfîrșitul său.

Și de aceea oamenii în ziua aceasta duc la biserică colivă, colaci, ori fac praznic, ori dau de pomană vițel, vacă sau ce-i lasă inima.¹

NOTE

1. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 150.

II. MOȘII DE IARNĂ

Pe lingă pomenirile și jertfele, ce se fac și se aduc pentru cei de curînd repauzați, mai există la români încă și un altfel de pomenire și jertfă, care se face și se aduce în unele zile anumite de peste an, și nu numai pentru cei de curînd repauzați, ci fără deosebire pentru toți morții familiei.

Această pomenire și jertfă, care constă mai cu seamă întru trimiterea de bucate și băuturi, precum și a unor obiecte menite pentru mîncare și de băut apă, pe la vecini, pe la neamuri și mai ales copiilor sărmani de sufletul morților se numește pretutindenea, în toate țările locuite de români, Moși. Iar Moși aceștia sînt de mai multe feluri.

În șirele ce urmează însă noi vom vorbi mai pe larg numai despre Moșii de iarnă.

Moșii de iarnă, numiți altminterlea și Moșii de cîrnelegi, cad în unele părți simbătă înainte de săptămîna albă¹ iar în altele simbătă înainte de Lăsatul secului².

În unele părți din Muntenia, precum bunăoară în comuna Urdarii de Sus, jud. Gorj, Moșii aceștia se numesc Moșii de piftii³ iar în unele părți din Banat, precum bunăoară în Ciclova-Română, se numesc Sacrilegi și Sacrilegiu mic.⁴

Însă terminațiunea *legi* din cuvîntul sacrilegiu seamănă a avea același înțeles ca și *legi*, fiind cuvîntul cîrnilégi și cișlegi și nicidecum înțelesul de *legi* din cuvîntul lat. *sacrilegium*.

Moșii de iarnă, împreună cu Moșii de toamnă, cari cad asemenea simbătă și anume înainte de Si-Medru, se numesc și Moșii cei mari.⁵

La Moșii de iarnă se sacrifică moșilor, adică se dă de pomană de sufletul morților, după cum am spus și mai sus, diferite bucate și băuturi, și anume în acele părți unde este datină de a serba moșii aceștia simbătă înainte de săptămîna albă: tot felul de fruct, și mai ales răcitur, ațuri reci, piftii, iar în acele părți, unde este datină de a se serba simbătă înainte de lăsatul secului, numai fruct alb.

Așa românele din Banat dau vecinilor de pomană de sufletul morților grîu fiert pregătît cu unt sau unsoare și cu brînză, alăturînd și carne de porc sau cotoroage.⁶

Românele din Muntenia dau de pomană asemenea cotoroage sau piftii, după cum le numesc ele, ca și surorile lor din Banat⁷, iar românele din Transilvania fac și dau în această zi de pomană un fel de copturi, cari se numesc pupi.⁸

Românele din Bucovina însă, unde este datină de a serba Moșii de iarnă de comun simbătă înainte de lăsatul secului, și anume cele mai avute, îndătimează a trimite în această zi pe la cele mai sărmene, și mai ales acolo unde știu că sînt copii mici, fel de fel de mîncări de sufletul morților, cu deosebire însă fruct alb, adică: brînză, lapte dulce cu togmagi, și mai cu seamă plăcinte umplute cu brînză, ca să aibă și cei sărmani pe a doua zi, adică în ziua de lăsatul secului, de ajuns ce mîncă și cu ce se satura, să se bucure și să-și aducă și ei aminte că au avut măcar o zi bună.

Toate bucatele sau mîncările acestea le trimit de regulă în străchini sau talgere și în ulcele, cari rămîn asemenea de sufletul morților celora ce s-au dus bucatele.

Iar cei ce le duc spun celor ce le înmînează cam următoarele cuvinte:

– Primește plăcintele, laptele acesta, sau ce este, de sufletul tatei, mamei, surorii N., fratelui N. sau a copilului meu N., ori al altui N. al meu!

Iar cel ce primește răspunde:

– Dumnezeu să primească!

Unele române, tot din Bucovina, îndătimează de a trimite mîncările, respective băuturile acestea, orișicînd în decursul zilei, iar altele după amiază, și anume plăcintele mai totdeauna nemijlocit după ce le-au scos din cuptor, adică călduțe pînă nu apucă a se răci.⁹

Datina aceasta de a trimite plăcinte e uzitată și la românii din Transilvania, precum și la cei din Banat. De aici vine apoi că simbătă înainte de lăsatul

secului se numește de către românii din aceste două țări și simbătă plăcintelor.¹⁰

Românele din aceste două țări fac asemenea în această simbătă plăcinte, pe cari le împart apoi pe la vecini de pomană, ca cei ce au dat sau pentru cari s-au dat să aibă ce mîncă în cealaltă lume¹¹, prea bine știind că:

Cine face

Lui-și face;

și

Cine dă

Lui-și dă.¹²

Tot în această zi, adică simbătă înainte de lăsatul secului, fetele din unele părți ale Transilvaniei aduc cîte un ulcior de apă de la izvorul cel mai rece și-l dau de pomană, ca să aibă izvor în cealaltă lume.

Iar izvorul acesta este de o zi, de două, de trei și de o săptămînă.¹³

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Mădei, jud. Suceava: „Moșii de iarnă cad simbătă înainte de lăsatul secului de carne.”; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 136. În unele comune din Bucovina, precum bunăoară în Todirești, după cum mi-a împărtășit Nic. Rădășan, „Moșii de iarnă se țin în o săptămînă pînă în săptămîna albă și se face tocmai așa ca și pe la Moșii de vară.”
2. În unele părți din Bucovina, Moldova și Banat. Vezi Elena Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 150: „În simbătă lăsaturii secului de brînză se face pomenire tuturilor celor ce au strălucit întru suhăstria cuvioșilor și de Dumnezeu purtătorilor părinților noștri și se cheamă Simbăta Moșilor de iarnă.”; At. M. Marienescu, în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 565: „Moșii de cîrnelegi sau de iarnă sînt în Banat în simbăta Lăsaturii de brînză, adică înainte (?) de Săptămîna albă (9 faur în 1874, 23 faur 1875).”
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu: „Poporul din aceste localități socotește ca sărbători ale Moșilor simbăta înainte de lăsatul postului de carne, numiți atunci Moșii de piftii, deoarece atunci fiecare face piftii (răcitur) și le dă de pomană.”
4. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 137, *Calend. pop. rom.*, 30 ianuar.
5. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 136-137.
6. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 137; A. T. Marienescu, *loc. cit.*: „Femeile fac colaci sau grîu fiert cu unsoare și brînză, în alte locuri cotoroage (reci, aite) și dau vecinilor de pomană pentru moși.”
7. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Urdarii de Sus, jud. Gorj.
8. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
9. Dat. rom. din Iliești și Șcheia.
10. Sim. Manguica, *Calend. pe 1882 și 1883*.
11. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
12. Zicală pop. din Bucovina.
13. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

III. LĂSATUL SECULUI

Sub Lăsatul secului se înțelege în genere ziua cea de pe urmă de fruct sau de dulce a Cișlegilor, când se dă într-un post.

Sub Lăsatul secului însă, despre care mi-am propus să vorbesc în șirele ce urmează, se înțelege ziua cea de pe urmă a Cîrnilegilor sau a Cișlegilor de iarnă, adică ziua nemijlocit înainte de începerea Paresimilor sau a Postului mare.

Lăsatul secului acesta, numit de un timp încoace de către unii cărturari, și mai ales de către calendariști, contra uzului popular, prin urmare fals, și Lăsatul secului de brînză¹, cade totdeauna într-o duminică, din cauză că și Paștile, după cari se orientează, cad asemenea totdeauna duminică.

Și deoarece Postul paresimilor e cel mai lung post de peste an, din care cauză s-a și numit el apoi de către popor Postul mare, de aceea și românii au în această zi cu mult mai multe datine și credințe decît în toate celelalte lăsaturi de sec de peste an.

Lăsatul secului acesta e, cum s-ar zice, încheierea sau epilogul datinelor și a credințelor, și mai cu seamă a petrecerilor și a veseliei din Cișlegile de iarnă.

După legea bisericeii noastre ort.-orient., precum în celelalte posturi de peste an, așa și în Postul mare nu e iertat membrilor săi să mănînce de fruct sau de dulce, ci numai bucate de sec; mai departe, nu le e iertat să facă jocuri sau alte petreceri cu muzică, ci numai să postească și să se pocăiască, căci postul acesta e considerat de către popor ca o pădure mare care n-are capăt. Și dacă nu va posti și nu se va pocăi, mai pe scurt, dacă nu se va purta bine în decursul lui, atunci va rătăci și nu-i va mai da de capăt.

Drept aceea, poporul, și anume atît tineretul cît și cei înaintați în vîrstă, văzînd că s-a apropiat Postul mare, în decursul căruia trebuie să se abțină de la orice petrecere și desfătare, căci la din contră ar fi considerat și ținut mai rău decît un păgîn sau căpcîn, cum a sosit Lăsatul secului caută ca să facă joc, să mănînce tot felul de bucate și să petreacă cît se poate de bine, căci nimeni nu poate să știe ori de va mai ajunge pînă la capătul pădurii acesteia, adică pînă la sfîrșitul postului.²

Iar femeile, atît cele din Bucovina cît și cele din Transilvania, încep acum de simbătă după amiază a fierbe și a coace fel de fel de mîncări și copturi, ca să aibă pe a doua zi într-ales și în prisosință nu numai pentru cei de casă, ci și pentru neamurile, amicii și cunoscuții cei mai de aproape, cari s-ar întîmpla să-i cerceteze și să petreacă vreo două-trei oare împreună.

Cele mai uzitate mîncări de Lăsatul secului sînt: tot felul de plăcinte, plăcinte în tavale, învîrtite, lapte dulce cu tomagi sau tăieței și brînză cu smîntînă.³

Sosînd lăsatul secului, fiecare căsaș trebuie nu numai să guste din toate bucatele acestea, ci să mănînce bine și să se sature cumsecade, anume ca nimăruia să nu-i vie și să-i fie dor de fruct în decursul postului ce urmează pînă la Paști.

După amiază se strîng mai mulți inși, vecini și cunoscuți, la o casă anumită, și cu deosebire neamurile cele mai de aproape, unde petrec apoi împreună mîncînd, bînd și veselindu-se pînă într-un tîrziu de noapte.⁴

În urmă, după ce au mîncat, s-au veselit și s-au petrecut de ajuns, adică după ce au făcut Lăsatul secului, toți cei de casă îndătimează a mîncă cite un ou de găină, fierț sau copt, anume ca să le pară postul ce urmează scurt, mic și ușor ca un ou, apoi să fie tari și sănătoși ca oul în tot decursul postului, și cum mănîncă oul de iute, așa să treacă și postul de iute.⁵

Iar cînd îl mănîncă zic:

Oușor, oușor,

Să-mi pară postul ușor!⁶

În unele sate însă e datină ca toți cei de casă să mănînce din unul și același ou.⁷

Tot așa fac și românii din Moldova. Aceștia încă îndătimează în ziua de Lăsatul secului să mănînce la urmă un ou, ca să le pară postul ușor.⁸

În Muntenia însă e datină ca în ziua de Lăsatul secului vecinii și rudele să-și ceară iertare unii de la alții, ca să intre curați în post.⁹

În fine, trebuie să mai amintesc încă și aceea că, pe lingă datinele și credințele înșirate pînă aci, mai există încă și multe alte datine și credințe, cari asemenea sînt uzitate în ziua de Lăsatul secului, precum: Refenelele sau Vergelul, Alimori sau Priveghiul, Postul negru, Baterea alviței, Cucii și legarea grînelor.

Deoarece însă datinele și credințele acestea au cite o numire specială, de aceea se vor tracta în cite un capitol deosebit.

NOTE

1. Tot așa de incorectă sau mai bine zis un nonsens e și numirea de Lăsatul secului de carne, pentru că sub cuvîntul Lăsatul secului nu e de a se înțelege: lăsarea sau părăsirea, nemîncarea cărnii ori a brînzei, ci e de a se înțelege: venirea sau începerea secului, adică a postului.
2. Cred. rom. din Volovăț, com. de Dim. Vicol și Ioan Buliga.
3. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Mare bucurie era la noi în casă în ziua Lăsatului de brînză. Mama făcea plăcinte cu brînză, ne fierbea tăieței în lapte și chiar și ouă.”
4. În cele mai multe părți din Bucovina.
5. Dat. și cred. rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei, precum din Bălăceana, dict. de Irina Ureche; Ilișești, com. de Fil. Dobos; Băncești, com. de Dim. Băncescu; Todirești, com. de Nic. Rădășan; Frătăușul-Vechi, dict. de Damian Cojocariu: „Cine mănîncă ouă în ziua sau în seara de Lăsatul secului, aceuia îi pare că postu-i mic, adică că trece degrabă, iute.”; din Bilca, dict. de Domnica Ungurean; și din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
6. Din Mihoveni, com. de V. Strachină.
7. Dat. rom. din Bilca, dict. de Zamfira Tofan.
8. S. Mihăilescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 152; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.* p. 64; „În ziua de Lăsatul de sec de brînză, după ospăț, mănîncă fiecare cite un ou copt în spuză, pentru ca să le pară postul ușor.”
9. G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 49; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 64: „...apoi vecinii și rudele își cer iertare unii de la alții, pentru ca să nu intre încărcăți de păcate în post.”

IV. REFENELELE

Nu e mai nici o singură duminică sau sărbătoare din Cișlegile de peste an, în care feciorii să nu se adune într-un loc anumit, să nu facă joc, să nu joace, și să nu petreacă cu fetele pînă la apusul soarelui.

Și dacă o fac ei aceasta mai în toate duminicile de rînd, e peste puțină ca să nu o facă și în duminica Lăsăturii de sec, după ce aceasta e cea de pe urmă duminică din Cișlegile de iarnă, și fiecăruia îi e prea bine cunoscut că în decurs de șapte săptămîni, cît durează Paresimile sau Postul mare, nu-i este nimărui iertat ca să joace.

În ziua de Lăsătură secului însă fiecare trebuie să joace pînă ce se va sătura de jucat, ca să aibă de ajuns peste tot postul ce urmează pînă la Paști.

Afară de aceasta, în ziua de Lăsătură secului trebuie de jucat mult și bine încă și de aceea ca să crească cineva înaltă.¹

Locul unde îndătează tineretul a se aduna de astă dată nu e public, ca în cele mai multe sărbători și duminici de peste an, ci mai mult privat, adevărat la o casă anumită, iar adunarea sa din această seară se numește în unele părți ale Bucovinei Rafinea², sau Refenea, plural Refenele, pentru că nu e numai o singură adunare în tot satul, ca în alte duminici și sărbători, ci mai multe³, în altele însă se numește Vergel⁴.

Jocurile ce le joacă tineretul la această petrecere sînt aceleași ce le joacă el și de altă dată în decursul anului. În privința aceasta nu e nimic nou de amintit.

Ce se atinge însă de chiuiturile sau strigăturile ce îndătează feciorii a le striga în joc, e de însemnat că, pe lîngă cele îndăteate în decursul anului, mai sînt încă unele cari îndătează a le striga numai în această zi.

Trecînd Cișlegile de iarnă și sosînd Postul mare, toți cei ce au avut de gînd să se căsătorească și nu s-au căsătorit, și cu deosebire fetele cele bătrîne și feciorii cei tomnatoci, sînt de către ceilalți feciori mai tineri, cărora nu le-a sosit încă timpul însurăturii, luați în ziua de Lăsătură secului în rîs și batjocură.

Iar locul cel mai potrivit spre scopul acesta sînt Refenelele, la cari se află mai tot tineretul satului adunat.

La deschiderea jocului, care se întîmplă de regulă după amiază, și anume după ce au sîrșit preoții rugăciunea de seară și au ieșit de prin biserici, toate merg în cea mai bună rînduială. Mai pe urmă însă, și anume după ce s-au mai înfierbîntat puțin, vîzînd feciorii cei tineri că unele fete sînt supărate, fiindcă au trecut prea degrabă Cișlegile și din cauza aceasta nu s-au putut mărita, încep cam în rîs, cam într-adins a chiui și a zice:

Lucră, mamă, ce-i lucră
Și-mi pornește ursita,
Doară mă pot mărita,
Că-s bătrînă ca și tine
5 Și rid oamenii de mine.
Vinde, mamă, giștele,

Răsipește-mi giștele,
Ca să trec cișlegile!
După ce-oi trece pe prag,
10 Mi-a ieși grija din cap,
Oi pune furca-n cărare,
Mai mult nu te-oi supărate!⁵

Tot cam în chipul acesta sînt mîngîiate fetele cele stătute și de către feciorii din Transilvania și cei din Ungaria.

Iată cum le chiui cei din Transilvania:

Supărate-s mîndrele
Că-s scurte cișlegile;

Supărate-s dar nu toate
Că mai sînt cișlegi bogate.⁶

Sau:

Supărate-s fetele,
Că se trec cișlegile.
Nu vă, fete, supărate,

C-o veni el Postul mare
Și veți da la sîrindare,
Doară vă veți măritare!⁷

Iar cei din Ungaria chiui:

Supărate-s fetele,
C-au trecut cișlegile.

Nu fiți, fete, supărate,
C-or veni și celelalte!⁸

După ce-au sîrșit de chiuit chiuiturile reproduse, precum și multe altele asemenea acestora, încep altele, prin cari dau de cunoscut că fetele ce-au rămas nemăritate, și mai cu seamă cele bătrîne, cărora le-a trecut de mult timpul măritîșului, sînt atît de supărate și de amărite că nu le-a mai rămas alta de făcut decît ca să se înece.

Cea mai răspîdită și mai uzitată chiuitură în Bucovina, prin care se iau fetele cele bătrîne în rîs la această ocaziune, e cea următoare:

Astăzi îi lăsat de sec,
Mă duc, mamă, să mă-nec
Unde-a fi balta mai lată,

C-am rămas nemăritată;
Unde-a fi balta mai lină,
C-am rămas fată bătrînă!⁹

Apoi aceasta, care e mai tot atît de răspîdită:

Astăzi îi lăsat de sec,
Mă duc, mamă, să mă-nec
Într-o baltă stătătoare
Unde giște sprintinioare
Înoată stînd în picioare,

Unde-a fi balta mai lată,
C-am rămas nemăritată,
De uritul fetelor,
De risul feciorilor!¹⁰

Tot cam așa sînt luate fetele cele bătrîne în rîs și batjocură și de către feciorii din unele părți ale Transilvaniei.

Iată cum chiui și aceștia:

Deseară se lasă sec,
Mă duc, maică, să mă-nec!

Draga maicăi, nu te duce,
Că mai sînt zile de dulce.¹¹

Dar, după cum am amintit și mai sus, nu numai fetele cele bătrîne sînt la ocaziunea aceasta luate în rîs, ci și feciorii cei tomnatoci sau burlacii.

Așa feciorii cei de pe malurile Prutului din Bucovina sînt luați în rîs prin următoarea strigătură:

Astăzi îi lăsat de sec,
Mă duc, maică, să mă-nec

Unde-a fi Prutul mai lat,
C-am rămas neînsurat!¹²

Iar ceilalți feciori de prin celelalte ținuturi ale Bucovinei prin aceasta:

Astăzi îi lăsat de sec,
Mă duc, maică, să mă-nec
Unde-a fi riul mai lat,

C-am rămas neînsurat,
De ce merg îmbătrînesc
Și la păr încărunțesc.¹³

Fetele, auzind chiuiturile prin cari sînt luate în ris și batjocură, înghit noduri, rabdă și tac, căci ce pot alta să înceapă și să facă?

Nu tot așa însă fac și feciorii cei tomnatici.

Aceștia, cum văd că sînt luați în batjocură, nu se prea supără. Din contră, știind prea bine că vina e a lor, încep a se dezvinovăți și a spune care e cauza de ce nu s-au însurat, chiuind:

Socotit-am să mă-nsor,
S-aduc maicii ajutor;

Socotit-am să mă las,
Să nu-i fac maicii necaz.¹⁴

Sau:

Însura-m-aș, însura,
Nu știu pe cine-aș lua,
Cea frumoasă nu-i de mine,
Cu cea hidă mi-e rușine,
Cea frumoasă mă muncește,
Cea hidă mă sărăcește!

Nevasta care-i frumoasă
Aduce-ți pretini la casă;
Iar nevasta cea hiduță
Se face și ea drăguță,
Dînd ce are prin căsuță!¹⁵

Iar dacă li se spune că sînt bătrîni, ei răspund:

Bătrînit-am, bătrînit,
Dar de zile nu-s de mult,

Numai de cînd m-a făcut
Măicuța mea pe pămînt!

Sau:

Bătrînit-am, bătrînit,
Dar n-am bătrînit lucrînd,
Nici la corn de plug ținînd,

Ci eu, Doamne-am bătrînit
Pe marginea tufelor,
Ținînd calea mîndrelor!¹⁶

Astfel își petrece tineretul din cele mai multe părți ale Bucovinei de cum înserează și pînă către miezul nopții. Iar cum au început a cînta cocoșii înțîia oară, fiecare, luîndu-și rămas bun de la cișlegile de iarnă, se pornește spre casă, în bună-speranță că, trecînd Postul mare și sosînd sărbătorile Paștilor, îi va merge mai bine.

A lua în ris și batjocură pe cei ce nu s-au căsătorit în cișlegile de iarnă, sau a le trage o refenea, după cum se mai exprimă bucovinenii, e o datină uzitată nu numai la românii din Bucovina ci, după cît ne-am putut încredința din chiuiturile mai sus înșirate și după cum ne vom încredința și din capitolul ce urmează, și la românii din Transilvania, Banat și Ungaria. Pretutindenea o întîlnim, numai în altă formă și nu în una și aceeași zi.

NOTE

1. Cred. rom. din Mahala, com. de Ionică al lui Iordachi Isac; vezi și Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 30.
2. Dat. rom. din Frătăușul Vechi, dict. de Catrina Dascăl: „În seara de Lăsatul secului face tineretul un joc numit Rafinea, și anume flăcăii aduc la o casă mai mulți scripcari, iar fetele fac de-ale mîncării. După ce au mîncat încep a juca Arcanul, Rusasca, numită altmîntrelea și Mînîntica, Chiperiul, Hora-nouă, Ungurenuța și altele. După ce au jucat, încep iarăși a mîncă și a bea, și tot așa petrec ei toată noaptea, căci, în această noapte mai fiecare om, fie cît de sărac, are ceva mai bun de mîncat.”
3. Dat. rom. din Frătăușul Vechi, dict. de Domnica a lui Toader Ionesi și com. de I. Covașă: „În seara de Lăsatul secului înainte de Postul mare se fac refenele, cari constau în aceea că în unele case se adună un număr însemnat de flăcăi și fete, cari petrec apoi, acompaniată fiindu-le petrecerea și de scripcari.”
4. Vezi cap. *Vergelul*.
5. Din Ilișești.
6. *Poezii pop. din Transilvania*, publ. în *Tribuna*, an. IX, Sibiu, 1892, nr. 241.
7. Dr. I. U. Jarnik și A. Birsan, *Doine și strigături din Ardeal*, p. 450.
8. I. C. Someșan, *Cîntece pop. din Chioar*, publ. în *Familia*, an. XXII, p. 431.
9. Din Securiceni, sat în distr. Sucevei.
10. Din Ilișești.
11. V. Alexiu, *Poezii pop.* publ. în *Convorbiri literare*, an. XXIV, București, 1890, p. 814.
12. Din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
13. Din Rus, com. de Vas. Zaprațan, stud. gimn.
14. Din Transilvania, ținutul Săliștii, com. de B. B. Iosof.
15. Ștef. Utulea, *Doine pop.*, publ. în *Gazeta poporului*, an. III, Timișoara, 1887, nr. 13, p. 6.
16. Din Transilvania, ținutul Săliștii, com. de dl. B.B. Iosof.

V. ALIMORI

Sub cuvîntul Alimori se înțelege o datină care e uzitată, după cît îmi este mie pînă acum cunoscut, numai la românii din Banat și Transilvania.

Datina aceasta, numită altmîntrelea și Priveghi¹, Hodăite², Hodaize, Hopaize și Opaite³, se serbează de către unii români simbătă seara înainte de Lăsatul secului de carne⁴, sau simbătă seara înainte de Lăsatul secului de brînză⁵, iar de către alții duminică seara, în care se începe Săptămîna albă⁶, sau în seara duminică următoare, adică în ziua de Lăsatul secului⁷.

Cei mai mulți inși însă o serbează totdeauna în ziua cea de pe urmă a Cișlegilor de iarnă, adică în ziua de Lăsatul secului. Iar modul serbării sale e mult puțin la toți românii același.

Așa românii din Banat o serbează astfel:

„La zăpostul de Paști sau la lăsatul de brînză se face în unul sau mai multe locuri foc, fiecare pârtaș aducînd partea sa de lemne, paie, etc. Acolo cîntă, strigă, joacă și urează sau chiuie poporul adunat din tineri și bătrîni.

Acest foc se numește Priveghi.

În intervalul petrecerii, iau tinerii din focul priveghiului tăciuni aprinși în mini și-i întorc pre lingă sau în jurul corpului, formându-se din tăciune sau paie legate și aprinse pe tăciune un cerc de foc.

La întorcerea cercului, în Lugoș, se strigă: Alimori! Alimori! pînă cît îl întoarce.

În alte locuri fac din nuiile o roată, sau chiar iau o roată de car ori de plug, o învăluie cu paie legate, paie le aprind și așa lasă roata de pe un deal pe coastă la vale, strigînd: Alimori!

La priveghiurile acestea povestesc bătrînii despre timpurile bune din trecut, iar tinerii în unele locuri se adună la astfel de priveghiuri pentru de a ride de fetele mari ce au rămas nemăritate.⁸

Românii din comuna Maidan de lingă Oravița, după cum îmi scrie dl. Iosif Olariu, îndătină de a serba Priveghiul astfel: „În duminică Lăsăturii de brînză, numit zapostitul mare, se face seara Priveghi, la care petrec tinerii și bătrînii mai întreagă noaptea cu muzică și jucînd la lumina priveghiului.

Priveghiul acesta, în copilăria mea, adevărat înaintea de anul 1850, se serba în tot anul la zapostitul de Paști, astăzi însă numai copiii de 8-15 ani mai amintesc cîte într-o seară din Cîrnilegi despre Priveghiul părinților și strămoșilor noștri.

Copiii noștri cu etatea numită adună vreascuri sau tulei de cucuruz și cîte într-o seară înaintea de zapostit fac cîte un priveghi copilăresc.

Copiii sar pe lingă priveghiul lor și cîntă bucurîndu-se:

Hai la bobotoni
Și la voi pîsoni,
Pis, pis, pis, pis, pis, pis,
Că la voi s-a stîns,

La noi s-a aprins:
Moara noastră macină,
Dar a voastră gracină!⁹

Priveghiul cel mare de la zapostit se serba ca un reliquiu de mare însemnatate, încît luni dimineața întreba cel ce a fost la priveghi pe cel ce nu l-a văzut acolo că din ce cauză n-a fost aseară la priveghi, că Dumnezeu știe mai trăi-vom pînă la alt an.

La Priveghiul cel mare se petreceau următoarele: feciorii adunau materialul, lemnele trebuincioase, îngrijeau de muzică și cum să ardă focul ca să lumineze mai bine pînă cît vor petrece la priveghi.

Muzicanții cei mai prețuiți pentru priveghi erau Petru Nistor cu fluierul său cel lung ca de un metru și Pau Marian-Mersiavila cu carabelele, după cari jucau la lumina Priveghiului pînă cîtră revărsatul zorilor, cînd apoi se ducea fieștecăre familie la casa sa, sărutîndu-se cei bătrîni și rugîndu-se pentru cele ce vor fi greșit unul altuia, iar cei tineri gratulîndu-și ca să ajungă sîntele Paști vii și sănătoși.

Priveghiul copiilor l-am văzut de două-trei ori și în Cîrnilegile din anul curgător și mi-a fost ca o reminiscență de recreare.¹⁰

În alte părți, tot din Banat, priveghiul acesta se serbează în noaptea spre duminică Lăsăturii de brînză, cu petrecere de muzică și joc la focuri piramidale, făcute în mai multe locuri prin sat, și se încheie în faptul zilei cu iertăciune de păcate între cei credincioși.¹⁰

Românii din munții și de pe sub poalele Munților Apuseni din Transilvania serbează Alimorii sau Hodăițele, Hodanțele și Citiritele, după cum le mai numesc ei¹¹, așa:

„Duminică seara, în care se începe Săptămîna albă, și în cea următoare, în care se începe postul, copiii de la 12 ani în sus și feciorii, după ce s-a înserat, ies cu Hodăițele pe cîte un deal deasupra satului.

Hodăițele se fac din nuiile cu cîte două clenge, între cari se încheie bine paie și tulei (paie de porumb), pe cari le aprind în deal, purtîndu-le în mînă și făcînd cu ele tot felul de figuri, încît din sat apar ca focuri artificiale.

După ce au ars, se înșiră în rînd în frunte cu un vâtav și încep a striga, batjocorînd mai cu seamă fetele rămase nemăritate sau feciorii rămași neînșurați în cișlegi.

Strigările se încep de obicei cu formula sacramentală arătată în cele două rînduri subliniate, de exemplu:

*Alo more! more!
Silito, silito more!*

Fata lui popa Vasile
S-a uitat în fîntînă
5 Și de ciudă și bănat
Că nu s-a măritat,
I-o ieșit pe piele vărsat.
Alo more, more!
Silito, silito more!

10 Uiuu pe deal în sus
Prind fetele mițe-n jug,
Și anume cin-le mină,
Fata lui N. N. cea bătrînă.
Bate-o, Doamne, și-o trăsnește,

15 Că ea cum le mai plesnește;
Bate-o, Doamne, și-o detună,
Că ea tare le mai mină!

Alo, more, more!
Silito, silito, more!
20 Asta-i fata popii nost,
Țese pînză făr-de rost;
Pintre ițe, pintre spată
Paște-o iapă-mpiedicată,
Pe sulul cel dinapoi

25 Șaptezeci de lătuori,
Iar pe sulul dinainte
Dracul le mai ține minte!¹²

În alte părți, tot din Transilvania, la Lăsarea de sec merg sâtenii, și anume bărbați și muieri, tineri și bătrîni, pe un deal din apropierea satului, unde duc mese, scaune, mîncări și băuturi și acolo apoi cei bătrîni se ospătează și țin toaste, iar cei tineri slobod roate aprinse de pe deal în jos.

Pe unele locuri însă, tot în această zi, fac un om de paie și-i dau foc în cîmpul liber.¹³

În fine, Dr. Heinrich v. Wlislöcki scrie:

„Sărbătoarea principală a tineretului român de prin sate este fără îndoială focul de bucurie (Freudenfeuer), care se aprinde în așa-numita Duminică albă, adevărat duminica ultimă a cișlegilor de iarnă.

Această sărbătoare umple și pe cei slabi și săraci de o adevărată bucurie nevinovată și plăcută, fiindcă tineretul sătean este atunci cuprins, ca de o puternică legătură, de spiritul de iubire, de frățietate, de libertate și de simț național.

Acuma, cu săptămîni înaintea, cerșesc și adună unii copii paie și vreascuri, pe cari le duc pe un dîmb, unde are să se aprindă focul de bucurie, pe cînd alți copii se silesc a aduna zdrențe și ciolane, bucăți de sticlă și de fier ruginit; aceste le vînd ei culegătorului de zdrențe care trece prin sat, și cumpără din

banii câștigați astfel cordele și flori artificiale pentru prăjina care se înfige în mijlocul movilei de paie și de vreascuri.

La apropierea zilei mult dorite are și gospodina de casă o mulțime de lucru: cu pregătirea ospățului festiv, cu curățirea hainelor de sărbători și a locuinței, cu coptul și cu friptul pentru această sărbătoare, este tot timpul ei ocupat.

Abia s-au ridicat umbrele amurgului de seară peste codri și poieni, departe în sus pînă la stîncile goale, ai căror păreți și prăpăstii strălucesc încă în focul întunecat roșu al apusului de soare, iar virfurile colțuroase și sălbatice ale stîncilor se desenează pe cerul albastru închis ca para uriașă a unui foc neclintit, peste care și-a țesut acum noaptea propășitoare întiul său vâl, atunci deodată se naște viață în tot locul, pe vale și pe dimburi se ivesc o mulțime de privitori nerăbdători și de confăptuitori iritați. De mult acum se înalță sus către cer virful prăjinei împodobit cu cordele și cu flori, iar prăjina însăși este jur împrejur încunjurată cu paie și cu vreascuri, pe cari le aprind acum flăcări; băieții însă tot aruncă neconținut brațe de paie în foc, spre a-l întreține pe cît se poate de lung, pentru că un foc de bucurie mare și lung întreținut face deosebit onor tineretului sătean. Cîntînd, se învîrtește în cerc în acel timp tineretul vîrstnic al satului în jurul focului și se tot uită cu nerăbdare la prăjina cuprinsă de flăcări. Iar cînd cade prăjina jos și se prefăce în cărbuni, atunci toți aleargă la acel loc încotro a căzut ea și feliță pe copila care a stat tocmai atunci în acel loc, căci se ține de un presemn bun dacă prăjina cade în direcțiunea unde stă o copilă, care dorește să se mărite, ea își va vedea apoi împlinite toate dorințele sale cele mai intime în decursul aceluia an.

Lung răsună încă păreții văii de strigătele, chiotele, risetele și țipetele tinerelor glasuri. După ce s-a stins apoi în sfîrșit jăratul și după ce și-a întins noaptea vâlul său negru peste dealuri și văi, se duc oamenii, trudiți de iritațiunea serii și învoioșiți prin așteptarea cinei festive, pe la casele lor; abia zorile zilei următoare admoniază la plecare pe oaspeții cei din urmă.¹⁴

NOTE

1. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, I. p. 875.
2. T. Frincu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 124.
3. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882-1883*. În Bucovina se înțelege sub cuvîntul opaiț un hîrb, sau mai bine zis fundul unei ulcele stricate, în care se puneau înainte de vreo cîțiva ani, pînă nu era încă cunoscută nafta, oloi sau unsoare și un muc, care se aprindea și ardea cum ard mucurile în candelă, cu acea deosebire numai că, pe cînd mucurile din candelă stau de regulă îndreptate în sus, pe atunci cele din opaițe atîrnă pe marginea acestora. Opaiț și Opăițeni se numește în Bucovina și o comună românească din districtul Storojinețului.
4. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882-1883*: „Alimori, pe alocurea sîmbăta înaintea Lăsatului de carne.”
5. *Idem de eadem*.
6. T. Frincu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 124.
7. Sim. Manguica, *Calend. cit.*: „Alimori (roata de foc) pe alocurea cade duminică la începutul Paresimilor.” T. Frincu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 124.
8. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, I. p. 875.

9. Alții, după cum aflăm la dl. Hasdeu, *Etym. Magn.*, I. p. 875, în locul acestor versuri, sau în loc de Alimori, după cum strigă în alte părți, zic: hai la Moară! Gracină = nu merge.
10. Sim. Manguica, *Calend. cit.*
11. Gr. Sima al lui Ioan, *Credințele și obiceiurile noastre populare*, publ. în *Foișoara pentru răspîndirea cunoștințelor folositoare și a iubirii de carte*, an. I, Sibiu, 1886, p. 77: „În 28 faur cădea la români sărbătoarea zeiței Fornax, care însemnează căldură, cuptori. Atunci, pe lingă alte jertfe, se aprindeau paie neimblătite (netreierate). Oare Hodanțele sau Citiritele, aprinderea de paie pe colinele din apropierea satului la prinderea postului de Paști, așadar tot pe același timp ca și la romani (obiceiul se mai păstrează și în ziua de azi pe la poalele Munților Apuseni), să nu fie oare asemenea o scumpă amintire din trecutul îndepărtat?”
12. T. Frincu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 124-126.
13. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul. Ce se atinge de originea cuv. Alimori, vezi B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 874-879, și Ar. Densușianu, *Alimori*, publ. în *Revista critică-literară*, an. II, Iași, 1894, p. 348-356.
14. *Aus dem Leben der Siebenbürger Rumänen*, Hamburg, 1889, p. 15-16.

VI. POSTUL NEGRU

Pe cînd în ziua de Lăsatul secului toată lumea se veselește și se desfătează bînd și mîncînd tot felul de mîncări de fruct alb, pe atunci o seamă dintre fetele cele stătute sau bătrîne, cari au rămas în decursul cișlegilor de iarnă nemăritate, postesc toată ziua aceasta așa-numitul Post negru, adică nu mănîncă nici nu beau absolut nimic pînă tîrziu seara, crezînd că, dacă vor posti, îndată după sărbătorile Paștilor se vor mărita.¹

Nemijlocit însă după ce a înserat cumsecade și după ce au răsărit stelele pe cer, se adună mai multe fete de acestea la un loc, mănîncă acum și ele ce mănîncă și apoi încep a cînta fel de fel de cîntece de jale, și mai cu seamă de acelea prin cari își deplîng soarta cea vitregă și starea în care au rămas.

Unul dintre cele mai uzitate cîntece, cari se cîntă de către fetele din Bucovina la această ocaziune, e cel următor:

Iată seara înserează,
Uritul mă negurează.
Iată seara c-a-nserat,
Uritul m-a negurat.
Astăzi e lăsat de sec,

Mă duc, mamă, să mă-nec
Unde-a fi balta mai lată,
C-am rămas nemăritată,
La toate de rîs lăsată!²

Apoi acesta:

Decît aș fi, mamă, fată,
Mai bine-o stîncă de piatră,
Lîngă stîncă cea de piatră

Un izvor cu apă rece;
Cîți drumetri pe drum or trece
Toți să beie apă rece!³

Iar dacă una sau alta dintre dîsele a avut vreun adorator, care i-a promis că va lua-o de soție, însă mai pe urmă a lăsat-o și a dat mîna alteia, atunci în amărăciunea și durerea ei cea mare nu se poate de a nu-l blăstema, cîntînd:

Tu ești, bădiță, acela,
Care ai luat icoana
Și te-ai jurat pe dînsa:
Pe mine nu me-i lăsa
5 Pină soare s-a găta,
Pe mine nu me-i urî
Pină soare s-a găti.
Soarele nu s-a gătit,
Tu pe mine m-ai urî;
10 Soarele nu s-a gătat,
Tu pe mine m-ai lăsat
Și cu alta mîn-ai dat.
Dați-ar, bade, Dumnezeu,
După jurămîntul tău:
15 Nouă boli,
Nouă lungori,

Tot cam în chipul acesta își destoaie inima asupra feciorilor celor necredincioși în ziua de Lăsatul secului și fetele din Banat.

Iată cum cîntă în ziua aceasta cele din comitatul Aradului:

Grinele vara se coc,
Zis-a badea să nu joc
Pin-la storsul vinului,
Că voi fi mireasa lui.
5 Storsul vinului trecu,
Badea conci nu-mi mai făcu,

Iar fetele din Transilvania își iau rămas bun de la cișlegile de iarnă în următorul chip:

Răms bun, cișlegilor,
Ziua bună fetelor!
Cînd aveam mai tare-n gînd
C-a fi fărșangu mai lung
5 Ca să mă pot mărita,
Dar am rămas și-acuma.
Rămas bun, cișlegilor,
Ziua bună, fetelor!
Rămas bun cu Dumnezeu,
10 C-a sosi el și al meu,
A sosi-n zile cu zori,
În cișlegile cu flori,
Feciorii-or fi mai voioși,
Nu c-acuma friguroși;

După ce și-au destoiat inima de ajuns, după ce s-au mai răcorit puțin, încep a deveni din ce în ce tot mai vesele, a glumi și a cînta alte cîntece, prin cari îi iau pe feciori în rîs, precum:

Trei părechi de friguri rele,
Să-ți fie de schimburele.
Dar nici lung să nu te ție,
20 Ca nu cumva rău să-ți fie:
Din arat
Pin-la cărat,
Din căratul grîielor
Pină-n dusul buților.
25 Cînd ți-a fi, bade, mai bine,
Să treacă vîntul prin tine.
Cînd îi fi mai sănătos,
Să nu iei un pai de jos.
Cînd îi fi mai în putere,
30 Să nu iei două surcele,
Să te rumpă de prin șele!⁴

Cișlegile încă trec,
N-am cu cine să-mi petrec.
Vine și Postul cel mare,
10 Port cosița pe spinare.
Cîți sint juni și feciori,
Ei toți sint înșelători!⁵

15 Fetele n-or sta în casă,
Ci s-or duce în cîmp la sapă;
Feciorii le-or îndrăgi,
Popa-a face cununii,
Mama mi s-a odihni,
20 C-a ști că m-am măritat,
Nu mă mai vorbesc în sat.
Rămas bun, cișlegilor,
Ziua bună, fetelor,
Că de-ar fi fost sute-n ladă,
25 De mult aș fi măritată.
Dar de n-oi fi nici la vară,
Cișlegilor, veniți iară!⁶

Negri-s, negri, feciorii,
Negri ca călugării,
Negri-s, negri de-apă rea,
Că n-au după ce o bea,

Cînd se-nsoară
N-au de moară
Și mînîncă ceapa goală!⁷

Și tot cam așa cîntă și-și petrec ele pînă cam spre miezul nopții.
Sosind miezul nopții, își iau noapte bună și se pornește fiecare spre casă, avînd bună speranță în Dumnezeu că, dacă nu s-au măritat în cișlegile de iarnă, se vor mărita în cișlegile cu flori, adecă după Paști, sau cel mult în iarna viitoare.

NOTE

1. Dat. fetelor din cele mai multe părți ale Bucovinei, și cu deosebire a celor din Bălăceana, dict. de Irina Ureche.
2. Din Ilișești, com. de Fil. Doboș.
3. Din Ilișești.
4. *Ibidem*.
5. *Culegere de doine, strigături și chiuituri ce se obicinuiesc la jocurile și petrecerile noastre populare*, Brașov, 1891, p. 43.
6. *Gazeta Transilvaniei*, an. LIV, Brașov, 1891, nr. 44, p. 6.
7. Din Ilișești.

VII. BATEREA ALVIȚEI

Sub cuvîntul alviță se înțelege un „amestec din nuci, scrobeală albă și zahăr sau miere. Cînd nu e zi de post, se pune albuș de ou în loc de scrobeală”.

Sub Bateria alviței însă se înțelege o datină, care se face totdeauna în ziua de Lăsatul secului și care e uzitată mai cu seamă între copiii din Muntenia.

În București datina aceasta se face seara, după cină, în următorul chip:

Se leagă de un cui bătut în tavan, „o ață lungă pînă să vie în dreptul pieptului copiilor. La capătul de jos al aței se leagă o bucată de alviță cît o portocală de mare.

Doi copii, pînă la vîrsta de 15 ani cel mult, se pun față în față, avînd la mijloc alvița, adecă între ei. Se depărtează cu un pas unul de altul.

Un al treilea face vînt alviței către unul din copii.

Acesta este dator, fără a pune mîna, să o apuce cu gura. Dacă nu poate, trebuie să o atingă cel puțin cu buzele, trimițînd-o către tovaroșul său, care și el se aține cu gura, ca s-o prinză.

Sînt unii copii dibaci de prind alvița de mai multe ori. Sînt alții cari nu pot să o prindă niciodată.

Cel care o prinde mai de multe ori este lăudat de toată adunarea.

Astfel se trimite de la unul la altul, pînă ce ori apucă alvița și o mînîncă, ori n-o prinde și se lasă de a o mai bate, ca să facă rînd și altor copii, cari așteaptă cu nerăbdare.

Și rîd mari și mici, și fac chef, petrecere și chiloman mare.

Să se mai știe că la asemenea zi se adună câte două sau mai multe gazde la un loc, ca să fie mai mulți copii.

După ce se isprăvește jocul, se cearcă norocul fiecăruia.

Aceasta se face astfel:

Cu lumânarea se dă foc aței, așa unsă de alviță cum este, în norocul cutăruia și sorocind-o pînă unde are să arză.

Dacă se stinge și n-ajunge pînă unde este sorocită ața, se zice că n-are noroc în anul acela.

Apoi, dîndu-i din nou foc, o sorocesc pînă unde are să arză pentru altul.

Dacă arde pînă unde ața e sorocită, zic că în anul acela va avea noroc, și o sorocesc pentru alt copil.¹

În satele precum și prin mahalalele de pe lîngă Dunăre, din județul Vlașca, se bate alvița astfel:

În seara zilei de Lăsatul secului se adună copiii, adică băieții, cînduri la un loc „și se duc pe unde-i cheamă, căci femeile, ieșind în această seară la poartă cu câte un bocal de vin și câte o bucată bună de alviță, cheamă pe băieți și le dau la fiecare câte un pahar de vin și câte o bucatică de alviță.”

Băieții „încep a se juca mai întîi binișor”. Iar după ce se chefuiesc bine și se cam îngroașă gluma, „adecă cînd s-au amețit”, încep a se trînti și a se da de-a rostogolul pe pămînt.

După ce „s-a înserat bine și după ce s-au pregătit toate bucatele, stau la masă, adunîndu-se mai mulți la un loc, neamurile, prietenii etc., de lasă sîc împreună.

După ce au mîncat și au băut bine toți, de s-au săturat și s-au chefuit, atunci bat alvița copiii.

Leagă o șfoară de o grindă, în dreptul mesei sau în alt loc undeva; de capătul sforii leagă un cocoloș bun de alviță, și apoi toți copiii stau roată de jur împrejurul mesei cu gurile căscate ca să poată prinde de cocoloșul de alviță.

Unul poartă șfoara de jur împrejur pe la toți și, cînd se apropie boțul de alviță pe la gurile lor, ei se răpăd asupra lui ca să-l prindă, căci care-l prinde a lui este toată alvița aceea.

Pe urmă, dacă s-a prins cocoloșul acela, mai pune altul și tot așa pînă se gătește toată alvița, pe care o cumpărase în scopul acestei petreceri.

După ce gătesc cu alvița, aduc o strachină mare adîncă sau un castron, îl pun pe masă plin cu apă, în care mai toarnă și un pumn de tărîțe, și în castron dă drumul unei piese de 50 bani sau [un] franc. Și toți băieții cari sînt de față pe rînd se cearcă a scoate paraua din fundul castronului, cu gura.

Acela care o scoate în dinți, a lui este.

Dar lucrul nu e așa de ușor, căci trebuie ca să vîre capul pînă pe la urechi, pentru ca să poată ajunge pînă la para pe fundul castronului. Și chiar dacă o găsește, pînă ce o poate apuca cu dinții, munca e și mai mare, le mai intră tărîțe pe nările nasului.

Dar care o poate scoate în dinți, a lui rămîne paraua.

Și petrecerile se urmează așa pînă la miezul nopții.

Mesenii mîncă, beau, spun, rîd și se veselesc.²

În Brăila, în Galați, precum și în alte orașe de pe malul Dunării, alvița, care e făcută din zahăr, miez de nucă și făină și care e dulce și cleioasă, se joacă sau se bate astfel:

Se bate în tavan un cui, de cui se prinde o ață, iar la capătul aței se leagă o bucată de alviță în care se pune un franc sau un galben.

Tatăl balanțează ața și toți cei din casă stau cu gura căscată ca să prindă alvița.

Cine-o prinde cu gura o mîncă și ia banul. Ceilalți îl invidiază. Copiii cari n-o pot prinde plîng.

Iar cînd se prinde alvița de părul vreunuia și nu se poate desface, atunci se nasc risete.

Astfel petrec cu toții pînă după miezul nopții, anume ca să fie străji, pentru că după credința lor în ziua aceasta va sta Domnul nostru Iisus Hristos la judecată.³

În fine, trebuie amintit și aceea că acest joc copilăresc „se află și la macedo-români, unde se cheamă ască, adică: cască să prinzi alvița.”⁴

NOTE

1. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 965 și 966.

2. *Șezătoare*, an. I, Fălticeni, p. 91-92; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.* p. 64-65.

3. Com. de dl. Orest Dlujański.

4. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 966.

VIII. CUCII

Cucii se numește o datină, care e uzitată mai cu seamă la românii din Dobrogea și la cei de prin comunele de pe malul stîng al Dunării, jud. Ialomița, cari sînt locuite în cea mai mare parte de bulgari.

Cucii se serbează în unele părți în ziua de Lăsatul secului, iar în altele a doua zi, adică luni în săptămîna cea dintîi a Postului mare.

În Dobrogea, Cucii se fac astfel:

Se adună în ziua de Lăsatul secului 20 de flăcăi, dintre cari unul se îmbracă ca diavolul, cu coarne și cu haine împestrițate, și se zugrăvește cu negru pe obraz, numindu-se Împărat; apoi merg pe la case și joacă, după care apoi li se dă câte un bacșiș.¹

În comunele de pe malul stîng al Dunării însă se fac așa:

În ziua de Lăsatul secului de Postul Paștelui, după ce a înserat bine, flăcăii încep să facă iluminațiune prin sat, leagă adică de cumpăna puțului câte o dihonită de păcură, îi dau foc și apoi lasă găleata în puț, ca astfel dihonita aprinsă să rămîie suspendată în aer, unde se consumă.

Această iluminațiune este numită de locuitori Uralie.

După aceasta, toți aceia cari vor să se facă a doua zi Cuci umblă prin sat, în toate părțile, pînă cam către miezul nopții, purtînd la spate cite un clopot mare.

A doua zi, des-dimineață, adică luni, se arată apoi Cucii. Aceștia sînt flăcăi și oameni căsătoriți de curînd, cari se îmbracă astfel: în loc de flanelă, cu un briu roșu, bine cusut și strîns peste corp și brațe, în jos cu o fustă albă împrumutată de la vreo fată, în picioare cu opinci, la spate poartă un clopot mare și în mînă o măciucă sau un instrument de lemn în forma unui unghi obtuz, a cărui coadă, tot de lemn, este ca de un metru de lungă. Aceasta este ceea ce numesc ei chiulichiu. Iar în cap poartă o glugă lucrată cu multă iscusință și făcută dintr-o bucată de sarică cusută în forma și de mărimea unei traiste de cal, fiind acoperită pe deasupra cu hîrtie albă sau colorată, peste care se fac ceva brodaturi cu diferite feluri de lînuri. În dreptul nasului se pune un gît de tigvă găurită ici și colea, iar în dreptul gurei și al ochilor se lasă cîte o mică răsufătoare. De ambele părți din dreptul urechilor se fixează în sus două lemne lungi ca de un metru, peste cari se pun alte trei-patru orizontal, formînd astfel un fel de scară. Toate acestea iau numirea de coarnele glugii și sînt acoperite peste tot cu fulgi și pene, iar în vîrf se pun 3-4 fulgi de cocoși sau vîrf (puf) de trestie.

În acest costum se înfățișează Cucii dimineața, cînd este imposibil oricui de a cunoaște cine se ascunde acolo, decît numai atunci cînd își ia gluga din cap.

Cu cît timpul înaintează, cu atîta numărul lor sporește, căci la mulți le vine dorința să se facă Cuci, și, ca să tragă atențiunea privitorilor își pun în cap cîte o glugă fără coarne sau chiar o traistă de cal; alții fără clopot.

Acela care are costumul mai frumos, clopotul mai mare și briul mai roșu, este mai admirat.

Prin sat aleargă în toate părțile după oameni, copii, fete, etc. și vai de acela care cade prins, căci nu poate scăpa decît dînd ceva bani sau altceva și se alege cu ceva trînteală.

Așa este obiceiul și toți se supun lui.

Grupe de copii și oameni fug prin noroi, sar peste garduri, fără să le atingă cînd îi iau Cucii la fugă.

Unii aleargă după copii și oameni și alții le ies înainte.

Cei sfioși nu părăsesc casa în această zi.

Dacă cineva este prins de cuci, ceea ce se întîmplă mai adeseori, cu cît stă mai mult pe gînduri și nu caută să scape mai lesne, cu atîta se vede încunjurat de mai mulți, fiind atrași de zgomotul clopotelor.

Pe la jumătatea zilei, Cucii lasă din mînă instrumentele cu cari se arată dimineața și iau pămătuful, care este făcut dintr-o nuia lungă, în vîrf al căreia se leagă cu un ștreang o opincă, pe care o înmoaie în noroi și sigilează pe aceia pe cari îi ajung și păreții caselor pe unde se află fete, ca să le mai dea de lucru în zilele următoare.

Spre seară, Cucii se grupează cîte 30-40 și merg de la o casă la alta, fac horă în curte, iar stăpînul trebuie să le dea 10-20 bani.

Aceștia le dau băutură în zilele următoare.

Cînd soarele apune, totul se termină.

O liniște completă domnește în toate părțile.

În fine, ca credințe ale poporului local despre Cuci, se aud următoarele:

„Cel ce se face Cuc trebuie să se facă sau de trei ori sau de nouă ori în nouă ani, căci altfel se crede că, murind, se va face diavol.

Fulgii luați de la gluga Cucului îi întrebunțează femeile ca să afume pe cei ce sufăr de frică.

Dacă omul sau alt oricine nu primește vreo lovitură de la Cuci în această zi, se zice că acela nu va fi sănătos peste an.”²

NOTE

1. T. T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880, p. 26.

2. *Șezătoreea*, an. I, Fălticeni, p. 40-43; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 65-69.

IX. LEGAREA GRÎNELOR

Cui nu-i este cunoscut cîtă daună fac uneori pasările în pinele cele albe și mai cu seamă în holdele de grîu?

După ce se învață o dată la holdă, mai numai pe ea stau și o dijmuesc cumsecade.

Și dacă proprietarul holdei respective nu caută din cu bună vreme toate chipurile și mijloacele spre a le dezbăra de la holda sa, atunci pasările nu numai că o dijmuesc, ci, cărîndu-i toate grăunțele, o tupilesc la pămînt, astfel că de multe ori nici din paie nu se alege nimic.

Însă proprietarii, și mai ales cei români, nu se lasă cu una cu două ca să li se irosească munca, ci ei caută toate chipurile de a se dezbăra cît mai de grabă de acești oaspeți neașteptați și nechemați.

Între multe alte mijloace, pe cari le întrebunțează românii contra pasărilor, e și legarea grînelor, care se face de către românii din unele părți ale Transilvaniei, precum bunăoară de către cei din Păucenești, așa:

În ziua de Lăsarea Postului de Paști se feresc toată ziua ca să nu umble cu nici un fel de boambe, adică grăunțe de grîu, secară, orz, ovăz, cucuruz; nu dau dintr-insele galițelor de mîncare, nici de pomană, și nici nu duc la moară. Mai pe scurt se feresc să nu umble în această zi cu nici un fel de boambe.

Iar după ce a înserat, iau tot felul de bucate în gură, închid ochii, și apoi, cu ochii închiși și cu gura plină de tot felul de boabe ies de trei ori după olaltă afară și, aruncîndu-le din gură, ca să le mănînce pasările, zic:

– „Cum nu văd eu acuma nimic, așa să nu vadă nici pasările holda mea! sau holdele ori grînele mele.”¹

Românii din comuna Ciobăncuța, tot din Transilvania, cred și spun că e bine de a aduna în ziua de Lăsarea secului toate sfărmăturile, toate oasele și celelalte rămășițe de la masă într-o față de masă și a doua zi, adică în ziua întia din Postul mare, a le duce afară și, aruncîndu-le spre răsărit, a zice:

– Pasările cerului! eu vă dau vouă hrană din masa mea, cu care să fiți îndestulate și de la holdele mele oprite!”²

Tot cam așa fac și românii din comuna Grozești, județul Mehedinți, în Muntenia.

Pentru ca pasările stricătoare să nu vatăme semănăturile, românii din comuna amintită obicinuesc a lua la Lăsarea de post resturi de pe masă și,

ieșind afară, a le arunca câte puțin în diferite părți, chemînd o dată cu aruncatul pe rînd fiecare neam de pasăre să mînce.

Tot în acest scop se mai face la Lăsatul de post și o ață de cinepă, care se înnoadă cu minile la spate și cu ochii închiși. Se fac apoi nouă noduri și în timpul lucrării se rostesc unele cuvinte de descîntec.³

Românul țaran seamănă în genere foarte puțină pine albă. Deci dijmuirea și pătulirea acesteia de către pasări, și mai ales a grîului, care e cîntea mesei, după cum se exprimă poporul român din Bucovina, este una dintre pedepsele cele mai mari și mai simțitoare ce pot să-l ajungă.

De aici apoi căutarea și întrebuițarea diferitelor mijloace spre scutirea pînii albe de pasări și tot de aci și blăstemul:

Cine strică dragostile,
Mînce-i griul pasările.

Să n-aibă pine pe masă,
Nici sănătate-n oase!⁴

Sau:

Cine strică dragostile,
Mînce-i griul paserile,
Șadă-n sînge pînă-n briu
Și-l mînce viermii de viu!

Fie-i grajdul fără boi
Și staulul fără oi,
N-aibă pită caldă-n masă,
Nici sănătate în oase!⁵

NOTE

1. Din mss. D-lui I. Pop-Reteganul.

2. S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, t. I, Cernăuți 1883, p. 401.

3. *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, p. 120.

4. Din Transilvania, com. de dl. T. Oltean.

5. Laura Veturia Mureșan, *Poezii populare din comitatul Solnoc-Dobica*, publ. în *Familia*, an. XXIV, Oradea Mare, 1888, p. 230.

X. BOBII

Noaptea ultimă a cișlegilor de iarnă este și timpul farmecelor și al vrăjilor de dragoste.

Fetele cari doresc să vadă pe viitorul lor soț, se duc în această noapte cu luminări aprinse la o apă curgătoare și, pe cînd aruncă tăcînd usturoi și bob în apă, se pleacă ele adînc cu lumînarea peste fața apei și văd atunci chipul aceluia care le va fi odinioară soț.

În această noapte își taie și vrăjitoarele nuiielele de alun, cu cari pot aduce apoi prin farmece și vrăji pe cei amorezați. O nuiie de alun servește celui farmecat drept cal, care-l duce prin aer la iubita sa.

Tineretul se ocupă în această noapte și cu așa-numitul oracul de bob sau cu bobii, la care este procedura cea mai simplă următoarea:

Se trage cu un cărbune de pămînt un cerc mic și se aruncă în cerc de către o fată, dintr-o depărtare anumită, zece bobi și, după cum cad mai mulți sau

mai puțini bobi în cerc sau afară de cerc, se hotărăște apoi de este amorul norocit sau nenorocit¹, precum zice și cîntecul:

Trage, mîndro, cu bobii,
Nu-ți mai lăcrima ochii.
De-a cădea bobii în zece,
Să știi că dorul nu-mi trece.
5 De-or cădea bobii în opt,
Să știi că-mi e dor de tot.
De-or cădea bobii în cinci,

Să știi că eu sînt pe-aici.
De-or cădea bobii în doi,
10 Să știi că sosesc la voi,
Să ne iubim amîndoi.
Iar de-a mai rămînea un,
Să știi că eu vin nebun
Pe-o prăjină de alun.²

Cu Dumineca albă se sfîrșește și timpul voios de cișlegi și de amor al tineretului român de prin sate.

NOTE

1. Dr. H. V. Wislocki, *op. cit.*, p. 17.

2. V. Alecsandri, *Poezii pop. ale românilor*, p. 234.

I. LUNEA CURATĂ

Lunea curată cade totdeauna luni după Lăsatul secului, adică în lumea cea dintâi a Păresimilor sau a Postului mare.

Ziua aceasta nu se serbează prin reținere de la lucru. Sînt însă în decursul ei uzitate mai multe datine și credințe, atît în Bucovina cît și în celelalte țări locuite de români, cari nici într-un singur an nu se trec cu vederea.

Cele mai însemnate datine uzitate în această zi sînt Spolocania, Înăcrirea borșului și Jujeul.

Tot în această luni cade și ziua forfecarilor și a burghiașilor.¹

În unele părți locuite de români, precum bunăoară în Banat, este datină ca în această luni să se dea oamenii în scrînciob sau, după cum spun bănățenii, să se care în legănuș (țuțuluș) și vîrtej, pentru cîștigare de sănătate peste tot anul.

Pe alocurea însă se cară poporul în legănuș și vîrtej nu numai în lumea primă a Postului mare, ci de la începutul Păresimilor și pînă la Paști.²

Româncele din unele părți ale Bucovinei nu fierb în această zi nimic, ci se nutresc numai cu mîncări reci, precum: pine, malai, verze, curechi murat și pepeni (castraveți) murați, anume ca să nu capete copiii bube, precum și alte boale.³

În unele părți din Moldova, din contră, este datină ca să nu se mănînce nimic în această zi, nici să nu se facă altceva, decît să se spele blidele și să se împărțească luminări de pomană.⁴

O seamă de românce din Bucovina dau în decursul acestei zile copiilor celor mici să mănînce brînză, anume ca să nu-i doară grumazul în decursul postului.

Și tot în această zi cheamă găinile și cocoșul în casă de le hrănesc și apoi le dau drumul afară. Cocoșului însă nu-i dau drumul pînă ce nu cîntă în casă. Iar după ce a cîntat, zic:

— Așa să fim de sănătoase ca cocoșul!

Apoi îi dau și lui drumul afară.⁵

În fine, trebuie să mai amintim încă și aceea că cu începerea Păresimilor se începe, mai ales în Banat, și țeserea sau țesutul pînzei pentru cămăși. Prin urmare, pînă la începutul Păresimilor fiecare femeie trebuie să fie gata cu tortul pentru cămăși.⁶

Nevasta, respective fata, care nu e gata cu torsul tortului, a cărui toarcere se începe de regulă la începutul Postului Crăciunului⁷, nu numai că e ținută

de o leneșă, ci ea este totodată luată foarte adeseori în ris și batjocură prin o mulțime de chiuituri și cîntece satirice.

Și precum nu e lăsată în pace femeia care nu și-a sfîrșit de tors cînepa pînă la începutul Păresimilor, așa nu e trecută cu vederea nici aceea care nu-și sfîrșește tortul de țesut în decursul celor șapte săptămîni, cît durează Postul mare.

NOTE

1. Sim. Manguica, *Calendar pe anul 1882 și 1883*. Sub cuvîntul *forfecar*, pl. *forfecari*, se înțelege un fel de insectă, însă ce fel și cum arată pînă acuma n-am putut afla. Sub cuvîntul *burghias*, pl. *burghiași*, care vine de la verb. *burghia* = a împunge, după cum îmi scrie dl. Iosif Olariu, învățător în pensiune în Maidan, se înțelege un fel de gringoașă sau gringoașă-gârgoașie-goangă, adică o insectă care împunge primăvara prunele și creșele, pentru că muierile din casa la care se întimplă aceasta au împuns – au lucrat cu acul – în Ajunul Nașterii și a Botezului, în joia din Săptămîna albă și în ziua de Joimarele = Joia mare.
2. Sim. Manguica, *Calend. cit.*
3. Dict. de Marghioala Donuț, româncă din comuna Șcheia, distr. Sucevei.
4. Const. D. Gheorghiu, *Calendarul femeilor superstițioase*, Piatra N., 1892, p. 69. Tot dl. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 63, ne spune că fetele, cînd „dau în Postul mare, postesc în întîia săptămîină: luni; în a doua: marți; în a treia: miercuri; în a patra: joi; și tot așa înainte pînă în săptămîina din urmă, pentru ursit.”
5. Dat. rom. din Volovăț, distr. Rădăuțului, com. de Dim. Vicol, stud. gimn.
6. Sim. Manguica, *Calend. cit.*
7. *Ibidem*.

II. SPOLOCANIA

Spolocania este o datină uzitată în Bucovina și Moldova, care se face totdeauna a doua zi după Lăsatul secului, adică în ziua cea dintîi a Postului mare.

Spolocania se făcea mai înainte în Bucovina astfel: Se adunau mai multe neamuri și vecini la un loc, și cu deosebire femeile, și mîncău numai borș holtei, adică borș fără oareșicari legume, numai cu pîne sau mălai, anume ca să-și spele și să-și curățească gura și gîtul de rămășițele mîncărilor celor de fruct, cari le-au mîncat în ziua premergătoare.¹

De la această procedură se vede că vine și numirea de Spolocanie (=spălăre-curățire) a acestei datine.²

În timpul din urmă însă datina aceasta a degenerat în cele mai multe părți într-un fel de beție, căci pe cînd mai înainte femeile se adunau la o casă particulară, unde nu numai că își spălau gura și gîtul cu borș, ci totodată și torceau, în timpul de față cele mai multe dintre dîsele se adună, nu numai la o casă anumită, ci și la crișmă, unde fac Spolocania cu rachiu sau cu alte băuturi spirtoase. Iar dacă una sau alta dintre dîsele nu are parale de ajuns ca să aibă pe ce bea, atunci se însoțesc mai multe la un loc, pune fiecare câte

2-3 cr. și, cumpărînd rachiu pe dînșii, beau și se veselesc împreună mai toată ziua, adică pînă ce se îmbată cum se cuvine și nu-i mai rămîne nici uneia nici un crucer la suflet. Apoi, după ce s-au amețit de cap și au pierdut nu numai o zi de lucru, ci și toți banii cîți i-au avut, se întorc acasă și postesc apoi tot postul.

Întrebîndu-le unul și altul de ce se adună în această zi atîtea femei la un loc și care e adevărul scop al Spolocaniei acesteia, unele își răspund că așa au apucat din moși-strămoși și așa fac și ele, ceea ce nu e adevărat; iar altele, mai istețe și mai hître, își răspund că strînsura la spolocania aceasta se face anume ca să crească cînepa, pentru că dacă nu s-ar strînge la un loc și n-ar bea în această zi, atunci nici cînepa n-ar crește.³

Și ca strînsura să nu fie prea bătătoare la ochi, mai fiecare femeie ia și în timpul de față furca cu sine, ca să arate lumii că ea n-a venit să bea, ci din contră ca să toarcă în societatea celorlalte. Dar vai de torsul acela, unde paharul de rachiu se învîrte cu mult mai repede pe sub nas decît fusul sub caier!

Ba, după credința și spusa unor românce din Bucovina, în Lunea curată nici nu e bine de tors, din cauză ca să nu se necurățească vasele în casă și să nu roadă moliile, precum și alte gujulii, straietele.

Lucrul de căpetenie al femeilor în ziua aceasta, după părerea și spusa celor mai multe românce din Bucovina, e curat numai spălatul vaselor și deretica-re-a casei⁴, adică tocmai așa după cum cred și spun româncele din unele părți ale Moldovei.⁵

NOTE

1. Dat. rom. din Buninți și Mihoveni, sate în distr. Sucevei, dict. de Pavel Cioful, precum și în alte comune din Bucovina.
2. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 69, scrie în privința Spolocaniei următoarele: „A doua zi după Lăsatul secului de brînză e Spolocania; în această zi nu se mîncă nimic, precum nici să se facă altceva, decît a spăla blidele.” Deci Spolocania, după cele ce ni le spune dl. Gheorghiu, ar veni de la spălarea blidelor.
3. După spusa românilor din Bălăceana, sat în distr. Sucevei, com. de Alexandru Pițul, și a celor din Mihoveni, dict. de Pavel Cioful.
4. Cred. rom. din Frătăuț Vechi, com. în distr. Rădăuțului, com. de Ioan Covașă, stud. gimn.
5. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 69.

III. ÎNĂCRIREA BORȘULUI

Poporul român e foarte scrupulos în privința ținerii postului. Mai degrabă va comite o faptă rea decît se va înfrupta în post. Cel ce se înfruptă, acela se spurcă, se pîngărește, și numai în scaunul mărturisirii se poate curăți de păcatul ce l-a comis prin înfruptare. Iar cel ce mîncă anume de fruct sau de dulce în post, nu numai că e considerat de un călcător și prihănit al

așezămintelor bisericești și al legii strămoșești, ci e totodată privit și ținut mai rău decât un păgîn sau căpîn, care n-are lege.

Asemenea și cei ce fac petreceri și joacă în post încă comit, după credința generală a poporului, un mare păcat, care nu li se poate lesne uita și ierta.

Ba, ce este și mai mult, în decursul unui post nici măcar a glumi și a săruta pe cel ce ți-e drag nu e bine, căci încă e păcat.

Dovadă despre această credință foarte lătită și adînc înrădăcinată în sinul poporului avem și următoarea poezie populară din Banat:

Pină nu se lăsa post	Și nu mă sărută nime,
Pare că mai gras am fost,	Zice că-i post și nu-i bine.
Mai iute mă îngrășam,	Ce făcui și ce lucai,
Că fetele sărutam.	10 Că guriță căpătai,
5 Iar de cînd s-a lăsat post	Cu mîndruța mă-nțilnii
Umblu prin sat ca un prost	Și gurița celui.

Iar drept pedeapsă:

Cine joacă-n postul mare
Face rîie pe spinare.²

Și dacă această boală uricioasă nu-i este de ajuns spre a se reține de la petreceri și joc, atunci lesne poate să-l ajungă blăstemul exprimat prin următoarea chiuitură:

Cine joacă-n postul mare,
Pice-i pielea de pe nare
Și râmîie-i ciontu gol
Ca și muchea la topor!³

Spre a ținea însă un post, și mai ales Postul cel mare, care e cel mai lung, cum se cuvine, spre a nu se înfrupta defel în decursul lui, e de neapărată trebuință nu numai de a se spăla toate vasele menite pentru fierberea și ținerea bucatelor de sec cumsecade, ci totodată de a avea și cele necesare de rîndul postului.

Așa, între multe altele, fără de care poporul de la țeară nu e în stare să postească, e și borșul.

Drept aceea, partea cea mai mare a româncelor de la țeară au datină chiar în ziua cea dintîi a Postului mare, adică luni, de a înăcri sau a umplea borș. Iar înăcrirea aceasta se face în următorul chip: moaie tărîțe de secară cu apă rece într-un vas de lemn făcut anume pentru acest scop și numit borșeică⁴, borșeriță⁵, borciușcă⁶, putinică de borș⁷, budii de borș⁸, și budăiaș de borș⁹, toarnă după aceea uncrop clocotit peste dinsele, le amestecă bine și le lasă puțin ca să se răcorească; pe urmă pun huște¹⁰ în borșeică, anume ca borșul umplut să dospească și să se înăcrească mai repede.

O seamă de românce, pe lingă cele arătate, mai pun încă și vreo cîteva frunze curate de vișin, anume ca borșul să aibă gust mai bun; iar altele pun și vreo cîteva felioare de sfeclă roșie, ca să fie roșu ca sfecla.

Iar după ce au făcut-o și aceasta, pun borșeica în cotruță.¹¹

Se feresc însă foarte tare ca nu cumva borșeica să stea în cotruță, unde s-a pus, pînă sîmbătă.

Dacă din nepăsare sau din nebăgare de seamă ar sta borșeica pînă sîmbătă, adică pînă în ziua de Sin-Toader, în cotruță, atunci e rău, căci în cazul acesta, vineri seara, spre ziua de Sin-Toader, după ce au cîntat cocoșii o dată, vine Ucigă-l-Crucea, și cine gustă apoi din borșul acesta, acela capătă plescaită.¹²

Dar nu e nici o faptă fără răsplată. Foarte lesne i se poate întîmpla și lui Ucigă-l-Crucea una cît zece din cauza aceasta. Căci de voiește cineva să-l prindă și-l prinde scaldîndu-se, atunci îi trece dorul de scaldat.

Iar cine voiește să-l prindă, nu trebuie nimic alta să facă, fără numai un juvăt din brăcinariul de mire, care pînă la cununie a fost adevărat curat, să-l țină asupra putinelei cu borșul, și atunci nu mai scapă. Cînd iese Ucigă-l-Crucea din borș, îl prinde de grumaz și, avîndu-l odată în mînă, poate să facă cu dînsul ce dorește și voiește. De vrea să-i aducă bani, sau să-i facă alt serviciu, i-l face fără cea mai mică împotrivire.

Și Necuratul se roagă și-i promite celui ce l-a prins că-i va servi oricum va voi și-i va face orișice va dori, numai să-i dea drumul, să nu-l ție legat în juvăt.¹³

Cele mai multe românce însă, nemijlocit după ce au umplut borșul, descîntă cărbuni, iau apoi trei dintre cărbunii descîntați și, făcînd mai întîi cruce cu dinșii în gura borșeicei, îi aruncă înăuntru. Făcînd aceasta, nu numai că borșul e cu mult mai bun, mai curat și mai limpede, ci în același timp sînt sigure că și Ucigă-l-Crucea nu se poate apoi apropia de putinica cu borș.

În fine, merită a fi amintit încă și aceea că, atît de astă dată, cît și de alte dăți, mai fiecare româncă din Bucovina, după ce a umplut acuma borșul în chipul cum s-a arătat, se face că e mînioasă, apucă pe o copilă sau pe un băiat, care-i pică în mînă, de pâr ori de urechi și, trăgîndu-l, zice: acru borșul! Iar o seamă zic:

Două rusce se bătea,	Și le-au pus
Borșul meu se oțetea,	În budiiul meu cu borș,
Cîte vinuri	Și-au pus
Și oțeturi	10 S-aibă grijă de-oțetit
5 Sînt în țeara cea de jos	Ca fetele de măritat.
Toate le-au adus	

Și abia după rostirea acestor cuvinte trag pe cei ce se află în casă de pâr sau urechi și spun: acru borșul!¹⁴

Iar această tragere de cap sau de urechi se face în credință că, precum omului îi este acru cînd îl tragi de cap sau de urechi, așa și borșul are să se înăcrească. Româncele din Transilvania, „cînd pun borș, ies în curte ori în stradă și trag de ureche ori de cap pe cel dintîi creștin, ca să se înăcrească borșul, cum s-a înăcrit omul de supărat că-l tragi de pâr.

– Acru borșul! – zic ele.

– Acru să-ți fie! – zice rîzînd cel tras de ureche, dacă e om al casei sau un prietin.

– Ba fie-ți al dracului borșul! – zice supărat altul.

Acesta, tocmai fiindcă înjură, e omul borșului, căci româncea l-a înăcrit, așa cum ar vrea să-i fie borșul.

Dacă cel tras de cap e om de-al casei sau o vecină, ori o cumătră, începe să fugă spre casă, româncea după el, și dau năvală în odaie pe întrecute.

Vorba e: cine ajunge mai întâi să sufle în borș.

Dacă suflă stăpîna casei mai întâi, o să mînce borșul în pace; dacă nu, are să i se întîmple cine știe ce supărare pe vremea cît va ținea borșul. Și de obicei îi vine vreo supărare, căci ele vin multe, dar nu din pricina suflării-n borș. Tăranul crede așa: «Și cumătra asta a noastră vine pe la noi numai ca să ne sufle în borș», adică să ne prevestească rele.¹⁵

NOTE

1. Ioan Roșu al lui Marcu, *Poezii pop. din Ciocova*, publ. în *Foaia de duminică* a ziarului *Dreptatea*, an. I, Timișoara, 1895, nr. 53, p. 3.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, aflător la Academia Română.
3. Avram Igna, *Chiuțuri din comuna Sabolciu în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXXIII, Oradea Mare, 1897, p. 81.
4. În distr. Sucevei, com. Șcheia, și în distr. Rădăuțului.
5. În distr. Sucevei, com. Bălăceana.
6. În distr. Storojinețului.
7. În cele mai multe părți din Bucovina.
8. *Idem*.
9. *Idem*.
10. Sub huște se înțeleg tărîțele ce au rămas de la un borș de mai înainte înăcrit.
11. În cele mai multe părți din Bucovina se umple borșul numai luni, miercuri și joi. Marți nu se umple, pentru că în această zi s-a început lumea; iar vineri, sîmbătă și duminică nu se umple de aceea pentru că aceste trei sînt surori. Și deoarece vinerea e cea mai mare între dinsele, de aceea și păcatul e mai mare dacă se umple în această zi borș.
12. Sub cuv. plescaită se înțeleg niște bubuțe, care se fac mai ales pe fluierile picioarelor și pe mîni și cari dintru început sînt albe și de mărimea bășicelor produse prin urzicare, iar mai pe urmă capătă coajă, se usucă și se trec. Dar după ce s-a uscat și s-a trecut un rînd, urmează altul la loc, așa că pînă ce se vindecă cu totul mult timp trebuie să treacă. Plescața se cunoaște pe aceea că, atunci cînd începe a se face, te mîncă foarte tare și, cînd începi a te scărpină, ies bubuțele amintite mai sus și se lătesc astfel, că se face adeseori o rană întreagă dintr-insele.
13. După credința și spusa româncelor din Șcheia, com. de dl. Pancr. Prelipcean, învățător.
14. Dat. rom. din Udești, sat în distr. Sucevei, com. de Gavr. Rotariu, stud. gimn. Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei* an. IV, Cernăuți, 1894, no. 74, p. 1: «Se crede că, umplînd cineva borșul, trebuie să fie atunci mînios, și apoi va fi borșul acru.» *Idem*, *Comuna Straja și locuitorii ei*, studiu istoric, topografic și folcloric, Cernăuți, 1897, p. 60: «De regulă se umple borșul marțea, joia și sîmbăta. Atunci trage gospodina de urechi sau de cap pe un băiat, dacă îl capătă, căci ei fug în cea zi din casă, ca borșul să fie iute ca și minia celui tras de urechi.»
15. G. Coșbuc, *Versuri și proză*, Caransebeș, p. 64-65.

IV. JUJEUL

În mai multe părți din Muntenia, și mai ales în comunele Boldu și Slobozia – Mihalani, din jud. Rîmnicu Sărat și Tonea din jud. Ialomița, apoi în mai multe comune din Dobrogea, și mai cu seamă în Seimenii Mari și Seimenii Mici, este datină în cea dintîi luni a Postului mare de a da pe cîni în tîrbacă,

adecă a-i hicăi, a-i bate și a-i chinui grozav, pe cînd de gîște caută cu deosebită luare-aminte și îngrijire ca nu cumva să le lipsească ceva în acea zi, să aibă toate celea din belșug.¹

Această datină se numește în comuna Boldu – Goana cînilor,² în Slobozia-Mihalani – Valărit,³ în celelalte părți ale Munteniei Jujeu sau Jujău,⁴ iar în Dobrogea Jijeu.⁵

Această bătaie sau goană tradițională a cînilor se face în com. Boldu din jud. Rîmnicu Sărat în următorul chip:

«Se fac cete de cîte 10-20 oameni, întră prin ogrăzi, scot cîinii la drum sau îi infundează prin strîmtori, unde cu o îndeminare de admirat pun mîna pe ei, îi apucă și le încheștează falcile, așa ca să nu mai poată mușca.» După aceasta, și anume, «după ce le mai taie pofta de mușcat cu cîteva lovituri, încep a-i freca la anus cu niște răvasuri de lemn, făcute anume spre acest scop, în formă cilindrică și crestate cu cuțitul, pînă ce cei mai mulți din cauza aceasta și mor.

Pe cîinii ai căror stăpîni dau ceva de băut îi lasă, iar pe cei mai mulți îi răvăruiesc sau răvăresc.

Ziua aceasta „este destinată mai mult pentru goana cînilor, în așa chip că, dacă ieși la marginea satului, sînt tot cete de cîni și, cum vîd vreun om încep a urla; ei au o presimțire pentru această zi, și mai cu seamă cîinii cei mai bătrîni”, și din cauza aceasta în zorile acestei zile ies neprigoniți de nimeni la tîrcăviș,⁶ adică se retrag la cîmp sau se ascund prin locuri anevoie de găsit.⁷

În comuna Slobozia-Mihalani, pl. Marginea de Jos, jud. Rîmnicu Sărat, datina aceasta, după cum am amintit mai sus, se numește Valărit, iar sub cuv. jujeu se înțelege un aparat care constă dintr-o frînghie și două lemne.

Deci cînele prins se pune în frînghie și se învîrtește atîta cît permite frînghia. După aceea trag doi inși de lemne și frînghia desucindu-se zvîrle cînele amețit.⁸

În comuna Tonea, jud. Ialomița, jujeul se face întocmai ca un leagăn mare, iar în mijloc se fixează o funie îndoită, unde se pune cînele, și-l învîrtește atîta timp pînă cade singur amețit și de multe ori chiar mort.⁹

Unii români, precum bunăoară cei din comuna Slobozia-Mihalani, freacă cîinii în partea dinapoi cu un lemn răvălit, iar alții țin ascunsă o oală cu mîlai muiat, din care dau cu un șomoig privitorilor pe la gură.¹⁰

Astfel durează această goană și chinuire a cînilor de cum se zărește de ziua și pînă ce înserează.

Iar cînd soarele apune, atunci totul se termină și o liniște completă domnește în toate părțile.

Cîinii însă nu-și mai îndeplinesc datoria lor decît peste 2-3 zile, cînd mai uită frica ce le-a inspirat-o Jujeul.¹¹

Dacă întrebi pe oameni ce noimă mai are și datina aceasta de a prinde cîinii și a-i da sau a-i trage în Jujeu, partea cea mai mare dintre dînșii îți răspunde: „ca să se facă mult mîlai sau mei la vară!”¹²

Un bătrîn din comuna Boldu însă, întrebând fiind din întîmplare de dl. Al. Dimitrescu, autorul articolului *Goana cînilor*, despre originea acestui obicei, îi răspunde:

– „Apoi, gura moșului, de aceea pentru că cîinii nu au fost simțitori cînd au intrat pîgînii la o împărăție, ci mai simțitoare au fost gîștele.

– Ce spui, moșule, fă-mă să înțeleg mai bine!
– Apoi dă, uite așa s-a întâmplat: se vede că cîinii au fost pe la culcușuri și giștele fiind din întimplare deștepte s-au speriat și, prin gârăgia¹² lor, au deșteptat pe cel din casă!”

În urma acestui răspuns dl. Al. Dimitrescu exclamă zicînd:

„Iată cum cred că se explică cazul acesta, care este păstrat prin tradiție și de un interes istoric și care, după cum se vede, începe să degenereze.

Galii, după ce au bătut pe cei din Clusiu (?) și supărați pe un deputat din gîntea Fabilor, care se dusesse spre a mijloci împăcarea între beligeranți, acel deputat supărat trage sabia și omoară un duce gal. Aceștia trimiseră la Roma a cere satisfacție, pe care necăpătînd-o, plecă cu războiu în contra Romei, bat armata romană și o iau la fugă. Iar locuitorii Romei se retrag parte cu armata, parte la Vei și parte în Capitoliu.

Galii prădînd Roma, se încearcă să ia și Capitoliul.

Camil, care trăia în exil la Vei, fu proclamat dictator, dar el nu primi, sub motiv că exilații nu pot a ocupa nici o funcție fără votul Senatului.

Un tînăr plebeu, ducîndu-se la Roma și intrînd prin o poartă secretă în Capitoliu, rugă Senatul să cheme pe Camil și să-l numească dictator.

Însă galii, descoperind urmele romanului și luîndu-se după dinsele într-o noapte furtunoasă, erau să cuprindă Capitoliul, dacă romanii n-ar fi fost deșteptați prin gârăitul giștelor sacre.

Iacă cum se explică cazul că giștele au fost mai simțitoare decît cîinii, pe cari îi căznește în mod neomenos!¹³

Tot de această părere e și dl. Burada.

Iată ce scrie d-sa în privința aceasta:

„Acest obicei foarte curios poate că este o rămășiță romană, ca amintire despre scăparea Capitoliului de invaziunea galilor prin giștele sacre, pe cînd cîinii au dormit¹⁴: tanto silentio in summum evasere est non custodes solum fallerent, sed ne canes quidem sollicitum animal ad nocturnos strepitus excitarent, anseres non fefellerent, quibus sacris Iunonis in summa inopia cibi tamen abstinebatur, quae res saluti fuit.”¹⁵

În fine, Laurian și Massim, scriind despre cuvîntul Jugeu, ne spun următoarele: „Jugeu s. m. Canum jugum ; specie de jug mic; în speciale jug la care se supun cîinii a doua zi după Lăsatul secului de Paște; cum se vede, în loc de jugu din jug; – darea în jugu, trecerea prin jugu a cîinilor e, de cert, reminiscență de punițiune cîinilor romani din arcea Capitoliului, cînd se arătară de neglijenți și invigilanți încît nu anunțară prin lătrate suirea galilor pe monte Capitolu.”¹⁶

NOTE

1. T. T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880, p. 22-23; Al. Dimitrescu, *Goana cîinilor*, o tradițiune populară, publ. în *Românul*, an. XXXIV, București, 5/17 martie 1890; G. Popescu-Ciocănel, *Basme, snoave, ghicitori etc.*, Ploiești, 1898, p. 118; *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 42; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 69; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
2. Al. Dimitrescu, *loc. cit.*; G. Popescu-Ciocănel, *op. cit.*
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.

4. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*; *Șezătoarea*, cit.
5. T. T. Burada, *O călătorie*, p. 22-23.
6. Al. Dimitrescu, *Goana cîinilor*, în *Românul* cit.; G. Popescu-Ciocănel, *op. cit.*, p. 119-120.
7. S. Popescu, *Cucii*, publ. în *Șezătoarea*, an. I., p. 42: „Tot cam în acest timp se formează și Jugeul pentru cîni, cari conduși de instinctul natural se retrag la cîmp în această zi sau se ascund prin locuri anevoie de găsit.”
8. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușian.
9. S. Popescu, în *Șezătoarea*, *loc. cit.*
10. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
11. S. Popescu, *loc. cit.*
12. Al. Dimitrescu, în *Românul* cit. și din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
13. Gârăgae = gîgăit.
14. Al. Dimitrescu, *Goana cîinilor*, publ. în *Românul* cit.; G. Popescu-Ciocănel, *op. cit.*, p. 120-121.
15. *O călătorie în Dobrogea*, p. 23.
16. Titu Liviu, lib. V, 47.
17. Glosariu, p. 337.

V. LUNEA PĂSTORILOR

Lunea după zapostitul de Paști, adică Lunea primă din Păresimi, se numește de către românii din Banat, pe lîngă Lunea curată, încă și Lunea păstorilor.¹

Iar numirea aceasta se vede că a căpătat-o de la următoarea datină, uzitată, după cît știu eu, pînă acuma numai în Banat.

Mama adică, care are unul ori și mai mulți copii păstori, se scoală în dimineața acestei zile, face o turtă din făină de grîu sau și de cucuruz², o coace și o numește apoi pentru Sînta Maică Luni, ca aceasta să-i păzească atît copilul, ori copiii săi, dacă sînt mai mulți, cît și turmele acestora de spurcăciune, adică de lupi, precum și de alte fiare sălbatice.³

În tot decursul acestei zile, muierea cu copilul păstor nu lucrează nimic și grijește totodată ca și alte femei din casă, – dacă mai sînt și altele, – asemenea să nu lucreze nimic, și mai ales la vreo cămașă, să nu coasă sau să-i încheie gura, căci, lucrînd așa ceva, lupii sau alte fiare sălbatice pot să-i atace copilul păstor sau turma, iar șoarecii îi mănîncă semănăturile din cîmp în primăvara ce urmează.⁴

NOTE

1. După Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Lunea păstorilor cade totdeauna după duminica lăsatului de carne...”
2. Cucuruz = porumb, păpușoi.
3. Comunicat de dl. Ios. Olariu; Sim. Manguica, *Calend. cit.*: „În Lunea păstorilor se dăruiește o turtă menită păstorilor din partea gazdei oilor.”
4. Com. de dl. Ios. Olariu.

Sub *Zilele nebunilor* se înțeleg în unele părți din Banat zilele săptămîinei prime din Păresimi, îndeosebi însă ziua întîia și a doua, adică luni și marți.

Cauza, de ce se numesc aceste zile astfel, e următoarea :

Cu vreo cîteva zile înainte de Lăsatul secului, unii dintre oamenii cei mai glumeți și mai buni de gură din sat se îngrijesc de mai multe părechi de haine urite și zdrențoase, cu deosebire însă femeiești, ca, îmbrăcîndu-se într-însele, să se facă comedianți și ca atari să producă apoi, prin diferitele lor nebunii, comedii și glume, risete și veselie în adunările tineretului și mai ales pe la șezătoarele și clăcile cari se țin în decursul primei săptămîni din Păresimi.

Cum au dat în post, și anume chiar în seara zilei prime, toți cei ce vor să se facă comedianți se adună la o casă anumită, unde stau pînă cam către miezul nopții.

Sosind miezul nopții, fiecare se îmbracă în hainele cele zdrențoase ce și le-a procurat mai înainte, căutînd în același timp care de care să arate mai pogan, și apoi se pornesc pe la casele unde știu că se află atare adunare, șezătoare sau clacă de scărmanat lină și pene, și acolo, schimbîndu-și glasul ca să nu fie cunoscuți, prind apoi a face felurite nebunii, comedii și glume.

De comun unul dintre dînșii ia cu sine și un fluier, din care prinde a cînta, iar ceilalți a juca cu fetele și nevestele tinere, cari se află de față, felurite jocuri improvizate la starea locului, prin cari produc asemenea o mulțime de risete și voie bună între cei ce se află de față.

A doua zi dimineață, adică marți, se adună iarăși cu toții la aceeași casă de unde au plecat în ziua premergătoare, și de aici apoi, luînd satul de-a lungul și de-a curmezișul, fac din nou o mulțime de nerozii, nebunii și glume, ca publicul care aleargă după ei să aibă de ce rîde.

Atît la această ocaziune, cînd parcurg satul de-a lungul și de-a curmezișul, cît și la șezători și călci, pe lîngă diferitele glume și ghidușii ce le fac, cîntă sau strigă și unele cîntece sau strigături de conținut umortistic, prin cari persiflează și combat atari apucături sau datine nouă străine, ori lucruri ce nu corespund firii poporului românesc, și pe cari datine, cei ce sînt în coatin-gere cu alte națiuni vreau să le introducă în sat, fie în port, fie în casă, fie în ori și ce altă privință ar fi¹.

Zilele nebunilor, despre cari ne-a fost vorba în acest capitol și care durează de marți în întîia săptămîină și pînă marți din a doua săptămîină a Păresimilor, nu sînt nimic alta, după părerea mea, decît un soi de cuci, despre cari am vorbit mai pe larg în vol. I din *Sărbătorile la români*, p. 215 - 217.

NOTE

1. Com de dl. Aurel Iana, preot în Maidan.

Sub Marțea Vaselor se înțelege marțea cea dintîi din Postul mare.¹

Ea se numește astfel de aceea pentru că în decursul ei este datină, mai ales în Banat, de a se spăla toate vasele în cari s-a pregătit în decursul Cîrnilegilor de dulce². Iar vasele de dulce se numesc vase slăstuite.

Obiceiul acesta este răspîndit pretutindena în Banat.

Spălătoarele³ vaselor slăstuite se păstrează și se folosesc ca să afume pe cei deocheați, ori să afume vitele și stupii, ori ca să se dea vacilor în sare.

Știind mai toate românele noastre cum că la zapostitul mare de Paști se pune luna lui mărțișor, și că atunci e lună nouă, de aceea marți, în prima săptămîină din Păresimi, cînd, după cum vom vedea mai pe urmă, se pun Caii lui Sin-Toader, se scoate spînzul pentru ierbatul vitelor bolnave.

Spînzul sterp, lat. *Helleborus viridis*, se scoate pe nemîncate și, în cît e cu putință, în pielea goală sau de jumătate, adică de la briu în sus, ori și numai mîna dreaptă goală.

Cu rădăcina de spînz se ierbează apoi vitele bolnave.

Și spînzul sterp, scos de unde a răsărit numai un fir în acea primăvară, se crede că e cel mai bun.

Pe unele locuri se scoate spînzul și simbătă, adică la Sin-Toaderul cel mare.⁴

Tot în această marți e bine să se pună și găinile să clocească, pentru că puii scoși în luna lui martie sînt căutați pentru multe fărmece.⁵

Tot acum marți cumpără femeile de la trei ori de la nouă neguțatori cîte de trei ori de nouă cruceri civit (piatră vinătă) și tîmîie, pe cari, amestecîndu-le o vreme fără a le descînta, le păstrează în decursul anului în casă pentru bolnavi și mai ales pentru cei ce pătînesc de izdat.⁶

Dacă se bolnăvește cineva de izdat peste an, atunci se unge cu amestecătura aceasta în formă de cruce în frunte la capul pieptului, la ceafă, la mîni și la genunchi, iar cu tîmîia se afumă.⁷

O seamă de femei, tot din Banat, au datină ca marți seară, la ieșirea Sin-Toaderilor, să ia „din boltă civit și tîmîie, pre care o păstrează apoi în casă preste tot anul, ca bolnăvindu-se cineva în casă, cu tîmîia se afumă iar cu civitul se unge pre la frunte și capul pieptului, apoi o bucățică mică, punîndu-se într-o lingură de apă“, să i se dea de băut, zicîndu-se:

– „Cum s-au dus Sin-Toaderii, așa să se ducă și răul care este la N!“⁸

Tot pe Caii lui Sin-Toader, adică marți în ziua întîia cînd pică Caii lui Sin-Toader, muiera casei ia apă de pe nea, dacă mai este, de unde nu, se duc prin codru și aduc de pe omeții de nea de prin vîrtoape și, stropind casa și sobele de-a rîndul, le mătură în pielea goală, ca să se depărteze puricii și toate gîngăliile.⁹

Șarpele încă e bine să se omoare cu degetul, cu care apoi se sparg – așază – gîlcele la laturonii din grumaz la copii numai din marțea asta.¹⁰

NOTE

1. Comunicat de dl. E. Hodoș, profesor în Caransebeș; vezi și Sim. Manguica, *Calendarul pe an. 1882 și 1883*.

2. Com. de dl. E. Hodoș și dl. Aurel Iana : „Tot atunci, adică în marțea primă din Păresimi, se face și leșie și se spală vasele și toate de prin casă”.
3. Sub cuvîntul spălător plural spălătoare, se înțelege aci o bucățică de pinză, cu ajutorul căreia se spală vasele în cari se face demîncare și în cari se mîncă.
4. Com. de dl. Ios. Olariu și Aurel Iana : „Tot în această lună, adică în luna lui martie, se scoate spinzul (sterp), pentru ca cu el să se înierbeze marva bolnavă peste an.”; Sim. Mangiucă, *Calendarul pe an 1882 și 1883*: „Culegerea (scoaterea) rădăcinii spinzului sterp (*Helleborus viridis*) la Sin-Toaderul cel mare.”
5. Com. de dl. Ios. Olariu.
6. Izdat = strînsori la foale.
7. Com. de dl. Ios. Olariu și Aurel Iana.
8. Aurel Iana, *Din credințele pop. rom.* publ. în *Luminătorul*, an. X, Timișoara, 1889, no. 27; vezi și S. Liuba și Aurel Iana, *Medicina populară*, credințe, datini, doftorii și descîntece populare, publ. în *Familia*, an. XXVIII, Oradea Mare, 1892, p. 6.
9. Com. de dl. Aurel Iana; Sim. Mangiucă, *Calendar. pe anul 1882 și 1883: Curățirea puricilor din casă*.
10. Com. de dl. Ios. Olariu și Aurel Iana : „În decursul lunii lui martie cine a aflat un șarpe și omorîndu-l cu un deget, peste întreg anul e sănătos și cu acel deget poate așeza lăturonii (mandulele ori scrofulle) la copii în grumaz.”

DRAGOBETELE

În mai multe comune din Muntenia, și mai cu seamă în cele din județul Gorj și Olt, Aflarea capului Sf. Ioan, care cade totdeauna în 24 februarie, se numește *Dragobete*.¹

Dragobetele în aceste părți este o zi frumoasă de sărbătoare pentru băieți și fetele mari, ba chiar și pentru bărbați și femeile tinere.

În această zi, dimineața, toate fetele și băieții se piaptănă, se premenesc și, dacă este vreme frumoasă, pornesc după ghiocei la luncă sau după lemne în pădure, mai întii fetele, apoi băieții în cete. Dacă este vreme urită, fetele se strîng prin case pe la prietene și rude, unde vin și băieții de primprejur.

După credința poporului, 24 februarie, adică Dragobetele, este ziua în care se împărechează toate pasările și animalele.

Băieții și fetele au deci credință nestrămutată că în această zi trebuie ca și ei să glumească, să facă Dragobetele, după cum zic ei, ca să fie îndrăgostiți în tot timpul anului. Iar dacă în această zi nu se va fi întîlnit fata cu vreun băiat, se crede că tot anul nu va fi iubită de nici un băiat, și viceversa.²

Dacă în aparență acest obicei nu are nici o însemnătate, în fapt însă poporul ține atît de mult la el, că nu-l lasă să treacă fără să nu-l sărbătorească.

Apoi, între fetele de la țeară este atîta întrecere de a fi îndrăgostite și între mamele lor atîta bucurie cînd văd că fetele lor sînt încunjurate de dragoste nevinovată, că de multe ori se invidiază și chiar se naște gilceavă pentru aceasta, în care cea căzută din dragoste strigă celeilalte că ea a umblat după farmece de și-a făcut de dragoste, iar ei i-a făcut, tot prin farmece, de urăciune, ca să nu o îndrăgostească băieții.³

În comuna Roșia din jud. Gorj aveau mai demult feciorii și fetele datină în ziua de Dragobete de a se însoți, adică de a se înfărtăți și a se înșurăți.

Legătura aceasta se făcea pe temeiul armoniei frățești de mai înainte, și anume în ziua aceasta se îmbrățeau și, sărutîndu-se, se încredințau că nu vor căuta a se supăra prin nesinceritate unul pe altul, ci din contră se vor ajuta reciproc în orice timp și la orișice nevoie.

În timpul de față însă acest obicei a dispărut mai cu totul.⁴

În fine, trebuie să mai amintesc încă și aceea că, în unele comune, tot din Muntenia, precum bunăoară în comuna Buzești din jud. Olt, poporul serbează Dragobetele anume ca să fie ferit de boale.⁵

NOTE

1. *Românul literar*, București, 1891, no. 12, p. 94; *Ortodoxul*, an. IV, București, 1885, p. 131: „*Dragobete*, cap de primăvară = Aflarea capului Sf. Ioan, la 24 februarie”; din *Răsp.*

- la Cest. d-lui Nic. Densusianu. După o legendă din com. Albeni, pl. Amaradia – Novaci, jud. Gorj, Dragobete Iovan era fiul Babei Dochia.
2. În *Românul literar* cit.; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, și anume din com. Cirligei, pl. Amaradia – Novaci, jud. Gorj: „În ziua de Dragobete, 24 februarie, mai cu seamă tinerii și tinerele țin să schimbe între dinșii vorbe de dragoste, crezînd că le va merge bine și vor fi îndrăgiți și iubiți de toată lumea în cursul aceluia an.”
3. *Românul literar*, cit.
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
5. *Ibidem*.

SÎN-TOADER

I. SÎN-TOADER

Sîn-Toader, numit altmintrelea și Sîm-Toader¹, Sîn-Todor² și Sîn-Toaderul cel mare³, cade, după spusa românilor de pretutindenea, totdeauna în sim-băta cea dintîi a Păresimilor sau a Postului mare.⁴

Și deoarece Păresimile se încep în unii ani cu vreo cîteva săptămîni iar în alții numai cu vreo cîteva zile înainte de Baba Dochia, care pică totdeauna, adecă în fiecare an, la prima martie, de aceea și Sîn-Toader cade în unii ani înainte de Baba Dochia, adecă înainte de prima martie, iar în alți ani după Baba Dochia.⁵

De aci apoi și următoarea legendă din Transilvania:

„Sînt două babe, cari umblă totdeauna cite cu un Făt-Frumos alături, și anume Baba Dochie și Baba Paraschiva. Baba Dochie cu Sîn-Toader iar Baba Paraschiva cu Sî-Medru.

Amîndoi feți-frumoșii aceștia au, după unii cite șapte, după alții cite nouă, și iarăși după alții cite doisprezece cai.

Lumea e cuprinsă și ferecată cu două lanțuri: lanțul lui Sîn-Petru și lanțul lui Sînt-Ion.

Deci cînd vine Sîn-Toader cu caii săi, sparge lanțul lui Sîn-Petru, își face drum și intră în primăvară, și nemijlocit după dînsul vine apoi și Baba Dochie cu zile urite și ploioase.

Cînd vine Sî-Medru cu caii săi sparge lanțul lui Sînt-Ion și intră în iarnă, și nemijlocit după dînsul vine apoi și Baba Paraschivă.

Sîn-Toader vine totdeauna înfocat și călduros ca un Făt-Frumos, iar Baba Dochie plouată și morocănoasă ca o babă. Asemenea și Sî-Medru cu Baba Paraschivă.⁶

O altă legendă despre Sîn-Toader, tot din Transilvania, sună precum urmează:

„Soarele e pus de Dumnezeu să lumineze pămîntul, dar el, îngrozit de răutățile cite le vede pe pămînt și sătul de același drum vecinic, întruna vrea să fugă și să scape de vederea pămîntului. Așa cum umblă el de-a curmezișul peste pămînt, de la răsărit spre sfințit, își tot schimbă drumul și fuge cu răsărirea cînd spre miazăzi și cînd spre miazănoapte, că doară-doară va putea ajunge odată să facă sfîrșit pămîntului, și el să stea să se odihnească pe cer și să nu mai aibă de încunjurat pămîntul. Iar sfîrșitul pămîntului va fi atunci cînd Soarele va ajunge să răsară de la sfințit și să sfințească la răsărit, adică tocmai întors de cum e astăzi.

Dar Dumnezeu nu voiește lucrul acesta, și de-aceia a pus străjer la miazănoapte pe sfântul Nicoară, și la miazăzi pe sfântul Toader, ca să ție calea Soarelui și să-l abată din cale. Și cîc primăvara ajunge soarele în fuga lui pe la Sîn-Toader și atunci ia cu el nouă babe rele și aduce ploi și ninsori și prăpădenie de vreme rea, că doară-doară va scăpa nevăzut de Sîn-Toader pe-o vreme ca aceea. Și mai-mai să-l scape Sîn-Toader, căci soarele apucă să fugă înainte; dar atunci Sîn-Toader cu nouă cai ai săi se ia după Soare și-l fugărește și aleargă să-l prindă. Și fuge după soare treisprezece săptămîni, și abia-l ajunge colo departe-departespre miazăzi. Și cum îl ajunge, îl și întoarce de la miazăzi spre răsărit.

Și se întoarce soarele și merge-merge spre răsărit, dar cînd ajunge la locul lui cel orînduit de Dumnezeu nu se astîmpără, ci fuge înainte spre miazănoapte, ca doară va putea fugi pe de cealaltă parte. Și atunci îi iese în cale Sîn-Nicoară și-l prinde și-l trimite îndărăt. Și Soarele iarăși face ce a făcut, și tot așa o pate întruna cu Sîn-Toader și cu Sîn-Nicoară.

Dar odată și odată tot o să scape el de păzitorii lui; dacă nu de Sîn-Toader, dar de Sîn-Nicoară tot o să scape, că Sîn-Toader e tînăr și are cai, dar Sîn-Nicoară n-are cai și e bătrîn.⁴⁷

În fine, a treia legendă, în care e vorba despre Sîn-Toader, sună precum urmează: „Cînd e cap de primăvară, Soarele dă să fugă spre miazăzi, și din pricină că el s-abate din drumul lui, se clătește temeiul lumii și încep ploile cu viscol și cu ninsoare înghețată.

Și are Soarele nouă cai la teleaga lui, și atunci ia nouă babe rele și încalecă pe fiecare cal cîte o babă, ca să bată caii și să-i gonească pînă să le iasă sufletul, ca astfel să scape cu fuga de poarta cerului unde stă Sîn-Toader păzitor. Și scapă Soarele și iese pe poartă, dar Sîn-Toader aleargă după Soare și, ca să-l prindă, își ia și el nouă cai și încalecă pe fiecare cal cîte un moș, care a îmbătrînit minînd caii și știe rînduiala frînelor.

Și tot pămîntul și toată firea stă amorțită opt zile de la plecarea lui Sîn-Toader, că opt cai cu opt moși nu pot da de veste încotro a apucat Soarele. Dar Alexă, moșul cel de-al nouălea, apucă tocmai pe drumul pe care a apucat Soarele, și-l zărește. Și acum toți moșii fug împreună după Soare.

Și în ziua asta se dezmoște firea și ies toate gîngăniile pămîntului la iveală, și șerpîi, și broaște, și tot ce-a dormit peste iarnă. Dar dacă n-ar zări moșul Alexe pe sfîntul Soare, gîngăniile ar trebui să mai doarmă pînă în ziua cînd Alexe ar găsi drumul Soarelui.

Și fug nouă zile Babele, pînă să deie Sîn-Toader de veste că i-a scăpat Soarele; și fug nouă zile moșii după Soare, pînă să-l zărească; și trec nouă zile pînă se apucă să iasă toate vietățile din pămînt, ca semn de bună veste că n-are să piară pămîntul.

Și de aceea de la Baba Dochie, cea mai strașnică dintre babe, sînt nouă zile pînă la Sîn-Toader, și de la Sîn-Toader sînt nouă zile pînă la Alexe, omul lui Dumnezeu, și de la Alexie nouă zile pînă la Buna-Vestire.⁴⁸

Atît din legenda aceasta, cît și din celelalte două cari s-au reprodus mai sus, rezultă că Sîn-Toader, despre care ne-a fost pînă aci vorba, nu e un sfînt în înțelesul bisericesc, adică un bărbat care ar fi trăit cîndva și în urma faptelor sale ar fi fost declarat de către biserică ca sfînt, ci pur și simplu o ființă mitologică.

Au existat însă, după cum prea lesne ne putem încredința din cărțile bisericești, mai multe persoane, mai mulți bărbați cari s-au chemat Teodor, pe românește Toader, Todor și Tudor, și pe cari biserică creștină i-a declarat ca sfinți.

Pe unul dintre acești sfinți, și anume pe Teodor Tiron, care cade la 17 februarie, biserică încă îl serbează în fiecare an în simbăta cea dintîi a Păresimilor.

Însă pe cînd biserică serbează amintirea numai a unui singur Sîn-Toader, și anume a celui bisericesc, pe atunci poporul de rînd sub una și aceeași numire de Sîn-Toader îi serbează pe amîndoi. Ba, după cum ne vom convinge din cele ce se vor expune mai la vale, poporul îl serbeză pe cel dintîi, adică pe cel neadevărat, pe cel mitic, cu mai mare sfințenie decît pe cel adevărat, pe cel recunoscut ca atare de biserică.

Iar serbarea acestui îndoit sfînt se întîmplă, și mai cu seamă de către femei⁹, parte prin abținere de la lucrul de casă, și mai ales de la tors și cusut, apoi prin neprepararea leșiei pentru spălatul cămășilor¹⁰, prin participarea la serviciul dumnezeiesc¹¹, care se săvîrșește în această zi pretutindenea în toate bisericile¹², precum și prin aducerea de sacrificii și pomenirea celor răposați.¹³

Cine se încumetă și lucrează în ziua acestui sfînt, acela nu numai că e blăstămat de Sîn-Toader¹⁴ nu numai că-i amorțesc mîinile¹⁵, ci foarte lesne i se poate întîmpla ca să fie lovit și omorit de caii lui Sîn-Toader¹⁶, cari sînt foarte răi la lovituri.¹⁷

Și mai ales dacă vreo fată mare necinstește prin vreun lucru femeiesc nepotrivit ziua aceasta, atunci Sîn-Toader trimite pe caii săi, cari, prefăcuți în cei mai voinici și frumoși feciori, o pîdesc și, sub pretext că vor s-o petreacă la joc, o răpesc. Și nici o fată nu poate scăpa de dinșii, doară numai în cazul acela cînd, prigonită fiind, ajunge acasă la sine și răstoarnă toate vasele cu gura în jos. Din cauza aceasta apoi nici o fată mare nu părăsește bucuroasă casa în ziua de Sîn-Toader.¹⁸

Și deoarece Sîn-Toader e considerat ca o zi de sărbătoare, de aceea atît în ajunul cît și în decursul zilei sale există o mulțime de datine și credințe.

Așa, după credința unor români din Bucovina, Sîn-Toader e dezlegătorul fierturii, căci pînă la Sîn-Toader unii dintre dinșii postesc fără fiertură, adică numai cu malai, pîne, pepeni, curechi, etc., după Sîn-Toader are fiecare drept de a fierbe mîncare.¹⁹

În ziua de Sîn-Toader se slobod în unele părți caii la păscut.²⁰

În ajunul, precum și în ziua de Sîn-Toader, este în cele mai multe părți locuite de români datina de a se culege iarbă mare, numită altmîntrelea și oman sau homan, lat. *Inula Helenium L.*, pentru spălarea capului²¹ spînz, lat. *Helleborus viridis*, pentru înerbarea sau spînzirea vitelor,²² apoi și alte plante, precum bunăoară iarbă lui Tatin, latin. *Symphytum officinale L.*, care e bună pentru vătămătură.²³

Toate simbetele din Păresimi, afară de simbăta Paștilor, sînt menite pentru pomenirea morților, din care cauză se și numesc ele și *simbetele morților*.

Deci în simbăta cea dintii, în care pică Sin-Toader și care se numește, pe lângă Simbăta lui Sin-Toader, și Simbăta morților, se încep sau se pornesc pomenirile sau parastasele pentru cei răposați.²⁴

Afară de legende, datinele și credințele înșirate pînă aci, mai sînt încă și multe altele, care asemenea sînt uzitate în ajunul și în ziua de Sin-Toader, precum: caii lui Sin-Toader, spălarea capului, tunderea vitelor, coliva lui Sin-Toader, incurarea cailor, înfrățirea și însurățirea, vrăji și farmece și bulciul Sin-Toaderului. Însă despre toate acestea se va vorbi mai pe larg la locul său în capitolele ce urmează mai la vale.

NOTE

1. Uzitat în Banat, com. de E. Hodoș.
2. Uzitat de asemenea în Banat, com. de dl. At. Marienescu.
3. Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*; Aurel Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan de lângă Oravița*, publ. în *Familia*, Oradea Mare, an. XXVI, 1890, p. 6: „Sin-Toaderul cel mare, simbăta întâia din postul cel mare”.
4. După spusa românilor din Bucovina, și anume: a celor din Pătrăuți, distr. Suceava, com. de Vict. Morariu; a celor din Udești, com. de Darie Cosmiuc; a celor din Siret, com. de Orest Dlușanșchi, preot; a celor din Tereblecea, dict. de Natalia Nimigean: „Sin-Toader pică totdeauna în simbăta întâia din Postul mare”; a celor din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă: „Sin-Toader se serbează în simbăta din săptămîna întâia a Postului mare”; a celor din Iordănești, sat din distr. Storojinețului, com. de Toader Tovarnițchi, stud. gimn.: „Sin-Toader îl țin oamenii pe la noi în simbăta întâia a Postului mare”; a celor din Fundu Sadovei, com. de Toader Luncan: „Sin-Toader pică totdeauna simbăta în săptămîna întâia a Postului mare”; a celor din Reusenii, com. de Vas. Pop: „Sin-Toader pică simbăta în săptămîna mare”. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, Muntenia, com. Brastavăț, jud. Romanați: „Sin-Toaderul se serbează de popor în simbăta primei săptămîni a Păresimilor”; com. Dioști, pl. Cîmpu, jud. Romanați: „Sin-Toader se ține în întâia simbăta din postul Paștelui”; com. Albeni, jud. Gorj: „Sin-Toader se serbează în prima simbăta din Postul Paștilor”; com. Lăunele de Jos, jud. Argeș: „Sin-Toader se serbează în simbăta întâia din Postul mare”; com. Rîjlețu – Vieroi, jud. Olt: „Sin-Toader se serbează în fiecare an în simbăta din săptămîna întâia a Postului Paștilor.” *Idem de eadem*: Moldova, com. Valea Glodului, jud. Suceava: „Sin-Toader se ține în simbăta întâia a Postului mare”. Din mss. d-lui I. Pop – Reteganul, Transilvania, com. Păucenești: „Simbăta cea dintii din Postul Paștilor e simbăta lui Sin-Toader”.
5. După spusa românilor din Mitocu Dragomirnei, dict. de Maria Romaș, com. de Alex. Romaș: „Sin-Toader se serbează în întâia simbăta a Postului mare, înainte de Baba Dochia”; a celor din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „Sin-Toader se serbează la sfîrșitul Babei Dochie, simbăta în săptămîna întâia din Postul mare”.
6. Com. de d-l G. Coșbuc.
7. G. Coșbuc, *Tradiții și legende din popor*, publ. în *Albina*, revistă enciclopedică populară, an. I, București, 1898, p. 641-642.
8. G. Coșbuc, *Tradiții și legende din popor*, publ. în *ziar cit.*, p. 643.
9. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În ziua de Sin-Toader nu se prea lucrează, ca și în ziua de Filipi”; a celor din Vicovul de Sus, sat în ținutul Rădăușului, com. de Const. Vasilovici, stud. gimn.: „Ziua de Sin-Toader o serbează atît femeile, cit și bărbații”; a celor din Iliești, com. de V. Botezat: „Ziua lui Sin-Toader o serbează mai cu seamă femeile”; a celor din Gura Humorului, com. de Emilian Netea, stud. gimn.: „Sin-Toader îl serbează femeile pentru diferite pericole”.

10. Dat. rom. din Măzănăești, com. de I. Butnariu: „În ziua de Sin-Toader nu torc femeile, nici nu fac leșie pentru a spăla cămășile.”
11. Dat. rom. din mai toate com. din Bucovina, așa din Pătrăuți, com. de Sim. Holca, stud. gimn.: „Oamenii și femeile se duc în ziua de Sin-Toader la biserică”; a celor din Măzănăești, com. de Victor Moldovan: „Pe Sin-Toader îl serbează oamenii prin aceea că se duc la biserică.”
12. În Bucovina, com. Stupca, com. de On. Căilean: „În ziua de Sin-Toader unii oameni lucrează, iar alții nu, și la biserică se face slujbă.” În Banat, com. de Ios. Olariu: „Simbăta serbează toate românele noastre pe Sin-Toader, care se crede cel mai mare între Sin-Toaderii...” Și Sin-Toader se serbează tocmai în acea zi și de biserică cu slujbă prescrisă în Triod.”
13. Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Sacrificarea și mîncarea pogacei cu miere de stup la Sin-Toaderul cel mare întru sănătate.”
14. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de Pavel Scripcariu: „În săptămîna cea dintii a Postului mare nu torc femeile seara, fiindcă moșneagul Sin-Toader sade în cotruță și, văzîndu-le torcînd, le blestemă”; a celor din Costina, com. de V. Huțan: „Femeile cred că în săptămîna, în care pică Sin-Toader, nu e bine a se toarce seara pentru că Sin-Toader ar șede în vatră și, văzîndu-le, le-ar blestema.”
15. Cred. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Gușet: „În ziua de Sin-Toader nu se prea lucrează. Femeile cari lucrează le amorteșc minile.”
16. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul. – Dat. rom. din Banat: „În ziua de Sin-Toader femeile și fetele nu lucrează nimic lucru de casă, căci se tem de caii lui Sin-Toader”; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Ruptura, jud. Mehedinți: „Simbăta de la începutul Postului Paștelui se ține în credință că-i omoară Caii lui Sin-Toader, dacă lucrează sau dacă ies afară noaptea și nu se spală pe cap cu homan.” Vezi mai pe larg în *Caii lui Sin-Toader*.
17. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Dioști, pl. Cîmpu, jud. Romanați: „Sin-Toader e rău de lovitură.”
18. W. Schimdt, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Rumänen Siebenbürgens*, Hermanstadt, 1866, p. 6.
19. Cred. rom. din Broscăușul Vechi, dict. de Palagia Onciul și com. de G. Palamarcu, stud. gimn.
20. Dat. rom. din Straja, sat în distr. Rădăușului, com. de I. Dan, stud. gimn.; Dim. Dan, *Com. Straja*, p. 95: „În ziua de Sin-Toader (1 martie) fetele trebuie să se laie pînă în ziuă, ca să le crească părul ca cozile cailor, că dacă n-ar face-o aceasta, atunci caii, pe cari îi mină Sin-Toader la pascut, le-ar paște cozile. În acea zi se slobod caii la pascut.”
21. Dat. rom. din Muntenia și Banat. – Avr. Igna, *Credințe pop. din com. Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 92.
22. Dat. rom. din Banat, com. de dl. Ios. Olariu.
23. Dat. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Gușet.
24. Dat. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Gușet: „În ziua de Sin-Toader se pornesc parastasele”; a celor din Cupca, sat în distr. Storojinețului, dict. de Casandra Țugu: „În ziua de Sin-Toader se încep pomenile”; a celor din Lucăcești, com. de Iacob Paicu: „Din ziua Sintului-Toader se începe a se face la biserică pomenire pentru cei morți. Ziua aceasta nu este o sărbătoare legată, ci numai zi însemnată pentru prăznuire”; a celor din Iordănești, com. de T. Tovarnițchi: „Sin-Toader îl țin oamenii pe la noi în simbăta întâia a Postului mare, cînd totodată se încep și slujbele pentru cei răposați, și care se cheamă Toader își serbează și numele.”

II. CAII LUI SÎN-TOADER

Românii din unele părți ale Bucovinei cred și spun că Sîn-Toader are un cal, pe care umblă el mai cu seamă în ziua sa, adică în ziua de Sîn-Toader, călare, și calul acela e cu un corn în frunte și năzdrăvan¹, și nu bea, nici nu mănincă un an de zile nimic. În ziua de Sîn-Toader însă are voie să bea și să pască. Dar el nu paște iarbă, ca alți cai, ci numai păr de fată mare.²

Românii din unele părți ale Munteniei cred asemenea că Sîn-Toader are numai un singur cal și acela e alb.³

Românii din cele mai multe părți ale Bucovinei însă cred și spun că Sîn-Toader are mai mulți cai, pe cari îi scoate în ziua sa la păscut⁴ și la adăpat.⁵

Tot așa crede și partea cea mai mare a românilor din celelalte țări.

Așa românii din cele mai multe părți ale Munteniei spun că Sîn-Toader are mai mulți cai⁶, cari, după unii, sînt ca niște minzi de mari⁷; după alții însă, foarte mari și albi⁸ și iarăși după alții – galbeni.⁹

Românii din Transilvania spun că Sîn-Toader are șapte cai, cari sînt șapte feciori voinici și frumoși, dar cari au cozi și copite ca caii.¹⁰

În fine, românii din Banat cred și spun că Sîn-Toader are șapte pînă la doisprezece cai¹¹, cari asemenea sînt feciori frumoși, făcuți din feciorii ce și-au părăsit drăguțele, dar că au cozi și copite ca caii¹² și fiecare din ei este încins cu lanțuri.¹³

Mai departe cred și spun românii din Banat că caii lui Sîn-Toader sînt de două feluri, și anume albi și negri. Și caii cei albi prigonesc neîncetat pe cei negri și, ajungîndu-i, încep a-i mușca cu gurile și a-i bate cu copitele, și de regulă nu se lasă pînă ce nu-i înving.¹⁴

Caii lui Sîn-Toader, numiți altmîntrelea simplu și Sîn-Toaderi sau Sîm-Toaderi, au și zilele lor anumite. Ei se pun, adică cad sau se încep totdeauna în prima marți la amiază din Păresimi și țin șapte, respective opt¹⁵ sau nouă zile¹⁶, adică pînă miercuri la amiază din săptămîna viitoare.¹⁷

Cel mai mare dintre dinșii, numit Sîn-Toaderul cel mare, cade totdeauna sîmbătă după începerea lor, adică în ziua de Sîn-Toader.¹⁸

A opta zi, adică înainte de ieșirea lor, se numește ziua mare a Sîn-Toaderilor¹⁹, iar cea de pe urmă ziua celor schiopi, pentru că între caii lui Sîn-Toader se află unii și schiopi, cari nu se pot ținea de ceilalți.²⁰

Caii lui Sîn-Toader sau Sîn-Toaderii sînt foarte răi. Ei nu cruță pe nimeni, și mai ales pe fetele și muierile cari nu le țin și cinstesc zilele, și cu deosebire cari nu țin și cinstesc ziua stăpînului lor, adică a Sîn-Toaderului celui mare²¹, ci pe toți îi bat și îi calcă cu picioarele pînă ce-i lasă morți.²²

Așa femeia care cutează a lucra în ziua cea dintîi a Sîn-Toaderilor pățește foarte rău, căci seara vin Caii lui Sîn-Toader și o răpesc.²³

Iar femeia care lucrează vineri seara, spre ziua de Sîn-Toader, trebuie numaidecît să se bolnăvească, căci, pe cînd doarme ea, vin Caii lui Sîn-Toader și prind a sări și a juca pe dînsa și peste dînsa.²⁴

Însă femeile și cu deosebire nevestele cele tinere și fetele cele mari se feresesc nu numai în aceste două zile, ci și în toate celelalte zile cît țin Sîn-Toaderii, de a lucra și mai ales de a face vreo împunsătură cu acul, iar bărbății de a

lucra cu secura ori cu cuțitul. Și dacă totuși se lucrează undeva, apoi la casa aceea de bună seamă că vine Sîn-Toader, pe vreme de noapte, cu lanțurile lărmuind, și leagă pe cel ce a lucrat. Iar legarea respectivului se manifestă prin dureri reumatice în mîni, picioare și la încheieturile oaselor.²⁵

Mai departe nu e bine să împungă, și cu deosebire marți, cînd se pun caii; sîmbătă, cînd e Calul cel mare; apoi marți din săptămîna viitoare, cînd ies, și miercuri și joi, cînd mai țin cei schiopi, ce nu s-au putut ținea de cei sănătoși.²⁶

Nu e bine de a toarce, a urzi și a țese cît țin Caii lui Sîn-Toader.

Care femeie toarce în răstimpul acesta, aceleia i se înșiră mațele după cum se înșiră firul din furcă după fus.²⁷

Aceleia care urzește i se incurcă Caii lui Sîn-Toader în urzeală²⁸, iar aceleia care țese în decursul întregului an i se rup firele în război (stative).²⁹

Și dacă, cu toate acestea, unele femei totuși se încumetă a toarce, atunci torc cu furca aplecată, ca să nu se împăreze caii.³⁰ Asemenea se pitulează și fusele și caierele ce le au în casă.³¹

Ba, ce este încă și mai mult, în decursul Sîn-Toaderilor, și mai ales în ziua de Sîn-Toaderul cel mare, seara, nu numai că nu e bine de a coase și de a toarce, dar nici măcar a-și petrece ori a merge în șezătoare nu este iertat, căci vin Caii lui Sîn-Toader și taie capul tuturor celor ce s-ar afla în șezătoare ori la altă petrecere.³²

În fine, în întreaga săptămîină cît țin Caii lui Sîn-Toader, nu e bine a spăla cămăși, pentru ca să nu se bolnăvească, căci le calcă caii.³³

Nu-i bine a pune cloțe (cloște), pentru că din ouăle puse pe Caii lui Sîn-Toader ies pui slabi, schilavi.

Nu este bine a da la vite sare, pentru că în decursul anului să nu se bolnăvească. Vitelor ce lucrează se poate da sare descîntată.³⁴

Nu este bine a se lăsa plămădeala pinei peste noapte, căci Toader noaptea se mîzgălește în plămădeală și pinea nu se gîcește.³⁵

Și cu deosebire nu e iertat a descînta.³⁶

Dar nu numai pentru cei ce lucrează în decursul săptămîinei cît țin Sîn-Toaderii, ci chiar pentru cei ce ies noaptea pe afară și umblă pe drumuri în această săptămîină nu e bine, căci, întîlnindu-i sau dînd peste dinșii Caii lui Sîn-Toader, îi bat și-i calcă cu picioarele pînă ce îi lasă morți.³⁷

Casa, unde vreau ei să facă rău, se crede că e o casă necinstită, că într-însa e încuibată o patimă ori un rău oareșicare, și de aceea vin ei la acea casă noaptea și umblă prin pod, pivniță, cămară, și fac, pe lingă larmă, și rău. Și de cumva unul din casnici ar îndrăzni să-i zogoană (izgonească) se bolnăvește, ori, suindu-se pe scară, cade și-și frînge vreo mîină sau picior, pentru că ei nu vin decît numai trimiși pentru cutare păcat ce l-a făcut vreun membru din casă.³⁸

Dacă Caii lui Sîn-Toader vin și dau numaidecît să intre într-o casă ca să facă rău, atunci numai așa te poți feri și scăpa de dinșii, dacă întorci toate lucrurile din casă cu gura în jos și închizînd ușa, căci ei, venind, se roagă de lucrurile din casă să le deschidă ușa, iar acelea răspund: nu pot, că-s cu fundu-n sus. Și atunci, neavînd putere să intre, se întorc și se duc înapoi de unde au venit.³⁹

Drept dovadă despre această credință foarte lătită ne poate servi și următoarea poveste din Banat:

„A fost odată o vrăjitoare și după nume au chemat-o baba Mada. Ea a descintat așa de minunat, că unde a pus ea leacul, ca foc viu a rămas.

Doi bălauri mari și lungi au adus pe baba Mada dintr-o țeară, unde ea pe toți i-a prăpădit, și apoi la noi a fugit.

Baba a avut trei nepoate de tot frumoase, pe cari ea bine le-a păzit, căci ea bine a știut că hala în multe chipuri prefăcute umblă după ele ca să le apuce. Pe seara de Sin-Todor a zis baba Mada către nepoate:

– Duceți-vă, fetelor, la moară, numai să nu vă luați furcile, că se pune Sint-Todor. Dacă vă luați furcile, fug toate zilele cele bune.

Fetele n-au ascultat-o, ci au luat furcile cu ele și, cînd au ajuns la moară și n-au aflat pe nime în moară, au intrat. Atunci cea mare a început să toarcă, dar cea mai mică așa-i spunea:

– Lasă, dodo, nu mi-ți toarce, că s-a pus Sin-Todor!

Atunci pămîntul s-a cutremurat, căci Caii lui Sin-Todor au plecat, au ajuns la moară și au bătut la ușă. Dar cea mică așa a grăit:

– Nu ieși, dodo, afară că afară e Taurul cel mare, capul lui e chip de om, dar trupul lui e chip de cal. Cînd tu la el vei ieși, el pe tine te-a prăpădi! Au nu auzi tu cum bat caii pămîntul cu copitele!

Atunci Taurul se ivi în fereastră, dar în chip de voinic frumos, cu ochii luminoși, și așa el grăia:

– Vino, fată, la mine afară, că te fac stăpînă peste o mare țeară!

Și ea pe cea mică nu o asculta, ci la el că a ieșit și Taurul pe ea a prăpădit-o.

Și Taurul s-a ivit iar la fereastră și către cea mijlocie a grăit:

– Vino, fată, tu la mine, că te fac stăpînă peste o lume, te port în papuci de aur, să fii nevasta lui Taur!

Atunci cea mai mică așa zicea:

– Nu te duce, sora mea, că pe cea mare a prăpădit-o, și ea n- a mai venit îndărăt!

Fata cea mijlocie nu asculta și la el ieșea, dar cea mică ușa iute închidea.

Atunci Taurul a venit iar la fereastră și către cea mică așa grăia:

– Vino, fată, tu afară să te fac zîna zînelor și stăpîna florilor!

Dar ea așa grăia:

– Eu la tine n-oi ieși, că stăpîna mea e Sînta Maică Vinerea, că eu la ea m-oi ruga și de tine mă va scăpa!

Atunci Taurul se minia și pămîntul cutremura și pe fat-o blăstăma. Zorile se revărsau, și cocoșii îmi cîntau, și Caii lui Sin-Todor de loc plecau, iar pe Taur l-au luat și în fundul iadului l-au înfundat, că fata tinăra a fost dată în paza Sîntei Maice Vinere.⁴⁰

O altă poveste, tot din Banat, care asemenea ne spune cum se răzbună Caii lui Sin-Toader asupra fetelor ce torc în decursul zilelor lor, sună precum urmează:

„Se zice că nouă fete mari dintr-un sat s-au dus miercuri seara, cînd credeau ele c-au ieșit Caii lui Sin-Toader, la o moară din apropiere, ca să toarcă acolo de șezătoare.

Ajunghind la moară, începură a toarce, a povesti și a glumi una despre una și alta despre alta.

Iată însă că pe la miezul nopții se trezesc cu nouă feciori frumoși, dar mari în dinți, despre cari pe unde vor fi intrat nici una din ele nu știa.

Fata cea mai mică, fiindcă era și mai curată, a văzut că feciorii ce au intrat la dinsele n-au numai cît dinți mari, ci și cozi între picioare.

Văzînd fata cozile s-a speriat, dar n-a spus nici un cuvînt, pentru că Dumnezeu i-a dat un gînd bun să zică către feciori și către celelalte fete, că ea se duce acasă după un fus gol pentru tors, dar vine iar îndărăt cît mai degrabă.

Și cum spuse ea cuvintele acestea, ieși degrabă pe ușă afară și se porni spre casă.

Ajunghind acasă, începu a povesti mamei sale toate cele ce le-a văzut la moară.

Mama sa, cum auzi cele ce i le-a povestit fata, nu se socoti mult, ci începu a întoarce toate vasele – și uneltele – din casă cu gura în jos.

Văzînd de la un timp feciorii că fata cea curată nu mai vine îndărăt, după cum le-a zis, se miniară, se prefăcură în cai și călcară apoi pe toate fetele cele ce au rămas în moară cum trieră caii în arie. După aceea le luară și le aruncară pe roțile morii, înșirîndu-le mațele pe fusul acesteia.

După aceasta plecară la fata cea curată, ca să o omoare și pe aceea. Însă cînd ajunseră la casa acesteia, o aflară încuiată, iar cînd strigară să le dea drumul ca să intre înăuntru, nu li se răspunse nici un cuvînt de om.

Văzînd caii că s-au înșelat de au lăsat fata curată necălcată de ei, au început a striga căldarea, ca aceasta să vină să le deschidă ușa.

Dar căldarea le-a răspuns că nu poate veni, pentru că e întoarsă cu gura în jos.

Strigară apoi sofeii și altele, dar toate le deteră răspunsul de mai sus.

Un hîrb de oală însă, pe care mama fetei degrabă nu-l luase în socotință, începu a troncâni prin casă și a merge către ușă ca să o deschidă. Dar degeaba, căci tocmai cînd era aproape de ușă, mama fetei îl văzu și... zup cu piciorul într-insul!... de-l sfărîmă mici bucățele.

Tocmai acumă începură și cocoșii a cînta întîia oară.

Caii lui Sin-Toader, auzînd că cocoșii cîntă, nu încercară mai mult a intra în casă, ci plecară de la ușa fetei tot forînd și nechezînd. Și așa fata cea curată rămase sănătoasă și nevătămată.⁴¹

A treia poveste, așijderea din Banat, e aceasta:

„S-au dus odată două fete la moară să macine. Moara era plină de oameni și, pînă ce le-a venit rîndul fetelor la măcinat, se făcuse noapte d-a binele.

În sfîrșit, cînd măcinase și ele, rămaseră singure, și haid să pornească împreună cătră casă. Dar iacă, în pragul morii, doi oameni se opresc și se uită la ele. Ei cam semănau la față cu doi feciori din sat. Și cum priveau așa la fete, se apropiară binișor de ele și începu să între în vorbă, ba despre una, ba despre alta, ca oamenii la moară.

Nu știu cum se făcu, că una din fete se plecă odată, ca și cînd ar ridica ceva de jos, și atunci văzu sub cămașa unuia din feciori o coadă de cal. El n-a băgat de seamă, pentru că tocmai ridea; iar fata s-a uitat bine în fața feciorului și i-a zărit dinții lui lați, ca și dinții calului.

Acum nu mai rămîne nici o îndoială că feciorul era unul din Sîntoaderi, cari dacă vreau se schimbă din cai în oameni. Ce să facă fata?

S-a prefăcut ea că mai are te miri ce lucru pe afară și a ieșit din moară. Cînd s-a văzut în largul ei, a alergat cătră casă tot într-un suflet, și la moară n-a mai venit pînă a doua zi dimineață.

Iar pe fata cealaltă Simtoaderii au omorât-o noaptea și măruntaiele ei le-au aruncat pe coperișul morii.⁴²

În fine, a patra și cea din urmă poveste, asemenea din Banat, sună așa:
„Într-o seară din Postul Paștilor se adunaseră câteva fete din sat la o șezătoare, și torceau, și glumeau, și rideau, știți ca la șezători.

Cînd își petreceau mai bine, numai ce bate cineva la ușă. Fetele strigară să între.

– Bună sara! – deteră niște feciori, pe cari fetele pînă acum pare că nu-i mai văzuseră.

– Să ne primiți și pe noi! – ziseră tot ei.

Începură feciorii să povestească și să se joace cu fetele, că unele mai ales tare erau frumoase.

Una dintre fete, mai rușinoasă de fire, ședea pe scaun și nu se juca, ci se uita cînd și cînd pe furie la feciori; deodată i s-a părut că unul din ei are o coadă de cal virită pe tureacul cizmei. Și s-a înspăimîntat fata, și-a adus aminte că era sîrbătoare, Simtoaderii, și a zis atunci soră-si, care era cu ea în șezătoare, să plece acasă că-i tîrziu. Dar soru-sa nu se grăbea, că nu pricepea.

Fata acum a început să zică întruna:

– Folomoc în foc! Gușă după ușă! Hai, soro, acasă! Folomoc în foc! Gușă după ușă! Hai, soro, acasă!

Și tot așa, tot așa, și mereu arunca în foc din caietul ei pînă ce abia de-a mai rămas ceva în furcă. Surorile erau gata să plece acasă, celelalte fete se rugau să mai stea, iar feciorii nu vreau să le lase. Ele atunci ziceau:

– Că iarăși venim!

– Că nu mai veniți! – răspundeau feciorii.

– Ba zău, venim!

– Apoi bine, noi vă lăsăm acasă! – ziseră feciorii cu viclenie, dacă voi vă înnoțați capetele brăcirilor⁴³ unul de altul și un capăt al brăcirii îl ținem noi, capătul celălalt îl țineți voi, pînă ce sosiți acasă.

– Vrem și așa! – zise fata.

Gîndeau adecă feciorii în capul lor să le poată găsi urma, de cumva fetele n-or mai întoarce la șezătoare.

Și au sosit cele două surori acasă, și iute au spus cătră mamă ce-i și cum.

Iar mama, mai ispitită decît ele, cînd a prins veste de una ca asta, degrabă a încuiat ușile și a poruncit fetelor să întoarcă cu gura în jos toate vasele cîte le aveau în casă.

Pe urmă au stins lumina și s-au culcat.

Nu prea puteau să adoarmă nici mama, nici fetele, și iacă aud prin curte lanțurile Simtoaderilor zurîind. Și vrea ei să între în casă și bat la ușă, dar nu puteau intra, că ușa era încuiată.

Simtoaderii strigă atunci:

– Vină, oală, și deschide!

– Nu pot, că-s cu gura în jos! – răspunde oala.

Și au strigat Simtoaderii la celelalte vase și blide din casă; dar toate răspundeau pe rînd: Nu pot, că-s cu gura în jos!

Nu se lasă Simtoaderii cu una, cu două, și iarăși bat la ușă și strigă:

– Tu, ciobule, de sub pat, haid și deschide ușă!

Iar ciobul, care nu era cu gura-n jos, a ascultat de sub pat și a pornit hîrcă-hîrcă prin casă, și era acum p-aci să deschidă ușa, cînd mama fetelor a strigat cătră pila din grindă:

– Sari, pilă din grindă, și sparge ciobul, că-i nemernic!

Pila repede a sărit și a spart ciobul fărîme...

Simtoaderii n-au putut intra la casa celor două surori.

Iar fetele celelalte, cari mai rămaseră în noaptea aceea la șezătoare, au fost găsite a doua zi omorîte și cu mâțele înșirate pe garduri.

Așa se răzbună Simtoaderii.⁴⁴

Cel mai bun și mai potrivit mijloc însă spre a scăpa nelegați și nevătămați de Caii lui Sin-Toader e în tot cazul serbarea zilelor lor.

Drept aceea, atît bărbații cît și femeile de pretutindenea, însă mai cu seamă cele din Banat, serbează prin nelucrare toate zilele cît durează Caii lui Sin-Toader. Dar sîrbătorile acestea nu se serbează în toate comunele române într-o formă și într-o credință, ci unele române serbează cu nelucrare numai trei zile, și și acelea nu deplin, ci numai de dimineată pînă la amiază, ori de după amiază pînă seara, pe cînd unele le serbează de marți dimineată din prima săptămînă, și către acestea și pe cei schiopi de miercuri din a doua săptămînă din Păsesimi.⁴⁵

Un alt mijloc în contra legării și vătămării din partea Cailor lui Sin-Toader e următorul:

În preseara punerii Cailor lui Sin-Toader, și anume înainte de a însera, dau românele cîte 1-2 pumni de cucuruz în știrea cailor, ca să le păzească pe ele și familia lor nevătămate.

Această cinste, dată pentru Caii lui Sin-Toader, se presupune mai bine primită dacă se duce din casă la un om ce are cai.⁴⁶

În alte părți din Banat, nu numai luni, cînd apune soarele, ci în decursul întregii săptămîni, muierile duc și dăruiesc caii de prin sat cu cucuruz, ovăz și fin, zicînd ca să fie cinstiți, zobiți, ceea ce înseamnă că puterea supranaturală atribuită semenilor lor să nu execute în mod minios, adecă să nu se năpăstuiască asupra cuiva să-l chilăvească, să-l ștegească, ori să-i facă alt rău, ci să treacă lin și cinstiți.⁴⁷

În fine, tot în Banat, este datină ca femeile să ducă în ziua de Sin-Toaderul mare cailor de la vecini zob, adecă cucuruz, ovăz și sare, ca nu cumva venind Caii lui Sin-Toader în răstimpul celor șapte zile, în cari stăpînesc ei, să facă rău oamenilor casnici, precum și vitelor și hoarelor aparținătoare casei, cu care ocaziune zic:

– Dau cailor, ca să fie zobiți, cinstiți și sârțați.⁴⁸

NOTE

1. După cred. și spusa românilor din Costina, com. de N. Nahorneac, stud. gimn.: „Românii din Costina cred că Sin-Toader are un cal năzdrăvan și cu un corn în frunte, și umblă călare pe dînsul în ziua de Sin-Toader”; – a celor din Lucăcești, com. de Iacob Paicu: „La noi în sat am auzit că Sin-Toader are numai un cal, care e năzdrăvan și cu un corn în frunte.”
2. După cred. și spusa românilor din Iliești, com. de G. Berințan, stud. gimn.
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Brastavățu, jud. Romanți.

4. După cred. și spusa românilor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „Se zice că Sin-Toader are niște cai și-i scoate în ziua de Sin-Toader la păscut.”
5. Din Bosanci, com. de Trofin Crupă: „În ziua lui Sin-Toader, duce el caii la apă dimineața, până nu a răsări soarele.”
6. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic Densusianu, com. Secu și Ialovățul, pl. Cerna, jud. Mehedinți, și com. Ciineni și Albeni, jud. Gorj.
7. *Idem de eadem*, com. Slobozia, pl. Ocolu, jud. Gorj: „Caii lui Sin-Toader sînt ca minzii. Ei se serbează sîmbătă în săptămîna întîia din Postul mare.”
8. *Idem de eadem*, com. Birca, pl. Balta, jud. Dolj.
9. *Idem de eadem*, com. Crîngeni, jud. Teleorman.
10. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Păucenești; com. de dl. G. Coșbuc din distr. Năsăudului; vezi și W. Schimdt, *op. cit.*, p. 6.
11. Com. de dl. G. Coșbuc.
12. Com. de dl. Ios. Olariu; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Cuvin, comitatul Aradului: „Știți ce sînt caii lui Sin-Toader? Ei sînt făcuți din feciorii cari și-au părăsit drăguțele.”
13. Com. de dl. E. Hodoș: „Sin-Toaderii umblă atunci nouă zile și fiecare din ei este încins cu lanțuri.”
14. Com. de dl. dr. At. M. Marienescu.
15. Sim. Manguica, *Calen. pe an. 1883*: „Sin-Toaderii sau caii lui Sin-Toader cad, adică se încep totdeauna în prima marți, la amiază, din Păresimi (întîia marți după duminica lăsatului de brînză), și țin șapte respective opt zile.”; com. de dl. Aurel Iana: „Marți, în întîia săptămîină din Păresimi, dar încă de luni, de la apunerea soarelui, se pun caii lui Sin-Toader sau Sin-Toaderii.”; S. Liuba și Aur. Iana, *Medicina populară*, credințe, datini și descîntece populare, publ. în *Familia*, an. XXVIII, Oradea Mare, 1892, p. 6: „Sin-Toaderii sau caii lui Sin-Toader cad, adică se încep totdeauna în prima marți (la amiază) din Păresimi (în prima marți după duminica lăsatului de brînză) și țin 7, respective 8 zile.”; Aurel Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan de lîngă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6: „Caii lui Sin-Toader se încep marți în prima săptămîină din post și se finesc iarăși marți a doua săptămîină.”
16. Com. de dl. E. Hodoș: „Sin-Toaderii umblă atunci nouă zile.”
17. Com. de dl. Ios. Olariu.
18. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*: „Sin-Toaderul cel mare cade totdeauna sîmbătă după începerea lor.”
19. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*.
20. Com. de dl. Ios. Olariu.
21. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Secu, jud. Mehedinți: „Caii lui Sin-Toader nu se știu ce sînt, dar se țin aici după lăsarea Postului de Paști și pot să aducă rău acelor cari nu voiesc să-i țină și să se laie cu homan, pot să aducă rău mai cu seamă femeilor însărcinate.”
22. Din Râsp. la Cest. D-lui Nic. Densusianu, com. Ilovățul, pl. Cerna, jud. Mehedinți: „Caii lui Sin-Toader se crede că calcă pe toți cari nu țin sîrbătoarea aceea, care este în prima sîmbătă după lăsatul secului de sf. Paști”; – *Ibidem*, com. Albeni, jud. Gorj: „Se crede că Sin-Toader are mai mulți cai, cari dau cu copitele în toate femeile ce lucrează în ziua lui.”
23. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Ziua primă de Sin-Toader nu se lucrează, cu deosebire muierile o serbează. Iar dacă careva cutează a lucra în aceea zi, apoi seara vin Caii lui Sin-Toader și o răpesc.”
24. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Crîngeni, jud. Teleorman: „Caii lui Sin-Toader se țin sîrbătoare vineri seara pentru femei ca să nu lucreze. Această sîrbătoare este în săptămîna mare la începutul Postului celui mare. Ca rău ce poate face la oameni e că, noaptea, pe cînd dorm acei care lucrează în acea seară, se zice că vin niște cai galbeni, sar și joacă peste ei și atunci se bolnăvesc.”
25. Com. de dl. E. Hodoș.

26. Com. de dl. Aurel Iana.
27. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Slobozia, pl. Olt, jud. Gorj: „Răul, ce aduc Caii lui Sin-Toader, mai cu seamă femeilor, este că cine toarce în aceea zi (sîmbătă din întîia săptămîină a Postului mare) i se vor înșira mațele după cum firul din furcă se înșiră după fus.”
28. *Idem de eadem*, com. Ciineni, jud. Gorj: „De urzit nu se urzește, spre a nu se incurca Caii lui Sin-Toader în urzeală.”
29. Com. de dl. Aurel Iana. Vezi și Dim. Dan: *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuți, 1894, no. 74, p. 2, „În prima săptămîină a Postului mare nu se țese, căci se crede că peste noapte ar veni Toader și ar încilci itele.”
30. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Ciineni, jud. Gorj: „Caii lui Sin-Toader se țin în întîia săptămîină a Postului Mare. Femeile dacă torc în aceste zile, torc cu furca aplecată, ca să nu se împăreze caii.”
31. *Idem de eadem*, com. Slobozia, pl. Ocolu, jud. Gorj: „În seara aceea, (adecă sîmbătă în săptămîina întîia din Postul mare) se pitulă furca, fusele și caierele ce le au în casă.”
32. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, după spusa românilor din com. Păucenești.
33. Com. de dl. Aurel Iana.
34. *Idem*.
35. Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuți, 1894, no. 74, p. 2: „În prima săptămîină a Postului mare nu se lasă plămădeala pînă peste noapte, căci se crede că Toader noaptea s-ar mîzgăli în plămădeală și nu ar găci pînea.”
36. Com. de dl. Aurel Iana.
37. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Brastavățu, jud. Romanat: „Sin-Toaderul se serbează de popor în sîmbăta primei săptămîini a Păresimilor. În aceea săptămîină oamenii zic că nu este bine a umbla noaptea, că-i întîmpină Sin-Toader cu cal alb și-i calcă.” *Ibidem*, com. Ruptura, jud. Mehedinți: „Sîmbăta de la începutul postului Paștelui se țin Caii lui Sin-Toader, căci cred că-i omoară dacă ies afară noaptea și nu se spală pe cap cu homan.” *Idem de eadem*, com. Birca, pl. Balta, jud. Dolj: „Caii lui Sin-Toader se spune că sînt niște cai albi foarte mari și că ei, cînd omul umblă în această săptămîină a lui Sin-Toader, de se va întîlni cu dînsul, îl calcă cu picioarele pînă îl lasă mort, și se ține după lăsatul secului de brînză.” Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În această zi, adecă în marțea întîia a Postului mare, nu prea ies fetele de-acasă.”
38. Com. de dl. Aurel Iana.
39. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Păucenești.
40. Com. de dl. dr. At. M. Marienescu.
41. Com. de dl. Iosif Olariu, din Maidan.
42. E. Hodoș, *D-ale Simtoaderilor*, publ. în *Tribuna poporului*, an. II, Arad, 1898, no. 135.
43. Cîngătorilor, brînelor.
44. E. Hodoș, *D-ale Simtoaderilor*, publ. *ziar cit.*
45. Com. de dl. Ios. Olariu.
46. *Idem*.
47. Com. de dl. Aurel Iana.
48. Aur. Iana, *Din credințele pop. rom. din Maidan de lîngă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, p. 6.

III. SPĂLAREA CAPULUI

Atît bărbaii cît și femeile, însă mai cu seamă copilele și fetele cele mari din cele mai multe părți ale Bucovinei, îndătimează de a se scula, în fiecare an, în ziua de Sin-Toader, des-diminează, pînă a nu răsări soarele, și anume înainte de a-și scoate Sin-Toader caili săi la pășune, precum și înainte de a da oamenii cailor de mîncare, și, după ce s-au sculat, a se spăla și a se la pe cap, anume ca să nu li se pască părul peste an, ci să crească iute și să fie cît se poate de lung și de frumos,¹ crezînd că lîndu-se în dimineața acestei zile:

Cresc cozile fetelor	și	Pletele flăcăilor
Ca cozile iepelor,		Ca coamele cailor. ²

Cine nu se scoală și nu se lă în această zi, des-diminează, pînă a nu răsări soarele, cine se scoală abia după ce și-a scos Sin-Toader caili săi la pășune sau după ce au dat oamenii cailor de mîncare, aceluia, se crede și se zice că i se pască³ părul peste tot anul⁴, sau că apucîndu-l ziua nelăut, Caili lui Sin-Toader ar veni și i-ar păste sau roade părul⁵ sau că Sin-Toader ar împiedeca copitele cailor săi în gîtele fetelor și le-ar încurca părul, și din cauza aceasta apoi părul n-ar crește⁶, ci tot anul ar avea numai niște ciupi zburliți pe cap.⁷

Lăutoarea, în care obicinuesc a se la în această zi, nu o fac ca de altă dată în decursul anului, din apă și cenușă, din cauză că simbăta aceasta, după cum am amintit și mai sus, e totodată și Simbăta morților, și lîndu-se cu lăutoare, respective cu leșie de aceasta, morții s-ar adăpa cu dînsa⁸, ci o fac de regulă din diferite buruiene și flori mirositoare⁹, și anume: din stroh, adică sfărămături de fin¹⁰, busuioc, lat. *Ocimum Basilicum* L., mintă, lat. *Mentha piperita* L., cimbrisor, lat. *Thymus serpyllum* L., toaie, lat. *Aconitum Napellus*, calapăr, lat. *Balsamita vulgaris*¹¹, căprusnic, lat. *Cirsium oleraceum* Scop¹², smeurică, lat. *Reseda odorata* L.¹³, fapnic¹⁴, leuștean, lat. *Levisticum officinale* Koch¹⁵ și hemei, lat. *Humulus Lupulus* L.¹⁶, și aceasta nu numai ca să le crească părul, ci totodată ca să fie totdeauna înflorite și îmbujorate¹⁷, adică drăgălașe ca florile, să fie luate în joc și jucate¹⁸.

Însă ele nu întrebunțează toate buruienile cîte s-au amintit, ci unele întrebunțează un fel de buruiene sau flori, iar altele alt fel, adică fiecare ce poate mai degrabă și mai lesne afla.

Pe lîngă buruienile și florile amintite în șirele de mai sus, o seamă de fete mai pun în lăutoare încă și monete de argint, anume ca să fie albe ca argintul¹⁹, iar altele chiar și lapte de iapă²⁰.

Femeile, și cu deosebire fetele, cari îndătimează a se la cu lăutoare de stroh, se scoală des-diminează pînă ce nu apucă a da oamenii cailor de mîncare, se duc în grajd, în care se află cai, respective iepe și, apropiindu-se de cozile acestora zic:

Toadere	Dă codiță fetelor
Sin-Toadere!	Cît cozile iepelor! ²¹

sau

Toadere	sau	Toadere
Sin-Toadere		Sin-Toadere
Dă fetelor		Dă-mi coada iepei
Codița iepelor. ²²		Că ți-oi da coada fetei. ²³

sau:

Coadă-n sus	Coadă fetei
Coadă-n jos	Cît a iepei. ²⁴

sau:

Toadere	Și să se lungească
Sin-Toadere	Cosița fetei
Fă să crească	Cît coada iepei. ²⁵

După aceasta, se duc la iesle, iau stroh dintr-însa cît socot ele că le va fi de ajuns, se întorc cu dînsul în casă, îl pun într-o oală cu apă la foc ca să fiarbă, și după ce a fiert de ajuns se lau cu lăutoare de aceasta.²⁶

Fetele, ai căror părinți n-au cai, se duc la ieslea boilor și dintr-aceasta iau stroh.²⁷

Fetele cari îndătimează a se la cu lăutoare de fapnic se scoală în ziua de Sin-Toader diminează tare, se duc pe imaș și sosite acolo caută fapnic și cimbrisor. După aceea, întorcîndu-se acasă, iau floare de corn și, punînd-o dimpreună cu fapnicul și cimbrisorul într-un vas, o lasă să fiarbă. Iar după ce a fiert de ajuns, iau lăutoarea din vas și turnînd-o într-o strachină, fac cruce asupra ei și, descîntînd-o, zic:

Ca floarea de corn să fie	Dar și acest cimbrisor
Scumpa noastră veselie.	S-atragă voinici cu dor,
Cum stă fapnica pe punte	Cari îi aștept după ușor!
Să stau și eu așa în frunte,	

După ce au rostit cuvintele acestea, se lau pe cap, parte ca să le crească părul frumos și parte ca să fie căutate și iubite de feciori.²⁸

O seamă de fete, din contră, se duc în seara spre Sin-Toader și caută năvalnic, lat. *Scolopendrium officinale*, și clăpusnic,²⁹ frunze de nuc și rădăcini de urzică, luîndu-și de acasă pîne și sare. După ce au ajuns la starea locului, înainte de a lua plantele acestea, pun pînea și sarea jos, însă nu toată, și bătînd mătani zic:

Eu te sorocesc	Iar tu sorocște-mă
Cu pîne și cu sare	Cu cinste și dragoste
Și cu sfintele mătane,	Și cu curățenie!

Acestea le zic fetele dacă voiesc să întrebunțeze plantele numite, și mai ales năvalnicul și clăpusnicul, spre a-și spăla părul ca să crească frumos. Iar dacă voiesc a vindeca atari bube de pe față, atunci zic:

Eu te sorocesc
Cu pîne și cu sare
Și cu sfintele mătane,
Iar tu sorocește-mă

Cu leac
Și veac,
Cu curățenie
Și cu sănătate!

Aducînd plantele acasă, le pun într-un loc anumit și apoi se culcă, iar a doua zi, des-dimineață, cum se scoală, se duc și aduc apă neîncepută, adică din fîntîna din care n-a luat în ziua aceea încă nimeni apă, și pe care o duc astfel că nu vorbesc cu nimeni.

După ce au adus apa neîncepută, pun în ea pînea și sarea, pe care au păstrat-o încă de cu seară, și plantele culese, și așa o pun la foc ca să se încălzească; iar după ce s-a încălzit, se spală cu apă de aceea.³⁰

Cele mai multe fete, cînd se spală și se lau, se roagă lui Sin-Toader ca acesta să le dea păr mare și frumos, zicînd:

Toadere,
Sin-Toadere!

Crească părul fetelor
Ca cozile iepelor!³¹

sau

Toadere,
Sin-Toadere!

Dă cosiță fetelor
Cît cozile iepelor!³²

sau

Toadere,
Sin-Toadere!

Fă să crească gîta fetei
Cît coada iepel!³³

După ce s-au spălat, unele se piaptănă în casă, iar altele ies afară și aci, pieptănîndu-se, zic:

Toadere,
Sin-Toadere,

Dă cosițe fetelor
Cît coamele iepelor.³⁴

Sau, ieșind afară și așteptînd anume pînă ce văd vreun cal și apoi începînd a se pieptăna, spun:

Toadere,
Sin-Toadere!
Dă codiță fetei

Cît coada iepel,
Să fie părul meu
În folosul lui Dumnezeu.³⁵

Fetele se lau de regulă singure.

Copilele însă se lau în genere de către mamele lor.

Deci, mai fiecare mamă, după ce și-a lăut copila, respectiv copilele și începe a le pieptăna, zice ca și fetele cele mari:

Toadere,
Sin-Toadere

Dă cosiță fetelor
Cum e coada iepelor!

sau

Toadere,
Sin-Toadere,

Dă cosiță fetei
Cum e coada iepel!³⁶

Iar cînd le împletește coada, le trage de păr, zicînd:

Coada fetei

Cît coada iepel!³⁷

sau

Toadere,
Sin-Toadere!
Dă coadă fetelor

Ca coada iepelor,
Fetei un diac,
Iar babei un colac!³⁸

După ce și-au împletit acuma cosițele și cozile, le leagă pe aceste din urmă cu păr de cal și, trăgîndu-le în jos, anume ca să crească lungi, rostesc cuvintele:

Toadere,
Sin-Toadere,

Dă cosiță fetelor
Cît cozile iepelor!³⁹

În unele părți, și mai ales din Ungaria, este datină ca, în locul mamelor, fetele singure, cari vreau să aibă păr lung, să-și tragă la Sin-Toader coadele prin fereastră. Iar lucrul acesta se întîmplă astfel: una stă înăuntru, alta afară, și cea din afară trage coada celei dinăuntru.⁴⁰

În alte părți este iarăși datină că pruncii trag de părul fetelor pe fereastră, anume ca:

Să crească coada fetelor
Cît coada iepelor.⁴¹

Orișicînd în decursul anului, atît bărbații cît și femeile, după ce s-au lăut, au datină de a se unge pe cap cu unsoare sau cu unt și abia după aceea a se pieptăna. De astă dată însă nimeni nu se unge cu nimic pe cap, crezînd că, dacă se va unge, îi va pica părul.⁴²

După ce s-au lăut și s-au pieptănat, bărbații își rătează pletele și taie păr din frunte, iar femeile și mai ales fetele își rătează puțin virful cozilor și apoi, luînd părul rătezat, îl duc și îl pun într-o bortă sau scorbura de răchită, zicînd:

Toadere,
Sin-Toadere,

Na-ți părul meu
Și dă-mi coama calului tău!⁴³

Aceasta o fac anume ca să le crească părul ca răchita de repede⁴⁴, și să nu-i doară capul peste an.⁴⁵

Tot atunci scot ele și lăutoarea și o toarnă în ieslea cailor⁴⁶ sau pe flori, și mai ales pe un trandafir, asemenea cu scop ca să le crească părul⁴⁷, sau și pe proprelele unui gard. Iar cînd o toarnă pe proprelele zic:

Cîte prople-s la gard,
Atîția pețitori să-mi vie.
Cum ține propleaua gardul
Așa să ție
Și cel ce mă va lua cu mine!⁴⁸

Acestea sînt toate datinele și credințele românilor din Bucovina cu privire la spălarea capului în ziua de Sîn-Toader, cîte le-am putut aduna pînă acuma. Însă datina aceasta e uzitată nu numai la românii din Bucovina, ci și la românii din celelalte țări locuite de dinșii.

Așa feciorii și fetele de pe sub podgoria Aradului din Banat îndătimează de a merge, în Ajunul Sîn-Toaderului, înainte de răsăritul soarelui, pe deal, după un fel de rădăcină numită iarba-vîntului, lat. *Agrostis stolonifera* L., apoi după iederă, lat. *Hedera Helix* L., și popilnic, lat. *Asarum europaeum* L. Iar după ce au ajuns la starea locului, le sapă cu un cuțit și pun în locul lor pine și sare, ca să aibă leac.

În ziua de Sîn-Toader, înaintea zorilor, se spală fiecare cu apă de pe iederă, de pe popilnic și de pe rădăcină de iarba-vîntului, în credință că peste an vor fi feriți de vînturi precum și de orice soi de bube.

Rădăcina de iarba-vîntului se păstrează și, de este cineva bolnav peste an, se afumă cu ea.⁴⁹

În alte părți, tot din Banat, fetele se duc „în noaptea de Sîn-Toader, la miezul nopții, în pădure, la locurile cunoscute unde crește omanul [lat. *Inula Helenium* L.], ducînd cu sine pine și sare. Apropiindu-se de locul cu oman, îi dăruiesc [acestuia] pînea și sarea, punîndu-le la rădăcina lui, descîntînd astfel:

Oman mare,
Domn mare!

Eu îți dau ție pine și sare,
Iar tu dă-mi o coadă de păr mare!

După aceasta, săpînd și luînd rădăcini de oman, [le aduc] acasă, le fierb și în crăpat de ziuă își spală capul cu omanul fiert; apoi, cu ochii închiși, într-aceea căutînd scurt la pămînt (spre a nu vedea vreun animal cu coada de păr scurt, miță), astfel își șterg capul și despletite se duc în grajd, unde trag calul (boul, vaca) de coadă, poftindu-și să le crească și lor asemenea de lungă coada.⁵⁰

În alte părți, așijderea din Banat, se culege în zilele cît țin Caii lui Sîn-Toader, și mai cu seamă în cele ce premerg Sîn-Toaderului celui mare, oman, creangă de măr dulce, rug întîmpinat, adică care e prins cu ambele capete în pămînt, floare de fin, și cu toate acestea fierte la un loc și făcută leșie dintr-insele fetele mari se spală pe cap.

În troaca corită, unde dimineața au de gînd să se spele, pun sapa, furca de tors, acul de cusut, cu un cuvînt toate lucrurile lor cu cari lucră peste an, în credință ca toate acestea în decursul anului să se învîrtă ușor în minile lor, adică să fie bărbate.

După ce s-au spălat, se duc cu ochii închiși în grajd și prinzînd pe un cal sau și pe un bou de coadă, zic:

Toadere,
Sîn-Toadere!

Dă-mi chica capului
Cît coada calului!

Se feresc însă foarte de a se uita la coada unui miț, cîne ori unei găini, în credință că nu numai că le pică părul, dar capătă și beteșug de cap.⁵¹

Fetele mari, cari se lau cu fărîmăturile sus arătate, neavînd vitele recerute, merg în vecinătate, ori vreunul din familie se îngrijește pînă ce trece vreo atare vită pe drum, ca să-și poată ele descînta cum doresc.

Iar după ce s-au lăut și au rostit cuvintele citate, se întorc în casă, iau leșia rămasă și, scoțîndu-o afară, o aruncă la un oltoniu sănătos.⁵²

Fetele din comuna Maidan au datină, „în ziua de Sîn-Todor, des-diminează, încă la lumină, a se spăla pre cap, punînd în apa cu care se spală muguri de pomi, în credință că, precum cresc din muguri crengi mari, așa să crească și părul lor de mare.”⁵³

Mai departe, după credința românilor bănățeni, spălarea capului cu leșie de omag, lat. *Aconitum Napellus* Cz., la Sîn-Toader, nu numai că este bună, ci „se crede că prin această spălare părul se conservă și crește mai bine și mai mare.”

În fine, „este datină [în Banat] că tot în această zi își spală fetele capul cu apa fiartă de floare de corn, tot pentru creșterea părului.”⁵⁴

În Munții Apuseni ai Transilvaniei fetele de la 14 ani în sus se spală în seara de Sîn-Toader „pe cap cu leșie făcută din propivnic sau pirlangină⁵⁵ și iederă”; iar după ce s-au spălat „își desfac chica dinainte, care era trasă peste frunte, și împreunînd-o cu chica dindărăt, se piaptănă cu cărare, în semn că de aici înainte e fată mare de măritat.

Tot cu aceeași leșie și în același timp se mai spală și membrii familiei, ca Sîn-Toaderul să-i găsească pe toți lăuți; iar mamele, spălînd pe cap fetele, acestea trebuie să rostească de trei ori următoarele cuvinte:

Sîn-Toadere,
Sîn-Toadere!

Crești cosița fetelor
Cît coadele iepelor.”⁵⁶

Fetele din Muntenia, jud. Covurlui, com. Bursucani, se lau în ziua de Sîn-Toader cu fin, ca să le crească părul, pronunțînd cuvintele:

Toadere,
Sîn-Toadere!

Dă cosițele fetelor
Cît cozele iepelor!⁵⁷

În jud. Gorj, din Muntenia, încă de vineri dimineața, foarte de noapte (pe nemîncate), mai din fiecare casă se duc prin lunci și prin cîmpii oameni, băieți și fete, să sape homan (zis și iarbă mare). A doua zi, sîmbătă, adică în ziua de Sîn-Toader, foarte de noapte (pe negură), toată lumea, dar mai cu seamă fetele mari, se scoală, fac leșie, în care fierb homan, cu care se lau apoi pe cap, și după ce împletesc, pun la cozi vițe de fuior de cînepă și rădăcină de homan, pe care le poartă toată ziua.

După ce se împletesc, ies afară, tot pe negură, și zic din gură:

Toadere,
Sîn-Toadere!

Dă-mi cosițe capului
Ca pe coada calului!

Dacă băieții din apropiere voiesc să le facă în necaz, cînd fetele pronunță versurile de mai sus, iau cite-o troacă (tivdă) și o bat în răspuns la ruga lor.

Negreșit că fetele atunci se supără și-i blastămă, fiindcă cred că le cade părul tot și rămîne capul ca troaca pelgați.

Cinepa ce o pun la coadă înseamnă, după ele, să le crească părul ca fuiorul de lung, iar iarba mare (homanul), ce se fierbe în leșie, zic că așa este obiceiul, fiindcă ajută să le crească părul frumos.

Poate că homanul să aibă vreo putere de a face să crească părul, sau pentru că este o plantă mirositoare s-a întrebuințat din vechime la spălat pe cap, dar numai în această zi; ori că, fiind o plantă care crește înaltă pînă la 2 m. s-a întrebuințat tot pentru naivitatea de a crește părul lung și repede tot ca și aceea plantă.

Dar rădăcina acestei plante nu se întrebuințează numai la spălatul pe cap în această zi, ci și la vite și orătenii. La vitele mari se dă cu porumb și la orătenii în făină muiată sau în tărîțe. Apoi parte din rădăcini se păstrează în casă peste tot anul și se aprinde din cînd în cînd, ca să miroasă frumos și să prigonească pe necurata din casă, care nu rezistă la mirosul de homan.⁵⁸

În alte părți, asemenea din Muntenia, tot poporul mic și mare se spală, în ziua de Sîn-Toader, pe cap și trup cu apă în care se toacă rădăcină de iarbă-mare sau homan, care se scoate atunci din pămînt, în credința că, făcînd aceasta, le crește părul ca coada Cailor lui Sîn-Toader și că vor fi sănătoși în decursul anului, iar în caz contrariu, adică dacă nu se vor spăla astfel, că se incurcă Caili lui Sîn-Toader în părul lor și pe unii chiar îi și omoară.

Tot în această zi și spre același scop unii dintre bărbați se tund și se rad.⁵⁹

În unele părți din Moldova fetele se scoală cu noaptea în cap și, înainte de a răsări soarele, strîng turiști de fin, fac lăutoare și, spălîndu-se pe cap, zic:

Toadere,
Sîn-Toadere!
Ia cosița fetelor,
Dă codița iepelor.⁶⁰

sau

Toadere, Sîn-Toadere!
Ia codița fetelor,
Dă codița iepelor.⁶¹

sau

Toadere,
Sîn-Toadere
Dă cosița iepelor,
Ca s-o poarte fetele,

Să crească lungă ca ața,
Moale ca mătasa,
Și cosița fetelor
Dă s-o poarte iepole!

În alte părți, tot din Moldova, iau rută cu apă și, răcindu-se, se spală pe cap de cite ori voiesc, în credința nu numai că le crește părul, dar că se vor mîntui de orice răutate și boală de cap.

După ce s-au lăut, fac o unsoare de coajă de plop cu untdelemn, cenușă de nuci și de alune, o amestecă cu untură de urs, și apoi cu unsoare de aceasta se ung pe cap. Asemenea iau untură de găină, untdelemn, miere de roi, pe cari amestecîndu-le și fierbîndu-le la un loc, se face unsoare, cu care ung apoi capul în opt zile de-a rîndul.

În fine, mamele, cari au copii mici, pun în această zi în scaldătoare pietricele și flori de fin (stroh): ca să fie copiii lor sănătoși ca piatra și drăgălași ca florile.⁶²

NOTE

1. Dat. rom., din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă: „Fetele se lau des-dimineată în ziua de Sîn-Toader, încă pînă ce nu mîncă caii, ca să nu le pască Caili lui Sîn-Toader părul, ci să le crească frumos.”; a celor din Stroești, com. de George Birtoiu, stud. gimn.: „În ziua de Sîn-Toader se scoală fetele des-dimineată, pînă ce nu a tuns nimeni cozile la cai și viței în frunte, și se spală, căci dacă se spală înainte de tăierea cozilor și a cornelor, le crește părul, iar dacă se spală după aceea, apoi le pică părul.”; a celor din Iliești: „În ziua de Sîn-Toader se scoală fetele des-dimineată pînă a nu necheza calul ca să le trezească, ci ele să-l trezească pe dînsul, și se lau cu stroh de la cai, ca să le crească părul.”; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Buluc și com. de Pavel Scripcariu: „Fetele se scoală de cu noapte, pînă nu mîncă caii, și se lau (se spală pe cap), ca să nu li se pască părul.”; și a celor din Cupca, com. de Them. Prelici, stud. gimn.: „În zorul zilei de Sîn-Toader scoală maicele pe ficele lor, spre a le spăla pe cap”...
2. Cred. rom. din Calafindești, sat în distr. Siretului, dict. de M. Molociu; a celor din Straja, com. de I. Dan: „În ziua de Sîn-Toader se lau femeile și fetele în zori de zi, pînă nu răsare soarele, ca să le crească părul ca cozile iepelor.”; din Șerbăuți, sat în distr. Siretului, com. de d-șoara Marghiolița Cernescu: „În dimineața lui Sîn-Toader se scoală fetele pînă ce nu răsare soarele și se lau pînă nu încep a ruguma vitele, anume ca să nu se rugume părul, adică să nu se scurteze, să nu pice, ci să le crească.”
3. Se mîncă, pică.
4. Cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „În ziua de Sîn-Toader se lau fetele des-dimineată, înainte de a scoate Sîn-Toader caii la pășune, căci se zice că dacă își scoate Sîn-Toader caii mai înainte de a se spăla ele, atunci li se paște părul peste tot anul”; a celor din Securiceni, com. de G. Gușet: „Fetele se lau în ziua de Sîn-Toader tare dimineață, și anume înainte de a se da mîncare la cai, cu scop ca să le crească părul pînă la briu. Dacă se lau însă după darea mîncării la cai, atunci li se paște părul”; a celor din Tereblecea, dict. de Natalia Nimigean, com. de P. Nimigean, stud. gimn.: „Fetele se lau în ziua de Sîn-Toader dimineață, înainte de ce se dă mîncare la vite, pentru ca să nu le pice părul, căci dacă mîncă vitele înainte de ce se lau, atunci li se mîncă (pică) și părul.”
5. Cred. rom. din Udești, com. de Darie Cosmiuc: „Fetele în această zi se lau înainte de răsăritul soarelui și înainte de ce mîncă caii, ca să nu le pască caii părul”; a celor din Iliești, com. de V. Botezat: „În ziua de Sîn-Toader, se scoală toți dimineață, pînă a nu se face ziua, și se lau și-și retează părul, ca să crească, căci dacă-i apucă ziua nelăuți, zic că le pasc părul Caili lui Sîn-Toader”; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Ștef. Hostiuc: „În ziua de Sîn-Toader se scoală fetele dimineață și aduc stroh de fin și se lau înainte de ce dau oamenii fin la cai, că dacă vor da oamenii înainte de ce se vor la fetele, atunci le vor mîncă caii cozile”; tot de acolo, dict. de Maria Romaș și com. de Alex. Romaș: „În ziua de Sîn-Toader iau fetele stroh de fin și-l fierb și apoi se spală și se lau cu dînsul, însă tare dimineață, înainte de a se da la cai de mîncare, și dacă nu se face aceasta, atunci Caili lui Sîn-Toader rod părul fetelor”; a celor din Pătrăuți, com. de Sim.

- Holca: „Dacă nu se lau fetele în ziua de Sin-Toader, se zice că Caii lui Sin-Toader le-ar roade cozile”; a celor din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „Fetele se scoală în ziua de Sin-Toader, des-dimineată, și se lau înainte de a răsări soarele, pentru ca nu cumva să le pască părul cailor lui Sin-Toader”; a celor din Pîrtești de Sus, com. de G. Baranai: „Ei se lau (bărbații și femeile) de dimineată, pentru că se tem să nu le pască Caii lui Sin-Toader părul, căci dacă se va scula Sin-Toader mai degrabă decît dinții și-și va adăpa caii, atunci caii lui vor paște tot părul”; a celor din Liuzi, sat în distr. Sucevei, dict. de Maria Ștefănescu, com. de Dim. Bondariu, stud. gimn.: „În ziua aceasta (de Sin-Toader), cred că trebuie să se scoale des-dimineată, pînă ce nu apucă a minca caii, fiindcă, cum se scoală mai tîrziu, caii le mîncă părul”; tot de acolo, com. de Em. Tăutul, stud. gimn.: „În ziua de Sin-Toader se scoală fetele foarte de dimineată, pînă a nu se scula caii și a minca, iar după ce s-au sculat, se spală pe cap cu apă în care au fost fierte strohurile de la cai. Nefăcînd aceasta, cred ele că Caii lui Sin-Toader le-ar paște părul.”
6. Cred. rom. din Broscăuțel Vechi, dict. de Palaghia Onciul și com. de George Palamarciuc: „Fetele se scoală în ziua de Sin-Toader în zori de zi ca să se laie, căci dacă se vor scula tîrziu, apoi cred ele că Sin-Toader împiedecă copitele cailor în gîtele lor și le incurcă părul și nu crește.”; a celor din Stupca, dict. de Maria a lui Costan Botușan: „Fetele se lau dimineată, ca să nu apuce a rînceza calul lui Sin-Toader, că apoi nu le crește părul.”; a celor din Calafindești, dict. de M. Molociu: „În ziua de Sin-Toader, des-dimineată, pînă ce nu răsare soarele și pînă a nu se scula caii, se scoală românele, însă mai cu seamă fetele, și se lau cu borș, crezînd că dacă se lau așa de dimineată le crește părul cît cozile iepelor. Iar dacă se scoală în urma cailor, nu e bine, căci atunci caii le pasc părul și nu crește.”
7. Cred. rom. din Udești, com. de G. Rotariu: „Fetele au obiceiul în dimineata Sfîntului Toader, înainte de răsăritul soarelui, de a se la și pieptăna, crezînd că dacă nu s-ar la și pieptăna atunci le-ar minca caii părul și n-ar avea păr, ci numai niște ciupi zburlite tot anul.”
8. Din Calafindești, dict. de M. Molociu: „Tot din cauza aceasta nu fac ele lăutoare (leșie) și în simbetele următoare din Postul mare, pentru că și acestea încă sînt simbetetele morților, și cine ar face-o ar comite un foarte mare păcat.”
9. Din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „Fetele se scoală des-dimineată și se spală bine și se lau cu diferite buruiene și mai ales buruiene amiritoare, pe cari le strîng peste întreg anul, anume pentru această zi.”
10. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Modest Buliga: „În ziua de Sin-Toader, dimineată, fetele se scoală în zori de zi și merg în șuri și strîng stroh, adică fin de tot măruntel, și-l pun în apă să fiarbă, și după aceea se lau, ca să le crească cozile”; a celor din Buninți, com. de V. Strachină: „În ziua de Sin-Toader se scoală fetele des-dimineată și-și fac lăutoare cu stroh de fin rămas de la cai.”; a celor din Pătrăuți, com. de Sim. Holca: „Fetele se duc, în ziua de Sin-Toader, tare dimineată, în grajd și aduc ogrinji de la cai și se lau cu dinții, ca să le crească părul ca cozile la cai”; a celor din Măzănăești, com. de I. Butnariu: „Fetele aduc stroh de fin de la cai și se lau cu el, ca să le crească părul.”; a celor din Șcheia, com. de Sim. Pop, stud. gimn.: „În ziua de Sin-Toader, înainte de răsăritul soarelui și pînă nu se dă la vite nutreț, se ia strohul din iesle și se fierbe, iar în apa aceea se lau fetele.”; a celor din Costina, com. de V. Huțan: „Fetele se scoală foarte de dimineată și se duc în grajd, iau strohuri de la vite, și anume de la cai, și le pun în apă, le lasă să fiarbă și după aceea se spală și se lau cu strohurile acelea, ca să le crească părul mare.”; a celor din Crasna, com. de Em. Iliuț: „În dimineata de Sin-Toader se duc fetele la ieslele vitelor și iau stroh și se spală, și zic că apoi nu le-ar minca părul Caii lui Sin-Toader.”; a celor din Bosanci, com. de Trofin Crupă: „În ziua de Sin-Toader se lau fetele cu stroh de fin, adică cu ceea ce rămîne de la cai nemîncat, și zic la această ocaziune să le crească părul capului ca cozile Cailor lui Sin-Toader.”; a celor din Corlata, sat în distr. Gurei Humorului, com. de G. Piersec, stud. gimn.: „Oamenii și femeile se
- scoală de noapte înspre ziua de Sin-Toader, și pun o oală cu apă la foc, și în oala aceea pun fin de acela care s-a sfărîmat cînd au dat fin la cai, sau la boi, oi și altele. Apoi, lăsînd oala să se încălzească apa dintr-însa, o iau de pe foc și se spală pe cap, pe mini, pe grumaz, crezînd că dacă s-au spălat cu apă de aceasta nu pot caii să le roadă părul în dimineata lui Sin-Toader, cînd vor merge să le dea de mîncare.”
11. Dat. rom. din Pîrtești de Sus, com. de G. Baranai: „În ziua de Sin-Toader se lau oamenii de dimineată, atît bărbații cît și femeile, și anume pun în lăutoare mai multe feluri de buruiene și flori, precum: busuioc, mîntă, cimbrisor, toaie, calapăr ș. a.”
12. Dat. rom. din Udești, com. de G. Rotariu: „În lăutoare pun fel de fel de buruieni, precum: stroh de fin, busuioc, căprusnic ș. a.”
13. Dat. rom. din Ilișești, com. de V. Botezat: „Femeile se spală în ziua aceasta cu busuioc și smeurică și spun cu ocaziunea aceasta să fie dragăstoase la lume.”
14. Dat. rom. din Securiceni, com. de G. Gușet: „În lăutoare se pun stroh de fin, flori, fapnic și altele.”
15. Dat. rom. din Stroești, com. de D. Gemeniuc: „Femeile și cu deosebire fetele se lau în ziua de Sin-Toader cu zeamă de leuștean și de mîntă.”
16. Dat. rom. din Băișești, com. de Oct. Seretean: „Fetele se scoală pe la miezul nopții și se lau cu lăutoare de hemei, iar după ce s-au lăut aruncă lăutoarea pe popciile gardurilor.”
17. Dat. rom. din Udești, com. de Darie Cosmiuc: „În lăutoarea aceasta pun ele flori și stroh de fin, ca să fie totdeauna înflorite și îmbujorate ca florile, pentru ca să le crească părul mare.”
18. Cred. rom. din Securiceni, com. de G. Gușet.
19. Dat. rom. din Buninți, com. de V. Strachină: „Înainte de ce dau fin cailor se lau și se spală, punînd încă și monete de argint în lăutoare, ca să fie albe ca argintul.”; și a celor din Liuzi, dict. de Maria Ștefănescu, com. de Dim. Bondariu: „Fetele fac asemenea ca și femeile, se lau cu troscot (rămășița finului ce rămîne de la cai) și se ating pe față cu pușori de argint.”
20. Dat. rom. din Udești, com. de D. Cosmiuc; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „Unele se spală și cu lapte de iapă, ca să le crească părul frumos.”
21. Dat. rom. din Crasna, dict. de Casandra Hurjui, com. de V. Iliuț, stud. gimn.
22. Din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin.
23. Din Măzănăești, com. de Vict. Moldovan.
24. Din Bosanci, com. de Trofin Crupă.
25. Com. de d-șoara Marghiolița Cernescu din Șerbăuți.
26. Dat. rom. din Crasna, dict. de Casandra Hurjui și com. de V. Iliuț; și din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin.
27. Dat. rom. din Crasna, dict. de Cas. Hurjui și com. de Vas. Iliuț.
28. Dat. rom. din Reuseni, com. de V. Pop.
29. Clăpusnic = crăpusnic.
30. Dat. fetelor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariu.
31. Dat. fetelor din Frătăuțel Vechi, dict. de Zenovia Rusu.
32. Dat. fetelor din Vicovul de Sus, com. de Const. Vasilovici, stud. gimn.
33. Dat. fetelor din Broscăuțel Vechi, dict. de Palaghia Onciul și com. de G. Palamarciuc.
34. Din Cupca, dict. de Casandra Țugui și com. de Them. Prelici.
35. Din Costina, com. de N. Nahorneac.
36. Din Cupca, com. de Them. Prelici.
37. Din Tereblecea, dict. de Natalia Nimigean și com. de P. Nimigean.
38. Din Șcheia, com. de Sim. Pop.
39. Din Stroești, com. de D. Gemeniuc: „Oamenii cred că Sin-Toader are nu numai cai, ci și iepe, cari au cozi foarte lungi, și de aceea zic fetele, cînd se lau, ca să le dea păr lung ca cozile iepelor.”
40. Kóvari, *Credințe populare din Farnaș*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, Brașov, 1896, nr. 282, p. 6.

41. Avram Igna, *Credințe populare*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 201.
42. Cred. rom. din Pîrtești de Jos, sat. în distr. Gurei Humorului, com. de Const. Andronic, stud. gimn.
43. Dat. rom. din Iliești: „Și oamenii își rătăcesc părul ca să crească mai frumos.”; a celor din Stupca, dict. de Maria a lui Costan Botușan: „Fetele se scoală cînd se face ziuă, string stroh de fin, își fac lăutoare, se lau pe cap, își rătăcesc părul și-l pun în răchiți.”; tot de acolo, com. de Onufr. Căilean: „În ziua de Sin-Toader string fetele, dimineată, stroh de fin, îl fierb și se lau apoi cu apă de aceea. După ce se lau, își taie cozele la cap și părul tăiat îl pun în răchiți, crezînd că făcînd aceasta le-ar crește părul capului.”
44. Dat. rom. din Buninți, com. de V. Strachină: „După aceea se piaptănă și-și taie păr din frunte și din cozi și-l pun în o borbă de răchită, ca să le crească părul ca răchita.”; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Fetele se lau în această zi înainte de răsăritul soarelui, își taie din păr și-l pun în răchită, ca să le crească părul ca răchita.”; a celor din Liuzi, com. de Em. Tăutul: „Fetele, după ce s-au gătit de spălat, taie cu foarfecele puțin păr din cap și-l pun într-o răchită, zicînd ca părul lor să crească ca crengile răchității de des și iute.”; tot de acolo, dict. de Maria Ștefănescu, com. de Dim. Bondariu: „După aceea iau foarfecele, își taie părul din frunte și coadă și-l duc într-o răchită găunoasă și-l descintă, ca să crească ca crengile răchitei de iute.”
45. Dat. rom. din Corlata, com. de George Piersec: „De asemenea se tund și oamenii și, dacă s-au tuns, pun părul într-o răchită sau în alt pom, crezînd că făcînd aceasta, crește cu mult mai degrabă. Și încă mai zic oamenii că dacă se tund sau se rătăcesc în ziua de Sin-Toader, nu-i doare capul peste an. Și de asemenea fac și femeile.”
46. Dat. rom. din Costina, com. de Nic. Nahorneac: „În ziua de Sin-Toader ies fetele din casă, des-dimineată, și iau stroh de la cai și fac lăutoare dintr-însul și se lau; iar după ce s-au lăut toarnă lăutoarea în ieseile cailor.”
47. Dat. rom. din Crasna, com. de Ion Iliuț: „În ziua de Sin-Toader se scoală fetele pînă ce nu răsare soarele, se duc și iau stroh din ieseile vitelor și-l pun într-o oală și fac lăutoare. După ce s-au lăut, varsă lăutoarea pe flori; făcînd aceasta, cred că le va crește părul.”
48. Dat. rom. din Iliești, com. de George Berințan.
49. Din mss. d-lui I. Pop. Reteganul; vezi și I. Maior, *Credințe populare din Mureș-Sincrai*, publ. în *Foaia pentru toți*, an. II, București, 1898, p. 182: „În dimineata de Sin-Toader aduc fetele din pădure potilnic, lat. *Asarum europaeum* L., și iederă, și se leșie cu apă în care s-au fiert acestea, înainte de răsăritul soarelui; căci dacă nu, le rîncează calul lui Sin-Toader.”
50. Sim. Manguia, *De însemnătatea botanice românești*, publ. în *Familia*, Budapesta, an. X, 1874, p. 562.
51. Com. de Aur. Iana, preot în Maidan, și de dl. Ios. Olariu, învăț. în pensiune, tot de acolo: „Tot simbătă în ziua de Sin-Toader fete mari se spală pe cap – se lau – cu leșie preparată și descintată cu busuic, omag, rug întîmpinat etc., pentru ca să fie frumoase, văzute și sănătoase; iar în vasul din care se lau pe cap mai pun și acul de cusut, furca de tors și alte unelte cu cari lucră, sorocind ca să fie bărbate și îndemnate la lucru peste tot anul. După ce s-au lăut, cu ochii închiși ca să nu vadă mergînd vreo găină sau atare animal cu coada scurtă, merg la grajdul cu vitele; acolo prind calul de coadă și zic:

Toadere,
Sin-Toadere,

Dă-mi chica capului
Cît coada calului!

În lipsă de cal, se servesc și de un bou.

52. Com. de dl. Ios. Olariu.
53. Aurel Iana, *Din credințele pop. rom.*, publ. în *Luminătorul*, an. X, Timișoara, 1889, no. 25.
54. *Idem*, *Din credințele pop. rom. din Maidan de lângă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6; Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Spălarea capului

cu leșie de oman (iarbă mare, lat. *Inula Helenium*) la Sin-Toaderul cel mare, pentru ca să se conserveze și ca să crească părul. Pe alocurea se spală capul cu apă fiartă de floare de corn.”

55. Propivnic sau părăngină e o iarbă cu un miros minunat, pe care o poartă nevestele și fetele în sin și care miroase numai primăvara, pînă începe cucerul a cînta.
56. T. Frincu și G. Candrea, *Românii din Munții Apuseni (moșii)*, București, 1888, p. 128.
57. E. Patriciu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălțiceni, 1895, p. 149.
58. *Românul literar*, București, 1891, nr. 12.
59. I. A. Zanne, *Proverbele românilor*, București, 1895, vol. I, p. 72: „La Sin-Toader, care cade în prima simbătă din post, copiii se tund, oamenii mari se spală pe cap, caii se taie la copite, fetele se lau cu stroh de la vite, ca să le crească părul mare și frumos.”; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rîjlețu, jud. Olt; com. Ilovăț, pl. Cerna, jud. Mehedinți: „Femeile au obiceiul, în ziua de Sin-Toader, a culege un fel de rădăcini mirositoare, homan... se spală pe cap în acea zi și au credință că crește părul capului ca coada Cailor lui Sin-Toader.”; com. Secu și Ruptura, jud. Mehedinți: „Simbăta, de la începutul postului Paștelui se ține, că cred că-i omoară Caii lui Sin-Toader, dacă ies afară noaptea și nu se spală pe cap cu homan.”; com. Lăunele de Jos, jud. Argeș: „La Sin-Toader, care se serbează în simbăta întia din Postul mare, tot poporul se spală cu iarbă-mare, căci în caz contrariu se incurcă Caii lui Sin-Toader în părul lor. Bărbații se tund și se rad.”
60. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 61; G. S. Ioneanu, *Mica colecțiune*, p. 54: „În ziua de Sin-Toader (2 martie) fetele mari se spală la cap cu iarbă mare, zicînd: «Sfinte Teodore! fă ca coadele noastre să crească ca coamele cailor»”; M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălțiceni, 1892, p. 128: „În ziua de Sin-Toader fetele se lau cu stroh de la vite, ca să le crească părul mare și frumos.”
61. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. *ziar cit.* p. 150.
62. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 62; Dim. S. Lupașcu, *Medicina babelor*, București, 1890, p. 40.

IV. TUNDEREA VITELOR

Nu mult după spălarea capului, partea cea mai mare a românilor din Bucovina îndătează de a tunde vitele cele cornute, și mai cu seamă vițelii, între coarne, precum și împrejurul acestora, și a le rătăcesc virful cozilor și ale coarnelor¹ iar pe cai și mai ales pe mînji a-i construi, adică a le tunde, respective a le rătăcesc toată coama și coada, precum și părul cel lung din frunte și de la picioare.²

Tunderea și rătăcescarea aceasta a părului se face cu scop ca acesta să crească mai mare, mai frumos și mai iute,³ iar rătăcescarea coarnelor anume ca, devenind vreun vițel sau vițică cu timpul împungători, să nu poată așa de lesne împunge și străpunge pe celelalte vite și mai ales pe oameni.

După ce au tuns acuma toate vitele cite au avut să le tundă, string tot părul tuns și-l pun sau sub tăietorul lemnului, sau îl îngroapă într-un moșinoid de furnici, anume ca vitele să se îngrășe și să fie iuți ca furnicile⁴ și aibă preț bun la vînzare.⁵

Tunderea și rătăcescarea părului însă e uzitată nu numai în Bucovina, ci și în celelalte țări locuite de români, și mai ales în Moldova⁶, Muntenia⁷, Ungaria⁸, Transilvania și în Banat, cu acea deosebire numai că în unele locuri

din cele două țări de pe urmă se efectuează simbătă înainte de săptămîna albă, iar în altele în seara lui Sin-Toader.⁹

„În ajunul Sin-Toaderului – scrie dl. T. Frîncu cu privire la românii din Munții Apuseni ai Transilvaniei – este obiceiul de a tunde viței în frunte și coama minzilor ca să le meargă bine în cursul anului. Prin tundere se mai crede că li s-ar întări coarnele, iar minzilor le-ar crește coamele stufoase.”¹⁰

În fine, în Banat mai e în seara spre Sin-Toader încă și acea datină ca să se dea sare descîntată la vitele cu cari se lucră sub decursul Sin-Toaderilor, anume ca să nu le facă Sin-Toaderii vreun rău.¹¹

În Moldova, din contră, este datină să se dea la vite sare descîntată, ca să nu le facă Sin-Toader vreun rău, în cea dintîi vineri după Sin-Toader, precum și în cea din urmă marți din luna lui martie.¹²

NOTE

1. Dat. rom. din Corlata, com. de G. Piersec: „După ce s-au lăut, tund pe boi, vaci și viței în frunte și la coarne, și le rătăază coada”; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În ziua de Sin-Toader se rătăază cozile la vite”; a celor din Siret, com. de dl. Or. Dlușanschi: „În această zi se tund viței între coarne”; a celor din Ilișești: „În ziua de Sin-Toader tund pârul de pe lingă coarnele vițelor, din frunte și din coadă, anume ca să le crească coarnele și pârul și să fie mai frumoși.”
2. Dat. rom. din Corlata, com. de G. Piersec: „După ce s-au lăut, tund caii la frunte, la coamă, la picioare și le rătăază coada”; a celor din Șcheia, com. de Sim. Pop: „În ziua de Sin-Toader se construșează minții la coamă și la coadă, iar viței se tund între coarne”; a celor din Stroiești, com. de G. Bărtol: „În ziua de Sin-Toader rătăază oamenii cozile și coamele cailor”; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „În ziua de Sin-Toader tund oamenii vitele tinere cornute pe la coarne, ca să le crească coarnele frumoș, iar minzilor le tund coama și coada, ca să crească acestea mai bine. De aceea se cheamă viței și minții, cît sînt tineri, construși.”
3. Dat. rom. din Stroiești, com. de Gemeniuc: „Pe la Sin-Toader bărbai rătăază cozile la vite, crezînd că acestea cresc apoi mai iute”; a celor din Udești, com. de D. Cosmiuc: „La vite li se taie pârul de la virful coziei, ca să crească mai bine”; a celor din Stupca, dict. de Maria a lui Costan Botoșan: „Mai demult rătăza boii și viței în frunte, ca să le crească pârul frumos”; a celor din Ilișești, com. de dl. G. Forgaciu, învățător: „Taie la vite pârul de pe frunte și le rătăază cozile, ca să crească pârul coziei mult mai frumos”; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Strugariu: „De Sin-Toader se taie la vite pârul dintre coarne, și la cai se rătăază coada și coama, ca să le crească mai mare și mai frumos.”
4. Dat. și cred. rom. din Ilișești, com. de dl. Forgaciu: „Taie la vite pârul de pe frunte și le rătăază cozile, punînd pârul acela sub tăietorul de lemne sau îngropîndu-l într-un moșinoi, crezînd că vitele se fac mai grase”; a celor din Măzănăești, com. de I. Butnariu: „Oamenii tund viței pe la coarne și le pun pârul în mușinoaie, ca să se îngreșe.”; a celor din Pătrăuț de lingă Suceava, com. de Sim. Holca: „Oamenii în ziua de Sin-Toader tund de la vitele cornute pârul de la coarne și-l pun în mușinoaie de furnici, ca să fie vitele iuți ca furnicile și să se îngreșe.”
5. Dat. și cred. rom. din Putna, com. de Nic. Goraș: „La Sin-Toader rătăază coarnele la viței, tot pârul împrejurul coarnelor și taie pârul din virful coziei, anume ca să crească mai frumos și să aibă preț la vînzare.”
6. Din Răsp. la Cest d-lui Nic. Densușianu, com. Basaraba, jud. Suceava: „În ziua de Sin-Toader tund cozile la vite și la cai, coama și coada pentru a le crește mai frumoșe.” *Idem*, com. Valea Glodului, jud. Suceava: „Este obiceiul ca în ziua de Sin-Toader să se tundă vitele între coarne și caii la cozi și coame.” *Idem*, com. Scorțaru Nou, pl. Vlădeni,

jud. Brăila: „La Sin-Toader se tund noatini.”; C.D. Gheorghiu, *op. cit.* p. 62: „În această zi se tund vitele în frunte, ca să se facă frumoșe; iar strohul (finul scuturat din iese) se strînge și se păstrează pentru scaldători.”; M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 128. „În ziua de Sin-Toader se tund vitele în frunte, să se facă frumoșe.”

7. Gr. M. Jipescu, *Opincaru*, București, 1881, p. 77: „Sin-Toader, cînd se tund ghitili între coarne, la coadă și la copită, și pârul se pune bine să nu se prăpădească ghita, or s-o mănînce lupu; oilor, să nu le fure din sare ori din lînă, că nu le merge bine; vacilor, să nu le ia din lapte, că le pierd țîța.”
8. Kôvari, *Credințe pop. din Farnaș*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, nr. 282, p. 6: „La Sin-Toader vitele cornute mai tinerele și mai mărute trebuie tunse în frunte între coarne, să nu le umple peste vară gadul.”
9. Sim. Manguica, *Calendarul pe an. 1882 și 1883*: „Retezarea coarnelor vițelor, tunderea pârului lor pe lingă coarne și tăierea pârului din virful coziei, spre a crește toate acestea mai iute și mai frumos. Toate acestea se fac pe alocurea în seara lui Sin-Toader.”
10. *Op. cit.* p. 128.
11. Sim. Manguica, *Calend. cit.*
12. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 63; G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 54: „Vinerea după Sf. Teodor și în cea din urmă marți din luna martie să se dea la vite sare descîntată, ca să nu le facă Sf. Teodor vreun rău.”

V. COLIVA LUI SÎN-TOADER

Românii din cele mai multe părți, atît din Bucovina cît și din celelalte țări locuite de dinșii, au datină de a duce în fiecare an, în ziua de Sin-Toader, grîu fier, numit colivă la biserică.¹

Datina aceasta, după cum ne spune o legendă din Bucovina, datează tocmai de pe timpul lui Sin-Toader.

Iată și legenda respectivă:

„Cică la începutul creștinismului era un împărat păgîn, care ura foarte tare pe creștini și nu o dată îi chinuia și-i pedepsea foarte crîncen, cugetînd că prin aceasta îi va stîrpi de pe fața pămîntului. De la o vreme însă, văzînd că creștinii din zi în zi tot mai tare se înmulțesc și că el nu-i poate de ajuns pedepsi și stîrpi, și-a pus într-o zi în gînd ca să-i spurce pe toți. Și cum și-a pus în gînd așa a și făcut. A poruncit ostașilor săi pe la începutul postului mare, cînd toți creștinii posteau și se curățeau de păcate, să facă mai multe cuptoare de pîne spurcată, adică amestecată cu sînge, precum și alte mîncări și băuturi asemenea spurcate. Iar după ce au sfîrșit ostașii de copt pînea cea spurcată, a poruncit tuturor neguțitorilor de pîne să strîngă pînea lor și să se vîndă numai pîne împărătească, prea bine știind că creștinii, neavînd ce mîncă, vor fi nevoiți să cumpere și să mănînce pîne de a lui, și mîncînd se vor spurca, și atunci se vor face păgîni ca și dînsul!

Și într-adevăr că, oprind el neguțitorilor să vîndă pîne și alte mîncări și băuturi de sec și curate, și întinzînd numai marfă de a sa spre vînzare, creștinii fură de la o vreme nevoiți să cumpere și să mănînce pîne de cea spurcată de-a împăratului. Însă Dumnezeu, văzînd această apucătură neomească a împăratului, nu-i veni nicidecum la socoteală, și de aceea n-a lăsat

pe creștini ca să se spurce, ci se arată într-o noapte unui creștin, anume Toader, în vis, și-i zise să meargă pînă la vlădica, să-i spuie ca să puie să tragă clopotele, să se adune toți creștinii la un loc și, după ce s-or aduna, să le zică ca să nu mai cumpere și să mănince pîne de-a împăratului, că toată e spurcată.

Toader, fiind un creștin foarte evlavios și cu frica lui Dumnezeu, cum s-a făcut ziuă, îndată s-a și dus la vlădica și-i spuse din fir în păr toate ce avu să i le spuie.

Vlădica ascultă cu luare-aminte pînă la sfîrșit toate cele ce i le spuse Toader, iar la urmă, după ce a sfîrșit, îl întrebă: cine este el, că poartă grijă de turma lui Hristos.

Toader îi răspunde, zicînd:

– Eu sînt ales și trimis de Dumnezeu spre ajutorul creștinilor, să-i feresc pe dînșii și pe sfinția voastră ca să nu vă spurcați și necinstiți, mîncînd pîne de-a împăratului!

– D-apoi bine, – zise vlădica mai departe, – cu ce să hrănesc eu pe toți creștinii, și mai ales pe nevoieșii și săracii cari numai cu cumpăratul se nutresc?

– Cu ce? ... cu pește și cu grîu fiert și amestecat cu miere! – răspunse Toader. Dacă le vei da grîu fiert și pește, nu se vor spurca și nici de foame nu vor muri, și atunci mare le va fi mîngăierea că i-ai ferit ca să nu-și pîngărească sufletul!

Și cum a spus Sin-Toader, căci creștinul acela era Sin-Toader, așa a și făcut vlădica, și creștinii nu avură lipsă să cumpere și mai departe pîne de-a împăratului.

Și așa șezură bucatele împărătești o săptămînă întreagă, fără ca să se uite cineva la dinsele și să le cumpere.

Văzînd ostașii de la o vreme că numai degeaba stau cu pînea de vînzare, că nimeni nu vine s-o cumpere, au mers la împăratul și i-au spus că nimeni nu voiește să cumpere pîne de-a lui.

Împăratul, auzind aceasta, s-a făcut foc și pară de minie, dar nu zise nimic, fără numai atîta ca să mai stea încă o săptămînă și apoi va vedea ce-a face.

Ostașii mai stătură o săptămînă, dar tot degeaba, căci nu numai că nu venea nimeni să cumpere, dar nici chiar nu se uita la pîne.

După ce a trecut acuma și a doua săptămînă și a văzut împăratul că nimeni nu vine să-i cumpere pînea, fiindcă creștinii se nutreau cu pește și cu grîu fiert, a poruncit să încarce toată pînea în harabale și să o ducă să o arunce în apă, ca să o mănince peștii și să se spurce aceștia.

Astfel a spurcat el tot peștele.

Sin-Toader, văzînd aceasta, i-a făcut pe creștini iarăși luători de seamă ca să nu mănince mai mult pește, că acuma și acesta e spurcat.

Și creștinii, ascultîndu-l pe Sin-Toader, s-au hotărît să nu mănince nici pește, ci numai grîu fiert.

De atunci apoi și pînă în ziua de astăzi nu obicinuesc oamenii a mînca pește în decursul postului mare, afară de Florii și de Buna-Vestire, crezînd că numai în aceste două zile e bine de mîncat, iar în celelalte e spurcat.

Și tot de atunci se trage și obiceiul, că duc oamenii în fiecare an în ziua de Sin-Toader colivă, adică grîu fiert și îndulcit cu miere, la biserică.²

Grîul, respective coliva, despre care ni-i vorba, se pregătește în cele mai multe părți astfel: se pisează bine în pîuă, se cerne și se pune apoi la foc să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, se frămîntă puțin și se pune și puțină sare în el. Astfel pregătit, se pune într-o strachină, se netezește bine pe deasupra și apoi se duce cu strachină cu tot la biserică.³

Unele femei mai cunoscătoare și mai pricepătoare în ale pregătirii bucatelor, prin urmare și a colivei, după ce au fiert grîul cumsecade și după ce l-au frămîntat de ajuns, îl amestecă cu puțină miere, ca să fie mai dulce și mai gustos la mîncare, iar după ce l-au pus în strachină sau într-un talger și l-au netezit, îl împodobesc pe deasupra cu miez de nucă, pe care-l așază în formă de cruce. Și așa îl duc apoi la biserică.⁴

În cele mai multe părți din Bucovina însă este datină de a duce în ziua de Sin-Toader la biserică nu numai grîu fiert, adică colivă, ci și pomeniri sau sorocouste, adică cîte un păhărel de miere, deasupra căruia se află un toiag de ceară galbenă, în unele locuri însă o lumină mare albă, apoi un șipușor de vin sau mied ori mursă și un blid cu pîne sau vreo cițiva colăcei ori franzele.

Păhărelul cu miere și toiagul de pe dînsul rămîn în biserică pînă în Joia Mare, iar blidul cu pînea și șipușorul cu vin, cari le ia preotul liturghisitor dimpreună cu ceilalți servitori bisericești, se aduc în fiecare sîmbătă ce urmează.

Toiagul, respective lumina, se aprinde în fiecare sîmbătă la sfîrșitul liturghiei, cînd se face pomenirea celor morți, pentru cari s-au și adus.⁵

În unele părți din Bucovina, în loc de așa-numitele pomeniri, sorocouste sau parastase, despre cari am vorbit pînă aci, este datină de a se duce la biserică ciur, adică un ciur sau sită în care se află puse mai multe pomeni.⁶

În alte părți, atît din Bucovina cît și Transilvania, districtul Năsăudului, pomenirile acestea se fac în decurs de șapte sîmbete, începînd cu sîmbăta din săptămîna albă, adică cu cea dinaintea postului mare, și ținîndu-se în fiecare sîmbătă următoare pînă înainte de Florii sau Dumineca Floriilor.⁷

Tot cam așa se duc sau se poartă colivele, pomenile sau parastasele acestea și în unele părți din Moldova și Muntenia.⁸ Româncele din Turcia europeană fac în ajunul onomasticeii unui cap de familie, prin urmare și în ajunul lui Sin-Toader, penderu, adică „cinci litii sau pîni (pendi arton), care, împreună cu o sticlă de vin și cu o colivă, se trimite la biserică, spre a fi binecuvîntate. Una din litii rămîne preotului, iar celelate patru se fac bucățele și se împart, în biserică și acasă. În ziua numelui se mai binecuvîntează încă o litie și încă o colivă acasă la acela a căruia e ziua numelui.”⁹

În fine, foarte mulți români din Bucovina îndătinăază nu numai de a duce colivă și pomeniri la biserică, ci totodată de a face și praznice acasă asemenea pentru aducerea-aminte și pomenirea celor răposați, și mai cu seamă acelor cari s-au chemat Toader¹⁰, precum și cei ce se cheamă Toader¹¹ și a da la ocaziunea aceasta celor sărmani nu numai mîncări și băuturi, ci și alte obiecte de pomănă.¹²

În fine e de observat încă și aceea că toți cei ce se cheamă Toader își prăznuiesc onomastica nu la ziua aniversară a vreunui din sfinți cu acest nume, ci în sîmbăta lui Sin-Toader, despre care ne-a fost pînă aci vorba.¹³

1. Dat. rom. din Bucovina, com. Costina, distr. Sucevei, dict. de Ioan Cocirlă, com. de Nic. Ciocirlă, stud. gimn. – Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Sasca, jud. Suceava: „Griu fiert, numit colivă, se duce la biserică mai cu seamă la Sin-Toader, care se serbează în simbăta din săptămîna întîia a Postului mare.”; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 150: „Sin-Toader cade totdeauna în cea dintîi simbăta din post, cînd se fierbe griu și se duce la biserică.”; – dat. rom. din Banat, com. de dl. Ios Olariu: „În ziua de Sin-Toader se duce colivă la biserică.” – Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Ducerea colivei Sin-Toaderilor la biserică totdeauna vineri după începerea Păresimilor.”
2. Din Costina, dict. de Ioan Cocirlă și com. de N. Cocirlă. Vezi și E. Baican, *Obiceiuri la români*, București, 1884, p. 16: „În ziua de Sin-Toader (care se prăznuiește în simbăta întîia a postului mare), fiecare gospodăru face colivă (griu fiert cu miere de faguri și cu miez de nucă pisată), spre aducere-aminte că Sin-Toader trăind între păgîni a sfătuit pe creștinii cari erau cu el să nu mănînce nimic de la păgîni, că erau toate lucrurile de mîncare otrăvite și necurate și, deci, pentru a nu suferi de foame, să mănînce griu fiert.”
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Sasca, jud. Suceava.
4. Dat. rom. din mai multe părți ale Bucovinei.
5. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 378.
6. Dat. rom. din Frătăușul Vechi, dict. de Zenovia Rusu.
7. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 378; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 92: „În simbelele Postului celui mare se poartă slujbele consinginelor mai de aproape, cari au răposat în decursul anului expirat începînd de la Postul mare. În simbelele morților, femeile nu ung cu lut în casă, ca să nu se ungă gurile morților cu lut. Și acei cari n-au avut nici un caz de moarte în anul trecut pomenesc pe toți morții lor în acele simbele.”
8. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Sasca, jud. Suceava: „În toate simbelele din Postul mare se duc la biserică parastase, adică cîte doi sau trei colăcei rotunzi pentru fiecare mort, dacă se poartă pentru doi sau trei morți.”; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 63-64; I. S. Negoescu, *Credințe populare*, publ. în *Gazeta poporului*, an. IV, Timișoara, 1888, nr. 17, p. 5: „Asemenea, Păresimile, în toată simbăta se duc colivi la biserică de așteptarea sufletelor pînă la Joi mari.”
9. I. Nenițescu, *De la românii din Turcia europeană*, București, 1895, p. 527, nota 1.
10. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „De la Sin-Toader încep toate praznicele dumnezeiești. Unii oameni fac în această zi și oleacă de praznic”; a celor din Volovăț, com. de I. Buliga: „Sin-Toader pică la popor totdeauna în săptămîna cea dintîi a Postului mare, și anume simbăta, și acuma fac ei cele mai multe praznice.”; a celor din Liuzi, dict. de Maria Ștefănescu și com. de Dim. Bondariu: „La Sin-Toader se pormesc praznicele.”; a celor din Broscăușul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc: „În ziua de Sin-Toader fac unii praznice, pomenind pe cei răposăți.”
11. Dat. rom. din Pătrăuș, distr. Sucevei, com. de Sim. Holca: „Oamenii cari se cheamă Toader fac în această zi prăznuire.”; a celor din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „În ziua de Sin-Toader fac praznice aceia cari se cheamă Toader.”
12. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui, com. de Th. Prelici: „În ziua de Sin-Toader se dă sărmanilor de pomană.”
13. G. Dem. Teodorescu, *Datine vechi*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. XV, R. Sărat, 1898, p. 176; Sim. Manguica, *Calendar pe anul 1882 și 1883*: „În multe comune (sate) numeroase familii sîntuiesc pe Sin-Toaderi de patroni ai casei.”

Încurarea cailor, numită și alergarea cailor, este o datină care se ține de regulă în simbăta lui Toader, sau mai bine zis în ziua de Sin-Toader, și care e uzitată mai cu seamă în Muntenia.¹

„Nu e însă [aci] vorba despre zilele onomastice ale celor vreo șapte-opt sfinți Teodori, cari se citesc în calendar, răspîndite peste toate lunile anului, ci despre întîia simbăta ce urmează după lăsata secului de postul Paștilor; nu este cutare zi din lună, ci invariabil prima simbăta din post, și mai adese în luna care ne aduce primăvara, căci martie din post nu lipsește niciodată.

Fiindcă se lasă sec de două ori, o dată de carne, altă dată de brînză, de aceea încurarea cailor se practică după localități, cînd în simbăta din săptămîna brînzei, cînd în simbăta primei săptămîni din post. Cea dintîi prevalează în unele localități pentru încurarea cailor, cea de a doua pentru obiceiul domestic al spălării capului cu iarbă-mare.”²

În unele părți, tot din Muntenia, încurarea cailor e uzitată în ziua martirului Teodor Tiron (17 februarie)³ iar în altele în ziua de patruzeci de mucenici (9 martie).⁴

În unele părți din Transilvania, precum bunăoară în Sîncel, lingă Blaj, precum și în Banat, încurarea sau alergarea cailor e uzitată în luna primă din postul mare.⁵

Încurarea cailor, după cum rezultă din cele înșirate mai sus, cade în răstimpul celor nouă zile cît durează Caii lui Sin-Toader.⁶

Totuși, ziua cea mai uzitată pentru încurarea cailor e ziua de Sin-Toader, care, după cum am văzut în cap. I, cade totdeauna în simbăta cea dintîia a Postului mare, cînd cade și Toaderul cel mare.

În această zi toți sătenii din localitățile amintite mai sus, și mai ales cei din jud. Romanai, cari au cai, ies cu dinșii la un loc deschis și acolo încep apoi a se întrece în fugă. Cine ajunge mai degrabă la țintă, acela e cîștit și sărbătorit de toți, acela cîștigă premiul, care constă mai ales în laudă.

Unii se apucă chiar și în rămășag. Aceasta însă atîrnă de regulă de la voința și starea celor ce se apucă în rămășag.⁷

Încurarea cailor, care dă ansă poporului de la țară de a ținea și a griji cît se poate de bine de caii săi peste iarnă, ca să fie cît se poate de zdraveni, voinici, tari și totodată cît se poate de sprinteni, și ca să nu-l dea nicicînd, la nici o întîmplare, de rușine, e o datină foarte veche, moștenită de la străbunii noștri.

Dovadă despre aceasta avem mai cu seamă mai multe colinde.

Așa, într-o colindă din Muntenia găsim, pe lingă faptul nepotcovirii cailor, încă și încurarea lor pe gerul cel cumplit al iernei și pe căldura cea înecătoare a verii.

Îată și colinda respectivă:

La stîlpul din grajd
Stă murgul legat,
Legat și-nfrînat.
Mult nu stă legat,

5 Că pe el mi-l scoate
Și frumos mi-l bate,
Frumușel pe spate,
Și pe el mi-l țîn

Patru aprobei,
 10 Doi de dirlogei,
 Doi de dalbe scări,
 Iar al cincilea,
 Ce stăpîn i-erea,
 Tînărul N.
 15 Pe sapă mi-l bate
 Și mi-l netezește,
 Din gură-i grăiește:
 – Paști, murgule, paști,
 Paști să mi te îngrași,
 20 Că am să te vînz
 În tîrg la Buzău
 Pe chile de griu,
 Valuri de postav,
 Nunta ca să-mi fac,
 25 Oastea să-mi îmbrac!
 Murgul, d-auzea,
 Din gură-i grăia:
 – Drag stăpîne-al meu,
 Dat de Dumnezeu,
 30 De ce să mă vinzi?
 Mai adu-ți aminți
 C-an la Bobotează,⁸
 Cînd preoți botează,
 Lumea creștinează,
 35 Io m-am întrecut
 Cu cinzeci de cai,
 Tot cai nemeșești,
 Tot misiri turcești,
 Tot cai potcoviți,
 40 Bine închingiuiți,
 Io nepotcovit
 Și nechingiuit;
 La-ntrecăt te-ai luat
 Pe ghiață lucioasă,
 45 Sticlă lunecoasă,
 Ei s-au resghinat,
 Jos că mi-au picat;
 Io, nepotcovit,
 Nainte-am ieșit;
 50 La toți am plăcut,
 Fală ți-am făcut
 Și ție
 Și mie,
 Ție de viteaz,
 55 Mie de cal bun!

Tînărul N.
 La murgul privește,
 Din gură-i grăiește:
 60 – Paști, murgule, paști,
 Paști să mi te-ngrași,
 Că eu nu te vînz,
 Ci te ispitesc
 Și glume glumesc!
 Murgu-i răspundea,
 65 Din gură-i zicea:
 – Stăpîne, stăpîne,
 Drag stăpîn al meu,
 Dat de Dumnezeu,
 M-ai mai ispitit
 70 La un mare zor
 'n luna lui coptor,
 Cu cinzeci de cai,
 Cinzeci fără cinci,
 Patruzeci și cinci,
 75 Să trecem înot
 Apa Mării Negre.
 Toți s-au înecat,
 La afund s-au dat.
 Ce sînt vinovat?
 80 Că eu te-am scăpat
 Cînd m-am piedicat
 D-o peană
 De mreană
 Și m-am poticnit,
 85 Caftan ți-am stropit,
 Caftan și cioltar,
 Galbăn buzdugan.
 Afar' d-am ieșit,
 La mal pe uscat,
 90 C-o nar-am suflat,
 Toate le-am zvîntat;
 C-o nară de foc
 Le-am zvîntat pe loc,
 C-o nară de vînt
 95 Le-am uscat curînd,
 Și, cum am putut,
 Fală ți-am făcut
 Și ție
 Și mie:
 100 Ție de viteaz,
 Mie de cal bun!⁹

O altă colindă ne prezintă incurarea eterogenă: rămășagul calului cu șoimul de vînătoare. În sfada lor, amîndoi se laudă că unul va întrece pe altul la fugă. Voinicul le satisface dorința și promite că va aduce la îndeplinire condițiunile între ei stabilite, de a pedepsi cu asprime pe cel ce se va arăta codaci:

Simbăta trecea
 Și ziua-mi sosea,
 La cîmp îi scotea
 Și mi-i potrivea
 5 Și drumul le da.
 Murgul că-și lua
 Drumul cu fuga,
 De parcă zbura;
 Ș-apoi se-ntorcea,
 10 Ca un cal cuminte,
 C-un ceas mai nainte.
 Șoimul își lua
 Cerul cu ducă
 Și pe vînt zbura;
 15 Însă rămînea
 Și întîrzia
 C-un ceas mai tîrziu,

Tot prin crîgurele,
 După păsărele,
 20 Paseri gălbioare,
 Paseri de pe mare.
 Acas' de-mi venea,
 Pe stîlp se lăsa,
 Cîntînd,
 25 Ciripind,
 Din gură grăind:
 – Stăpîne, stăpîne,
 Drag stăpîne-al meu
 Dat de Dumnezeu,
 30 Vin' de mă sluțește
 Și mă pedepsește,
 Că io am venit
 C-un ceas mai tîrziu!

Atunci calul, emblema bunătații generoase, mulțumit cu recompensa morală a victoriei, ca unul care pentru fală, iar nu pentru interes se luptase, intervine cu mîrînimie și-l roagă astfel:

Stăpîne, stăpîne,
 Drag, stăpîn al meu,
 Dat de Dumnezeu,
 Șoimul nu-ți sluți,
 5 Că ți-o trebui
 Rar, la zile mari,
 Ca a de Crăciun
 Și de Bobotează.
 La curte de-i merge
 10 Călare pe murgul,

Pe umeri cu șoimul,
 Domnul te-o vedea,
 Bine i-o părea
 Și ți-o mulțămi
 15 Și te-o dăru
 C-un dar,
 C-un cioltar,
 C-un caftan de domn,
 Taie cap de om!¹⁰

În fine, o a treia colindă, din Banat, care descrie nu numai alergarea cu caii, ci ne arată totodată și premiul ce-l va cîștiga junele care va sosi mai întîi la locul hotărît pentru alergare, sună precum urmează:

La livada, sub cetate,
 Mire tinerel!
 June mîndru calu-și bate,
 Și-l înfrînă, și-l întoarce,
 5 Roată mare ca să joace.

– Alelei, murguțul meu,
 Dar ce-i azi pe capul tău?
 Vreau să-mi joci și tu nu joci,
 Stai ca dealul, nu te-ntorci!
 10 – Alelei, stăpînul meu,

Bine știi tu că mi-i rău,
M-ai minat și m-am stricat
Cînd cu mine ai săltat
Trei părție-alăturate
15 Și trei ziduri de cetate,
Pentru fata frumușoară,
Să o iei de soțioară!
– Murgule, căluțul meu,
Ian arată pasul tău,
20 Lasă-te ca și pe vînt,
Să n-ajungi nici de pămînt,
Umbra ta să nu te-ntreacă,
Tu să-ntreci junimea-ntreagă...
Nu mă face de rușine,
25 Astăzi aș juca mai bine,
Sari, te-ntoarce cît mai poți,
Ca să-ntrecem noi pe toți.
Cine-n frunte-a alerga,
Fată mîndră-o căpăta.
30 Dacă ea ar fi a mea,
Eu în staul te-aș băga
Și ți-aș da grîu vînturat
Și vin roșu strecurat!
– De-i așa pe cum grăiești,

35 Mîna-mă-ncotro voiești!
Murgul șoim se prefăcea,
Pe toți junii-i întrecea,
Alerga ca și pe vînt,
Ajungea după cuvînt,
40 Și ușor se întindea,
Nici de iarbă atingea!
Mirele ca-n zbor se duce
Pe fătută s-o apuce,
Și de ea s-apropia
45 Și de mîna o ținea,
Și pe junii ei îi vedea
Nori din pulber prefăcînd
Și acasă re-ntorcînd.
Fata-atuncea cuvînta:
50 – Mîna mea acu-e-a ta,
Că ai cal de poți grăbi,
Cînd dușmanii vor bui,
Ca să-mi rumpă florile,
Să-ntunece zorile,
55 Ca cunune să nu fac,
Că ar vrea să nu-ți mai plac,
La-ntunerec să nu vezi,
Că ar vrea să mă și pierzi!¹¹

* Datina încurării – totdeauna favorizată de cîteva împrejurări, între cari agerimea cailor, încercirea lor, apoi desimea războaielor, marea căutare ce aveau în comerț, ca bucurîndu-se de necontestată reputațiune – datina încurării a străbătut veacurile pînă în suta XVIII, cînd, după Dimitrie Cantemir și Constantin Brâncoveanu, beii fanarioți, neputînd-o desființa, îi dau un fel de lustru.

În București, Oborul a fost continuu un tîrg însemnat de cai. Aproape de acel punct urma să se facă și încurarea de la Sîmbăta lui Toader: „Sub Ipsilanți, s-a preferit cîmpia Colentinei din josul mînaștirii Plumbuita spre satul Ștefănești. Sub Ghici, s-au făcut mai multe alergări de vară la 27 iulie, ziua Sf. Pantelimon, pe cîmpia de lîngă ospiciul și biserica comunei Pantelimon spre Cernica. Cantacuzenii au întreprins încercări pe cîmpul Cotrocenilor, în direcțiunea comunei Domnești. Din toate aceste localități uzul a consacrat cîmpia de la Tei, proprietate tot a familiei Ghica, din cauza apropierii, a bisericii, a pădurii și a lacului (...), cum și pentru cuvîntul că tot acolo se mai ținea un bilci anual, zis bilciul Drăgaica, în ziua de Sînt-Ilie (20 iulie).

În Capitală, încurarea a înflorit pînă acum vro douăzeci și cinci ani”, cînd măcelarii se întreceau „cu orzarii pe călușeii lor în buiestru, geambașii cu foștii militari în fuga mare și cu zurbagii pe deșelate”.

Și era demnă de admirat „acea aglomerare învîlmășită, unde totul se petrecea în libertate, sub arșița soarelui sau la bătaia vîntului, fără plată de intrare, fără «premiuri» în bani sau în obiecte, fără «pariuri» și fără poliție. Ca la o adevărată instituțiune democratică, lăsată numai pe seama claselor

de jos și de mijloc, participa bătrîn și tînăr, mai îmbrăcat și mai trențaros, familii întregi și individe izolate, toți voioși și zîmbitori de pășeniile unora, de triumfurile altora.

Și toți se întorceau acasă cu nespusă poftă de mîncare, fiindcă petrecuseră ziua în aer liber și curat, fără grijă și numai cu emoțiuni nevinovate.

Datina străveche, care atîta timp îmbunătățise rasa cailor românești, degenerase cu totul și ajunsese slabă petrecere de mahala, cînd imitațiunea străină veni să o reorganizeze, s-o rădăce, să-i dea alt «ifos» și s-o prefacă în așa-numitele «curse».

Curse?

La auzul acestui cuvînt poporul pufni de rîs, căci el întrebuiința cursele numai pentru prinderea șoaricilor, chiscanilor și șobolanilor. Așa s-a întîmplat cu multe neologisme, care aveau omonime în limbă.

– Nu mai e, vere Năstasă, nu mai e încurare de cai! cîcă se fac «alergări» lîngă pădurea Băneșei și unul m-a păcălit spuindu-mi că le zice «curse»!

– Da, vere Dinule, așa am auzit și eu!

– Și cum or fi, nenisorule? ce-or fi prinzînd cu ele?

– Cîcă prind bani, în loc de șoarici: bani de la cine aleargă cu caii, bani de la cine intră să privească, bani unii de la alții pe rămășaguri că pîntenogul lui Stan o să întreacă pe bidiviul lui Neacșu, ori că roibul cutăruia o să sară peste șanț mai abitir decît surul cutăruia.

Încet, încet, tranzițiunea s-a făcut și lumea s-a deprins cu noua organizare, căci nu era ceva nou, ci continuarea, sub altă formă, a vechii datine.

Alergările de cai, ca necesitate economică și ca instituțiune utilitară, urmau să fie chiar dezvoltate. De aceea s-au și admis două epoce: în locul simbetei lui Toader, alergările de primăvară și cele de toamnă, cu tendința de a fi introduse în cît mai multe localități, și nu de a le scobori la nivelul poporului, ci de a rădăca poporul pînă la nivelul lor, prin cultura și îngrijirea cailor. Și e un bine, căci obiceiul încurării, pe care-l avuseserăm înainte de alte țări, nu trebuia să dispară, ci să se premenească și să progreseze, ca multe din manifestările activității în societatea modernă.¹²

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Zănoaga, pl. Cîmpu-Romanați: „Flăcăii pe-aici au obiceiul, în ziua de Sîn-Toader, de a încura caii în onoarea lui Sîn-Toader, căci el umbla călare cînd era pe pămînt.” *Idem*, com. Dioști: „Sîn-Toader a fost un bun călăreț. El a tăiat un șarpe mare, care minca lumea. De aceea băieții, în ziua lui, se implimbă pe cai.”; *Idem*, com. Piatra, jud. Teleorman: „Oamenii în ziua de Sîn-Toader încură caii, și se ține ca sărbătoare numai pentru aceea.”; *Idem*, com. Scorțaru Nou, pl. Vlădeni, jud. Brăila: „La Sîn-Toader se ceai ... aii, cari sînt sănătoși, încălează pe ei și repezindu-i cîte o bucată de loc, ca să fie sănătoși peste an.”; com. de dl. Dr. C. Istrati: „În Muntenia și mai ales în județul Romanați există încă și acum încurarea cailor, numită și alergarea de cai, în ziua de Sîn-Toader la începutul postului mare.”
2. G. Dem. Teodorescu, *Datine vechi*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. XV, R. Sărat, 1898, p. 174.

3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Ciurari, jud. Teleorman: „Caii lui Sin-Toader se serbează la 17 februarie, când se fac alergări cu caii, fără a ști ce însemnătate au acești cai.”
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Socetu, jud. Teleorman: „La Mucenici ies băieții pe cai și fac alergări prin comună. Fetele atunci trebuie să se spele pe cap des-dimineață, căci altfel, dacă caii s-ar vedea alergând și ele ar fi nepieptănate, li se încurcă părul toată vara.”
5. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Lunea primă din postul Paștilor sau Postul mare aleargă caii și minji. Tot atunci aleargă și vitele pe uliță, ca să fie iuți peste an. Ba chiar și vițeii de un an îi prind la jug și-i aleargă pe uliță.” Sim. Manguica, *Calendarul pe an. 1883*: „Tot în această luni (adecă cea dintii din Postul mare) aleargă oamenii cu caii.”
6. Com. de dl. E. Hodoș: „Alegarea cailor în Păresimi nu-i altceva decît imitarea alergării Sin-Toaderilor pe cai în Postul mare.”
7. Com. de dl. dr. C. Istrati.
8. Anacronism:¹ Alergările cu cai se fac, după cum s-a arătat, la Sin-Toader, iar nu la Bobotează.
9. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. rom.*, București, 1885, p. 56.
10. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 63.
11. Dr. At. M. Marienescu, *Colinde*, Pesta, 1859, p. 113.
12. G. Dem. Teodorescu, *Datine vechi*, publ. în *ziar. cit.*

VII. ÎNFĂRTĂȚIREA ȘI ÎNSURĂȚIREA

O seamă de români și românce din unele părți ale Transilvaniei, Banatului și Ungariei, pe lângă datinele uzitate în ziua de Sin-Toader, cari s-au înșirat în capitolele premergătoare, mai au încă și aceea de a se prinde frați de cruce, cărora le mai zic și fărtați, precum și surori de cruce, cari se mai numesc și surate.

Frați de cruce sînt doi prietini foarte intimi, gata să sară în foc și în apă unul pentru altul.

Se mai numesc frați de cruce și fărtați din dragoste¹ iar acțiunea acestei frății sau fărtații se numește înfrățire² sau înfărtățire și însurățire.³

„Deviza fărtaților este iubirea extremă pînă la moarte. Nu se ceartă și nu se trădează, fie chiar moarte de om. Un frate de cruce valorează mai mult decît un frate de sînge. Secretele lor nimănui nu se spun.

Dacă moare unul din ei, atunci cel rămas în viață umblă cu capul gol, ca și ceilalți consingeni ai mortului, pînă îl îngroapă, ia parte la înmormîntare, duce sicriul cu alții și-i păstrează amintirea toată viața sa, zicînd: avui și eu un fărtaș și n-am avut parte de el.

Pruncii fraților de cruce nu se căsătoresc împreună, zicînd că-i păcat. De aceea sînt rari oamenii cari se prind frați de cruce, și numai multă simpatie, conviețuire, afaceri comune, motive psihice pot să determine pe doi inși sau pe două inse să se prindă fărtați sau surate.

Frații de cruce se prind sau cînd sînt prunci de la 10-16 ani, ori în junețe, înainte de a se fi căsătorit, și după ce s-au prins numai moartea îi mai poate despărți.

Prinderea se face pe pîne și pe sare și formula de jurămint este aceasta:

Eu ți-oi fi frate
Pînă la moarte.
M-oi lăsa de pîne
Și de sare mai bine,
Decît să mă las de tine!

După rostirea jurămîntului, dau mîna și frăția este încheiată.

În comunele Tomnatec, Grohot, de pe Crișul Alb, frații de cruce, cînd se prind, își împung cu un spine vîrfurile degetului mic, sîngele îl amestecă unul cu altul și astfel, dînd mîna, se sigilează frăția.

Tot în modul arătat se prind și surorile de cruce cînd sînt mici și înainte de a se mărita. Ele se întitulează: tu soră sau surată, pe cînd frații de cruce își zic: mîi frate sau mîi fărtaș.

În ținutul Tîrnavelor, pe la Lodroman, Lunca, etc. frații de cruce își zic și veri și surorile de cruce se mai numesc și verișoare.

Pe la Sibiu, în comuna Săcel, mai mulți copii în ziua de Sin-Toader se adună la un loc și ținîndu-se de mîni se învîrt pe lîngă un pom, și cei care se prind frați de cruce își adresează următoarele cuvinte:

– Frate, frate
Pînă cînd mi fi tu frate?
– Ți-oi fi frate
Pîn'la moarte!

După aceste întrebări și răspunsuri, schimbă unul cu altul niște colăcei anume făcuți de mame și astfel este încheiată frăția.⁴

În comuna Orlat, tot din Transilvania, copiii, după ce cresc mai mărișori, se prind veri prin mijlocirea unor colăcei, cari se numesc brădulete și cari se acață în pruni sau în alți arbori, cite unul pentru fiecare copil ce se prinde văr. Apoi se apucă toți de trunchiul pomului și scutură. Acela al cărui brădulete cade mai întîi este vărul cel mai mare. Și după ce s-au prins veri, trebuie să țină unul cu altul toată viața în bine și în rău.⁵

În fine, trebuie să mai amintim încă și aceea că frăția, fărtația și surăția e uzitată nu numai la românii din țările sus-numite, ci și la cei din Bucovina, Moldova și Muntenia, cu acea deosebire numai că la acești din urmă nu ni se spune în ce zi anume se face.

„A se prinde frați de cruce – scrie Vasile Alecsandri – e o datină antică, ce impune datorința de a-și da viața unul pentru altul. Legătura acestei frății se făcea prin amestecarea sîngelui. Cînd doi bărbați se decideau a se înfrăți, trebuia să-și facă ei pe brațul drept cite o tăietură în formă de cruce și să unească sîngele lor. Acest obicei mistic, carele în epoca de astăzi e mai de tot căzut, se ține negreșit de oarecari tradițiuni de pe timpul Cruciadelor, sau poate chiar de tainele introducerii cristianismului la români.”⁶

¹ Nu este anacronism: alergări de cai au loc – cum corect menționează textul popular – și la Bobotează. (N. ed.)

Și cum că într-adevăr datina aceasta trebuie să fie foarte veche la români, ne poate servi ca dovadă nu numai tradițiunea, ci și unele cîntece bătrînești precum și unele basme sau povești.

Așa un cîntec bătrînesc din Moldova, intitulat *Balaurul*, după ce ne descrie mai întîi cum un teribil șarpe

Înghițise jumătate
Trup cu arme ferecate,
Trupușor de voinicel,

încheie prin arătarea neașteptată a unui viteaz, care:

... Cu pala lui cea nouă
Pe balaur taie-n două,
Apoi trupul înghițit,
Plin de rane, otrăvit,
5 El în circă-l rădica,
Sus la stîină se urca
Și în lapte mi-l scâldea,

De venin îl curăța
Și cu viață-l dăruia;
10 Apoi, mări, cît trăia
Frați de cruce se prindea
Și-mpreună voinicea,
Pe balauri de stîrpea.⁷

Un alt cîntec bătrînesc, din Muntenia, intitulat asemenea *Balaurul*, ne spune că un voinic, care a fost așijderea înghițit pînă la jumătate de un șarpe, se tînguia și se ruga zicînd:

Tinere hușean,
Viteaz moldovean,
Ia lasă drumul
Ș-apucă cîmpul;
5 La mine te-abate
Și vin' de mă scoate
Din gură de șarpe,
Că te-oi lua frate
Și ți-oi ținea parte
10 D-acum pîn'la moarte.
Proclutul spurcat

Trupul mi-a-mbucut
Pin'la jumătate,
Mai mult nu mai poate,
15 De arme bogate
La brîu înșesate,
De paloșul lat,
Lat și ferecat.
Ia taie pe șarpe
20 Și vin de mă scoate,
Ca să scap de moarte,
Că te-oi prinde frate.⁸

Și în urmă, într-un basm, asemenea din Muntenia, intitulat *Bogdan Viteazul*, cetim:

„Zmeul sări înapoi cu groază, apoi îi zise:

– Nea Bogdane, aici e moșia noastră și dacă te-a adus Dumnezeu la noi, apoi aide să ne prindem frați pînă la moarte; vino să trăiești cu noi, și știu bine că și fraților mei o să le placă prietenia ce legăm.”⁹

NOTE

1. Frîncu și Candrea, *op. cit.* p. 126.

2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „La această zi se face în țara Hațegului înfrățire, adică feciorii se fac frați de cruce iar fetele surori de cruce.”

3. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883: „Înfărtățirea feciorilor și însurățirea fetelor (pe alocurea după Paști la Matcalău).”*

4. Frîncu și Candrea, *op. cit.*, p. 126-127.

5. Com. de dl. Romul Simu, învățător.

6. *Poezii populare ale românilor*, p. 13.

7. V. Alecsandri, *op. cit.*, p. 10-11.

8. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 449.

9. P. Ispirescu, *Legende și basmele românilor*, partea I, București, 1872, p. 134. Ce se atinge de originea acestei datine vezi B. P. Hasdeu, *Olteneștele*, Craiova, 1884, p. 79-91 și L. Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române*, București, 1887, p. 57-58.

VIII. VRĂJI ȘI FARMECE

Românii din unele părți ale Banatului, pe lângă datinele și credințele uzitate în ziua de Sîn-Toader, cari s-au înșirat în capitelele premergătoare, mai au încă și aceea de a râteza stupii, anume ca să producă în acel an multă miere și ceară.¹

Deci stăpîna casei, făcînd în ziua de Sîn-Toader sau Sîn-Toaderul cel mare, fiecărui din familie, după cum îi este vîrsta și mărimea, cite o pogace, o unge cu miere de aceasta sau și cu altă miere și o dă apoi fiecărui s-o mînce dimineață pe nemîncate², anume ca să fie sănătoși în decursul anului.³

În alte părți, tot din Banat, dacă cineva e legat sau vătămă de Sîn-Toaderi, descîntătoarea, care e chemată a descînta celor legați, face nouă turte de făină de cucuruz, pe toată turta face, apăsînd cu lingura, forma unei potcoave și zice vorbele următoare:

– Dau pentru sănătatea lui N...Sîn-Toaderului de luni turta asta, Sîn-Toaderului de marți turta asta!... și tot așa pînă la a noua turtă.

Pe urmă ia turtele, le duce la hotarul dintre două sate și, acolo ajungînd, le înfige pe toate în cite un spin.

Unele femei însă, așijderea din Banat, găsesc în cinstea Sîn-Toaderilor colaci, cari poartă deasupra urma unei potcoave.⁴

După Sîn-Toader, muierile (mamele), lăsînd puțină miere din care au uns pogacele membrilor familiei, simbătă, la Calul cel mare, ung fetele în frunte, pe piept, pe mini, pe genuchi, atunci cînd se duc la o atare petrecere.

Tot în miere de aceasta pun puțină făină de la două case ce caută una cătră alta și, mestecate cu o bucată de sare ce s-a purtat la poale de marți pînă în alta marți, fac o turtă și din asta mîncă fetele și zic:

– Precum turta asta-i dulce și o mîncă toată lumea cu drag, așa și eu să fiu dulce și văzută la cine mă vede, cu cine vorbesc, unde șed și lucrez!

Din aceasta pun apoi bucățele mici și soacrei și bărbatului în mîncare.⁵

Fetele din unele părți ale Bucovinei fac în această zi nouă turte umplute cu miere și le dau la miță ca să le mînce.

Dacă mița le mîncă pe toate nouă, se crede că în cișlegile ce urmează au de bună seamă să se mărite.⁶

Fetele din Moldova vrăjesc asemenea spre Sin-Toader fel de fel de vrăji. Așa, între multe altele, pun într-o strachină apă curată ori descîntată de o femeie, apoi busuioac, păr din cap și pieptenele cu care s-au pieptănat, și după aceasta pun strachina cu obiectele dintr-însa sub pat, în partea unde dorm cu capul, ca să le crească părul frumos și totodată să-și viseze și pețitorii.⁷

La aromânii din Epir este datină ca în ajunul Sîntului Toader să se facă un trisaliu de către acei cari se numesc Teodor.

Trisaliul constă din grîu fiert, ce se aduce spre sfințire, cînd se dă preotului și pomelnicul, ca să pomenească pe toți cei morți din acea familie.

Grîul, după ce se împărțește puțin pe la publicul din biserică, restul se aruncă pe pardoseala bisericeii și se adună de către tineri, fete sau băieți flăcăi.

Grîul acesta servește pentru scopul următor.

Cine vîiește să știe cine va fi viitoarea-i consoartă sau viitorul său soț, să fure cîte puțină făină din trei case unde au serbare de numele Teodor și din această făină să facă un colac. Fiecare dintre acei cari au adunat grîu din ajunul Sîntului Toader să puie cîte o bucată din acest colac în sin. Seara, cînd se culcă, restul colacului, împreună cu grîul cules în acea zi și cu un ulcior plin cu apă, se pun sub pernă.

Se crede după aceasta că în somn i se va arăta fata sau flăcăul, după cum persoana care doarme este flăcău sau fată – pe care îi rezervă soarta de tovarăș al vieții.

Flăcăul sau fata, cînd se culcă, gîndește de obicei cu gîndul la cine dorește și iubește mai mult, ca prin modul acesta doară se îndură și soarta spre a-i acorda dorința.

Ulciorul plin cu apă, grîul și colacul sînt simbolul îmbelșugării, prin care fata sau flăcăul caută să momească pe iubitul sau iubita sa.⁸

În fine, tot la aromânii din Turcia europeană este datină ca fetele aromâne să se adune în ajunul Sîntului Toader „împrejurul unei vetre cu foc și, după ce focul se face jăratec, aruncă fiecare pe cărbunii roșii cîte un grăunte de grîu. Stau apoi cu luare-aminte să vază al cărei fete este grăuntele care plesnește mai întîi, căci aceea se va mărita mai curînd.

Tot în ajunul Sîntului Toader, fetele pun în buzunar sau în sin cîteva grăunte de grîu din *pendertu*⁹, pentru ca după ce se vor culca cu grăuntele acestea asupra lor, peste noapte să viseze fiecare pe ursitul ei.¹⁰

Fetele cele mari și nevestele cele tinere din Banat, din contră, luînd cîte nouă grăunte de grîu din coliva care se duce în această zi la biserică, pregătesc cu dinsele mai multe fermecături pentru ca să fie sănătoase și bine văzute.¹¹

O seamă de români însă, tot din Banat, cred și spun că grîul din această colivă e bun de gustat contra frigurilor peste tot anul.¹²

NOTE

1. Com. de dl. Iosif Olariu.

2. Com. de dl. Aurel Iana.

3. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Sacrificarea și mîncarea pogacei cu miere de stup la Sin-Toaderul cel mare întru sănătate.”

4. Com. de dl. E. Hodoș.

5. Com. de dl. Aurel Iana.

6. Din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin.

7. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.* p. 150; C. D. Gheorghiu, *op. cit.* p. 62-63.

8. P. Papahagi, *Din literatura populară aromână*, București, 1898, p. 297-298.

9. Cinci litii sau pini = pendi arton.

10. I. Nenițescu, *De la românii din Turcia europeană*, București, 1895, p. 527.

11. Com. de dl. Ios. Olariu.

12. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.

IX. BULCIUL SÎN-TOADERULUI

Pe țarmul drept al Crișului Alb, din ținutul Zarandului, în Transilvania, se află o localitate însemnată, anume Hălmașu.

În localitatea aceasta se țin în decursul anului mai multe târguri sau bilciuri, la cari se adună locuitorii din 60-80 de sate aflătoare pîmprejur.

Cel mai renumit dintre toate târgurile acestea însă este bulciul Sin-Toaderului, pentru că la acest bulci există o datină, care nu se află nicăieri în alt loc la români.

E adevă datină, că la bulciul Sin-Toaderului nevestele nouă de pîmprejur, venite la țîrg, sărută pe rudenii, cunoscuți și străini, pe ulițe sau oriunde îi întîlnesc, iar aceștia le cîntesc cu bani.

De aci vine apoi că bulciul Sin-Toaderului de la Hălmașu se mai numește altmîntrelea și bulciul sărutatului, țîrgul sărutatului, țîrgul de sărutat și țîrgul nevestelor.

Iată cum ne descriu această datină curioasă dnii T. Frîncu și G. Candrea în prețioasa d-lor carte despre românii din Munții Apuseni sau despre moți:

„Cît ține fructul, – așa numesc crișenii dulcele, cărnele și cișlegile, adică timpul de la Bobotează și pînă în prima duminică a Păresimilor (Postul mare), se contractează o mulțime de căsătorii, ca pretutindenea la români, vorba ceea, un june e om ca oamenii numai după ce se însoară.

Muntenii țin mult la căsătorii și e o mare fală pentru un socru dacă are o noră frumoasă sau un ginere harnic și de neam, mergînd d-a dragul cu noii căsătoriți la țîrg, unde cunoscuții șoptesc: Cutare e nora cutăruia și i-au adus avere patru boi! Oare numai pe ea o are tată-său?

Dacă în ziua de Sin-Toader e timp frumos, bulciul de la Hălmașu geme de neveste tinere, care fiind fecioare s-au măritat în timpul fructului. La acest țîrg merg nevestele nouă din comunele Țărmure, Ociu, Ocișor, Poenari, Tuhești, Bănești, Hălmașel etc. și la care se asociază și nevestele nouă din Hălmașu.

Trebuie să însemnăm că numai nevestele cari au fost fete mari merg la țîrg, iar nu și văduvele căsătorite din nou.

Nevestele cari au soacre pleacă împreună, iar cari n-au se însoțesc cîte două și cîte trei, foarte frumos gătite și cu cununele de mirese pe cap. De multe ori le duc socrii sau chiar bărbații lor cu carul și cu căruțele pînă la Hălmașu, unde nu se preumblă deloc singure prin țîrg. Fiecare are în mînă cîte un ulcioruț frumos împetrișat și umplut cu vinars.

Ajunând nevestele la Hălmațiu, târgul are o înfățișare interesantă. Voia bună, risul și gluma e caracteristica acestui târg. Des-de-dimineată, nevestele încep a umbla prin târg însoțite de soacre sau câte două și câte trei, cari întilnind consingeni și cunoscuți, sau văzându-i din depărtare, aleargă la ei și îi sărută; iar aceștia le cinstesc cu bani, începând de la crăițari și pînă la fiorini. Cu străinii sînt în mare rezervă, căci a rămînea nesărutată e cea mai mare ocară. Numai cînd nevasta e pozitiv informată că nu va fi refuzată, sărută și pe străini. Sărutul se întîmplă pe strade, prin birturi și prin case pe la cunoscuți. După sărutat, nevasta, primind cinstea, ea mulțumește închinînd din ulcior. A nu bea înseamnă a batjocori nevasta și pe ai săi. A fi sărutat de o nevestă în Hălmațiu, la Sin-Toader, însemnează a fi un om de frunte și de omenie. Oamenii prăpădiți, ticăloșiți sau rău îmbrăcați sînt ocoliți.¹

„Mulți scriitori, mai cu seamă străini, au scris despre acest obicei și unii, dușmănoși nouă românilor, și-au bătut joc de el zicînd că târgul de sărutat s-ar fi născut în urma poftelor de cîștig a nevestelor, cari sărută pe cunoscuți ca să capete cînte; alții iarăși susțin că decadența morală i-ar fi dat naștere.

Nici una din aceste păreri însă nu este întemeiată, pentru că la târg iau parte și nevestele tinere cu stare, în rînd cu cele sărace, iar de altă parte nu s-a pomenit nicicînd ca să se petreacă lucruri rușinoase cu prilejul târgului.

Cum și în care timp și-a luat începutul acest târg nu se știe. Chiar și cei mai bătrîni oameni nu știu să deie altă deslușire, decît că așa s-au pomenit cu el. Această împrejurare ne arată că originea lui este veche.²

În privința aceasta iată ce ne împărtășesc d-nii Frincu și Candrea, în cartea d-lor sale amintită mai sus:

„Sînt unii cari cred că târgul datează din timpul în care Valea Crișului Alb ar fi fost colonizată cu moșii. Colonii întilnind pe consingeni lor în târgul de la Hălmațiu, îi sărută; iar aceștia cînteau cu bani pe cei cari se depărtase de țeara lor și astfel cu timpul datina s-ar fi generalizat.

Alții iarăși susțin că crișenii, fiind păstori, cînd ieșeau primăvara cu oile, la munte, soțiile lor îi însoțeau pînă la Hălmațiu, unde prin sărutat își luau rămas bun de la ai lor, cari în schimb le cîntea (dăruia) cîte ceva.

O altă versiune susține că această datină ar fi din timpul invaziunii turcilor, cari străbătînd pînă pe la Crișul Alb, la Ribița, Baia de Criș etc. ar fi răpit o mulțime de femei crișene, dintre cari unele, scăpînd din robie și întorcîndu-se acasă, la Hălmațiu, s-au întilnit cu cunoscuții lor, pe cari i-au sărutat de bucurie, și aceștia le-au cîstit pentru vrednicia lor că-și iubesc limba și vatra strămoșească mai mult decît orice bogăție păgîneasă.³

Dl. Ioan Slavici, scriind asemenea despre acest târg, e de părerea a doua, că adevăratul început al lui ar sta în legătură cu viața păstoraască a crișenilor.⁴

NOTE

1. *Op. cit.*, p. 54-55.

2. Silvestru Moldovan, *Zarandul și Munții Apuseni ai Transilvaniei*, Sibiu, 1898, p. 37-38.

3. *Op. cit.*, p. 56.

4. *Die Rumänen in Ungarn Sieberbürgen und der Bukowina*, Wien und Teschen, 1881, p. 126-128.

BABA DOCHIA

I. BABA DOCHIA

Baba Dochia, numită în Basarabia precum și în unele părți din Muntenia Baba Marta¹, cade totdeauna la 1 martie sau mărțișor.

Atît în Bucovina cît și în toate celelalte țări locuite de români, există despre această babă mai multe legende, sau mai bine zis o legendă în mai multe variante.

În șirele ce urmează reproducem pe rînd toate legendele cîte ni-s nouă pînă acuma cunoscute, și anume începînd mai întîi cu cele bucovinene și continuînd cu celelalte.

Prima legendă din Bucovina sună așa:

„Zice că în timpurile de demult era un împărat, și împăratul acela avea o fată foarte frumoasă și voinică, anume Dochia.

Și fiindcă Dochia era nu numai foarte frumoasă și voinică, ci totodată și isteată și cuminte, de aceea nu un fecior de împărat dorea s-o aibă de soție.

Dar tată-său nici unui fecior, din cîți au pețit-o, n-a voit să i-o dea soție, zicînd că e prea tînără și că nu i-a sosit încă timpul de măritat.

Nu mult însă după ce a fost Dochia cea de pe urmă oară pețită, avînd tatăl său război cu un alt împărat, nu știu cum și în ce fel s-a întîmplat, destul atîta că a fost învins.

Și acuma împăratul învingător nu s-a mulțumit numai cu atîta, ci știind că potrivnicul său are o fată foarte frumoasă și voinică, și isteată, și cuminte, a voit numaidecît să i-o ia.

Dochia însă, prinzînd de veste că învingătorul tătine-său voiește s-o ia cu nepusa-n masă și că nu e alt chip de scăpare, s-a îmbrăcat în douăsprezece cojoace, a luat o furcă de tors în brîu și turma de oi a tătine-său și, astfel schimbată ca nimeni să n-o cunoască că e fată de împărat, s-a pornit cu oile la munte.

Și pe cînd s-a pornit ea, precum și mai pe urmă, pe cînd se suia cu oile la munte, era timp frumos și cald, de aceea aruncă ea în fiecare zi cîte un cojoc, pînă cînd le-a aruncat pe toate.

Dar iată că după ce a aruncat ea acuma toate cojoacele și rămase numai în cămașă de cald ce era, și pe cînd ajunse pe culmea unui munte înalt, se pornește o furtună amestecată cu ploaie și cu omăt, și furtuna aceea, în loc să ție vreo cîteva minute, și apoi să înceteze, ținu douăsprezece zile de-a rîndul, și în fiecare zi se făcea tot mai aspră, mai urîtă și mai nesuferită.

Dochia, fiind pe de o parte numai în cămașă iar pe de altă parte nedeprinsă cu asemenea furtuni și văzînd că o răzbește frigul, voi să se întoarcă cu oile

îndărăt, însă uitându-se de pe culmea muntelui în jos și văzînd cît e de sus, nu se încumetă a se scobori, temîndu-se ca să nu cadă în vreo prăpastie și să se facă toată zdrele.

Și acuma neștiind ce să înceapă și să facă, începu a plînge de se cutremura cămașa pe dînsa și a răpști împotriva lui Dumnezeu, de ce a dat un frig așa de mare și nesuferit.

Dumnezeu, la rîndul său, văzînd că răpște împotriva lui, în loc să i se roage ca s-o scape, cum a scăpat-o din minile împăratului care voia s-o ia cu de-a sila de la părinții săi, o încremeni, spre pedeapsă pentru nesocotința ei, și astfel încremenită stă ea și astăzi pe culmea muntelui aceluia, dimpreună cu oile sale, pe cari Dumnezeu asemenea le prefăcu în pietre.

Și de cînd s-a întîmplat aceasta cu Dochia cea foarte frumoasă și voinică, de atunci sînt și cele douăsprezece zile ale ei ploioase și furtunoase.²

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că Dochia a fost o fată foarte frumoasă și arătoasă.

Murindu-i părinții pe cînd era mică, o luă și o ținea moșul său de suflet.

Iar moșul său era un om foarte bogat; avea de toate cite le căutai și pe deasupra mai avea încă și o turmă de oi.

Și Dochia n-avea alta de lucru, ci de-a căuta de turma cea de oi a moșului său. De aceea și păștea ea oile și le păzea ca și ochii din cap. Iar mieluții îi erau așa de dragi, că le pune canafi roși în virful urechilor și cununi de flori la gît, și cît era ziuica de mare se juca cu dîșii și căuta ca să nu li se întîmple nici un rău cît e negru sub unghie.

Într-un an, cum se apropie luna lui mart, își luă Dochia, ca în toți anii, oile și se duse cu dînsule la munte, ca să le pască.

Dar, fiind de astă dată încă foarte frig, se îmbracă mai întîi în douăsprezece cojoace, și apoi se porni cu oile la pascătoare.

Iată însă că, mergînd ea cale mai îndelungată, a început de la 1 marte a se face vreme frumoasă și a se încălzi.

Văzînd Dochia că se încălzește, și făcîndu-i-se din zi în zi ce mergea tot mai cald și prea cald, și neputînd duce toate cojoacele în spate, a început a le lepăda și așa lepăda ea în fiecare zi cite un cojoc, pînă ce rămase dezbrăcată.

Dar n-a apucat ea bine a lepăda pe al doisprezecelea cojoc, și începu iarăși a se face frig, și din ce în ce tot mai frig.

Dochia, fiindcă apucase a merge o bucată bună de loc și a se depărta hăt binișor de cojoacele aruncate, nu avu acuma cu ce se îmbrăca.

Și neavînd ea acuma cu ce se îmbrăca, iar gerul devenind din ce în ce tot mai cumplit și mai nesuferit, de aceea îngheță dimpreună cu toată turma.

Și se zice că, după ce a înghețat Dochia de frig, s-a făcut dintr-însa o fîntînă cu ghizdele de aur și cu apă puțină, însă foarte limpede și răcoritoare. Iar din oi și din miei se făcură împrejurul fîntinei aceleia felurite flori și floricele, unele mai frumoase decît altele, și miroseau florile ca-n rai de plăcut.

Și mai pe urmă, cînd trecea vreun călător ostenit de cale și însetat prin părțile acelea, îndată se răcorea din această fîntînă. Și tot așa se răcoresc și astăzi călătorii din această fîntînă, care s-a numit de-atunci încoace și se mai numește încă și acuma fîntîna Dochiei.³

A doua legendă din Bucovina e aceasta:

„A fost odată o babă și baba aceea se chema Dochia.

Ea era o femeie foarte sirguincioasă, dar totodată și foarte rea și aspră, fiindcă era născută în zodia scorpiei.

Asprimea și răutatea ei însă și-o arăta ea mai cu seamă față de noră-sa, căci Baba Dochia avea și o noră, pe care o asuprea foarte tare.

Într-un an, cum a venit întîi mart, ce-i plesnește babei prin minte?...Trimite pe noră-sa în pădure, ca să pască oile, să toarcă și să strîngă fragi, zicînd că e primăvară. Nora n-a avut ce face, a luat furca în briu și oile înainte și s-a dus cu dînsule în pădure ca să le pască, să toarcă și să culeagă fragi, după cum îi poruncise soacră-sa.

Însă afară era un ger așa de mare că și oile îngheța de frig, de aceea ea nici fusul în mînă nu-l putea ținea, da încă să mai toarcă. Iar cît despre fragi nici vorbă nu putea să fie, pentru că nici frunză pe pomi nu se vedea.

Văzînd ea că nu poate toarce, nici afla fragi, a început a plînge, temîndu-se că, dacă se va întoarce acasă cu caietul netors și fără de fragi, bătrîna va ucide-o în bătaie.

Iată însă că, pe cînd plîngea și se tînguia ea mai tare, se scoboară un înger din cer și-o întreabă: de ce plînge și se tînguește așa de tare. Nevasta-i povesti toate din fir în pîr: cum o asuprește soacră-sa și cum a trimis-o aceasta pe o vreme așa de rece și împotrivnică ca să pască oile, să toarcă și să culeagă fragi.

– Poate că soacra ta nu știe ce vreme e afară, – zise mai departe îngerul, – și de aceea te-a trimis. Deci întoarce-te cu oile înapoi acasă și spune-i că afară e încă frig, fiindcă numai unde și unde s-a luat omătul, și atunci de bună seamă că nu te-a mai trimite.

Nevasta făcu așa cum îi spuse îngerul. Se întoarce acasă, însă supărată și cu frica în spate, că soacră-sa va frige-o în bătaie pentru că nu i-a adus fragi. Baba Dochie, cum a văzut-o că vine, a și întrebat-o de i-a adus fragi ori ba.

– Da de unde să-ți aduc? – răspunse nevasta, – dacă afară e un ger așa de mare că și oile îngheată de frig, fiindcă toți munții sînt acoperiți cu omăt. Eu am umblat în toate părțile și am căutat toată ziua, dar nicăiri n-am putut afla!

Însă Baba Dochie n-a voit s-o crează, și de aceea a început a o batjocori și a o proboti, zicînd că numai de leneșă și de mangosită ce-i n-a putut afla. Și a doua zi iarăși a mînat-o, ca numaidecît să-i aducă fragi.

Noră-sa se duse și a doua zi, dar seara iarăși se întoarce fără fragi ca și în ziua trecută.

Baba Dochie o trimise și a treia zi și-i zise că, dacă și de astă dată nu-i aduce fragi, n-are ce se mai întoarce înapoi, că o omoară.

Nora, știind ce poamă bună-i și ce poate soacră-sa cînd e în duși răi, cum a ieșit cu oile din ogradă a și început iarăși a plînge și a se tîngui, prea bine știind că, de ar căuta ea orișicît ar căuta, pe așa vreme fragi nu va putea afla.

Și pe cînd plîngea și se tînguia ea mai tare, iată că îngerul, care i s-a fost arătat înainte de două zile, iarăși se scoboară din cer și iarăși o întreabă de ce plînge.

Nevasta îi spuse și de astă dată toate celea ce i s-au întîmplat, adăogînd că, dacă nici acuma nu-i aduce fragi, n-are ce mai căuta acasă, că soacră-sa, cît de bună-i, o ucide în bătaie.

Îngerul, ascultînd-o și făcîndu-i-se milă de dînsa, îi zise să nu mai plîngă, ci să strîngă lemne, să facă foc și să se încălzească, că apoi toate vor fi bune.

Nevasta, supusă și ascultătoare cum era, nu se puse de pricină; se duse și, culegând lemne, făcu foc dintr-insele și apoi se puse să se încălzească, căci îi dîrdăiau dinții în gură de frig.

Îngerul însă, pe cînd culegea nevasta lemne pentru foc, făcu ce făcu, că i se toarse tot caierul de pe furcă.

Iar după ce a făcut acuma nevasta foc și focul a început a arde cumsecade, zise îngerul către dînsa să ia și să puie cărbuni în garniță.

Nevasta făcu și aceasta: umplu garnița de cărbuni.

– Ia acuma năframa de pe cap și leag-o la gură! – zise mai departe îngerul.

Nevasta, cu toate că nu-i prea venea la socoteală, luă năframa și o legă.

– Acuma, – urmă îngerul, – ia oile și garnița, așa cum este legată, întoarce-te acasă și, cum vei ajunge, dă-o soacrei tale! Caută însă nu cumva s-o descoperi pînă acasă, c-apoi nu va fi bine.

Nevasta mulțami îngerului, luă garnița și, întorcîndu-se cu dînsa voioasă acasă, i-o dete soacrei sale.

Baba Dochie, descoperind cofa și văzînd fragi într-însa, zise:

– Vezi! dacă caută omul, găsește!

Însă ea nu se bucură că noră-sa i-a adus fragi, dimpotrivă se înfurie și mai tare pe dînsa, căci ei nu-i era atîta de fragi, cum îi era să o piardă și să se mîntuiască de dînsa.

Deci mîncînd ea fragile, luă furca în brîu, cofa în mînă și ca să n-o mai vadă pe noră-sa, se porni acuma ea cu oile să le pască, să toarcă și să culeagă fragi, cugetînd că acuma dacă noră-sa i-a adus fragi, e primăvară.

Dar afară era un ger ca acela, că și oile înțepeneau de frig.

Baba Dochie se punea împotriva lui Dumnezeu, zicînd că este primăvară, fiindcă noră-sa i-a adus fragi și, fiind fragi, trebuie să fie numai decît și cald.

Și, ca nu cumva să înghețe de frig, întîmplîndu-se să ningă, se îmbracă în douăsprezece cojoace, și apoi se porni cu oile.

N-a apucat însă bine a ajunge în pădurea, unde cugeta ea că va afla fragi, și iată că a și început a ninge și a plouă, și ningăul acela a ținut 12 zile neîncetat. Și în ziua întîia atîta ce a nins și a plouat, că tot cojocul de asupra i s-a udat și stricat.

Baba Dochie, văzînd că i s-a udat cojocul și că nu-l poate mai mult duce de ud și stricat ce-i, l-a aruncat jos; și a doua zi ningînd și plouînd, a aruncat pe al doilea cojoc, și a treia zi iară, și tot așa a făcut ea în fiecare zi, pînă ce-a aruncat toate cojoacele și a rămas dezbrăcată. Și la urmă, nemaiputînd suferi frigul, a picat și ea la pămînt și, dînd peste noapte un îngheț groaznic, a înghețat și ea dimpreună cu toată turma sa.

Și atunci Dumnezeu, pentru că i s-a pus împotrivă și pentru că a voit să omoare pe noră-sa, a prefăcut-o, spre pedeapsă, într-o stîncă de piatră, care se vede și astăzi pe vîrfurile unui munte și de sub care izvorăște și curge un izvor limpede de apă, din care beau oamenii.

Și dimpreună cu dînsa a prefăcut și oile sale în stînci, cari stau împrejurul ei și cari, privite din depărtare, se par ca niște oi albe și negre, adevărat tocmai așa cum arătau ele cînd erau vii.⁴⁴

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună așa:

„Baba Dochie era o babă foarte rea.

Într-o primăvară, și anume cam pe la începutul lunii lui mart, cînd abia apucase a se topi și a se lua pe ici-colea omătul, ce-i trăznește babei acesteia prin cap?... că ar mîncă fragi. Deci trimise ea pe noră-sa în pădure, ca numai decît să-i aducă fragi, că de nu-i aduce, n-are ce mai căuta acasă.

Biata noră nu se puse de pricină, ci se duse îndată în pădure după fragi și, cum ajunse, începu a căuta încolo și încoace; dar unde să afle ea fragi, după ce mai tot pămîntul era acoperit cu omăt, iar cît despre fragi nici urmă!

Văzînd ea de la o vreme că toată alergătura și truda ei e în zadar, începu a plînge de se cutremura cămașa pe dînsa de supărare că nu află nimic, căci acasă nu se putea întoarce fără fragi.

Și pe cînd umbla ea așa încolo și încoace plîngînd și tînguindu-se, iacă dă peste doi moșnegi, cari ședeau și se încălzeau lingă un foc zdravăn.

Era Dumnezeu și cu Sin-Petru.

Dumnezeu, cum o vede că se apropie plîngînd de dinșii, o întreabă: ce cauți și de ce plînge.

Nevasta le istorisi tot năcazul și pricina venirii sale în pădure și-i rugă totodată ca să-i dea un sfat, cum ar putea ea să scape cu obraz curat de soacră-sa, de Baba Dochie.

Dumnezeu, auzînd pătărania ei, i se facu milă de dînsa, îi zise să se puie la foc să se încălzească, că apoi va învăța-o ce să facă.

Nevasta nu așteptă s-o mai îmbie încă o dată, ci fiindu-i frig, se puse și se încălzi. Iar după ce s-a încălzit de ajuns, îi zise Dumnezeu:

– Ține poalele catrinței, căci am să pun ceva într-insele, dar nu te uita ce voi să-ți pun, și nici pînă acasă să nu te uiți ce ai în poale!

Și cum rosti cuvintele acestea, vîrî amîndouă mîinile în foc și, luînd o mînă plină de jărat, îl turnă în poalele catrinței. Apoi zise iarăși:

– Acum întoarce-te acasă și, ce vei afla în poale, aceea să dai soacrei tale!

Nevasta mulțami din toată inima moșnegilor pentru binele ce i l-au făcut și apoi se întoarse acasă.

Ajunsă acasă, desface poalele ca să vadă ce se află într-insele, și cînd colo... ce să-i vadă ochii?... Erau o mulțime de fragi copti bine și frumoși, de ți se duceau ochii cînd te uitai la dinșii.

Jăratul ce-l turnă Dumnezeu în poalele catrinței se prefăcu pînă acasă în fragi.

– Iacă aci ai fragi! – zise ea după aceasta soacrei sale, dîndu-i fragii.

Baba Dochie, dîndu-i noră-sa fragii și neștiind nimic despre toată întîmplarea cu aflarea și adusul fragilor, crezu cum că acuma a sosit într-adevăr primăvara și cum că ar fi prea cald ca să mai ningă. De aceea se hotărî ea să iasă cu caprele la pășune.

Dar spre o mai bună pază împotriva unui frig venit din întîmplare, se îmbracă în douăsprezece cojoace, luă apoi caprele și se porni cu dinsele la pășune.

Ajungînd la locul cu pășunea, se puse binișor lingă capre ca să le pască, mai petrecîndu-și vremea și cu torsul, căci uitasem a spune că ea își luă de urît și fîrca de tors de acasă.

Nu apucă însă bine a se așeza la tors și caprele a se da la păscut, și iată că se pornește o furtună mare, amestecată cu ploaie, cu omăt și cu vînt, care ținu

douăsprezece zile după olaltă, și în ziua întâia îi udă tot cojocul de asupra, că se făcu numai o apă.

Baba Dochie, văzînd că i s-a udat cojocul de asupra și că e prea greu de purtat, l-a azvîrlit din spate și a plecat mai departe.

Și tot așa fu ea constrînsă să facă și în zilele următoare, să lepede cîte un cojoc, căci ploaia și ningăul nu mai înceta, și cojoacele i se udară unul după altul așa de tare că trebui numaidecît să le lepede.

Așa lepadă ea toate cojoacele pînă ce rămase numai în cămașă.

Iată însă că, după ce a lepadat ea și cojocul al doisprezecelea, dă Dumnezeu un ger și un vînt subțire și rece care o pătrunse pînă la mațe.

Și așa degeră baba Dochie de frig și rămase înșleită (împietrită) cu furcă și cu capre cu tot.

Și mai zic oamenii că ea ar sta și acuma așa împietrită, precum a rămas atunci, în formă de stîncă și cu furca în brîu, la Izvoare, adecă acolo unde izvorăște unul din cele trei izvoare din cari se formează apa Sucevei.⁵

A doua variantă a legendei de mai sus, așijderea din Bucovina, sună precum urmează:

Baba Dochie a fost o femeie măritată și a avut un fecior pe care l-a înșurat.

Însă ea, după ce și-a înșurat feciorul, nu trăia bine cu noră-sa, ci a început a o muștra și a o batjocori în tot felul, zicînd că- i leneșă, că nu lucrează nimic, și cîte de toate.

Într-o zi de iarnă, pe cînd era feciorul său dus de acasă, sfădindu-se ea iarăși cu noră-sa, îi zise:

– Du-te și-mi adă fragi, căci se apropie primăvara, și eu trebuie să ies cu oile și cu caprele la păscut!

Venind nu mult după aceasta feciorul, adecă bărbatul nevestei, acasă, îi spuse aceasta toate cele ce i le porunci mă-sa.

Bărbatul însă, fiind un gură-cască și un lasă-mă să te las, îi răspunse că, dacă mama lui i-a zis așa, apoi n-are încotro, ci trebuie să facă așa cum i-a spus.

Nevasta, văzînd că bărbatul său n-o ia în apărare, ce era să facă... luă o cofiță și merse după fragi.

Văzînd-o niște oameni că merge cu cofița, o întrebă unde se duce.

Nevasta le răspunse că soacră-sa a trimis-o să-i aducă fragi, și ea după fragi se duce.

– Nu fi proastă! – ziseră oamenii mai departe, – că doară de-abia începe a se topi omătul!... unde vrei tu să afli fragi?

– Soacra mea mi-a spus că, dacă nu-i aduc fragi, îmi taie capul!

Și cum rosti ea cuvintele acestea, plecă mai departe plîngînd și oftînd, pînă ce ajunse într-o pădure. Iar după ce a intrat în pădurea aceea, mai merse cît mai merse, pînă ce zări deodată un foc. Iar cînd văzu ea focul acela, a zis:

– Mă duc într-acolo, că poate vor fi niște hoți să mă omoare sau niște lupi să mă mănince, că și așa n-am a trăi, dacă nu-i duc soacrei mele fragi!

Și merse mai departe.

Și ajungînd ea acuma acolo, ce să vadă? În loc de hoți sau lupi, vede stînd împrejurul focului doi oameni bătrîni.

Era Dumnezeu și cu Sîn-Petru.

Ea le dete bună seara.

Dumnezeu și Sîn-Petru îi mulțămiră și văzînd-o așa de supărată și plînsă, o întrebă de ce a plîns.

Ea le-a răspuns că soacră-sa a trimis-o să-i aducă fragi, și nu știe de unde să-i afle și să-i aducă pe o vreme ca aceasta fragi, și de aceea a plîns și e așa de supărată.

Dumnezeu, auzind aceasta, i se făcu milă de dînsa, îi luă cofița din mînă, o umplu cu jăratie, și apoi acoperind-o i-o dete îndărăt, zicînd:

– Na, întoarce-te cu dînsa acasă, dar să n-o dezlegi, nici să nu te uiți într-însa pînă ce vei ajunge acasă și vei da-o soacrei tale în mînă!

Nevasta, luînd cofița și mulțămînd moșnegilor, se întoarse acasă și, cum ajunse acasă, o dete soacrei sale.

Baba Dochie se uită înlăuntru și, mare minune, din cărbunii cei aprinși se făcură fragi. Apoi luînd ea fragii și mîncîndu-i, zise către noră-sa:

– Dacă ai găsit tu fragi, apoi mă duc acuma și eu cu oile și cu caprele la păscut, căci n-am grijă că va mai fi frig.

Și cum a spus, așa a și făcut. Își luă furca în brîu și turma dinapoi și se duse cu dînsa pe cîmpii s-o pască.

Însă, fiindcă era încă omăt, de aceea se îmbracă ea mai întii cu 12 cojoace și apoi se porni.

Nu mult însă după ce a ieșit ea cu oile și cu caprele la pășune, s-a pornit o furtună mare, a început a ninge și oile și caprele fugeau în dreapta și în stînga pentru că n-aveau defel ce paște. Iar ea, fiind grele cojoacele cu cari era îmbrăcată, nici nu se putea ținea de dînsle.

Udîndu-i-se cojocul cel de asupra și nemaiputîndu-l duce mai departe de ud și greu ce era, îl lepadă jos.

Și așa a dat, în unsprezece zile după olaltă, cîte o furtună cu omăt, și toate cojoacele i s-au udat, și ea, care cojoc cum se uda, seara îl și arunca.

Și tot așa a făcut ea pînă ce a aruncat toate cojoacele. Iar după ce le-a aruncat pe toate și n-a avut cu ce se mai îmbrăca, a înghețat de frig dimpreună cu toată turma sa.⁶

A treia variantă, asemenea din Bucovina, sună așa:

„Baba Dochie a avut un fecior și l-a înșurat. Însă ea nu trăia bine cu noră-sa, ci fiind o femeie foarte rea, o chinuia în tot chipul.

În urma urmelor, nemaivînd și nemaștiind cum s-o chinuiască, o trimise într-un an, pe la sfîrșitul lunii lui faur, cînd era așa de frig de crăpau lemnele și ouăle sub corb, ca să meargă în pădure și să-i aducă fragi.

Noră-sa ce era să facă? Luă o cofiță și se porni plîngînd după fragi. Dar de unde să afle ea fragi? după ce aceștia nu erau nici măcar înfloriți?

Ajungînd în pădure și umblînd încolo și încoace degeaba, dete în urmă de o casă, în care locuiau doi moșnegi.

Unul dintre moșnegii aceia era Dumnezeu, iar celalalt Sîn-Petru.

Dumnezeu, care era din întîmplare afară, cum o vede că se apropie plîngînd de casă, o întrebă cine-i, unde merge cu cofița și de ce plînge.

Nevasta îi povesti toată pătania ei cu soacră-sa și apoi întrebă de nu știe el undeva vreun loc unde ar putea găsi fragi.

– D-apoi bine, – zise Dumnezeu, – unde crezi dumneata că vei găsi pe vremea asta fragi? Nu vezi că mai tot pămîntul e acoperit cu omăt?

– Cum păcatele mele să nu văd, gingăvi mai departe nevasta, dar ce să mă fac?... dacă nu mă voi întoarce acasă cu fragi, soacra mea mă va omori!

Dumnezeu, auzindu-i pățania și văzînd-o în ce stare deznădăjduită se află, o pofti în casă, îi dete de mîncare, și apoi, fiindcă înoptase, îi zise să se culce și să se odihnească, căci a doua zi fragii doriți se vor găsi.

Nevasta, trudită de alergătură, cum era, nu așteptă mult îmbiată și rugată, ci se culcă și adormi dusă.

Și pe cînd nora ascultătoare dormea dusă, pe atunci Dumnezeu îi luă cofița, o umplu cu jăratic, o legă la gură cu o basma și apoi o puse iarăși la loc de unde a luat-o.

A doua zi de dimineață, sculîndu-se nevasta, luînd iarăși cofița și dîndu-i-o în mînă, zise să se întoarcă cu dînsa acasă, dar să n-o descopere defel pînă acasă. Nevasta mulțumi din toată inima moșnegilor pentru primire, le sărută mîna, și apoi, luînd cofița se întoarse bucuroasă acasă la soacră-sa.

Soacră-sa, cum o văzu că vine, o și întrebă cu un glas ascuțit: unde a stat atîta, și adusu-i-a fragi ori nu.

Nora nu-i răspunse la aceasta nimic, ci-i dete numai cofița legată la gură, cum i-a dat-o și ei Dumnezeu.

Baba Dochie îi smunci cofița din mînă, o descoperi repede și cînd colo ce să-i vadă ochii?... cofița era plină de fragi rumeni și frumoși, de-ți fugeau ochii pe dinșii, iar ici-colea printre ei erau și frunze verzi.

Jăraticul ce l-a pus Dumnezeu în cofiță s-a prefăcut pînă acasă în fragi.

Văzînd Baba Dochie fragii, n-a avut ce să mai zică, îi luă din cofiță, îi mîncă și apoi, crezînd că, dacă sînt fragi, de bună seamă trebuie să fie și pășune pentru capre, de aceea luă ea furca în brîu și caprele de-napoi și se porni cu dinsele la pășune.

Dar fiind încă foarte frig, de aceea se îmbracă ea mai întîi cu 12 cojoace și apoi se porni cu caprele la pășune.

Însă cum s-a pornit ea cu caprele, a dat Dumnezeu un ningău și o furtună ca aceea, de să nu scoți nici cîinele afară. Și ningînd, îi udă cojocul deasupra astfel că i s-a făcut tot ferfeniță.

Baba Dochie văzînd că i s-a udat și stricat tot cojocul, și de ud și ferfenițit ce e nu-l mai poate purta în spate, îl lepădă jos și plecă mai departe.

Dar deoarece ningăul nu mai înceta, ci dimpotrivă venea tot mai mare, de aceea în fiecare zi pe la înserate lepăda ea cîte un cojoc, pînă ce nu rămase nici unul.

Și cum a rămas fără nici un cojoc, baba îndată a început a tremura și a dîrdăi din dinți de frig.

Văzînd că îngheață de frig și nu-i alt chip de scăpare, a picat în ghenuchi, a început a plînge și a se ruga lui Dumnezeu să-și facă milă de dînsa și să-i dea un foc, ca să aibă la ce se încălzi.

Dumnezeu îi ascultă ruga și-i împlini dorința, făcu să înceteze ningăul, să se facă vreme frumoasă, și pe deasupra îi dete și un foc ca să aibă la ce se încălzi și usca.

Baba Dochie, după ce s-a încălzit și uscat cumsecade, fiindu-i foame, rugă pe Dumnezeu să-i dea și de mîncare: pîne și vin.

Dumnezeu îi împlini ruga și-i dete și de mîncare.

După ce a mîncat și s-a săturat, se rugă acuma să-i dea și un pat ca să se odihnească, fiindcă era foarte trudită.

Dumnezeu îi împlini și această dorință, îi dete și un pat.

Baba Dochie însă ce face?... văzîndu-se acuma:

Încălzită	De-odihnit
Și-odihnită,	M-am odihnit,
Săturată,	De mîncat
Adăpată,	Am mîncat,
5 Și scăpată	15 Și de băut
De frig, ploaie și ningău,	Am băut,
Zise către Dumnezeu:	Dar acuma mi-i urit
– Acum, Doamne, toate-s bune,	Să fiu aici singură!
De-ncălzit	Mai dă-mi, Doamne, și-un bărbat. ⁷
10 M-am încălzit,	

Dumnezeu, auzindu-i această dorință și cerere atît de nesocotită și necuviincioasă, se supără așa de tare pe dînsa, că deauna o prefăcu, pentru răutatea și obrăznicia ei, într-un stan⁸ de piatră, care și astăzi se vede pe vîrfurile Rarăului și de sub care curge o apă atît de limpede și de răcoritoare, precum nu se mai află nicăiri în alt loc.

Iar caprele i le-a prefăcut asemenea în pietre.⁹

În fine, a patra variantă, din Muntenia, sună așa:

„Zice că Baba Dochie era o babă bătrînă și avea un fiu, care îl chema Dragobete Iovan.

Crescînd Dragobete Iovan mare, mamă-sa îl însură și-i dete nevastă.

Însă Baba Dochie trăia foarte rău cu noră-sa și de aceea o punea să facă lucruri peste puterea ei.

Așa într-o zi o puse ea să păzească două oale cu urzici ca să nu dea în foc. Dar oalele nu erau în una și aceeași odaie, ci în două odăi deosebite.

Noră-sa, ajutată de Dumnezeu, le-a păzit, că nici una n-a dat în foc.

Altă dată, și anume pe la sfîrșitul lunii lui făurar, a trimis-o să-i aducă fragi coapte.

Dumnezeu i-a dat și fragi, de i-a adus soacrei sale.

Baba Dochie, cînd a văzut fragile coapte, a chemat pe fiul său Iovan Dragobete și i-a zis:

– Uită-te, Iovane, mamă, fragile-s coapte!... Aide cu oile și cu caprele la munte!...

Și sosînd întîia zi a lunii lui martie, Baba Dochie se îmbracă cu nouă cojoace, își luă furca în brîu și pe fiul său Iovan și, părăsind pe noră-sa, plecă cu oile și cu caprele la munte.

Abia ajunse însă Baba Dochie cu fiul său la munte și un viscol geros se puse pe ei, și-i udă toate cojoacele.

Răbdă baba o zi și lepădă un cojoc. Răbdă două și lepădă al doilea cojoc. Și tot așa în fiecare zi, pînă cînd a noua zi lepădă și cojocul al nouălea.

Atunci, cuprinsă de ger, nemaiputîndu-se mișca din loc, se uită la fiul său Iovan să vadă ce face.

Însă Iovan Dragobete, fiindcă fusese mai rău îmbrăcat decât mama sa, înghețase acum de mult și din gură îi atârna un sloi de gheață.

Văzîndu-l astfel, zise Baba Dochie:

– Iovane, mamă! Iovane, mamă! eu nu mai pot de ger și tu cînti cu cavaliul!

Însă Iovan, fiind sloi de gheață, nu i-a răspuns nimic.

Oile și caprele, asemenea înghețase de mult.

Iar în noaptea a noua a înghețat și baba Dochie, sleindu-se (lipindu-se) pe o piatră, din care curge și astăzi apă.¹⁰

A treia legendă, din Bucovina, e aceasta:

„Zice că era odată o babă foarte rînzoasă, și baba aceea se chema Dochia.

Ea avea douăsprezece capre, cu cari umbla vara la păscut, iar iarna le ținea cu ce avea și cum putea.

Și deoarece toată averea ei erau cele douăsprezece capre, de aceea le păzea ea ca și ochii din cap, ca nu cumva să le piardă.

Într-un an, și-a iernat ea caprele cum și le-a iernat, pînă cîtră sfîrșitul lunii lui faur, iar atunci sfîrșindu-i-se iernaticul și ne mai avînd ce le da de mincare, era în cea mai mare nedumerire ce să facă.

De aceea așteptă ea cu cea mai mare nerăbdare să treacă faur și să sosească mărțișor, ca să poată merge cu caprele la munte.

Trecînd faur și sosînd mărțișor, bucuria ei... se îmbracă în 12 cojoace, luă un fus și o furcă de tors sub brîu, precum și cele 12 capre, și se porni cu dinsele la munte, ca să le pască.

Iată însă că, pe cînd mergea ea în urma caprelor torcînd lînă din furcă, se întîlnește cu niște oameni.

Oamenii, cum o văd că merge pe o vreme atît de friguroasă cu caprele și încă torcînd, o întrebă:

– Dincotro și unde te duci, mătușă, cu caprele pe o vreme ca aceasta?

Baba le răspunse scurt și apăsător că merge cu dinsele la păscut.

– D-apoi bine, mătușă, – ziseră oamenii mai departe, – nu știi dumneata că și martie are putere?... Mai bine ai face să te întorci înapoi, căci e încă frig și poți să îngheți cu capre cu tot!

– Nu mă tem că voi îngheța, – răspunse baba dirz, – pentru că sînt cu 12 cojoace îmbrăcată!

Și rostind cuvintele acestea, fiind din firea ei foarte rea și nespălată la gură, în loc să tacă și să-și caute de drum, începu a-și bate joc de mărțișor și a zice:

Eu pe Mărțișor	Ca să-mi facă
Mi l-oi face ghemușor	Fiecare capră
Și l-oi băga în curișor,	10 Cîte doi
Și după ce l-oi băga	Varzavoi, ¹¹
5 Mai departe voi pleca,	Unul de cheag
Și m-oi duce, lui în but,	Și unul de prăsilă!
Cu caprele la păscut.	

Și abia după ce rosti cuvintele acestea plecă mai departe spre munte.

Mărțișor, la rîndul său, auzind că baba Dochie și-a bătut joc de dînsul, s-a făcut foc și pară de minie și a trimis asupra ei un ningău amestecat în două cu ploaie și-i udă toate cojoacele cu cari era îmbrăcată.

Dar Baba Dochie nu se da, ci cum i se udă cojocul de asupra, îndată îl și lepăda.

Astfel merse ea cu caprele sale douăsprezece zile de-a rîndul, și în fiecare zi lepăda cîte un cojoc.

În ziua a 13-a însă trebui ea să lepede chiar și cămașa de pe dînsa, căci și aceea era acum bleașcă.

Dar cum a lepădat ea cămașa, îndată a și înghețat cu capre cu tot.

Și cum a înghețat Baba Dochie, s-a prefăcut într-un stîlp de piatră, nu departe de satul Cîrlibaba sau Gîrla Babei, și de sub gleznele stîlpului aceuia a început apoi a izvorî un izvor cu apă foarte rece.

Iar din furca ei se făcu un copaci foarte înalt și din cele 12 capre se făcură 12 stînci mai mici, cari stau și se pot vedea și azi împrejurul stăpînei lor.¹²

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că Baba Dochie era o vădană bătrînă, însă foarte bogată. Ea avea adecă o mulțime nenumărată de oi, pe cari, fiindcă era singură, le păștea și iarna singură.

Într-o iarnă, neavînd nutreț de ajuns, așteptă ea cu mare nerăbdare apropierea primăverii, temîndu-se că dacă va fi iarna prea lungă nu va avea cu ce-și nutri oile.

Pînă la 1 mart și-a iernat ea oile cum și le-a iernat, iar cînd a sosit 1 mart a zis plină de bucurie:

– De acuma înainte nu mai am nici o frică, căci a sosit primăvara!

Și fiindcă omătul s-a fost cam topit, s-a hotărît să scoată oile la pășune. Și cum s-a hotărît s-a îmbrăcat în 12 cojoace, și-a pus furca în brîu, și-a luat oile și s-a pornit cu dinsele la munte, la o păscătoare depărtată, de unde avea să se întoarcă abia spre toamnă la iernatic.

Niște oameni însă, cari o întîlniră din întîmplare mergînd cu oile spre munte și torcînd lînă, o întrebă încotro se duce cu oile pe o vreme așa de schimbăcioasă și de friguroasă.

Baba Dochie le răspunse că se duce cu dinsele la munte la păscătoare.

– D-apoi bine, ziseră mai departe oamenii, nu te temi că vei îngheța de frig, căci doară e luna lui mart și mart încă are putere!

Baba Dochia zise:

Eu pe Mărțișor
Îl pun la curișor,
căci sînt îmbrăcată în 12 cojoace, și de dînsul nici nu-mi pasă!

Și cum rosti ea cuvintele acestea, se porni mai departe.

Mărțișor, auzind aceasta, s-a mîniat pe dînsa și a dat o ploaie cu omăt, și plouînd și ningînd necontenit, îi udă cojocul de asupra, astfel că a trebuit să-l arunce jos.

A doua zi iarăși a plouat și a nins, și a treia zi iarăși, și tot așa 12 zile după olaltă.

Însă Baba Dochie în fiecare zi lepăda cîte un cojoc, care se uda, și mergea cu turma sa mai departe, torcînd din furcă, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic.

Și așa a făcut ea 12 zile de-a rîndul, pînă a lepădat toate cojoacele și a rămas numai în cămașă, și tot nimic nu i s-a întîmplat.

Văzînd Mărțișor că au trecut acuma 12 zile, că Baba Dochie a lepădat toate cojoacele cu cari a fost îmbrăcată și că tot nu i se întîmplă nimic, s-a dus și a împrumutat 2 zile¹³ friguroase de la Faur, apoi s-a dus la Vîntoase, cari erau niște zîne rele și asemenea minioase pe Baba Dochie, și le-a rugat și pe acestea să-i vie întru ajutor spre a se răzbuna asupra Babei Dochie, pentru că și-a bătut joc de dînsul.

Și tocmai cînd Baba Dochie lepădă cel din urmă cojoc, în loc să-l întoarcă pe dos, și rămase numai în cămașă, crezîndu-se că acuma e scăpată, s-a pornit un ningău și un vînt ca acela, de gîndeai că se prăpădește lumea, nu alta.

Erau Vîntoasele, cari veniră lui Mărțișor întru ajutor.

Și n-a durat mult și Baba Dochie, care se afla pe timpul acela pe un munte din sus de mănăstirea Sucevița și care se udase pînă la piele, s-a făcut sloi de gheață dimpreună cu toate oile sale.

Și astfel a rămas ea și pînă în ziua de astăzi, și dintr-însa izvorăște și curge Sucevița, care se răvârsă în riul Suceava.¹⁴

A doua variantă a legendei de mai sus, și anume din Macedonia, sună așa: „Să-aspuni că ăară nă mōași țe pișteă iedî și ma viđu, că ăasi Marțul, – hărauă mari; că ascipă di ăarnă, – se-arisi și ăisi

Pîrți-Marțu!

Cu alti zbōari: nu nî-u zorēa di arăulu Marțu, că intrăi cu iedlîi tu April. Atumțēa Marțul s-tōarnă și si-mprumută dōauă ăili di la Flivăr (Șcirtu) și u nglîțā mōașa țēa cu iedî cu tut.

Ea zbōarili țē ăisi mōașa a Mărțului și Marțul a Șcirtului.

Mōașa:

Marțu
Carțu
Iedlîi lîi scoșu

Cu perlu aroșu,
Pîrți-Marțu!

Marțul: Șcirtu, Șcirtu cad la tini
Tră dōauă virvirōasi ăili!

După țē si mprumută cu dōauă ăili, s-tōarnă și-lî ăiți ali mōași:

Mōașe, mōașe, așteaptă tini,
Stumbu, stumbu valahlî-niei¹⁵
Tu cunachî-nîe!

Românește:

„Se spune că era odată o bătrînă, care păștea iezi și care, cum văzu că martie a trecut, plină de bucurie că scapă de iarnă, s-a înșelat și a zis:

Pîrți-Marțu!

adică: nu-mi pasă de martie cel rău, deoarece am intrat cu iezi în aprilie.

Atunci martie se întoarce și se împrumută cu două zile de la februarie și îngheață pe bătrîna aceea cu iezi cu tot.

Iată vorbele pe care bătrîna le zise lui martie și martie lui februarie:

Bătrîna:

Martie
Carțu,
Pe iezi i-am scos¹⁶
(i-am scăpat)
Cu părul roșu,

Pîrți-Marțu.

Martie:
Februarie, februarie,
te rog pentru două zile viforoase.

După ce se împrumută cu două zile, se întoarce și-i zice bătrînei:

Bătrîno, bătrîno, așteaptă tu
Stumbu, stumbu valahea mea
În conacul meu!¹⁷

A treia variantă, asemenea din Macedonia, sună așa:

- Ascipă'm di ăarna grēauă,
Dēadi bunlu Dumniăă,
Di furtuni amăr di nēauă
Și di Șcirtul ațel arău.
5 Ciși, ciși iedlîi a nîei!...
Vine Marțul, nō avēm frică,
– ăise mōașa citră iedî -
Că putēarēa lî-ēaste nîicā,
Cît di laiđ ș-arău sāl veđi,
10 Ciș, ciș, iedlîi a nîei!...
Avđi Marțul di s-nîiri,
Și pri Șcirtul el cliimā:
– O, laiđ frate, avđi și țē-nî gri,
Mōașa cum ni blistimā?
15 Ah, tî gîr și ti sprigîr,
Dōauă ăili s-nîi mprumūți,
Z-dađ nă nēauă cît un mur,
Ca s-u nglîț cu iedlîi tuți.
Niurărā munți ș-văliurî,
20 Lăi Cudrughionlu tot!
Di furtunā pritu cālîurî,
Sindiliile brađlîi scot.
Și turbatlu trapsi vimtu
Di nglîțā mōașa cu iedî,
25 Că pîn ș-astăđi La Murmintu
Chîatra n-Cudrughion u veđi!

Scăparăm de iarna grea,

A dat bunul D-zeu
De furtuni, amar de nea
Și de făurar cel rău.
Ciși, ciși, iezi mei!...
Vine martie, nu avem frică,
– Zise baba către iezi –
Căci puterea îi este mică,
Oricît de negru și rău să-l vezi,
Ciși, ciși, iezi mei!...
Auzi martie de se necăji,
Și pe făurar chemă:
– Ei, măi frate, auziși ce-mi grăi
Baba cum mă blestemă?
Ah, te jur și te conjur,
Două zile să-mi împrumuți,
Să dau o nea (să ning) cît un zid,
Ca s-o îngheț cu iezi toți.
Înnorărā munți și văi,
Înnegri (se întuneacă)
Codrughionlu tot
De furtuni de prin căi (drumuri)
Sindiliile¹⁸ (vînt strașnic)
brazi scot.
Și turbatul vînt suflă
De îngheță baba cu iezi,
Că și pînă azi La Mormînt
Piatră în Cudrughion o vezi.¹⁹

A patra legendă, din Bucovina, sună precum urmează:
„Baba Dochie era o babă cumplit de rea și de hărțăgoasă. Însă ea cu nimeni nu se hărțuia așa de tare cum se hărțuia cu noră-sa, care era o femeie blindă

și răbdătoare și care nu mai avea pace și zile bune din pricina soacrei sale. Într-un an, cam pe la sfârșitul lunii lui faur, fiind o zi senină, frumoasă, și călduroasă, tînăra nevastă s-a scăpat cu cuvîntul și a zis cătră soacră-sa că e primăvară.

Auzind acesta, Baba Dochie a așteptat pînă ce a sosit luna lui mart și atunci trimise pe noră-sa cu o cofiță, ca să culeagă și să-i aducă fragi, zicîndu-i:

Mergi iuțișor
Că-i mărțișor
Și-i căldușor

Și-ad-o cofiță
Plină, plinuță
De fragi, frăguțe!

Noră-sa, fiind, cum am zis, ascultătoare, nu se puse de pricină, ci, luînd cofița, se duse cu dînsa pe imașuri și prin păduri și prinse a căuta fragi, dar nu găsi nicăiri nimic; trecu multe văi și vîgăuni, multe dealuri și munți, și de fragi nici vorbă, căci unde era să găsească ea fragi în luna lui mărțișor?

În urmă, văzînd că nu poate nicăiri afla fragi, începu a plînge. Și mergînd ea astfel plîngînd încotro o duceau ochii și picioarele, ajunse într-o pădure unde dete peste o vatră cu foc, la care sta și se încălzea un moșneag bătrîn. Moșneagul acela era Dumnezeu.²⁰ Moșneagul, adecă Dumnezeu, cum a văzut-o, i-a zis:

Unde mergi, drăguță,
Cu acea cofiță
Plîngînd și oftînd
Și din ochi lacrimi vărsînd?

Nevasta îi răspunse:

– M-a trimis soacră-mea cu cofița aceasta, să-i strîng fragi,
Că de nu i-oi strînge
Capul mi l-a frînge,
Viața îmi va stînge!

Și-i istorisi apoi din fir în păr toate întîmplările, neajunsurile, neplăcerile și suferințele, cite e nevoită să le îndure din partea soacrei sale.

Dumnezeu, ascultîndu-i tînguirea, i s-a făcut milă de dînsa și i-a zis să se puie lîngă foc, ca să se încălzească, că toate vor fi bune. Apoi i-a luat cofița din mînă, i-a umplut-o cu jărat, a legat-o la gură cu o năframă și, după aceea, dîndu-i-o înapoi, îi zise:

– Ține, aice ți-i cofița, dar pînă acasă să nu cauți defel într-însa, iar după ce-i sosi acasă să i-o dai soacrei tale așa cum ți-o dau și eu acum!

Nevasta, mulțămînd lui Dumnezeu, luă cofița și întorcîndu-se acasă, fără a căuta într-însa, i-o dete soacrei sale.

Baba Dochie, apucîndu-i cofița din mînă și descoperindu-o, vede, spre cea mai mare mirare a ei, fragi într-însa.

Jăratul, ce-l puse Dumnezeu în cofiță, se prefăcu pînă acasă în fragi.

Văzînd ea fragii și gustînd dintr-înșii zise cătră noră-sa:

– De-acuma înainte
N-a mai fi ninsoare,

Ci tot cald și soare,
Zile călduroase,

5 Plăcute, frumoase.
Deci rămii tu acasă,
Că eu merg cu oile

Și cu caprele
La pășune.
10 Și-oi culege fragi și căpșune!

Și cum rosti ea cuvintele acestea, fiind o femeie foarte rea și împotrivoitoare lui Dumnezeu, se îmbracă în douăsprezece cojoace, luă furca în brîu și un ulcior în mînă, ca să aibă în ce strînge fragi, se porni cu oile și cu caprele la pășune.

N-a apucat însă bine a se porni de acasă și iată că Mărțișor îi iese înainte și-i zice:

– Unde te duci, babă
Scîrnăvă și slabă?
Mult mai bine-ai face
Cînd mi te-ai întoarce.

Și te-ai stîmpăra
În căsuța ta,
Că de nu te-ai stîmpăra
Tu de frig vei îngheța!

Baba Dochie îi răspunse:

– Taci, Mărțișor,
Că de-acuma n-are
Să fie ninsoare,
Ci tot numai soare,
5 Zile sînninoase,
Calde și frumoase,
Că eu am mîncat
În luna lui mart
Fragi și căpșune,

10 Nu mă tem de tine!...
Ci mă duc cu oile,
Și cu caprele,
Ca să le pasc,
Și de-i da tu frig
15 Nu-mi va fi nimic,
Căci eu sînt îmbrăcată cu 12 cojoace
Și nicidecum mie
N-are frig să-mi fie!

Și rostind cuvintele acestea, se porni mai departe.

Mărțișor însă, cum văzu că nu-i bagă cuvintele în seamă, că în loc să se întoarcă înapoi ea merge fără de grijă cu oile și cu caprele mai departe, s-a mîniat pe dînsa, a trimis asupra ei un viscol mare, o ploaie amestecată cu omăt și cu vînt și i-a udat toate cojoacele cu cari era îmbrăcată.

Baba Dochie, văzînd că i se udă un cojoc și că e prea greu să-l poarte în spate, îl aruncă deoparte și tot așa făcu ea și cu celelalte, pînă ce în urmă, după 12 zile, rămase fără de nici un cojoc.

După ce i-a udat toate cojoacele, că le puteai scurge de ude ce erau, a dat iar o zi mai senină, mai frumoasă și mai călduroasă.

Baba Dochie, văzînd că s-a răzbunat și s-a mai încălzit, și cugetînd că de acum a scăpat cu obrazul curat, că n-are mai mult să ploaie, să ningă și s-o moaie, ca în zilele trecute, a lăsat toate cojoacele ca să se usuce, și a mers mai departe numai cu un singur cojoc.

Însă mergînd ea mai departe, Mărțișor iarăși a dat ploaie și ninsoare, vînt și frig și iarăși a udat-o, astfel că Baba Dochie a fost nevoită să arunce și cel din urmă cojoc de pe dînsa.

Și acum, după ce a aruncat și cojocul cel de pe urmă, ca să nu înghețe de frig, se puse și adună mai multe bucăți de lemne, făcu foc dintr-însele și se

puse ca să se încălzească și să se usuce. Iar după ce s-a încălzit și s-a uscat cumsecade, zise:

Focușor,
Focușor,
Călduros
Și fălos
De-ar fi și-un moșneag frumos,
Tare mi-ar fi de folos!

Însă, cum a rostit ea cuvintele acestea, focul îndată s-a stins. Și-apoi s-a pornit iarăși un ningău și un frig, că a înghețat baba și s-a împietrit cu oi și cu capre cu tot. Și caprele cum pășteau acățate prin tufișuri așa s-au împietrit și așa au rămas până în ziua de astăzi.²¹

A cincea legendă, din Banat:

„Baba Dochia a avut un fecior, carele s-a însurat, și Baba Dochia a trăit rău cu noră-sa și feciorul nu-și putea apăra muierea de ea. Baba Dochia a dat odată norei sale lână neagră (laie) și a mînat-o la rîu, ca s-o spele și s-o aducă albă, căci altcum nu va fi bine de ea.

Baba Dochia în tot modul necăjea pe nora.

Nora s-a dus la rîu, și a spălat lîna, pînă i s-au belit degetele și a curs sînge din ele, de a roșit apa, și lîna totuși a rămas neagră, și nora a început atunci a plînge.

Hristos s-a făcut atunci om și cu Sin-Petru s-a scoborit la rîu și a întreat-o: De ce plîngi? Iar ea i-a spus tot necazul ei cu soacra. Hristos i-a zis ca să spele lîna, a mîngîiat-o și a binecuvîntat-o și i-a dat o chită (chituș) de flori de micșe și de cocoșei²², pritindu-i că, dacă ajunge acasă, să deie flori și soacrei.

Nora și-a pus florile la ureche, a mai spălat pînă a înmurgit, și- a încărcat lîna pe cap și a pornit acasă cu voie bună, și cînd a descărcat lîna, a fost albă, și s-a bucurat.

Baba Dochia, cînd a văzut că lîna e albă, s-a mirat și iar s-a mîniat, pentru că nu poate să bage de vină, și cînd a văzut că nora are flori la ureche, a ocărît-o și i-a zis că le-a căpătat de la drăguț.

Nora i-a răspuns că le-a căpătat de la Mărțișor și i-a dat și ei flori. Iar Baba Dochia a început a-și bate joc de Mărțișor.

Baba Dochia, văzînd florile, s-a socotit ca să meargă cu oile și caprele la munte la pășune, crezînd că e primăvară, și a poruncit feciorului său ca să pregătească badaniele și gălețele, și i-a zis:

– Haidați la munte, că a înflorit pășunea! tu-ți iai fluierul și zici, iar eu voi juca!

Feciorul îi răspunse că abia a trecut făurariu, apoi mai este și mărțișor și o parte din prier, și să nu grăbească.

Baba Dochie atunci din nou a început a batjocori, zicînd:

Pe făurari
Îl trag prin găunari,
Pe mărțișor
Pin ciurișor!

Și a luat cu sine 12 cojoace și a plecat cu feciorul la munte. Au plecat cu soare și, după ce au ajuns la munte, a început a ploia și ninge, și acuș iară a fi soare, acuș a îngheța, și udîndu-se cojocul de asupra a înghețat și s-a îngreunat, și Baba Dochia l-a aruncat pe tufe și s-a dus tot mai sus pe munte după capre și după oi, pentru că căuta iarbă, și Baba Dochia a aruncat în toată ziua cîte un cojoc, pînă le-a aruncat toate.

Feciorul Babei Dochiei a înghețat pe munte și i s-a făcut sloi pe gură și barbă, dar Baba Dochia nu a băgat de seamă și a strigat:

– Eu nu mai pot de frig și tu tot zici în fluieraș!

Atunci i s-a arătat Mărțișor și a întreat-o în batjocură:

– Cum îți place primăvara, și de ce nu joci la fluierul feciorului, că nici norei nu i-a fost frig să spele toată ziua lîna la rîu.

Mărțișorul a pierit, iară Baba Dochia și feciorul ei au înghețat cu toate oile și caprele sus pe munte, și pe urmă s-au împietrit.

Baba Dochia cu feciorul, oile și caprele și azi se văd împietriți pe muntele Semenici.²³ Și la picioarele Babei Dochiei s-a făcut un izvor, din care curge apă.

Mărțișorul a omorît pe baba Dochia pentru că l-a batjocorit, dar nu putea s-o omoare dacă nu avea zile destule, însă a luat și împrumutate.²⁴

O variantă a acestei legende, auzită de dl. Vasile Budescu, în proză, de la popor, în mai multe locuri ale comitatului Bihor, și apoi prelucrată de d-sa în versuri, sună astfel:

În timpul mai de demult
Baba Dochie-a avut
Un fecior ce-l însurase,
De nevastă îi luase
5 O fetiță ca un crin,
Din al verei mai senin.
Dar fireteca de babă
Și-ncepu la ceartă-n grabă,
Căci ura pe noră-sa
10 Și în veci o tot muștra
Cît în viața ei custă.
Într-o zi soacra i-a dat
Lîna neagră de spălat
Și-astfel ei a cuvîntat:
15 – Mergi la rîu lîngă fîntînă
Și tot spal-această lîna,
Pîn'va fi din neagră albă,
Cum e floarea cea de nalbă,
C-albă de n-o vei spăla
20 Bine n-ai ce aștepta!
Nor-atunci la rîu s-a dus,
Haine dalbe a supus
Și spăla mai ziua-ntreagă,
Dar lîn-a rămas tot neagră;
25 Degetele-i s-au belit,

Sîngele-o-a năpădit,
Cît și apa a roșit,
Și scăpînd suspine-adince
Ea-ncepu atunci a plînge.
30 Cum spăla și cum plîngea,
Lîngă dînsa se ivea
Sîntul Petru cu Hristos.
– Floare dalbă, crin frumos,
De ce plîngi, de ce suspini?
35 – Oameni buni, oameni străini,
Oare cum n-oi lăcrima,
Oare cum n-oi suspina,
C-am o soacră foarte rea
Și nu pot trăi cu ea!
40 Azi mi-a dat această lîna,
Ca s-o tot spal la fîntînă,
Pîn'va fi din neagră albă
Cum e floarea cea de nalbă,
C-albă de n-o voi spăla
45 Bine n-am ce aștepta!
– Floare dalbă, crin frumos!
Zise ei atunci Hristos,
Dacă lucrul stă așa,
N-ai de ce te întrista,
50 Ci mai spală lîna iară,

Căci va fi albă pe sară.
 Iată-ți dau și niște flori,
 Ce găsirăm călători,
 Micșune și cocoșei,
 55 Să te molcomești cu ei.
 Re-ntorcînd tu de la vale,
 Dă din flori și soacrei tale!
 Nora florile lua,
 La urechi și le-anina
 60 Și-apoi iară mai spăla
 Pîn'la soarelui sfințit,
 Iar cînd fu pe la-nmurgit
 Ea-nărcă lina pe cap
 Și porni cu voia-n grab,
 65 Și cînd lin-a descărcat
 Tare s-a îmbucurat:
 Căci acea lucea de albă
 Ca și floarea cea de nălbă,
 Și privind Baba Dochie
 70 Iar s-aprinse de minie,
 Căci acum n-avea ce-i face:
 Vină nu putea să-i bage;
 Dar văzînd că ea are flori,
 Precum n-avea de-alte ori,
 75 Ocărîndu-o i-a zis:
 – Nora mea, te faci de ris
 Și-ți aduci pe cap rușine,
 C-ai drăguț pe oarecine,
 El ți-a dat flori la fîntînă!
 80 – Nu crede, soacră bătrînă,
 Nu-s de la ceva fecior,
 Ci de la făt Mărțișor,
 El îmi dede-o chită-n vale,
 Ca să-ți dau și dumatăle!
 85 – Vai de el ce Mărțișor,
 Eu îl trag prin ciurișor!
 Zise baba și-l huli,
 Iar cînd florile privi
 Întru sine socoti:
 90 Că la munte-i primăvară,
 Deci va scoate mîne-afară,
 Deodată cu zorile,
 Caprele și oile.
 Cînd de ziuă a albit,
 95 Cătră fiu-și a grăit:
 – Hai la munte, Dragomire,
 Că afară e-nflorire;
 Timpul este de ieșit,

Căci pășunea a-nverzit;
 100 Tu din fluier vei cînta,
 Eu la doine-ți voi juca!
 – Nu se poate încă, mamă,
 Căci bagă numai de seamă:
 Numai Faur a trecut,
 105 Mărțișor mai este mult!
 – Ce-mi pasă de Făurari,
 Eu îl trag prin găunari,
 Și pe Mărțișor
 Prin cel ciurișor!
 110 Ea de el nu asculta,
 Ci cu sine își lua:
 Douăsprezece cojoace,
 Neavînd cuget de-a re-ntoarce,
 Și plecă cu-al său fecior,
 115 Ocărînd pe Mărțișor.
 De-acasă porni cu soare,
 Cînd sosi fuse ninsoare.
 Altă zi-ncepu cu ploaie,
 Mai fu soare, acuși porhoai,
 120 Și-acuși iară îngheța,
 Timpul tot se strămăta.
 Pe babă-o lăsa norocul,
 Căci udîndu-se cojocul
 Cel de-asupra a-înghețat,
 125 Ea pe tufe l-a aruncat,
 Că-i era greu de purtat;
 Și-apoi iară s-a mai dus,
 Tot pe culme mai în sus,
 După capre, după oi,
 130 Cu feciorul, amîndoi,
 Pentru că cătau pășune
 Unde-ar fi ierburi mai bune.
 Toată ziua ce urmă
 Alt cojoc mai îngheța,
 135 Și Dochia, vrînd-nevrînd,
 Le-arunca toate pe rînd.
 Dragomir a degerat
 Și pe gură-i s-a format
 Sloi cum este-un fluieraș.
 140 – Dragomire, al meu doinaș!
 Strigă baba, a lui mamă,
 Nebăgînd bine de seamă,
 Cum! eu nu mai pot de frig,
 Tu mai zici pe cel colnic!
 145 Și-atunci babei s-arăta
 Mărțișor și-o întreba:

Cum îți place primăvara?
 Ți-ai uitat doară tocmeala,
 Ca să poți să salți în zbor,
 150 Cînd îți zice-al tău fecior
 Doine mîndre pe colnic,
 Că nici norei nu-i fu frig
 Ca să spele pe o lînă
 Toată ziua la fîntînă!
 155 Mărțișorul dispăru,
 Frigul iarăși începu
 Cu viscole tot mai crunte,
 Și baba-ngheță pe munte,

Dimpreună cu-a ei turmă.
 160 Ea cu Dragomir în urmă
 Și cu turma ce-a avut
 Stani de piatră s-au făcut.
 Spun că stanul babei crunte,
 Cu-a ei capre și oi multe,
 165 Pînă azi se vîd pe munte,
 Iar de ling-a ei picioare
 Iese-o apă curgătoare.
 Călătorii de-o privesc
 Își fac cruce și-o feresc.²⁵

A șasea legendă, din Banat:

„În Almaș²⁶, era odată un om și o muiere. Ei ar fi trăit altfel bine, dacă mama bărbatului, soacră rea, nu porunceă în casă după plac, și ei trebuiau s-o asculte. Ea adeseori da norii-săi atîtea de lucru, cît n-ar fi fost în stare să le facă nimenea în lume; dar biata noră cu sîrguință și ajutorul lui Dumnezeu le îndeplinea pe toate.

Așa s-a întîmplat odată că soacra i-a dat lînă de oaie neagră și i-a poruncit să se ducă la apă s-o spele ca neaua albă. Măcar că tînăra muiere știa bine că aceasta este un lucru cu neputință, totuși, ca să asculte de soacră, s-a dus la apa ce curgea pe lingă sat și a început să scarmene și să spele lina cea neagră. Dar oricît s-a chinuit ea, cînd o scotea din apă lina era tot neagră.

Biata femeie nu s-a lăsat de lucru, ci a frecat necontenit, pînă a apucat-o seara. Atunci i se sîngeraseră și minile, și a început să plîngă de necaz și de durere.

Domnul Hristos, care umbla pe pămînt cu Sîn-Petru, a trecut pe drum și văzînd pe muiere plîngînd, a întrebato:

– Ce faci tu aici și pentru ce plîngi?

Muierea nu știa cine este, ci a răspuns:

– Soacră-mea mi-a poruncit să fac lina această neagră să fie albă ca neaua, și eu o tot spăl și o scarmăn toată ziua, de mi s-au făcut minile numai răni, de aceea plîng.

Mîntuitorul, care știa bine necazul ei, iar i-a zis:

– Ascultă numai pe soacra ta și lucră mai departe, că Dumnezeu îți va ajuta.

După ce s-a dus Domnul Hristos și cu Sîn-Petru, ea a început iară să spele cu bărbăție, și cînd a scos lina din apă, bagă de seamă că se mai deschisese. Veselă, s-a pus iar la lucru pînă a înnoptat, cînd mai pe urmă lina cea neagră era albă ca neaua. Plină de bucurie, a plecat fuga acasă și găsînd pe cîmp flori cari răsărise cele dintîi, că abia începuse primăvara, și le-a pus în păr.

Cînd a văzut soacră-sa că lina era spălată albă, și-a ascuns minia, că nu putea s-o ocărăască, numai a întrebato în batjocură:

– Dar oare cine ți-a pus flori în păr? Poate vreun drăguț?

– Eu le-am aflat singură în livadă și m-am împănato cu ele.

Baba, cum a auzit aceasta, strigă pe fii-său și-i zise:

– Vezi, fătul meu, că a venit primăvara, trebuie să plecăm la munte cu caprele și cu oile noastre. Cît de frumos va fi în munți! Tu o să-ți iai fluiera și o să-mi cînti, iar eu o să joc de plăcere.

Așa mine zi de dimineață a și plecat împreună cu fiul său, mîinînd oile și caprele la munte. Dar fiindcă abia trecuse iarna și se temea de frig, de aceea baba luase și nouă cojoace cu dînsa și au plecat; și au lăsat pe tînăra singură acasă. După ce au ajuns pe dealurile cele dintii, cerul se făcea tot mai senin și abia sufla cîte un vînt pe cîmpie. Dar tot nu răsărise încă iarba, și caprele și oile nu stau în loc liniștite, că n-avea ce să pască.

Baba însă nu băga de seamă, și era veselă, și fiind timp frumos, ea a aruncat un cojoc, ca să nu ducă atîtea.

Cu cît se suiau mai departe în munți, cu atît se făcea vremea mai bună și mai cald, așa că în fiecare zi lepăda cîte un cojoc, pînă ce a aruncat și pe cel din urmă, într-a noua zi, că-i era greu să-l mai poarte. Însă turma flămîndă, care nu găsea încă iarbă, se facea tot mai sălbatică și nepăciuită de foame, și fugea-ncoace și-ncolo.

Baba, cînd le vedea că aleargă și zbîră, zicea că vitele se bucură de venirea primăverii.

După ce baba și-a lepădat cojocul cel de pe urmă, deodată s-a schimbat timpul. Vîntul a început să sufle aspru și rece și ploua și ninge. Atunci bietele vite s-au grămădit speriate una lingă alta, mestecate caprele cu oile, și tremurau de ger; iar baba și cu fiu-său au stat în loc, că le clănțănea dinții, și nici nu s-au mai putut mișca de frig. Fiului său îi curgea apa din gură de ger și i-a înghețat, prefăcută într-un sloi de gheață, lipit de la buze pînă pe piept. Iar baba, care de frig nici nu vedea bine, nici n-auzea, a zis către dînsul:

– Fătul meu! Cum mai poți tu cînta în fluier, că eu am înghețat de ger?

Ea gîndea că sloiul cel lung din gura fiului ei este fluieră și că fluieratul vîntului este sunetul fluierului.

Cum sta ei așa aci, iacă că a venit Primăvara și a vorbit către babă în batjocură:

– No, bătrînă, cum îți place primăvara? De ce nu joci, că fiul tău îți cîntă? Nici nurorii tale nu i-a fost prea frig cînd a spălat toată ziua în apă rece lîna cea neagră! Ea apoi tot a aflat flori în cîmp!

După aceasta Primăvara iar a pierit.

Atunci baba s-a uitat la fiul său, care și înghețase și amorțit murise cu toată turma lui. Așa și baba tot mai tare se înțepenea, pînă și-a dat sufletul. Trupul ei și al fiu-său se pot și astăzi vedea în Almaș, împietrite, împreună cu turma în jurul lor, tot de piatră, așa precum au stat cînd erau în viață. La picioarele babei curge un izvor și fiul tot ține în gură fluiera cea de gheață.²⁷

O variantă a acestei legende, auzită asemenea în Banat, sună precum urmează:

„Se zice că a fost odată o babă foarte spurcată, anume Dochia, care, de rea și a dracului ce era, nu mai știa ce să facă și cum să necăjească pe biată noră-sa.

Odată trimise baba Dochie pe noră-sa cu niște lîni de oaie, la rîu, dar nu ca să le spele, ci ca să-i facă din lîni lăi (negre) lîni albe.

Biata noră merse cu lînile la rîu, dar unde e vorba ca din lîni lăi să se poată preface în albe. A frecat ea cît a frecat lînile cele lăi, dar de la o vreme, văzînd că nu-i mai albesc, a început a plînge și a se tîngui.

În plînsul ei văzu un copilaș drăgălaș cu o chită de flori frumoase, apropiindu-se de ea.

Copilul, care era un înger, o întreabă că de ce plînge, iar nevasta îi povestește tot necazul său.

Copilul, adevărat îngerul, după ce-i ascultă toate necazurile, îi zice:

– Nu mai plînge, draga mea, că acuși vei scăpa de necazul tău. Dar pînă atunci ia chita asta de flori și o du la soacră-ta, ca să vadă că a sosit primăvara dorită!

Nevasta, luînd chita de flori în mînă, alergă într-un suflet la spurcata de soacră, care căuta pe o fereastră cum spală noră-sa lîni laie și cum îi dete copilașul chita cea de flori.

Baba Dochie, văzînd că breabenu, micșunele, oglicea, precum și celelalte flori, din cari era făcută chita, sînt atît de frumoase, porunci ca numaidecît să i se aducă bucatele²⁸ și cele 12 cojoace mari, că ea va pleca îndată la munți cu caprele și cu cîinii, zicînd:

Dacă nu m-am temut eu de Făurari,
Care e cu frînghiile tari,
Apoi pe Mărțișor
L-oi lega binîșor
Cu un teișor
Și l-oi trage prin ciurișor!

După ce a rostit cuvintele acestea, se porni Baba Dochie către munți cu caprele, cu cîinii și cu cele 12 cojoace mari.

Dar nu merse ea mai mult de jumătate cale, cînd iată, pe lingă toate că la plecarea ei de acasă era cerul limpede, senin și soarele de primăvară cald, se ridică un nor negru de către miază-noapte, încărcat cu ploaie și cu neaună viscoloașă, și, începînd a curge dintr-însul, muie cojocul de asupra de pe babă, ca și cum l-ai fi scos dintr-o cadă cu apă ori din sapie.

Putîntele minute numai și cerul iar se înseninează și soarele strălucește de-ți e mai mare dragul să cauți la el, cînd iată se rădică alt nor cu ploaie și neaună, care moaie și al doilea cojoc al babei.

Înseninîndu-se cerul din nou și soarele strălucind frumos, baba lepădă și al doilea cojoc de pe ea.

Apoi tot așa s-a jucat cu dînsa norul și soarele pînă ce a dezbrăcat-o de toate cojoacele.

Ajungînd Baba Dochie la vîrfurile munților, dar toată udă, înghețată de frig și fără de nici un cojoc, ca vai de ea, Crivățul de la miezul nopții a început a sufla cu atîta putere, încît a înghețat-o și a împietrit-o acolo cu cîini și cu capre cu tot.

Și se zice că urmele ei se văd și în ziua de azi de către cei ce călătoresc la munți.²⁹

A doua variantă a legendei de mai sus, din Muntenia, sună așa:

„Era odată o babă... Ea se numea Dochia și era o zgriptoroaie cu cerul gurei negru și rea ca moartea.

Și avea baba un băiet, pe care l-a însurat cu o fată blindă și bună la Dumnezeu.

Nu trecu mult după însurătoare și băietul plecă la drum lung de tot; atunci soacra, ca toate soacrele, a început un trai rău în casă cu noră-sa; o ocărea, o schingiua și o amăra mai rău decât o strigoaică.

Într-o zi, către sfârșitul iernei, baba dracului dete nurorei sale un braț de lână neagră ca funinginea, zicându-i: – Du-te de spală lina asta și vezi să mi-o aduci ca laptele de albă; altminterlea să nu te mai întorci acasă, că îți răsucesc gîtul ca la un pui de vrăbie!

Biata femeie luă lina în brațe, se duse la izvor și o spălă trei zile întruna; dar lina nici că se albea deloc. A patra, zi ședea lângă izvor nemîngiată, ca vai de ea, că nu i se albea lina, și acasă știa ce o așteaptă. Plîngea cu lacrimi de foc și se ruga la Dumnezeu să facă vreo minune și s-o scape de urgia soacrei.

Cum tot plîngea și mi se văieta, deodată vede un voinic, tînăr și frumos ca un brad care, venind la ea o întrebă de ce plînge.

Ea îi spuse tot necazul. Atunci voinicul, arătîndu-i nu departe de izvor un fel de piatră în roșeața cărămizii, care se măcina ca săpunul, îi zise:

– Ia piatră de aceea roșie și spală lina cu ea, pînă s-o albi!

Și cum zise, se și făcu nevăzut. Femeia luă din acea piatră, care însă nu era piatră, și, frecînd lina cu ea, îndată se făcu o spumă roșie ca sîngele, iar apa începu să fiarbă în clocot, și cînd scoase lina era albă ca zăpada.

Atunci se întoarse îndată la soacră-sa.

Zgriptoroaica de babă se miră mult de frumoasa albeață a lînei; dar tot nu-și lăsă nora în pace, ci o trimise să-i aducă, de unde o ști și-o găsi, iarbă verde și fragi coapte, ori de unde nu, să nu se mai întoarcă acasă.

Altă năpaste pe capul bieteii femei: de unde era ea să găsească iarbă verde și fragi coapte! Dar ce era să facă! Ieși la cîmp și își aruncă ochii departe: în toate părțile numai pustiu și ger. Încă de abia se luase pe ici pe colea zăpada. Așa mergea biata rătăcind și plîngînd, din cîmpie în cîmpie, cînd iată iar voinicul de la izvor apropiindu-se de dînsa și întrebînd-o: de ce plînge și ce rătăcește pe aici.

Ea îi spuse iarăși păsul.

Atunci voinicul o luă de mînă și o duse într-o poiană plină de o iarbă verde însmălțată cu fragi coapte, ca în luna lui cireșer. Ea își umplu brațele de iarbă verde și poala pestelcii de fragi, și așa se întoarse la soacră-sa acasă.

Iar baba Cloanța, cum văzu iarba și fragile coapte, zise:

– Ei acu vād și eu c-o vînit primăvara! Să mă sui cu oile la munte!

Ea avea multe oi, mulți ciobani și mulți cîni. Se găti dar de plecare și, luîndu-și turma, ciobanii, cîinii și de-ale mîncării, iar pentru sine nouă cojoace mari pînă în pămînt, la întii de martie a ajuns cu oile sus la munte.

Dumnezeu atunci hotărî s-o pedepsească pentru răutatea ei, și iată că deodată începu să ploaie cu spicuri de zăpadă.

Baba, cum văzu, își strînse turma și îmbracă cîteșinouă cojoacele. În ziua dintîi se udă coajul deasupra, de se înmuie de tot, și trebui să-l lepede; apoi tot așa în fiecare zi cîte un coaj, pînă ce își lepădă toate cojoacele.

Nouă zile plouă mereu, iar noaptea cea de-a noua, cînd baba nu mai avea nici un coaj uscat, dete Dumnezeu un ger cumplit, așa că a zecea zi și baba și ciobanii, și cîinii, și turma întreagă, se găsiră înghețați și prefăcuți în stani și bolovani de piatră.

De atunci și pînă astăzi, la începutul lui martie, se aude prin acele locuri un plîns ca de femeie, un urlat de cîni și un zbieret de oi multe, și atunci îndată cerul de posomorăște, viscole se pornesc, cu ploi și cu zăpadă, țîind întruna nouă zile, cîte cojoace avea baba Dochie.³⁰

A treia variantă a legendei de mai sus, tot din Muntenia, comuna Vircirova, jud. Mehedinți, e cea următoare:

„A fost odată o babă bătrînă, bătrînă, baba Dochia, care era nemaipomenit de rea. Din toți copiii ce Dumnezeu îi dăruise, nu mai avea decât unul singur, însă bun, vrednic, ascultător, care făcea bucurie babei. Cînd veni timpul să se însoare, se însură și luă o femeie, care era tocmai ca el de vrednică și ascultătoare.

Dragomir își petrecea timpul mai mult pe deal la oi, și baba rămînea acasă cu noră-sa, să vadă de-ale casei.

Baba, din fire prea rea, chema pe noră-sa în toate chipurile, iar biată noră, prea mult răbdătoare, nu zicea nimic și suferea totul, crezînd că doar se va schimba firea babei cea rea vreodată.

Într-o zi, din pizmă, pe cînd Dragomir nu era acasă, trimise pe noră-sa la rîu cu o lînă albă, zicîndu-i:

– Vezi astă lînă, du-te, spal-o pînă cînd se va înnegri. Dacă nu, să nu-mi mai calci bătătura!

Zise și-și văzu de treabă, iar femeia plecă cu lina să facă ce-i zisese baba. Spălă ea timp de trei zile lina, dar zadarnică îi era munca, căci, s-o înnegrească nu era cu putință. Dar, cînd era aproape să plece femeia de la rîu fără nici o ispravă, iată că doi oameni, cari nu erau alții decât Dumnezeu și cu Sf.Petru, care atunci umblau pe pămînt, se apropiară de ea și-i ziseră:

– Ce faci aci, femeie?

Ea le răspunse plîngînd:

– Am o soacră foarte rea și uite m-a trimis cu lina asta, s-o spāl pînă ce se va înnegri. De trei zile spāl, și nu pot să fac ceea ce mi-a poruncit. Numai Dumnezeu știe ce mă așteaptă acum!

Auzînd Dumnezeu și Sf.Petru despre asta și făcîndu-li-se milă de ea, îi ziseră:

– Mergi acasă la soacră-ta și nu te teme. Și-apoi se făcură nevăzuți.

Cînd dete femeia să plece și se uită la lînă, văzu lina neagră și, dîndu-i în gînd că a fost Dumnezeu, plecă veselă, mulțumind lui Dumnezeu.

Nepotolindu-și baba necazul nici prin asta, o trimise iarăși la rîu, însă cu o lînă neagră, zicîndu-i:

– Cum vei ști să faci, să speli lina pînă se va înalbi! Să nu te întorci la mine cu lina neagră!

Plecă plîngînd femeia, că știa ea că nu poate îndeplini lucrul ăsta așa de ciudat; însă, cum e omul făcut să nu piardă credința nici cînd vede bine că nu e chip de scăpare, astfel făcu și ea, se duse cu lina la rîu și începu s-o spele. După vreo două-trei zile de spălătură zadarnică, se dete la o parte și începu să plîngă, de plîngeau și pietrele de mila ei.

În acest timp, iarăși se arată Dumnezeu și Sf. Petru și, văzînd-o plîngînd, o întrebă de ce plînge. Ea răspunse:

– Soacră-mea m-a trimis cu lina asta neagră să o spal ca să se înalbească. De două zile mă ostenesc, amărită și nemîncată, să fac ceea ce era cu neputință.

Atunci Dumnezeu și Sf. Petru deteră femeii o chită de flori de fragi, să o ducă babei, spuindu-i că le-a cules de pe coastă, și o încurajă să nu se teamă, și-apoi se făcură nevăzuți.

Femeia luă lina tot neagră, cum o adusese, și se duse acasă de dete soacrei sale chita de flori de fragi, spuindu-i că le-a găsit pe coastă.

Baba, văzînd florile, uită de lina și chemă pe fiu-său Dragomir și-i zise:

– Dragomire, maică! Fragile au înflorit și noi n-am măsurat încă oile! Să plecăm cu oile la munte, să le măsurăm.

– Să plecăm, zise și Dragomir.

Plecară, și Baba Dochia luă cu sine nouă cojoace, îmbrăcîndu-le pe toate, cum ieși din casă. Merse multă vreme și, cînd ajunseră la locul unde era să măsoare oile, se puse o zloată (ploaie amestecată cu zăpadă), încît baba fu silită să lepede pe rînd unul cîte unul toate cojoacele și începu a tremura, de zicea Doamne! Căutînd împrejur, văzu pe Dragomir înghețat și cu sloi la gură și, crezînd că cînta în fluier, îi zise:

– Dragomire! Dragomire! Eu am înghețat de frig, și tu cînti din fluier!

Astfel și Baba Dochia și fiul său Dragomir, împreună cu oile lor, au înghețat și s-au prefăcut în stînci de piatră, ce se află între comuna Vîrciorova și Turnu Severin, Mehedinți, numit Dragomir.³¹

A șaptea legendă, auzită de dl. I. C. Măldărescu din gura unui tînăr român din Basarabia și scrisă apoi în versuri, sună așa:

I

Sub poalele munților,
În locașul sluților,
Se arată un bordei:
Ca să-l vezi nici să nu vrei.
5 În el de mult locuiește
Baba Marta, ce vrăjește
Cînd la stele, cînd la lună
Și rinjind ca o nebună
Cît e noaptea Domnului
10 Și dulceața somnului,
Lîngă foc și lîngă vatră,
Farmecă, iar cîni o latră!
Mult îi rea și prăpădită,
Cu cojoace invelită,
15 Cu nouă cojoace-n spate,
Și toiagul al ei frate
De-alergări pe munți și văi,
Cînd e timpii cei mai răi,
Ea e a pădurii mumă,
20 Babă rea, soră de ciură,

Și se plimbă tot pe munți,
Trece ape fără punți,
Sare după dealuri jos
Și se-așază pe-un lemn gros,
25 Ca să-și pască caprele,
Să le sugă laptele.
N-are teamă de vreun ger,
Nici că-i frică chiar de cer,
Deși iarna n-a trecut.
30 Baba Marta toarce, toarce,
În cojoace se întoarce.
Are-n spate blană nouă:
Ningă, viscolească, plouă,
Ea habar n-are măcar,
35 Nici gîndește la amar.

II

Toarce baba lină, toarce,
Însă norii se tot stoarce
Și deodată-n munte-apare
Un copil micuț, ce are
40 Aripă mîndre la privit,

Și deodată a grăit:

– Marto, babă vrăjitoare,
Dup-acum ești la pripoare:
Primăvara n-a venit,
45 Florile n-au răsărit?!
Mai stai încă în bordei,
Lina toarce-o, dacă vrei
Să-ți mai faci un strai din ea;
Iarna încă tot e grea!
50 Astfel zise copilașul,
Și zburînd ca îngerașul.
Baba Marta stă și zice:
– Surda, surda, măi voinice,
Am încă nouă cojoace
55 Și fuiorul tot a toarce,
Am și fete de-ndrăgit,
Am flăcăi de zăpăcit,
Și numai noaptea pe lună
Pot lucra cu voie bună!
60 Iarna de mult a trecut,
Caprile iarbă-au păscut,
Surda, surda, n-am habar
De-al tău grai sau ger măcar!

III

Îngerășul miniat
65 Către cer s-a îndreptat:
Norii vineți adunînd,
Bolborăți mereu tunînd,
Și deodată frigul vine,
Vîntul bate, bate bine,
70 Plopii urlă, cerul tună,
Norii vin de se adună,
Fulgii cad albi de zăpadă
Peste munți și pomi, grămadă.
Marta însă toarce-ntruna,
75 Rîzînd tare ca nebuna,
De cojoace dezvălîta,
De zăpadă nemețită,
Tremurînd la cer privește,
Dar iertare nu găsește.
80 Urlă vîntul vijelînd,
Ploaia rece azvîrlînd
Peste Marta, baba rea,
Care pizma n-o lăsa
De la cer să ia iertare.
85 Ploaia curge și mai tare,
Munții gem, pădurea geme,
Marta însă nu se teme.

IV

Vîntul suflă cu turbare,
Jos trîntea coliba mare,
90 Dar pe Marta, babă rea,
S-o doboare nu putea.
Ea la cer cîntînd zbiera,
Hulea rău și blăstăma.
Norii vineți se-aduna,
95 Lemnele de ger trosnea,
Munții încă că gemea,
Pietrile se despica,
Și din nouri, licărînd,
Trăsnete ieșeau trăsînd;
100 Vremea se tot turbura,
Fulgerile lungi zbura,
Dar pe Marta, baba rea,
S-o-nspăimînte nu putea...
Atunci norii se crăpa,
105 O lumină se vedea
Și un glas se auzea.
Blestămind, babei zicea:

V

– În veci să fii o stană
De piatră amorțită,
110 De caprele-ți iubite
Să fii împrejmuită,
Din ochi să-ți izvorască
Tot lacrimi amare,
Iar pe pămînt să faci
115 Un rîu de-unde oricare
Să nu poată să bea!
Și dracii toți ridea.

VI

Glasul cum se isprăvește,
Norii negri se lătește,
120 Vîntul s-a mai potolit,
Iară soarele-a ieșit.
Numai Marta-i neclintită
Și...deodată e lovită
De un trăsnet din senin,
125 Curmînd traiul cel de chin:
Curg din ochii ei șiroaie,
Lacrămi mari ca și o ploaie,
Ieșînd gemăt din cea stană,
Și plînsoare din fîntină...
130 Fiarele vine în cete
Să-și adape a lor sete,
Vin și ie/le despletite,

Duhuri rele și cumplite...
Toate umbrele s-adapă,
135 Lîngă stană găuri sapă,
Saltă, țipă și hulește,
Morții-n iaduri se trezește,
Joacă, cîntă-n horă prinse

Lîngă focurile-aprinse.
140 Dar cînd este despre zori...
Cînt cocoșii de trei ori,
Și se duce orice duh
Și e pace în văzduh!

Așa a fost atunci precum am povestit;
Am spus-o cum se spune și ce am auzit:
Chiar astăzi se mai vede o babă împietrită.
În juru-i stînd, culcată, e turma ei iubită.³²

A opta și totodată cea de pe urmă legendă, auzită în Muntenia, e aceasta:

Pe la-ntii de marte
Cînd se luptă-n parte
Cei doi luptători
Neînvingători,
5 Noapte și lumină,
Pe bolta senină,
Soare și cu nori,
Ploi și cu ninsori,
Și cînd iarna toată
10 Pare-ngenunchiată
D-un soare arzător
Și amăgitor,
Dochia înrăită,
De iarn'obosită,
15 Vru să suie-n plai
Ca-n luna lui mai.
Turma își adună,
Caprele din stînă,
Ce mereu cirteau
20 Că nutreț n-aveau
Și o ia spre culme
Pe-unde nu sînt urme,
De mindrii Carpați,
De vînturi uscați.
25 Caprele-o urmează
Și ea le-ndemnează:
- Hăi, căprițe, hăi,
Să ieșim din văi,
S-ajungem pe munte
30 Pe-a Jepilor frunte,
Să vă vād păscînd,
Vrînd Domnul, nevrînd.
Baba sumețită,
De soare-amăgită,

35 Se tot suie-n sus
Unde-i Dorul³³ pus,
Și prin nori se perde,
Cătînd iarbă verde
Colo-n Jepii mari,
40 Dragi la miorari.
Și-n creasta ripoasă,
Naltă, fîroasă³⁴,
Unde-n veci e ger,
Capu-ți dă de cer!
45 Opt zile trecuse,
Baba mi se duse,
Prin virtej de nori
Și spic de ninsori,
Sus pe Omul rece,
50 Care nori întrece,
Dacic, vechi altar,
Cu cerul hotar,
Unde se uimește
Ochiul, cînd privește
55 Peste două țări
Născute surori.
Dochia-năsprită
Și de vînt răzbită
- Vînt îngrozitor
60 De te ia fior, -
Aruncă blăsteme,
De cer nu se teme,
Și-n cugetul său
Uită Dumnezeu.
65 Ea se întărește
Și gura-i sporește:
- Hăi, căprițe, hăi,
Mai în jos spre văi,

La Ialomicioară
70 Cu dulce apșioară,
Să vă vād păscînd,
Vrînd Domnul, nevrînd!
...Cînd și-aste cuvinte
Zise fără minte,
75 Bab'aci pe loc
Se făcu un bloc,
Ea și turma toată
Stane tot de piatră,

Ce și-azi se vād stînd,
80 Plaiul înălbind,
Plai ce Babe³⁵-l cheamă
Ca să ne dăm seamă
Că-n a noua zi
Se-mpetri aci
85 Cea Babă Dochie,
A cui istorie
Seculi o șoptesc,
Munți o povestesc.³⁶

Acestea sînt toate legendele despre Baba Dochie, cari mi-s mie pînă acum cunoscute.³⁷

NOTE

1. I.C. Măldărescu, *Baba Marta*, legendă, publ. în revista societății *Sentinela românismului*, foaie literară-științifică, an. I, București, 1884, p.24 și 26; din Răsp. la Cest. d-lui N. Densușianu, com. Crîngeni, jud. Teleorman; Zilei de 1 martie i se zice Baba Marta".
2. Din Lucăcești, dict. de Malina Paicu și com. de fiul său P. Paicu.
3. Din Costina, dict. de Ioan Cocirla și com. de fratele său Nic. Cocirla.
4. Din Siret, dict. de Gheorghe Botezat, și din Tereblecea, dict. de Paraschiva Scripcariu și com. de P. Scripcariu.
5. Din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă.
6. Din Bosanci, com. de Trofin Crupă. O altă variantă a legendei de mai sus se află publicată de răposatul exarh și paroh din Stroești, Ioan Berariu, în *Familia*, an. XII, Budapesta, 1876, p. 459-461 și 472-473. Am fi reproduș-o și pe aceea aci, dacă n-ar fi prea lungă și scrisă într-un stil prea literar și dacă culegătorul ei n-ar fi adăos multe și de la sine.
7. O seamă spun că a cerut să-i dea un moșneag.
8. O seamă spun stană, iar alții stîncă.
9. Din Stroești, com. de George Birtoiu. Mai tot așa se istorisește legenda aceasta și în satele învecinate, precum în Ilișești, com. de G. Berințan; în Stupca, com. de Onufr. Căilean; în Bălăceana, com. de G. Boca și C. Ureche, și în Liuzi, dict. de Maria Ștefănescu și com. de Dim. Bondariu. Vezi și L. A. Stauffe-Simiginovitz, *Volkssagen aus der Bucovina*, Czernowitz, 1885, p. 136.
10. Din Răsp. la Cest. D-lui. Nic. Densușianu, dict. de Dumitru Stăncioiu, moșneag în vîrstă de 90 de ani din com. Albeni, pl. Amaradia-Novaci, jud. Gorj.
11. Varzavoi - iezi.
12. Din Mihoveni, dict. de Mihai Cojoc și com. de Vesp. Corvin. O variantă a acestei legende vezi-o la L. Șăineanu, *Studii folclorice, cercetări în domeniul literaturii populare*, Buc., 1896, p. 5-6.
13. Într-o variantă din Cireș-Opaiț, com. de Const. Dugan, se zice că a împrumutat 12 zile.
14. Din Securiceni, com. de Gavr. Gușet.
15. Stumbu-Stumbu, pe lîngă pisălog (=pilug), mai înseamnă și acțiunea de a pisa. Ex.: A prins cutare pe cineva și l-a bătut: Stumbu-stumbu - pînă l-a pisat de bătaie. Vlahii-me este femininul cuvîntului grecesc vlahos-aromân, devenit aci valahii-aromână în loc de vlaha, cum spun grecii astăzi.
16. Adecă: pe iezi i-am scăpat.
17. P. Papahagi, *Din literatura poporană a aromânilor*, București, 1900, p. 773-774.
18. Un fel de vînt strașnic.

19. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 774-775.
20. Într-o variantă din Ciudei, distr. Storojinețului, com. de E. Braha, provine Iisus Hristos în loc de Dumnezeu.
21. Din Iordănești, dict. de Paraschiva Rojescul și com. de T. Tovarnițchi și din Broscăuțel Vechi, dict. de Ilina Bahriu.
22. Micșă înflorște în martie și ține pînă către capătul lui aprilie; se află pe dealuri și în păduri, e mică, de culoare vinată și are miros. Cocoșei țin mai puțin, sînt mici ca micșele, de două feluri: albi și roșii închis, fără miros. O seamă pun în loc de micșe și cocoșei, brobenei (Schneeglöckchen) și flori de semenic, și explică: aceste sînt semne că economii pot pleca cu oile la munți, dar pentru Baba Dochie sînt un semn de înșelare ca să se ducă la munte și să se prăpădească acolo.
23. Semenice e un munte în comitatul Carașului, lingă Reșița spre granița militară.
24. At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. în *Familia*, an. VIII, Pesta, 1872, p. 366-367.
25. *Amicul familiei*, ziare beletristic, an. X, Gherla, 1886, p. 121-122.
26. Un creștet de munte la marginea Banatului despre Ardeal.
27. Dionisiu Miron, *Zilele Babelor*, publ. în *Columna lui Traian*, an. I, București, 1870, nr. 4, p. 4. O variantă a acestei legende tot din Banat, se află publicată de Artur și Albert Schott în *Walachische Märchen*, Stuttgart und Tübingen, 1845, p. 113-115.
28. Aci se înțelege sub bucate atîta cît vite.
29. Com. de dl. Ios. Olariu.
30. *Familia*, an. XXII, Oradea Mare, 1886, p. 227.
31. *Albina*, an. I, 1898, p. 1399-1400.
32. Revista societății *Santinela Românismlui*, foaie literară-științifică, an. I, București, 1884, p. 24-26.
33. Virful cu Dor, Jepii, ca și Caraimanul și Omul, sînt piscuri mari pe culmea Bucegilor din Carpați.
34. Caraimanul.
35. Babele sînt un platou înalt, din poalele căruia izvorăște Ialomița, mai sus de peștera cu Schitul de lemn.
36. S. N. Șoimescu, *Poezii lirice*, București, 1883, p. 72-76.
37. Atît despre legenda Babei Dochie cît și despre numele acestei babe s-au scris pînă acum mai multe studii și anume:
 a) At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele* (Din sărbătorile păgîne române de azi), publ. în *Familia*, an. VIII, Pesta, 1872, p. 366-367, 378;
 b) Sim. Mangiuca, *Baba Dochie*, studiu mitologic, publicat în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 159-164;
 c) Gr. C. Buțureanu, *Încă o dovadă la stăruința românilor în Dacia Traiana*, publ. în *Arhiva Societății științifice și literare*, an. II, Iași, 1891, nr. 8, p. 470, în care autorul se încearcă a dovedi stăruința românilor în Dacia pe temeiul legendei *Dochia și Traian sub muntele Pion în Moldova*, fabricată de G. Asachi, *Culegere de poezii*, ed. III, Iași, 1863, p. 195; vezi de același și *Culegere de poezii germane și franceze din limba română*, ed. III, Iași, 1863, p. 88,90;
 d) I. N., *Legenda Dochiei*, publ. în *Gazeta sateanului*, an. VIII, Rimnicu Sărat, 1891, p. 183-192, prin care se combat toată afirmările d-lui Buțureanu;
 e) L. Șăineanu, *Zilele Babei și legenda Dochiei*, publ. întâia oară în *Convorbiri literare*, an. XXII, București, 1888, p. 193, 220 și reproduș apoi în ale sale *Studii folclorice, cercetări în domeniul literaturii populare*, București, 1896, p. 1-45.
 Dintre toate studiile acestea, cel mai extins și mai aproape de adevăr e cel al d-lui L. Șăineanu. Dar nici studiul d-sale nu se poate considera de cel mai complet și mai perfect: una, pentru că nu i-au fost cunoscute toate legendele Dochiei, al doilea, pentru că d-sa confundă legenda babei cu zilele acesteia, și al treilea, pentru că trece prea repede peste studiile scrise mai înainte de d-sa, iar pe unele dintre acestea nici nu le amintește.

II. ZILELE BABEI

Baba Dochie sau Baba Marta, ale cărei legende le-am reproduș în capitolul premergător, țin de regulă nouă¹ sau douăsprezece zile².

De aci vine apoi că românii de pretutindenea numesc cele dintîi nouă sau douăsprezece zile ale lunii lui martie Babele, Zilele Babelor, sau Zilele Babei³, adică Zilele Babei Dochie sau ale Babei Marta.

Zilele Babei se încep de comun la 1 martie sau mărțișor și durează, după cum am amintit mai sus, nouă⁴ sau douăsprezece zile de-a rîndul⁵, adică pînă cînd Baba Dochie și-a lepădat, respective și-a scuturat cele nouă sau douăsprezece cojoace.⁶

În unii ani însă Zilele Babei nu se încep la 1 martie, ci cu nouă sau douăsprezece zile mai înainte de această zi⁷, iar în alți ani, deși se încep la 1 martie nu durează numai 12 zile, ci ele trec peste acest număr, ba adeseori trec chiar și în luna lui Prier⁸, sau Priil⁹, de unde se vede că vine apoi și zicala românilor din Bucovina că

Prier prieste,
Dar și jupește,

sau a celor din Moldova:

Priil prieste
Și jupește¹⁰,

și anume, cînd e frumos, cald și plouă ploaie călduroasă, atunci prieste, iar cînd ninge și e frig, atunci jupește sau, după cum spune un proverb bănățean:

Prier fără ploaie
Cheful românului moaie.¹¹

Dacă cele 12 zile ale Babei Dochiei cad înainte de ziua ei, atunci se zice că primăvara e bună, oamenii pot ara și sămăna devreme, iar dacă pică după ziua ei, atunci primăvara e urîtă și oamenii se întîrzie cu aratul.¹²

Zilele cari trec peste numărul 12 se numesc în genere Zilele împrumutate sau Împrumutări¹³, în special însă prima zi împrumutată se numește: ziua sturzului, a doua: ziua mierlei, a treia: a cocostîrcului, a patra: a ciocîrliei, a cincea: a cucului, a șasea: a rîndunelelor etc., iar cea de pe urmă omătul, tîrșorul sau ziua mieilor, și aceasta din cauză că aceste zile prevestesc reîntoarcerea în țară a pasărilor pribegite de cu toamnă și epoca nașterii mieilor.¹⁴

În decursul celor nouă sau douăsprezece zile, precum și a celor împrumutate, timpul e în genere foarte schimbăcios, acuş ninge, acuş plouă și acuş e soare.¹⁵

Baba Dochie nicicînd nu-și schimbă năravul. Ea trebuie în fiecare an să-și lepede sau să-și scuture cojoacele.¹⁶ Și dacă se întîmplă uneori că nu-și

scutură cojoacele, după cum îi este datina, în decurs de 12 zile, atunci și le scutură într-o singură zi de 12 ori după olaltă.¹⁷

Cum încetează Baba Dochie sau mai bine zis Babele, numite în Transilvania și Vintoase¹⁸, îndată se încep Moșii, numiți altminterlea și Sfinți sau Simți.¹⁹

Babele sînt de regulă rele, iar Moșii buni. Drept aceea, femeile bătrîne din popor, și cu deosebire din Muntenia, își aleg dinainte cite una din Babele despre cari ne-a fost pînă aci vorba, cari personifică apoi, după cum vremea e frumoasă sau urită, caracterul moral ale aceleia ce a ales-o.²⁰

Dacă au parte ca ziua aceea ce și-au ales-o să fie mai blindă, atunci se zice că nu e babă rea. La din contră toți cei din casă o acuză că e babă rea și o fac oarecum responsabilă de timpul cel rău.²¹

Întîia babă, care cade la 1 martie și care poartă numele special de Baba Dochie sau Baba Marta, se mai numește altminterlea și Cap de primăvară, pentru că ea este ziua cea dintîi a primăverii.²²

Deci, dacă în această zi este frumos, atunci cred oamenii că și toată primăvara și vara va fi frumoasă; iar de nu, apoi zic că și primăvara și vara va fi urită și posomorită.²³

O seamă de românce, atît din Bucovina cît și din celelalte țări, serbează ziua cea dintîi din martie, în care cade Baba Dochie, prin nelucrare în casă²⁴, și anume: pentru purtarea timpului²⁵, pentru ca să se domolească minia Babei Dochie și frigul de primăvară să nu facă pagube în cimpuri²⁶, apoi pentru ca să nu zacă nimeni în casă de vărsat²⁷, precum și pentru înecat.²⁸

Unicul lucru femeiesc care se poate face, după părerea celor mai multe românce, în această zi, este claca de tors²⁹, pentru că și Baba Dochie cînd a mers cu oile și cu caprele ca să le pască, încă și-a luat furca și a tors lînă dintr-însa.³⁰

Drept aceea, cele mai multe românce nici nu lucrează nimic alta în această zi, decît doară că fac clacă de tors.

În fine, mai e de observat încă și aceea că femeile, cari se cheamă Eudochia, pop. Dochia și Dochîța, își serbează în această zi numele, iar o seamă dintre dînsle fac și praznic.³¹

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Crîngeni, jud. Teleorman: „Pe ziua de 1 martie cade Baba Marta, cea cu nouă cojoace, și pînă la nouă zile leapădă cite un cojoc. De la 9 martie însă, lepădînd baba cojoacele, începe și timpul a se încălzi.”
2. După spusa românilor din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „Baba Dochie durează 12 zile.”; a celor din Crasna, com. de Ioan Iliuț: „Baba Dochie ține 12 zile.”; a celor din Stroiești, com. de G. Străinul: „Baba Dochie are 12 zile.”; a celor din Ilișești, com. de V. Botezat: „Cele 12 zile din martie poartă numele de Baba Dochie.”; a celor din Reusenii, com. de V. Pop; a celor din Mihoveni, dict. de Mih. Cojoc și com. de Vesp. Corvin: „Baba Dochie ține 12 zile.”; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Cînd, înspire primăvară, începe a se topi omătul și a înverzi, se pornesc în vreo cîteva zile mai multe furtuni cu omăt; timpul acela se numește Baba Dochie.”
3. După spusa rom. din Cireș-Opaț, com. de Const. Popescu: „Baba Dochie ține 12 zile, cari se numesc Zilele Babei.”; a celor din Crasna, com. de Em. Iliuț: „Zilele Dochiei se numesc Zilele Babei.”; At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. în *Familia*, cit.,

p. 366; L. Șăineanu, *Studii folclorice*, p. 3: „Cele dintîi nouă sau douăsprezece zile din martie românul le poreclește Babele sau Zilele Babei.”; I. C. Măldărescu, *Baba Marta*, publ. *ziar cit.*, p. 26: „Poporul român, după cum fiecare știe, primele nouă zile ale lunii lui martie le numește Babele sau Baba Marta, de unde pretinde că de la acest nume luna martie și-a luat numele său.”

4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Saran, jud. Constanța: „La 1 martie intră Babele, care țin nouă zile.”; din mss d-lui I. Pop-Reteganul: „Babele țin nouă zile.”; S. N. Șoimescu, *op. cit.*, p. 69: „Mulți se întreabă ce sînt Babele, de care tradițiunea vorbește îndată ce vine 1 martie. De unde acest număr de 9 zile, pe care oamenii de la noi le observă și le numără cu atîta îngrijire ca pe niște zile nefaste și periculoase pentru sănătate? Oamenii de știință știu că aceste zile corespund cu echinocțiul, cînd timpul este foarte variabil, pînă ce începe a fi ziua mai mare decît noaptea, sau, după cum zic țărani noștri, pînă ce iese căldura din pămînt, pe care ei îl bat cu maiele în a noua zi de marte, făcînd și focuri prin bătătură. Cei ce se rapoartă la legenda cu Baba Dochia observă că aceste 9 zile din martie corespund cu cele 9 zile în care această babă rea și încăpățînată a umblat pe vîrfurile Carpaților cu cele 9 capre ale sale, căutînd iarba și mugur verde ca să le pască. «vrînd Dumnezeu, nevrînd».”
5. După spusa rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „Zilele Dochiei durează 12 zile, după 1 martie.”; Or. Dlujanschi, *Călimdarul românului*, publ. în *Albina Carpaților*, an. IV, Sibiu, 1879, p. 11: „Luna lui martie: Baba Dochie, ce-și ține năraul 12 zile.”
6. După spusa românilor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „Baba Dochie durează 12 zile, pînă își leapădă cele 12 cojoace.”; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: „Baba Dochie vine de la munte cu 12 cojoace și ține 12 zile, scuturînd în fiecare zi cite un cojoc.”; a celor din Frătăușul Vechi, dict. de Zenovia Rusu: „Zilele Babei Dochie sînt la număr 12, după numărul cojoacelor sale, căci ea leapădă în fiecare zi cite un cojoc.”; a celor din Costina, com. de V. Huțan: „Cînd îi vine Babei Dochie timpul, atunci se îmbracă cu 12 cojoace, își ia furca de tors și mai multe fuse și merge cu oile la pascut. Ea ține 12 zile și în fiecare zi leapădă cite un cojoc, și cînd le-a lepădat pe toate, atunci se zice că a trecut Dochia.”
7. După spusa rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: „Zilele Dochiei pot să meargă înainte sau și în urma ei”; a celor din Tereblecea, dict. de Paraschiva Scripcariu și com. de P. Scripcariu: „Baba Dochie cade la 1 martie. Zilele ei sînt 12 la număr și cad sau înainte sau după 1 martie. Chiar și mai tîrziu după ce sînt zilele ei trecute, dacă mai ninge, se zice că au mai rămas zile de ale Dochiei sau că acestea-s tot zilele Babei.”
8. At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. *ziar cit.*, p. 366; vezi și Schott, *op. cit.*, p. 115.
9. I. A. Zanne, *Proverbele românilor*, vol. I, p. 64. În județul Iași acestei luni i se dă numele de: Luna lui Traistă-n băț.
10. *Idem de eadem*, p. 64.
11. *Ibidem*.
12. După spusa mai multor români din Bucovina și îndeosebi a celor din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă.
13. At. M. Marienescu, *Baba Dochia și Babele*, loc. cit.
14. După spusa rom. din Fundu Sadovei, com. de Tăder Luncan: „Se zice că Baba Dochie a fost o păstoriță de capre, care, pe cînd păștea ea caprele într-o primăvară pe timpul furtunilor acestui anotimp, cu femeie friguroasă, precum era, îmbracă 12 cojoace, și îndată ce trecea o furtună, lepăda un cojoc, pînă ce a lepădat toate cojoacele. Ea a aflat că sînt 12 furtuni, și aceste furtuni ar fi primit apoi numele ei. Afară de cele 12 zile ale Babei Dochiei se mai țin trei zile furtunatice de ale Dochiei și anume: a sturzului, a mierlei, și a mieilor, și prin urmare sînt 15 zile furtunatice și, dacă aceste trei din urmă nu află loc primăvara, ca să aducă omăt, se arată vara sau tîrziu toamna.”; V. Alecsandri, *Opere complete*, vol. III, *Pasteluri și legende*, București, 1875, p. 190: „Românul caracterizează sub forme poetice sau glumețe toate variațiunile timpului. Astfel, îi

place a numi Zilele Babei zilele cele dintii ale lui martie (*giboulées de Mars*), pretinzând că ele sînt nesuferite, ca o babă care se ceartă neconținut și plînge, se bocește și nu lasă pe nimeni în pace. Însă adevărata denumire de Zilele Babei e bazată pe sărbătoarea Dochiei (Baba Dochia), ce cade la începutul lui martie. Acele zile sînt urmate de zilele cocostîrcului, a mieilor, a ciocîrliei, a rîndunelelor, etc., cari prevestesc reîntoarcerea în țară a păsărilor pribegite de cu toamnă și epoca nașterii mieilor."

15. At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. *ziar cit.*, p. 366.
16. Pretutindenea în Bucovina și Moldova. Vezi *Gazeta sateanului*, an. VIII, p. 185: "Zilele cele dintii din martie se numesc Zilele Babei, și cînd ninge atunci oamenii zic că Baba își scutură cojoacele."
17. După spuse rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: "Dochia are 12 zile sau și numai 12 furtuni într-o zi."
18. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
19. *Idem de eadem*: "Zice că Baba Dochie vine de la munte cu nouă cojoace, și tot țipă cite un cojoc, pînă ce le țipă pe toate, apoi încep Moșii, cari pe Someș se numesc și Sfinți."
20. L. Șăineanu, *Studii folclorice*, p. 3.
21. S. N. Șoimescu, *op. cit.*, p. 69-76.
22. După spusa rom. din Bălăceana, com. de Const. Ureche: "Baba Dochie e cea dintii zi de primăvară"; a celor din Liuzi, dict. de Maria Ștefănescu, com. de Dim. Bondariu: "Dochia se numește și Cap de primăvară."
23. După spusa rom. din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă.
24. Com. de d-l Ios. Olariu: "Baba Dochie se serbează de către româncele noastre cu nelucrare în casă în tot anul la prima Mărțișor, cînd se începe și primăvara."; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Albeni, pl. Amaradia-Novaci, jud. Gorj: "Sărbătorile ce cad în luna lui martie sînt Baba Dochie și Dragobetele."
25. Dat. rom. din Gura Humorului, com. de Em. Netea: "Femeile serbează pe Baba Dochie pentru purtarea timpului."
26. At. M. Marienescu, *Baba Dochie și Babele*, publ. *ziar cit.*, p. 366.
27. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Toma Nimigean: "În ziua de Baba Dochie nu lucrează femeile nimic, pentru că să nu le zacă în casă nimeni de vărsat."
28. Dat. și cred. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui, com. de Th. Prelici: "Baba Dochie se ține ca sărbătoare de înecat, pentru că dacă lucrează cineva în ziua aceasta, vara să nu se mai scalde, că se înecă."
29. Dat. și cred. rom. din Ilișești, com. de G. Berințan: "Cît ține Dochia nu este bine să se lucreze, mai ales muierile. În acest timp însă fac clăci de tors, căci se crede că aceasta nu este păcat."; a celor din Băișești, com. de Oct. Seretean: "În această zi se fac clăci de tors."
30. Din Bălăceana, dict. de Anisia Rusul: "Femeile fac în ziua de Baba Dochie clăci de tors, fiindcă și ea a mers cu furca ca să pască oile."
31. Dat. rom. din Lucăcești, dict. de Malina Paicu, com. de P. Paicu: "Femeile nu lucrează în ziua de Baba Dochie, ci mai mult o serbează și fac în această zi praznic."

III. MĂRȚIȘORUL

În cele mai multe părți din Bucovina, și mai cu seamă din Moldova, Muntenia și Dobrogea, este datină ca părinții să lege la 1 martie copiilor săi o monetă de argint ori de aur la gît sau la mînă.

Moneda aceasta, care e de regulă atîrnată de o cordea roșie ori de un găitan compus din două fire răsucite de mătăsă roșie și albă, sau dintr-un fir de

arnici roșu și unul de bumbac alb, sau și din mai multe fire de argint și de aur, se numește mărțișor¹, mărțișuș² și marț³.

Scopul legării sau punerii mărțișorului la gîtul sau mîinile copiilor este ca copiii cărora li s-a pus și-l poartă să aibă noroc în decursul anului⁴, să fie deplin sănătoși și curați ca argintul cu venirea primăverii⁵, și peste vară să nu-i apuce și scutute frigurile⁶. Punerea sau legarea mărțișorului se întîmplă de regulă la 1 martie des-dimineață, pînă nu răsare soarele.⁷

Totodată e de observat că părinții, cînd îl pun, se fereșc ca să nu-i vadă vreo femeie însărcinată, căci atunci zic ei că se pătează copiii pe ochi.⁸

Unii copii poartă mărțișorul 12 zile la gît, iar după aceea îl leagă de ramura unui pom tînăr. Și dacă în acel an pomului îi merge bine, se crede că și copilului încă îi va merge bine în viață.⁹

Alții îl țin la gît pînă ce vîd primul pom înflorit, și atunci îl lasă pe rămurelele celui pom, anume ca să fie sănătoși și frumoși ca florile pomului respectiv.¹⁰

Alții îl poartă pînă înfloare porumbarul sau porumbrelul lat. *Prunus spinosa* L., și păducelul, lat. *Crataegus Oxyacantha* L., și atunci, luîndu-l, îl pun pe un porumbar, respective pe un păducel, zicînd ca copilul să fie alb ca floarea acestor cirei.¹¹

Și iarăși alții îl poartă pînă cînd sosesc berzele (cocostîrcii), iar atunci îl aruncă după aceștia, zicînd:

Na-ți negrețele,
Și dă-mi albețele!¹²

Datina punerii mărțișorului la gîtul copiilor e uzitată și la românii din Macedonia, cu acea deosebire numai că acolo nu se pune în ziua de 1 martie dimineața, ci în ajunul acestei zile.

Iată ce ne spune în privința aceasta d-l I. Nenițescu:

"În ajunul lui martie mamele pun la brațul copiilor mărțișor, ce se poartă pînă în ziua de Patruzeci de Mucenici, cînd se scoate și se leagă de ramurele vreunui pom. Mamele cred că pomii vor rodi abundent iar copiii cred că rîndunelele le-ar aduce haine nouă de Paști."¹³

În multe părți, și mai cu seamă în Muntenia, este datină ca să poarte mărțișor la gît sau la mînă nu numai copiii cei mici, adică băieții și fetele, ci și fetele cele mari, ba pînă chiar și o seamă de neveste tinere. Și aceasta o fac ele cu scop ca să nu le ardă și pîrlească soarele, căci:

Cine poartă mărțișoare
Nu mai e pîrlit de soare,¹⁴

ci ca să li se conserve culoarea pielii pe față în timpul verei, ca și în timpul iernei.¹⁵

Pe la finea lunii lui martie însă unele dintre dîsele iau legătura marțului și o pun pe trandafiri¹⁶, iar moneda o dau pe vin, pîne albă și caș, crezînd că fata care a purtat marțul, făcînd aceasta, îi va fi fața albă ca cașul și rumenă ca trandafirul și vinul.¹⁷

Altele, din contra, îl poartă pînă ce începe cucul a cînta¹⁸, sau pînă ce înfloarește porumbarul¹⁹ ori vișinul²⁰, și atunci îl aruncă ca și copiii, pe rămurelele acestor pomi²¹ sau pînă cînd sosesc berzele, și atunci, cum le vîd, le aruncă după acestea.²²

Însă cele mai multe dintre dinsele caută ca atunci cînd îl scot și și-l aruncă, să nu le vadă soarele, căci văzîndu-le, se înnegresc.²³

Acestea sînt toate datinele și credințele românilor, cite le-am putut eu pînă acuma aduna în privința mărțișorului.

Din toate cele înșirate rezultă că mărțișorul sau mărțișușul servește celor ce-l poartă ca un fel de amulet.

Însă cine voiește ca mărțișorul să aibă efectul dorit, acela trebuie să-l poarte cu demnitate.

Celor ce nu o fac aceasta, și cu deosebire fetelor cari uită că poartă mărțișor, nu le ajută nimic.

Dovadă despre aceasta avem următoarea poezie populară de pe valea Prutului din Moldova:

Lelița cu mărțișor	Poimiini douăzeci și nouă...
Fuge la badea într-un zbor,	Iar cînd lelea a cătat,
Și-i dă gură de trei ori,	Nu era de sărutat,
Și se-ntoarce-apoi în zori!	Ci de gătit feșele,
5 Azi e una, mîni is două,	10 Feșele, pelincile ²⁴ .

Totodată, trebuie să amintim încă și aceea că mărțișorul era mai demult un dar ce-l dau nu numai părinții fiilor lor, ca în ziua de zi, ci un dar care și-l trimiteau românii unul altuia la 1 martie.

Acuma însă această datină strămoșească a început în cele mai multe părți, și cu deosebire în Moldova, a se pierde, iar în Bucovina, care s-a ținut odinioară de Moldova, numai rar unde se mai aude de dînsa. Un semn că aici s-a pierdut mai cu desăvîrșire.

Iată ce ne pune în privința aceasta dl. N. Gane:

„Astăzi, cînd societatea noastră, din română ce era, s-a streinizat în toate obiceiurile ei, încît a ajuns a nu mai scrie, nici vorbi, nici gîndi românește, cînd înșiși copiii din fașă nu mai învață a zice tată și mamă, ci *papa, maman*, cînd și chiar slugile de prin case se *monsuiesc* și *mădămesc* în desprețul vechii frății românești, în această grozavă babilonie de limbi și moravuri, am uitat toate tradițiunile vechi care împodobesc trecutul nostru. Așa, dacă am întreba astăzi pe oricine ce este un mărțișor, desigur ar da din umere, zicîndu-ne: nu știu!, căci nu numai obiceiul, dacă însăși amintirea lui, însuși înțelesul cuvîntului s-a șters din memoria noastră.

Romăncele din vremea trecută nu știau să-și facă părul din negru alb și din alb negru, spre deriderea vîrștelor, nu cunoșteau crinolinelor și turnurele, puful și cocul, spre deriderea formelor omenesti; ele se îmbrăcau cu altițe, își spălau fața cu apă de izvor și urmau datinilor și obiceiurilor strămoșești; ele ciocneau ouă roșii la Paști, ascultau cîntecele de stea la Crăciun, colindele la Anul Nou și trimiteau mărțișori la întîia martie.

Astăzi gingașele degete a damelor noastre nu mai îndrăznesc să atingă ouăle roșii, ușele noastre se închid cu îngrijire înaintea colindătorilor ce cutează să ne calce pragul, iar mărțișorul nici se mai știe ce este.

Să scuturăm dar noi pulberea uitărei de pe acest vechi și frumos obicei strămoșesc.

Mărțișorul era un dar ce-și trimiteau românii unul altuia în ziua de 1 martie. El consta într-un bănuț de aur spînzurat de un găitan de mătăasă împletit cu fire albe și roșii, pe care persoana ce-l primea în dar îl purta la gît pînă cînd întîlnea cea întîi roză înflorită, pe crengile căreia depunea apoi darul primit.

Bănuțul însemna îmbelșugarea, firele albe și roșii ale găitanului însemnau față albă ca crinul și rumenă ca roză, iar ofrandă făcută reginei florilor era o salutare poetică adresată primăverii.

Așa aveau vechii români obiceiul de a se ura în ziua de 1 martie!

Ei erau naivi în sufletul lor; trăiau în simplitate și împrumutau vorbele și obiceiurile lor de la mama natură, care împodobește fruntea fiicelor lor cu flori din cîmp și vorbele bătrînești cu alegorii poetice.

Toate însă s-au șters de buretele așa-numitei civilizațiuni moderne, care, în locul comorilor de înțelepciuni și tradițiuni strămoșești, n-a găsit altăceva mai bun de pus în loc decît minciunile de la 1 aprilie, care și acestea, din cauza neconținței îndulciri a moravurilor noastre, au ajuns a se practica în toate zilele anului.²⁵

În fine, trebuie să mai amintesc încă și aceea că în unele părți din Banat este datina ca la 1 martie să se facă și să se poarte în loc de mărțișor, legături de mărgele.²⁶

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Trifești, jud. Roman: „Pe la unii locuitori este obiceiul ca la 1 martie să se lege copiilor la gît cite o monetă de argint (în genere veche), numită mărțișor.”; *Idem*, com. Pădureți-Ciești, jud. Argeș: „La 1 martie pun la gîtul copiilor o baieră împetrită cu roșu și alb, de care este afirmată o monetă de argint, numită mărțișor.”; Laurian și Massim, *Dicț.*, II, p. 215: „Mărțișor — laț împletit din fir roșu și alb ce se pune la mîni sau la gît în prima zi a lunii mărțișor.”
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Saran, jud. Constanța.
3. *Idem*, com. Brebu, jud. Prahova: „Părinții dau la 1 martie copiilor bani de argint, pe cari îi pun la gît, numindu-se marț... Legătura marțului este făcută dintr-un fir de bumbac roșu și unul de mătăasă albă, amîndouă sucite într-un fir și la capete cu doi ciucuri, unul roșu și altul alb.”
4. *Idem*, com. Bilciurești, pl. Ialomița, jud. Dimbovița: „Este obiceiul să se puie la gîtul fetelor și fetețelor citeva monete de argint sau chiar de aur, înșirate pe mătăasă, însemnînd noroc.”
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Pădureți-Ciești, jud. Argeș; *Idem*, com. Ciurari, jud. Teleorman: „La 1 martie este obiceiul pe aici ca părinții să lege copiilor cite o monetă de argint la gît, zicînd ca copiii să fie sănătoși ca argintul.” *Idem*, com. Frumoasa, jud. Teleorman: „La 1 martie este obiceiul ca părinții să dea copiilor (fetelor) cite o monetă de argint, ca s-o poarte la gît sau la mîna, însemnînd ca copilul să fie curat ca argintul cu venirea primăverii.”; *Idem*, com. Secu, jud. Mehedinți: „Se pune la gîtul copiilor în ziua de 1 martie un ban de argint, ca să fie sănătoși ca argintul.”

6. *Idem*, com. Peri, jud. Mehedinți: „La 1 martie părinții pun la gîtul copiilor cite o para de argint legată cu un fir roșu, ca să nu-i prindă frigurile vara.”
7. *Idem*, com. Brebu, jud. Prahova; dat. rom. din Suceava: „În ziua cea dintîi a Babei Dochie, pun femeile, sau mai bine zis partea femeiască, dimineata, pînă a nu se scula din pat, mărțișor.”
8. *Idem*, com. Secu, jud. Mehedinți.
9. *Idem*, com. Trifești, jud. Roman.
10. *Idem*, com. Săulești, pl. Gilort, jud. Gorj: „La 1 martie se pune la fete cite o para de argint la gît și o ține pînă ce vede primul pom înflorit și atunci o lasă pe rămurelele aceluia pom, ca să fie sănătoasă și frumoasă ca florile.”; dat. rom. din orașul Suceava, com. de Dim. Vasilovici, stud. gimn.: „Mărțișorul se ține la grumaz pînă ce înfloresc pomii. Înflorind pomii, se ia de la grumaz și se leagă de un pom înflorit. Și de aceea se leagă de pom, deoarece se gîndește că omul acela, care l-a pus, va fi așa de frumos ca floarea pomului.”
11. Din Răsp. la Cest. d-lui N. Densusianu, com. Secu, jud. Mehedinți: „Acest ban de argint îl țin la gît pînă cînd înfloresce porumbarul, și atunci îl ia și îl pune pe porumbar, zicînd ca copilul să fie alb ca floarea porumbarului.”; *Idem*, com. Clineni, jud. Gorj: „La 1 martie se pune la gîtul fetelor un fir roșu împletit, iar cînd înfloresc pomii, se rupe. Mărțișorul rupt se pune pe un păducel.”
12. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. III, p. 2523, Dobrogea, com. Ciobanu, jud. Constanța: „La 1 martie sau mărțișor oamenii leagă copiilor la gît ațe roșii cu alb și cu bani: copiii le păstrează pînă ce vin berzele și atunci zic: Na-ți negrețele/ Și dă-mi albețele!”
13. *Op. cit.*, p. 225.
14. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Saran, jud. Constanța: „La 1 martie se atîrnă la gîtul fetelor cite o monetă numită mărțișuș, pentru ca să nu le ardă soarele.” *Idem*, com. Crețești, jud. Fălciu: „La 1 martie e obiceiul de a pune la gît femeile o cordea roșie și un ban de argint, numit mărțișor, spre a nu se pîrli de soare.”; *Tribuna poporului*, an. III, Arad, 1899, nr. 35, p. 2: „Fetele în luna martie pun mărțișor, pentru ca să nu se innegrească.”
15. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Roșia, jud. Gorj: „La 1 martie iau fetele două fire, unul de arnică roșu iar altul de bumbac și, răsucindu-le împreună, le pun la gît și le poartă pînă cînd înfloresc porumbarul, iar atunci le aruncă pe florile acestuia. Aceasta se face cu scopul ca să li se conserve culoarea pielii pe față în timpul verei, ca și în timpul iernei.” G. S. Ionean, *Op. cit.*, p. 53: „La zi întîi de martie fetele pun mărțișor la gît sau mină, pe care-l țin pînă la finele lunii, ca să fie curate și rumene la față toată vara.”
16. N. A. Caranfil, *Cîntece populare de pe valea Prutului*, Huși, 1872, p. 17, nota 1: „Mărțișorul este o ață răsucită din mai multe fire roșii și albe, ce-și leagă românele la gît și la mini pentru ziua de 1 martie și care apoi se leapădă pe trandafirii înfloriți.” *Tribuna poporului*, an. III, p. 2: „Cînd scoți mărțișorul și-l pui pe trandafir, te faci roșie și frumoasă ca trandafirul.”
17. Din Răsp. la cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Brebu, jud. Prahova.
18. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoieș și com. de Vesp. Corvin: „În întîia zi de Baba Dochie, pun copilele și fetele o zgardă (betiță) făcută din strămătură roșă și albă, răsucită, la gît sau la mină, unde o țin pînă ce aud cucul cîntînd. Atunci o dezleagă de la gît și o leagă de un trandafir roșu, zicînd: Să fii roșă ca trandafirul acesta.”; a celor de la Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: „La 1 martie sau în ziua de Baba Dochie, fac fetele niște strune roșii și albe și le poartă la gît pînă ce aud cucul întîia oară cîntînd. Atunci le aprind, afumă cu ele gîtul, încunjurîndu-l de trei ori, și apoi le aruncă jos.”
19. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Roșia, jud. Gorj.
20. *Idem*, com. Socetu, jud. Teleorman: „La 1 martie se pune o monetă la gîtul fetelor, numită mărțișor, și care se ia cînd a înflorit vișinul.”

21. *Idem*, com. Roșia, jud. Gorj.

22. *Idem*, com. Saran, jud. Constanța: „La 1 martie se atîrnă la gîtul fetelor cite o monetă care se numește mărțișuș și pe care o aruncă după berze, cînd le văd întîi.”

23. *Tribuna poporului*, an. III, p. 2: „Cînd scoți mărțișorul și te vede soarele, te faci neagră.”

24. N. A. Caranfil, *op. cit.*, p. 17.

25. *Încercări literare*, Iași, 1873, p. 151-153.

26. Sim. Manguiea, *Calend. pe an. 1883*.

IV. DRAGOBETELE

În prima zi a lunii lui mărțișor, numită pe alocurea și Dragobete¹, Dragobete cap de primăvară², și Dragobete cap de vară³, este datină în cele mai multe părți locuite de români ca fetele cele mari să strîngă apă de neauă (omăt, zăpadă) și cu apă de aceasta să se spele apoi peste tot anul, anume ca să se facă frumoase și dragăstoase⁴.

Tot în această zi este datină de a se face și dragobete de dragoste.⁵

Iar dragobetele de dragoste se face, și anume nu numai în prima zi a lunii lui mărțișor, ci și mai pe urmă în decursul întregii acestei luni, în următorul chip:

Se caută prin pădure floare de fragi și, cu apă de pe ea, se spală fetele mari, anume ca să fie plăcute și văzute cînd merg peste an la joc ori la altă petrecere, zicînd:

Floare de fragă
Din luna lui Marț
La toată lumea să fii dragă,
Uriciunile să le desparți!⁶

Pe lîngă apa de neauă și cea de pe floarea de fragă din luna lui mărțișor, unele românce mai întrebuintează încă și apa de ploaie, precum și cea de izvor din aceeași lună, parte spre conservarea sănătății și parte spre învîrtoșarea pepenilor (crastaveților) murați și a curechiului (verzei) murat, care începe în decursul acestei luni a se muia și a se strica. Așa românii din Bihor, în Ungaria, spun că dacă în luna lui mărțișor te speli cu apă de ploaie ești sănătos⁷, iar cei din Bucovina spun că, dacă se ia apă în Zilele Babei din fîntînă sau din pîrau și se toarnă în poloboacele cu curechi sau cu pepeni, aceștia nu se moaie, ci se fac virtoși.⁸

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Saran, jud. Constanța: „Sărbătoarea de la 1 martie se numește Dragobete.”

2. B.P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1181: „Întîiul decembrie se cheamă: Andrei cap de iarnă, precum întîiul mărțișor se zice Dragobete cap de primăvară.” (A. Crișan, Făgăraș, com. Mărgineni.)

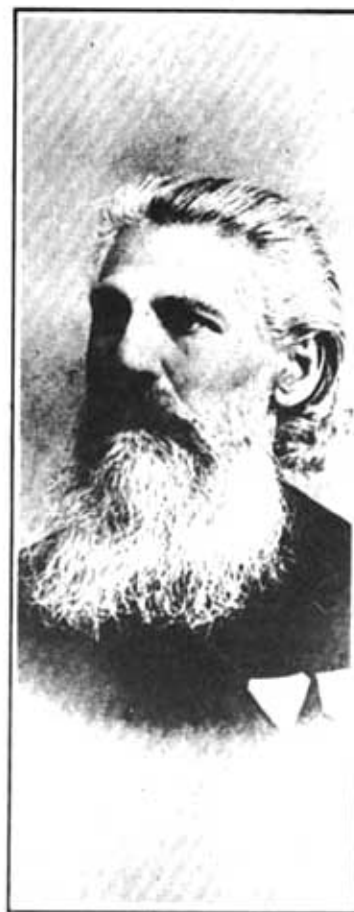
3. *Idem de eadem*, p. 1122.

4. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*: „Cu apă de nea (zăpadă) de prima mărțișor se spală fetele peste tot anul spre a se face frumoase și dragăstoase.” Iosif Vulcan, *Neaua de mărțișor*, publ. în *Familia*, an. XI, Budapesta, 1875, p. 90: „Dar cum să nu fie așteptată cu drag neaua de mărțișor? Născută din surisul zinelor, ea aduce pe pământ frumusețea lor, și cine se spală cu ea devine și dinsa așa de frumoasă ca zinele, cari încintă și pe Făt-Frumos.
Așa mi-a povestit odată această legendă o zveltă copilă, cu farmec pe guriță și cu foc în ochii ei.
Atunci și ea credea aceasta. De aceea aduna cu atîta plăcere neaua în mărțișor. Să se spele cu ea. Să aibă și dinsa ceva din surisul zinelor. Să fie și dinsa așa de frumoasă ca zinele.
Atunci credea și ea, căci era numai de 15 anișori.
Astăzi însă... sînt sigur că dinsa nu face multă deosebire între neaua de cutare și cutare lună. Cu toate acestea însă aș putea să mă rămășesc cu orișicine, că – deși n-o mai crede venită din surisul zinelor – totuși adună și neaua de mărțișor.
Pentru ce? Pentru că dorința cea fără fine a femeilor este de a rămînea pururea frumoase.”
5. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Facerea apei de dragoste; Dragobete de dragoste.”; com. de dl. Em. Hodoș: „Despre Dragobetele de dragoste deocamdată nu vă pot spune altceva decît că în unele locuri ar însemna o zi de primăvară. În alte locuri însă ar însemna dragobete un gîndac alergător, ce-l folosesc descîntătoarele la descîntecele de dragoste. Vorba, după cît am aflat pînă acum, nu prea e răspîdită.”
6. Com. de dl. Aurel Iana. Vezi de același, *Din credințele pop. rom.*, publ. în *Luminătorul*, an. X, Timișoara, 1889, nr. 65.
7. Avram Igna, *Credințe pop. din Ineu*, în Bihor, publ. în *Familia*, an. XXXIV, Oradea Mare, 1898, p. 452.
8. După spusa rom. din Crasna, distr. Storjinețului, com. de Em. și I. Iliuț.

Colecția
Fundamente

„Ca în orice creație genială a unui mare poet, și în aceste lucrări de etnografie și folclor cititorul remarcă imaginația atât de bogată a poporului. Păstrate printr-o puternică tradiție pînă tîrziu, Marian adunîndu-le și culegîndu-le la timp, a realizat opere nepieritoare, de mare valoare științifică. Cel care urmărește mai cu atenție conținutul lor și-l raportează la lucrări celebre din etnografia generală, ca cea a lui J.G. Frazer, observă că volumele masive ale lui Marian sînt Creanga de aur a poporului român.”

GHEORGHE VRABIE,
Folcloristica română (1968)

S. Fl. Marian.

SIM. FL. MARIAN

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

Studiu etnografic

II

Ediție îngrijită și introducere
de
IORDAN DATCU

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

Paștile

I. Paștile	122
II. Pasca	124
III. Ouăle roșii	129
IV. Vegherea	155
V. Scăldatul	164
VI. Învierea	167
VII. Sfințirea paștei	174
VIII. Darea paștilor	181
IX. Strigoaicele	184
X. Masa	186
XI. Farmecele	190
XII. Moșii de Paști	195
XIII. La toacă	197
XIV. Bricelatul	200
XV. Udatul	208
XVI. Umblarea cu pasca	210
XVII. Scrinciobul	213
XVIII. Prințul Paștilor	221
XIX. Serbarea junilor	227

Paștile mici

I. Joile verzi	230
II. Izvorul tămăduirii	232
III. Duminica Tomei	234
IV. Prohoadele	235
V. Luna morților	236
VI. Paștile rocmanilor	237
VII. Măcălăul	248

Sfântul George

I. Sin-Georgiu și Si-Medru	254
II. Rugul	255
III. Singiorgiul vacilor	257
IV. Rodul grîului	272
V. Focul viu	274
VI. Alesul	276
VII. Comorile	284
VIII. Sfântul George	295
IX. Farmece și vrăji	303
X. Împrouratul	307
XI. Moșii de Sin-Georgiu	311
XII. Urzicatul	312

Marcu boilor	314
------------------------	-----

Armindenul	315
----------------------	-----

Repotinul	321
---------------------	-----

Caloianul

I. Caloianul	323
II. Ghermanul	327

PĂRESIMILE (continuare)**Patruzeci de sfinți**

I. Patruzeci de sfinți	7
II. Moșii	14
III. Sfințisorii	18
IV. Focul sfinților	22
V. Pornirea plugului	24

Alexiile

I. Alexie, omul lui Dumnezeu	30
II. Încunjurarea caselor	45
III. Afumarea pomelor	49

Miezul Păresii	52
--------------------------	----

Buna-Vestire

I. Buna-Vestire	59
II. Dezlegarea limbei pasărilor	63
III. Dezlegarea de pește	65
IV. Blagoveșnicul	68

Floriile

I. Simbăta lui Lazăr	70
II. Lazăr cel sărac	71
III. Lazăr din Vitania	75
IV. Lăzărelul	77
V. Moșii de Florii	83
VI. Floriile	84
VII. Mițșoarele	86

Joia Mare

I. Joia Mare	92
II. Focurile morților	94
III. Moșii de Joi mari	98
IV. Pomenirea morților	99
V. Roșirea ouălor	100
VI. Nunta urzicilor	101
VII. Privegherea	103
VIII. Strigarea peste sat	105

Vinerea seacă

I. Vinerea Paștilor	109
II. Scăldatul	113
III. Aerul	115

Paparuda	328
Todorusele	345
Ioan fierbe piatră	348
Ispasul	
I. Moșii de Ispas	349
II. Ispasul	350
III. Nedeia	351
IV. Paștile cailor	353

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

II

PĂRESIMILE

(CONTINUARE DIN VOL. I)

I. PATRUZECI DE SFINȚI

A noua zi după Baba Dochia, adică la 9 martie, când ies cele nouă babe tradiționale, cari ne aduc ninsoare și frig, biserica noastră celebrează memoria a 40 de martiri, cari și-au jertfit viața pentru învățătura cea dreaptă și mîntuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos.

Despre acești 40 de martiri, numiți în limba poporului român din Bucovina și Moldova sfinți și mucenici¹, în Muntenia: sfinți², simți³, sfinți-mucenici⁴, mucenici⁵, mocenici⁶, măcinici⁷; în Transilvania: sfinți și mucenici⁸; iar în Banat: sfinți⁹ și mucenici¹⁰, există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că era odată un om sărac care n-avea nimic alta, fără numai o bucățică de pămînt. Și neavînd omul acela cu ce să-și are pămîntul, s-a năimit plugari la un alt om avut din sat, anume ca acela să-i dea plugul ca să și-l are.

Însă avutul, fiind un om foarte cărpănos și zgîrcit, n-a voit să-i dea plugul cînd l-a cerut, ci l-a tot amînat de azi pe mîni pînă în ziua de Patruzeci de Sfinți. Atunci i l-a dat.

Săracul... ce era să facă?... A luat plugul și, ducîndu-se cu dînsul în țarină, începu a-și ara pămîntul.

N-a apucat însă bine a-și brăzda ogorul, și iată că i se și arată ca din sînin cei Patruzeci de Sfinți și unul dintre dînșii îl întrebă zicînd:

– Ce faci aici, bade?

– Ce să fac?... ia voiesc și eu să-mi ar bucățica asta de pămînt și să-mi samăn puțin grîu pe dînsa! – răspunde sărmanul.

– D-apoi bine! – zise mai departe sfîntul – astăzi ți-ai aflat dumneata de arat?... Nu știi că astăzi e sărbătoare?... Că sînt cei Patruzeci de Sfinți?

– Ba știu, cum păcatele mele să nu știu; dar ce să fac? După ce eu sînt un om cum a dat Dumnezeu, sărac ca vai de mine, iar cel avut, al cui e plugul acesta, n-a voit să mi-l dea în altă zi, ci numai în aceasta, zicînd că și el are de arat. Trebuie deci să ar în care zi am putut căpăta plugul că, de n-oi ara, îmi rămîne pămîntul nearat și nesămănat.

Auzind cei Patruzeci de Sfinți dezvinovățirea și tînguirea săracului, li se făcură milă de dînsul, îi ziseră că dacă stă astfel lucrul, să are mai departe sănătos, și, binecuvîntîndu-i sămînța, se întoarseră iarăși înapoi de unde au venit.

Săracul își ară pămîntul și, sămănîndu-l cu grîu, cînd sosi timpul secerișului, secerîndu-l, aducîndu-l acasă și îmblătîndu-l, căpătă de patruzeci de ori mai mult decît ar fi avut să capete dacă nu i l-ar fi binecuvîntat cei Patruzeci de Sfinți.

Văzînd cel avut cită sumedenie de grîu a scos sârmanul de pe peticul său de pămînt s-a mirat și l-a întrebat: ce-a făcut el că a cîștigat atîta amar de grîu.

Sârmanul îi istorisi din fir în păr toate cele ce i s-au întîmplat cînd l-a sămănat.

Auzind aceasta avutul, ce-i plesnește prin minte?... Să facă și el așa, cum a făcut cel sărac... Așteaptă deci cu cea mai mare nerăbdare să sosească ziua celor 40 de Sfinți, să are și el în această zi, că doară cei 40 de Sfinți i-or binecuvînta și lui grîul ca să cîștige și el cum a cîștigat cel sârman. Iar cînd sosi ziua celor 40 de Sfinți se sculă cu noaptea în cap, înjugă boii la plug și se porni la arat. N-a apucat însă bine a-și băga plugul în brazdă și iată că cei 40 de Sfinți i se arată și lui, ca și celui sârman din anul trecut, și unul dintre dînșii îi zice:

– Ce faci aici?

– Ce să fac... ia am venit să-mi ar și eu pămîntul, și să-mi samăn puțin grîu pe dînsul! – răspunse avutul dirz.

– D-apoi bine, – zise mai departe sfîntul – astăzi ți-ai aflat dumneata de arat?... În altă zi n-ai timp?... Nu știi dumneata că astăzi e sărbătoare mare, că sînt cei 40 de Sfinți!

– Ba știu – gîngăvi avutul, – dar ce să fac?... Sînt un om foarte sârman, și ar și eu cînd îmi dă stăpînul plugul său!

Văzînd Sfinții înșelăciunea și lăcomia cea mare a avutului după avere, îl blăstămară, zicînd:

– Dacă-i așa cum spui, apoi ară mai departe, dar să știi că din cită sămînță de grîu vei sămăna tu astăzi vei scoate numai a patruzecea parte, și din om cu stare, cum ai fost mai înainte, vei fi în viitor argat plugariului tău de an și lui vei sluji, cum te-a argățit și el pe tine!

Și cum l-au blăstămat cei Patruzeci de Sfinți așa s-a și întîmplat.¹¹

O variantă a acestei legende, auzită în comuna Cireș-Opaiț și com. de D. Popescul, stud. gimn., sună precum urmează:

„Au fost odată doi frați, unul bogat și unul sărac, și cel sărac era plugar la cel bogat.

Cel sărac, care avea și oleacă de loc, cerea tot una de la frate-său plugul, ca să-și are și el ceva.

Cel bogat însă nu voi să-i dea plugul pînă în ziua de 40 de Sfinți.

Săracul, căpătînd plugul, își ară locul și-și sămăna mazere. După ce găti el, seara, de lucru, venîră cei 40 de Sfinți la ogorul lui și-l întrebară ce lucrează. Iar el răspunse:

– Ia, am sămănat și eu oleacă de mazere!

Sfinții îl mai întrebară că de ce lucrează în astă zi, că doară e sărbătoare.

– De nevoie am lucrat, – răspunse săracul, – că eu n- am plug, și abia azi mi l-a împrumutat fratele meu cel bogat!

Auzind Sfinții astă întîmplare vrednică de plîns se sfătuiră între olaltă cu ce să-l dăruiască pe sărac. Se sfătuiră cît se sfătuiră, pînă ce în urmă se învoiră ca să-i dea fiecare din ei cîte un coreț de mazere.

Și toamna a strîns omul nostru patruzece de corețe de mazere. Cînd auzi bogatul de norocul fratelui său, ară și el în anul următor în ziua de 40 de Sfinți cu patru pluguri toată ziua, fără să poposească boii, și sămăna mai multe

feluri de seminți, crezînd că sfinții îl vor dărui și pe dînsul cu rodire multă, ca și pe frate-său.

Seara, venîră și la el cei 40 de Sfinți și-l întrebară ce lucrează. El răspunse că a arat și a sămănat.

Și iar îl mai întrebară Sfinții, ori de nu-i sărbătoare ziua în care a arat.

Atunci zise bogatul că a auzit că e bine a sămăna în ziua celor 40 de Sfinți, pentru că pămîntul rodește și se face pîne multă.

La aceste cuvinte ziseră Sfinții că rodește pentru cine rodește, dar nu pentru fiecare.

Și iarăși se sfătuiră cei 40 de Sfinți cu ce să-l dăruiască pe bogat.

Și atunci luă unul din ei vorba și-i sfătui să-l dăruiască cu 40 de boale, și nici una să nu fie de un fel cu cealaltă.

Așa avu bogatul de suferit 40 de boale, pînă ce îl pîrîndară toate.“

O altă variantă a acestei legende, culeasă în Frătăuțul Vechi, și com. de I. Covașă, sună precum urmează:

„Zice că era odată un plugar la un bogătaş. Și plugarul acela l-a rugat pe stăpînul său să-i facă bine cu plugul și cu boii, ca să-și are și el un petec de pămînt, ce avea, și să semene mazere pe dînsul.

Bogatul îi împlini rugămîntea, dar nu într-o zi de rînd, și tocmai în ziua de 44 de Sfinți.

Bietul plugar, bucuros că i-a făcut bine și în această zi, luă plugul și se duse în cîmp ca să-și are pămîntul și să-și semene mazerea.

Văzînd aceasta cei 44 de Sfinți trimiseră pe unul dintre dînșii ca să-l întrebe ce voiește să semene și ori de e al lui plugul cu boii.

Arătîndu-i-se sfîntul și întrebîndu-l ce voiește să semene și ori de sînt boii și plugul al său, îi răspunse plugarul că voiește să semene mazere și că plugul și boii nu sînt ai săi, ci ai unui bogătaş.

Cu aceasta se întoarse sfîntul la ceilalți 43 și le povesti toată starea lucrului.

Sfinții se sfătuiră atunci să-i dea fiecare cîte un coreț de mazere.

Făgăduința lor se și împlini, căci plugarul scoase toamna din sămînătura aceea 44 de corețe de mazere.

Auzind bogătaşul despre asta, abia mai putea aștepta să vie ziua de 44 de Sfinți, ca să are și să semene și el în ziua asta grîu.

În sfîrșit, sosind ziua mult dorită, se porni de cu noapte ca să are de grîu. Iată însă că, pe cînd sîrși el de arat și începu acuma a sămăna, vine și la el un sfînt și-l întreabă ce seamănă și ori de e plugul al lui.

– Semăn grîu și plugul cu boi cu tot e al meu! – răspunse bogătaşul cu fală.

Sfîntul nu spuse la aceasta nimic, ci întorcîndu-se la ceilalți sfinți le istorisi și acuma cum stau trebile.

Sfinții, auzind ceea ce li s-a istorisit, se sfătuiră ce să facă cu bogătaşul.

Și după ce se sfătuiră, îi dăruiră bogătaşului cîte o lună de boală.

Așa a trebuit bogătaşul să sufere 44 de luni felurite boale pentru năîngia lui cea mare și pentru că a fost atît de hapsin.“

A treia variantă, dictată de Catrina și Irina Bulbuc, românce din Tereblecea, și com. de Pavel Scripcariu, sună așa:

„Zice că într-un an a mers un om în ziua de 40 de Sfinți în țarină și, arînd, a sămănat mazere.

Văzînd aceasta, cei 40 de Sfinți s-au supărat pe dînsul și mergînd cu toții la Dumnezeu îl pîrîră și i se jeluiră că le-au necinstit ziua.

Dumnezeu, drept răspuns, le zise nu numai ca să-l lase în pace, ci fiecare dintre ei să-i dea încă și cite o dimerlie de mazere.

Sfinții au împlinit porunca lui Dumnezeu, și omul, pe lingă mazerea ce avu să iasă din sămînța semănată, mai avu acuma încă 40 de dimerlii pe deasupra.

Al doilea an, omul nostru făcu iarăși ca și în anul trecut: merse în ziua de 40 de Sfinți în cîmp și de astă dată semănă încă și mai multă mazere, cugetînd, în lăcomia sa, că pe cît va semăna mai mult, pe atîta îi va ieși mai mult.

Sfinții meraseră iarăși la Dumnezeu și iarăși îl pîrîră și i se jeluiră.

Dumnezeu de astă dată le zise ca, în loc de mazere, să-i dea fiecare cite o săptămînă de zăcare.

Sfinții au făcut așa după cum li s-a spus, și omul nostru zăcu 40 de săptămîni după olaltă la pat, iar din mazerea semănată n-a scos mai nimic, și chiar și ceea ce s-a făcut a rămas toată pe cîmp. Ba nici măcar paiele nu le-a putut aduce acasă.

În fine, a patra și totodată ultima variantă, auzită în Crasna și com. de Em. Iliuț, e cea următoare:

„Se zice că într-un an un om a pornit plugul spre a-și ara țarina tocmai în ziua de 40 de Sfinți.

Văzînd aceasta, Sfinții au venit la dînsul și i-au dat: Doamne-ajută!

Omul le-a mulțămît.

Iar sfinții l-au întrebat:

– De ce trebuință ari aice?

– De grîu! – răspunse omul.

Atunci fiecare sfinț i-a juruit cite-o pătrare de grîu mai mult.

Și așa a scos el toamna patruzeci de pătrări de grîu mai mult decît cum ar fi avut să scoată.

Al doilea an, aducîndu-și omul aminte de norocul ce l-a pălit anul trecut, se duse tot în ziua de 40 de Sfinți la arat și de astă dată cu mult mai dimineată decît în anul trecut.

Și iarăși au venit la dînsul cei 40 de Sfinți. Dar acuma nu i-au dat mai mult 40 de pătrări de grîu, ci să bolească 40 de boale peste an.

Și cum i-au dat, așa s-a și întimplat.

Și de atunci se tem oamenii a lucra în ziua de 40 de Sfinți.¹²

De atunci cei mai mulți inși nu prea lucră în această zi lucruri grele¹³ și cu deosebire femeile nu lucră mai cu seamă lucruri femeiești¹⁴, ci o țin și o serbează, parte pentru diferite boale¹⁵, parte pentru că toți sfinții dintr-un an se strîng în această zi la un loc spre a lua parte la liturghie cu sobor¹⁶, și parte pentru că sfinții dezgheață în această zi pămîntul și apa.¹⁷

Tot lucrul femeilor din această zi constă mai ales întru aceea că seamănă unele legume, precum: usturoi, ceapă și răsad de curechi,¹⁸ crezînd că toate legumele semănite în această zi și cu deosebire ceapa și curechiul nu le mînîncă viermii, omizile, purecii de grădină, precum și alte insecte stricătioase¹⁹, apoi pentru că toate legumele cari se seamănă în această zi rodesc înșeptit²⁰ sau chiar și de 40 de ori mai mult și se fac mai bune ca de altădată,

în altă zi²¹, că toamna nu putrezesc²² și în fine pentru că se prind mai lesne, deoarece din această zi înainte pămîntul nu mai îngheață²³, căci după cum se va vedea mai pe larg din capitolul ce urmează, sfinții, bătînd cu botele în pămînt, fac prin aceasta să între frigul și să iasă căldura.

Înainte însă de a face straturile trebuincioase spre semănarea cepei și melegariul sau răsadnicul trebuincios spre semănarea răsadului de curechi, stăpîna de casă bate 40 de mătani și dă 40 de colaci, sau mai bine zis 40 de sfințisori, și tot pe atîtea lumînări de pomană, și abia după aceea se apucă de lucru.²⁴

Unele românce din Bucovina, pe lingă semănarea legumelor, despre cari am vorbit pînă aici, și pe lingă împărțirea de sfințisori sau moși, despre cari vom vorbi mai pe larg într-un alt capitol, mai au în această zi încă și alte datine, precum a aduna apă de ploaie sau de omăt și a o strînge peste an, crezînd și susținînd că e bună pentru felurite boale, precum: durere de cap, de ochi etc.²⁵

Altele sapă iarbă mare, spunînd că e bună de leac în contra fulgerului²⁶ iar cele din Muntenia, adunînd înainte de ce răsare soarele iarbă mare, o dau oilor în tărîțe.²⁷

Româncele din Munții Apuseni ai Transilvaniei stropesc vitele cu mușcături²⁸, în credință că stropirea aceasta apără vitele în contra mușcăturei șerpilor și nevăstuicilor, iar cenușa, cîtă s-a făcut în această zi pe vatră, o adună și o pun pe pomi și pe straturi în contra purecilor de cîmp și în contra omizilor.²⁹

Româncele din Muntenia din contra au datină ca în ziua de Măcinici să ia cenușă și să încunjure cu dînsa casele, tocmai după cum fac ele și cu trențe aprinse³⁰, anume ca să nu poată intra șarpele în casă.³¹

Și pe cînd fac româncele cele ce s-au arătat pînă aici, pe atunci bărbații, și anume cei din Bucovina, leagă pomii cu paie ca să rodească mai bine³², iar cei din Muntenia strîng toate gunoaiile de prin curte, și făcînd o grămadă mare dintr-însele, le dau foc în mijlocul curții sau în bătătură.³³ Iar cei ce au stupi cu albine îi caută și-i curățesc, luînd în același timp cite ceva miere dintr-înșii.³⁴

Pe lingă datinele uzitate în ziua de 40 de Sfinți, cari s-au înșirat pînă aici, merită a fi însemnate încă și următoarele credințe, uzitate asemenea în această zi.

Dacă îngheață spre ziua de 40 de Sfinți și mai îngheață încă și 40 de nopți după această zi, atunci toamna următoare va fi lungă și bună, iar de nu, apoi va pica toamna brumă degrabă.³⁵

Dacă îngheață pămîntul spre ziua de 40 de Sfinți, se zice că toamna nu vor fi brumi, că trec 40 de brumi și oamenii pot semăna păpușoiul cît de tîrziu, că tot se vor coace foarte bine; iar dacă nu îngheață, apoi toamna pică bruma devreme și din cauza aceasta oamenii trebuie primăvara să semene cît de devreme.³⁶

Dacă îngheață spre ziua de 40 de Sfinți, atunci au să fie 40 de înghețuri pînă ce se va face primăvară.³⁷

Dacă îngheață în ziua aceasta, apoi se coc popușoi în toamna ce urmează.³⁸

Dacă pământul este în această zi așa de înghețat că durăiesc căruțele, apoi se crede că păpușoi toamna se vor coace așa că, turnându-se ei în sisic sau pod, vor dură cum au durăit atunci căruțele.³⁹

Cum va fi vremea în ziua de 40 de Sfinți, așa va fi 40 de zile după oltă.⁴⁰ Dacă în ziua de Măcinici va bate vîntul sau va fi liniște, aceeași vreme va fi 40 de zile în urmă.⁴¹

Cum va fi timpul în ziua de Mucenici, așa va fi toată primăvara.⁴²

Dacă plouă în ziua de 40 de Sfinți, plouă și în ziua de Paști.⁴³

Dacă tună în ziua de 40 de Sfinți, atunci zic oamenii că vara va fi roditoare; iar dacă va tuna înainte de 40 de Sfinți, atunci vara va fi neroditoare și vor fi multe ploii și tunete.⁴⁴

Dacă cîntă racatețul la Patruzeci de Sfinți, atunci crește ceapa.⁴⁵

În ziua de Sînți vin stîrcii, adică cocostîrcii sau berzele.⁴⁶

În fine la Sînți sau Moși se încep toate fermecăturile, vrăjitoriile și făcăturile, cu cari se folosește omul peste tot anul, mai virtos pentru luarea manei (rodului) din cîmp, din casă și familie. Aceste fermecătorii încep a se face la Sînți și se gată la Joi mari înainte de Paști.⁴⁷

NOTE

1. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70-71; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Bahna, jud. Roman; com. Săveni și Mileanca, jud. Dorohoi: „La 9 martie cad cei 40 de Sfinți (Mucenici).”; „Sărbătoarea mai însemnată din martie este Sfinții (9 martie).”
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rîjlețu-Vierosi, jud. Olt: „Ca sărbătoare însemnată din luna lui martie sînt Sfinții din ziua de 9 a acelei luni.”; com. Bilciurești, pl. Ialomița, jud. Dimbovița: „Sărbătoarea cea mai de căpetenie din luna lui martie este a Sfinților din 9 martie, în care zi fac și împart măcinici.”
3. *Idem de eadem*, com. Peri, jud. Mehedinți: „Sărbătoarea mai de obște sînt Sînții.”; com. Andreești, pl. Gilortu, jud. Gorj: „Sărbătoarea a mai de căpetenie este cea de la 9 martie, pe care o numește poporul Sînți.”
4. *Idem de eadem*, com. Ciurari, jud. Teleorman: „Sărbătoare populară mai de căpetenie din luna lui martie este Sfinții 40 mucenici din 9 martie.”
5. G. Dem. Teodorescu, *Patruzeci de Mucenici*, publ. în *Albumul Macedo-român*, București, 1880, p. 135; E. Baican, *Obiceiuri la români*, București, 1884, p. 16; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Socetu, Frumoasa și Piatra din jud. Teleorman; com. Poiana de Sus, pl. Ghergani, jud. Dimbovița; com. Buzesti, jud. Olt; com. Vrata, jud. Mehedinți.
6. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Dioști, pl. Cîmpu-Romanați: „La Mucenici se fac bradoși.”
7. *Idem de eadem*, com. Crovu, jud. Dimbovița: „În ziua de Măcinici (9 martie), se strînge gunoii de prin curte și i se dă foc.”; com. Rași, jud. Ialomița: „La Măcinici fac foc împrejurul casei cu gunoaiile din curte.”; com. Valea Ratei, jud. Rîmnicu Sărat: „La Măcinici se face un foc dimineață, peste care sar copiii.”
8. Frincu, *op. cit.*, p. 128; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
9. Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
10. Com. de dl. Aurel Iana: „Sînții (40 de Mucenici) 9 martie” – și dl. Ios. Olariu: „Sînții sau cei 40 de Mucenici se serbează în tot anul la 9 mărțișor.”
11. Din Volovăț, com. de Ilie Buliga.
12. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70 scrie:

„Legenda celor 40 de Mucenici e următoarea: Într-o iarnă, pe un frig de crăpau lemnele, i-au băgat într-un iaz, unde i-au lăsat să înghețe; unul dintre dinșii însă nu putea să sufere asemenea groaznică pedeapsă și a fugit acasă; mă-sa însă l-a luat în spate și l-a băgat din nou în iaz, ca să împlinească numărul celor patruzeci.”

Această legendă nu e alta decît un fragment foarte scurt al legendei celor Patruzeci de Sfinți, publicat în *Mineul* de pe luna lui martie, tip. în Mănăstirea Neamțului în anul 1846, deci nu poate fi considerată ca o legendă adevărat populară și de aceea nici n-am înșirat-o alături de cele de mai sus.

13. Dat. rom. din Lucăcești, com. Iac. Paicu: „În ziua de 40 Mucenici sau Sfinți nu prea lucrează oamenii”; a celor din Corlata, com. de G. Piersec: „În această zi unii oameni lucrează, iar alții o țin.”
14. Dat. rom. din Siret, com. de Dim. Popovici: „Femeile țin ziua aceasta prin aceea că nu lucrează lucruri femeiești”; a celor din Ilișești, com. de V. Botezat: „În această zi serbează femeile și nu lucrează lucruri femeiești”; a celor din Banat, com. de dl. Ios. Olariu: „Sînții sau cei 40 Mucenici se serbează în tot anul cu nelucrare în casă de către românele noastre.”
15. Dat. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț și Ion Iliuț: „Ziua de 40 de Sfinți se ține pentru boale.”
16. Dat. și cred. rom. din mai multe comune din Bucovina.
17. Cred. rom. din Măzănăști, com. de Victor Moldovan.
18. Dat. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: „În această zi e bine ca să se semene mai ales curechi și ceapă.”; tot de acolo, com. de Vas. Iliuț: „În ziua de 40 de Sfinți seamănă femeile răsăd de curechi.”; a celor din Stupca, dict. de Maria Moroșan: „În această zi pun femeile legume: usturoi, ceapă etc.”; tot de acolo, com. de Onuf. Căilean: „În această zi seamănă femeile prin grădini legumuri, precum: usturoi, ceapă etc.”; a celor din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „În această zi oamenii și mai ales femeile seamănă curechi și flori”; a celor din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de 40 de Sfinți se seamănă răsăduri de curechi, ceapă și alte legume”. În Banat, după cum ne spune Sim. Manguia, *Calendarul pe an. 1882 și 1883*, este datină de a se semăna în această zi tragule și curcubeie.
19. Dat. și cred. rom. din Securiceni, com. de G. Gușet: „Dacă semeni în ziua aceasta orice fel de sîmînță, nu o mîncă viermii.”; a celor din Corlata, com. de G. Piersec: „Dacă fac femeile strat în ziua de 40 de Sfinți și pun răsăd de curechi într-insul, nu-l mîncă purecii de grădină.”; a celor din Tereblecea, dict. de Catrina Epure și com. de P. Scripcariu: „În ziua de 40 de Sfinți e bine de semănat ceapă, și răsăd (curechi), ca să nu le mînce purecii (musca).”; tot de acolo, dict. de Irina Bulbuș, com. asemenea de P. Scripcariu: „Femeile seamănă în ziua de 40 de Sfinți răsăd de curechi ca să nu-l mînce purecii. De e primăvara tîrzie, atunci îl seamănă în țîrnă (lut) într-un vas, ceva, în casă.”; a celor din Frătăuțu Vechi, dict. de Zenovia Rusu: „În ziua de 40 de Sfinți se seamănă unele sîmînți și mai ales curechi, crezîndu-se că omizile și celelalte insecte stricăcioase nu strică curechiul care s-a semănat în această zi.”
20. Dat. și cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „În ziua de 40 de Sfinți se seamănă toate legumele de grădină, căci se zice că dacă se seamănă în această zi, atunci rodesc și se fac înșeptit mai multe și mai bune decît dacă le-ar semăna în altă zi.”
21. Dat. și cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac: „Dacă se seamănă ceva în ziua de 40 de Sfinți, rodește de 40 de ori mai tare ca de altădată.”
22. Dat. și cred. rom. din Iordănești, com. de T. Tovarnițchi: „În ziua de 40 de Mucenici crede poporul că ar fi bine de semănat curechi și ceapă, pentru că nu putrezește toamna.”; a celor din Frătăuțu Vechi, com. de I. Covașă: „În ziua de 40 de Sfinți se seamănă în grădină ceapă și curechi, crezîndu-se că curechiul nu-l mîncă omizile, iar ceapa nu va putrezi.”
23. Cred. rom. din Gura Humorului, com. de Emilian Netea: „În ziua de 40 de Sfinți se pot semăna orice fel de sîmînături, că din această zi nu mai îngheață pământul.”

24. Dat. rom. din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: „În această zi se seamănă răsadurile, bătându-se mai întâi 40 de mătane.”; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean.
25. Dat. și cred. foarte lătită în Bucovina.
26. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
27. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Valea Ratei, jud. Rîmnicu Sărat: „În ziua de Măcinici se dă la oi cu tărițe iarbă mare adusă înainte de soare răsare.”
28. Un fel de amestecătură de ai (usturoi) pisat, sare și oțet.
29. Frincu, *op. cit.*, p. 128.
30. Vezi despre această datină mai pe larg în cap. *Focul Sfinților*.
31. I. N. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița*, jud. Ialomița, publ. în *Șezătoarea*, an. III, p. 44.
32. Dat. rom. din Volovăț, com. de Ioan Buliga: „În ziua de 40 de Sfinți leagă oamenii pomii cu paie ca să rodească mai bine.”
33. Vezi despre aceasta mai pe larg în cap. de mai la vale intitulat *Focul Sfinților*.
34. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Rîjlețu-Vieroși, jud. Olt.
35. Cred. rom. din Frătăuțu Vechi, com. de I. Covașă.
36. Idem, din Crasna, com. de Em. Iliuț.
37. Idem, din Volovăț, com. de Ioan Buliga.
38. Idem, din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
39. Dim. Dan, *Comuna Straja și locuitorii ei*, studiu istoric, topografic și folcloric, Cernăuți, 1897, p. 95.
40. Cred. rom. din Pirtești de Sus, com. de G. Baranai; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 95.
41. I. N. Constantinescu, *Superstiții*, publ. în *op. cit.*, p. 44.
42. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71.
43. Cred. rom. din Siret, com. de Dim. Popovici.
44. Idem, din Lucăcești, com. de Iac. Paicu.
45. Idem, din Iliești, com. de G. Berințan.
46. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
47. Idem de eadem; Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „La Sfinți se încep toate fermecătoriile, luarea manei de la vaci, de pe hotar, și se găta Joi înainte de Paști.”

II. MOȘII

Sfinții sau Mucenicii, despre cari am vorbit în capitolul premergător, se mai numesc altminterlea și Moși, în antiteză de la Babe, din cauză că ei urmează totdeauna la 9 zile după Baba Dochie, cînd ies zilele acesteia, numite Zilele Babei sau simplu Babe.¹

Babele, cari țin nouă zile de-a rîndul², sînt rele, pentru că ele de regulă ne aduc ninsoare și ploaie, udeală și răceală. Moșii, din contra, sînt buni, pentru că ei, după credința și spusa românilor de pretutindenea, cum au ieșit Zilele Babei sau mai bine zis cum au încetat Babele, îndată încep a bate cu botele sau cu ciocanele în pămînt, anume ca acesta să se dezghețe³, să intre gerul și să iasă căldura⁴, să crească iarbă verde.⁵

Iar cînd bat cu botele în pămînt, se-ndeamnă unul pe altul, zicînd:

Patruzeci de mucenici,
Patruzeci de sfinți voinici,

Dați cu botele-n pămînt
Ca să tune (intre) frigul
Și să iasă căldura!⁶

Un îndemn, care rezultă și din următoarea poezie de G. Baronzi, intitulată *Mucenicii*:

Patruzeci de Mucenici,
Cîte patruzeci voinici,
Degerați și friguroși,
Cu peri albi ca niște moși,
5 Mi-ți ieșeau de sub pămînt
Și roteau cu toții-n vînt
Cîte-o bită sau ciomag
De mesteacăn sau de fag:
– Aideți, patruzeci de frați,
10 Cu ciomege lungi armați,
Că destul am suferit
Gerul iernei cel cumplit;
Aideți toți într-un avînt,
Să lovim coala-n pămînt,
15 Să răsară iarbă, flori,
Și copacii roditori!

Și ciomegele loveau,
Ierburile încolțeau,
Și nămeții se scurgeau,
20 Și cocorii se-ntorceau
Ca un stol de rîndune
Pe un cîmp de ghiocei.
– Aideți patruzeci de frați,
Să mai dăm și să mai dați,
25 Ca la cei ce trag la plug
Să le fie cu belșug!
Și ciomegele roteau
Și în țarini s-abăteau,
Și ieșea de sub cîmpii
30 Grîu cu spicuri aurii.
Mucenicii au venit:
Soare cald a răsărit.⁷

Și cum au prins Moșii a bate cu botele, cu ciomegele sau cu ciocanele, îndată începe și pămîntul a se dezgheța, gerul a înceta⁸, iarba a crește și florile a înflori⁹, mai pe scurt a se desprimăvăra.¹⁰

Și tot din această zi începînd înainte se mărește și ziua cu atîta, cu cît sare cocoșul peste prag.¹¹

Românii din unele părți ale Moldovei, și mai ales ale Munteniei, pe lîngă credința că Moșii sau Sfinții bat în pămînt ca să intre gerul și să iasă căldura, au datină chiar și ei singuri, și cu deosebire copiii, de a bate în ziua de Patruzeci de Sfinți cu botele sau cu maiul în pămînt și în același timp a zice:

Tună ger și ieși căldură!¹²

Sau:

Ieși căldură din pămînt,
Intră tu frig în pămînt!¹³

În Bucovina, din contra, în loc să bată cu botele sau cu maiul în pămînt, cei mai mulți, și cu deosebire tineretul, îndătimează de a bate pentru fiecare sfinț cîte o mătanie, la un loc 40 mătani¹⁴, sau, după cum spun unii, chiar cîte 40 de mătani pentru fiecare sfinț¹⁵, și aceasta nu atît pentru ca să intre gerul și să iasă căldura, ci mai mult pentru ca să dobîndească mulți ani, să fie sănătoși în decursul anului și mai ales pentru ca să afle bani ascunși în pămînt.¹⁶

Baterea în pământ cu botele sau cu maiul – scrie dl. G. Dem. Teodorescu – se explică astfel la țară:

„Pînă în ziua de 40 de Sfinți, gerul a bîntuit aerul și a domnit pretutindeni, căldura rămîind ascunsă în pământ pe tot timpul de iarnă. Acum, cînd razele sfîntului Soare au început să zimbească voioase, cînd a sosit timpul aratului, lucrătorii cîmpului au trebuință de căldură. De aceea dar bat pămîntul cu maiul, ca să-l silească a o da afară dintr-însul, păstrînd de aci înainte numai răcoarea și umezeala atît de folositoare fructelor.

Fără a mai stăruia asupra acestei credințe, faptul demn de reamintit este că la 9 martie pămîntul intră în solstițiul de primăvară, cînd începe această mult frumoasă junie a anului și cînd noaptea devine egală cu ziua.

Astfel, precum procede poporul în privința mai tuturor fenomenelor naturii, de asemenea, personificînd pămîntul, îi atribuie puterea de a da și de a păstra aci frigul, aci căldura, indicînd, prin imagini pipăite, o lege pe care nu și-o poate explica printr-a cosmografiei știință.¹⁷

În fine, merită a fi amintit încă și aceea că, îndată după ce au început a bate Moșii, respective Sfinții, cu botele în pământ, nu numai că încetează gerul și iese căldura, ci începe totodată și gheața a se topi și a se duce de pe ape.

Drept aceea, românii din cele mai multe părți ale Bucovinei, și mai cu seamă cei ce locuiesc pe lîngă ape, îndătimează de a se duce în ziua de 40 de Sfinți la prins pește, crezînd și zicînd că, dacă vor prinde în această zi 40 de pești, și pe unul dintre aceștia îl vor înghiți de viu, tot anul vor avea noroc la prins pește.¹⁸

Tot din această cauză se zice că în ziua de 40 de Sfinți e bine nu numai de a prinde, ci chiar și de a fierbe și a mîncă 40 de peștișori sau chitici.¹⁹

NOTE

1. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 381; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. III, p. 2279; Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „În 9 mărțișor ies Babele și se pun Moșii.”; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Zice că Baba Dochie, care se numește și Cap de primăvară, vine de la munte cu nouă cojoace și tot țipă cite un cojoc, pînă le țipă pe toate, apoi încep Moșii.”
2. „Babele, cari se numesc și Vintoase, țin 9 zile.”; G. Dem. Teodorescu, *Patruzeci Mucenici*, publ. *op. cit.*, p. 135.
3. Cred. rom. din Iliești, com. de dl. G. Forgaci: „La 40 de Sfinți bat cei Patruzeci de Sfinți cu ciocanele în pământ ca să se dezghețe.”; a celor din Șcheia, com. de C. Lucaci: „Cei 40 de Sfinți dezgheată cu ciocanele pămîntul înghețat.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor: „Sînt 40 de Sfinți, cari bat în ziua lor cu patruzeci de bote în pământ, să se dezghețe, și pămîntul se dezgheată.”
4. S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 381; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Moșii, cari pe Someș se numesc Sfinți (40 de Mucenici), cad totdeauna la 9 mărțișor. Ei bat cu ciocanele (Transilvania, com. Reteag) sau cu bitele (Banat), de intră frigul în pământ și iese căldura.”; Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Moșii bat cu botele pămîntul, să intre frigul și să iasă căldura.”; din Banat, com. de dl. Aurel Iana: „Acești Sfinți se crede că bat cu botele în pământ, ca, ieșind căldura, să intre frigul.”; tot de-acolo, com. de dl. Ios. Olariu: „În ziua Sînților se crede că Sînții bat cu botele în pământ ca să intre – tune – frigul și să iasă căldura.”; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Dioști, pl. Cîmpu-Romanați: „Cei Patruzeci de Mucenici dau cu bețele în pământ, ca să iasă căldura și iarba.”

5. Cred. rom. din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „În ziua de 40 de Sfinți, zic oamenii că acești sfinți bat cu ciocanele în pământ, ca să crească iarba verde.”; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Moșii cari pe Someș se numesc Sfinți, dau cu ciocanele în pământ ca să răsără iarba (Năsăud).”; George Todică, *Cred. pop. din Icodul Mare și jur.*, publ. în *Foiaia poporului*, an. II, Sibiu, 1894, pag. 478: „În noaptea înspre sărbătoarea 40 de Sfinți, Sfinții toată noaptea umblă de dau cu ciocanele în pământ, să iasă iarba.”
6. Cred. rom. din Banat, com. de dl. Aur. Iana.
7. *Revista literară*, an. XVII, București, 1896, p. 89.
8. Cred. rom. din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor; a celor din Măzănăești, com. de I. Butnariu: „În ziua de 40 de Sfinți se dezgheată pămîntul.”
9. Cred. rom. din Lucăcești, com. Iac. Paicu: „Din această zi, adică din ziua de 40 de Sfinți, începe iarba a crește și florile a înflori.”; a celor din Iliești, com. de V. Botezat: „La 40 de Sfinți crește iarba.”
10. Cred. rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei; a celor din Banat, com. de dl. Aurel Iana: „Din această zi crede poporul că se începe primăvara.”
11. Cred. rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei.
12. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71: „În ziua de Mucenici se bate pămîntul cu maiul, ca să iasă căldura din el și să intre frigul.”; G. S. Ionean, *op. cit.*, p. 53-54: „În ziua de Mucenici (9 martie) se bate pămîntul cu maiul, ca să iasă căldura din el și să intre gerul.”; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Peri, jud. Mehedinți.
13. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Bilciurești, pl. Ialomița, jud. Dîmbovița; I. N. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița*, jud. Ialomița, publ. în *Șezătoarea*, an. III, p. 45: „În ziua de Măcinici se dă cu maiul în pământ, ca să iasă căldura.”
14. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de Ion Grosariu, com. de Mih. Rusul: „Creștinii îndătimează de-a face în ziua de 40 de Sfinți pentru fiecare sfinț cite 40 de mătănii, și mai ales cei tineri.”; a celor din Frătăușul Vechi, com. de Em. Isopescu, stud. gimn.: „În ziua de 40 de Sfinți e bine să se bată pentru fiecare sfinț cite o mătănă.”
15. Dat. rom. din Șcheia, com. de C. Lucaci: „În seara spre 40 de Sfinți, se bat fiecărui sfinț cite 40 de mătane.”; a celor din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă: „În ziua aceasta se bat 40 de mătănii la fiecare sfinț.”
16. Cred. rom. din Pirtești de Sus, com. de Gavr. Baranaiu: „Cine va bate toată noaptea spre 40 de Sfinți mătane și se va ruga la acești 40 de Sfinți, acela va dobîndi mulți ani, sau va afla bani ascunși în pământ.”; a celor din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „În seara acestei zile face fiecare cite 40 de mătane pentru sănătate peste anul întreg.”
17. G. Dem. Teodorescu, *40 de Mucenici*, publ. în *op. cit.*, p. 135-136.
18. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de Pavel Scripcariu: „Oamenii se duc în ziua de 40 de Sfinți la prins pește, zicînd că, dacă vor prinde 40 de pești, vor avea tot anul noroc la pește.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor: „Oamenii prind 40 de pești pentru cei 40 de sfinți, ca să aibă noroc la pește peste an.”; a celor din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă: „Este o credință că pescarul ce merge în astă zi la pește și prinde 40 de pești, iar pe unul îl înghite de viu, va prinde bine pește peste tot anul.”
19. Dat. și cred. rom. din Iordănești, com. de T. Tovarnițchi: „E bine să se prindă în ziua aceasta 40 de pești, să se fiarbă și să se mănînce, ca să aibă noroc peste an la prins pește.”; a celor din Tereblecea, dict. de Toma Nimigean, com. de Pav. Nimigean: „În ziua de 40 de Sfinți se mănîncă 40 de pești.”; a celor din Șcheia, com. de C. Lucaci: „Românii cred că în ziua aceasta au sărit toți cei 40 de Sfinți în apă, dintre cari 39 au scăpat, iar unul s-a înecat și s-a făcut duh necurat. Deci e bine ca în ziua aceasta fiecare om să mănînce 40 de chitici (peștișori), ca să nu se înecă și să se facă și el duh necurat ca acel mucenic.”

În toate țările locuite de români este datină ca în ziua de 40 de Sfinți să se facă unul sau mai multe feluri de copturi, cari se împărtășesc apoi ca Moși într-o amintire a sfinților, a căror memorie se serbează în această zi.

Unele dintre copturile acestea au formă de om sau albină, iar altele de porumbel sau colăcel, și se numesc în Bucovina: sfințioari¹; în Moldova: sfinți² și sfințioari³; în Muntenia: măcenice⁴, măcinici⁵, mucenici⁶, bradoși⁷, brăduleți⁸, și brinđuși⁹, iar în Banat, și anume în părțile Oraviței, sfinți sau sfinți; în Oravița, precum și în celelalte locuri montane, locuite de coloniști din Țara Românească, brinđuși și brinđușei, iar pe la Lugoj, Timișoara și împrejurime, moși de paresimi¹⁰, spre deosebire de ceilalți moși de peste an.

Sfinții sau sfințioarii în formă de om sînt un fel de turtă asemenea turtelor dulci, cu cap, ochi, nas, gură, mîni și picioare, făcute din făină de grîu frămîntată în miere, cu miez pisat de nucă¹¹ sau niște figurele în formă de om, făcute din făină curată de grîu, miere, miez de nucă și presărate pe deasupra cu zaharicale¹² sau și numai niște turtă simple, pe suprafața cărora însă se împunge cu o țeavă de soc ori de trestie figura unui om.¹³

Sfințioarii în chip de albină, de porumbel sau hulubaș și de colăcel sînt făcuți asemenea din făină curată de grîu, cu acea deosebire numai că aceștia rar cînd se frămîntă în miere, ci mai adeseori se ung pe deasupra, după ce s-au copt, cu miere și se presară cu miez de nucă.¹⁴

În fine, mai e de observat încă și aceea că colacii sau colăceii, numiți sfinți sau mucenici, se fac de regulă îngemănați¹⁵, în forma cifrei arabe 8¹⁶, rar cînd, simplu rotunzi¹⁷, sau ca niște covrigi subțiri și mici¹⁸, și asta din cauză ca și aceștia să aducă măcar în cîțva cu chipul unui om.

Și deoarece sfințioarii, descriși în șirele de mai sus, închipuiesc pe cei 40, după unii chiar 44, de Sfinți sau Mucenici¹⁹, de aceea fiecare româncă face cîte 40-44 de astfel de turtițe, colăcei sau porumbel.²⁰

Româncele din unele părți ale Bucovinei, precum bunăoară cele din orașul Suceava, sfințioarii făcuți de dînsele îi duc în ziua de 40 Sfinți dimineața la biserică într-o amintire a celor 40 de Sfinți, unde, sfințindu-se după liturghie, se dau o parte funcționarilor bisericești, iar cealaltă parte oamenilor prezenți, cu deosebire însă copiilor. În alte părți însă, precum bunăoară în orașul Rădăuți, vin copiii și oamenii sărmani singuri pe-acasă și aceluia se dau apoi de sufletul morților.²¹

În unele părți din Moldova și Muntenia este asemenea datină de a se duce la biserică, parte ca dar lui Dumnezeu, spre a da rod pămîntului²², parte spre a se împărți sărmanilor²³ sau, întorcîndu-se, după ce i-au sfințit preotul, cu dînșii acasă, a mînji ușile coșarelor cu zeama lor, anume ca să le sporească turmele și pomii din grădină să le rodească.²⁴

În cele mai multe părți însă, și cu deosebire în Muntenia, nu se duc defel la biserică, ci se împart la vecini, la rude, la copii și la sărmani în mici străchioare, parte ca pomană, parte spre satisfacerea uzurilor sociale²⁵ și parte ca să le rodească grîul și să le meargă bine anul acela.²⁶ O seamă de românce din Bucovina, în loc de figurile omenești sau de colăceii numiți Sfințioari, fac 40 de plăcinte sau varzare umplute cu mac, sau 40 de pîni pe

cari le împărtășesc apoi, pe la copiii și oamenii cei sărmani, ca Moși, nu numai de numele sau de sufletul celor 40 de Sfinți²⁷, cari ne stau întru ajutor, rugîndu-se pentru noi lui Dumnezeu ca acesta să ne ierte păcatele²⁸, precum și pentru sufletul morților familiali.

În unele părți din Muntenia, precum bunăoară în comuna Zănoaga, femeile, „pe lîngă bradoșii, ce-i fac în acea zi“, mai fac încă și un bradoș „mai mare, în formă de om, cu gură, urechi, nas, dar orb, și-l numesc, fiind din timpuri poate numit tot astfel, Uitata. Aceasta se face întru pomenirea tuturor morților, cari în timpul anului ar fi fost uitați nepomeniți. Această Uitată este jucată de copii în jurul focului, ce se face în bătătură, apoi unsă cu miere și mîncată.“²⁹

În Banat, pe lîngă Sfinții despre cari am vorbit mai sus, care sînt meniți celor Patruzeci de Mucenici și cari se împart prin vecini și la cei săraci³⁰, mai este datină de a se da de pomană (sacrificiu), adevă de a împărți ca Moși: pisule (fasole) slăită (sungalie) ori dreasă cu untdelemn, apoi nuci, poame, alune etc.

Acestea se numesc Moșii cei curați.

„Tot la acești Moși ies economii [din Banat] la vii, moșii (pruni) și grîne, dar mai virtos la pămîntele ce rodesc poame, și bînd, după proverbul poporului, 40 (ori 44) de păhare de vin, varsă vin ori rachiu (vinars) la bucuriile de vinie (vie), spre a rodi, și încunjurînd agrul îl afumă cu riză, spre a fi ferit de rele, dînd tot atunci de pomană colac (brinđuși), vin, rachiu etc.“³¹

În fine, mai e de însemnat încă și aceea că românii din unele părți ale Bucovinei au datină în această zi nu numai de a împărți sfințioari sau moși, ci totodată de a face și praznic, la care ocaziune dau celor adunați de pomană de sufletul fiecărui sfinț cîte un colăcel, o lumină aprinsă și un pahar de băutură.³²

Se crede însă că e bine în această zi nu numai de a da celor sărmani de băut, ci de a bea și singuri cîte 40 de pahare de vin sau rachiu.³³

NOTE

1. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 382.
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Mileanca, jud. Dorohoi: „Sărbătoarea cea mai însemnată din martie este Sfinții (9 martie). Atunci duc la biserică colaci unși cu miere, pe cari îi numesc sfinți.“
3. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Săveni, jud. Dorohoi: „La 9 martie cad cei 40 de Sfinți (Mucenici), cînd poporul duce la biserică un fel de colaci îngemănați, unși cu miere și nucă, cari se cheamă sfințioari.“; com. Bahna, jud. Roman: „Colacii cari se duc în ziua de 40 de Sfinți la biserică au forma cifrei arabe 8 și se numesc sfințioari.“
4. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Ghergani, jud. Dimbovița: „În ziua de 9 martie țărani pe-aici au obiceiul de a duce la biserică măcenice.“
5. *Idem de eadem*, com. Bilciurești, pl. Ialomița, jud. Dimbovița: „Sărbătoarea cea mai de căpetenie din luna lui martie este a Sfinților, din 9 martie, în care zi fac și împart măcinici.“
6. G. Dem. Teodorescu, *40 de Mucenici*, publ. în *op. cit.*
7. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Frumoasa, pl. Dunărea, jud. Teleorman: „Colacii numiți bradoși se fac în chip de om sau porumbel și se împart la cei săraci în

- ziua de 40 de Mucenici.”; comuna Buzestii, jud. Olt: „Brîndușilor se zic aici bradoși și se fac în formă de om la 9 martie (S. 40 de Mucenici).”; com. Dioști, pl. Cîmpu-Romanați: „La Mucenici se fac bradoși.”; com. Socetu, jud. Teleorman: „Bradoșii au formă de om și se împart la 9 martie.”; com. Peri, jud. Mehedinți: „În ziua de Sîmți se fac bradoși în forma albinei, se ung cu miere și se împart pe la copii.”
8. *Idem de eadem*, com. Vrata, jud. Mehedinți: „Brăduleții, numiți în localitate bradoși, se fac în chip de om în ziua de 9 martie, cînd sînt cei 40 de Mucenici, că așa-i bine.”
9. *Idem de eadem*, com. Zimbreașca, jud. Teleorman: „Brînduși cu chip de om, cu cap, se duc la biserică la Mucenici.”; com. Ciurari, jud. Teleorman: „Brînduși sînt un fel de colaci în formă de om, cari se duc la biserică în ziua de 9 martie.”
10. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 137.
11. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu.
12. S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 382.
13. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*: „Moșii (Sîntii)* de mărțisor. Aceștia cad todeauna pe 9 mărțisor. Sîntii se numesc la românii din Banat, din părțile Oraviței. La acești Moși sau Sînti se sacrifică așa-numiții brînduși sau bradoși, cari sînt niște colaci făcuți în formă de om, cu cap, mini și picioare, sau pre colac este desemnată formă de om.”; *Idem*, *Calend. pe an. 1882*, p. 137; com. de dl. Aurel Iana: „În această zi, adică în ziua de Sînti (40 de Mucenici, 9 martie), matroanele caselor fac turte (colaci), în formă de om, cu cap, mini și picioare, și cu o țevă împung pe fiecare dintre dinsele de 40 de ori, și menite celor 40 de Mucenici, se împart prin vecini ori la cei săraci.”; com. de dl. Ios. Olariu: „La Sînti se dă pomană pentru morți, și pomană din ziua Sîntilor diferă de alte pomene. În ziua Sîntilor se fac adică niște turtițe – nu zamisce – nici colaci, cari turtițe se împung pe față deasupra cu o țevă de socală (în Bucovina sucală). Pinea sau mălaiul, care se face în ziua Sîntilor pentru casă, încă se împunge cu acea țevă de socală.”; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Dioști: „La Mucenici se fac bradoși, pe cari se înțepă cu o țevă forma unui om.”; com. Socetu, jud. Teleorman: „Bradoșii au formă de om, înțepindu-se cu țeva.”; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Pe la Sfinți îmi aduc bine aminte că făcea mama turte rotunde de grîu curat și le împiestrea cu ce-i cădea la mină, cu deosebire însă, fiind atunci timpul țesutului și fiindu-i țevile dindemină, le împiestrea cu capul unei țevi.”
14. Din Răsp. la Cest. d-lui N. Densușianu, com. Săveni și Mileanca, jud. Dorohoi; com. Peri, jud. Mehedinți; com. Socetu, jud. Teleorman; E. Baican, *op. cit.*, p. 16; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 70: „În această zi (40 de Sfinți) se fac niște colăcei, pe cari, după ce-i ung cu miere de roi, îi presară cu nuci pisate.”
- Mierea de stup rămasă de la facerea brîndușilor, după cum ne spune Sim. Manguica, *Calend. pe 1882 și 1883*, este bună de dragoste.
15. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Săveni, jud. Dorohoi.
16. *Idem de eadem*, com. Bahna, jud. Roman.
17. S. Fl. Marian, *op. cit.*, pag. 382: „Oamenii cei mai puțin avuți fac, în loc de figuri omenști, 40 de colăcei, cari asemenea se numesc sfințiori și pe cari îi împărtășesc apoi pe la copii și oamenii cei mai sărmani.”
18. G. Dem. Teodorescu, *40 de Mucenici*, publ. în *op. cit.*, p. 136.
19. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Zimbreașca, jud. Teleorman: „Brîndușii, cu chip de om, cu cap, închipuiesc pe cei 44 de Mucenici.”; com. Socetu, jud. Teleorman: „Bradoșii se socotesc cei 44 de Mucenici.”
20. *Idem de eadem*, com. Socetu, jud. Teleorman; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „De regulă făcea mama 40 de turte, spre a le da de pomană.”; din Bucovina, com. Ilișești, com. de V. Botezat și I. Pașcan: „În această zi fac femeile 40 de turte de făină de grîu ori și de păpușoi și le dau de pomană de sufletul Sfinților.”; din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „Tot în ziua aceasta se fac 40 de copturi, cari se numesc turtele.”
21. S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 382.
22. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Ciurari, jud. Teleorman: „Brînduși sînt un fel de colaci în formă de om, cari se duc la biserică în ziua de 9 martie ca dar lui Dumnezeu, pentru a da rod pămîntului. Însă se duc și pentru morți.”
23. *Idem de eadem*, com. Mileanca și Săveni, jud. Dorohoi; com. Bahna, jud. Roman; com. Zimbreașca și Socetu, jud. Teleorman.
24. *Idem de eadem*, com. Ghergani, jud. Dimbovița.
25. Dat. rom. din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „Dintre copturi, obiceiul se face mai ales colăcei, pe cari îi dau de pomană.”; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Frumoasa, pl. Dunărea, jud. Teleorman: „Colaci, numiți bradoși, ce se fac în chip de om sau porumbel, nu se duc la biserică, ci se împart la cei săraci în ziua de 40 de Mucenici.”; com. Vrata, jud. Mehedinți: „Acești colaci – bradoși – la biserică nu se duc, dar se împart la vecini.”; com. Peri, jud. Mehedinți: „În ziua de Sîmți se fac bradoși în forma albinei, se ung cu miere și se împart pe la copii.”; G. Dem. Teodorescu, *40 de Mucenici*, publ. în *op. cit.*, p. 136: „Mucenici sînt colăcei subțiri ca niște mici covrigi, frămîntați din făină, fierți cu nuci pisate și cu miere. Ei se împart la vecini și la rude în mici străchioare, parte ca pomană, parte spre satisfacerea uzurilor sociale, silindu-se fiecare a-i prepara mai bine, a le da mai multă dulceață, ca astfel să fie mai plăcuți la gustare. De bună seamă că strămoșii noștri drept-credincioși și aplecați către binefaceri, au iubit această datină pentru diferite motive. Mai întîi, fiecare bucătică de cocă frămîntată, subțiată și lipită de margini în formă lungureată, ca figura omenească, simboliza cite un cap de sînt martir, mort pentru întemeierea religiei; prin urmare era cite un dar în memoria acestor premergători ai credinței. Apoi în toate instituțiile creștine se observă introducerea și practicarea cu predilecție a carității, a ajutorării celui străin și fără de mijloace, de unde datina de a se da cit mai des de pomană. Poate că, în al treilea rînd, împărtășirea de mucenici însemna încă ceva în vechime. Ziua de 9 martie fiind semnalul că sosește mult așteptata primăvară, terminul cînd – după gerurile iernii – se sfîrșesc toate soiurile de ninsori, a mieilor, a berzelor etc., era logic să se împartă cite ceva din făina anului trecut într-o zi care anunță reîntoarcerea muncii cîmpului pentru o nouă recoltă. Oricare însă ar fi mobilul și originea acestei darnice și reciproce împărtășiri de mucenici, faptul constant este că datina se păstrează cu religiozitate pînă astăzi, nu numai la sate ci și în orașe, unde o falsă civilizație a izbutit să condamne disprețului mulțime de alte obiceiuri tradiționale frumoase și cu totul inofensive.”
26. Dat. și cred. rom. din Ilișești, com. de dl. G. Forgaci: „Iarăși zic că în ziua de 40 de Sfinți este bine de a da 40 de colaci și 40 pahare de rachiu de pomană, crezînd că rodește grîul și le merge bine tot anul.”
27. Dat. rom. din Stupca, dict. de Maria Moroșan și com. de Onufr. Căilean: „În ziua de 40 de Sfinți se scoală femeile des-dimineață și plămădesc o covată de aluat și fac 40 de plăcinte, pe cari le dau apoi de numele celor 40 de Sfinți.”; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Poporul nostru zice că în această zi îi bine de făcut 40 de plăcinte și de băut 40 de pahare de rachiu.”; a celor din Frătăuțel Vechi, com. de I. Covașă: „Român-tele fac din ziua de 40 de Sfinți 40 de plăcinte, zicîndu-se că fiecare e pentru numele unui sînt.”; a celor din Șcheia, com. de C. Lucaci: „În ziua de 40 de Sfinți se fac 40 de vîrzare cu mac.”; a celor din Iordănești, com. de T. Tovarnițchi: „În ziua de 40 de Sfinți se fac 40 de plăcinte și se beau 40 de pahare de orîșice băutură.”
28. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui, com. de Them. Prelici: „În ziua de 40 de Sfinți (Mucenici) se fac 40 de pîni, și aceste pîni se dau apoi de pomană pentru sufletele celor 40 de Sfinți, cari ne stau întru ajutor rugîndu-se lui Dumnezeu, ca acesta să ne ierte păcatele.”
29. D. Stănescu, *Obiceiuri religioase*, publ. în *Biserica Ortodoxă Română*, an. IX, București, 1885, p. 329.
30. Com. de dl. Aurel Iana.
31. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 137.

32. Dat. rom. din Corlata, com. de G. Piersec: „În ziua de Patruzeci de Sfinți femeile fac în cuptor 40 de colăcei și fac praznic și dau de pomană câte un colac și câte o lumină de numele fiecărui sfânt.”; a celor din Măzănăești, com. de I. Butnariu: „În această zi fac oamenii praznic cu 40 de colaci și cu 40 de pahare de băutură.”; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În această zi se adună la un loc mai mulți și mănincă și beau în numele sfinților.”
33. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Poporul nostru zice că în această zi îi bine de făcut 40 de plăcinte și de băut 40 de pahare de rachiu.”; a celor din Iordănești, com. de T. Tovarnițchi: „În ziua de Patruzeci de Sfinți se fac 40 de plăcinte și se beau 40 de pahare de orice fel de băutură.”; E. Baican, *op. cit.*, p. 16: „La 9 martie, (ziua celor Patruzeci de Mucenici), se beau 40 de pahare de vin ori de pelin și se fac colăcei mici unși cu miere (de faguri) și cu miez de nucă pisat, spre a merge bine băutura în sănătatea mucenicilor.”; C. D. Gheorghiu, *Op. cit.*, p. 70: „Asemenea e bine ca fiecare, după putere, să bea pînă la 40 de pahare cu vin și să mănince sfințișori.”; G. S. Ionean, *Op. cit.*, p. 54: „În ziua de Mucenici se fac niște colăcei cu nuci, numiți mucenici, și e bine ca în acea zi fiecare persoană să bea 40 de pahare cu vin, astfel, pentru fiecare din cei 40 de Sfinți Mucenici.”

IV. FOCUL SFINȚILOR

În cele mai multe părți din Muntenia este datină ca în ziua de Patruzeci de Sfinți să se aprindă o cîrpă sau o treantă¹ și cu treanta aceea să se afume apoi casa și curtea, coșarele și grajdurile, precum și toate celelalte încăperi, ce se mai află pe lângă casă, anume ca să le apere de toate relele² și mai cu seamă ca să depărteze de pe lângă dinsele șerpilor³, cari după credința românilor din sus-numita țară ies în această zi din ascunzișurile lor de peste iarnă, și cari, dacă nu s-ar afuma casa și acareturile de pe lângă dînsa, foarte lesne ar putea să-i muște.⁴

Mai departe, tot în dimineața acestei zile și tot în Muntenia, este datină ca să se măture casa și curtea, să se strîngă toate gunoaiele, baligele și toriștea⁵ de la vite la un loc, și din toată strînsura aceasta să se facă apoi un foc mare în mijlocul curții sau în bătătură.⁶

Iar după ce focul a început acuma să ardă cu flacăra, prind cei de casă, și cu deosebire tineretul, a sări încolo și încoace peste dînsul și a zice:

Cum au trecut sfinții
Prin foc și prin apă,
Așa să trecem și noi.⁷

În același timp caută fiecare să sară astfel ca fumul ce iese din foc să se introducă prin toată îmbrăcămintea.⁸

Scopul facerii acestui foc și al săririi peste dînsul ni-l arată, în parte următoarea poezie, intitulată *Patruzeci de Mucenici*:

Colo-n vale foc și pară,
Și flăcării stau să-l sară,
C-apucar-așa de mici
Patruzeci de Mucenici;

5 Că cine-o sări o dată
Bine-i merge vara toată;
De-o sări a doua oară,
Pîn-la toamnă se însoară;

Înainte și-napoi,
10 N-o să știe de nevoi;
Iar de patruzeci de ori,
Are parte de comori.
– Săi, Mărine – îl îndeamnă
Pe flăcău o fetișcană.
15 – Oi sări, de te-i aține
Și mă-i prinde-n brațe bine!
– Ba te-a prinde cin'te crede...
– Ba m-a prinde cin'mă vede,
C-o să sar vîrtoș o dată
20 Și pe urmă iar', surată,
Și 'nainte, și 'napoi,
Cum e felul pe la noi,
Și de patruzeci de ori...
– Ți-o fi gîndul la comori?...

25 – La comori, păi cum, firește,
Mă gîndesc la ochii tăi,
Că mai mari comori ca ei
Spune, Sando, se găsește?
Și el sare, altu sare,
30 Rid, glumesc nevoie mare;
Iar bătrîinii trag ciomege
Voinicește în pămînt.
Patruzeci, ca să dezlege
Pe drăguța primăvară
35 Dintr-al iernii jurămînt,
Și la circiumă, pe seară,
Toți, grămadă se îndrumă
Să închine, într-o glumă
Primăverii tinerele
40 Patruzeci de păhărele.⁹

Pe lângă cele arătate în poezia reproducă aici, se mai face focul acesta încă și pentru aceea ca să vie primăvara mai curînd¹⁰ și ca un semn al primăverii¹¹, apoi pentru ca prin fumul ce iese dintr-însul să se apere casa, la care s-a făcut, precum și locuitorii ei de șerpi și de mușcăturile acestora.¹²

Facerea focului, despre care ne-a fost pînă aici vorba, și sărirea peste dînsul sînt uzitate și la românii din Transilvania și Banat.

„În ajunul zilei celor 40 de Sfinți – scrie dl. Frîncu cu privire la românii din Munții Apuseni – se aprind grămezi de paie și căsenii sar unul după altul peste flacăra, pentru ca în cursul anului să nu-i piște purecii.”¹³

Iar răposatul Sim. Manguica, vorbind despre datinele și credințele românilor din Banat de la 9 martie, zice că în această zi „se mătură curțile (avliele, oboarele) și gunoaiele adunîndu-le camară devin aprinse, zgîndărind focul și bătînd cu botile în el; din această procedură apoi se imprimăveriază”, – și apoi, că „îmblînd se încunjură grădinile, moșiile și pomăriile (ambarvalia lat.) și se afumă mai vîrtoș cu fum de riză (de pînză), ca să fie ferite și scutite de omizi, șerpi etc.”¹⁴

În cele mai multe părți din Banat însă, și mai cu seamă din Bucovina, toate acestea se fac la Alexii sau la Buna-Vestire.¹⁵

NOTE

1. În Bucovina se zice cotreantă, pl. cotrențe.
2. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Bilciurești, pl. Ialomița, jud. Dîmbovița: „În ziua celor Patruzeci de Sfinți se fac afumături cu cîrpe aprinse prin casă, prin coșare, prin grajduri, că se gonește tot ce e rău de la acea casă.”
3. *Idem de eadem*, com. Andreești, pl. Gilort, jud. Gorj: „În ziua de Patruzeci de Sfinți fiecare femeie ocolește casa cu cîrpă (treantă) arsă, în superstițiunea că se depărtează șerpilor de pe lângă casă.”; com. Peri, jud. Mehedinți: „În ziua de Sfinți se ocolesc casa și curtea cu treantă aprinsă, ca s-o apere de șerpi.”; com. Rîjlețu-Vierșoi, jud. Olt: „În ziua de Sfinți se aprinde cîrpă în mai multe bucăți, care se distribuie apoi prin toate locurile ce sînt mai des umblate, aceasta spre paza de șerpi și ca un început al primăverii.”
4. *Idem de eadem*, com. Poiana de Sus, pl. Ghergani, jud. Dîmbovița.

5. În Bucovina se zice turiște.
6. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Piatra, jud. Teleorman: „La Sfinții Patruzeci de Mucenici se face foc în bătătură.”; com. Peri, jud. Mehedinți: „În această zi se adună toriștea de la vite și se arde.”; com. Rilețu-Vierosi, jud. Olt: „La această sărbătoare (adecă la Sfinții din 9 martie) sînt mai multe obiceiuri și anume: se strînge gunoii din casă și curte și i se dă foc, să ardă.”
7. *Idem de eadem*, com. Crovu, jud. Dimbovița: „Se strînge gunoiul de prin curte în ziua de Măcenici (9 martie) și i se dă foc, sîrind copiii peste el.”; com. Valea Ratei, jud. Rimnicu Sărat: „La Măcinici se face un foc dimineața peste care sar copiii.”; com. Rași, jud. Ialomița: „La Măcinici fac foc în jurul casei cu gunoaiile din curte și sîrind peste el, zic: cum au trecut Sfinții prin foc și prin apă așa să treacă și ei.”
8. *Idem de eadem*, com. Poiana de Sus, pl. Ghergani, jud. Dimbovița: „În ziua de 9 martie (Mucenicii) fiecare sătean curăță curtea iar în mijlocul ei face un foc și sare peste el, introducînd fumul prin toată îmbrăcămintea, sub credința de a fi feriți de șerpi, cari se dezgroapă în această zi.”
9. N. Rădulescu-Niger, *Rustice*, vol. I, Poezii, București, 1893, p. 48.
10. I. N. Constantinescu, *Superstiții*, din com. Ciulnița, jud. Ialomița, publ. în *Șezătoarea*, an. III, p. 44: „Tot în această zi (9 martie), toate gunoaiile se ard, ca să vie primăvara mai curînd.”
11. Din Râsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Rilețu-Vierosi, jud. Olt.
12. *Idem de eadem*, com. Poiana de Sus, pl. Ghergani, jud. Dimbovița; com. Socet, jud. Teleorman: „Tot la Mucenici se mătură curtea și se dă foc la băligar, zicînd că prin acest fum se gonesc și se apără tot anul acela casa și locuitorii ei de mușcăturile șerpilor.”
13. *Op. cit.*, p. 129.
14. *Calend. pe an. 1882 și 1883; Tribuna poporului*, an. III, Arad, 1899, nr. 35, p. 2: „În ziua de Mucenici se strînge tot gunoiul din curte și se aprinde iar copiii trec prin el, ca să fie tot anul sănătoși.”
15. Sim. Mănguica, *Calend. cit.*

V. PORNIREA PLUGULUI

În ziua de 40 de Sfinți, după credința celor mai mulți, despre care am vorbit deja mai pe larg în capitolele premergătoare, pămîntul începe a se dezgheța, gerul a intra și căldura a ieși dintr-însul.

Deci românii din cele mai multe părți ale Bucovinei, dacă nu chiar în ziua aceasta, apoi de bună seamă că a doua sau a treia zi, au datină de a porni sau a scoate plugul, adecă de a merge cu dînsul la arat, crezînd că neînghețînd mai mult după trecerea acestei zile, nici sămînța ce vor semăna-o ei nu va îngheța, ci din contră că ea va încolți foarte degrabă și va da cu mult mai multă roadă decît atunci cînd ar semăna-o mai tîrziu.

Înainte însă de a descrie datinele și credințele românilor uzitate la pornirea sau scoaterea plugului, cred că nu va strica dacă voi aminti ceva și despre pregătirea acestuia.

Fiecare plugar adevărat caută mai înainte de toate ca atît plugul cît și toate celelalte obiecte cari se țin de dînsul, să se afle în cea mai bună stare și rînduială, ca nu cumva mai pe urmă, după ce a început acuma a ara, să aibă neconținut de lucru cu dînsul, a tocmi și a îndrepta cînd una cînd alta.

Drept aceea, fiecare român plugar ia cu vreo cîteva zile înainte de aceasta fiarele plugului, și ducîndu-se cu dînsule la un fierar, i le dă ca să le îndrepte și să le ascuțească, iar dacă nu e lipsă a le ascuți, apoi cel puțin a le băga prin foc, anume ca să se curățească de tot răul, căci se crede că e păcat a merge primăvara la arat cu fiarele ascuțite de cu toamnă.¹

După ce se întoarce cu fiarele acasă, scoate grindeiul, tragla sau cobila, teleguța sau roțițele, tînjelele, prechinjelele, grapa și oticul, le examinează pe toate cu de-amăruntul și văzînd că unuia sau altuia din aceste obiecte îi lipsește ceva, se pune și-l îndreaptă, astfel ca nici unuia să nu-i lipsească nimic, ci toate să fie în cea mai bună stare.

Plugul românului este în genere tras de către patru boi. Dar numai frunțașii satelor pot să aibă cîte patru boi, și prin urmare și plugul lor propriu. Mijlocașii și codașii au de comun numai cîte o păreche de boi. Deci aceștia din urmă, vînd a-și ara și ei pămînturile lor, multe, puține cîte le au, deodată cu cei frunțași, se însoțesc cîte doi și-și ară apoi țările împreună.

Această tovărășie pentru scopul aratului se numește în cele mai multe părți din Bucovina cu un termen tehnic popular sîmbră sau simbrie, iar consoții respectivi se cheamă sîmbrași sau simbrași.²

Fiind acuma atît plugul cît și toate obiectele cîte se țin de dînsul în cea mai bună stare, cum sosește ziua menită pentru pornirea sau scoaterea lui, îl iau de unde l-au pus cu vreo cîteva zile mai înainte de aceasta, îl așază pe traglă, prind grindeiul cu potîngul de crucile roțițelor, iar acestea cu cîrcea de tînjală, scot apoi boii și, înjugînd o păreche la tînjala de la plug, iar cealaltă păreche la carul în care se află încărcate toate cele trebuincioase la arat, precum și nutrețul pentru boi, trag atît plugul cît și carul în mijlocul ogrăzii sau curții și aici stau apoi cu toții gata de pornire.

O seamă de români, pe lîngă cele arătate pînă aici, mai au încă și aceea datină, după ce au înjugat boii la plug, că pun traista cu merindea menită pentru plugari în cuiul care prinde jugul de tînjală, și abia după aceea trag în mijlocul ogrăzii.³

După ce au tras în mijlocul ogrăzii, iese stăpîna de casă cu o cofă, cofiță sau și cu un alt vas, în care se află apă și un struț de busuioc, apoi cu un hîrb în care se află tîmnie aprinsă, precum și cu o pîne de grîu sau un mălai și cu o bucată de sare, se apropie de plugul cu boi și de plugari și, încunjurîndu-i pe toți de trei ori după olaltă, în direcțiunea cursului soarelui, îi afumă și îi stropește cu agheasmă⁴, zicînd:

Cît de curată
E tîmnia
Și agheasma,
Așa de curată
Și voi să umblați,
Sau:

Niciînd să nu dați
Peste vreun moroi
Sau vreun strigoi,
Să vă facă rău.⁵

Precum nimic de tîmnie
Și agheasmă
Nu se poate apropia,
Tot așa

Nu se pot apropia
De arătură
Și sămînță
Și de dobitoacele voastre!⁶

După ce a încunjurat, a tămîiat și a stropit de trei ori boii, atît plugul și carul cu boi, cît și pe plugari, apa ce a mai rămas o varsă înaintea boilor, astfel ca să le ude picioarele, sau peste aceștia, pînea și o parte din sare o dă plugarilor și boilor ca să o mănînce⁷, iar hîrbul cu tămîia și barda sau toporul le pun dinaintea boilor, anume ca aceștia dimpreună cu plugul, cînd se vor porni la arat, să treacă peste dinsele, și la sfîrșit zice: Doamne ajută!⁸

Nemijlocit, după ce a sfîrșit stăpîna de casă cele arătate pînă aici, stăpînul, sau unul dintre plugari, cari în intervalul acesta au stat în genunchi, face cu codăriștea biciului cruce înaintea boilor și apoi, făcîndu-și și ei cruce, se pornesc la arat⁹, astfel ca boii și plugul să treacă numaidecît peste topor și peste hîrbul cu tămîia.¹⁰

Încunjurarea de trei ori a plugului, afumarea lui cu tămîie și stropirea cu agheasmă se face cu scop ca atît plugarilor cît și vitelor să le meargă bine în tot decursul aratului și să iasă cu arătura în capăt tot așa de voioși și sănătoși cum au intrat¹¹, apoi să-i ferească Dumnezeu de rele¹², să nu le iasă înainte vreun moroi sau strigoii¹³ ori vreo altă pocitură și să-i pocească¹⁴, să rodească bine pînea ce vor semăna-o¹⁵, mai pe scurt să nu fie lipsă de nimic.¹⁶

O seamă de femei, nemijlocit după ce s-a pornit plugul și dă să iasă din ogradă afară, iau un ou de găină și-l aruncă pe sub mîna stîngă peste boi sau dinaintea acestora, în credință că, dacă, căzînd oul jos, nu se sfarmă, atunci nici plugul nu se sfarmă în tot timpul aratului, iar dacă se sfarmă, atunci trebuie numaidecît să se sfarme ceva și la plug¹⁷ sau să se spargă sîmbra celor ce s-au întovărășit la plug.¹⁸ Unii plugari, cum s-au sfîrșit ceremoniile descrise pînă aici și cum au ieșit cu plugul din ogradă, se duc cu dînsul de-a dreptul în țarină, alții însă încunjură mai întîi de trei ori gospodăria sau, dacă nu-i cu puțință toată gospodăria, fiind prea multe garduri în cale, cel puțin casa și abia după aceasta se duc în țarină¹⁹ și iarăși alții se duc mai întîi în grădină și aici, bătînd stăpînul de casă trei mătanii și zicînd „Doamne ajută!“ și „dă, Doamne, roadă!“, trag o brazdă sau brăzdează, după cum se mai zice, și apoi desjugă boii și le dau de mîncare, și pe lîngă boi, mănîncă și ei crezînd și zicînd că, dacă nu mănîncă, nici cîmpul nu rodește, iar dacă mănîncă, cîmpul duce lumea.²⁰

Și abia după ce au făcut și aceasta se pornesc în țarină la arat, unde din nou își fac cruce, zic: „Doamne ajută!“ și se apucă apoi de arat.

Mai tot acele datine și credințe, cari sînt uzitate în Bucovina la pornirea plugului, sînt uzitate și la românii din Moldova și Transilvania.

Așa românii din unele părți ale Moldovei, cînd voiesc a începe plugăria, pun în un vas apă și în altul cîrbuni cu tămîie; apoi înjugînd boii la plug tămîiază împrejur și stropesc cu apă plugul și pe boi, zicînd: „Noroc să dea Dumnezeu, ploaie și roadă.“²¹

În alte părți, tot din Moldova, cînd scot plugul la arat, îl tămîiază cu fum de tămîie și de petică, anume ca să nu vie la holde șerpi, lăcuste etc. Iar după ce au tămîiat plugul, dau cite un colac plugarilor, anume ca să rodească țarina.²²

În unele părți din Transilvania este datină ca la prima ieșire cu plugul să se puie în curte pe un scaun o pîne, un vas cu apă și un alt vas cu jar și tămîie. În timpul acesta plugarii prind vitele și stau gata de plecare; iar femeile îi ocolesc (încunjură) de trei ori, afumîndu-i continuu, dimpreună cu vitele înjugate.

Toate acestea se fac cu scop ca să se ocolească și să se alunge tempestățile²³, precum și pentru ca atît plugul cu boii cît și plugarii să nu fie atacați de Frumușele.²⁴

În alte părți, asemenea din Transilvania, în ziua cînd ies cu plugul din curte întîia dată primăvara, îl afumă cu tămîie sfințită; boii îi stropesc de trei ori la picioare și coarne cu aiasmă, și în unele părți, dimineața, pun în un blid un ou zdrobit, pe care îl dau vitelor de plug.

Care țaran poate să iasă mai de timpuriu sau mai înainte cu plugul primăvara, acela crede că se va face om mai avut, iar agrii vor fi feriți de grindină și holdele de pasări.²⁵

Tot pentru ca pasările să nu atace și să nu strice holdele, se zice că semănătorului, cînd seamănă întîia oară, nu-i este iertat să vorbească cu nimeni.²⁶

Mai departe se crede și se zice că glia dintii brăzdată de plugul cel dintîi ieșit primăvara, o iau babele pentru farmece.

Cînd adevă vrea ca cutare fată să fie la horă tot înainte și în mare vază, îi dau un grunzișor din glia cea dintîi tăiată cu fierul plugului.²⁷

După ce au ieșit cu plugul din curte și după ce au ajuns acuma în cîmp, fiecare își face cite trei cruci, zicînd: „Doamne ajută! Dă Doamne roadă multă și sănătate!“ Și apoi tot fluierînd și cîntînd fel de fel de cîntece, unele vesele, altele de jale, după cum e și dispus, își începe și continuă el arătura sa de primăvară în mijlocul naturei întinerite și în concertul pasărilor, cari îl întîmpină asemenea cîntînd:

Cici vară, cici vară!
Pluguri multe pe hotară;
Pe hotară plugurile
Și pe prispe căerele...
Cici, cici vară!...

Iar după ce a trecut primăvara și vara și după ce și-a sfîrșit și semănătura de toamnă, își așază plugul iarăși la odihnă, ca să doarmă pînă în primăvara următoare, precum doarme și cîmpul său sub haina cea albă ce i-o întinde apriga iarnă.²⁸

NOTE

1. Cred. rom. din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac.
2. Vezi despre aceasta și V. Bumbac, *Serbarea Anului Nou la români*, publ. în *Albina*, an. IV, Viena, 1869, nr. 1.
3. Dat. rom. din Bălăceana, com. de C. Ureche; a celor din Cireș-Opaiț, com. de D. Popescu: „Cînd voiește gospodarul să pornească plugul, înjugă mai întîi boii la el și pune traista cu merinde, mai ales cu pîne sau cu malai, în cuiul care prinde jugul de tinjală; după aceea ia tămîie și agheasmă și, tămîind și stropînd boii, îi încunjură de trei ori.“
4. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc și com. de Vesp. Corvin: „Cînd scot plugul întîia oară primăvara la arat îl pun în mijlocul ogrăzii, dimpreună cu boii și cu plugarii. Cum stau în mijlocul ogrăzii, vine gospodina de casă cu tămîie aprinsă și-i încunjură de trei ori. Apoi se pornesc cu Doamne ajută la arat.“; a celor din Frătăușul Vechi, dict. de Zenovia Rusu: „La scoaterea plugului, femeia de casă încunjură plugul cu pîne și cu sare.“; tot de acolo, com. de I. Covașă: „Cînd se scoate plugul și se înjugă

- la el boii, iese stăpîna de casă dinaintea uşii cu agheasmă, tămîie, pine şi sare, şi aşa încunjură plugul de trei ori, anume ca plugul să umble uşor şi să petreacă primăvara frumos."; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „În ziua în care oamenii pentru întâia dată ies de acasă şi se duc cu plugul în ţarină la arat, îi încunjură femeile atît pe dinşii cit şi plugul şi carul cu boi, cu tămîie aprinsă."; a celor din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordachi Isac: „La scosul plugului, primăvara, hrănim boii bine cumsecade, apoi stringem toate la un loc cite se ţin de plug, înjugăm boii la tînjeli, punem mîncare atît pentru noi cit şi pentru boi; după aceasta, fiind toate gata de porneală, iese mai ales femeia cu o strachină cu agheasmă şi cu un mănunchi cu busuioc, apoi un hîrb cu foc şi tămîie şi, încunjurînd plugul cu boii şi pe cei ce au de mers cu plugul, adecă pe plugari, îi afumă pe toţi şi-i stropeşte cu agheasmă. Unele femei mai bătrîne rostesc şi unele cuvinte, cari nu mi-s cunoscute. Atîta ştiu că cu toţii îşi fac cruce şi cu mare înduioşare cer ajutor de la Dumnezeu Sfîntul zicînd: Doamne ajută! Într-un ceas bun şi cu noroc la toată lumea şi nouă!"
5. Dat. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan: „Cînd se porneşte plugul, se ia o cofă cu apă, agheasmă şi tămîie şi se încunjură plugul împreună cu boii, apoi se aruncă pe boi şi pe plug, zicînd: cit de curată etc."; Dim. Dan, *Credinţe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuţi, 1895, nr. 19, p. 1: „Cînd se porneşte primăvara plugul la arat, se încunjură el de trei ori, mai nainte de a ieşi pe poartă, cu tămîie, busuioc şi apă sfinţită, cu care se stropeşte el şi vitele, ca să nu se prindă diochiul de vite."
6. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean.
7. Dat. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „După ce se înjugă vitele la plug şi plugarii sînt adunaţi laolaltă, ia unul un vas cu agheasmă, o pine (malai) şi un hîrb cu tămîie aprinsă, încunjură de trei ori cu dinsele pe boi şi plugari, afumîndu-i şi stropindu-i cu agheasmă. Iar după ce-i încunjură ia pînea şi o dă plugarilor şi vitelor să o mănînce, şi apoi se pornesc."; a celor din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă: „Cu apa se udă picioarele boilor, iar pînea se mănîncă chiar atunci."
8. Dat. rom. din Volovăţ, com. de Ioan Buliga: „Cînd scot oamenii întîii plugul la arat, aprind tămîie într-un hîrb şi încunjură plugul cu boii de trei ori. După aceea, pune hîrbul cu tămîie şi toporul ce-l întrebuintează la plug înaintea boilor, şi zice: Doamne ajută! Şi trece plugul cu boii ori cu caii peste hîrb şi peste topor şi se duce unde are de arat." În unele comune, precum bunăoară în Horodnicul de Jos, hîrbul cu cărbunii se sparge de coarnele boilor.
9. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Grigore Scripcariu: „Cînd ies românii întîia dată cu plugul la cîmp, înhamă caii sau înjugă boii la jug, apoi iau agheasmă şi busuioc şi, încunjurînd de trei ori plugul în direcţiunea cursului soarelui, stropesc plugul şi vitele înhamate sau înjugate la el cu agheasmă, afumă cu tămîie, apoi fac cu codăriştea biciului cruce înaintea vitelor, şi apoi se pornesc la arat."
10. Dat. rom. din Volovăţ, com. de Ioan Buliga.
11. Dat. şi cred. rom. din Volovăţ, com. de I. Buliga; a celor din Cireş-Opaiţ, com. de D. Popescul: „Acestea se fac pentru ca să fie boii sănătoşi pînă ce se va sfîrşi aratul."
12. Dat. şi cred. rom. din Udeşti, com. de Darie Cosmiuc: „Cînd se scoate plugul pentru prima oară ca să meargă la arat, se încunjură atît plugul cit şi vitele înjugate la dînsul de trei ori cu tămîie, anume ca să le meargă bine şi să le ferească Dumnezeu de rele."
13. Dat. şi cred. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan.
14. Dat. şi cred. rom. din Broscăuţul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc: „Cînd se scoate plugul afară, atunci se stropeşte acesta cu agheasmă şi se încunjură cu tămîie. Aceasta se face de aceea, pentru că, dacă merge cineva la arat, să nu-l pocească vre-o pocitură care i-ar ieşi înainte."
15. Dat. şi cred. rom. din Volovăţ, com. de Ilie Buliga: „Toate aceste le fac ei ca să poată ara cu bine şi să rodească pînea."
16. Dat. şi cred. din Liuzi, com. de Em. Tăutul: „Cînd scot oamenii întîia oară plugul, scot şi o cofă cu apă, o pine şi sare şi pe toate acestea le pun înaintea boilor. După aceea,

aprinde tămîie şi încunjură de trei ori plugul cu dînsa, rugîndu-se lui Dumnezeu ca anul să fie roditor şi să nu fie lipsă de nimic."

17. Dat. rom. din Cireş-Opaiţ, com. de Const. Dugan: „Apoi se aruncă pe sub mîna stîngă un ou peste boi, şi dacă se sfarmă oul se sfarmă şi plugul, iar dacă nu se sfarmă oul, nici plugul nu se sfarmă."; tot de acolo, com. de Dim. Popescul: „Mai întîi de toate reparază oamenii plugul şi toate cele ce se ţin de dînsul. După ce pregătesc toate, se înjugă boii sau se înhamă caii şi stau aşa gata. După ce-s gata numai să pornească, se ia o pine, pe pine se pune sare, şi pe cărbuni aprinşi se pune tămîie şi apoi se încunjură cu toate acestea, începînd dinaintea boilor, de trei ori. Încunjurîndu-se de trei ori, se vine iarăşi dinaintea boilor, unde se pun toate acestea jos. Se ia apoi un ou de găină şi, pornindu-se boii şi trecînd peste lucrurile de mai înainte, se azvîrle oul înaintea boilor. Acuma cred oamenii că, dacă nu se sfarmă oul, nu se sfarmă nimic la plug în timpul lucrului, iar dacă se sfarmă, trebuie să se sferme ceva şi la plug."; a celor din Iordăneşti, com. de T. Tovarniţchi: „Mai întîi plugul trebuie să se pornească luna. După ce se înjugă patru boi la plug, se încunjură plugul şi boii cu mai multe bucate puse într-o traistă, şi ţinînd într-o mînă o cofă cu apă sfinţită sau agheasmă, iar în cealaltă un hîrb cu foc şi tămîie. Traista, în care se află trei plini de grîu, de secară sau şi de păpuşoi, o pune oriicare om e de faţă pe umăr, iar într-o mînă ţine cofa şi în alta hîrbul cu foc şi tămîie, şi aşa încunjură plugul. După ce a încunjurat plugul de trei ori, pune toate aceste la o parte şi aruncă apoi, deodată, peste plug şi peste boi, un ou, şi dacă oul se sfarmă, atunci zic ei că şi plugul se va sfărma de mai multe ori peste an; iar dacă nu, atunci zic ei că va merge lucrul în spor."
18. Dat. şi cred. rom. din Straja, com. de I. Dan: „Cînd se scoate plugul, se aruncă un ou în sus şi se crede că, dacă se va sparge oul căzînd pe pămînt, atunci se va sparge şi simbra sau tovarăşia celor cari s-au întovărăşit la plug."
19. Dat. rom. din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă: „Cînd se scoate plugul, se ia un hîrb de un an cu tămîie, o cofă cu apă şi o pine de grîu sau un malai şi umblă cu acestea de trei ori prîmprejurul plugului, tămîindu-l atît pe dînsul cit şi boii. Şi plugul cu boii trebuie să încunjure de trei ori toată gospodăria sau, dacă nu-i cu putinţă toată gospodăria, fiind poate multe pomete în cale, cel puţin casa. După ce s-au făcut acestea, strică hîrbul cu tămîie de coarnele boilor, cu apa se udă picioarele acestora, iar pînea se mănîncă chiar atunci de plugari."
20. Dat. rom. din Iordăneşti, com. de T. Tovarniţchi; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Cînd se scoate plugul întîia oară, primăvara, se afumă vitele cu tămîie şi se stropesc cu agheasmă. Toate acestea le face femeia. Bărbatul însă, scoţînd după aceasta plugul în grădină şi bătînd în mijlocul acesteia trei mătane, începe mai întîi aici a brăzda şi apoi se duce în ţarină."; tot de acolo, com. de C. Ureche: „La scoaterea plugurilor, se afumă plugul şi vitele cu tămîie aprinsă. După aceea, pun traista cu mîncare în jug iar plugarul ingenunchează acolo jos, zice *Tatăl nostru*, precum şi alte cuvinte evlavioase ca „Doamne ajută" şi „Dă Doamne roade!"
21. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1274, com. Şipotele, jud. Iaşi.
22. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densuşianu, com. Basaraba, jud. Suceava.
23. V. Reborean, *Datine populare*, publ. în *Ungaria*, an. I, Cluj, 1892, p. 288.
24. *Credinţe deşerte*, auzite la pop. rom. din Boiereni, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Braşov, 1895, nr. 102: „Cînd ies plugarii întîia oară la cîmp cu plugurile, trebuie afumate toate untele împreună cu vitele, căci la caz contrar le vor ataca cele Frumusele (Vinturi rele)."
25. *Gazeta Transilvaniei*, an. LI, Braşov, 1888, nr. 142.
26. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În ziua cînd semănătorul voieşte să semene, nu-i iertat să vorbească cu nime, ca să nu-i strice păsările holda."
27. *Gazeta Transilvaniei*, cit.
28. *Vezi şi Gazeta Transilvaniei*, cit.

I. ALEXIE, OMUL LUI DUMNEZEU

Sub cuv. Alexii artcl. Alexiile, se înțelege, atît în Bucovina cît și în celelalte țări locuite de români, ziua Sf. Alexie, care cade totdeauna, adecă în fiecare an, la 17 martie.

Iar despre Sf. Alexie, numit altmintrelea și Alexii, Alexă, Alexă cel cald¹, Omul lui Dumnezeu² și Omul lui Dumnezeu cel cald³, există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„A fost odată un împărat și împăratul acela avea un fecior, anume Alexie, care era foarte blăjin și ascultător și care asculta nu numai de părinții săi, ci chiar și de cei din urmă argați de la curtea împărătească, cari îl învățau și-i spuneau ceva de bine.

Dar Alexie nu numai că era blăjin și ascultător, ci el avea totodată și o inimă foarte bună. Nu era nici un singur bolnav, sărman, nevoieș, sau alt om nenorocit și năcăjit, care să fi venit la dînsul și să nu-l fi miluit sau să nu-i fi dat un sfat bun.

În scurt zis, el făcea tot numai bine, rău însă nu făcea niciodată. De aceea atît părinții săi cît și toți cei ce-l cunoșteau mai de aproape îl aveau foarte drag.

Ajunghind Alexie în vîrsta aceea cînd fiecare se cugetă la însurat, părinții săi îl îndemnară ca să se însoare. Însă el nu spuse nimic: nici că se va însura, nici că nu se va însura, ci tăcu mulcom, lăsîndu-l pe tatăl său să facă cu dînsul ce va voi.

Tatăl său, vîzînd că nu zice nici da nici ba și cugetînd că poate îi e rușine să vorbească de însurătoare, îi căută o mireasă și-l însură și, fiindcă nu avea alt fiu, ci numai pe dînsul, îi spuse totodată că nu mult după aceasta îi va da și tronul împărătesc.

Ce face însă Alexie?... Cum s-a cununat și-a ieșit din biserică, zise către mireasă: – Pace ție, și pace mie! Și apoi, cum ajunse acasă, se dezbracă din hainele cele frumoase, în cari era îmbrăcat, și îmbrăcîndu-se în alte haine proaste, părăsi pe neștiute și pe nesimțite casa și mireasa și se cam mai duse în lume.

Și cum s-a pornit el de acasă, s-a tot dus încotro îl duseră ochii și picioarele, și nu s-a mai oprit nicăiri, pînă ce nu dete de o mănăstire de călugări. Iar după ce a ajuns la mănăstirea aceea, își schimbă numele, ca să nu știe nimeni cine-i și de unde-i, și apoi, rugîndu-se să fie primit în cinul călugăresc, se făcu și el călugăr.

După ce s-a făcut călugăr, asculta și aice ca și acasă la părinții săi, pînă chiar și de cei mai mici călugări și argați mănăstirești, și făcea toate slujbele călugărești cu cea mai mare supunere și acurateță.

Și fiindcă el era un om foarte evlavios, cu frica lui Dumnezeu și îndurat, și pentru că se purta foarte bine, de aceea călugării voră să-l facă mai mare, însă el nu voi nicidecum, ci le spuse că el e foarte mulțămît și cu atîta cu cît este.

Murind la vreo cîțiva ani după aceasta egumenul mănăstirii, călugării, după ce-l înmormîntară, se adunară cu toții la un loc ca să aleagă pe un alt călugăr de egumen. Însă, ținînd ei sfat, văzură că nu pot alege pe nimeni altul, fără numai pe Alexie, fiindcă toți, pînă într-unul, aveau cite un cusur, adecă că unul a făcut una, altul alta, pe cînd lui Alexie nimeni nu-i putu nimic afla, fiind cel mai drept și cu purtarea cea mai bună. De aceea hotărîră ei să-l aleagă numai pe dînsul.

Alexie însă le spuse că numai degeaba stăruiesc să-l aleagă, căci el nu dorește, nici nu voiește să fie ales, ci să aleagă mai bine pe un alt călugăr mai vrednic decît dînsul. Dar călugării nu voră să-l asculte, ci-l aleseră pe dînsul.

Alexie, vîzînd că călugării nu șuguiesc, că l-au ales de egumen împotriva voinței sale, și fiindu-i teamă că nu va putea corespunde acestei chemări înalte, după cum i-ar fi dorința și voința, se duse în chilia sa, se dezbracă din hainele cele călugărești și, îmbrăcîndu-se în haine de cerșetor, părăsi pe ascuns mănăstirea și se întoarse iarăși la tatăl său.

Ajunghind acasă la părinții săi și fiind acuma bătrîn și foarte schimbat la față, nimeni nu l-a cunoscut. Dar și el nu s-a dat de cunoscut, ci schimbîndu-și și de astă dată numele, se rugă tatălui său să-i dea o colibuță ca să locuiască într-însa, căci fiind slab și nevoieș, n-are unde să-și plece capul și să locuiască.

Împăratul vîzîndu-l cît e de sărman și de slab, i se făcu milă de dînsul și fiindcă și el era un om bun la inimă, îi dete spre locuință o odăiță mică, care se afla lîngă un grajd.

După ce s-a așezat Alexie în odăița, sau căsuța aceea, a început a lucra prin curte, și ceea ce-i da de mîncare cu aceea trăia, și se mulțamea totdeauna cu ceea ce avea. Iar de îmbrăcat se îmbrăca cu straiele ce rămîneau și le căpăta de pe la argați.

La vreo cîțiva ani însă, iată că într-o bună dimineață văd argații și ceilalți curteni că servitorul adăpostit la curtea împărătească nu iese, ca de altădată, din casă. În același timp însă aud clopotele sunînd, ca și cînd ar fi murit cine știe ce om însemnat. Și vîzînd curtenii și cetățenii întimplarea aceasta, alergară degrabă la biserică să vadă cine și pentru cine trage clopotele. Însă cînd ajunseră și se urcară la clopote, ce să le vadă ochii? ...Văd că clopotele se mișcă și se trag singure. După aceasta, scoborîndu-se din clopotniță, se porniră și căutară prin toate părțile să vadă cine a murit și de ce se trag toate clopotele singure și cu un răsunset atît de jalnic și de pătrunzător. Mai întîi căutară pe la preoți, cugetînd că a murit vreun preot, apoi pe la mănăstiri, și-n urmă pe la domni, precum și prin alte locuri mai însemnate, însă nici într-un loc nu aflară nimic.

În urmă, aducîndu-și aminte că săracul din curtea împărătească n- a ieșit în ziua aceea la lucru afară, ca mai înainte, se întoarseră cu toții îndărăt de pe unde erau duși și se îndreptară spre odăița săracului, ca să caute și acolo

să vadă nu cumva a murit acesta. Și cum se apropiară de odăița în care locuia Alexie, văd că e luminată; iar după ce deschiseră ușa și intrară cîtiva dintre dinșii înăuntru, văd pe Alexie întins cît era de lung la pămînt, cu fața în sus, cu mîinile pe pept, ținînd în mîna dreaptă o scrisoare, iar împrejurul său arzînd o mulțime de lumini, cari atîrnau în aer... un semn că era mort.

Văzînd ei aceasta, își făcu fiecare semnul crucii, zise:

– «Dumnezeu să-l ierte», și apoi se apropiară cu sfială de dînsul și cercară să-i ia scrisoarea din mîna ca să vadă ce e scris într-însa. Dar în zădar le fu osteneala, căci n-o putură scoate.

Atunci cei ce-l aflară mai întîi pe Alexie mort se duseră la împăratul și-i dederă și lui de știre atît despre moartea acestuia cît și despre scrisoarea din mîna lui.

În răstimpul acesta însă clopotele se trăgeau mereu singure pe sine și nimeni nu le putea opri.

Ascultînd împăratul toate cele ce i s-au spus că s-au întîmplat, s-a dus și el la căsuța lui Alexie ca să se încredințeze singur la starea locului despre cele ce i s-au spus.

Ajungînd și intrînd în căsuța unde se afla Alexie mort, își făcu și el cruce și zise: «Dumnezeu să-l ierte», și apoi porunci unui argat să-i scoată scrisoarea din mîna și să i-o dea, ca să vadă ce-i scris într-însa.

Argatul întinse mîna și prinzînd-o, începu a o trage cu toată puterea. Dar în zădar, căci oricît s-a muncit, n-a putut-o scoate.

Atunci a cercat împăratul singur și cercînd i-o scoase cu cea mai mare ușurință. Iar după ce a scos-o și a desfăcut-o, ceti cu de-amăruntul de la început pînă la sfîrșit.

Și era scris în scrisoarea aceea, pe care o scrisă Alexie, nemijlocit, înaintea morții sale, toată viața lui: cum a părăsit el mireasa și a fugit de-acasă, cum a mers la mănăstire și ce s-a întîmplat acolo cu dînsul, cum a fost ales de egumen, cum a fugit după aceea de la mănăstire și cum a petrecut apoi la tatăl său pînă la moarte, fără a se da de cunoscut. Iar dedesubt sta iscălit: «Eu sînt fiul tău cel de mulți ani pierdut...Alexie.»

Sfîrșind împăratul de cetit scrisoarea, a început a plînge și a se tîngui de ce nu l-a cunoscut și n-a știut-o el aceasta mai de mult; de ce i-a dat spre locuință o căsuță așa de mică și de îngustă; de ce nu i-a dat una mai mare, mai frumoasă și mai luminoasă!

Iar după ce s-a săturat de plîns, l-a scos din odăița în care a murit, l-a dus și l-a așezat în odaia sa și de aici apoi l-au scos, l-au înmormîntat cu pompă împărătească, după cum i s-a căzut, ca unui fiu de împărat.

Și fiindcă la moartea lui Alexie clopotele au început singure a se trage și lumini nepuse și neaprinse de nimeni a arde împrejurul lui, de aceea, atît curtenii cît și cetățenii, precum și ceilalți oameni de prin împrejurime, îndată au cunoscut că Alexie n-a fost un om de rînd, ca toți muritorii, ci a fost un om foarte bun la Dumnezeu, un om sfînt și de aceea l-au și numit ei Omul lui Dumnezeu.

Și de atunci au început oamenii de prin împrejurime a serba în tot anul ziua în care a murit Alexie și tot de aceea serbăm și noi numele și ziua lui, adecă Alexiile.⁴⁴

O variantă a acestei legende, tot din Bucovina, sună precum urmează:

„Zice că era odată un om foarte bogat, și omul acela avea numai un singur fecior, care se chema Alexă.

Sosindu-i feciorului acestuia timpul de însurat, se hotărî să-și ia de soție pe fiica unui vecin. Însă tatăl său n-a voit să-l lase, ci-l cunună cu de-a sila cu o altă fată, care era mai avută însă totodată și mai urîtă decît cea a vecinului său.

Alexă, neplăcîndu-i fata ce i-a ales-o tatăl său de soție, cum s-a întors de la cununie și s-au așezat nuntașii la masă, ieși din casă afară și, lăsînd mireasă și părinți în știrea Domnului, se duse în lume.

Părinții săi, văzînd de la un timp că Alexă nu se mai întoarce ca să se așeze și el, cum e datina mirilor, după masă, începură a-l căuta încolo și încoace, și-l căutară azi, și-l căutară mîne, și-l căutară cît îl căutară, iar de la o vreme, văzînd că nu-l mai pot afla, socotiră că acumă e mort, și de aceea nu-l căutară mai mult.

Însă Alexă nu era mort, ci el, cum a părăsit casa părintească și s-a dus în lume, petrecu un timp mai îndelungat prin păduri și peșteri, iar mai pe urmă, ajungînd într-un pustiu și aflînd acolo o vizunie, petrecu mai departe în vizunia aceea, nutrindu-se cu fel de fel de rădăcini și poame sălbatice.

Petrecînd el în pustiu și vizunia aceea mai mulți ani de-a rîndul singur ca cucul, fără ca să vadă țipenie de om, îmbătrîni de grijă și de nevoie așa de tare, că nici chiar el singur nu se mai cunoștea. De aceea într-o zi, temîndu-se ca nu cumva să moară negrijit în vizunia aceea, se hotărî s-o părăsească și să se întorcă acasă la părinții săi.

Și cum s-a hotărît, așa a și făcut; părăsi vizunia și se porni spre casă.

Însă, cînd a sosit acasă atîta era de schimbat și de îmbătrînit, că părinții săi nu-l cunoscuseră, ci-l ținură de un om străin.

Dar și el nu spuse părinților săi, cari asemenea erau acumă foarte bătrîni, că el este fiul lor, ci se rugă numai să-l primească, ca să șadă în una din cele mai doznice și rele case ce le au și să-l miluiască cu ce-i va trage inima.

Tatăl său, făcîndu-i-se milă de dînsul, îl primi într-un bordei, care se afla din întîmplare în apropierea casei sale.

Și după ce l-a primit în bordeiul acela, îi dete o slugă ca să-l îngrijească, zicînd că și el a avut un fecior și, ducîndu-se în lume, nu știe ce se va fi întîmplat cu dînsul, iar nurorii sale, care nu se-ntoarse acasă la părinții săi, ci rămase la el, îi zise ca să-i ducă în fiecare zi de mîncare.

Nora bătrînului sau soția lui Alexă neștiind că acesta este bărbatul ei, nu-i ducea în fiecare zi de mîncare, ci numai din cînd în cînd, iar de cîte ori îi ducea, mai totdeauna își bătea joc de dînsul.

Alexă însă nu zicea nimic ci, dimpotrivă, mulțumit fiind cu ceea ce căpăta și cînd căpăta, petrecea tot timpul numai în rugăciuni.

Și cum petrecea el acolo, rugîndu-se pentru iertarea păcatelor sale și ale acelor cari l-au strîmbătățit sau i-au greșit cu ceva, iată că într-una din zile se aud deodată clopotele la biserică sunînd, dar nu se știa cine și pentru cine le trage.

Mergînd preotul și tatăl lui Alexă ca să vadă cine trage clopotele, văd, spre cea mai mare uimire și mirare a lor, că clopotele se trag singure. Iar după aceea, intrînd în biserică, deși nu era nime înăuntru, aud un glas zicînd:

– Aduceți pe Alexă, omul lui Dumnezeu, din casa tatălui său, unde se află acuma, aici în biserică, căci sufletul lui este chemat ca să moștenească împărăția cerului!

Auzind ei aceasta, și mai ales tatăl lui Alexă, care era totodată și vornic, s-au înspăimîntat așa de tare că rămaseră ca înlemniți locului. Iar mai pe urmă, după ce-și mai veniră în fire, părăsiră biserica și se întoarseră acasă. Și după ce s-au întors acasă, aflară că omul cel bătrîn, care a fost adăpostit, e mort.

Și acuma, aflîndu-l pe Alexă mort, înțeleseră că pentru dînsul se trag clopotele. De aceea, făcîndu-i toate cele trebuincioase, ca la un mort, adevă scaldîndu-l și îmbrăcîndu-l, îl duseră la biserică și-l lăsară acolo pînă a treia zi. A treia zi, mergînd la biserică ca să-l ia de acolo și să-l îngroape, nu-l aflară.

Dimpotrivă, întorcîndu-se tatăl său acasă, a aflat pe masă o scrisoare (carte), în care era scris că el e fiul său Alexă, care a fugit de acasă, și în care scrisoarea era scrisă toată viața lui.

Iar în bordeiul unde a locuit și murit Alexă a aflat altă carte, în care era scris că preotul totdeauna să întrebe pe cei tineri ce vor să se cunune: de le este cu voie să se cunune ori nu, și de le va fi cu voie, să-i cunune, de nu, nu, și să nu facă niciodată cum a făcut preotul care l-a cununat pe dînsul cu cine nu i-a fost voie.

Și de atunci este la cununie întreita întrebare, ca să nu i se întîmple cuiva cum i s-a întîmplat și lui Alexă, Omul lui Dumnezeu.⁴⁵

A doua variantă a legendei de mai sus e aceasta:

„Zice că Alexie n-a fost om de rînd, ci el a fost fiu de împărat.

Crescînd el mare și sosindu-i timpul însurăturii, tatăl său îi zise să se însoare. Însă el n-a voit să se însoare. Atunci tatăl său l-a înșurat cu de-a sila.

Alexie, fiind un om mai mult bisericesc decît lumesc, cum s-a întors de la cununie, îndată a și părăsit casa și mireasa și s-a dus în lume, fără ca să știe cineva încotro a apucat și unde a plecat.

Și mergînd el așa pe drum, cîtă vreme va fi mers, iată că într-o zi dă peste un cioban, care păște o turmă de oi.

Dînd el peste ciobanul acela, s-a oprit locului, s-a luat cu dînsul de vorbă, și apoi l-a rugat să schimbe hainele lui cele negre și murdare cu hainele sale cele de aur, cu cari era îmbrăcat.

Ciobanul dintru început n-a voit, ci cugetînd că Alexie vrea să-și bată joc de dînsul, i-a spus să se ducă în treabă-și, că el n-are haine de schimbat. Mai pe urmă însă văzînd că Alexie nu șuguiește, îi dete straietele sale și luă pe ale lui Alexie.

Alexie, după ce a schimbat straietele, s-a pornit mai departe și s-a dus pînă ce ajuns la o mănăstire. Ajungînd el la mănăstirea aceea, s-a rugat ca să fie primit ca călugăr.

Arhimandritul mănăstirii îi zise că-l primește, însă mai întîi ca cioban la oi, și apoi, dacă se va purta bine îl va primi și ca călugăr adevărat.

Alexie se mulțămî deocamdată și cu atîta. Luă oile mănăstirești și chiar în aceeași zi se duse cu dînsule la păscut.

Într-o zi, mergînd ca totdeauna cu oile la păscut și fiind cam flămînd, se puse jos ca să mînce.

Iată însă că, pe cînd sta el acolo jos și mîncea, vine la dînsul un berbec și stă astfel, ca și cînd ar voi să-i dea și lui de mîncare.

Alexie îi dădu o bucată de pîne și apoi îl alungă.

Dar berbecule, după ce a mîncat bucată de pîne, se întoarce iarăși la dînsul. Și tot așa făcu el mai de multe ori.

Alexie îi tot da cîte o bucată de pîne și apoi iarăși îl alunga, pînă în cele din urmă zărește că berbecule are în lîna sa un fluier.

Văzînd Alexie fluierul acela, se sculă de jos și, luîndu-l, începu a cînta într-însul, cum cîntă mai toți ciobanii cînd merg cu oile la păscut.

Însă ce să vadă?... Cum a prins a cînta, îndată au început și oile a juca. Ba, nu numai atîta, ci pînă chiar și florile, și buruienile, și pomii, și pietrele începură a sări în sus și a juca.

La mănăstirea aceea, unde era Alexie cioban, se afla între ceilalți călugări și unul foarte bătrîn, care nu știa ce să mai facă și cum să se mai chinuiască, ca să fie mai bun și mai plăcut înaintea lui Dumnezeu, și de aceea într-una din zile se băgă sub pămînt, ca să se mai chinuiască și acolo.

Dar iată că într-o zi, trecînd Alexie cu turma sa pe acolo și începînd iarăși a cînta din fluier, începu deodată și călugărul cel bătrîn de sub pămînt a sări în sus și a juca mai dehai decît un fecior holtei, și atîta ce a jucat și s-a zbuciumat pînă ce a slăbit cu totul, și dacă n-ar fi încetat Alexie de cîntat, chiar și sufletul și l-ar fi dat de atîta joc și de slab și obosit ce era.

Încetînd Alexie de cîntat, ieși și călugărul afară de sub pămînt și întrebă: cine a cîntat așa, că el, în loc să se pocăiască, a început a juca și că ce fel de pocăință ar fi aceea, dacă el ar fi nevoit și mai departe să joace astfel!

Alexie, văzînd că fluierul său trebuie să fie fermecat, că joacă pînă chiar și pomii și pietrele, cînd începe a cînta într-însul, se întoarce cu turma acasă, se duse apoi la arhimandritul și spuindu-i toată pătărania cu fluierul și cu călugărul cel bătrîn, îl rugă să nu-l mai trimită cu oile la păscut, ci să trimită pe altul, iar pe dînsul să-l facă călugăr ca toți călugării. Arhimandritul nu se puse de pricină, ci împlinindu-i dorința, îl făcu călugăr.

Alexie, după ce s-a călugărit, trăia numai pe lîngă mănăstire, în rugăciuni și ajutorînd pe cei sărmani și nevoieși. Iar de mîncat, mîncea numai o singură dată în trei zile.

Pentru această faptă, ceilalți călugări, cărora le plăcea a trăi mai bine și mai lumește și cari mîncea de mai multe ori pe zi, au început de la o vreme a-l urî, temîndu-se ca nu cumva, mai pe urmă, din pricina lui să capete și ei numai o dată în trei zile de mîncare. Ba, ei nu se mulțumiră numai cu atîta, ci începură care dincotro a-și bate și joc de dînsul, a-l batjocori și sudui în tot felul, zicîndu-i că să se ducă de-acolo. Iar mai pe urmă, văzînd că Alexie nici nu se duce, nici nu le răspunde nimic, au început și mai tare a-l batjocori, și anume a arunca apă și lături și alte necurătenii pe dînsul.

Alexie, văzînd de la un timp că nu poate s-o scoată în capăt cu acești oameni fără de inimă, că pe zi ce merge sînt mai răi și mai nespălați la gură și decît cei mai prăpădiți oameni din lume, s-a dus, de năcăz și supărare, și s-a aruncat într-o fîntînă părăsită din apropierea mănăstirii.

Călugării, văzînd că Alexie a dispărut deodată și că nime nu știe încotro a apucat și ce-a făcut, au început a-l căuta în tot locul ca să-l găsească, dar degeaba, că nu-l găsiră. Mai pe urmă însă, aducîndu-și aminte de fîntîna, care

secase de mult, îl căutară și acolo și aflându-l, îl scoaseră afară și-l duseră iarăși în mănăstire, căci orișicum el era un om foarte sîrguincios și cu dreptate și nimărui nu făcea nici un rău, cît era negru sub unghie.

Însă, fiindcă Alexie era încins pe sub străiele ce le purta cu o ață de păr de cal, de care nu se descingea niciodată, trupul lui putea foarte tare, așa de tare că călugării nu puteau să-l sufere în apropierea lor. De aceea s-au și dus ei într-o zi la arhimandritul și i s-au plîns zicînd că nu știu ce are Alexie, că pute de la dînsul așa de tare, că nu poți sta în apropierea lui.

Arhimandritul, auzind aceasta, a poruncit să-l dezbrace și să caute ce e cu el.

Călugării, dezbrăcîndu-l, au aflat că el este înfășorat cu ața cea de păr de cal așa de strîns, încît trupul lui era numai o rană, și de aceea putea.

Văzînd acuma și arhimandritul că nu e chip să mai stea astfel împreună cu ceilalți călugări în mănăstire, i-a spus că, dacă voiește să rămîie și mai departe în mănăstire să se descingă de curmeiul cu care e încins și să caute doară se vindecă cît mai degrabă, ori de nu, să părăsească mănăstirea, căci în starea în care se află nu-l mai poate suferi.

Alexă, cum auzi cuvintele ce le spuse arhimandritul, nu spuse nimic, ci întorcîndu-se în chilia sa și îmbrăcîndu-se în niște haine de cerșetor, părăsi mănăstirea și se duse prin sate a cerși. Și astfel, tot cerșind din sat în sat și din casă în casă, a ajuns el iarăși îndărăt la părintele său.

Ajuns la casa părintească, se rugă părintelui său ca să-l primească la dînsul și să-i dea o odaie cît de mică de locuit.

Împăratul, necunoscîndu-l cine-i și de unde-i, îi dete o odăiță în apropierea unui grajd.

În odăița aceea petrecu el vreo cîteva săptămîni și, simțind că i-a sosit timpul să-și dea sufletul, a luat o hîrtie, a scris toate întîmplările din viața sa pe dînsa, a împăturit-o la un loc, a pus-o în mină, și așa și-a dat apoi peste puțin sufletul, rămîind cu mîna încheștată pe hîrtie.

Auzind împăratul despre moartea omului pe care l-a primit, a mers să-l vadă și el. Ajungînd și intrînd în odaia în care se afla Alexie și văzînd în mîna lui o hîrtie, cercă să i-o scoată din mină ca să vadă ce-i scris într-însa, însă n-a putut nici într-un chip. Tot așa nu l-a putut urni din loc, de abia după ce au venit preoții cu procesia și au făcut rugăciuni, a putut împăratul scoate hîrtia din mîna lui și, cetînd-o a cunoscut că acela nu e străin, după cum a cugetat el, ci fiul său Alexie.

Și după ce a aflat că acela e fiul său, și după ce l-au jelit, l-au înmormîntat cu cea mai mare pompă.⁶

A treia variantă:

„Era odată un boier bogat, care avea numai un singur băiat, și băiatul acela se chema Alexie și era foarte evlavios, și cuminte, și sîrguincios.

Crescînd Alexie acesta mare, tatăl său îi spuse să se însoare. Însă el nu voi să se însoare.

Tatăl său, văzînd că nu-l ascultă, îl făcu cu de-a sila să se însoare, și el bietul se însură.

Dar lui Alexie îi era greu de femeia ce i-o alese tatăl său, și de aceea, cum a înnoptat, lăsînd inelul de cununie și brîul său femeii sale și încingîndu-se

cu un brîu de păr de cal, își luă lumea în cap și se duse încotro îl duseră ochii și picioarele.

Și în care tîrg sau sat ajungea îndată se ducea la biserică și se ruga lui Dumnezeu, și-apoi se ducea mai departe și de aceea s-a numit el Alexie, Omul lui Dumnezeu.

Astfel a umblat el prin lume, rugîndu-se necontenit, pînă ce a îmbătrînit bine.

Iată însă că într-o zi, umblînd el așa încoace și-ncolo, se trezește că a ajuns iarăși acasă la părinții săi, însă nu tînr și voinic și frumos, ca în ziua cînd a părăsit casa părintească, ci bătrîn și gîrbov și bolnav. Și fiindcă era bolnav și nu putea să meargă mai departe, de aceea se puse pe o movilă de gunoi de lîngă casa tătine-său, ca să se mai odihnească.

Argații boierului îl văzură, dar nu-l cunoscuseră, și nici nu aveau de unde să-l cunoască, după ce partea cea mai mare dintre dinșii nici nu era pe lume cînd s-a dus el de acasă. De aceea merseră ei și-i spuseră boierului că un om bătrîn se află pe o movilă de gunoi din apropierea curții boierești, și atît ce-i de slab, că abia se răsufală.

Auzind boierul aceasta, porunci argaților să-l ia de acolo, să-l aducă la dînsul, să-i dea o odaie undeva și să-l caute, ca să nu moară cu zile.

Argații făcură îndată totul, după cum li s-a spus, îl luară de pe movila cea de gunoi, îl duseră și-l puseră într-o odăiță care se afla într-un ungher de ogradă.

Bătrînul era acuma aproape să moară, de aceea ceru el la argați hîrtie, condei și cerneală, că are să scrie ceva.

Argații nu se puseră de pricină, ci-i deteră toate cele cerute.

Alexie, luînd hîrtia, își scrise toată viața sa pe dînsa și, cum a sfîrșit de scris, îndată a și murit.

Argații, văzînd că a murit, se duseră și deteră boierului din nou de știre, spuindu-i că omul cel bătrîn și slab ce l-a primit a murit, și că are o hîrtie în mină.

Atît boierul cît și toți curtenii, cum auziră aceasta, alergară să scoată hîrtia din mîna răposatului, ca s-o cetească și să vadă ce stă scris într-însa.

Însă nici unul nu putu s-o scoată, deoarece bătrînul, după ce a scris hîrtia aceea, a pus-o în mină și astfel a murit cu dînsa strînsă în mină.

La urmă, după ce cercară boierul și toți curtenii, veni și femeia lui Alexie și cercă și ea s-o scoată, și cum puse mîna pe dînsa, îndată o scoase și, deschizînd-o, ceti următoarele cuvinte: «Eu mă numesc Alexie, omul lui Dumnezeu, și sînt fiul boierului acestuia.»

Și mai departe sta scris în cartea aceea toată viața sa de la început și pînă la sfîrșit, adevărat cum și-a lăsat femeia și pînă ce s-a întors iarăși acasă la părinții săi și a murit.⁷

A patra și totodată ultima variantă sună precum urmează:

„Zice că era odată un împărat și împăratul acela avea numai un unic fiu, care se numea Alexie.

Și fiindcă Alexie era unicul la părinți, de aceea tatăl său îl iubea foarte tare și aștepta cu cea mai mare nerăbdare ca să crească mare.

Iar după ce crescuseră Alexie acuma mare, zise tatăl său că el trebuie numai-decît să se însoare.

Alexie, fiind un fiu blind și supus, ascultă de sfatul părintelui său și se însură.

Pe timpul acela însă era obicei că mirele și mireasa, după cununie, se închideau singuri într-o cămară deosebită.

Așa a făcut și Alexie cu mireasa sa, însă nu mult după ce s-au închis în cămară, zise Alexie către mireasă să-și scoată inelul de cununie de pe deget. Mireasa îl scoase. După aceasta scoase și el pe-al său și, legându-le pe amândouă într-o batistă, dete batista miresei, zicându-i ca s-o păstreze împreună cu inelele pînă ce se va întoarce el. După aceea își luă rămas bun de la dînsa, ieși din cămară afară și se duse în lume.

Și după ce s-a dus în lume, petrecu mai lung timp pîntre străini, îndurînd fel de fel de necazuri și neajunsuri și apoi se întoarse iarăși acasă.

Și venind spre casă se întîlni pe drum cu tatăl său și-i zise:

– Bună ziua, domnule!

– Mulțămesc dumitale, drumețule! răspunse împăratul, uitîndu-se lung la dînsul, fără să-l cunoască.

– Domnule! – zise mai departe Alexie – n-ai putea să mă primești la dumneata în gazdă, căci am auzit că și dumneata ai un fiu dus prin lume, și poate că și pe dînsul l-or fi primind alții!

Împăratul, auzind de fiul său, zise:

– Bucuros te primesc, vino cu mine!

Și rostind cuvintele acestea, se duse mai departe împreună și, ajungînd la curtea împărătească, îi dete împăratul spre locuință odaia în care locuise el mai nainte și care, de cînd părăsise el casa părintească, rămăsese goală. Și odaia aceea era despărțită numai prin un singur perete de odaia în care locuia maica și soția sa, cari nu părăsise pe socrii săi.

Alexie, intrînd și locuind în odaia aceea, auzea nu o dată pe maica sa și pe soția sa cum plîng și se tînguesc după dînsul, dar nu zicea nimic, căci nu voia să li se dea de cunoscut.

După ce petrecu el cît timp va mai fi petrecut acolo, ceru într-o sărbătoare de la împăratul hîrtie, condei și cerneală, zicînd că are ceva numaidecît de scris, și după ce se duseră toți la biserică, se puse și scrise: «Eu sînt Alexie, fiul împăratului.»

După aceasta muri Alexie.

Sosind mai pe urmă împăratul de la biserică și intrînd la Alexie în casă, văzu că acesta e mort și că are o scrisoare în mînă. Și tot în acel timp se auziră clopotele trîgînd și un glas din clopotniță strigînd:

– Astăzi mare pagubă se află în casa împăratului, căci Omul lui Dumnezeu a ieșit tocmai acum din trup!

Toți se mirară de aceasta și se duseră să vadă ce să fie în clopotniță, însă ei nu văzură nimic. Apoi se duseră la împăratul și aflară pe Alexie mort și, văzînd scrisoarea, voiră să i-o scoată din mînă, dar nu putură.

Mai pe urmă veniră și preoții și se rugară ca s-o sloboadă.

Atunci putură ei scoate scrisoarea și, cetînd-o, văzură că este fiul împăratului. Și poporul încă a venit ca să vadă această întimplare, și toți se mirau și-l compătumeau pe împăratul și pe împărăteasa și pe soția lui Alexie, cari plîngeau după dînsul. Și-apoi îl înmormîntară cu mare paradă.⁸

Pe lîngă legenda reprodusă în șirele de mai sus, mai există despre Sf. Alexie încă și un fel de colindă, care se cîntă sau se cetește în ziua lui afară la soare și care sună precum urmează:

Un fecior de împărat,
Bun gînd Dumnezeu i-a dat,
O prea frumoasă pustie.
La pustie s-au plecat
5 Și de lume s-au lăsat,
O prea frumoasă pustie.⁹
În pustie locuia,
Iar diavolu-l ispitea,
Ca el pustia s-o lăsă.
10 Dumnezeu gîndu-i direasă
Să nu își lase pustia,
Că rău îl va judeca.
Lui Dumnezeu mulțămia
Și din gur-așa grăia:
15 – O, Doamne-mpărate mare,
Dă-mi mie inimă tare,
La ceri cu ochi căutînd
Să-ți văd fața luminînd,
Către cer sus privighind
20 Să-ți văd fața strălucind.
O iubita mea pustie,
Primește-mă și pe mine
În tine!
Iar pustia lui grăia:
25 Tot cu fală și cu milă
Ca pe-un prunc l-a sa maică
Cînd la țîță îl apleacă,
Fi-vei sălbatică fiară
Lepădînd afară...
30 Cînd sînt în miez de noapte
Nu mă-nfricoșam cu moarte,
Nu mă-nfricoșam cu frică,

Ca să mă tem de nimică,
Nu mă-ngrozi cu atîta-ngrozire
35 Ca să mă ia prejudece,
Că de prunc mie doresc
Întru tine să locuiesc.
Te-am iubit ca pe-o-mpărăție
Ce e plină de-avuție;
40 Ramurele tare-ți pleacă,
Ca Domnului să se roage,
Și le pleacă cît de multe,
Ca Domnul ruga să-mi asculte,
Merge-voi prin dumbrăvi odrăslite,
45 Ca prin niște vii rodite.
Cînd doream de-ai mei părinți,
Vărsam tot lacrimi fierbinți.
Jelui-m-aș munților
De dorul părinților,
50 Jelui-m-aș brazilor
De dorul fraților,
Jelui-m-aș cerbilor
De dorul surorilor,
Jelui-m-aș florilor
55 De dorul neamurilor...
Plinge-voi plînsuri grele
De dorul maicei mele,
Care m-au și îndemnat
De de lume m-am lăsat,
60 Ca să urmez lui Hristos,
Care-mi este de folos.
Mila Domnului să fie!
De acum pînă-n vecie!¹⁰

Sf. Alexie se numește Omul lui Dumnezeu pentru că atît viața cît și faptele sale, după cum rezultă din legenda reprodusă mai sus, precum și din variantele acesteia, au fost plăcute înaintea lui Dumnezeu, iar Alexă cel cald sau Omul cel cald al lui Dumnezeu se numește, una: fiindcă Dumnezeu l-a dăruit cu căldură pentru credința lui cea neclintită în Dumnezeu¹¹, și al doilea pentru că în ziua lui se dezgheață și se deschide pămîntul pentru arătură¹², precum și pentru ieșirea tuturor jigăniilor, gîngăniilor și gujuliilor¹³ cari au petrecut peste iarnă în sînul pămîntului.¹⁴

Românii și cu deosebire româncele serbează pe Sf. Alexie cu multă cinste:
a) pentru că el, după cum am amintit deja la început, este omul lui Dumnezeu, e sînt¹⁵.

b) pentru ca să nu li se sîngere vîtele¹⁶, și mai ales pentru ca să nu le muște șerpui și helgele sau nevăstuicele¹⁷ și să nu le sfîrtece dihanile.¹⁸

c) pentru ca să nu-i muște și pe dinșii șerpui¹⁹, însă mai cu seamă:

d) pentru ca să nu-i supere jigăniile, gîngăniile și gujuliile²⁰, cari învie, adică cari se dezmoțesc și ies în ziua aceasta din pămînt.²¹

Iar serbarea se manifestă prin aceea că mai cu seamă femeile nu umblă în această zi cu acul, cu foarfecele, cu pieptenele, cu sapa, cu coasa, cu fusul²², cu funia, nu lucrează la cînepă²³, mai pe scurt nu pun mîna pe nici un obiect ce are formă rotundă și lungăreată.²⁴

Celor ce lucrează în această zi pot multe neajunsuri și neplăceri să li se întîmple în decursul anului, căci Sf. Alexie supărîndu-se pe dinșii pentru că i-au necinstit ziua prin lucrare, le trimite toate gîngăniile pe la case.²⁵

Dacă este cineva mușcat de vreun șarpe sau de altceva, atunci se crede că aceasta i s-a întîmplat din cauză că a lucrat în ziua de Alexii.²⁶

Mai departe, nu se aduce în această zi lut de la lutărie, baligă și surcele în casă, crezîndu-se că, dimpreună cu aceste obiecte, se pot lua și aduce și tot felul de gînganii și gujuli în casă, sau dacă nu se aduc atunci, apoi de bună seamă că ele se apropie mai pe urmă de casă și le fac oamenilor o mulțime de neplăceri și daune²⁷, ies pe sub părăți, intră în casă, se viră prin toate unghiurile și clotoanele, sau dacă și nu se apropie de casă, apoi ies înaintea omului, ori pe unde ar merge acesta prin lume, și nu numai că nu-i dau pace, ci foarte lesne pot să-l și muște și să strice vitele.

Din contră, de cumva e adus de mai înainte lut în casă, atunci se unge gura la cuptor și prispelă, anume ca gîngăniile și gujuliile să nu iasă sau să vie și să strice oamenilor.²⁸

Afară de aceasta, cei mai mulți mătură și grijesc pe lingă casă, iar gunoiul îl aruncă departe de lingă casă, anume ca să nu se facă jevenii.²⁹

Mai departe, cred românii că fiecare gînganie și gujulie, fie aceea orișicît de mică, după ce învie trebuie să dea măcar o dată dintr-o labă sau dintr-o aripă. Prin urmare, oamenilor, cari nu le dau pace în ziua aceasta, nici ele nu le dau pace peste tot anul.³⁰ Ba, ce este încă și mai mult, în această zi nu e bine nici măcar a gîndi la gînganii, jigăanii și gujuli;³¹ a le pomeni³², sau a vorbi despre dinsele și a le pronunța numele, căci atunci se crede că, dacă le pomeniști, vorbești despre dinșele și le rostești numele, tot anul îți vor ieși înainte³³ și te vor mușca.³⁴

Iar dacă trebuința sau vreo împrejurare oareșicare cere ca numaidecît să vorbești despre dinșele, atunci dacă e vorba despre jigăanii, trebuie să le zici celor de partea bărbătească domn, iar celor de partea femeiască doamnă sau cucoană.³⁵ Iar dacă e vorba despre gînganii, bunăoară despre broaște, nu se numesc pe nume, adică broaște, ci li se zice iepe.³⁶

Și dacă unul a uitat sau a greșit și a rostit cuvîntul șarpe în ziua de Alexie, atunci, voind ca să nu-l muște, trebuie să descînte așa:

Idiță,
Idiță,
Ține-se de pielită,
Pielită de carne,

Carnea de os,
Osul dă veninul jos,
Descîntecul să fie de folos!

Iar dacă e șerpoaică:

Iudiță,
Iudiță,
Prinsă de pielită, etc.

Rostind cuvintele acestea, nu se mai apropie de cel ce le-a rostit.

Și cînd îl mușcă șarpele, tot așa să descînte și să se afume cu putregai de răchită, că apoi îi trece.³⁷

Fiindcă, după cum am amintit mai sus, în ziua de Alexii învie și ies toate gujuliile din ascunzișurile lor de peste iarnă, de aceea românii cari se ocupă cu albinăritul, cari au prisaca lor scot în această zi stupii cu albinele, pentru că și acestea încă se țin de gujulii.³⁸

Tot în ziua de Alexii, după cum cred și spun o seamă, se zbat și peștii întîiași dată în apă. De aceea pescarii trebuie să postească, adică să nu mănînce nimic în această zi, anume ca să aibă noroc la pește.³⁹

O seamă de pescari însă se duc în această zi des-dimineață la pîrau, rîu sau iaz, prind un peștișor, și mîncîndu-l viu, rostesc următoarele cuvinte:

Alexie, Omul lui Dumnezeu,
Eu am venit la pîrau,
Să prind un pește
Să-l mănînc

Cum este el din pîrau,
Iar tu să te rogi lui Dumnezeu
Totdeauna pentru mine,
Să pot prinde pește bine.

Făcînd aceasta, cred că peste tot anul vor putea prinde foarte lesne și mult pește.⁴⁰

Afară de datinele și credințele înșirate pînă aici, se mai practică încă și următoarele:

Ziua de Alexii, după credința poporului, e aceea în care ar trebui să înceapă întîiași dată a cînta broaștele. De încep broaștele a cînta mai înainte de această zi, atunci se crede că primăvara va fi lungă și rea, că vor mai urma încă zile reci și viforoase; iar dacă încep ele din această zi a cînta, atunci e semn că vor urma zile călduroase, că nu va fi mai mult frig, n-are să mai ningă, nici să înghețe.⁴¹

Dacă nu ies gîngăniile și gujuliile de prin borțile lor pînă în ziua de Alexii, apoi le va merge bine; iar dacă ies mai devreme, apoi cu cîte zile au ieșit mai înainte, cu atîtea în urmă vor trebui să se ascundă iarăși.⁴²

Dacă ies gujuliile mai înainte de Alexii, apoi îngheață, ca să le înghețe și lor gura; iar de ies în ziua de Alexii sau după ziua asta, apoi nu mai îngheață.⁴³

Unii oameni prind în ziua de Alexii un cărăbuș, îl străpung cu un ac și-l pun într-un par. Dacă nu pierde cărăbușul pînă dimineață, atunci cred ei că anul nu va fi mînos; dacă pierde, atunci cred că va fi mînos.⁴⁴

În fine, românii de pretutindinea mai îndatinează, pe lingă cele arătate pînă aici, de a încunjura casele și a le afuma atît pe acestea cît și pometele, anume ca gîngăniile și gujuliile, precum și toate celelalte vietăți cari mai ies în această zi să nu se apropie de dinșele.

Însă despre aceste două datine și credințele împreunate cu dinsele voi vorbi mai pe larg în capitolele ce urmează.

NOTE

1. Mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
2. Îndătinat în Șcheia, com. de Sim. Pop: „Alexie este omul cel cald al lui Dumnezeu.”
3. În Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeș, com. de Vesp. Corvin: „Alexie se numește Omul lui Dumnezeu cel cald.”; în Buninți, com. de Vas. Strachină: „Oamenii îl numesc pe Sf. Alexie și Omul lui Dumnezeu cel cald.”; în Bălăceana, dict. de Maria Ureche, com. de Const. Ureche: „Alexe este Omul cel cald al lui Dumnezeu.”
4. Dict. de Toader Strachină, agricultor în Buninți și com. de Vas. Strachină.
5. Din Volovăț, com. de Ilie Buliga.
6. Din Udești, com. de Darie Cosmiuc, și din Corlata, com. de G. Piersec.
7. Din Vicovul de Sus, com. de Const. Vasilovici.
8. Din Costina, dict. de Ioan Cocirla și com. de Nic. Cocirla.
9. Se repetă tot după versuri.
10. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, iar d-sa a prescrip-o dintr-un manuscript vechi aflat în Strimbu.
11. După spusa rom. din Șcheia, com. de Sim. Pop.
12. După spusa rom. din Buninți, com. de V. Strachină; a celor din Udești, com. de Gav. Rotariu: „Despre Sf. Alexie se crede că el descuie pământul și-i dă căldură, de iea toate jigăniile dintr-insul, iar în Ziua Crucii încuie pământul.”; și a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga.
13. Sub cuv. jiganie pl. jigăni, jivină pl. jivine și giganie pl. gîngăni, înțeleg românii din Bucovina tot felul de șerpi, șopîrle, broaște etc. iar sub cuv. gujulie pl. gujuli sau găjulie pl. găjuli, toate insectele, însă mai cu seamă cele ce nu pot zbura, cari aleargă mai mult pe pământ.
14. După spusa rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei.
15. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71: „Alexiile, 17 mart. În această zi se serbează cuviosul lui Dumnezeu Alexe, căruia i se mai zice Alexi-Boji (Omul lui Dumnezeu), cu multă cinste, pentru că legenda lui ne spune că tatăl său însurându-l, el și-a lăsat nevasta în cămară și s-a dus în pădure de s-a făcut sfînt.”
16. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui, com. de Th. Prelici: „Alexiile se țin pentru vite, ca să nu sîngere.”
17. Dat. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: „Alexiile se țin pentru dihanii, mai ales pentru șerpi și helgii.”; a celor din Cupca, dict. de Cas. Țugui, com. de Th. Prelici: „Alexiile se țin pentru ca să nu le muște șerpilor și helgele vitele.”
18. Dat. rom. din Ciudei, com. de Eus. Braha, stud. gimn.: „Alexiile se serbează din cauza dihaniiilor.”
19. Dat. rom. din Voloca, distr. Cernăuțului: „În această zi nu lucră oamenii pentru toate dihaniiile, însă mai ales pentru ca să nu-i muște șerpilor.”; a celor din Cîndreni, sat. în distr. Dornei, com. de Petrea Ursul: „Ziua de Alexii se serbează pe la noi, crezîndu-se că sînt toată vara feriți de mușcătura șerpilor.”; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Basaraba, jud. Suceava: „Alexiile se țin pentru șerpi.”
20. Dat. rom. din Măzănăești, com. de Victor Moldovan: „Alexiile se serbează din cauza gîngăniilor și a găjuliilor.”; a celor din Reuseni, com. de V. Pop: „În această zi nu lucră oamenii, c-ăpoi vin la casă șerpi, furnici etc.”; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: „Femeile serbează ziua aceasta și nu lucră lucruri femeiești, ca să nu se apropie de dinsele gîngăniile.”; a celor din Pîrtești de Sus, com. de Gav. Baranaiu: „Ziua Sf. Alexie, omul lui Dumnezeu se serbează pentru gîngăni și mai ales pentru șerpi.”; a

celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „Sf. Alexie îl serbează bărbatii și femeile pentru gujuliile cele tărîtoare.”

21. După spusa rom. din Pătrăuți, com. de Sim. Holca: „În această zi învie toate gîngăniile.”; tot de acolo, com. de Vict. Morariu: „La Alexii ies toate gîngăniile din pămînt.”; a celor din Crasna, com. de Ioan Iliuț: „În ziua de Alexii ies toate gîngăniile din pămînt.”; a celor din Costina, com. de V. Huțan: „Oamenii cred că în ziua de Alexii ies toate gujuliile din pămînt.”; a celor din Șcheia, com. de Sim. Pop: „În ziua aceasta învie toate gîngăniile (șerpilor, șopîrlele, broaștele) și toate gujuliile (insectele).”; a celor din Frătăușul Verchi, com. de I. Covașă: „Unii zic că în ziua asta au gujuliile dreptul de a ieși la lumina zilei.”; a celor din Costina, com. de Nic. Cocirla: „În această zi se zice că toate gîngăniile învie și ies din pămînt.”; a celor din Bălăceana, dict. de Ioan Grosariu, com. de Mih. Rusu: „În ziua de Alexii toate gîngăniile dezmoțesc și umblă pe pămînt.”; a celor din Cupca, dict. de Cas. Țugui, com. de Th. Prelici: „În ziua aceasta ies gîngăniile.”; a celor din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Alexii să nu pomeniști gujuliile, căci ele tocmai acum învie.”; a celor din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „Toate gîngăniile învie în această zi.”; a celor din Ciudei, com. de E. Braha: „În ziua de Alexie ies broaștele din apă.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor: „În această zi ies toate gîngăniile afară.”; a celor din Horodnicul de Jos, com. de Gheorghe Teleagă: „În ziua de Sf. Alexie reinvie toate gujuliile.”; a celor din Stupca, com. de Onuf. Căilean: „Din această zi cred oamenii că toate insectele care au petrecut peste iarnă în amănire încep a se mișca și a învia.”; a celor din Crasna, com. de V. Iliuț: „În ziua de Alexii ies toate gîngăniile pe apă în sus.”; a celor din Stroiești, com. de P. Străinul: „În ziua de Alexii toate gîngăniile dezamortesc și multe păsări călătoare se reintorc din țările calde.”; a celor din Pîrtești de Sus, com. de Gav. Baranaiu: „În ziua acestui sfînt ies gîngăniile din pămînt.”; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, cred. rom. de pe Valea Someșului: „La Alexii ies șerpilor din pămînt și la Ziua Crucii intră iară în pămînt, căci care n-are intră în Ziua Crucii trebuie să iasă la drum să-l omoare cineva. Tot la Alexie ies și toate broaștele și toate gadinele din pămînt.”; M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 127: „În ziua de Alexii Boji (omul lui Dumnezeu) învie toate jivinele de pe pămînt.”; cred. rom. din Cires-Opaiț, com. de Const. Dugan: „Gîngăniile încep a ieși din pămînt în ziua de Sf. Alexie iar în ziua de Înălțarea Sfintei Cruci iarăși se ascund.”
22. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Par. Cimpoeș, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Alexie nu se umblă cu acul, cu pieptenele și cu fusul, altfel însă se lucrează.”; a celor din Mahala, com. de dl. Ionică al lui Iordache Isac: „La Alexii se zice că nu-i bine a pune mîna pe ac, fus, foarfeci, că dacă punem, apoi preste an vedem mai mulți șerpi sau avem frică de dinșii; de aceea femeile încă dinainte strîng aceste unelte de prin casă, ca nici să nu le vadă în acea zi.”
23. Dat. rom. din Ilișești, com. de V. Botezat: „Alexiile le serbează femeile prin aceea că nu lucrează la cîneșă, ca să nu se apropie gîngăniile de dinsele.”
24. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 72: „În ziua de Alexii nu se cade să pui mîna pe ac, pe fus, pe funie, pe sapă, pe coasă, pe pieptene, etc. (pe tot ce are formă rotundă și lungăreată), căci, contrar, peste an vezi șarpe așa de lung cît funia.”
25. Dat. rom. din Gura Humorului, com. de Emil Netea: „Sf. Alexie se serbează mai mult pentru gîngăni, pentru că el le trimete în ziua aceasta pe toate pe la casele oamenilor.”
26. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „Românii nu lucrează în ziua de Alexii, fiindcă în această zi se trezesc toate gujuliile și jigăniile; și dacă este cineva mușcat de șarpe sau altceva, atunci se crede că aceasta i s-a întimplat pentru Alexie.”
27. Dat. și cred. rom. din Udești, dict. de Zamfira Niculi, com. de Darie Cosmiuc: „În această zi nu se aduce lut, baligă și altele în casă, ca să nu se apropie grieruşii și lătauşii (cînele babei) de casă”; a celor din Mitocu Dragomirnei, dict. de Domnica Romaș, com. de Alex. Romaș: „În această zi nu se aduce lut de la lutărie, pentru că ei cred că cu lut se vor lua

- și ploșnițe acasă.”; a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoieș și com. de Vesp. Corvin: „În ziua aceasta nu se aduce lut de la lutărie, căci se crede că cu lut se aduc și ploșnițele.”; a celor din Frătăuțul Vechi, com. de Iul. Sidor: „Tot în această zi nu se trag surcele în casă, ca să nu se plodească gîngăniile.”; a celor din Bosanci, com. de Trofin Crupă: „În ziua aceasta unii oameni nu lucrează nimic, mai cu seamă nu se aduce în ziua aceasta lut, humă și năsip și nu se unge.”
28. Dat. și cred. rom. din Frătăuțul Vechi, com. de I. Covașă: „Nu se aduce lut în această zi pentru gujulii, broaște, conochiteriță, viermi, găzoabe, șerpi și alte jigînii, cari ies apoi înaintea omului pe unde merge acesta prin lume, apoi pe sub păreți, și e primejdie să nu muște și să nu strice vitele.”; Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuți, 1895, nr. 43, p. 1: „Dacă are cineva lut gata frămîntat de mai înainte e bine de a unge în casă în ziua de Alexei, omul lui Dumnezeu, și-ajoi este scutită casa de gîndaci.”
29. Dat. rom. din Straja, com. de I. Dan.
30. Cred. rom. din Gura Humorului, com. de Emil Netea.
31. Cred. rom. din Straja, com. de I. Dan: „În această zi nu e bine de gîndit la gîngăni.”
32. Cred. rom. din Pătrăuți, com. de Sim. Holca: „Se zice că în ziua de Alexei nu e bine să se pomenească nici un fel de gînganie, ca să nu-ți faci nici un rău peste an.”
33. Cred. rom. din Liuzi, dict. de Maria Ștefănescu, com. de Dim. Bondariu: „În ziua de Alexii să nu vorbești nimic despre gujulii, căci se crede că, dacă vorbești, atunci îți vor ieși tot anul înainte.”; a celor din Mihoveni, dict. de Par. Cimpoieș, com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Alexii să nu pomenești gujuliile, fiindcă dacă le pomenești îți ies în cale orișicînd și orișicînd.”; a celor din Cîndreni, com. de P. Ursul: „În ziua de Alexii nu pomenești nici un nume a jivinelor, crezînd că nu vor vedea mulți șerpi în vara aceea și nici alte gujulii urite.”; din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Brăești, jud. Iași: „Sărbătoarea cea mai de seamă la noi e Alexiile. În această zi nu trebuie să pronunțe cuvîntul șarpe, căci șarpele îl mușcă peste an.”; Idem, com. Basaraba, jud. Suceava: „... mai cred că dacă în ziua de Alexii nu zic șerchi, nu vād nici unul peste an; dacă zic, apoi vād.”; S. Mihăilescu, *Superstiții din jud. Suceava*, publ. în *Șezătoarea*, an. II, p. 197: „În ziua de Alexii-Boji nu se zice șerpe, că vezi mulți șerpi, ci se zice pește.”
34. Cred. rom. din Bălăceana, dict. de Maria Ureche, com. de Const. Ureche: „În această zi (Alexii) ies toate gîngăniile din borțile lor și toate gujuliile dezamorteș, și de aceea nu e bine de vorbit în această zi despre dinsele, că vin și te mușcă.”; P. Herescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, p. 50: „La Alexii, cînd pomenește cineva de șerpe, îl mușcă vara.”
35. Dat. și cred. rom. din Cireș-Opaiț, com. de C. Dugan: „În ziua de Sf. Alexii poporeni din Cireș-Opaiț nu pomenești numele gîngăniilor (d. e. broaște) și la cele masculine le zic domni și la cele feminine doamne (cucoane).”; a celor din Reuseni, com. de V. Pop: „În această zi trebuie să zică, cînd pomenești gîngăniile, domn și cucoană, pentru că dacă nu zici șarpelui domn, el tot anul îți se arată.”
36. Dat. și cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă: „Tot acuma, la Alexii, nu se numesc broaștele pe nume, adică broaște, ci le zic iepe. Tot așa și celelalte, precum: șopîrlelor, șerpilor nu li se zic pe nume, ci li se zic gîngăni, că dacă nu zic așa, mușcă șerpilor vitele.”
37. Dat. și cred. rom. din Reuseni, com. de V. Pop.
38. Dat. rom. din Cîndreni, com. de P. Ursul; a celor din Ilișești, dict. de Vas. Ungureanu; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac, stud. gimn.: „În ziua de Alexii se scot stupii cu albinele afară”; a celor din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „La Alexii se scot albinele afară.”; și a celor din Broscăuțul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarcu.
39. Dat. și cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
40. Dat. și cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă.

41. Cred. rom. din Calafindești, dict. de Catrina Racoțu și Sofia Frîncu; a celor din Ilișești, dict. de Vas. Ungureanu; a celor din Igești, dict. de Ilie al lui Onufr. Frunză; a celor din Ciudei, com. de E. Braha: „Dacă ies broaștele înainte de Alexii, atunci va fi frig, iar dacă ies în ziua de Alexii, atunci nu va fi frig.”; a celor din Pirtești de Sus, com. de Gavr. Baranaiu: „Cînd ies broaștele mai înainte de Alexie, atunci se zice că va mai ține încă iarna.”; a celor din Cîndreni, com. de G. Ursul: „Pe la noi se crede că în ziua de Alexii ies toate jivinele și broaștele; și de cumva ies mai timpuriu, se crede că va fi primăvara rea și lungă.”
42. Cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț.
43. Cred. rom. din Frătăuțul Vechi, com. de I. Covașă; a celor din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor: „Dacă nu ies gîngăniile și gujuliile pînă în această zi, atunci nu va fi mai mult frig; iar dacă ies, atunci va fi.”; Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuți, 1895, nr. 22, p. 1: „Dacă ies muștele și furnicele înainte de ziua de Sf. Alexe este semn că va mai fi frig.”
44. Dat. și cred. rom. din Băișești, com. de Oct. Seretean.

II. ÎNCUNJURAREA CASELOR

O legendă din Bucovina ne spune că dintru început atît gîngăniile cît și gujuliile necăjeau așa de tare pe oameni, că acestora nu o dată le era lehamite chiar și de viață din pricina lor.

Văzînd de la un timp Dumnezeu că gîngăniile și gujuliile își fac de cap, că neconținut îi necăjesc pe oameni, i s-a făcut milă de aceștia și, voind să-i mîntuie de aceste viațetă nesuferite, s-a pus într-un an pe la Ziua Crucii și, prinzîndu-le pe toate, le-a vîrît într-o lacră.¹

Nu mult după ce a prins Dumnezeu pe toate gîngăniile și gujuliile din lume și le-a băgat în lacră, iată că trece pe acolo din întîmplare un om cu numele Alexă.

Dumnezeu cum îl vede îl oprește și-l întreabă unde merge.

— Spre mare! — răspunde Alexă.

— Dacă ți-i calea spre mare, zise mai departe Dumnezeu, atunci fă bine și du răclița aceasta pînă acolo și așa cum o vezi arunc-o în mare. Caută însă nu cumva s-o deschizi și să te uiți înlăuntru, c-ajoi nu e bine!...

Și cum rosti cuvintele acestea, îi dete lăcrița, în care erau toate gîngăniile și toate gujuliile de pe lume băgate.

Alexă nu se puse de pricină, luă lăcrița și se porni mai departe încotro era îndreptat. Însă cînd a ajuns la malul mării nu s-a putut răbda ca să nu deschidă lacra și să vadă ce-i într-însa, de-i așa de grea, căci uitasem să vă spun că lacra era foarte grea.

N-a apucat însă bine a deschide lacra, și numai ce vede că o sumedenie de gîngăni și gujulii prind a sări dintr-însa, și anume: unele pe mal, altele în apă, și a se ascunde care unde apucă, unele prin iarbă, altele prin nisip, unele pe sub pietre și prin borți, iar altele prin crăpăturile lemnului și ale pomilor, și iarăși altele în adîncul mării.

Alexă, cînd văzu aceasta, se băgă în toate răcorile. Iar mai după aceea, venindu-și în fire, a început a alerga în dreapta și în stînga ca să le prindă și

să le bage iară în lacră. Dar degeaba i-a fost toată alergătura și munca, căci nu le-a mai putut prinde.

Și de atunci, nu numai pământul, ci chiar și apa mării e plină de tot felul de jigăanii, gîngăanii și gujulii. Iar pe Alexă, pentru că n-a ascultat, ci a deschis lacra, Dumnezeu l-a prefăcut în cocostîrc, ca să le strîngă înapoi.

Și tot de atunci, de la Ziua Crucii și pînă la Alexie, toate gîngăniile, jigăniile și gujuliile stau ascunse ca într-o lacră prin cele borți, vîgăuni și alte ascunzișuri, iar cînd sosește ziua lui Alexie, atunci iarăși încep a ieși din ascunzișurile lor, a umbla în toate părțile și a-i necăji pe oameni, dacă nu se știu feri de dînsule, mai tot așa ca și la început.²

Deci, românii care voiesc ca nici una din gîngăanii, jivini și gujulii, și mai ales șerpui, să nu se apropie de case, de vite și de oameni, îndătimează în dimineața Sf. Alexie de a afuma grajdurile, vitele și pe sine cu diferite petice și cotrențe, apoi cu busuioc, tămîie și alte obiecte, crezînd că în urma acestei fapte nimic nu se poate apropia de case, de oameni și de vitele acestora, nimic nu poate să le strice, să le muște sau să le facă alte neajunsuri și neplăceri.³

După ce au afumat vitele și pe sine, iau tămîie, sămîntă de cîneșă sau, în lipsa acestora, chiar și numai o petică aprinsă și încunjură de trei ori casa cu dînsa, și dacă se poate și toată livada sau grădina, în credința că făcînd-o aceasta nici o gînganie sau jiganie, nici o gujulie stricăcioasă nu se apropie de casa în acest chip afumată⁴, nici una nu se încumetă a trece peste cercul care s-a făcut în chipul acesta.⁵

Petica cu care se afumă vitele nu e o petică de rînd, ci aceea care s-a pus în ziua de Paști în blidul cu pască și cu care s-au șters mai pe urmă ouăle cele sfințite.⁶

Mai departe, cine voiește ca să-i fie casa curată, adică cine vrea ca să nu se apropie de dînsa nici un fel de gînganie urîță, jivină primejdioasă și gujulie stricăcioasă, se scoală în ziua de Sf. Alexie, Omul lui Dumnezeu, des-dimineață, pînă a nu răsări soarele, ia un clopoțel sau vreo 3-10 bucăți de fier vechi, le leagă pe toate la un loc, și apoi, zîngănind și zurînd neconținut dintr-insele, încunjură de trei ori casa începînd de la răsăritul soarelui.⁷

Unele femei, din contră, se scoală cînd se zărește abia de zi, se dezbracă în pielea goală, iau un lanț și, umblînd cu dînsul de trei ori împrejurul casei zurînd, zic:

– Cum nu se apropie nimic de fier, așa să nu se apropie nimică de casă, nici o gînganie sau gujulie.⁸

După ce au încunjurat casa, strîng toți băieții la un loc în casă, aprind o cîrță și, umblînd împrejurul lor de trei ori și afumîndu-i, zic:

– Cum nu se apropie nimic de foc așa să nu se apropie nici o gînganie de voi!⁹

Altele iau o lăcată veche, o bucată de fier ruginită sau o păreche de foarfeci, și, bătînd într-insele cu o altă bucată de fier, anume ca să zîngănească, încunjură casa de trei ori și zic:

– Pînă unde ajunge sunetul acestei lăcăți sau al acestor părechi de foarfeci, pînă acolo le este iertat gîngăniilor a se apropia de casa mea, mai aproape nu!

După ce au încunjurat casa, aruncă bucata cea de fier, zicînd:

– Cît de departe a ajuns fierul acesta, atîta loc să nu se apropie gîngăniile de casa mea!

Și făcînd aceasta, cred că șerpui și broaștele cele rîioase nu se apropie mai aproape de casă decît pînă unde a ajuns fierul aruncat sau sunetul acestuia.¹⁰

Și iarăși altele încunjură casa asemenea în pielea goală și așijderea de trei ori, însă nu după o altă ca cele despre cari am vorbit pînă aici, ci în răstimpuri, și anume: o dată dimineața, a doua oară la amiază și a treia oară seara. Această încunjurare înseamnă ca gîngăniile și gujuliile să nu se apropie niciodată de casă. Însă ea are putere numai un singur an, și de aceea se face în tot anul o dată.¹¹

În unele părți este datină ca o persoană din fiecare familie să ia în dimineața Sf. Alexie un clopoțel, o păreche de foarfeci și o coasă. Cu aceste trei obiecte încunjură apoi respectivul grădina cu casă cu tot, de trei ori, în fuga mare, cu clopoțelul sunînd, cu coasa tot atingînd-o de gard, de pomi, precum și de alte obiecte, anume ca să producă mult vuiet, iar cu foarfecele imitînd pe bărbier cînd tunde. Făcînd aceasta, cred că gujuliile, adică insectele și larvele acestora, cari rod frunzele pomilor și strică rădăcinile, sau cîrțițele cari scot mușuroaie prin straturi, auzind vuietul ce se face, nu vin în grădina respectivă, ci o încunjură, mergînd în alt loc, pentru că se tem ca să nu fie prinse și omorite.¹²

În fine, în unele părți din Bucovina, curățesc mai întîi în ziua de Alexie toți pomii de frunzele în cari se află ouă de fluture și le pun la un loc în mijlocul grădinii. Iau apoi coajă de brad, și amestecînd-o cu frunzele adunate, le dă foc ca să ardă.

În focul acesta pun și poame sfințite în Ziua Crucii dimpreună cu pomii, cari se duc în această zi la biserică.

După ce au dat foc grămezii celei de frunze, iau coaja și afumă fiecare pom, apoi încunjură grădina și casa de trei ori, pocnind în același timp neconținut în fierul plugului, și mai ales în custură și în otic, făcînd ca să iasă sunet dintr-insele. După aceasta scormolesc cu fiarele respective la rădăcina fiecărui pom și-i zgîrie puțin, anume ca pomii să rodească mai bine și mai mult peste an.¹³

Tot în ziua de Sf. Alexie fac mai toate românele din Bucovina o amestecătură de făină sau crupe cu apă și, punînd-o într-un hîrb, o duc cu hîrb cu tot peste hotarul grădinii, unde, punîndu-l jos, rostesc cam următoarele cuvinte:

– Aceasta duc pentru toate gîngăniile și gujuliile ca mîncare peste tot anul, ca să nu vie la mine în grădină!¹⁴

Sau pun într-un hîrb pîne și sare, ori sticlă sfărmată și cărbuni, și, ducîndu-l ca mîncare la un soc de pe hotarul grădinii, zic: – Poftesc boierilor la masă!

Făcînd aceasta, cred că gîngăniile și gujuliile nu se apropie de casa omului respectiv toată vara.¹⁵

În Moldova, unde există asemenea credința că în ziua de Sf. Alexie ies șerpui și toate jivinele din pămînt la drumuri, este datină că în unele părți copiii îi omoară iar în altele se păzesc de a le face vreun rău, crezînd că acela care ar omorî vreunul va trage o cumpănă în acel an și va fi în mare primejdie; pentru aceea oamenii iau șumuiege de paie, de petică, gunoaie de la grajduri și aprinzîndu-le, afumă cu ele prin casă, ocol, poiată, grădini, moșii, etc., ca să se îndepărteze jigăniile.¹⁶

În alte părți din Moldova, spre Alexii Boji (Omul lui Dumnezeu), când ies jivinele din pământ (17 martie), se ia o cătuie¹⁷, se pune în ea jar¹⁸, se pune peste acesta tămie, se împerejură cu ea casa clănțănind din clește, în credință că jivinele și cele rele nu se vor putea atunci apropia de casă decât numai pînă unde a ajuns fumul tămiei.¹⁹

În Transilvania este asemenea datină că, la Alexie Omul lui Dumnezeu, gazda casei încunjură, des-diminează, casa și toate alatele, cu un lanț în mînă, zurgălind ori cu un clopot troscănindu-l, în credință că, cit a ocolit el cu lanțul ori cu clopotul, nu se va apropia șarpe ori altă jivină hîdă, precum: broască, șopîrlă, sălămîndră, strigă etc.

În alte părți, tot din Transilvania, precum bunăoară pe Valea Someșului, pun jar într-o oală, iar pe jarul din ea pun tămie sfințită și șneapîn, lat. *Pinus mugus*, Scop. și așa încunjură apoi casa de trei ori.

Iar după ce au încunjurat casa, ung ferestrele și usciorii ușilor, ca să nu se apropie strigoaiele și alte bestii de casă.²⁰

NOTE

1. În cele mai multe părți din Bucovina se rostește cuvîntul acesta raclă dim. răclită. Într-o variantă din Reusenii, com. de V. Pop, provine sac în loc de lacră sau raclă.
2. Din Stroiești, com. de D. Gemeniuc.
3. Dat. și cred. foarte lătită în Bucovina și în special a rom. din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor: „Tot în această zi se afumă toate vitele, ca să nu le mănînce gizele peste vară.”; a celor din Frătăușul Vechi, com. de Zenovia Rusul: „În ziua de Alexie se afumă vitele cu o petică aprinsă, ca să nu se apropie de casă, respective și de vitele de acolo, gîngăniile și gujuliile, precum: broaștele, rimele, muștele, helgile, etc.”
4. Dat. și cred. rom. din Stupca, com. de Onuf. Căilean: „În ziua de Alexii, fac oamenii foc prin pomete și încunjură casa cu tămie aprinsă, ca să nu se apropie de ea gujuliile cele stricăcioase.”; tot de acolo, dict. de Ileana Cotruț: „În ziua de Alexii se scoală oamenii și femeile des-diminează și încunjură casa cu tămie aprinsă, anume ca să nu se apropie jigăniile de dînsa, cari din Ziua Crucii și pînă acuma sînt amorțite, însă acuma toate se mișcă.”; a celor din Securiceni, com. de G. Gușet: „Unii afumă în ziua aceasta cu tămie primperejurul casei.”; a celor din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de G. Nimigean: „De Alexii se încunjură casa de trei ori cu tămie și sămîntă de cîneapă aprinsă și cu un lanț, din care se tot zurăiește, ca să nu se apropie jigăniile (gîngăniile) de casă.”; a celor din Corlata, com. de G. Piersec: „Iau un lanț, o oală cu foc și o petică și-o aprind și apoi încunjură casa de trei ori împrejur, ca să nu se apropie gujuliile de acea casă.”
5. Dat. și cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: „În ziua de Alexii aprind oamenii o petică și încunjură cu dînsa aprinsă casa și, dacă se poate, toată livada, și se zice că peste cerul care l-au făcut în chipul acesta nu trece nici o gînganie peste an.”
6. Dat. rom. din Frătăușul Vechi, dict. de Zenovia Rusu.
7. Dat. și cred. rom. din Bosanci, com. de Trof. Crupă; și a celor din Securiceni, com. de G. Gușet.
8. Dat. rom. din Ilișești, com. de Vas. Botezat; și a celor din Siret, com. de Dim. Popovici.
9. Dat. rom. din Ilișești, com. de V. Botezat.
10. Dat. și cred. rom. din Cîreș-Opaiț, com. de C. Dugan și a celor din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă.
11. Dat. și cred. rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeș și com. de Vesp. Corvin.
12. Dat. și cred. rom. din Buninți, com. de V. Strachină.
13. Dat. și cred. rom. din Măzănăești, com. de Vas. Zaprațan, stud. gimn.
14. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac.

15. Dat. și cred. rom. din Securiceni, com. de Gavr. Gușet.

16. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 71-72.

17. Cătuie = un vas de tinichea cu coadă cu care preotul cădește.

18. Jar = jăratie = cărbuni aprinși.

19. *Șezătoarea*, an. I, p. 192.

20. Din mss. d-lui I. Pop Reteganul.

III. AFUMAREA POMETELOR

E în faptul dimineții zilei a 17-a din luna lui martie.

Sute și mii de focurile se văd arzînd prin pometele românilor: unele de paie iar altele de frunze și tot felul de greblături de pe întreaga față a grădinilor sau livezilor; unele în flacări iar altele răspîndind un fum greoi și înădușitor.

Încă n-a apucat a trece o oră de la ațîțarea acestor focurile și iată că pometele și casele de abia se mai pot vedea de mulțimea fumului, care s-a întins peste întreg satul ca o negură de cele tomnatice.

Și oare de ce fac românii aceste focurile?... Care să fie oare scopul și însemnătatea lor?...

Iată întrebări la cari șirele următoare ne vor da un răspuns destul de exact.

La 17 martie cad Alexiile, ziua în care, după credința poporului român de pretutindenea, toate insectele, toate amfibiile și reptilele se dezmoțesc, se mișcă și ies de prin culcușurile și ascunzișurile lor de peste iarnă la lumină, la razele cele călduroase ale soarelui de primăvară.

Românii, credincioși datinelor și credințelor apucate, cum spun ei, de la bătrîni, fac în această zi în fiecare an asemenea focurile, pentru ca să preîntîmpine pe toate gujuliile, gîngăniile, jivinele sau jigăniile, pe toți gîndacii și alte vietăți mărunțele, stricăcioase atît pometelor și semănăturilor, cît și vitelor și oamenilor¹: să le fugărească², ca nu cumva să se apropie³, să se nădească și înmulțească pe lîngă casele, acareturile și prin pometele omeștei⁴, să mai stîrpească, dacă nu tocmai pe toate, apoi măcar o parte dintr-insele.⁵

Iată scopul acestor focurile din dimineața Sf. Alexie sau Alexii!

Românii cred că, prin fumul acestor focurile, mare parte de insecte, amfibii și reptile își află sfîrșitul așa, și la ivirea lor pe suprafața pămîntului. Încă n-au apucat bine a vedea lumina și iarăși trebuie să dispară în lumea întunericului, de unde n-au să se mai întoarcă cît e Prutul și pămîntul. Iar cele ce nu dispar, adică cele ce nu pier, acelea se arată numai pînă acolo pînă unde ajunge fumul produs din acele focurile, iar mai departe nu se pot apropia.⁶

Cred mai departe, că făcînd aceste focurile, pomii peste vară sînt mai roditori, mai mănoși decît atunci cînd nu le-ar face.⁷

O seamă de români, pe lîngă focurile despre cari am vorbit pînă aici, mai îndătinăază de a afuma întreaga grădină, și mai ales pometele, încă și cu cîrțe și cu potloage aprinse, și a o tămia cu tămie, asemenea ca să nu fie omizi prin pomete și să le mănînce frunzele.⁸

Unele gospodine merg cu mîna dreaptă plină de aluat în pomet și ung pomii, iar gospodarii, venind în urma lor, îi leagă cu paie, anume ca să nu se urce omizile pe dînșii și să le mănînce frunzele.⁹

În fine, românii din Transilvania adună în ziua de Alexie Omul lui Dumnezeu, ca și frații lor din Bucovina, toate gunoaiile din grădina la un loc, fac foc dintr-însele și pe focul acesta pun apoi cuibarele omizilor, cari trebuie să ardă fumegînd.¹⁰

NOTE

1. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În ziua de Alexii ies toate gujuliile din pămînt, pentru că această zi le este lor hotărîtă spre a ieși afară. De aceea se face foc pe sub pomi, ca să nu poată ele ieși afară și să nu strice pomilor”; a celor din Mitocu Dragomirnei, dict. de Domnica Romaș, com. de Alex. Romaș: „În această zi fac oamenii foc prin pomete, ca să nu fie multe gujulii.”
2. Dat. și cred. rom. din Ilișești, com. de Berințean: „În ziua de Alexii, se afumă pomii spre fugărirea gîngăniilor.”
3. Dat. și cred. rom. din Corlata, com. de G. Piersec: „Mai departe se povestește despre Alexii, că oamenii se scoală dimineață tare și fac foc printre pomii din grădini, ca să nu se apropie de acea casă și de acel pomet cu juluii peste an, pentru că în ziua de Alexii ies toate gujuliile”; a celor din Pîrtești de Sus, com. de G. Baranaiu: „În ziua de Sf. Alexii Omul lui Dumnezeu, se afumă pomii și anume: se face foc din gunoaiie ca să iasă mult fum, și se zice că pînă unde va ajunge fumul atunci, pînă acolo nu se vor apropia gîngăniile, precum șerpilor, omizile, viermii, ș.a.”; a celor din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean și com. de P. Nimigean: „De Alexii se face foc în pomet, ca să nu se apropie și să se facă gujulii pe pomi”; a celor din Udești, dict. de Zamf. Niculi și com. de Dar. Cosmiuc: „În ziua de Sf. Alexie se face în zori de zi foc prin pomete din rămășițele măturate, ca să nu se apropie gujuliile și șerpilor de pomete și de case.”
4. Dat. și cred. rom. din Băișești, com. de Oct. Seretean: „În ziua de Alexie aprind oamenii focuri prin pomete să afume pomii, cu scop ca să nu se nădească și să nu se facă multe gîngăni și gujulii, pentru că pe toate acestea le trimite Sf. Alexie.”; a celor din Bosanci, com. de Trofin Crupă: „În ziua de Omul lui Dumnezeu fac oamenii mai multe focuri prin pomete, spre a se lăți fumul printre pomi, zicînd că nu se fac viermi (omizi).”
5. Dat. și cred. rom. din Securiceni, com. de G. Gușet: „În ziua de Alexii se face foc prin grădini spre pierderea viermilor de pomi.”; a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „La noi se zice că în ziua de Alexii ies toate gîngăniile din pămînt, și de aceea fac focuri prin pomete și prin grădini, și zic că prin fumul acela se stîrlesc toate gîngăniile și nu strică atît legumele cît și pomii.”
6. Cred. rom. din Pîrtești de Sus, com. de Gavr. Baranaiu; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac: „În ziua de Alexie face fiecare român, des-dimineață, foc în pometul său din greblăturile din pomet, din frunzele picate, din cracii care știu că-s de cu toamnă uscați, apoi, curățînd pomii de frunzele rămase pe ei, unde și-au pus fluturii și alte insecte ouăle, și cari le pun asemenea pe foc, crezînd că, mirosînd insectele mai pe urmă pomii afumați, nu se apropie de pometul respectiv. Gîngăniile și gujuliile, cari se trezesc tot în această zi din amorțirea lor de peste iarnă, părăsesc asemenea grădina respectivului, din cauza mirosului neplăcut produs din fumul ce se răspîndește peste toată grădina.”
7. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, dict. de Maria Ureche, com. de C. Ureche: „În ziua de Alexii, se face foc în pomi, ca să nu vie omide pe dînșii și să facă poame.”; tot de acolo, dict. de Ioan Grosariu, com. de Mih. Rusul: „Tot în ziua aceasta se face și foc prin pomete, ca să nu fie omide și să dea mai bună roadă.”; a celor din Lucăcești, com. de

- Iac. Paicu: „Oamenii fac foc prin pomete, ca să se facă multe poame în anul următor.”; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac: „Fumul produs din focul făcut în această zi prin pomete se zice că ar avea o înrîurîntă asupra rodirii pomilor pentru anul respectiv.”; a celor din Pătrăuți, com. de Sim. Holca: „În ziua aceasta fac oamenii foc prin pomete, ca să nu strice viermii pomii și ca aceștia să rodească.”; a celor din Costina, com. de V. Huțan: „Oamenii fac în ziua de Alexii prin toate pometele și pe sub toți pomii foc, crezînd că dacă-i afumă, nu le mănîncă omizile frunzele și rodesc mai bine.”; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariu: „În ziua de Alexie se face des-dimineață focuri din gunoaiie prin pomete, ca să rodească pomii și să nu-i strice omizile.”; a celor din Stroești, com. de Petru Străinul: „În ziua de Alexii se face foc prin grădini, cu scop de a se face și rodi pometele.”; a celor din Buninți, com. de Vesp. Corvin: „Afară de focul de la Bobotează, se mai face încă în ziua de Alexie și Patruzezi de Sfinți, cu scop ca să fugă toate răutățile de pe pîne și arborii să rodească bine.”; a celor din Liuzi, com. de Dim. Bondariu: „În ziua de Alexii fac oamenii foc prin pomături, ca acestea să rodească bine.”
8. Dat. rom. din Șcheia, com. de S. Pop.; a celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea; a celor din Crasna, com. de Ioan Iliuț: „Oamenii încunjură casa și grădina cu o petică aprinsă și cred că nu se vor apropia gîngăniile de casă.”; a celor din Ilișești, com. de Vas. Botezat: „Oamenii fac în dimineața zilei acesteia foc prin pomete cu frunze uscate, ca să nu le mănînce viermii peste an.”; a celor din Volovăț, com. de Ion Buliga: „În ziua de Sf. Alexie afumă oamenii pometele, ca să fie ferite peste tot anul de gujulii.”
 9. Dat. rom. din Cupca, dict. de Cas. Țugui, și com. de Them. Prelci.
 10. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

Miezul Păresii, numit altmintrelea, atît în Bucovina cît și în Moldova, și Miază Păresime, Miază Părese¹, Miezii Păresii², Miezul Păreții, Miezul Păreților³, Miez Păreți, Miezii Păreții și Miez-post⁴, iar în Banat Miezul Păresimilor⁵ sau Paresimilor și Mijlocul Postului⁶, cade totdeauna la mijlocul Postului Mare și anume miercuri.⁷

Postul Mare, numit astfel pentru că este mai lung decît toate celelalte posturi de peste an, apoi și Post de primăvară⁸, pentru că cade la începutul primăverii, se compune în genere din 40 de zile, plus Săptămîna mare sau Săptămîna patimilor.

Cele 40 de zile de la începutul postului acestuia se postesc întru amintirea celor 40 de zile cari le-a petrecut și le-a postit Domnul nostru Iisus Hristos în pustia carantană înainte de începerea învățături sale, iar restul întru amintirea patimilor sale.

Deoarece însă zilele din Săptămîna patimilor, deși sînt de post, nu fac parte din numărul celor 40 de zile cari se postesc întru amintirea postului de 40 de zile al lui Iisus Hristos, de aceea postul înainte de Învierea Domnului sau înainte de Paști s-a numit dintru început ca un cuvînt lat. *quadragesima*.

Din cuvîntul lat. *quadragesima* românii au format cuvîntul românesc Paresimi, și cu acest cuvînt au numit ei apoi postul înainte de Înviere prin un timp mai îndelungat și tot așa îl mai numesc unii și în timpul de față.

Începînd însă mai tîrziu a se întrebuița în vorba de toate zilele cuvîntul Postul mare mai mult decît cuvîntul Paresimi, acest din urmă a început pe încetul a se da uitării, astfel că în timpul de față în cele mai multe părți locuite de români, și cu deosebire în Bucovina, s-a păstrat numai cuvîntul Părese, care e contras din Paresime.

Dar și cuvîntul acesta încă a început în timpul din urmă a se da uitării și a se înlocui prin cuvîntul Păreți. Cauza e următoarea: Poporul român de pretutindenea, uitînd însemnarea cea adevărată a cuvîntului Paresimi și întrebuițînd mai mult cuvîntul Postul mare, înțelege sub numirea din urmă nu numai cele 40 de zile ale Postului dinaintea Paștilor, adică adevăratele Paresimi, ci toate zilele începînd de la Lăsatul secului și pînă la Paști. Iar mijlocul sau centrul acestui post îl numesc Miezul Păresii sau Miezul Păreții.

După calculul poporului, întreg Postul mare constă din 48 de zile. Deci, dacă începem a număra de la Lăsatul secului, adică din ziua cînd dăm în acest post, în sus sau înainte, iar de la Paști în jos sau înapoi, aflăm atît de o parte cît și de alta cîte 24 de zile sau două jumătăți egale. Ziua în care se întrunesc

aceste două jumătăți egale și care e totdeauna o miercuri, nu numai că formează mijlocul sau miezul Postului, ci ea este considerată de către popor totodată și ca un fel de părete sau ca părăți, cari despart Postul mare în două jumătăți egale, cîte din 24 de zile una. De aici apoi și numirea zilei acesteia nu numai Miezul Păresii⁹ ci și Miezul Păreții¹⁰, Miez Păreți¹¹, Miezii Păreții¹² și Miezul Păreților¹³, care e uzitată, după cum am amintit și mai sus, nu numai în Bucovina ci și în Moldova.¹⁴

Româncele din cele mai multe părți ale Bucovinei țin ziua aceasta ca și duminică, și mai ales nu ung părății caselor¹⁵, nu torc, nu reșchie, nu perie, nu urzesc, nu țes, nici nu cos.

Unele dintre dinsele se abțin de la lucru în această zi, spre păstrarea sănătății, și anume ca să nu le doară minurile și picioarele peste an¹⁶; altele ca să le meargă bine și tot lucrul ce-l vor începe să le iasă cu spor¹⁷; iar cele mai multe ca să nu nebunească¹⁸, fiindcă ziua aceasta, după credința și spusa lor, este o zi foarte primejdioasă.¹⁹

Care femeie lucrează în această zi, aceea nu mai isprăvește niciodată lucrul, ci dă numai dintr-un părete în alt părete, pînă ce-i trece ziua²⁰, sau umblă peste tot anul tandalău, adică nu apucă bine a începe un lucru și se apucă de altul, încă și pe acela fără a-l mîntui.²¹

Tot cam așa cred despre cei ce lucrează în această zi și românii din Moldova.²²

Și dacă și lucrează ceva în această zi, nu-i Doamne-ajută, căci pe cît a lucrat și a cîștigat mai înainte pe atîta pierde acuma²³, sau, după cum cred și spun românii din Banat, nu numai că n-are nici un spor peste tot anul, nu numai că merge tîr înainte, tîr înapoi, dar chiar și ceea ce lucrează se strică.²⁴

Mai departe, crede poporul că femeile, cari lucrează în această zi, acelea se bolnăvesc de dinsele, adică începe mai întîi și întîi a le dura minile și picioarele, apoi oasele, și la urmă prinde a li se usca carnea de pe lîngă oase și mai ales cea de pe lîngă încheieturile degetelor, pînă ce le înțepenesc degetele.²⁵

În fine, se crede că femeile, cari lucrează în ziua de Miezul Păresii, acelea nebunesc sau, dacă nu nebunesc ele singure, apoi de bună seamă unul din membrii familiei.²⁶

Și spre întărirea acestei aserțiuni, mai fiecare femeie știe să-ți istorisească cîte o întîmplare.

Așa istorisesc unele:

„Odată a tors o femeie în ziua de Miezul Păreții. Și fiindcă nu e bine de tors în ziua aceasta, de aceea femeia ce s-a încumetat a toarce a nebunit. Și cum a nebunit a și început a se poticni

Cînd incolo, cînd încoace,
Cînd în Miezul Păreții.”²⁷

„Altă femeie să fi urzit în ziua de Miezul Păreții și din pricina aceasta s-a invîrtit apoi și ea, ca și urzitoarea, incolo și încoace tot anul, rostind cuvintele:

Tînd incolo, tînd încoa’
Tînd în Miezul Păreții.”²⁸

„O femeie și-a fost propus să urzească în ziua de Miezul Păreții pînă.
Dumnezeu, văzînd ce are de gînd să facă, i s-a arătat cu trei zile înainte de aceasta în vis și i-a spus să nu lucreze, căci de va lucra, n-are să fie bine de dînsa.

Însă femeia, încăpățînată și îndărătnică, n-a ascultat, ci cum a sosit Miezul Păreții s-a și apucat de urzit. Dar abia a început a urzi și iată că îndată și-a ieșit din minte și a început a da:

Tînd încolo, tînd încoace,
Tînd în Miezul Păreții.“

Și tot așa a dat ea pînă ce a murit. Și de atunci serbează femeile Miezul Păreții.²⁹

O variantă:

„A fost odată o femeie. Și femeia aceea a început a lucra, adecă a urzi, în ziua de Miezul Păresii. Ce socotiți însă c-a putut urzi?

Nicidecum, căci Miezul Păresii n-a lăsat-o să lucreze, ci cînd mergea cu tortul pe urzitor tot se încîlcea, și încîlcindu-se zicea:

Tînda nainte, tînda napoi,
Tînda-n Miezul Păresii!

Și tot așa a făcut ea pînă ce a murit.³⁰

A doua variantă:

„O femeie a urzit pînă în ziua de Miezul Păresii. N-a apucat însă bine a sfîrși de urzit și-a și nebunit. Și cum a nebunit, a început a alerga pe drum și a striga cît o lua gura:

Tînda sus, tînda-n jos,
Tînda-n³¹ Miezul Păresii!

De-atunci femeile, cari au văzut sau numai au auzit de pătenia acestei femei, nu lucrează în astă zi defel, temîndu-se ca nu cumva să nebunească și ele.³²

Mai departe se zice că:

„Într-un Mieș al Postului mare a urzit o femeie pînă, și pentru că a urzit a nebunit și a început a umbla nebună prin casă și a striga:

Toanta-ncoa,
Toanta-ncolo,
Toanta-n Mieșul Păresii!

Și de-atunci se cheamă ziua aceasta Mieșul Păresii și o țin oamenii, ca să nu pătească și ei așa.³³

Iarăși se zice că:

„O femeie a urzit în ziua de Mieșul Păreții, cu toate că ea prea bine știa că ziua aceasta e o zi de sărbătoare. Însă n-a apucat bine a urzi și-a și nebunit. Și din minutul acela înainte a început a striga și a zice:

Miez, miez, miez Păreți,
Buș cu capul de păreți!

Și cum rostea ea cuvintele acestea, se izbea cu capul de păreți.

De-atunci cam mai ba să urzească vreo femeie în ziua de Mieș Păreți.³⁴

În fine, spun unele că:

„O femeie a țesut în ziua de Mieș Păreți și din pricina aceasta și-a ieșit din minte și-a început a striga neconținut:

Tînd înainte, tînd înapoi,
Tînd în Mieșul Păreții!

Și tot așa a strigat ea pînă ce-a murit.³⁵

Din cele ce s-au înșirat pînă aici rezultă, după credința și spusa românilor și mai ales a româncelor de pretutindenea, că nu e defel consult a lucra în ziua de Mieșul Păresii, și cu deosebire nu e bine de uns păreții, de tors, de periat fuioarele, de reșchirat, de urzit, de țesut și de cusut; cu alte cuvinte, nu e bine nimic de lucrat privitor la începerea și terminarea unei pînze.

Unica ocupațiune, care e permisă femeilor în această zi și pe care o și execută ele cu cea mai mare stricteță, e numărarea ouălor.

În această zi, româncele din Bucovina adună toate ouăle de prin cuibare, și apoi atît pe acestea cît și pe cele ce le-au strîns înainte de aceasta în decursul postului, le numără, ca să vadă cît au strîns pînă în ziua aceasta și ori de vor mai putea strînge pe atîtea pînă la Paști, precum și pentru aceea ori de le vor ajunge pentru sărbătorile Paștilor sau vor trebui să mai cumpe-re.³⁶

Tot în această zi îndătimează ele de a număra și călepele de in, de cînepă și cele de lînețe, ca să vadă cît au sporit, adecă cît au tors și reșchiat în jumătatea trecută a postului.³⁷

Datina aceasta de a număra călepele și mai cu seamă ouăle în ziua de Mieșul Păresii e uzitată nu numai la româncele din Bucovina ci și la cele din Moldova³⁸, Muntenia³⁹ și Banat.⁴⁰

O seamă de românce însă, atît din Bucovina cît și din Banat, au datină de a număra ouăle în ziua de Mieșul Păresii, nu numai din cauză ca să vadă cîte au adunat pînă în această zi și de-or avea de ajuns pentru sărbătorile Paștilor sau vor trebui să mai adune ori chiar să cumpere, ci încă și de aceea fiindcă, după credința lor, numărînd în această zi ouăle, găinile se ouă mai multe ouă, adecă se poartă cu ouatul.⁴¹

Altele iarăși le numără, după cum spun ele, de aceea pentru că toate ouăle cîte le-au strîns pînă în ziua aceasta nu sînt bune de clocit, ci numai acelea ce le strîng din ziua aceasta începînd înainte. Deci toate cele ce le-au strîns pînă în această zi le pun deoparte și le întrebuițează pentru sărbătorile Paștilor; iar cele ce le strîng de acuma înainte le pun sub cloște sau, dacă le mai întrec, le vînd.⁴²

În fine, trebuie să mai amintesc încă și aceea că, dacă codobatura vine înainte de Miezul Păreților, nu-i semn bun, căci atunci, după credința românilor din Moldova, se vremeuiește a vînt, viscol și chiar a zăpadă; iar dacă codobatura vine după această zi, atunci va fi vreme bună, călduroasă și frumoasă.⁴³

NOTE

1. Grigore Ureche, în *Domnii Țării Moldovei (Cronicele rom., I, p. 233)*: „Petru-Vodă îndată după aceea au strîns oaste turcească și ungurească și muntenească și au încungiurat pre Alexandru-Vodă în curte în Iași și au bătut pregiur curtea din Cișlegi pînă la Miază-Păresime.”; *Ibid.*, p. 469: „Din Cișlegi pînă la Miază Părese.”
2. I. Creangă, *Opere complete*, II, Iași, 1892, p. 27: „Am dus-o noi așa pînă la Miezii Păresii.”
3. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73.
4. Dim. Dan, *Com. Straja*, p. 36: „Miezul Postului se numește Miez-post, atunci numără femeile, demineța, mai întîi ouăle și apoi abia se apucă de cusut sau țesut, însă nu torc.”
5. Sim. Manguica, *Calend.* pe an. 1882 și 1883.
6. Com. de Ios. Olariu: „Miezul Păresimilor se zice și Mijlocul Postului sau tîr nainte, tîr napoi.”
7. Pretutindenea în Bucovina, Moldova și Banat. Vezi și Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: „Miezul Păreților (Sfintele Păresimi) cad la jumătatea Postului Mare, adică trei săptămîni și jumătate de la Lăsatul secului și anume totdeauna miercurea.”; Manguica, *Calend. cit.*: „Miezul Păresimilor cade totdeauna pre miercuri în mijlocul Păresimilor, socotind 48 de zile între duminica lăsăturii de brînză și între Paști.”
8. *Biserica ortodoxă română*, an. II, București, 1875, p. 393.
9. După spusa rom. din Pirtești de Sus, com. de Gavr. Baranai: „Miezul Păresii cade tocmai la mijlocul Postului mare, și din cauza aceasta se numește ziua aceasta Miezul Păresii.”; a celor din Ilișești, com. de G. Berințan: „Miezul Păresii împarte Postul mare în două părți asemenea de mari, atunci îi jumătate postul.”; a celor din Lucăcești, com. de Iacob Paicu: „Miezul Păresii se numește așa pentru că cade tocmai în miezul Postului mare.”; apoi și a altor români din Bucovina, precum a celor din Securiceni, Bălăceana, Măzănăești și Siret.
10. După spusa rom. din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „Miezul Păreții este mijlocul sau culmea Postului mare; din această zi Postul merge cît înainte cît înapoi.”; a celor din Broscăuțel Vechi, dict. de Palag. Onciul: „Miezul Păreții pică tocmai la mijlocul Postului mare.”; apoi și a celor din Mitocu Dragomirnei, Pătrăuți, Mihoveni și Costina; N. Sulică, *Etimologizarea poporană*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LXI, Brașov, 1898, no. 111: „Postul Paștelor îl numește poporul nostru Păresimi (lat. *quadagesima*). Miezul Păresii se aude și în forma Miezul Păreții. Etimologizarea poporală e evidentă și s-a format prin alăturarea la grupul cuvîntului părete.”
11. După spusa rom. din Cireș-Opaț, com. de Const. Dugan.
12. După spusa rom. din Volovăț, com. de Ioan Buliga: „În ziua de Miezii Păreții zic oamenii că-i mijlocul Postului mare.”
13. După spusa rom. din Suceava, com. de Dim. Vasilovici: „Miezul Păreților se numește de aceea pentru că atunci e jumătate de post.”; a celor din Șcheia, com. de C. Lucaci: „Miezul Păreților e în mijlocul Postului mare.” și a celor din Rus-Plăvălari, com. de Nican. Bumbu: „Miezul Păreților se numește de aceea astfel fiindcă pică tocmai în mijlocul Postului mare.”
14. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: „Miezul Păreților (Sfintele Păresimi) cad la jumătatea Postului mare, adică la trei săptămîni și jumătate de la lăsatul secului.”; din Răsp. la

- Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Valea Glodului, jud. Suceava: „Poporul serbează în luna lui martie Patruzeci de Sfinți, Alexi-Boji și Miezi Păreți.”
15. Dat. rom. din Volovăț, com. de I. Buliga: „Femeile au datină de a nu unge păreții caselor în această zi, zicînd că-i păcat dacă o fac aceasta.”
 16. Dat. rom. din Rus, com. de Nican. Bumbu: „Femeile nu urzesc nici nu țes în această zi, ca să nu zacă și să ologescă de mîni și picioare.”; apoi și a celor din Ilișești, com. de G. Berințan și Siret, com. de Dim. Popovici.
 17. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu.
 18. Dat. rom. din Pirtești de Sus, com. de Gavr. Baranai: „Miezul Păresii se serbează pentru nebuneală, și mai ales femeile nu lucrează nimic în această zi în casă.”; a celor din Cupca, dict. de Casandra Țugu: „Miezul Păresii se serbează ca să nu nebunească.”
 19. Cred. rom. din Rus, com. de Nican. Bumbu; și a celor din Lucăcești, com. de Iacob Paicu: „Femeile serbează ziua aceasta (Miezul Păresii) ca și oricare altă sărbătoare, din cauză că multora cari au lucrat în această zi li s-au întîmplat felurite primejdii.”
 20. Cred. rom. din Reuseni, com. de V. Pop.
 21. Cred. rom. din Udești, dict. de Zamf. Niculi.
 22. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Valea Glodului, jud. Suceava: „Cei ce îndrăznesc a lucra în ziua de Miezul-Păreții vor fi buimaci tot anul, adică vor umbla tînd încoace, tînd încolo.”; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: „În această zi nu se reșchirează, pentru că se incurcă itele și mințile aceleia care nesocotește pe Sf. Păresimi.”; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta sătenului*, an. VIII, Rîmnicul Sărat, 1891, p. 151: „La trei săptămîni și jumătate din post femeile zic Miezul Păreților, Sf. Păresimi, și le serbează, că de vor lucra în ziua aceea umblă tot anul nebune de cap, bezmetice: «Să nu lucrezi, cumătro, Doamne ferește, că de nu, umbli tînd în ici, tînd încolo, tînd în Miezul Păreții, că una a lucrat odată și a umblat tot anul cînd încolo cînd încoace, și nu i se mai alegea de lucru și nu știa ce face, și încotro se duce.”
 23. Cred. rom. din Pătrăuți, com. de Sim. Holca: „Femeile serbează ziua aceasta, de aceea, pentru că cu cît au lucrat în post pînă în această zi, cu atîta dau înapoi, adică pierd.”; a celor din Măzănăești, com. de I. Butnariu: „Femeile țin ziua aceasta, pentru că dacă n-o țin, cit au dat înainte atîta dau înapoi.”
 24. Com. de dl. Aurel Iana: „Miezul Păresimilor cade pe miercuri a patra săptămînă din post și se serbează din partea poporului cu nelucrare. Se crede că cine ar cuteza să lucreze în această zi, nu numai că n-are spor peste întregul an, dar că ce se lucrează se strică, și se zice tîr nainte, tîr napoi, (cît înainte atîta și înapoi). Cu deosebire muierile se feresc de lucru și anume: nu piaptănă fuioare, nu se perie pe cap.”
 25. Cred. rom. din Ilișești, com. de G. Berințan; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici; și a celor din Tereblecea, dict. de Axenia Nimigean.
 26. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Axenia Nimigean: „Femeile nu lucrează în această zi ca să nu nebunească nimene din familie.”
 27. Din Costina, com. de Vas. Huțan.
 28. Din Broscăuțel Vechi, dict. de Pal. Onciul.
 29. Din Mihoveni, dict. de Mihai Cojoc.
 30. Din Lucăcești, com. de Iac. Paicu.
 31. Cuv. *tînda*, după cum se poate foarte lesne cunoaște din cele ce s-au înșirat pînă aici, e format din *tînd*, iar acesta, la rîndul său, e sinonim cu *cînd*. De la cuv. *tînda* cred că vine numele Tanda, fratele de cruce al lui Manda, precum și cuv. tandalău, tîndălău și tîndălău, amintit mai sus, care însemnează un om ce umblă încolo și încoace fără nici un scop. Cuv. tandalău însă nu este de a se cufunda cu cuv. tandalău sau tîntălău, fem. tantalăucă sau tîntălăucă, care însemnează: prostălan – prostălană – prostălaucă, mutălău – mutălăucă, hăbăuc – hăbăucă, tont – tontălău și toantă – tontălăucă. Tot de la tînda cred că derivă și numirea Tandală sau Tîndală, fratele de cruce al lui Păcală sau Pepelea.

32. Din Bălăceana, com. de G. Jemna.
33. Din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă.
34. Din Cireș-Opaț, com. de Const. Dugan.
35. Din Liuzi, dict. de Maria Ștefănescu și com. de Dim. Bondariu.
36. Dat. tuturor rom. din Bucovina.
37. Dat. rom. din Suceava, com. de Dim. Vasilovici.
38. C.D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73: „Miezul Păreților cade totdeauna miercurea, atunci se face număratoarea ouălor, pentru ca să nu se strice”; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. *ziar cit.*, p. 151: „Miezul Păreților cade totdeauna miercuri în a patra săptămână din post, atunci se numără ouăle, ca să se știe cite ouă au putut aduna în jumătate de post, pe atita are să mai stringă până la Paști, și atunci gospodina își face socoteală de-i ajung ouăle, ori de trebuie să mai cumpere.”
39. Laurian și Massim, *Dicț.*, I, p. 305: „La ziua din mijlocul Păresimilor Paștilor, adică la miercurea din a patra săptămână a ajunului Paștilor: la Păresime, cu acest din urmă înțeles, româncele au datină de a număra ouăle ce-au strins în timpul jumătății scurse a Păresimilor.”; G.S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 49: „La jumătatea postului celui mare se face număratoarea ouălor, ca să nu se strice până la Paști.”; E. Baican, *op. cit.*, p. 16: „La Păresimi, în ziua ursului, adică drept la jumătatea Postului mare, toate femeile își numără ouăle cite au putut avea de la păsările de casă.”
40. Sim. Manguca, *Calend. cit.*, *Miezul Păresimilor*: „Număratoarea ouălor cite au ouat găinile până aci”; com. de dl. Ios. Olariu: „La miezul Păresimilor se numără ouăle în cuiburi și se mai fac încă și unele farmece.”
41. Din Rus, com. de Nican. Bumbu, și din Maidan în Banat, com. de dl. Aur. Iana: „În această zi (Miezul Păresimilor) se numără ouăle de prin cuiburi, și cit a ouat găinile până acuma, mai o dată așa de multe au să ouă până la Paști.”
42. Dat. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga.
43. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73.

BUNA-VESTIRE

I. BUNA-VESTIRE

Buna-Vestire, numită altmintrelea și Blagoviștenie, cade totdeauna la 25 martie.

Buna-Vestire, după credința celor mai mulți români din Bucovina, e o sărbătoare tot așa de mare ca și Învierea sau Paștile.

Dacă n-ar fi Buna-Vestire, n-ar fi nici Paștile.

Și cum că într-adevăr Buna-Vestire e o sărbătoare tot așa de mare și de însemnată ca și Sf. Paști, ne putem încredința din următoarea întâmplare:

„Zice că într-un an au picat Paștile în ziua de Buna-Vestire. Preoții, după cum e datina, s-au sculat foarte de noapte, și mergând la biserică au început să citească liturghia Paștilor, însă despre Buna-Vestire n-au amintit nimic. După ce au sfințit rugăciunile Învierii, așteptau acuma ca să se facă ziua. În zadar le era însă toată așteptarea, căci ziua nu se mai făcea. De la o vreme, văzînd că nu se mai face ziua, au început a sta pe gînduri: care să fie oare cauza? Și cugetînd ei, cit vor fi cugetat, își aduc în urmă aminte că în ziua aceea nu-s numai Paștile, ci și Buna-Vestire și că pentru Paști s-a făcut slujbă iar pentru Buna-Vestire nu. S-au pus deci îndată și au făcut slujba cuvenită și pentru Buna-Vestire, și cum au făcut rugăciunile și pentru aceasta, îndată s-a ridicat întunericul, s-a însăninat și s-a făcut ziua; dar, spre cea mai mare mirare a lor, văzură că nu e dimineată, ci că soarele a fost ajuns acuma la amiază.

De atunci nu mai pică Paștele deodată cu Buna-Vestire, ci totdeauna mai pe urmă.¹

Cît de mare sărbătoare e Buna-Vestire și cît de mare e păcatul celui ce lucrează în decursul ei se poate cunoaște încă și din acea împrejurare, că dacă macină cineva în ziua aceasta, și din făina măcinată face mămăligă, și mămăliga aceea o aruncă apoi în apă, peștii nu o mănîncă; iar dacă ia făină de aceasta și o presură pe vreun pom, pomul respectiv nu face poame în anul acela. Așa de mare e păcatul de a lucra în ziua de Buna-Vestire.²

Iar dacă va rîșni în ziua aceasta cu mîna îndărăt și dacă va lua astfel făină rîșnită și va presura cu ea vreun pom sau copac, atunci pomul, sau ce este, pe loc se și usucă.³

Mai departe, spun românii din Bucovina că Buna-Vestire e așa de sfîntă, că dacă iese vreun pui în decursul ei, nu-i nimic dintr-însul.⁴

Ba, ce este încă și mai mult, dacă în această zi se ouă vreo găină, gîscă sau rață, atunci ouăle acestea nu sînt bune de pus sub cloște, pentru că nu ies pui cumsecade dintr-insele.⁵

Drept aceea, românii din Bucovina niciodată nu îndătează a pune sub cloște ouă ouate de păsările domestice în ziua de Buna-Vestire, prea bine știind că, în loc de pui ca puii, ies niște monștri.⁶

Tot din cauza că Buna-Vestire e o zi foarte mare și sfântă, românii nu duc în decursul ei vacile sau juncile la buhai ca să se alunge, pentru că, conform credinței lor, vițelii ce-i vor fi atașa aceștea vor fi calici, schimoșiți.⁷

Asemenea nimeni nu trebuie să caute gîlceavă în această zi, că e rău.⁸

Buna-Vestire se serbează cu cea mai mare sfințenie, mai ales de către femei, pentru vestea cea îmbucurătoare, care a adus-o Arhanghelul Gavril Preacuratei Fecioare Maria, că va naște pe Domnul nostru Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii.

Mai departe se zice că, precum va fi timpul în ziua de Buna-Vestire, așa va fi el și în ziua de Paști.⁹ Dacă va fi frumos în ziua de Buna-Vestire, va fi frumos și în ziua de Paști; dacă soarele iese dimineată, va fi și timpul devreme; dacă iese pe la amiază, va fi și timpul la vreme; iar dacă iese soarele de către seară, va fi și timpul târziu.¹⁰

Dacă în ziua de Buna-Vestire se arată soarele de dimineată, atunci păpușoi cei mai dinții semănați vor fi frumoși; dacă se arată cam pe la amiază-zi, atunci cei mijlociu semănați vor fi frumoși; dacă se arată de către seară, atunci cei mai târziu semănați vor fi cei mai frumoși.¹¹

Dacă în ziua de Buna-Vestire se ia ceața înainte de-a răsări soarele, cum mai iute de dimineată, așa de timpuriu are să fie și primăvara.¹²

Dacă în ziua de Buna-Vestire bolborosește oaia în iarbă, e semn că vara va fi mănoasă.¹³

În ziua care poartă numele zilei în care a căzut Buna-Vestire în anul curent, oamenii să se ferească de a semăna păpușoi, căci, semănînd, vor fi slabi.¹⁴

În ziua de Buna-Vestire se ia, înainte de a răsări soarele, o baligă de vită și se lipește la coșerul cu păpușoi, anume ca în vara ce urmează să fie păpușoi buni, roditori, precum este și baliga.¹⁵

Cei mai mulți români din Bucovina cred că din ziua de Buna-Vestire începînd înainte va fi mai cald și mai frumos, de aceea se suie ciobanii în ziua aceasta pe stogul de fîn și melință¹⁶ cu toporul asupra iernei ca să fugă, că iarba-i înverzită și ei au acuma unde paște turmele lor.¹⁷

Drept aceea, în ziua de Buna-Vestire e datină de a bea apă cu frunză de brustur, spre a arăta mărimea căldurei de primăvară¹⁸ și a scoate la pascut toate vitele, boi, cai, porci, etc.¹⁹

Și se zice că de ar fi un porc așa de slab, ca să nu se poată trage pe picioare, ci să-l tîrîiești în toloacă, el tot nu poartă pe piere, ci se îndreaptă.²⁰

Și tot în această zi se scot și stupii, cari nu s-au scos în ziua de Alexii; iar înainte de a se scoate trebuie să umble un copil mic în pielea goală cu o lumină din ziua de Paști împrejurul lor, ca să le meargă bine.²¹

În zorii zilei de Blagoveștenie se încunjură casa cu tămîie, anume ca să nu se apropie nici o dihanie (șearpe) de casă.²²

Tot în această zi se face prin unele locuri și focuri prin pomete, ca și în ziua de Alexii, însă mai rar, anume ca să rodească pomii.²³

Românii din unele părți ale Transilvaniei afumă în ziua de Buna-Vestire, dimineată, pînă a nu răsări soarele, pomii cu tămîie și pleavă de cinepă, căci prin aceasta cred ei că vor fi scutiți de insecte peste an.²⁴

În alte părți, tot din Transilvania, fiecare familie se provide în preseara Bună-Vestirii cu niște clopoșele, apoi cu chibrite și cu tămîie. În zori de zi, membrul de familie care se trezește mai de timpuriu, ia o oală cu jar, pe care punînd tămîie, iese afară spre a încunjura de trei ori clădirile și a afuma vitele. În timpul acesta lărmaiește cu clopoșele legate la picior. După aceasta merge la pomi și, făcînd sub ei focuri slabe, cearcă doară care va da semne de rodire. Pe pomul ce i se pare că n-ar rodi îl atinge de trei ori cu tăișul securei, zicînd: „dacă nu rodești, te tai!” Pomul respectiv, înfricoșîndu-se de consecințele admonițiunii, se crede că ar rodi cu siguranță.

Credința e că focul din oală atrage căldura verei, tămîia alungă și depărtează șerpilor de pe lîngă casă, iar focul de sub pomi dezmoștește și readuce în fire organele nutritive deja pierdute.²⁵

Tot atunci cînd se face foc în grădină și se afumă pomii, se afumă în unele locuri din Transilvania și plugul și vitele de jug.²⁶

Unele femei din Bucovina fac în dimineata acestei zile foc în ogradă înaintea ușei și pun alătura pîne și sare și o cofă cu apă ca să se încălzească îngerii, să mînînce și să bea apă. Pînea și sarea o dau apoi de pomană.²⁷

În unele părți din Banat e uzitată în ziua de Buna-Vestire nu numai umblarea și afumarea împrejurul caselor și moșilor, spre alungarea șerpilor și omizilor, ci și baterea fiarelor.²⁸

În alte părți, tot din Banat, în preseara și dimineata zilei de Blagoveștenie, găzdărița casei aprinde o rîză și afumă cu ea casa și toate corlatele²⁹, ca să nu se încuibeze șerpilor în ele.³⁰

Unele femei păstrează rîza sau dărza, cu care au spălat vasele – uneltele de mîncare – luni dimineata după zapostitul de Paști, și cu acea dărza afumă corlatele.³¹

Tot atunci se scot și vitele afară de prin grajduri și se lasă la soare, pentru ca să fie sănătoase peste tot anul.

În unele case se scot și toate hainele, straietele, cojoacele prin curte la aer, ca să se curețe de miesmele de iarnă și apoi să se pună bine peste vară, ca să nu muzezească.³²

În ziua de Blagoveștenie strîng femeile omăt și întrebunțează apa dintr-insul ca leac pentru durere de cap și pentru de dinsele.³³ Bolnavul se spală cu această apă și postește (ține) trei miercuri, anume: miercurea întîia din Postul mare, cînd se împrăștie ielele sau cînd își pun milostivele teară³⁴, miercurea întîia după Paști și miercurea întîia după Duminica Mare sau Rusalii.³⁵

În Banat, toți casnicii își spală în ziua de Blagoveștenii corpul cu apă de pe neauă contra puricilor.³⁶

În unele părți însă, tot din Banat, se stropesc mai înainte de aceasta casele cu apă din neauă topită, ori și cu apă neîncepută de la rîu și după aceea se începe a mătura și, încît va fi cu puțință, în pielea goală. Iar măturînd cu un dărab de piele de vită crepată, muierea descîntă:

- Hei, boi negri! - înțelegându-se
puricii -
Că eu m-am sculat,
Cu mătura v-am măturat

Și departe v-am aruncat:
Sub brăduți mărunți,
Sub poale de munți!

Și făcînd aceasta, se crede că puricii, ce se află peste vară sub brazi, sînt puricii minai de farmecătoare.³⁷

De la această zi începînd, uierile din Banat se duc la codru și aduc lemnușele³⁸ cari se păstrează apoi pentru Joi marele (Joi mari).³⁹

În multe comune din Banat, numeroase familii simtuesc Buna-Vestire de patroană a casei.⁴⁰

În fine, în ziua de Buna-Vestire se dezleagă limba pasărilor și peștele pentru mincare. Însă despre aceasta mai pe larg în capitolele ce urmează.

NOTE

1. După spusa rom. de Stroești, com. de P. Străinul; a celor din Mihoveni, dict. de Mih. Cioful și com. de Vesp. Corvin; a celor din Măzănăești, com. de I. Butnariu; și a celor din Cireș-Opaț, com. de C. Dugan.
2. Cred. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui și com. de Th. Prelici.
3. Cred. rom. din Broscăuțul Vechi, dict. de Maria Neagul și com. de G. Palamarciuc.
4. Cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț.
5. Cred. rom. din Broscăuțul Vechi, dict. de Maria Neagul și com. de G. Palamarciuc.
6. Cred. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui, com. de Them. Prelici, a celor din Cireș-Opaț, com. de Const. Dugan: „Ouăle ouate în această zi nu se pun sub cloșcă, pentru că ies pui cu două capuri dintr-însele.”
7. Dat. și cred. rom. din Cireș-Opaț, com. de C. Dugan; a celor din Broscăuțul Vechi, dict. de Maria Neagul, com. de G. Palamarciuc.
8. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 72.
9. Cred. rom. din Udești, com. de Gavr. Rotariu; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șutu: „Se zice că cum va fi vremea în ziua de Buna-Vestire, așa va fi și în ziua de Paști”; a celor din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac: „Ce vreme este de Buna-Vestire, aceea trebuie să fie și în ziua de sf. Paști”; Dim. Dan, *Credințe pop. buc.*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, nr. 97, p. 2: „Se crede că cum e timpul în ziua de Buna-Vestire, așa va fi el și în ziua de Paști”.
10. Cred. rom. din Udești, com. de Gavr. Rotariu.
11. Cred. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac.
12. Cred. rom. din Straja, com. de I. Dan.
13. *Telegraful rom.*, Sibiu, 1872, nr. 26.
14. Cred. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Amfil. Burac.
15. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, dict. de Eufrosina Romaș, com. de Alex. Romaș.
16. Melință = amerință.
17. Dat. rom. din Volovăț, com. de Ioan Buliga.
18. *Idem*, din Horodnicul de Jos, com. de dl. Prelipcean.
19. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șutu.
20. Cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț.
21. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șutu; a celor din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă: „Oameni cari au știubeie scot în ziua asta roi (albinele) afară”.
22. Din Broscăuțul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc; tot de acolo, com. de Nistor Costas: „În această zi se afumă cu tămîie împrejurul casei (în zori de zi) ca în Joia Mare, spre același scop.”

23. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Axenia Nimigean, com. de P. Nimigean; a celor din Ilișești, com. de V. Botezat: „Oamenii fac foc de dimineată prin pomete ca să rodească.”
24. *Credințe deșerte, auzite de la pop. rom. din Boereni și jur.*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Brașov, 1895, nr. 102.
25. Vasile Rebrea, *Datine populare*, publ. în *Ungaria*, revistă socială-științifică-literară, Cluj, 1892, p. 288.
26. *Gazeta Transilvaniei*, an. LI, Brașov, 1888, nr. 142.
27. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Varvara Mintioan și Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu.
28. Sim. Manguica, *Calendarul pe an. 1882 și 1883*.
29. Corlate = cele aparținătoare de casă și sălașul cu marva afară la cîmp.
30. Com. de dl. Aurel Iana și Iosif Olariu.
31. Com. de dl. Ios. Olariu: „Dărza de la zapostitul mare o mai păstrează românele noastre și ca să afume copiii mici pentru năprăcit - spaimă.”
32. Com. de Aur. Iana și Ios. Olariu; Sim. Manguica, *Calend. cit.*: „Pe ziua de Buna-Vestire cad următoarele datine și credințe: scoaterea afară din casă și punerea în curte (avlie, obor) a vestmintelor, păturilor, straielor și a tuturor hainelor, spre a se aera (pe alocurea la Florii).”
33. *De dinsele*, după spusa Virvarei Mintioan, le cauzează ielele, cari sînt închipuite ca niște vîntoase și, dacă îl ating pe cineva ielele, atunci respectivul se bolnăvește la încheieturi, și această boală se numește *de dinsele*.
34. Cred. rom. din Frătăuțul Vechi, com. de Em. Isopescu: „A treia zi după lăsatul secului de vară să nu se lucreze, căci atunci se împrăstie ielele, cari pot aduce multe nenorociri celor ce lucrează în ziua aceea”; *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Brașov, 1895, nr. 102: „În miercuria întâia din postul mare (Păresimi) nu lucrează femeile, căci *milostivele* își pun teară.”
35. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Varvara Mintioan, com. de P. Scripcariu.
36. Com. de dl. Aurel Iana.
37. Com. de dl. Ios. Olariu.
38. Bețe de alun uscate, frînte și nu tăiate, aduse pe cap și nicidecum tîrîte după ele.
39. Com. de Aurel Iana.
40. Sim. Manguica, *Calend. cit.*

II. DEZLEGAREA LIMBEI PASĂRILOR

În ziua de Buna-Vestire sau Blagoveștenie, după credința românilor de pretutindenea, se dezleagă limba tuturor pasărilor cîntătoare spre a putea cînta¹, și cu deosebire a cucului², care toată iarna a fost uliu, iar la Buna-Vestire se preface iarăși în cuc.³

Drept aceea, fiecare român, mic și mare, tînăr și bătrîn, așteaptă cu cea mai mare nerăbdare sosirea acestei zile și dimpreună cu dînsa și a cucului.⁴

Însă ca nu cumva cucul să-i surprindă nepregătiți, de aceea fiecare poartă grijă ca să aibă totdeauna bani la sine și să nu fie flămînzi sau supărați, căci în cazul contrar tot anul vor duce nevoie de bani și vor fi flămînzi și supărați.⁵

Și cucul, cum a sosit și i s-a dezlegat limba îndată începe a cînta, și cîntă neconținut de la Buna-Vestire și pînă la Sînzienă⁶ sau pînă la Sîn-Petru⁷, iar atunci se înecă cu orz și, ne mai putînd mai mult cînta, se preface iarăși în uliu, și astfel petrece el apoi peste iarnă pînă la Buna-Vestirea viitoare.⁸

Iar cînd îl aud întîiași dată cîntînd, atunci toți fără deosebire îl întrebă, zicînd:

Cucule,
Puiucule!
Cîți ani îmi vei dăru
Pînă ce eu voi muri?⁹

Iar feciorii cei holtei și fetele cele mari, bune de măritat, mai adaog, pe lîngă aceste cuvinte, încă și următoarele:

Cucule,
Voinicule!
Cîți ani îmi vei da
Pin'm-oi însura?

Cucule,
Bucule!
Cîți ani îmi vei da
Pin'm-oi mărita?

Și apoi, numărînd glasurile, fiecare glas e socotit drept un an.¹⁰

Iar cînd îi vine timpul ca să plece de la noi, atunci mai ales recruții ce au să se ducă la miliție, adresîndu-se către dînsul, zic:

Cîntă cuce
Cînd te-i duce,
Cu trei zile mai nainte,
Ca să-mi gat și eu merinde,
Să mă duc și eu cu tine,

Cucule, în țeri străine.
Tu-i merge pe sus cîntînd
Și eu pe jos lăcrămînd
Și la pîrinți cugetînd!¹¹

Dar să lăsăm cucul și să ne întorcem pe un moment și spre celelalte pasări călătoare.

Precum cucul, așa și cele mai multe dintre celelalte pasări călătoare, precum rîndunelele, cocostîrcii și altele, încep a veni, după spusa românilor, asemenea de pe la Buna-Vestire înainte și tot din această zi celor cîntătoare li se dezleagă glasul și prind a cînta de se răsună pometele, luncile, dumbrăvile și codrii de cîntecele lor.¹²

Ce se atinge de cocostîrci, se zice că, dacă vin mai mulți deodată, atunci primăvara va fi furtunoasă și ploioasă.

Iar despre rîndunele zic românii din Bucovina că dacă vezi întîia oară numai o singură rîndunică, atunci peste toată vara ești numai singur; dacă vezi mai multe deodată, atunci peste toată vara ești întovărășit de cineva. Și iarăși mai zic că atunci cînd vezi întîiași dată rîndunele e bine să te speli iute pe obraz cu apă sau cu lapte, ca să nu capeți pe față pete, bureți sau alunele.¹³

Drept aceea, fetele cari au alunele pe obraz, cînd văd rîndunele întîia oară, aruncă țărna în sus sau se spală pe obraz zicînd:

Ducă-se alunelele mele
Pe penele tale.¹⁴

Românii din unele părți ale Transilvaniei însă cred și spun că cite rîndunele vezi mai întîi cu ațîția oameni vei fi pe cea lume laolaltă, se înțelege că

în rai. Iar cînd vezi rîndunele prima oară, e bine să stai în loc și să sapi sub piciorul drept, că vei afla un cărbune, cu care te poți apoi scăpa orișicînd de friguri, dacă îl bei cu apă.¹⁵

NOTE

1. Cred. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „În ziua de Blagovește se dezleagă limba la toate pasările spre a cînta.”
2. Cred. rom. din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „Buna-Vestire se serbează pentru deschiderea glasului la pasările cele cîntătoare și mai ales a cucului”; a celor din Bălăceana, dict. de Ilie Bandul, com. de C. Ureche.
3. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Const. Scripcariu, com. de P. Scripcariu; *Tribuna poporului*, an. II, Arad, 1898, nr. 90, p. 908.
4. Cred. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț: „Blagoviștenia o așteaptă toți oamenii cu mare bucurie, ca să audă cucul cîntînd.”
5. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Const. Scripcariu, com. de P. Scripcariu.
6. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 72: „Din această zi (adecă din ziua de Blagoveștenie), i se dezleagă limba cucului și cîntă neîntreput pînă la Sinziene. La Sinziene iar i se leagă limba și nu mai poate cînta pînă la altă Blagoveștenie.”; S. Fl. Marian, *Ornitologia pop. rom.*, tom. I, Cernăuți, 1883, p. 17 și 37 - 38.
7. *Gazeta Transilvaniei*, an. LX, Brașov, 1897, nr. 67: „Cucul cam pe la Buna-Vestire pînă la Sin-Petru avea multe misiuni de împlinit; el trebuia să ne spună viitorul sau să ne aducă știri despre iubii și iubitele noastre...”
8. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Const. Scripcariu.
9. Pretutindenea în Bucovina.
10. Com. de dl. Grigore Sima al lui Ion, din Bucium-Poieni în Transilvania. Vezi și *Gazeta Transilvaniei*, an. LX, cit.
11. Com. de Gr. Sima al lui Ion.
12. După spusa rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga, și a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeș, com. de Vesp. Corvin. Vezi și Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1883*: „La Buna-Vestire să sosească rîndunelele.” - din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „Buna-Vestire e zi însemnată, că atunci sosesc rîndunelele.”
13. Cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga, a celor din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cimpoeș, com. de Vesp. Corvin: „Cînd văd numai o rîndunică întîia oară, zic fetele că au să trăiască singure; cînd văd mai multe, atunci au să trăiască mai mulți la un loc cu dînsule.”
14. Dat rom. din Mihoveni, dict. de Par. Cimpoeș, com. de Vesp. Corvin.
15. *Telegraful român*, Sibiu, 1872, nr. 26.

III. DEZLEGAREA DE PEȘTE

E fiecăruia prea bine cunoscut că poporul român de pretutindenea nu mănîncă niciodată în Postul mare bucate de fruct sau de dulce, ci numai de post sau de sec. Ba, afară de Florii și de Buna-Vestire, nici chiar pește nu se încumetă a mîncă în decursul acestui post, și aceasta din cauză că așa stă scris în cărțile bisericești.

În ziua de Florii însă, și mai cu seamă în ziua de Buna-Vestire, fiind în aceste două zile dezlegare de pește, adecă fiind încuviințat a mîncă și pește,

fiecare român, pînă chiar și cel mai sărman și mai nevoiaș, caută să aibă și de acesta de mîncat¹ și aceasta nu numai pentru ca să se nutrească, ci și ca să fie sănătos ca peștele în decursul anului.²

De aici vine apoi că în aceste două zile se trece foarte mult pește.

Dar nu numai românii sînt aceia cari se bat așa de tare, și mai ales în ziua de Buna-Vestire, după pește, ci chiar și țiganii. Însă deoarece aceștia nu prea au pe ce să-și cumpere pește românesc, se mulțămesc și cu pește țigănesc, adică cu broaște.³

De aici vine apoi și următoarea satiră, prin care sînt țiganii luați de către români în rîs și batjocură:

Într-o zi de Balgovește
Toți românii aveau pește,
Numai dada bătrînul
N-avea încă nici unul.
5 Dar avea, dada, avea,
Avea doisprezece cai:
Cu ochii boldiți,
Cu dinții rînjiți,
Cu ochii
10 Ca steclele,
Cu dinții
Ca greblele,
Cu copitele
Ca sitele...
15 Și mai avea, dada avea:
O leancă lencată
În pod aruncată,
De cloște lucrată,
Pe de cătră soare
20 C-o răsufătoare,
Pe de cătră lună
C-o gaură bună,
Pe de cătră stele
Borți mai mărunțele
25 Iar de cătră țara ungurească
Numai singur dracul știe
Să le potrivească
Și să le cirpească.
Și mai avea încă
30 Ciobote de săftian,
Cum îi place la țigan,
Cu căputa
Fără talpă,
Cu turealcă
35 Nici oleacă.
Și s-a pus dada pe treabă
Și și-a scos leanca degrabă

Și cu dînsa s-a-mbrăcat
Și-n ciobote s-a-nălțat
40 Și s-a dus apoi la halta
Balta,
Ca să prindă pește
Să aibă de Blagovește.
Și la halta
45 Balta
Cum a sosit
Dada, îndat-a și zărit
Stînd pe malul belților
Crancovița peștilor,
50 Și cum sta
Și se-nholba
Dada singur se mira
De-ațiția pești ce era.
Și-acasă mi s-a-nturnat,
55 Și pe loc a și luat
Căruța cea-nferecată,
Cu ață de buci legată,
Și la ea caii i-a prins
Și după pește s-a dus.
60 Și mergea dada, mergea,
Lumea de se spăria,
La deal tot cu opintele
Și la vale cu poprele,
Iar pe șes
65 Tot pe jos,
Că-i mai sănătos
Și nu prea primejdios.
Și-ntr-o zi de vară,
Din zori pînă-n sară,
70 A ieșit din ograda-afară,
Și cînd a fost ziua gata
A ajuns la halta
Balta,
Și la halta

75 Balta
Cum a sosit
A și virit
Căruța-n lata
Balta
80 Să ia peștii cu rădicata.
Dară n-a apucat bine
A-ntra-n lata
Balta
Și-o știuculiță,
85 În patru brîncuțe,
De pe schiță
Pe schiță
Țup la dada în căruță.
Dada, cum a zărit-o,
90 Spre casă a și tulit-o,
Și-a adus-o
Acasă
Și-a pus-o
Pe masă,
95 De pe masă

Pe vatră,
Unde n-a fost foc niciodată
De cînd era mama fată.
Și cum a pus-o pe foc,
100 Știucut-a și făcut *mniorc*.
- Ia-o, dadă, că s-a copt!...
Atunci dada a luat-o
Și cu pil-a despicat-o
Și-a mpărțit-o-n două
105 Și ne-a dat și nouă,
Să mîncăm și noi pește
De Blagovește.
Și-am început a mîncă.
Dar care cum gusta,
110 Din ochi se-nholba,
Din dinți că crîșca,
Pe loc și crăpa,
Dracul mi-l lua.
Numai dade-i mergea bine,
115 Că-i trecea verde prin vine.⁴

Afară de aceasta, e de însemnat că, dacă vrea să fie cineva în decursul anului pescar bun, să poată prindă mult pește, se zice că e bine să se ducă în ziua de Buna-Vestire la biserică, să ia de-acolo anaforă și să meargă după aceea la pește. Și care pește îl va prinde mai întîi, să-i pună o fărîmătură de anaforă în gură și apoi să-i zică:

- Du-te! Și cu cîți te vei întîlni, spune-le la toți să vină la mine!
Și cu acestea să-l lase iar în apă.

Făcînd aceasta, se crede că, peste tot anul, cînd va merge a pescui, va fi foarte norocos... totdeauna va veni cu straița plină.⁵

În fine, în ținutul Reghinului săsesc din Transilvania circulă credința că cine vrea să fie vînător bun să se ducă la biserică în ziua Bună-Vestirii și, după ce va lua o fărîmătură de anaforă, să meargă cu dînsa, să facă într-un pom o găurice și să o pună acolo și apoi să țintească din depărtare asupra ei. Pușcătura negreșit va nimeri în anaforă, din care va curge sînge. În tot anul apoi va fi pușcaș foarte bun. Dar asta e păcat mare și de aceea nu cearcă nimeni.⁶

NOTE

1. Datina tuturor rom. din Bucovina; în special a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „În ziua de Blagoviștenie zic oamenii că este voie de mîncat pește, și cine înghite atunci un pește viu întreg, acela va prinde peste tot anul pește”; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; dr. G. Crăiniceanu, *Igiena țaranului român*, București, 1895, p. 224: „Pește se mîncă numai la Buna-Vestire și Florii, încolo nici măcar scrumbiile nu sînt permise, cum sînt în postul Crăciunului; pînă și untul-de-lemn este oprit în prima și ultima săptămînă a Postului mare”.

2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

3. După spusa românilor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „Se zice că în ziua de Blagovește se dezgheață peștele țigănilor – adică broaștele – și începe a cînta”; iar după spusa rom. din unele părți ale Transilvaniei, vezi *Telegraful român*, Sibiu, 1872, nr. 26: „Broaștele de la Buna-Vestire nu-s mai mult bune de mîncat, pentru că încep a cînta.”

4. Din Ilișești, dict. de Nicolae Botezat; vezi și S. Fl. Marian, *Satire populare române*, București, 1893, p. 253-283.

5. *Telegraful român*, Sibiu, 1872, nr. 26.

6. *Idem*, loc. cit.

IV. BLAGOVEȘNICUL

Sub Blagoveșnic, după cum cred și spun cei mai mulți români din Bucovina, se înțelege Arhanghelul Gavril, care a fost trimis de Dumnezeu ca să ducă Preacuratei Fecioare Maria vestea cea bună și îmbucurătoare că va naște pe Domnul Nostru Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii.¹

Blagoveșnicul, numit altmîntrelea și Gavril Blagoveșnicul² cade totdeauna a doua zi de Blagoveștenie sau Buna-Vestire.³

Blagoveșnicul se serbează mai cu seamă de către femeile⁴:

a. Pentru că a adus Buna-Vestire despre Nașterea lui Iisus Hristos⁵;

b. Pentru ca să fie curate la față⁶;

c. Pentru ca să nu li se calicească copiii⁷;

d. Pentru ca să fie scutite vitele de jivine⁸;

e. Pentru că-i o zi cu primejdie⁹.

Sărbătoarea aceasta este mai mult pentru partea femeiască, de aceea deoarece se zice că lucrul femeiesc este mai gingaș decît cel bărbătesc. De aici și vine apoi că femeile nu lucrează în această zi, și mai ales prin casă, pe cînd pe afară bărbații lucrează.¹⁰

Pe lângă Gavril Blagoveșnicul, se mai serbează a doua zi de Buna-Vestire încă și amintirea unora dintre Sfinții Apostoli, și aceasta asemenea pentru primejdii.

Despre așezarea acestei sărbători se istorisesc următoarele:

„Se zice că așezîndu-se sărbătorile, unii dintre Sfinții Apostoli n-au fost de față. Venind ei acasă și auzind despre cele așezate și neaflînd puse zile și pentru dinșii, s-au deplîns la ceilalți apostoli. Aceștia deci le-au așezat a doua zi de Buna-Vestire, de Sîn-Ilie etc., cari zile să se țină întru amintirea lor, și au amenințat pe cei ce nu le vor ținea cu primejdii.¹¹

În această zi, ca și în ziua de Buna-Vestire, nu e bine a se lăsa vacile și juncelile să se alunge, pentru că viței lor vor fi calici.

Dacă găștele și găinile se ouă în această zi, atunci aceste ouă nu sînt bune să se puie la clocit, pentru că nu ies pui cumsecade dintr-însele, ci ies numai niște calici.¹²

În fine, mai e de observat încă și aceea, că precum în ziua de Buna-Vestire, așa și în ziua de Blagoveșnic, oamenii îndătimează a mîncă pește.

Deci, precum în ziua premergătoare, așa și în această zi îndătimează românii de a lua pe țigani în ris și batjocură, că aceștia, în loc de pește, au prins și au mîncat broaște.

NOTE

1. După spusa rom. din Frătăuțul Vechi, dict. de Eudochia Isopescul; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „A doua zi de Blagoviștenie se află Gavril Blagoveșnicul, care se serbează mai cu seamă de către femei, pentru că a adus Buna-Vestire despre nașterea lui Iisus Hristos, și de aceea se cheamă Blagoveșnic.”

2. Din Crasna, com. de Em. Iliuț: „Blagoveșnicul se mai cheamă și Gavril Blagoveșnicul și pică a doua zi după Blagoviștenie”; a celor din Mihoveni, dict. de Mih. Cioful, com. de Vesp. Corvin: „A doua zi de Blagoviștenie pică Gavril Blagoveșnicul”; a celor din Pătrăuți, com. de Sim. Holca: „Sub Blagoveșnic se înțelege Arhanghelul Gavril.”

3. Din Securiceni, com. de G. Gușet: „Blagoveșnicul este Sf. Gavril, care se serbează a doua zi după Buna-Vestire”; din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă: „A doua zi de Blagoviștenie pică Blagoveșnicul, căruia îi mai zic oamenii și Gavril”; din Măzănăești, com. de I. Butnariu: „Blagoveșnicul este Gavril. El pică a doua zi de Blagoviștenii”; din Tereblecea, dict. de Varvara Mintioan, com. de P. Scripcariu: „Blagoveșnicul se serbează a doua zi de Blagoviștenie.”

4. În Crasna, com. de Em. Iliuț.

5. În Bălăceana, com. de G. Jemna.

6. În Pirtești de Sus, com. de G. Baranaiu.

7. În Tereblecea, dict. de Axenia Nimigean: „Blagoveșnicul este întia zi după Blagoviștenie. Sărbătoarea aceasta se ține ca să nu se calicească copiii.”

8. În Straja, com. de I. Dan: „Blagoveșnicul se serbează a doua zi de Blagoviștenie, ca să fie scutite vitele de jivenii.”

9. În Ilișești, com. de V. Botezat: „Blagoveșnicul pică a doua zi de Blagoviștenie și-l serbează femeile, pentru că-i sărbătoare cu primejdie.”; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 96: „A doua zi de Buna-Vestire se ține pentru primejdii.”

10. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Virvara Mintioan, com. de P. Scripcariu; a celor din Bălăceana, dict. de Ilie Bandul, com. de C. Ureche: „Blagoveșnicul pică a doua zi de Blagoviștenii și el este mai mult pentru partea femeiască; femeile nu lucrează, ci-l serbează”; a celor din Lisaura, sat în distr. Sucevei: „Blagoveșnicul îi un sfînt, care cade a doua zi după Blagoviștenie. Acest sfînt se numește Gavril. Oamenii și mai ales femeile serbează această zi, ba chiar în foarte multe părți nu se lucrează deloc. Ei zic că această zi e pe roșu și de aceea trebuie s-o serbeze.”

11. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 96.

12. Din Broscăuți, com. de Nistor Costaș.

I. SÎMBĂTA LUI LAZĂR

Simbăta dinaintea Floriilor se numește Simbăta lui Lazăr. Și ea se numește de aceea așa, pentru că în această simbăta românii serbează amintirea a trei Lazări și anume:

a) a lui Lazăr cel sărac, despre care e vorba și în evanghelia lui Luca XVI, 19-31;

b) a lui Lazăr din Vitania, fratele Martei și al Mariei, pe care l-a înviat Domnul Nostru Is. Hr. înainte de Duminica Floriilor, ziua în care a intrat în Ierusalim; și

c) a unui Lazăr numit altmintrelea și Lăzărel sau Lăzărică, care a murit de dor de plăcinte.

Tot în această zi româncele de pretutindenea fac și coc felurite copturi și mai cu seamă plăcinte, cari le împărtășesc apoi sârmanilor de pomană, anume ca să nu pătească și ele cum a pățit mama lui Lazăr, care a murit de dor de plăcinte, sau ca avutul care n-a voit să dea lui Lazăr cel sărac nici măcar o singură fărâmară de pîne de pe masa sa ca să-și potolească foamea.

În ziua aceasta e bine de dat de pomană încă și de aceea că dacă fratele lui Lazăr cel sărac n-a fost bun la inimă și îndurat, măcar că era destul de bogat, atunci cel puțin noi să fim mai îndurați și să dăm pentru cei sârmani, căci, făcînd-o aceasta, Lazăr cel sărac cere de la Dumnezeu iertarea păcatelor noastre.¹

În Simbăta lui Lazăr nu e păcat de lucrat, numai de tors nu e bine, pentru ca să nu se îmbăleze morții, să nu li se dea bale, căci în această zi toți morții fără deosebire așteaptă la poarta raiului.²

Drept aceea, nevestele, afară de tors, fac toate celelalte lucruri. Așa, unele dintre dinsele merg în pădure și aduc o buruiănă numită țîța vacei, pe care o dau apoi vacilor, ca să dea lapte.³

Iar fetele răsădesc în această zi florile, crezînd și zicînd că le va merge bine, pentru că-i Simbăta lui Lazăr și a Floriilor.⁴

Româncele din Banat îndătimează de a scoate în această zi vestmintele, straiile și hainele din casă afară spre a se aerisi în curte.⁵

Mai departe, atît fetele din Banat cît și cele din Transilvania îndătimează în preseara Floriilor de a scoate și a pune căutătoarea (oglină) împreună cu cămașa curată, care e menită spre îmbrăcare în ziua de Florii, sub un păr altoit, ca dimineața să răsără soarele peste ele.

Cu oglinda și cămașa aceasta se fac apoi fermecătorii pentru dragoste și sănătate.⁶

Românii din unele părți ale Munteniei, precum bunăoară cei din comuna Rîjlețu-Vierosi, jud. Olt, nu plantează în săptămîna dinaintea Floriilor nici un fel de pom, nici nu pun semănături și zarzavaturi, crezîndu-se că nu vor face fructe, ci numai flori.⁷

În alte părți, tot din Muntenia, este datină ca simbăta înainte de Duminica Floriilor, și anume dimineată, să se adune toți copiii și copilele de școală la casa școalei, unde vine și preotul cu cîntăreții și cu icoana Domnului nostru Iisus Hristos. După ce s-au adunat cu toții la un loc, cîntăreții și preotul, care e îmbrăcat bisericește, adevă în epitrahil și felon, iau icoana Domnului, încep a cînta: „Arătatu-s-au ale adîncului izvoare“, și dimpreună cu dîșii cîntă copiii și copilele.

Astfel apoi, „avînd fiecare în mînă ramure de finic“, „se duc în rînd și cîntînd pînă la biserică“. Ajungînd la biserică, pun ramurile în „pîdvorul bisericeii și, după ce intră toți în biserică, cetește preotul“ rugăciunea de iertare (îngenunchind toți) și apoi miruiește pe toți la iconostas.⁹

NOTE

1. Dat. și cred. rom. din Cupca, dict. de Casandra Tugui, com. de Them. Prelici.
2. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, dict. de Vas. Rusul și com. de Const. Ureche; și a celor din Cupca, dict. de Cas. Tugui: „În Simbăta lui Lazăr femeile nu torc defel.“
3. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, dict. de Amfilochi Romaș și com. de Alex. Romaș.
4. Dat. fetelor din Crasna, com. de Em. Iliuț.
5. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*.
6. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Păucenești: „În seara de Florii se pune oglinda și cămașa curată a aceluia cui vrem a face de dragoste, sub un păr altoit, ca soarele să răsără pe ele. Acelea sînt apoi bune de făcut pe dragoste.“
7. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
8. Ori stîlpări, ori mișoare, ori rămurele de plop îmbobocit, care tot același lucru este, cu numirile aici arătate.
9. E. Baican, *Obiceiuri la români*, p. 16-17.

II. LAZĂR CEL SĂRAC

Despre Lazăr cel sărac există la românii din Bucovina următoarea legendă:

„Zice că era odată doi frați: unul foarte bogat, iar altul, anume Lazăr, foarte sărac.

Și pe cînd cel bogat era sănătos și-i mergea în toată privința foarte bine, pe atunci lui Lazăr nu numai că-i mergea foarte rău, nu numai că sărăcise și ajunsese la sapă de lemn, ci a mai fost dat peste dînsul încă și o boală foarte cumplită și urîță, adevă niște bube rele, cari i se făcură peste tot trupul și din pricina cărora mai toți oamenii se fereau de dînsul. Ța, ce este încă și mai dureros, nici chiar soția sa, căci Lazăr era înșurat, nu-l suferea; chiar și

aceasta s-a fost lepădat de dînsul și nu-i mai da ajutorul trebuincios, ci, părăsindu-l, se purta acuma cu gîndul ca să se mărite după un alt bărbat.

Dar nici frate-său cel bogat nu era mai bun. Acestuia încă nu-i păsă de dînsul, ca și cînd nu i-ar fi fost frate. Dimpotrivă, fiind holtei, gîndurile lui, ca și ale cumnatei sale, îi zburau cu totul în alte părți și anume: unde și-ar putea afla o mireasă frumoasă și avută ca și dînsul.

Și n-a trecut mult timp la mijloc și, aflîndu-și mireasa dorită, făcu nuntă și pofti la dînsa pe toți oamenii și boierii cei mai avuți și mai însemnați.

Lazăr, auzind că frate-său se însoară și c-a poftit o mulțime de lume la nuntă, și-a luat inima în dinți, s-a dus și el la nuntă și i-a zis frăține-său:

– Frate! primește-mă și pe mine la masă!

Însă frate-său, cum îl văzu, a început a striga pe dînsul și a zice:

– Ce fel de frate îmi ești tu!... tu nu-mi ești frate, ci un calic și jumătate! ... marș afară!

Lazăr, văzînd cît de-mpietrit și rău la inimă e frate-său, l-au umplut lacrimile, a ieșit afară și, puindu-se lingă o grămadă de gunoi, a început a plînge cu hohot de rușinea ce o pățise, de durere și năcăjit ce era.

Cinii bogatului, cari alerga încolo și încoace prin ogradă, apropiindu-se de Lazăr și văzîndu-l că-i mai mult mort decît viu de durere și foame, merseră în casă și, aflînd sfărămături de pîne și ciolane aruncate sub masă, le luară în bot și, scoțîndu-le afară, le duseră lui Lazăr.

Lazăr, rupt în coși de foame, cum era, începu a mîncă sfărămăturile de pîne și a suge măduva din ciolane, iar cinii ce i le adusesse sta împrejurul lui și-i lingeau bubele.

Bogatul, ieșind afară și văzînd cele ce se întîmplă, porunci slugilor să prindă cinii și să-i lege.

Slugile ... ce era să facă... de voie, de nevoie, se supuseră, prinseră cinii și-i legară. De Lazăr însă nu se atinseră, una că le era milă de dînsul, și al doilea temîndu-se să nu se umple și ei de bube.

Nu mult după aceasta, sfîrșindu-se nunta și masa, cîntările și veselia și prinzînd nuntașii a se depărta, ies și lăutarii afară și văzîndu-l pe Lazăr stînd ghemuit lingă grămada cea de gunoi, îi zise:

– Ce faci, Lazăre, aice? ... ești bolnav?

– Da, – răspunse Lazăr, oftînd, – sînt bolnav, și încă, după cum vedeți și singuri, foarte rău!

– Știi ce, Lazăre! – ziseră mai departe lăutarii, – noi pînă acuma am cîntat frăține-tău, iar acuma voim să-ți cîntăm și ție, doară-ți mai trece din cea durere și suferință!

– D-apoi bine, cum să-mi cîntați, că eu n-am cu ce vă plăti!

– Noi îți vom cînta și așa degeaba, pentru că tu, cînd erai sănătos și bogat, nu o dată ne-ai dat de cîștigat!

Și cum rostiră cuvintele acestea lăutarii deauna și începură a-i cînta.

Auzind bogatul că lăutarii cîntă, a ieșit afară să vadă cui îi cîntă. Și văzînd el că-i cîntă lui Lazăr, a început a-și bate joc de dînșii și a le zice:

– Halal de voi!... știu că v-ați aflat omul cui să-i cîntați! Nu vedeți că-i sărac lipit pămîntului?... cu ce să vă plătească? ... doară să vă dea niște bube, că alta n-are ce vă da!...

Însă lăutarii nu-i băgară cuvintele în seamă, ci cîntară mai departe!

Lazăr, după ce au gătit de cîntat, le mulțami din toată inima și apoi, luînd un pumn de coji de pe bubele sale, cari le avea de mai nainte strînse în poala cămeșii, și dîndu-le, zise:

– Să nu vă fie cu supărare și bănat, primiți drept răsplată această spuză de pe bubele mele, că alta n-am ce să vă dau!

Lăutarii nu știau ce să se facă de rușine, dar n-au zis nimic, luară cojile și se porniră apoi mai departe cu gîndul că îndată ce vor ieși în drum, să le arunce jos. Însă cînd ajunseră în drum și voiră să arunce cojile căpătate, văd, spre cea mai mare mirare a lor, că acestea s-au prefăcut în galbeni. Și văzînd ei aceasta, pe cît de tare erau mai nainte îngrijați ca să nu se umple și ei de podoaba ce o avea Lazăr, pe atît de tare se bucurară acuma; și de bucurie mare s-au dus să cînte și soției lui Lazăr.

• Soția lui Lazăr însă, cum îi văzu că vin, se răsti cătră dînșii și-i întrebă, zicînd:

– Cine v-a trimis și ce căutați la mine?

– Am cîntat lui Lazăr, soțul dumitale, și el ne-au dat pentru aceasta cite-un pumn de galbeni, și acuma am venit să-ți cîntăm și dumitale! – răspunseră lăutarii.

Și cum rostiră cuvintele acestea, se puseră și-i cîntară și ei vreo cîteva cîntece, și apoi, fără să mai aștepte vreo plată sau mulțamită, se duseră în treabă-și.

Soția lui Lazăr, cum au sfîrșit lăutarii de cîntat și se duseră de la dînsa, ce-i plesnește prin minte? ... se pune și face de mîncare, se îmbracă frumos, ia mîncarea ce a făcut-o și, ducîndu-se cu dînsa unde era Lazăr, i-o dete acestuia s-o mănînce, zicînd:

– Na, mănîncă și te satură!... tu zici că n-ai bani, iar lăutarilor ai de unde să le dai galbeni ca să-ți cînte, mie însă nu!

– Eu le-am dat bube, iar nu galbeni! – răspunse Lazăr.

– Bine!... zise mai departe nevasta minioasă – dacă-i așa, cum spui, atunci să știi că de acuma nu mai vin mai mult să-ți aduc de mîncare, căci de azi înainte te părăsesc pentru totdeauna și mă mărit!

– Despre mine – zise Lazăr – mărită-te sănătoasă, că eu nu te opresc, dar la una totuși te fac luătoare de seamă: cînd te vei porni cu noul tău mire din ogradă, să-ți faci cruce în cele patru părți ale pămîntului, adecă la răsărit, apus, amiază și mieznoapte, și apoi să te pornești!

După aceasta se despărțiră. Lazăr se duse ca să-și caute de nevoile sale, iar soția sa se întoarse acasă și aștepta cu nerăbdare să-i vie iubitul.

Iată că nu mult după aceasta sosește și iubitul ei într-o trăsură cu șase cai, și cum sosește zice:

– Haide!... sui în trăsură, că de acum ești a mea!

Nevasta, văzînd cît e de tînăr și cît de frumos i se șade ca mire, nu stete mult pe gînduri, ci se sui iute în trăsură, uită însă în graba cea mare să-și facă cruce, după cum a fost învățat-o Lazăr.

N-a apucat însă bine a se urca și a se așeza în trăsură, și caii prinseră a fugi așa de repede că nu se vedeau satele și orașele de iuțea cea mare cu care fugeau.

Văzînd ea cît de iute fug caii, își aduse abia acuma aminte de cuvintele lui Lazăr și începu a-și face cruce. Și cum își făcu ea cruce, se trezi deodată în

niște ținuturi străine, unde nu fusese niciodată în viața ei, iar căruța și iubitul se făcură deodată nevăzuți, ca și când ar fi intrat în pământ.

Se vede că tînărul cu care se iubise și voia s-o ia de soție, nu era om ca toți oamenii, ci însuși Dracul în chip de om. De aceea, cît a mers ea în cinci sau șase minute, i-au trebuit trei ani de zile ca să se întoarcă înapoi.

În răstimpul acesta însă, pînă cînd s-a întors ea, Lazăr a murit, și nu l-a mai aflat.

Iar înainte de moarte, zise Lazăr către frate-său:

– Frate! Fie-ți milă de mine!... teme-te de Dumnezeu și de moarte și nu mă lăsa să mor!

Iar bogatul zise:

– Eu nu mă tem de Dumnezeu și de Moarte nici atîta, pentru că eu am grații de fier la ferești și ușa încă mi-i tare, n-are pe unde intra și veni Moartea la mine!... Și-apoi chiar și dacă ar și veni, eu am pușcă și-o împușc!...

– Bine! bine – zise Lazăr – fie și-așa cum crezi și spui tu!

Și rostind cuvintele acestea, slăbi și-și dete sufletul.

Și cum a răposat Lazăr, îndată s-au făcut doi stilpi de luminări din cer și pînă-n pământ, și venind ingerii, i-au luat sufletul și i-l-a dus în rai.

Nu mult timp după aceasta muri și bogatul, și venind dracii, îi arseră mai întîi toată averea, de nu se alese numai scrum și cenușe dintr-însa. Iar după aceasta un drac, înfigînd o furcă în coastele bogatului, îl luă pe sus ca pe un snop și astfel îl duse în iad, și cînd au ajuns și l-a izbit în fundul iadului, tot iadul s-a cutremurat.

Însă bogatul, fiind gras, trăit foarte bine pe pământ, cînd a fost izbit a sărit ca o minge în sus și a ieșit deasupra celorlalte suflete, cari se aflau de mai nainte în iad. Și stînd el deasupra și uitîndu-se în toate părțile, vede pe frate-său în rai, și cum îl vede îi zice:

– Lazăre! Lazăre! fii bun și roagă-te lui Dumnezeu ca să mă ierte și să mă scoată din vîpaia în care mă aflu, căci de-acuma n-oi mai face mai mult ceea ce am făcut. Și dacă nu voiești tu să-l rogi, zi-i Morții ca aceasta să se puie pentru mine pe lîngă Dumnezeu ca să se îndure de mine și să nu mă lase aici ca să mă chinuiesc!

– Tu singur ai zis că nu-i Dumnezeu, iar de Moarte că nici nu-ți pasă, deci ce mă mai rogi acum pe mine ca să mă pun eu pe lîngă cine nu-i și pe lîngă aceea de care nici nu-ți pasă!

– Lazăre! – zise mai departe bogatul – dacă nu vrei să te rogi pentru mine, apoi udă-ți degetul în apă și picură-mă măcar o dată, că tare ard!

– Dar tu mie ce bine mi-ai făcut pe pământ ca să-ți fac și eu binele ce mi-l ceri acum! ... Cum ți-a fost fapta, așa ți-i acum și răsplata!...

Și cum rosti Lazăr cuvintele acestea, bogatul se cufundă înapoi în iad și mai mult nu mai ieși deasupra.¹

NOTE

1. Din Bosanci, com. de Trofin Crupă și Partenie Damian, stud. gimn.

III. LAZĂR DIN VITANIA

Despre Lazăr din Vitania, fratele Martei și al Mariei cel de patru zile mort, care a fost înviat de Domnul nostru Iisus Hristos, n-am aflat pînă acumă nimic alta, fără numai următorul cîntec de stea, care l-am auzit în anul 1874, pe cînd eram încă teolog, de la o româncă din Poiana Stampii sau Pilugani, sat în munții Bucovinei, ținutul Dornei:

Viftanie, frumos nume,
Poți să te lauzi în lume
C-a dobîndit omul bine
Cu trei raze dintru tine,
5 Trei raze de resmarac,
Le-a primit Domnul cu drag.
Smirna-Chira numele
Arde ca luminele,
Ziua, noaptea, ne-ncetat
10 Viu lumea o luminat.
Ce luminează să-ngrăiesc
Numele lor să-l gădesc?
Sînt trei frați din doi părinți,
Cu bun nume-mpodobîți:
15 Lazăr, Marfa și Maria
Din satul din Viftania.
Domnul făcînd o minune
Luă pe Lazăr la sine
Și-l duseră la mormînt
20 Și-l puseră în pămînt.
Iară după patru zile
Domnul făcător de bine
Călători cale bună
Cu-apostolii dimpreună,
25 Pîn-la Marfa și Maria,
Pînă-n satul Viftania.
Da ele, cînd l-au văzut,
La picioare i-au căzut

Și plîngînd plîns mare
30 Uda sfintele picioare
Și cu lacrimi se ruga,
Lui Iisus așa zicea:
– Doamne, prea dulcele nostru,
A murit fratele nostru!
35 – Nu-i mort Lazăr, numai doarme,
Și iarăși vrea să se scoale!
– Știm, Doamne, că s-a scula
Cînd toți morții-or învia!
Da Iisus a întreat:
40 – Unde-i Lazăr îngropat?
La mormînt s-au adunat,
Iisus tare s-a rugat,
Pe Lazăr de l-a sculat:
– Lazăre, mai ieși afară
45 Și mai ieși la lume iară!
Lazăr, cît l-a auzit,
El îndată c-a ieșit,
Tot cu giulgiuri învîlit.
Treizeci de ani a trăit,
50 Dar în lume n-a mai ris,
Aducîndu-și el aminte
De-a iadului munci cumplite.
Slava Domnului să fie
Pe la toți cu bucurie
55 Și nouă de veselie!

După cît îmi este mie însă cunoscut, chiar și cîntecul acesta nu este un product al poporului, ci el e un product de origine cărturărească, care abia mai pe urmă a intrat în sinul poporului.

Iată și originalul acestui cîntec, după care cred eu că s-a răspîndit în popor:

Viftania, frumos nume,
Se poate lăuda-n lume
C-au dobîndit omul bine
Cu trei raze dintru tine:
5 Trei raze de rozmaragd

Au primit Domnul cu drag.
Rozmarad e numele
Și alți ca luminile.
Ziua, noaptea, ne-ncetat
10 Luminează ne-ncetat.

Sunt trei frați din doi părinți
Cu bun nume-mpodobiți:
Lazăr, Marta, Maria,
Din satul Viftania.
15 Din cetate tot dorea
În toată vremea pururea
Cum să se învrednicească
Și lui Hristos să-i slujească.
Făcu Domnul o minune,
20 Luă pe Lazăr din lume,
Și-l duseră la mormînt
Și-l îngropară în mormînt.
Iară după patru zile,
Domnul făcător de bine,
25 Călătorind cale bună,
Cu ucenici dimpreună,
Pînă la Viftania,
La Marta și la Maria,
Iar ele dacă-l văzură,
30 Chiar la picioare căzură,
Plîneră mare plînsoare,
Udînd sfintele picioare,
Și atunci plîgînd iale
Au grăit cu mîngăiere:
35 – Dacă ai fi fost de față,
Lazăr ar fi în viață!

O variantă:

Viftania, frumos nume,
Poate-se lăuda-n lume
C-au gîndit omului bine
Tot trei raze dintru sine,
5 Trei raze de Agmărag,
Le-au primit omul cu drag.
Marac le-au zis numele,
Că ard ca luminile.
Sunt trei frați din doi părinți,
10 Cu bun nume-mpodobiți,
Lazăr, Marta, Maria
Din satul Viftania,
Care ne-ncetă dorea,
În toată vremea, pururea,
15 Cum ei să se-nvrednicească
Ca Domnului să slujească.
Făcu Domnul o minune,
Chemă pe Lazăr la sine
Și-l duseră la mormînt

Atunci Domnul a-ntrebat:
– Unde-i Lazăr îngropat?
Iar dacă l-au arătat
40 Cătră mormînt s-au plecat,
Jidovii s-au adunat
Să vadă lucru minunat.
Pe cel ce l-au îngropat
C-un cuvînt l-au înviat.
45 – Vină, prietino, afară
Și mai ieși la lume-afară!
Atunci Lazăr s-a sculat,
Pe surori le-au mîngăiat.
Fiind patru zile în iad
50 Tare s-au fost spăriat;
Ce au văzut întru sine
N-au putut spune la nime,
Făr'cu lacrimi încurcat
Puțintel au cuvîntat
55 Pînă iarăși s-a mutat
În raiul cel desfătat.
În cetatea cea frumoasă,
O, cită-i de luminoasă!
O, milostive Doamne sfinte,
60 Adu-ți și de noi aminte,
În rai ne învrednicește,
Cu Lazăr ne sălășluiește.¹

20 Și-l îngropară-n pămînt.
Iar după patru zile,
Domnul făcător de bine
Călători cale bună,
Cu ucenicii-mpreună,
25 Pînă la Viftania,
La Marfa și Maria.
Ele, dacă îl văzură,
La picioare îi căzură,
Plîneră mare plînsoare,
30 Udînd sfintele picioare,
Și așa grăiră ele,
Fiind cuprinse de jele:
– O, Hristoase, Domnul nostru,
Au murit fratele nostru,
35 Iar tu de-ai fi fost de față
Lazăr ar fi cu viață.
Și Iisus a întrebat:
– Unde-i Lazăr îngropat?

Și cu mare sîrguință
40 I-au mers pînă la gropiță.
Cînd la mormînt au ajuns,
Ochii-au rădicat în sus:
– Părintele meu ceresc,
Eu ție îți mulțămesc,
45 În toată vremea har ți-am dat,
Pururea m-ai ascultat!
După ce au cuvîntat,
Cu glas mare au strigat:
– Vino, Lazăre, afară
50 Și mai ieși la lume iară!
Atunci Lazăr s-a sculat,
Pe surori le-au mîngăiat,

Și ce-au văzut întru sine
N-au putut spune la nime
55 Pînă la Viftania,
La Marfa și Maria.
Și a mai trăit cu ele
Spre mai mare mîngăiere
O viață îndelungată,
60 Dar n-a ris niciodată.
Pururea de rai gîndea,
Cu mare grijă trăia,
Cum el să se-nvrednicească,
Ca iarăși să-l dobîndească.
65 Și de-acum pînă-n vecie,
Oh, Hristoase, slavă ție!²

NOTE

1. *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, Buc., an. I, vol. II, 1883, p. 326-327.
2. *Cărțile sateanului român*, an. XI, cartea IV, Blaj, 1886, p. 59.

IV. LĂZĂRELUL

În unele localități din Muntenia, și cu deosebire prin suburbiile Bucureștilor, este datină ca în Simbăta lui Lazăr sau a Floriilor să umble cîte 3-5 copile din casă în casă și să cînte pe o arie monotonă un fel de cîntec, care descrie moartea nefericită și înmormîntarea unui june anume Lazăr.

Această datină se numește Lăzărel sau Lăzărică, iar acțiunea ei a umbla cu Lăzăriță sau cu mireasa.

Una dintre copilele cari s-au decis a umbla cu Lăzărița, și anume cea mai tînără și mai frumușică, cum s-a făcut ziuă, se îmbracă în costum de mireasă, adică în alb, cu beteală pe cap și cu floare de lămîiță în păr, peste care aruncă apoi un gaz de mătăasă albă, sau, dacă e mai sărmană, un bariș, mai pe scurt cu tot alaiul pitoresc al unei mirese fecioare; iar celelalte, 2-5 la număr, se îmbracă simplu, ca și în toate zilele.

După ce s-au îmbrăcat în chipul cum s-a arătat, se pornesc pe la case. Și cum au ajuns la o casă și sînt primite, se postează dinaintea ferestrelor într-un cerc, și fetița îmbrăcată ca mireasă, care se numește Lăzăriță, prinde a se preumbla printre celelalte cîte doi-trei pași înainte și cîte doi-trei pași îndărăt, fără a rosti vreun cuvînt, iar tovarășele sale, numite cîntătoare¹, încep a cînta următorul cîntec, care descrie moartea nefericită a lui Lazăr, adică cum a cerut acesta mamei sale să-i facă azimă și ea n-a voit, cum a plecat apoi cu oile la pădure, cum s-a suit pe o cracă de copac ca să scuture frunze oilor, și apoi cum, bătînd vîntul, craca s-a rupt, a căzut jos și, podindu-l sîngele pe nas și pe gură, a murit, iar surorile sale, trei la număr, vîzînd

că nu mai vine cu oile, s-au dus să-l caute și aflindu-l mort l-au adus acasă, l-au scăldat în lapte dulce și apoi l-au înmormîntat:

Lazăr mă-sa l-a făcut,
Lazăre, Lazăre!²
La o mare
Sărbătoare,
5 Lazăre, Lazăre!
- Scoală, maică, măicușoară,
De-mi fă albă turtișoară!
Mă-sa degrab' s-a sculat,
Pe ochi negri s-a spălat
10 Și lui Lazăr ce i-a dat?
Mina mă-si-a sărutat.
Oițele au pornit,
Oițele-au flămînzit.
La pădure mi-a plecat,
15 Mugur verde-a scuturat
Mieilor
Și oilor.
Vînt de vară mi-a bătut,
Copaciul s-a cletinat:
20 Din copaciu că mi-a căzut,
Sîngele l-a podidit
Și pe nas și pe guriță...
Lazăr avea trei surori,
Trei surori pe trei cărări:

O variantă a acestui cîntec sună precum urmează:

Fecior mă-sa că-și avea,
Lazăre,
Și cu drag mi-l îngrijea,
Lazăre,
5 Pină mare că-l făcea,
Lazăre.
Simbătă de dimineață,
Cînd e anul cu dulceată,
Pe ochi negri s-a spălat,
10 În pădure mi-a plecat
Și-n copaciu că s-a urcat,
Ramura s-a cletinat,
Feciorelul mi-a picat:
Sînge roșu că i-a dat
15 Și pe nas și pe guriță,
Și i-a curs pe chiculiță.
Are Lazăr trei surori,
Trei surori pe trei cărări,

25 A mai mare
Mai domoală,
A mai mică
Mai voinică.
L-au cătat pîn' l-au găsit
30 Pe mini dalbe l-au adus
'n lapte dulce l-au scăldat
'n lapte dulce cu juniță.³
Sus pe masă mi l-au pus
Și frumos mi l-au gătit
35 Cu-antiriu de cununie
Și cu briu de salomie⁴.
Și lăturile-au vărsat
Sub umbrar'ulucilor
În calea voinicilor,
40 Unde-i dragul fetelor,
În mărul bătrînilor,
În ardeiul grecilor,
În piperul sîrbilor⁵,
În vinul boierilor,
45 În jimbla cucoanelor,
La anul
Și la mulți ani!⁶

Dimineața pînă-n zori,
20 Cată-l de cite trei ori.
Mort pe Lazăr de-l găseau,
Tot pe brațe-l ridicau,
Acasă că-l aduceau,
Cu lăcrămi calde-l stropeau,
25 Cu flori mi-l împodobeau
Și pe masă-l așezau,
După ce-n lapte-l scăldau,
În foi de nuc l-înfășiau,
Și laptele că-mi vărsau
30 Tot subt umbra nucilor,
În calea voinicilor,
În pofida fetelor,
În ciuda nevestelor,
În tîmîia babelor,
35 În ardeiul sîrbilor,
În piperul grecilor.

La biserica de din vale,
Se aude-o mare jale,
Că mi-l plîng surorile
40 Cu toate plînsorile,
De-neacă inimile.
Dar mai mult cine mi-l plînge
Vărsînd lacrimi cu sînge?
Fată mare logodită,

A doua variantă, care ne spune că Lazăr, suindu-se pe o cracă subțire și tăind-o singur cu securea, anume ca să cadă cu el și să moară, sună așa:

Lazăr mă-sa l-a făcut,
Lazăre, Lazăre;
Cum l-a făcut, l-a pierdut,
Lazăre, Lazăre;
5 Lazăr mi s-a minicat,
Dimineață s-a sculat,
Pe ochi negri s-a spălat,
Toporașiul mi-a luat,
În pădure mi-a plecat,
10 Ca să taie mugurași
Oilor
Și mieilor.
Copaciul s-a cletinat,
Lazăr de sus mi-a picat;
15 Sîngele l-a podidit
Și pe nas și pe guriță.
Lazăr are trei surori,

A treia variantă:

Simbătă de dimineață,
Lazăre,
Lazărel mi s-a sculat,
Lazăre,
5 Pe ochi negri s-a spălat,
O secure și-a luat,
La pădure mi-a pornit
Și-n copaciu mi s-a suit.
Ramura nici c-a tăiat,
10 Trunchiul mi s-a cletinat,
Lazăr jos că mi-a picat.
Sîngele l-a podidit
Și pe gură și pe nas,
Mort pe iarbă c-a rămas.
15 Are Lazăr trei surori:
Trei surori pe trei cărări,

45 Cu toată zestrea gătită,
Cu pernițe prinse-n ace
Și mai mari și mai boboace;
Cu perdele prinse-n cuie
Și-n ferestre cu gutuie.
50 La anul și la mulți ani,
Cu bine, cu sănătate!⁷

Trei surori pe trei cărări:
A mai mare
20 Mai domoală,
A mai mică
Mai voinică.
'n lapte dulce l-a scăldat,
Sus pe masă l-așezat,
25 'n foi de nuc l-a înfășat,
Lăturile le-a vărsat
În calea voinicilor,
În piperul grecilor,
În ardeiul sîrbilor,
30 În jimbla cucoanelor,
În franzela doamnelor,
În vinul boierilor.
La anul și la mulți ani!⁸

L-au cătat pîn' l-au găsit
Și cu lăcrămi l-au jelit.
Pe mini dalbe că l-au dus
20 Și pe masă mi l-au pus
'n lapte dulce l-au scăldat,
'n foi de nuc l-au înfășiat,
'n haine noi l-au îmbrăcat.
Iar lăturile-au vărsat
25 Pe sub umbra nucilor,
În calea voinicilor,
În panglica fetelor,
În ardeiul sîrbilor,
În piperul grecilor,
30 În tîmîia babelor.
De la Belu⁹ mai la vale
Se aude-o larmă mare

De boieri și de cucoane,
C-a murit o fată mare:
35 Fată mare, logodită,
Și cu zestrea pregătită,
Pentru Lazăr podobită,
Cu perdele prinse-n cuie,

La ferestre cu gutuie;
40 Cu perdele prinse-n ace,
La ferestre cu boboace.
La anul
Și la mulți ani!¹⁰

A patra și cea din urmă variantă sună precum urmează:

Simbătă de dimineată,
Lazăre,
Lazăr din pat s-a sculat,
Lazăre,
5 Pe ochi negri s-a spălat,
La icoane s-a-nchinat,
Toporașul a luat,
La pădure mi-a plecat,
În copaciu mi s-a urcat,
10 Copaciul s-a clătinat
Iar Lazăr jos a picat,
Singele l-a podidit
Și pe nas și pe guriță.
Avea Lazăr trei surori,
15 Trei surori pe trei cărări,
L-au cătat pîn' l-au găsit,
'n lapte dulce l-au scădat,
'n foi de nuc l-au înfășat,

Lăturile le-au vărsat
20 Subt umbrarul nukului,
În calea voinicului,
În ardeul sirbilor,
În piperul grecilor,
În panglica fetelor...
25 De la Belu mai la vale
S-auzit un zgomot mare
De boieri și de cucoane,
C-a murit o fată mare,
Fată mare, logodită,
30 Cu toată zestrea gătită,
Cu perdele prinse-n ace,
Parc-ar fi niște boboace,
Cu perdele prinse-n cuie,
Parc-ar fi niște gutuie.
35 La anul și la mulți ani!¹¹

Acesta e cîntecul lui Lazăr și variantele sale cîte-mi sînt mie pînă acuma cunoscute.

Femeile de prin mahalaua Bisericii Sărace din București însă istorisesc cu totul altfel povestea lui Lazăr de cum reiese din cîntecele reproduse.

Zice-se adecă că Lazăr era mititel.

Într-o zi scîncea, cerînd mamei sale să-i facă plăcintă. Mamă-sa torcea la gura sobei.

Lazăr se ducea la dînsa, o întindea de mînă ca să se scoale să-i facă plăcintă, iar dînsa îl respingea și cu mîna și cu vorbe bune, împăciuitoare.

Lazăr se îndirjea mai rău: plîngea, se trîntea de pămînt, pînă ce se trînti în fusul pe care mama sa îl scăpase din mînă.

De aci încolo povestea e la fel, cu surorile, cu scăldatul etc.¹²

Copilele sau fetele cari umblă cu Lăzărița sînt de obicei de o vîrstă mai mică, și anume de la 6-12 ani. Și ele umblă adeseaori în grupe numeroase, ca și colindătorii la Crăciun. Iar după ce și-au isprăvit cîntecul, primesc de la cei de casă, drept răsplată că le-au cîntat, vreo cîteva ouă sau vreo cîțiva golo-gani.¹³

Datina descrisă pînă aci e uzitată și la aromânii din Peninsula Balcanică, care o numesc Lazar și la cari se face, ca și în Muntenia, în ajunul Duminicii Floriilor, tră vaiu.

În această zi fetele aromânce pînă la etatea de 12 sau 15 ani, după ce se îmbracă în haină de sărbătoare, iau cîte un coșuleț în mînă și pornesc de cu dimineată, colindînd din casă în casă și cîntînd următorul cîntec:

Lazăre,
Păzare,
Cînd va z-vîină Păștile?
– Mine,
5 Poimîne,
Alantă duminică,
Fățile s-cuminică,
Afendul dă toacă,
Priftăsa s-inclîină.
10 Cu pescul tu firină,
Astară veară hîarte,
Poimîne ăuă aroși

Sau:

Lázăre,
Pazare,
Cînd va z-vîină Păștile?
– Mine,
Poimîne,
Duminică alantă.
Fétile va z-gîăcă
Mași ațéă nîică
Laăa z-dinîică

Sau

Lazăre,
Păzare,
Cînd va z-vîină Păștile?
– Mine
Poimîne
Ėa-le, Ėa-le, dupu ușe
Cu nîelu di gușe.

Lazăre,
Nefericitule,
Cînd vor veni Păștile?
– Mine,
Poimîne,
Cealaltă duminică
Fetele se cuminică,
Preotul toacă,
Preoteasa se-nchină
Cu peștele-n fărînă,
De seară cu verzi fierte,
Poimîne ouă roșii.

Lazăre,
Pazare,
Cînd vor sosi Păștile?
– Mine,
Poimîne,
Duminica cealaltă
Fetele vor juca,
Numai cea mică
Biata se va dumica.¹⁴

Coșulețul ce-l duc în mînă este îmbrăcat în flori naturale pe cari fetele le adună în ajun de prin vîi și livezi, mergînd mai multe împreună și cîntînd diferite cîntece pe tot timpul culesului. Aceste flori sînt păstrate în apă cu îngrijire pînă în ziua următoare.

Se cere totodată ca fetele înseși să-și împodobească coșulețul.

La fărșeroate, fetele, după ce se adună mai multe la un loc, iau un *malîu*, lemn cu care se bat hainele de lînă la spălat, și-l îmbracă în haine de voinic, sau de băiat. Ele caută să-l facă cît se poate de frumos. Apoi una dintre ele îl poartă în brațe și cu el merg din casă în casă, cîntînd pe Lazare – pazare și

povestind în glumă, – altădată poate în serios, – cum frumosul Lazăr a fost omorât, împușcat sau strâpuns de vreo fiară sălbatică, pe când păștea turma în pădure, sau invocând diferite alte motive.

Fata, care îl poartă în brațe, când intră în casa cuiva, face pe întristată, dacă este vreuna mai glumeață și care nu se rușinează, fiindcă cei care primesc pe Lazarine – așa se numesc fetele cari umblă cu Lazăr – o tachinează, zicându-i că frumos mire și-a ales, făcând aluziune la *malilu* din brațe-i. Apoi îi mai spun: tóra malilu s-nîinti cu un gioni aleptu, acumă cu *malilu* și la anul cu un făt-frumos, și altele de acestea.

Pentru aceasta fetele aleg o fată mai mică, care n-ar avea vîrstă de măritat, ca să poarte *malilu*, și pe care prin urmare să nu o atingă așa direct urările, ca și împunsăturile glumeților.

Aromânii din Tesalia obișnuiesc a face o păpușă, care reprezintă un băiat și pe care o poartă de mină două fete sau doi băieți, fiindcă aci umblă și băieții cei mici cu Lazarul.

Fiecare Lazarină sau Lazarin poartă cîte un coșuleț cu flori naturale.

La Vlaho-Clisura umblă singură fiecare fată.

Iar celor ce umblă de-a Lazăr li se dau ouă, fructe și uneori bani.

Obiceiul acesta este practicat în Peninsula Balcanică, în toată splendoarea sa, mai cu seamă de către țigăncile turcoaice.

Acestea se îmbracă cu flori la cap, pe corp, și apoi cîte 3-4 umblă din casă în casă. Una dintre ele, cea mai bătrînă, cîntă cu daireaua și din gură, pe cînd celelalte două sau trei dansează, avînd pe piept și pe cîngătoare diferite obiecte sunătoare, asemenea celor atîrnate de călușari de-a lungul piciorului.

Cele din Bitolia cîntă, în limba țigănească, românească, turcească și mai des în cea bulgărească, pe la creștini.

Desigur că țiganii au împrumutat obiceiul acesta de la popoarele creștine din Peninsula Balcanică.

Ele se numesc Lazarchii, Lazareti și Lazarini.

Li se dă bani sau pîne și orice pofteste fiecare.

Tot așa de răspîdit este obiceiul acesta și printre bulgarii și grecii din Macedonia și Tesalia.

În unele orașele aromânești însă acest obicei nu se practică deloc.¹⁵

„Tema recitativului, după cum observă dl.G.Dem.Teodorescu, este moartea nefericită, chiar din prețuia nunții, a tînărului Lazăr, a cărui mireasă e reprezentată printr-o copilă, spre a înduioșa mai mult pe spectatori.”¹⁶

Din descrierea de mai sus a acestui obicei la românii din Muntenia și din colindele referitoare la Lăzărel, se vede o mare asemănare cu Lazărul aromănesc așa cum se practică la fărșeroți, căci în colindele românești despre Lazăr se povestește că Lazăr, cerînd mamei sale să-i facă azimă și aceasta nevoind, el a plecat la pădure cu oile, s-a suit pe o cracă, ca să scuture frunze oilor, dar bătînd vîntul tare, craca s-a rupt, sau, că s-ar fi strâpuns cu fusul, pe care mama sa îl scăpase din mînă.¹⁷

NOTE

1. G.Dem.Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 202; com. de dl. P. Dulfu, prof. în București.

2. Refrenul *Lazăre* se repetă după fiecare vers.

3. Poate că e a se înțelege *jintiță*.

4. În alte variante se zice *colilie*.

5. Inversiune populară, căci ardeul aparține, ca o cultură proprie și ca plantă de predilecție, mai mult sîrbilor, iar piperul grecilor.

6. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 204.

7. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 205-206.

8. *Ibidem*, p. 204-205.

9. Numele unui cimitir din București.

10. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop.*, p. 205.

11. Com. de P. Dulfu și culeasă în suburbia Foișorul din București în 26 martie 1896.

12. G. Dem. Teodorescu, *op. cit.*, p. 202-203.

13. Com. de dl. P. Dulfu.

14. Adecă se va rupe de plinset.

15. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 733-736.

16. G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare*, p. 203.

17. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 736 și G. Dem. Teodorescu, *loc. cit.*

V. MOȘII DE FLORII

Se zice că în vremea de demult o femeie avea un băiat, și băiatul acela se numea Lazăr, și era slab și dorea să mănînce plăcinte.

Însă mama lui n-avu cînd să facă și să-i dea plăcinte de mîncat, și Lazăr muri de dorul plăcintelor. Și ziua în care a murit el era o zi de sîmbătă.

Mama lui, văzînd aceasta, se întristă și începu a plînge și a zice:

– Să nu fie iertată de Dumnezeu femeia aceea care nu va face în sîmbăta lui Lazăr plăcinte!

Și de atunci fac femeile totdeauna în sîmbăta lui Lazăr plăcinte.¹

Însă plăcintele ce le fac ele nu le fac numai pentru sine și pentru familianții lor, ci cele mai multe dintre dînsle le fac pentru cei sărmani, cari nu sînt în stare a-și face singuri plăcinte, și acelora le trimit apoi ca moși de sufletul morților, care așteaptă în ziua aceasta la poarta raiului.²

Și Moșii aceștia se numesc Moși de Florii, una pentru că cad nemijlocit înainte de Florii și al doilea pentru că ei se trimit celor sărmani, și cu deosebire unde sînt copii mici, nu numai în sîmbăta lui Lazăr, ci și în ziua de Florii.

În multe comune din Bucovina însă nu se trimit în aceste două zile numai plăcinte ca moși, ci și alte obiecte.

Așa, bunăoară, în satele Buninți și Frătăuțul Nou este datină de a se trimite pe la case cîte o ulcică plină cu miere, deasupra gurei cu un colac sau franzolă iar la toartă cu o lumină lipită.³

Româncele cele mai cu stare din unele părți ale Transilvaniei, precum bunăoară cele din comuna Reteag, fac în această zi niște pînișoare de grîu împletite în forma spiralelor de la orologiu. Pînișoarele acestea, cari au mărimea cam de două ouă⁴ de prescură lipite laolaltă, sau ca două jemple⁵ cîte de doi bani, se numesc florii singlorie. Floriile acestea le dau apoi băieților săraci din vecini de sufletul morților.

De regulă cheamă cite un băiat din casa unde vor să trimită florii, și-l întreabă:

– Cîți frați sau cîți copii sînteți?

Băiatul întrebat spune 2-3-4-5, adică cîți sînt, iar muierea care l-a chemat îi dă apoi atîtea florii cîți copii sînt ei la părinți, ba uneori cite două pe deasupra pentru mama sa și tată-său, iar dacă sînt în acea casă și moșnegi, trimite și pentru aceia cite o floare.⁶

În Banat este datină ca în toate casele să se coacă atîtea pîni de grîu, cîți membri are familia, dar pînilor nu sînt de una și aceeași mărime, ci variază conform etății membrilor de familie. Aceste pîni se împletesc din aluat de grîu cu multă grijă și pe deasupra se înfrumusețează cu cununi, cruci, ori alte figuri tot din aluatul acela.⁷

În fine, atît în Transilvania cît și în Banat, este datină de a se pune în această zi apă și salcă verde sau alte ramuri verzi la crucile și pe mormintele morților.⁸

În Dobrogea este obiceiul de a se aduna în Simbăta lui Lazăr trei fete mici ca de 12 ani, dintre cari una se împodobește pe cap cu tel (beteală), făcîndu-se că este mireasă, a doua se leagă la cap cu un tulpă și a treia ține un pîner cu ouă în mînă; astfel merg apoi pe la case și dau ouăle de pomană.⁹

NOTE

1. Din Tereblecea, dict. de Maria Lunca și com. de P. Scripcariu; și din Liuzi, dict. de Maria Ștefănescu și com. de Dim. Bondariu.

2. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de Vas. Rusul și com. de Const. Ureche.

3. Com. de Vesp. Corvin și Vesp. Reuț.

4. Ouă = bobite.

5. Jemle = jemne – franzole – bulci.

6. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

7. Manguica, *Calend. pe an. 1883*.

8. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; Manguica, *Calend. cit.*

9. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, pag. 25.

VI. FLORIILE

Sub cuvîntul Florii și Duminica Floriilor, după cum se spune pretutindene în Bucovina, sau Duminica Florilor și Staurile Florii, după cum se spune în unele părți din Transilvania, precum bunăoară în comuna Reteag¹, ori Staurile Florilor, după cum se spune în comuna Văleni din Moldova², se înțelege duminica cea de pe urmă din Păresimi sau Postul mare.

Ea se numește, după unii, Florii și Duminica Floriilor sau și Duminica Vlăstărilor, de aceea pentru că poporul a întîmpinat pe Domnul nostru Iisus Hristos, cînd a intrat ultima oară în această duminică în Ierusalim, cu ramure de finic precum și cu alte flori.³

După alții se numește Duminica Floriilor de aceea pentru că în această zi se scot pretutindenea la toate bisericile sălcii de se sfințesc⁴, precum și pentru

aceea fiindcă din ziua aceasta începînd înainte încep toți pomii și toate florile a înmuguri și a înflori.⁵

Și iarăși după alții pentru că în această zi se umple ciubărașul cu florile, adică cu fiertura scoarței de pădureț, a sovîrvului și a frunzelor de pădureț, cari servesc spre înflorirea ouălor pentru Paști.⁶

Afară de sfințirea și împărțirea mișoarelor, despre cari vom vorbi mai pe larg în capitolul ce urmează, se mai observă în ziua de Florii încă și alte datine și credințe, și anume:

Pe la 12 ore de noapte spre Florii, fierb apă cu busuioc și cu fire de la canafurile ce se află la prapuri și pe cari le fură la vreo înmormîntare a unei fete mari.

După aceea, în ziua de Florii, iau ele și se spală cu această apă pe cap, ca să aibă păr frumos și să strălucească ca firele de la prapuri și să fie plăcute ca și cum se bat flăcări după busuioc.

După ce au făcut aceasta, toarnă apa ce a rămas la rădăcinile unui păr, rostind următoarele cuvinte:

– Cum îi părul cînd îi înflorit de frumos, așa să fiu și eu de frumoasă; cum se uită oamenii la un păr înflorit, așa să se uite și la mine!

Mai cred că cel ce se cuminecă în ziua de Florii, înainte de a se apropia de preot ca să se cuminece, ori ce va gîndi în acel moment⁷, Dumnezeu îi va îndeplini dorința.

În ziua de Florii e bine să se culeagă tot felul de flori de primăvară și să se ducă la biserică, pentru că aceasta e ziua florilor.

Cum va fi în ziua de Florii, așa va fi și în ziua de Paști.⁸

În unele părți din Muntenia nici un om nu se spală pe cap în ziua de Florii, nici nu se rade, de frică că înfloare (albește) ca pomii.⁹

Românii din Banat, din contră, zic că nu e iertat a se spăla pe cap în săptămîna Floriilor, ca să nu încărunească.¹⁰ În ziua de Florii însă își spală capul cu apă descîntată, anume ca să le crească și să li se conserve părul. Iar după ce s-au spălat, toarnă apa la rădăcina unui păr altoit.¹¹

În Muntenia, în Duminica Floriilor se începe și scrînciobul sau dulapul pe la locuri cu verdeață și ține în fiecare duminică cu cele trei zile ale Sf. Paști pînă la Înălțare (Ispas) și se face horă mare, mese întinse și cu ciocnire de ouă roșii.¹²

În fine, merită a fi amintit și aceea că în ziua de Florii e pretutindenea, în toate țările locuite de români, datină ca să se mănînce pește.¹³

NOTE

1. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

2. Sim. Manguica, *Calend. cit.*

3. După spusa rom. din Stroiești, com. de D. Gemeniuc; și a celor din Frătăuțul Vechi, dict. de Eudochia Isopescu: „Floriile se numesc așa, pentru că locuitorii din Ierusalim l-au întîmpinat pe Domnul nostru Iisus Hristos cînd a intrat în acest oraș cu crenguțe înflorite”.

4. După spusa rom. din Frătăuțul Vechi, com. de I. Covașă; și a celor din Lucăcești, com. de Iacob Paicu: „Oamenii duc în ziua de Florii la biserică mișoare, pe cari preotul le sfințește și apoi le împărțește iar oamenilor, aducîndu-se prin aceasta aminte de intrarea Domnului nostru Iisus Hristos în orașul Ierusalim, cînd i-a ieșit tot poporul cu

ramure de finic în mină, bucurându-se de sosirea lui. Și de aceea se numește această sfântă zi Florii."

5. Com. de dl. Orest Dlujanschi: „Poporul crede că ziua aceasta se numește Florii, pentru că fiecare pom mugurește”; din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: „Florii se numește pentru că acum înfloresc bărbănoșii și alte plante.”
6. Dim. Dan, *Comuna Straja și locuitorii ei*, Cernăuți, 1897, p. 96: „În ziua Floriilor se umple ciubărașul cu fertura scoarței de pădureț, ceea ce stă așa până joi înaintea Paștilor, cînd se fac cu ea ouăle cele «roși» în felurite desemnuri.”
7. Dat. și cred. din Putna, dict. de Irina Crețan, com. de Nic. Goraș.
8. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 97; *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 192.
9. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Andreești, pl. Gilort, jud. Gorj.
10. Com. de dl. Aurel Iana din Maidan.
11. Sim. Manguia, *Calend. cit.*
12. E. Baican, *Obiceiuri la români*, București, 1884, p. 17.
13. Dr. G. Crăiniceanu, *Igiena țaranului român*, București, 1895, p. 224; P. Papahagi, *op. cit.*, p. 734: „Se obișnuiește în Duminica Floriilor să se servească la masă pește, la prînz, iar seara din ajunul Duminicii Floriilor, la cină, verdețuri gătite cu untdelemn.”

VII. MIȚIȘOARELE

Sub cuvîntul mițșor pl. mițșori, mițșoară, pl. mițșoare și motănaș pl. motănași, înțeleg românii din Bucovina floarea sălciei.

Evangelistul Luca (21, 1-11) ne spune că Domnul nostru Iisus Hristos, cînd a intrat, după învierea lui Lazăr, în Ierusalim, a fost de către partea cea mai mare a locuitorilor acestui oraș întîmpinat cu ramure verzi de arbori și mai ales de finic.

Amintirea acestei intrări sărbătorești a Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim, biserica noastră ortodox-orientală o serbează cu o deosebită solemnitate în fiecare an în ziua de Florii.

Deoarece însă în părțile noastre nu cresc finici, de aceea românii întrebunțează, în loc de ramure de finic, rămurele verzi de salcie, lat. *Salix alba L.*, care înfloresc tocmai pe timpul acesta și ale cărei flori se numesc mițșoare.¹

Cauza de ce întrebunțează la această ocaziune numai ramure de salcie, adică mițșoare, și nu și de alți arbori, se vede din următoarea legendă din Muntenia, com. Rași, jud. Ialomița:

„Pe cînd era Iisus Hristos răstignit pe cruce, Maica Domnului a auzit și a încălțat opinci de fier, a luat în mină toiag de oțel și a plecat plîngînd ca să găsească pe Iisus.

În cale, plîngînd, a întîlnit o broască, care a întrebat-o de ce plînge.

Iar Maica Domnului i-a spus că a avut un băiat și i l-au răstignit jidovii.

Broasca i-a spus că și ea a avut nouă pui mititei și frumușei, cu ochii bășicăței, și i-a omorît un car pe toți și tot nu se mai bocește așa.

Maica Domnului, auzind aceasta, i-a zis că, murind, să nu se mai impută.

Apoi mergînd mai departe a dat peste o apă, la marginea căreia se afla o salcie, și i-a zis să se facă punte peste apă.

Salcia a ascultat, s-a prefăcut în punte, și Maica Domnului, trecînd peste dînsa, a binecuvîntat-o ca să nu se poată face cărbuni din ea și să se ducă în toți anii în ziua de Florii la biserică.

Și de atunci se duc în ziua de Florii rămurele înflorite de salcie la biserică.²

În ajunul Floriilor, pălimarul, dimpreună cu vreo cîțiva băietani sau și alți oameni, se duce, și aducînd mai multe brațuri de mițșoare, le pune în biserică, unde le lasă apoi pînă a doua zi dimineață. A doua zi dimineață preotul ce liturghisește, nemijlocit după ce a cetit Sfînta Evanghelie la utrine, sfințește mițșoarele aduse și le predă apoi iarăși pălimarului, ca să le împărțească poporului.

Pălimarul, luînd mițșoarele sfințite, pune o parte dintre dînsle lîngă tetrapod, ca fiecare creștin care vine la biserică și sărută icoana intrării lui Iisus în Ierusalim să-și poată lua cîte un rămurel de acestea, iar restul îl păstrează în altar pînă după sfîrșitul liturghiei, anume ca să aibă ce împărți și celorlalți credincioși, cari nu și-au putut lua singuri sau cari au venit ceva mai tîrziu la biserică.

Fiecare creștin, cum intră în biserică și sărută icoana de pe tetrapod, ia una, cel mult două sau trei rămurele de acestea și le ține cu cea mai mare evlavie în mină pînă după liturghie.

După liturghie, fiecare se duce cu dînsle drept acasă. Iar după ce au ajuns acasă, cei mai mulți inși au datîna de a se duce mai întîi la ocolul sau în grajdul vitelor și a păli cu dînsle pe toate vitele, anume ca să crească³ iar vacile și juncele să se alunge mai degrabă⁴, să înflorească cum înfloresc mițșoarele.⁵

După ce au atins vitele, intră în casă și ating cu dînsle pe copiii cei mici, anume ca și aceștia să crească și să înflorească ca și mițșoarele.⁶

Iar după ce au atins și copiii cu dînsle, le pun după icoane sau în alt loc din casă. Cei mai mulți inși însă nu le viră în casă, ci le acată deasupra ușii sub streșină,⁷ sau în alt loc undeva, ca să nu umble nimeni cu dînsle⁸, și aceasta din cauză că, dacă le-ar viri în casă, atunci ar trebui să moară cineva din acea casă⁹, sau pentru că nu le merge bine la vite.¹⁰

Unii iau vreo cîteva mițșoare de pe rămurelele aduse și le pun pe stupi, în credință că, făcînd aceasta, stupii se sfințesc, le merge mai bine și strîng mai multă miere peste an.¹¹ Iar alții pun vreo cîteva mițșoare pe straturi, anume ca să nu mănînce viermii legumele.¹²

Mițșoarele se păstrează în locul unde s-au pus peste tot anul și se întrebunțează ca leac contra mai multor boale, precum contra gîlcilor, frigurilor, durerii de grumaz și a jigului la oameni, precum și în contra ariciului la vite. Cei ce capătă boalele sus-amintite înghit cîte una pînă la trei mițșoare și le trece¹³, iar vitelor le dau în tărițe și se afumă cu dînsle.¹⁴

Mulți inși însă cred că, dacă înghit trei mițșoare sfințite în ziua de Florii, nu se prinde nici un fel de boală de grumaz în decursul anului de dinșii, iar dacă unul sau altul a întîrziat de a o face aceasta, apoi trebuie să înghiță o mițșoară, însă numai spre trecerea gîlcilor.¹⁵

Drept aceea, mai cu seamă tinerii și tineretele cari voiesc să nu-i doară gîtul peste an, cum ies în Duminica Floriilor din biserică, sau nemijlocit după ce au ajuns acasă, înghit cîte un mițșor întreg.¹⁶

Tot așa fac și cei ce voiesc să n-aibă gîlci¹⁷ și să nu-i taie jigul.¹⁸
 Mulți înși îndătină a înghiți cite o mițioară în ziua de Florii nu numai ca să fie scutiți contra boalelor sus-amintite, ci totodată ca să fie ușori și sănătoși ca florile peste an.¹⁹

Mițioarele sfințite se consideră de către popor și ca un mijloc de apărare în contra grindinei, precum și în contra furtunilor.

Drept aceea, unii, vara, la vreme de zloată, tunete, fulgere, trăsnete și grindină, pun mițioare pe foc, crezînd că fumul ieșit dintr-insele împrăștie zloată, fulgerul, tunetul și grindina.²⁰

Alții, cînd este vreo cumpănă foarte mare, iau mițioarele de sub streșină, le afumă cu tămîie sfințită în ziua de Paști și apoi încunjură de mai multe ori casa cu dinsele.²¹

Și iarăși alții, cînd văd că se apropie vreo grindină mare de sat, oraș, sau ce este, spun că e bine să iei mițioare sfințite, să ieși cu dinsele înaintea grindinei, pînă ce nu apucă aceasta a trece pe hotarul satului sau al orașului, și să rostești cuvintele întrebunțate la ajunuri, cînd postesc, ca să se poată opri grindina și, cum ai făcut aceasta, grindina îndată apucă în alte părți.²²

Dacă nu e cu puțință de a ieși înaintea grindinei afară de sat, atunci se zice că e de ajuns și numai atîta dacă o femeie castă se dezbracă și dă în dosul casei mîna cu mițioarele, atunci norii și piatra (grindina) imediat după aceasta se duc peste hotare.²³

Românii din unele părți ale Transilvaniei cred asemenea și spun că mițiorii cei aduși de la biserică în Duminica Floriilor sînt buni să-i aprinzi și să afumi casa cu ei cînd e tempestă²⁴, vreme grea.²⁵

În Banat, simbătă înainte de Florii, preotul cu copiii și poporul scot la vecernie litia și aduc ramure de salcă, cari, sfințite în ziua de Florii, se împart tuturor cari vin la biserică.

Din aceste sălcuțe dau frunze tuturor vitelor, iar unele le păstrează în casă pentru sănătate și, cînd se întimplă de ar bate piatra, aruncate afară, se oprește grindina.²⁶

Iar românii din unele părți ale Munteniei merg cu toții în ziua de Florii la biserică, cu scop ca să ia cite o nuia, zicînd că au noroc să crească cinepa. Iar după ce o aduc acasă, o pun colac la icoane în casă și, în timpul grindinei (pietrei), o aprind și afumă cu dinsa, sau o pun pe acoperișul casei, ca să înceteze grindina.²⁷

Mai departe, mițioarele sînt bune de pus în lăutoare. Și dacă este uns în casă, se aduc în casă, iar de nu se lasă afară, fiindcă dacă le-ar aduce în casă neîngrijită, casa aceea ar rămînea neîngrijită peste tot anul.²⁸

Iar dacă în ziua de Florii umbli încins cu salcie dusă la biserică, atunci se crede că nu te mai doare mijlocul.²⁹

În fine, mițioarele se mai întrebunțază încă și la negoț. Așa bunăoară, dacă duce cineva la tîrg un porc, un cal, o vacă, o păreche de boi sau vreo cîteva oi de vîndut și atinge cu mițioarele vitele ce voiește să le vîndă, atunci neguțitorii se îngrămădesc la dinsele, tocmai după cum se îngrămădesc oamenii în ziua de Florii ca să ia mițioare.³⁰

NOTE

1. După spusa rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean : „În Duminica Floriilor merg oamenii și femeile la biserică, unde capătă fiecare cite o crenguță de mițioare. Acea crenguță de mițioare însemnează ramul de finic, care l-a ținut fiecare în mînă cînd l-au întîmpinat pe Hristos intrînd călare pe asină în Ierusalim.”; a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga : „Sub mițioare înțeleg oamenii la noi acele ramure de copaci, cu cari l-au întîmpinat pe Iisus Hristos cînd a intrat în Ierusalim.”
2. Din Râsp. la Cest. dlui. Nic. Densusianu.
3. Dat. rom. din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor : „Cînd se aduc mițioarele de la sfînta biserică, se pălesc cu dinsele toate vitele și din familie pe cei mai mici, ca să crească.”
4. Dat. rom. din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă : „În ziua de Florii se aduc motănași sfințiți de la biserică, cu cari se bat vacile, crezîndu-se că se vor alunga mai degrabă.”; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean, com. de Pant. Nimigean : „În Duminica Floriilor sau a Vlăstarilor, aduc mițiorii din biserică și se duc mai întîi în grajd la vite, se pălesc vacile cu ele, ca să se alunge mai degrabă, și abia după aceea se duc în casă.”
5. Dat. rom. din Straja, com. de I. Dan : „Tot atunci se ating vitele cu o crenguță de mițioare, ca vitele peste an să fie înflorite cum înfloresc mițioarele.”
6. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Amf. Burac : „Tata sau mama, cînd vin de la biserică în ziua de Florii, aducînd totodată și mițioare, pălesc cu dinsele copiii peste cap, rostind la această ocaziune următoarele cuvinte : „Nu te pălesc eu, ci mițioarele, ca să nu uiți că de azi într-o săptămînă e Paștele.”; a celor din Șcheia, com. de C. Lucaciu : „Cînd vin oamenii în ziua de Florii de la biserică, lovesc pe toți băieții cu mițioare.”
7. Dat. rom. din Iliești, com. de V. Botezat : „Fiecare creștin ia cite o mițioară și o duce acasă. Acasă duse, nu le vîră în casă, ci le acată deasupra ușei, sub streșină.”; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean : „Întorcîndu-se oamenii de la biserică cu mițioarele, nu le bagă în casă, ci le bagă undeva sub streșină la casă.”; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu : „Mițioarele sfințite se păstrează în casă la grindă sau după căprior, la streșina casei afară. Unii însă zic că nu-i bine de adus mițioarele în casă, ci le pun sub streșina casei, sub un căprior.”; a celor din Mitocu Dragomirnei, dict. de Domnica Hostiuc și com. de Alex. Romaș : „Mițioarele nu se bagă în casă.”
8. Dat. rom. din Crasna, com. de Em. Iliuț : „Oamenii aduc mițioarele acasă, însă nu le bagă în casă, ci le pun într-un loc undeva ca să nu umble nimeni cu ele”; din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean : „La Florii, cînd aduci stîlpările (mițioarele cele sfințite de la biserică), să nu le bagi în casă, ci să le lași afară sub streșina casei sau în alt loc undeva.”
9. Dat. și cred. rom. din Udești, dict. de Zamfira Niculi și com. de Darie Cosmiuc : „Mițioarele, cari se sfințesc în ziua de Florii, cred oamenii că, dacă le aduc și le pun în casă, atunci moare cineva din casa aceea, de aceea le pun afară, dinaintea casei.”
10. Dat. rom. din Buniți, com. de Vesp. Corvin : „Mițioarele, cum le aduci, să nu le bagi în casă, pentru că nu le merge bine vitelor, ci să le pui sub streșina casei”; Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuți, 1895, nr. 12 : „Mițioarele Floriilor nu e bine a le aduce în casă, ci a le pune sub streșina grajdului, și numai cînd tună și fulgeră, a afuma în casă cu ele, și apoi fulgerul nu va atinge acea casă.”
11. Dat. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga : „După ce ies oamenii de la biserică, este datină la noi ca oamenii să puie mițioare pe stupi, spunînd că stupii se sfințesc, le merge mai bine și strîng mai multă miere peste an.”

12. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șutu: „Mișiorii să fie puși pe straturi, căci viermii nu mănincă legumele”; a celor din Securiceni, com. de Gavril Gușet: „Alții le pun pe straturi, cu scopul că atunci nu ar roade viermii legumele, fiindcă ele înfloresc întâi și nu le mănincă nimic.”
13. Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuți, 1895, nr. 2, p. 2: „Se crede că este bine a înghiți în Dumineca Floriilor mișioare sfinte și apoi acela va fi scutit de gilci”; dat. rom. din Crasna, com. de Vas. Iliuț: „Se zice că dacă are cineva durere de gât și va înghiți o mișioară se vindecă.”; a celor din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „Cine are friguri să înghită trei mișioare, și-i trece.”; a celor din Șcheia, com. de C. Lucaci: „Mișioarele le string peste an, căci se crede că acei cari pătinesc de friguri se vindecă dacă înghit mișioare.”
14. Dat. rom. din Crasna, com. de Vas. Iliuț: „Oamenii spun că mișioarele sfinte ce le aduc de la biserică sînt bune de leac, afumă vitele cu dinsele”; tot din Crasna, com. de Em. Iliuț: „Mișioarele se întrebuințează pentru boale de vite, punîndu-se în tărițe.”; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șutu: „Mișiorii trebuie apoi de leac pentru vite.”; a celor din Mitocu Dragomirnei, dict. de Domnica Hostiuc și com. de Alex. Romaș: „Mișioarele se întrebuințează la vite și anume la o boală care se numește arici.”; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean: „Vlăstărele de salcie sau mișiorii is buni de afumat vitele cînd se bolnăvesc.”
15. Dat. și cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de Gheorghe Teleagă.
16. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu; a celor din Straja, com. de I. Dan.: „În ziua de Florii se înghit mișioare ca să fie scutiți de durere de grumaz.”
17. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „Cine înghite în ziua de Florii un mișior sfînt, fără să-l atingă, acela va fi ferit de gilci tot anul”; a celor din Volovăț, com. de Ioan Buliga: „În ziua de Florii cred oamenii, că dacă vor înghiți un mișior de pe bețisorul adus de la biserică, n-ar avea tot anul gilci”; a celor din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean: „Cine voiește înghite mișiori, ca să nu facă gilci și anume doi, pentru că gilcile se fac pe amîndouă părțile.”; a celor din Horodnicul de Jos, com. de P. Prelipcean: „Pe la Florii e bine să înghiți trei mișioare, însă să le iei cu mîna dreaptă după cap și așa să le înbuci, căci atunci ești scutit peste tot anul de gilci.”
18. Dat. rom. din Stroiești, com. de D. Gemeniuc: „La Florii au oamenii datină că venind de la biserică iau mișioare sfinte, pe cari le înghit pe inima goală, zicînd că nu-i taie jîgul toată vara și-s mai ușori.”
19. Dat. și cred. rom. din Stroiești, com. de D. Gemeniuc; a celor din Crasna, com. de Em. Iliuț: „Oamenii în ziua de Florii se duc la biserică și-și iau mișioare și, înghițind o mișioară, zic că vor fi peste an sănătoși ca florile.”
20. Dat. rom. din Straja, com. de I. Dan; a celor din Iliești, com. de V. Botezat: „Mișioarele se întrebuințează în contra furtunilor de piatră. Cînd vine vreo furtună, cînd fulgeră și trăsnește, le aprind în casă și afumă cu ele.”; a celor din Liuzii Humorului, com. de Em. Tăutu: „În ziua de Florii se aduc mișioare la biserică și se sfîntesc, iar după ce s-au sfîntit se aduc acasă și se păstrează peste toată vara, iar în timp de pericol, d.e., cînd este ploie cu gheață, se pun în foc și se ard ca jertfă lui Dumnezeu și se roagă ca să înceteze ploaia.”; a celor din Siret: „Cu mișioarele afumă o seamă de românce cînd tună.”; și a celor din Gura Humorului, com. de Emilian Netea: „Mișioarele de la Florii sînt bune de aprins pentru grindini mari.”
21. Dat. și cred. rom. din Mihoveni, dict. de Paraschiva Cojoc, com. de Vesp. Corvin.
22. Dat. și cred. rom. din distr. Rădăuțului, com. de dl. P. Prelipcean.
23. Din Siret, com. de dl. Or. Dlujanski.
24. Com. de dl. B. Iosof.
25. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „La Florii aduc oamenii de la biserică mișioare slujite, cari se păstrează pe la icoane peste tot anul și se aprind cînd e vreme grea.”
26. Com. de dl. Aurel Iana, preot în Maidan.
27. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Andreești, pl. Gilort, jud. Gorj; I. N. Constantinescu, *Superstiții din Ciulnița*, Ialomița, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 122: „Salcie de la Florii făcută cercuri și pusă la icoane e bună să se aprindă cînd fulgeră și trăsnește și este cineva singur în casă.”
28. Dat. și cred. rom. din Securiceni, com. de Gavril Gușet.
29. C. Gheorghinescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 120.
30. Dat. și cred. rom. din Securiceni, com. de Gavril Gușet: „Despre mișioare se mai crede că, dacă are cineva o vită de vînzare și o bate cu mișioare, atunci se strîng și se bat atîția neguțitori după dînsa, cum se bat oamenii după mișiori.”

I. JOIA MARE

Sub cuvîntul Joia Mare¹, numită altmîntrelea și Joi Marele, Joi Mari², Joia Patimelor³, Joia Neagră⁴ și mai rareori Joimărică⁵, se înțelege Joia cea de pe urmă din Păresimi sau Postul mare, adică Joia cea din Săptămîna Patimelor sau dinaintea Paștilor.

Joia aceasta, după credința și spusa românilor din Muntenia, este termenul cel de pe urmă pînă cînd au femeile și cu deosebire fetele să-și toarcă lînețele și mai ales cînepa.

Femeile și fetele cele leneșe, cari nu și-au tors pînă în această zi toate lînețele și cînepa, precum și acelea ce nu cos cămăși nouă de Paști, o pătesc foarte rău, căci Joimărița sau Joimărica, care are datină de a umbla în ajunul acestei zile pe la toate casele, pe care femeie sau fată o află că nu și-a tors toate cele ce a avut să le toarcă în decursul Păresimilor sau n-a cusut cămăși nouă de Paști, nu numai că o batjocorește și o mustră foarte aspru pentru aceasta, ci-i aprinde și arde încă și toată cînepa rămasă netoarsă. Ba nu o dată și nu pe o femeie sau fată o bate peste degete sau o arde, iar pe fetele cele mai leneșe le răpește și, ducîndu-le cu sine acasă, le frige și le mănîncă.⁶

După credința și spusa românilor din Bucovina și a celor din Moldova însă, Joia Mare este începutul joilor ce urmează pînă la Ispas sau Înălțarea Domnului, în cari românele nu lucrează mai nimic, și mai ales nu torc, nu cos și nu fierb cămăși, anume ca să nu le bată piatra⁷ pometele și semănăturile, apoi pentru ca să nu se întoarcă ploile și să se facă secetă⁸, precum și pentru rodirea pomilor și a semănăturilor.⁹

Românele din Banat serbează asemenea Joi Marele, după cum o numesc ele, însă și acestea mai mult numai cu nelucrare în casă¹⁰, ca și cele din Moldova și Bucovina.

Cele mai multe române din Bucovina însă au datină în Joia Mare de a umplea borș, crezînd și zicînd că borșul umplut în această zi nu se strică tot anul.¹¹

Tot în această zi, o seamă de române dau huște la boboci de mîncat ca să nu piară de hîrcă.¹²

Iar dacă va fi cineva bătut în Joia Mare, atunci spun bucovinenii că are să aibă tot anul buboie pe trup.¹³

Pasca – scrie W. Schmidt cu privire la românii din Transilvania – se coace miercuri în săptămîna mare, iar în Joia verde, adică în Joia Mare, se sfințește. Deci românul, care și de altă dată nu împrăstie, nici nu aruncă înadins nici o fărîmătură de pine, toată fărîmătura de pască o consideră ca

sfințită și, adunînd-o cu o îndoită îngrijire, o dă vitelor în nutreț spre mîncare, anume ca binecuvîntarea lui Dumnezeu să fie cu dinsele.¹⁴

Tot în Transilvania există credința că, dacă se pune în Joia Mare o cloșcă, scoate mai numai cocoșei.¹⁵

Mai departe, atît în Transilvania cît și în Banat există credința că în ziua de Joia Mare nimărui nu-i este iertat să doarmă, căci cine doarme în ziua aceasta, acela rămîne puturos, leneș și netrebnic un an întreg pînă la anul următor¹⁶, și cu deosebire dacă doarme vreo femeie în această zi, atunci, după credința românilor din Moldova, venind Joimărița sau Joimărica și aflînd-o dormind, o face leneșă și incapabilă de lucru peste tot anul.¹⁷

În Banat, com. Maidan, se ia în dimineața Jorii Mari o cămașă și o oglindă din casă și se pun la un pom verde și tinăr, și mai cu seamă la un păr (că e mai bine), să răsără soarele peste ele, anume ca să facă cu dinsele peste an farmece și descintece.¹⁸

Tot în Banat, în preseara Floriilor, a Joimarelor și a Paștilor, fetele cele mari și nevestele cele tinere, cari voiesc să fie căutate și jucate de feciori în sărbătorile Paștilor, duc cîte o zgardă din banii de la grumaz la un izvor ori la o fîntînă, de unde se bea multă apă peste an și, ascunzînd-o bine, o lasă peste noapte ca să stea acolo. Iar în sărbătorile Paștilor, mergînd și luînd-o de unde au ascuns-o o pun iarăși la grumaz.

Făcînd aceasta, cred că vor fi căutate și jucate de ajuns.¹⁹

În fine, atît în Banat cît și în Transilvania este datină de a se face cununi pentru fiecare persoană din familie și a se arunca apoi pe acoperămintul casei, spre a se vedea, după veștețirea și căderea lor, cine are să moară în decursul anului.²⁰

Afară de cele înșirate pînă aci, mai cad în Joia Mare încă și următoarele datine și credințe: focurile morților, Moșii de Joi Mari, pomenirea morților, roșirea ouălor, nunta urzicilor și privigherea. Însă despre acestea mai pe larg în capitolele ce urmează.

NOTE

1. Pretutindenea în Bucovina.
2. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Mădei, jud. Suceava, în Moldova; com. Bunești, jud. Olt și com. Ialomița, pl. Cerna, jud. Mehedinți, în Muntenia; în Banat, com. Maidan, com. de dl. Aurel Iana; vezi și Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*.
3. Pretutindenea în Bucovina.
4. Din. Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Saran, jud. Constanța, în Dobrogea.
5. *Idem*, com. Ghergani, jud. Dimbovița și Usa de Jos, jud. Argeș, în Muntenia.
6. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu.
7. Piatră = gheață, grindină.
8. *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1894, p. 48: „Din Joi Mari (Joia dinaintea Paștelui), și pînă la Ispas (Înălțarea Domnului), nu se toarce, coase, fierbe cămăși etc., joile, că bate piatra, ori se întorn ploile și se face secetă.”
9. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Alex. Romaș: „Din Joia Mare nu se lucră 9 joiuri după olaltă, pentru rodirea pometelor și a semănăturilor.”
10. Com. de dl. Ios. Olariu.

11. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de G. Teleagă; Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuți, 1895, nr. 44, p. 2: „În Joia Mare este bine a umplea borș, c-ăpoi borșul se ține bun tot anul.”
12. *Idem*, com. de G. Teleagă. Sub cuv. hircă se înțelege o boală care o capătă bobocii, cînd beau must de pe lingă gunoi.
13. Cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
14. *Das Jahr und seine Tage*, p. 7.
15. Com. de dl. B. Iosof.
16. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 7; Sim. Manguica, *Calend.* pe an 1882 și 1883.
17. Dim. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, București, 1872, p. 142; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 74.
18. Com. de dl. Aurel Iana.
19. Com. de dl. Ios. Olariu.
20. Sim. Manguica, *Calend. cit.*; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 7.

II. FOCURILE MORTILOR

Joia Mare e considerată de către români ca o zi binefăcătoare și apărătoare a morților.¹ De aceea, după credința și spusa românilor din cele mai multe părți ale Munteniei, morții vin în fiecare an în această zi pe la vechile lor locuințe, unde adastă² pînă la Moși sau Sărbătoarea Moșilor, adică pînă simbătă înainte de Rusalii sau Dumineca Mare, cînd se fac apoi împărțeli de plecarea sufletelor, adică cînd se dau colaci și oale de pomană, și morții pleacă cu colacul și cu oala ce au căpătat-o.³ În acest răstimp unii morți, sau mai bine zis unele suflete se așază pe streășina casei, iar alții în alte locuri, unde stau apoi pînă la întoarcere.⁴

Deoarece însă în Joia Mare, cînd sosesc morții, nu e pînă într-o atîta de cald ca aceștia să poată petrece în orișice loc fără ca să le fie frig, de aceea e pretutindenea datină în Muntenia de a se face în dimineața și seara acestei zile în curtea casei sau în bățatură focuri anume pentru morți, ca să aibă la ce se încălzi și sta la lumină.⁵

Iar focurile acestora unii le fac din surcele⁶, alții din boji sau bozi, sing. boz, lat. *Sambucus Ebulus L.*, uscați și cit se poate de mari⁷ și iarăși alții din lemne, de regulă de alun, aduse din pădure anume spre acest scop în ziua premergătoare. E de observat încă și aceea, că lemnele acestea nu se taie cu securea sau cu barda, ci numai se rup cu mîna, și aducătorul lor nu le pune deloc jos pînă acasă, iar după ce a sosit acasă le pune pe un gard sau pe un alt obiect, unde le lasă apoi să stea pînă a doua zi dimineața, cînd se face apoi foc dintr-insele.⁸

Unii, după ce au făcut focul, pun lingă dînsul unul sau și mai multe scaune, pe cari aștern pături⁹, iar alții le tîmîiază și toarnă apă pe lingă dinsele pentru morți.¹⁰

Făcînd aceasta, toți românii fără deosebire și mai ales româncele sînt de părere că, venind morții, se așază împrejurul focului aprins, și anume unii pe scaune iar alții pe jos, căci în unele locuri se aștern pături nu numai pe scaune ci chiar și pe jos¹¹, și se încălzesc și beau apă.¹²

După ce s-a făcut și s-a aprins focul, unele românce îndătează de a face o turtă de făină, crestată pe margini, cari se numește pînea uităților¹³, iar altele un colac în forma unei lopeți, care se cheamă uitată și care se dă de regulă celui ce se scoală în această zi mai dimineată și face focul¹⁴, sau unui băiat, ca să-l mîncească.¹⁵

O seamă de femei însă nu fac numai un singur colac, ci ele spun că Joimarele este ziua în care trebuie să facă și să dea colaci de pomană pentru toți morții familiei.¹⁶

În fine, după credința unora, tot din Muntenia, în Joia Mare fiecare femeie sau fată trebuie să care cu două cofe trei cobilițe¹⁷ de apă și să stropească iarba, parte pentru morți și parte ca să fie anul mînos.¹⁸

O seamă de sătence însă se scoală în ziua de Joi Mari, des-dimineată, se duc și varsă vreo cîteva vedre ori ciuturi de apă jos lingă fîntînă; iau apoi un vas cu apă și merg de îl varsă pe mormintele morților, căci, zic ele, cu apa aceasta se spală și beau din ea și ei în ziua de Paști.¹⁹

În Moldova este asemenea datină de a se face focuri de gunoie și de vreascuri pe lingă case, însă nu numai în ziua de Joi Mari, des-dimineată, ci și seara în ajunul acestei zile, iar pe scaunele de lingă focuri se pun cîte-o cofă cu apă și o lîtră, pentru ca sufletele morților să se încălzească și să bea apă.²⁰

În Transilvania se face în Joia Mare foc la tăietori, și după aceasta se scoate afară o pîne întreagă, apoi un cuțit și o cofă cu apă.

Aceasta însemnează: nutrirea și încălzirea sufletelor celor răposăți.²¹

În unele părți din Banat, cum se face ziua, îndată încep a umbla copiii cu toaca prin sat și a vesti Joimarele, tocînd și cîntînd:

Toaca tocănelele,
Joi Joimărelele,
Paște popa vacile

Pe toate ogașele²²,
Pe toate socacile²³,
Duminică-s Paștile!

Iar muierile, fiind încă întuneric, fac mai întîi acasă luminișche sau luminiciche, adică atîtea focuri cîți morți au²⁴, cu lemnușe aduse anume spre acest scop mai înainte, începînd de la Blagoveștenie, și stînd între ele (lumi-nișche), le menesc, zicînd: — Asta să fie lui N., asta lui P. etc.

După ce s-au stins luminișchele sau focurile acestea, se duc la mormîni, și acolo fac iarăși la crucea fiecărui mort cîte-o lumină. Iar pînă ce ard luminișchele acestea, împart între copiii veniți cu toacele, precum și între cei săraci, colaci făcuți din făină de grîu, pe cari îi iau și-i aduc anume spre acest scop de-acasă, dîndu-i peste groapa fiecărui mort deosebit de pomană.

Prin facerea luminișchelor acasă se crede că morții trezindu-se și avînd lumină, vin acasă, iar prin cele făcute la mormîni se reîntorc pentru odihnă.

Drept aceea se consideră de un mare păcat pentru următorii aceia cari la Joimari nu fac luminișche și nu dau de pomană pentru cei morți.

Întorcîndu-se de la mormîni acasă, iau un vas și, mergînd cu dînsul la o fîntînă, îl umplu cu apă și apoi, cu el plin de apă, cum este, se duc la un loc cu iarbă verde, fac un cerc de pietre pe iarbă și slobod apa morților, adică toarnă apa din vas adusă de la fîntînă în mijlocul cercului, în semn ca izvorul să le fie slobozit. Apoi, luînd o glie de iarbă din locul unde s-a slobozit apa, o aduc

acasă și o pun după ușă lângă prag. De pe gheața aceasta iau apoi toți casnicii paștele în ziua de Paști pentru sănătatea familială.

Ce se atinge de cenușa de la luminișchele de acasă, când s-au dus la morminți, se mătură cu îngrijire și se aruncă pe o apă curgătoare, ori se păstrează în casă și se pune în grădină pe legumi în contra insectelor.²⁵

În alte părți, tot din Banat, „în noaptea spre Joi-mari, în vărsatul zorilor, purced muierile, mai virtuoase matroanele familiilor, alții acasă în avlie (curte) aprind morților focuri numite «focurele» ori «luminicihe» ori «luminușie», făcând pentru tot mortul din familie o luminică, sau anumind, menind mai mulți morți la o lumină.

Cu acea ocaziune se sacrifica, adică se dă pomană colaci, numiți și simbețioare, de la ziua simbăta, copiilor săraci, cari vin spre a se încălzi la luminicihe.

„Cu colacul se dă și o lumină împreună cu o olcuță de apă (alții dau și vin), menind colacul moșului cutare (spunând numele celui mort din familie), adeseori însă punând ori anumind la un colac și mai mulți moși (unde sînt mulți răposați în familie).

Luminicihele se fac numai cu surcele de alun sau de boz uscate, cari se frîng, nu se taie, și cari, după ce sînt culese, se aduc în case și nicidecum nu se așază la pămînt, ci se păstrează pe masă ori altunde, fără coatingere cu pămîntul.

În locurile unde întru apropiere nu se află surcele de alun, se fac focurele cu boz uscat cules de pe cîmp.

Matroana familiei, care tămîiază morții, își face luminicihele la mormînt, și se cîntă după morți acolo; cînd pleacă acasă, strigă sufletele morților pe nume, zicînd:

Sculați, sculați,
Și-acas, aidați!

În acea credință cum că sufletele morților pleacă de la mormînt cu dînsa acasă, și acasă, așezîndu-se în chilie după ușă, aci petrec pînă la Rusitori, a șeaptea, pe alocurea a noua zi după Rusale (cînd în vărsatul zorilor pînă în răsăritul soarelui se duc de acasă iară în mormînt).

Acum la Rusitori, în vărsatul zilei, iar se da pomană morților, căci dacă nu li se dă des-dimineată pomană, atunci sufletele, luînd cenușă ori nisip în gură, se îndepărta minioase din casa familiei.

Dacă pentru lucrul cîmpului muierea din casă de la Joia Mare pînă la Rusitori nu poate în toată ziua mătura chilia, atunci mătură numai locul după ușă, așternînd o pînză albă, un măsăiel acolo, spre se a așeza sufletele pre el.

Se crede cum că de la Joi Mari pînă la Rusitori este cerul, raiul și iadul deschis, pentru aceea pot veni sufletele acasă spre a petrece la familie.²⁷

Românii din Bucovina fac asemenea focuri în Joia Mare spre același scop ca și frații lor din țările amintite mai sus, adică spre încălzirea morților, și anume cite 1-3, pe cari le fac așa și îndată după miezul nopții²⁸, iar alții seara înainte de a pleca la denie²⁹, și anume din diferite gunoaie și buruiene uscate, și nu în curtea sau ograda casei, ci de regulă prin grădini.³⁰

Tot în Bucovina există datina și credința de a nu se vărui defel în Joia Mare, pentru că femeia care văruieste în această zi, aceea spun ei că stropește morții cu var.³¹

Iar în Muntenia, jud. Buzău, nu se spală în ziua aceasta cămășile, căci la morți, în loc să se ducă pomană ce li se dă, se duc zoile din spalătură.³²

NOTE

1. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Dedulești, jud. Rîmnicu Sărat.
2. Adastă = așteaptă.
3. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Netotii de Jos, jud. Teleorman; com. Roșia, pl. Cilnic, jud. Gorj; I. St. Negoescu, *Credințe pop.*, publ. în *Lumina pentru toți*, an. III, Buc., 1888, p. 475; *Idem de eadem*, publ. în *Gazeta poporului*, an. IV, nr. 17, p. 5: „Sufletele morților vin în fiecare an de se așază pe streășina casei și aceasta o fac în ziua de Joi mari, de aceea atunci se fac împărțeli de plecarea sufletelor (pomană).”
4. I. St. Negoescu, *loc. cit.*
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Bărăștii de Vede, jud. Olt; com. Roșia, pl. Cilnic, jud. Gorj: „Sufletele răposatilor vin în această dimineată pe la vechile lor locuințe și trebuie să se încălzească la foc, crezînd că le e frig.”
6. *Idem*, com. de Telești, jud. Gorj.
7. *Idem*, com. Piatra, jud. Teleorman; com. Cernătești, jud. Gorj; com. Crovu, jud. Dimbovița.
8. *Idem*, com. Roșia, pl. Cilnic, jud. Gorj.
9. *Idem*, com. Roșia și Telești, ambele din jud. Gorj. Pături = un fel de velințe.
10. *Idem*, com. Crovu, jud. Dimbovița.
11. Din Răsp. la Cest. d-lui N. Densusianu, com. Crovu, jud. Dimbovița.
12. *Idem*, com. Telești, jud. Gorj; com. Cernătești, jud. Gorj; și com. Crovu, jud. Dimbovița.
13. *Idem*, com. Crovu, jud. Dimbovița.
14. *Idem*, com. Bărăștii de Vede, jud. Olt.
15. *Idem*, com. Crovu, jud. Dimbovița.
16. *Idem*, com. Cernătești, jud. Gorj.
17. Cobiliță = coromislă.
18. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Sărați, jud. Buzău.
19. T. Bălășel, *Legende populare*, publ. în *Șezătoarea*, an. III, Fălticeni, 1895, p. 105.
20. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Bahna, jud. Roman: „Joi-mari, dimineată, aprind oamenii pe la casele lor focuri de gunoaie sau vreascuri. La acest foc, zic tărani că vin sufletele morților de se încălzesc.”; Zanne, *Prov. rom.*, I, p. 42: „Înspre Joi-mari se dă foc la gunoaie și se pune pe un scaun o cofă cu apă și o litră, pentru ca sufletele morților să se încălzească și să bea apă.”; com. Găinești, jud. Suceava.
21. Vasile Reborean, *Datine populare*, publ. în *Ungaria*, an. I, Cluj, 1892, p. 288.
22. Ogaș = pîrâu.
23. Drumuri laterale din sat.
24. Pentru cei mai bătrîni se face numai cite un o singură luminișcă, adică numai cite un singur foc pentru toți.
25. Com. de dl. Aurel Iana și Ios. Olariu, amîndoi din Maidan.
26. Țigancele locuitoare într-un pătrar al Ciclovei Montane poartă mile îndepărtate în spate și pe mîgari, înainte de Joi-mari, surcele de alun spre vînzare.
27. Sim. Manguica, *Calend.* pe an. 1882, p. 137-138.
28. Dat. rom. din com. Voloca, distr. Cernăuțului.
29. Dat. rom. din Broscăuțul Vechi, dict. de Palaghia Onciul; și a celor din Breaza, com. de Nic. Prelici.
30. Dat. rom. din Breaza și Voloca.
31. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna.
32. G. S. Ioneanu, op. cit., p. 50: „Joi, în Săptămîna Patimelor, să nu se spele rufe, căci la morți, în loc să se ducă pomană ce li se dă, se duc lături din spalătură.”; C. D. Gheorghiu,

III. MOȘII DE JOI-MARI

În Bucovina, și anume în orașelul Boian și în satul Mahala, precum și în alte sate de peste Prut, se trimit în Joia Mare pe la case, și mai ales pe la cei săraci, ca Moși, sticle sau ulcele pline cu apă proaspătă, cu câte un colac sau bulcă și o lumină deasupra gurei; uneori însă dăruiesc și câte una sau mai multe garnițe și gârnicioare, adică cofe și cofițe.

Tot așa fac și românii din Mănăstirea Humorului, distr. Gura Humorului, cu acea deosebire numai că aceștia pun în ulcele nu numai apă, ci și vin, iar deasupra gurei, pe lângă colac și lumină, încă și câte-o năframă.

În Fundu Moldovei, distr. Cîmpulungului, Moșii, cari constau din ulcele, olcuțe și sticlute pline cu apă, iar pe gură câte c-un colac și o lumină, nu se trimit pe la case, ca în alte sate din Bucovina, ci băieții vin singuri de-i iau.

În orașul Cîmpulung se duc în această zi cofițe și cane mai mari la biserică, și acolo se dau apoi, după liturghie, umplute cu apă și legate pe la gură cu strămătură, iar deasupra cu un colac și o lumină de ceară, mai cu seamă copiilor¹, de sufletul morților.

În Transilvania, cum se zărește de ziuă, se împart între neamuri și între săraci fierturi, precum: poame, curechi, mazăre, fasole, baraboi, pe cari le pun în ulcele nouă, frumoase și împodobite cu un fel de floricele numite brebeni.²

În Banat, și anume în Oravița montană, se dau de pomană olcuțe nouă cu apă ori și cu vin, și la mănăștea oalei se leagă flori precum: brebenei (lat. *Corydalis bulbosa*, germ. *hohlwurziger Lerchensporn*).³

Iar în alte părți, tot din Banat, se dau olcuțe nouă cu apă tămâiată și câte cu un colac pe dinsele, apoi cu flori, și anume cu priboiu (lat. *Geranium macrorrhizum*, germ. *grosswurziger Storchschnabel*) legat la mănăștea și câte cu o lumină de ceară lipită de ele.⁴

În unele părți din Muntenia există credința că în Joia Mare se satură morții, fiindcă în această zi se împart colaci și se varsă multă apă pentru ei.⁵

În alte părți, tot din Muntenia, se obicinuieste în Joi Mari a se da de sufletul morților nu numai de-ale mîncării ci și de-ale îmbrăcăminte, câte un costum de haine, precum: șubă, imine, căciulă, sau o cămașă, izmene, bete și altele, cari se împart adesea săracilor, mai adesea însă familiei, după ce toate acestea au fost mai întâi sfințite de preot.⁶

În fine, românii din unele părți ale Bucovinei îndătină în Joia Mare de a duce, în loc de Moși, după cum s-a arătat în șirele de mai sus, pe la case, și mai ales pe la vecini, câte o cofă plină de apă proaspătă, asemenea pentru sufletele celor răposați.⁷

NOTE

1. S. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 385.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
3. Sim. Manguica, *Calend. cit.*, p. 137.
4. *Idem de eadem*, la ziua Joi-mari.
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densușianu, com. Piatra, jud. Teleorman.
6. D. Stănescu, *Obiceiuri religioase*, publ. în *Biserica ortodoxă rom.*, an. IX, Buc., 1885, p. 329.
7. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna.

IV. POMENIREA MORȚILOR

Toate slujbele și pomenile, toate sorocoustele și parastasele, cari s-au început în simbăta cea dintîi a Postului mare a se purta pentru sufletele celor răposăți, durează numai pînă în Joia mare, iar în ziua aceasta ies, adică se sfîrșesc și mai mult nu se poartă.

Drept aceea, românii din cele mai multe părți ale Bucovinei duc în Joia mare la biserică pentru sufletele celor răposăți pome și un pom sau pomișor încărcat cu tot felul de mere, poame, colăcei și turte dulci. Tot la această ocaziune și spre același scop plătesc ele și liturghii.¹

Preotul pomeniște pe cei morți atît în decursul liturghiei care se ține în această zi, cît și mai pe urmă, după ce se sfîrșește liturghia, la care ocaziune se face parastas pentru toți cei răposăți. Iar după pomenirea morților se împarte între funcționarii bisericești atît jertfa ce s-a adus în Joia mare, cît și sorocoustele cari s-au adus în simbăta cea dintîi la biserică.

În unele comune, tot din Bucovina, este datină în Joia mare, nu numai de a se duce pome și pomi la biserică, ci totodată de a se face aci și praznice pentru cei răposăți, adică de a se împărți celor ce au luat parte la serviciul dumnezeiesc mîncări și băuturi.²

După părerea unor românce, e tare bine, dacă de astă dată, pe lângă mîncările și băuturile uzitate la asemenea ocaziuni, se dau de pomană și ouă roșii.³

În Transilvania, distr. Năsăudului, e asemenea datină de a se face în Joia mare un ospăț formal în curtea sau țințirul bisericești, unde se fac felurite mîncări și băuturi.⁴

În unele părți din Moldova și Muntenia însă e datină de a se duce la biserică în Joia mare pentru pomenirea morților colaci și colivă.⁵

În scurt zis, Joia mare este ziua cea de pe urmă din Păresimi, în care se pomenesc morții, din care cauză se și numește ea în unele părți ale Bucovinei și Ziua morților.⁶

NOTE

1. Dat. rom. din Stupca, com. de Ouf. Căilean; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șutu; a celor din Măzănăești, com. de I. Butnariu: „De la Sin-Toader duc oamenii la biserică lumini și colaci și poartă parastase pentru morți.”; ... a celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „În ziua aceasta se face slujbă în fiecare biserică și se sfîrșesc și parastasele.”; a celor din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă: „În Joia mare ies toate slujbele și pomenile pentru cei morți, cari s-au început a se purta în ziua de Sin-Toader sau simbăta cea dintîi a Postului mare.”
2. Dat. rom. din Tereblecea, com. de Scripcariu.
3. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugu.
4. S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 386.
5. Din Răsp. la Cest. d-lui Nic. Densusianu, com. Minzălești, jud. Buzău și Băsești de Vede, jud. Olt; Vezi și I. St. Negoescu, *Credințe pop. din Mătau, jud. Muscel*, publ. în *Lumina pentru toți*, an. III, p. 475.
6. Dat. rom. din Stupca, com. de Dim. Botușan.

V. ROȘIREA OUĂLOR

Întrebuințarea de ouă roșii în sărbătorile Paștilor e o datină prea bine cunoscută și pretutindenea uzitată, prin urmare și în Bucovina.

Deci românele din cele mai multe părți ale acestei țări îndătină de a împetri ouăle trebuincioase pentru Paști, adică de a le da culoare galbenă, apoi de a le împetri și a le roși și pe urmă de a le fierbe, mai pe scurt de a le pregăti astfel după cum au apucat din moși-strămoși totdeauna în Joia Mare.

Și aceasta o fac ele de regulă în Joia Mare de aceea pentru că, după credința și spusa lor, ouăle împetrite, roșite și fierse în această zi nu se strică defel în tot decursul anului ce urmează; ba după cum spun unele, nu numai în decursul anului, ci chiar și în anii următori, cu alte cuvinte nicicînd.¹

În Muntenia, din contră, este pe alocurea datină, precum bunăoară în jud. Vlașca, de a se duce în Joia Mare la biserică ouă roșii, cari au fost făcute în ziua premergătoare, adică miercuri. Aceste ouă se lasă apoi în biserică pînă în ziua de Paști.

Făcîndu-se aceasta, se crede că aceste ouă nu se strică niciodată.

Mai departe, tot în jud. Vlașca din Muntenia, există credința că, dacă se îngroapă din aceste ouă la hotarele unei moșii n-o să bată piatra pe acea moșie.²

La românii din Macedonia, din contră, este datină ca în timp de furtună să se puie sub streășina casei – sum streahă – o pirostie pe dos, iar deasupra acesteia un ou roșu din Joi Mari, din Joia patimelor, în credință că, făcîndu-se aceasta, furtuna încetează.³

NOTE

1. Dat. și cred. rom. din Șcheia, com. de Const. Lucaci; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna; a celor din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă; a celor din Crasna, com. de I. Iliuț; a celor din Cireș-Opaț, com. de Const. Dugan; și a celor din Horodnicul de Jos, com. de Gheorghe Teleagă: „Se zice că ouăle, cari se împetresc în Joia Mare nu se strică tot anul.” Vezi și Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 96-97.
2. *Foaia pentru toți*, an. I, Buc., 1897, p. 130.
3. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 339.

VI. NUNTA URZICILOR

Sub nunta sau măritarea urzicilor se înțelege înflorirea acestora și încetarea lor de a mai fi apoi bune de mîncat.¹

Nunta urzicilor cade, după spusa unora, în ziua de Florii, iar după a altora în ziua de Buna-Vestire.²

Cei mai mulți însă susțin că ea cade în Joia Mare.³

Urzica, și cu deosebire cea mică sau creată, numită altmîntrelea și urzică crăiască, urzică iute, urzicea și oieșea, lat. *Urtica urens* L.⁴, se consideră de către poporul român de pretutindenea nu numai ca o bucată bună de mîncat, ci totodată și foarte sănătoasă.

De aceea primăvara, cînd încep urzicile a crește, fiecare român, cu deosebire însă sărăcimea, căreia i s-au sfîrșit mai toate bucatele de sec⁵, și nu știe ce să mai înceapă și să facă ca să poată ieși teafără din Postul mare, care e cel mai lung și mai greu post⁶, se simte foarte fericită cînd află și poate mîncă urzici.

„Urzica se dă în gura foamei”, zice un proverb popular, adică sărăcimea își stîmpără cu ea foamea, dușmanul ei cel mai mare, mai cumplit și mai neîmpăcat.⁷

Din Joia Mare însă începînd înainte biata sărăcime nici de această plantă nu mai are parte, căci în această zi, după spusa românilor din Banat, e nunta sau măritarea urzicilor, adică din această zi urzicile încep a înflori și a nu fi apoi mai mult bune de mîncat.⁸

Și deoarece ne e vorba despre nunta și mîncarea urzicilor, cred că nu va strica dacă la această ocaziune voi aminti măcar ciș-ceva și despre modul culegerii și preparării acestora de către românele de la țară înainte de măritarea lor.

Mai fiecare româncă, atît din Bucovina cît și din Banat, cînd se duce să culeagă primăvara urzici, ia o sită sau un ciur și o pereche de foarfeci cu sine și apoi, începînd a le tăia cu foarfecele sau a le rupe cu unghiile degetului mare și ale celui arătător, a le scutura și a le pune în obiectul luat cu sine⁹, zice:

Urzică,
Burzică,
Nu mă mușca
Că-i mam-a fătă
Toată te-a mîncă!

După ce, în chipul arătat, le-au cules și le-au adus acasă, românele din Banat le spală mai întâi într-un șofei cu apă curată, apoi toarnă pe dinsele apă fiartă și după aceea le fierb.

După ce au fiert de ajuns, le freacă cu măta¹⁰ și apoi le scrobesc. Se pune adică într-un blid apă curată, se cerne făină de cucuruz¹¹ prin sită, și bătând-o într-un tăier¹² cu apă, se toarnă, după ce s-au spart toți cocoloșii¹³ de făină, într-o oală ca să dea undă, iar după ce s-a făcut și aceasta, se ia înapoi și, răzându-se hirean¹⁴ nesărat și neacrit, se pune în blid și se mănâncă.¹⁵

Tot cam în chipul acesta se prepară urzicile și în Bucovina.

În această țară asemenea se spală în apă, ca să fie curate, și apoi, opărindu-se cu uncrop, se pun într-o oală cu apă, ca să fiarbă. După ce au fiert de ajuns, scurgându-se apa din oală, se mestecă și se freacă sau făcăluiesc cu o lingură de lemn pînă ce se fac chisăliță. Iar după ce le-au făcăluit le deșartă într-o strachină, pun puțină făină de grîu și mujdei sau oloi ori untdelemn într-insele și apoi, sărîndu-le și mestecîndu-le din nou, le mănîncă cu mămăligă sau cu mălai.¹⁶

Iar cînd mănîncă prima oară dintr-insele, luînd și ducînd prima îmbucătură la gură, zic: bucate nouă în gură veche.

O seamă de românce din Bucovina, pe lingă urzicile preparate în chipul cum s-a arătat, mai fac încă și un fel de borș de urzici cu crupe, în care pun uneori, dacă au, și hribi¹⁷ uscați.

E de observat însă că și urzicile din cari se face borșul de urzici încă se spală și se opăresc înainte de a se pune în borș la fiert, căci neopărindu-se nu se moaie defel, ci rămîn tari ca și cînd n-ar fi fost deloc fierte, atît numai că nu urzică.

În Muntenia, urzica, care este foarte căutată de săteni, căci, ca plantă tină ră și în cîtva gustoasă, în timpul rigoarei Postului mare, fiind un adevărat delicioz, se mănîncă ca ciorbă cu cîteva fire de orez și ca urzici sleite cu hrean ras pe răzătoare.¹⁸

În fine, cauza de ce culeg românele urzicile în ciur și mai cu seamă în sită, ne-o arată următoarea legendă din Bucovina, com. Udești:

„Zice că în timpurile vechii oamenii nu mîncau urzici ca în ziua de astăzi, spunînd că sînt afurisite de Dracul, nu numai ca să urzice, cînd le va prinde cineva în mînă, ci totodată și umplute de dînsul cu fel de fel de boale, și cine le mîncă acela îndată se umplea de boală.

Mai pe urmă însă, înmulțindu-se omenimea și lipsindu-i nu o dată pe la începutul primăverii cele trebuincioase de rîndul gurei, a început de la un timp, vrînd-nevrînd, a culege și a mîncă și urzici.

Dar, ca nu cumva să se umple de vreo boală, a prins a le rupe cu degetele sau a le tăia cu foarfecele, a le scutura și a le pune apoi în sită anume ca, precum se strecură făina prin sită, cînd se cerne, așa să se strecore printr-însă și toate boalele cari s-ar afla în urzici.

Și tot de atunci e obiceiul, cînd se mănîncă și se duce întîia îmbucătură la gură, de a se spune: bucate nouă în gură veche!¹⁹

NOTE

1. Com. de dl. En. Hodoș: „La Joia Mare înfloresc urzicile și nu mai sînt bune de mîncat.”
2. Sim. Manguica, *Calend. cit.*: „La 21 Mărțișor, nunta urzicilor (pe alocurea la Buna-Vestire, Joi marele).”; *Idem de eadem*: „25 Mărțișor: nunta urzicilor (pe alocurea la Florii).”
3. *Idem de eadem*: „La 25 Mărțișor, mărîtare urzicilor (pe alocurea la Florii și Buna-Vestire).”; com. de dl. En. Hodoș: „Nunta urzicilor e uzitată la Joia Mare.”
4. Dr. D. Brînză, *Prodromul florei României*, București, 1879-1883, p. 110; Dr. D. Grecescu, *Conspectul florei române*, București, 1898, p. 517.
5. Dr. G. Crăiniceanu, *Igiena țaranului român*, București, 1895, p. 223: „Pe Postul mare al Paștilor, din care se zice că e rupt și al Sintă Măriei, legumele păstrate peste iarnă se cam isprăvesc; varza acră, de ar fi, se moaie și se strică în primăvară.”
6. *Idem de eadem*, p. 223: „Acesta – adică Postul mare – este cel mai greu post, și e rezonabil sărutatul de la Lăsatul secului, ce se obișnuiește pe la țară, sub cuvînt că cine știe care va mai ajunge Paștele.”
7. Com. de dl. Aurel Iana.
8. Com. de dl. En. Hodoș.
9. Pretutindenea în Bucovina și Banat, com. de dl. Aurel Iana.
10. Măta = un lemn al cărui vîrf e crengurat.
11. Cucuruz = porumb, păpușoi.
12. Tăier = talger, farfurie.
13. Cocoloș = boțisor.
14. În Bucovina se rostește hrean.
15. Com. de dl. Aurel Iana.
16. Un fel de pine din făină de păpușoi, porumb.
17. Hrib, pl. hribi, lat. *Boletus edulis*.
18. Dr. N. Manolescu, *Igiena țaranului*, București, 1895, p. 286.
19. Com. de M. Mihăescul.

VII. PRIVIGHEREA

În decursul Păresimilor sînt trei privigheri sau denii sing. denie, numite în Transilvania rugi sing. rugă¹, adică servicii divine, cari se fac în timpul nopții, și anume: cea dintîi joi seara din săptămîna a cincea, a doua sîmbătă seara din aceeași săptămîină iar a treia și cea de pe urmă în Joia Mare spre Vinerea seacă.

Cea mai însemnată dintre toate privigherile sau rugile acestea este cea care se face în Joia Mare seara spre Vinerea seacă, cînd se cetesc cele douăsprezece evanghelii ale Patimelor Domnului nostru Iisus Hristos.

În această seară deci se adună o mulțime de lume la biserică, care stă și ascultă pînă la sfîrșit cu cea mai mare atențiune și evlavie întreg serviciul dumnezeiesc și cu deosebire cetirea celor 12 evanghelii.

În decursul cetirii acestor evanghelii însă se observă pe alocurea și unele datine și credințe.

Așa românii din unele părți ale Moldovei cred și spun că cei ce se duc în seara acestei zile la biserică, cînd se cetesc cele 12 evanghelii, e bine să facă

cite un nod în baieră după cetirea fiecărei evanghelii, și cu acea baieră cu 12 noduri, dacă se va încinge cine are friguri, îi va trece numaidecît.²

În alte părți, tot din Moldova, fetele cari merg în seara acestei zile la biserică iau o șfară și, după ce fac cele 12 noduri, cînd se întorc acasă să se culce pun șfara sub cap, încredințate fiind că în vis trebuie să-și vadă partea care li-i lăsată de la Dumnezeu.³

În Muntenia, com. Bolintinul din Vale, jud. Ilfov, iau, mai ales femeile, un bulgăre de tămîie nefărimat, îl aprind pe rînd cît se cetesc cele 12 evanghelii și restul zic că e bun de aprins în casă cînd tună, ori trăsnește, și de afumat pe copiii spăriați.⁴

În alte părți, tot din Muntenia, precum bunăoară în jud. Vlașca, femeile au obiceiul de a duce în Miercurea mare la biserică făină, untdelemn și prune uscate pe losniță, pe cari le lasă apoi acolo pînă joi seara, după ce se isprăvește denia. Făcînd aceasta, cred că făina este bună de friguri, dacă se afumă cu ea; untdelemnul îl pun surzii în urechi ca să le vie auzul, iar cu prunele se descîntă de durere de urechi, care în termin poporan se zice năjit.⁵

Tot în jud. Vlașca este credința că, dacă veun om are vreun nărav de care nu se poate dezbăra, de merge joi seara, cînd s-a lepădat Petru de Hristos, în fața icoanei Maicei Domnului și pune pe altul cineva să-l întrebe: „Te lepezi de cutare nărav”, și el răspunde: „mă lepăd”, atunci lepădat este.⁶

În Bucovina se crede că dacă cel ce are negei, ducîndu-se în Joia Mare la biserică și luînd cu sine un băț și un cuțitaș și după fiecare evanghelie face o creștătură pe băț, și ieșind apoi din biserică îl aruncă undeva, atunci cel care-l ridică mai întîi, de acela se prind negeii.⁷

La românii din Epir, „cînd se obicnuiește a se ceti cele 12 evanghelii, se determină o persoană care să anunțe sfîrșirea fiecărei evanghelii, lovind cu un instrument pe un taler de aramă sau argint, dacă se găsește.

Sfîrșindu-se cu toate evangheliile, persoana însărcinată cu aceasta aruncă talerul de-a dura în biserică, și femeile mai cu seamă se năpustesc să vază cum are să cază. Dacă talerul cade cu fundul în jos, o mare bucurie se produce în inimile tuturor, fiindcă cred că au să se întoarcă în curînd cei duși în străinătate. Dacă se întîmplă însă ca el să cază cu fundul în sus, o întristare adîncă le coprinde, fiindcă aceasta se explică prin neîntoarcerea celor înstrăinați de căminul părintesc, și nu arareori se întîmplă să vezi femei ștergîndu-și lacrimile în acest caz.”⁸

În sfîrșit, fiindcă ni-i vorba despre serviciul divin, trebuie să mai amintesc la locul acesta încă și aceea, că din Joia Mare începînd înainte și pînă în ziua de Paști nu se mai trag clopotele la biserică, ci numai se toacă cu toaca.⁹

NOTE

1. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul

2. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 74; G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 50.

3. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 74; Șezătoarea, an. I, Fălticeni, p. 153.

4. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75.

5. Foaia pentru toți, an. I, p. 130.

6. *Ibidem*, p. 130.

7. *Ibidem*, p. 131.

8. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 309-310.

9. Pretutindenea în Bucovina și Transilvania, vezi mss. d-lui I. Pop-Reteganul și W. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage*, p. 7.

VIII. STRIGAREA PESTE SAT

Sub Strigarea peste sat se înțelege o datină care e uzitată, după cîte știu eu pînă acuma, numai la românii din Muntenia și la cei din Transilvania, și anume la cei dintîi îndată după trecerea Lăsatului de sec, cînd intrăm în Păresimi¹, iar la cei din urmă în seara spre Joi Mari² și în seara Sîmbetei Paștilor.³

Al. Pelimon descrie datina aceasta în următorul mod:

„Noi avem un obicei bătrînesc și care, după părerea mea, e prea bun, pentru că, să știi, părinții noștri au venit odată cu Negru Vodă aici și ținură niște datine din vechime. Îndată ce trece Lăsatul secului, cînd intrăm în Păresimi, se urcă dintre oameni și flăcăi deasupra unei rișe și încep a striga în gura mare, numind pe fiecare din fete, care sînt harnice și care sînt nevoiașe, fiecare cum se poartă și ce omenie are, fiecare ce face și ce săvîrșește, care fată a rămas nemăritată și care a îmbătrînit așa.”⁴

Tot așa se întîmplă Strigarea peste sat, cum a descris-o Pelimon, și în unele părți ale Transilvaniei, precum bunăoară în comuna Sîncel din jurul Blajului și în Păucenești.⁵

Iar în Valea Hațegului se întîmplă în modul următor:

„Miercuri seara, adică în seara spre Joia Paștilor, se adună feciorii și copilandrii din sat toți pe dealul din apropierea satului. Iar copiii mai mici, cum sînt cei de școală, se suie prin arbori în grădinile părinților.

Cei de pe deal fac motoșini de paie, le pun în bîte și le aprind și fac diferite jocuri de foc. Cei mai mari îmbracă cîte o roată stricată cu paie, o aprind și-i dau drumul de pe deal la vale. În timpul acesta strigă din răspuțuri cîte unul ori toți laolaltă vorbele acestea:

– Aure – maure, e e!

Iar ceata de feciori, ce-i postată pe alt deal, îi răspunde:

– Ce ți-e maure, ce ți-e?!

– M-a îndires!⁶ –

– Cine te-o îndires?

– M-a îndires Pătru Plopenilor să-i fac un pod de aur pîn' la Firuța Păuneștilor.

Asta-i o strigare măgulitoare, semn că Pătru cu Firuța își sînt dragi și s-or lua după Paști. Dar vin altele batjocoritoare la adresa celor ce au făcut ceva rău. Aci se strigă publice toate defectele orișicui sătean, bunăoară ca:

– Aure-maure, e e!

– Ce ți-e maure, ce ți-e?

– M-a îndires!

– Cine te-a îndires?

– M-a îndires Istode al Toteștilor să abat apele pe la Măriuca lui, să se spele de cenușă.

Aci dau în Măriuca că umblă cu țoalele⁷ nespălate ori că ea-i tot cănită.⁸

Ori:

– Aure-maure, e e!

– Ce ți-e maure, ce ți-e?

– M-a îndires!

– Cine te-a îndires?

– M-a îndires Sofica Silvășenilor să duc de prînz la Todica ei, că ea nu știe unde-i.

– Tu știi unde-i?

– Ba!

– Du-te la jupînul Ițig și întreabă, că de nu-i acolo, atunci de bună seamă-i la jupînul Ștrol!

– Aci precum vedeți, bate în Todică, că-i bețiv.

Ori:

– Cine te-a îndires?

– M-a îndires popa, mă, să merg la Nastasia Ursuțului să-i gat cusuturile, că șuba n-are mîneci, cămașa n-are spate, opregul nu-i deloc! Aci bate-n fata leneșă.

Ori:

– M-a îndires popa, mă, să merg la Ionul primarului să-i spun să steie cu furceriul de-a îndemînă, că vine Rusalina ai strigoaie și-i duce laptele de la vaci și de la oi!

Atunci strigoaiele, la cari li se strigă numele, nu mai pot de năcaz pe feciori și aleargă după ei, dar atunci nu au putere.

Nici o strigoaie nu rămîne cruțată atunci.

Nenumărate sînt batjocurile ce se strigă atunci preste sătenii cunoscuți ca cuprinși de ceva patimă: beție, lene, lux, fudulie, neghiobie, cămătărie, avarie etc.

Dar junii pentru aceasta nu sînt trași la nici o răspundere, nu sînt pedepsiți ca calumniatori.

Toate strigăturile se încep cu «Aure-maure e e!»

În timpul din urmă însă a început a se cam părăsi această datină, parte că trecuse în abuz, de strigau vorbe proaste fără cumpăt preste persoane nevinovate, parte că s-au amestecat oficialii administrativi și i-au întărcat pe feciori de la aceste datini. Dar pe ascuns, colo noaptea tîrziu, tot practizează această datină, ci mai cu băgare de seamă și mai cu rezervă ca de altă dată.⁹

În Ormenișul de Cîmpie din comitatul Clujului se practica această datină mai înainte de aceasta cu cîțiva ani astfel:

„Fiecare fecior și fiecare fată avea dreptul a denunța vaivodei țiganilor din sat orice scădere observată la colegii ori colegele lor în decursul Postului mare.

Vaivoda își încreșta pe răvaș toate cele auzite, pentru ca în seara sîmbetei de Paști să le descopere în public prin procederea așa-zisă «Strigarea peste sat». Strigarea peste sat se făcea cu anumite formalități.

Tinerii, după ce însera bine, se adunau înaintea bisericei, unde în sunetul clopotelor și baterea toacei așteptau sosirea vaivodei țiganilor.

Vaivoda, după ce venea, se suia într-un păr pădureț mare și foarte bătrîn, ce era înaintea bisericei și din al căruia vîrf se vedea peste tot satul, fiindcă locul era mai ridicat.

Cînd Vaivoda ajungea în vîrf al părului, clopotele încetau a se mai trage, toaca nu se mai bătea și toți oamenii din sat ascultau cu curiozitate să audă denunțările Vaivodei, care cu glasul său puternic începea să strige mai întîi cu cuvintele obicinuite:

– Vai de mine, măi!

Tinerii răspundeau de jos:

– Ce-ți e ție, măi?

– Da mă doare capul!

– Pentru ce te doare?

Vaivoda începea de exemplu așa:

– Pentru că Constantin Nuțului s-a îmbătat la făgădău (cîrciumă), și-a pierdut vreo haină în drum, a umblat la pețite în post; sau că: nu știe ara, nu știe semăna, pămîntul i-a rămas nearat, vitele la timp nu și le-a adăpat; sau că d.e. Fironica lui Tănase din Suseni (partea din sus a satului) nu știe urzi, adoarme la furcă, a jucat ori a mîncat de dulce în post; sau că: a rămas cu cînepa netoarsă, umblă cu hainele destrăbălate, cu cămașa nespălată, cu părul nepieptănat, cutare a aflat-o demineată nesculată, cu casa nemăturată, Paștile au ajuns-o cu grădina nelucrată, cu pocmolul (prispa) nespoit, cu casa nevăruiată și alte multe de asemenea, pe cari Vaivoda le știa înșira de-a rostul și încă de multe ori se silea a le spune chiar în poezie. Finea o făcea cu cuvintele: «mi-a zis ca s-o trezesc», sau: «mi-a zis ca s-o îmbrac», sau: «mi-a zis ca s-o ajut», dar:

Ajuta-i-va dracul,

Că mă doare capul!

Un ris general cu hohot se auzea după aceasta din toate părțile satului, unde fetele tremurînd ascultau tupilate prin grădini...

Iarăși se bătea apoi toaca și se trăgeau clopotele, după care Vaivoda iarăși începea cu altă persoană, și așa lua feciorii și fetele de-a rîndul, încît de strigătul peste sat nu rămînea cruțată nici o fată și nici un fecior din sat, dacă nu cumva purtarea lor a fost atît de exemplară încît nici într-o privință să nu dea pretext la critică.

Era mare onoare pentru un fecior, ori mai virtos pentru o fată, care în Sîmbăta Paștilor a rămas nestrigată peste sat. Dar cu atît mai mare era rușinea pentru acela care în mai mulți ani de-a rîndul, ori din cauza prea multelor scăderi a fost în aceeași seară de două ori sau în cazul extrem chiar și de trei ori strigat peste sat.

O fată, care în aceeași Sîmbătă de Paști a fost de trei ori strigată peste sat, nu putea spera curînd la măritiș.

Cu strigarea peste sat, ce-i drept, de multe ori se făceau și unele abuzuri. Era un tribunal prea aspru și pe mulți feciori și fete îi făcea să n-aibă tîgnă de sîntele sărbători; dar nu se poate nega că în multe privințe obiceiul acesta avea o înfrîurîntă binefăcătoare asupra tinerimei, care cel puțin în decursul celor șapte săptămîni ale Postului mare se nizuia din răspuseri să emuleze printr-o purtare exemplară.

Altmintrelea, obiceiul acesta, ca oricare alt obicei strămoșesc, este, cu puțină deosebire, foarte generalizat între români, mai virtos în comunele cari sînt curat românești.

Pe Valea Mureșului, d.e., precum și mai preste toată partea sudică a Transilvaniei se află multe comune în cari și astăzi se practică obiceiul acesta, numai cît nu în Simbăta Paștilor, ci mai virtos în ultima zi a carnavalului.

Pentru încunjurarea abuzurilor eventuale, în unele locuri se practică aceste bune obiceiuri numai sub controlă și după o anumită programă. La compunerea programei ia parte de regulă toată inteligența satului: preotul, învățătorul, notarul, judele etc., se înțelege «sub rose». La timpul său, aceștia însărcinează apoi cu executarea programei pe unii încrezuți ai lor.

Este și bine așa, pentru că în conservarea tuturor obiceielor vechi, cari nu ating doctrina religiunii și nici nu stau în contradicție cu cultura și educațiunea poporului preste tot, nu se poate nega că e de lipsă un control, care în toate acțiunile tinerei generațiuni mai cu seamă să păzească a nu pierde din vedere echivalentul moral.¹⁰

Afară de strigarea peste sat, care s-a descris pînă aci și care, după cum am văzut, se referă la fete și feciori, mai există în Transilvania încă și o altă strigare, care se referă la unele animale domestice.

Așa românii de pe lingă Mureș au datină ca, dacă li se fură vreo vită, bunăoară vreo vacă, sau dacă numai li s-a pierdut și nu mai dau de ea, orișunde și orișicît o caută, recurg la ajutorul vrăjitorilor. Iar vrăjitorul care a fost chemat întru ajutor merge la casa celui cu paguba și, după ce mormîie niște cuvinte numai de el înțelese, se urcă pe hornul casei și strigă pe nume vita, care a dispărut, în modul următor:

Nea, nea, nea, Măruță,¹¹
Din nouă hotare
Vin-acasă iară,
Din fundul pămîntului

Pe aripa vîntului,
Prin fundul pădurii,
Pe coada securii,
Nea, nea, nea, Măruță!

Această strigare se repetă de patru ori în cele patru părți ale lumii, stînd cu fața spre răsărit, spre miazăzi, spre apus și spre miazănoapte.¹²

NOTE

1. Al. Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România*, București, 1859, p. 58-59.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; *Revista ilustrată*, an. I, Bistrița, 1898, p. 70.
3. *Gazeta Transilvaniei*, an. L, Brașov, 1887, nr. 75.
4. Al. Pelimon, *op. cit.*
5. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
6. Îndires = îndemnat, mi-a poruncit.
7. Țoale = haine, vestimente.
8. Cănită = nespălată.
9. *Revista ilustrată*, an. I, 1898, p. 70.
10. *Gazeta Transilvaniei*, an. L, Brașov, 1887, nr. 75 și 76.
11. Numele vacii fătate în luna lui martie.
12. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

VINEREA SEACĂ

I. VINEREA PAȘTILOR

Vinerea cea de pe urmă din Păresimi sau Postul mare se numește atît în Bucovina cît și în celelalte țări locuite de români *Vinerea Paștilor*, *Vinerea patimelor*, *Vinerea mare* și *Vinerea seacă*.

Ea se numește *Vinerea Paștilor* de aceea pentru că e cea din urmă vineri din Păresimi, adică pentru că cade nemijlocit înainte de Paști.

Vinerea patimelor, pentru că în această zi, în această vineri a pătimit și s-a răstignit Domnul nostru Iisus Hristos pe cruce pentru răscumpărarea neamului omenesc de sub jugul păcatului strămoșesc.¹

Vinerea mare, pentru că cade în Săptămîna mare, precum și pentru aceea fiindcă are însemnătate de douăsprezece vineri.²

Iar *Vinerea seacă* se numește de aceea pentru că în această vineri cei mai mulți români, atît din Bucovina cît și din Transilvania, au datină de a ajuna, a posti așa-numitul Post negru, adică de a nu mîncă nici a bea absolut nimic toată ziua.³

Ținerea postului negru sau abținerea de la orișice mîncare și băutură în decursul acestei zile urmează de aceea pentru că prea bunul Dumnezeu să-l ferească pe cel ce ajunează în această zi de toate boalele⁴, să-i dăruiască mulți ani cu sănătate, să-i meargă bine peste tot anul și să-l sprijinească și ajutoreze în nevoi și necazuri.⁵

Mai departe, se zice că e foarte bine de postit în această zi încă și de aceea pentru că cel ce postește nu-l doare niciodată capul și știe cu trei zile înainte cînd are să moară.⁶

Românii și cu deosebire româncele respectează totdeauna vinerile și pe cele mai multe dintre dinsele le și serbează ca și o zi de sărbătoare.

Ele nu umplu borș în ziua de vineri, pentru că Necuratul vine și se scaldă într-însul.⁷ Nu cos, pentru că orbesc⁸, nu țes, nu torc, nu fac lăutoare, nu se lau, nu fac leșie, nu albesc cămăși, fiindcă Sf. Vineri le-ar cășuna mare daună.

O poveste foarte răspîdită în Bucovina, care ne arată ce avea să pățească o nevastă care a făcut leșie și voia să zolească cămășile într-o vineri, sună precum urmează:

„O nevastă a îndrăznit într-o vineri să facă leșie spre a fierbe cămeșile. Iată însă că pe cînd turna ea leșia în ciubărul cu cămeșile a sosit la dînsa o babă, care nu-i spuse nimic, ci sta ca un stan de piatră lîngă ea și se uita cum toarnă leșie pe cămeși.

Nevasta, văzînd-o, s-a speriat și, fără să rostească vreun cuvînt, a ieșit din casă afară, s-a dus la o vecină și i-a istorisit din fir în păr toate cum s-au întîmplat.

Vecina, cum a auzit ceea ce i-a spus, îi zise:

– Vai, draga mea, aceea nu e babă, cum spui și crezi dumniata, ci aceea e de bună seamă Sf. Vineri!... a venit să te pedepsească pentru că ai îndrăznit să faci leșie și să fierbi cămeșile în ziua ei!... dar n-avea frică, fă ce te-oî învăța eu și vei scăpa de dînsa!

Și-i spuse vecina tot ce avea să facă. Iar la urmă zise:

– Și acuma întoarce-te degrabă îndărăt și, cum te vei apropia de casă, începe a striga în gura mare:

Sus pe vîrfurile dealului,
Dealul Galileului,
Arde strașnic un foc mare

Cu para pînă la soare,
De se vede-n lumea largă
Și se miră lumea-ntreagă!

Nevasta făcu așa, cum a învățat-o vecina sa; se întoarce tot într-o fugă pînă acasă și, cum a intrat în ogradă, a început a striga:

Sus pe vîrfurile dealului,
Dealul Galileului,
Arde strașnic un foc mare

Cu para pînă la soare,
De se vede-n lumea largă
Și se miră lumea-ntreagă!

Baba venită, adevărat Sf. Vineri, cum a auzit cuvintele acestea a și ieșit din casă afară, zicînd: «Para aceea arde copiii mei», și fără a mai sta mult pe gînduri, a început a alerga ca să vadă ce-i.

Nevasta, la rîndul ei, cum a văzut că s-a depărtat baba, s-a vîrît în casă, și, după învățătura vecinei sale, a încuiat ușa cu retezul, a astupat fereștile și apoi a răsturnat toate vasele, cîte le avea în casă, cu gura în jos.

N-a apucat însă bine a fi gata, și iată că Sf. Vineri se și întoarce îndărăt cu o falcă în cer și cu alta în pămînt, și văzînd că ușa e încuiată și nu poate intra înăuntru, a început a striga să-i deschidă, că de nu, e vai și amar de capul ei.

Însă nevasta se făcu că n-o aude și nu voi să-i deschidă.

Atunci Sf. Vineri a început a chema vasele pe nume ca acestea să-i deschidă.

Dar vasele, întoarce fiind cu gura în jos, încă nu-i deschise, pînă ce în urmă opaițul, care nu era cu gura în jos, a sărit de pe prichiciu unde sta și a voit să-i deschidă, însă ajungînd lingă prag și împiedicîndu-se de acesta căzu jos și se sparse. Și așa nici el nu-i putu deschide.

Nemijlocit după ce s-a spart opaițul, nevasta a zărit o mulțime de cruci în pragul ușei și un glas nevăzut se auzi vorbind:

– Cuminte a fost cel ce te-a învățat să faci așa după cum ai făcut, că de nu făceai astfel, rău ai mai fi pătît!

Și după aceasta nu se mai văzu, nici nu se mai auzi nimic.⁹

Deci ca să nu li întîmple vreo daună, neplăcere, sau chiar nefericire din partea Sfintei Vineri, românele serbează cele mai multe vineri, și mai ales Vinerea mare dinaintea Paștilor. Ba unele dintre dinsele în vinerea aceasta nu se încumetă nici măcar a face foc ca să fiarbă sau să coacă ceva.¹⁰

Dacă cineva s-ar încumeta să coacă pîne în Vinerea mare, atunci se zice că, de-ar zvîrli pînea aceea în mare, nici peștii n-ar mîncă-o.¹¹

Toată ocupațiunea femeilor din această zi se mărginește mai cu seamă la facerea de ouă roșii și pregătirea paștei pentru ziua de Paști.¹²

Iar bărbații serbează ziua aceasta mai cu seamă prin aceea că nu seamănă nimic în decursul ei. Și aceasta din cauză că tot ce ar semăna s-ar usca și n-ar crește nimic, și dacă ar și crește ceva, n-ar fi cumsecade.¹³

Iar de ținut, atît bărbații cît și femeile o țin de aceea pentru ca să se usuce și să se treacă bubele.¹⁴

Mulți, atît dintre bărbați cît și dintre femei, țin Vinerea mare încă și pentru dihanii, crezînd și spuind că cum lucrează cineva în această zi, îndată i se întîmplă din partea fiarelor o daună.¹⁵

Tot din cauza dihaniiilor, precum și a gîngăniilor, există în cele mai multe părți din Bucovina datină de a se încunjura de trei ori în zorile acestei zile casa, ba pînă și pometele, și tot de atîtea ori a se afuma cu tămîie sau, în lipsa acesteia, măcar cu o petică aprinsă, în credință că dacă se face aceasta, nici o dihanie sau gînganie nu se apropie de casă, respective de pomi.¹⁶

Încunjurarea de trei ori a casei e uzitată și în Moldova.

Iată ce ne spune în privința aceasta dl. Const. D. Gheorghiu: „În seara de Vinerea Paștilor, după ce ies de la biserică, e bine să se ducă fiecare cu luminarea aprinsă pînă acasă; unde, dacă va fi ajuns, fără să se stingă luminarea vreodată, se încunjură casa de trei ori, făcînd cruce cu luminarea pe pereți, în cele patru părți ale casei, pentru ca să fie ferită acea locuință de foc, de trăsnet, de boală etc.”¹⁷

Atît bărbații și femeile, cît și băieții și copilele din unele părți ale Bucovinei, cărora le crește gușă sau vreo bolfă, merg în această zi înainte de răsăritul soarelui pe imaș sau în grădină și caută ciolane. Și cum află vreun ciolan, îl iau încet de jos, îl duc cu mîna la gușă sau bolfă și, încunjurînd cu el gușa, o pălesc o dată, zicînd:

Vinerea seacă,
Gușa seacă!

Sau:

Vinerea seacă,
Bolfă seacă!

După aceasta, pun ciolanul înapoi de unde l-au luat și cum a fost cînd l-au luat și caută alte două ciolane, cu cari fac tot așa ca și cu cel dintîi.

În urma acestei proceduri se zice că gușa sau bolfa seacă și mai mult nu crește.¹⁸

Românii din Moldova, cari au gușă, îndătimează de a lua apă neîncepută în Vinerea seacă, înainte de a răsări soarele, și a se spăla pe gușă, în credință că făcînd aceasta scapă de dînsa.¹⁹

Tot în Vinerea seacă se sparge și cordiugul (broasca) de pe limba vitelor, crezîndu-se asemenea că va seca.²⁰

Afară de datinele și credințele înșirate pînă aci, mai există în Vinerea Paștilor încă și următoarele:

Cînd te scoli, să ai o bucățică de fier pe ce să calci, că apoi nu te pălești tot anul.

Dacă plouă în Vinerea seacă, anul va fi mănos; iar de nu plouă, va fi neroditor.²¹

Și – în fine – scâldatul în contra diferitelor boale și bube, precum și scoaterea aerului. Dar despre aceste două mai pe larg în capitolele următoare.

NOTE

1. Pretutindena în Bucovina.
2. Dat. și cred. rom. din Lucăcești, distr. Gura Humorului, com. de Iacob Paicu; Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1883*: „În Vinerea Paștilor și a Rusaliilor se cuprind 12 vineri.”
3. Dat. rom. din Suceava, com. de Alex. Romaș: „Ea se numește de aceea Vinerea seacă, pentru că unii oameni postesc toată ziua, nici nu mănincă, nici nu beau nimic.”; a celor din Șcheia, com. de Const. Lucăciu: „În Vinerea mare sau seacă se ajună.”; a celor din Stupca, com. de Onufr. Căilean: „În vinerea seacă nu mănincă oamenii nimic, ci se rețin de la orice mîncare pînă seara, din care cauză se numește această zi Vinerea seacă.”; a celor din Lucăcești, com. de Iac. Paicu: „În Vinerea seacă au oamenii datină de a posti cu post negru, adică a nu mîncă nimic toată ziua.”; a celor din Frătăuțul Vechi, dict. de Axenia Sofroni și com. de I. Covașă: „Vinerea Patimelor se numește de către popor și Vinerea seacă, pentru că de regulă mulți postesc în această zi post negru.”; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: „Vinerea Paștilor se numește și Vinerea seacă mai cu seamă de aceea, pentru că în ziua aceasta nu mănincă oamenii nimic.”; a celor din Broscăuțul Vechi, dict. de Palaghia Onciul, com. de G. Palamarciuc: „Vinerea aceasta se numește Vinerea seacă de aceea pentru că postesc foarte mulți, fără ca să bea măcar apă. Sînt mulți cari nu mănincă de joi seară și pînă duminică după Înviere.”; din mss. d-lui I. Pop Reteganul: „Vinerea Paștilor se petrece în nelucrare, rugăciune și ajun. Unii nu mănincă de joi seară pînă-n ziua de Paști, ca ziua Învierii să-i aște deplin curății. Chiar în Reteag și jur sînt astfel de oameni evlavioși.”
4. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui, com. de Them. Prelici: „În ziua de Vinerea seacă este tare bine de postit, că dacă vei posti, Dumnezeu te va feri de boale.”; a celor din Gura Humorului, com. de Emilian Netea: „Ea se numește Vinerea seacă, fiindcă ajunează oamenii pentru multe folosuri.”; Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75: „Vinerea din Săptămîna patimilor se mai numește și Vinerea seacă; în această zi e bine să nu se mănince nimic: pentru boale.”
5. Dat. și cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „La noi se numește Vinerea seacă de aceea pentru că de regulă cei mai mulți oameni postesc așa-numitul post negru, adică nu mănincă nimic toată ziua. Și aceasta o fac ei ca bunul Dumnezeu să le dăruiască mulți ani cu sănătate, să le meargă bine tot anul și să-i sprijinească în nevoi și necazuri.”
6. Dat. și cred. rom. din Broscăuțul Vechi, dict. de Palaghia Onciul și com. de G. Palamarciuc.
7. Credință foarte lătită în Bucovina.
8. *Calendarul poporului pe anul comun 1889*, Sibiu, p. 72: „Femeile nu cos vinerea, căci altcum au să orbească.”
9. Din Tereblecea, com. de P. Scripcariu. – O variantă a acestei povești vezi-o la St. Ștefureac, *Scrieri*, Suceava, 1896, p. 212-215.
10. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariu: „În Vinerea mare e păcat mare de a coace pine, colaci, etc.”; și a celor din Broscăuțul Vechi, dict. de Pal. Onciul și com. de G. Palamarciuc: „În această zi unii nu lucră, ba chiar nici foc nu fac.”
11. Cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu.

12. Dat. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean; a celor din Lucăcești, com. de Iacob Paicu: „În această zi fac femeile ouă roșii sau în alte colori.”; a celor din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor: „În această zi se fierb ouăle, ca să nu se strice.”; și a celor din Șcheia, com. de Const. Lucăciu: „În Vinerea seacă se aleg ouăle.”
13. Dat. și cred. rom. din Măzănăești, com. de Victor Moldovan; a celor din Ilișești, com. de I. Pașcan și V. Botezat: „Vinerea seacă o serbează femeile, iar bărbații nu seamănă, că se face pinea seacă.”; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: „În ziua aceasta oamenii nu seamănă nimic, căci zic că se face pinea seacă.”; și a celor din Stroești, com. de Petru Străinul: „Vinerea Paștilor se numește și Vinerea seacă, de aceea oamenii nu seamănă nimic.”
14. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Toma Nimigean, com. de P. Nimigean: „Vinerea patimelor, Paștilor, sau Vinerea seacă se cheamă seacă de aceea pentru că se ține ca să se usuce și să se treacă bubele.”
15. În mai multe părți din Bucovina.
16. Dat. rom. din Broscăuțul Vechi, dict. de P. Onciul, com. de G. Palamarciuc: „În această zi, pînă în ziuă, în zori de zi, se încunjură casa cu tîmii, ca să nu se apropie nici o dihanie de casă. Ba chiar și pometele se încunjură, ca și de acestea să nu se apropie șerpilor.”; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop: „În noaptea din Vinerea seacă se ia cămașa în dinți, într-o mină foarfecele, iar în alta o petică aprinsă și se încunjură de trei ori casa.”
17. *Op. cit.*, p. 75.
18. Dat. rom. din Buninți, com. de Vas. Strachină.
19. M. Lupescu, *Medicina poporului*, publ. în *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 72.
20. Dat. rom. din Frătăuțul Nou, com. de Iul. Sidor.
21. Dat. și cred. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.

II. SCÂLDATUL

O bună parte de români îndătimează a se mărturisi și a se împărtăși de mai multe ori peste an. O parte însă, și mai ales tineretul, numai o singură dată, și anume în Păresimi. Însă acesta, și de astă dată, rar cînd se mărturisește la începutul Păresimilor, ci de regulă către sfîrșitul acestora. Ba unii dintre feciori și fete, lăsînd pe cei mai înaintați în vîrstă, ca aceștia să se mărturisească și curățească mai întîi de păcate, se lasă chiar pînă în ziua ultimă. Iar aceea e Vinerea Paștilor.

Dovadă despre aceasta avem, între altele, și următoarea doină de pe Țîrnava în Transilvania:

La fîntină mol și tină,
Suptîrica spală lînă
Cu doi pui de cuc în brațe.
Vine badea, prinde-un pui.

– Lasă-l, bade, că te spui,
C-o veni Vinerea mare
Și de pui va fi-ntrebare!

Adică în Vinerea Paștilor, la mărturisire, voi fi necesită să spun că nu mi-ai dat pace, că m-ai ciupit de sîn.

Însă românii, și mai cu seamă iarăși tineretul, tot în această vineri, are datină nu numai să se mărturisească și curățească de toate păcatele, și

totodată să se și scalde în atare apă curgătoare, ca sfînta Înviere să-i afle deplin curați atît în privința sufletească cît și în cea trupească.

Afară de aceasta cei mai mulți români din Bucovina cred că cel ce se cufundă de trei ori în vreo apă rece în Vinerea seacă și poate răbda ca să se scalde măcar cît de puțin într-însa, acela va fi totdeauna sănătos¹, iar dacă din întîmplare are vreo boală oareșică sau atari bube pe trup, atunci bubele seacă, și în chipul acesta nu numai că s-ar vindeca și mîntui de dinsele², ci și de oricare altă boală ar fi cuprins.³

Cei mai mulți înși însă se scaldă în această zi nu atîta pentru ca să se curățească de boalele și bubele ce-ar avea, ci mai cu seamă pentru ca să nu se prindă în decursul anului nici un fel de bubă, friguri, sau alte boală rea de dinșii.⁴

O seamă, spre același scop, care s-a arătat în șirele premergătoare, nu se scaldă exclusiv numai în Vinerea Paștilor, ci mai în toate zilele de pe urmă ale săptămîinii mari, începînd de miercuri înainte.⁵ Ba unii chiar și în ziua de Paști.⁶

În fine, trebuie să mai amintim încă și aceea că datina de a se scaldă în Vinerea seacă e uzitată nu numai la românii din Bucovina, ci și la cei din Moldova⁷, Transilvania⁸ și Banat.⁹

Iar românii din Muntenia, cari pătimesc de scurgeri de sînge din nas, au datină de a se rade în această zi, crezînd că le va trece; iar acei cari au dureri de cap, să se spele pe el, crezînd că li se va potoli durerea.¹⁰

NOTE

1. Dat. și cred. rom. din Cupea, com. de Them. Prelici; a celor din Cîreș-Opaiț, com. de Const. Popescul, stud. gimn.: „În Vinerea Paștilor se scaldă oamenii pînă nu răsare soarele, zicînd că peste an li-i mai ușor trupul.”; a celor din Breaza, com. de N. Prelici: „În Vinerea seacă, înainte de scoaterea aerului, fiecare om se scaldă. Ei zic că, dacă se scaldă în Vinerea seacă, atunci tot anul vor fi sănătoși.”; Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuți, 1895, nr. 40, p. 1: „Se zice că cel ce se scaldă în Vinerea mare sau Paști este sănătos peste tot anul.”

2. Dat. și cred. rom. din Iliești, com. de I. Pașcan: „Oamenii se scaldă în Vinerea seacă, ca să sece bubele de pe trup peste an și trupul să fie totdeauna curat.”; a celor din Bosanci, com. de Partenie Damian: „Vinerea cea de pe urmă din Postul mare se numește Vinerea seacă, pentru că seacă toate boalele și bubele la acela ce se scaldă în această zi.”; tot din Bosanci, com. de Sim. Șutu: „Dacă te scalzi în această zi înainte de răsăritul soarelui, nu ai bube tot anul.”; a celor din Pîrtești de Jos, com. de Const. Andronic: „În Vinerea seacă merg oamenii, mai ales femeile, des-dimineață, pînă a nu răsări soarele, și se scaldă, crezînd și zicînd că, dacă are unul sau altul vreo bubă, apoi se curățește, de aceea se și numește Vinerea seacă.”

3. Dat. și cred. rom. din Scheia, com. de Const. Lucaciu: „În ziua de Joia mare spre Vinerea seacă, seara, se duc fetele și flăcăii de se scaldă la izvor. Ei cred că, dacă se scaldă în seara aceasta, se curătesc de toate boalele, și mai cu seamă de boalele cele umplăcioase.”; a celor din Securiceni, com. de G. Gușet: „Dacă se scaldă cineva, care are vreo boală, în Vinerea seacă, atunci se mintuiește în curînd.”; a celor din Bosanci, com. de P. Damian: „Oamenii și femeile spun că în Vinerea mare este tare bine de scaldat într-un iaz, rîu etc. Ei spun că, dacă se scaldă în această zi, se curătesc de toate boalele ce le au și sînt apoi curați peste tot anul.”; a celor din Frătăușul Vechi, com. I. Covaș: „Se crede că e bine să se scalde bolnavii în ziua asta (Vinerea seacă), că apoi se curătesc de boale.”

4. Dat. și cred. rom. din Udești, com. de Darie Cosmiuc: „Cine se scaldă în ziua de Vinerea mare înainte de răsăritul soarelui, se crede că acela nu va avea peste an bube, nici nu-l vor scutura frigurile.”; a celor din Calafindești: „În Vinerea seacă din săptămîna de pe urmă a Postului mare se scaldă fetele des-dimineață, ca să nu fie bolnave peste an.”; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop: „În noaptea de Vinerea seacă se duc oamenii și se scaldă, ca să nu se umple de bube.”; *Idem*: „În vinerea seacă, înainte de Paști, cred oamenii că, dacă s-ar scaldă noaptea prin întuneric, ca să nu-i vadă nimene, apoi nu se prinde de ei nimic, nici bubă, nici friguri, nici altă boală rea.”; a celor din Siret, com. de Dim. Popovici: „Oamenii se scaldă în ziua aceasta, căci zic ei că vor scăpa peste an de bube.”

5. Dat. și cred. rom. din Udești, com. de Gavr. Rotariu: „Miercuri, Joia mare și în Vinerea seacă au oamenii obiceiul de a merge la scaldat și a se scaldă în fiecare zi cite o dată pînă a nu răsări soarele. Și ei cred că, dacă se spală, nu se vor umplea de nici un fel de bube și vor fi curați tot anul.”; a celor din Calafindești, dict. de M. Molociu: „În Miercurea seacă, Joia mare și Vinerea seacă se scaldă femeile des-dimineață și spun că se curătesc de toate boalele.”; vezi și Dim. Dan: *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuți, 1894, nr. 99, p. 2: „Se crede că dacă se scaldă cineva în Joia patimelor, va fi scutit de riie; iar dacă are, apoi se va curăți.”; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 73-74: „În Săptămîna mare dinaintea Paștilor oamenii se duc la pîriu, ori la fîntînă, dimineață pînă în ziua, pînă a nu răsări soarele, și-și toarnă fiecare citeva cofe de apă în cap, pentru ca să fie curați și sănătoși.”; *Foaia pentru toți*, an. I, București, 1897, p. 131: „În Vinerea mare e bine de a se scaldă în rîu înainte de răsăritul soarelui, căci așa te speli de orice boală, mai ales de riie, bube și de tot felul de răni, rămîind curat – ca apa – peste tot anul. Unii se scaldă și în Joia mare și Sîmbăta mare.”

6. Dat. și cred. rom. din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor: „Oamenii cari au oareșicari boli se scaldă în Joia mare și Vinerea seacă, crezînd că vor seca toate boalele. Ba unii se scaldă și duminică, în ziua de Paști.”

7. M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, p. 126: „Cine se scaldă în Vinerea seacă (vinerea dinaintea Paștilor), înainte de a răsări soarele, acela nu mai are boale în oase.”

8. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, de pe Jiul ardelean: „Cine suferă de ceva boale urite să se scalde în Vinerea de Paști, înainte de apunerea soarelui, într-o apă ce curge spre răsărit, că se va vindeca și va rămînea sănătos peste tot anul.”

9. Sim. Manguica, *Calend.* pe an. 1882 și 1883: „Tot în această vinere (Vinerea Paștelor) se scaldă oamenii bolnavi și lincezi, dar se scaldă și cei sănătoși, spre a dobîndi sănătate peste tot anul.”

10. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75; G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 50: „Vineri, Săptămîna Patimelor, cei cari au scurgere de sînge din nas să se rază, că le va trece, iar cei care au durere de cap să se spele pe el, căci îi va scădea durerea.”

III. AERUL

Sub cuvîntul *aer*, despre care ne e vorba în capitolul acesta, se înțelege o pinză pe care se află zugrăvită înmormîntarea Domnului nostru Iisus Hristos.

Icoana aceasta de regulă este întinsă pe cadre de lemn și stă în decursul anului, în cele mai multe biserici, aninată pe perețele de lîngă proscomedier, în sf. altar.

În Vinerea patimelor însă preoții iau sf. aer de pe locul unde a stat pînă în această zi și, încunjurînd sfînta masă cu dînsul, îl scot din altar afară, îl pun

pe un postament sau piedestal în despărțitura bărbătească, respective în mijlocul bisericeii, și acolo îl lasă apoi pînă în ziua de Înviere, adică pînă în ziua de Paști.

În ziua de Înviere, des-dimineață, preoții îl ridică din acest loc și, vîrîndu-l prin ușile împărătești iarăși în altar, îl așază pe sfînta masă, unde rămîne apoi pînă miercuri înainte de Înălțarea Domnului la cer.

În intervalul acela, cît stă aerul în mijlocul bisericeii, partea cea mai mare de creștini merge la biserică anume ca să-l sărute și ca să se petreacă pe sub dînsul, crezînd că toți cei ce se petrec de trei ori după oltă pe sub dînsul, nu-i doare capul¹ și mijlocul sau șelele în decursul anului²; iar dacă își șterg ochii cu marginile sale, cred că vor fi scutiți și de durere de ochi.³

În unele părți din Bucovina, la scoaterea și nemijlocit după scoaterea aerului, adică vineri după amiază, se duc și se petrec pe sub dînsul mai cu seamă copiii, iar oamenii cei mai înaintați în vîrstă se duc mai cu seamă vineri seara și sîmbătă dimineața, cînd se înmormîntează, adică cînd se scoate din biserică afară și, încunjurîndu-se biserica cu dînsul, se bagă iarăși înăuntru și se așază în mijlocul acesteia.

La această ocaziune atît bărbații cît și femeile se petrec pe sub dînsul cîte de trei ori cu luminările aprinse, și mai ales atunci cînd preoții ajung cu dînsul lîngă ușa bisericeii.⁴

În același timp cînd se petrec, fiecare caută ca să treacă după un om deplin sănătos, nicicînd după unul bolnav, căci crede poporul că numai atunci cînd trece după un astfel de om va fi sănătos; iar din contră, dacă trece după unul bolnav, atunci capătă boala aceluia și acela se însănătoșează.⁵

După ce s-au petrecut, atît românii din Bucovina cît și cei din Moldova cearcă a merge de la aer pînă acasă cu lumina aprinsă, crezînd că, dacă nu se stinge, e semn bun.⁶

Iar dacă au ajuns acasă, fără ca lumina să se fi stins vreodată, încunjură de trei ori casa cu dînsa, fac apoi cruce cu dînsa pe pereți, precum și în cele patru părți ale casei, pentru ca să fie locuința respectivă ferită de foc, de trăsnet și de boale.⁷

Lumina de la aer, care a fost aprinsă la Înviere, e foarte bine ca să se stingă și s-o aprindă cînd e ploaie grozavă cu piatră, fulgere și trăsnete, pentru că ea are darul de a alunga pe Dracul.⁸

În unele părți din Muntenia românii, și mai cu seamă româncele îndătină de a duce în Vinerea Paștilor la biserică tot felul de flori primăvăratice, însă mai ales ghiociei, cu cari împodobesc apoi epitaful, adică aerul. După ce au trecut pe sub Domnul Hristos, adică pe sub aer, fiecare româncă ia din acești ghiociei, cari s-au sfințit prin șederea lor în biserică, și ducîndu-i acasă, îi pune de se usucă, iar la vreme de trebuință afumă cu dînșii pe copiii care se bolnăvesc.⁹

În alte părți, tot din Muntenia, vineri de cu zi, cînd se scoate epitaful în mijlocul bisericeii, se duc flori și se pun pe epitaf. Seara, florile, după isprăvirea prohodului, cînd epitaful e luat spre a se ocoli cu el biserica, sînt împrăștiate de preot.

Între aceste flori sînt unele aduse cu rădăcini; ele sînt puse în ghiveciuri și sînt bune de multe leacuri.

Asemenea se află busuioc, a căruia sămînță, dacă se seamănă, busuiocul ieșit este bun de friguri.

Vineri seara, cînd se ocolește biserica cu epitaful, femeile lipesc de cruce la morminte luminări de ceară curată și apoi încep a se boci. Luminările acele se lasă acolo pînă se trec de tot.

Femeile tinere, ori fetele mari obicinuesc să fure asemenea luminări.

Sînt două credințe: una că cu ceara acelor luminări își pot face de dragoste, să se lipească de ele acela pe care îl iubesc cum se lipește ceara; iar altă credință este că, dacă se pune asemenea ceară în uleiele cu albine, se face ceară multă în anul acela.

Pe alocurea este obiceiul ca vineri noaptea să rămînă dintre oamenii bătrîni să vegheze în biserică. Ei închipuiesc prin aceasta pe ostașii cari au străjuit mormîntul lui Hristos.¹⁰

În fine, mai e de observat și aceea că în Vinerea și Sîmbăta Paștilor, și anume nemijlocit după ce s-a scos aerul, nu se trag mai mult clopotele pînă duminică dimineața în ziua de Înviere, ci se bate numai toaca.

Aceasta, după credința și spusa românilor, se întîmplă de aceea că, după cum după înmormîntarea unui mort nu se trag mai mult clopotele, așa nu se trag ele nici după înmormîntarea Domnului Iisus Hristos.¹¹

Excepțiune de la această regulă generală fac numai o seamă de fete cari, vînd să aibă multă cîneapă, se suie anume în Vinerea Paștilor în clopotniță și trag clopotele.¹²

NOTE

1. Dat. și cred. rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 76: „În Vinerea Paștilor fiecare creștin e dator să se ducă la biserică și să treacă pe sub aer.”
2. *Foaia pentru toți*, an. I, p. 131: „După ce s-a pus în mijlocul bisericeii icoana „punerii lui Hr. în mormînt” – aerul, – trec creștinii pe sub ea, prin care, după credința lor, se amină durerea de mijloc (durerea de șale) de peste tot anul.”
3. *Foaia pentru toți*, an. I, p. 131: „La sf. aer, în Sîmbăta Mare, trec credincioșii sub acesta, la ușa bisericeii, după ce au încunjurat biserica, și așa depărtează durerea de cap și sărută și șterg ochii cu marginea aerului, pentru a fi scutiți de boale de ochi.”
4. Dat. și cred. rom. din Stupca, com. de Onufr. Căilean; vezi și *Foaia pentru toți*, an. I, p. 131.
5. Dat. și cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „Despre aer se zice la noi că este mormîntul lui Is. Hr., și cine se petrece pe sub dînsul, zic că se însănătoșează, dacă a trecut după un om sănătos; iar dacă a trecut după un om bolnav, atunci capătă boala aceluia și acela se însănătoșează.”
6. *Foaia pentru toți*, an. I, p. 130 și 131; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75: „În seara de Vinerea Paștilor, după ce ies de la biserică, e bine să se ducă fiecare cu lumina aprinsă pînă acasă.”
7. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75; *Foaia pentru toți*, an. I, p. 130: „Mai este obiceiul ca unii, după ce ajung acasă de la biserică, vineri noaptea, cu lumina ce au avut-o în biserică, aprinsă, fac cruce cu ea pe pereții odăilor, și casa aceea este ferită de rele în tot anul acela.”; G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 50: „În seara de Vinerea Paștelui, lumea, care vine de la biserică, vine cu luminările aprinse; sosiți, ocolesc casa de trei ori și fac cruce cu lumina pe pereți în cele patru părți, ca să fie ferită de foc, boale și trăsnet.”
8. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 75-76.

9. Com. de mult regretatul meu coleg academician Dr. D. Brîndză.
10. *Foaie pentru toți*, an. I, p. 130.
11. Cred. rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei.
12. S. Mihăilescu, *Superstiții din jud. Suceava*, publ. în *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, p. 196:
„În Vinerea Paștilor se suie fetele în clopotnița bisericei și sună clopotul, ca să crească
cinepa.”

SĂRBĂTORILE LA ROMÂNI

III

CINCIZECIMEA

PREFAȚĂ

Volumul de față cuprinde în sine toate sărbătorile cari cad în decursul Cincizecimii, adică în răstimpul de la Paști și pînă la Rusalii sau Duminica mare.

Că am fost în stare de a scoate și acest volum la lumină, am de a mulțumi numai Academiei Române, care a avut și de astă dată deosebita bunăvoință de a lua asupra sa spesele tiparului.

Primească deci atît această înaltă corporațiune, cit și toți acei P. T. Domni, cari m-au ajutat la adunarea materialului cuprins în acest volum, mulțumirile mele cele mai sincere și mai călduroase.

Suceava, la 17 (30) iunie 1901.

S. Fl. Marian

PAȘTILE

I. PAȘTILE

Cea mai mare, mai însemnată, mai sfântă și mai îmbucurătoare sărbătoare de peste an, după spusa românilor de pretutindene, e sărbătoarea Paștilor, Paștile sau Învierea Domnului, întâi, pentru că în această zi „Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le”, iară pre cei vii răscumpărându-i de sub jugul păcatului strămoșesc și împăcându-i cu Dumnezeu; și al doilea, pentru că ea cade totdeauna la începutul primăverii, anotimpul cel mai frumos și mai plăcut, când toate în natură învie.

Drept aceea, românii nu numai că așteaptă sărbătoarea aceasta, și mai ales după un post atît de îndelungat și de greu cum e Postul mare sau Paresimile, cu cel mai mare dor și bucurie, ci ei caută în același timp ca locuințele lor să fie cît se poate de bine grijite și curate și a se pregăti cu toate cele trebuincioase astfel că, sosind sfintele Paști, toate să se afle în cea mai bună rînduială.

Bărbații, cari pînă în Joia mare din Săptămîna patimilor lucră de regulă la cîmp, dacă e timp călduros, din ziua aceasta începînd, înainte și pînă după Paști, nu se duc mai mult la cîmp, ci rămîn acasă, parte ca să curățească și să grijească pe lingă aceasta; să măture curtea, să strîngă toate gunoaiile și să le ardă sau să le pună grămadă într-un loc îndosît ca să putrezească; să repareze gardurile, cari sînt stricate și să are în grădină; și parte ca să stea muierilor întru ajutor, să le aducă apă și să le taie lemne; să junghie mieii și purceii de Paști și să aducă băuturile trebuincioase.

Femeile, tot din Joia mare, sau cu vreo cîteva zile și mai înainte de aceasta, încep a deretice și a griji prin case, a unge și a vărui, a spăla toate albiturile și a zvînta celelalte haine, a roși și a împiestri ouă, a coace pască precum și alte copturi; în scurt zis, a se îngriji și a pregăti toate cele trebuincioase pentru ziua de Paști.

Fetele cele mari, precum și multe dintre nevestele cele mai tinere, încep acum a c-o săptămînă sau, după împrejurări, chiar și cu două mai înainte de Paști, a-și coase cîte o cămeșă nouă cu pui și cu altițe, precum și alte haine, atît pentru dîsele cît și pentru părinții, frații și surorile lor, respective pentru bărbații și fiii lor; căci fiecare ține foarte mult la aceea ca să aibă pentru ziua de Paști, dacă nu se poate tocmai toate hainele, apoi măcar una, măcar o cămeșă nouă-nouță.¹

Fetele din Macedonia au datină, cînd iese lună nouă înaintea Paștilor, de-a se strînge în curte cu un „ghium”² plin cu apă, cu o pîne întreagă „crăvealie”, pe care o pun pe cap, și cu un inel sau cu un „minghiuș”³ de argint și a zice:

Lună, lună nao!
Dă-mi cămașe nao,
S-ți dau patru uao,

S-ți li bagi tu frașe,⁴
S-ți li mînci ti⁵ Paște.⁶

Sau:

Lună, lună noauă,
Dă-ni cămeși noauă,
Să-ți dau patru ouă,
Să-ți li bazi du mînică,
Să li miți duminică;

Să-ți li bazi tu frași,
Tra s-li miți la Paști;⁷
S-li bazi tu tăpsie,
S-le-ai (sau: s-li miți) tră
Stămărie.⁸

Făcînd aceasta, se crede că Paștile vor fi cu „birichete” și toamna cu abundență în cereale.⁹

Afară de aceasta însă, din versurile reproduse rezultă și aceea că la românii din Macedonia este asemenea datină, ca și la cei din Dacia Traiană, a-și face haine și cu deosebire cămeși nouă de Paști.

Feciorii, băietanii și băieții, pe lingă aceea că stau neconținut întru ajutor părinților săi, alergînd în dreapta și stînga după cele trebuincioase, se mai prepară încă și pentru petrecerile ce se dau în decursul sărbătorii Paștilor, făcînd, unde este datină, scrînciobe și tocmin dăutari.

În scurt zis, fiecare are partea sa de ocupațiune și grijire, fiecare caută a nu rămînea în urma altora, ca nu cumva mai pe urmă să fie luat în rîs și batjocură, iar Sfintele Paști să-l surprindă ca pe un neom între oameni.

De la casa celui mai cuprins și mai mare bogătan și pînă la bordeiul celui mai de pe urmă sărman, se cunoaște apropierea acestei mari sărbători, căci în ajunul ei sînt toate acum curățite și îndreptate, toate sînt unse și văruiate, hainele zvîntate și curate, bărbații bărbieriți și spălați, iar femeile lăute și chitite.

Iar simbătă seara, cînd începe a se îngîna ziua cu noaptea, fiind acuma toate pregătite gata pentru a doua zi, precum și pentru zilele următoare, orișice lucru de mînă înceată.

Nu înceată însă și datinele și credințele. Din contră, tocmai cînd încetează lucrul de mînă, atunci se încep acestea și se țin lanț una de alta pînă luni după Duminica Tomii.¹⁰

Și deoarece scopul nostru este tocmai descrierea acestora, de aceea ne vom și ocupa în capitolele ce urmează mai cu de-amăruntul numai de dîsele.

Vom începe deci mai întâi cu descrierea paștei, de la care vine numele acestei sărbători, vom continua apoi cu descrierea datinelor și credințelor despre ouăle roși, caracteristica sărbătorii Paștilor, și în urmă vom descrie pe rînd toate celelalte datine și credințe, cari cad în decursul Paștilor și cari le-am putut pînă acuma aduna.

NOTE

1. Pretutindene în Bucovina și Banat; vezi și Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882*, mărțișor 28: „În ziua de Paști se îmbracă cămeșă nouă țesută și cusută în Paresimi”.
2. Ghium = cană de metal, pe turcește ibric.
3. Minghiuș = cercel.
4. Tu frașe = în fărâș.
5. Mici ti = minci-mâninci de Paști.
6. I. Nenițescu, *De la românii din Turcia Europeană*, București, 1895, p. 525-526.
7. Să le măninci la Paști.
8. P. Papahagi, *Din literatura poporană a aromânilor*, vol. I, București, 1900, p. 754-755; Stămărie – Sintă Mărie.
9. I. Nenițescu, *op. cit.*, p. 526.
10. Datina tuturor românilor din Bucovina și a celor din Transilvania; cf. ms. d-lui I. Pop-Reteganul, care se află în păstrarea Academiei Române; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta sateanului*, an VIII, R. Sărat, 1891, p. 151 și 154.

II. PASCA

Cea mai însemnată coptură, pe care o mănincă atât românii din Bucovina cât și cei din Moldova în decursul sărbătorii Paștilor, este pasca pl. paști, dim. păscuță pl. păscuțe.¹

Originea acestei copturi, după cum ne spune o legendă din Bucovina, e următoarea:

„Zice că, călătorind odată Domnul nostru Is. Hr. cu apostolii săi prin mai multe sate și orașe spre a face oamenilor bine, și ajungând într-un sat, se abătura la un gospodar ca să poposească puțin și apoi să plece mai departe.

Gospodarul, un om de omenie și foarte prevenitor, i-a primit și i-a ospătat cu ce a avut și cum a putut mai bine, iară la pornire le-a mai pus merinde și prin desagi.

După aceasta, mulțămind Is. Hr. cu apostolii săi gospodarului pentru primire și luindu-și rămas bun de la dînsul, se porniră mai departe și mergînd ei, cît timp vor fi mers, ajunseră într-o pădure.

Mergînd și prin pădurea aceea, l-au întrebat apostolii pre Is. Hr.: – «Cînd vor fi Paștile?»

– «Cînd veți găsi pine de grîu în traistele voastre, atunci vor fi Paștile!» – răspunse Is.

Gospodarul, la care au poposit, le-a fost pus pine de grîu în desagi. Deci căutînd ei în desagi și aflînd pinea au spus lui Iisus că au.

– «Bucurați-vă, căci acumă sînt Paștile!» – le răspunse atunci Iisus.

Și de atunci îndătimează și creștinii a face pască.²

După altă legendă, tot din Bucovina, pasca se face de aceea, pentru că Iisus Hristos, înainte de a fi prins și răstignit pe cruce, zise învățăcelilor săi, că pînă atunci au mîncat cu toții în decursul Paștilor copturi nedospite și nesărate,

adecă turte sau azime, de acumă înainte însă vor mîncă copturi dospite și sărate cari se vor numi paști.³

Pasca se face în cele mai multe părți din Bucovina numai din făină curată de grîu ales, cernută prin sită deasă⁴, care mai înainte de aceasta se plămădește și, după ce se pune în plămădeală aluat, se lasă ca să dospească pînă ce crește și dă să iasă din chiersinul sau covata în care s-a frămîntat, afară.

O seamă de românce însă, și anume cele mai sărmene, o fac din făină de grîu cernută prin sită deasă și amestecată cu făină de păpușoi, cernută asemenea prin sită deasă.⁵

Cauza de ce se face pasca pretutinde mai numai din făină de grîu e următoarea:

Cea mai mare și mai însemnată sărbătoare de peste an e Paștile, deci și coptura cea mai însemnată, ce se face pentru această sărbătoare este pasca. Și fiindcă această coptură e cea mai însemnată, fără de care, cel puțin în Bucovina, nici nu i-ar veni cuiva a crede că sînt Paștile, de aceea trebuie ca să se și facă numai din pinea cea mai aleasă. Iar pinea cea mai aleasă, după credința și spusa românilor, este grîul, pentru că el e cîntea mesei. De aceea se și face pasca mai ales din făină de grîu.

Se mai face pască, după cum am amintit ceva mai sus, din făină de grîu amestecată cu făină de păpușoi. Și asta numai din cauză că, pe cînd grîul este cîntea mesei, pe atunci păpușoiul e hrana casei.

Din alt fel de făină însă nu se face nici chiar de cătră cei mai sărmani și mai nevoiași oameni.

Cea mai îndătinată și mai răspîdită formă care i se dă paștei e cea rotundă⁶, pentru că se crede și se zice că scuticele cu cari a fost Domnul Is. Hr. înfășat încă au fost rotunde; apoi în patru cornuri sau mai bine-zis patrunghiulare, pentru că și mormîntul în care a fost Domnul nostru Is. Hr. înmormîntat încă a fost pătrat sau patrunghiular.⁷

Grosimea paștei e cel mult de un lat de deget, adecă tocmai ca și azima, ce-o fac româncele la diferite ocaziuni, cu acea deosebire numai că, pe cînd azima se face totdeauna din aluat nedospit, pe atunci pasca se face numai din aluat bine dospit, în care se pune sare și lapte dulce de vacă, apoi, după împrejurări, și capete pisate de cuișoare, scorțișoară pisată și cîteodată și sofran.⁸

Atît pe de laturi sau margini, cît și la mijlocul ei, se pun un fel de sucituri sau împletituri, asemenea din aluat, simple sau împodobite la distanțe anumite cu niște steluțe, și anume sucitura sau împletitura primă sau lăturașă în formă rotundă sau pătrată, după cum e și pasca, iară cele de la mijloc în formă de cruce, care însemnează crucea pe care a fost Mîntuitorul lumii răstignit.⁹

Se fac însă și paști simple, adecă fără de împletituri și fără de cruce la mijloc, ci numai cu zimți pe margine. Acestea se numesc paști cu zimți¹⁰ sau paști simple, iară cele cu cruce se numesc paști cu cruce sau paștile Paștilor, sing. pasca Paștilor.¹¹

Între împletiturile sau suciturile acestea, adecă între zimți, sau împletiturile mărginașe și între cruce, se pune de regulă brînză de vaci, mai rar de oi, sărată și frămîntată cu gălbănuș de ou, unsă și netezită pe deasupra cu un

felesteu sau penel, făcut din pene de găină, care se întinge în gălbănuș de ou, și împodobită cu strafide și cu bucățele mici de frunză verde de leuștean.¹²

Unele femei însă, pe lângă ouăle pe cari le bat în brinză, și pe lângă strafide, mai pun încă în aceasta scortişoare și zahar.

Femeile cele sărmene, cari nu au brinză, cumpără oleacă de mălai mărunțel sau pisat, îl fierb în lapte dulce și cu acesta fac apoi paștile.¹³

Paștile Paștilor, adică celea ce se înfrumusețează cu o cruce diametrală împletită sau simplă, după cum e și cercul, sînt menite de regulă să se ducă în ziua de Paști la biserică, ca să se sfințească; cele simple ca să le mănînce familianții, iar cele micuțe, numite pascăuțe, se fac anume spre bucuria copiilor, unde sînt de aceștia, sau spre a se da săracilor, cari stau și cerșesc la ușa sau poarta bisericii.¹⁴

Găocile ouălor, cari s-au întrebuițat la facerea paștilor, nicicînd nu se ard, nici nu se aruncă în fiecare loc, ci ele se strîng toate cu cea mai mare băgare de seamă într-un vas anumit, iară după ce s-a făcut acuma pasca se duc și se aruncă toate pe o apă curgătoare, anume ca peste vară să nu apuce uliul găinile și puii acestora¹⁵, însă mai cu seamă ca să se ducă pînă în țara rocanilor sau blăjiniilor și să le dea acestora de știre că au sosit Paștile și să le serbeze și ei.¹⁶

Asemenea și făina de păpușoi, ce se presură pe lopata cu care se bagă paștile în cuptor ca să se coacă și care împiedică lipirea paștilor de lopată, după ce s-au copt paștile, nu se șterge de paști și se aruncă în orișice loc, ci se rade frumusețel și strîngîndu-se toată se presură pre răsadul de curechi, anume ca să nu mănînce pre acesta puricii.¹⁷

O seamă de române fac pasca în Joia mare, altele însă în Sîmbăta mare sau Sîmbăta Paștilor, adică fiecare cînd poate și cînd îi vine mai bine la socoteală.¹⁸ În Vinerea sacă rar care, iar înainte de Joia mare nici una. De regulă însă cele mai multe o fac în Sîmbăta Paștilor, și asta din cauză ca peste sărbătorile Paștilor să nu se strice, căci fiind făcută cu brinză și cu ouă și stînd mai mult timp și mai ales la căldură, mucezește și se strică.

Aici merită a fi amintit și aceea că o seamă de române fac pască nu numai de Paști ci și de Sîn-Georgiu, de Înălțare sau Ispas și de Duminica mare sau Rusalii. După Duminica mare însă și pînă la Paștile viitoare nu se mai face.¹⁹

Afară de pasca despre care ne-a fost pînă aici vorba, cele mai multe române și cu deosebire cele mai avute mai fac de Paști încă și alte copturi, precum: babe, moși sau moșnegi, cozonaci rotunzi și lungăreți, învîrtite, plăcinte simple și plăcinte în tavă²⁰, colaci rotunzi și în unele locuri, precum bunăoară în Boian, și cite o presură.²¹

Cozonaci, și mai ales cei de formă lungăreată, se zice că se fac de aceea pentru că sîcriul în care a fost îngropat Domnul nostru Is. Hr. a avut forma aceasta.²²

Dintre fripturi cea mai însemnată e un miel, numit mielul Paștilor²³, sau un purcel, cari, după ce s-au junghiat și curățit, se frig întregi, și cari se duc în ziua de Paști dimpreună cu pasca la sfințit.

În multe locuri am observat, și mai ales pe la orașe că, neputînd afla un miel viu ca să-l poată tăia și sfinți, fac un mieluț de unt și pe acela îl așază pe masă în locul celui adevărat. Iară purcelului, pretutindene unde este datină a tăia purceli de Paști, îi pun o bucățică de hrean în gură.

Mielul însemnează Domnul nostru Is. Hr., iar ce va fi însemnînd purcelul, pînă acuma nu-mi este cunoscut.

În Banat, unde asemenea se taie un miel de Paști, numit mielul Paștilor, este datină ca oasele și celelalte rămășițe ale acestuia să se îngroape la un olton (ultuoană) de măr sau păr sănătos, anume ca și familia aceea să fie tot anul sănătoasă.²⁴

În fine, sîmbătă seara, și anume după ce s-au dereticat și grijit toate odăile cum se cuvine, toate copturile și fripturile, despre cari ne-a fost pînă aici vorba, se așază pe o masă, și cu deosebire la țară, unde locuințele românilor constau de regulă numai din două odăi, una mai mică și alta mai mare, pe masa din casa cea mare.

Tot atunci se pregătește și blidul cu pasca, care are a doua zi, des-dimineață, să se ducă la biserică, ca să se sfințească.

NOTE

1. Datina tuturor românilor din Bucovina și îndeosebi a celor din Mănăstioara sau Sf. Onufrei, distr. Siretului, com. de Const. Ursachi, stud. gimn.: „Copturei acesteia i se dă numirea de pască dim. pascăuță.”; a celor din Iliești, distr. Gura Humorului, com. de Gheorghe Mihuță, stud. gimn.: „Coptura de căpetenie pentru Paști e pasca, dim. pascăuță.”; a celor din Capu Codrului, distr. Gura Humorului, com. de Ștef. Bodnărescul, stud. gimn.: „Dacă pasca e mică se numește pascăuță.”
2. Din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescul.
3. Din Tișăuți, sat în distr. Sucevii, com. de Tăbăder Sologoiu, stud. gimn.; cred. rom. din Bosanci, com. de Simeon Șuțu, stud. gimn.: „Coptura cea mai însemnată de la Paști se cheamă pască, pentru că însuși Domnul nostru Iisus Hristos a numit-o așa.”
4. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mihai Ivaniuc, stud. gimn.: „Pasca pe la noi se face din făină de grîu cernută prin sită deasă.”; a celor din Brăești, sat în distr. Gura Humorului, com. de Ioan Pohoată, stud. gimn.: „Făina din care se face pasca este pretutindenea mai cu seamă de grîu.”; a celor din Iliești, com. de G. Mihuță: „Pasca dim. pascăuță se face numai din făină de grîu.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Casian Breabăn, stud. gimn.: „Pasca se face numai din făină de grîu, și se numește după mărime pască și pascăuță.”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de George Macovei, stud. gimn.: „Pasca trebuie să fie făcută din făină albă de grîu.”; a celor din Comănești, sat în distr. Sucevii, com. de Titus Gheorghian, stud. gimn.: „Pasca trebuie să se facă din făină de grîu și să aibă formă rotundă.”; a celor din Zaharești, sat în distr. Sucevii, com. de Arsenie Băitan, stud. gimn.: „Pasca se face din făină curată de grîu.”
5. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc.
6. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc: „Pasca pe la noi este rotundă.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Forma paștei e rotundă și e înfrumusețată cu cruce.”; a celor din Băiești, sat în distr. Gura Humorului, com. de Vasile Lucan, stud. gimn.: „Pasca-i rotundă și se face din făină de grîu.”
7. După spusa rom. din Tișăuți, com. de T. Sologoiu; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băitan: „Pasca are forma rotundă sau lungăreată și se înfrumusețează pe deasupra cu strachire-strafide.”
8. Com. de d-l Vasile Turtorean, preot.
9. Dat. și cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată: „Cea mai obștească formă de pască e cea rotundă cu două împletituri puse la mijloc în forma crucii, închipuind moartea Mîntuitorului, mai arareori formă patrunghiulară, dar nu tocmai în forma pătratului.”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei; „Pasca are formă rotundă și în patru cornuri și este în mijloc înfrumusețată cu o cruce, care ne aduce aminte de crucea

- pe care a fost răstignit Mintuitorul nostru, și cu strafide.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Pasca trebuie să fie făcută din făină de grâu. Ea are formă rotundă și se înfrumusețează cu niște învîrtituri din aluat, cari se pun pe margini și la mijloc în forma crucii.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Pasca are formă rotundă și trebuie să fie făcută din făină de grâu aleasă și spre înfrumusețare se fac și cruci de aluat peste mijlocul ei.”; a celor din Boian, distr. Sadagurei, com. de d-l Vas. Turturean: „Pasca se face de regulă din făină de grâu și are formă rotundă. Împrejur se lipește un cerc împletit sau simplu, care înăuntru se umple cu brînză de vaci, mai rar cu de oi. Una sau două paști, cari au să se sfințească, se înfrumusețează cu o cruce diametrală împletită sau simplă, după cum e și cercul; apoi peste tot se unge cu un felesteu sau penel de pene cu gălbănuș de ouă.”
10. Dat. rom. din Bosanci, com. de M. Ivaniuc: „Pasca, care se pune la sfințit, se face rotundă cu zimți și cu cruce.”
 11. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Șt. Bodnarescu: „Coptura, pe care se face crucea Paștilor, se numește pasca Paștilor.”
 12. Dat. tuturor rom. din Bucovina, îndeosebi însă a celor din Brăești, com. de I. Pohoată: „Aceste copturi, numite paști, se înfrumusețează, după starea și împrejurările oamenilor, cu strafide și cu frunză verde de leuștean.”
 13. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *zian. cit.*, p. 151.
 14. Com. de dl. Vas. Turturean.
 15. Dat. și cred. rom. din Crasna, sat în distr. Storojinețului, com. de Onufrei German, stud. gimn.: „Cojile de ouă, pe cari le pun în pască le dau pe apă, pentru ca să nu apuce uliul peste vară găinile.”; a celor din Bălăceana, sat. în distr. Sucevii, com. de Vasile Jemna, stud. gimn.
 16. Vezi despre aceasta mai pe larg în cap. *Paștile românilor*.
 17. Dat. rom. din Tereblecea, sat în distr. Siretului, com. de Pavel Scripcariu, stud. gimn.
 18. Dat. rom. din Bălăceana, com. de V. Jemna: „La noi pasca se coace simbată înainte de Paști, și cojile de pe ouăle ce se pun în pască le dau pe apă, crezînd că uliul nu va minca puii peste vară.”; a celor din Cîndreni, sat în distr. Vatra Dornei, com. de Leon Poenariu, stud. gimn.: „Pasca o fac femeile simbată. Tot atunci fac ele și ouă roșii, precum și alte bucate, ca să aibă pentru ziua de Paști.”; a celor din Pojorîta, sat. în distr. Cîmpulungului, com. de Ilie Flocea, stud. gimn.: „Pasca se face joi sau simbată înainte de Paști.”
 19. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Pască se mai face pe la Sf. George, Ispas și Duminica mare.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Pască se mai face încă la Sf. George și la Duminica mare, altă dată nu se mai face.”; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „Pască se face nu numai la Paști, ci unele femei fac și la Sf. George, la Înălțarea Domnului și la Duminica mare.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Pască și ouă roșii se fac și la Duminica mare.”; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băitan: „Pască nu se face numai la Paști, ci și la Duminica mare.”; a celor din Boian, com. de d-l Vas. Turturean: „Pască se mai face la Sf. George, la Ispas și la Rusalii sau Duminica mare. Împreună cu pasca se fac și ouă roșii.”; a celor din Băiești, com. de Vas. Lucan: „Pască se mai face la Sf. George, la Ispas și la Duminica mare.”; a celor din Comănești, com. de Tit. Georgian: „Pască se face nu numai de Paști, ci și la Duminica mare.”
 20. Dat. rom. din Tișăuți, com. de T. Sologiu: „Copturile cari se fac pentru Paști sînt întii: paști, apoi: cozonaci, babe și alte copturi.”; a celor din Stupca, sat în distr. Gura Humorului, com. de Nech. Jauca, stud. gimn.: „Femeile coc de Paști felurite copturi, precum: cozonaci, plăcinte, babe, învîrtite, însă mai cu seamă pască.”; a celor din Sint-Ilie, sat în distr. Sucevii, com. de Lazar Flociuc, stud. gimn.: „De Paști se face pască, apoi cozonaci, și cari sînt mai bogați fac și babe.”; a celor din Pojorîta, com. de Ilie Flocea: „Femeile coc felurită pască, apoi babă, și altele cari n-au numire.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Afară de pască și colacii numiți cozonaci, nu se fac pe la Paști.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Pe la noi se fac,

afară de pască, încă și alte copturi cari se numesc moși sau moșnegi și babe.”; a celor din Crasna, com. de Onufrei German: „Joi sau simbată coc femeile pască, colaci, cozonaci, plăcinte, mai pe scurt face fiecare ce poate.”

21. Com. de d-l Vas. Turturean: „Afară de pască, se mai coc încă și cozonaci, în aluatul cărora se toarnă lapte dulce, se pune zahăr, scorțișoară, cuișoare, strafide. Se mai fac încă și colaci rotunzi și cîte o prescură.”
22. Dat. și cred. rom. din Tișeuți, com. de T. Sologiu.
23. Dat. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată: „Sub mielul Paștilor înțelege poporul un miel, care se frige și ducîndu-se la biserică deodată cu pasca, se sfințește și se mănîncă într-unmultitudine și sănătatea celor ce au rămas.”; *Gazeta Transilvaniei*, an. L, Brașov, 1887, nr. 76; „Mesele lor sînt astăzi (în ziua de Paști) împodobite cu ouă roșii, puil fript nu lipsește. Mielul Paștilor s-a înjunghiat și din carnea lui gustă acum toți împreună, lăudînd pre Dumnezeu.”
24. Com. de dl. Ios. Olariu, învățător în Maidan.

III. OUĂLE ROȘII

Mulți s-au întrebat și se mai întreabă și acum: de unde au provenit și ce însemnătate au ouăle roșii sau mai bine zis ouăle colorate, ce sînt obicinuie la sărbătoarea Paștilor, și nimeni nu și-a dat și nici nu-și poate da un răspuns pe deplin mulțumitor.

„Ba încă unii au întrebuințat timp și îndelungate ostenele în a scrie cărți voluminoase sub numirea *originea ouălor roșii*; și în urmă, cetîndu-le la lumina rațiunii, n-au mai crezut nici ei înșiși în cele ce au scris. Iar alții, înzestrați cu simțul bunului gust, au luat de obiect acest simbol și la facia religiozității lui au creat opere pline de talent și moralitate.”

Noi însă, cari ne-am propus a scrie numai ceea ce cred și spun românii despre aceste ouă, nu vom merge așa departe, ci vom face numai o mică schiță asupra celor ce ne spune istoria și uzul deosebitelor popoare în privința acestui subiect.

Din timpurile cele mai depărtate sau mai bine zis din copilăria omenirii, toate popoarele lumii, și cu deosebire cele „ale Asiei și Europei, celebrău sărbătoarea Anului Nou la echinocțiul primăverii, epocă în care modernii celebrează sărbătoarea Paștilor. Și în acea zi, în loc să dea cofeturi alese, zaharicale și alte lucruri, cum se oferă astăzi, ele își trimiteau ca simbol de fecunditate și afecțiune reciprocă ouă colorate în diferite colori și mai cu seamă în roșu, coloarea favorită a mai multor națiuni. Mai tîrziu însă, mutîndu-se, prin progresul civilizațiunii, sărbătoarea Anului Nou la solstițiul iernii, epocă în care găinile nu ouă sau ouă prea puțin, oamenii au născocit ca semn de afecțiune reciprocă alte obiecte de oferit, rămînînd ouăle a se distribui tot la vechea lor epocă, în care astăzi perșii și alte popoare ale Asiei celebrează sărbătoarea Anului Nou la solstițiul solar, și între alte daruri își trimit și ouă multicolore. Chiar în Rusia, și mai cu osebire în Moscva, se serbează Anul Nou printr-o distribuțiune de ouă colorate, pe care se vede adesea inscripțiunea *Hristos a înviat*.

Acest obicei, care s-a transmis creștinilor de la păgîni sau evrei, este însă mult întrebuințat în Italia, Spania și chiar în oarecari părți ale Franciei, și

mai cu osebire în Provence. Și ceea ce ne face a crede și mai mult în această transmisiune e obiceiul ce ne constată istoria, că femeile evreie la sărbătoarea pascală puneau pe o masă ouă tari, ca simbol al pasării mitologice numită Ziz, despre care s-au povestit atâtea mii de fabule fantastice și bizare.

La străbunii noștri romani tinerii colorau ouă în roșu și, pe lângă alte daruri ce-și făceau la sărbătoarea lui Janus, întrebuințau aceste ouă și în oarecari jocuri. Ouăle figurau încă la Roma și în niște ceremonii religioase, precum era a expiațiunilor.

Oul se zice că reprezintă pre Creatorul lumii, care produce tot și conține în sine totul. La perși, egipteni, greci, gali, și la primele popoare ale Italiei, oul era emblema universului, opera divinității supreme.

Egiptenii, cari numărau mai tot atâtea divinități câte animale și plante, aveau un zeu numit Koref, nume care în limba lor însemna bun și binefăcător, și pe care-l reprezentau sub figura de om, purtând pe cap un *acupiter* (pasăre răpitoare), spre a însemna activitatea, și cu un ou ieșindu-i din gură, simbol al fecundității.

La începutul lumii, ziceau perșii vechi, nu se afla nimic afară de Dumnezeu. Noaptea haosului domnea peste spațiu. În fine apărură un ou, noaptea îl acoperi cu aripele ei, și oul fecundat se deschise: Soarele și Luna ieșiră din el și se ridicară sus, iar Pământul, fiind mai greu, se lăsă în jos cu toate dependențele lui. Această noapte, oul, soarele și luna, ce ieșiră de aci, rămăseră neșterse în mintea acestor popoare primitive, cari le făcură obiectul sacrelor lor imnuri, păstrându-le suvenirea prin aceste ouă colorate, ce făceau parte în toate sărbătorile lor pînă la jocurile circurilor, în cari figurau din distanță în distanță ouă sculptate în lemn sau în piatră.

De la perși poate că a împrumutat Moisi versiunea din geneză, care zice: „la început Dumnezeu fecundă apele, planind asupra lor, precum găina clocește oul său».

Călătorii globului ne mai spun că la popoarele din sudul Americii, la sărbătoarea Anului Nou, se golesc ouăle și li se umple coaja cu ape mirositoare, și-și aruncă aceste ouă unii asupra altora prin ferestrele caselor, precum își aruncă italienii confeti în epoca carnavalului. Străinii aleargă atunci din toate părțile spre a se bucura de privirea plăcută ce prezintă animațiunea stradelor pline de o mulțime de lume galantă, veselă și zgomotoasă, care se împresoară de ouă umplute cu lichide mirositoare, și care pe jos, care călare sau în trăsuri resping cu aceleași arme toate aceste atacuri, sub forme de proiectile cu mii de profume, plecate din balcoanele și ferestrele fiecărei locuințe a orașului...

Astfel a fost dar la toate popoarele celebra origine a ouălor roșii.¹

La noi românii ouăle roșii sînt într-o stimă așa de mare, că în ultimele zile din Paresimi, cari preced sărbătoarea Paștilor, nu se găsește nici o singură casă românească în care ele să nu fie obiectul de prima preocupățiune.

Și deoarece scopul nostru este tocmai de a arăta ceea ce cred și istorisesc românii despre ouăle roșii, de aceea în șirele următoare ne vom și restringe numai la expunerea legendelor, datinelor și credințelor române despre aceste ouă.

Vom începe deci mai întîi cu legendele.

Prima legendă din Bucovina, comuna Frătăușul Nou, distr. Rădăușului, sună precum urmează:

„Zice că, după ce a născut Maica Domnului pre Is. Hr., jidovii voră numaidect să puie mîna pe dînsa și pre fiul său, anume ca să le curme firul vieții.

Maica Domnului, auzind despre aceasta, luă pre fiul său Iisus în brațe și prinse a fugi cu dînsul încotro o duceau ochii și picioarele.

Jidovii... după dînsa, și cît pe ce s-o ajungă și s-o prindă.

Maica Domnului însă, ca să n-o poată prinde, face ouă roșii și le aruncă în urma sa jos.

Jidovii, ajungînd la ouă și văzînd că sînt roșii, se opreau, le ridicau de jos, se uitau la dînsule și nu se puteau destul mira de frumusețea lor.

Și așa le tăie Maica Domnului calea, și în timpul acesta atît ea, cît și fiul său Is., scăpară cu viață de dînșii.

Și de atunci obicinuiesc oamenii noștri a face ouă roșii.²

A doua legendă, tot din Bucovina, comuna Bălăceana, e aceasta:

„Zice că într-o zi, pe cînd se afla Domnul nostru Is. Hr. într-un templu și predica cuvîntul lui Dumnezeu, jidovii, cari nu-l puteau suferi și cari îl prigoneau de un timp mai îndelungat, voră să pună mîna pe dînsul și să-l omoare.

Domnul nostru Is. Hr. însă, cunoscîndu-le gîndurile și planurile, ieși din templu afară și se porni în altă parte.

Jidovii, văzînd că a ieșit din templu, ieșiră și ei în urma lui, și luînd pietre prinseră a zvîrli într-însul.

Domnul nostru Is. Hr. însă, în loc să fugă de dînșii, rosti niște cuvinte tainice, în urma cărora toate pietrele cari le zvîrleau jidovii se prefăceau în ouă roșii.

Jidovii, văzînd această minune, se băgară în toate răcorile, încetară de a mai zvîrli, și în loc să fugă Is. de dînșii, începură ei a fugi care încotro îl duceau ochii și picioarele.

Și de atunci au început oamenii a face, spre aducere-aminte de această întimplare, ouă roșii.³

A treia legendă, din orașelul Boian, sună așa:

„După ce a fost Domnul nostru Iisus Hristos înmormîntat, învățații și mai marii jidovilor, de bucurie că s-au mîntuit de dînsul, se adunară cu toții la un loc, se așezară la o masă, pe care se afla un blid cu zeamă și carne de cocoș, precum și mai multe ouă fierte, și prinseră a mîncă, a bea și a se veseli.

Iată însă că pe cînd stau ei la masă și se aflau în culmea veseliei, își aduce unul dintre dînșii aminte de cuvintele lui Iisus, pe cari le rostise el înainte de a fi prins și răstignit, că adevărat a treia zi, după ce va fi înmormîntat, are să învie, și le-o spuse aceasta și celorlați.

Atunci cel ce se afla în capul mesei începu a rîde și a zice:

— Cînd va învia cocoșul ce-l mîncăm noi acum, și cînd se vor prefăce aceste ouă fierte și curățite din albe, cum sînt, în roșii, atunci va învia și Hristos!

N-a apucat însă bine a rosti cuvintele acestea, și iată că, prin puterea lui Dumnezeu, toate ouăle se făcură îndată roșii, iară cocoșul din blidul cu zeamă învie și, bătînd din aripi, începu a cînta.

Jidovii, văzînd aceasta, se băgară în toate răcorile și, de spaimă, săriră ca fripți de la masă și voiră s-o taie la fugă.

Cocoșul însă, înainte de ce apucară a spăla ei putina, îi împroșcă pe toți cu zeamă, și pre cari i-a ajuns zeama, i-a împeștiat și le-a umplut tot capul de riie.

Și de atunci jidovii își tund și rad capul, pe unde i-a ajuns stropeala, și numai pe de înaintea, pe unde nu i-a ajuns zeama din pricina urechilor, lasă părul să crească și poartă așa-numiții perciuni.

Și tot de atunci îndătimează și oamenii noștri a face ouă roșii de Paști.⁴

A patra legendă sună astfel:

„Domnul nostru Iisus Hristos, încă înainte de ce a fost prins de jidovi, muncit și răstignit pe cruce, spusese mai multora că a treia zi, după ce va fi înmormîntat, are să învie.

Jidovii, cari îi purtau acuma de mult simbetetele și cari ar fi voit să se cotorosească pentru totdeauna de dinsul, prea bine o știau aceasta. De aceea puseră ei, nemijlocit după ce l-au luat de pe cruce și l-au înmormîntat, păzitori lingă mormîntul său, ca nu cumva, venind în decursul nopții apostolii sau alți învățați de ai săi să-l fure, și apoi să zică că a înviat.

Păzitorii, mergînd la mormînt și voind a-și împlini cumsecade datoria, luară pietre rotunde în sîn, anume ca, întîmplîndu-se să vie apostolii sau alți inși ca să-l fure pre Iisus, să azvîrle cu pietre în dinșii și în chipul acesta să-i fugărească.

Pogorîndu-se nu mult după aceasta îngerul Domnului din cer și apropiindu-se de mormîntul Domnului Iisus Hristos, ca să răstoarne piatra de pe acesta, păzitorii, cum îl văzură că se apropie de mormînt, îndată își băgară minile în sîn, ca să scoată pietrele și să arunce cu dinsele într-însul.

Însă n-au apucat bine a pune minile pe pietre și iată că acestea s-au prefăcut în ouă roșii, iară ei împietriră.

Și de atunci păzitorii, cari au fost puși de jidovi ca să păzească mormîntul lui Iisus Hristos, stau și astăzi împietriți lingă mormîntul acestuia, și cînd e lună nouă se fac tineri, iar la lună veche se fac bătrîni.

Și tot de atunci se trage și datina creștinilor de-a împietri și a face ouă roșii de Paști întru aducerea-aminte de Învieria Domnului nostru Iisus Hristos, de împietrirea păzitorilor săi și de prefacerea pietrelor în ouă roșii.⁵

A cincea legendă sună așa:

„Zice că pe cînd se afla Domnul nostru Is. Hr. răstignit pe cruce și pe cînd neîmpăcații săi dușmani îl necăjeau și-l batjocoreau în tot chipul, Maica Domnului, ca maică, făcîndu-i-se milă de fiul său, luă o coșarcă plină de ouă, se duse cu dînsa la jidovi și închinîndu-le-o îi rugă să înceteze a-l chinui și năcăji mai mult.

Răutăcioșii și neîndurații jidovi însă, în loc s-o asculte, să li se facă și lor milă de Is. și să înceteze, începură a-l batjocori și mai tare, iar cînd Is. ceru ca să-i dea apă de băut, ei îi dederă în batjocoră oțet și urzici.

Maica Domnului, văzînd aceasta, puse coșarca cu ouăle lingă cruce și începu a plînge în hohot de se cutremura cămeșa pe dînsa.

Stînd coșarca lingă cruce și curgînd din minile și picioarele lui Is. singele șiroi, în scurt timp o parte din ouăle cite se aflau într-însa se împroșcară și se

împeștiară, iară o parte se umplură așa de tare de sînge că se făcură toate roșii, ca și cînd ar fi fost vâpsite.

Domnul nostru Is. Hr., văzînd că ouăle s-au umplut de sînge, își aruncă privirile sale către cei ce se aflau de față și le zise:

– De acuma înainte să faceți și voi ouă roșii și împeștiate întru aducere-aminte de răstignirea mea, după cum am făcut și eu astăzi!

După ce a înviat Domnul nostru Is. Hr., Maica Domnului a fost cea dintîi care a făcut ouă roșii și pască și mergînd plină de bucurie cu dinsele ca să-l vadă pre fiul său, fiecărui om pre care îl întîlnea îi zicea: «Hristos a înviat!» și-i dăruia cite un ou roșu și cite o păscuță.

Și de atunci încoace au început apoi oamenii a face ouă roșii și împeștiate de Paști.⁶

A șasea legendă sună precum urmează:

„Zice că pe timpul Învierii Domnului nostru Is. Hr., stătea o jidaucă pe piață cu două coșerci pline cu ouă albe de vînzare.

Între mai mulți alți negustori, cari cercetară ouăle, veni și Maria Magdalena cam iute și c-o față veselă zise jidaucei:

– Hristos a înviat!

Jidauca însă, auzînd-o, îi răspunse c-un fel de dispreț:

– Da, cum nu!... o fi înviat!... Atunci va învia Hristos cînd se vor face ouăle din coșercile mele roșii!

N-a apucat însă bine a rosti ea cuvintele acestea și iată că ouăle cele albe din coșerci se făcură prin minunea lui Is. Hr. roșii, și cînd dete jidauca de minunea aceasta nu se putea destul mira.

Maria Magdalena a luat vreo cîteva ouă de acestea și le duse Domnului nostru Is. Hr., în cîinste, iar cu vreo cîteva se duse la împăratul Tavreri⁷, a cărui soție era oarbă, și atîngînd de vreo cîteva ori ochii împărătesei cu dinsele, împărăteasa îndată se vindecă și începu a vedea, cum a văzut și mai înainte.

Și așa mai multe minuni s-au făcut cu ouăle acestea, drept dovadă că Is. Hr. a înviat.

Și spre aducere-aminte a minunilor acestora de pe timpul Învierii îndătimează poporul nostru a face ouă roșii de Paște.⁸

A șaptea legendă e aceasta:

„Zice că nu mult după ce a înviat Domnul nostru Is. Hr., trecea o jidaucă cu o coșarcă plină de ouă albe pe cap.

Un țaran, întîlnînd-o, a strigat:

– Hristos a înviat!

Jidauca însă nu voi să creadă și de aceea zise:

– Nu-i adevărat! Ci atunci va fi înviat Hr., cînd se vor prefăce ouăle, cari se află în coșarca de pe capul meu, din albe, cum sînt, în roșii!

Rostînd ea cuvintele acestea și căutînd la ouăle din coșarcă, vede, spre cea mai mare uimire și mirare a ei, că toate pînă într-unul sînt roșii.

Și de atunci s-a obicinuit a se roși ouă; care datină se păstrează și pînă în ziua de astăzi.⁹

O variantă a acestei legende sună precum urmează:

„Trecînd odată în ziua de Paști pe strada cea mare o jidaucă cu o coșarcă plină de ouă pe cap și întîlnîndu-se cu o romîncă, aceasta îi zise:

- Hristos a înviat!

Jidauca, în loc să-i mulțamească și să zică: «Adevărat c-a înviat», îi răspunde în batjocură, că atunci va învia Hristos când se vor face ouăle ei din coșarcă roși.

N-a apucat însă a rosti cuvintele acestea și, căutînd în coșarcă, vede, spre cea mai mare mirare a ei, că ouăle sînt roși.

De atunci și pînă în ziua de azi se fac ouă roși.¹⁰

A opta legendă sună așa:

„Zice că precum se adună oamenii în zilele noastre în timp de iarmaroace și sărbători mari prin orașe mai mari și mai mici, tot așa era datină de-a se aduna și în timpurile vechi.

Astfel se adunară într-un an și în orașul Tarigrad, în ziua de Paști, o mulțime de bărbați și femei creștine, turcoaice și jidauce pe piață, și fiecare femeie avea două sau și mai multe coșarci de ouă de vîndut, iară bărbații felurite alte mărfuri.

Iată acum că una dintre femeile creștine salută pre alta tot creștină, zicîndu-i cuvintele, precum se spune la Paști.

- Hristos a înviat!

În vorba aceasta se amestecă și o turcoaică și zice:

- Dacă a înviat Hristos al vostru, atunci de bună seamă că și ouăle mele dintr-aminouă coșercile s-or face roși!

După aceasta, întorcîndu-se și aruncîndu-și privirea la coșercile sale, vede, spre cea mai mare a ei uimire și mirare, că toate ouăle din aminouă coșercile, cite erau acestea de mari, se făcură roșii ca singele.

Văzînd turcoaica minunea aceasta, zise rușinată:

- Mărturisesc și eu că cu adevărat a înviat Hristos al vostru!

Și de atunci, de cînd s-a întîmplat această minune, fac creștinii ouă roșii de Paști!¹¹

În fine, a noua și ultima legendă, și anume din Moldova, sună precum urmează:

„Atunci cînd a înviat Hristos, o fată ducea ouă în poale.

Auzînd de vestea aceasta, în drumul ei spunea la oricine întîlnea ceea ce a auzit.

Iată că-i iese înainte un inamic al lui Hristos, căruia ea de asemenea îi spuse:

- Hristos a înviat!

- Nu-i adevărat! - zise acesta. Dacă-i adevărat, ouăle din poalele tale să se facă roșii!

Și pe loc ouăle s-au făcut roșii.¹²

Din toate legendele acestea, cite s-au înșirat pînă aici, rezultă că oamenii au început a face ouă roșii de pe timpul Domnului nostru Is. Hr. și mai cu seamă începînd de la Învierea sa încoace¹³, și anume: parte întru amintirea vîrsării singelui său pentru răscumpărarea neamului omenesc de la osînda păcatului¹⁴, parte întru amintirea Învierii sale¹⁵, și parte întru amintirea prefacerii prin puterea sa cea dumnezeiască a ouălor celor albe, despre cari ne amintesc legendele de mai sus, în roși.

De aici vine apoi că și românii de pretutindene îndătină a face ouă roși numai de Paști sau de Învierea Domnului.

Zilele menite de români sau mai bine zis de românce pentru prepararea acestui soi de ouă sînt cele din Săptămîna Patimilor, începînd de marți înainte¹⁶, cu deosebire însă Joia mare¹⁷. Vinerea sacă și Sîmbăta Paștilor¹⁸, iară alegerea lor se poate întîmpla cu vreo cîteva zile și mai înainte. Ba, unele românce îndătină a le alege chiar și cu trei și jumătate de săptămîni mai înainte, și anume în ziua de Miezul Păresei¹⁹, adică pe la mijlocul Păresimilor și a le păstra apoi pînă în Joia mare.

Iar alegerea se face în următorul chip:

Se iau toate ouăle cele de găină, căci ouăle cele roși se fac mai ales numai din ouă de găină²⁰, și se cercă de au bănuți ori nu. Cele cu bănuți se păstrează pentru prăsilă, iară celelalte, și anume cari sînt mai frumoase, mai curate și mai tari, se întrebuintează spre colorare.

Sînt însă unii cari întrebuintează spre acest scop nu numai ouă de găină, ci și de pichere²¹, precum și ouă părăsite sau părăsiri de gîscă și de curcă²².

În legendele de mai sus, precum și în vorba de toate zilele, se face amintire numai de ouă roși.

Românii însă întrebuintează de Paști nu numai ouă roși, ci și de diferite alte culori. Prin urmare și colorile în cari se colorează ele sînt de mai multe feluri, și anume: galbene, roși, verzi, albastre și negre. Iar terminii tehnici pentru fiecare din aceste cinci culori sau vâpșele sînt:

Gălbineală, gălbănare, gălbineată pl. gălbănări, gălbinele și gălbinețe. Iar termenul cel mai uzitat e pl. gălbinele.

Roșală, și roșată, pl. roșele, rușele și roșețe. Iar termenul cel mai uzitat e pl. roșele.

Albăstreală, pl. albăstrele.

Verdeață, pl. verdețe și verdele.

Negreală și negreață, pl. negrele și negrețe sau negrețuri.²³

Toate colorile acestea se prepară, după cum vom vedea mai la vale, numai în vase nouă și anume din cauză că ouăle, ce se colorează într-însele, să nu se păteze, ci să iasă cît se poate de curate. Dar nu numai atîta, ci pentru fiecare colorare se cere un vas deosebit.²⁴

Gălbinelele se fac din următoarele plante, și anume: din scoarță sau frunză de pădureț acru²⁵, lat. *Pyrus sylvestris*, o specie de măr sălbatic, ale cărui pădurețe au o colorare roșie și sînt foarte acre; laptele cînelui²⁶, lat. *Euphorbia cyparissias*; răchiță²⁷, lat. *Salix purpurea*; drobiță²⁸, lat. *Genista tinctoria*; coajă de ceapă²⁹, loză, lat. *Salix vitulina*, un fel de răchiță de luncă³⁰, și, în fine, din romîniță, lat. *Matricaria Chamomilla* și din țîța vacii.³¹

Gălbinelele din scoarță sau coajă de pădureț se fac în următorul mod: Se pune coajă de pădureț într-o oală nouă cu apă curată la foc, ca să fiarbă bine pînă ce iese toată zeama dintr-însa. După ce a fiert de ajuns, se scurge zeama în altă oală, asemenea nouă, se pune piatră acră sfărmată într-însa și apoi se mai lasă un răstimp ca să fiarbă. Se ia apoi oala cu zeama aceasta de la foc, se pune de o parte pe vatră, ca să se răcorească puțin, și pe urmă se pun ouăle cele albe într-însa. Se caută însă ca zeama să nu fie nici prea fierbinte, ca să nu se topească ceara de pe ouăle cele împietrite, nici prea rece, căci în cazul acesta gălbinelele nu s-ar prinde de ouă. După ce s-au pus ouăle, se lasă în oală pînă ce s-au prins gălbinelele de dinsele, și apoi se scot afară galbene.

Ouăle galbene se pun apoi în roșele și se fac roșii, iar din roșu se fac negre, căci numai așa se prinde culoarea cea neagră de ou.³²

Tot cam așa se fac gălbinelele din scoartă de pădureț acru sau din loză și în alte părți. Se taie adică una sau și mai multe ramuri tinere de pădureț sau de loză, se jupește scoartă de pe dinsele și se pune într-o oală nouă umplută cu apă curată la foc ca să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, adică până ce s-a scurs toată puterea dintr-însa și apa s-a făcut galbănă, se ia oala de la foc, se scurge zeama dintr-însa în altă oală, asemenea nouă, și în zeama aceasta se pune piatră acră și așa se lasă apoi până ce piatră acră se topește iar zeama se răcorește atîta pînă ce devine ceva mai caldă decît apa cea de vară.³³

Procedura din urmă, adică punerea pietrei acre, se numește a împietri gălbinelele.

Unele femei însă împietresc gălbinelele nu numai cu piatră acră, ci totdeauna și cu zer sau cu zară din lapte de vacă.³⁴

După ce s-au împietrit acuma gălbinelele, se pun într-însele ouăle cele albe, căci toate ouăle, fără deosebire, se fac mai întii din albe galbene³⁵ și se lasă apoi într-însele ca la o oară, altă dată chiar o oară și jumătate, și după aceea se scot afară, se lasă să se usuce bine, cari după ce s-au uscat se pun ori în roșele, ori în negrele, adică în care culoare voiesc mai departe să le coloreze.³⁶

Și ouăle de aceea se fac mai întii din albe galbene, pentru că în cazul acesta toate celelalte colori se prind mai bine de dinsele.³⁷

Cele mai răspîndite și mai uzitate gălbinele la această ocaziune sînt, după cum rezultă din notițele subliniare de mai sus, acelea ce se fac din scoartă de pădureț acru. Și asta din cauză că pădurețul se poate orișicînd și mai în fiecare grădină afla. Din contră însă, toate celelalte plante, afară doară de laptele cinelui, trebuie să se adune în decursul verii, cînd sînt în floare, și să se păstreze apoi peste an.

Însă nu fiecare femeie e în stare s-o facă aceasta, mai ales că culegerea și păstrarea tuturor plantelor acestora trebuie să se facă cu mare precauțiune, ca să nu se păteze, pentru că în cazul acesta culoarea ce iese dintr-însele nu e curată.

Din laptele cinelui se fac gălbinelele astfel: Se strînge laptele cinelui așa verde, cum se află pe cîmp, și se pune într-o oală nouă cu apă curată la foc să fiarbă. După ce a fiert de ajuns, se pune piatră acră înlăuntru, apoi se ia de-o parte de la foc și se lasă pînă ce rămîne numai abia cald, și abia atunci se pun ouăle, mai ales cele închistrite, ca să nu se topească ceara de pe dinsele.³⁸

Româncele din Banat, aducînd laptele cinelui sau ariul, după cum îl mai numesc ele, din pădure sau de pe șes, îl pun joi seara spre Vinerea Patimilor să fiarbă în apă de rîu, pînă cînd se face moale. După aceea strecură ariul, rămînînd numai culoarea galbenă. Pun apoi piatră acră în căldărea sau oala în care s-a fiert ariul și o lasă apoi acolo la foc, pînă ce se topește în apă. Aceasta servește spre împietrirea ouălor. Acest vas servește apoi și la colorire, dacă nu le mai trebuiește apă de împietrit. Ouăle înainte de împietrire se spală într-o trocuță cu apă rece, ca să fie frumoase. Astfel spalate, se pun apoi în împietrieli, de unde se scot afară și se așază în vasul cu colorile, aci apoi se fierb și se colorează. Femeia care dorește să aibă ouă frumoase le bagă în ariu, și după aceea în lemnus.³⁹

Tot cam în acest chip se fac gălbinelele și cu drobiță, precum și cu toate celelalte plante, cari s-au amintit mai sus, cu aceea deosebire numai, după cum am mai spus, că celelalte plante se adună de cu vară și se păstrează peste iarnă pînă în Săptămîna Patimilor.⁴⁰

Roșelele sau roșetele se fac din: sovîrv⁴¹, lat. *Origanum vulgare*; scoartă de arin roșu⁴², lat. *Alnus glutinosa*; scorțiță roșă sau scorțișoară, numită în Banat lemnus⁴³, adică surcele de lemn de Brazilia, care se cumpără din tîrg de pe la dughene; băcan roșu⁴⁴ și din pojarniță, lat. *Hypericum perforatum*, despre care se crede că e stropită cu sîngele Domnului nostru Is. Hr. și de aceea zeama ei e roșie.⁴⁵

Fiecare dintre plantele acestea se fierbe într-o oală nouă, în care, pe lîngă apă curată, se pune și puțină piatră acră.⁴⁶

Iar după ce în chipul acesta s-au făcut roșetele, se pun într-însele ouăle cele galbene și se fac roșii. Ouăle albe însă niciodată nu se pun în roșete.⁴⁷

Se mai fac însă roșetele și în următorul chip:

Se ia peste o mină de frunză de pădureț și două mini de frunză de sovîrv și se pun într-o putinică, în care se toarnă zeamă de scoartă de pădureț, și așa se lasă să stea apoi trei zile. După trei zile se toarnă frunza și zama din putinică într-o covățică și se freacă bine la un loc. Făcîndu-se aceasta, se iau ouăle cele galbene și se pun într-o oală cu apă caldă, în care se toarnă totodată și olecuță din amestecătura sus-numită, adică din frunză de pădureț și sovîrv, și așa se lasă apoi ouăle să fiarbă, și astfel se fac roșii.⁴⁸

Din roșii se pot face negre, și anume luîndu-se, după ce s-au scos din roșele și s-au uscat, și punîndu-se în negrele.⁴⁹

Negrelele sau negrețele se fac: din scoartă de arin negru⁵⁰, lat. *Alnus glutinosa*, coajă de nuc⁵¹, și din surcele sau surcelețe pentru negru, cari asemenea se fierb în apă și se împietresc cu piatră acră.⁵²

În negrele se pun numai atunci cînd voiesc să le coloreze mai departe, iar de nu, se fierb și, scoțîndu-le, se șterg de ceară cu un petec.

Ouăle negre se fac numai din cele roșii.⁵³

Verdelele sau verdețele se fac: din dediță⁵⁴, lat. *Anemone pulsatilla*; sîmînță și simburi de floarea sau soarea-soarelui⁵⁵, lat. *Helianthus annuus*, brîndușă, lat. *Crocus vernus*, ruja neagră⁵⁶, lat. *Paeonia officinalis* Grec. și din urzici.⁵⁷

Dediță, care pe la Paști e de regulă înflorită, se strînge de pe cîmp și se pune așa verde, cum este, într-o oală nouă cu apă curată la foc să fiarbă. Totodată, se pune într-însa și piatră acră, și pe urmă se pun ouăle și se fac verzi.⁵⁸

Sîmînța de floarea sau soarea-soarelui se freacă cu un macahon într-un macorț în apă caldă și se pun ouăle înăuntru.⁵⁹

Româncele din Moldova, dacă voiesc să aibă ouă verzi, moaie soarea-soarelui cu borș din puțină.⁶⁰ Unele femei îndătimează, cînd voiesc să facă mai multe feluri de ouă verzi, a fierbe sîmînța de soarea-soarelui într-o oală cu gălbenele la un loc.⁶¹

Simburii de floarea-soarelui se înmoaie în apă caldă și în apa aceasta se pune apoi piatră acră. După ce s-a desfăcut piatră acră, se pun ouăle galbene sau albe, mai ales însă galbene, și se fac verzi. Mai frumoase se fac însă acelea ce au fost mai înainte galbene.⁶²

Albăstrelele se fac din dedită⁶³, floarea-soarelui⁶⁴, din sămință de floarea-soarelui⁶⁵, și din aceleași surcele din cari se fac și negrelele, cu acea deosebire numai că toate plantele acestea la prepararea coloarei albastre se fierb, în loc de apă curată, cu borș acru, în care se pune piatră acră și piatră vînată.⁶⁶

Cea mai frumoasă culoare albastră însă se produce din sămință de floarea-soarelui, fiartă la un loc cu borș și piatră acră.⁶⁷

Românele din Moldova moie soarea-soarelui cu apă caldă și, punîndu-se ouăle în această apă, se fac albastre, pe urmă le pun în flori și ies pembă ori trandafirii frumoase, sau albastre-deschise dacă ouăle numai se moie și îndată se scot din soarea-soarelui; iar de vreau să fie mai închise le lasă mai mult.⁶⁸

Ouăle albastre se fac de regulă din cele albe.⁶⁹

Acestea sînt toate colorile cari le prepară românele și cu deosebire cele din Bucovina, pentru colorarea ouălor de Paști.

Într-însele se fac ouăle galbene, roși, negre, albastre și verzi.⁷⁰

Iar termenii tehnici populari pentru colorarea lor sînt și anume pentru producerea coloarei galbene: a îngălbeni și a împietri; pentru producerea coloarei roșii: a roși; a celei negre: a negri; a celei albastre: a albăstri; și a celei verzi: a inverzi.⁷¹

Iar oul cel dintîi, care se colorează pentru probă, ca să vadă cum va ieși culoarea, bine sau rău, se numește în Banat „cearcă”.

Acest ou, numit „cearcă”, se împarte în ziua de Paști, dimineața, între pruncii de casă, în succesiunea următoare: se aduce o glie de pămînt verde în casă, în jurul căreia se întorc copiii și mîncă oul, însă fără de a zice ceva.

După aceasta, găoacea oului „cearcă” se pune pe grindă, în el aluat din făină de grîu, care e bună de noroc peste an. Iar glia folosită deja se aruncă afară.⁷²

Dintru început se zice că toți creștinii făceau numai ouă roși. De aceea românii și astăzi fac și așteapă sfintele Paști mai mult cu de aceste ouă, și tot de aceea vine apoi și datina de a se vorbi în vorba de toate zilele numai despre ouă roși.

Datina de a se face de Paști ouă albastre, verzi și negre, pe lîngă cele roși, a aflat loc cu mult mai tîrziu, spre plăcerea oamenilor și mai ales spre bucuria copiilor. De aicea apoi și datina de a se vorbi despre aceste ouă numai atunci cînd se fac.

Unii zic că ouăle negre însemnează chinul și durerea ce a suferit-o Domnul nostru Is.Hr., cînd a fost răstignit pe cruce.⁷³

Pe lîngă aceste cinci feluri de ouă, numite în cele mai multe părți din Bucovina merișoare, fiindcă au numai o singură culoare, față sau floare, cele mai multe române mai fac încă și alte două feluri de ouă, și anume împiestrite, numite altmîntrelea și scrise, picate și încondeiate, și în urmă muncite.⁷⁴

Cele mai răspîndite și mai uzitate împiestrituri sau încheștritură, adecă desenuri, cari le fac românele din Bucovina, afară de puii sau picăturile, și afară de briul care se trage împrejurul și de-a lungul sau de-a curmezișul oului⁷⁵, sînt următoarele: crucea Paștilor sau crucea paștii, în forma crucii de la Paști; crucea nafurei; crucea românească, în forma unei cruci simple; crucea rusească, în forma crucii, însă la fiecare capăt încă cite o formă de

cruce; paștile sau pasca, în formă de pască; ouăle roșii; briul popii; desagii popii; urzitoarea; vîrtelnița, în două feluri: cu roată și colac; vîrtelnicioara; suveica; suveicuța; oala în peteică; furca de tors; furca de lucrat; grebla; hîrlețul; scara; scăruta; bolobocul cercuit; roata carului; mîneca sucită; floarea Paștilor; ciobotica cucului; brăduțul; frunza stejarului; cercelul doamnei; ruja; lîntea; garoafa; frunza nucului; frunza bradului; floarea garoafei; ghiocelul, ce-l poartă fetele la gît; simburii de nucă; măgheranul; pomușorul; grîul cîmpului; trandafirășul; fluturul; porumbașul; albina; peștele; costițele; berbecule; cornul berbecului; coarnele berbecuțului; unghia caprei; cornul țapului; coarnele țapului; urechile iepurelui; creasta cocoșului; laba găinii; laba broaștei; racul; laba racului; piciorul racului; coada racului; coarnele cerbului; laba cîrții; laba gîștei; paingănul; bălțatul; aripioara; cîrligul sau cața ciobanului; inelul ciobanului; fluierul ciobanului; cîrja ciobanului; steaua ciobanului; fierul plugului; pălăria; pălăria neamțului; scortări românesc; scortări ungurese; rătăcitul sau cel rătăcit.⁷⁶

Patruzeci de clini sau clinișoare. Acestea se fac foarte rar. Oul se împiestrește foarte măiestru în 40 de clinișoare, cari capătă culoare diferită și fac oul foarte frumos.⁷⁷

Oala legată este o împiestritură, ale cărei capete se aduc (prind) toate laolaltă, și-și are numirea de la peteica sau piceica, în care se pune o oală cînd se duce într-însa mîncare în țarină.⁷⁸

Calea rătăcită sau calea rătăciților. Aceasta se deduce de la o femeie, care, fiind sărmană, s-ar fi dus în pădure să-și aducă vreo cîteva lemne de foc. Ea să fi intrat în pădure și, rătăcindu-se prin aceasta, nu se putu întoarce mai mult înapoi, neaflind nici un drum pe unde să iasă. Acest fel de împiestritură e cel mai frumos dintre toate.⁷⁹

Acestea sînt toate împiestriturile, cite mi le-am putut eu pînă acum însemna.

E însă de presupus că trebuie să existe cu mult mai multe decît atîtea, deoarece acestea sînt adunate numai din 14 sate, și acelea numai din Bucovina.

Cîte deci nu vor mai fi existînd în celelalte sate românești din Bucovina precum și în celelalte țări locuite de români?

Unele din împiestriturile acestea, cari își au numirile lor, după cum e foarte lesne de cunoscut, de la desenul făcut pe ou, sînt mai răspîndite și mai des uzitate, iar altele mai puțin.

Cele mai răspîndite și mai uzitate, cari le întîlnim mai în fiecare sat, sînt: crucea paștii; calea rătăcită; frunza stejarului; frunza bradului; cîrligul ciobanului; oala legată în peteică, și patruzeci de clinișoare.

Iar cea mai cu măiestrie lucrată și totodată și cea mai frumoasă e calea rătăcită și patruzeci de clinișoare.

Ouăle împiestrite sau scrise se fac de aceea ca să fie mai frumoase și ca să însemneze pe dinsele nu numai lucrurile cele ce le sînt mai cunoscute, ci totodată și cele ce le plac mai tare.⁸⁰

Cel mai răspîndit termen tehnic popular pentru producerea acestui fel de ouă e a *împiestri* sau a *închiestri* și *închistri*, iar mai puțin întrebuintat e a *scrie* și a *pica*, în Transilvania: a *încondia*; acțiunea: *împiestrire*, *închiestrire*;

rezultatul acțiunii: *impiestritură* și *inchiestritură*; iar instrumentele cu cari se impiestresc sînt: *chișița* sau *bijara*⁸¹, *mațuful*⁸² sau *motocul*⁸³ și *felesteul*.⁸⁴

Chișița, numită în unele părți și *tcșița*⁸⁵, *pcișița*⁸⁶ și *pișița*⁸⁷, e un bețișor subțire, rotund și lung ca de un lat de mină, care e la un capăt bortit de-a curmezișul cu sula sau cu un droțișor. În borticica aceasta e băgată și întărită o țevișoară de alamă ca de un lat de deget de lungă, făcută de regulă dintr-un capac de lulea, fiindcă capacurile de la lulele (pipe) sînt foarte subțiri și ca atari foarte lesne de îndoit.

Tinicheaua de alamă, din care se face țevișoara, se taie în formă de patrunghi, se învîrtește în jurul unui ac subțirel, și apoi se bate bine cu un ciocănaș, anume ca să fie cit se poate de simetrică și borticica țevișoarei nu prea largă.

După ce în chipul acesta s-a făcut țevișoara și s-a întărit în bețișor, se bagă înăuntru ei un păr de porc, care se prinde și se leagă bine cu spăgmă sau cu altfel de ață de mănunchiul chișeții, anume ca să nu se miște din loc, nici să nu iasă afară.⁸⁸

Felesteul sau *motocul* e un simplu bețișor subțire și rotund, lung asemenea ca de un lat de mină, care e la un capăt învîlit cu puțini cîlțori sau și buci.⁸⁹

Afară de aceste două mici unelte, trebuie fiecare femeie să se mai îngrijească ca să aibă încă și ceară curată, ceară bună de albine, căci ouăle se impiestresc numai cu ceară.⁹⁰ Ceara cea de pămînt sau de naftă nu e bună, pentru că e mai moale și se topește și lățește mai ușor nu numai la impiestrît ci chiar și la picat, și în cazul acesta puii și florile nu ies curate, ba chiar și cîmpul oului iese adeseori tăvălit.

Mai înainte de ce se apucă de impiestrît, fiecare femeie spală ouăle, ca să fie cit se poate de curate și frumoase, apoi se cere ca să fie destui cărbuni aprinși în vatră; pe marginea vetrei se așterne o bucată de pînză sau petică albă de fuior sau de in, pe care se înșiră ouăle înaintea focului, ca să se usuce și să se încălzească puțin, spre care scop se tot învîrtesc pe o parte și pe alta, ca să se păstreze tot călduțe, căci numai astfel se prinde ceara de dinsele.

Totodată, se pune în șperlă⁹¹ un hîrb⁹² în care se topește ceara și se ține fierbinte, cit timp voiești să împuiești sau să impiestrești ouăle.⁹³

Femeia care impiestrește ia oul călduț de pe pînza unde e pus, întinge chișița în ceara din hîrb și prinde apoi cu aceasta a-l pica și impiestri, adică a face pe dînsul una dintre impiestriturile înșirate mai sus.

Tot cam așa se fac ouăle muncite sau necăjite, cu acea deosebire numai că pe cînd ouăle picate și cele impiestrite au numai două colori, adică cea a cîmpului și a picăturii sau impiestririi, pe atunci cele muncite au mai multe feluri de colori, precum: albă, galbenă, roșie, albastră, verde și neagră.⁹⁴

Femeia care voiește să facă ouă muncite ia un ou alb curat și-l pică sau impiestrește mai întîi pe alb, după aceea îl pune în gălbinele ca să se facă galben. După ce s-a îngălbenit și s-a uscat, îl impiestrește pe galben și apoi îl pune în roșele ca să se roșească. Roșindu-se și scoțîndu-l din roșele, îl impiestrește din nou pe roșu, și tot așa mai departe pe verde, pe albastru și pe negru, pînă ce ajunge la culoarea din urmă.

Ajungînd la culoarea din urmă, nu le impiestrește mai mult, ci punîndu-le în această culoare ca să se coloreze, tot într-însa caută să le și fiarbă măcar cit de puțin.

A fierbe ouăle muncite ca merișoarele sau ca cele picate ori impiestrite e peste putință, din cauză că înfierbîntîndu-se culoarea, în care se află, prea lesne ar putea să se topească ceara de pe dinsele și să se muruiască sau chiar să dispară impiestriturile, și atunci toată munca ar fi zadarnică.

De aice vine apoi că ouăle muncite sînt de regulă mai mult nefierte decît fierte. Și tot de aice vine că acest soi de ouă nu se prea mîncă, ci se fac și se țîn mai mult de frumusețe.

După ce s-au colorat și totodată s-au și fiert puțin în culoarea ultimă, se scot afară și, pe cînd sînt încă călduțe, se șterge c-o petică curată ceara de pe dinsele, astfel că ies la iveală colorile pe cari au fost impiestrite, iar cîmpul le rămîne așa după cum a fost și culoarea ultimă.⁹⁵

Unele femei însă, ajungînd la culoarea din urmă, nu le lasă ca cîmpul să le fie de culoarea aceasta, ci impiestrindu-le și pe această culoare, le pun în uște sau huște de borș, în cari le lasă pînă a doua zi ca să mocnească. A doua zi dimineată le scot din huște, le freacă cu minile pînă ce culoarea din urmă dispăre, și în locul ei apare cea originală, adică cea albă, rămînînd numai unde sînt picate sau impiestrite cu ceară culoarea de mai nainte, din cauză că ceara de pe dinsele, cu care au fost impiestrite, împiedică acțiunea acriei.

După procedura aceasta se pun iarăși la foc ca să se încălzească puțin și apoi se șterge c-o petică curată și ceara de pe dinsele.⁹⁶

În genere se zice că ouăle muncite, ale căror impiestriri vin pe cîmp deschis, alb sau galben, sînt cele mai frumoase.⁹⁷

O seamă de femei însă fac ouăle muncite astfel: le impiestresc mai întîi pe alb și apoi le pun în gălbinele; după ce le scot din gălbinele, le picură sau le impiestresc din nou cu ceară și apoi le freacă cu brînduși, cu rujă sau cu alte plante și iarăși le impiestresc și le pun apoi în roșeață. După ce le scot din roșeață, le picură iarăși cu ceară și le freacă cu huști de borș, pînă ce se fac albe, și pe urmă le bagă în gălbinele sau și în alte colori, în cari n-au mai fost încă băgate, dar cari se prind de culoarea galbenă, adică după cum voiește cineva să le fie cîmpul.⁹⁸

Ouăle acestea se numesc muncite de aceea pentru că ele trec prin mai multe colori și se poartă de mai multe ori prin mîna celeia ce le colorează și impiestrește⁹⁹, sau mai bine zis, pentru că ele se muncesc tocmai așa, după cum a fost și Domnul nostru Is. Hr. muncit.¹⁰⁰

Drept aceea, ouă muncite, după credința celor mai mulți români din Bucovina, nu-i bine a se face, fiindcă prin muncirea ouălor acestora se închipuiește munca lui Is. Hr., care a suferit-o din partea iudeilor, și cel ce face asemenea ouă face un păcat de moarte.¹⁰¹

„De aceea, dacă dai un ou muncit de pomană nu e primit la Dumnezeu, ci numai cele roșii, «merișoarele», sînt primite.”¹⁰²

Și dacă cu toate acestea se fac și ouă muncite, atunci se fac ele mai ales în Sîmbăta mare, numai nu în Vinerea mare sau Vinerea seacă; pentru că în această vinere a fost Domnul nostru Is. Hr. muncit și răstignit pe cruce, și de aceea este un păcat foarte mare de a munci în ziua aceasta ouăle.¹⁰³

În fine, se mai zice că, dacă se începe de la mijlocul Postului mare a se impiestri un ou astfel, ca în fiecare zi pînă la Paști să se facă cite o trăsătură pe el, și dacă un astfel de ou muncit în chipul acesta se pune sîmbătă seara înaintea Paștilor pe gunoi și se leagă acolo cu o funie, atunci, stînd cineva

lingă dinsul și păzindu-l, va vedea că într-o vreme de noapte vine un cine sau o altă arătare și voiește să-l ia. Și dacă omul ce-l păzește nu-l lasă să-l ia, atunci cel ce a cercat a-l lua se duce supărat de acolo și vine a doua oară și cere oul. Iar dacă vede că nici de astă dată nu voiește să i-l dai, îți promite oricare voiești, bani sau altceva, și ceea ce ți-a promis îți și aduce și apoi își ia oul și se duce.¹⁰⁴

Și acum, după ce am spus tot ce am avut de spus și în privința ouălor muncite, să ne întoarcem iarăși la ouăle cele picate sau împiestrite.

Fiecare ou, după ce s-a picat sau împiestrit, se pune ceva mai de-o parte de foc, ca nu cumva să se topească ceara de pe dinsul.

Iar după ce s-au împiestrit acum toate ouăle, ce au avut să se împiestrească și după ce s-a răcit ceara de pe dinsele, respective împiestritura, se pun în culoarea, în care au mai departe să fie colorate.

Prinzându-se culoarea respectivă de dinsele, se scot afară și se pun asemenea lingă foc ca să se usuce, și anume pe aceeași petică sau pînzătură pe care au fost mai înainte, iar dacă pe această pînzătură mai sînt ouă albe, atunci pe altele.

În fine, dacă n-au ce să mai împiestrească sau să mai coloreze în alte colori, atunci în culoarea ultimă, în care s-au pus, nu numai se lasă ca să se coloreze, ci totdată se și fierb. Căci nici un ou, fie el merișor, împiestrit sau muncit, nu se lasă nefiert.

După ce au fiert toate, fără deosebire, adică cele unicolore cît și celelalte, se șterg de ceară, precum și de rămășițele de culoare, încă pe cînd sînt fierbinți¹⁰⁵, cu petica sau pînzătura pe care s-au încălzit sau uscat lingă foc, și apoi, după ce din nou se usucă, se ung cu slănină sau cu untură de porc, ca să aibă luciu, și pe urmă se șterg iarăși și pentru ultima oară cu petica sau cu pînzătura pe care au fost puse.¹⁰⁶

Peteca sau pînzătura aceasta însă, care e muruită de colorile în cari s-au colorat ouăle și unsă de ceara cu care s-au împiestrit acestea, nu se arde nici nu se aruncă afară ca un obiect netrebuincios, ci ea, din contră, se ține pînă în ziua de Paști, și atunci unele femei o pun în blidul cu pască și o duc dimpreună cu aceasta la biserică ca să se sfințească. După ce s-a sfințit, o păstrează peste tot anul spre a o aprinde și a afuma cu dînsa pe cei ce au durere de dinți¹⁰⁷, de măsele¹⁰⁸, de urechi¹⁰⁹, de grumaz¹¹⁰, de beșica cea rea¹¹¹, de roșată¹¹², cînd se umflă pulpa la vreo vacă¹¹³ sau cînd boii ce umblă la jug capătă tragăni¹¹⁴, precum și de multe alte boale¹¹⁵.

Unele femei însă păstrează nu numai petica, în care s-au șters ouăle, ci chiar și gălbinelele în cari s-au împietrit și roșelele în cari s-au roșit acestea, asemenea pentru unele leacuri.

Așa gălbinelele le dau la porci ca să nu capete brîncă¹¹⁶, iar roșelele le întrebunțează contra roșetei¹¹⁷, precum și spre a se spăla cu dinsele, anume ca să fie frumoase ca oul roșu și iubite de toți ca acesta.¹¹⁸

Am spus mai sus că ouăle se colorează și se împiestresc în Săptămîna mare și mai ales în Joia mare, Vinerea sacă și în Simbăta Paștilor. De fiert însă se fierb numai în cele trei zile din urmă și cu deosebire în ultima zi, anume ca să se poată conserva peste întreaga Săptămîna luminată.¹¹⁹

După ce s-au fiert și s-au șters, acum se pun într-o nouă oală sau într-o strachină mare, în care se păstrează apoi peste toate sărbătorile Paștilor, și anume pînă ce, după cum vom aminti mai pe urmă, se săvîrșesc de ciocnit și de mîncat.

Sosind Paștile, atît cei ce merg la Înviere, cît și ceilalți căsași, de la cel mai înaintat în vîrstă pînă la cel mai mic băiețel, se spală într-un legean sau strachină mare, în care se află de regulă, pe lingă apă proaspătă și curată, încă și unul sau mai multe ouă roși, precum și cițiva bani de aur sau de argint. Oul roș, cu care se spală, însemnează ca să fie ușori, roși și sănătoși ca oul, iar banii, ca să le meargă bine peste tot anul, să fie curați ca argintul și ca aurul și să aibă bani de ajuns.¹²⁰

După ce s-a spălat și s-a îmbrăcat fiecare, care voiește să meargă la Înviere, în hainele cele mai nouă, mai bune și mai frumoase ce le are, ia unul blidul cu pasca pe care se află totdeauna și vreo cîteva ouă roși și se duce la Înviere.

După sfîrșirea Învierii, a leturghiei și a sfințirii paștei, unul sau două dintre ouăle sfințite se dau preotului, care le-a sfințit, iară restul se aduce acasă.¹²¹

Sosind acasă, atît cei ce au fost la Înviere cît și ceilalți, se pun cu toții la masă și, gustînd mai întîi din pască, din ouă și celelalte obiecte sfințite împreună cu pasca, încep a mîncă apoi și din celelalte bucate pînă ce se satură.

După ce s-au săturat de mîncat, prind a ciocni cu ouă roși, și anume mai întîi soții între olaltă, apoi copiii cu părinții și părinții cu celelalte neamuri, amici și cunoscuți.

Făcînd-o aceasta, cred că toți cei ce ciocnesc unul cu altul se vor vedea pe cealaltă lume.¹²²

Mai departe se crede și se zice că al cărui ou se strică sau se sparge mai întîi, acela e mai slab, prin urmare are să și moară mai degrabă sau i se iartă păcatele.¹²³

Părțile ouălor, cu cari se ciocnește, sînt capul și dosul sau curul, numit acest din urmă și huscă, și anume partea cea ascuțită se numește cap, iară cea mai groasă dos.¹²⁴

În ziua dintii, adică în ziua de Paști se ciocnește numai cap cu cap. A doua zi, adică luni după Paști, se poate ciocni și cap cu dos, iară în cele următoare chiar și dos cu dos sau huscă cu huscă și coastă cu coastă.¹²⁵

Cel mai mic de ani ține oul cu capul în sus, iar cel mai mare ciocnește cu oul său, și anume tot cu capul, zicînd: „Hristos a înviat!”, iar cel mai mic răspunde: „Adevărat c-a înviat!”.

Unii, înainte de ciocnire, cearcă ouăle în dinți și în frunte, adică le ciocnesc puțin de dinți sau de frunte, ca să vadă și să aleagă cari is mai tari. Și se zice că ouăle ce sună mai deschis sînt mai groase la găoace, prin urmare și mai tari.¹²⁶

Timpul, pînă cînd se poate ciocni cu ouă roși e, după unii, din ziua de Paști și pînă a treia zi, adică pînă marți¹²⁷, după alții pînă în ziua de Ispas¹²⁸ și iarăși după alții pînă la Duminica mare.¹²⁹ De la Duminica mare însă și pînă la Paștile viitoare nu e mai mult iertat a ciocni cu ouă roși.

Fiecare ciocnitor, căruia i s-a spart oul, este obligat a-l da celui ce i l-a spart, celui cu oul mai tare, adică învingătorului.¹³⁰

Cel ce nu voiește a da oul celui ce, ciocnindu-l, i l-a spart, acela se zice că-l va mânca pe cealaltă lume împuțit¹³¹ sau cu păcură¹³²

De aceea vine apoi că cei ce au ouă mai tari ciștigă de la ceilalți o mulțime de ouă roșii.

Sînt însă o seamă și de aceea cari nu se mulțămesc numai cu ouă roșii de găină, ci întrebuițează spre ciocnire și alte ouă, precum părăsături de rață, gîscă și curcă. Ba unii, pe lângă acestea, întrebuițează încă și ouă de pichere sau chiar de lemn.

Despre acești oameni lacomi la ciștig se zice nu numai că sînt niște înșelători mirșavi¹³³, nu numai că umblă cu ouă pe pichere, cari sînt cu mult mai tari decît cele de găină, ca să înșele și să ciștige mai multe de cele de găină, cari sînt mai slabe, ci se crede că respectivii au foarte mare păcat¹³⁴ și toate ouăle ciștigate în acest chip le vor mânca în cealaltă lume împuțite¹³⁵, cu viermi și cu venin¹³⁶.

Merită a fi amintit aceea încă și aceea că o seamă de românce îndătină a scoate albușul și gălbănușul prin o bortică mică dintr-o seamă de ouă roșii și împiestrite, cari sînt mai frumoase, găocile acestora însă le păstrează pînă la Paștile viitoare și le întrebuițează apoi la felurite lucrări, precum spre a împiestri alte ouă de pe dinsele, apoi spre înfrumusețarea odăilor, înșirîndu-le pe-o ață și atîrnîndu-le pe la icoane sau puindu-le în cuie ca podoabe.¹³⁷

Se zice însă că nu e bine de ținut aceste găoci goale în casă, fiindcă se ascunde dracul într-insele.¹³⁸

Alte românce, din contră, scoțind din ouăle cele împiestrite albușul și gălbănușul afară, fac din găocile acestora porumbi, adică pun fiecărei găoace aripi și coadă de hîrtie și cap de ceară, și porumbii aceștia servesc asemenea spre înfrumusețarea casei, aninîndu-se unii la grindă, iar alții deînaintea icoanelor.¹³⁹

În fine, mai e de observat încă și aceea că o seamă de fete și femei din Bucovina string ouă roșii de pichere, cu cari au ciocnit în sărbătorile Paștilor, și le întrebuițează apoi în decursul anului, parte în contra mușcăturii de șarpe și parte la o seamă de farmece de dragoste.¹⁴⁰

Aceste sînt toate legende, datinele și credințele românilor despre ouăle roșii!

Așa s-au făcut ouăle roșii de cînd au apucat oamenii a le face și tot așa s-or face ele și de acum înainte. Iar cînd nu s-or mai face, atunci va fi sfîrșitul lumii, căci iată ce ne spune în privința aceasta o legendă din Bucovina:

„Zice că Necuratul, pe cînd nu căzuse încă din mărirea sa, voi să rămîie singur domnitor și stăpînitor peste toată lumea. Spre a-și ajunge însă scopul acesta, trebuia să-l prindă mai întîi pe Dumnezeu și să-l lege în lanțuri. Și ca să-l poată mai degrabă și mai ușor înșela și lega, făcu un scaun de aur, care se putea închide și deschide, și apoi pofti pe Dumnezeu ca să se suie pe scaunul acela.

Dumnezeu însă, în atotștiința sa, înțelese șiretenia Diavolului și de aceea îi zise să se suie el mai întîi și să-i arate cum are să se suie și ce are după aceea să facă, că el nu știe.

Diavolul, nebănuind nimic, nu așteptă să-i mai zică încă o dată, ci cugetînd în mintea sa că și-a ajuns acum scopul se și sui pe scaun. Dar n-a apucat bine să se suie, și iată că ușile scaunului se și închiseră și el rămase acolo prins.

Văzîndu-se înșelat, începu a se văieta și a întreba pe Dumnezeu cînd va scăpa el din prinsoarea aceea.

– Cînd nu vor mai face femeile ouă roșii și pască! – răspunse Dumnezeu.

Deci atunci va ieși Diavolul din prinsoarea care a fost pregătită o el lui Dumnezeu, și va fi domnitor și stăpînitor peste pămînt, cînd nu vor mai face femeile ouă roșii și pască.¹⁴¹

După o altă legendă, tot din Bucovina, „zice că la Paști întreabă Faraon, mai-marele dracilor, ori de sînt ouă roșii. Faraon să fie legat în lanțuri, și el ar scăpa din ele, dacă i s-ar da un răspuns negativ. Răspunzîndu-i-se însă că în acel an sînt mai multe ouă roșii, decît în anul trecut, lanțurile lui s-ar îngroșa din nou.¹⁴²

Românii din Munții Apuseni ai Transilvaniei însă spun că este un om, anume Antecrist, care are de ros un lanț mare, și cînd l-a găta de ros, atunci s-a potopi lumea. Și el tot roade pînă în ziua de Paști, atunci îi mai gata. Dar copiii umblă atunci cu ouă roși, și el se uită la ei și-și uită de muncă, iar într-aceea lanțul iar se îngroașă și lumea mai scapă un an de potop. Cînd însă oamenii n-or mai înroși ouă la Paști, atunci și lumea se va potopi.¹⁴³

NOTE

1. M. C. Florențiu, *Originea ouălor roșii*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, an. L, nr. 88, 22 apr. (4 mai) 1887, p. 2 și 3.
2. Com. de Iulian Sidor, stud. gimn.
3. Com. de Vasile Jemna, stud. gimn.
4. Com. de dl. Vas. Turturean, preot.
5. Din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu, și din Bălăceana, dict. de Mihai Boca, și com. de Mihai Rusu, stud. gimn.
6. Din Mănăstirea Humorului, com. de repauzatul învățător George Avram; din Mihoveni, dict. de Mihai Ciofu și com. de Vesp. Corvin, stud. gimn; din Frătăușul Vechi, dict. de Eudochia Isopescu.
7. Tavreri – Tiberiu?
8. Din Mănăstirea Humorului, com. de George Avram.
9. Din Brăești, com. de I. Pohoată.
10. Din Cîndreni, com. de Leon Poenaru.
11. Din Ropcea, sat în distr. Storojinețului, com. de Emanuil de Cuparencu, stud. gimn.
12. Elena Voronca, *Paștile Blajinilor*, publ. în *Românul literar*, București, 1891, nr. 17, p. 130.
13. Cred. rom. din Gura Humorului, com. de Emilian Netea, stud. gimn.: „Oamenii au început a face ouă roșii de la Învieria lui Is. Hr. încoace.”; a celor din Cupca, sat în distr. Storojinețului, dict. de Casandra Țugui: „De cînd a dat Domnul nostru Is. Hr. legile, de atunci se fac ouă roșii.”; a celor din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, com. de Const. Ureche, stud. gimn.: „Ouăle roși se fac de la moartea lui Is. Hr.”; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Ouă roși se fac de atunci de cînd au zvirlit jidanii cu pietre după Is. Hr., care înviind și ieșind din mormînt se înălță la cer, și pietrele căzînd jos se prefăcuseră în ouă roși.”; a celor din Pătrăuți de lângă Suceava, com. de V. Turturean: „Pe la Pătrăuți se crede că ouăle roși se fac spre aducerea-aminte a unei minuni întîmplătoare la Învieria Domnului. În mormîntîndu-se adevărat Mintuitorul, toți jidovii cari treceau din urmă către dinsul aruncau cu pietre asupra mormîntului. Duminecă dimineată, după Învierie, pietrele se prefăcuseră în ouă roși.”

14. Cred. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță: „Ouăle roși le fac spre aducerea-aminte de Is. Hr., care și-a vărsat singele său pentru răscumpărarea noastră de la osînda păcatului.”; a celor din Breaza, sat în distr. Cîmpulungului, com. de Nic. Prelici, stud. gimn.: „Ouăle roși se fac de aceea pentru că ele însemnează singele Domnului nostru Is. Hr., care a curs cînd a fost străpuns cu sulița în coastă.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Datina de a roși și a munci ouă să vie de la muncirea Domnului nostru Is. Hr., că, precum l-au muncit jidovii pre Is., așa au luat și creștinii datina de a face ouă roșii spre aducere-aminte de muncirea Domnului nostru Is. Hr.”
15. Cred. rom. din Udești, dict. de Maria Boiculesei și com. de Dariu Cosmiuc, stud. gimn.: „Ouăle roși se fac întru amintirea Învierii Domnului nostru Is. Hr., carele cînd a ieșit din mormînt a ieșit cu steag roș și cu vestmînt roș.”; a celor din Tișăuți, com. de T. Sologoiu: „Ouăle se fac mai cu seamă de aceea roși pentru că pre Is. Hr. cu haină roșie l-au îngropat.”
16. Com. de dl. V. Turturean: „Ouăle se pică [pop. chică=picură=se fac pete sau pui (puncte) mari de ceară] și se împietresc și boiesc de regulă în Săptămîna Patimilor, cu deosebire joi, vineri și sîmbătă.”; a celor din Crasna, com. de Onuf. German: „Femeile împietresc ouăle marțea și miercurea din Săptămîna Patimilor, iar joi le fierb, zicînd că dacă le fierb în această zi nu se strică degrabă. Altele însă le fierb și în alte zile.”
17. Dat. rom. din Comănești, com. de Tit Georgian: „Ouăle roși se fac în joia Paștilor în oale nouă.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Aceasta (culoarea) se face mai ales joi și vineri în Săptămîna Patimilor.”
18. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Ouăle se colorează numai în vase nouă și anume: joi, vineri și sîmbătă înainte de Paști.”; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Ouăle roși se fac sîmbătă înainte de Paști.”; a celor din Iliești, com. de G. Mihuță: „Cele mai multe femei fac ouăle roși vineri înainte de Paști, iar sîmbătă le fac poate de aceea că n-au avut vineri timp, însă aceasta nu-i iertat. Ele se fac vinerea deoarece se zice că Hristos vineri a vărsat singele său pe cruce.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Ouăle se colorează joi și vineri înainte de Paști, și anume într-un vas nou de lut.”; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Ouăle se fac roși vineri și sîmbătă înainte de Paști.”; a celor din Banat, com. Secaș, lingă Oravița, com. în 10 mai 1886, de dl. Valentin Dioniu, învățător: „După datina veche ouăle se roșesc în vinerea Patimilor.”
19. El. Voronca, *Paștele Blajinilor*, publ. în *ziar. cit.*, no. 17: „În ziua de Miezul-Păreții, în post, femeile numără ouăle pentru Paști, începînd cu cuvîntul o mie în loc de unul. Din această zi încep încetul de a scrie ouăle ce sînt destinate a fi muncite; aceste ouă, deși scrise în mai multe colori, rămîn albe sau altă culoare delicată.”
20. Datina tuturor românilor din Bucovina.
21. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Ouăle cari se împietresc sînt numai de găină și foarte puține și de pichere.”; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Ouăle pot să fie de găină, de pichere și de rață.”
22. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Ouăle cari se roșesc sînt de găină, de pichere, de rață, și o seamă fac și de gîscă.”; a celor din Brăești, com. de I. Pohoată: „Nu numai copiii, ci și cei bătrîni obicinuiesc a alege ouăle cele mai tari, și de aceea caută ei părăsături (sing. părăsătură), adică ouă părăsitate de gîscă și de curcă, precum și ouă de pichere.”; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Afară de ouă de găină, se mai roșesc încă și ouă de pichere, în scurt de tot felul de galițe.”; a celor din Iliești, com. de G. Mihuță: „Ouăle, cari se roșesc, sînt de găină, de rață, de gîscă și de pichere.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Ouăle cari se roșesc sînt nu numai de găină, ci și de rață și de pichere.”; a celor din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean: „Se colorează și se împietresc ouă de găină, mai rar de rață, și foarte rar și de picheră.”; a celor din Banat, com. Secaș, com. de dl. Val. Dioniu: „Ouăle de roșit pot fi de găină, gîscă, rață și găină de mare.”

23. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Colorile indeosebi, în cari se colorează ouăle, se numesc gălbînări sau gălbinele, roșeață, verdeață și negreață.”; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Sînt gălbinele, roșele și negrele.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Colorile în cari se colorează ouăle se numesc vâpșele, indeosebi însă se numesc ele: gălbinele, roșeață și verdeață.”; a celor din Banat, com. Secaș, com. de dl. Val. Dioniu: „Colorile cu cari se colorează ouăle se numesc rușele, fie apoi și galbene.”
24. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean: „Oalele să fie nouă, și pentru fiecare culoare altă oală.”; a celor din Broscăuți Vechi, dict. de Ilinca Bahriu: „Toate colorile se fac în oale nouă.”; a celor din Banat, com. Secaș, com. de dl. Val. Dioniu: „Pentru fiecare culoare se întrebuintează de regulă un alt vas.”
25. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Ouăle se fac mai întii galbene, adică se fierbe coajă de pădureț și în zeama acestei coarje se fac galbene, iar după aceea se bagă în băcan și se fac roșii.”; a celor din Cupca, dict. de Cas. Tugui: „Ouăle se fac galbene în frunză de pădureț și piatră acră.”; a celor din Pătrăuți de lingă Suceava, com. de dl. Vas. Turturean: „Gălbinele se fac din scoarță de pădureț, care se fierbe în apă, turnîndu-se și puțină piatră într-însa.”; a celor din Comănești, com. de Tit Georgian: „Din scoarță de pădureț, amestecată cu piatră acră se fac ouăle galbene.”; a celor din Bălăceana, com. de Const. Ureche: „Galbăn se face din scoarță de pădureț și piatră acră.”; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: a celor din Broscăuți Vechi, dict. de Ilinca Bahriu și com. de George Palamarciuc, stud. gimn.: a celor din Frătăuți Nou, com. de Iul. Sidor: „Gălbinele se fac din frunză de pădureț și din laptele cinelui.”
26. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Ouăle se fac galbene în laptele cinelui sau în coajă de pădureț, unde se mai pune și piatră acră, și așa galbene le pun apoi în roșeață.”; tot de acolo, com. de Const. Ursachi: „Gălbinele se fac din următoarele plante: laptele cinelui, drobiță și coajă de pădureț, și anume: se fierbe una din plantele acestea, se pune înăuntru și piatră acră ca gălbinele să se împestrească, și apoi se pun ouăle într-însele.”; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șutu: „Coloarea cea galbănă – căci ouăle se fac mai întii galbene – se face din laptele cinelui, din crenguțe de măr și de păr sălbatic și din zer de vacă.”; a celor din Banat, com. Secaș, com. de Val. Dioniu: „Laptele cinelui sau ariul, din care se face culoarea galbănă, se află pe cîmp în abundență.”
27. Dat. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Ouăle se pun vineri seara într-o oală nouă cu gălbinele, iar gălbinele se fac din răchiță și din piatră acră.”
28. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Gălbinele se fac din laptele cinelui, din drobiță, rostită almintrelea și drobiță și drobghiță, și din coajă de mlădițe de pădureț.”
29. Dat. rom. din Pătrăuți de lingă Suceava, com. de Victor Morariu, stud. gimn.: „Coloarea galbănă se face din pădurețe și din coaje de ceapă.”
30. Dat. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță: „Ouăle galbene se fac mai ales din frunză și scoarță de loză, mai departe din scoarță de pădureț sau măr acru.”
31. Dat. rom. din Băișești, com. de Octavian Seretean, stud. gimn.: „Femeile împietresc ouăle cu felurite culori, pre cari le fac ele din romăniță, țîța vacii și din coajă de măr acru.”
32. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: a celor din Broscăuți Vechi, dict. de Il. Bahriu și com. de G. Palamarciuc.
33. Dat. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță: a celor din Pătrăuți p. S., com. de dl. V. Turturean: „Gălbinele se fac din scoarță de pădureț, care se fierbe în apă turnîndu-se și puțină apă într-însa. Voind a îngălbeni ouăle, se scoate scoarța, iară gălbinele se lasă pînă se mai răcesc și apoi se pun ouăle înăuntru, pentru că almintrelea s-ar topi ceara de pe dinsele.”; a celor din Broscăuți, com. de Nistor Costăș, stud. gimn.
34. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „O seamă de femei le împietresc cu zară.”; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Ouăle se împietresc cu

- zer.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Se mai face galbăn cu coajă și mlădiță de pădureț și cu zer acru de vacă, care încă se fierbe și se pune iarăși piatră acră.”; a celor din Pătrăuți, com. de Victor Morariu: „Ca să iasă ouăle fără pete, curate, se împietresc, se pune adică în zer proaspăt piatră acră și se lasă până se topește piatra acră. Apoi se pun ouăle în el, și stînd ca la vreo două ore, se curăță de orice pată.”; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu: „Coloarea cea galbănă se face din crenguțe de măr, de păr, din laptele cinelui, și din zer de vacă, cari toate se fierb într-o oală nouă”.
35. Dat. rom. din Pătrăuți p. S., com. de dl. V. Turturean: „Ouăle se fac mai întii galbene din albe.”; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu: „Ouăle se fac mai întii galbene.”; a celor din Horodnicul de Jos, distr. Rădăuțului, com. de St. Turturean, stud. gimn.: „Ouăle le fac mai întii galbene, apoi le picură cu ceară și pe urmă le pun în roșeață. Scoțindu-se din roșeață, iarăși le picură și apoi le pun în negrețe, și după ce le scot din negrețe le fierb. Astfel capătă ouăle colori felurite.”
36. Dat. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță; a celor din Brăești, com. de I. Pohoată: „Coloarea ouălor se începe vineri în Săptămîna Patimilor și anume vineri dimineață se pune într-o oală nouă coajă de pădureț foarte acru cu piatră acră sau cu zer și așa se împietresc ele. După împietrire se scot, se lasă să se usuce, și apoi se pun în altă oală, iarăși nouă, în care se află băcan roșu sau negru, după cum voiesc să le coloreze, și ceva culoare roșie. În acest mod se colorează ouăle de Paști.”
37. Com. de G. Mihuță.
38. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu.
39. Dat. rom. din Secaș, com. de dl. Val. Dioniu.
40. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean, com. de Pavel Nimigean, stud. gimn.: „Drobița se strînge de cu vară și se usucă peste iarnă. La Paști se fierbe și în zeama ei se pune piatră acră și apoi se pun ouăle și se fac galbene.”
41. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, com. de Const. Ureche: „Roșu se face cu sovriv și cu arin.”; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „La coloritul ouălor roși se întrebunțază sovriv și scoartă de pădureț”.
42. Dat. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță: „Coloarea roșie sau roșetele se fac din scoartă de arin roșu.”
43. Dat. rom. din Secaș, com. de dl. Valent. Dioniu: „Lemnușul se procură de la neguțitorie. El se fierbe pînă ce iese roșeala din el, și poate rămînea și nestrecurat.”
44. Dat. rom. din Pătrăuți p. S., com. de V. Morariu: „Roșelele se fac din băcan, un fel de lemn mărunt, care se fierbe în apă.”; a celor din Horodnicul de Sus, com. de Ștef. Turturean: „Roșeața se face din băcan și scoțită roșă.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Roșelele se fac cu așa-numitul băcan, niște surcele roșii, cari se fierb în oală nouă și în care iarăși se pune piatră acră.”; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Colorile cu cari se roșesc ouăle se fac din băcan.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Colorile cu cari se roșesc ouăle se fac din scoțioară și băcan.”; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Roșul se face din băcan. Cînd se pun ouăle în roșu, nu se pune băcanul tot deodată, ci se pune pe rînd, și se dă seama ca ouăle să nu se facă prea întunecate.”
45. Dat. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță.
46. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu.
47. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Spre a roși ouăle se fierbe într-o oală nouă băcan și dintru acesta și face roșeața. Înainte însă de a se pune în roșeață și a se roși, se fac galbene. Nicînd însă albe nu se pun deodată în roș.”
48. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maranda Nimigean, com. de P. Nimigean.
49. Com. de dl. Vas. Turturean: „Ouăle roșii se fac din cele galbene, iar din roșii se pot face negre, și anume luîndu-se din roșele și punîndu-se în negrele.”
50. Dat. rom. din Iliești: „Negrețele sau negrețurile se fac din arin negru.”
51. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „Coloarea neagră se face din coajă de nuc.”
52. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Negru se face în negreață, iar negreața se face fierbindu-se cu apă surceluțe, adică niște surcele de un fel de lemn negru.”; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Negrul se face în scoțită neagră sau surceluțe negre.”; El Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 154: „Negru se face cu lemn negru strujit măruntel și fiert bine. De pe boiaua cea roșie poți să-l pui (oul) în negru, că iese mai frumos. Lilă se face tot cu băcan negru, numai îl scoți repede.”
53. Com. de dl. Vas. Turturean.
54. Dat. rom. din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, com. de Const. Ureche; a celor din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Tereblecea, dict. de Mar. Nimigean, com. de P. Nimigean: „Floarea de dediță se fierbe, se pune în zeama ei piatră acră și înlăuntru se fac ouăle verzi.”
55. Com. de dl. Vas. Turturean și Ștef. Bodnarescu.
56. Dat. rom. din Pătrăuți p. S., com. de Vict. Morariu; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Colorile cu cari se colorează ouăle în diferite feluri se fac mai cu seamă din următoarele plante: brîndușă, rujă neagră și sovriv; însă acuma se întrebunțază spre scopul acesta colori cumpărate din tîrg.”
57. Dat. rom. din Sin-Ilie, sat în distr. Sucevii, com. de Lazăr Flociuc, stud. gimn.: „Colorile cu cari se colorează ouăle se fac, și anume cele galbene din lăptiugă și din ochiul-boului; cele roșii din pojarniță și băcan roșu; cele albastre din dediță; iară cele verzi din urzici.”
58. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean.
59. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Verde se face din sămînță de floarea-soarelui fiartă în apă cu calacan și cu piatră acră.”
60. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 154.
61. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu.
62. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Mar. Nimigean, com. de P. Nimigean.
63. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
64. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 151 și 154.
65. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
66. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.
67. După spusa rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu.
68. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 151 și 154.
69. Com. de dl. Vas. Turturean.
70. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Pe lingă roși, se mai colorează ouăle încă și galben, negru, verde și albastru”; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Ouăle se fac nu numai roși, ci și negre, albastre, verzi și împiestrite”; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Colorile ouălor roși sînt: galbene, roși, negre, verzi și albastre”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Ouăle se colorează nu numai roșu, ci și gîlbui, negru, verde și albastru.”
71. Com. de G. Mihuță și Const. Ursachi: „Pentru cuv. a colora se întrebunțază terminii a îngălbni, a roși, a înverzi, a innegri și a înălăbăstri.”; a celor din Banat, com. Secaș, com. de Val. Dioniu: „Pe la noi terminul a roși e termen generic, pe care îl înlocuiesc citeodată și cu a fărbi sau a farba, luat de la nemți.”
72. Dat. rom. din Secaș, com. de dl. Val. Dioniu.
73. Cred. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță.
74. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Ouăle împiestrite se numesc ouă scrise, iar cele neîmpiestrite merișoare.”; a celor din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „Ouăle sînt scrise (închestrile) sau netede, adică fără nici un desemn. Cele din urmă se numesc merișoare”; El. Voronca, *Paștile Blajinilor*, publ. în *Românul literar*, București, 1891, nr. 17: „Ouăle se fac de trei feluri: merișoare, împiestrite și muncite. După felul colorării

- se împărtășesc ouăle roșii în: merisoare, ouă împiestrite sau ouă picate și în muncite"; Petru Boeriu, *Din obiceiurile de la Paști ale românilor din com. Grid*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, Brașov, 1896, nr. 68.
75. Com. de dl. Vas. Turturean.
76. Toate desenurile acestea s-au adunat din următoarele comune din Bucovina: Tereblecea, Broscăuțu Vechi, Boian, Pătrăuți pe Suceava, Zahărești, Bălăceana, Sf. Onufrei, Crasna, Sint-Ilie, Brișești, Capu Codrului, Ilișești, Cindreni și Suceava.
77. Com. de Vict. Morariu.
78. Com. de G. Mihuță.
79. Com. de I. Pohoată; vezi și *Gazeta săteanului*, an. XV, R. Sărat, 1898-99, p. 90.
80. Com. de G. Mihuță.
81. *Ibid.*
82. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „Ouăle se scriu cu ceară topită, se fac adică flori și felurite alte figuri, sau se picură cu ceară cu ajutorul unui *matuf* de buci.”
83. Dat. rom. din Crasna, com. de Vasile Iliuț, stud. gimn.
84. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean.
85. Dat. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Bețișorul cu care se împiestresc ouăle, se numește tcșiță”; a celor din Crasna, com. de Vas. Iliuț: „Unealta cu care se împiestresc ouăle se numește tcșiță. Ea este făcută din bleah, și mai ales de acela care se întrebuințează la capacul lulelei.”
86. Com. de G. Mihuță.
87. Dat. rom. din Cupca, dict. de Casandra Țugui: „Pișița, care servește la împiestrirea ouălor se face din arama de la capacul de lulea”; a celor din Capu Codrului, com. de Șt. Bodnarescu: „Pișița constă dintr-un bleah mai cu seamă de la lulea, care se învîrtește în jurul unui ac și după ce se bate bine cu ciocanul, se scoate acul afară și în locul lui se bagă un păr. Pișița se păstrează pînă la anul viitor.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Ouăle se împiestresc cu pișița, care este făcută din bleah foarte fin, adică se învîrte bleahul împrejurul unui ac, și de acolo se scoate acul și se pune un fir de păr de porc, și-i face codiță și-l bate acolo.”
88. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu; a celor din Brăești, com. de I. Pohoată; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță; a celor din Comănești, com. de Tit. Georgian: „Ouăle se împiestresc cu așa-numita chișiță. Aceasta constă dintr-un băț, care are la capăt o bucătică de bleah bortit. În bortitura aceea se pun vreo doi peri de porc și cu aceasta se împiestresc ouăle”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Ouăle se împiestresc cu chișița, un băț, la al cărui capăt se află un bleah învîrtit pe un ac, acul se scoate și în locul lui se pune un păr de porc, și aceasta se moaie după aceea în ceară topită.”
89. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de dl. V. Turturean; a celor din Crasna, com. de Vas. Iliuț: „Unealta cu care se fac puncte se numește motoc. Acesta e făcut din buci învâliți pe un bețișor.”
90. Datina tuturor românilor din Bucovina.
91. Șperlă = cărbuni pe jumătate stinși și amestecați cu cenușă.
92. Hirb = fund de oală.
93. Dat. rom. din Pătrăuți com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Ouăle se împiestresc astfel: se spală frumos, se usucă, se pun pe o petică curată aproape de foc, ca să fie calde. Se pune la foc într-un hîrboșor ceară ca să se topească, și cu chișița se împiestresc ouăle în mai multe feluri.”
94. Dat. rom. din Frătăuțu Vechi, dict. de Eudochia Isopescu: „Pe oul muncit se află de regulă toate colorile cu cari se împiestresc ouăle, precum: galben, roșu, verde, albastru și negru, iar cîmpul este în genere alb.”; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Ouăle împiestrite pe alb și puse în gălbinele și apoi pe gălbinele și puse în roșele, și tot așa mai departe împiestrite și puse în albastrele, verzele și negrele, se numesc muncite.”; a celor din Boian, com. de d-l Vas. Turturean: „Dacă ouăle se împiestresc sau se pică pe alb, pe galben și pe roșu, și voim să le colorăm cîmpul albastru sau verde, apoi le muncim.”; a

celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea: „Ouă muncite se numesc acelea cari se împiestresc pe mai multe colori, și anume: pe galben, pe roș, pe albastru, pe verde și pe altele”.

95. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „Dacă voim să facem un ou muncit, îl împiestrim mai întîi pe alb și după aceea îl punem în culoare galbenă ca să se facă galben. După ce s-a îngălbinit, îl scriem sau îl picurăm cu ceară și apoi îl punem în roșu. Oul se face roșu, iar sub ceară rămîne galben. Acum scriem iarăși cu ceară și-l punem în verde. Și tot așa mai departe pînă la sfîrșit. În sfîrșit, voind a-i da oului bunăoară cîmp negru, îl punem în culoare neagră cam fierbinte. Cîmpul oului e negru, topindu-se însă ceara de căldura colorii și ștergîndu-se cu o peticuță curată, ceara se duce; iar desenurile de pe colorile pe cari s-au scris rămîn așa cum s-au scris.”
96. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „La ouăle așa-numite muncite se procedează ca și la celelalte. După ce s-au scris însă pe mai multe colori, cum e oul cu ceară, se pune în huște de borș de monește, iar dimineața se freacă, așa că rămîne cîmpul alb. După aceea se pune în apă caldă, se depărtează ceara, și rămîne desenul pe cîmp alb.”; a celor din Comănești, com. de Tit. Georgian: „Ouăle muncite se picură mai întîi cu ceară în formă de împiestritură pe alb, apoi se pun în galben, și după ce s-au îngălbinit, se picură pe galben și se pun în roșeți și se picură pe roșu, și în fine se fierb în negru, ori în apă, dacă-s negre, iar de sînt roșii, atunci se fierb în roșeți. De multe ori însă ouăle astfel împiestrite și muncite se pun în huște, așa că devin iar albinețe, rămîind colorile numai pe acolo pe unde au fost picate.”; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Ouăle muncite se împiestresc mai întîi pe alb, și apoi le pun în gălbinele și iarăși le împiestresc pe galben și le pun în albastrele, iară în urmă le pun în borș și apoi le freacă. Și aceste ouă, ce-s împiestrite și spălate mai de multe ori, se numesc muncite.”; a celor din Cupca, dict. de Casandra Țugui: „Ouăle muncite sau năcăjite se fac astfel: se pun în galben, și se chicură pe galben, se fac apoi roși și se chicură pe roș, se fac negre și se chicură pe negru, în urmă se pun în huști și se face oul alb, dar rămîn semnele.”; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Ouăle muncite se fac astfel: se pun ouă în galben și pe galben se picură și se împiestresc apoi în roșu și se picură ca mai înainte și se împiestresc pe roșu; apoi se pun în huște și se lasă să mocnească pînă a doua zi. A doua zi, scoțîndu-se din huște, se șterge culoarea roșie și oul rămîne alb. Aceste ouă au cîmp alb și împiestrituri galbene și roșii. Dar se pot împiestri și pe albastru, verde și negru și în cazul acesta oul are felurite colori.”
97. După spusa rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu.
98. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Șt. Bodnarescu.
99. După spusa rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean: „Muncite se numesc ouăle acestea pentru multul lor purtat.”; a celor din Broscăuțu Vechi, dict. de Ilinca Bahriu, com. de G. Palamarcu.
100. Cred. rom. din Ilișești, com. de Vasile Botezat, stud. gimn.: „Muncite se numesc ouăle acestea, pentru că le muncesc ca pe Is. Hr.”; a celor din Suceava, com. de Ciudin, stud. gimn.: „Ouă muncite sînt acelea cari sînt foarte mult lucrate. Ele sînt foarte frumoase și ne aduc aminte cum l-au muncit iudeii pe Domnul nostru Is. Hr. Se zice că cele dintîi ouă muncite le-ar fi făcut Maria Magdalena.”
101. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „Se mai fac și ouă muncite. Oul alb, adică se scrie cu ceara albinei, după aceea se pun în gălbinele, adică se fac galbine, din gălbinele se pun în roșele și după aceea în negrele. Ouă muncite însă nu-i bine să se facă, pentru că Hr. a fost muncit. Și dacă se fac, se fac mai ales de aceea ca să aibă copiii bucurie.”; El. Voronca, *Paștele Blajinilor*, publ. în *Românul literar*, București, 1891, nr. 17, p. 130: „A munci ouăle e însă păcat”.
102. El. Voronca, *Paștele Blajinilor*, publ. *ziar. cit.*, p. 130.
103. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată.
104. Cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna.

105. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de d-l Vas. Turturean.
106. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu; a celor din Brăiești, com. de I. Pohoată: „După ce se scot ouăle din roșele, negrele, verdele și altele asemenea, se șterg cu o peticuță, în care se află un pic de unt sau untură, ca să nu se șteargă boala de pe dinsele”.
- 107-108. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de d-l V. Turturean; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șutu: „Peticele, cu care se șterg ouăle, se țin de leac pentru dinți și măsele.”
109. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de d-l V. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Șt. Bodnarescu: „Peticele, cu care se șterg ouăle, se întrebuintează spre afumarea în urechi pe cine îl săgeată.”; a celor din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Petica, cu care se șterg ouăle roșii de ceară, se sfințește și se ține ca leac pentru durere de cap, durere de urechi și pentru beșică.”
110. Dat. rom. din Cupca, dict. de Cas. Tugui: „Cu obielele, cu cari s-au șters ouăle, se afumă oamenii cari îi dor măselele, urechile și grumazul.”
111. Dat. rom. din Brăiești, com. de Vas. Lucan: „Peticele, cu cari se șterg ouăle, se întrebuintează la beșica cea rea și la alte bube.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Peticele cu cari se șterg ouăle, se întrebuintează la descintecul de beșică.”
112. Dat. rom. din Ilișești, dict. de Marioara Frunză: „Roșata este o boală de gură din cauza căreia te dor ginginele, dinții și citeodată și capul. Femeia care poate descinta de roșată aprinde petica cu care s-au șters ouăle și, învîrtindu-se împrejurul feței bolnavului, rostotește de trei ori următorul descintec:

Roșată albă,	Și ginginele m-au durut
Roșată roșă,	Și pe nime n-am aflat
Că eu am ieșit	Să-mi alineze durerea.
Afar' asudat	Și s-o nemerit o babă
Și m-am răcit	Bună, cinstită, de treabă
Și roșat' am căpătat	Și ea că m-o descintat
Prin creștetul capului,	Și durerea mi-a nctat!;
Prin fața obrazului	

a celor din Brăiești, com. de I. Pohoată: „Peticuța, cu care s-au șters ouăle, se păstrează de câtră cei mai mulți inși și se întrebuintează la un fel de boală, numită roșată, și anume se afumă respectivul cu ea rostind cuvintele: «Precum au fost ouăle cele roșii, cari s-au șters cu această petică: ușoare, sănătoase, roșii și frumoase, așa să se facă și cel bolnav sănătos, ușor, frumos și roș!»”

113. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Peticele, cu cari se șterg ouăle după ce s-au colorat, se sfințesc și apoi se întrebuintează la afumat, cînd îl doare pre cineva vreo ureche sau cînd se umflă pulpa la vreo vacă.”
114. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Șt. Bodnarescu: „La roșirea ouălelor se umblă totdeauna cu vase și cu mîni curate. Chiar și petica, cu care se șterg ouăle, trebuie să fie curată fiindcă-i de leac. Cu petica aceasta adevărat se afumă la mai multe boale locul cel bolnav. Întîi se întrebuintează ea la tragăn, o boală care o capătă vitele la grumaz. La descintarea boalei acesteia trebuie și lumina Învierii, slănină și tîmiiie sfințită. Luminarea se aprinde, cu slămina se unge cel bonav, iară cu petica, care asemenea trebuie să fie sfințită, și cu tîmiiie se afumă și se zic următoarele cuvinte: «Tragănu-l s-a făcut prin deochi, prin strigare, prin foame, prin sete, prin frumusețele ei au rupt-o în deochi, cu strigarea s-a răsuflat și cu lumina am fript-o, cu petica am afumat-o și cu slămina am uns-o, și cu tîmiiia am afumat-o și am depărtat toate relele și toate farmecele de la dînsa, și vita noastră îi mai frumoasă și mai grasă de cum a fost!»”
115. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Vict. Morariu: „Petica, cu care se șterg ouăle, o duc femeile ca și pasca la sfințit și apoi o păstrează peste an întrebuintînd-o ca leac la rane, și anume afumîndu-se cu dînsa. În genere toate cele sfințite la Paști se consideră ca avînd oarecare putere binefăcătoare, astfel lumina, ce se ține la Paști în biserică, se

păstrează, crezînd că aprinzîndu-se pe timp de furtună, casa respectivă e ferită de tunet și de fulger.”; El. Voronca, *Paștele Blajinilor*, publ. în *ziar. cit.*: „Peticuța unsă cu unt, cu care se șterge, e păstrată pentru leacuri; în unele părți, ca în Bucovina, o sfințesc de Paști împreună cu celelalte, cînd trimit blidul la sfințit.”

116. Dat. rom. din Băiești, com. de Vas. Lucan.
117. Dat. rom. din Ilișești, com. de Vas. Pașcan, stud. gimn.
118. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Boala rămasă de la ouăle roșii unele femei o întrebuintează spre spălat și anume se duc la un pîriu și se spală și apoi o aruncă în apă. Aceasta o fac ele spre a fi frumoase ca oul cel roșu și iubite de toți ca acesta.”
119. Com. de d-l Vas. Turturean.
120. Datina tuturor rom. din Bucovina, îndeosebi a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Românii se spală în ziua de Paști cu apă proaspătă, în care se află ouă roșii, bani de aur și argint, anume ca să fie rumeni la față, sănătoși și curați, adevărat să nu fie plini de rane.”; a celor din Breaza, com. de Nic. Prelici: „În Duminica Paștilor se spală oamenii cite cu un ou roș și cite cu un pușor, anume ca să fie așa de roși ca oul și așa de curați ca pușorul.”; a celor din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc: „În ziua de Paști, des-dimineață, se scoală și se spală cu apă curată pusă într-o strachină, în care se află un ou roș și un pușor. Oul însemnează ca să fie peste tot anul roși la față și să aibă bani în pungă.”; a celor din Cîndreni, com. de L. Poenariu: „În ziua de Paști se ia un blid curat cu apă, se pune într-insul un ou roș și un ban de argint și de acolo se spală toți căsenii. Oul se pune ca să fie sănătoși ca oul, iar banul ca să aibă mulți bani.”; a celor din Comănești, com. de Tit. Georgian: „La Paști se spală cu ouă roșii și cu bani, pentru ca să fie roși și sănătoși ca oul și să aibă peste an mulți bani.”; a celor din Pojorîta, com. de Ilie Flocea: „Cînd se spală, pun într-un blid mare apă, un ou roș în apă și unul sau mai mulți bani de argint.”; a celor din Brăiești, com. de I. Pohoată: „În dimineața Paștilor se obicinuiește a se spăla cu ouă roșii și cu bani, crezînd că vor fi sănătoși ca oul și vor avea bani în tot decursul anului.”; a celor din Băiești, com. de Vas. Lucan: „În Duminica Paștilor se spală cu ouă roșii și cu bani, anume ca să fie avuți și ușori ca oul.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Pe la Paști este datină de a se spăla cu apă proaspătă, în care se pun ouă roșii și bani de aur sau de argint ca să fie peste tot anul sănătoși ca oul și să le meargă bine.”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „În ziua de Paști de aceea se spală oamenii cu apă în care se pun ouă roșii și bani de argint, ca să fie sănătoși ca oul și să aibă totdeauna bani la sine.”; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În ziua de Paști e datină de a se spăla cu un leu de argint și cu un ou roșu spre a fi peste tot anul roșu și ușor ca oul și spre a avea bani mulți.”; Dim. Dan, *Comuna Straja și locuitorii ei. Studiu istoric, topografic, și folcloric*, Cernăuți, 1897, p. 97: „În ziua de Paști des-dimineață, înainte de a merge la biserică, se spală sătenii cu un ban de argint, ca să fie albi ca argintul și să aibă bani peste an, și cu un ou roșu, ca să fie roși ca oul cel roșu.”; El. Voronca, *Paștele Blajinilor*, publ. în *ziar. cit.*: „Cu un merișor și cu o para de argint puse într-un vas curat cu apă te speli în ziua de Paști pe față și ești tot anul alb și frumos.”; Avram Igna, *Credește poporale din com. Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 56: „La cele trei sărbători mai mari: Crăciun, Paști și Rusalii să te speli cu apă după bani și vei fi bănos.”
121. Dat. rom. din Ilișești, com. de G. Mihuță; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Ouăle cari sint sfințite în ziua de Paști se păstrează pînă la anul spre a putea face de pe ele o asemenea împestritură, căci acestea nu se strică, ci din contră albușul lor se face ca stecă, iar gălbănușul ca chilimbarul.”; a celor din Băiești, com. de V. Lucan: „Ouăle se pot ține pînă la anul viitor.”; a celor din Bălăceana, dict. de Ana Ureche, com. de Const. Ureche: „Se zice că dacă se scoate gălbănușul din ou și se lasă pînă la Ispas, se face sticlă.”
122. Cred. rom. din Stupca, com. de George Brătean, stud. gimn.: „În satul Stupca oamenii, cînd ciocnesc, cugetă că prin ciocnirea ouălor se văd unul cu altul în cealaltă lume.”; a

- celor din Suceava, dict. de Ileana Saghin: „Oamenii ciocnesc crezînd că se vor vedea pe cealaltă lume.”; a celor din Dănila, com. de Vas. Nahaiciuc, stud. gimn.: „În săptămîna mare închistesc femeile ouă cu felurite colori, cu cari ciocnesc copiii, zicînd că dacă ciocnesc unul cu altul, apoi se vor vedea pe cealaltă lume.”; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „În ziua 1, 2, și 3 de Paști se ciocnește cu ouă roșii și totodată se crede că cei ce ciocnesc se vor vedea pe cealaltă lume.”; a celor din Boian, com. de d-l Vas. Turturean: „Căci cei ce ciocnesc unul cu altul se întîlnesc pe cealaltă lume. De aceea caută să ciocnească unul cu altul cei ce se iubesc mai tare și sînt înrudiți mai de aproape. Apoi, dacă se poate și cu alți prieteni și cunoscuți. De regulă ciocnește mai întîi fiecare gospodăru, sosînd cu pasca de la biserică, cu soția sa și cu copiii săi. Mai pe urmă și în celelalte zile cu alții.”
123. Cred. rom. din Crasna, com. de Onuf. German; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șutu: „A cui ou se strică întîi, acela moare mai înainte.”; a celor din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean.
124. Dat. rom. din Zaharești, com. de Ars. Băișan: „Părțile cu care se ciocnește se numesc: cap cu cap, cur cu cur, și coastă cu coastă.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Părțile ouălelor, cu cari se ciocnește, se numesc cap și cur.”; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Partea cu care se ciocnește se numește capul.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Părțile ouălor cu cari se ciocnește se numesc cap, adică partea cea mai ascuțită, și dos sau, cum zic oamenii, cur, partea opusă.”; a celor din Costina, com. de Vas. Huțan: „Părțile oului roșu se numesc cap și huscă. În ziua de Paști se ciocnește numai cap cu cap, a doua zi cap cu huscă, iar a treia zi și huscă cu huscă.”; a celor din Banat, com. Secaș, com. de Val. Dioniu: „Părțile de ciocnit sînt capul, extremitatea cea mai ascuțită, iar cealaltă extremitate se cheamă cur.”
125. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Duminică, luni și marți după Paști, trag clopotele și ciocnesc cu ouă roșii, și anume în ziua întîia numai cu capul, iar de luni încep a ciocni cu capul și cu curul.”; a celor din Tereblecea, dict. de Ir. Bulbuc, com. de P. Scripcariu: „În ziua întîia ciocnesc numai cu capul (partea cea mai ascuțită), în ziua a doua și a treia însă cu amîndouă capetele oului.”; a celor din Brăești, com. de I. Pohoată: „În ziua de Paști se ciocnește cu capul, în ziua a doua și a treia cu capul și cu dosul.”; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Cu capul se ciocnește pînă miercuri. A treia zi se ciocnește și cu dosul.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „În ziua de Paști se ciocnește numai cu capul, iară în zilele următoare cu amîndouă părțile.”; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „În ziua de Paști se ciocnește numai cap cu cap. A doua zi se ciocnește cap cu cap, dos cu dos, coastă cu coastă. De luni mai ales începînd în toate trei felurile.”; a celor din Boian, com. de dl. Vas. Turturean: „În ziua întîia se ciocnește numai cu capul oului, în celelalte cu capul și cu dosul.”; a celor din Căndreni, com. de L. Poenariu: „În ziua de Paști ciocnesc oamenii cu capătul cel mai ascuțit, a doua zi cu celălalt capăt.”; a celor din Tișăuți, com. de T. Sologoiu: „Ouăle întîia zi se ciocnesc numai cu capul, iară a doua zi și în cele următoare cu amîndouă capetele.”
126. Com. de dl. Vas. Turturean.
127. După spusa rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „A ciocni este iertat numai de la Înviere și pînă marți după Paști.”; a celor din Boian, com. de d-l Vas. Turturean: „Ouăle se ciocnesc în cele trei zile dintîi ale Paștilor.”
128. Dat. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Se ciocnesc pînă la Ispas.”; a celor din Banat, com. Secaș, com. de d-l Val. Dioniu: „Ciocnitul durează din ziua Paștilor pînă la Sin-Georgi, dar se poate și pînă la Ispas.”
129. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Cu ouă roșii este iertat a ciocni din ziua de Paști și pînă la Duminică mare.”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Iertat de a ciocni este din ziua de Paști și pînă la Duminică mare.”
130. Dat. rom. din toată Bucovina.
131. Cred. rom. din Suceava, dict. de Ileana Saghin.

132. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155: „Cele trei zile, cît țin Paștile, copiii se strîng pe toloacă și acolo ciocnesc ouăle roșii. Și așa-i legea că cine strică oul altuia îi cîștigă oul, și de cumva nu vrea să-l deie, atunci îl sperie că pe cealaltă lume are să-l mîncească cu păcură.”
133. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Despre oamenii cari ciocnesc cu ouă de pichere și cu de lemn, se crede că sînt înșelători.”; a celor din Boian și Pătrăuți, com. de d-l Vas. Turturean: „Ouăle de picheră sînt nesuferite de cătră ciocnitori, pentru că ele se întrebunțează cu mirșavul scop de a face cîștig cu ele. Un singur ou de picheră poate să zdrobească pînă la 100 și mai multe ouă de găină sau de rață. A ciocni cu ouă de picheră se ține de mare păcat, dacă se face cu scop de a înșela. Încă mai mare păcat e a ciocni cu ouă de lemn sau alt material. Aceasta nu o fac decît cei mai răi ai satului.”
134. S. Fl. Marian, *Ornitologia*, t. II, p. 274-275.
135. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Despre cel ce ciocnește cu ouă de pichere se zice că toate ouăle cite le cîștigă cu acest ou le mînceacă pe cealaltă lume imputite.”
136. Cred. rom. din Frătăuțu Nou, com. de Iul. Sidor: „Cine ciocnește cu ouă de lemn sau de pichiură, acela se vede că le va minca în ceea lume cu viermi și cu venin.”
137. Dat. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Găocile împetrite se pun de frumusețe la icoane.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Găocile de ouă roșii colorate frumos se păstrează prin mai mulți ani.”; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „Din o seamă de ouă se scoate miezul și găoacea și se întrebunțează la felurite lucruri, cari se înfrumusețează cu ele.”
138. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Găoci de ouă frumos împetrite se pun, după ce s-a scos dintr-insele albușul și gălbănușul, prin o borticică mică, pe cuie ca podoabă. Cîțiva bătrîni însă mi-au spus că nu-i bine de ținut aceste găoci goale în casă, fiindcă s-ar ascunde dracul într-insele.”
139. Dat. rom. din Ilișești, com. de G. Mihuță; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu.
140. S. Fl. Marian, *Ornitologia*, t. II, p. 275.
141. Din Stroiești, distr. Sucevii, com. de George Birtoiu, stud. gimn.
142. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 98.
143. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

IV. VEGHEREA

Sf. Scriptură ne spune că după ce au scoborît Nicodim și cu Iosif din Arimatea pre Domnul nostru Is. Hr. de pe crucea pe care a fost răstignit, și după ce l-au înmormîntat, mai-marii iudeilor puseră așîși în aceeași zi ostași să-i vegheze mormîntul, temîndu-se ca nu cumva venind învîțăceii săi peste noapte să-l fure și apoi să se laude c-a înviat.

Deci, precum au vegheat ostașii, puși de iudei, pre Domnul nostru Is. Hr., cînd acesta a fost luat de pe cruce și înmormîntat, tot așa este și acuma datină, dacă nu tocmai pretutindene, în toate țările și satele locuite de români, apoi de bună seamă că în cele mai multe părți, de a i se veghea toată noaptea spre ziua de Înviere aerul sau epitaful, adică icoana care reprezintă înmormîntarea Domnului nostru Is. Hr. și care se scoate în Vinerea seacă din altar și se pune în mijlocul bisericii pe un postament anume făcut pentru acest scop, unde stă apoi pînă duminică dimineața, adică pînă la Înviere.¹

Deoarece însă Învierea Domnului nostru Is. Hr. pică de regulă în luna lui martie și prier, când nopțile sînt încă destul de mari și timpul foarte schimbăcios și friguros, de aceea e pretutindene datină de a se face simbătă seara un foc mare în apropierea bisericii, care arde toată noaptea pînă a doua zi după Înviere² și care servește celor ce stau și veghează, parte spre încălzire și parte spre iluminare.

În multe părți însă, și mai ales la munte, unde casele sînt foarte depărtate unele de altele, este datină de a se face nu numai un singur foc, ci mai multe, și anume unele în nemijlocita apropiere a bisericii, iară altele prin sat, pe dealuri sau pe lingă case.³

La munte sau în acele părți unde sînt păduri multe și prin urmare și lemne de întrecut, focurile acestea sînt foarte lesne de făcut și toată noaptea de întreținut. La țară însă, unde pădurile sînt rari și prin urmare și lemne puține și încă și acelea cît se poate de scumpe, este datină ca juratul sau unul dintre jurații satului, ori mai mulți feciori, să umble simbătă după amiazi pe la case, să ceară și să strîngă cite un lemn, anume pentru facerea focului spre ziua de Paști, și abia după ce au strîns ei lemne de ajuns le duc la biserică unde fac numai un singur foc, care durează asemenea pînă duminecă în ziua Învierii.⁴

Partea cea mai mare de săteni dau din toată inima lemnele ce li se cer. Sînt însă o seamă de oameni așa de zgîrciți și de împietriți la inimă, că nu vreau să dea nimic.

Dar pentru aceasta sînt, atît în Bucovina cît și în Moldova, și feciori de aceea, cari puindu-i pe astfel de oameni la rebus nu se pot răbda de a nu le veni mai pe urmă de hac, prin aceea că, nu mult după ce înserează bine, se duc și le fură porțile, porțile sau proptelele de la gard și le pun pe foc, astfel că pînă dimineața nu se află numai cenușă dintr-însele.⁵

În Basarabia este datină de a se face spre ziua de Paști un fel de grămezi sau movile de ogrinji, ciucleji sau ciocleji, beldii, strujeni, frunze și alte uscături mai mărunte și apoi a le aprinde.

Focul acesta ar fi să se întrețină toată noaptea, ceea ce se și face pe alocurea. Deoarece însă nu se poate totdeauna se priveghea, de aceea într-un tîrziu se stinge, spre a se aprinde iarăși pe la mîncate și a arde apoi pînă ce se săvîrșește Învierea.

Această datină se observă foarte strict în Basarabia, unde mai fiecare casă are focul său, așa că, de fumăria cea mare mai că nu se vîd casele.

În partea Bucovinei însă datina aceasta se observă mai rar.

În Boian și în împrejurime, este chiar oprit de a se întreține focul toată noaptea, din cauză că la această ocaziune se făceau mai nainte, ca și în celelalte părți ale Bucovinei de la țară, prea multe abuzuri, arzîndu-se de cătră feciori gardurile, porțile, ba pînă chiar și unele acareturi de ale gospodărilor.

În părțile muntoase din Bucovina, unde oamenii dispun de multă cetină și lemn rășinos, fac pe înalțimi clăi întregi de acest material și le țin apoi aprinse toată noaptea.⁶

În Transilvania, și anume în unele locuri de pe valea Jiului, este asemenea datină de a se face înspre ziua de Paști un foc mare lingă biserică.⁷

În alte părți, tot din Transilvania, este din contră datină de a se aprinde o roată și a-i da apoi drumul de pe vîrfurile unui deal la vale.⁸

Iar după ce s-a făcut acuma focul, despre care se crede că ar fi însemnînd focul ce l-ar fi avut și la care s-ar fi încălzit ostașii cari vegheau mormîntul Domnului nostru Is. Hr., și după ce a înserat acuma cumsecade, prinde a se strînge lingă dînsul o mulțime de popor, mai ales însă tineretul, băietani și feciori, cari stau și veghează toată noaptea lingă dînsul, în credință că cel ce veghează toată noaptea, spre a putea fi treaz și a lua parte la ridicarea epitafului și serbarea Învierii, acela are foarte mare merit.⁹

În același timp, unii istorisesc fel de fel de întîmplări și povești sau legende¹⁰, iară alții caută cu cea mai mare încordare și atențiune cînd și cum se va deschide cerul sau în ce parte va arde vreo comoară, căci în această noapte, după credința românilor de pretutindene, cerul se deschide și o voce necunoscută întreabă pre cel ce l-a văzut deschizîndu-se: ce dorește și voiește. Și dacă respectivul cere atunci de la Dumnezeu iertarea păcatelor sau altceva, dorința i se împlinește.¹¹ Iar dacă vede vreo comoară arzînd, poate să meargă la dînsa să-și însemne locul, ca a doua zi s-o poată dezgropa.

Mulți înși, tot spre acest scop, adică spre a vedea cum se deschide cerul și unde ard comori, fac focuri sau pâlălăi în seara spre Paști, pe lingă case sau și prin alte locuri, din fin stricat sau din niște gunoaie, în cari pun usturoi sau coji de usturoi, unde stau toată noaptea și pîndesc.¹² Iar alții nu dorm, ci veghează toată noaptea, pentru că așa au apucat din moși-strămoși, și așa este bine.¹³

Poveștile sau legende, ce le istorisesc cei ce stau și veghează lingă focul de lingă biserică, se referesc de regulă la prigonirea Domnului nostru Is. Hr. din partea iudeilor; la patimele, moartea și învierea sa; apoi la luna lui martie și prier și, în urmă, la arderea și dezgroparea comorilor.

Unele dintr-aceste legende le-am reprodus în capitolul premergător despre ouăle roși, iar celelalte, cari îmi mai sînt cunoscute, le reproduc în șirele următoare:

„Zice că chiar în noaptea cea dintîi, după ce a fost Domnul nostru Is. Hr. înmormîntat, străjerii, cari erau puși de jidovi ca să-i păzească mormîntul, porunciră unui bucătar ca să le facă de mîncare: pine de grîu, ouă albe fierte și zeamă de cocoș, dar cocoșul astfel să fiarbă, ca toată carnea să-i pice de pe ciolane.

Fiind cele poruncite gata, se adunară toți străjerii la un loc într-o casă și se puseră fără grijă la masă ca să mănînce.

N-apucară însă bine a se așeza la masă, și iată că deodată și pe neașteptate intră Caiafa înăuntru și le zice într-un ton răstit:

– Cum de nu stați voi să păziți mormîntul, după cum vi s-a poruncit?... au doară nici unuia dintre voi nu i-a plesnit prin minte că peste noapte poate să vie cineva și să-l fure pre Is., și atunci învățăceii săi pot să se laude și să zică c-a înviat!

Auzind străjerii cuvintele acestea, începură a rîde cu dispreț și a zice:

– Cînd va răsări din pinea aceasta grîu, cînd vor ieși din ouăle acestea pui, și cînd va învia cocoșul din strachină, atunci va învia și Is.

Însă n-apucară bine a vorbi cuvintele acestea, și deodată răsări grîu din pine, ieșiră pui din ouă, iar bucățelele de carne se strînseseră la un loc și învie cocoșul.

Și când ieși cocoșul din strachină începu a bate din aripi și a-i stropi cu zeamă.

Și de atunci sînt toți jidovii pestriți, de atunci au ei alunele pe față.¹⁴

O altă legendă despre Is. Hr., care asemenea se istorisește la această ocaziune, sună precum urmează:

„Zice că, pe timpul cînd prigoneau jidovii pe Domnul nostru Is. Hr., merse fiul unei văduve la o fîntînă cu cofa ca să aducă apă. Ajungînd el la fîntîna aceea și luînd apă se întoarse pe încetul înapoi pînă pe vîrfurile dealului și acolo se puse un pic ca să se odihnească.

Iată însă că, pe cînd sta el acolo și se odihnea, vede că vine un om tot într-o fugă asupra lui, și cum ajunge îi zice:

– Fiule! lasă-mă să mă ascund în cofa ta, ca să scap de prigonirea jidovilor!

– Bucuros!... poftim ascunde-te! – răspunse băiatul, făcîndu-i-se milă de dînsul, cînd îl văzu cît e de obosit de fugă și de înapăimîntat.

Atunci Domnul nostru Is. Hr., căci omul acela nu era nime altul fără însuși Is. Hr., se băgă degrabă în cofă, zicînd:

– Dacă vor veni pe aici jidovii, cari mă prigonesc și te vor întreba: „Văzut-ai vreun om trecînd pe aici?“, tu să zici că n-ai văzut pre nime! – Să n-ai nici o grijă, că știu eu ce să le spun! – răspunse băiatul, și cum se ascunse Domnul nostru Is. Hr., îndată se și rezimă cu cotul mîinii drepte pe cofă, și așteptă cu nerăbdare să vadă ce se va întîmpla.

N-a apucat însă bine a se ascunde Is. Hr. și băiatul a se rezima cu coatele de cofă, și iată că o mulțime de jidovi, înarmați unii cu sulii, iară alții cu alte arme, se apropie de locul unde se afla băiatul, și-l întreabă:

– Mă băiete! n-ai văzut tu un om așa și așa îmbrăcat trecînd pe aici?

– Dar cine-i omul pe care-l căutați d-voastră și ce vă trebuie?

– Omul acela e Iisus Nazarineanul, și dacă l-am putea prinde, atunci ai vedea și tu la ce ne trebuie.

– Îmi pare foarte rău că nu vă pot da nici o deslușire, căci un astfel de om n-am văzut să treacă pe aci. Poate c-o fi trecut prin altă parte și eu n-am băgat de seamă!

Jidovii, văzînd că băiatul nu poate să le dea nici o deslușire, se duseră mai departe.

După ce s-au dus jidovii, Domnul nostru Is. Hr. ieși din cofă și zise cătră băiat:

– Pentru că m-ai scăpat de astă dată de la moarte, mare dar vei căpăta de la mine. Drept aceea, cînd te vei afla în vreun năcaz foarte mare și ai voi să scapi teafăr și cu obraz curat dintr-însul, sau cînd vei avea vreo dorință oareșicare și vei voi ca să ți se îplinească, să te rogi numai așa: „Doamne! omul cel din cofă!“ și atunci orice dorință vei avea ți se va împlini!

Și după ce rosti Domnul nostru Is. Hr. cuvintele acestea îl binecuvîntă pe băiat, și apoi se duse mai departe în treabă-și, neurmărit și nesupărat de nimeni.

Dar și băiatul nu stete mult acolo, ci mulțămînd Domnului nostru Is. Hr. pentru darul și binele ce spuse că i-l va face, și întipărindu-și adînc în inima sa cuvintele ce i le spuse, se întoarse bucuros spre casă.

Și cum a spus Is. Hr. așa s-a și întîmplat, căci băiatul, aducîndu-și după aceea aminte de dînsul, ori de cîte ori avea vreo dorință sau trebuință,

Domnul nostru Is. Hr. îi și îplinea dorința, astfel că, la urma urmelor, fiul văduvei cel sărman, nevoiaș și năcăjit, ajunsese a fi chiar împărat.¹⁵

Iată acum o legendă și despre luna lui aprilie:

„Zice că erau odată doi frați: unul bogat, iar altul sărac. Și amîndoi frații aceștia erau megieși.

Celui bogat îi mergea foarte bine, pentru că avea de toate cîte-i trebuia. Cel sărac însă, neavînd mai nimic, o ducea de pe o zi pe alta ca vai de dînsul.

Într-un an, și anume în revărsatul zilei de Paști, s-a sculat cel sărac și a ieșit afară, ca să-și caute vreo cîteva vreascuri spre a-și ațîța focul și a-și face o țîră de mămăligă, fiindcă copiii săi erau flămînzii și el n-avea nici măcar o bucățică de pîne în casă.

Ieșind afară și umblind încolo și încoace, a găsit vreascuri, dar după ce intră cu ele în casă și vrea să facă foc, dă peste altă nevoie: n-avea cu ce să le aprindă.

Ce să facă el acuma? ... de unde să ia foc? ... Iată însă că pe cînd sta el așa dus pe gînduri, zărește deodată pe fereastră un foc mare arzînd pe vîrfurile dealului.

Cum zări el focul acela, bucuria lui, iese din casă, se pornește degrabă spre dînsul, și cînd ajunsese acolo, dă de 12 oameni, cari stau lingă foc și se încălzeau.

– Bună dimineața, și Hristos a înviat, oameni buni! – zise el după ce se apropie de dînșii.

– Mulțămim d-tale! – răspunse oamenii. Da ce vînt te-a abătut pe la noi așa de dimineață și tocmai în ziua de Paști? – întrebă unul dintre dînșii.

– D-apoi iacă cum și iacă cum! – răspunse săracul – am venit să-mi dau un pic de foc, ca să-mi fac și eu o țîră de mămăligă pentru copiii mei, că iată ceilalți oameni s-au pregătit cu pască, cu ouă roșii, și cu multe altele de Paști, însă eu, fiind sărman lipit pămîntului, n-am nimic!

Atunci zise unul dintre dînșii:

– Ți-om da, dragul meu, dar spune-ne mai întîi: care lună-i cea mai rea peste an?

– Apoi de, – răspunse săracul – unii oameni zic că luna lui Prier ar fi cea mai rea, dar mie toate mi-s totuna de bune!

Atunci îi zise omul:

– Ține poala cămeșii să-ți dau foc!

Săracul, auzind cuvintele acestea, începu a tremura de frică, temîndu-se că-i va arde și cămeșa și va rămînea gol ca napul. Cu toate acestea însă nu se puse de pricină, ținu cămeșa, și omul îi puse o lopată de jărat în poală, zicîndu-i că, după ce va ajunge acasă, să-l împrăstie prin ogradă și prin grădină.

Săracul făcu așa, după cum i se spuse. Ajungînd acasă, partea cea mai mare de foc o împrăstie prin ogradă și prin grădină, iară cu rămășița intră în casă și-și făcu foc.

Nu mult după aceasta, iată că o copilă a sa, care ieșise afară, se întoarse repede în casă și plină de bucurie zice:

– Tată! tată! vai ce de vite mai avem noi! Toată ograda și grădina e plină de tot felul de vite!

Ieșind omul afară, văzu și el că toată ograda și grădina e plină de boi, vaci, cai, oi și de tot felul de vite. Și se bucură, când le văzu, căci el știa acum că toate vitele acestea sînt ale sale.

Văzînd aceasta și o copilă de a frăține-său merse în casă și zise tătine-său: – Tată! oare de unde are uncheșul meu atîtea vite, că e plină ograda și grădina?

Ieșind cel bogat afară și văzînd și el vitele, îl întrebă pe frate-său: de unde are atîtea vite? cine i le-a dat?

Fratele cel sărac spuse că le-a cîpătat de la un om, care se află lingă focul cel de pe virful dealului. Și-i arătă totodată și focul.

Bogatul, auzînd aceasta, ce-i plesnește prin minte? ... luă o manta mare în spate și se duse și el la focul de pe deal. Iar cînd ajunse la starea locului, fără a da «bună dimineața», zise:

– Oameni buni! dați-mi o țîră de foc, că mi s-a stins!

– Ți-om da, de ce nu, dar mai întîi să ne spui: care lună-i cea mai rea de peste an! – zise unul dintre cei 12 oameni.

– Apoi de – răspunse bogatul – toate lunile de peste an is bune, dar luna lui Prier, vai Doamne, că scîrnavă-i, amuș plouă, amuș e pîclă, amuș ninge, și mai toate oile pier. Nu degeaba a zis cine a zis că:

Prier prieste,
Da și jupește.

Atunci se sculă Prier mînios, căci oamenii aceia erau cele douăsprezece luni de peste an, și-i zise răstit:

– Ține poala de la manta!

Bogatul întinse poala și Prier îi puse două lopeți de foc într-însa.

– Mai pune una, zise bogatul.

Prier îi mai puse o lopată.

Bogatul, bucurîndu-se de ceea ce a primit, se întoarse cu focul acasă, îl duse și-l turnă prin grădină, ogradă, grajd, șură și în tot locul, și apoi se băgă în casă în bună nădejde că și el va cîpăta, dacă nu mai multe, apoi măcar tot atîtea vite ca și frate-său.

Iată însă că nu mult după aceasta, intrînd copila sa în casă, îi spuse că casa, șura, grajdul și toate celelalte acareturi de pe lingă casă ard.

Și așa a pățit bogatul cel lacom și mîndru!¹⁶

O variantă a acestei legende, și anume despre luna mărțișor, sună precum urmează:

„Trăiau odată într-un sat oarecare doi frați, unul era putred de bogat, iar celalalt sărac lipit pămîntului.

Bogatul era scump și scurt la mînă, iar săracul era darnic cu ce avea și cu inimă bună.

Era chiar în ziua de Paști, cînd săracul, pomenindu-se din somn, voi să-și atîțe foc în cămin, să se premească și apoi să meargă și el, ca toți creștinii, la sfînta biserică. Dar ia cremene și amnar, dacă ai de unde! Cearcă în spuză, nici vorbă de vreo scinteie. Ce să facă? Să meargă la frate-său, care îi era mai la îndemînă, îi era oarecum rușine, căci se temea că frate-său va cugeta că doară el numai pentru aceea merge la el, chiar în ziua de Paști, că vrea să-i

ceară ceva, ori așteaptă ceva de pomană, deși el avea lipsă mare numai de foc. Iese afară, căci altă nu știa ce să facă, se uită în toate laturile, și numai ce vede într-un virf de deal un foc, știi colea ca în pădure. Nu se cugetă mult omul nostru, ci o ia pe picior într-acolo. Roată pe lingă foc ședeau doisprezece feciori, unul mai făcut ca altul, și vorbeau ei între ei mai de una, mai de alta.

– Hristos a înviat și bună dimineața să dea Dumnezeu, oameni buni! – zise omul nostru, apropiindu-se de foc cu sfială.

– Adevărat c-a înviat Domnul nostru Is. Hr.! – răspunseră cei doisprezece ca dintr-o gură. D-apoi, omule – adăuseră ei – ce cauți tu pe aici în vremea asta, cînd ar trebui să mergi la biserică să te închini?

– Apoi iacă, oameni buni, sînt om sărac și am venit să vă rog de puținel foc, căci cineva mi-a dus amnarul și cremenea, iar focul din vatră mi s-a stins; în sat nu am îndrăznit să merg, căci drept să vă spun, la noi nu e obiceiul a merge în o zi mare ca astăzi prin vecini, și încă așa de demineată, după foc.

– Foc o să-ți dăm bucuros, – zise unul din cei doisprezece, – numai cît tu să ne spui nouă: cite luni sînt într-un an și care dintre ele e cea mai bună?

– Toate lunile-s lăsate de Dumnezeu și toate-s bune, numai cît dintre toate douăsprezece cea mai bună mi se pare a fi Mărțișor, pentru că atunci se deschide lumea și omul muncitor și sârman capătă lucru din belșug, și apoi cînd ai lucru, ai de toate – zise săracul.

– Drept ai și la rînd vorbești; apropie-te și-ți adă încoaci pălăria să ți-o umplu cu jăratie! – zise una din cele douăsprezece luni, căci ele erau cei doisprezece feciori înșirați în jurul focului din deal.

– Doamne apără și ferește! – răspunse săracul, – dar cum poate să țină pălăria mea focul! Așa n-am pomenit!

– Apropie-te numai, – zise iarăși Mărțișor, căci el era cel ce vorbea cu săracul.

Omul se apropie, neștiind ce să facă alta, își ținu pălăria iar Mărțișor i-o umplu de jar; își luă apoi rămas bun de la cei doisprezece feciori și mulțumindu-le de foc o porni cu grabă către casă. Mare-i fu însă mirarea cînd văzu că pălăria era chiar așa ca și cînd n-ar fi fost foc în ea, dar mai mare-i fu bucuria, cînd vărsînd jarul din pălărie în vatra focului, văzu că se făcu tot aur și argint. Plin de bucurie, lăsă toate la o parte și grăbi și el la biserică să mulțumească lui Dumnezeu de darul său cel mare.

După Paști, omul nostru își cumpără vitișoare, ca să aibă și copiii lui de ce îngrijii.

Cînd îl văzură oamenii venind de la țîrg cu vitele, începură a vorbi în tot chipul de el, ba că a aflat undeva bani, ba că a mers a lotri, și cite și mai cite. Dintre toți însă mai cu părere de rău era pe el frate-său. El nici nu se lăsă pînă nu știri de la el, că de unde și cum a putut cîpăta atîta sumedenie de bani.

Săracul ajuns acum cu stăricică bunișoară îi povesti toate cu de-amănuntul și nu ascunse nimic de frate-său; aceea însă că ce și cum a vorbit el acolo în pădure cu cei doisprezece feciori uită a-i povesti, și nici aceea nu-i spuse că cine erau acei feciori, căci aceasta nici el nu o știa curat.

Cînd fu în alt an, fratele cel bogat lăsă să i se stingă focul pe ziua de Paști și pînă în ziua ieși afară și se uită către dealul unde-i spusese frate-său că a mers după foc, și spre bucuria lui cea mare, iată focul ardea și încă doară mai

cu putere ca în anul trecut. Iute o porni într-acolo, căci nu mai știa ce să facă de năcaz, cum frate-său din sărăntoc, ce era, să ajungă la stare bună ca el, iac-așa din senin.

Ca și în anul trecut, așa și acum, pe lângă foc ședeau doisprezece feciorii voinici și spătoși, de-ți era drag să te uiți la ei.

– Bună dimineața, oameni – zise bogatul. Mi s-a stins focul și am venit să-mi dați și mie foc dintr-al vostru, cum ați dat și fratelui meu, chiar acum e anul, – adause el întruna fără a da vreme celor doisprezece să-i mulțumească măcar.

– Da bine, omule! Nu știi tu că azi e ziua de Paști, și că creștinii în ziua de azi își dau binețe mai întâi cu «Hristos a înviat», numai noi! noi toți îți dăm focul ce l-ai cerut, dacă ne știi spune: cite luni is într-un an și care e cea mai bună dintre ele – zise unul din cei doisprezece, adică Mărțișor, căci tot el vorbea și cu bogatul.

– Apoi de! într-un an is douăsprezece luni, și de bune-s toate bune, numai singur Mărțișor e cea mai afurisită și mai blăstămată dintre toate, căci aci te ninge, aci te plouă, apoi pe deasupra te sleiește cu vînturile!

– Bine, fătul meu, apropie-te încoaci și ține pălăria! – zise Mărțișor.

Bogatul, știind că și frate-său a adus focul în pălărie, nu se îndoi nimic, ci ținu pălăria, iar Mărțișor i-o umplu cu vîrf de jar.

Bogatul, fără a zice un cuvînt de mulțumită, plecă în fugă către casă și în grabă aruncă focul în vatră.

Dar ce să vezi! focul se făcu o flacără așa de mare, încît în puține clipite îi mistui: casă, șuri, grajduri, vite și tot ce numai avea.

Din ziua aceea, bogatul sărăcea văzînd cu ochii, pînă la urmă ajunse cel mai sărac om în tot satul.¹⁷

În Ofenbaia și în Muncel din Munții Apuseni ai Transilvaniei, mai este datină, pe lângă cele arătate în șirele de mai sus, de a lua în noaptea Paștilor toaca de la biserică, a o pune în cimitir și acolo a o păzi apoi feciorii. Și dacă li se întîmplă ca să li se poată fura și ascunde toaca, atunci cei ce au fost destinați ca s-o păzească sînt puși la pedeapsă de a da a doua zi după amiază un ospăț, adică mîncări și băuturi pre cari le mîncă și le beau amîndouă părțile. În caz însă să n-o poată fura, sînt obligați cei ce s-au încercat s-o fure ca să poarte toate cheltuielile ospățului respectiv.¹⁸

În alte părți tot din Transilvania, precum bunăoară pe Valea Jiului, unde există asemenea această datină, fătul sau crîsnicul trebuie foarte bine să păzească toaca pentru că, dacă i-o fură cineva în dimineața Paștilor, trebuie s-o ocolească cu ouă roșii, adică s-o răscumpere cu ouă roșii.¹⁹

NOTE

1. Com. de Vasile Nahaiciuc, stud. gimn.: „Unii creștini îndătină de a nu dormi toată noaptea spre duminică, ci veghează precum au vegheat și ostașii la mormîntul lui Is. Hr.”; a celor din Breaza, com. de Nic. Prelici: „Simbătă seara, cam pe la șapte ore, se duce dascălul, pălmărușul și încă vreo cîțiva oameni la biserică și fac foc, parcă ar avea să se puie la pază, ca să păzească mormîntul Domnului nostru Is. Hr.”

2. Dat. rom. din Zaharești, com. de Ars. Băitan: „În noaptea spre ziua de Paști se face foc împrejurul bisericii.”; a celor din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Simbătă spre duminică nu dorm oamenii pînă la Înviere, ci fac foc pe dealul din apropierea bisericii, care ține pînă după miezul nopții. De la miezul nopții merg la biserică spre a serba Sf. Înviere.”
3. Dat. rom. din Breaza, com. de Nic. Prelici: „Oamenii de prin sat umblă toată noaptea cu făclii aprinse de la un foc la altul, cari sînt aprinse în tot satul la toată casa.”; a celor din Dănila, com. de V. Nahaiciuc: „Simbătă seara e datină ca să se facă foc lângă casă. În cele mai multe părți însă focul acesta se face lângă biserică.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu: „În noaptea spre Paști se fac focuri la toată casa.”
4. Dat. rom. din Țișăuți, com. de T. Sologiu: „Simbătă seara spre Paști îndătinăză flăcări a face foc la biserică cu lemne cari le-au strîns de pe la case ziua. Focul acesta arde atîta, pînă ce iese popa afară din biserică la sfințit pasca”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „În noaptea spre Paști fac feciorii foc la biserică cu lemne ce le aduc din sat, care durează toată noaptea.”
5. Dat. rom. din Țișăuți, com. de T. Sologiu; a celor din Moldova, com. de d-l Gerasim Buliga, prof. gimn.: „În Moldova au în unele locuri datină că, în Simbăta cea mare, seara, string lemne cît ce pot și fac un foc mare. Mai ales feciorii fură de pe la jidani porțile, tarabele și ce apucă, spre a le întrebuița la susținerea focului.”
6. Com. de d-l Vas. Turturean.
7. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
8. *Gazeta sateanului*, an. XV, R. Sărat, p. 90.
9. Com. de d-l Vas. Turturean.
10. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „De cu seară spre Paști, fac feciorii sub biserică un foc mare, care durează pînă în ziua de Paști, cînd răsare soarele, și feciorii stau toată noaptea lângă acest foc, punînd neînterupt lemne aduse din sat pe dînsul și spunînd povești.”
11. Dat. și cred. rom. din Suceava, com. de Alexandru al Preotesei, stud. gimn.: „Înainte de Paști, adică simbătă noaptea, unii oameni veghează toată noaptea, făcîndu-și puțin foc, căci ei au credință că în această noapte se deschide cerul, și o voce întreabă pe cel ce veghează ce voiește, și el cere ori unele, ori altele: să-i ierte Dumnezeu păcatele, etc.”; W. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Rumänen Siebenbürgens*, Hermannstadt, 1866, p. 8; *Tribuna poporului*, an. II, Arad, 1899, nr. 50 (11): „În noaptea de Paști se deschide cerul, și dacă vei putea fi tocmai în acel moment afară, vei avea foarte mare noroc.”
12. Dat. rom. din Pojorita, com. de Ilie Flocea.
13. Dat. rom. din Crasna, com. de Onufr. German: „Simbătă seara, spre ziua de Paști, nu dorm o seamă de oameni toată noaptea, și pe la miezul nopții, cînd trag clopotele, se pornesc la biserică, iară unii împuşcă ca să dea de ştire și altora.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu: „Unii români au datină de a nu dormi în noaptea spre Paști și a arde luminarea toată noaptea.”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „În noaptea spre Paști ard oamenii toată noaptea lumină și aşteaptă timpul Învierii.”; a celor din Căndreni, com. de L. Poenariu: „O seamă de oameni stau toată noaptea și priveghează, și apoi se duc la Înviere, de regulă la trei ore după miezul nopții.”
14. Din Volovăț, distr. Rădăușului, com. de Ilie Buliga, stud. gimn.
15. Din Vatra Dornei, com. de Grigore Mesdrea, fost stud. gimn.
16. Din Tereblecea, dict. de Grigore Scripcariu, com. de P. Scripcariu.
17. *Tribuna poporului*, an. IV, Arad, 1900, nr. 58 (13).
18. Com. de dl. Teofil Frâncu.
19. Dim ms. dlui. I. Pop-Reteganul.

Fiecare român caută ca Învieră să-l afle curat nu numai sufletește ci și trupest. Prin urmare, cei mai mulți inși, cu deosebire însă feciorii și fetele, se scoldă în dimineața acestei zile până a nu răsări soarele, se duc, unul câte unul, la un riu sau la o altă apă din apropiere, și în riul sau apa respectivă se scoldă apoi astfel ca nimene să nu-i vadă când, cum și unde s-au scoldat.

Făcând aceasta, cred nu numai că se curățesc de toate boalele și răutățile, de toate aruncăturile, făcăturile și uriciunile, ci totodată și că vor fi peste tot anul scutiți de orice boale și că se vor face iuți, sprinteni, ușori, harnici, sănătoși și iubiți.¹

O seamă de fete însă nu se mulțimesc numai cu atita că, scaldându-se, își curățesc trupul, și că vor fi sănătoase și ferite de boale în decursul anului, ci în același timp își fac încă pe dragoste și pe ursită. Drept aceea, cum ajung la apă și se scoldă sau, în caz de mare grabă, numai se spală, rostesc următoarele cuvinte:

Duminică deminează
M-am sculat,
Duminică deminează
M-am sulimnicat
5 Și m-am dus la o apă
Mîndră și curată,
Care curge
Din crierul munților,
C-am auzit
10 Că e bună de folos,
Și m-am plecat
Și m-am rugat
La Maica Preacurată.
Și Maica Preacurată
15 M-a ascultat
Și m-a întrebat:
– Ce te plîngi N., ce te vaieri?
– Da eu cum nu m-oi cînta
Și cum nu m-oi vîiera
20 Dacă-s de picioare-mpedicată
Și de mînuri sînt legată,
Cu ochii nimic nu vîd,
Cu urechile n-aud,
Cu nasul nu pot sufla,
25 Cu gura nu pot grăi!
Maica Domnului
Din poarta ceriului
M-a auzit,
Scară de aur a făcut,

30 La mine s-a coborît,
De cămeșă neagră
M-a dezbrăcat,
De mîna dreaptă
M-a luat,
35 În apa Garaleului
De trei ori m-a cufundat,
De tot uritul m-a spălat,
De picioare m-a deschidecat,
De mînuri m-a dezlegat,
40 Viderile mi le-a dat.
Cu ochii vîd,
Cu urechile aud,
Cu nasul pot sufla
Și cu gura pot grăi.
45 Și-am rămas mai curată
Și mai luminată
Ca de Maica Domnului lăsată.
– Bună deminează mieru de rău
Cu prundu de grău,
50 Cu țimorma² de busuioc,
Să-mi dăruiești noroc,
Să fiu de-acuma mai văzută
Și cu mult mai căutată
Ca firu de griu,
55 Ca vinu, ca auru
Și ca argintu
Între tot norodu!³

În Transilvania și Banat e asemenea datină ca feciorii și fetele să se ducă în ziua de Paști, des-de-diminează, la un riu ca să se scalde, respective să se spele cu apă neîncepută.⁴

Deosebirea constă numai întru aceea, că în aceste două țări caută să se ducă la riu tocmai cînd trage arîngul – clopotul – sau cînd aud toaca des-de-diminează întîia oară la biserică.⁵

Dacă nu curge nici un riu sau pârîu prin satul lor, atunci merg la un pârîu de pe hotar, dar cu grijă ca să fie la starea locului cînd va suna arîngul la biserică.

Apoi, la primul sunet de arîng, feciorul sau fata își face de trei ori semnul crucii și zice:

Bună deminează,
Riu mare
Domn mare!

Apoi el sau ea răspunde:

Să fii sănătos	10 M-a îndemnat
N., nume frumos!	Să mă curățească,
Dar ce te-ai sculat	Să mă limpezească
Și ai minecat	15 De făcături,
5 Așa de diminează	De aruncături,
Pe rouă, pe ceață?	De minciuni,
– Că eu m-am sculat	Și de uriciuni,
Și am minecat,	Să fiu mîndru și curat,
Că Maica Maria	20 Cum Maica Maria m-a lăsat!

După aceea, luînd apă cu pumnii de trei ori și aruncînd-o tot de atîtea ori pe obraz – față – zice:

Cum e de plăcut	Și ascultat
Și de ascultat	(De plăcută
Sunetul arîngului,	Și ascultată)
Așa să fiu și eu	Preste sat,
5 De plăcut	10 Preste Banat!

Tot cu mîna aruncă apă de trei ori peste umărul drept și cel stîng și zice:

Nu leapăd apa,	Farmăcăturile
Ci eu leapăd de pe mine	Și uriciunile!...
Toate făcăturile,	

Dacă fata sau junele care se spală la riu se cred fermecați cu uriciuni de la atare dușman al lor, atunci pomenesc și numele aceluia cînd leapădă apa peste umeri.

În urmă aruncă câteva boabe de cucuruz ori de grâu în râu, ca pentru leac. După aceea fac iară semnul crucii și se pornesc spre casă, fără însă ca să caute îndărăpt.⁶

O seamă de fete din Bucovina, pe lângă scăldatul și spălatul, despre care ne-a fost pînă aici vorba, mai îndătimează încă de a se duce în noaptea spre Paști la clopotniță și a spăla limba clopotului cu apă neîncepută. Cu apa aceasta apoi se spală ele în ziua de Paști, des-dimineață, pe față, anume ca să fie frumoase în decursul anului, și precum aleargă oamenii la Înviere, cînd se trag clopotele la biserică, așa să alerge și feciorii la dînselle.⁷

NOTE

1. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „În ziua de Paști, tare dimineață, înainte de ce răsare soarele, se scaldă unii oameni, crezînd că peste an nu fac bube”; a celor din Drăgoiești, com. de dl. George Forgaci: „În ziua Învierii se scaldă în pîrîu atît feciorii, cît și fetele, se înțelege că fiecare deosebit, astfel ca să nu-i vadă nimene, și anume des-dimineață pînă nu răsare soarele, crezînd că vor fi ușori și sănătoși peste tot anul”; a celor din Brăești, com. de Ioan Pohoată: „Se crede că toți aceia cari se scaldă în ziua de Paști, des-dimineață, pînă a nu răsări soarele, fie feciori, fete sau copii, se curățesc de orișice boală și sînt sănătoși și iuți peste tot anul”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștefan Bodnarescu: „În Vinerea mare și în ziua de Paști, dimineața, se scaldă o seamă în apă curgătoare, anume ca să nu se prindă de dîșii nici o boală peste an, și mai ales rîia”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de George Macovei: „O sumă de fete merg în ziua de Paști des-dimineață și se scaldă în pîrîul rece, anume ca să se curățesc de toate răutățile și să fie sănătoase și harnice tot anul”; a celor din Pîrtești de Jos, com. de Const. Andronic: „În ziua de Paști, des-dimineață, pînă a nu răsări soarele, se scaldă, fiindcă apa în această zi e foarte curată și vindecătoare”; a celor din Pojorita, com. de Ilie Flocea: „Duminică dimineață, se scoală o seamă la o oră sau mai tîrziu, cînd împușcă la biserică din sacaluș, și ducîndu-se la o apă din apropiere, se scaldă, dar nu se scaldă ca de altă dată, ci numai se bagă în apă, se udă bine peste tot corpul, și apoi ies afară. După aceea, întorcîndu-se acasă, se gîtesc și se duc la biserică. Și aceasta o fac mai ales fetele.”

2. Probabil că sub cuvîntul acesta e de a se înțelege țermura.

3. Dat. fetelor din Capu Codrului, com. de St. Bodnarescu.

4. Dat. rom. din Maidan, com. de d-l Ios. Olariu; a celor din Secaș de lângă Oravița, com. de d-l Valentin Dioniu: „Fetele și nevestele, ca să fie dragăstoase peste an, merg în Duminica Florilor, în Joia mare, și în ziua de Paști, des-dimineață, la râu, unde, dezbrăcîndu-se, se aruncă în apă și se scaldă, măcar că afară e frig și apa e foarte rece.”

5. Dat. rom. din Banat, com. Maidan, com. de d-l Ios. Olariu; a celor din Transilvania, com. de d-l Dometiu Dogariu, învățător în Satulung: „În ziua de Paști pe aici nu e datină să se scalde oamenii; prin împrejurime însă da, și anume cei bolnavi, cu deosebire cei ce sufer de rîie se duc la miezul nopții la o gîrlă din apropiere, și cînd aud toaca se aruncă în apă, în credință că se tămăduiesc de boala lor.”

6. Com. de d-l Ios. Olariu.

7. Dat. fetelor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, și com. de P. Scripcariu.

VI. ÎNVIEREA

Cînd cîntă cucușii de miezul nopții, atunci unul dintre veghetorii de lângă biserică, care se pricepe mai bine la împușcat, începe a împușca de mai multe ori după olaltă din sacalușurile cari sînt de cu seară aduse și așezate într-o depărtare anumită de biserică, și a da prin aceasta de știre sătenilor ca să se scoale și să se adune cu toții la biserică spre a asista la sfînta Înviere.¹

Sătenii, cum aud săcălușurile sunînd, pe loc se scoală cu toții, iar sculîndu-se, calcă pe ceva așternut, ca peste vară să nu-i usture tălpile², și apoi spălîndu-se fiecare într-un lighean sau strachină mare, în care se află apă proaspătă și curată, un ou roșu, una sau mai multe monede de argint sau de aur și un fir de busuioc³, se îmbracă în schimburile și hainele cele mai nouă, mai scumpe, mai bune și mai frumoase ce le au.

După ce s-au spălat și îmbrăcat și după ce a spus fiecare rugăciunile, ia unul dintre căseni, de regulă capul familiei, legătura sau blidul cu pască menită pentru sfîntire, și astfel gătiți se pornesc apoi cu toții la biserică, de ar fi afară orișicît de întuneric și timpul de împotrivor, rămîind acasă numai oamenii cei bolnavi și neputincioși, moșnegii și babele cele mai bătrîne și copiii cei mai mici, cari nu sînt în stare a se duce.

Și asta o fac ei nu numai ca să-l laude și să-l preamărească pe Dumnezeu, nu numai ca să-i mulțamească acestuia din adîncul inimei lor, pentru că i-a învrednicit a petrece cu sănătate Postul cel mare și a ajunge voioși ziua cea mult dorită și așteptată a Învierii, ci totodată și din cauză că cine nu merge la Învierea lui Hristos la biserică, acela se bolnăvește și petrece apoi întreg anul pînă la Paștile viitor în tot felul de boli, neajunsuri și nevoi.⁴

La o oară după miezul nopții sosește și preotul local, care are să facă Învierea. În unele comune însă, și mai ales în cele mai răspîndite, în cari locuitorii săi nu se pot așa degrabă aduna la biserică, vine preotul cam cătră două oare sau ceva și mai tîrziu.⁵

Sosînd preotul și aflînd biserică deja plină de popor intră în altar, se îmbracă în ornatele cele mai scumpe și mai frumoase, scoate ușa împărătească sau ușa raiului din țîțîni și o așază de o parte lângă un perete și apoi ieșînd în naos sau despărțitura bărbătească ia aerul de pe postamentul unde a stat pînă atunci, îl scoate afară, încunjurî cu dînsul biserică, și după încunjurare îl duce în altar și-l pune pe masa cea sfîntă, unde rămîne pînă miercuri înainte de Înălțarea Domnului la cer.

După aceasta, luînd sf. cruce și sf. evanghelie, iar epitropii bisericii sau și alți bărbați cu vază din comună luînd o cruce mare, praporele și sfegnicele cu făclii aprinse și mergînd cu acestea, ca și la încunjurarea bisericii cu aerul, ies din biserică afară și se postează de înaintea acesteia, unde se află pus ceva mai de înaintea analogionul cu icoana Învierii lui Is. Hr. pe dînsul.

În urma preotului, iese și poporul afară dimpreună cu cantorii bisericii, cari cîntă stichirea: „Învierea ta, Hristoase Mîntuitorule, ingerii o laudă în cer, și pre noi pre pămînt ne învrednicește, cu inimă curată să te mărim”, avînd fiecare, pînă chiar și cel mai mic copil, cite o lumină de ceară aprinsă în mînă, pre care în multe părți îndătimează a o aprinde de la lumina preotului⁶, și cum au ieșit cu toții afară și s-a închis după dîșii ușa din afară a bisericii,

în care a rămas numai pălimariul sau fătul ca să aprindă candelile și luminile din biserică, se postează împrejurul preotului.

După aceasta, luind preotul cădelnița și cădind de trei ori Icoana Învierii, începe serviciul Învierii cu cuvintele: „Mărire sfintei și cei de-o ființă și de viață făcătoarei și nedespărțitei Treimi, totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor”, și apoi cîntind tropariul: „Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcînd, și celor din morminturi vieată dăruindu-le”.

Tot atunci, cînd începe preotul a cînta tropariul Învierii, încep și cei ce s-au suit cu puțin mai înainte de aceasta în clopotniță a trage toate clopotele și a toca prin un timp mai îndelungat ca de obicei, iar pușcașii a împușca din sacalușuri sau și din puști.⁷

Intrînd nu mult după aceasta iarăși cu toții în biserică și continuînd preotul actul Învierii, precum și serviciul sfintei liturgii, după tipicul prescris la această ocaziune, fiecare stă și ascultă cu cea mai mare atențiune și evlavie, ținînd lumina aprinsă în mînă, pînă ce s-a încheiat întreg serviciul dumnezeiesc.⁸

În multe părți, atît din Bucovina cît și din Banat, este datină ca după Înviere, precum și în decursul acesteia, toți familianții, precum și toți amicii și cunoșcuții cei mai de aproape, cari se întîlnesc pentru prima oară în ziua de Paști, să se sărute și anume: bărbații cu bărbați, femeile cu femei, feciorii cu feciori și fetele cu fete. Cîteodată însă, dacă sînt înrudiți sau dacă sînt foarte bine cunoșcuți și trăiesc în intimitate, chiar și între ambele sexe, ceea ce de altă dată ar putea să se privească de o necuviință.⁹

În Transilvania, și anume pe Valea Jiului, cînd cîntă preotul și cîntăreții în decursul Învierii: „și unii pe alții se îmbrățișează”, atunci toți cei ce sînt de față se îmbrățișează și-și dau unul altuia mîna.¹⁰

În alte părți, tot din Transilvania, precum bunăoară în ținutul Făgărașului, sărutarea și îmbrățișarea aceasta se consideră nu numai ca un semn de bucurie, ci totodată și de pace, pe care și-o dau oamenii pășind în părechi de înaintea altarului, pentru că printr-însa nu o dușmănie se delătură dintre vecini.¹¹

În Banat această datină delicată înseamnă: iubire, frățietate, uitarea oricărei supărări, ce ar fi existat mai înainte, și asigurarea bunei armonii în viitor, chiar și dincolo de mormînt, și se reduce la Înviere. Se zice adecă, că cei ce se îmbrățișează și se sărută în ziua de Paști se întîlnesc pe cealaltă lume. La poporul român aceasta e o credință fermă.¹²

Prin Învierea Domnului nostru Is. Hr. din morți, crede mai departe poporul, că raiul se deschide tuturor sufletelor reținute în prinsoarea iadului, începînd de la strămoșul nostru Adam și pînă la venirea Mintuitorului, și deschis rămîne el apoi, după unii, de la Înviere pînă la Duminica Tomei, adecă prin șapte zile de-a rîndul¹³, după alții pînă la Ispas sau Înălțarea Domnului la cer¹⁴ și iarăși după alții chiar pînă la Duminica mare sau Rusalii.¹⁵

Și cum că intru adevăr în acest interval e raiul deschis, ne poate servi ca dovadă, după credința poporului, și datina cea veche de a scoate în ziua de Înviere ușa cea din mijloc a altarului, adecă ușa raiului din țîțini și a o pune deoparte, unde stă apoi toată săptămîna Paștilor sau Săptămîna luminată.¹⁶

Deci cine moare în acest interval, și mai ales în ziua de Paști și în săptămîna cea dintîi după Paști, numită pretutindene Săptămîna luminată,

pentru că lumina raiului strălucește fiecăruia care moare în această săptămîină și pentru că în timpul acesta ușile raiului sînt deschise, iară ale iadului închise, acela merge de-a dreptul în rai, unde este de bună seamă primit, de ar fi făcut el orișicît de multe păcate, căci toate i se iartă.¹⁷

Sufletul fiecărui om năzuiește, după despărțirea sa de trup, a intra în rai. Deoarece însă raiul peste an este închis și păzit, de aceea trebuie să se întorcă înapoi plîngînd. Deschizîndu-se însă raiul în ziua de Paști prin Învierea lui Is. Hr. și rămîind el astfel deschis pînă la Înălțare, fiecare suflet merge într-însul, fie el orișicît de păcătos.¹⁸

Dar nu numai cel ce moare în ziua de Paști este fericit ci și cel ce se naște în această zi, și mai cu seamă cînd trage clopotul întîia oară la biserică, se privește de un om norocos pentru toată viața.¹⁹

Paștile și cu deosebire Învierea e cea mai mare dintre toate sărbătorile de peste an. Deci spre a-și manifesta bucuria cea mare ce o simte fiecare și spre a arăta solemnitatea actului liturgic al Învierii, se cuvine fiecăruia de a avea la săvîrșirea lui o lumină aprinsă în mînă. Cei fără de lumină se consideră de cei mai ticăloși și nevrednici.²⁰

Datina de a ținea poporul lumini aprinse în mînă se observă și la alte acte liturgice mai solemne, precum la cetirea sfintei evanghelii, la incunjurarea cu sfintele daruri, la procesiuni, etc, numai cu acea deosebire că la aceste ocaziuni se aprind mai puține lumini.

În ziua Învierii însă fiecare gospodar sau gospodină, fiecare ins, mic sau mare, tînăr sau bătrîn, care ia parte la Înviere, trebuie să aducă cu sine și o lumină, pe care o aprinde și o ține aprinsă în tot timpul săvîrșirii sfintei Învieri de către preot.

După Înviere, mai fiecare se întoarce cu lumina aceasta, numită în cele mai multe părți lumina Învierii, aprinsă acasă. Iară după ce ajung acasă și pășesc peste pragul tinzii, încep a se închina, apoi intrînd în casă sting luminarea în grindă, afumînd-o pe aceasta în semnul crucii.

Tot așa fac ei și în anii următori la fiecare Paști cite o cruce, și după numărul acestor cruci obicinuiesc apoi a socoti numărul anilor, de cînd e casa sau cîți ani au trăit într-însa.²¹

După ce fac cruce cu dînsa, o strîng și-o păstrează apoi cu cea mai mare sfîntenie peste tot anul, spre a o avea din demînă și a o putea aprinde la întîmplări primejdioase, precum cînd e teamă de vreo vîrsare mare de apă, de ruperea vreunui nor, de grindină sau piatră²², de vreo furtună mare²³, de fulger, tunet și trăsnet.²⁴

Afară de aceasta, se mai întrebuintează lumina Învierii încă și spre a afuma vitele cu dînsa, cînd au acestea johnă²⁵, sau tragă.²⁶

Românii din Banat, la cari este asemenea datină de a aduce fiecare în ziua de Paști cite o lumină și a o ține aprinsă pînă ce se face afară slujba Învierii și se ocolește biserică, aducînd-o acasă această lumină, o păstrează peste tot anul spre a o avea din demînă și a o aprinde, cînd ar fi să năvălească asupra casei duhuri rele. Atunci, aprinzînd-o și ocolind casa cu dînsa, zic:

Fugiți necurați,
Fugiți, voi spurcați.

De casa noastră
Nu v-aproțiați!²⁷

Tot în Banat este datină ca să se folosească lumina aceasta și de către fetele cele mari, cu scop ca să fie bine văzute, și anume când se duc la jocuri, o aprind și petrecând-o printre cămeșă îmbrăcată zic:

Cum a fost ziua Învierii	Așa să vină și să tragă
De văzută,	Și la mine
Luminată,	10 Orișicine;
Prețuită	Să fiu văzută,
5 Și iubită,	Prețuită
Cum au tras oamenii atunci	Și iubită
La biserică,	Și eu în toată vremea! ²⁸

O seamă de femei din Banat însă atît lumina aceasta, care s-a întrebuițat la încunjurarea bisericii în timpul Învierii, cît și lumina care a fost aprinsă la cele trei privighenii (denii), le păstrează peste an în casă, anume pentru ca, mergînd muierile la tîrg, să încunjure lucrurile de vîndut (tîrgovina) cu ele aprinse, în semn de noroc la vînzare.²⁹

Ce se atinge de originea acestei lumini, o legendă din Bucovina, și anume din comuna Brăiești, ne spune următoarele:

„Zice că a fost odată o biserică creștină, și la biserica aceea se strîngea tot poporul noaptea spre Dumineca Paștilor, însă nime nu intra în biserică, ci numai preotul.

Acest preot intra cu o lumină stinsă în mînă, și se ruga la masa cea de piatră din mijlocul altarului numai singur un timp anumit.

Și după ce se ruga el în decursul timpului hotărît, cît avea să se roage, se despică piatra și se arăta o lumină.

Atunci preotul își aprindea lumina sa de la lumina ce se arăta din piatră și ieșind afară la poporul adunat striga:

– Hristos a înviat!

Iar poporul adunat răspundea:

– Adevărat c-a înviat!

Și apoi își aprindeau toți luminile lor de la ceea a preotului.

Poporul numea piatra aceea Mormintul Mintuitorului, desplicarea ei: scularea din morți sau Învierea, iar lumina ce se arăta lor o numeau însuși Mintuitorul, căci ei știau că Is. Hr. este lumina vieții.

Și de atunci s-a păstrat datina pînă în ziua de azi de a aprinde lumini la Înviere.

Mai departe, tot despre arătarea luminii acesteia, se istorisește că, văzînd și auzind armenii despre lumina aceasta, au rugat pre creștini să le încuviințeze și lor o dată această încercare, și li s-a încuviințat.

Însă ei nu făcură ca creștinii, ci intrară cu toții în lăuntru bisericeii, iar poporul rămase și de astă dată afară și, deși acuma era mai supărat, tot se ruga ca și de alte dăți.

Iată însă că se desfăcu deodată un stilp, ce se afla în apropierea bisericeii, și lumina cea obștească li se revărsă lor în stilpul acesta. Iar armenii stau și se rugau în biserică, așteptînd lumina Învierii, și lumina dorită nu li se mai arăta.

Și se mai zice că stilpul acesta să fie și acum despicat, dacă se va mai fi aflînd.³⁰

În fine, mai e de observat încă și aceea, că din momentul cînd preotul a rostit pentru prima oară cuvintele: „Hristos a înviat“ la Înviere, de atunci și pînă la Ispas sau Înălțarea Domnului, românii de pretutindene, cînd se întîlnesc unii cu alții, nu se salută altminterlea decît numai cu „Hristos a înviat“ și „Adevărat c-a înviat“.³¹

Iar fetele cele bătrîne, cari nu se pot mărita și cari asistă la Înviere, cînd rostește preotul întîia oară cuvintele „Hristos a înviat“, șoptesc: „eu să joc înainte“, anume ca în viitor să fie jucate și să se poată cît degrabă mărita.³²

Tot atunci vînătorii, cari sînt vajnici după vînat, zic: „vînat prind“, iar pescarii: „pește prind“, în credință că rostind cuvintele acestea, vor avea în decursul anului spor la vînat și pescuit.³³

NOTE

1. Dat. rom. din Stupca, com. de Nichita Iauca, stud. gimn.: „Duminecă, cînd aud oamenii că cîntă cucoșii de miezul nopții, se duc cu toții la Înviere cu pască cu tot.“; a celor din Breaza, com. de Nic. Prelici: „Cînd cîntă cocoșul întîiași dată, străjerii de la biserică împușcă de patru ori din săcăluș.“
2. Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 97: „Sculîndu-se ei atunci din așternut nu calcă pe pămîntul gol, ci pe ceva așternut, ca peste vară să nu-i usture tălpile.“
3. Vezi despre aceasta mai pe larg în cap. *Ouăle roșii*.
4. Cred. rom. din Putna, com. de Nic. Goraș, stud. gimn.: a celor din Danila, com. de Vas. Nahaiciuc: „După miezul nopții, fie cît de întuneric, merg toți creștinii la biserică ducînd pască, ouă, brînză, unt, slănină, usturoi și hrean, ca să le sfințească.“; a celor din Banat, comuna Maidan, com. de d-l Aur. Iana: „În ziua de Paști este bine ca fiecare să meargă la biserică și cu deosebire la Înviere. Cel ce nu cercetează în ziua de Paști biserica este peste tot anul bolnăvicios.“; Sim. Mangiucă, *Calend.* pe an. 1882, mărtisor 28: „Care nu merge la Învierea lui Hr. la biserică se bolnăvește, lincezează peste tot anul pînă la Paștile viitor.“; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8: „Absentarea de la biserică în noaptea Paștilor cauzează betșug și amețală prin tot anul.“
5. Dat. rom. din Boian și împrejurime, com. de dl. V. Turturean: „În părțile acestea se începe Învierea pe la 2 oare după miezul nopții, așa că pe la 6-7 1/2 oare dimineată ies oamenii din biserică și se duc pe acasă.“
6. Dat. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată: „Oamenii adunați își aprind luminile de la lumina preotului.“; a celor din Comănești, com. de Octavian Georgian, stud. gimn.: „Oamenii se scoală la o oară după miezul nopții și merg cu cea mai mare bucurie la biserică cu lumini, pre cari le aprind în tinda bisericeii, și intrînd în biserică se închină, însă nu bat metane ca de altădată. După ce s-a adunat mai mult popor, merg toți cu preotul înaintea ușii bisericeii și fac Învierea. Apoi cîntînd dascălul «Hristos a înviat», iară unii oameni trăgînd clopotele și împușcînd din sacaluș, merg iarăși cu toții în biserică.“
7. Pretutindene în Bucovina.
8. *Idem*; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 97.
9. Com. de dl. Vas. Turturean.
10. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
11. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8.
12. Alexandru Onaciu, *Paștele*, publ. în *Familia*, an. XI, Budapesta, 1875, p. 184.
13. Cred. rom. din Pătrăuți și Boian, com. de d-l Vas. Turturean.

14. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată: „Oamenii cred că de la Înviere și până la Înălțarea Domnului nostru Is. Hr. la cer, adică de la facerea Învierii și până la Ispas, stă raiul deschis așteptând intrarea Mintuitorului.”
15. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
16. Cred. rom. din Pătrăuți și Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Brăești, com. de I. Pohoată: „Sosind și intrind preotul în ziua de Paști în biserică, scoate ușa cea din mijloc a altarului din țitini, de unde se întărește și credința poporului cum că aceasta e o dovadă că raiul e deschis.”
17. Cred. rom. din Pătrăuți și Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Mihoveni, dict. de Pavel Cioful, și com. de Vesp. Corvin: „Săptămîna cea dintîi după Paști se numește Săptămîna luminată, pentru că în timpul acesta ușile raiului sînt deschise, iar ale iadului închise, și cine moare în săptămîna aceasta merge de bună seamă în rai, deși poate că a făcut păcate.”; a celor din Putna, com. de Nic. Goraș: „Cine moare în ziua de Paști, aceuia îi iartă Dumnezeu toate păcatele ce le-a făcut în viața sa și merge în rai.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu: „Cel ce moare în ziua de Paști, sau în Săptămîna luminată, se zice că este foarte fericit, pentru că el dobindește împărăția cerului, nefiind oprit de păcatele sale, cari prin învierea lui Is. Hr. îi sînt iertate.”; tot de acolo: „Cel ce moare în ziua de Paști sau în zilele următoare, se zice că merge de-a dreptul în rai, pentru că prin Învierea Domnului s-a deschis raiul, pe cînd iadul s-a închis.”; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băitan: „Omul care moare în ziua de Paști este de aceea fericit, fiindcă raiul stă deschis pînă la Înălțarea Domnului și omul intră deodată în rai.”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Omul care moare în ziua de Paști merge fără stînghereală în rai, pentru că raiul din ziua de Paști și pînă la Ispas îi deschis; și omului aceuia i se iartă păcatele, precum a iertat și Is. Hr. jidovilor, cari l-au bătut pe el.”; a celor din Băiești, com. de Vas. Lucan: „Din ziua de Înviere și pînă la Ispas raiul e deschis. Deci aceuia ce moare în ziua de Paști i se iartă toate păcatele și raiul îi stă deschis. Ba și cei morți muncii așteaptă sfintele Paști, ca să le ierte și lor păcatele și muncile iadului. Morții se roagă mai mult de sosirea Paștilor decît cei vii, pentru că de la Înviere și pînă la Ispas muncile is iertate.”; a celor din Brăești, com. de I. Pohoată: „Oamenii ce mor de la Înviere și pînă la Ispas merg fără judecată de-a dreptul în rai.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Se crede că nu numai cel ce moare în ziua de Paști, ci și toți cei ce mor de la Paști și pînă la Înălțare merg în rai, pentru că de la Înviere și pînă la Înălțare porțile raiului sînt deschise și Dumnezeu tuturor, cari mor în acest răstimp, le iartă păcatele și de aceea se pot duce în rai.”; a celor din Frătăuțu Nou, com. de Vesp. Reuț: „Care moare în săptămîna întîia după Paști i se iartă toate păcatele și merge în rai.”; a celor din Banat, com. Maidan, com. de d-l Ios. Olariu: „Cine moare în ziua de Paști sau în oricare zi pînă la Dumineca Tomei, acela merge de-a dreptul în rai, pentru că în zilele acelea și ușile raiului stau tot deschise, întocmai după cum stau deschise și ușile împărăției la biserică.”; Sim. Manguica, *Calend.* pe an. 1882, mărțișor 28: „Cine moare în ziua Paștilor este om norocos, capătă iertarea păcatelor și purcede de-a dreptul în rai.”; a celor din Transilvania, după ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „Cel ce moare în ziua de Paști merge de-a dreptul în rai, că din ziua de Paști și pînă în ziua de Rusalii raiul este deschis.”
18. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu; C. D. Gheorghiu, *Calendarul femeilor superstițioase*, Piatra-N., 1892, p. 88: „Cine moare în răstimpul ce se scurge de la Înviere și pînă la Ispas se duce de-a dreptul în rai.”
19. Cred. rom. din Putna, com. de Nic. Goraș: „Cine se naște în timpul tragerii clopotelor la Înviere este un om norocos în toată viața sa.”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Cel ce se naște în ziua de Paști se crede că-i norocos”; a celor din Iliești, com. de G. Mihuță: „Cei ce se nasc în ziua de Paști sînt în toată viața lor foarte fericiți”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Băieții cari se nasc în ziua de Paști se numesc Pascal, și despre un astfel de băiat se crede că e norocos prin toată

- viața”; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8: „Cel ce se naște în ziua de Paști, cînd este salutat de sunetul tuturor clopotelor, ce se trag în unele locuri neconținut pînă marți după Paști, se privește de către toți ca un copil cu noroc; cine moare însă în această zi, se privește în unele locuri de omul cel mai fericit, iar în alte locuri îl depling ca pe cel mai nefericit om”; din ms. dlui I. Pop-Reteganul: „Cine se naște în ziua de Paști e un om norocos”; a celor din Banat, com. de dl. Ios. Ilariu: „Cine se naște în ziua de Paști, și mai cu seamă cînd trage arîngul = cămpana – întîia oară la biserică, acela se privește de om norocos pentru toată viața sa”; Sim. Manguica, *Calend.* pe an. 1882, Mărțișor 28: „Cine se naște în ziua Paștilor sub timpul tragerii clopotelor la biserică este om norocos în toată viața sa”.
20. Com. de dl. Vas. Turturean și G. Macovei: „Despre acel om care n-are lumină la Înviere se crede că-i fără credință, și poate și vrăjitor”; a celor din Băiești, com. de Vas. Lucan: „Oamenii cari nu au lumină în ziua de Paști, se zice că nu cred în Învierea lui Is. Hr., sînt necredincioși”.
21. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 78; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 154.
22. Com. de dl. Vas. Turturean.
23. Com. de G. Macovei: „Lumina de la Înviere se ține peste an și se aprinde în casă, cînd fulgeră, tună și bate piatra, anume ca să înceteze, să nu detune casa și oamenii cari se află într-însa”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu: „Luminarea de la Înviere se aprinde vara, cînd fulgeră și tună tare, și se arde tîmție sfințită de la Paști cu pască la un loc”.
24. Dat. rom. din Țișăuți, com. de T. Sologhiu: „Luminarea, cu care se duc la Înviere, o aduc acasă și o țin, nu o ard, ci numai cînd este vreo furtună mare de ploaie, atunci o aprind”; a celor din Iliești, com. de G. Mihuță: „Lumina de la Înviere și cea de la denii o string oamenii, și anume cînd vine o furtună mare, o grindină, o ploaie mare, atunci o aprind și arde.”
25. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Luminarea de la Înviere este întrebuințată spre a afuma cu dînsa vitele, cînd au johnă, și a o aprinde în casă, cînd fulgeră tare și trăsnește”.
26. Dat. rom. din Băiești, com. de Vas. Lucan: „Cînd sînt vremi grele și cînd se face tragă la vite, se întrebuințează lumina din ziua de Paști.”
27. Com. de dl. Aur. Iana.
28. Com. de dl. Ios. Olariu și Aur. Iana.
29. Aur. Iana, *Din credințele poporului român*, publ. în *Luminătorul*, an. X, Timișoara, 1889, nr. 65.
30. Com. de I. Pohoată.
31. Dar. rom. din Bucovina; a celor din Banat, com. de dl. Ios. Olariu: „Din ziua de Paști pînă la Ispas poporul din Maidan se salută cu «Hristos a înviat» și «Adevărat c-a înviat», în loc de bună dimineată, bună ziua, bună seara, sau bun lucru”; din ms. dlui I. Pop-Reteganul: „Oamenii se salută cu «Hristos a înviat» și «Adevărat c-a înviat»”.
32. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, com. de P. Scripcariu.
33. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 77-78.

Nemijlocit după ce s-a sfârșit sfânta liturgie, și anume cam între șapte și opt ore dimineata, fiecarele care a dus pască de sfințit își ia legătura sau blidul său cu pască de pe locul unde a stat pînă atunci și, ieșind din biserică afară, se înșiră cu toții în curtea acesteia, de regulă în două rînduri sau în formă de elipsă, cari la un capăt sînt împreunate, iar la celalt capăt, care vine spre ușa bisericii, deschise.

După ce s-au înșirat cu toții față în față unii de alții, fiecare, puindu-și pasca dinaintea sa jos, o descopere și apoi, aprinzînd o lumină și înfigînd-o în pască deasupra, așteaptă cu cea mai mare evlavie sosirea preotului ca s-o sfințească.¹

În același timp aduce și așază palimarul între rînduri, și anume la capătul închis, o mescioară sau analogionul, iară alături de mescioară, și anume spre răsărit, pune un vas cu apă proaspătă, în care toarnă puțină agheasmă păstrată de la Iordan sau Bobotează, iară pe una din marginile vasului un struț de busuioc.

Fiind toate gata, iese și preotul cu evanghelia și cu crucea din biserică afară și ducînd-o pînă la mescioară le pune pe aceasta. Ia apoi cădelnița și tămîind mescioara în cruciș, iară pre poporul înșirat în dreapta și în stînga, prinde a ceti rugăciunile prescrise pentru sfințirea paștei, cum arată euchologiul.

Sfîrșind rugăciunile de cetit, ia struțul cel de busuioc și, muindu-l în agheasmă, prinde a stropi cu dînsul pasca, începînd din capătul unde se află și sfîrșind la celalt capăt sau stropind mai întîi o parte și apoi cealaltă, le pîrîndează pe amîndouă astfel că, cînd are să sfîrșească, sosește iarăși la locul de unde a început.

În același timp, cînd începe preotul a stropi pasca cu agheasmă, încep și cîntăreții a cînta „Hristos a înviat”, pușcașii a împușca din săcălușuri, iară cei ce se află în clopotniță a trage neconținut clopotele.²

Sosind iarăși la locul de unde s-a pornit, adică lîngă mescioară sau analogion, ține celor de față o scurtă cuvîntare, dorindu-le tuturor sîrbătorii fericite și plăcute, și cu aceasta se încheie apoi întreg actul sfințirii.

Aici e însă locul să observăm că cei mai mulți inși nu duc la biserică numai pască de sfințit, ci dimpreună cu aceasta mai duc și o mulțime de alte obiecte, precum: vreo cîteva ouă roșii și vreo cîteva ouă albe fierte și curățite, apoi slănină, brînză nouă sau caș, cîrnați, unt, sare, hrean, usturoi, busuioc și sămînță de busuioc, tămîie, smîrnă, o prescură, făină, cuișoare, piper, potbal, sineală, precum și o bucățică din petica cu care s-au șters ouăle cele roșii.³

Iar unde este datină de a se tăia un miel sau un purcel de Paști, nu unul îi duce și pre aceștia la sfințit, și anume purcelul totdeauna cu o bucățică de hrean în gură.⁴

Temîndu-se însă ca nu cumva preotul să-i mustre, pentru că aduc și alte obiecte, pe lîngă cele îndobște îndătinute, sau ceilalți inși să-i ia în batjocură sau rîs, de aceea blidul celor ce aduc și de aceste obiecte spre sfințire se pregătește de cu seară astfel: se pune mai întîi o pască mare dedesupt, care e menită pentru cei de casă, pe pasca aceasta se așază apoi toate obiectele cele

mai bătătoare la ochi, deasupra acestora alte două păști, și anume una pentru preot și alta pentru sârmani⁵, iar deasupra acestora prescurea, numită prescurea Paștilor, care constă numai din patru bobite în forma crucii⁶, apoi luminile, tămîia și ouăle roșii.

Nemijlocit după ce a sfârșit preotul de sfințit pasca, după ce a luat evanghelia și crucea de pe analogion și s-a întors cu dînsule în biserică, începe și pîlmariul, dimpreună cu doi epitropi, a lua de la fiecare ins cîte o pască, o lumină, și cîte unul sau două ouă roșii, drept răsplată pentru sfințire.

În unele locuri, pe lîngă pască, lumină și ouă roșii, mai este obiceiul de a lua de la fiecare încă și cîte 2-5 cr.⁷

Atît păștile și ouăle acestea, cit și banii adunați, se împart pe urmă între preotul liturgisitor, cantorii bisericești și pîlmariu, și anume: două părți preotului, iar a treia parte între cantorii bisericești și pîlmariu.

Mulți însă au datină de a tăia una dintre păștile cele cu cruce în patru părți egale, a o pune între alte două păști și așa tăiată a o duce apoi la biserică.

Deci după ce a sfârșit acuma pîlmariul de luat, fiecare își ia legătura sa și după ce împărțește pasca cea tăiată sau vreo cîteva păscuțe pe la oamenii cei sârmani, cari se adună în țînterimul bisericii⁸, se întorc cu toții acasă și se pun la masă.

Înainte însă de ce încep a mîncă din bucatele ce se află pe masă, gustă mai întîi din toate obiectele, cîte s-au sfințit împreună cu pasca, cîte o bucățică mică, iară restul, afară de miel și purcel, cari se mîncă tot în decursul sîrbătorii Paștilor, se păstrează peste întreg anul, întrebuintîndu-se spre felurite leacuri⁹, și anume:

Nafura. Din nafura sau anafura căpătată în ziua de Paști se pune în sarea vitelor, în credință că atunci vacile sau oile vor fâta mai multe vițe, respective mielute, decît viței sau berbecuți.¹⁰

Crucea paștei. Cînd se apropie vreo furtună mare amestecată cu grindină de sat, se ia crucea aceasta și dîndu-se în cruciș cu dînsa asupra grindinei, se zice:

— Precum s-a schimbat aluatul în cuptor și a luat altă formă și față, așa să se schimbe și furtuna care vine, și precum cu crucea se pot apăra toate relele, așa să se apere și piatra care vine! Aceste sînt cuvintele lui Dumnezeu, pentru că Is. Hr. s-a răstignit pe cruce!

Făcînd-o aceasta, se crede că furtuna cu grindină se depărtează de sat.¹¹

Dacă se bolnăvesc vitele peste an, se ia crucea aceasta, sau și o altă bucățică de pască sfințită, se sfarmă măruntel, se pune în tărîțe și astfel se dă apoi vitelor de mîncare, iar vitele mîncînd-o, se zice că se însănătoșează.¹²

Lumina. Cu aceasta, aprinzîndu-se, încunjură de trei ori vitele, ce au johnă¹³, iar cînd e vreo furtună mare, cînd fulgeră, tună și trăsnește, se aprinde și, punîndu-se de-naintea icoanelor, se lasă acolo să ardă pînă ce trece furtuna.¹⁴

Tămîia. Cînd sînt cumpene grele, cînd fulgeră și tună adese sau cînd plouă tare, atunci se aprinde tămîie de aceasta și se afumă cu dînsa pe la icoane.¹⁵ Mai departe, toți cei ce se sperie peste an, dacă se afumă cu tămîie de aceasta, le trece.¹⁶

Ouăle curățite. Cel ce mîncă ouă de acestea întîiași dată în ziua de Paști, acela se zice că este ușor peste an.¹⁷

Afară de aceasta, unii usucă albușul acestor ouă sfințite și, când capătă vreun om sau vită albeață, atunci pisează albuș de acesta și i-l suflă în ochi.¹⁸

Slânina. Aceasta se întrebuințează spre mai multe leacuri, precum: dacă face vreo vită sau vreun om vreo rană, atunci se unge cu slânina de aceasta și-i trece.¹⁹ Dacă peste an se bolnăvește vreun om sau vreo vită și dacă mănincă sau se unge cu slânina de aceasta, îi trece.²⁰ Dacă i s-a sclintit cuiva vreun picior sau vreo mină și se unge cu slânina de aceasta, asemenea îi trece.²¹ Dacă este cineva bolnav de friguri sau de altă ceva, se pune pe o lespede tămîie albă și neagră și slânină, și se afumă bolnavul.²² Dacă este cineva bolnav de gît sau il doare altceva, se unge cu slânina de aceasta.²³

Dacă vreo vită singură sau pătimeste de vreo altă boală, i se dă slânina de aceasta de mîncat.²⁴ În fine, se mai întrebuințează slânina aceasta încă și la boala de dinsele.²⁵

Hreanul. Cine mănincă hrean de acesta, când vine de la biserică acasă, acela se zice că este iute și sănătos peste tot anul ca hreanul.²⁶ Iar dacă se pune prin coafele cu apă, precum și în fîntini, apa se curățește de toate aruncăturile ce se dau prin fîntini de către muierile cele pizmuitoare, iar cea miloasă capătă un gust mai curat și mai plăcut. Mai departe se taie și se dă în tărîțe la vite tot cu această presupunere, cugetînd că cam pe timpul acesta umblă mai multe boale, precum mai cu seamă gușatul oilor și altele.²⁷ În fine, hreanul acesta se întrebuințează și contra frigurilor.²⁸

Untul se pune în urechea unei vite, care are pohoială sau pe care o doare vreun picior.²⁹

Sarea se aruncă în apă spre întocmirea gustului și mai cu seamă o păstrează și o întrebuințează la sfințirea fîntinilor, în loc de altă sare.³⁰ O seamă însă o dau amestecată prin mîncarea vitelor³¹ sau o întrebuințează și ca leac contra frigurilor și de albeață.³²

Sineala, și anume de ceea ce se întrebuințează la vărui, zice că e bună de ceas rău, și anume cînd îl apucă ori pe cine boala aceasta, atunci i se dă de băut sineală de aceasta în apă sau în alte băuturi, și bînd-o îi trece.³³

Brînză nouă de primăvară și cașul se pun de aceea cu pasca la sfințit, ca să nu se mănince dintru-ntîi nesfințite, ci să fie sfințite.³⁴ Afară de aceasta, cașul se întrebuințează și ca leac contra frigurilor.³⁵

Potbalul, lat. Tussilago farfara. Acesta se pune în mulgătoarea vacilor cu apă, și cu floarea lui se spală apoi mulgătoarea, anume ca vacile să dea lapte mult și bun și să fie untul galben ca floarea potbalului.³⁶

Zahărul. Dacă are cineva albeață la ochi, atunci se sfarmă zahărul acesta și se suflă în ochiul cu albeață, atît la oameni cît și la vite.³⁷

Cuișoarele sînt bune de pus pe masele, cînd acelea te dor.³⁸

Făina. Cînd se face la vreo vită albeață pe vreun ochi, i se freacă ochiul cu făină de aceasta sfințită în ziua de Paști și apoi albeața se trece.³⁹

Usturoiul. O seamă de femei pun în blidul cu pască mai mulți căței de usturoi, din cauză că usturoiul sfințit, după credința lor, punîndu-se în pămînt, nicicînd nu se strică, adecă nu putrezește.⁴⁰ Afară de aceasta, usturoiul servește spre alungarea strigelor de la casă.⁴¹ De aceea se și ung ușorii de la ușile grajdurilor cu usturoi de acesta, anume ca să nu se apropie strigele de vite și cu deosebire de vacile cele mulgătoare, ca să le ia mana.⁴² În fine,

usturoiul acesta e bun de frecat pe oamenii cei bolnavi⁴³, și cu deosebire cei ce au vătămătură.⁴⁴

Sămînța de busuioc se sfințește dimpreună cu pasca, de aceea ca busuiocul, care va răsări și crește dintr-însa, să înflorească mai frumos și să miroase mai tare și mai plăcut ca de obicei.⁴⁵ Iar cu firele de busuioc, cari se sfințesc, se afumă de regulă cei ce au durere de urechi.⁴⁶

„Busuiocul e inspiratorul dragostei, după cum se știe; usturoiul, scutul cel mai puternic în contra strigoilor, pociturilor și diochiturilor, precum și apărător de boale; iar de mirosul tămîiei dracul fuge și nu se poate lipi de om. Toate acestea puteri, întărite cu puterea lui Dumnezeu, devin un zid de apărare în jurul omului și nici un dușman nu se poate apropia.

Înarmat cu aceste trei scuturi, chiar nesfințite, dar sorocite, afară de usturoi, care e singur puternic, nu ai frică de nimic. Pe la miezul nopții, poți merge oriunde ai vrea, pe cîmpii sau prin pădure, căci orice ți-ar ieși înaintea nu-ți poate face nici un rău.

Mai sînt și alte buruiene bune de purtat la sine, precum mătărăgana, cînteșul etc., pentru dragoste, cînte și noroc.

Țărancele din Bucovina, ce poartă cîrpă, pun usturoiul, cînteșul, busuiocul și celelalte într-o peticuță și le poartă în cîrpă în cap toată viața, iar cele din România le poartă în sîn, în brîu sau în buzunar.

Țirgovețele fac lucrul mai cu calcul, mai tivilichiu, după cum vom vedea că fac cele din Siret. Acestea însă sînt secrete ce nu se spun la nimeni; trebuie să ai multă trecere și încredere ca să le poți afla.

Așa de Paști, puind în blid busuioc, usturoi, smîrnă și tămîie⁴⁷, le sorocești anume și zici:

– Cum se bucură păsările cerului și crengile pomilor și toată creștinătatea pe lume de Învieria Domnului, așa să se bucure de fața mea oricine m-a vedea!

Iar cînd mergi la o petrecere, întrebuințîndu-le, zici:

– Mirositoare să fiu ca busuiocul; să se depărteze de mine tot răul și tot cugetul cel rău și să piară, cum piere tot fumul de smîrnă și tămîie!

Cu busuiocul se freacă pe mîni, pe obraz, pe cap și pe trup; cu tămîia și smîrna se afumă; iar cu usturoiul fac cruci pe mînuși, înlăuntrul mînușilor, în ciobotică, pe căpută, pe tălpi; mai face cruce pe spate, pe piept; și cînd odată a închis astfel de toate părțile drumul răului, boala, farmecele și duhul cel rău nu mai au pe unde intra, nici cum să dea în om rahna, gura, deochitura și pocitura, căci de! multe feluri de oameni sînt la o petrecere: pot să fie de cei întorși de la țîță și atunci te deoache, pot să fie strigoi și atunci te pocesc; unuia îi placi, dar zece te-ar înghiți într-o lingură de apă... dar așa n-au ce-ți face. Toată rahna și gura lor, toate săgețile otrăvitoare pornite din ochi, gînduri și guri rele cad fără putere la atingerea zalei de fier ce te înconjoară; iar duhul cel necurat ce din umbră pîndește vreun moment de slăbiciune nu se poate nici el apropia. Fără grijă petreci admirată și fericită, strălucită de frumusețe și veselie, sub protecția drăgălașului busuioc, pe cînd cei răi crapă de ciudă.

Usturoiul cel sfințit și busuiocul îl sameni anume într-un loc curat și ferit în grădină, ca să se înmulțească, și apoi ce minuni la descîntece și leacuri nu

poți face cu ei! Pe oameni de la moarte îi poți scoate și pe fată sau femeie ca soarele o poți face și de toate urile și făcăturile o poți spăla!⁴⁸

Petica, cu care s-au șters ouăle roșii de ceară și care se pune sub pască și așa se sfințește, se întrebuințează atît la bășica cea rea, cît și la durerea de cap și de urechi.

Așa, dacă are cineva bășica cea rea sau il doare capul, se afumă cu petică de aceasta, iar de-l dor pe cineva urechile, se leagă cu ea peste urechi.⁴⁹

NOTE

1. În unele comune din Bucovina, precum bunăoară în Pojorita, după cum mi-a comunicat Ilie Flocea, este datină ca pălmariul sau și alți oameni să strângă toate luminările de pe la oameni la un loc, să facă trei impletituri dintr-insele, să le aprindă și astfel să le puie apoi în picioare pe pămînt ca să ardă.
2. Dat. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță: „Pasca se sfințește cam pe la șapte oare dimineața”; a celor din Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Pe la noi se sfințește pasca cam pe la opt oare dimineața în următorul mod: oamenii se pun în rînd împrejurul bisericii, descopăr pasca, preotul o sfințește și stropește cu agheasmă, iar feciorii împușcă și trag clopotele”; a celor din Capu Codrului, com. de Șt. Botnărescu: „Pasca se sfințește cam pe la opt oare, căci mergînd oamenii foarte dimineață la biserică, preotul pe timpul acesta sfințește liturghia, și ieșind oamenii nemijlocit după aceasta din biserică în ogradă și punîndu-se toți rînd cu pasca, dinaintea lor, preotul le-o sfințește”; a celor din Danila, com. de Vas. Nahaiciuc: „După serviciul Învierii, poporul iese cu pasca din biserică afară și nemijlocit după dînsul iese și preotul, care-i sfințește pasca”; a celor din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Pasca se sfințește cam pe la șase oare și anume în următorul mod: toți oamenii formează două rînduri față în față. După aceea vine preotul tîmînd cu cădelnița și cîntînd *Hristos a înviat*. După aceea stropește cu agheasmă și cîntă iarăși *Hristos a înviat*”; a celor din Sint-Ilie, com. de Lazăr Flociuc: „În zori de ziuă iese preotul împreună cu oamenii din biserică afară și cu dîșii dimpreună mai scot și o cruce și două prapure. După ce iese preotul, sfințește pasca stropînd legăturile cu pască cu agheasmă.”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Pe la noi se face Învieră cam pe la trei oare, iară pasca se sfințește pe la opt oare dimineața”; a celor din Pătrăuți, com. de Vicț. Morariu: „Duminecă se scoală pe la miezul nopții și grijesc un blid în care pun la sfințit ouă, pască, slănină, brînză și altele, apoi merg la biserică. După ce s-a făcut ziuă, ies afară din biserică, se înșiră în două șire și apoi preotul sfințește pasca.”
3. Dat. rom. din Zaharești, com. de Ars. Băițan: „Dimpreună cu pasca se mai sfințește încă și usturoi, unt, sare, slănină și ouă roșii, cari obiecte le întrebuințează peste an spre leacuri”; a celor din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc: „Lucrurile ce se mai pun dimpreună cu pasca la sfințire sînt: mai multe ouă roșii precum și vreo cîteva curățite, apoi o bucată de slănină, o jumătate de huscă de sare, tîmîie de 2 cr., hrean și sîmînță de busuioc”; a celor din Brăiești, com. de I. Pohoată: „De la fiecare casă se duce la sfințit cîte două paști, patru ouă, hrean, slănină, sare, unt, usturoi, sineală, precum și altele”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Cu pasca dimpreună se sfințesc încă și următoarele obiecte: ouă, usturoi, hrean, slănină, sare, unt, zahăr, caș, brînză, tîmîie, cuișoare și petica cea cu care s-au șters ouăle”; a celor din Tișăuți, com. de P. Sologoiu: „Copturile cari se duc în ziua de Paști la sfințire sînt: două paști, apoi ouă roșii, o bucată de slănină, tîmîie, hrean, zahăr și brînză sau caș”; a celor din Băiești, com. de Vas. Lucan: „Deodată cu pasca, care se sfințește după slujbă, se mai sfințesc încă: ouă roșii, slănină, sare și purcel fript”; a celor din Comănești, com. de Tit. Georgian: „Totodată cu

- pasca, se sfințesc și ouă, slănină, sare, luminări și tîmîie”; a celor din Danila, com. de V. Nahaiciuc: „După miezul nopții, fie cît de întuneric, merg toți creștinii la biserică, ducînd pască, unt, brînză, ouă, slănină, usturoi și hrean ca să le sfințească”; a celor din Stupca, com. de G. Brătean: „Cînd se duce pasca la sfințit, se pun pe dînsa următoarele: usturoi, sare, unt, slănină și ouă roșii”; a celor din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc: „După ce s-au spălat, iau o strachină mare, în care se pune: tîmîie, hrean, slănină, brînză nouă și niște ouă curățite. După aceea pun o pască pe care se află cruce și o taie de rămîne numai crucea, și mai pun încă două paști. Apoi merg la biserică cu pasca aceea ca s-o sfințească”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Cu pasca deodată se sfințesc și alte obiecte, precum: slănină, ouă, usturoi, sare, chiperi, și multe altele”; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Simbătă seara fac blidu, în care pun trei paști și o luminare deasupra. Pe pasca cea de dedesubt pun: usturoi, slănină, cîrnaț, unt, caș, ou, sau măcar unele din acestea.”
4. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Pe pască mai duc la sfințire încă și ouă roșii, apoi slănină și sare, iară cei mai bogați încă și un purcel fript, căruia îi pun o bucată de hrean în gură. Cele mai multe dintre acestea le țin foarte bine și le întrebuințează la felurite boale.”
 5. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc.
 6. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean: „Prescurea se pune deasupra paștei pentru sfințire. La strîngerea îndătinată a paștei și a ouălor pentru preot se iau și trei boboțe și numai una se lasă, care, aducîndu-se acasă, se împărțește la căsăni ca anaforă.”
 7. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „O pască și o lumină se dă preotului.”; a celor din Danila, com. de Vas. Nahaiciuc: „După sfințirea paștei sau înainte de aceasta, pălmariul cu dascălul strîng cîte o pască, cîte o luminare, cîteva boboțe de tîmîie și cîte 2 cr. de la fiecare.”; a celor din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc: „După ce s-a sfințit pasca, merge pălmariul și strînge de pe la fiecare om cîte o pască, cîte un ou roșu, cîte o luminare și cîte 4-5 cr.”; a celor din Căndreni, com. de L. Poenariu: „Oamenii iau pască și două ouă roșii și împestrate și le duc la biserică, și după ce le-au sfințit, o parte o duc acasă, iar cealaltă o lasă acolo.”
 8. Dat. rom. din Pojorita, com. de Ilie Flocea: „După aceea fac o pască cu cruce, adecă sucesc așa aluatul și-l pun în cruci deasupra paștei. Această pască o taie în formă de cruce și o pun în mijlocul blidului între alte două paști, dintre cari cea deasupra o ia preotul, iar bucățele ce rămîn, cînd o taie în forma crucii, le dau la săracii cari se adună acolo în tînterim.”
 9. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Sfințirea paștei se face așa: Se pun într-o coșarcă de o mină vreo trei paști, vreo cîteva ouă roșii, două lumini, după aceea busuioc, brînză, unt, slănină, usturoi, hrean, sare și altele, cari toate se sfințesc spre felurite scopuri, cam pe atunci cînd zie oamenii că soarele e de o prăjină. O pască și o lumină se dă preotului, iar celelalte paști se mănîncă dimineața ca năfură.”; a celor din Iliești, com. de G. Mihuță: „Cu pasca deodată se mai sfințesc încă și ouă roșii, slănină, sare, usturoi și hrean, cari le întrebuințează după aceea de leac.”; a celor din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc: „Tîmîia, hreanul, ouăle cele curățite, slămina și brînză cea nouă se păstrează peste an și se întrebuințează la felurite leacuri.”; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Din obiectele acestea se țin cîte o bucățică pentru feluritele leacuri.”; a celor din Căndreni, com. de L. Poenariu: „După ce se întorc acasă iau și mănîncă întîi pască sfințită și apoi din celelalte bucate.”
 10. Com. de dl. Ios. Olariu.
 11. Dat. rom. din Horodnicul de Jos, sat în distr. Rădăuțului, com. de dl. Petru Prelipcean.
 12. Dat. și cred. din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc: „Din crucea aceea, care au tăiat-o din pască, se lasă o bucățică și se dă la vite, cînd sînt bolnave.”; a celor din Iliești, com. de G. Mihuță: „Pasca sfințită se întrebuințează la mai multe leacuri. Dacă se bolnăvesc vitele, se sfarmă pască de aceasta, se pune în tîrîțe și se dă la vite de mincare.”

13. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.
14. Dat. rom. din Comănești, com. de Titus Georgian: „Lumina și tămîia de la Paști se aprind la vremi rele, precum: la fulger, la grindină, la ploii, ș. a.”; a celor din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc: „Cînd tună sau fulgeră adese, atunci se aprinde lumina și se ține aprinsă.”
15. Dat. rom. din Comănești, com. de T. Georgian; a celor din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu: „Tămîia se aprinde în casă, cînd fulgeră sau tună tare.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi.
16. Dat. și cred. rom. din Tișăuți, com. de T. Sologoiuc: „Dacă cineva se spărie și dacă-l afumă cu tămîie de aceasta, apoi îi trece.”; tot de acolo, com. de același: „Cu tămîia, care însemnează tămîia cu care s-a dus mama lui Is. și sora sa la mormîntul lui Is. Hr. să-l afume, se afumă oamenii ca să nu se spărie peste an.”
17. Dat. rom. din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc: „Ouăle curățite și sfințite, dacă le mănîncă omul, este ușor peste an.”; a celor din Tișăuți, com. de T. Sologoiuc.
18. Dat. rom. din Mân. Humorului, com. de G. Macovei.
19. *Idem*; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Slăcina e bună de răni, și la vite, dacă au vreo rană.”
20. Dat. rom. din Tișăuți, com. de T. Sologoiuc.
21. Dat. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.
22. Dat. rom. din Ilișești, com. G. Mihuță.
23. Dat. rom. din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc.
24. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Șt. Bodnărescu.
25. Dat. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan.
26. Dat. rom. din Tișăuți, com. de T. Sologoiuc; a celor din Tereblecea, dict. din Irina Bulbuc: „Oamenii mai sfințesc și hrean și gustă din el îndată după ce au gustat din pasca sfințită (nafură), ca să fie peste an sănătoși și iuți ca hreanul.”; a celor din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc.
27. Dat. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată.
28. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi.
29. Dat. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.
30. Dat. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată.
31. Dat. rom. din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc.
32. Dat. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.
33. Dat. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată.
34. Dat. rom. din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc.
35. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi.
36. Dat. rom. din Drăgoiești, sat în distr. Gura Humorului, com. de dl. George Forgaci, învățător.
37. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi.
38. *Idem*.
39. Dat. rom. din Stupca, com. de N. Jauca: „De cu seară, așază fetele toate copturile pe masă, iară într-o legătură pun vreo citeva paști la sfințit: pe pasca cea deasupra pun ouă roșii și vreo citeva curățite, apoi slănină, cîrnat, precum și ca la o mină de făină, zicînd că aceasta e bună de leac, și anume cînd se face la o vită albeată pe ochi, atunci se freacă ochiul cu albeată cu făina cea sfințită din ziua de Paști și apoi albeata se trece.”
40. Dat. rom. din Crasna, com. de Onufri. German: „Unele femei pun de aceea mai multe căciulii de usturoi, ca să se sfințească, pentru că usturoiul sfințit, după credința lor, punîndu-se în pămînt nu se strică, nu putrezește.”
41. Dat. și cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu.
42. Dat. rom. din Mân. Humorului, com. de G. Macovei: „Usturoiul se întrebuințează ca să fugărească strigele de pe lîngă casă și se unge ușa grajdului, ca să nu se apropie strigele de vite.”
43. Dat. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.

44. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.
45. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc.
46. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.
47. Cînd se trimite de Paști blidul cu pască la sfințit, femeile știutoare tîrgovețe din Siret pun în blid sub pască, ca și cele de la țară, mai multe lucruri pentru a fi sfințite, cu cari ele apoi își săvîrșesc fără greș leacurile și descîntecele lor. Așa pentru dragoste, putere și sănătate, între alte, pun busuioc, usturoi, smîrnă și tămîie, cari sînt bune pentru multe rele.
48. Elena Voronca, *D-ale poporului, credințe din Bucovina*, publ. în *Românul literar*, București, 1891, nr. 15, p. 114.
49. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Ir. Bulbuc, com. de P. Scripcariu; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn. Mai pe larg vezi despre această petică în cap. *Ouăle roșii*.

VIII. DAREA PAȘTILOR

Pe sub poalele Munților Apuseni din Transilvania este datină ca, în duminicile și sărbătorile din Paresimi, preotul, după terminarea serviciului divin, să anunțe oral, din ușa împărătească, că aceia dintre săteni cari doresc să dea paștile, adevă pînea și vinul cu cari au să se cuminice poporeni în ziua de Paști, să facă de timpuriu cunoscut preotului.

Cu darea paștilor, care se face de cătră unul sau și mai mulți asociați, sînt în părțile amintite, și mai ales pe la Benic, împreunate mari cheltuieli.

Persoana adevă, care dă paștile, trebuie să cumpere două sau trei ciubere și donicute nouă, frumos sculptate și încrestate. Aceste ciubere se umplu în Miercurea mare, seara, cu vin curat și apoi, acoperindu-se bine, se duc în dimineata Jorii mari la biserică, unde se așază în altar dimpreună cu 7 sau 14 pînișoare de griu curat, frămîntate și coapte de prescurărița parohiei. Se cumpără 2 sau 3 oale mari cu cite două torți smălțuite și linguri de pacfon, un cuțit nou și un cărpător (scîndurea), pe care se taie pînea în bucățele pătrate în forma zaharului cubic. Pînea amestecată cu vin, întocmai ca cuminicătura, se așază în oale acoperite cu năfrâmi mari de păr (lînă) sau de mătase, cumpărate nouă-nouțe din tîrg.

Toate aceste articole le procură cu cheltuiala sa acela care dă paștile și care pe deasupra mai plătește cu bani gata și rugăciunile de dezlegare cari se cetesc de preot după terminarea serviciului divin, în zorile zilei de Paști.

Paștile, adevă pînea și vinul, se sfințesc sau, cum zice poporul, se slujesc de preot, în Joia mare, la amiază, cu cea mai mare solemnitate.

Învierea împreună cu liturghia și cetirea rugăciunilor de dezlegare se face des-de-noapte, încît cînd se revărsă de ziua preotul începe să dea paștile din ușa altarului, cantorul mai la o depărtare și fătul său, cum îi zice, crîsnicul, din tinda bisericii, ținînd fiecare în mină oala așezată pe năframă, ca să nu cadă jos vreun miez de pine sau picătură de vin.

Cei ce au asistat la serviciul divin iau paștile la biserică, iar pentru cei ce au rămas acasă le duc în pahare sau ulciute înfășurate în merindețe sau batiste.

Cei ce iau paștile în biserică sau le duc acasă dau persoanelor, cari dau paștile, câte un ou roșu sau câte un crițar.

A doua zi de Paști, după ieșirea din biserică, gazda care a oferit paștile dă prinzul Paștilor, la care sînt chemate fețele bisericești și dignitarii comunali, precum și finii, cumnații și alte neamuri de ale gazdei, și care ține numai pînă la vecernie, cînd pleacă apoi cu toții la biserică.

A treia zi de Paști, se împart obiectele Paștilor între preot și cantor, făcîndu-se oarecari părți și diecilor (cîntăreții la strănă), fătului și clopotarului.

În Ofenbaia, Abrud, Buciumani, și în special în Valea Albă și Muncel, se dau paștile, după ce se sfințesc, amestecate cu vin și cu apă, ca și în Munții Apuseni, cu acea deosebire numai că pînișoarele sau prescurile din aceste comune sînt mai numai ca niște cruceri de mari.¹

În alte locuri, precum bunăoară în Satulung, darea sau împărțirea paștei nu se face în vin ca prin celelalte părți ale Transilvaniei, ci ea se face simplu.

În această comună, după ieșirea cu Învieria, îndată ce s-a cîntat canonul Învierii, se sistează serviciul divin și preotul împarte poporului pasca, fără ca să plătească cineva vreun ban, deoarece sfințirea paștei acesteia o plătește mai nainte cîte un credincios evlavios în mod tainic.

Poporul, după aceasta, merge acasă de se spală și se îmbracă în haine curate de sărbătoare, și pe la oarele cinci sau șase, cînd aude toaca, se adună din nou la biserică la s-ta liturghie.²

Pe la Reteag, paștile acestea se coc miercuri din Săptămîna Patimilor, iară vineri din aceeași săptămîină se sfințesc, dar numai în ziua de Paști se dau credincioșilor de mîncare.

Pe unele locuri se dau în vin, se ducă adevărate mărunțele în oale nouă, ciubere, ori alte vase nouă, se pune vin în ele și se dă apoi credincioșilor cîte o linguriță în gură; de regulă se dau cu lingură de lemn.

Pruncilor, cari nu putură veni la biserică, li se duc paști acasă în pahar de sticlă ori de lut; asemenea și celorlalți membri ai familiei, cari nu putură veni la biserică. Sfărîmături de paști sfințite se dau și animalelor celor curate, adevărate rumegătoare, în nutreț spre mîncare.³

În Valea Jiului „se asociază 10-12 fruntași din sat, ca să dea paștile. Aceștia pe spesele lor procură făină de grîu (2-3 saci) necesară, din care se pregătește pînea numită paști. Apoi, tot ei cumpără, după mărimea satului, 10-20 vedre de vin, pe care în Joia mare, dimpreună cu pînea, îl duc la biserică spre sfințire. În zilele Paștilor apoi, mestecînd pînea cu vin, o mîncă din oale nouă de lut.”⁴

Paștile însă, despre cari ne-a fost vorba pînă aici, sînt uzitate nu numai în Transilvania, ci și în unele părți din Muntenia. Iată ce ne spune în privința aceasta dl. D. Elefterescu:

„Cînd vorbim despre datina Paștilor în biserică românească, nu înțelegem sărbătoarea cea mare a Învierii Mîntuitorului Iisus, ci înțelegem datina ca, în duminica Învierii Mîntuitorului, fiecare creștin să primescă mai întîi în biserică pîine și vin binecuvîntat de preot, și numai după aceea să mîncească alte bucate.

Această datină la cei mai mulți li se pare curioasă, fiindcă nu se poate zice nicidecum că este generală în biserică Răsăritului, și astfel nu se poate considera ca aparținătoare de ritul ortodox răsăritean. Din cauza aceasta

mulți au considerat-o de o datină specială românească, ba încă specială numai a românilor ardeleni și munteni; de aceea în Ardeal au și început a-i cerceta originea.

Datina de a lua în duminica Învierii Mîntuitorului înainte de mîncare pîine udată în vin, sub numele de Paști, este o datină, despre care ritul bisericii Răsăritului nu conține nicăieri nici o rugăciune de binecuvîntare; de altă parte, între toate popoarele de ritul grecesc, nu se observă la nici unul, afară de români, și numai la românii din Ardeal și Muntenia, căci la românii din Moldova, Bucovina, Basarabia și Macedonia nu există această datină.

Ritul bisericii Răsăritului prescrie rugăciune pentru binecuvîntarea bucatelor de dulce în ziua de Paști; însă nicăieri nu se află nici cea mai mică amintire despre binecuvîntarea paștilor. În fața unei datini de o parte atît de singulară, iar pe de altă parte atît de asemănată cînei Domnului celei calvinești, cu tot dreptul se întreabă omul: oare nu este ea o amintire tristă a domnirii principilor calvini în Ardeal și a suferințelor de pe atunci ale bisericii românești din Ardeal?

Istoricul Petru Maior a fost cel dintîi care a susținut părerea că Paștile acestea nu sînt altceva decît cuminecătura calvinească rămasă la românii din Ardeal din timpurile acelea de tristă memorie, cînd principii calvini ai Ardealului au făcut încercări cu diverse mijloace de a calvini pre români.

Iată ce zice Petru Maior în *Istoria bisericii românilor*, din 1813: „La 1643, fiind ales episcop al Ardealului Ștefan Simion Pap, principele George Racotî a dat un hrisov episcopului Simion, împreună și cu un catehism în limba românească foarte blestemat. Acel hrisov poartă data de 1684 august 19, în care se prescrie 15 puncte sau instrucțiuni; care la numărul 4 al acelei instrucțiuni se bagă între români cominecătura cea calvinească, care se află pînă astăzi și la uniți și la neuniți în Ardeal, măcar că numai ca o ceremonie se ține. Este adică datina și în biserică grecilor și în a românilor, oricînd se slujește sfînta liturghie, preotul slujitor, după sfîrșitul liturghiei, să împartă la oamenii cei ce nu s-au cuminicat pîine de aceea, din care fu scoasă partea aceea, ce s-a jerfit; care obicei între toate neamurile ce sînt de legea grecească, precum și între românii din Ardeal, osebît se ține în ziua de Paști. Ci creștinii altor neamuri de legea grecească, pîrticica aceea o iau neumezită; iar românii din Ardeal o iau întinsă în vin, sau mai bine să zic o sorb cu vin, și nu numai celor de vîrstă, după cum se poruncește în zisa instrucțiune, ci și pruncilor sugători încă se dă. Pentru aceea și pe înșiși copiii cei sugători, spre ziua de Paști, de la miezul nopții pînă la vremea cînd se împarte zisa pîine întinsă în vin, cu tiranie îi silesc la ajun; ba drumarul de nu va putea ajunge în ziua de Paști la vreo biserică, unde să se împărțesească din zisa pîine întinsă în vin, nu cutează a lăsa postul Paștilor, ci pînă atunci îl tot ține, pînă cînd se face pîrtăș pîinei aceleia. Ba și aceia cari se cuminică cu sfînta taină a Euharistiei în ziua de Paști nu se odihnesc pînă nu se împărțesc din zisa pîine ceremonială. Deci nefiind nicăieri afară de Ardeal în bisericile cele de legea grecească obiceiul de a lua în ziua de Paști anafora întinsă în vin, și socotind cele ce mai sus, am spus despre lucrul acesta; nu poate fi îndoială cum că ceremonia aceea de a băga pîinea în vin în ziua de Paști este urmă a cînei sau a cuminecăturai calvinești, și aceasta atunci cînd se făcea silă cunoștințelor românilor în Ardeal, fu acolo între români băgată.”

Ritul oriental, ce este drept, nu ne arată nicăieri datina Paștilor chiar în forma aceea în care se află la românii din Ardeal și din Muntenia.

După cercetările ce am putut face la românii din Moldova, Bucovina, Basarabia, Macedonia, la greci, sîrbi și bulgari, asemenea și la ruși, nu există această datină, care există numai la românii din Ardeal. Cînd zicem românii din Ardeal, înțelegem pe toți românii din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș; și la românii din Muntenia.

Acum este un lucru curios: cum această ceremonie s-a introdus numai la românii din Ardeal și Muntenia?

Calvinii, cînd au introdus cuminicătura lor la români, nu s-au îngrijit să delătore mai întîi cuminicătura cea veche; căci cuminecătura cea veche a rămas în biserică la români neschimbată. Românii, cuminecătura aceasta n-au numit-o niciodată cuminecătură, ci Paști; ba în unele locuri în Muntenia îi mai zice și «Paști de cel mic»; de unde se vede că atunci cînd s-a introdus nu s-a introdus ca cuminecătură, ci ca altceva.

Mai adăogăm la acestea și împrejurarea aceea că timpul persecuțiunilor principilor calvinești a fost prea scurt, pentru ca la un popor să se introducă și înrădăcineze așa tare o datină ca Paștile; și mai cu deosebire la românii de aici din Muntenia, cari nu au avut cituși de puțin persecuțiuni din partea calvinilor.

Deci această datină la românii de peste munți, după probabilitatea ce ne-o dă Petru Maior, putem zice că este urmă din cuminecătura calvinească; dar pentru Muntenia este o enigmă, nici o rază de lumină nu ne-o poate explica.⁴⁵

NOTE

1. Com. de dl. T. Frîncu.

2. Com. de dl. Dometiu Dogariu.

3. Din mss. d-lui Pop-Reteganul.

4. Simeon Zehan, *Trăsături din viața poporului român din Valea Jiului*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVI, Brașov, 1893, nr. 143, p. 2; com. de S. Sa I. Muntean, preot în Sighișoara: «Paștile la noi se dau fără de vin, numai pine pregătită anume, și se împarte pentru fiecare persoană o bucată, ca d. e. anafora.»

5. *Albina*, an. II, București, 1899, p. 930-933.

IX. STRIGOAICELE

Strigoi, numiți în Banat și strigoni, și strigele, strigoaiele sau strigoaicele, numite în Banat și strigoane, sînt, după credința și spusa românilor de pretutindeni, de două feluri, și anume: unii mitici, iar alții reali. Cei mitici sînt un fel de spirite necurate și rele, cari numai rar cînd se arată oamenilor în chip omenesc; cei reali însă au chip omenesc, ca toți oamenii, și petrec împreună cu aceștia pînă la moarte, iar după ce mor se prefac și ei în strigoi și strigoaice adevărate, adică în spirite rele, dacă, cînd se înmormîntează, nu

se împlintă în mormîntul lor un par, care să ajungă pînă în corp și să le străpungă inima.

Strigoi și strigoaicele în chip omenesc se pot cunoaște dintre ceilalți oameni pe aceea că au coadă, adică vîrf spinării lor e prelungit în formă de coadă.¹

Strigoaicele cu chip omenesc se destinează încă înainte de naștere, ca să fie strigoaice.

„Sînt însă și astfel de strigoaice, pre care moașa le rădică la acest rang de loc după naștere, rostind simplaminte cuvintele:

«Tu să fii strigoaică de lapte, tu de furcă, tu de sapă, de mătură, de secere», și așa mai departe.

Și pre care a făcut-o moașa strigoaică, strigoaică rămîne în veci pururea.

Cele mai primejdioase însă dintre strigoaice sînt cele furătoare de lapte.²

Atît strigoi-spirite cît și strigoi-oameni, mai ales însă strigoaicele, fac omenimii foarte multe neplăceri, neajunsuri și daune. Ba, nu o dată și nu unul trebuie să-și răpuie chiar și viața din cauza lor.

Dar nici o faptă fără răsplată!

Fac strigoaicele multe neplăceri și daune oamenilor, dar și aceștia încă le vin uneori de hac, cînd pun mîna pe dinsele.

Iar aceasta se poate întîmpla mai ales în ziua și a doua zi de Paști.

Așa, dacă luăm în ziua de Paști lingura cu care s-a mestecat oala cu roșelele ouălor și o punem după curea (șerpar) și apoi, cînd se scoate ciurda la pascătoare, ne suim într-un pom înalt, atunci vedem pre toate strigoaiele cum merg nevăzute cu ciurda spre a lua laptele de la vaci. Cea mai mare strigoaie e călare pe taurul satului. Ele, cum se apropie, te simt. Deci se grăbesc la tine și amenințînd-te ca nu cumva să spui cuiva cele văzute, te imbie să te dai din pom jos. Dar tu să nu te dai înduplecat, că apoi poți pune mîna pe ele și faci cu dinsele ce vrei.³

Mai departe, dacă prinzi un șarpe înainte de Paști, dacă-i tai capul cu un ban de argint, și apoi îi bagi trei fire de ai în gură și astfel îl ții în ziua de Paști în sin la biserică, atunci încă vezi strigoaiele.⁴

În fine, care petrece luna Paștilor stînd pe un pod, acela asemenea vede toate strigoaiele ce trec pe acolo.

Și precum se pot vedea strigoaiele sau strigoaicele-spirite în ziua de Paști, tot așa se pot cunoaște în ziua aceasta și strigoaicele-femei, precum și toate vrăjitoarele, cari nu-s cu mult mai bune decît strigoaicele adevărate, ba uneori chiar și mai rele.

Așa, oamenii cari mînîncă brînză în Săptămîna albă, strîng brînză de pe dinți într-o hîrtiuță în luna întîia din Postul mare și o păstrează pînă în duminica Paștilor. În duminica Paștilor, luînd și ducîndu-se cu hîrtiuța la Înviere, pot cunoaște toate strigoaicele și vrăjitoarele și cunoscîndu-le și le însemnează bine, ca peste an să se poată feri de dinsele, căci numai în ziua de Paști le poate cunoaște, mai pe urmă însă nu.⁵

Vrăjitoarele cari, după cum am spus, se pot cunoaște numai în duminica Paștilor, sînt foarte palide la față și au ochii foarte roșii; se cîntă foarte tare de durere de picioare și le cuprinde neconținut fiori și o frică grozavă, mai ales cînd aud clopotele și îmușcînd la Înviere.⁶

NOTE

1. Cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Strigoaicele sînt niște femei cu coadă, cari umblă numai la miezul nopții prin sat și iau laptele de la oi și de la vite.”
2. V. P. Sala, *Datine populare*, publ. în *Gazeta poporului*, an. II, Timișoara, nr. 1, 1887, p. 5.
3. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8: „Cine pune astăzi (în ziua de Paști) în briu lingura, ce a stat în oala cu colorii, în care s-au fiert ouăle de Paști, și se suie apoi pe un arbore la cea mai de aproape minare la cîmp a vitelor, cunoaște toate strigoaicele, dintre cari cea mai bătrînă și mai rea merge călare pe taurul satului. Rugîndu-se și amenințînd vin ele apoi și voiesc a sili pe acel om, ca să nu le descopere.”
4. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
5. Dat. și cred. din Băișești, com. de Vas. Lucan; Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882*, mărțisor 28.
6. Cred. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu.

X. MASA

Cei mai mulți români din Bucovina, cari se întorc cu pasca de la sfințit, ajungînd acasă, nu intră de-a dreptul înăuntrul acesteia, ci se duc mai întîi în grajdul, poiata sau ocolul, în care se află vitele, și pun cîte de trei ori legătura cu pască pe capul fiecărei vite, dacă-s puține, iar dacă-s mai multe, apoi numai pe capul unora dintre dînsle.¹

Ieșind din grajd sau ocol, se duc unde se află cîinii legați, le dau tuturora cîte o bucată de nafură de mîncat, în credința că nu turbă, și după aceasta îi slobod din lanț.²

Și abia după ce au făcut aceasta intră în casă și, puind fiecăruia legătura sau blidul cu pasca pe cap, zic: Hristos a înviat. Iară cei de față răspund: Adevărat că a înviat.³

Apoi, mulțumind lui Dumnezeu din adîncul inimii lor pentru c-au ajuns sfințele Paști cu bine și sănătate, se pun cu toții la masă, gustă mai întîi cîte o bucată de nafură și pască sfințită, precum și cîte o fălioară din obiectele celea ce s-au sfințit împreună cu pasca, apoi încep a mîncă și din celelalte bucate cîte se află pe masă.

Pentru cei ce sînt departe prin munți pe la vite și prin urmare nu pot lăsa vitele singure ca să meargă în ziua de Paști la Înviere și după aceasta acasă ca să stea cu ceilalți membri ai familiei la masă, se aduce și li se trimite nafură sfințită simbătă seara sau chiar și mai înainte, anume ca în ziua de Paști să mînce mai întîi nafură și apoi pască, precum și alte bucate de fruct, cari li se trimet asemenea simbătă seara.⁴

În unele părți din Bucovina, precum bunăoară în Boian, cînd se întorc cei ce au fost la biserică acasă, se așterne un lăicer de la ușă pînă la masă, și cel ce vine cu pasca merge pe așternut pînă la masă, pune pe aceasta paștile, taie dintr-una, și anume din cea cu cruce, mai multe bucăți, cîte socoate că se vor mîncă, și apoi pune cuțitul jos și îl calcă. După aceasta vin și ceilalți căsași și îl calcă și aceștia cu toții pe rînd.

Sfîrșindu-se ceremonia aceasta, capul familiei împărțește fiecăruia din boboita de prescură și din pasca sfințită cîte o bucată, pre care o mîncă cu toții ca anafură. Apoi se pun cu toții la masă și încep a mîncă și din celelalte bucate, cari se mai află pe aceasta, și anume după ce au gustat mai înainte din toate cele sfințite cîte-o bucată.⁵

În Moldova, după ce ies de la Înviere și vin după sfințirea paștei de la biserică acasă, dau Hristos a înviat, și apoi cei tineri sărută mîna la tată, la mamă, la socri, precum și la cei mai bătrîni. Pe urmă femeia sărută mîna bărbatului, care este stîlpul casei, iară el o sărută pe amîndoi obraji.

Și asta din cauză că, amăsurat datinei apucate din moși-strămoși, în timpul celor trei zile ale Paștilor, acela căruia i se sărută mîna să sărute pre celălalt pe amîndoi obraji. Și apoi, fiind masa curat și frumos pregătită, se așază cu toții împrejurul ei, gustă mai întîi pască sfințită și ou sfințit și apoi mîncă și din celelalte bucate, beau și se veselesc.⁶

În Transilvania, precum bunăoară în Reteag, e asemenea datină ca, după ieșirea de la biserică, să mînce mai întîi pască slujită și slănină slujită, care se slujesc în biserică⁷, cu acea deosebire numai că sub pasca românilor din unele părți ale Transilvaniei, după cum am avut ocaziune a ne încredința cînd ne-a fost vorba despre *Darea Paștilor*, se înțelege cu totul altă coptură decît cea a românilor din Bucovina și Moldova.

Mai departe, tot în Transilvania, e datină ca tatăl familiei, după ce s-a gustat din pasca și slănină slujită, să ia un ou slujit, să-l spargă, să-l taie în atîtea bucățele, cîți căseni are, și apoi să dea fiecăruia cîte o bucată din el.

Această împărțire de ou însemnează că, rătăcindu-se cineva peste an pe căi necunoscute sau în alt loc undeva, și neputînd nimeri calea, dacă numai se gîndește la aceia cu cari au mîncat ou în ziua de Paști, îndată i se deschid ochii și nimerește calea.⁸

În Bucovina și Moldova se mîncă ouă curățite și astfel sfințite, mai mult pentru ca să fie cu toții în decursul întregului an sănătoși ca oul.⁹

Iar după ce mîncă ouă e bine, după credința celor mai mulți români, atît din Bucovina cît și din Moldova și Transilvania, să mînce, înainte de alte bucate, pește proaspăt, ca toată vara să fie vioi ca zvrîluga.¹⁰

Asemenea se crede și se zice că în decursul mesei din ziua de Paști nu e bine ca omul să bage mîna în solnița cu sare, că atunci i se vor năduși, asuda, mîinile peste tot anul.¹¹

Românii din unele părți ale Transilvaniei, precum bunăoară cei din Ohaba-Mitnic, „cred că dacă stringi toate oasele de la o găină tăiată în ziua de Paști, și le arunci peste casă zicînd: «Uliule! iacă-ți partea ta!», apoi uliul nu se mai atinge, în anul acela, de găinile și puii acelei case.”¹²

În fine, mai e de amintit încă și aceea, că în ziua de Paști cei mai mulți români au datină în decursul mesei, nu numai să mînce și să bea cu un fel de lăcomie, după un post așa de îndelungat și greu, cum e Postul mare, care ține șapte săptămîni neîntrerupt și în decursul căruia n-au mîncat defel de fruct, ci totodată caută să fie cît se poate de veseli, căci zic ei, și cu toată dreptatea, că numai o dată pe an e Paștile.¹³

După ce au mîncat acuma și s-au săturat, sau ceva și mai înainte de aceasta, fiecare gospodar ia un ou roșu și ciocnește cu soția sa, apoi cu copiii

și pe urmă cu toți ceilalți pe rând, zicînd fiecăruia: Hristos a înviat! iară ceilalți răspunzînd: Adevărat c-a înviat!¹⁴

Și asta se face, parte de bucurie, pentru că au ajuns Paștile sănătoși¹⁵, parte pentru că, după credința generală, toți cei ce ciocnesc unul cu altul ouă roșii în ziua de Paști se întîlnesc pe cealaltă lume.¹⁶

De ciocnit ciocnește fiecare, de mîncat însă rar unde și rar cine mîncă ouă roșii în ziua de Paști, și mai ales în Moldova și Banat, crezîndu-se că celui ce mîncă i se fac peste tot anul buboale pe corp.¹⁷

„Și cine va minca ouă roșii, să le mînce nesărate, căci altfel i se vor înroși minile, și mai înainte de a începe a minca cel dintîi ou roșu, e bine să se frece cu el pe obraz, pentru ca să fie rumeni peste tot anul, apoi le ciocnesc.”¹⁸

Sfîrșind de mîncat și de băut, se scoală cu toții de la masă, își fac cruce, mulțumesc încă o dată din adîncul inimii lor lui Dumnezeu, pentru că i-a învrednicit a ajunge sfînta Înviere, și apoi se duce fiecare în treaba sa. Așa, feciorii și fetele, băietanii și copilandrele, toți gătiți în hainele cele mai nouă, mai scumpe și mai frumoase ce le au, se duc la biserică, ca acolo să petreacă restul zilei, ciocnind și trăgînd clopotele; băieții și copilele se duc pe la vecini și neamuri, parte ca să capete Moși și parte ca să ciocnească și ei, iar gospodarul și gospodina rămîn acasă, căci cei căsătoriți au datină ca în ziua de Paști să nu se depărteze după Înviere și pînă la vecernie nicăieri de acasă.

Și pe cînd gospodarul iese din casă ca să mai vadă cum și ce mai este pe afară, pe atunci gospodina se dă și strînge toate obiectele cele sfînte, punîndu-le într-un loc anumit și păstrîndu-le acolo cu cea mai mare grijă, ca la timp de nevoie să le aibă din demînă, căci toate obiectele acestea, după cum am arătat deja în cap.VII, au o însemnătate deosebită, mai cu seamă pentru felurite leacuri.¹⁹

Cu toate însă că gospodarul și gospodina rămîn acasă și cu toate că, afară de cele arătate, nu mai au alta nimic de făcut, căci în ziua de Paști nici măcar foc nu este iertat a face²⁰, totuși în această zi mare nimeni nu se culcă să doarmă²¹, afară de oamenii ce mai bătrîni.²²

Cine doarme în ziua de Paști, acela nu numai că va fi tot anul somnoros și leneș, nu numai că-i va ploua ploaia pologul (finul), ci vine totodată și Iuda de-i fură paștile.²³

Afară de aceasta, se mai crede că dacă plouă în ziua de Paști, tot timpul pînă la Rusalii va fi ploios²⁴, iară dacă bate grindina atunci va fi mînos.²⁵

În fine, se mai zice că în ziua de Paști nu e bine să plătească omul datorii, dar nici să dea ceva împrumut, căci atunci tot anul va da, iar de luat sau căpătat nicicînd nu va lua sau căpăta.²⁶

Ba chiar și ceea ce s-a împrumutat mai înainte nu e bine ca peste Paști să rămîie prin sat, ci toate lucrurile să fie acasă.²⁷

NOTE

1. Dat. rom. din Dănila, com. de Vas. Nahaiciuc.

2. Dat. și cred. rom. din Crasna, com. de Onufr. German: „Dimineața, după ce a sfîntit preotul pasca, se duc cu toții pe acasă. Înainte însă de ce intră în casă cu blidul, dau o bucătică de nafură și la cine, zicînd că nu turbă, și apoi îi dau drumul din lanț.”

3. Dat. rom. din Dănila, com. de Vas. Nahaiciuc; a celor din Crasna, com. de Onufr. German; a celor din Băișești, com. de Vas. Lucan: „Pasca sfîntită se mîncă ca nafură.”; a celor din Sint-Ilie, com. de L. Flociuc: „După aceea, adică după sfîntire, se întorc acasă și toată familia se pune la masă și ospătează.”

4. Dat. rom. din munții Bucovinei, com. de Ilie Flocea.

5. Com. de dl. Vas. Turturean.

6. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 78; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 155.

7. Din. mss. d-lui I. Pop-Reteganul.

8. *Idem*, com. Vama.

9. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 78 și 79; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 155.

10. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79; com. de dl. Dometiu Dogariu: „În multe părți din Transilvania se susține că în ziua de Paști e bine să aibă la prînz și pește proaspăt, în credința că au să fie iuți ca peștii peste tot anul.”

11. Com. de dl. Ios. Olariu; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 80: „În ziua de Paști cine va pune mîna pe sare, toată vara i se va înăduși minele (va asuda).”

12. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 80.

13. Dat. rom. din Sint-Ilie, com. de Lazăr Flociuc: „După ce a sfîntit preotul pasca, merg oamenii pe acasă, și cum ajung și intră în casă zic: Hristos a înviat! Iar cei din casă răspund: Adevărat c-a înviat! După aceea se pun cu toții la masă și ospătează, cînstesc și se veselesc, pentru că numai o dată pe an e Paștile”; a celor din Pojorita, com. de Ilie Flocea.

14. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Stupca, com. de N. Jauca.

15. Cred. rom. din Banat, com. de dl. Ios. Olariu: „În ziua de Paști ciocnesc românii noștri ouă roșii de bucurie c-au ajuns Paștile sănătoși.”

16. Com. de dl. Vas. Turturean și Nech. Jauca.

17. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 78-79: „Înainte de-a minca din bucate (după ce s-au sărutat și hiritisit), e bine ca mai întîi să mînce ouă albe, căci cel ce va minca întîi ouă roșii va face buboale”; com. de dl. Aur. Iana: „Se ciocnește cu ouă, iar în ziua primă nu-i bine să mînce, căci i se fac omului buboale pe corp.”

18. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79.

19. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată.

20. Dat. rom. din Bucovina și Moldova. Vezi El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 155.

21. Pretutindeni în Bucovina, Moldova, Transilvania și Banat.

22. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 155.

23. Cred. rom. din Breaza, com. de Nic. Prelici: „În ziua de Paști nu doarme nimeni, căci dacă ar dormi tot anul ar fi leneș”; a celor din Maidan, în Banat, com. de dl. Ios. Olariu: „Cine doarme în ziua de Paști se zice că tot anul va fi lenos-trîndav”; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În ziua de Paști nu e bine să dormi, că vine Iuda și-ți fură paștile și ești somnoros peste tot anul.”

24. Cred. rom. din Banat, c. Maidan, com. de dl. Ios. Olariu: „De va ploua în ziua de Paști, se zice că tot timpul va fi ploios pînă la Rusalii.”

25. Cred. rom. din Putna, com. de Nic. Goraș.

26. Com. de dl. Ios. Olariu.

27. Cred. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.

Cînd vin sărbătorile cele mari, precum: Crăciunul, Paștile și Rusaliile, dar mai cu seamă cînd vin Paștile, „fiecare fată de țaran se îngrijește ca să-și gătească vreo cămașă sau alt vestmînt lucrat după o formă (model) mai nouă, precum n-are nime în sat.

Cămașa trebuie cu deosebire să o coasă cu mare băgare de seamă, ca să rămînă cît se poate de curată, căci după ce o gătește nu o spală cîte trei săptămîni, ca să rămînă tot nouă, căci „spălîndu-se odată cămașa încetează de a mai fi nouă¹. Dar pentru aceasta numai în sărbători și duminica o îmbracă.

Gătînd-o de cusut, o împătorește frumos și o pune într-o ladă sau în alt loc undeva, ca să nu se tăvălească.

Sosînd Paștile, fata care și-a cusut o astfel de cămașă ia în presara acestei mari sărbători o cofă sau un canceu, după cum spun românii din unele părți ale Transilvaniei, și trei fire de busuioc, iese cu obiectele acestea afară, merge la riul ce curge prin apropiere, umple cofa cu apă, o pune pe cap, și apoi se întoarce spre casă, rostind următoarele cuvinte:

Una stea, bostea,
Două stea, bostea,
Trei stea, bostea,
Patru stea, bostea,
5 Cinci stea, bostea,
Șase stea, bostea,
Șapte stea, bostea,
Opt stea, bostea,
Nouă stea, bostea,
10 O stea, țeluța mea!
Eu oi dormi,
Tu nu-i dormi.
Eu m-oi culca,
Tu nu te-i culca!
15 Eu m-oi odihni,
Tu nu ti-i odihni!
Și deseară,
Cît e vară,
Să te duci mereu
20 Spre norocul meu,
Și în sărbători
Pînă-n cîntători;
La împărați cu împărătese,
La crai cu craieșe,
25 La maiori cu maioreșe,
La preoți cu preotese
Și la generari,
Cari ar fi mai mari,

La toți căpitani
30 Și la toți hatmanii.
De la împărăție
Pîn' la birăie,
De la vlădicie
Pînă la popie
35 Perindează-i toți,
Fă tu tot ce poți.
Și-apoi ie-le lor
Dragostele lor,
Toată vilfa lor,
40 Omenia lor,
Toată cinstea lor
Și frumusețea lor.
Te du la vaci cu viței
Și la oițe cu miei,
45 La capre cu iezi,
Colo prin livezi,
La toate dughenele,
La toate șetrele,
La toate fluierile,
50 La toate bănzile.
Și apoi ie-le lor
Din dragostea lor,
Din cinstea lor,
Din vilfa lor.
55 Toate mi le adună
Cînd e vreme bună

Și le pune de cu seară
Cît e vară,
Pînă-n zori
60 Și cîntători,
În canceul ăst cu flori.

Cum din apa-i m-oi spăla,
Toți feciorii m-or juca.
Fir de busuioc,
65 Eu oi intra în joc,
Tu să-mi dai noroc!

Ajungînd la ușa casei, bea de trei ori apă din cofă sau canceu și apoi încheie zicînd:

Cum nu poate popa face agheasmă
Făr'de busuioc,
Așa să nu poată începe feciorii
Făr'de mine nici un joc!

A doua zi de dimineată, adevă în ziua de Paști, pe cînd cîntă cocoșii a treia oară, iese din casă afară și, ducîndu-se în partea de cîtră răsărit, șoptește următoarele:

Sinecai,
Minecai,
Dimineata mă sculai
Înainte cîntătorilor,
5 Înainte zorilor,
Înainte bouarilor,
Înainte clopotelor,
Înainte toacelor,
Înainte fetelor,
10 Înainte nevestelor,
Pe roaua nestrecurată,
Pe cărare neumblată,
La riul Iordan am alergat,
Apă de dragoste mi-am luat.
15 La riul de rîu,
Cu stropii de mir,
Cu unda de vin,
Cu bicășei de tîmle,
Cu țarmurii de hîrtie,
20 Apă de dragoste mi-am luat,
Înapoi m-am înturnat:
Voioasă,
Sănătoasă,
De toți jucată,
25 De toți lăudată.
Cînd am fost la miez de cale,
De cărare,
Înainte mi-au ieșit,
Pe loc m-au oprit:
30 Nouăzeci și nouă merișoare,
Nouăzeci și nouă frunzișoare,
Nouăzeci și nouă rondunele,

Nouăzeci și nouă păsărele.
Mindru cînta,
35 Mindru salta,
Mindru ciripea
Dragostea mea,
Dragostele mele,
Blindețele mele,
40 Jocurile mele,
Iar cînd m-am uitat înapoi
M-am văzut rău îmbotită
Și rău girbovită,
De picioare-mpiedecată,
45 De gură legată,
De nas cîrnită,
De urechi asurzită,
De ochi înholbată,
De păr înodată,
50 Butuc făcută,
Jos căzută...
Începui a mă cînta
Cu glas mare pînă-n ceri,
Cu lacrimi pînă-n pămînt:
55 Cine m-auzi
Doar mi-a folosi!
Nimeni nu m-aude,
Toate parcă-s surde.
Numai Maica Domnului,
60 Sus din poarta cerului,
De cît loc m-a auzit,
Înainte mi-a ieșit,
Haine albe-ntinsu-mi-o
Și calea cuprinsu-mi-o:

- 65 – O, copila mea frumoasă,
Tu Săftică dragăstoasă!
Nu te cînta,
Nu te vîieta,
Că curînd înapoi m-oi înturna,
70 Un canceu cu flori în mină oi lua
Și mîndru te-oi descînta,
Mîndru te-oi înturna,
În dragoste te-oi băga!
Cuc viu în cap
75 Scrie-ți-oi
Și pune-ți-oi
Pe umerele
Două luceferele,
Scrie-ți-oi
80 Și pune-ți-oi
În haine stele
Mărunțele,
Scrie-ți-oi

- Și pune-ți-oi,
85 În cosița Ilenei
Cosinzenei
Sui-te-oi...
Pe ulița satului te-oi lua,
Calul s-a sumuța,
90 Cucu viu din cap va cînta,
Pe toți feciorii va deștepta,
Pe garduri s-or aburca,
Pe cotețe s-or înălța,
Toți la tine s-or uita,
95 Toți or întreba:
Ce doamnă? ce crăiasă?
Nu-i doamnă, nici crăiasă,
Că-i Săftica cea frumoasă.
Aid, feciori, să o luăm,
100 Aideți toți să o jucăm,
Înainte danțului
Și înaintea jocului!

După aceasta își face de cîteva ori cruce și începe a recita următoarele:
– Cum e mai ales grîul de sămînță din toate buruienile, așa să fiu eu mai aleasă și mai frumoasă decît toate fetele!

– Cum e mai ales pînul decît toate paserile, așa să fiu eu mai aleasă și mai frumoasă decît toate fetele!

– Cum nu poate popa face agheasmă fără de busuioc, așa să nu poată începe feciorii fără de mine nici un joc!

Apoi își face din nou cruce, se închină spre răsărit, și merge iarăși la riul la care a fost de cu seară, ia cu mîna dreaptă apă și-o aruncă peste cap, recitînd următorul farmec:

- Mă uitai pe riul în sus,
Nu văzui nimic;
Mă uitai pe riul în jos,
Nu văzui nimic;
5 Văzui trei sori,
Trei surori
A sintului soare.
De cît loc m-au văzut
De cît loc m-au auzit,
10 La mine au alergat,
În sfîntă haină m-a îmbrăcat,
În scaun de aur m-a înălțat.
În cosiță fir de-argint pus-mi-a,
În dreapta bucin de aur pus-mi-a,
15 În mîna stîngă trîmbiță
Și m-am luat pe uliță,
Cu trîmbița trîmbițînd,

- Cu bucinul bucinînd.
Toate doamnele,
20 Toate crăiesele
Copiii în scaldă și-au lăsat
Și la mine a alergat
Și din gur-au cuvîntat:
– Ce doamnă, ce crăiasă?
25 – Nu-i doamnă, nu-i crăiasă,
Ci-i Săftica cea frumoasă!
La casa jocului am stat,
Din trîmbiță am trîmbițat,
Din bucin am bucinat,
30 Toți feciorii m-au luat,
Toți m-au jucat,
Tot în fruntea jocului,
Tot în fruntea danțului!²

După acestea, umplîndu-și cofa cu apă proaspătă, neîncepută, se întoarce acasă ca să n-o vadă nimeni, precum a făcut și cînd a mers la riul.

Ajunghind acasă, ia o strachină mare nouă, toarnă apă într-însa, ia apoi cele trei fire de busuioc, cu cari a fost de cu seară la riul, le pune și pre acelea în strachina cu apă dimpreună cu un ou roș și cu vro cîteva monede de argint sau de aur și apoi începe a se spăla pe obraz, învîrtînd în același timp oul în umerii obrazului, anume ca să fie sănătoasă și roșie la față cu oul; plăcută, iubită și atrăgătoare ca busuiocul; curată ca argintul sau aurul; să aibă bani mulți peste an; să fie jucată în duminicile și sărbătorile ce urmează, și să se poată în curînd mărita.³

După ce s-a spălat și închinat și după ce a spus rugăciunile, se schimbă în cămașa cea nouă, care a cusut-o înainte de Paști, se îmbracă apoi și în celelalte haine, cari le are mai nouă, mai bune și mai prețioase.

Înainte însă de a se schimba în cămașa cea nouă, petrece prin ea un cărbune aprins, zicînd:

– Precum este cărbunele acesta aprins și viu, tot așa să fiu și eu sprintenă, și precum pică cărbunele de iute și nu se oprește în haină (cămașă), tot așa să fiu și eu văzută și băgată în seamă de toți!⁴

O seamă de fete însă, în loc de cărbune aprins, petrec prin cămașă lumina de la Înviere, asemenea aprinsă, zicînd:

Cum a fost ziua-nvierii	Așa să vină și să tragă
De văzută,	Și la mine
Luminată,	10 Orișicine,
Prețuită	Să fiu văzută,
5 Și iubită,	Prețuită
Cum au tras oamenii-atunci	Și iubită
La biserică,	Și eu în toată vremea! ⁵

Fata ce face aceasta e sigură că în sărbătorile ce urmează de bună seamă va fi iubită și stimată de toți, va fi bine văzută și jucată de feciori și că în scurt timp se va putea chiar și mărita.

Însă ea nu se mulțumește numai cu atîta, ci stînd după Înviere la masă, dimpreună cu ceilalți căseni, cînd se scoală de la masă și dă să iasă din casă afară, își face cruce și zice:

Sînt în paus!	Cu vorbe bune,
Înainte mea vă duceți,	Cu cuvinte bune.
La toți feciorii umblați.	Nici unul să nu poată pași
Pe umărul drept îi călcați,	10 Pîn'la mine n-a veni.
5 La inima lor vă băgați,	De mîna dreaptă m-or lua,
Pe toți îi înturnați	În fruntea jocului m-or juca.

După ce a ieșit din casă afară și a pășit trei pași de la pragul casei, își desprinde puțin catrința și apoi, prinzînd-o iarăși și uitîndu-se la soare, zice:

Sfînte soare,	5 Ci cercul tău
Sfînt domn mare!	În capul meu,
Eu nu rădic vînt	Razele tale
De la pămînt,	În genele mele.

Sfinte soare,
10 Sfint domn mare!
Ai 44 de răzișoare,
Patru mi le dă mie
Și patru ține-le ție,
Două să mi le pun

15 În sprâncenele mele
Și două în umerii obrazului,
La toți feciorii să le par
Cireș de munte înflorit
Cu mărgăritar îngrădit!⁶

Rostind și aceste cuvinte, se duce apoi la adunarea sau petrecerea unde se află feciorii și celelalte fete de seama ei.

E de însemnat aicea încă și aceea, că fiecare fată mare, nu numai în ziua de Paști, ci și mai pe urmă, pregătindu-și hainele pentru joc, are datină, după ce le-a scos din locul unde au fost păstrate, să le acațe pe ușă, pentru că, precum este ușa umblătoare și fiecare care vrea să intre în chilie (casă) trebuie să o atingă, tot așa să fie și fata văzută, căutată de feciori, netrecînd-o nimeni cu vederea.⁷

Iar înainte de ce pleacă la joc cele mai multe fete au datină de a-și freca minile și toate hainele cu busuioc, parte ca să fie plăcute și să fie întocmai ca busuiocul de căutate de toți feciorii și parte ca să miroase.⁸

O seamă de fete însă își fac în ziua de Paști de dragoste nu numai după cum s-a arătat pînă aici, ci totodată și prin legături de flori, numite flori de dragoste și culese din patru dealuri, ori patru cimpuri, cari caută față în față.

Afară de aceasta, își mai fac încă și pe parte sau pe ursită, și anume nu numai ele singure, ci și prin fermecătoare sau vrăjitoare, și în același timp își dezleagă drumul spre căsătorie cu tort tors de o fetiță de șapte ani.⁹

Pe lingă cele înșirate pînă aici, o seamă de fete mai îndătimează, cînd merg în ziua de Paști la biserică, de a-și pune un ou roșu în sin, ca să fie totdeauna roșii.¹⁰

Iar peste zi, tot în ziua de Paști, lipesc găoci de ouă roși la ușile caselor lor, anume ca să le vie mai degrabă pețitori.¹¹

Mai departe se pune în ziua de Paști o glie cu iarbă verde lingă pragul ușii, ca toți casnicii să calce pe iarbă verde, anume ca să fie sănătoși, plăcuți și frumoși ca iarbă verde.¹²

În Transilvania, com. Orlat, se pune în ziua de Paști fierul plugului sub pragul ușii, unde stă trei zile; iar meșterii pun foarfecele și calcă pe ele spre a avea spor la lucru.¹³

În Bucovina, se pune în ziua de Paști o glie verde după ușă, unde rămîne trei zile după olaltă, iar a treia zi se ia de acolo, se usucă și pe urmă se afumă cu dînsa cei ce sînt bolnavi de junghiuri.¹⁴

În fine, tot în Bucovina, e datină în unele părți, ca toți oamenii dintr-o casă să puie cite un pahar cu apă și pe pahar o bucățică de pine, și cînd se întorc de la Învierie fiecare caută la paharul său, și care pahar a secat, acela om, cred ei, că are să moară peste an, însă al căruia nu scade, acela om, cred ei, că va trăi peste an.¹⁵

NOTE

1. I. B. Muntenescu, *Țărâncele române din sărbătorile mari*. Datine pop. din Transilvania, publ. în *Familia*, an. XI, Budapesta, 1875, p. 63.

2. *Ibid.* p. 63-66.

3. Dat. fetelor din Bucovina, com. de dl. Orest Dlujanschi: „Fetele, în ziua de Paști, dimineața, se spală cu un ou roșu și cu bani, în credință că vor fi sănătoase ca oul, vor avea bani mulți peste an și că în sărbătorile de după Paști se vor mărita. După ce s-au spălat, învîrtesc oul în obraz”; a celor din Drăgoiești, com. de dl. G. Forgaci: „Fetele pun un ou roșu și o monedă de argint într-un vas cu apă, din care se spală atît ele cît și ceilalți căsăni, crezînd că vor fi anul acela roși și sănătoși ca oul, și vor avea mulți bani”; a celor din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean: „În ziua de Paști, dimineața, fiecare se spală cu apă proaspătă dintr-o strachină, în care se pune un ou roș și se aruncă un ban de argint sau de aur, dacă este. Unii, și mai ales fetele, pun în apă și busuioc. Cu acestea se spală, ca să fie peste an sănătoși și rumeni ca oul, curați ca argintul sau aurul, și plăcuți ca busuiocul.”

4. Aur. Iana, *Din credințele poporului român*, publ. în *Luminătorul*, an. X, Timișoara, 1889, nr. 25; com. de dl. Ios. Olariu: „Pentru ziua de Paști se grijesc românele noastre ca toți membrii familiari să se îmbrace cu cămăși nouă, prin cari cămăși se petrece un cărbune de foc aprins bine.”

5. Dat. rom. din Maidan, com. de dl. Aur. Iana și Ios. Olariu: „Pentru fete mari și feciori juni se păstrează lumina de duminică dimineața, adevă cînd s-a ocolit biserica cu Învieria Domnului, și apoi acea lumină aprinsă se petrece prin cămeșă nouă”; Sim. Manguica, *Calend. pe an 1882*, mărțișor 28: „Luminarea aprinsă la cele trei prîghii (denii) și la Învieria Domnului, petrecută prin cămeșă nouă, îmbrăcată la Paști, dă sănătate și este bună de dragoste.”

6. I. B. Muntenescu, *op. cit.*, p. 66.

7. Aur. Iana, *Din credințele pop. rom.*, publ. în *Luminătorul*, an. X, nr. 25.

8. *Idem*, de eadem.

9. Sim. Manguica, *Calend. pe an 1882*, mărțișor 28.

10. Avram Igna, *Credințe pop. din com. Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, p. 56: „La Paști, cine merge la biserică să-și pună un ou roș în sin ca să fie totdeauna roș.”

11. Dat. fetelor din Putna, com. de Nic. Goraș; Sim. Manguica, *Calend. pe an 1882*, mărțișor 28: „În ziua Paștilor, ghioacele de ouă roșii se lipește de uscișorii ușii.”

12. Com. de dl. Ios. Olariu și Aur. Iana: „Se mai aduce, în ziua de Paști, în fiecare casă și cite o glie de pămînt cu iarbă verde pentru sănătate”; Sim. Manguica *Calend. pe an 1882*, mărțișor 28: „Glia verde se pune la Paști pe pragul ușii, ori după ușă, și pruncii se întorc în giurul ei.”

13. Romul Simu, *Monografia satului Orlat*, publ. în *Foaia poporului*, an. III, Sibiu, 1895, nr. 32, p. 128.

14. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu.

15. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna.

XII. MOȘII DE PAȘTI

În unele părți din Banat este datină de a se da în ziua de Paști ca Moși de sufletul celor repauzați: colaci (simbecioare) cu miel, cu ouă roșii, precum și alte bucate ce se află atunci în casă. Pe alocurea însă se dă caș sau olcuțe pline de apă.¹

Moșii aceștia sau se trimit prin vecini², sau cei cărora li se dau umblă singuri pe la case de-i primesc.

În cazul din urmă, femeile se îngrijesc ca să le vină mai întâi un copil cu părinți în casă, și acelaia îi dau apoi ouă roșii și colaci.³

În alte părți, tot din Banat, precum bunăoară în comuna Secaș de lângă Oravița, este datină ca în ziua de Paști să se ducă și să se împărțească ca Moși pe la vecini, rudeni și oameni săraci câte două ori patru ouă roșii și câte un colac. Iar joi după Paști se duc și se împărțesc colaci, lângă cari se pune pasulă (fasole) și nectar, adică miere de prună.⁴

În Transilvania, și anume pe la Rodna, cum se zărește de ziuă, prind a umbla băieții cu ouă roșii pe la neamuri și vecini, și când intră în casă zic: „Hristos a înviat!”

Iar gazda casei, răspunzându-le: „Adevărat c-a înviat!”, le dăruiește ouă roșii ori turtuțe de la turtari.

De aici vine apoi că cele mai multe femei de prin părțile acestea, avînd de dat ouă roșii la băieți, precum și de pregătit prînzul pentru cei duși la biserică, nu merg la Înviere, ci rămîn pe acasă.⁵

În alte părți din Transilvania, precum bunăoară în Săcele, este obiceiul ca femeile, în noaptea Paștilor, și anume înainte de Înviere, să plîngă la morminte, crezînd că sufletele morților se depărtează în această noapte de la locul lor, venind în apropierea caselor, unde stau pribegite pînă în ziua de Rosale, cînd iarăși se aud pe la morminte plîsetele în tot decursul serviciului divin. După ieșirea din biserică însă încep să împartă la femeile tinere, măritate în decursul anului curgător, colaci și diferite vase de bucătărie, cari în timpul serviciului divin le-au ținut pe morminte.⁶

În Moldova femeile, cari n-au copii sau cari au copii morți, dau de pomană copiilor megieși cite un ouț și cite o păscuță.⁷

În Țara Românească se dau în ziua de Paști ouă roșii peste mormînt, pronunțînd numele celor pentru cari se dă acel ou.

Tot în Țara Românească există credința că toți morții cei păcătoși, din ziua Învierii, adică de la Paști, se scot din iad la odihnă pînă la Rusalii. În aceste zile deci fetele cară apă pe la vecini de pomană în contul morților.⁸

În Bucovina, și anume pe la orașe, este datină de a se da ca Moși, și mai ales băieților, asemenea ouă roșii,⁹ iară la țară, pe lângă ouă roșii, li se mai dă încă și cite o păscuță.

În unele părți însă, tot din Bucovina, o seamă de femei, luînd cu sine pască, lumini și ulcele, se duc a doua zi de Paști la țînterim și acolo le împărțesc apoi oamenilor celor săraci de pomană pentru sufletul celor repauzați.¹⁰

NOTE

1. Sim. Manguica. *Calend. pe an. 1882*, p. 138; com. de dl. Ios. Olariu: „În ziua de Paști dau de pomană morților colaci și ouă roșii”.
2. Com. de dl. Aur. Iana: „În ziua de Paști se împart ouă roșii cite cu un colac prin vecini pentru iertarea păcatelor celor morți”.
3. Com. de dl. Ios. Olariu: „Pentru ziua de Paști se grijesc femeile române ca să vină mai întâi un copil cu părinți în casă, pe care îl dăruiesc cu ouă roșii și colaci.”
4. Com. de dl. Valentin Dioniu.
5. Din mss. dlui I. Pop-Reteganul; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 9.
6. Com. de dl. Domețiu Dogariu, învățător.

7. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79; El. Sevast, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
8. Sim. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 387; *Gazeta sateanului*, an. XV, R. Sărat, p. 90: „Din cultul strămoșilor încă trebuie să fie destule rămășițe la niște sărbători atît de însemnate cum sînt cele de primăvară. Din acest cult avem Moșii de Paști, venirea sufletelor acasă de pe cea lume, cari stau din Joia mare pînă la Duminică mare”.
9. Dict. de Mărioara Corjan, oghielărită din Suceava.
10. Com. de Vas Nahaiciu.

XIII. LA TOACĂ

Paștile, după credința și spusa românilor de pretutindeni, este o sărbătoare așa de mare și de sfîntă, că nu numai a lucra, ci chiar și a face jocuri cu lăutari și a juca la auzul muzicii, după cum se joacă în celelalte sărbători mai mari de peste an, este păcat.¹ Ba nici măcar a întreprinde vreo călătorie sau a încheia vreo căsătorie nu-i iertat.²

Drept aceea, mai tot tineretul, cît se află într-o comună, și cu deosebire feciorii și fetele cele mari, băietanii și copilandrele, îmbrăcați în hainele cele mai nouă, mai prețioase și mai frumoase ce le au, și provăzuți cite c-un număr mai mare sau mai mic de ouă roșii, se duc în ziua aceasta nu mult după leturghie la biserică, ca în ograda sau curtea acesteia să petreacă restul zilei, parte ciocnind ouă roșii și parte trăgînd clopotele și tocînd.³

Scopul adunării și întîlnirii în curtea bisericii, al petrecerii și al ciocnirii de ouă roșii aici este că, după credința celor mai mulți, toți cei ce se adună în ziua de Paști la biserică și ciocnesc ouă roșii cu alții se vor întîlni și în cealaltă lume⁴, iară scopul tragerii clopotelor și tocării este, după unii, vestirea Învierii lui Is. Hr., ca toată lumea să știe și să tresalte de bucurie că Mîntuitorul nostru a înviat⁵, după alții pentru că e Săptămîna luminată, și cine moare în decursul acestei săptămîni, cînd cerul e deschis, acela să fi făcut ori și cite păcate, nu merge la întînăric, ci se duce de-a dreptul în rai⁶; și iarăși după alții, că trăgînd clopotele, vor fi scutiți de foc, grindină, trăsnet, rupere de nori și alte cumpene mari⁷. Iar fetele și nevestele le trag în credință că va crește cînepa și inul mare⁸, iar curechiul nu-l vor mîncă omizile.⁹

Deci, cum au sosit la biserică, lucrul cel dintîi ce-l fac este că unii încep a ciocni, iar alții a se sui în clopotniță, a trage clopotele și a toca, de se răsună întreaga comună. Și cînd încetează unii de tras clopotele sau de tocat, încep alții. Și tot așa durează tragerea aceasta a clopotelor trei zile de-a rîndul, adică din ziua de Paști, nu mult după ce au ieșit de la sfînta liturghie, și pînă marți seara, încetînd numai pe timpul cît durează vecernia.¹⁰

În ziua întîia, adică în ziua de Paști, petrece, după cum am spus, tot tineretul la biserică. A doua și a treia zi însă petrece mai mult numai o parte, și mai ales băieții și copilele, pe cînd cealaltă parte merge dimineața de udă unii pre alții, și anume luni udă feciorii pre fete, iară marți fetele pre feciori, iară după amiază cei mai mulți inși se duc la joc, căci în multe locuri în aceste două zile după amiază se face și joc.¹¹ E de însemnat și aceea că toți cei ce merg la biserică, unde se trag clopotele sau prin alte locuri, unde se adună tineretul

în sărbătorile Paștilor, precum bunăoară la scrînciob, înainte de a se porni de acasă, își aleg de regulă nu numai ouăle cele mai frumos împiestrite, ci totodată și cele mai tari.¹²

În Moldova, „fetele și flăcăii în ziua de Paști se suie în clopotniță și toacă toată ziua pînă în sară, ca să crească cinepa frumoasă și moale ca mătasa; iar se mai coboară în ograda bisericeii, iar se mai suie în clopotniță, și așa toată ziua vorbesc și șuguiesc în de ei. Fetele iau în sin pască și ouă roșii, se închină pentru dinsele, dar ele mai mult ca să schimbe ouăle cu flăcăii și să le deie pască; căci flăcăii își aduc de acasă numai ouă roșii.”¹³

În Transilvania, și anume în Ormenișul de pe Cîmpie, toți feciorii și toate fetele se adună după prînz înaintea bisericii: fetele frumos gătite, iar feciorii cu flori în pălărie. Toți au ouă roșii. Și unii rid, glumesc și își petrec, iar alții ciocnesc împreună: oul cel tare câștigă pe cel mai slab. Mulți câștigă pe calea aceasta o mulțime de ouă, vezi bine sparte, dar... multe.¹⁴

În alte părți, tot din Transilvania, mulțimesc pre feciorii cari le joacă cu ouă roșii. Mai fiecare fată dă cite două sau trei perechi de ouă roșii aceluia cu care a jucat. Preferință au și aici cei mai drăguți. Așa bunăoară, dacă Măriei îi place de Florea, atunci ea i-a încondeiat cît s-a putut de frumos patru ouă de găină și două de gîscă. Iar feciorul, la rîndul său, îi mulțumește într-un limbaj simplu, dar poetic. Complezența, se înțelege, că nici aici nu lipsește.¹⁵

NOTE

1. Dat. și cred. rom. din Bucovina.
2. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul: „În ziua de Paști nu-i iertat a se căsători, nici a întreprinde vreo călătorie”; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 8: „Pentru sfințenia zilei nu se poate face nuntă în această zi, nu se întreprinde vreo călătorie, ba nici un lucru vajnic”.
3. Dat. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță: „În ziua de Paști, după liturghie, se adună flăcăii și fetele la biserică ca să ciocnească ouă roșii, să tragă clopotele și să toace”; a celor din Pojorita, com. de Ilie Flocea: „După amiază se duc iarăși cu mic cu mare la biserică la clopotniță”.
4. Cred. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță: „Scopul pentru care se string în ziua de Paști la biserică e spre a ciocni ouă roșii, crezînd că cu care ciocnești în ziua de Paști te întilnești în cealaltă lume.”
5. Dat. și cred. rom. din Brăiești, com. de Vas. Lucan: „Feciorii și fetele se adună în ziua de Paști la clopotniță și trag clopotele, vestind prin aceasta Învieria lui Is. Hr.”; a celor din Iliești, com. de G. Mihuță: „Datina de a trage clopotele în ziua de Paști este uzitată și în Iliești. Iar credința, îmbinată cu această datină, este ca toată lumea să răsune de laudă și bucurie că a înviat Hr.; iară alții zic că aceasta se face spre sănătate și spre creșterea cinepei.”
6. Cred. rom. din Țișăuți, com. de T. Sologoiu: „După Învierie se trag clopotele trei zile după oaltă, anume pentru că este Săptămîna luminată, și atunci se zice că cerul este deschis, și oricine moare în acest răstimp se duce de-a dreptul în rai”; a celor din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean: „Cine are fericirea de a muri în săptămîna întîia după Paști, acela e primit în rai, fie el și cel mai mare păcătoș, căci i se iartă orișice păcate ar fi făcut. De aceea se și numește săptămîna aceasta Săptămîna luminată, pentru că în decursul ei nu merge nime la întineric”; a celor din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Oamenii cred că cine moare în Săptămîna luminată, de duminică pînă în Duminica Tomii, acela merge în rai”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi:

„Omul ce moare în ziua de Paști sau în zilele următoare e norocos, pentru că în ziua de Paști raiul este deschis, și omul merge de-a dreptul în rai.”

7. Com. de dl. Vas. Turturean.
8. Dat. și cred. rom. din Zaharești, com. de Ars. Băitan: „Fetele, cari trag clopotele pe la Paști, cred că crește cinepa mare”; a celor din Țișăuți, com. de T. Sologoiu: „Țăranii cred că dacă trag clopotele în ziua de Paști, mai ales partea femească, apoi crește cinepa”; a celor din Capu Codrului, com. de St. Bodnărescu: „După leturghie se adună feciorii și fetele la biserică, unde trag clopotele neîntrerupt pînă la vecernie. Și se zice că dacă trag femeile în ziua de Paști, atunci se face cinepa frumoasă”; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Și pe la noi se adună feciorii și fetele în ziua de Paști la biserică și trag clopotele pînă pe timpul vecerniei, și dacă trag clopotele, atunci se crede că se face cinepa frumoasă”; a celor din Frătăuțul Nou, com. de dl. Sam. V. Isopescu, prof. gimn.: „În Frătăuți trag nevestele și fetele clopotele în cele trei zile ale Paștilor, ca să crească bine cinepa și inul.”
9. Dat. și cred. rom. din Comănești, com. de Tit. Georgian: „După sfîrșirea leturghiei, se începe a trage clopotele. Și despre cei ce trag clopotele se zice că le crește cinepa sau că curechiul nu-l mîncă omizile.”
10. Dat. rom. din Fundu Sadovei, com. de Gavril Gliga: „În ziua Învierii este obiceiul ca oamenii bătrîni să stea pe acasă, iar tinerii se duc la biserică, în ograda căreia fac toate petrecerile în decursul celor trei zile dintîi ale Paștilor. Luni și marți însă, cu mic și mare petrec în ograda bisericii, dacă timpul e frumos. Cei tineri trag clopotele iar cei bătrîni povestesc”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Și la noi se adună feciorii și fetele în ziua de Paști, apoi a doua și a treia zi de Paști, adică luni și marți, la biserică, nemijlocit după leturghie și trag clopotele și toacă pînă pe timpul vecerniei. Iar dacă trag fetele clopotele, apoi se zice că crește cinepa și inul mare”; a celor din Pojorita, com. de Ilie Flocea: „În ziua de Paști se trag neconținut clopotele. A doua zi se face tot așa, ca și în ziua întîia se trage mai mult clopotul și se face joc înaintea bisericii, iar de cătră seară întră cu toții în biserică unde se face vecernia”; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „După ce ies din biserică, merg mai ales flăcăii și fetele la clopotniță, unde se duc la ciocnit și fac petreceri așa pînă seara. După amiază merg și oamenii cu toții la vecernie. Tot așa fac și petrec și a doua zi și a treia zi”; a celor din Căndreni, com. de L. Poenari: „În ziua de Paști se trag toată ziua clopotele, a doua zi și a treia zi asemenea”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabân: „Clopotele se trag prin trei zile. Se crede că trăgînd fetele clopotele, atunci se face cinepa și inul mare. Feciorii și fetele trag clopotele, iar băieții bat toaca neîntrerupt. Și cînd îl cheamă unul pre altul la biserică zic: „hai la toacă.”
11. Dat. rom. din Comănești, com. de Octavian Georgian: „După cităva vreme încep flăcăii și fetele a ciocni și a trage clopotele pînă la 4 1/2 oare seara. De acum începe vecernia și durează pînă la 5 oare. De acolo stau iarăși flăcăii pînă ce înserează. A doua zi trag iarăși clopotele și ciocnesc, ca și în ziua întîia, numai că acum se joacă la joc și se udă fetele, și merg finii la ninași cu pască, cu ouă roșii și cu slănină. A treia zi tot așa, numai că a doua zi se udă fetele, iar a treia zi flăcăii”; a celor din Țișăuți, com. de T. Sologoiu: „Feciorii, a doua și a treia zi de Paști, fac joc. Fetele duc la joc pască și ouă și dau unul la altul, la feciori și la fete. A doua zi de Paști, dimineața, umblă feciorii pe la fete cu udatul și fetele le dau ouă și pască de mincat.”
12. Dat. rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean.
13. El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
14. *Gazeta Transilvaniei*, an. I., Brașov, 1889, nr. 76.
15. Petru Boeriu, *Din obiceiurile de la Paști ale românilor din comuna Grid*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, Brașov, 1896, nr. 68.

Sub Bricelat, brișcălit, și prișcălit sau Alegerea craiului, se înțelege alegerea feciorului care a ieșit întâiași dată primăvara cu plugul la arat, de crai și învrednicirea lui cu dreptul și puterea de a judeca și a bricela, bricilui, sau a prișcăla, adică de a pedepsi pre toți ceilalți feciori, cari au comis în decursul Postului mare vreo necuviință sau altă faptă rea.¹

Datina aceasta, după cât știu eu pînă acuma, e uzitată numai în Transilvania, și, după cum ne vom convinge din cele ce se vor înșira mai la vale, nu e alta decît un fel de Strigare peste sat², cu acea deosebire numai că cei vinovați nu numai că se strigă pe nume și li se descoperă faptele cele rele, ci totodată se și bricluiesc pentru dinsele.³

Bricelatul sau Alegerea craiului se practică, pretutindenea unde e uzitată această datină, numai în ziua de Paști după vecernie și numai de către feciori.

Așa în unele părți din ținutul Năsăudului, mai toți feciorii, cîți se află într-o comună, se adună în ziua de Paști după vecernie la biserică și aici aleg apoi craiul.

Signalul adunării acesteia e de regulă baterea toacei.

Feciorul care a fost ales de crai se ia, îndată după alegere, de către alți patru sau șase feciori pe brațe și se duce cu alai pînă la rîul sau valea ce se află în comuna respectivă. Ajunși aici, feciorii ce l-au adus vreau să-l arunce în apă. Și dacă craiul nu le promite o cantitate oareșică de rachiu sau vinars, după cum se numește în unele părți din Transilvania băutura aceasta, îl și aruncă și-l scaldă cumsecade, iar dacă le promite, atunci nu-l aruncă, ci luîndu-l iarăși pe brațe se întorc cu dînsul înapoi la biserică.

Ajunși la biserică, îi dau un scaun, numit scaunul judecătoriei, ca să șadă pe dînsul, invitîndu-l în același timp să judece și să pedepsească pre toți feciorii, cari au comis ceva rău în decursul Postului mare, bunăoară: dacă mergînd la plug n-au băgat seama și au pierdut cuiul de la roțițe și din cauza aceasta una dintre roțițe a căzut, sau, dacă n-au arat cum se cuvine, dacă au muncit prea tare boii sau i-au desprins de la tînjea mai nainte de a sosi timpul, dacă au purtat struț ori au jucat în cursul Postului mare, dacă s-au îmbătat, au suduit ori s-au certat cu părinții săi, mai pe scurt dacă au făcut ceva ce nu s-a convenit să facă.

Craiul, așezîndu-se pe scaunul ce i s-a dat, și avînd în jurul său pre cei patru sau șase feciori, cari l-au dus la rîu ca să-l ude, prinde a întreba în auzul tuturor celor de față cine ce a făcut.

Dacă acuma unul sau altul dintre feciorii adunați este pîrit de către cineva că a comis cutare faptă rea în decursul Postului mare, atunci craiul poruncește celor patru adjutanți ai săi să-l ia pe sus, să-l ducă și să-l pedepsească, ca de altă dată să se ferească și să nu mai facă așa ceva.

Cei patru adjutanți, cum li s-a dat porunca aceasta, îndată îl și iau pe cel vinovat pe umeri, îl duc împrejurul bisericii, și stînd cu dînsul la fiecare corn de biserică, îl bricluiesc⁴ sau prișcălesc, adică îl lovesc peste tăpile picioarelor cu un fel de bătălau (băt) numit bricelă sau prișcăla, rostind în același timp următoarele cuvinte:

Nu te bate bricela,
Că te bate vina ta.
Asta-i de la mine,

Asta ți se vine.
Suta, mia, na!
Să nu faci altdat' așa!

În chipul acesta sînt pedepsiți de-a rîndul toți cei ce se află vinovați, cari au comis vreo faptă rea, ori s-au purtat necuviincios față de crai, sau nu s-au mulțumit cu pedeapsa căpătată din partea acestuia.

După ce s-au judecat și s-au pedepsit toți cîți s-au aflat că nu s-au purtat bine în decursul Postului mare, se duc cu toții acasă la craiul și aici petrec apoi atît restul zilei cît și cele două zile ce urmează, adică luni și marți, mîncînd, bind și jucînd.

Ajunși la casa craiului, aleg alți doi feciori din mijlocul celor de față și-i trimit ca să meargă prin sat, unde sînt fete mari, să le poștească și pe acestea la petrecere.

Feciorii aleși, pornindu-se prin sat și invitînd pre toate fetele cele mari, ca să ia și ele parte la petrecerea lor, capătă din fiecare casă cite un dar, care constă mai ales din ouă albe și roșii.

După ce au pîrîndat acum tot satul, se întorc cu darurile căpătate iarăși la casa craiului, unde din ouăle cele albe fac papă, iar cu cele roșii ciocnesc.

Astfel își petrec și se veselesc tustrele zilele acestea, bind din vinarsul ce l-a dat craiul, mîncînd din bucatele ce le-au căpătat ca dar de la fetele cele mari, și jucînd cu acestea, cari, după ce au fost invitate, iau asemenea parte la această petrecere dimpreună cu părinții sau cel puțin cu maicele lor.⁵

În alte părți, tot din ținutul Năsăudului, precum bunăoară în comuna Mocod, Bricelatul sau alegerea craiului se face în următorul chip:

Se adună feciorii satului, îndată după vecernie, înaintea bisericii, și aici, în prezența întregului popor adunat, după mai multe consultări serioase, se aleg doi inși dintre flăcăi, pe cari îi cugetă de mai vrednici între toți, cari sînt cu purtări mai alese și bravi în toată privința. După ce i-au ales, îi roagă să primească slujba de crai și să se declare dacă voiesc și pot primi ori ba.

Dacă careva, din o cauză ori alta, nu poate primi, ceea ce rar se întîmplă, atunci de sine se înțelege că urmează altă alegere, pînă cînd junii au crai noi, a căror domnie durează un an de zile, adică pînă la Paștile viitoare.

Noii crai, după ce primesc onorificul oficiu de crai, sînt ridicăți de mulțime în sus, iar de cite ori îi ridică, strigă mulțimea: „Crai noi în țeară!” Apoi, după repetiția de trei ori a acestor cuvinte, îi pun pe tronul crăiesc, care este un scaun lung, ca să poată încăpea amîndoi craii pe dînsul.

După pontul acesta, se suie un flăcău în turnul bisericii și de acolo strigă răspicat de trei ori:

Crai noi în țară!
Grii de primăvară.
Mierța de secară
Cu 80 de parale,
Mierța de grii

Cu un florin,
Cupa de vinars
Cu un cînceri
Și tîbacul cu cinci zloți!

Și, după ce sfințește această strigătură de trei ori, aruncă de acolo din turn un suman jos, care însă este prins și sprijinit de flăcăi, că nu-i iertat să atingă pământul.

După aceasta începe Bricelatul, care se întâmplă în modul următor:

Craii stau pe scaunul lor de onoare, lângă fiecare crai doi juni voinici ca brazil stau în picioare, gata de ascultat și împlinit porunca crailor.

Stînd acești patru juni, cari nu sînt aleși, ci numiți din partea crailor, ocolîți de tot poporul din comună, un crai întreabă:

– Cine ce are de dat înainte?

Atunci unul dintre flăcăi, care știe despre altul că a comis ceva faptă rea, d.e. că a pierdut ceva de la car, a bătut rău vitele, și-a uitat toporul ori altă unealtă acasă, cînd ar fi trebuit să o ducă la cîmp, a rupt ceva la car ori plug, din lene ori nebagare de seamă, ori doară a răsturnat carul, a suduit de cele sfinte, ș.a., această faptă o aduce înaintea crailor cam în modul următor:

– Înălțați craii! N.N. a răsturnat pe loc neted ca palma carul încărcat cu griu curat; ori N.N. a plecat la fin cu gîndul la drăguță, și în loc de furcă și greblă și-a luat numai toporul și merindea; ori N.N. a bătut boii, fiindcă nu voia să treacă cu car cu tot peste gard; ori N.N. trecînd pe lângă ograda lor s-a aburcat pe gard și și-a umplut minecele sumanului de poame și le-a dus în șezătoare, etc.

Pre acest june poruncesc craii de mi ți-l prind cei patru slujitori și mi ți-l ridică pe sus, doi de mîni și doi de picioare, așa că acuzatul vine cu fața în jos și corpul întreg întins, iar de supsuori mai ridicat, ca corpul să aibă pozițiune costîșă.

Acești patru flăcăi au misiunea ca să poarte o dată pe sus pre cel vinovat în jurul bisericii, iar cei doi ce-l țin de picioare, avînd nescăi lopățele de lemn, cu acelea dau la tălpile picioarelor celui vinovat mai multe lovituri la fiecare corn de biserică, numărate după versul următor:

Nu te bate bricela,
Ci te bate vina ta.
Asta-i de la mine,

Asta ți se cuvine,
Pentru ce n-ai făcut bine!

Numărătura se întîmplă după modul cum numără pruncii pînă la 15 pe versul:

Toacă, popă, toacă,
Toacă de alun,
Botă de gorun.

Cinci, popă, cinci,
Cinsprezece aici.

După finele acestei ceremonii, duc pe cel bătut înaintea crailor.

Craii apoi îl întreabă de este mulțumit ori ba cu pedeapsa primită ... nu cumva l-a pedepsit prea aspru, adică nu cumva careva fecior a dat prea tare, ori prea încet.

Atunci pedepsitul spune tot ce are de spus, și de cumva aieva careva din flăcăi a dat fără milă în cel judecat, atunci respectivul flăcău, care a abuzat de încrederea crailor noi, capătă pedeapsă, și adică capătă atîtea lovituri cîte primise cel dinaintea lui.

Și așa se repetă judecata și pedeapsa aceasta pînă nu mai vin de nicăieri acuze. Dar nepedepsit nu rămîne nimeni din cei acuzați publice înaintea crailor și a tot poporul.

Acesta-i Bricelatul.

După sfîrșitul Bricelatului, se duce tineretul la locul de joc, numit prin fostul district al Năsăudului Bere, unde sînt strînse toate fetele și se începe jocul.

A doua zi de Paști, tot după vecernie, se pun craii pe un scaun lung și, astfel șezînd, îi rădică patru flăcăi pe sus și-i duc pînă la rîul ori valea cea mai de aproape și-i așază pe țărmure, unde apoi îi întreabă că ce vor să plătească celor ce i-au purtat pe sus atîta loc.

Craii, prima dată, zic că așa li se cade să fie purtați, dacă sînt crai, dar apoi și flăcăii zic că tocmai fiindcă-s crai trebuie să-i cinstească mai bine. Așa se tot mîncă în vorbe unii una, alții alta, pînă flăcăii vreau să arunce pe crai în apă, dacă nu-i cinstesc cu ceva.

Atunci craii promit o cantitate anumită de băuturi.

Flăcăii se dau la tîrguite, ba o cupă, ba o ferie, ba două cupe, ba șapte cupe, și așa unii tot pun, alții tot lasă, pînă ce se unesc.

După procedura urmată cu craii, se întîmplă și cu oamenii însurați.

Pre cela ce-l știu că a ieșit mai întîi cu plugul dau să-l moaie, să-l scalde, îl pun pe un scaun ca pe crai, ridică scaunul și-l avîntă, ca și cînd aieva ar voi a-l arunca.

Acesta, firește, n-ar avea gust de scîldat chiar în sărbătorile Paștilor, și cu hainele cele mai bune cu tot, deci prinde a promite și acesta băutură, numai să-l sloboadă.

Tîrgul se face lesne și cu acesta, după zicala:

„Darea
Trece moarea“.

Uneori se duc de gustă din băutura promisă ca răscumpărare pentru scaldă, alteori merg de-și continuă jocul, știind că promisiunea n-o mîncă lupul.

Locul de petrecere, adică Berea, mai totdeauna este la unul dintre crai.

A treia zi de Paști, fiecare fată are să ducă la Bere de ale mîncării, îndeosebi au să ducă fiecare cel puțin cîte-o pască, un ou alb nefiert și altul fiert roșu. Iar feciorii au să ducă băutura, de regulă vinarsul. De sine se înțelege că craii au să premeargă cu exemplul: ei dau cîte o mîerță de griu curat pentru pîne și o ferie de vinars.

După ce s-au întrunit toți, flăcăii și fetele se pun cu toții la ospăt, mîncă și beau, iar mai pe urmă se pune pe masă papa cea mare, făcută din toate ouăle cele albe nefierte ce le aduseseră fetele.

Din aceasta mîncă împreună toți, ca semn de iubire și prietinie ce este între tineret.

După ospătul acesta se începe jocul, care durează pînă seara pe murgit. Atunci fiecare fecior și fiecare fată mulțumește crailor pentru petrecere și se duc apoi pe la casele lor.

Așa se petrec Paștile în Mocod, așa se întâmplă Alegerea crailor, Bricelatul și simbolizarea prieteniei.⁶

În comuna Ciobanca, feciorii se adună asemenea în ziua de Paști, după vecernie, dinaintea bisericii, unde își aleg craiul ca și cei din satele amintite mai sus din ținutul Năsăudului. Iar craiul, la rîndul său, își alege patru ostași și două străji.

A doua zi după alegere, adică luni de dimineață, cîțiva dintre feciori merg cu ceterași după craiul nou ales, ca să-l invite la Vergel.

În streășina deasupra ușii, de la tinda casei unde e Vergelul, se înfige un steag făcut din năfrâmi, cam așa de suscior ca un om înalt să poată ajunge la el.

Ciți vin la Vergel, tineri și bătrîni, sînt obligați a-și lua pălăriile dinaintea steagului.

Nu o dată însă se află cîte unul dintre cei mai îndrăzneți cari se încearcă să răpească steagul. Iar răpirea constă întru aceea că, apucînd repede steagul, îl aruncă în focul din casă, pe o fereastră, care în tot decursul Vergelului stă anume spre acest scop deschisă. Iar după ce a făcut aceasta merge însuși răpitorul și acuză craiului pre străji, zicînd că au fost leneșe, că au dormit sau altceva au făcut și n-au păzit steagul.

Craiul dictează, în urma acestei denunțări, străjilor pedeapsa cuvenită, care pe loc o și capătă.

Rar cînd se întâmplă răpirea steagului. Cu atîta mai dese însă sînt încercările. Dar și acestea încă se pedepsesc. Pre cel ce încearcă adică a răpi steagul, străjile, cari stau de pîndă, deauna îl și prind, îl iau pe sus și, ducîndu-l înaintea craiului, îl acuză, spuindu-i că s-a încercat să răpească steagul.

Craiul, ascultînd acuza și văzînd că cel adus e vinovat, dispune ca să-l ducă la închisoare.

Străjile îl iau acuma și-l duc într-un unghi al casei, al tindei sau al cămării, îl țin acolo o minută, două și apoi iarăși îl duc dinaintea craiului.

Craiul poruncește acuma ca să fie lovit peste tălpi cu o mie de brișcale.

Cum a rostit craiul sentința aceasta, îndată îl și înhață ostașii dimpreună cu alți feciori și, ținîndu-l în pozițiune orizontală, întors cu fața în jos, unul dintre ei ia o brișcală, făcută anume pentru acest scop, și-i dă cu dînsa ca la 7-8 lovituri, în care timp tot numără din gură pe sârîte, astfel că ajunge pînă la o mie.

În tot decursul, cît ține Vergelul, craiul ascultă neconținut la pîri și pedepsește d.e. pe cutare, care e acuzat că și-a pierdut oticul, pe altul că, mergînd la grăpat, a uitat cîrligul de grapă acasă, etc.

Astfel trece ziua de luni și de marți de după Paști și vine Dumineca Tomei.

După serviciul dumnezeiesc din această duminică, feciorii iau un car cu doi sau și cu patru boi, se suie într-însul dimpreună cu două fete, cu două neveste tinere și cu ceterași, și astfel se duc apoi pînă la casa craiului.

Ajungînd la casa craiului, îl iau și-l suie și pre acesta în car și apoi se duc cu toții pînă la preotul, pre care asemenea îl invită ca să se suie în car dimpreună cu preoteasa.

Suindu-se și aceștia în car, trec cu carul de-a lungul satului pînă ce ajung la cîmp și de aici se întoarnă iarăși înapoi la casa craiului, unde-i așteaptă o masă gătită.

Ajunși aici, se pun cu toții la masă și, după ce ospătează de ajuns, tineretul merge la Vergel și continuă jocul, iar preotul și cu preoteasa, dacă au luat și aceștia parte la conduct și la masă, se întorc acasă.

Mai demult era datină în Ciobanca, precum și în alte comune de prin împrejurime, ca la Vergelul acesta să se bea bere, puindu-se dinaintea fiecărui fecior cite o cană de bere de Turda, de unde vine apoi că în unele locuri petrecerea aceasta a început a se numi, pe lingă Vergel, încă și Bere, pentru că se bea numai bere, iar de mîncare puțin ce se punea.

În timpul de față însă berea e înlocuită prin rachiu. Din cauza aceasta apoi, fiindcă rachiu costă foarte mult, rar care fecior primește a fi ales ca crai.

Și tot din această cauză, sau poate că și din multe altele, Alegerea craiului a început de un timp încoace a se da cu totul uitării, astfel că nu peste mult se va stinge cu totul.⁷

În comuna Grid din Țara Oltului, datina aceasta, numită Plugarul, se manifestează astfel:

Feciorul ce iese mai întîi primăvara la arat se numește Plugar.

Ceilalți feciori se duc la dînsul și-l înștiințează despre aceasta, ceea ce el o și ia la cunoștință.

A doua zi de Paști, dimineața, Plugarul se ascunde, ca să nu-l poată găsi curînd feciorii, cînd vor veni să-l caute.

Aceștia însă se prezintă și-l caută în toate locurile, pînă ce-l găsesc.

După ce l-au găsit, patru dintre cei mai voinici feciori, cari sînt aleși, îl iau pe sus, îl pun pe o grapă cu colți de lemn, și apoi cu grapă cu tot îl duc pe umeri pînă la vale (riu), însoțiți fiind de lăutari.

Costumul lui e simplu. Peste hainele din zi de lucru se îmbracă cu o zeche și asta o încinge cu holdă verde. Tot așa își încinge și pălăria. Și așa stă în picioare pe grapă și, spre a-și ținea echilibrul, se razimă de un furcoi.

După ce a ajuns conductul la vale, pune pe Plugar cu grapa pe țărmuri. De aici Plugarul intră în vale, zice un „Hristos a înviat”, apoi un „Tatăl nostru”, și în loc să-și facă cruce cu mîna, o face aceasta lăsîndu-se cu tot corpul în apă, mai întîi spre răsărit, apoi în celelalte părți ale orizontului.

După aceasta Plugarul iese din vale spre a-și trage grapa în vale, pentru că el numai la aceea se năzuiește, ca să aibă grapa lingă sine și spre scopul acesta începe a stropi pre cei de primprejur, și așa își trage grapa.

Cei patru feciori sar la el și îl trîntesc în apă, dacă îl pot, iar dacă nu, atunci se luptă crîncen, pînă ce-l cufundă în apă.

După aceasta feciorii ies afară, și după ei Plugarul, care apoi se suie pe grapă, și astfel se reîntorc acasă.

Și acuma toți feciorii se duc la Plugar unde, după mai multe urări, se pun la masă.

În fine, merită a fi amintit și aceea că Plugarul, descris în șirele de pînă aici, e uzitat mai în toate comunele din Țara Oltului, cu aceea deosebire numai că în unele locuri într-un fel, iar în altele într-alt fel.

Așa în Fîntîna, bunăoară, în loc ca Plugarul să-și încingă pălăria cu holdă, pune un colac și în vârful lui un ou roșu, iar după el pocnește unul dintre feciori cu un bici mare.⁸

În Comana inferioară, tot din Țara Oltului, alegerea Plugarului se face în următorul mod:

În Săptămîna patimilor, doi feciori tocmesc lăutari (diplasi, ceterași) și totodată acei doi feciori sînt și chizeși (garanți) pentru Plugar.

În noaptea spre a doua zi de Paști, Plugarul pitulă grapa, oriunde va voi, numai să nu iasă afară din curte, de regulă o ascunde în grajd sub vite, ori prin șopurile cu fin, se înțelege că o grapă fără colți. După aceea se pitulă și el unde voiește, dar să nu iasă din heul lor, ci cam prin șopuri, ori prin gropi în pămînt, ori în buți, în urloaie, sau prin lăzile cu haine.

A doua zi de Paști, toți feciorii merg la biserică, iar cînd trage la axion (de ieșit), ies apoi cu toții ca să caute pre Plugar. Și caută de pun toate cu fundul în sus. În caz că nu-l găsesc, atunci e silit a se face Plugar unul dintre cei doi chizeși, ceea ce nu se prea întîmplă, căci la caz că nu-l găsesc pre cel ce-l caută, atunci chizeșii promit ceva cînte celui ce va spune unde e pitulat, și apoi e trădat.

După ce l-au găsit și după ce au găsit și grapa, fac sucituri de paie și-l leagă la fiecare picior pe din jos și pe din sus de genunche. Asemenea îl leagă la mini și peste mijloc. Apoi trec două legături, una pe sub umărul stîng, iar una pe sub umărul drept, formînd la piept o cruce. Tot cu o legătură îi încunjură și pălăria, formînd în vârful ei o cruce stînd în sus. Pun apoi pe grapă un corman de la pluguri din vechime, iar plugarul ia în mină un furcoi și se pune și el pe grapă. După aceasta, apucă de fiecare cap al grapei cîte un fecior și, ridicîndu-l pe umere, pleacă astfel cu el la vale ca să-l moaie. Ajungînd la vale îl pun jos, iar Plugarul își trage grapa și cormanul în vale, și începe a bate cu furcoiul în apă, că sar stropi în toate părțile, avînd grijă totodată să nu-l poată muia.

Dar cu toată grija ce o are, garanții sar la el, unul de pe țărîmurul stîng, iar celalt de pe țărîmurul drept, și-l bagă cu capul la afund, dacă îl pot; dar se întîmplă nu o dată de-i bagă plugarul pre dinșii, dacă nu sînt mai tari ca el.

După ce-l moaie bine, îl pun iar pe grapă și pleacă acasă cu el, tot strigînd:

Cît e ulița de largă
Numai pe-o parte mi-i dragă,

Pe partea de cătră vale,
Că m-alină und' mă doare!

Ajunși acasă, mîncîncă bine. Apoi merg prin sat pe la feciorii înșurați în acel an, unde îi cîntesc cu mîncări, băuturi și ouă roșii. Și pe urmă merg cu jocul în prundul satului, unde joacă toată ziua.

Fetele ce sînt jucate la această petrecere le dau pentru fiecare joc cîte două ouă.

Seara, se despart, mulțumind și strigînd fetele, ca semn de mulțumire și iubire, chemîndu-le totodată și pe a doua zi la joc.⁹

În Ormenișul de pe Cîmpie, toți feciorii și toate fetele se adună în ziua de Paști, după prînz, înaintea bisericii: fetele frumos gătite, iar feciorii cu flori în pălărie, unde, avînd fiecare ouă roșii la sine, ciocnesc împreună, rîd, glumesc și-și petrec.

Actul cel mai celebru însă pentru tineret din această zi urmează după vecernie.

Cum s-a sfîrșit adevărată vecernia, se prezintă ceterașii (lăutarii) înaintea bisericii. N-au însă voie să cînte din violină, nici tinerilor să joace în ziua aceasta nu le e iertat.

Feciorii se aleg la o parte, fetele de altă parte.

Ochii tuturor sînt ațintiți asupra aceluia dintre feciori, care mai întîi ca toți din sat a ieșit în decursul primăverii cu plugul la cîmp.

Acesta e eroul zilei. El se așază departe, la o anumită distanță, ceilalți feciori se înșiră îndărătul lui, stînd gata de fugă, îndărătul acestora se află ceterașii, cari cu arcul pe strună așteaptă darea semnalului.

Un bărbat mai bătrîn stă cu mîna pe funia clopotului și, cînd tinerii s-au aranjat de ajuns, el lovește de trei ori clopotul într-o ureche.

Atunci feciorii încep la fugă.

În urma lor merg ceterașii în pași lini și cîntînd o melodie unică și caracteristică pentru ocaziunea aceasta.

Fetele se duc după ceterași și ieșind din sat se preumblă din deal în deal, urmărind cu atențiune mersul junilor fugari.

Feciorii au să prindă pre Plugar, și pînă cînd l-au prins satul e ca pustiu; nu se face joc, nu este voie bună în sat, fetele sînt în cîmp cu ceterașii, cari cîntă un cîntec duios. Iar feciorii aleargă prin pădure ca să afle pre plugar.

Nu este iertat nimărui să stea Plugarului în cale. El poate să stea ascuns o zi, două și cîteodată și trei zile, se duce în anumite locuri, unde precum i-a spus aleasa inimii sale, va afla mîncarea ce i-a pus-o ea într-un loc pe unde avea el să fugă, și o și află. Pîndește pînă cînd poate găsi ocaziune ca să se poată întoarce în sat fără a fi prins. Ajungînd în sat, mai întîi se duce la clopotniță, lovește de trei ori clopotul și îndată după aceasta toți tinerii aleargă cu voie bună spre biserică.

Plugarul fugar are drept în ziua aceasta să mînce, să bea și să trateze cu băutură pe cine-i place, în contul feciorilor.

Dacă însă feciorii l-au prins și l-au adus cu sila în sat, este el dator să le plătească acestora băutură în cînte.

După întoarcerea fugarului în sat, se începe apoi și jocul, care, afară de zile de post, se continuă în fiecare duminică și sărbătoare. Și e foarte fericită fata, pe care, în jocul prim, o joacă mai întîi Plugarul fugar.¹⁰

NOTE

1. Al. Viciu, *Glosariu de cuvinte dialectale*, Blaj, 1899, p. 21: „Brișcălitul (Valea Almașului, jurul Jiboului, Dragului) v. prișcălitul”; p. 47: „Prișcălitul (pe aiuri brișc, v. la b.) pe la Girișul rom., S. Petru de Cîmp. ș. a., un joc al feciorilor în ziua de Paști, cînd adunați lingă biserică bat la tălpi pre feciorii cari s-au purtat rău, necuviincios, în Păresemi. Lopățica, cu care dau, se zice prișcăla:”

Nu te bate prișcala,
Că te bate vina ta!

- vezi prăștilă = șindilă, șisă (Hațeg), de unde s-a corupt vorba prișcăla.”
2. Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, vol. II, București, 1899, p. 286.

3. I. Pop-Reteganul, *Bricelatul sau alegerea de Crai nou în țară*, publ. în *Revista ilustrată*, an. I, Bistrița, 1898, p. 73: „Bricelatul e mai vechi decât Strigatul preste sat, ori barem deodată. După a noastră părere a fost mai întâi Bricelatul ori Vărgelatul, iar numai cu timpul s-a modificat respective muia în Strigare preste sat. Scopul era unul și același la amândouă: păstrarea tineretului în stare de moralitate, hărnicie, cruțare, numai cît Bricelatul îl admonia în mod simțitor corporalmente, pre cînd la Strigare preste sat suferă numai simțul pudorii.”
4. Dat. rom. din Ilva Mare, com. în fostul district al Năsăudului, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LV, Brașov, 1892, nr. 207: „În ziua de Paști, dimineața, copiii umblă după ouă. După vecernie trag clopotele, bat toaca, se bricluiește în ținterim tineretul, și bătrînii povestesc despre vremile trecute și bătlîii, nu merg la circiumă, nici nu dorm în această zi, zicînd că nu este bine.”
5. Com. de mai mulți conșolari, pe cînd mă aflam ca student de a VII-a cl. la gimnaziul român din Năsăud.
6. I. Pop-Reteganul, *Bricelatul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 73-74.
7. Com. de dl. Grigorie Crăciunaș, paroh în Ciobanca.
8. Petru Boieru, *Din obiceiurile de la Paști ale românilor din comuna Grid*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LIX, Brașov, 1896, nr. 68.
9. Ioan Popa, *Plugarul*, un obicei din Comana inferioară (Țara Oltului), publ. în *Foaia poporului*, an. VIII, Sibiu, 1900, nr. 8, p. 85.
10. *Gazeta Transilvaniei*, an. L, Brașov, 1887, nr. 76.

XV. UDATUL

În unele locuri, atît din Bucovina cît și din Transilvania, este datină ca luni, a doua zi de Paști, feciorii să ude pre fete și băieții pre copile. Iar marți după Paști udă fetele pre feciori și copilele pre băieți.¹

Datina aceasta e uzitată în Bucovina atît pe la orașe cît și prin sate.

Udatul pe la orașe se face în următorul chip:

Fiecare june ia un șipușor cu apă neîncepută sau cu parfum și, mergînd pe la casele unde se află fete mari și copile, respective domnișoare, cam pe timpul acela cînd presupune el că se vor fi sculat și îmbrăcat, cum intră în casă se duce de-a dreptul la dîsele și le stropește.

Fetele, după ce au fost în chipul acesta udate, învită pre cei ce le-au udat la masă, îi cinstesc și primesc cu fel de fel de copturi și, dacă sînt înrudiți sau mai de aproape cunoscute, le dau, drept suvenir, și cite un ou care e mai frumos.

Nu tot așa însă se întîmplă Udatul pe la sate. Aici se scoală flăcăii des-dimineață și mergînd, cite c-o cofiță plină de apă neîncepută pe la casele pe unde știu că se află fete mari, pre care fată o surprind sau o găsesc dormind o udă cumsecade.²

În alte părți însă udatul acesta se face într-un mod și mai brutal. Flăcăii adecă pîdesc cînd ies fetele de prin case, le prind, și, așa îmbrăcate și gătite, cum sînt, le duc pînă la o fîntînă, pîriu, baltă sau și la un eleșteu din apropiere, și acolo toarnă apoi cite vreo două-trei cofe de apă pe dîsele, ori le cufundă cu haine cu tot înăuntru și le udă. Iar după ce le botează astfel le dau drumul.³

Cu toate acestea însă, fiecare fată care e astfel udată nu se supără, ci din contră se bucură, crezînd că, întîmplîndu-i-se aceasta, în decursul anului de bună seamă se va mărita.⁴

Originea acestei datine ne-o arată următoarea legendă din Bucovina:

„Zice că o fată de creștin, luînd a doua zi după Învierea Domnului nostru Is. Hr., niște ouă albe într-o coșărcuță, se duse cu dîsele la tîrg să le vîndă. Pe drum se întîlni cu o fată de păgîn și aceea voi să-i cumpere ouăle, dar nu avea destui bani la sine. Deci după ce negoție ouăle, o rugă să meargă acasă la dînsa ca să-i dea și ceilalți bani.

Fata de creștin se învoi și se porniră apoi amîndouă spre casa fetei de păgîn. Pe drum, din vorbă în vorbă, veni vorba și despre Domnul nostru Is. Hr., precum și despre legea creștinească.

Fata de creștin începu a-i istorisi celei de păgîn că nici o lege din lume nu e așa de bună ca legea creștinească, și în urmă o îndemnă ca să treacă și ea la această lege.

Fata de păgîn însă nu voi să creadă și de aceea zise:

– Numai atunci voi crede, cînd se vor preface ouăle cele albe, ce mi le-ai vîndut, în roșii!

N-a apucat însă bine a rosti cuvintele acestea și iată că – minunea minunelor – toate ouăle se făcură roșii.

Fetele, cînd văzură minunea aceasta, leșinară amîndouă de spaimă.

Niște băietani însă, cari din întîmplare se aflau în apropiere, văzîndu-le că au leșinat, alergară repede la o fîntînă, scoaseră apă dintr-însa și le udară, și fetele în urma aceasta se treziră.

Atunci fata cea de creștin, drept recunoștință și mulțumită, luă mai multe ouă roșii și le împărți băietanilor spre aducere-aminte de cele ce s-au întîmplat.

Și de atunci a rămas datina ca băietanii să ude fetele a doua zi de Paști, și ca răsplată pentru aceasta să capete de la dîsele ouă roșii.⁵

NOTE

1. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi și Cas. Breabân: „În luna Paștilor umblă feciorii cu Udatul pe la fete, iar oamenii unul la altul cu pască. Marți, udă fetele pre feciori, pre cari îi găsesc încă dormind, iar oamenii umblă iar cu pască și se veselesc.”; din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „Lunea, a doua zi de Paști, pe unele locuri se udă cu apă. Copiii merg la nași și primesc daruri, de regulă ouă roșii. Pe unele locuri se udă la Ispas.”; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 9.
2. Dat. rom. din Sint-Ilie, com. de Lazăr Flociuc.
3. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean, și a celor din Bosanci, com. de M. Ivaniuc.
4. Com. de dl. V. Turturean.
5. Din Fundu Moldovei, com. de Gavril Gliga, stud. gimn.

Bărbații însurați și muierile măritate, respective soții căsătoriți, din cele mai multe comune românești din Bucovina, au datină de a nu se duce în ziua de Paști nicăieri de acasă, ci numai dimineața la Înviere și după amiază la vecernia cea mare, iar restul zilei îl petrec de regulă acasă.

Pentru aceea însă servitorilor și servitoarelor, cine are de acestea, nu numai că li se încuviințează a sta cu stăpînii la una și aceeași masă și a mânca din aceleași bucate, ci totodată li se acordă deplină libertate, adică se lasă ca să se ducă de acasă unde voiesc și cînd voiesc, și nu li se poruncește nimic.¹

Ba în multe locuri, atît din Bucovina cît și din Banat, li se dă unor servitori, și cu deosebire ciobanilor, dacă aceștia peste vară au fost ascultători, priincioși, buni și de omenie, încă și cite un miel gras și frumos ca dar.²

Dar nu numai servitorilor, ci chiar și vitelor cornute, precum și altor animale domestice se dă în ziua de Paști deplină libertate, așa vițeii se lasă să sugă tot laptele de la mamele lor, căci vacile mulgătoare în această zi mare nu se mulg defel, iar cîinii se slobod din lanț și se lasă, fie orișicît de răi ar fi, să alerge pe unde le place.³

În unele părți din Transilvania, precum bunăoară în Vama, vitele au libertate de a paște și pe holde, unde voiesc, pînă după ieșirea din biserică, iar pe unele locuri chiar ziua întregă.⁴

A doua și a treia zi însă, adică luni și marți după Paști, este datină ca cei căsătoriți să se ducă cu pască pe la neamurile cele mai de aproape, și anume totdeauna cei mai tineri la cei mai înaintați în vîrstă, precum: fiii la părinți, nepoții la moși, frații și surorile cele mai mici la frații și surorile cele mai mari, finii la nănași, ginerii la socri, și cumetrii la cumetri.⁵

Originea acestei datine, după credința și spusa poporului bucovinean, datează tocmai de pe timpul Învierii Domnului nostru Is. Hr. Căci precum umblau atunci creștinii și vesteau că Is. Hr. a înviat, așa obicinuiesc și în ziua de astăzi oamenii noștri a umbla cu pască a doua și a treia zi de Paști și a vesti și ei Învierea Mîntuitorului.⁶

Drept aceea, a duce sau a umbla cu pască pe la neamurile cele mai de aproape și a le vesti Învierea Mîntuitorului este o datorie. O întrelăsare sau o neîmplinire însă conștiințioasă a acestei datine se privește de o necuviință și detragere a cinstei, mulțămitei și supunerii ce se datorește celor mai mari.⁷

Cei ce merg cu pască pun de regulă 2-6 paști una peste alta într-un testinel și cu ea 6-12 ouă roșii⁸, adică fiecare după cum îi iartă împrejurările materiale, și cu legătura aceasta de pască și ouă roșii se pornesc apoi la cei ce au de gînd să meargă cu pască. Iar cînd ajung la starea locului și intră în casă, nu dau binețe ca de altă dată în decursul anului, ci spun: „Hristos a înviat”.

Cei de casă, întîmpinîndu-i și răspunzîndu-le „Adevărat c-a înviat”, le mulțumesc pentru că n-au uitat de dinșii, ci au venit, și apoi îi poftesc să ocupe loc.

Atunci nou-veniții sărută mîna celor de casă, dacă aceștia sînt părinți, moși sau nănași, iar de nu, dau numai mîna unul cu altul sau se sărută, și apoi cel ce a adus pasca se apropie de masă și o pune pe aceasta

După ce s-a pus pasca pe masă, gospodina de casă o ia cu legătură cu tot de pe masă și o pune în alt loc undeva, unde stă pînă ce cei ce au venit cu dînsa voiesc să se întorcă acasă. Apoi se așază cu toții la masă și încep a mânca, a ciocni unul cu altul ouă roșii, a bea și a se veseli împreună pînă de către seară.⁹

Cînd începe a se îngîna ziua cu noaptea sau, dacă cei veniți au de gînd să meargă și în alt loc, atunci și mai degrabă se scoală cu toții de la masă; gospodina de casă se duce și schimbă pasca și ouăle din legătură, punînd într-însa, în locul celor aduse, alte de ale sale, și anume: dacă s-au adus trei pune două, iar dacă s-au adus șase pune patru, adică cu una sau cu două mai puține. Tot așa face ea și cu ouăle.¹⁰

Întîmplîndu-se însă ca pasca adusă să nu fie cuviincios făcută și coaptă, adică dacă e ieșită din mînă rea, sau prea mică, ceea ce vădește o nepăsare, o zgîrcenie, sau numai o mergere ca să fie mers, atunci li se înapoiește, după numărul adus, una sau mai multe paști din cele aduse, ceea ce va să zică cît altă dată pot să o primească îndărăt, dacă cîntea nu le va fi mai cuviincioasă.¹¹

Cînd se duce cineva întîiași dată cu pască, atunci nici nu i se ia nici nu i se dă nimic în schimb, ci cum a dus legătura cu pască, așa i se și dă înapoi. De primit însă sînt și aceștia foarte bine primiți.¹²

Și acuma, după ce li s-a schimbat pasca, gospodina de casă îmănuează legătura cu pască bărbatului ce a adus-o. Apoi, dorind unul altuia sărbători fericite, cei ce au venit cu pască se întorc acasă.

În unele comune, tot în aceste două zile, precum și în celelalte zile ale Săptămînei luminate, este datină de a se face și Colăcime¹³, adică de a merge finii la nași și cumetrii la cumetri, nu numai cu pască, ci și cu colaci.¹⁴

În Banat numirea de pască e cunoscută mai mult de bătrîni, pe cînd generațiunea mai nouă începe a o da cu totul uitării. De aici vine apoi că datina de umbla cu pască, ca în Bucovina, în această țară, și mai ales în Secaș de lingă Oravița, nu e defel cunoscută.

Este însă și în Banat datină ca a doua zi de Paști să meargă nașii la finii și să le ducă cite o lopaliță de porc (omoplatul) și un colac mare de grîu.

Finii apoi îi tratează cu mîncare și băutură destulă.

Scopul acestei datine este: aderență și dragoste reciprocă.¹⁵

NOTE

1. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Libertatea acordată servitorilor constă într-o aceea că ei pot să mîncească cît vor vrea și ce vor voi la o masă cu stăpînul, și pot face ce vor voi, cîtă nimeni nu le poruncește nimic.”; tot de acolo, com. de Const. Ursachi: „Libertatea acordată servitorilor în ziua de Paști constă într-o aceea, că ei fac ce voiesc, și stăpînii nu le poruncesc nimic; mîncă și beau la o masă cu stăpînii.”
2. Dat. rom. din Cîndreni, com. de G. Mihuța; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, martie 28: „Păcurarii capătă un miel gras, drept dar de răsplătire.”
3. Dat. rom. din Crasna, com. de Onufrei German: „În ziua de Paști nu fac foc, nu umblă desculți, ca să nu li se facă ceva la picioare peste vară, și nici nu mulg vacile, iar cîinilor le dau drumul din lanț.”
4. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.

5. Dat. rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Ilișești, com. de G. Mihuță: „De luni după Paști încep a umbla cu pască, și anume: merg mai întâi fiii la părinți, apoi nepoții la moși, și finii la nași.”; a celor din Crasna, com. de Onufr. German: „Luni iarăși petrec pe acasă până după amiază, și apoi merg finii cu pască la nănași.”; a celor din Tișăuți, com. de T. Sologhiu: „A doua și a treia zi de Paști merg oamenii cu pască unul la altul, mai cu seamă însă neamurile.”; a celor din Comănești, com. de Tit. Georgian: „Pe la noi umblă cu pască a treia zi după Paști, și anume finii la nași și cumetrii la cumetri.”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Luni după Paști merg unii la alții cu pască. Marți tot așa.”; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu: „Cu pască umblă a doua și a treia zi de Paști, și anume numai neamurile, dar mai ales dintre neamuri finii la nași.”; a celor din Pojorita, com. de dl. Il. Flocea: „A doua zi de Paști merg cu pască în ospetie, și mai ales finii la nași.”; a celor din Stupca, com. de G. Brătean: „În timpul Paștelui merg finii la nași, ginerii la socri și cumetrii la cumetri cu pască.”; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79-80: „A doua și a treia zi de Paști se duc pe la neamuri; acolo mănincă pască și cozonacul lor, iar la plecare le pun alții în loc.”; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
6. Cred. rom. din Brăiești, com. de I. Pohoată: „Despre umblarea cu pască zice poporul, că precum umblau creștinii și vesteau c-a înviat Hr., așa obiceiuesc și poporenii noștri a umbla și a vesti învierea Mîntuitorului, și mai cu seamă finii la nănași, ginerii la socri și cumetrii la cumetri. Această datină se începe a doua zi de Paști și durează pînă a treia zi.”
7. Com. de dl. Vas. Turturean.
8. Dat. rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu.
9. Dat. rom. din Bosanci, com. de Mih. Ivaniuc.
10. Dat. rom. din Boian, com. de dl. Vas. Turturean: „De regulă se duce una sau mai multe paști, cîteodată și cîte un cozonac, apoi patru sau mai multe ouă roșii. Unde merg cu pască află totdeauna bună primire, și de regulă nu se întorc cu mîna goală, ci li se pune cîte o pască și cîteva ouă roșii proprii.”; a celor din Bosanci, com. de M. Ivaniuc: „A doua și a treia zi de Paști merg finii la nănași, ginerii la socri, și cumetrii la cumetri cu pască, unde petrec, mîncînd, bînd și veselindu-se pînă de către seară. Iar seara, cînd se duc acasă, li se schimbă pasca.”; a celor din Dănila, com. de Vas. Nahaiciu: „Luni după Paști merg finii la nănași cu pască, petrecînd acolo foarte bine. Dar cînd voiesc acumă finii să se ducă acasă, schimbă nănaș pasca și apoi se pornesc acasă.”
11. Dat. rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescu: „Acestia merg cu 2 paști și cu 6-12 ouă roșii, dintre cari paști nașa le dă una înapoi.”
12. În cele mai multe părți din Bucovina.
13. Vezi datina aceasta mai pe larg în opul meu: *Nunta la români*, București, 1890, p. 766-771 și *Nașterea la români*, București, 1892, p. 291-307.
14. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În Săptămîna luminată este datină la românii noștri de a merge finii la nași și cumetrii la cumetri nu numai cu pască, ci și cu colaci precum și cu alte daruri. Și dacă nănașului i-a murit finul, atunci merge tatăl pruncului mort la cumătrul său nu numai cu colaci, ci și cu un pom încercat și înfrumusețat cu felurite mărunțișuri.”; a celor din Stupca, com. de N. Jauca: „Nănașii string a doua și a treia zi de Paști la sine pre toți finii, precum și alte multe neamuri dintre cari finii vin nu numai cu pască, ci aduc încă și colaci. Iar după ce au sosit cu toții se pun la masă, mănîncă, ciocnesc, cîntesc și se veselesc pînă de către seară.”
15. Com. de dl. Val. Dioniu.

XVII. SCRÎNCIOBUL

Scrînciobul, după credința și spusa românilor din Moldova și a celor din Bucovina, e făcut întru amintirea spînzurătoarei lui Iuda Iscarioteanul, care, muștrîndu-l cugetul pentru fapta cea nelegiuită ce o făcuse vînzînd pre Is. Hr., s-a dus de s-a spînzurat de o creangă și, nedînd oamenii trei zile de dînsul, vîntul îl bătea și-l clătina dimpreună cu creanga de care era spînzurat încolo și încoace.¹

Scrînciobul, după mărimea sa, e de două feluri: unul mare și altul mic, iar după forma construcțiunii sale de mai multe feluri și se numește în Bucovina și Moldova: scrînciob dim. scrînciobaș; în Muntenia: dulap, leagăn și țiteche²; în Transilvania, și anume în Munții Apuseni scrînciob³, iar în Țara Hațegului: țuțul și țuțuluș⁴; în Ungaria: sdrîncă⁵; iar în Banat: scrînciob, leagăn, le-gănuș, țuțuluș, vîrtej, vîrtij, și vîrtilo⁶.

Scrînciobul mare se face astfel:

Se iau două birne cam cîte de patru metri de lungi și, cioplindu-se în patru muchi, se dăltuiesc la un capăt cu dalta în formă de furcă, de unde le vine apoi și numirea de furci, sau se sfredelesc c-un sfredel mare și din cauza aceasta se numesc stîlpi.

După ce s-au cioplit furcile, se îngroapă amîndouă cu capătul cel nedăltuit sau neborțit în pămînt și anume drept în sus și cam de trei metri departe una de alta.

Se ia apoi un tumurug, numit grîndei sau sul, care e la un capăt încrestat sau provăzut cîte cu un cui gros de fier și se așază cu încrestăturile în dăltuiturile furcilor sau se vîră cu cuiele în borțile acestora.

La mijlocul grîndeiului sau sulului, care stă în direcțiune orizontală, se vîră prin patru borți pătrate patru grîndișoare sau căpriorași, ciopliți asemenea în patru muchi și în depărtare ca la un metru unul de altul, astfel ca să formeze două cruci.

În capetele acestor patru grîndișoare, numite săgeți, fuse sau dreve, cari sînt tot una de lungi și prinse la capete cîte c-o chingă sau stinghie pl. stinghii, se află asemenea cîte o bortă rotundă, în care se vîră cîte un grîndieș sau grîndeuț.

De fiecare din aceste patru grîndieșe sau grîndeute, cari nu se învîrtesc împrejurul osiei lor, ci numai se mișcă într-o latură și într-alta, atîrnă cîte un scaun, care, la rîndul său, e compus din cîte două brațe sau spițe, numite alminterea și holobe sau hloabe, apoi dintr-un spătariu, două țitori și dintr-o punte, pe care șed cei ce se dau în scrînciob.

În fine, după ce s-au îngropat furcile în pămînt și după ce s-a așezat grîndeiul cu scaunele în dăltuiturile sau borțile lor, nu numai că se întăresc bine în pămînt, ci li se pune totodată la amîndouă, atît de o parte cît și de cealaltă parte, cîte o proptea sau propea, anume ca, puindu-se scrînciobul în mișcare și dîndu-se mult timp într-însul, să nu se poată defel clătina.

Fiind scrînciobul astfel construit gata, se suie în fiecare scaun cîte două sau trei persoane, și apoi se pune în mișcare de către doi sau patru bărbați, numiți scrînciobari, cari stau unul de o parte iar altul de cealaltă parte, la capătul săgeților îndreptate spre pămînt și, prinzînd săgețile de vîrf, le avîntă

în dreapta sau stînga, adică în care direcțiune voiesc ei să se învîrtească scrînciobul.

Puindu-se în mișcare, grindeiul cu săgețile se învîrtesc în jurul osiei sale, iar scaunele de la capetele săgeților, urcîndu-se în sus și scoborîndu-se în jos, se învîrtesc roată împrejurul grindeiului, de unde vine apoi că scrînciobul acesta se numește și scrînciob cu roată.⁷

Pe lîngă acest scrînciob, care se învîrtește roată, mai este încă și un alt fel de scrînciob, asemenea mare, care se învîrtește ca vîrtelnița.

Acest din urmă se deosibește de cel dintîi prin aceea că grindeiul sau sulul, în care sînt întărite săgețile sau pîrghiile cu scaunele, nu se așază în direcțiune orizontală cu capetele în dăltuiturile furcilor, ci în direcțiune verticală, și anume cu un capăt într-o costoroabă, care e întărită în vîrfurile furcilor, iar cu celălalt capăt într-o tîgaie sau broască așezată într-o talpă, drept la mijlocul furcilor.

Acest scrînciob are numai patru săgeți, nu opt ca cel dintîi; iar la capătul săgeților acestora, cari sînt sprijinite cîte cu o chingă sau țiitoare, se află asemenea cîte un scaun de aceeași construcțiune și mărime ca și cele ale celui dintîi.

Scrînciobul acesta, după cum am amintit din capul locului, se învîrtește ca o vîrtelniță, și prin urmare e mai puțin periculos pentru cei ce se dau într-însul decît cel dintîi.⁸

Scrînciobul mic e compus dintr-o scîndură cam de o palmă domnească de lată și cam de un metru de lungă, care e prinsă la capete cîte c-o rudiță perpendiculară, iar acestea sînt întărite cu partea sau capătul deasupra într-un sul orizontal, ale cărui capete sînt vîrite în cîte o bortă făcută în doi stîlpi, cam de doi metri de înalți și îngropați în pămînt, în depărtare cam de un metru și 2 d. m. unul de altul.

Punîndu-se scrînciobul acesta, numit și scrînciob între stîlpi, în mișcare, cel ce șade pe dînsul umblă încolo și încoace, ca și cînd s-ar legăna, de unde se vede că-i vine în unele părți și numirea de legănuș sau țutuluș.

O seamă dintre aceste scrîncioabe au și spătare, adică sînt făcute în forma unui scaun cu spătar, anume ca cei ce se dau într-însule să se poată răzima cu spatele și să fie mai siguri că nu vor cădea.

De multe ori însă acest fel de scrînciob se face și numai dintr-o funie cam de vreo trei metri de lungă, care se leagă cu capetele de creanga unui pom, iar la mijlocul ei, care spînzură în jos, se pune o perină, un lăicer sau un suman, și pe obiectele acestea așezîndu-se apoi cel ce voiește a se da în scrînciob, se scrînciobă.⁹

Afară de aceste două scrîncioabe mici, mai este încă și un al treilea fel, numit scrînciob în copaci. Acesta constă dintr-un cîrlig firesc, care se anină de un crac potrivit de copaci, și la al cărui capăt de jos este întărită o scîndurică numită și punctică.

Cel ce se dă în acest scrînciob stă cu un picior pe un capăt al scînduricăi, iar cu unul pe celălalt capăt, și așa, stînd în picioare și ținîndu-se cu amîndouă minile de cîrlig, se leagă încolo și încoace, mai repede sau mai încet, după cum se și avîntă.¹⁰

La scrîncioabele, despre cari ne-a fost pînă aici vorba, se mai numără încă și învîrtitoarea.

Învîrtitoarea constă dintr-un țeruș, bătut bine în pămînt și rătunzit la capătul de sus în forma unui ou, și dintr-o pîrghie, numită durubață, care e drept la mijloc găurită în forma unei jumătăți de ou, și cu care se pune apoi pe vîrfurile țerușului astfel ca să poată sta orizontal.

Cei ce vreau să se dea în această învîrtitoare se suie cîlare pe capetele durubeței, și anume: unul de o parte, altul de cealaltă parte, și dîndu-și apoi avînt cu picioarele, cari le ajung în pămînt, se cumpenesc și se învîrtesc cum și încotro le place.¹¹

Ca și învîrtitoarea românilor din Bucovina, e compus și vîrtejul, vîrtijul sau vîrtioliul românilor din Banat, adică dintr-un pociumb sau știomp, cum se spune în părțile Caransebeșului, în vîrfurile cărui se așază o grindă numită bilă. Pociumbul sau știompul e bătut în pămînt, iar bila stă orizontal și se poate învîrți. Pe un capăt al bilei se urcă cineva cîlare, băiat, fată, nevastă sau bărbat, tot așa și pe al doilea capăt al bilei, care astfel stă în echilibru. Iar alți doi oameni învîrtesc bila din vîrfurile știompului și așa petrec.¹²

La aromânii din Macedonia acest fel de scrînciob se numește drîmbală și vîrticoniță și se face așa: „se înfige în pămînt un par de mărimea taliei copiilor“, cari vreau să se dea într-însul. „Uneori parul e ceva mai mic. După ce se ascute puțin la vîrf, se aduce o prăjină mare“, numită grendă, al cărei mijloc este pe jumătate găurit „și se pune cu partea semi-găurită pe vîrfurile parului. La cele două capete ale prăjinii, care se numește drîmbală, se pun doi băieți, și prin vîntul ce-și dau fiecare pe rînd, drîmbala, cînd se rădică în sus, cînd se lasă în jos, rădicînd și scoborînd astfel pe rînd pe cei doi copii, cari se dau în drîmbală. Cînd e să se dea jos cei doi copii, ca să nu cază vreunul dintre ei prin dezechilibrarea drîmbalei, cînd unul în momentul ce se găsește jos ar părăsi-o, ceilalți jucători se răped la par și opresc drîmbala.“

În comunele românești de la Pind, drîmbala se face de regulă din pin tînăr și se găurește la mijloc prin ajutorul cărbunilor.¹³

Pe lîngă scrîncioabele și învîrtitoarea, descrisă mai sus, mai există în Bucovina încă și un al patrulea soi de scrînciob, numit huță, huțană, huțină, huțunătoare, huțuțătoare, cumpănă și cumpenitoare, cu care se huțană, huțină, huțună, sau huțuță, mai cu seamă băieții și copilele.

Huța sau huțunătoarea constă dintr-o scîndură, numită punte sau cumpănă, care se pune cu mijlocul peste un tumurug sau butuc gros sau și peste un alt obiect înalt și îngust, și punîndu-se apoi un băiat, ca și cînd ar sta cîlare, pe un capăt al scîndurii, iar al doilea pe celălalt capăt, își dau avînt și se huțuță. Și dacă unul, cînd ajunge jos, sare de pe scîndură, atunci celălalt trebuie numaidecît să cadă, și lesne poate să se vulnereze. De aceea, cînd vor să înceteze de a se huțuța, nu-și dau mai mult avînt, ci lasă ca scîndura să-și vie în echilibru, și atunci se scoboară apoi amîndoi pe încetișorul jos.¹⁴

Unii băieți, cînd se dau în acest fel de scrînciob, zic și următoarele versuri:

Huța, huța, cu căruța
Pin' la lelea Măriuța!¹⁵

sau:

Dura, dura, cu căruța
Pin' la lelea Măriuța.
Măriuța nu-i acasă,

Numai fata cea frumoasă
Cu cercei de ghiocei
Cu salbă de nouă lei!¹⁶

Datina de a se da în scrînciob, sau de a se scrîncioba există mai ales în Bucovina, nu numai într-o zi sau sărbătoare anumită, ci am putea zice că ea este uzitată mai în toate duminicile și sărbătorile de peste an.

Cu toate acestea însă, sînt unele zile și sărbători peste an, în cari tineretul nu petrece altfel decît numai dîndu-se în scrînciob, iar altele, precum e bunăoară ziua de Paști, în care scrînciobul nu umblă defel.¹⁷

Așa românii din unele părți ale Banatului îndătimează a se da în scrînciob în luna primă a Paresimilor¹⁸, alții în ziua de Sîn-Toader¹⁹, și iar alții, atît din Banat cît și din Transilvania, în tot decursul Paresimilor.²⁰

În Munții Apuseni ai Transilvaniei însă, precum bunăoară în Satulung, se scrînciumă numai în Săptămîna luminată, și chiar și atunci numai copiii, cari dau proprietarului scrînciobului cîte un ou roșu.²¹

În Moldova ține scrînciobul cele două zile ale Paștilor, adică luni și marți, și după aceea toate sărbătorile și duminicile pînă la Ispas.²²

În Muntenia și Macedonia însă mai cu seamă în ziua de Sîn-Georgiu.²³

Românii din unele părți ale Bucovinei încep a face scrîncioabe în Vinerea seacă din Săptămîna mare²⁴ și se dau într-insele, și anume în cele mari în toate duminicile și sărbătorile de peste vară, începînd din luna Paștilor înainte, mai ales de la Paști și pînă la Rusalii sau Dumineca mare²⁵, iară în cele mici, cari sînt făcute mai cu seamă pentru băieți și copile, chiar și în zile de rînd, firește că dacă timpul și împrejurările le încuviințează s-o facă aceasta, chiar și în zile de lucru.

În unele părți din Muntenia, precum bunăoară în comuna Zănoaga, jud. Romanai, flăcăii fac țiteche sau leagăn în ziua de Sîn-Georgi, și se scrînciumă²⁶ în dumbravă sau chiar și în sat, dacă se găsește vreun copaci mare, dud sau salcîm, de unde ar putea să atirne leagănul. Aci vin apoi flăcăii și fetele spre a se da în leagăn.

„Copiii încă de la Paști au mare grijă de a păstra cîte un ou roșu, pe care să-l țină în sîn cînd s-ar da în leagăn la Sf. Gheorghe.

Cînd soarele este la chindie, băieții și fetele merg pe la casele lor, ca să se gătească de horă, unde petrec pînă seara.”²⁷

Scrîncioabe mici, în cari se dau numai băieții și fetele din Bucovina, se fac mai multe într-un sat. Scrîncioabe mari însă în fiecare sat se face de regulă numai cîte unul sau cel mult două, și anume totdeauna pe un loc deșert sau tîpșan frumos din marginea sau mijlocul satului, ori orașului, unde obicînuiește tineretul a se aduna duminicile și în zi de sărbătoare la joc sau la horă.

În scrîncioabele cele mici orișicine voiește să se scrîncioabe se scrîncioabă singur.

Pentru cele mari însă, în cari se dau de regulă mai multe părechi de fete și feciori sau neveste tinere și bărbați, se năimesc anume doi sau patru bărbați tari, numiți scrînciobari, cari le învîrtesc și cari capătă pentru munca lor, după împrejurări, cîte 10-20 bani de persoană.

Mai demult, după cît îmi este mie cunoscut, nu exista mai nici un sat mai mare în Bucovina și Moldova în care să nu se fi aflat cîte un scrînciob mare. În timpul de față însă încep și acestea a se da pe încetul uitării și a se înlocui cu alte petreceri mai puțin inocente.

Scrînciobul cel mare, la care ia parte mai întreg tineretul unui sat, iar cînd sînt hramuri chiar și tineretul de prin satele învecinate, pentru mulți inși e un mijloc de petrecere și distragere foarte plăcut.

Această împrejurare se vede că a inspirat pre V. Alecsandri de a compune următorul pastel, intitulat *Paștile*:

De Paști în satul vesel căsuțele nălbite
Lucesc sub a lor malduri de trestii aurite,
Pe care cocostîrcii, înfipti într-un picior,
Dau gîtul peste aripi tocînd din ciocul lor.

Un scrînciob mai la vale pe lîngă el adună
Flăcăi și fete mîndre ce rid cu voie bună;
Și-n sunet de vioare, de cobze și de nai
Se-ntoarce hora lînă, călcînd pe verde plai.

Bătrîni cu fețe stinse, români cu fețe dalbe,
Românce cu ochi negri și cu ștergare albe
Pe iarba răsărită fac praznic la un loc,
Iar pe-mprejur copiii se prind la luptă-n joc.

Și scrînciobul se-ntoarce purtînd în legănare
Părechi îmbrățișate cu dulce înfocare.
Ochiri scînteietoare și gingașe zîmbiri
Ce viu răsînd în aer electrice luciri.²⁸

Pentru cei slabi de fire însă nu o dată poate fi el și neplăcut, și mai ales acela ale cărui scaune se suie în sus și se lasă cu repeziciune în jos, adică al celui cu roată, chiar periculos.

Și iată de ce!

Mulți inși, învîrtindu-se repede sulul și suindu-se și scoborîndu-se tot atît de repede scaunele cu dinșii în jos, nu o dată se întîmplă că se amețesc de cap, cad fără conștiință jos, și rămîn pe loc morți.

Această împrejurare l-a inspirat tot pre V. Alecsandri de a compune un alt pastel, intitulat *Scrînciobul*, care sună așa:

În scrînciobul din culme se dau flăcăi și fete,
Copile, flori de aur, voinici cu negre plete.
– Iubito, zice unul, pe față-ngălbinești,
Și ochii tăi în zare cu dor îi ațîntești?

– O! dar privesc, iubite, colo în depărtare
La cele dealuri nalte, la cea cîmpie mare,
Cum se-nvîrtesc de iute, și cum se limpezesc,
Unind a lor verdeață albastrului ceresc!

– Privirea ta, iubito, se-ndreaptă către soare?
– Dar, urmăresc cu ochii cei vulturi și cocoare,

Cum se întrec cu norii, cum se-nvîrtesc în zbor
Sub cerul ce se-ntoarce roțiș deasupra lor.

– În ochii tăi, iubito, o flacără s-aprinde?
– Dar, simt că al meu suflet aripele-și întinde...
Eu zbor... ah! zbor... Deodată copila sare-n vînt,
Și vrînd la cer să zboare, ea cade în mormînt!²⁹

În cele mai multe comune din Bucovina și Moldova, în apropierea scrînciobului mare se face de regulă și joc, astfel că, pe cînd unii se dau în scrînciob, pe atunci ceilalți joacă, și așa își petrec ziua întreagă.³⁰

În Macedonia, unde scrînciobul, după cum am amintit mai sus, este asemenea uzitat, fiecare aromân se grăbește în dimineața Sfîntului Gheorghe „a se îmbrăca bine, a merge apoi la biserică, și pe urmă a se îndruma spre casele acelora cari posedă pomi mai mari și mai bătrîni, cu crăcile cele mai întinse, pentru ca să lege funiile de crăcile lor și să facă legendarul leagăn.”

Leagănul, pe care se dau aromânii, este un fel de scrînciob sau dulap, adică „o funie trecută pe după crăcile unui pom și legată la ambele capete. De nod se leagă o altă funie, numită curmu, care se servește la mînarea omului așezat în leagăn. Cu ajutorul curmului, cel din leagăn e mișcat cu putere din dreapta înspre stînga, și viceversa. Fata ori flăcăul, care voiește a se da pe leagăn, trebuie să aibă flori în mînă, o mică pietricică pe cap și un ou roșu în buzunar. Credința poporului despre aceste trei lucruri sună astfel: florile reprezintă simbolul primăverii, pietricica sănătatea, ca să fie omul ca piatra, iar oul veselie (haraoa).

Tot despre acest ou, credința aromânilor mai vrea să zică și următoarele: Acel ou trebuie să fie încondeiat în ziua de Joia mare, tot în acea zi înroșit, mergînd la Înviere cu el și tot cu el dîndu-se cineva pe leagăn în ziua de Sfîntul Gheorghe. Așa că cine posedă un atare ou în casa lui, acea casă focul nu o arde, apa nu o îneacă, hoții nu o atacă (calcă) și este ferită de orice boală.

Cum am zis, avînd aceste trei lucruri și așezîndu-te pe leagăn, cei de primprejur, așezați în două grupuri, cîntă următorul cîntec: și anume dacă e fată:

– A cui ie fîată di pri lăgăn?
– A mi-sai cî-a tată-sui,
Ș-cama multu a gîonîlui.

Altă formă:

Narga fîată lingănăți-nî-u
Că i funea putrizită,
Că-i lumachia viirminoasă,
Că i locul multu surpu.

Dacă e băiat:

– A cui e gîonle di pri lăgăn?
– Gîonle aestu nvîastă nî-are.
– Care nî-are, va să-lî dăm,

– A cui e fata de pe leagăn?
– A mamei sale și tatălui său
Și mai mult flăcăului.

Încet legănați-mi-o fata,
Căci e funia putrezită,
Căci e ramura viermănoasă,
Căci e locul prăpăstios.

Va să-lî dăm, si-l hîrisim,
Va s-lî-u lom, s-lu nvîrinăm.

– A cui e junele de pe leagăn?
– Junele acesta mireasă n-are.
Dacă n-are, îi vom da,

Îi vom da ca să-l înveselim,
I-o vom lua, ca să-l întristăm.

După ce termină cîntecul, fata ori flăcăul se dă jos, cei asistenți îi urează la mulți ani, pe urmă urmează un flăcău ori o altă fată.

Este foarte caracteristic cheful care se face de către asistenți și mai cu deosebire din partea celor cari cîntă cîntecul leagănului, pentru că, pe lângă cîntece și urări, imediat trebuie să ia parte satira și comedia, și uite cum:

Cum am zis, după ce s-au schimbat mai mulți flăcăi, fete, neveste, etc., la urma urmelor vine și rîndul babelor bătrîne a se da pe leagăn. Aci e totul.

Îndată ce se suie vreo babă a se da pe leagăn, și întîmplarea va face ca să fie soacră a mai multor nurori, și știind-o anume că cu cutare noră nu prea trăiește bine, atunci cucoana soacră o pate cît de bună. Pățania babei constă din următoarea farsă. Îndată ce s-a cocoțat baba pe leagăn, începe cîntecul și zicerea de: *cine e baba de pe leagăn*, ... este a fiilor, a nepoților, a surorilor și mai mult a cutărei noră, adică tocmai a aceleia cu care cucoana soacră trăiește ca pisica cu șoarecele. Astfel că toată lumea de primprejur, care cunoaște viața întinsă a acelei familii, ride de se prăpădește de bobîrnacul bătrînei. Iar soacra, cu toată autoritatea ei la aromâni, cam înroșită la față, după ce se dă jos, o tulsește fără pașaport, ceea ce excită și mai mult rîsul asistenților.

Avem de observat că, în Vlaho-Clisura și prin celelalte sate aromânești, oul roșu se pune ca cineva să fie la față, în cursul anului pînă la Sf. Gheorghe, roșu ca oul.” Și că la o nevastă se cîntă așa:

– A cure-i fîată di pe lăgăn?
– Aestă fîată gîone ș-are,
Gîonle alîef fugăt to-axêane;
Tora agonîa va si-lî vîînă,
S-umplă casa di lunîînă,
Va li-ul dăm, si-u hîrisim,
Va li-ul lom, si-u virinăm.

– A cui e fata de pe leagăn?
– Această fată bărbat își are,
Bărbatul ei e plecat în streinătate;
Acuma curînd va veni
Să umple casa de lumină,
Îl vom da ei, să o veselîm,
Îl vom lua, să o întristăm.

La o bătrînă:

– A cure-i teta di pe lăgăn?
– Este a hîlîlor ș-a nîpoților.
– Si-lî băneacă și z-băneacă
Roșe, roșe ca un meru
Crehtă, crehtă cu virdeața.

– A cui este mătușa de pe leagăn?
– Este a fiilor și a nepoților.
– Să-i trăiască, și să trăiască:
Roșie, roșie, ca un măr,
Fragedă, fragedă ca verdeața.

Și tot așa se continuă a se cînta fiecăruia, după vîrsta, sexul, ocupațiunea și alte circumstanțe, cari sînt la ordinea zilei“...³¹

NOTE

1. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 155; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79; cred. rom. din Stupca, com. de D. Rosmeteniuc, stud. gimn.: „Scrînciobul închipuiește spînzurătoarea sau mai bine zis cureaua cu care s-a spînzurat Iuda, după ce a vîndut

- pre Mintuitorul lumii, Domnul nostru Is. Hr. Căci precum se adunară atunci o mulțime de oameni ca să vadă pre Iuda vinzătorul, așa se adună și acum o mulțime de popor ca să se dea în scrînciob întru aducerea-aminte de pătenia lui Iuda. În scrînciob însă se dă mai ales tineretul, iar oamenii bătrîni numai foarte puțini, și chiar și aceștia mai mult din întîmplare, fiindcă se află de față. Și asta se întîmplă de aceea pentru că atunci, cînd s-a auzit că Iuda vinzătorul s-a aninat, tineretul a fost acela care a alergat mai întîi ca să vadă această întîmplare."
2. D. Stănescu, *Obiceiuri pop.*, publ. în *Educatorul*, an. I, București, 1883, p. 91; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79.
 3. Com. de dl. Domețiu Dogariu.
 4. Ar. Densușianu, *Glosari din Țara Hațegului*, publ. în *Revista critică-literară*, an. II, Iași, 1895, p. 172: „Tuțul și tuțuluș, leagăn sau scrînciob.”
 5. V. Sala, *Glosari din comitatul Bihor în Ungaria*, publ. în *Revista critică-literară*, an. IV, Iași, 1896, p. 146.
 6. Sim. Manguica, *Calend. pe an 1883*, loc. cit.; Sofr. Liuba și Aur. Iana, *Topografia satului și a hotarului Maidan*, Caransebeș, 1895, p. 71: „Scrînciob se mai zice la noi și la un legănuș. Scrînciobul se mai zice și virtuii.”; com. de dl. En. Hodoș.
 7. După descrierea rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Ștef. Hostiuc și V. Greciuc; a celor din Plăvălari, com. de Lazăr și Ioan Bolohan, stud. gimn.; a celor din Udești, com. de Cost. Jescu și Nic. Curtușan; a celor din Bosanci, com. de Toader Mitrofan; a celor din Stupca, com. de D. Logian; a celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea și a celor din Costișa, com. de Sofroniu Cernoschi.
 8. După descr. rom. din Reuseni, com. de Vas. Pop; a celor din Plăvălari, com. de I. Bolohan; a celor din Udești, com. de Const. Jescu, și a celor din Gura Negri, văzut mai de aproape de mine însumi.
 9. Uzitat în cele mai multe părți din Bucovina.
 10. Dat. rom. din Straja, com. de Nic. Cotos, stud. gimn.
 11. *Ibidem*.
 12. Com. de dl. En. Hodoș; Sofr. Liuba și Aur. Iana, *op. cit.*, p. 71: „Scrînciob se mai zice la noi și la un legănuș. Se bate un par gros (pociumb) în pămînt cu un cuni de fier (toldei) la capătul de sus. În acest cuni se pune o scîndură cruciș, pre care la ambele capete se pun copii și se învîrtesc. De aici proverbul: Lucru scrînciob sau întortocat (învîrtit).”
 13. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 108.
 14. Dat. rom. din Ilișești; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop; a celor din Frătăușul Vechi, com. de Laur. Vataman; a celor din Straja, com. de Nic. Cotos; a celor din Cireș-Opaiț, com. de Toader Burla, stud. gimn.
 15. Dat. rom. din Reuseni, com. de Vas. Pop; a celor din Frătăușul Vechi, com. de Laur. Vataman.
 16. Dat. rom. din Cireș-Opaiț, com. de T. Burla.
 17. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 79: „În întîia zi de Paști, în unele localități, nu umblă scrînciobul (sau dulapul, cum i se zice în Muntenia), așa încît fetele și flăcăii, atît acei cari joacă de demult, cum și acei cari au să iasă de-acuma la joc, petrec și se hirjonesc toată ziua prin clopotnița și ograda bisericii, cînd încep și ibovnicile.”; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155: „Întîia zi de Paști niciodată nu-i scrînciob, încît de aceea toate fetele și flăcăii, atît cei cari joacă mai de mult cît și cei cari au să iasă de-acuma la joc, petrec toată ziua în clopotniță și în ograda bisericii, cînd se încep și ibovnicile.”
 18. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*, februarie 28.
 19. Com. de dl. En. Hodoș: „La Sin-Toader fac oamenii așa-numitele virtije.”
 20. Sim. Manguica, *Calend. cit.*: „În luna primă a Paresimilor se cară oamenii în legănuș (tuțuluș, scrînciob) și virteji, pentru cîștigare de sănătate preste tot anul. Pre alocurea se cară poporul în legănuș și virteji de la începutul Paresimilor pînă la Paști.”; din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „În Țara Hațegului, comitatul Făgăraș, și anume la Lisa, am

văzut că în luna primă din Postul mare fac scrîncioabe și se scrîncioabă în toate sărbătorile din Paresimi.”

21. Com. de dl. Domețiu Dogariu: „Scrîncioabele se folosesc și pe aici, dar de cele simple. Se scrînciună pe ele numai copii și anume numai în Săptămîna cea luminată, dîndu-i proprietarului cite un ou roșu.”
22. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155.
23. D. Stănescu, *Obiceiuri pop.*, publ. în *Educatorul*, an. I, p. 91; I. Nenîtescu, *De la românii din Turcia Europeană*, București, 1895, p. 526: „În această zi (adecă în ziua de Sf. Gheorghe) începe lumea a se da în leagăn sau în scrînciob.”; P. Papahagi, *op. cit.*, p. 739.
24. Dat. rom. din Stupca, com. de Nech. Jauca: „Vineri din Săptămîna mare femeile de la noi nu coc pască, ci numai roșesc și împestresc ouă cu felurite colori, ung prin casă și pe jos, iar oamenii mătură ogrăzile, tocnesc gardurile și fac scrîncioabe cu un scaun și mai ales cu două scaune.”
25. Dat. rom. din Mitocu Dragomirnei, com. de Ștef. Hostiuc; a celor din Bosanci, com. de Toader Mitrofan, stud. gimn.; a celor din Gura Humorului, com. de Em. Netea.
26. Scîrciună = scrîncioabă, se dau în scrînciob.
27. D. Stănescu, *Obiceiuri pop.*, publ. în *Educatorul*, an. I, 1883, nr. 12, p. 91.
28. *Opere complete*, vol. III, *Pasteluri și legende*, p. 39.
29. *Idem*, de eadem, vol. II, p. 143.
30. Dat. rom. din Bucovina; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 155: „De a doua zi de Paști se face joc și scrînciob. Lăutarii-s plătiți de cel cu scrînciobul, care strînge parale de la scaun. Tot cel cu scrînciobul are și băutură, și așa beau și cîntă și joacă mai toată ziua. Fetele cu nevestele cele tinere, flăcăii și însurății în scrînciob și la horă, femeile celelalte mai la o parte, pe iarbă verde, iar gospodarii mai cu băutura în crîșmă își îndulcesc zilele la o zi sfințită ca asta.”
31. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 739-741.

XVIII. PRÎNZUL PAȘTILOR

Prînzul Paștilor e un fel de praznic, care e uzitat, după cît știu eu pînă acum, numai în Transilvania, și care se face de regulă a doua zi de Paști, după amiază, înainte de vecernie, de către credincioșii satului, cari au dat și Paștile, adecă pinile și vinul de Paști.

Credincioșii, cari și-au propus să facă acest prînz, taie o vacă sau un bou, ori unul sau doi porci și mai mulți miei, și din carnea acestora prepară apoi mai multe feluri de bucate, precum: zeamă cu ouă sau, după cum spun bucovinenii, zeamă direasă, carne fiartă cu varză și friptură. În același timp coc mai multe cuptoare de colaci și pine și cumpără vinars și vin pentru întreg satul.

Toate bucatele acestea, afară de colaci și pine, se pregătesc sau cel puțin se încălzesc în cimitirul bisericii de către mierile și bărbații cei mai cinstiți și mai iscusiți din sat.

După sfîrșirea liturghiei și ieșirea din biserică, se întind în cimitir mai multe mese și scaune făcute din scinduri lungi, anume pentru acest prînz, astfel ca să încapă la dinsele tot poporul adunat: oameni, muieri, tineri, bătrîni și copii, și apoi, după ce s-au așternut, se așază la masa cea mai de frunte și mai ridicată sau, mai bine zis, în capul mesei, preotul cu cîntăreții și cu oamenii cei mai aleși ai comunei, iar la celelalte ceilalți oameni pe rînd, fiecare după rang și stare, pînă la cel din urmă cerșetor.

Toți cei de față iau parte la acest prinz sau ospăț, numai cei cu Paștile, adică cei ce-l dau nu. Aceștia stau în picioare și servesc pe meseni, voind prin aceasta a urma cuvintelor Mintuitorului, care a zis: „Cel ce vrea să fie mai mare, să fie slugă tuturor”.

După ce s-au așezat toți cei de față la masă sau și înainte de aceasta, fiecăruia, fără deosebire, i se pune câte un colac și o lumină dinainte, apoi aducându-se și punându-se pe rînd și bucatele amintite mai sus, se începe ospățul.

Nimăruia însă, fie acela orișicine ar fi, nu-i este iertat a gusta din bucatele ce-i stau înainte, pînă ce nu face preotul dezlegarea mesei. Cum s-a făcut însă dezlegarea mesei, adică cum s-a binecuvîntat mîncările și băuturile puse pe aceasta, cei cu Paștile cîntesc mai întîi pe meseni câte cu un pahar de vinars și apoi se invită a gusta din bucate, ceea ce, se înțelege, că se și face.

Cînd se aduc și se pun fripturile pe masă, atunci aducându-se și vinul, împărția vinarsului a apus, adică din momentul acela nu se mai cîntește vinars, ci numai vin.

E de observat și aceea că în decursul acestui prinz, care durează de regulă pînă la vecernie, nu numai că se mîncă și se bea de sufletul celor repauzați, ci totodată se și cîntă felurite cîntece sau versuri de ale Învierii.¹

Iată unul din aceste versuri:

Astăzi ziua Învierii,
Părăsirea întristării,
Zi de mare bucurie
Creștinilor să le fie,
5 La mulți ani spre sănătate,
De mult bine s-avem parte.
Că cel ce-a fost chinuit
Și de jidovi răstignit
Astăzi din morți s-a sculat,
10 Dumnezeu adevărat,
Și pre morți i-a înviat,
Iadul groaznic l-a prădat.
Astăzi raiul s-a deschis
Și diavolul s-a învins.
15 Astăzi toți sfinții svonesc, (?)
Îngerii se veselesc.

Altul:

Îngerul a alergat
Și feciorii a strigat:
O, tu cea plină de dar,
Nu te-ntrista cu amar;
5 Bucură-te, îți vestesc,
Bucură-te, îți grăiesc,
Că fiul tău cel prea sfînt
A înviat din mormînt,
Și pre morți i-a înviat

Pentru Sfînta Înviere
Au cu toții mîngiere
Și zic cu toți dimpreună,
20 Toți cîntă cu voie bună:
Hristos a înviat din morți
Mintuindu-ne pre toți,
Cu moarte moartea călcînd,
Lumii vieață dăruind,
25 Paștile cele frumoase
Pre toți din robie scoase,
Prin lumina ta, Hristoase,
La verdeață mîngăioasă.
Doamne, te milostivește
30 Și pre noi ne-nvrednicește
Ca raiul să-l dobîndim,
În veci să te preamărim!²

10 Mintuindu-i din păcat.
Acum să ne veselim,
Noua Ierusalim,
Că mărirea lui Hristos,
Ca un soare luminos,
15 Preste tine-a răsărit
Minunat și preamărit.
Saltă acuma voios,
Glăsuiește mîngăios.

Iară tu curată ești,
20 Maica luminii cerești.
Veselește-te curat,
Că fiul tău a-nviat.
O, ce zi luminoasă,
O, ce Paști prea frumoase,
25 O, ce zile vestite,
O, Paști nouă și sfînte.
O, Paștile prea frumoase
Pre Adam din iad îl scoase.
Paștile cele de iarnă,
30 Paștile fără prihană,
Paștile Mintuitorului,
Hristos rescumpărătorului,

Altul de pe Tîrnava Mare:

Astăzi cel prea luminat
Îngerul marelui sfat,
Care Hristos s-o numit
Și din iad ne-o mintuit,
5 Sfătuind Dumnezeirea,
Vrînd a-și mîntui zidirea,
Moartea crucii-o suferit,
De păcat ne-o mintuit.
Iisus, cînd vreme-o sosit,
10 Ca om în lume-o venit
Alegîndu-și slugi prea bune.
Puindu-i mai mari pe lume,
Vrînd cîna să o gătească,
Știînd c-au să-l răstignească,
15 Cînd cin-a blagoslovit,
Pe Iuda atunci l-o vădit.
Iuda, iubitor de bani,
Grăi cătr-ai săi dușmani:
– Dați-mi treizeci de arginți,
20 Și vi-l dau să-l răstigniți!
Luînd Iuda banii sus,
A mers și el la Iisus,
Și cînd sărutare-o dat,
Pe Iisus greu l-o legat,
25 Nu ca pe un împărat,
Ci ca pe un vinovat,
Dat-a sămn de sărutare,
Împrumutînd spînzurare.
Iuda, apostol stricat,
30 De Hristos s-o lăpădat,
Jidovii îl apucară,
Pălmi peste obraz îi dară;

Paștile, ce ne-au deschis
Raiul ce a fost închis.
35 O, ce Paști de bucurie
Și cu mare veselie,
Că David sărea jucînd,
Naintea umbrii săltînd,
Iar noi poporul cel sfînt,
40 Plinirea legii văzînd,
Cu cîntări ne bucurăm,
Dumnezeiește serbăm
Paștile cu bucurie,
Întru mulți ani să ne fie.
45 La mulți ani s-aveți folos
De-nvierea lui Hristos!³

L-au dus pînă la Pilat,
Pentru jidovi mare sfat.
35 Pilat, văzînd pe Hristos,
Strigă cu glas minios:
– De unde-ai venit aice,
De faci între oameni price?
Hristos răspuns nu i-o dat.
40 Pilat iară a strigat:
– Nu știi că puteri mi-au dat,
Ca să-ți iert al tău păcat,
Putere de slobozire,
Sau te dau la răstignire!
45 Hristos a răspuns plecat:
– Puterea tatăl mi-a dat,
Să iert al lumii păcat!
Atunci jidovii strigară:
– Dă-ni-l, dă-ni-l, dă-l afară!
50 – Eu să fiu nevinovat –
Pilat iar a strigat,
C-am dat om neîntinat!
De-acolo toți vin mereu
La Ana la arhiereu,
55 Care tare a strigat,
Că-i de moarte vinovat,
Ostașii l-au palmuit,
Și la Caiaf-au venit.
Acolo crucea i-o pus,
60 Sus în Golgota l-o dus,
Pe brad că l-au răstignit
Cu cuie l-au țintuit.
Soarele s-o-ntunecat,
65 Luna-n singe s-o-mbrăcat,

Stelele-s cu întristare,
Pământul cu tremurare,
Îngerii-ncepură-a plînge,
De vărsare-acestui sînge.
Atunci unul din ostași,
70 Ascultînd de ceialaltî,
Cu sulița l-a împuns
Pe Dumnezeu Iisus.
Domnul capu și-o plecat,
Cu glas mare a strigat:
75 – Acum, Părinte ceresc,
Pentru neamul omenesc
Cîte s-au fost prorocit,
Toate, Doamne, s-o-implinit.
Scosu-l-am de la robie
80 Să te laude-n vecie.
Sufletu-n sfîrșit și-o dat
Mielul cel nevinovat.
Scoborîndu-se în iad

Altul:

Astăzi cel înmormîntat
Din mormînt a înviat
Și la iad s-a pogorît,
Pre Adam l-a mintuit.
5 Astăzi e-nvierea!
Acum Hr. l-a izbăvit,
De chinuri l-a mîntuit,
De muncă l-a izbăvit,
L-a dus în raiul cel fericit.
10 Astăzi e-nvierea!
Astăzi Hristos a-nviat,
Din mormînt că s-a sculat,
Mîntuindu-ne din păcat,
Ducînd în rai pe Adam,
15 Astăzi e-nvierea!
Hristos astăzi a-nviat,
Pre diavolul l-a surpat.
Scoțînd sufletele din chinuire,
Ducîndu-le-n veselie.
20 Astăzi e-nvierea!
Hristos cu-a lui înviere
Ne-a făcut mare veselie.
Învierea lui Hristos
Să ne fie de folos.
25 Astăzi e-nvierea!
Astăzi oamenii din lume
Nu au graiuri a le spune,

Mîna lui Adam i-o dat
85 [Și așa i-a cuvîntat:]
– Zidirea mînilor mele,
Scoli, să mergi la mîngăiere,
Că pentru al tău păcat
Grele chinuri am răbdat.
90 Sculați și voi azi cu toți
Ai lui Adam strănepoți;
Azi, cînd ceasul a sunat,
Hristos din morți a-nviat!
Înviați, frați, din păcate,
95 Vă iubiți frate cu frate;
Dați mîna cei învrăbiți,
Și nu vă mai pizmuți.
Iar tu, neamul meu român,
Supt de șerpele păgîn,
100 Înviază din păcat,
Că Hristos a înviat!⁴

Cum Hristos s-a sculat
Și din morți a înviat.
30 Astăzi e învierea!
Cînd sosi seara învierii,
Bucură-se în cer îngerii,
Bucurîndu-se se veseleau
Și pe Hristos îl măreau.
35 Astăzi e-nvierea!
Astăzi e zi de veselie,
Zi de mare bucurie,
Că prorocia prorocită
Astăzi a fost împlinită.
40 Astăzi e-nvierea!
Astăzi să ne luminăm,
Toți, toți să ne bucurăm,
C-a sosit ziua prorociei,
Ziua mare a bucuriei.
45 Astăzi e-nvierea!
Astăzi sînt Paștile izbăvitoare,
Oamenilor folositoare,
Acesta-s Paștile lui Hristos
Ce ne-au deschis raiul cel frumos.
50 Astăzi e-nvierea!
Astăzi sînt Paștile folositoare,
Oamenilor mîntuitoare;
Cînd vin Paștile creștine
Bucurie ne aduc cu sine.

55 Astăzi e-nvierea!
Paștile ne veselesc
Și pe noi ne-ntineresc,
Paștile cînd le serbăm,
Toți, toți ne bucurăm.
60 Astăzi e-nvierea!
Acesta-s Paștile Domnului,
Stăpînitorului pămîntului,
Că Domnul fiind înmormîntat,
El din mormînt a-nviat.
65 Astăzi e-nvierea!
Iar cînd Hristos pătimea,
Apostolii că plîngea,
Cum îl pironiră
Cu sulița-n coastă-l împunseră.
70 Astăzi e-nvierea!
Acum-a trecut ziua întristării
Și-a sosit ziua-nvierii,
Ziua-nvierii ne veselește,
Pre noi ne întinereste!
75 Astăzi e-nvierea!

Astăzi noi ne bucurăm,
Pre Hristos îl lăudăm,
Că Hristos ne-a făcut
Această zi de prăznuit.
80 Astăzi e-nvierea!
Acum cu ouă roșii ne cinstim
Și mult tare ne veselim,
Acum cel îngropat
Din morți a înviat.
85 Astăzi e-nvierea!
Acum toți ne veselim,
Pre Hristos toți îl mărîm,
Că el din morți s-a sculat,
Izbăvind pre Adam din iad.
90 Astăzi e-nvierea!
Acum să ne luminăm,
Lui Hristos să ne-nchinăm,
Acum să ne veselim
Și să zicem toți amin!
95 Astăzi e-nvierea!⁵

După ce au stat toți cei adunați la masă și n-a mai rămas nici unul care să nu fie ospătat, după ce s-a gătit acuma prînzul, se adună restul bucatelor, se face loc gazdelor, ce dădură Paștile, ca să ospăteze și acestea. Vinul însă nu mai încetează și acum de a veni și cîntăreții de a cînta versuri de ale Învierii, în timp ce poporul ascultă cu pietate, pe cînd copiii mai ascultă și ei ce mai ascultă și după aceea, nemaiavind răbdare, se dau la ciocnite cu ouă roșii.⁶
După ce s-a gătit acuma prînzul, adică după ce au ospătat și cei ce l-au dat, se cîntă *Irmosul de masă*, care de altmîntrelea se cîntă și la alte mese, la cari au asistat preotul cu cîntăreții, și care sună precum urmează:

Cela ce ai săturat,
Făcînd lucru minunat,
Pre popoare în pustie,
Prea puternice Mesie,
5 Și în Cana de demult
Apa-n vin ai prefăcut,
Cu cinci pîni și cu doi pești
Multă mulțime hrănești,
Mulțime nenumărată,
10 De s-a mirat lumea toată,
Și-au mai rămas sfărmături
Vr-o douăsprece coșuri.
Însuți dar și-această casă,
Cu venirea ta de față,

15 Însuți o blagoslovește
Și pinea le-o înmulțește
Și cu voia ta cea sfîntă,
Și vinul binecuvîntă
Ca oarecînd în Cana.
20 Hristoase, cu voia ta
Și celor ce ne-au primit
Pre noi și ne-am veselit
Plată cerească le dăruiește,
De tot răul îi ferește,
25 Ca un bun și îndurat
Cu milă spre noi plecat.
Gazda casei să trăiască,
Neamul nostru să trăiască!⁷

Nemijlocit după sfârșirea irmosului, se bagă cu toții în biserică, ca să asiste la vecernie, iară după ce s-a sfârșit aceasta, preotul și oamenii cei mai aleși ai comunei merg la unul din cei cu Paștile, unde sînt adunați cei ce dădura Paștile, și aici apoi se veselesc pînă pe la înserate. Ceilalți inși însă se duc cu toții pe acasă.⁸

În unele părți din Transilvania, cu cît frunzașul care se oferă la darea Paștilor e mai cu dare de mină, cu atîta și întocmirea festivității acesteia e mai bogată și mai strălucită, încît adeseori la asemenea ocaziuni gazda casei tocmește și ceterași (lăutari) și se încinge apoi un joc românesc, care numai pe Mureș în sus, pe Tîrnave în jos și pe Cimpia Ardealului se poate vedea.⁹

În alte părți din Transilvania, precum bunăoară în comuna Reteag, deși nu se face un prînz, după cum s-a descris în șirele de mai sus, totuși e datină de a se împărți și aici cite una alta din ale Paștilor. Așa păstorii comunei, adecă: ciurdariul, purcariul, și stăvariul capătă de la fiecare casă, unde are vite de păzit, cite o pască, cite unul ori și mai multe ouă roșii, cite oleacă de slănină, și de ici colea și cite oleacă de vinars.¹⁰

În cele mai multe comune din Banat, în locul prînzului descris mai sus, este datină ca luni după Paști să meargă preoții cu litia la morminte și aici să facă apoi rugăciuni pentru sufletele răposaților.

Cînd se întorc preoții cu litia de la morminte, atunci cele mai multe române, stînd dinaintea caselor lor, aruncă pe drumul frumos măturat cite un șofeu de apă și citeva boabe de cucuruz, anume ca să le rodească anul acela cîmpul.

Dacă Paștile cad la finele lui martie sau dacă românele respective n-au ieșit încă cu sămînța la cîmp, atunci se duc luni după Paști și cu mîna, nu cu sapa, pun în pămînt spre același scop niște boabe de cucuruz sau de pasulă.¹¹

NOTE

1. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, dat rom. de pe Valea Jiului și Valea Hațegului; com. de dl. I. Muntean, preot în Sighișoara.
2. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul. Iar d-sale i l-a com. dl. Nicolau Pop din Ohaba de pe Secaș, comună spre sud-est de la Blaj, în Transilvania, care la rîndul său l-a prescris dintr-un manuscris vechi, rămas în familie de la strămoșul său.
3. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Mesteacăn.
4. Publ. de Isidor Pop în *Tribuna popului*, an. IV, Arad, 1900, nr. 69 (16).
5. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Mesteacăn.
6. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul. Dat. rom. de pe Valea Jiului și a Hațegului.
7. Com. de dl. G. Muntean, învățător în Pusta Agriș.
8. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Bara Mare și Pietrosul de pe Valea Jiului, și Vilcelele Rele de pe Valea Hațegului.
9. Com. de dl. T. Frincu.
10. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „La noi în Reteag de mai mulți ani sînt păstori tot oameni sârmani unguri. Iar ei, deși sînt unguri, iubesc mai tare sărbătorile românești, decît pre cele ungurești, căci atunci se-ndulcesc și ei, deși nu e nimeni obligat a-i cînsti cu ceva, pe cînd la sărbătorile ungurești numai două-trei gazde de unguri, cari țin mai tare la sărbătorile românilor, decît la ale lor, fac păstorilor o mică bucurie, dăruindu-i cite cu ceva, afară de plata îndatorată.”
11. Com. de dl. Ios. Olariu.

XIX. SERBAREA JUNILOR

Feciorii români din orașul Brașov, în Transilvania, au în decursul sărbătorii Paștilor un fel de petrecere sau serbare particulară, care, după cît îmi este mie pînă acuma cunoscut, nu provine nicăiri în alt loc la români.

Această petrecere, numită Serbarea sau Sărbătoarea junilor, se face în următorul mod:

Toți feciorii din sus-numitul oraș, cari doresc și voiesc să ia parte la această petrecere sau, după cum se mai zice, să se puie cu junii, se adună într-o zi anumită, înainte de Paști, cu deosebire însă în ziua de Buna-Vestire sau Duminica Floriilor, pe Prund, adecă înaintea celei dintîi biserici românești, din suburbiul Șchei, și aici aleg pe membrii serbării, iară aceștia aleg din mijlocul lor: un vâtav, un armaș mare și un armaș mic.

Vâtavul și cei doi armași sînt conducătorii sau diregătorii serbării, iar toți ceilalți cîți s-au pus cu junii sînt membrii acesteia.

Între toți junii însă cel mai mare e vâtavul; el conduce întreaga serbare, el se îngrijește de toate, și tot el caută ca toate să fie în cea mai bună ordine, iar ceilalți trebuie să-l asculte.

Vâtavul poartă, spre destingere de ceilalți juni, trei cocarde naționale la pălărie și o panglică lată de culoare roșie peste umăr și înnodată subsuoară; armașul mare poartă două cocarde și o panglică vînată; armașul mic însă numai o singură cocardă și o panglică galbenă; iară toți ceilalți – panglici înguste și asemenea naționale.

Pe lingă aceasta, atît vâtavul cît și armașii mai au încă și cite un buzdugan cam de vreo trei lați de mină de lungi și de două kilograme de grele, a căror măciulie e de aramă, partea de unde se prinde cu mîna de plumb, iar mijlocul de lemn înfășurat cu sîrmă și peste sîrmă învălit cu piele.

După ce s-au pus cu junii și s-au ales conducătorii, și după ce și-au tocmît lăutari și surlași, cari au se le cînte în decursul serbării și s-au înțeles la care oară și unde au să se adune în ziua de Paști, cînd se începe serbarea, se întorc cu toții pe acasă.

Sosind Paștile, toți cei ce s-au pus cu junii se adună cam pe la trei oare după amiază la biserică, unde iau parte la vecernie. Iar cînd iese preotul de la vecernie, atunci ies și ei și se duc asemenea cu toții la protopopul.

Sosind și intrînd în curtea protopopului, cîntă: „Hristos a înviat”, iar acesta, după ce au sfârșit junii de cîntat, scrie într-o listă anume, spre acest scop făcută, pre toți cei ce s-au pus cu junii, adecă pre toți membrii serbării de-a rîndul, începînd mai întîi cu vâtavul și cu armașii, după cum au fost înscrisi și în anii trecuți.

Sfîrșindu-i pre toți de scris și cetindu-le numele, întreabă protopopul: ori de nu vrea să se mai înscrie cineva. Și dacă mai sînt feciori cari nu s-au scris la *cumpanie*, îi scrie și pre aceia la urmă, pentru că toți junii, cîți sînt scriși în lista protopopului, afară de vâtav și de armași, se numesc *juni de cumpanie*.

Feciorii, cari au fost deja juni de cumpanie, murind peste an sau însurîndu-se, se șterg din listă, și în locul lor înaintează cei ce vin după dinșii.

Dacă vreun june de cumpanie nu voiește să se puie mai mult cu junii, sau e împiedicat de a se pune, fiind luat în cătane, ori din altă cauză oareșicare,

atunci trebuie să-și plătească junia, adică să ție și el parte dreaptă la cheltuielile junilor. În caz însă că nu-și plătește junia, își pierde rindul, și cînd vrea iarăși să se pună, e scris la urmă.

Încheind protopopul lista junilor, se apropie vreo cîțiva inși pe neașteptate de vîtav, iar vreo cîțiva inși de armași și-i ridică pe toți trei cite de trei ori în sus. După aceasta formează, așa cum sint scriși pe listă, o roată mare, își iau pălăriile din cap și cîntă „Hristos a înviat”, ca și la început cînd au sosit, apoi sfîrșind de cîntat, prind a juca o horă numită *Hora junilor*.

Și pe cînd joacă hora aceasta, vîtavul iese din jurul jucătorilor, își lasă pălăria unui alt june, merge în mijlocul horei, și aci lărgindu-se hora, aruncă de trei ori buzduganul său în sus, și tot de atîtea ori, dacă vrea, îl prinde, iar de nu, îl lasă să cadă jos, mai ales dacă nu știe să-l prindă.

După vîtav, aruncă buzduganul armașii, iar după aceștia toți ceilalți juni de-a rîndul, cum sint scriși în lista protopopului, și cum se și prind totdeauna la horă.

Cum au sfîrșit de aruncat buzduganul, încetează și lăutarii de cîntat, și se duc acuma cu toții pe rînd de sărută mîna protopopului mulțumindu-i pentru că i-a scris în listă.

Protopopul, la rîndul său, le ține acuma o orațiune scurtă, prin care le dă povețe cum au să se poarte și ce au să facă, zicîndu-le: să fie de treabă, să umble pe cale bună, să nu se bată nici să nu se puie împotriva cu nimeni, ci din contră să asculte cu toții de vîtav, ca de unul ce e căpetenia lor, iar în lipsa acestuia să asculte de cei doi armași. Iar vîtavului îi dă de grijă ca să fie cuminte și să țină între juni cea mai bună rînduială.

După această scurtă povățuire, junii, luîndu-și rămas bun de la protopopul, se duc cu lăutarii și cu toată lumea, care venise să se uite cum se pune cu junii la Crucea din Prund, unde cîntă iarăși „Hristos a înviat”, și apoi prind a juca și a arunca buzduganul pînă ce înserează, iar pe la înserate se duc cu toții pe acasă.

A doua zi de Paști, toți junii, frumos îmbrăcați, se adună cam pe la 11 oare dimineața iarăși la un loc și apoi, împărțindu-se în trei cete, și avînd fiecare ceată cite o bandă de lăutari cu sine, se duc pe la casele românești, unde se află fete mari, ca să adune bani și ouă roșii pentru masa junilor.

Vîtavul, care asemenea merge cu una dintre aceste trei cete, pe lîngă lăutarii de rînd, mai ia cu sine încă și un surlaș. Astfel apoi, cîntîndu-le lăutarii *Marșul junilor cînd vin după ouă*, umblă ei de la casă la casă pînă cam către patru oare după amiază. Și în fiecare casă sint bine veniți și primiți. Cu deosebire însă fetele mari se grăbesc a-i primi și a-i cinsti nu numai cu ouă roșii, ci și cu vin, iar în timpul din urmă chiar și cu dulcet.

La patru oare se adună la vîtavul și de aici se duc apoi cu toții într-o grădină foarte frumoasă de lîngă biserica de pe Tocile, numită Grădina lui Cimen sau Țimăn, unde se adună și o mulțime mare de popor de tot felul, și aici își petrec pînă în seară, stînd și mîncînd la masa junilor, jucînd și aruncînd buzduganul, horînd și împușcînd neînterupt din pistoale.

E de însemnat și aceea că în ziua aceasta aruncă buzduganul nu numai junii, ci și alți inși, cari nu s-au pus cu junii; ba chiar și unii dintre streini, cari asemenea iau parte într-un număr destul de mare la serbarea junilor. Însă toți aceștia, ca să li se încuviințeze a arunca buzduganul, trebuie să plătească

cite vreo cîțiva cruceri pentru fiecare aruncătură, almintrelea nu le e încuviințat să arunce.

Și deoarece nu fiecare e deprins a arunca buzduganul, de aceea se nasc la această ocaziune fel de fel de glume și risete pe seama celor ce nu știu sau nu pot cumsecade să-l arunce.

A treia zi de Paști se duc pe un deal, numit Coasta Prundului, unde petrec și se veselesc, ca și în ziua premergătoare, pînă seara.

Ziua cea mai însemnată însă este ziua a patra după Paști, adică miercuri, cînd junii formează un conduct mare și frumos.

În dimineața acestei zile se duc adică toți junii călări și îmbrăcați cît se poate de frumos într-o luncă, care înconjurată fiind de stînci se numește *Între pietre*. Aici se adună asemenea o mulțime mare de bărbați, neveste și fete, cari își petrec pînă către patru oare după amiază. Pe la patru oare însă se pun cu toții în ordine bună și apoi conductul se pune în mișcare spre oraș.

În fruntea conductului merg mai mulți băieți călări; după aceștia urmează lăutarii, înțonînd un marș românesc, care însă de abia se poate auzi de nenumăratele împușcături; după lăutari urmează surlașii; acestora le urmează purtătorii de brazi împodobiți cu spumă de aur, cari după conduct se împlintă în pămînt dinaintea porților, unde locuiesc conducătorii serbării, și aici rămîn pînă ce se veștelesc cu totul. După purtătorii de brazi urmează junii, îmbrăcați toți într-o formă, avînd fiecare mai multe pistoale la brîu, pe cari le încarcă și le descarcă mereu spre cetate, iar în urma acestora vin o mulțime de alți călăreți și de căruțe cu femei vesele, și trecînd astfel pe partea despre apus a orașului, se-duc pe un deal frumos, unde iarăși se veselesc cu toții pînă ce înserează.

În fine, e de însemnat și aceea că joi după Paști și în ziua de Duminica Tomei, cînd toți românii ies sub Timpă, unde se ospătează și se veselesc la auzul cîntării lăutarilor și răsnetul pistoalelor, junii joacă și aruncă buzduganul sau acolo sau înaintea școalelor românești.

Iar duminică seara, după ce au petrecut acuma destul, toți junii se duc iarăși pe Prund, unde se mai joacă încă o dată hora și se aruncă buzduganul pînă ce s-a întunecat cu totul, și după aceea se despărțesc pentru anul curgător cu salutarea obicinuită: Hristos a înviat!¹

NOTE

1. După G. I. Pitiș, *Sărbătoarea junilor la Paști, obicei particular al românilor din Schei, Brașov, Brașov, 1890; și Petru Oprîșu, O datină frumoasă a românilor brașoveni la Paști*, publ. în *Amicul poporului*, an. I, Pestă, 1867, p. 210-212.

I. JOILE VERZI

Joia primă după Paști, adică cea din Săptămîna luminată, se numește atît de către românii din unele părți ale Bucovinei cît și de către cei din Banat, pe lingă Joia Paștilor, încă și Joia nepomenită, Joia necurată și Joia rea.¹

Joia aceasta, cea din Săptămîna albă, precum și cea dintîi de după Rusalii, formează o treime nefastă, nenorocoasă, fiindcă tustrele joile acestea sînt de asemenea natură, adică necurate și nepomenite.²

Joia din urmă se mai numește în unele părți încă și Joia iepelor, iar ceea ce-i urmează Joia verde.³

Atît aceste trei joi cît și toate cele dintre dinsele, adică cele ce cad între Paști și Rusalii, numite în Bucovina joimărițe⁴, iar în unele părți din Transilvania joi verzi⁵, se serbează de românii de pretutîndeni, și mai ales de către femei, cu cea mai mare stricteță, prin nelucrare pentru tunete, trăsnete, grindină sau piatră și vifore⁶, crezîndu-se că celor ce le serbează le merge bine, pe cînd, dincontră, celor ce nu le serbează le merge rău, căci le bate piatra sau gheața, adică grindina, pometele și sămănăturile.⁷

Unii însă le serbează nu numai pentru piatră, ci și pentru foc și apă, pentru că cumpenele sau zloatele cele mari vin de regulă nu numai cu piatră care bate, ci și cu trăsnete cari aprind și ard, precum și cu pohoaie, cari mîină tot ce le stă în cale⁸; apoi pentru boala cea rea⁹, pentru amețeală¹⁰, pentru ca să nu-i joace Nepomenita¹¹, și în urmă pentru sănătatea vitelor¹², și pentru înflorirea și rodirea pomilor.¹³

Mai departe e de observat și aceea că nu toți românii serbează joile acestea deopotrivă, ci unii serbează numai trei¹⁴, alții șase¹⁵, alții șapte¹⁶, și alții pre toate, adică nouă.¹⁷ Ba unii le serbează chiar pînă la Sin-Petru de vară.¹⁸ Partea cea mai mare însă, după cît m-am putut pînă acum convinge, le serbează pre toate cele ce cad între Paști și Înălțare.¹⁹

După credința și spusa românilor din unele părți ale Bucovinei și Moldovei, începutul joilor ce urmează pînă la Ispas sau Înălțarea Domnului este Joia mare din Paresimi. În toate joile acestea, româncele nu lucrează mai nimic, și mai ales nu torc, nu cos și nu fierb cămăși, anume ca să nu le bată piatra pometurile și sămănăturile, apoi pentru ca să nu se întoarcă ploile și să nu se facă secetă, precum și pentru rodirea pomilor și a sămănăturilor.²⁰

În fine, trebuie să mai amintesc încă și aceea că în Munții Apuseni ai Transilvaniei este datină ca bătrîinii sau frunțașii satului să se adune în Duminica Tomei, după prînz, la casa curatorului primar (epitrop) și să hotărască dacă joile între Paști trebuie ținute. De aici pleacă apoi cu toții către

preotul local spre a-i aduce la cunoștință hotărîrea luată, rugîndu-l să-și dea și sinția sa părerea, pentru sau contra. Hotărîrea luată se aplică apoi cu cea mai mare sinceritate și severitate.²¹

NOTE

1. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de C. Ursachi: „Joia întîia după Paști se numește necurată și nepomenită, pentru că dacă lucră oamenii în joia aceasta, atunci bate piatra.”; a celor din Banat, com. Secaș de lingă Oravița, com. de dl. Valentin Dioniu, învățător: „Joia întîia după Paști se cheamă și pe aici Joia necurată sau Joia rea”; Sim. Manguica, *Calend. pe an 1883*: „Joia primă după Paști, necurată, nepomenită”.
2. Sim. Manguica, *Calend. pe an 1883*, iunie 9: „Joia necurată, nepomenită, care stă în legătură cu joia de asemenea natură din săptămîna albă, și cu prima joi după Paști; ea cade totdeauna după Rosalii în joia primă”.
3. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 82: „Asemenea Paștelor mai sînt cele nouă joi consecutive Învierii, dintre cari a opta, numită și Joia iepelor, și a noua, numită și Joia verde, au primordialitatea celorlalte șapte, sărbătorite mai puțin. O parte dintre femei țin vinerile în locul joilor”; *Revista pentru ist., arh. și filolog.*, an II, vol. III, p. 388: „Nouă joi după Paști țin ca duminica. Joia a opta se numește Joia iepelor, joia a noua Joia verde; o țin ca în ziua de Paști”.
4. Dict. de Ilie Frunză, răzeș din Igești, sat în distr. Storozinețului: „Joile cele după Paști se numesc Joimărițe”.
5. Com. de dl. Dometiu Dogariu, învățător în Satulung.
6. Sim. Manguica, *Calend. pe an 1883*, aprilie 20: „Prima joi după Paști de trăsnete, tunete, grindină și vifore, se serbează cu nelucrare. De caracterul acestei joi se serbează șapte joi pînă la Rusalii”; mai 5: „Joia a treia după Paști de tunete, trăsnete, grindină și vifore; se serbează cu nelucrare”.
7. Dat. tuturor românilor din Bucovina, îndeosebi a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop: „Joile de după Paști se serbează ca să nu bată grindina. Unii serbează nouă joi, iar alții numai șase”; a celor din Buninți, com. de Vesp. Corvin: „După Paști se serbează nouă joi, începînd cu joia din Săptămîna luminată. Joile acestea se serbează pentru alte cumpeni mari”; El Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 156: „Joile după Paști le serbează femeile pentru piatră. Căci atît Joia mare cît și Ispasul is tot joi, și-s peste piatră cu puterea și stăpînirea.”
8. Dat. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „La noi serbează oamenii nouă joi după Paști, și anume pentru ca să nu bată grindina și pentru ca să-i ferească Dumnezeu de foc și de apă.”
9. Com. de dl. Ios. Olariu: „Joi după Paști serbează femeile române toate joile pînă joi după Rusalii, nu numai pentru vifore și grindină, ci și pentru boala cea rea.”
10. Com. de dl. Val. Dioniu: „Această zi (joia întîia după Paști) se serbează cu stricteță, cu deosebire din partea femeilor. Nu lucră nici la cîmp nici acasă. Care calcă serbarea acestor zile, acela va fi amenințat de amețeală (delir).”
11. Com. de dl. Aur. Iana: „Joi după Paști nu se lucrează, căci îi joacă Nepomenita, ca și joi în Săptămîna albă și joi după Rusalii.”
12. Dat. rom. din Tișăuți, com. de T. Sologhiu: „Românii de la noi țin nouă joi după Paști; nu lucră nici nu ară, doară numai de clacă, altmîntrelea nu, pentru sănătatea vitelor”; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 82: „Cine lucrează în Joile de după Paști (în zilele de Filipi), Dumnezeu poruncește lui Sin-Petru să trimească din căteii săi (lupi) și să le spircuie cite-o vită două din ogradă.”
13. Dat. rom. de Frîntăuț Vechi, com. de I. Covașă: „Joile după Paști se serbează pentru zloată, piatră; ele sînt șase la număr, iar numai trei le țin oamenii, ca să înflorească și să rodească pomii.”

14. Com. de Vesp. Reuț: „În tot locul, unde am întrebat, mi s-a spus că se serbează trei joi după Paști, pentru ca să nu bată piatra.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor: „Poporul crede că cine va lucra în aceste joi, aceuia îi bate piatra rodurile. Unii oameni țin 9 joi, alții însă numai 3”.
15. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Nimigean: „După Paști se serbează șase joi, și anume ca să nu bată piatra.”
16. Dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „După Paști se țin șapte joi”; a celor din Transilvania, com. de dl. Dom. Dogariu: „După Paști femeile țin șapte joi, numindu-le joi verzi, crezând că vor fi feriți de trăsnet cei ce nu vor lucra în aceste joi”; Sim. Manguica, *Calend.* pe an 1883, aprilie 20.
17. Vezi notițele de mai sus.
18. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „După Paști se serbează joile, și anume pînă ce ies căpițele pe cîmp, adică pînă la Sin-Petru de vară. Aceste joi le serbează poporul nostru pentru grindină sau gheață.”; a celor din Gura Sadovei, com. de L. Latiș: „Toate joile, începînd din Joia mare și pînă la Sin-Petru, se țin din vechime, căci se crede că dacă se vor ținea, vor fi ferite țările de grindină și de orice zloată”; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 99: „Joile de la Paști și pînă la Sf. Onufrei de după Duminica mare se serbează de românii din loc, de bărbați și femei, cari atunci nu torc, nici zolesc, ca să fie feriți de zloată”; Gr. Sima al lui Ion, *Credințele și obiceiurile noastre pop.*, publ. în *Foișoara*, an I, Sibiu 1886, p. 77: „Poporul nostru, credincios strămoșeștilor sale obiceiuri, ține joile din Paști pînă în Rusalii, pe alte locuri pînă văd clăi pe cîmp.”
19. Com. de dl. Vas. Turturean: „În Boian se ține mai tare joia întâia după Paști, în care întru adevăr nu se lucră nimic. În celelalte se mai îndrăznește, cum se zice, cel puțin cu claca. În Pătrăuți, distr. Sucevei, se țin joile pînă la Ispas, și nu se lucră decît cu claca”; dat. rom. din Tereblecea, com. de P. Scripcariu: „Joile de la Paști pînă la Ispas se serbează, pentru ca să nu bată piatra”; a celor din Udești, dict. de Zamfira Niculi, com. de Dar. Cosmiuc: „Oamenii serbează toate joile de la Paști pînă la Înălțarea Domnului, pentru ca să nu bată piatra”; a celor din Transilvania, ținutul Săliștei, com. de dl. B. B. Iosof: „Din Joia Paștilor și pînă la Ispas, femeile nu torc joia, iar de la Ispas nu torc vinerea, că se tem de Sf. Vinere”; Sim. Manguica, *Calend. pe an 1883*, iunie 2: „Joia a șaptea după Paști de tunete, trăsnete, grindină (piatră) și vifore, se serbează cu nelucrare, și cu aceasta se încheie serbarea joilor de peste an”.
20. Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, vol. II, p. 288.
21. Com. de dl. Teofil Frincu.

II. IZVORUL TĂMĂDUIRII

Săptămîna întâia după Paști se numește, atît în Bucovina cît și în celelalte țări locuite de români, Săptămîna Paștilor, pentru că cade nemijlocit după Paști, și Săptămîna luminată¹, pentru că înviind în ajunul ei Domnul nostru Is. Hr. toată lumea a luminat-o prin învierea sa din morți², apoi și pentru aceea fiindcă în această săptămînă toate se luminează, adică toate încep să înflorească și să se înnoiască.³

Deci fiindcă săptămîna aceasta se deosebește de toate celelalte săptămîni de peste an, fiindcă e luminată, de aceea partea cea mai mare de români, atît din Bucovina, cît și din celelalte țări, serbează nu numai cele două zile de la începutul ei, adică luni și marți, cari sînt legate de biserică, ci și pre celelalte.

Cu alte cuvinte, ea se serbează întreagă pentru diferite boale⁴, precum și pentru semănături, ca să nu le strice frigul, gerul și grindina sau gheața.⁵

Îndeosebi marțea se serbează, și mai ales de către femei, cu nelucrare în casă pentru boala cea rea, tocmai ca și marțea întâia după Rusalii și marțea întâia după Crăciun.⁶

Miercurea se serbează pentru boala de picioare, numită în genere *de dinsele*.⁷

Joia se serbează pentru tunete și trăsnete și mai ales ca să nu bată grindina semănăturile.⁸

Iar vinerea se ține „pentru ca roadele pămîntului să poată lega (urzi) și să nu le bată grindina.”⁹

Deci în decursul întregii Săptămîni luminate, și mai ales în decursul vinerii din această săptămînă, nu e bine de lucrat, și mai cu seamă:

Nu se țese, căci precum se trîntește cu vatale în bătătura pinzei, așa va bate și piatra;

Nu se deapănă, căci cum se învîrte vîrtelnița, astfel se vor învîrți și vînturile și vor aduce ploii și furtuni;

Nu se coase, căci precum sparge acul pînza, așa va sparge și piatra holdele;

Nu se zolește, căci precum clocotește uncropul în zolniță, astfel va clocoti și piatra.¹⁰

Nu e bine să arunci apă cătră ușă, pentru că uzi sufletul morților din aceea casă și nu le place.¹¹

Unicul lucru ce se poate face în această săptămînă este că se pot pune găini, rațe, precum și alte gobăi la clocit, ca să iasă bine puii.¹²

Tot în vinerea din Săptămîna luminată cade și se serbează și Izvorul tămăduirii, cînd, după datina românilor din Moldova, „preoții trebuie să scoată icoanele și să facă slujbe la cîmp pentru ploaie și boale grele”¹³, iar după a celor din Transilvania, cînd toate apele sînt sfințite, și cine bea apă și se spală în această zi pe părțile bolnave ale corpului, acela devine sănătos.¹⁴

O seamă de femei din Moldova însă fac în această zi pască și ouă roși, iar a doua zi, adică simbătă, numită Simbăta Tomei, le duc la biserică pentru morți, unde pun pe fiecare mormînt cite o pască și cite un ou, iar lingă cruce aprind cite o luminare.

Nu mult după aceasta, ieșind preotul din biserică, face panachidă, pomenind morții fiecăreia, după care femeile îl cinstește, atît pe dinsul cît și pe dascăl.¹⁵

„Cu un cuvînt în Simbăta Tomei femeile fac bucurie morților cătîndu-le [și lor] de rînduială.”¹⁶

În unele părți din Bucovina este asemenea datină ca, în Simbăta Tomei, să meargă oamenii, mai cu seamă însă femeile, la țînterim cu pască și ouă roși, cu cea deosebite numai că toate obiectele acestea nu se dau, ca în Moldova, preotului, ci ele se dau celor sărmani de sufletul morților, pre cari i-a pomenit preotul, iar pre acesta îl remunerează pentru rugăciunile și osteneala sa bănește.¹⁷

1. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Săptămîna întîia după Paști se numește și pe la noi Săptămîna Paștilor și Săptămîna luminată”; a celor din Bosanci, com. de M. Ivaniuc: „Săptămîna întîia după Paști se cheamă Săptămîna luminată, pentru că în decursul ei nici mătane nu se cade să faci”.
2. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna.
3. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Bulbuc, com. de P. Nimigean: „Săptămîna întîia după Paști se cheamă Săptămîna luminată, pentru că atunci toate se luminează, adică toate înfloresc și se înnoiesc.”
4. Dat. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna: „Femeile serbează începînd de duminică din ziua de Paști și pînă în Duminica Tomei.”
5. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „Săptămîna luminată (de la ziua Paștilor pînă la prima duminică după Paști) se serbează pentru semănături, ca să nu le strice gheața și grindina”; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 9.
6. Com. de dl. Ios. Olariu.
7. Dat. rom. din Udești, dict. de Zamfira Niculi, și com. de Dar. Cosmiuc: „Miercurea după Paști se serbează pentru boala de picioare, numită de dinsele”; a celor din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn: „Miercuri după Paști, cred oamenii că nu e bine de lucrat prin casă, bunăoară de țesut, de tors, de cusut, dară pe afară lucră mai toți”; a celor din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariu: „Miercurea din Săptămîna luminată se ține pentru de dinsele”; tot de acolo, dict. de Maria Bulbuc și com. de P. Nimigean: „Întîia miercuri după Paști se ține anume pentru de dinsele. Tot așa miercurea întîia din Postul mare, și miercurea întîia după Rusalii, adică trei miercuri preste tot anul”; a celor din Frătăuțul Nou, com. de Vesp. Reuț: „Femeile nu torc în Săptămîna luminată, pentru că se tem de dinsele la mini și la picioare”; tot de acolo, com. de Iul. Sidor: „În Săptămîna luminată nu se lucrează pentru de dinsele = durere de picioare”.
8. Pretutindeni în Bucovina. Vezi mai pe larg în capitolul premergător și la Sim. Mangiucă, *Calend. pe an 1882 și 1883*.
9. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 82.
10. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Ir. Bulbuc.
11. Credințe deșerte auzite la pop. rom. din Boereni, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Brașov, 1895, nr. 96: „De la Paști pînă la Rusalii nu e bine să arunci apă cătră ușă, pentru că uzi sufletul morților din acea casă și nu le place.”
12. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariu.
13. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 87.
14. Com. de dl. Dom. Dogariu: „Vinerea întîia după Paști serbează Izvorul tămăduirii, crezînd că în ziua aceea toate apele sînt sfințite. Alt obicei n-au decît că beau apă și se spală pe părțile bolnave ale corpului”.
15. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 88; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ., în *ziar. cit.*, p. 156.
16. El. Sevastos, *op. cit.*
17. Dat. rom. din Sf. Onufrei, com. de Cas. Breabăn.

III. DUMINICA TOMEI

Duminica întîia după Paști se numește pretutindeni Duminica Tomei, pentru că în această duminică s-a arătat Domnul nostru Is. Hr. pentru prima oară, după învierea sa, și apostolului Toma care, îndoindu-se de cuvintele

celorlalți învățăcei, ce-l văzuse mai înainte pre Is. Hr., că a înviat din morți, zise că el, pînă ce nu va fi văzut în minile lui semnul cuielei, și pînă ce nu va fi pus degetul său în semnul cuielei, și pînă nu va fi pus mina sa în coasta lui, nu va crede, din care cauză a și fost el mai pe urmă numit și Toma necredinciosul.

În unele părți din Transilvania însă, precum bunăoară în Brazova și Mițești, se numește Duminica Tomei și Paștile mici¹, iară în părțile Beiușului sau Beiușului din Ungaria se numește Droaște sau Druște.²

În Banat, din contră, Paști mici se numește Mătcălaul, care cade luni sau marți după Duminica Tomei și care, după credința românilor din astă țeară, e frate mai mic cu Paștile.³

În această duminică e datină în unele părți din Ungaria ca tot omul să pună pe mormintele morților ce-i are vase, și celor înaintați în vîrstă, cari se află de față, să le dea cite un colac și o lumină de sufletul celor răposați, iar băieților ouă roșii și colăcei, numiți pe la Beiuș și Drăgănești pupi.

Această pomană se împărțește de regulă celor prezenți, după ce-a slujit preotul toate pomenirile.

Sfîrșindu-se pomana de împărțit, se adună cu toții lingă biserică și acolo se ospătează apoi la o masă comună pînă cam de cătră seară. Iar în răstimpul cît ține ospățul acesta băieții trag neconținut clopotele.

În părțile Beiușului și ale Coului însă asemenea vase se pun luni după Paști și luni după Duminica Tomei.⁴

NOTE

1. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
2. Com. de dl. Vas. Sala.
3. Com. de dl. Ios. Olariu.
4. Com. de dl. Vas. Sala. Vezi de același: *Glosariu din comitatul Bihor în Ungaria*, publ. în *Revista critică-literară*, an. IV, Iași, 1896, p. 143: „Droaștele sau Druștele, la Duminica Tomei, cînd pun vase pentru răposați, în părțile Beiușului și ale Coului, luni după Paști și luni după Duminica Tomei.”

IV. PROHOADELE

În Moldova și Muntenia, săptămîna întîia după Duminica Tomei, sau a doua după Paști se numește Săptămîna purtătoarelor de mir, Săptămîna mironosițelor și Săptămîna negrilor.

Numirea din urmă să-i vie de acolo, pentru că cele mai multe femei o postesc.¹

În unele părți din Bucovina, precum bunăoară în Boian, în ziua cea dintîi, adică luni, din această săptămînă, se serbează prohoadele spre a se scuti de diferite primejdii, cărora ar fi cineva expus peste an, dacă s-ar întîmpla că, din știință sau neștiință, s-ar înfrupta în vreo zi de post.

Sînt mulți inși cari cred că nu numai în zilele cele de sec, ci chiar și luna, dacă se înfruptă cineva e cu primejdie. Așa, dacă i se bolnăvește și primej-

duiește cuiva vreo vită sau dacă dă peste dînsul însuși vreo boală sau atare primejdie, zice că nu i s-a arătat, pentru că n-a postit luna, ci a mîncat de fruct.

De aceea mulți postesc și în această zi, chiar în zile în cari biserica oprește postul, respective prescrie dezlegare la toate.²

După „o credință veche și foarte lătită la românii din Bucovina, că cel ce se apucă să postească luna, aceluia în multe privințe îi merge bine. Orice și propune duce la un bun sfîrșit. Așa nevestele, cari n-au copii și doresc să aibă, dacă postesc douăsprezece luni după olaltă, cred că vor naște copii. Asemenea mulți și dintr-aceia cari capătă dureri crîncene de ochi, că nu mai pot vedea nimica, încă se apucă a posti mai multe luni, unii chiar și toată vieța. Alții iarăși se prind a posti luna, din cauză că li se bolnăvesc și pier vitele. Mai pe scurt, fiecare pentru ce voiește și pentru ce îl doare inima, și zic că de cînd s-au apucat a posti luna, de atunci și-au ajuns scopul dorit. E de însemnat și aceea, că cei ce s-au apucat să postească toată viața lor, postesc chiar și în luna Paștilor, iar ceilalți cari se prind a posti numai un număr anumit de luni, nu mîncă defel pînă în ziua următoare. Și dacă fiind apucați, se înfruptă în vreuna din aceste zile, atunci spun ei că nu li se arată, adică le merge rău. De aceea fiecare apucat observă cea mai mare stricteță în postirea acestor zile.”³

O excepțiune de la această regulă generală se face de cătră unii numai în luna de după Duminica Tomei din Săptămîna negrilor, în care se înfruptă mîcînd pască și slănină sfințită și păstrată de la Paști.

Și fiindcă paștile cari se mîncă în această zi sînt ultimele ce au rămas de la Paști, de aceea se și zice că ele se prohodesc, de unde apoi și numirea acestei datine de Prohoade.⁴

NOTE

1. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 88; *Revista pentru ist., arh. și filolog.*, an. II, vol. III, p. 388.

2. Com. de dl. Vas. Turturean.

3. Sim. Fl. Marian, *Proverbe populare române*, publ. în *Familia*, an. XIII, Budapesta, 1877, p. 434.

4. Com. de dl. Vas. Turturean.

V. LUNEA MORȚILOR

În Ungaria și în Banat, luna întâia după Duminica Tomei se numește Luna morților și Paștile morților, din cauză că nu ca în alte părți în cele două zile premergătoare, ci în această zi se fac rugăciuni și sacrificii la morminte pentru sufletele tuturor morților familiei.¹

În unele părți din Banat, precum bunăoară în comuna Agadici, care e mărginașă cu comuna Maidan, e datină în această zi, ca preotul să iasă cu litia în țearină și să facă rugăciuni pentru grindină și vifore.²

În unele părți din Bucovina este asemenea datină de a merge în această zi la țînterim cu procesiunea, adică cu cruci, cu prapure și cu icoane, ducînd cu sine diferite obiecte de mîncare, cari, după ce au sosit la starea locului, le așază pe mormintele celor repauzați, mai ales însă ale copiilor unde, venind preotul și făcînd panachidă pentru cei repauzați, le binecuvîntează. Iar după ce le-a binecuvîntat, le dau de sufletul morților celor ce s-au pomenit.³

NOTE

1. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, aprilie 5; com. de dl. Vas. Sala; At. M. Marienescu, *Moșii*, publ. în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 566. Notă: „Luni, săptămîna a doua după Paști, ce se numește Paștile morților, e asemenea cult familial; merg familii la morminte și aci dau de pomană, dar în ziua aceasta sînt nu numai Moșii, ci toți morții familiei.”

2. Com. de dl. Ios. Olariu.

3. Dat. rom. din Țișăuți, com. de T. Sologiu.

VI. PAȘTILE ROCMANILOR

Rocmani¹, numiți altmîntrelea și rogmani², rochmani³, rohmani⁴ și blajini⁵, sînt, după credința și spusa românilor din cele mai multe părți ale Bucovinei, un popor creștin, care locuiește într-o țeară depărtată.⁶ Însă cum se numește țeara aceea și în care parte de lume se află ea, nimeni nu știe cu siguritate.

Așa românii din Volovăț și cei din Minăstirea Humorului cred și spun că rocmanii, numiți de cei din urmă rochmani și blajini, locuiesc lingă apele cele mari, în cari se revarsă toate riurile, pîraiele și pîrăiașele⁷; cei din Boian și Comănești zic că trăiesc într-o pustietate foarte mare de pe țarmul mării⁸, cei din Suceava, Rădăuți și Fundu Moldovei spun că trăiesc în ostroavele mării⁹; cei din Ilișești spun că trăiesc într-o țeară păgînească, și că păgînii nicicînd nu-i lasă să se înfrupte pînă ce nu capătă de la ceilalți creștini cu ce se înfruptă¹⁰; cei din Marginea zic că ar fi undeva într-o țeară foarte depărtată de la răsărit niște închisori mari, în cari se închid creștinii pe vieață, și fiindcă în închisorile acelea n-are cine să le spună cînd sînt Paștile, de aceea știu și cunosc ei că trebuie să fi trecut Paștile numai atunci cînd vîd prin ferestrele închisorilor, în cari se află, plutind pe apă găoci de ouă cari au fost aruncate de cătră ceilalți creștini pe riuri și pîraie¹¹; cei din Mihalcea spun că „rohmanii sînt români ca noi, ba încă mai buni chiar și decît cei din Moldova”, că „ei trăiesc foarte departe peste mare, tocmai acolo de unde-s jidanii, la Ierusalim, dar mai încoace de ei”. Alți români, tot din Mihalcea, spun că ei „trăiesc sub pămînt pe cea lume, unde sînt orașe și sate, ca și la noi”¹², iar cei din Băișești cred și spun că trăiesc în hotar cu Raiul și că în țeara lor e totdeauna cald.¹³

Rocmanii, respective blajinii, nu locuiesc în case, ca noi, pentru că ei n-au case, ci trăiesc sub umbra pomilor¹⁴, umblă goi și se nutresc din poamele pustiului.

Ei se trag din seminția lui Sift, feciorul lui Adam¹⁵, și sînt niște oameni foarte buni, evlavioși și blajini¹⁶, din care cauză s-au și numit ei mai pe urmă de cătră ceilalți oameni, pe lingă rocmăni, încă și blajini, și tot așa se numesc ei și acuma în cele mai multe părți ale Bucovinei.

Tot din cauza aceasta, pentru că rocmăni sînt niște oameni foarte buni, blajini și evlavioși, sînt ei și înaintea lui Dumnezeu foarte buni și plăcuți.¹⁷

Ocupațiunea de căpetenie a rocmănilor constă în rugăciuni pe cari le înalță cătră Dumnezeu.¹⁸ Iar unica lor sudalmă e: „Du-te la Domnul și vino la Domnul!”¹⁹

De aceea se și zice apoi că ei sînt feriți de orișice păcat, că sînt sfinți, și că după moarte merg de-a dreptul în rai, unde petrec apoi dimpreună cu sfinții.

Mai departe ei sînt și nevinovați, pentru că numai o singură dată pe an se întîlnesc cu muierile lor, cu cari petrec numai vreo cîteva zile împreună, și apoi iar se despărțesc²⁰, și toată cealaltă parte a anului o petrec deosebi, și anume partea bărbătească într-o parte, iar cea femeiască în altă parte.²¹

Timpul întîlnirii rocmănilor cu soțiile lor sînt Paștile lor²², iar timpul cît petrec laolaltă nu e deplin cunoscut.

Așa românii din Băișești spun că ei trăiesc laolaltă cu muierile lor numai șase săptămîni, și anume din Joia mare și pînă la Ispas²³, iar cei din Brăești zic că petrec și mai scurf, adică numai treizeci de zile, și anume începînd din ziua Paștilor lor înainte.

În restimpul acestor zile, cît petrec împreună, se însoară și se mărită. Cum trec însă aceste zile hotărîte, iarăși se despărțesc de laolaltă, și nu se mai întîlnesc mai mult pînă în anul viitor.²⁴

Postul înainte de Paști, adică Postul mare al rocmănilor sau blajinilor ținea dintru început, după credința și spusa românilor din Brăești, zece săptămîni. Mai pe urmă însă, vîzînd Dumnezeu că prea mulți dintre dinșii mor din pricina acestui post, l-a scurtat și a lăsat să fie numai de opt săptămîni.²⁵

Românii din Ilișești și cei din Stupca însă, și cu deosebire cei de prin satele în cari se susține că Paștile rocmănilor pică a patra zi după Paștile noastre, spun că Postul cel mare al lor durează nouă săptămîni după olaltă, și că el se începe cu două săptămîni înainte de al nostru.²⁶

Alții iarăși spun că ei postesc tot anul²⁷, și dacă n-ar vedea plutind pe apă găoci de ouă roșii și albe, cari se aruncă de cătră ceilalți creștini pe rîuri și pîraie în simbăta Paștilor, atunci ei nicicînd n-ar serba Paștile, pentru că în alt chip niciodată nu știu cînd pică Paștile.²⁸

Cînd ajung găocile de ouă în țeara lor, știu că ceilalți creștini au serbat deja Paștile, și atunci serbează și ei Paștile²⁹, abia atunci se înfruptă cu ceea ce a rămas pe găocile acestor ouă.³⁰

Drept aceea, voind româncele de pretutindeni din Bucovina ca rocmăni sau blajinii să știe cînd au să serbeze Paștile și să aibă și ei măcar ciș ceva cu ce se înfruptă, îndatinează în fiecare an a strînge toate găocile ouălor, atît ale celor albe, cari le-au întrebuițat la prepararea diferitelor copturi sau prăjituri și mîncări de Paști, și mai cu seamă ale celor ce se întrebuițază la pască, cît și de la cele roșii, cari prin nebagare de seamă s-au spart, a le păstra într-un obiect anumit, precum: într-o covățică, într-o sită, sau într-o coșarcă, iar în simbăta Paștilor³¹, și anume după ce au sîrșit de copt toată pasca,

precum și celelalte copturi, cîte au avut să le coacă, și după ce au strîns și deriticat prin case, a le duce și a le arunca pe o apă curgătoare, adică pe un rîu, pîrâu sau pîraiaș, și anume ca plutind pe apă să poată merge pînă în țeara rocmănilor sau blajinilor și să le vestească că a sosit timpul ca să serbeze și ei Paștile³².

Despre femeia care nu strînge găocile de ouă la un loc și nu le aruncă pe o apă curgătoare, se crede că face un păcat foarte mare.³³

Găocile aruncate pe apele curgătoare, începînd a pluti și a se duce pe apă în jos pînă ce dau în apa Simbetei, și cu aceasta ajung apoi în țeara rocmănilor, după spusa unora la o săptămîină după Paștile nostru, adică în Duminica Tomei³⁴, după a altora însă abia marți într-a treia săptămîină după Paști, sau chiar și mai tîrziu, și anume pe la Rusalii.³⁵

Iar după ce au ajuns la dinșii se fac iar întregi, cum au fost dintru început, și dintr-un ou se înfruptă douăsprezece suflete, și atunci sînt Paștile lor.³⁶

Romăni, cum vād găocile de ouă plutind pe apă, bucuria lor. Și fiindcă, după cum am amintit și mai sus, ei nu trăiesc laolaltă cu soțiile lor și cu celelalte femei, de aceea încep ei acuma a se aduna cu toții la un loc și a serba Paștile.³⁷

Însă fiindcă de la aruncarea găocilor pe apă și pînă la ajungerea acestora în țeara rocmănilor trece, după cum am văzut mai sus, un timp mai îndelungat, de aceea și rocmăni serbează Paștile lor, cari se numesc în unele părți ale Bucovinei Paștile rocmănilor sau Paștile rocmănilor, iar în altele Paștile blajinilor, cu mult mai tîrziu decît noi românii.

De aceea vine apoi că unii romăni din Bucovina cred și spun că Paștile rocmănilor, respective Paștile blajinilor, se serbează a patra zi, adică joi după Paștile noastre³⁸, alții spun că ele se serbează la o săptămîină după Paștile noastre, adică în Duminica Tomei³⁹ și durează pînă marți⁴⁰, alții spun că se serbează la două săptămîni după Paștile noastre⁴¹, și iarăși alții că s-ar serba la trei sau chiar la patru săptămîni după ale noastre, și în această săptămîină din urmă totdeauna într-o miercuri.⁴²

Cea mai mare parte a romănilor din Bucovina însă e de părere că rocmăni își serbează Paștile lor luni după Duminica Tomei.⁴³

Ziua în care cad Paștile rocmănilor, fie aceea orișicare zi ar fi, o țin și o serbează și românii noștri, și mai cu seamă româncele, sub același nume, adică de Paștile rocmănilor sau Paștile blajinilor.

În această zi, adică în ziua de Paștile rocmănilor, care se serbează mai cu seamă pentru durere de picioare și de mîni, precum și pentru rodirea țearinelor⁴⁴, ies românii și cu deosebire româncele prin lunci și dumbrăvi, în cari se află poieni ierboase, cu fel de fel de mîncări și băuturi, precum: pască, ouă roșii, miei fripiți, slănină, rachiu fiert cu miere și vin.

În luncile sau dumbrăvile în cari ies petrec apoi toată ziua aceea mîncînd, bînd și veselindu-se.⁴⁵

Unele femei, cari sînt mai avute, și cu deosebire cele de pe la orașe, iau și lăutari cu dinsele, cari le cîntă, ca sîrbătoarea aceasta să fie cu atîta mai plăcută și ele mai vesele.⁴⁶

Ce se atinge de fărîmăturile de mîncări ce cad și rachiu sau vinul, care se varsă la această ocaziune în iarbă, se crede că nu sînt pierdute, ci cei omorîți de hoți, cei împușcați, cei spînzurați, precum și cei înecați, mîncînd și beau

dintr-insele și se înfruptă și ei măcar cu atîta. Deci cu cît mai multe fărîmături cad și cu cît mai multe picușuri se varsă, cu atîta e mai bine și mai plăcut la Dumnezeu.⁴⁷

Românii din Boian și cei din Pătrăuțel Sucevei serbează Paștile rocmanilor totdeauna miercuri într-a patra săptămînă după Paștile noastre, fiindcă după credința lor, în această zi serbează și rocmanii Paștile lor. Însă în aceste două comune Paștile rocmanilor nu se serbează, ca în comunele mai sus amintite, prin luni și dumbrăvi, sau prin tînterime, cum se serbează uneori de către româncele din Suceava, ci ele se serbează numai în casă și numai de către femei, cari se vizitează una pe alta. Sau dacă, din întîmplare, se află și vreun fel de băutură în casă, cinstesc cîte un pahar împreună întru amintirea fericirilor blajini. Ce se atinge însă de bărbați, aceștia nu serbează și lucrează pe afară și la cîmp.⁴⁸ Tot așa face partea cea mai mare a bărbaților și prin celelalte comune de la țeară.

Acestea sînt toate credințele și datinele românilor din Bucovina, cîte le-am putut eu aduna pînă acuma, despre rocmani sau blajini și despre Paștile lor.

Însă rocmanii sau blajinii și Paștile lor sînt cunoscute nu numai românilor din Bucovina, ci și celor din Moldova și Basarabia. Ba ele se amintesc și de către românii din Maramureș, precum și de către cei din fostul district al Năsăudului în Transilvania. Un semn că ele sînt cunoscute și acestora.

Să vedem deci mai întîi ce cred și istorisesc românii din Moldova despre acest popor și despre Paștile sale.

„Blajinii – scrie d-l M. Lupescu – sînt un soi de oameni, cari trăiesc pe lîngă apa Simbetei la marginea pămîntului, ascunși de lumea noastră, ascunși de minciunoasa viață ce o ducem noi. Cum vor fi ei: nalți ori mici, proști ori cumiți, diștepti ori nu, nu se știe, se spune că-s oameni supuși, ascultători, plecați întru Domnul, religioși și buni la inimă. De le-ai zice orice, nu se supără. Ei postesc mult. Nu știu cînd sînt Paștile, decît numai dacă văd coji de ouă, lucru ce face pe gospodinele românce ca, la Paști, cojile de ouă să le zvîrle pe ape curgătoare. Cînd ei văd cojile știu că creștinii au avut Paștile și încep a le serba și ei; desigur că în credința lor sînt buni creștini.

Paștile blajinilor cad totdeauna luni după Duminica Tomei. Această zi, sărbătorită de blajini ca Paști, româncele o serbează postind.”

Iar într-o notă subliniară, în care explică însemnarea cuvîntului „blajin”, zice că acesta înseamnă: supus, ascultător, bun la inimă, căruia nu-i place a se pune rău cu nimeni.⁴⁹

Iar El. Sevastos scrie următoarele:

„Cînd femeile strică ouăle pentru pască și cozonac, cojile le dau pe pîrâu, care le duce spre țara blajinilor, unde ajung de-abia a doua zi după Duminica Tomei, și de abia atunci află și blajinii c-au venit Paștile, și fac și ei pască, cozonaci și ouă roșii și serbează Paștile. Și de femeile n-ar da cojile de ouă pe pîrâu, blajinii n-ar mai avea în veci Paști, că n-ar avea altfel de unde afla.

Fanarii chiar zic zilei acesteia: Paștile blajinilor.

Blajinii iștea-s un neam tare bun de oameni. Înstrăinați cu totul de celelalte popoare, nu fac stricăciune nimăruia și nimenea nu-i supără nici pe ei.

Și chiar între ai lor, femeile stau de-o parte și bărbații de alta, neîntîlnindu-se decît o singură dată pe an, cînd părinții își însoară copiii. Pe fete le cresc

femeile, iar pe băieți bărbații, luîndu-i de la mamele lor dîndată ce au început a umbla și a mîncă singuri.”⁵⁰

În fine, d-na El. Voronca, atît cu privire la credințele românilor din Moldova, cît și ale celor din Basarabia, scrie precum urmează:

„Cojile ouălor, ce au fost întrebuințate de Paști, se aruncă pe pîrâu, și cine n-o face aceasta are mare păcat. De pe pîrâu, merg tot în jos pînă ce ajung peste mări la blăjini, așa le zic în Moldova, fiindcă erau tare buni și blajini, iar în Bucovina le zic roșmani. Aceștia, în depărtarea lor de lume, nu știu cînd sînt Paștile; tocmai cînd văd găocile noastre, cari ajung, după unii bucovineni, vineri de Rusalii, după alții marți în a treia săptămînă după Paști, atunci iau știință despre aceasta, și numai cu atîta se înfruptă cu cît a rămas în găoace...”

În Moldova însă și în Basarabia se zice că Paștile blajinilor sînt luni după Duminica Tomei.

Această zi în Basarabia se serbează cu piositate de popor în amintirea blajinilor; iar în Moldova, în această lună, bunicile noastre adunau toate ouăle rămase de la Paști și mergînd în grădină sau în ogradă le dădeau de pomană dîndu-le de-a dura pe iarbă verde, de unde trebuia să le ia copiii sau și femeile, cărora erau date. Aceasta se făcea pentru blajini, căci, săracii, atîta-i al lor!”⁵¹

Ce se atinge de credința românilor din Maramureș despre rocmani, dl. Tit Bud, vicarul acestei țări, scrie următoarele:

„Cu această ocaziune ași întreba pe aceia, cari se ocupă cu datinele populare, să binevoiască a ne da deslușire: ce sînt așa-numitele Paștile răgmanilor?”

De multe ori m-a întrebat poporul, cînd vor fi Paștile răgmanilor, și nu am știut să-i dau răspuns.

Poporul zice că acele Paști sînt după Paștile noastre și pînă la înălțare.

Ce înseamnă și cînd se țin acele Paști pînă acuma încă n-am putut afla. Ași fi mulțumitor aceluia care m-ar deștepta.”⁵²

Iar G. Burcutan, stud. gimn., tot despre credința și datina acestor români, mi-a scris:

„Româncele din Maramureș împiestresc ouă pe la Paști de aceea, crezînd că dacă azvîrlă cojile în apă merg pînă la roșmani, un fel de creștini cari, dacă le află, abia atunci știu că sînt Paștile și le țin.”

În fine, dl. G. Coșbuc scrie cu privire la românii din distr. Năsăudului în Transilvania, următoarea legendă despre rocmani și Paștile acestora:

„Pe dinaintea locașului Simbetei trece un rîu, și rîul acela e apa Simbetei. Iar pe lîngă rîu trăiesc rugmanii, cari sînt oameni ca noi românii, dar mici de făptură și puține la minte. Și sînt și ei creștini, dar n-au învățatură creștinească de la Hristos, ca noi, ci de la fiul oii, cum avem noi de la fiul Mariei.

Și cred și ei în Hristos și țin Paștile și Crăciunul, dar precum sînt așa despărțiți de lume, nu știu nici cînd e Crăciunul nici cînd sînt Paștile. Și numai noi cei de aici le dăm de veste, cînd au să ție rugmanii sărbători. Că la Crăciun azvîrlim coji de nuci pe riuri, ca să le ducă riurile pînă în apa Simbetei, și să știe rugmanii că la noi e Crăciunul și să-l ție și ei. Și tot așa știu ei că la noi sînt Paștile, după cojile de ouă roșii, pe care le azvîrlim noi în riuri ca să meargă la ei.

Și cîcă apa asta a Simbetei ocolește de trei ori pămîntul, ca un șarpe făcut de trei ori colac. Iar în urmă se bagă în pămînt și merge pînă în iad și duce

acolo sufletele păcătoșilor. Așa e scris, ca sufletele păcătoșilor să s-adune pe fața apelor, iar apele să le ducă spre apa Simbetei. Și de aceea e bine să faci cruce și să suflă peste apa din riuri, când te scalzi, și să suflă peste apa din doniță și să verși puțin din ea, până nu bei, ca să fugă și să se scurgă sufletele păcătoșilor, cari s-au adunat pe fața apei.⁵³

În celelalte țări locuite de români, precum: în Ungaria, Banat, Muntenia și restul Transilvaniei, credința despre rocmani sau blajini și despre Paștile lor nu e defel cunoscută.

Cel puțin eu, de când mă ocup cu adunarea și studiarea literaturii populare române, n-am auzit niciodată de la nimeni, nici n-am cetit nicăieri că ar fi existând undeva în aceste țări o asemenea credință.

E deci dar mai mult decât sigur că credința și datinele amintite mai sus sînt cunoscute numai românilor din partea nord-estică a Transilvaniei, Maramureș, Bucovina, și celor din Basarabia și Moldova nordică. Iar românii din celelalte țări n-au nici o cunoștință despre dinsele. În Bucovina însă credința în existența rocmanilor și datina de a serba Paștile acestora se află nu numai la români, ci și la ruteni și huțani, cu acea deosebire numai că poporul din cestiune e numit de către cei din urmă numai rachmani, nicicînd însă și blajini, iar Paștile lor Rachmanskij welyk-den – Paștile rachmanilor.

Iată ce scrie în privința aceasta L. A. Stauffe Simiginoviz:

„Români ori ruteni, tot una-i! amîndouă seminițiile acestea istorisesc despre poporul rachmanilor, cari locuiesc la gura riurilor bucovinene. Rachmanii sînt de un caracter nobil și excelează prin toate virtuțile. În rangul ființelor stau ei între zei și oameni. Cu toate acestea, nu știu niciodată acurat cînd au să serbeze Paștile; aceasta e negreșit un mare neajuns, și aceasta li se întîmplă lor în fiecare an numai de aceea pentru că locuiesc între păgîni. Totuși, ca să aibă știință despre calendarul creștin, fiecare țărancă română sau rutenă adună găocile acelor ouă, cari le-au întrebuințat la mîncările și capturile de Paști, și le aruncă în pirău. De aceea pe timpul Paștilor fiecare apă curgătoare din Bucovina e mai toată acoperită cu găoci de ouă.⁵⁴ Pirăul duce înștiințarea aceasta riurelului, riurelul riului celui mare și la gura acestuia primesc rachmanii vestea dorită. Aceștia se grăbesc apoi și se pregătesc din răspuț, așa că sînt în stare în miercurea a patra după Paști a aranja Paștile lor. În onoarea lor însă pretutindeni în Bucovina se serbează asemenea a patra miercuri după Paști. Cine nu ia parte la serbarea aceasta, pe acela îl ajunge minia cerului. Căci cum a fost, nu mai departe decât în anul trecut?... Un țăran din Petriceanca nu voi să ție sărbătoarea aceasta și declară că existența rachmanilor a iscodit-o numai un cap sec, ca să mai muțască pe oamenii cei nebuni. Oare n-ar fi drept și cu cale și binemeritat ca toată lumea să ridă de închipuirea țărănilor?... Însă abia a rostit omul cuvîntul și deauna a și trîsnit pe un finaț. Iar cîteva minute după aceea aduseră niște ciobani în cea mai mare ploaie pe o femeie lovită de fulger. Era femeia hulitorului, și fulgerul pedeapsa lui Dumnezeu.⁵⁵”

În aceste șire, după cum prea lesne se poate fiecare încredința, e vorba nu numai despre credința și datina rutenilor, ci și a românilor.

Numai despre ruteni însă aflăm următoarele:

„Găocile acelor ouă, cari s-au întrebuințat la coacerea păștii, se aruncă în vinerea patimilor și în simbăta Paștilor pe păraie și riuri. La gura acestor

riuri locuiesc adevă răchmanii, cari sînt jumătate om și jumătate pește. Pînă ce ajung găocile ouălor în țeara acestor rachmani, se prefac iarăși în ouă depline; cu fiecare ou însă se împărtășesc doisprezece rachmani și cu toate acestea ei au de ajuns. Însă cînd au ajuns ouăle în țara rachmanilor și s-a mîncat dintr-insele, atunci serbează și rutenii, cari au dăruit aceste ouă, iarăși o sărbătoare. Aceasta se numește Rachmanskij welyk den – Paștile rachmanilor, și cade totdeauna miercuri, a patra săptămînă după Paști.⁵⁶”

În fine, despre credința huțanilor sau huțulilor din Bucovina asupra acestui popor, aflăm următoarele:

„Douăzeci și cinci de zile după duminica Paștilor, așadar totdeauna miercuri în săptămîna a patra după Paști, se serbează Paștile rachmanilor – Rachmanski welek-dyn. Rachmanii locuiesc departe în jos la gura riurilor și sînt prin virtuțile lor un model pentru oameni. Lor le trimit huțanii pe păraie și riuri găocile ouălor sfințite, pentru că oul n-ar ajunge la rachmani, găocia însă ajunge acolo. După părerea altora, rachmanii sînt titirezi (pitici), cari locuiesc pe depărtatul țărm al mării, și cari sînt așa de mici, că doisprezece inși din dinșii ar putea să imblătească într-un cuptor. Aceia însă nu știură cînd au să serbeze Paștile. Deci hotărîră oamenii ca să-i înștiințeze despre aceasta. De aceea se aruncă găocile ouălor, cari serviră la prepararea mîncărilor de Paști, pe păraie și riuri, ca acestea să le dea titirezilor de știre. Deci ajungînd găocile la dinșii, rachmanii serbează Paștile. De atunci încoace se serbează acestea în toți anii, și dimpreună cu titirezii le serbează și oamenii. În ziua de Paștile rachmanilor se ține în Kutu un tîrg (iarmaroc) mare, care poartă în genere numele de Iarmarocul Rachmanilor = Rachmanski jermark.⁵⁷”

Acestea sînt toate credințele și datinele rutenilor și ale huțanilor din Bucovina despre rocmani și despre Paștile acestora, cîte mi-s mie cunoscute pînă în momentul cînd scriu aceste șire.

Asemănînd acum credințele și datinele rutenilor și ale huțanilor, din citatele reproduse, cu credințele și datinele românilor descrise mai sus, orișicine se poate lesne încredința că ele consună foarte mult între sine.

Singura deosebire mai esențială, ce există între dinsele, e aceea că, pe cînd unii români numesc poporul, despre care ne e vorba, rocmani, rochmani, răgmani, rogmani și rugmani, iară alții blajini, pe atunci atît rutenii cît și huțanii îl numesc constant rachmani.

Se naște acum întrebarea: cine de la cine a împrumutat aceste credințe și datine? Românii de la ruteni sau huțani, ori rutenii și huțanii de la români?

Înainte de a răspunde la această întrebare, să amintim mai întîi o împrejurare, care, după părerea noastră, nu trebuie trecută cu vederea.

Am văzut mai sus că românii numesc poporul din cestiune rocmani, rochmani, rogmani, răgmani, rugmani și blajini.

Rocmani și rochmani însă se numește poporul acesta mai cu seamă de către acei români cari locuiesc în partea nordică și nord-vestică a Bucovinei, adevă în părțile mărginașe cu rutenii și huțanii, pe cînd cei ce locuiesc în sate mixte, adevă parte române și parte rutene, îi numesc schimbător, cînd rocmani sau rochmani, cînd blajini, iar cei ce locuiesc în partea despre amiază a Bucovinei, adevă în satele curat românești, precum și de către românii din Basarabia și Moldova nordică se numesc blajini.

Stind astfel lucrul și fiind amîndouă numirile, cari se dau poporului, despre care ni-i vorba, de origine streină, și mai ales cel din urmă, care e incontestabil de origine slavă, lesne s-ar putea presupune că românii au adoptat cultul rocmănilor de la ruteni sau de la huțani.

Contra acestei presupunerii însă se opune împrejurarea, că numirea „blajini”, întrebuițată de partea cea mai mare a românilor, măcar că vine de la cuv. slv. blaženŭ = fericit sau blažinŭ = bun, blind, ascultător, nu e defel cunoscută rutenilor nici huțanilor, iar numirea rachman, întrebuițată de dinșii, e și limbii lor streină, ca și celei românești.

După părerea lui Hanusch, numirea rachman, care e uzitată la ruteni și huțani, ar fi o schimosire a numelui brachman sau braman.

Iată ce scrie el în privința aceasta:

„Găocile ouălor roșii se aruncă într-o seamă de comune din Galiția încă și astăzi în rîu, crezîndu-se că abia atunci, cînd ajung aceste găoci de ouă în țara rachmanilor, țin ei sărbătoarea lor. Cine sînt rachmanii aceștia, nimenea nu știe s-o spună (poate că e o schimosire a numelui brachmani, bramani).”⁵⁸

Iar Kaindl scrie:

„Tradițiunea îi străpune pe rachmani departe spre sud-est; deci de acolo trebuie să se tragă și cultul lor. Amicul meu, Dr. W. Hein, mă face atent că rachmîn însemnează în limba arabică «îndurat», ceea ce consună cu descrierea din tradițiuni a ființei rachmanilor. De alminterea sînt ei răspîndiți nu numai la huțani, ci și la rutenii din Galiția și cei din Bucovina, și la românii din țara din urmă.”⁵⁹

Din aceste două citate rezultă foarte răzvedit că cultul rachmanilor nu e nicidecum o moștenire străbună a rutenilor. Prin urmare e foarte probabil că ei au adoptat acest cult de la români, ca de la unii ce locuiesc spre sud-est de la dinșii sau, ce este încă și mai probabil, poate că cultul rocmănilor a fost adus de către huțani, cînd au venit aceștia de s-au așezat în munții despre nord-vest ai Bucovinei și în cei mărginași din Galiția și de la dinșii l-au adoptat apoi atît românii cît și rutenii.

În presupunerea din urmă ne întărește întru citva și împrejurarea că cultul rocmănilor e cunoscut, după cum am văzut și mai sus, numai românilor din partea nord-estică a Transilvaniei, celor din Maramureș și Bucovina, și celor din Basarabia și Moldova nordică, adică celor ce se află în nemijlocita apropiere a huțanilor, pe cînd celorlalți români, și cu deosebire celor ce locuiesc în Basarabia și Moldova de jos, precum și celor din Muntenia, Banat, Ungaria și partea vestică a Transilvaniei, după cît știu eu pînă acuma și după cum am arătat și mai sus, nu le e defel cunoscut.

Dar să lăsăm deocamdată cestiunea aceasta la o parte și să vedem cine-s, sau mai bine zis cine anume au fost rocmanii sau blajinii.⁶⁰

Hanusch, după cum am văzut mai sus, presupune că numirea lor ar fi o schimosire a numelui brachman, braman.

Fost-au ei un popor real sau mitic?

Kaindl însă zice că presupunerea aceasta nu e admisibilă.⁶¹

Iar d-na Voronca scrie:

„Blajinii sau rocmanii se cred a fi un popor din cele emigratoare, ce au trecut peste poporul nostru și care prin bunătatea și blîndețea lor li s-au făcut simpatic. Însă deoarece poporul spune că locuința lor e peste mare, e mai

posibil ca blajinii să fie un popor, pe care ai noștri l-au trecut în emigrarea lor încoace, ori că l-au avut ca vecin sau frate și l-au lăsat acolo peste mare, de unde ai noștri au venit, de nu cumva vom fi avînd și acuma rămășița unor mituri vechi.”

Iar ceva mai departe, și anume după ce ne împărtășește credința românilor din Mihalcea, care i-a fost comunicată de țăranul Pintelie Lăpușeanu, că adică „rocmanii trăiesc foarte departe, peste mare, tocmai acolo de unde-s jidanii, dar mai încoace de ei”, d-na Voronca se exprimă astfel:

„Poate tocmai aici să fie adevărul.

Rocmanii să fie romani din Asia, mai încoace de unde stau jidanii, coloniști înainte de a fi primit creștinismul, căci la ei nu sînt ouă, sau romani «de peste mare», de la Roma, imbinată fiind ideea cu creștinismul, deși el distinge destul de clar naționalitatea de religie, spuind că rocmanii sînt mai buni români chiar decît cei din Moldova.

Dar romanii nu erau blajini?!”

Tot presupuneri peste presupuneri și nimic pozitiv!

Deci, neavînd plăcere de a mai prelungi și eu șirul presupunerilor acestora prin o nouă presupunere proprie, mă opresc aici, sperînd că istoricii și filologii noștri își vor da în scurt timp toată silința ca să studieze mai de aproape și să descoasă cît mai degrabă: cine au fost rocmanii sau blajinii, despre cari am vorbit eu în acest capitol, și de la cine au adoptat românii cultul lor.

NOTE

1. Se numesc astfel în: Boian, Minăstioara sau Sf. Onufrei, Ropcea, com. în distr. Storojinețului, Horodnicul de Jos, Pojorîta, Căndreni și Breaza.
2. În Fundu Moldovei și Cîrlibaba, comune în distr. Cîmpulungului.
3. În Comănești, Minăstioara și Ropcea.
4. În Bălăceana și în Mihalcea, com. în distr. Cernăuțului. Vezi și *Românul literar*, București, 1891, nr. 17, p. 130.
5. În orașele Suceava și Rădăuți, apoi în Pătrăuți, Tișăuți și Bosanci, com. în distr. Sucevii; Ilișești, Stupca, Brăești, Băișești, Berchișești, și Mănăstirea Humorului, com. în distr. Gura Humorului; Marginea, com. în distr. Rădăuțului și în Comănești.
6. Unii însă cred și spun că sub rocmăni s-ar înțelege copiii cari se nasc vii, dar după naștere nu trăiesc numai vreo cîteva minute și apoi mor.
7. Cred. rom. din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „La noi se crede că rocmanii sînt un popor pierdut, care trăiește pe lingă ape. Și fiind lipsiți de toate cele trebuincioase, nu au ce să pregătească de Paști. De aceea se dau toate găocile și spălăturile înfruptate pe o apă, ca măcar din acelea să se înfrupte și ei.” — Com. de George Avram, fost învățător.
8. Com. de dl. Vas. Turturean și Octavian Georgian.
9. Com. de dl. Or. Dljanschi, preot, și Gavril Gliga.
10. Dict. de Vasile Ungurean, agricultor.
11. Com. de dl. Ștef. Bodnărescu, jurist; Orbis lacteus, germ. Milchstrasse, se numește de către unii români din Bucovina Calea robilor, iară de către alții Drumul rocmănilor. Oare nu stă cumva numirea din urmă în oareșicare legătură cu credința reprodusă în șirele de sus?
12. Vezi *Românul literar*, nr. cit.
13. Com. de Vas. Lucan.
14. Cred. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan.
15. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram.

16. Cred. rom. din Stupca, com. de George Brătean; *Românul literar*, nr. cit.: „Blajini, așa le zic în Moldova, fiindcă erau tare buni și blajini, iar în Bucovina le zic roșmani.”; cred. rom. din Pîrtești de Jos, com. de Const. Andronic: „Găocile se aruncă pe apă, fiindcă ele merg într-o săptămână până la blajini, și acolo înștiințează găocile pe oamenii cei de acolo, cari sînt niște oameni foarte blinzi.”; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțur: „Este un fel de oameni, cari se cheamă blajini, fiindcă sînt mai buni și mai blajini decît noi.”
17. Cred. rom. din Bălăceana, com. de Vas. Jemna; a celor din Stupca, com. de G. Brătean; și a celor din Marginea, com. de Ștef. Bodnărescu.
18. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram.
19. Cred. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan.
20. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram.
21. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată. – De aceea se vede că vine și credința românilor din Boian, care spune, după cum mi-a scris dl. V. Turturean, că „Rocmanii sînt niște călugări, cari petrec în pustie”, precum și a celor din Udești, cari cred că „Blajinii sînt niște pustnici, cari postesc opt săptămîni, și au Paști abia atunci cînd vîd că vin coji de ouă pe riuri.”
22. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată.
23. Cred. rom. din Băișești, com. de Vas. Lucan.
24. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată.
25. Com. de V. Lucan; cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram; și a celor din Udești, com. de Dar. Cosmiuc: „Blajinii postesc opt săptămîni.”
26. Dict. de V. Ungurean și com. de G. Brătean.
27. Cred. rom. din Marginea, com. de Ștef. Bodnărescu; a celor din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean: „Se zice că blajinii, cari nu mîncă nimic de fruct, sînt sfinți. Și numai atunci cînd fac creștinii răsăritul Paștii, și ghiocile ouălor celor întrebuințate la facerea paștilor le aruncă pe o apă curgătoare ca să ajungă la acei sfinți, se înfruptă și ei cu ceea ce a rămas în ghioc.”
28. Cred. rom. din Comănești, com. de Tit Georgian; a celor din Boian, com. de dl. V. Turturean: „În Sîmbăta Paștilor, cînd se face pască și se bat în brînză ouă, găocile acestora se pun într-o coșară și se duc apoi de se toarnă în pîrau sau în altă apă curgătoare mai mare. Găocile se mină de apă în țeara rocmanilor și, cînd ajung acolo, atunci fac și rocmanii Paștile, căci abia atunci știu și ei c-au sosit Paștile.”; a celor din Suceava și din Fundu Moldovei; vezi și *Românul literar*, nr. cit.
29. Cred. rom. din Fundu Moldovei, com. de Gavr. Gliga; a celor din Comănești, com. de T. Georgian; a celor din Breaza, com. de N. Prelici; a celor din Țișăuți, com. de T. Sologhiu; și a celor din Suceava.
30. Cred. rom. din Iliești, dict. de V. Ungurean; a celor din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi și Cas. Breabăn; „Oamenii zic că rocmanii se înfruptă la Paștile lor numai cu găocile ouălor, cari se strică în pască.”; „Rocmanii numai cu atîta se înfruptă, cît rămîne în acele găoci.”; a celor din Comănești, com. de T. Georgian; „Rocmanii n-au cu ce se înfruptă, decît numai cu albușul ce a rămas în cojile de ouă.”; a celor din Stupca, com. de G. Brătean; „Blajinii nu au alta nimica pe la Paști, decît găocile de ouă ce se duc pe apă.”
31. O seamă de române îndatînează a le arunca în Vinerea mare sau Vinerea patimilor, cele mai multe însă numai în sîmbăta Paștilor. „Românele au datîna că în sîmbăta Paștilor, după ce au făcut pască și au întrebuințat ouăle, string cojile acestora într-o covățică sau într-o sită, și le aruncă apoi pe o apă curgătoare, și ajungînd acestea la rocmani, atunci fac aceștia Paștile, căci pînă atunci nu știu cînd sînt Paștile.” „Este o superstițiune și datîna la români, că în sîmbăta Paștilor aruncă coji de ouă roșii pe apă și acelea merg cu apa pînă ce ajung la un popor mic numit blajini, și cînd ajung acestea acolo, știe și acel popor că sînt Paștile.” „Ca să meargă la blajini semne de la Paștile noastre, îndatînează românele totdeauna în Sîmbăta Paștilor de a arunca cojile de ouă, ce le-au întrebuințat spre facerea paștilor și a cozonacilor, pe o apă curgătoare.”
32. Dat. și cred. rom. de pretutindeni din Bucovina, și anume din toate comunele, cite s-au amintit pînă aici și s-or mai aminti în decursul acestui studiu.
33. Cred. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi și Cas. Breabăn. Vezi și *Românul literar*, nr. cit.: „Cojile ouălor ce au fost întrebuințate de Paști se aruncă pe pîrau și cine n-o face aceasta are mare păcat.”
34. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Avram; a celor din Băișești, com. de V. Lucan; a celor din Comănești, com. de T. Georgian: „Poporul crede că se află departe, pe niște țărni de apă, un fel de oameni, numiți blajini, și oamenii aceia nu țin Paștile, pînă ce, tocmai după o săptămînă, merg de la noi pe valurile apelor coji de la ouă roșii și alte semne și rămășițe de ale Paștilor creștine, și tocmai atunci știu și ei că au sosit Paștile și la dinșii, și apoi încep și ei a le serba, și aceste sărbători ale acelor oameni se numesc Paștile Blajinilor.”; a celor din Băișești, com. de V. Lucan: „Găocile ouălor, cu cari s-au uns paștile, se dau pe apă de merg, pînă ce în Dumineca Tomei ajung la blajini, și atunci serbează și ei Paștile.”
35. Cred. rom. din Iliești, dict. de V. Ungurean; a celor din Breaza, com. de N. Prelici.
36. Cred. rom. din Mihalcea, vezi *Românul literar*, nr. cit.: „Ouăle, pe cari le aruncăm noi pe apă, ajung la blajini, după alți bucovineni, marți în a treia săptămînă după Paști, după unii merg patru săptămîni pînă acolo, și tocmai miercuri după patru săptămîni ajung, și iarăși ajung la Rusalii.”; Dim. Dan, *Credințe pop. bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. IV, Cernăuți, 1894, nr. 97: „Cojile de ouă întrebuințate la Paști se string și apoi se dau pe apă curgătoare, crezîndu-se că ele la 40 de zile ajung la rocmani, cari apoi trăiesc dintr-însele.”; cred. rom. din Frătăuțu Nou, com. de Iul. Sidor: „Rocmanii, cari țin stîlpii pămîntului, mîncă cite doisprezece dintr-un ou.”
37. *Românul lit.*, loc. cit.: „Pînă acolo ele [găocile] se fac iară întregi, și numai cu acele ouă se înfruptă ei la Paști, acolo nefiind nici un fel de pasări.”; cred. rom. din Boian, com. de dl. V. Turturean: „Unii cred că ajungînd găocile la rocmani se prefac în ouă întregi, alții cred-că ei postesc vecinic și se înfruptă numai cu cît rămîne în găoci.”; a celor din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: „După ce se aruncă cojile de ouă pe apă, se zice că atunci au rocmanii Paștile lor, cînd cojile cele stricate se adună iarăși laolaltă și formîndu-se ouă ajung pe apă pînă la rocmani, unde sînt ei. Iar aceștia, luînd ouăle cele formate din cojile stricate, serbează cu ele Paștile.”; Idem: „Se zice că se află o țeară, cine știe unde, în care locuiesc blajinii, și zvîrlind noi cojile pe apă, se duc tocmai acolo la blajini. Blajinii se bucură foarte de ele și luîndu-le serbează Paștile cu dinsele.”
38. Credință comună în Bucovina.
39. Cred. rom. din Stupca, com. de G. Brătean.
40. Cred. rom. din Băișești, com. de dl. V. Lucan; a celor din Bălăceana, com. de V. Jemna; a celor din Berchiștea, com. de G. Mihaș: „Paștile blajinilor pică întotdeauna la o săptămînă după Paștile noastre.”
41. Cred. rom. din Bosanci, com. de M. Ivaniuc.
42. Cred. rom. din Suceava și a celor din Iliești, dict. de V. Ungurean: „Blajinii țin Paștile la două săptămîni după Paștile noastre.”; a celor din Tereblecea, dict. de Paraschița Scripcariu, com. de P. Scripcariu: „Paștile rocmanilor pică miercurea din săptămîna a patra după Paști. Rocmanii sînt jumătatea de sus om, iar jumătatea de jos pește, și trăiesc într-un pîrau; femeile și fetele lor cîntă foarte frumos, încît răsună vîile de cîntecele lor melodioase. Ei se nutresc cu ceea ce rămîne în găocile ouălor, pe cari le aruncă femeile, și mîncă 40 dintr-o găoace. De aceea femeile aruncă găocile ouălor, pe cari le sparg orișicînd, iar mai ales în ziua de Paștile rocmanilor, în pîraie sau în șanturi, că apoi le duce apa pînă la rocmani, și ei apoi se nutresc cu ele. În Paștile rocmanilor nu se lucră, pentru că e cu primejdie.”
43. Cred. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi; a celor din Comănești, com. de Octav. Georgian; a celor din Marginea, com. de Ștef. Bodnărescu; vezi și *Românul literar*, nr. cit.; a celor din Stroești, com. de George Birtou: „Se crede că departe undeva sînt niște oameni, numiți blajini, cari nu știu cînd sînt Paștile. Cojile de ouă, date de

- femei pe apă, merg pînă la dinșii pînă luni la o săptămînă după Paști, și pe acestea cunosc ei cînd sînt Paștile. De aceea serbează ei Paștile la o săptămînă după Paștile noastre, și anume luni.*
44. Cred. rom. din Fundu Moldovei, com. de Gavr. Gliga; a celor din Căndreni, com. de L. Poenariu; a celor din Rădăuți, com. de dl. Or. Dlujanschi; și a celor din Stupca, com. de G. Brătean: „Paștile blajinilor se serbează joi după Paști de către femei de aceea, fiindcă unele dintre dinsele cugetă că se face roadă mai bună în țearină.”
45. Dat. rom. din Comănești, com. de Oct. Georgian; a celor din Suceava, Siret și Rădăuți, com. de Alex. al Preotesei și Or. Dlujanschi.
46. Com. de dl. Or. Dlujanschi.
47. Cred. rom. din Suceava, com. de Alex. al Preotesei.
48. Com. de dl. V. Turturean.
49. *Șezătoarea*, an. II, Fălticeni, 1893, p. 28 și 29; Idem, *Superstiții*, publ. în *Șezătoarea*, an. I, Fălticeni, 1892, p. 128: „Cojile de ouă, cu cari se fac paștile, să le dai pe vale (pe apă), ca să se ducă să dea de știre și blajinilor că sosesc Paștile. Blajinii se crede că sînt niște oameni buni și drepți.”
50. *Gazeta Săteanului*, an. VIII, R. Sărat, 1891, p. 151.
51. *Românul literar*, nr. cit.
52. *Revista critică-literară*, an. II, Iași, 1894, p. 407.
53. *Albina*, revistă enciclopedică populară, an. I, București, 1897, p. 675.
54. Mai e încă și o a doua cauză. La această ocaziune își aduce fiecare aminte și de cei ce s-au înecat în ape. Suferitorii acelor, cari rămîn credincioase apelor și viețuiesc într-însele, li se aduce asemenea aminte despre Paști.
55. *Volkssagen aus der Bukowina*, Czernowitz, 1885, p. 95.
56. R. Fr. Kaendl und Alex. Manastyrski, *Die Rutenen in der Bukowina*, II Th., Czernowitz, 1890, p. 20-21.
57. Dr. R. Fr. Kaendl, *Huzulen. Ihr Leben, ihre Sitten und ihre Volksüberlieferung*, Wien, 1894, p. 76 și 78.
58. Dr. Ign. Joh. Hanusch, *Die Wissenschaft des slawischen Mythos im weitesten, des altpreussisch-lithauischen Mythos mitumfassenden Sinne*, Lemberg, 1842, p. 197.
59. *Din Huzulen*, p. 76, nota 2.
60. Se zice că romanii au fost odinioară un popor, care acuma poate că nu mai este. Noi îndatinăm, mai ales la Paști, după ce batem ouă în pască, a arunca cojile de ouă pe apă. După ce aruncăm cojile pe apă, se zice că atunci să aibă și românii Paștile lor, cînd vor ajunge cojile la dinșii. Cred. rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu.
61. *Die Rutenen in der Bukowina*, II, Th. p. 21. Nota 1: „Eine genügende Erklärung des Mythos des Rachmanen ist noch nicht gefunden. Die Vermutung von Hanusch (Rachmanen, Brachmanen, Bramanen) ist sicher nicht haltbar.”

VII. MĂTCĂLĂUL

Mătcălăul, după credința românilor din Banat, e o ființă parte omenească și parte îngerească, un june frumos și nemuritor, care umblă în lume ca și Sintoaderii și Rusalele, dar pre carele oamenii nu-l pot vedea, din cauză că lumea s-a spurcat cu sudalme și fărâdelegi. Mătcălăul e frate mai mic cu Paștile.

Sub Mătcălău, numit și Paștile mici¹, se înțelege și o sărbătoare care se ține de către unii luni după Paști², de către alții marți după Paști³, iar de către cei mai mulți inși luni⁴ și marți după Duminica Tomei⁵.

În această zi, bărbații nu lucrează nimic la cîmp, pentru că Mătcălăul viorează⁶ bucatele semănate și se aduce trăsnet. Tot din această cauză nu lucrează nici femeile nimic în casă, anume: nu torc, nu țes, nu cos în ziua aceasta.⁷

Pentru feciori și fete însă Mătcălăul este nu numai o zi de serbare, ci totodată și o zi de înfărtăție și înșurăție.

În ziua de Mătcălău adică, pretutindeni în Banat este datină de a se aduna mai multe fete la un loc și a se măcuța, adică a se prinde măcuțe, vâruice, surori⁸, a se înșurăți⁹, după cum se înfărtătesc feciorii, adică după cum se prind aceștia fărtați sau frați de cruce.

Precum la prinderea feciorilor ca frați de cruce, așa și la măcuțarea fetelor, se pun 3, 5, 7, sau și mai multe persoane, cu acea deosebire numai că între frații de cruce se iau și femei, pe cînd la măcuțarea fetelor se iau numai fete.

Înșurătirea sau măcuțarea fetelor, se face de comun numai la Mătcălău, pe cînd feciorii *mănîncă cruce*, adică se înfrățesc, nu numai în această zi, ci în orîicare altă sărbătoare de peste an.

Mai departe e de observat și aceea că între ceremonialul înfrățirii feciorilor și între ceremonialul înșurătirii sau măcuțării fetelor e puțină deosebire.

În șirele ce urmează noi vom vorbi mai întîi despre înșurătirea sau măcuțarea fetelor, și apoi despre înfărtătirea sau înfărtăția feciorilor.

Cum s-a făcut înțelegerea pentru măcuțare, îndată se și pregătește o turtă din făină de grîu curat. Iar făina pentru turta aceasta se cerne și se plămădește de regulă de către o muiere iertată sau de o fată curată.

După aceasta, toate persoanele invitate la măcuțare se pun împrejurul mesei și dacă unul dintre frați știe să facă crucea, despre care ne va fi îndată vorba, o face, iar de nu, se cheamă altă persoană știutoare, bărbat sau femeie, dar care le convine tuturor, și persoana respectivă plinește apoi tot ceremonialul.

De observat e și aceea că persoana care plinește ceremonialul măcuțării se privește ca tată sufletesc al fetelor măcuțate și ca atare nu numai că trebuie, ci chiar se și respectează totdeauna de către fetele înșurătate.

Tatăl sufletesc pune turta – pogacea, – după ce aceasta mai întîi s-a copt, pe masă, și pe turtă pune apoi o lingură de sare albă. În același timp, toți cei de față, cu deosebire însă fetele, cari vor să se măcuțească, își fac cruce și zic:

Doamne ajută, Maică Marie,
De bine și de noroc să ne fie!

După aceasta, tatăl sufletesc trage sarea la o parte și cu cea mai mare grijă scoate din locul unde a fost sarea coaja de la turtă în forma unei cruciulițe.

Scotînd cruciulița aceasta, picură pe dînsa atîția picuri de vin roșu, cîte persoane numără la înșurătire, iar după ce a picurat vinul, taie cruciulița picurată cu un ban de argint în atîtea bucățele, cîte picuri de vin a picurat pe dînsa.

Din bucățelele tăiate cu banul de argint mănîncă fiecare măcuță cîte o bucățică, închină apoi toate cîte un pahar de vin și se sărută pe rînd întreo-

laltă, mărturisindu-se că se vor privi în toată viața lor de surate sau surori adevărate, și rostind în același timp următoarele cuvinte:

Mătcălău! Mătcălău!
Roagă-te lui Dumnezeu
Să ne ferească de rău,
Că și noi, cit vom trăi,
5 În tot anul te-om cinsti,

Te-om cinsti cu chiți de flori¹⁰
L-aste mîndre sărbători,
Te-om cinsti și pomeni,
Că măcuțe ne-om numi
10 Pînă-n lume vom trăi!

Din banul de argint, care se taie în 3, 5, etc. părți, primește fiecare cite o bucățea cu îndatorirea ca să-l păstreze bine pînă la moarte. Cine pierde bucățica cea de ban, pe aceea Sîn-Petru nu va primi-o în rai, căci și-a călcat credința de la însurătoare.

Cele ce și-au păstrat bucățica de ban, de cînd au mîncat cruce, aceloră cînd mor li se pune acea bucățică în sîn, anume ca să nu le oprească Sîn-Petru la ușile raiului, ca pre unele ce au fost fără credință față de surorile lor de cruce.

Sfîrșindu-se ceremonialul descris în șirele de pînă aici, măcuțele sau surorile de cruce dimpreună cu părinții lor, ori și cu alte neamuri invitate la această ceremonie, se ospătează cu mîncări pregătite anume spre acest scop. Iar ospătarea aceasta se pîrîndează cu toate suratele la anumite sărbători de peste an.

De observat e încă și aceea că, din ziua în care s-au măcuțat, măcuțele merg în tot anul cu pomene frumoase unele la altele, ducînd totodată și cite o chită de măcuțe.¹¹

În alte părți din Banat, măcuțarea se face în următorul chip:

Una dintre fetele, cari s-au adunat ca să se măcuțească, aduce o tîgaie, iar celelalte fiecare cite 2-3 ouă, unsoare, pîne și o chită de flori, cu deosebire măcuțe. Apoi mergînd sub un măr, fac foc, pun tîgaia cu unsoare pe foc, sparg într-însa ouăle și fac din ele caigană¹².

După ce s-a fript caigana, ocolesc cu dînsa toate măcuțele, cite se află de față, mărul de trei ori după olaltă, rostind în același timp, tot de trei ori, următoarele cuvinte:

Tot măcuță să ne zicem
Pîn-o fi lumea și țara!

Fac apoi cununi de flori și sărutîndu-se prin ele rostesc iarăși cuvintele de mai sus.

În fine se așază jos și mîncă din tîgaie în semn de frăție, bună înțelegere, dragoste și credință una față de celelalte, și de aici încolo oriunde, orișicînd, cînd se strigă sau vorbesc unele cu altele, își zic ori măcuță sau văruiică, ori soră.¹³

Am spus la început că Mătcălău e o zi în care se măcuțesc mai cu seamă fetele.

Nu o dată însă, tot în această zi se înfărtătesc și feciorii.

Iar fîrtăția aceasta se face în cele mai multe părți din Banat mai tot așa ca și măcuțarea descrisă în șirele de pînă aici.

Feciorii și fetele adevărate, cari s-au convorbit de mai nainte ca să se înfrățească sau să se însurățească, se îmbracă în ziua de Mătcălău în haine de sărbătoare, iau apoi cu sine ouă roșii sau pestrițe, păstrate anume din ziua Paștilor, și se duc la un loc anumit, ales de mai nainte, într-o grădină sau la cîmp, unde este un pom înflorit (măr, păr, cireș, vișin, etc.), și aici se întîlnesc unii cu alții. Aici fiecare își face o cunună de flori din acel pom și și-o pune pe capul său, și apoi, luîndu-se de mînă unul cu altul, pornesc spre dreapta și ocolesc pomul de trei ori. După aceasta își iau cununile de pe cap, feciorii laolaltă și fetele laolaltă, alătură cunună lingă cunună și prin ele se sărută de trei ori, schimbă ouăle iarăși prin cununi și feciorii zic:

– Să fim fîrtați pînă la moarte!

Iar fetele zic:

– Să fim surate pînă la moarte!

Iar la sfîrșit se ridică unul pe altul și una pe alta în brațe, și după aceasta mîncă ouăle roșii cu pîne și cu sare.

După aceasta se face o ospătare și se petrec fîrtății ei între ei, iar suratele ele între ele, și din ziua aceasta apoi feciorii se numesc unii pe alții: fîrtați, iar fetele unele pe altele se numesc surate, soruice sau măcuțe, și au datorința ca pînă la moarte să trăiască sinceri și cu credință unul către altul și una către alta¹⁴, mai departe să se ajute unii pe alții nu numai la lucrurile lor economice, ci să se ajute frățește și la ridicarea unei cruci, săparea unei fîntîni, mai pe scurt la orice întreprindere. Iar cel ce nu-și ține cuvîntul, cel ce nu ajută frățește pe fratele său de cruce, acela are păcat înaintea lui Dumnezeu și se face de ris și batjocură înaintea consătenilor săi.

Și precum fac măcuțele, tot așa și frații de cruce, conștiințioși fiind de jurămîntul pus la înfrățirea lor, merg cu pomană unii la alții în sărbători mari.¹⁵

Însurățitul și înfărtățitul, despre care ne-a fost vorba pînă aici, e uzitat nu numai în Banat ci și în Muntenia, și anume în Severin.¹⁶

„În prima zi după Duminica Tomei, adevă luni“, locuitorii români din acest oraș, „fără deosebire de clasă, ies la așa-numitul loc, la cîmp“, care e „cîmpie întinsă în marginea orașului“ și care „se continuă pînă în pădurea Chrihala“, unde sînt așezate din timpul zilei cîteva barace, „unele cu băuturi, iar altele cu mici lucruri pentru distracțiunea copiilor.

La ora 3, muzica regimentului începe a cînta, la depărtare de cîteva metri se găsesc bande de lăutari, în jurul cărora se încep sirbi și hori naționale, cari durează pînă seara tîrziu.

Spre marginea locului de petrecere se văd grămezi de copii cu cite un ou roșu și cu cite o cunună de salcie pe mînă; acolo se petrece înfărtățitul pentru băieți și însurățitul pentru fete.

Cite doi copii, sau cite două fete, cu cununile pe mînă se învîrtesc de trei ori unul în jurul altuia, apoi își trec brațurile drepte unul peste altul și cu ele ridicate ambii își fac pe rînd întrebările și răspunsurile:

– Îmi ești fîrtat pînă la moarte?

– Îți sînt fîrtat pînă la moarte!

Aceste întrebări se repet de trei ori.

Fetele înlocuiesc cuvîntul de fîrtat prin surată, apoi ei se sîrută printre cununi de două ori, adică prin cununa fiecăruia o dată, brațele fiind ținute ca la început, apoi își schimbă între ei ouăle și cununa, și de atunci sînt fîrtate sau surate și copiii înfîrtăți cresc cu un fel de dragoste frățească între ei.

De aici vine apoi și „desul nume fîrtat și surată, întrebuințat în acele locuri chiar de către oamenii maturi.”¹⁷

Tot frați de cruce se privesc între sine și cei ce despărțesc pe un frate viu de un alt frate mort.

Un exemplu:

Lucreția a născut pre Victor la 20 mai 1884,

pre Silviu la 20 iunie 1886

și pre Livia la 15 iunie 1888.

La nașteri ca acestea, Victor și Silviu sînt zilatici între sine, din cauză că s-au născut în același dat al zilei; iar Silviu cu Livia sînt lunatici într-olaltă, pentru că s-au născut în una și aceeași lună.

Zilatici se privesc și acei frați cari s-au născut într-o luni sau într-o marți, etc.

Deci dacă moare Victor, care e zilatic cu Silviu; ori dacă moare Silviu, care e lunatic cu Livia, mai înainte de înmormîntarea celui mort se face despărțirea între acești doi frați, ca să nu moară și cel ce a rămas în viață. Iar despărțirea aceasta se face prin adoptarea unei persoane, plăcute părinților, de sexul celui mort.

Pentru această despărțire a fraților se face același ceremonial ca și la frații de cruce, adică cu turtă de grîu, cu vin și cu ban de argint, la care ceremonial persoana adoptată primește toate cîte sînt de primit în locul celui mort.

Pe unele locuri, la despărțirea fraților se mai fac și cele următoare:

Persoana adoptată ca frate între cel viu și cel mort leagă cu un lănușor pre frate-său cel viu de mîna dreaptă, iar cu celălalt capăt de lanț leagă mortul de mîna stîngă, unde pune o lacătă și o (închide) incuie cu cheia. Astfel legat stă fratele cel viu pînă s-a gătat cu ceremonialul.

Bucățele din cruciuliță și din banul de argint, precum și paharul cu vin destinat pentru cel mort, se pun în sicriu și se îngroapă cu ele.

După ce s-a gătat cu tot ceremonialul, fratele adoptat descuie lăcata, trage lanțul jos și, dezlegînd și pre fratele cel viu, aruncă lănușorul într-o depărtare anumită, zicînd:

Doamne ajută, Sîntă Marie,
De bine și sănătate să fie.
Cum am lepădat eu lanțul,
Așa să fie lepădat,

Lepădat și depărtat
Și lunaticul sau zilaticul
De la fratele meu N!...

Și după ce a rostit cuvintele acestea, fratele adoptat îmbrățișează și sîrută pre fratele viu al celui repauzat.¹⁸

NOTE

1. Com. de Ios. Olariu, învățător pensionat în Maidan.
2. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*: „18 april (luni). Mătcălu. Acesta se serbează în multe locuri în luna Paștilor, dar mai lătită este serbarea lui luni după Duminica Tomei.”
3. *Idem*, de eadem: „19 april (marți). În unele locuri se serbează marți după Paști Mătcălu; mai lătită este însă serbarea Mătcăluului în luna după Duminica Tomei.”
4. *Idem*, de eadem: „25 april (luni). Mătcălu (luna morților). Aceasta cade totdeauna luni după Duminica Tomei.”
5. Com. de dl. Ios. Olariu; com. de dl. Valentin Dioniu, învățător în Secaș lingă Oravița: „Mătcălu se serbează pe aici marți după Duminica Tomei.”; Dr. At. M. Marienescu, *Mătcălu sau înfărtăția și înșurătia*, publ. în *Familia*, an. XXX, Oradea Mare, 1894, p. 126: „Mătcălu e o sărbătoare populară românească, care se ține marți după Duminica Tomei”; – și mai departe: ... la Const. Ungurean: „ziua sărbătorii se pune pe a opta zi după Paști, la toți ceilalți e marți după Duminica Tomei.”; Aurel Iana, *Din credințele poporului român din Maidan de lingă Oravița*, publ. în *Familia*, an. XXVI, Oradea Mare, 1890, p. 6.
6. Probabil că verbul acesta vine de la *vihor*, *vișor*.
7. Dr. At. M. Marienescu, *Mătcălu*, publ. în *ziar. cit.*, p. 127; com. de dl. Valentin Dioniu: „Mătcălu se observă cu deosebire din partea femeilor, căci cine lucrează atunci va fi trîsnit.”
8. Com. de dl. Ios. Olariu; Aurel Iana, *Din credințele pop. rom.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 6: „La Mătcălu (marțea 1 după Paști) este datină de fetele se adună mai multe laolaltă spre a se prinde măcuțe, văruițe, surori.”
9. Dr. At. M. Marienescu, *Mătcălu*, publ. în *ziar. cit.*, p. 126: „Iară fetele se înșurătesc, adică se prind surori.”
10. Chită, pl. chiți, chite – buchet.
11. Com. de dl. Ios. Olariu; Sub cuv. *măcuță* pl. *măcuțe* din această propozițiune se înțelege un fel de florică, care crește primăvara numai în jurul apelor și izvoarelor.
12. Caigană – papă, scrob.
13. Aurel Iana, *Din credințele pop. rom.* publ. în *ziar. cit.*, p. 6; com. de dl. Valentin Dioniu: „Înșurătirea și înfrățirea occură pe aici sub numirea de măcuță. În ziua cînd se ține Mătcălu (marți după Duminica Tomei), fetele se fac măcuțe (se înșurătesc) așa că ies în grădină două, trei, sau cîte se înșurătesc, acolo prinzîndu-se de mini se întorc în jurul unui altoi mare de măr sau păr, de trei ori, fără ca să rostească ceva. După asta împart un colac și un ou de la Sf. Paști și, mîncîndu-l în comun, de aci încolo se numesc măcuțe. Înfrățirea acestora, de mi-i permis astfel a o numi, se face chiar numai în marțea după Duminica Tomei, iar altădată nicicînd.”
14. Dr. At. M. Marienescu, *Mătcălu*, publ. în *ziar. cit.*, p. 126.
15. Com. de dl. Ios. Olariu.
16. *Foaia pentru toți*, an. I, București, 1897, nr. 18, p. 139: „Înfărtățiul e unul din obiceiurile severinenilor, zic severinenilor căci acest obicei nu numai că nu-l mai găsești în nici un loc al țării, dar nici în împrejurimile Severinului.”
17. *Foaia pentru toți*, an. I, p. 139; Cf. I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, 1893, p. 403-406.
18. Comunicată de dl. Ios. Olariu.

I. SÎN-GEORGIU ȘI SÎ-MEDRU

Între toți sfinții, ale căror zile se serbează în decursul anului, cei mai distinși și mai venerați de români sînt: Sfîntul George sau Sîn-Georgiu și Sfîntul Dumitru sau Sî-Medru¹, căci iată ce ne spune o legendă în privința aceasta:

„Văzînd Dumnezeu că neamul creștinesc dă cînte cuvenită acestor doi sfinți mucenici și că ziua serbării și aducerii-amine de faptele și virtuțile lor creștinești au pus-o: a celui dintîi în capul primăverii, iar a celui de al doilea la sfîrșitul toamnei, ca să se ușoare pe sine de o sarcină de o parte, iar de altă parte să le deie și el lor cînte, le-a zis:

– Iacă de acuma vă încredințez vouă cheile vremii, și la porunca mea aveți să închideți, de vreme ori mai tîrziu, vremile omului, după cum adecă voi vedea purtarea oamenilor!

Sfinții au primit cu mulțămîtă cheile și au plecat unul în dreapta, altul în stînga, depărtîndu-se la locul lor.

Cînd se aude croncănit de broaște, Sîn-Georgiu întinde mîna și ia cheile din mîna lui Sî-Medru, și mereu închide iarna cu o cheie, iar cu cealaltă deschide primăvara, deschide vremile bune, căci prin glasul broaștei a primit veste și poruncă de la Dumnezeu.

Cînd toate pasările călătoare sînt duse de la noi, cînd nu se mai vede pui de broască pe afară și cînd viscolul turbat se desprinde, scuturînd și dezbrăcînd codrul de haina sa, tremurînd Sî-Medru întinde mîna și primește cheile din mîna lui Sîn-Georgiu, apoi cu grabă închide vremea bună cu o cheie și cu cealaltă deschide iarna, care cade ca un potop asupra lumii.

Și Sîn-Georgiu și Sî-Medru, la rîndul lor, poartă cheile tot cu sine, la briu, ca nu cumva să le fure cineva din ușile vremii și să se joace cu vremea cum îi place.²

Atît după legenda aceasta, cît și după credința generală a românilor, Sîn-Georgiu e capul primăverii, și ca atare înverzitorul întregii naturi și semănătorul tuturor semințelor, iar Sî-Medru e sfîrșitul toamnei, și ca atare culegătorul și strîngătorul tuturor pinilor și al fructelor.³

De la Sîn-Georgiu și pînă la Sî-Medru e jumătate de an, și anume jumătatea cea mai frumoasă, mai plăcută și mai călduroasă. Iar de la Sî-Medru și pînă la Sîn-Georgiu e cealaltă jumătate a anului, cea mai friguroasă și mai neplăcută.

Deci cei mai mulți români, cari au case de închiriat, moșii de arendat și bani de dat pe camătă, îndatînează a-și închiria casele, a arenda moșiile și a

da bani pe camătă de regulă de la Sîn-Georgiu și pînă la Sî-Medru, și de la Sî-Medru și pînă la Sîn-Georgiu. Și tot la acești doi sfinți îndatînează ei de a-și încasa chiria de pe case, cîștiul de pe moșii și camăta de pe bani.

Afară de aceasta, e pretutindeni datină, cel puțin în Bucovina, ca comunele să năimească ciobanii, cîrlanarii, văcarii, herghelieri și porcarii, cari au să pască oile, cîrlanii, vacile, caii și porcii peste vară, asemenea pe răstimpul de la Sîn-Georgiu și pînă la Sî-Medru. De la Sî-Medru însă începînd înainte, fiecare agricultor trebuie să îngrijească singur de vitele sale.

Cu fiecare din acești doi sfinți însă, pe lingă cele arătate pînă aici, mai sînt imbinat încă și o mulțime de alte datine și credințe.

În capitolele ce urmează însă noi vom înșira numai pre acelea ce cad în ajunul și în ziua de Sîn-Georgiu, iar pre celelalte le vom înșira la timpul său, cînd ne va fi vorba despre Sî-Medru.

Vom începe deci mai întîi cu *Rugul*.

NOTE

1. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, p. 90.
2. Publ. de G. Bodnariu în *Tribuna poporului*, an. II, Arad, 1898, nr. 201, p. 980.
3. Laurian și Massim, *Dicț.*, I, p. 1.288: „Sîntu Georgiu, agricultorul sanctificat, care se serbează în miezul primăverii (23 aprilie), precum culegătorul, Sînt-Demetriu, se serbează în miezul toamnei (26 octobrie).”

II. RUGUL

Pretutindeni în Bucovina e datină ca în seara spre Sîn-George să se puie pe virful stîlpilor de la porți și porțițe, precum și pe cornurile streșinelor de la case, înaintea ușilor de la acestea, lingă ușorii ușelor și prin tinzi, cîte o glie sau brazdă verde în forma unui pătrat, în care se află împlîntată cîte o ramură verde de rug sau de răchită.¹

Atît glia aceasta cît și ramura dintr-însa însemnează, după unii, că în ziua de Sîn-George descuie Dumnezeu pămîntul, care rămîne apoi descuiat pînă la Sî-Medru², după alții însă ca semn cum că a sosit și s-a început mult dorita și așteptata primăvară³, și iarăși după alții că în dimineața acestei zile pornește Sfîntul George călare de încheie toți codrii, toate fînațele și toată verdeața cîmpului⁴, iar de către seară să știe unde are să tragă de mas.⁵

În Muntenia, comuna Zănoaga, jud. Romanați, se duc în ajunul Sf. Gheorghe flăcăi, bărbai, tineri, fete și femei „la cîmp și taie crăci de tufan, și cu deosebire de păr” și, aducîndu-le acasă, „le pun sus la ușa casei sau a bordeiului, la pătul, la magazie, la staul, la poartă, în sfîrșit caută astfel ca să nu mai rămîie nici un loc neîmpodobit cu verdeață.”⁶

Tot așa și spre același scop, ca semn de primăvară, fac și românii din Moldova.⁷

În Macedonia, printre diferite alte obiceiuri, cari se practică în ziua de Sf. George, se caută cu mare scrupulozitate a se împodobi casele cu verdeață. Astfel, la uși și la ferești se atârnă ramuri verzi de pomi și de salcie, ierburi și ferigă, iar la poarta casei se pune svolie (brazdă verde).⁸

În Transilvania e datina de a se pune rug verde și leuștean la poartă, la uși și la ferești, precum și la ușile și obloanele (fereștile) grajdurilor, nu numai ca semn că a sosit primăvara⁹, ci totodată și ca să nu se apropie strigoaiele și să ia laptele de la vaci.¹⁰

Tot spre acest scop se aduce și se pune rug, sau frunză de fag ori de goron, și de câtră românii din Banat¹¹, precum și de către cei din Ungaria.¹²

Dacă cineva a uitat a pune rug verde și leuștean la porți, uși și ferești, se crede că vine strigoaiele, se pun călare pe vaci cu fața către coadă și le iau laptele.¹³

În fine, mai e de amintit și aceea că o seamă de românce din Bucovina, atît gliile cit și rămurelele cele verzi dintr-insele le strîng și le păstrează peste an. Rămurelele le întrebuințează ca leac contra frigurilor sau, tăindu-le măruntel le pun în hilbe și le dau vacilor mulgătoare ca să le mănînce, parte ca să dea lapte și parte ca să nu se apropie strigoaiele de dinsele.¹⁴ Gliile însă le pun în cuibarele cloștelor spre apărarea puilor, ca aceștia să nu piară în găoace cînd tună.¹⁵

NOTE

1. Dat. rom. din Iliești: „Băieții sapă glii verzi pătrate, împlintă într-insele ramuri înflorite de răchită și astfel le așază pe virful stîlpilor de la porți și porțițe, precum și pe cornul streșinilor de la casă”; a celor din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean: „Seara, înainte de Sf. George, se pun brăzdițe de pămînt cu iarbă înaintea ușii casei și în tindă ca să calce cînd vor ieși din casă, pe iarbă, în care brăzdiță se află înfipte rămurele de răchită sau și de alt arbore; de asemenea se pun și pe dinaintea pragului tinzii tot brăzdițe cu iarbă și cu crenguțe verzi; de asemenea pe stîlpii porților, dacă se află zăplaz, sau pe parii gardului, care închide ograda din partea grădinei sau a drumului.”
2. Dat. și cred. rom. din Buninți și Mihoveni, dict. de Pavel Cioful și com. de Vesp. Corvin: „Seara, spre ziua de Sfințitul George, se pune o brazdă verde pe virful stîlpilor de la porți, și în brazdă cite o mîladă de răchită împlintată, pentru că acuma în ziua aceasta descuie Dumnezeu pămîntul, care rămîne descuiat pînă la Sf. Medru.”
3. Dat. și cred. rom. din Iliești: „În seara spre Sin-George pun glii înverzite și împodobite cu ramuri de răchită pe stîlpii porților și a porțițelor. Aceasta înseamnă sosirea primăverii.”; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna: „În seara spre Sf. George îndatînează poporul nostru a pune brazde cu iarbă verde pe stîlpii porților ca semn de primăvară.”; a celor din Minăstirea Humorului, com. de G. Macovei: „Pe la Sf. George se pune glie verde, adică se bucură că au ajuns sănătoși mult dorita primăvară.”; a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „În ajunul Sfințitului George se pune la noi brazde cu ramuri de răchită pe stîlpii porților și pe la ușorii ușilor ca semn de primăvară.”; același: „Zice că Sf. George a avut 12 minuni, și cele mai multe dintre aceste minuni le-a suferit el în timpul primăverii. De aceea se serbează și astăzi Sf. George în timp de primăvară și se pun pe stîlpii porților și la ușorii ușii brazde cu crenguțe verzi de răchită sau de altceva.”; a celor din Frătăuțul Nou, com. de Vesp. Reuț: „Brazdele, cu crenguțe de răchită în ele, le pun ca semn de începutul primăverii.”

4. Dat. și cred. rom. din Marginea, com. de Ștef. Bodnărescul; a celor din Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean.
5. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de P. Nimigean: „Spre Sf. George se pun brăzdițe la porți, ca acesta să știe unde să tragă de mas.”
6. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, București, 1883, p. 90; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1.108; G. I. Ionean, *op. cit.*, p. 52: „În dimineața zilei de Sf. George se pune pe la case verdeață, spre semn de primăvară.”
7. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89: „Se pun brazde verzi pe casă și pe stîlpii porții, spre semn de primăvară.”
8. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 739; I. Nenițescu, *op. cit.*, p. 526: „La Sfințitul George se pun ramuri de salcie verde pe la uși și svolie (brazdă verde) la poarta casei.”
9. G. I. Pitiș, *Comori, publ. în Revista nouă*, an. I, București, 1888, p. 434: „La Sfințitul Gheorghe mai e obiceiul de a se duce și aduce din pădure frunză verde de fag de o pune în poartă; alții aduc și mărăcine înflorite de-l pun în poartă, la țîțina porții, apoi alții mai aduc și cite o gludie de pămînt cu iarbă de o pun în curte în pragul tinzii, că se zice că e bine, că așa s-au pomenit oamenii că e bine, și numai la o casă pustie nu pune nimenea nimic. Și apoi Sf. Gheorghe e sfinț mare, că omul vede că a ieșit frunza verde și știe că de atunci a ieșit și el în vară din iarnă, a ieșit deasupra necazului și trage nădejde să se mai înainteze.”
10. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul; Romul Simu, *Monografia comunei Orlat*, publ. în *Foaia poporului*, an. III, Sibiu, 1895, nr. 32, p. 128: „În ajunul Sf. George se pune frunză de fag la ferestrele caselor, grajdurilor și la poartă contra strigoilor. Tot atunci păzesc după comori.”
11. Com. de dl. Ios. Olariu; Sim. Manguia, *Calend. pe an. 1882*, Aprilie 23: „Punerea de iarbă verde, rug ori ramuri verzi de fag ori de salcie în poartă, în ferestre și în ușa caselor și a stăulelor cu vite.”
12. Com. de dl. Vas. Sala: „La toată casa și la grajduri se pune în preseara de Sin-Georgiu rug și frunze de fag ori de goron.”
13. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
14. Com. de dl. Or. Dujanschi.
15. S. Fl. Marian, *Descintece*, p. 257: „Înainte de a așeza ouăle sub cloșcă, româncele pun mai întîi în cuibare un cui de fier și o brazdă de sub plug sau o glie de cele ce se pun în dimineața Sfințitului George pe streșinele caselor, pe stîlpii porților și ai porțițelor. Cuiul, brazda și glia au să apere puii, ca să nu piară în găoace cînd tună.”

III. SÎNGIORGIUL VACILOR

Ajunul sau ziua, care premerge Sf. George, se numește în unele părți din Banat Sîngiorgiul vacilor¹, din cauză că în această zi, de cum înserează bine și pînă după miezul nopții, sau mai bine zis pînă la cîntători, umblă spiritele cele rele, cu deosebire însă strigoi și strigoaiele, pe la casele oamenilor ca să ia mana, adică laptele de la vitele mulgătoare și mai ales de la vaci.²

Strigoaiele sau strigele însă, după credința și spusa românilor din Banat, nu merg pe jos, ci ele zboară prin aer, foarte pe sus, încît abia se aud, călărind pe anumiți cai făcuți din oameni, cari din nenorocire au ieșit în capul gol afară în preseara Sîngiorgiului vacilor.

Drept aceea, fiecare om trebuie să se păzească, ca în această seară să nu iasă afară cu capul gol, fără pălărie, căci lesne i se poate întimpla ca strigele

să-l prindă și să-l facă cal de strigi; vreo strigă adecă poate pindi la ușa celui ce iese cu capul gol, și cînd iese, se trezește că i-a pus friul în cap, și atunci respectivul caută să fugă așa de tare cum îi poruncește ea, și să meargă acolo unde-l duce ea, iar cînd îl lasă, e așa de ostenit, de nu mai știe de capul său.

Strigile se fac din femei bătrîne și fărmedătoare, și apoi, de vreau ori nu vreau, trebuie să meargă în seara de Singorgiu după mană, căci căpetenia lor nu le suferă acasă defel. Nu merge însă și trupul, ci numai duhul cel rău vrăjitoresc. Trupul rămîne culcat acasă, și dacă se întîmplă ca cineva să strămute trupul rămas ca mort așa, ca picioarele să fie unde a fost capul, cînd a plecat duhul din el, apoi a gătat și striga cu viața, căci duhul nu mai știe intra înapoi și trupul mort rămîne pe veci.³

Înainte însă de a merge și a lua laptele de la vaci, strigoaicele, după credința și spusa românilor din Bucovina și a celor din Transilvania, se adună în locuri singuratic, în vizuinile codrilor, în case părăsite, și între hotare, unde se hotărăsc moșiile mai multor comune. Acolo se apucă apoi la bătaie cu limbi de melițe și melițoaie și se bat neconținut pînă la miezul nopții. Sosind miezul nopții, încăleacă fiecare cîte pe o meliță sau melițoi și astfel se duc apoi pe la casele oamenilor de iau laptele de la vaci.⁴

Din cauza aceasta cele mai multe femei, și mai ales cele ce au vaci cu lapte, ascund în noaptea spre Sf. Gheorghe toate melițele și melițoaiele sau cel puțin limbile acestora, ca să nu le poată afla și lua strigoaicele, cînd vin după dinsele.⁵

Altele din contră ung atît melițele și melițoaiele cît și limbile acestora cu usturoi sau, cînd sfîrșesc de melițat, lasă puzderie în meliță ca și cînd ar mai avea încă de melițat, și atunci strigoaicele nu se mai pot apropia de melițe și a le lua limbile.⁶

Modul cum se bat strigoaicele, în timpul acela, cînd se adună între hotare, se poate întru citva cunoaște din următoarea întîmplare:

„Zice că un om, venind în noaptea spre Sin-Giorgiu de la moară, văzu pe hotarul satului său niște lumini, cari se jucau una cu alta, și se ciocneau deolaltă, adecă se băteau și răcneau, după cum li-i datina strigoaicelor în această noapte, zicînd: «eu dau și nici prea!»

Omul cum le văzu, zise:

– Înmulți-s-ar norodul vostru!

– Iar ție – răspuneră strigoaicele – să ți se înmulțească pînea în saci, pînă ce nu vei spune nimărui despre aceasta!

Și rostind cuvintele acestea, începură a se bate mai departe. Iar omul își căută de drum. Ajuns acasă, își cără sacii din căruță în tindă și după ce cină se culcă fără să spuie cuiva vreun cuvînt despre cele văzute și înțimplate.

Soția sa ia făină din saci azi, ia mîne, ia zi după zi și face pîne, și face de toate, și sacii tot plini rămîn, și nici nu se cunoaște de unde a luat. De la o vreme însă, nemaiputîndu-se răbda, îi spune bărbatului și-l întreabă: ce să fie aceasta?

Bărbatul dintru început nu voi să-i spuie, ea însă atîta că l-a cîngănit (cîncărit) pînă ce i-a spus.

Și din minutul acela iarăși a început a se cunoaște de unde ia făină, ca și de altădată.⁷

Dar nu numai strigoaicele sînt acelea cari iau în noaptea spre Sf. George laptele de la vaci, ci și o seamă de vrăjitori și vrăjitoare.

Așa bărbatul sau femeia vrăjitoare, care voiește să ia mana de la vite, se scoală în ziua de Sf. George, înainte de răsăritul soarelui, se dezbracă în pielea goală, ia strecurătoarea de strecurat brînză, o anină de un picior și se duce prin iarbă de o tirie pînă ce se umple bine de rouă, rostind în același timp următoarele cuvinte:

– „Laptele, brînză și untul de la vacile (cutăruia) să vie la vacile mele, să se strîngă cum se strînge apa în iaz, și să curgă laptele din țîțele vacilor mele cum curge apa pe lăptoacele morilor!”

„După ce s-a umplut strecurătoarea de apă, în trei rînduri tot o storci bine într-un vas, după care, cînd beau vacile apă, să le dai să bea, sau o amesteci cu tărîțe și acestea le dai apoi ca să le mănînce.”⁸

În alte părți, precum bunăoară în comuna Șotriile, jud. Prahova din Muntenia, vrăjitoarea care voiește să ia mana se dezbracă în noaptea de Sf. Gheorghe în pielea goală, și apoi cu o oală nouă în mînă și cu o pînzătură de pînză nouă lucrată noaptea, înaintea cîntării cocoșilor, adecă melițată, toarsă și cusută, iese pe izlaz, ogrăzi, livezi, tîrînd pînzătura, adună rouă, o strînge în oală, vine acasă, udă tărîțele și sarea, și le dă apoi vitelor sale, stropindu-le cu apă de rouă. Și care vite vor pășuna pe unde a strîns vrăjitoarea rouă, acelea pierd laptele și untul, iar la vitele vrăjitorului sau ale vrăjitoarei sporește.⁹

În jud. Mehedinți, tot din Muntenia, vrăjitoarea, care are de gînd să ia mana de la vite, pleacă pe la două ore din noaptea Sf. Gheorghe din sat la cîmp, mută, fără să scoată un cuvînt din gură. „Ajungînd la cîmp, unde știe ea că are să vină copiii (cutăruia) cu vacile să le pască, își leagă de piciorul stîng un senic și începe să umble prin iarbă, pînă cînd se umple senicul de rouă, și atunci zice următorul descîntec:

Plecai de dimineată
Pe rouă nepăscută,
Cu roua în picioare,
Cu ceața în spinare,
5 Cu senicul legat
La picior al stîng
Țur,
Pur
La mine,
10 La Oprița.
Țure,

Pure.
Că-l strînsei cu senicul,
Îl strînsei
15 Și laptele-i adunai.
Nu luai roua pe senic,
Ci luai laptele (cutărei).
La ea apătos
Și zeros,
20 Dar la mine untos.
La mine lapte gros
Și la ea uscat.”

După ce rostește aceste cuvinte, „se întoarce iar mută acasă”.

„Stăpînii vitelor, de frică ca să nu li se ia laptele de la vaci, se duc chiar ei înșiși cu ele la cîmp să le pască pe la 10 ore seara, și după ce le satură se întorc înapoi cu ele.”¹⁰

Femeile strigoaice din Ungaria, cînd voiesc să ia mana de la vite, iau cîte un băț de sînger și cu acesta se duc apoi la cîmp, unde pasc vacile, sau și pe stradă, ori în grajd și, făcînd „cu bățul semn către vacile bune de lapte, zic:

- De aci puțin, de aci mai mult, de aci tot!"

Și apoi fac cu cuțitul pe băț atâtea semne, de la câte vaci au luat laptele. „Merg acasă, își despletesc chicele, și încunjură vaca, căreia vreau să-i dea laptele furat de la celelalte, de nouă ori, rostind următoarele cuvinte:

- Nu încunjur cu bățul acesta vaca mea (sau vaca lui N. N.), ci mana de la vacile însemnate pe răvașul meu! Să vină laptele de la ele la vaca aceasta, să fugă laptele de la ele, precum fug oile de lupi și găinile de uliu!"

După aceasta, strigoaica atinge cu bățul vaca pe spinare și începe din nou vraja, repetând-o de nouă ori.

„După această ceremonie încunjură strigoaica casa de trei ori, și de este fîntînă în curte și fîntina. Se înțelege că bățul de sînger nu-i lipsește din mînă.

Cînd vine apoi turma de vaci seara acasă, strigoaica ia un brîu de sare și-l pune în calea vacilor sub o piatră, ca vacile să treacă peste el.

După ce au trecut toate vacile, ia sarea de sub piatră și o dă vacii pe seama căreia voiește să cîștige laptele, în tîrîte ori și goală.

Se zice (însă) că strigoaicele furătoare de lapte totdeauna, după ce isprăvesc câte o operațiune de acestea, cad bolnave la pat și zac cîteva zile."

Void strigoaicele ca să nu se păcălească una pe alta, furînd laptele de la vacile proprii, urmăresc procedura aceasta: „Cînd fată vaca, trei zile o țin încuiată în grajd, sau chiar în casă sub lăcată. Cînd o scot pentru prima oară afară din grajd, o fată curată de 14 ani trebuie să încunjure vaca de trei ori cu vițelul în brațe. Cine face astfel, să nu-l mai doară capul, că strigoaicele o să-i fure laptele de la vaci, că nu mai au putere."¹¹

Strigoaicele, respective fărmeacătoarele și vrăjitoarele din Bucovina, iau mana de la vaci sau de la oi în următorul mod:

Leagă o strecurătoare de un picior și tîrîndu-o pe pămînt se duc pînă la grajdul unde se află vaci cu lapte. Sosite aici ating pulpa vacilor cu strecurătoarea și zic:

Șovîrv, șovîrv.
Donița cu vîrv.

Și cum rostesc cuvintele acestea, îndată se și întorc înapoi, ca să nu le apuce miezul nopții, pentru că în cazul acesta toată munca și alergătura lor este zădarnică, căci miezul nopții nu le lasă mai mult să ia laptele.¹²

În alte părți, tot din Bucovina, strigoaicele, respective fărmeacătoarele, se scoală în ziua de Sin-Georgiu, des-dimineață, pînă a nu răsări soarele, se dezbracă în pielea goală, iau o străcătoare, se duc cu dînsa pe imăș, unde umblă vitele la pască, și acolo, tîrînd-o pe iarbă și rostind în fugă mai multe cuvinte de vrajă, iau în chipul acesta laptele de la vacile streine și îl dau la ale lor, cari în urma aceasta, fie oricît de hitioane, dau înzecit mai mult lapte decît cele mai bune vaci ale altora, căci fărmeacătoarele spală străcătoarea cea tîrîită pe imăș sau toloacă într-un ciubăraș, din care le dau apoi vacilor sale tîrîte, precum și altele de mincare.

Mai departe pun fărmeacătoarele din Bucovina, pe unde trec vacile vecinilor și ale altor oameni, încă și sare în pămînt și, trecînd vacile streine peste sarea cea îngropată, fărmeacătoarele o dezgroapă și o dau apoi vacilor sale ca s-o lingă. Și în chipul acesta încă iau laptele de la vacile streine.¹³

Vacile cărora li s-a luat laptele, zice că în scurt timp dau înapoi, hitionesc și slăbesc mai rău ca iarna, părul li se zbîrlește, pare că ar fi bolnave, iar după o lună, cel mult două, stîrlesc cu desăvîrșire. Din contră însă vacile vrăjitoarelor pe zi ce merge se fac tot mai grase și mai frumoase, și dau lapte una cît zece.¹⁴

Din cauza aceasta apoi românii de pretutindeni întrebunțează, atît în ajunul cît și în ziua de Sin-Georgiu, fel de fel de mijloace, ca strigoaicele și vrăjitoarele să nu se poată nicidecum apropia de vacile lor.

Mai nainte de toate se pun la pîndă, doară le pot prinde și răsplăti după cum merită.

Deoarece însă pe strigoaicele spirite nu fiecare om le poate vedea, de aceea caută mai întîi mijloacele necesare, prin cari li se poate face posibil de a le vedea, și apoi cearcă să le prindă.

Așa se zice că, dacă dă cineva înainte de Sin-Georgiu de un șarpe și prinzîndu-l îi taie capul cu un ban de argint, iar după ce l-a tăiat îi bagă în gură un cățel sau fir de ai (usturoi) și banul cel de argint, cățelul în scurt timp răsare. Deci luînd capul cu cățelul acesta și punîndu-l în pălărie și apoi ieșind în ziua de Sin-Georgiu, des-dimineață, pe cînd vâcarii scot ciurda din sat la pășune, cu pălăria în cap, și suindu-se într-un loc înalt, atunci vede pe toate strigoaicele cum merg călare pe vite, iar pe mai-marea strigoaielor mergînd călare pe taurul satului, și văzîndu-le îndată le cunoaște. Se cere însă ca respectivul să fie la un loc cît se poate de sigur, căci mai-marea strigoaielor, cum dă cu ochii de dînsul, face pe taur ca să se repeadă cu cea mai mare furie asupra lui, și numai dacă va fi în stare, să-l omoare.

Atunci, fiind la loc sigur, taurul, deși se repede cu o nespusă furie asupra lui, nu poate nimic să-i facă, el însă foarte lesne poate să pună mîna pe mai-marea strigoaielor, și după ce o are odată pe aceasta în mînă, nu e greu a pune mîna și pe supusele sale, căci unde merge stăpîna, acolo merg și celelalte, și atunci poate să facă cu dinsele orice voiește.¹⁵

Un alt mijloc, prin care se pot prinde strigoaicele, e acesta:

Se pune o grapă cu colții în poarta de la drum sau în ușa grajdului, se anină apoi de colții grapei un brăcinar de la o păreche de izmene nouă, adică cari n-au fost încă spălate niciodată, și ținînd cel ce voiește să prindă strigoaicele brăcinarul de amîndouă capetele cu mîna, stă astfel toată noaptea și păzește. Venind strigoaicele și dînd să intre în ogradă sau grajd, trebuie numaidecît să se atingă de brăcinar. Atingîndu-se, brăcinarul se mișcă, și atunci cel ce stă de pîndă n-are alt nimic ca să facă decît să tragă numai cu toată puterea de capetele brăcinarului, și strigoiul sau strigoaica, prinzîndu-se ca și cu un laț de grumaz, poate să o ție acolo pînă în ziua, să o bată cît îi pofteste inima, că nu zice nici cîrc, și să o întrebe orice voiește, că toate, vrînd-nevrînd, i le spune.¹⁶

Dar nu fiecare om e în stare s-o facă aceasta, de aceea cei mai mulți inși își iau refugiul mai mult la mijloace de apărare decît de atacare.

Așa românii din unele părți ale Moldovei și Munteniei cari au vite, cu deosebire însă flăcăii și băieții, cîntă din gură, buciună din buciună sau fac zgomot cu țeava de la cazan, anume ca strigoaicele și vrăjitoarele să nu se poată apropia de vaci și de oi, a vrăji și a lua laptele.¹⁷

Și se zice că numai pînă unde ajunge și se aude vocea lor, și cu deosebire sunetul buciului, pînă acolo ajung și strigoaicele și vrăjitoarele cu vrăjile lor, iar mai departe nu se pot apropia ca să ia mana de la vaci, și prin urmare toată osteneala lor este zadarnică.¹⁸

Tineretul din Transilvania își face în seara de Sfîntul Gheorghe buciume și fluieri din coajă de răchită și de alun și cu acelea pîrîndează satul făcînd larmă.¹⁹

Românii din Banat, cari au vaci și oi mulgătoare, scot în 21 aprilie seara „țevile de aramă din cazan, și peste noapte suflă în ele, sau în bucinuri mari”, astfel că fac un urlet așa de „grozav, de răsună satul și cîmpul, și după tot urletul zic:

– În cît se aude sunetul acesta, ba și mai departe, să rămînă halele de vitele mele și mana lor!“

Tot așa fac ei și a doua zi, adică în seara spre Sin-Georgiu.²⁰

Suflarea din bucin în această seară însă se consideră de către românii din Banat nu numai ca un mijloc de apărare contra spiritelor rele și a vrăjitoarelor, ci și ca un mijloc de „curățire a locuințelor, a staulului (grajdurilor) și a aerului”.²¹

Tot în Banat e datină de a se împodobi în preseara Sîn-Georgiului toate ferestrele și ușile de la casă și de la grajduri, precum și poarta și porțița de la stradă cu crengi de rug sălbatic, cari se aduc de prin locuri depărtate, de unde nu se aude cîntatul cocoșului, asemenea spre a se apăra în contra strigoilor și a strigoaicelor, cari umblă în această noapte ca să ia mana de la vitele cu lapte, și mai ales de la vaci²²; sau a se descînta leuștean (lat. Levisticum vulgare), pelin și boz, care astfel descîntat în seara spre Sin-Georgiu se pune în staul la picioarele vitelor și ale oilor, asemenea ca să nu le ia laptele sau să li se împlinesc alte rele.²³

În alte părți din Banat se pune, în preseara Sîn-Georgiului vacilor, în ferestrele și ușile staulului și ale grajdului vitelor, rug de măcieșe, „cîte o ramură în fiecare fereastră ori ușă, asemenea și la ferestrele caselor, în jurul vasului în care se mulg vitele, adică în jurul șuștarului, ca strigele cari umblă în această noapte să ia mana de la vitele cu lapte, să nu poată intra în staul ori grajd.

Dacă ai uitat să pui rug în ferestrele vitelor, atunci ai gătat cu laptele în acel an.”

La ferestrele caselor se pune rugul mai ales de aceea, pentru ca femeile ce lăptează să nu-și piardă laptele.

Mulți români din Banat, pe lingă rug, mai pun încă și hodoolean și rostopastă.

De aceea vine apoi că cei ce nu dorm în noaptea Sîn-Georgiului vacilor toată noaptea, foarte lesne pot auzi cum cîntă strigele, cînd pornesc după mana vitelor:

De n-ar fi hodoolean,

Hodoolean și rostopastă,

Fire-ar lumea toat-a noastră.

Mulți oameni spun că le-au auzit cîntînd aceste cîntece în noaptea Sin-Georgiului vacilor, și de aceea au dat vitelor lor în tot anul pe acest timp hodoolean și rostopastă, și strigele nu le-au mai putut face nimic.²⁴

În Biharia se pun în seara spre Sf. Gheorghe spini la poartă și la ferestre, iar vacile se ung la uger cu mujdei, asemenea ca să nu se apropie strigoi²⁵, și strigele sau strigoaicele.²⁶

În Transilvania este datină a se pune pe la ferestre, uși și porți, spre același scop, pe lingă rug verde, încă și leuștean.

Făcîndu-se astfel, strigoi și strigoaicele nu se pot apropia ca să ia mana și puterea vitelor și a oamenilor.

Din contră însă, dacă cineva a uitat a pune rug verde și leuștean la ferestre, uși și porți, atunci vin strigoaicele, se pun călare pe vaci, cu fața către coadă și le iau laptele.²⁷

Ba unii români din Transilvania nu se mulțumesc numai cu punerea de spini – rugi – pe la porți spre același scop, ci ei veghează toată noaptea sau pe lingă vitele din grajd sau prin alte locuri. Prin grajduri veghează ei cu scop de a prinde strigoaicele, cari iau laptele de la vaci, căci ele își aleg noaptea Sfîntului Gheorghe spre a face aceste vrăji. Vai însă de acela care adoarme așteptînd, culcat sub iese, momentul cînd se pune vrăjitoarea îndărăt călare pe vacă. Neapărat se face el obiectul felurilor batjocuri ale vrăjitoarelor.²⁸

În Macedonia mai toți românii, „cîți posedă oi, capre și vaci, veghează” în ajunul Sf. Georgiu asemenea „toată noaptea pe calea vitelor, și anume: unii să păzească ca să nu li se fure laptele vitelor lor, iar alții ca să fure lapte de la vite străine.”²⁹

În Moldova se pune rugul nu numai contra strigelor, ci și contra ielelor, și nu numai ca acestea să nu ia laptele de la vaci și de la femei, ci totodată și ca să nu fure somnul copiilor, visul fetelor și norocul flăcăilor, căci iată ce ne spune în privința aceasta M. Eminescu:

„Încă în după amiaza ajunului, fetele, flecării și copiii ies în țarină ori se duc la pădure și se întorc acasă încărcăți cu iederă și cu crengi de rug.

Din iederă se împletesc cununi verzi, iar crengile de rug se pun în cruci pe la porțițe, pe la ferești, pe deasupra ușilor, și mai cu deosebire pe la grajdul în care se adăpostesc caii și vitele.

Așa e bine; altfel, intră ielele și strigele, fură laptele de la vaci, fură somnul copiilor, visul fetelor și norocul flăcăilor.

Acolo unde intrarea e închisă prin rugii înghîmpați, nici iele nici strige nu intră, pentru că vîd semnul pe care nu au putere de a-l trece, și vacile dau lapte, copiii dorm duși, fetele se pierd în visuri plăcute, iară flăcării rămîn harnici și cu noroc.

Astfel toate casele, toate curțile se încarcă de podoaba primăverii.”³⁰

Iar cei ce voiesc și doresc ca vacile lor să aibă multă mană, le mulg în ajunul Sf. Gheorghe, seara, și după ce le-au muls, lasă donița afară, în grădină.³¹

În Bucovina se pune, înspre seara Sf. George, pe stîlpii sau tomurlucii porților și ai porțițelor, „apoi pe la grajduri, brazde cu iarbă verde și crengi de răchită, crezîndu-se că făcîndu-se așa”, strigoaicele nu pot lua laptele vacilor, iar ielele nu pot strica somnul copiilor, visul fetelor și norocul flăcăilor.³²

În alte părți din Bucovina se pune cîte o glie verde în tindă, pe care se așază donița, în care se mulg vacile; apoi două sau mai multe glii pe stîlpii porților și ai porțițelor, una sau și două la ușile casei și ale grajdurilor sau staulului de vite. În fiecare glie se înfige de regulă cîte o mîlădiță de răchită.³³

Pe lângă aceasta, mulți inși fac un fel de unsoare, compusă din usturoi, găinaț de găină și păcură sau dohot, și cu unsoarea aceasta ung apoi în formă de cruce ramurile fereștilor și ușorii și pragurile ușilor de la grajduri și poeți, iar vacile precum și celelalte vite le ung tot cu de această unsoare sau și numai cu usturoi ori dohot, asemenea în formă de cruce pe șoldurile de dinapoi și pe coarne.³⁴

Alți inși, din contră, fac mai întâi foc viu. Iau apoi vreo câțiva căței de usturoi și fac dintr-inșii mujdei (usturoi sfărmat și amestecat cu apă). După aceasta, iau puțin jăratric din focul cel viu și sfărîmîndu-l și pe acesta bine îl amestecă și mestică cu mujdeiul și cu puțin dohot, și așa fac un fel de unsoare cu care ung apoi crucile de la ferești și ușile de la case și de la grajduri, ca să nu se apropie strigoi și strigoaicele de oameni și de vite. Tot cu de această amestecătură sau unsoare și spre același scop, se face semnul crucii pe șelele dinapoi, pe genunchi și pe crucile vitelor.³⁵

Mai departe afumă atît grajdurile cît și vitele cu tămîie, iar după ce au băgat vitele în grajd, pun în ușa acestuia o grapă cu colții în sus.³⁶

Cei ce nu au din întîmplare grapă împrăstie prin grajd mac, în credință că, dacă vin strigoaicele și intră înăuntru, nu pot lua laptele de la vaci, pînă ce nu culeg mai întâi tot macul, și așa foarte ușor poate să le apuce ziua și toată munca să le fie apoi în zădar.³⁷

Iar a doua zi, adevă în ziua de Sf. George, des-dimineată, cînd duc oamenii pentru prima oară vitele la pascătoare, se pune un băiat pînă la vîrsta de 10 ani cu un picior pe un stîlp al porții, iar cu celălalt picior pe al doilea stîlp, și așa se lasă apoi să treacă vacile pe sub băiat, în credință că făcîndu-se aceasta, strigoaicele nu se mai pot apropia de vaci ca să le ia laptele.³⁸

O seamă de femei iau în seara spre Sf. Gheorghe rădăcini de toaie și, sfărîmînd-o la un loc cu usturoi pe prag cu muchia toporului, fac dintr-însa copiii crucea cea mare pe piept și pe spate, anume ca să nu se apropie Samca (răul copiilor) de dinșii. Această cruce se compune din două trăsături încrucișe de la degetele mîinei drepte pînă la degetele piciorului stîng, și de la degetele mîinei stîngi pînă la degetele piciorului drept.

Dacă, în urma acestei cruci, nu s-a însănătoșat copilul, i se leagă o bucățică de toaie la grumaz.³⁹

Sfîrșind de uns crucile fereștilor, ușorii ușilor și vitele în chipul cum s-a arătat în șirele de pînă aici, cele mai multe femei iau fel de fel de flori, precum: calce, bulbuci sau bulbucei, cioboțica cucului, precum și multe altele, cari sînt pe timpul acesta înflorite și pe cari le-au cules des-dimineată pe rouă, și fac dintr-însule o cunună, leagă cunună aceasta cu strămătură roșie împrejurul doniței în care se mulg vacile, umplu donița cu apă neîncepută, taie apoi o brăzdă verde cît fundul doniței de mare, o împodobesc și pre aceasta cu calce, cu rămurile verzi de răchită precum și cu alte flori, pun donița împănată pre brăzdiță și dimpreună cu aceasta o așază apoi în tindă între uși⁴⁰, sau o duc și o pun afară în partea aceea de unde are să răsăre soarele în ziua de Sf. Gheorghe și acolo o lasă apoi pînă a doua zi, des-dimineată, anume ca vitele mulgătoare să aibă mult și bun lapte peste an și untul să fie galben ca floarea de calce, precum și pentru aceea ca fermecătoarele să nu se poată apropia de vaci ca să le ia laptele.⁴¹

A doua zi, adevă în ziua de Sf. Gheorghe, dimineată, se duc și iau donița de unde au pus-o de cu seară, varsă o parte de apă dintr-însa la rădăcina pomilor, și apoi se duc cu dînsa astfel împodobită cum este, ca să mulgă vacile într-însa, un semn că precum cresc și înfloresc florile, așa să crească și să se înmulțească și laptele în ugerile vacilor.⁴²

O seamă de femei împănază nu numai donița, în care se mulg vacile, ci și găleata în care se mulg oile, untărița în care se alege untul, apoi berbințele și berbincioarele, putina și putinica în care se pune laptele sau se bate brînza, mai pe scurt toate vasele cari se întrebuintează la mulgerea laptelui și păstrarea fructului alb, precum și cofele cu cari se aduce și din cari se bea apă. Iar florile, cari se întrebuintează pentru împănarea acestor vase, sînt: cioboțica cucului (lat. *Primula officinalis*), căldăruș, potbal, zarnacodea, laba broaștei sau leușteanul broaștei (lat. *Ranunculus acris*), cimbru, calce, breabă și o crenguță de răchită, de măr sau de rug.

Toate plantele acestea se leagă cu o ață sau cu strămătură roșie jur împrejurul părții de asupra, adevă despre gură, a vaselor, apoi, ducîndu-se vasele lingă fîntînă sau în grădină ori lingă un pîrau din apropiere și umplîndu-se pînă sus cu apă, în care asemenea pun unele din florile mai sus amintite, le lasă să stea acolo pînă a treia zi dimineată, adevă pînă în ziua de Marcu boilor.

A treia zi, dimineată, varsă apa dintr-însule la rădăcina pomilor, anume ca aceștia să fie roditori, iar florile le string și le dau mai pe urmă vitelor în tărîțe ca să le mănînce. Toate acestea se fac cu scop ca vitele lor să aibă mult și bun lapte, unt, smîntînă și brînză, apoi ca să nu le strice strigoaicele și vrăjitoarele, și în urmă ca să nu fie peste vară mușcate de șerpi, helgi și de alte jivine.⁴³

Alte femei iau tot în această seară pîne și sare sub brîu și se duc în pădure după mutătoare și untișor. Ajungînd la starea locului sorocesc plantele acestea cu pînea și sarea adusă cu sine și apoi, săpîndu-le, se întorc cu dînsule acasă. După ce le-au dus acasă, le taie măruntel și, punîndu-le la rouă, unde le lasă pînă a doua zi dimineată, zic:

O stea	Obistele.
Obistele,	15 Opt stele
Două stele	Obistele,
Obistele,	Nouă stele
5 Trei stele	Obistele,
Obistele,	Cari sînteți a Floriceii ⁴⁴ mele,
Patru stele	20 De pe toate hotarele,
Obistele,	De pe toate ogoarele,
Cinci stele	Mana ei s-o aduceți
10 Obistele,	Și-n pulpă să i-o puneți,
Șase stele	Din pulpă în țite,
Obistele,	25 Și din țite în doniță!
Șapte stele	

A doua zi, adevă în ziua de Sf. George, dimineată, se duc și le iau de unde le-au pus de cu seară, le amestecă cu tărîțe și le dau apoi la vaci de mîncare, anume ca acestea să dea mult lapte.⁴⁵

Întimplându-se însă, cu toată paza și cu toate mijloacele de apărare, cîte s-au înșirat pînă aici, ca stigoaicele sau vrăjitoarele totuși să ia într-un chip oareșicare mana de la vaci, atunci își iau refugiul la felurite descintece, prin cari cred ele că li se poate întoarce mana înapoi.

Așa femeia, care voiește să întoarcă laptele vacilor sale, ia o covățică de tărițe și, mestecîndu-le cu un cuțit, descintă:

S-a pornit Rujana ⁴⁶ de acasă,
Grasă și frumoasă,
În zorii zorilor,
În calea vinătorilor	Că eu m-am pornit de-acasă
25 Grasă și frumoasă,
În zorii zorilor,
În calea vinătorilor,
Și m-a-ntilnit fărmeacătoarea
Cu străcătoarea
5 Și-a-ntilnit fărmeacătoarea
Cu străcătoarea
Și o a fărmeacat,
Laptele i-a luat.
Rujana-nceput a rîncălui	30 Și m-a fărmeacat,
Laptele mi-a luat,
Pulpa mi-a veștezit,
Părul mi-a zburliat,
Coarnele mi-a ciungărit. ⁴⁸
10 Și-a se stiglui ⁴⁷ .
Nime n-a auzit-o,
Nime n-a văzut-o,
Numai Maica Domnului
Din poarta cerului,	35 Maica Domnului a zis
Și din gură așa i-a spus:
– Nu rîncălui,
Nu stiglui,
Că cine laptele tău
15 Numai ea a văzut-o,
Numai ea a auzit-o,
Și cum a auzit-o
La dîns-a sosit
Și din gură i-a vorbit:	40 Fără dreptate a luat
Înima-n el a crăpat
Și mana-napoi s-a-nturnat,
Dulce ca miera,
Galbănă ca ceara,
20 – Ce rîncăluiești,
Ce te stigluiești?
– Cum n-oi rîcni,
Cum n-oi stiglui,	45 Groasă ca mămăliga!

După ce a rostit cuvintele acestea, ia cu vîrfuțu cuțitului spuză din vatra focului de trei ori, zicînd:

Cum se strînge cenușa în vatră,
Așa să se strîngă și mana Rujanei!
Apoi ia din gunoi iarăși de trei ori și zice:

Cum se strînge gunoiul în casă,
Așa să se strîngă mana Rujanei!
Și după aceasta dă tărițele vacii să le mănînce.⁴⁹

Alte femei descintă pentru întoarcerea laptelui astfel:

Luatu-s-au strigele
Și scorpiile,
Simbătă des-dimineață,
Pe cărare rourată, | 5 Pe cărare necălcăță,
Îniutate
Și-nfocate,
Cu cuțite |
|--|--|

Ascuțite,
10 Să ia de la vaci hrana
Și mana.
Nime-n lume nu le vede,
Nime-n lume nu le-aude,
Numai Maica Domnului,	15 Ce stă-n turnu cerului,
Numai ea că le-a văzut,
Numai ea le-a auzit.
Cergă albă a întins,
Calea lor că le-a cuprins
20 Și din gură că le-a zis:
– Unde mergeți,
Încotro vă duceți,
Voi strigelor
Și scorpiilor,	25 Îniutate
Și-nfocate,
Cu cuțite
Ascuțite?
– Noi mergem
30 Să luăm
De la vaci hrana
Și mana,
Să le lăsăm numai zeru,
Să nu le piară vițelu!	35 – Voi strigelor
Și scorpiilor,
Înapoi vă întoarceți
Și-n mare să vă duceți,
Duceți-vă voi în mare,
40 C-acolo-i un pește mare,
De acela să v-apucați
Și aceluia să-i luați
Hrana
Și mana!...	45 Simbătă des-dimineață
S-au luat vacile
Pe cărare rourată,
Pe cărare necălcăță,
Supărate și scîrbite
50 C-au fost de strigi pingărite.	

Sau așa:

Întunecat-u-s-a,
Înmînat-u-s-a
Lunaia⁵¹ pe cale,

Nime-n lume nu le vede,
Nime-n lume nu le-aude,
Numai Maica Domnului
Șade-n turnu cerului,	55 Și ea cum mi le-a văzut,
Din gură că le-a vorbit:
– Unde mergeți vacilor,
Supărate și scîrbite?
– Mergem după hrană
60 Și după mană,
Că strigele
Și scorpiile
Ne-au luat hrana
Și mana	65 Cea-ndulcită
Și zăhărită,
Ce ne-a fost de la Dumnezeu
dăruită,
Și ne-a lăsat numai zeru,
Să nu ne piară vițelu!
70 Maica Precista a răspuns
Și din gură așa le-a zis:
– Înturnați-vă voi
Înapoi,
Că eu hrana	75 Și mana
Din toate părțile voi lua
Și vouă voi da.
De-a fi în codru rătăcită
De-a fi-n cornu gardului oprită,
80 De-a fi-n cuptoarele strigelor
băgată,
De-a fi-n oalele strigelor turnată,
De-a fi-n legăturile lor legată,
Eu din toate părțile voi lua
Și vouă voi da.	85 Și voi pune-o-n coarne,
Din coarne-n piele,
Din piele în vine,
Din vine-n țite
Și din țite-n doniță. ⁵⁰

Pe cărare,
5 Pe roua nescuturată,
Cu mana scuturată,

La izvoare cu lapte,
La fintini,
Cu smîntini,
10 La livezi
Cu pomete verzi;
Acolo să s-adape,
Acolo să pască,
Acolo să se hrănească.
15 Când a fost la miez de cale,
De cărare,
Înainte ieșitu-i-a,
Înainte sositu-i-a
O rea diochitoare,
20 O rea fărmeacătoare,
Cu ochii diochiatu-a,
Cu mîna mana luat-u-a.
Lunaia a prins a răncălui
Și-a boncălui.
25 Nime n-o vedea,
Nime n-o auzea,
Numai Maica Domnului,

Sus din poarta cerului,
Bîne sama că-i băga
30 Și din gur-așa-i zicea:
– Taci Lunaie, nu răncălui,
Nu boncălui,
Nu te-ntrista,
Nu te vâicăra,
35 Că din trîmbiț-om trîmbița,
Din bucium om buciuma
Și mana-napoi ți-om da,
De-ar fi-n tîrg vindută,
Și-n putini bătută,
40 Sub laiță ascunsă,
De babe bătrîne strînsă.
De acol-om lua-o
Și ție-napoi ți-om da-o,
S-aibă vițelul ce suge
45 Și femeia ce mulge,
S-aibă copiii ce minca,
Casa cu ce se satura!

Descîntecul acesta se descîntă totdeauna în zile de fruct într-o covățică cu făină de păpușoi, rostindu-se de trei ori după olaltă și mestecînd în același timp făina cu un cuțit și cu un ac. Iar după ce a sfîrșit de descîntat, făina în acest chip descîntată se dă vacii de mîncare.⁵²

Românii, respective românele din unele părți ale Moldovei, precum bunăoară cele din jud. Roman, cari au vite și cred că le-a luat cineva mana, caută o ragilă, scot un dinte dintr-însa și-l bat în fundul doniței cu fundul în sus. După aceasta se duc și mulg vacile în doniță; bat „cu laptele ce-l strecoară din țîța vacii în vîrfurile dintelui de ragilă, și atunci acel care a luat mana nu mai poate sta în loc, îl mîncă trupul, nu poate dormi, nici mîncă, nici lucra, așa că de la o vreme trebuie să se întoarcă mana, ori să moară.”⁵³

În alte localități, tot din Moldova, jud. Botoșani, întrebunțează spre acest scop următorul descîntec:

Bună dimineața
S-au sculat,
S-au mîncat,
Iar cîmpi verzi au alergat;
5 La cîmpi de mătăsă,
Ca să fie grasă
Și frumoasă.
Iată s-au întîlnit Joiana⁵⁴
Cu fărmeacătoarele,
10 Cu pocitoare,
De pâr au zburlit-o,
Coarnele ciuntatu-i-o,

Ochii păinjinitu-i-o,
Coadă scurtatu-i-o,
15 Laptele luat-u-o.
Iar ea s-a-nîlnit
Cu Maica Domnului
Și-a întreat-o:
– Tu Joiano, ce boncăluiești,
20 Ce răcnești?
Și tu nu boncălui,
Nu răcni,
Că eu ochii ți-oi despaianjini,
Părul ți-oi netezi,

25 Coarnele ți-oi adăugi,
Coadă ți-oi prelungi.
Ți-oi trimite pe fata zînă
Cu Sf. Gheorghe dimpreună
Și ți-o căta
30 Mana ta
Prin toate cămările,
Prin toate pivnițele,
Și ți-a afla-o.
Și Sfîntul Gheorghe au alergat
35 Și au găsit într-un fund de beci
înfundat
Mana vacii,
Cu 99 de cercuri cercuită,
Cu 99 de lacate încuietă.
Sfîntul Gheorghe a dat cu
secură
40 Și-au sfărîmat cercurile
Și lacatele
Și mana au luat-o
Și au dus-o
La Maica Domnului.
45 Maica Domnului
Au pus-o înapoi la vacă,
Ce era pătrunsă să se facă

Mai frumoasă
Mai mănoasă,
50 Și i-a zis dobitocului:
Tu nu mai răcni,
Nu mai boncălui,
Să fii blîndă și blajină,
Să lași pe stăpînă
55 Să te mulgă
Și vițelul să te sugă;
Că Maica Domnului
Îi izvorul laptelui
Și a tuturor
60 Bunătăților.
Descîntecul de la noi,
Leacul de la Maica Domnului,
Că orișicine a alergat,
Ori pe cine a auzit
65 Ea l-a miluit,
Ori pentru ce-a dorit,
Fiindcă Maica Domnului
Folositoare-i.
Să alergăm la folosințele ei
70 Și să-i mulțămim
Pentru daruri și folosință!⁵⁵

Românele din Biharia, cari știu să întoarcă laptele la vaci, merg la un rîu ducînd cu sine și urma vacii. Aici se pleacă spre apă și zic:

– „Marie, Maică sfîntă, tu-mi ajută! că nu întorc urma vacii aici în rîul acesta, ci întorc laptele (numele vacii), de unde e dus, să nu aibă putere a ședea acolo, precum nu are putere apa Iordanului să stea pe loc și nici rîul acesta! Laptele dus să vină îndărăt și N. să fie lăptoasă precum a fost!

După aceste cuvinte, aruncă urma vacii în rîu, vine acasă și ia patru drobuțe de sare și patru de pîne, le ține în mîna cea stîngă, iar cu mîna dreaptă prinde de un colț măsaiul de pe masă și-l tîrîie după dînsa pînă la un furnicar mare. Ajungînd aci zice:

– Bună seara, împăratul furnicilor! Venii la d-ta să mă ascuți, să mă slujești, că rău am umblat și nu dau de leac; mi-au dus laptele de la vacă N. și numai d-ta mi-l poți aduce îndărăt. Eu te cinstesc cu pîne și cu sare, dar să mi-l aduci, că d-ta umbli peste șapte hotare, bați toate căile și cămările; să mi-l aduci de unde va fi încuiat, din podișor, din cămară, din blid, din oale, de unde se va afla, că bună cinste vei căpăta!”

După rostirea acestor cuvinte, „se închină de trei ori, aruncă pîne și sare și pleacă apoi cu măsaiul după ea la al doilea furnicar, apoi la al treilea și la al patrulea.”

După ce a finit și aci ceremonia, se întoarce acasă, „încunjură grajdul de trei ori, și se duce din nou la rîu; aci aruncă măsaiul, tot tras după ea în apă, îl scoate iară, și apoi pleacă cu el către casă, unde intră de-a dreptul la vacă,

și o lovește cu măsaiul ud pe spinare de trei ori, spală apoi ugerul vacii cu apă sfințită de la Botezul Domnului, și intră în casă strângând măsaiul ud în mini și aruncându-l pe masă cu cuvintele:

– Așa să fie de azi înainte untul de la N. tot! Ajută Marie, Maica sfințită, ca de azi înainte să nu mai aibă putere strigoaicele a duce laptele de la N. mea. Laptele să-i vină, cum vine apa pe riu. Amin. Așa să fie, așa!

Descîntecul acesta se face miercuri și vinerea, dar în secret, adecă pe înserate.⁵⁴

Pe lingă aceasta, „mai este datină a se pune seara tărițe sub cerul liber care apoi se dau dimineața vacii, zicîndu-se:

Cîți stropi de rouă pe tărițe,
Atîtea litre de lapte în olcuțe!⁵⁵

În fine, mai e de însemnat și aceea că, dacă Sin-Giorgiul vacilor cade într-o zi de sec, adică miercuri sau vineri, „atunci în acel an de bună seamă vacile, oile și caprele puțin lapte vor da.”⁵⁷

NOTE

1. *Tribuna poporului*, an. IV, Arad, 1900, nr. 94.
2. Cred. rom. de pretutindene, îndeosebi însă a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „La noi spun oamenii că în sara Sfîntului George fură strigoaicele și fărîmecătoarele laptele de la vaci.”; a celor din Tereblecea, com. de P. Nimigean: „Înspre ziua de Sf. Gheorghe umblă mai ales strigoaicele ca să ia laptele de la vaci.”; a celor din Siret, com. de dl. Orest Dlujanschi: „În noaptea spre Sf. Gheorghe umblă strigoaicele și strigoii.”; din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „În ziua de Sin-Georț încă umblă strigoii și strigoaicele.”
3. *Tribuna poporului*, an. IV, nr. 94.
4. Cred. rom. din Siret, com. de dl. Orest Dlujanschi; a celor din Bălăceana, com. de G. Jemna; a celor din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 9.
5. Cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna, și a celor din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor.
6. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean.
7. Din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc, și com. de P. Scripcariu.
8. Dim. P. Lupașcu, *Medicina babelor*, București, 1890, p. 51-52; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *ziar cit.*, p. 156: „În ziua de Sf. Gheorghe, des-de-dimineață, pînă în ziua, înainte de răsăritul soarelui, cine știe ia mana de la vaci... cu strecătoarea aninată în degetul cel mare de la piciorul cel drept înconjurî așa ocoalele oamenilor, punînd o vîrguță încrijoiată la gura strecătoarei și potrivind așa ca roua să se strîngă în strecătoare, și tot așa mergi cu strecătoarea după tine și cu donița într-o mină și stringi surcele și le zvirlî în doniță, și așa poți lua mana de la vaci, spunînd și descîntecul de luat mana.”
9. *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, an. II, vol. III, București, 1884, p. 386; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 91.
10. Petru Gîrboviceanu, *Obiceiuri populare la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. II, București, 1884, p. 155.
11. Vas. P. Sala, *Datine populare*, publ. în *Gazeta poporului*, an. III, nr. 1, Timișoara, 1887, p. 5.
12. Cred. rom. din Mihoveni, dict. de Pavel Cioful și com. de Vesp. Corvin.
13. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean.

14. Pretutindeni în Bucovina; P. Gîrboviceanu, *Obiceiuri pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 155; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 92; *Revista pentru ist., arheolog. și filolog.*, an. II, vol. III, p. 386.
15. Cred. rom. din Transilvania, com. de dl. B. B. Iosof.
16. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Irina Bulbuc și com. de P. Scripcariu; tot de acolo, dict. de Ana Nimigean și com. de P. Nimigean; a celor din Reuseni, com. de Vas. Pop.
17. P. Gîrboviceanu, *Obiceiuri pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 155; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89.
18. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89 și 91-92: „Spre Sf. Gheorghe se ia mana (laptele) vitelor. Ciobanii, ca să apere oile de vrăji și de luatul manei, se scoală în ziua de Sf. Gheorghe în zori de ziuă și buciună cît pot, căci ei cred că numai pînă unde s-aude sunetul buciunului, numai pînă acolo merg vrăjile. (În unele jud. din Moldova.)”
19. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 11.
20. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *Familia*, an. IX, Pesta, 1873, p. 238-239.
21. Sim. Manguia, *Calend.* pe an 1882. Aprilie 22.
22. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Măderat.
23. Sim. Manguia, *Calend.* pe an 1882. Aprilie 22.
24. *Tribuna poporului*, an. IV, Arad, 1900, nr. 94.
25. Avram Igna, *Credințe pop. din comuna Sabolciu în Biharia*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 92.
26. Iosif Stanca, *Credințe pop.*, publ. în *Familia*; an. XXXV, Oradea Mare, 1899, p. 570: „În seara Sf. George, dacă vei unge vacile pe la uger cu mujdei de ai (usturoi), nu se apropie strigele (strigoaiele) de ele.”
27. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul; *Credințe deșerte, auzite de la pop. rom. din Boiereni*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Brașov, 1895, nr. 102: „Înspre ziua de Sin-Georț, unge așa grajdurilor și cotețelor cu leuștean, iar în ferești pune spinii, căci de vei face așa, strigoii nu vor putea lua puterea vitelor și a oamenilor.”
28. W. Schmidt, *op. cit.*, p. 9.
29. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 321.
30. M. Eminescu, *Novelă*, Ed. Șaraga, Iași, p. 137-138.
31. M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Gazeta sateanului*, an. XV, R. Sărat, 1898, p. 58.
32. Dim. Dan, *Credințe populare bucovinene*, publ. în *Gazeta Bucovinei*, an. V, Cernăuți, 1895, nr. 2, p. 2.
33. Dat. rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean.
34. Dat. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna; a celor din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean: „Pe lingă aceasta mulți fac pe ușa staulului cîte o cruce cu păcură sau cu dohot și se ung ușile și ferestrele cu usturoi, ca să nu se poată apropia strigoaicele, cari tocmai spre ziua Sf. George umblă de fură mana de la vite (vacii și oi)”; a celor din Siret, com. de dl. Dlujanschi: „Românii, spre a evita apropierea strigoaicelor, ung în noaptea spre Sf. George coarcele și soldurile vacilor și ale boilor cu usturoi (ai), iar unii le ung cu dohot.”; a celor din Frătăușul Vechi, com. de Em. Isopescu: „La Sf. George se ung ușile cu dohot, ca să nu vie ielele și fărîmecătoarele și să strice vacile, adecă să le ia laptele sau, fiind a fîta, să le omoare viteii, și apoi să lepede.”; a celor din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de P. Nimigean: „Pe lingă acestea se mai ung, seara, înainte de Sf. Gheorghe, ușa de la grajd și vacile cu usturoi.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuț: „Alții iarăși fac o cruce cu dohot pe soldul drept și de dinapoi al vitelor și al oilor.”
35. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Ciopei, com. de P. Scripcariu.
36. Dat. rom. din Mihoveni, com. de Vesp. Corvin: „În seara spre Sf. Gheorghe, ca să nu ia strigoaicele mana (laptele) de la vaci sau de la oi, se ung acestea cu usturoi sau se afumă grajdul cu tîmle și se pune o grăpă cu colții în sus în ușa grajdului. Cu acest leac scapă vacile de strigoaice.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuț: „Oamenii ung spre Sf. Gheorghe fereștile, ușile și pragurile de la grajduri cu usturoi sau se afumă cu

tâmie. Făcînd așa, strigoaicele nu se pot apropia de vite.”; tot de acolo, com. de Iul. Sidor, „La Sf. Andrei fac cruce pe ușa grajdului cu dohot și cu mujdei, iar la Sf. Gheorghe afumă vacile cu tâmie.”

37. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de P. Nimigean.
38. Dat. rom. din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuș.
39. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Ciopei, com. de P. Scripcariu.
40. Dat. rom. din Calafindești, dict. de M. Molociu: „În seara spre Sf. Gheorghe se înfloresc donițele pe a doua zi dimineață, se leagă adică pe la gură cu ață roșie și se împodobesc cu calce și cu alte flori. Se taie apoi o brăzdiță cit e fundul doniței de mare, se împănază și aceasta cu calce și cu rămurele de răchită, și apoi punindu-se donița pe dînsa, se aază dimpreună cu aceasta în tindă între uși.”
41. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu: „În seara spre Sf. Gheorghe, donițele frumos grijite, umplute cu apă, împodobite pe împrejur cu bulbucei și legate cu strămătură roșie, se pun afară unde răsare soarele în ziua de Sf. Gheorghe, pentru vaci ca să se facă untul galben.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuș: „Altele iarăși pun în seara spre Sf. Gheorghe în vasele, în cari se mulg vacile, calce și ciobotica cucului, spre împodobirea Sf. Gheorghe și pentru ca vacile să aibă peste an belșug.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Em. Isopescu: „În ajunul Sf. Gheorghe, des-dimineață, pe rouă, se culeg flori, cari se pun apoi în donița de muls, ca să fie bun laptele.”
42. Dat. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
43. Dat. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. Petru Prelipcean; a celor din Straja, com. de Nic. Cotos; a celor din Gura Sadovei, com. de L. Latiș: „În seara spre Sf. George se umplu berbințele cu apă și se țin așa pline de apă pînă a treia zi, adică pînă în ziua de Marcu boilor, în care zi încă nu se lucrează nimic, ci numai se strîng berbințele cari erau umplute cu apă din seara Sf. George. Berbințele însă nu se umplu în casă sau în ogradă, ci totdeauna lingă o fîntînă sau lingă un pîrau, sau chiar și lingă un rîu. Și ele se umplu în seara Sf. George de aceea ca să fie în decursul întregului an tot pline cu lapte și cu brînză. Iar lingă apă se umplu ele de aceea ca să mulgă oamenii atîta lapte de la vite cită apă izvorește din pămînt.”
44. Numele vacii.
45. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Ciopei, com. de P. Scripcariu.
46. Numele vacii.
47. A stiglui – a rage lung și sus.
48. A ciungări – a rupe.
49. Dat. rom. din Crasna, dict. de Anisia Iliuș.
50. Din Mitocu Dragomirnei, com. de Vas. Greciuc.
51. Numele vacii.
52. Dat. rom. din Pătrăuți, com. de Ioan Puiul, stud. gimn.
53. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 92.
54. Numele vacii.
55. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 157.
56. V. P. Sala, *Datine pop.*, publ. în *Gazeta poporului*, a. III, Timișoara, 1887, nr. 1, p. 5.
57. *Tribuna poporului*, an. IV, 1900, nr. 94.

IV. RODUL GRÎULUI

O seamă de vrăjitoare din Țara Românească nu se mulțumesc numai cu luarea laptelui de la vaci, ci ele iau, tot în noaptea spre Sîn-Giorgiu, și rodul grîului.

„Femeile cari știu astfel de solomonii, după cum le numesc ele, și cari au de gînd să ia rodul grîului, trebuie să aibă dinainte pregătite cîteva ouă clocite, un sul, un friu, un bici, o ață roșie, un săculeț cu busuioc, ceară și unt de cămilă, pe care îl cumpără de la țigani.

Pe la miezul nopții, vrăjitoarele își iau cele pregătite și se duc la cîmpul sau la locul acela, de unde și-au propus să ia rodul.

Îndată ce ajunge aci, îngroapă două ouă la capul locului și zic că ouăle sîi fie de noroc, și leagă săculețul de piciorul drept, înfrînează sulul, și despletește părul, se dezbracă pînă în briu de cămașă, încalecă pe sul și, bătîndu-l cu biciul, fuge de-a lungul locului, ce vreau să-i ia rodul, zicînd:

– De la moș Ion – numele stăpînului holdei – la mine!

Aceste cuvinte le zice de 12 ori, nici mai mult, nici mai puțin, căci altfel nu au noroc.

Cînd au sîrșit de zis de 12 ori, se întorc spre răsărit și zice:

Bogăția cîmpului,	Că dă dimineață m-am sculat
Sporul avutului,	Și la cîmpuri am plecat,
Rodul grîului,	Cu Maica Domnului m-am întîlnit
Să meargă, să treacă,	Și de loc m-am spovedit,
5 Grămadă să facă	15 Ca să iau
În locul arătat,	Și să nu dau
Cu sulul însemnat,	Bogăția cîmpului, ...
Și din loc în arie,	Sporul avutului,
Din arie în (groapă)	Rodul cîmpului.
10 Și de aci să-i fac lăret.	

Sîrșind aceste cuvinte, iar începe să fugă călare pe sul, bătîndu-l cu biciul și recitînd cuvintele: «De la moș Ion la mine!»

Cînd isprăvește de zis de 12 ori, iar se oprește și zice versurile:

Bogăția cîmpului,
Sporul avutului.

Astfel face pînă de trei ori, băgînd bine de seamă să nu greșească, căci atunci nu mai are leac.

După ce isprăvește de vrăjit, iese la capătul locului, se îmbracă sulul și-l ascunde în grîul ei, și cu cea mai mare iuțeală fuge apoi acasă.

În această cale trebuie să nu vorbească cu nimeni.

Dacă au împlinit toate acestea fără să greșească, atunci îi merge binr, adică iau rodul grîului, iar de nu, în zadar s-au căznit.¹

NOTE

1. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *ziar. cit.*, p. 90-91.

Focul viu se face astfel:

În ajunul Sf. George, se freacă două lemne uscate unul de altul atita, până ce înfierbîntîndu-se se aprind și încep a arde. Acest foc viu se păstrează apoi cu cea mai mare băgare de seamă, ca să nu se stingă niciodată peste tot anul, crezîndu-se că casa la care se află un asemenea foc are mare noroc, și anume că nu se poate nimic rău apropia de dînsa.¹

În alte părți, mai mulți feciori, cari s-au pus mai dinainte în cale să facă foc viu, duc în seara spre Sin-Giorgiu, într-un loc anumit din sat, cite o bucată de lemn, astfel ca să nu știe unul de altul cînd și cum le-a dus, ci care cum merge și așază lemnul adus, îndată se și întoarce îndărăt. Sfinșind de dus și de așezat toate lemnele, după cum le-a fost vorba, se string cu toții la o oră anumită, lingă lemnele adunate, și care cum vine începe a se mira, ca și cînd n-ar ști cine le-a adus și pus acolo. Apoi zice unul dintre dinșii:

– De haram s-au adunat, de haram deci să și meargă!

Și cum rostesc cuvintele acestea, prind a face foc viu, în chipul cum s-a arătat mai sus, și a aprinde apoi cu dînsul grămada cea de lemne, pe care au strîns-o puțin înainte de aceasta. Iar cînd lemnele au început a arde cumsecade și para focului a se înălța, atunci încep și ei a juca împrejurul focului și a sări peste dînsul, zicînd:

Sai Gheorghită, sai Gheorghită,
Din ocol pîn-la porțiță,
Și-mi apucă o oiță,
De-i putea și-o mioriță.

Una mie,
Una ție,
Să ne fie
Pentru-a noastră veselie!

Săturîndu-se de jucat și de sărit, așteaptă pînă ce focul începe a se stinge, iar după aceea, luînd fiecare puțin jăratic și cite un tăciune, se întorc acasă și afumă vitele, mai ales însă mieluşei, cu tăciunii din focul viu.²

În cele mai multe părți din Bucovina însă, focul viu se face în următorul mod:

Se sflederește sau se scobește o bortă mică în unul dintre usciorii ușii grajdului. În depărtare cam de jumătate de metru de la usciorul bortit, se îngroapă în pămînt o scîndură, în care se află asemenea o bortă mică, astfel ca borta dintr-însa să vie în dreptul bortii din uscior. Se ia apoi un fusceu tare, adică o bucată de lemn subțire și rotundă, ceva peste un metru de lungă, care se despică la un capăt în cruciș, și în despicătura căruia se pune o bucată de iască. După aceasta, bîgîndu-se fusceul cu capătul cel despiciat în borta usciorului, iar cu celălalt capăt în borta scîndurii, se împrejură o singură dată pe la mijloc cu o funie, astfel ca capetele acestuia să spînzure în jos. Făcîndu-se și aceasta, prinde unul de un capăt de funie, iar altul de celălalt capăt și apoi, postîndu-se față-n față, încep a trage de funie cînd într-o parte, cînd în alta, așa ca și cînd funia ar umbla pe scripeți și prin tragerea funiei a învîrți fusceul. Tragerea și învîrtirea aceasta însă se face cu o iuțeală așa de mare, încît că în scurt timp capetele fusceului, și mai ales cel despiciat, înfierbîntîndu-se se aprind și încep a arde dimpreună cu iasca. Văzînd cei ce au învîrtit

fusceul că iese fum și știînd prea bine că acuma iasca e aprinsă, scot degrabă fusceul din bortile în cari a fost întărit, se duc repede cu dînsul în mijlocul ocolului, sau și în alt loc din apropierea grajdului, unde petrec vitele, scot iasca aprinsă din fusceu și o viră într-o movilă de paie sau de ogrinji, care e anume spre acest scop făcută și căreia îi dau în chipul acesta foc ca să ardă. Movila de paie și gunoaie însă trebuie să fie astfel potrivită ca, aprinzîndu-se, măcar o parte din fumul ce iese dintr-însa să poată ajunge și străbate în grajdul vitelor. După ce s-a aprins movila de paie, atît feciorii ce-au făcut-o cit și băieții cari asistă la arderea ei încep a sări peste dînsa, anume ca tot anul să fie ușori. Tot atunci, punînd mai întîi pozderie, dacă este, sau paie ude peste movilă, încep ei a fugări vitele și a le face ca și acestea să sară peste acest foc viu. Iar dacă focul e prea mare, atunci le fac să treacă numai prin fumul său.

Afumarea aceasta a vitelor, a ocolului și a grajdului cu fum de foc viu se face cu scop ca vitele și oile să fie ferite de toate relele și boalele, de toate dihanțiile și pocitoarele, să nu se poată nimeni apropia de dînsle ca să le ia mana și să le strice, să fie frumoase și mînoase, și pentru ca să crească și să se înmulțească ca puzderia, respective ca gunoaiele cele de pe foc.³

În părțile muntoase ale Bucovinei, se face focul viu de regulă cînd scot oile prima oară la munte, adică cînd se aleg mieii de la dînsle. Atunci se freacă două lemne uscate unul de altul, pînă ce se aprind. Iar după aceea, punîndu-le lingă spătariu și aruncînd peste dînsle cetină de brad și de molid, fac un foc mare, prin fumul căruia petrec apoi toate oile, în credință că oile cari se petrec prin acest foc viu sînt ferite în decursul verii de orișice primejdie.

Tot cu foc de acesta se aprinde și focul cel dintîi în stînă.⁴

Păcurarii din unele părți ale Transilvaniei acum, la 21 aprilie, des-dimineață, adică cu două zile înainte de Sin-Georgiu, punîndu-și cununi în cap, încep a stropi pămîntul cu ramuri de laur muiat în aiasmă. După aceea „fac foc de brad, rosmarin, și laur, în fumul căruia își curățesc apoi turmele.” Iar după ce și-au curățit turmele, aduc ca jertfă, dau adică de pomana plăcinte, brînză și lapte.

După jertfire urmează un ospăț pe iarbă verde, la care iau parte toți cei ce se află de față.

Sfinșindu-se ospățul și odihnindu-se puțin, se îndeamnă unul pe altul ca să sară peste focurile ce ard dinaintea lor, le sar de trei ori după olaltă și apoi, după ce le-au sărit și s-au curățit pre sine, își curățesc și turmele, trecîndu-le și pe acestea prin aceleași focuri, asemenea de trei ori.

Această curățire sau purificare este considerată de către cei mai mulți înși „ca biruînța luminii și a căldurii de primăvară asupra întunericii și frigului de iarnă.”⁵

În Banat, unde curățirea păcurarilor și a turmelor ce le păstoresc aceștia este asemenea foarte uzitată⁶, se face astfel:

În 22 aprilie, de către seară, păcurarii mină oile la strungă ca să le afume.

Unii le afumă în strungă cu untura de oi, cu care le-au uns la uger și în care se află următoarele plante: ai (usturoi), arieu (laptele cinelui), boz, leuștean, pelin, scai (scaiete mare) și frunze de salcie cu mișoare; punînd jar într-o oală și aruncînd cite o bombă de untură pe jar, poartă oala pe lingă ugerile oilor.

Afumarea aceasta se face de aceea, pentru că trecînd oile preste vreo vale sau riurel, să nu-și piardă laptele pe la apele pe unde se fac fărmeccătoriile și umblă halele, deoarece fumul din plantele amestecate în untură are putere de a opri fărmeccătoarele și de a alunga halele cu mirosul lui. De aceea, ajungînd păcurarii în această zi la vreo apă curgătoare sau la vreun izvor, încunjură apa și mină oile în sus pe deal.

Alții afumă și-și curățesc oile astfel:

Păcurarii păzitori se dezbracă de tot, pun foc într-o oală și așchii de la 9 cruci de morminte părăsite, adică la cari nu mai merge nimeni în Joia mare ca să afume mormintele, și cu oala fumegătoare ocolesc de trei ori oile.

Păcurarii păzitori, îmbrăcați, atîță cu eșchiile (așchiile) de la 9 cruci părăsite două focuri, unul arzînd de o parte, altul de alta, și mină, adică petrec oile de trei ori printre acele două focuri mari, din tot ce s-a putut strînge de pe lingă strungă, și apoi păcurarii mergînd după oi, cînd ajung la focuri, împlintă bita păstorească în foc, și rezemați pe ea fac o săritură pînă dincolo de foc, cite de trei ori.

Această petrecere a oilor printre focuri e în contra strigoilor, cari atunci își arată puterea, cînd oile mor, fără ca să fi știut că-s bolnave, și dacă oile sînt petrecute se curățesc și nu se prinde răul de ele.⁷

NOTE

1. Dat. rom. din Rădăuți, com. de dl. Or. Dlujanschi.
2. Dat. rom. din Volcineț, com. de V. Jijie.
3. Dat. rom. din Cireș-Opaț, com. de T. Burla; a celor din Crasna, com. de N. S. Pleșca; a celor din Straja, com. de Nic. Cotos; Dim. Dan, *Comuna Straja*, p. 98: „În preseara Sf. George se aprind focuri vii la fiecare gospodăru, iar mai ales pe la grajdurile vitelor. Focurile vii se fac așa, că se freacă un băț între două scînduri atîta timp, pînă ce se aprinde. Unii poartă atunci vitele lor prin foc, ca să nu fie mușcate de gînganii.”
4. Dat. rom. din Cîmpulung, com. de Ilie Piticariu, stud. gimn.
5. G. Popa, *Datine strămoșești*, publ. în *Albina*, an. I, București, 1898, nr. 37, p. 1156-1157.
6. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, aprilie 22; „Curățirea vitelor, oilor și a păcurarilor prin foc și apă (lustratio per ignem et aquam)”.
7. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *Familia*, an. IX, Pesta, 1873, p. 238 și 240-241.

VI. ALESUL

Alesul e o sărbătoare a păcurarilor sau ciobanilor români, care se serbează totdeauna în ajunul Sîntului George, adică în 22 aprilie, calend. vechi, cu pregătire în 21 și încheiere în 23 aprilie, adică în ziua de Sîn-Georgiu.

Alesul e timpul cînd poporul iese afară la cîmp și începe viața păstorească, cînd se fac strungile și colibele pentru anul curgător. În înțeles strîns, Alesul e începutul economiei cu oile, întîia mulsoare a acestora, întîiul ales al mieilor de la oi și al iezilor de la capre, și sărbătoarea de la acest ales – odîrnire sau întărcare – și-a căpătat numele.¹ În 21 aprilie se înțeleg oierii, adică stăpînii

de oi, cite 2-5 inși, cari vreau să se însoțească cu turmele și înțelegîndu-se, fiecare însoțește oile sale, cite 20-50 sau 100, într-o turmă comună.

În 21 aprilie se aleg sau se tocimesc și păcurarii pe timpul de la Ales și pînă la Sîn-Medru, adică pînă la 26 octomvrie, st.v. Și tot în această zi se alege și locul unde are să se facă strunga și stîna și, înțelegîndu-se, unii păcurari mină oile la pășune, iar alții aduc pari și nuiile pentru facerea strungii și a colibei.

Stăpina turmei, iar dacă oile sînt ale mai multora, atunci stăpînele acestora, fac în 21 aprilie după amiază unsoarea sau untura de oi, pe dosul scaunului sau pe o scîndură curată și, învîlind-o într-un petec de pînă, o trimet păcurarilor ca s-o aibă pe la apunerea soarelui, pentru că atunci pornesc fărmeccătoarele ca să ia laptele de la oile neune, și tot în această seară începe și puterea halelor și a tuturor relelor asupra oilor.

Unsoarea aceasta se face din mai multe obiecte adunate în decursul anului trecut, și anume: din untură de porc negru, tăiat în ziua Sîntului Ignat, 20 decemvrie², și străjuit peste noapte pînă la cîntarea cocoșului, fiindcă această untură e cea mai bună³; untura e de lingă inimă, netopită și sărîndu-se se învâlește cu marginile înăuntru, se leagă în cruci și se afumă pe coș; mai departe se face din niște plante rupte seara înainte de Tudorusale – a 25-a zi între Paști și Rusalii – uscate și sfărîmate mărunt și amestecate cu tîmîie și untură de porc.

Plantele pentru unsoare sînt: ai (usturoi), areu sau arieu (laptele cinelui), boz, leuștean, pelin, scai (scaiete mare), urzică și frunze de salcie sau salcâ cu mîțe.⁴

Unele din aceste plante se crede că au însușiri bune, și pentru aceasta, prin uns, oile să fie sporitoare, să aibă mult lapte, să-l țină și să fie sănătoase; alte plante au putere mare de a depărta halele și toate relele de la turmă și a o păzi.⁵

În cele mai multe părți locuite de români, cu deosebire însă în Banat, pînă în ziua de 21 aprilie oile nu se mulg, nici nu se face caș, ci tot laptele se lasă pînă în această zi numai pentru miei.

Începînd însă în ziua de 21 aprilie, pe la apunerea soarelui, puterea fărmeccătoarelor și a ființelor celor rele, care ține pînă a treia zi, adică pînă în ziua de Sîn-Georgiu seara, de aceea păcurarii mină în această zi oile cu mieii în strungă la mulsoarea de seară, parte ca să nu fie laptele la oi și făcăturile să aibă întîia putere peste lapte, și parte ca pe a doua zi să se adune lapte destul.

Un păcurar șade pe o „piatră în ușa strungii și petrece oile, adică le mulge, și după muls le lasă afară din strungă. Alt păcurar primește oile una cite una, și cu untura de oi, ce a trimis-o stăpîna turmei, le unge la uger”⁶, anume ca fărmeccătoarele să ia puterea unsorii, iar nu mana oilor.⁷

Dacă sînt mai mulți ortaci sau simbrași⁸, atunci fiecare șade pe piatra sa de dinaintea ușii, își mulge oile și, sau însuși sau iar alt păcurar, le unge.

Mulgîndu-se toate oile, mieii rămîn singuri fără de oi în strungă, rămîn aleși de către oi, și peste noapte sau se închid în cetate, adică strungă, sau se păstoresc deosebit.

Oile peste noapte pasc asemenea singure, și se păzesc foarte bine ca să nu li se întimplă ceva. Din cauza aceasta păstorii le păzesc toată noaptea stînd în picioare, buciurînd din buciure și cîntînd din gură sau din fluier.⁹

În 22 aprilie, păcurarul cel mai mare (după numărul oilor sale) sau cel mai bătrîn, numit vataș (vataș, vataș), aduce des-dimineață ramuri verzi de salcie sau de fag și rug, și le pune la ușa și pe gardurile strungii, iar la ușa rupe ramurile ei, așa ca pe creangă să se poată pune cîte ceva să stea, spre ex. straițe.¹⁰

Tot atunci sau chiar și mai des-dimineață, merg și păcurarii cu oile la pășune și nu se întorc cu ele la strungă pînă ce n-au venit găletărițele sau găletăresele, adică stăpînele turmei, de acasă ca să le mulgă.

Iar alți păcurari se duc cu mieii la pășune, de unde nu vin cu ei pînă ce nu sînt găletăresele gata cu mulgerea oilor.¹¹

Cam în același timp, cînd ies păcurarii cu oile și cu mieii la pășune, se scoală și găletăresele și pregătesc gălețile menite pentru mulgerea oilor, precum și de mîncare și băutură pentru păcurari.

Gălețile le pregătesc astfel: toarnă apă curgătoare, adică din rîu, într-însele, și dacă nu este apă de rîu, apoi apă neîncepută din fîntînă, smulg puțină iarbă verde și o aruncă pe apa din găleată, și așa se spală apoi curat. După ce le-au spălat, leagă de fiecare găleată fire de salcie, ocolindu-le ca și cu o cunună subțire, care rămîne apoi pe găleată pînă se pierde. La urechea dreaptă a găleții leagă un chituș din plantele ce se întrebuițează la untura de oi și de chituș un ban de argint găurit, iar sub urechea găleții lipesc puțină untură de oi. Chitușul rămîne la găleată pînă a treia zi, adică pînă după Sin-Giorgiu, și atunci, aruncîndu-l într-o fîntînă, zic:

– Așa să izvorească laptele în pulpa oii, ca apa în fîntînă! Tot atunci, adică în ziua de Ales, fac găletăresele încă și cîte un colac mare de griu curat numai cu apă și cu sare și deasupra uns cu gălbenuș de ou în forma cununei, adică gol la mijloc, și cît gura găleții, care se numește colacul oilor. Unde nu este făină de griu, se face o turtă de mălai și se pune deasupra pe găleată.

După ce s-au pregătit acuma găletăresele cu toate cele de trebuință, dau de știre una alteia că pot pleca la stînă și, luînd gălețile pe cap, se întîlnesc toate la un loc anumit și zic: „Bună dimineața!” apoi își dau minile spre semn de înfrățire și adaogă: „Aideți, surorilor, la oi, fie Dumnezeu cu ele și cu păcurarii noștri!” și așa se duc la strungă, ca să le mulgă la mulsoarea de la ampror, adică cîtră 8-9 ore dimineața.¹²

Păcurarii cari păzesc oile, cum vād că găletăresele au sosit la strungă cu felurite mîncări alese și cîte cu un colac mare și frumos pe gura găleții, întoarnă oile către strungă ca să le mulgă, și ajungînd la găletărese le dau „bună dimineața” și poftesc noroc oilor.¹³

Tot atunci vine și vătavul în fruntea turmei cu ramuri verzi în mină, pe cari le pune la ușa strungii și cari înseamnă că și oile lui să fie vesele și plătute ca verdeța.¹⁴

După aceasta, toți ciți vreau să mulgă oile își spală minile în găleți, asemenea și găletăresele, apoi varsă apa peste oi, și pe urmă se udă păcurarii și găletăresele unii pe alții, și zic:

– Să fie mana pentru oi ca și apa! Cum curățește apa, așa să se curețe oile de toate spurcăciunile și făcăturile!¹⁵

Unele găletărese aduc și apă pregătită, adică apă descîntată, și cu apa aceasta se stropesc apoi oile și păcurarii în contra diocheatului.

După ce s-au udat, păcurarul cel mai bătrîn unge cei doi stîlpi din ușa strungii, pe unde trec oile, altul împlîntă cuțitul în pămînt în ușa strungii și zice:

– Așa să stea laptele la oi, neluat de nimeni!

După acestea, vătavul aruncă un ban de argint în fundul găleții, începe a mulge în găleată, și descîntă:

– Cînd va mai putea lua fărmeacătoarea smaga și puterea de la banul acesta, atunci și nici atunci să nu poată lua laptele și puterea de la oile mele!

Dacă turma e a mai multora, atunci și alți păcurari și găletărese mulg toate oile și de tot, și cari nu mulg stau cu ramuri verzi de salcie sau de rug și de spini în mină și înapoia oilor nemulse.

După muls, fiecare oaie se unge la pulpă cu untură de oi, dar nu se unge peste toată pulpa, ci păcurariul, muind ușor degetul în untura de oi, trage o dată cu degetul uns peste pulpă.

Sfîrșindu-se oile de muls, li se dă sare măcinată și amestecată cu tărîțe sau făină de cucuruz, atîta cît fiecare oaie barem o dată să-și bage gura în tărîțe.¹⁶

Ceea ce rămîne din această sare, numită sarea oilor, se dă mieilor, anume ca să nu capete boală.

Cînd au ajuns găletăresele la strungă, au pus colacii și mîncările pe creanga cea mare, care s-a împlîntat în ușa strungii. Iar acum, după ce li s-a dat oilor sarea, își pun găletăresele gălețile în rînd în ușa strungii.

„Vătavul își pune clabețul jos pe iarbă, își face cruce, ia un colac din creangă, îl înmoaie cu trei părți în găleata aceleia a cui e colacul, scoate cuțitul împlîntat în pămînt și taie trei bucățele de colac din locurile înmuiate în lapte și le aruncă în găleată, zicînd:

– «Acestea le dăruiesc!» – sau: «aceste bucățele le jertfesc».

Alții nu înmoaie colacul, ci băgînd virful cuțitului în spuma laptelui, udă colacul cu lapte în trei părți.

Cînd sînt mai mulți ortaci și s-au adus mai mulți colaci, vătavul ia pe rînd toți colacii și înmoaie sau udă și taie bucățelele în găleata fiecăruia.

Găletăresele își scot aceste bucățele, le duc acasă și le usucă, apoi le păstrează peste an, și, de cîte ori se dă sare oilor, totdeauna se pun cîteva sfărîmături din bucățele, ca fărmeacătoarele și halele să nu poată strica oilor.“

Vătavul se postează apoi în ușa strungii, stăpînul ori găletăreasa afară și între ei gălețile.

„Vătavul ia colacul adus de acea găletăreasă, îl întinde peste găleți. Găletăreasa apucă de colac cu mîna dreaptă și, trăgînd amîndoi de colac, unul zice: cuc! iar altul răspunde: rascuc! și, repezînd acestea de trei ori, frîng colacul așa ca să rămînă în mîna dreaptă a unuia o parte mai mare, și cui i se frînge mai mult, se crede că aceleia (păcurariului ori stăpînului) îi place mai tare de oi și are noroc de ele.

Dacă sînt mai mulți colaci, se trag toți colacii pe rînd, și se schimbă la tragere păcurarii cu stăpînii.“

După aceasta, „fiecare gustă puțin din colac, gaigană și alte mîncări.“

Bucățile de colac, ce și le-au frînt păcurarii, sînt ale lor, celelalte însă ale găletăreselor, și dacă se află prunci la strungă, li se frînge și lor cîte un darabel de colac.¹⁷

Întreagă procedura aceasta cu frîngerea colacului, sau mai bine zis a colacilor, se numește răsucuirea oilor și se face anume ca acestea să nu-și piardă laptele.¹⁸

Fiind gata cu ruperea colacilor și cu răsucuirea oilor, se slobod mieii la mamele lor, cari vin alergînd și zbierînd cît pot, iar cînd se apropie de oi, vîtavul aruncă înaintea lor un cuțit, zicînd:

– Să fie mieii aceștia așa de sănătoși ca fierul, și numai de voie și de cuțit să piară!¹⁹

După ce s-au slobozit mieii la oi, îi lasă să pască împreună cu acestea pînă după amiază, cam către cinci ore, cînd iară se aleag.

Făcîndu-se și aceasta, se adună laptele din toate gălețile într-o căldare, se pune la fiert, se face dintr-însul întîiul caș, și se taie în bucățele mărunte. Se adună apoi din nou laptele din toate gălețile în căldare, și cînd fierbe se aruncă în ea bucățele de caș și după ce a fiert îl scoate sub numirea de balmaș sau balmaj²⁰ și îl pun pe șuba unui păcurar, ca să se răcească și stoarcă.

Dacă Alesul cade într-o zi de post, trebuie cu toții să postească, și mîncînd de regulă pasulă și pește sărat cu mălai. Dacă e zi de fruct, găletăresele aduc de acasă mîncări, mai cu seamă gaigană (caigană), adică ouă fripte în unsoare, sau fierte întregi și tari, carne afumată și cîrnați de porc afumați sau lard fript pe jar.

Fiind toate acestea gata, se pun și prînzesc cu toții, șezînd pe iarbă verde lîngă olaltă, și dînd unul altuia ce-au adus de mîncare și băutură. Iar la fiecare mîncare și băutură zic:

– Să fie în sănătatea oilor și a păcurarilor!

Și astfel se petrec glumînd și cu bucurie.

Unii stăpîni fac în această zi o petrecere mare cu ospătare, muzică și jocuri la strungă. Cei mai mulți însă fac petrecere a doua zi, adică în ziua de Sîn-Georgiu, la care invită neamuri și cunoscuți.

E de însemnat și aceea că toți cari au venit la strungă trebuie să fie încălțați și îmbrăcați ca și în zi de sărbătoare, și păcurarii asemenea schimbăți cu cămeși spălate.

După ce au mîncat, băut și s-au petrecut, și anume către apunerea soarelui, păcurarii mîină oile la strungă, unde le afumă, sau după cum se mai zice, le petrec și le curățesc prin foc.²¹

Pe la 5-6 ore seara, mieii iar se aleg dintre oi, și oile se mîină singure la pășune, și peste noapte se păzesc foarte bine.

Stăpînii și găletăresele sau găletărițele, luîndu-și noapte bună, pleacă spre casă, iar păcurarii îi petrec o bucată bună de loc, cîntînd din fluier sau din cîmpoi, iar găletăresele din gură.

A doua zi, adică în ziua de Sîn-Georgiu, dimineața, găletăresele iară vin pregătite cu mîncare și băutură.

Păcurarii, cum le vîd că vin, mîină oile la strungă pentru mulsoarea de la ampror.

Un păcurar toarnă de astă dată apă neîncepută și pregătită cu sare într-o găleată și pleacă înaintea oilor, rupînd iarbă și aruncînd-o în găleată și, răsturnîndu-se înaintea oilor, zice:

– Cum s-a născut oaia curată și neatinsă, așa să rămînă oile ferite de farmecătoare și de hale!

După aceasta se bagă oile în strungă, unde se începe mulsoarea și ungerea, ca și în ziua premergătoare la ales.

Gătîndu-se cu mulsul, un păcurar mîină mieii către strungă ca să sugă la oi.

Vîtavul, sau cel ce a păzit oile, pășește înaintea turmei de mieii și, aruncînd un cuțit înaintea lor, zice:

– Numai de cuțit să pieriți!

Iar ceilalți răspund:

– Cuțitul să le fie moartea!

Cel ce a aruncat cuțitul sloboade acuma un pistol cu plumbi asupra mieilor, ca să nemerească unul, iar ceilalți descarcă mai multe pistoale în aer și hurezează ca să fugă relele de la turmă.

Vîtavul, împușcînd mielul, zice:

– Numai atîta rău să vi se întîmple între oi!

Slobozîndu-se mieii la oi, se bagă împreună în strungă, apoi se stropește strunga, turma, păcurarii și găletăresele cu apă pregătită, adică descîntată, și se afumă turma în strungă cu untură de oi și cu tîmîie.

De la îmbinarea aceasta pînă la Rusalii, mieii rămîn îmbinați cu oile, și atunci se opresc de la supt.

Din ziua aceasta, adică din ziua de Sîn-Georgiu și pînă la oprire, găletăresele merg mai în toată ziua la strungă, ca să mulgă oile la ampror.

Mielul care s-a împușcat cu puțin mai înainte de aceasta – căci de tăiat nu e bine să se taie – se pregătește de prînz și de regulă se frige întreg, tras printr-un băț, și cînd e gata, găletăresele aștern mîncările și băuturile.

Toți se așază pe iarbă verde în roată, și păcurarii prînzesc cu stăpînii laolaltă. Cei cu turme mai mari cheamă și neamuri și cunoscuți. Se închină în sănătatea oilor, ca să scape de lupi, de strigoi, hale, farmecătoare și de gâlbează, și în sănătatea păcurarilor și a stăpînitorilor.

După amiază urmează petrecere cu muzică și jocuri.

Păcurarii adică încep a cînta doine, hore și balade și apoi a zice, care în ce știe, anume în fluieră, fluieroni, surlă, cîmpoi și cavale, cari sînt instrumentele de muzică ale păcurarilor români.

Pe urmă încep jocul (saltul) cu călucenii, și joacă, după cum se zice călucenește, un joc deosebit al păcurarilor, și pentru ziua de azi în acest mod:

Păcurarii se pun cu toții în șir drept, se apucă unii de alții cu mîinile peste umeri și, cînd păcurarul muzicant stînd înaintea lor începe a cînta, toți deodată încep a juca cu piciorul drept înainte, făcînd figuri cu el, sărînd și pășînd spre muzicant.

Acesta stă cu fața către ei, îi îmbărbătează prin tact cu piciorul și mișcarea instrumentului de muzică și deodată, dînd un semn prin muzică, toți jucătorii se retrag îndărăt, jucînd mai încet și urmărîndu-i muzicantul cu o muzică mai lină.

Muzicantul reîncepe cu însuflețire, jucătorii saltă de nou, dar cu piciorul stîng înainte, și apoi se retrag. Pornînd a treia oară, joacă mărunt cu amîndouă picioarele, în asemenea mod se duc după muzicant și reîntorcîndu-se se încheie jocul.²²

După aceasta se joacă și alte jocuri îndatinate la toate ocaziunile.

În joc intră stăpînii și cunoscuții, și după ce s-a început jocul numai prin bărbați, p.e. la horă, intră și găletăresele în joc, între acei bărbați unde voiesc ele.

Așa se petrece pînă seara.²³

Pe la înserate, păcurarii scot oile și mieii din strungă și mină turma la pășune; iar stăpînii, oaspeții și găletăresele, lăsînd sănătate și noapte bună la păcurari, se duc acasă cîntînd și urezînd pînă în sat.²⁴

Ca încheiere mai amintesc încă și aceea, că Alesul se serbează în aceleași zile și de către românii din Bucovina și cei din Transilvania și, cu puține abateri, mai tot așa ca și la românii din Banat.²⁵

NOTE

1. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *Familia*, an. IX, Budapesta, 1873, p. 237; Sofron Liuba și Aur. Iana, *Topografia satului și hotarului Maidan*, p. 108-109.
2. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 238.
3. Com. de dl. Ios. Olariu.
4. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 238; Sofr. Liuba și Aur. Iana, *op. cit.*, p. 109.
5. Plantele cu însușiri bune sînt: salcia, care se prinde și crește ușor și care are ramuri multe, așa ca oile să conceapă ușor și să aibă mulți miei; scaiul, numit și turcos, care e încins cu brîu de apă, adică la noduri, la încheieturile frunzelor conține picături de rouă și de ploaie, și crește ori în ce pămînt slab, anume ca oile să țină așa umezeală de mană, și să aibă lapte din orice pășune; leuștean, care e plantă răsărită în urma luceafărului, făcut din feciorul Leuștean (Vezi povestea: *Sărilă și Zorilă*), anume că precum luceafărul luminează și strălucește totdeauna, așa și oile să țină totdeauna lapte mult. Plantele cu putere aminatoare sau alungătoare sînt: aiul, numit alminterea și usturoi, în contra strigoilor; arieu sau laptele cînelui, care are mult suc alb ca și laptele, dar veninos, e în contra farmecătoarelor, ca să ia laptele de la arieu și nu de la oi; bozul și pelinul în contra hălelor și a altor ființe rele, cari, neputînd suferi mirosul plantelor acestora, nu se pot apropia de turmă. După unele române, se pune în untură și praf de pușcă cu cărbuni de lemn, că este bun în contra deocheatului oilor.
6. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 238.
7. Com. de dl. Ios. Olariu.
8. Sofr. Liuba și Aur. Iana, *op. cit.*, p. 109: „Simbraș, așa se zice celui ce-și dă în pază altuia spre păzire oile sale.” Și tot așa se numește și în Bucovina.
9. Vezi despre aceasta mai pe larg în cap. *Sin-Giorgiul vacilor*.
10. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 239.
11. Com. de dl. Ios. Olariu.
12. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 239.
13. *Idem*, de eadem, p. 239; și com. de dl. Ios. Olariu.
14. Com. de dl. Ios. Olariu.
15. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 239; Aur. Iana, *Sin-Giorgiul*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 411: „Femeile și îndeosebi fetele și nevestele frumos gătite în haine de sărbătoare, pînă ce găzdărița casei curățește și rînduie casa, ele în cete se duc la zăcatoare (locul unde se mulg oile), ca să mulgă oile. Bucuria păcurarului este nedescrisă, adevărata lui sărbătoare, căci în această zi de peste an i se dă lui ocaziune de a fi cercetat de gloate împodobite și frumos gătite, în această zi are norocirea de a glumi cu ele stropindu-le cu apă. În această zi are el fericirea de a primi din minile lor găleata frumos împodobită cu flori, îndeosebi legată la minușe cu buruienile descîntate:

urzică, leuștean, ai (usturoi), salcă, pelin, scaiete și areu și un taler (ban de argint) cu coadă, iar în o cîrșoară bine legată unsoarea gătită de găzdărița casei la Todorosale (24 de zile înainte de Rusale), constătătoare din buruienile sus-amintite, afară de areu, dar adăugîndu-se puțină unsoare de porc. Păcurarul ia de la găleată banul și de bucurie stropește pe găletăriță cu apă din găleată. Adună apoi toate oile în strungă, aruncă apă din găleți peste ele cu un strigăt de «Să deie Dumnezeu noroc!», apoi începe la ușa strungii a le mulge și în fine să tragă colacul, care colac asemenea este împodobit cu flori și făcut din făină de grîu bine cernută, și din care apoi se împarte și găletărițelor (gloatele ce au venit cu gălețile) cite o bucată.”; Sofr. Liuba și Aur. Iana, *Topografia satului și hotarului Maidan*, p. 109.

16. În ajunul Crăciunului, stăpînul de oi pune un brîu mare de sare învălit bine, sub pragul casei, pe unde se umblă. În ziua de Ales, scoțîndu-se și măcinîndu-se, se amestecă cu tărîțe și se dă apoi oilor de mîncare.
17. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 239-240.
18. Com. de dl. Dim. Recean, inv. în Ciudanovăț: „În acest mod se răsucăiesc (răs-cuc) oile ca să nu piardă laptele. Se crede că cucul are putere asupra oilor, cari au făt, cînd a cîntat el, și poate lua laptele de acele oi.”; com. de dl. Ios. Olariu: „Petrecîndu-se acuma toate oile pe strungă, cînd s-a gătat cu mulsoarea lor, vîtavul păcurarilor ia pe rînd colacii tuturor găletărițelor, ung fiecare colac pe margine în trei locuri cu lapte din găleata proprie, de unde scoate apoi cite o feliuță din coaja colacului, pe care i-o pune în găleată, ca s-o dea în sarea oilor. După ce a gătit cu tăierea bucățelelor din toți colacii, citiva păcurari, chiar și din găletărițe, merg în strungă, iar vîtavul și alți păcurari rămîn afară de strungă. Acum vîtavul cu ceilalți păcurari se pun în ușa strungii, de unde ia pe rînd toți colacii, îi întinde pe ușa la păcurarii din strungă și strigă: cuc, iar cei din strungă răspund: răsuc, de trei ori. La urmă trag toți, cum pot, de se rupe colacul în mai multe părți. Răsucuirea oilor se face în credință că oile fătate, după ce a venit cucul, nu pot avea laptele lor natural, din cauză că după venirea cucului farmecătoarele pot să farneze oile mai ușor.”
19. Com. de dl. Ios. Olariu.
20. În Bucovina se numește balmoș sau balmuș și se face cu totul altfel.
21. Vezi despre această dătină mai pe larg în cap. *Focul viu*.
22. Jocul acesta, după cum rezultă din descrierea lui, nu e alta decît Arcanul sau Arcanaua românilor din Bucovina.
23. Așa se petrec și la Nunta berbecilor, în părțile Almașului Nunta oilor, care e asemenea o sărbătoare păstorească și care se ține toamna într-un timp nehotărît.
24. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *ziar. cit.*, p. 240-242.
25. Dat. rom. din Bucovina, com. de Leon Latiș: „În ziua de Sf. George se mulg oile pentru prima dată în anul curgător. Aceasta se face în următorul mod: seara, spre Sf. George, se aleg mieii și dimineața oile se mulg prin strungă. Aceasta se face crezînd că, dacă se face în modul acesta, atunci dau oile mult lapte în decursul anului.”; a celor din Căndreni, com. de Petea Ursul, fost cant. bis.: „Din ziua de Sf. George începem a alege mieii mai întîi pînă la prînz, și aceasta se cheamă improorarea oilor. Aceasta durează o săptămînă, pînă se dedau mieii cu răbdarea de a suga. Apoi se începe a-i alege pînă la amiază-zi, care alegere durează pînă în 27 mai, adică pînă în ajunul Duminicii mari sau Rusalii. În această zi se aleg apoi mieii de tot și nu se dau mai mult să sugă. Tot în 27 mai se adună toate oile la un loc, cite au să fie la acea stîină, căci în 29 mai se măsoară, iar din 27-29 se face cașul pentru sarea cită trebuie pentru toată vara la oi, și în 29 mai se dă una majă de caș pe una de sare.”; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 11.

Sub cuv. comoară pl. comori se înțelege un număr considerabil de lucruri prețioase, făcute din aur și argint și adunate la un loc, însă mai cu seamă o cantitate mare de bani îngropați în pământ.

Comorile din urmă, căci numai despre acestea ne-am propus să vorbim în șirele ce urmează, sînt, după credința și spusa poporului român de pretutindenii, de două feluri și anume: curate și necurate.

Curate sînt acelea ce s-au îngropat cu scop bun, adică ca să le poată afla și dezgropa nu numai cel ce le-a îngropat, ci și alți oameni.

Necurate însă sînt acelea ce s-au îngropat cu scop rău, adică ca, afară de cel ce le-a îngropat, nimeni altul să nu le poată dezgropa.

Comorile curate sînt de regulă îngropate, de teamă ca să nu vie și să le răpească dușmanii sau hoții. Pe cînd, din contră, cele necurate sînt de regulă îngropate de către oameni zgîrciți, iubitori de argint, cari mai bine și-ar da viața decît să vadă că banii lor au căzut pe mîni străine. Drept aceea, ei le îngroapă nu numai de frica dușmanilor și a hoților, ci de frica orișicui, chiar și a neamurilor celor mai de aproape, căci ei nici după moartea lor nu vor ca să aibă cineva parte dintr-insele.

Și ca nimeni să nu le poată dezgropa și lua, cînd le îngroapă, le închină diavolului, prea bine știind că acesta nu va lăsa pe nimeni ca să se apropie de dinsele și să le fure.

Și într-adevăr că nemijlocit după ce s-a dat în paza necuratului, acesta îndată le și ia sub scutul său, și de acolo înainte numai el singur are treabă cu dinsele, apărîndu-le în toate chipurile contra celor ce se încumetă a se apropia de dinsele cu scop ca să le dezgroape și să le ia.¹

De aicea vine apoi că toate comorile acestea sînt necurate, pentru că necuratul și-a pus codița pe ele.

Toate comorile îngropate ard spre zilele cele mari, mai ales însă spre Sf. Vasile, Paști, Sîn-Giorgiu, Ispas sau Înălțarea Domnului și spre Duminică mare.²

Unii însă spun că ele ar arde joi noaptea din Săptămîna mare.³

Deci atît comorile cele curate cît și cele necurate se cunosc atît de pe timpul cînd ard, cît și de pe para cu care ard.

Comorile ce ard de la amiază și pînă la miezul nopții sînt necurate. Iar comorile ce ard după miezul nopții, și anume după ce au cîntat cocoșii de miezul nopții, și pînă la amiază, acelea sînt curate⁴, căci se știe că după cîntători, adică după ce au cîntat cocoșii de a doua oară, toate duhurile cele necurate se fac nevăzute.⁵

Para comorilor, sau mai bine zis a banilor celor curați, e albăstrie, iar a celor necurați e cam albie sau gălbie.⁶

Banii ce ard cu pară sau flacără albie sînt de argint, iar cei ce ard cu pară gălbie sînt de aur.⁷

Flacără care arată locul unde ard banii se urcă atît de sus în aer, cît de adînc e îngropată în pământ comoara ascunsă.⁸

Însă flacără sau para aceasta nu e deloc fierbinte, de aceea nimic nu se poate aprinde de la dînsa, ba nici măcar omătul, dacă e iarnă, cînd ard banii, nu se topește.⁹

Am spus mai sus că comorile ard de regulă în ajunul sau în dimineața zilelor celor mari. Însă ele nu ard în fiecare an, ci tot numai după șapte ani.¹⁰

Orișicărui om e dat de la Dumnezeu să vadă comori sau bani arzînd.¹¹ Nu-i e însă fiecăruia dat ca să le și dezgroape, ci numai acelor cari sînt buni înaintea lui Dumnezeu.¹²

Cele curate, tocmai pentru că sînt curate, fiecare, dacă e bun la Dumnezeu, poate fără frică și cutremur, numai dacă și-a însemnat locul, să meargă la dînsule și să le dezgroape, fără să i se întîmple ceva.

Nu tot așa însă se poate face și cu cele necurate, căci acelea, fiind de regulă menite dracului, dracul îndată cum s-au îngropat își și pune codița pe dinsele, și-apoi om trebuie să fie acela, nu ceva, care se încumetă și poate să le dezgroape și să le scoată din ghearele sale.

Dar nu numai singur dracul, căruia i s-au menit, e acela care apără comorile și nu lasă pe nimeni ca să le dezgroape, ci și știma banilor, care, ca și necuratul, se preface în mai multe chipuri, încît nici nu te taie prin cap, precum: în cîne, miță, cocoș, găină, neamț, pînă chiar în frunză, care zboară suflată de vînt.

Dracul sau știma, cum vede că se apropie vreun om de comoara ce-o păzește, cu scop ca s-o dezgroape, o trage cu căldarea, cu oala sau ulcica, în care e îngropată, în fundul pămîntului, ca să nu poată da de dînsa sau, prefăcîndu-se în chipurile arătate mai sus, îl bagă în toate boalele și-l alungă în toate părțile, lovindu-l peste cap, peste gură, etc., astfel că-i trece tot dorul de a o săpa.¹³

Așa se zice că o seamă de oameni, cari au văzut comori arzînd și s-au dus ca să le dezgroape, necuratul, duce-s-ar pe pustii, i-a purtat toată noaptea în toate părțile, iar dimineața tot în acel loc au ajuns de unde s-au pornit. Altora le-a luat cîte o mîină sau cîte un picior, astfel că n-au mai putut cu ele nimic lucra.¹⁴

Cu toate acestea însă că comorile sînt foarte greu de dezgropat și de luat, totuși, fiind banul foarte lacom, nu unul și nu o dată își cearcă norocul.

Însă cei ce voiesc să vadă comorile arzînd trebuie să stea și să vegheze toată noaptea, spre zilele cele mari, cu o luminare aprinsă și cu foc în vatră și să fie pregătiți cu o batistă sau cu o petică albă.¹⁵ Iar cînd văd banii arzînd, atunci să nu fugă de către ei, ci să arunce batista sau petica sau și un alt obiect oareșicare de pe sine jos, căci atunci banii ard neconținut pînă ce merge și ajunge omul la ei, atunci banii ies în sus și se opresc atît de aproape de fața pămîntului, cît de înalt e obiectul aruncat. Așa bunăoară, dacă aruncă o opincă, atunci să se știe că nu va săpa mai mult decît un lat de mîină; dacă aruncă un papuc sau o cioboată, atunci se zice că banii sînt asemenea foarte afară; dacă aruncă cureaua sau briul, atunci pînă la briu de afund; dacă lasă pălăria sau cușma, atunci sînt ei cît un stat de om de afunzi în pămînt. Iar dacă nu face aceasta, adică dacă nu aruncă nimic ca semn, atunci banii fug în fundul pămîntului și nu poate da de dînșii.¹⁶

După ce a aruncat unul dintre obiectele sus-arătate și după ce a ajuns la starea locului, trebuie să împlînte pe locul acela unde ard un băț sau să pună

un alt semn, anume ca să cunoască a doua zi locul, cînd va merge să-i dezgroape, căci atunci cînd i-a văzut că ard nu e bine de dezgropat, pentru că foarte lesne poate să se schimosească.¹⁷

Bățul, care se împlintă ca semn, nu e bine să se împlinte tare afund, pentru că banii de comun se ridică pînă acolo, pînă cît de afund e bățul, și în altă zi poate foarte lesne să-i dezgroape.¹⁸

Un alt mijloc de a-și însemna locul, unde ard comorile, și chipul cum se pot săpa e acesta:

Cel ce a văzut undeva arzînd bani să ia un semn de acolo, de-i aproape, iar de e departe para, să ia ceva de la brîu, să împlinte în pămînt unde se află, și apoi para stă pînă ce ajunge la ea, dară semnul să nu-l mai ia.

După ce a luat semnul, să caute buricul pămîntului¹⁹ și agheasmă din nouă case vecine, cari nu sînt adăogite, nici stăpînii lor căsătorii de a doua oară, să meargă la locul unde-s banii îngropați, să încunjure locul și să-l stropască cu agheasmă, zicînd următoarele cuvinte:

— Acesta e buricul pămîntului, vă încunjur și vă poruncesc, banilor, să ieșiți afară, precum a poruncit Dumnezeu în Dealul Vavilonului de au ieșit multe feluri de hrană pentru cei cinci cuconi și mai multe suflete, așa poruncesc și acestui loc să iasă banii afară! Pînă acuma ați fost ai pămîntului, dar de acuma înainte sînteți ai noștri, cari sîntem aici, și vă stropesc cu apă de la casa lui Dumnezeu, strînsă de la nouă locașuri, ca să fugă ce este pe lingă voi, banilor, pînă nu stropesc, dar de n-a fugi, îl nimicesc!

După rostirea acestor cuvinte, să vie acasă, să facă metane în cruciș, să se culce, și apoi se arată schima banilor și-i spune cum să-i sape și ce să facă cu dînșii, după ce i-a săpat.²⁰

Cel ce a văzut bani arzînd și și-a însemnat locul, rar cînd poate singur să-i sape. De aceea trebuie să meargă mai mulți înși ca să-i sape, însă să nu fie cu soț, ci fără soț; adică trei, ori cinci, și să fie toți într-un gînd, să nu gîndească unul una și altul alta, căci atunci n-au noroc.²¹

Încercîndu-se unul, care n-are noroc, ca să dezgroape banii aceia, îl pedepsește Dumnezeu, schimosîndu-l în tot felul.²²

Asemenea se zice că oamenii ce voiesc să-i sape trebuie să fie cu inimă bună la Dumnezeu, să nu aibă inimă și gînd rău unul asupra altuia, căci dacă au inimă rea, atunci banii se cufundă în pămînt cu vuiet mare și nu le mai pot apoi da de urmă.²³

Dacă oamenii sînt într-un gînd și cu inimă bună unul asupra altuia, și dacă banii sînt curați, atunci pot să-i sape în voia cea bună, căci nimic rău nu poate să li se întîmple.

Dacă însă banii sînt necurați, adică dacă sînt în stăpînirea celui necurat, atunci nu se pot scoate decît prin jertfirea unei oarecare pentru cel ce i-a ascuns. Ba, citeodată, se cere chiar și jertfă de om. Și cel ce vrea să sape comoara trebuie să juruiască un copil, sau de nu, moare însuși.

Deci fiecare comoară din cele necurate cere acela lucru pentru care s-a menit celui ce o va afla și o va scoate.²⁴

Cel ce află o comoară necurată și voiește să o sape, aude un glas care îl întreabă, ca să-i dea un suflet de om, că altfel nu i se va da, ci-l va preface în cărbuni sau altceva.²⁵

Cei ce nu voiesc să asculte de acest glas, ci fără să dea ceea ce li se cere, se ating de comori necurate, nu li se arată, căci îndată li se primejduiește una sau mai multe vite, sau lor însuși li se strîmbă gura sau li se ia o mină sau un picior, sau altă boală grea dă fără veste peste dînșii.²⁶

Mai departe se zice, că cel ce a aflat o comoară și a scos-o să se ferească de a astupa locul oalei sau al căldării, în care a fost îngropată. Asemenea se cere ca, în locul unde a fost comoara, să se lase, după ce s-a săpat aceasta, măcar vreo cițiva bani din cei săpați, dacă nu voiește să fie omorît de știma banilor, căci știma banilor îi numără în toată ziua și, dacă nu are ce număra, apoi merge la omul respectiv și nu-l lasă în pace, ci i se arată în felurite chipuri, și așa îl necăjește pînă ce trebuie să moară.²⁷

Acestea sînt credințele românilor din Bucovina despre comori, despre aflarea și dezgroparea lor.

Dar credința în comori se află nu numai la românii din Bucovina, ci și la românii de prin celelalte țări.

„Cine petrece noaptea spre Sf. George afară, scrie W. Schmidt cu privire la românii din Transilvania, și-și încordează ochii, acela vede arzînd comorile ascunse în sinul pămîntului, iar de acestea are Transilvania mai multe decît orișicare altă țară de sub cerul lui Dumnezeu, fiindcă prin ea au trecut multe popoare. Pentru că tocmai în această noapte trebuie să se curățească comorile de coteala lor sau să înflorească, după cum spun miturile germane.

Însă mai este mare deosebire, ori de se observă focul înainte sau după miezul nopții. Focul înainte de miezul nopții arată că comorile sînt păzite de spirite bune, iar cele după miezul nopții că dracul păzește mamonul și arareori cutează cineva, agîmbat de dorința de avere, a săpa o atare comoară. Pentru ca să aibă neconținut nevoie, este de ajuns la oamenii de rînd ca să se pună în ziua de Sf. George pe pîntece lingă un iaz sau apă curgătoare și să se uite neclintit în apă, pînă ce vor vedea un pește. Săpătorul de comori trebuie însă ca să vadă în apă un șarpe alb; în contra mușcăturii lui ajută chiar apa în care se mișcă el; trebuie să-i taie capul cu o monedă de argint, să-l îngroape în pămînt și să sădească usturoi pe el.

Dacă mînîncă săpătorul de comori din acest usturoi copt, nemijlocit înainte de ziua Sf. George, apoi nu numai că cîștigă darul de a vorbi cu toate, pe cite le-a făcut Dumnezeu, ci poate auzi chiar cum crește iarba. El cîștigă prin aceasta și puterea de a săpa comori observate. Numai trebuie, îndată cînd observă para, să înfigă în locul indegetat de foc o furcă de fier sau chiar numai cuțitul său; însă cu mult mai sigur este dacă lasă iute să cadă cuțitul, îndreptat cu virful în jos, de trei ori pe obiala piciorului drept și să-l ridice asemenea de iute, aruncîndu-l apoi în foc. Dacă face el aceasta dimpreună cu un al doilea, apoi să păstreze tăcere, și anume tăcerea cea mai profundă. Dar încă și mai mult să se ferească de neonestitate, pentru că, precum în tot locul, așa bate ea și aici pe însuși stăpînul său, aduce în casă pe dracul, ca păzitor al comoarei astfel cîștigate, iar acesta împărtășește apoi numai singur foarte puțin din comoara păzită, aducînd astfel daună nu numai celui neonest, dar și tuturor casnicilor. De asemenea, are și aceea culoarea albă un farmec atît de silitor și de învingător asupra reprezentanților întinericului, încît ei trebuie să jertfească comorile lor... Vai însă și de acela care astupă

o groapă, din care s-a scos o comoară. El își pierde viața sa și viața săpătorului de comori.

Bani îngropați poate vedea însă arzînd și-i poate scoate afară pe timpul Sf. George și acela care a mîncat multă pîine mucețită. Zmeii joacă de asemenea rolul de păzitori de comori și povestea spune:

Unui om din Meregys îi promisese zmeii comori mari, dacă va veni la ei cu un tovarăș priincios. Omul merse cu femeia sa. Cînd se apropie de locul destinat, era omul trudit și adormi cu capul pe poalele femeii sale. Atunci veniră zmeii și-i plăcură femeii atît de mult, încît ea le făcu semn ca să se apropie și să taie capul bărbatului, pentru ca să se poată apoi tilni cu ea. Dar zmeii treziră pe bărbat, îi descoperiră cele întîmplate și-l respinseră cu cuvintele, ca să aducă o ființă mai priincioasă decît femeia sa. Omul merse acasă și aduse curînd după aceea cîinele său. Zmeii îl atacară acum în șagă, dar cîinele îl apără cu curaj; ei își împliniră apoi promisiunea și-i dederă omului comorile.²⁸

„Sînt multe comori ascunse în pămînt – cred și spun mai departe românii din Transilvania – și toate se pot căuta și afla, dacă le pîndești spre zilele cele mari²⁹ și mai ales spre ziua de Sîn-Georz, căci atunci ard ele; și dacă ard cu pară albastră, atunci sînt buni și-i poți lua, iar dacă nu ard cu pară albastră, atunci nu-i poți lua. Numai cît și banii, cea mai mare parte sînt cu boboane, și atunci șade dracul pe ei, și acela care umblă la acei bani nu-i poate folosi, căci diavolul nu-l lasă. Însă îndată se pot cunoaște cari bani sînt buni și cari nu, și anume: cînd flacăra lor e albastră și se arată după miezul nopții, atunci sînt buni, iar cînd flacăra lor se arată de cu seară, atunci banii nu sînt buni, ci închinați diavolului, și din cauza aceasta nu-i poți lua, căci vine diavolul și te trîntește.”³⁰

Cu toate acestea însă, se află unii oameni, cari și pre aceștia îi pot lua, și anume: dacă un băiat din gemeni își unge unghiile de la degetele cele groase ale ambelor mîni cu mir sfîntit, se duce apoi peste locul unde se află comoara și se uită prin unghiile cele unse, vede comoara, și atunci, fie ea ori și de cine păzită, o poate lua.³¹

„Cine stă în noaptea de Sf. Gheorghe, de nu doarme – scrie d-l G. I. Pitiș tot cu privire la românii din Transilvania – se zice că păzește comorile, că în noaptea de Sf. Gheorghe și în noaptea de Ispas se zice că joacă comorile și se arată la oameni, și cine are noroc le găsește și tot insul crede să-și încerce norocul...”

Comori s-au întîmplat de le-au găsit oamenii, că comori sînt multe îngropate în pămînt din vremuri vechi, de era războaie și venea turcii ori muscalii, și omul nu știa unde să-și puie banii și ce să facă cu ei, ca să nu-i piarză, și-i venea în minte să-i îngroape; apoi ori îi îngropa în vatra focului, ori în casă, sub pat, ori sub pragul ușii, ori în grajd sub iesle, ori în dosul casei, ori în altă parte.

Alții iară era de avea bani și n-avea cui să-i lase, ori nu vrea ei să-i lase nimărui moștenire și mai bine zicea că să-i găsească al cui va fi norocul și îi îngropa în pămînt în cîte o grădină de făcea groapă și băga banii și apoi deasupra semăna cîte un pomîșor, ori îi îngropa lîngă cîte un pom mare, la rădăcina lui, ori îi băga în cîte o scorbura, ori îi ascundea în altă parte, după cum credea.

Alte comori sînt puse de pe vremurile cînd era haiduci și hoți de codru, de-și băga banii în pămînt prin păduri ori prin peșteri, și dacă se întîmpla să se prăpădească, rămînea acolo.

Și banii se puneau într-o oală ori într-o căldare, ori în altceva de aramă, că în oale de pămînt nu se prea puneau; se puneau numai în vase de aramă. Și după ce-i puneau în vas, săpa în pămînt cît se gîndea ca să-i bage, altu mai înăuntru, mai adînc, altu mai afară. Și cînd îngropa comoara, dacă nu o lăsa la noroc să o găsească cui i-o fi dat, atunci o ursea. Comoara se ursea așa, că zicea că să o găsească, după atîți și atîți ani, să o găsească cutare ori cutare, să fie băiat ori fată, să fie om mare ori bătrîn, ori să fie neam, că mai ales se ursea să se găsească din neamuri, și așa o ursea, adică îi spunea că atunci să joace cînd va fi ori o rudă, ori vreun nepot, ori cine vrea să o găsească; și cînd se întîmplă după cum e urșită, atunci iese din pămînt flacăra ca de foc, da numai cît iese cum sînt și banii, adică în mai multe feluri: dacă e argint, iese flacăra verde-albastră; cînd e aur, iese flacăra galbenă. Și unde se vede flacăra, se zice că joacă comoara. Locul unde joacă comoara se cunoaște, că vine locul de e ca pirlit, da omul, dacă nu vede flacăra și vede numai locul pirlit, nu știe dacă e pirlit de comoară, ori poate să fie pirlit că au jucat acolo ielele...

Alții mai spune că e comoară și în locul unde se înverzește pămîntul și e crăpat; ori dacă într-un loc găsești bani, de sînt banii mucețiți și îi găsești pe pămînt, așezați cumva, atunci iară în locul ala e comoară.

Și cînd vezi că joacă comoara să-ți fie ochii într-acolo, ca să nu o pierzi, că flacăra se înalță pînă de trei ori, și dacă te duci să pui semn, joacă pînă te apropii de ea, și dacă îți e dat de la Dumnezeu și dacă e comoară bună și ai pus semn unde o ai văzut că joacă, atunci o poți scoate oricînd, că comoara bună o păzește îngerul, și cînd o vezi că joacă, el ți se arată în haine albe, de se zice că se arată omul ălb; și te cheamă și-ți arată unde e, și dacă nu vrei să te duci, atunci vine el la tine și-ți cere semn și pune în locul unde e comoara.

Dar comorile bune nu joacă numa la Sf. Gheorghe și în noaptea de Ispas; ele se arată și în noaptea de Paști și în noaptea de Rusalii, și în zile mari se poate să se arate; ba se arată și ziua cui e dat să o scoată. Și dacă ți se arată, să lași ceva semn, ceva din picior ori ceva de pe tine: o cizmă ori o haină; da tot e mai bine să lași ceva din picior, că pînă unde îți vine pe trup ce lași, atîta sapi în pămînt pînă să dai de comoară. Și comoara, dacă o sapi și o scoți, locul să nu-l lași gol, că nu e bine; e bine ca în locul comorii să pui grîu ori porumb, să nu lași groapa goală, că cine o lasă destupată se zice că moare. Și cînd începi să cheltuiești din bani, se zice că e bine să faci mai întîi o pomană, și popii să-i cumperi un patrafir și să-i faci și o haină.

Comorile, cari nu sînt bune, de sînt rele, se zice că sînt comori închinete răilor, ori că sînt vrăjite, ori afurisite, ori legate, și atunci ele se scoate mai cu greu, că peste ele e stăpîn necuratul.

Comorile rele le-au pus oameni răi, oameni zgîrciți, de era siliți de vremuri să se despărtească de bănișorii lor, și cînd îi îngropa, îi îngropa cu gîndul de a-i scoate iară, de aia îi afurisea ca oricine îi va găsi și-i va scoate înaintea lor să-i fie și să-i pată așa și așa, și apoi ei se întîmpla de mureau și banii rămîneau jurați în pămînt.

Alții iar, cînd vedea că li se apropie sfîrșitul și avea bani și de răutate nu vrea să-i lase nimărui, mai bine îi îngropa în pămînt și-i afurisea, de găsit să

se găsească, da numai după atîta și atîta vreme să se poată scoate, și cine va vedea comoara mai întîi, ori cine se va atinge mai întîi de ea, iară să-i fie și să-i pată așa și așa.

Comorile legate se zice că nu s-arată în orice vreme; se zice că ele joacă numai în puterea nopții de Sf. Gheorghe și de Ispas. Se întîmplă de vede comoara unul cui nu e dăruită, da ori o vede de departe și atunci nu o poate găsi, ori dacă vrea să o scoată, comoara fuge de odorogeste și face zgomot, ca cum ar umbla nește care, da de văzut nu vede nimica. Că de multe ori aude omul odorogind în tindă, aude troznind mesele, scaunele și grinzile de la casă, face feștanie și tot troznește și odorogeste, și atuncea știe de bună samă că e comoară, și se duce și la cărturareasă de-i dă cu cărțile, ori îi caută în pascălie și-i spune verde că în casă la el, ori în grădină la el, ori în curte la el e comoară, dar dacă e, n-are ce-i face, dacă nu-i e dată. Și dacă își face într-adins să o scoată, cînd e să dea de ea, atunci îi pierde, de se mai bagă încă pe atîta în pămînt.

La unii li s-a întîmplat de au săpat comoara și au dat de ea, și au văzut și galbinii, da n-au putut să-i ia, că erau bani dăruți ălui din bolovani, și cînd da să-i apuce, îi luneca printre degete, că pe banul dăruit ucigașului nu se poate face nimeni stăpîn.

Alții iar, cînd li s-au arătat și au început să sape și auzea că sună a comoară, cum vrea să o scoată mai iute, au pomenit pe Ucigă-l Crucea și atunci numaidecît comoara a început să odorogască ca cum tună Sint Ilie, și să fugă pe sub pămînt. Că nici o comoară nu se poate scoate, dacă pomeniști pe necuratul; și cînd începi să sapi gîndul numai la Dumnezeu să-ți fie și să-ți faci sfînta cruce și altceva să nu vorbești decît tot de Dumnezeu.

Alții iar, dacă li s-a arătat comoara și au văzut-o unde e și au pus și semn, cînd s-au dus s-o sape, s-au dus noaptea prea tîrziu, și cum săpa și nu mai dase de ea, i-a apucat cîntatul cocoșilor, și atunci au și pierdut-o, pentru că cît au dat cocoșii în cîntat, dracul nu mai are putere, da atunci nici comoara nu se mai arată.

Dacă ți s-a arătat comoara și n-ai băgat bine de samă locul, atunci zice că să te duci să iei pămînt de acolo și să-l vezi, că se cunoaște că e mai altfel decît în alte părți. Ori dacă nu, să te duci și pe unde ai văzut flacăra, să iei și să preseri cenușă și să lași noaptea așa, iar dimineața să te duci și să vezi, că se întîmplă să calce ori om ori lighioană, ori ceva, și unde se întîmplă să calce, acolo e comoara.

Comoara rea, dacă o vede cui e dăruită și se duce și pune semn, cînd se duce să o sape să o scoată și se arată spurcatul și-i spune din gură pe ce e jurată și ce să-i dea ca să o scoată.

Unele comori sînt jurate pe cite un suflet și nu le poate scoate pînă nu-i dă un suflet; apoi ori îi dă o lighioană: o gîină, un cîine, ori un purcel ceva, ori îi dă un om, dacă cere suflet de om. Și cînd îl dă, îl dă peste groapa de unde vrea să scoată comoara și zice că a lui să fie. Cîte unul își dăruiește din copiii lui, dacă cere suflet de om, numai ca să poată scoate, că zice că «dacă va muri, l-oi îngropa eu». Da nu moare totdeauna ăl dăruit, că uneori nebunește ori se pocește, de ajunge de chilă (chin), ajunge neom. Și numai după ce-i dă răului ce a cerut, numai atunci o poate scoate; și o poate scoate numai noaptea, că zice că-i ia norocul.

De obicei și comorile bune tot noaptea le sapă, că se ferește oamenii unii de alții, se ferește vecinul de vecin, ca să nu-l vază și să nu-l pîrască că a scos comoară. Și cînd e la scos, mulți se ferește să puie și mîna pe bani, că mulți, cînd au dat de comoară și au văzut atîția bani și au vrut să-i ia, au nebunit ori au rămas morți acolo lîngă comoară.³²

În fine, d-l S. Teodorescu-Chirileanu scrie, după credința și spusa românilor din Moldova, următoarele despre comori:

„Banii se pun pe la locuri însemnate. Așa sub un copac, lîngă o stîncă dintr-un vîrf de munte, lîngă o stîncă de lîngă o carare sau drum mare.

Dacă comoara-i lîngă o stîncă și în apropiere este un copac, atunci se găsește semn în copac, sau de-i comoara sub un copac, atunci îi cioplaș în copac, sau îi tăietă cîteva cepuri.

Cînd pune cineva bani în pămînt, face o groapă. Banii mai întîi se pun într-o căldare, ceaur, balercă, găleată. Omul îngenunche lîngă groapă și zice:

– Cum i-am luat, așa să-i ieie de aici cel ce i-a găsi!³³

Aceste vorbe se zic numai cînd s-a luat banii «cu moarte de om.»

Cînd nu-s luați bani cu moarte de om, atunci se zice:

– Cine a lua banii aceștia, să facă: milostenie (sărindare) la biserici, mînăstiri; sau să facă o fîntînă lîngă un drum, să cumpere niște vaci; să facă case la niște vădăni. Să cumpere pămînt pentru copii găsiți ori orfani.

Tot atunci spune la ce vreme trebuie să ardă banii.

Banii ard la vremea hotărîtă de cel ce i-o pus în pămînt. Para comorilor e albastră și nu arde întruna, ci zbucesc în rînduri.³⁴

Banii cei buni ard totdeauna după ce cîntă cocoșii, și ziua. Mai ales cînd ard în zori de ziuă, și în aceea zi e sărbătoare mare, acel ce-i vede are noroc de aceștia.

Banii cei răi ard totdeauna după ce înserează, pînă la miezul nopții.

Cel ce vede arzînd o comoară, și e departe de dînsul, să împlinte un cuțit în pămînt, căci comoara arde pînă ce ajunge ca să însemne unde arde comoara, pentru ca mai pe urmă s-o săpe.

Dacă vîd mai mulți oameni arzînd o comoară și se duc îndată ca s-o săpe, acela ce i se va arăta pe comoară un lucru oarecare de aur,³⁵ argint sau aramă, acela are noroc la comoara aceea.

Cînd ard banii, pămîntul de comoară se face zguros și de o culoare cenușie-deschisă, iar pietrele de culoare ruginie.

Cînd te duci să sapi o comoară, să-ți iei: sapă, hîrleț, cazma și încă următoarele lucruri: luminare din ziua de Paști, smernă din cădelnița popei și usturoi. De ai luminare de paroi, nu-ți mai trebuie alt nimic, poți să te duci cu pieptul deschis, că n-ai de ce să te temi.

Cu usturoiul se unge în cruciș pe față, cînd se apropie de comoară și zice niște cuvinte pe care nu le-am putut afla.

În timpul cînd sapi comoara, știma banilor – dracul – iese mereu, umblă în jurul omului, prefăcîndu-se în: iepure, vulpe, lup, urs, la urmă se face om și se apropie de cel ce sapă comoara, ca de trei pași³⁶, și zice:

– Ce cauți aici?

– Vreau să sap și să ieu banii!

– Ce ai să faci cu banii?

– Am să dau milostenie (sărindare) pe la mînăstiri, etc., ca mai sus.

Dacă banii au fost puși în pământ cu condițiile acestea, atunci știma zice:

– Fie după cum ai zis, numai să te ții de cuvânt!

Dacă cel ce-o pus banii în pământ, o zis: «cum i-am luat eu, așa să-i ieie cel ce i-a găsi», atunci știma zice:

– Să-mi dai cap de om și ți-oi da banii!

Dacă cel ce sapă e lacom de bani, îi dă știmei pe unul din familia lui.

Dar vai de sufletul care-i dat știmei pentru așa fel de lucru!

Un om din satul Păltiniș, com. Neagra Șarului, a sapat o comoară și știma banilor i-a cerut cap de om. Dintr-întîi, mai mai nu-i venia la socoteală condiținea aceasta, dar îndoindu-l lăcomia de bani, i-a dat știmei pe o nepoată a lui ce o înfiase el. Nepoata omului era de 8 ani, și după ce a dat-o uncheșu-său știmei, în timp de 4 ani, copila s-a făcut hidă și închircise de era ca una de 3 ani. Ea știa din ce pricină i s-a întîmplat aceasta, și mereu se ruga lui Dumnezeu să-l hrănească de bani pe uncheșu-său.

Copila o murit în chinurile cele mai îngrozitoare. Dar Dumnezeu a lucrat de nici uncheșul copilei n-a avut moarte bună...

În Transilvania (nu știu anume în ce localitate) era o comoară. Și o umblat oameni de toate națiile: unguri, secu, nemți, ca s-o săpe și să ieie banii, dar știma banilor le cerea «cloșca lor cu pui». Și fiindcă nu înțelegeau ce vrea să zică știma cu vorbele acestea, n-au putut să ieie banii în ruptul capului. Amu s-a dus un român, a sapat comoara, și numai ce vine știma banilor:

– Ce-ți trebuie, măi? – a zis răstit știma.

– Bani, alt nimic!

– Dacă vrei să-ți dau bani, să-mi dai și tu cloșca ta cu pui!

Cloșca cu pui nu era alta, femeia cu copiii. Și românul avea nevastă cu 4 copii.

– Ți-oi da-o, da întîi să duc o păreche de dasagi de bani cu calul acasă și, cînd m-oi întoarce, am să-ți aduc cloșca cu pui, și atunci mi-i da și banii aceștia!

– Bine! – și l-o lasat pe român de și-o împlut o păreche de dasagi, și s-o dus cu ei acasă. Românul se întoarce înapoi fără să aducă pe nevastă-sa.

– Ei, n-ai adus cloșca?

– Ț-am adus-o și-am lasat-o în cutare loc!... Și românul dă să împle iar dasagii.

– Să nu pui mîna pe nici un ban, întîi să-mi aduci cloșca aici și pe urmă ie-ți-i!

– Eu așa-ți dau cloșca, dacă mi-i face turtă de cenușă și, după ce-i coace-o, să mă văd printr-însa ca în oglindă!

Știma s-o năcăjit fel și chip, da de unde să facă una ca asta.

– Ei vezi cum nu poți să faci tu aceasta, așa nici eu nu pot să-ți dau cloșca!

Cînd o auzit știma așa, o sărit de o palmă de la pământ, s-o miniet foc și se lăsa de tot la român.

Atunci românul a scos bricinarul de la bernevici, o rupt cheotoarea de la gura cămeșei și o legat cu bricinarul degetul lui cel mic la rădăcină (falanga a 3-a) și cheotoarea de virful aceluiași deget. Strîngea de deget și cu bricinarul și cu cheotoarea. Știma se vinjolea pe jos, să moară, și tot nu se da. Românul n-o slăbea, ci mereu strîngea de deget.

Știma, văzînd că nu-i chip, i-o zis românului:

– Ie-ți banii și femeia fie a ta, numai dă-mi drumul, că tu ești mai a dracului și decît mama dracului!

Românul întîi o umplut dasagii de bani, s-o dus cu dinșii acasă și iar s-o întors, până i-o gătit. Pe știmă o tot chinuit-o, pînă ce i-a zis iar:

– Mă rog de toți Dumnezeii, care-i ai, lasă-mă, că nu Ț-oi face nimic, nici Ție nici la urmași de urmașii tăi!

Și de abia mai putea sufla.

Românul i-o dat apoi drumul știmei, de s-o dus pe pustii.

După ce se ieie banii, totdeauna se lasă un ban în comoară, nu se astupă; cel ce o astupă chioraște. Cînd se întîmplă de găsești o comoară astupată, să ieie piatră roșie-ruginie de pe comoară, căci aceasta e arsa de para banilor, și să te duci la un vrăjitor, și el Ți-a și spune, is luați banii din comoară ori ba.

Între bani, de se găsesc masele de ciumă, atunci acei bani nu-i poți lua, căci mori de ciumă.

Totdeauna să nu se ducă mulți ca să săpe o comoară, căci banul e dracul.

Trei oameni, frați, nu știu ce-or fi fost, știau o comoară și s-o dus s-o săpe tustrei. Înainte de-a începe a sapa, o zis unul:

– Să fim oameni cumsecade, cîți bani ne-a dat Dumnezeu amu să-i împărțim frățeste!

– Da, să-i împărțim frățeste! – au zis ceilalți într-un glas și s-au dus cu toți la sapat. O sapat ei și o scos banii și amu era să-i împarțască. Unul o zis:

– Măi, lăsați să mă duc eu acasă să aduc ceva de mîncare, că eu tare-s flămînd și poate-ți fi și voi. Tot i-am spus nevastei să facă niște plăcinte!

– Dă, du-te, numa să nu zăbăvești! – o zis ceilalți. Și o plecat în sat. Ce gîndea el? Am să spun nevastei să facă niște mîncare otrăvită și am să le duc, ca să mînce de cei doi, și după ce-or mînce ei, îndată au să moară și toți banii au să-mi rămîie mie. Cînd o ajuns acasă, i-o spus nevastei cum să facă mîncarea, și el o mîncat altă mîncare, neotrăvită. Nevasta îndată i-a făcut și el s-o întors vesel înapoi, ca și cînd ar fi pus mîna pe comoară.

Cei ce au ramas la comoară ce s-o gîndit?

– Măi, ce să mai împărțim banii în trei părți? Mai bine cînd o veni celalalt cu mîncarea, să-i tragem amîndoi cîte un glonte în piept!

– Măi, că bine ai zis – răspunse celalalt. Și-o încărcat puștile, căci aveau puști cu ei, și cînd l-o zărit viînd, i-o și ars cîte cu un glonte în piept. Cea o și căzut la pămînt.

Unul s-o dus de i-o luat mîncarea ce-o aducea și o mîncat bine amîndoi. N-a trecut însă mult și o închinat și ei steagul.⁴³⁷

Și așa-i cu aflarea și dezgroparea comorilor.

NOTE

1. După spusa rom. din Bucovina, com. Horodnicul de Jos, com. de dl. Petru Prelipcean; a celor din Banat, com. Secaș, com. de dl. Valentin Dioniu: „Se crede că spiritele necurate zac pe comoară și nu se depărtează de acolo, pînă la miezul nopții.”
2. După spusa rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnarescu: „Se zice că în noaptea spre Paști ard comorile.”; a celor din Horodnicul de Jos, com. de P. Prelipcean: „Banii cei îngropați se văd arzînd la

- Sf. Vasile, la Paști, la Sin-Giorgiu și la Înălțarea Domnului.; a celor din Păucenești, în Transilvania, după ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „În ziua de Sin-Giorgiu joacă toți banii cei buni; cei curați atunci se pot mai ușor afla.”; G. I. Pitiș, *Comori*, publ. în *Revista nouă*, an. I, București, 1888, p. 434 și 435.
3. Cred. rom. din Banat, com. Secaș, com. de dl. Val. Dioniu.
4. Cred. rom. din Boian și Pătrăuți, com. de dl. Vas. Turturean; a celor din Băișești, com. de V. Lucan: „Banii curați ard după ce cîntă cocoșul de miezul nopții, iar cei necurați înainte de cîntarea cocoșului.”; a celor din Pirtești de Jos, com. de C. Andronic: „În simbăta Paștilor stau oamenii pe dealurile cele mai înalte lingă foc și acolo păzesc ei peste noapte că poate vor vedea undeva arzînd bani, însă numai acei bani sînt buni cari ard după miezul nopții către Paști.”; a celor din Băișești, com. de I. Pohoată: „Acei bani, cari ard înainte de miezul nopții, sînt necurați, iar cei cari ard după miezul nopții sînt curați.”; a celor din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean: „Dacă ard banii înainte de Sf. Vasile sau în simbăta Paștilor seara, sau spre Sf. George, ori alte sărbători mari, nu-s buni, is necurați, iar dacă ard ei în zori de zi a sfinților numiți sau a altor sărbători mari, să știi că-s buni și poți merge fără sfilă și frică sau tremur, căci îi vei lua, numai dacă vor fi să fie ai tăi.”
5. Cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean: „Comorile ce se văd arzînd de la miezul nopții în jos nu sînt menite nici dracului nici altor duhuri necurate, și de aceea le poate săpa cel ce le vede, căci se știe că după ce cîntă cocoșii de a doua oară, toate duhurile cele necurate dispar. Comorile însă cari ard de la amiază și pînă la miezul nopții nu le poate săpa nimeni, căci acelea sînt menite duhurilor celor necurate și acelea nu te lasă a le dezgropa.”
6. Com. de dl. P. Prelipcean.
7. Com. de dl. Vas. Turturean.
8. După spusa rom. din Băișești, com. de V. Lucan.
9. Com. de dl. V. Turturean.
10. După spusa rom. din Brăești, com. de I. Pohoată.
11. După spusa rom. din Băișești, com. de V. Lucan.
12. După spusa rom. din Iliești, com. de G. Mihuță.
13. După spusa rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean.
14. După spusa rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
15. Dat. rom. din Capu Codrului, com. de Ștef. Bodnărescul; a celor din Mân. Humorului, com. de G. Macovei.
16. Com. de dl. Vas. Turturean; după spusa rom. din Brăești, com. de I. Pohoată; a celor din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
17. După spusa rom. din Băișești, com. de V. Lucan.
18. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
19. Sub *buricul pămîntului* se înțelege un fel de burete care se întrebuințează și ca leac contra tăieturilor.
20. Dat. și cred. rom. din Horodnicul de Jos, com. de dl. P. Prelipcean.
21. Cred. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță, și a celor din Brăești, com. de I. Pohoată.
22. Cred. rom. din Iliești, com. de G. Mihuță.
23. Cred. rom. din Mănăstirea Humorului, com. de G. Macovei.
24. Com. de dl. Vas. Turturean.
25. Cred. rom. din Brăești, com. de I. Pohoată.
26. Com. de I. Pohoată.
27. Com. de dl. Vas. Turturean și I. Pohoată.
28. *Das Jahr und seine Tage*, p. 9-11.
29. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, după cred. rom. de pe Jiu: „Spre zilele cele mari, precum spre Paști, Sin-Giorgiu, Înălțare și Rusaliu, pîdesc oamenii după comori, căci atunci se văd arzînd, dar în acea noapte trebuie și scoase. Înainte de toate însă se caută numai

ziua, și dacă vezi flacăra lor pe cîmp, te duci acolo, împlinți un băț pe locul unde ai văzut comoara arzînd și într-altă zi te duci cu sapa și scoți banii.”

30. Com. de dl. B. B. Iosof.
31. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, cred. rom. de pe Jiu.
32. G. I. Pitiș, *Comori*, publ. în *revista cit.*, p. 434-437.
33. Cînd zice vorbele la punerea banilor, dracul se află aproape de cel ce pune banii și aude totul.
34. Para comorilor nu-i arzătoare, e rece, căci s-a întimplat de au trecut niște oi prin pară și n-au ars.
35. Lucrul poate să fie masă, scaun, etc. Cînd va fi lucrul de aur, atunci în comoară vor fi numai bani de aur; de-i lucrul (obiectul) de argint, în comoară e numai argint.
36. Știma banilor are numai chip de: vulpe, lup etc., nu poți însă să zici că-i adevărat lup sau vulpe. Știma banilor nu se poate apropia mai mult de 3 pași de cel ce sapă comoara.
37. *Șezătoarea*, vol. V, Fălticeni, 1899, p. 107-111.

VIII. SFÎNTUL GEORGE

Sfîntul George, ca cap al primăverii e, după credința poporului român de pretutindeni, nu numai înverzitorul naturii și semănătorul tuturor semințelor, precum am arătat mai sus (cap. I), ci totodată și stîrpitorul balaurilor, adică al acelor ființe prin cari sînt personificate iezările, mlaștinele, mocirlele, precum și orice altă umezeală.

Drept dovadă despre această credință foarte lătită la români, avem următoarea legendă din Bucovina:

„Zice că era odată într-o țară un balaur cu douăsprezece capete. Și era minia lui Dumnezeu, nu alta, ce făcea balaurul acela. Nu era vietate, nu era om, nu era nimeni în lume, care să treacă prin apropierea lui, și să nu-l prindă și mănînce. Ba, ce este încă și mai mult și mai îngrozitor, el nu se îndestula numai cu stîrpirea vitelor omenești, ci pretinse de la o vreme ca aceștia să-i dea în fiecare zi și cite o fată de mîncare, că de nu-i dau, e vai și amar de capul lor! Și oamenii?... ce era să facă?... se supuseră și-i deteră și cite o fată spre hrană, căci nimeni nu se afla în toată țara aceea care să-i scape de bala cea spurcată și nesățioasă. Însă de la o vreme se gîtiră și fetele, și veni acuma rîndul la fata împăratului.

Împăratul, văzînd aceasta, se băgă în toate răcorile, și știînd prea bine că alt chip de scăpare nu e, dete veste prin toată țara, că cine se va afla și-i va scăpa fata din ghearele balaurului, aceluia i-o dă de soție, iar după moartea sa îi lasă și toată împărăția, să fie el mai departe împărat.

Și s-a dus vestea aceasta ca fulgerul dintr-un capăt pînă în celălalt capăt al împărăției. Și mulți feciori aleși, mulți voinici, cînd au auzit de dînsa, bucuroși și cu dragă inimă s-ar fi dus să răpuie viața balaurului, căci tînără și foarte frumoasă era fata împăratului, și fericit ar fi fost acela care ar fi putut-o lua de soție. Dar nimeni nu se încumeta, căci balaurul nu numai că era foarte grozav, ci și foarte tare, și om, nu nimic, trebuia să fie acela care ar fi voit să-l omoare.

Dar iată că, pe cînd era cea mai mare nedumerire, tînguire și jale în toată împărăția, că nu se află nici un cap de om care să scape pe fata împăratului,

ce ca mine avea să fie dată balaurului spre hrană, se ivește prin părțile acelea, unde se afla balaurul, un Făt-Frumos călare pe un cal alb ca spuma laptelui și înarmat cu o suliță lungă și ascuțită. Și cum aude despre starea lucrurilor, întreabă pe unul și pe altul, unde se află lighioaia cea de balaur, care a cășunat atîta supărare și tînguire în întregul cuprins al împărăției. Iar după ce i se spuse, nici una, nici două, dă pîteni calului și se duce țintă la dînsul.

Balaurul, cînd prinse de veste că vine cineva spre dînsul, ieși din fîntîna, unde se adăpostea și stătea, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt, gata numai să-l apuce și să-l înghiță.

Însă voinicul nostru, care nu era nimeni altul, fără numai Sfîntul George, nu se sperie, ci cum dă cu ochii de dînsul, se repede cu calul asupra lui, și cît ai clipi din ochi îi înfige sulița în gît și-l răpune, cu toate că avea douăsprezece capete și era minia lui Dumnezeu de îndrăcit și tare.

Împăratul, cum auzi de aceasta, se bucură cum numai poate să se bucure tot omul cînd scapă dintr-o primejdie foarte mare. Și voind a-și împlini făgăduința, cheamă pre Sf. George la sine și-i spuse că-i dă, drept recunoștință și mulțumită, fata de soție, iar după moarte îi lasă și împărăția.

Însă Sf. George îi răspunse că lui nu-i trebuie nici fată nici altă răsplată, fiind deplin mulțumit cu ceea ce a putut face pentru binele țării și a locuitorilor ei. Apoi, luîndu-și rămas bun de la dînsul, se duse în treabă-și de unde a venit.¹

O variantă a acestei legende, și anume din Banat, sună așa:

„Zice că era odată un împărat mare și bogat. Și împăratul acela avea multe cătane frumoase și viteze, și între cele mai viteze se număra și Sf. Gheorghe.

Odată se ceru cătana noastră, adică Sf. Gheorghe, la împăratul ca să-l sloboadă acasă la părinți.

Împăratul nu zise ba. Și Sf. Gheorghe plecă către casă.

Dar mergînd el printr-o pădure dete de o peșteră mare, la gura căreia sta un balaur grozav de mare, care se zvîrcolea cum și cum să înghiță pe o fată frumoasă, care se pierduse de surorile ei culegînd flori și pe care ar fi prins-o balaurul cel grozav.

Sf. Gheorghe, văzînd că fata e atît de tinără și de frumoasă și încă nevătămată, scoase sulița și o vîri cu toată puterea în gura balaurului, care se și lungi mort la pămînt.

Fata, trezindu-se din leșinul care o cuprinse, și văzînd pe Sf. Gheorghe că e un fecior atît de frumos, îi plăcu de el. Și apoi, ducîndu-se acasă, povesti părinților ei toate cele ce i s-au întîmplat și cum a scăpat.

Împăratul, căci fata aceea era chiar fata împăratului, auzind cele ce i s-au întîmplat fiicei sale, trimese numaidecît soli în toată împărăția ca să caute pe mintuitorul fiicei sale și să-l aducă la dînsul, ca să-i dea fata de nevastă și să-l facă împărat în locul său.

Un arap însă, auzind de porunca aceasta, ce-i plesnește prin cap?...

Se duse de tăie limba balaurului, și mergînd apoi la împăratul cu dînsa și arătîndu-i-o, zise că el i-a scăpat fata de la moarte.

Împăratul, necunoscînd mișelia arapului, ce era să facă?... Începu a pregăti toate cele trebuincioase de nuntă, căci așa i-a fost făgăduința: să dea fata de soție celui ce a scoate-o din gura balaurului.

Dar iată că tocmai atunci cînd era să se cunună arapul cu fata împăratului în biserică, sosește și Sf. Gheorghe cu vîrful limbii, ce-l tăia de la balaur, și mărturisii tot adevărul.

Atunci împăratul cunună pe fiica sa cu Sfîntul Gheorghe iar pe arap l-a legat de coada unui cal parip și i-a dat drumul în lume.²

O altă legendă, din Bucovina, care ne arată cum a nimicit Sf. Gheorghe pe diavolul, stăpînul întinericului, sună precum urmează:

„Zice că pe la sfîrșitul unei ierni, s-a pornit Sf. Gheorghe într-o dimineață la drum, și a călătorit toată ziua aceea pînă ce coala de către seară a ajuns într-un sat. Ajungînd el în satul acela și neavînd gust să meargă mai departe, se abătu la cea dintîi casă, opri calul, și cum sta călare, prinse a bate la ușă și a se ruga ca să fie primit de mas.

În casa aceea locuia din întîmplare o vădană cu trei copii mici. Și nu vru să-i dea drumul, zicîndu-i că în apropiere se află un duh necurat și se teme ca să nu-i răpească copiii.

Sf. Gheorghe îi spuse atunci cine-i, și-i zise să nu se teamă, că dintre dînsul duhul cel necurat nu poate să-i răpească copilașii.

Vădana, la cuvintele acestea, nu se mai puse de pricină, ci-i dete drumul.

Diavolul însă, care tocmai atuncia sosise și auzise ce a vorbit Sf. Gheorghe, se prefăcu într-un grăunte și se sui pe copita calului, și așa intră și el, fără să fie văzut, în ogradă și de aici în casă. Iar pe la miezul nopții, cînd Sf. Gheorghe ostenit de drum și vădana ostenită de munca de peste zi dormeau duși, fură copiii și se duce cu dîșii în peștera sa.

Dimineața, se scoală vădana și văzînd că-i lipsesc copiii, începe a se tîngui și a plînge de-ți era mai mare mila de dînsa.

Sf. Gheorghe, văzînd cum se tînguieste biata vădană după copiii săi, îl umplu jalea și-i zise să nu se mai tînguiască, că el îi va aduce copiii îndărăt. Apoi, știind de mai înainte unde e peștera diavolului, încălecă repede pe cal și se duse țintă la dînsul. Iar după ce ajunse la starea locului, unde nu mi-ți-l înhață pe Scaraoțchi cel bălos de toarta capului și atîta ce mi-l scarmănă și butizează pînă ce acesta nu-i dă copiii înapoi.

Însă Necuratul, din întîmplare sau cum, destul că mîncase un copil, și prin urmare n-avea cum și de unde să-l întoarcă.

Sf. Gheorghe, văzînd aceasta, nici una, nici două, înfige sulița într-însul, îl ridică ca pe un snop în sus, și hai cu dînsul la vădană în locul copilului celui mîncat, și arătîndu-i-l zice:

– Iacă-ți-am adus înapoi doi copii, iar în locul celui de al treilea ți l-am adus pe însuși Necuratul, care ți l-a răpus. Și de acuma înainte să nu mai ai frică de dînsul, că l-am săturat eu de a mai mîncă copii omenești!

Și cum rosti cuvintele acestea, unde nu începu a mi-ți-l dumica pre Ducă-se pe Pustii cu sulița, pînă ce-l făcu tot chisăliță. Apoi mulțumindu-i vădanei, pentru că l-a primit de mas și luîndu-și rămas bun de la dînsa, se duse în treabă-și încotro era pornit.³

A treia legendă, tot din Bucovina, care ne arată cum a fost Sf. George martirizat de împăratul Viclețian, sună precum urmează:

Sf. Gheorghe a fost ginerele împăratului Viclețian.

Împăratul Viclețian însă era păgîn și osîndea pre creștini.

Sf. Gheorghe umbla la școală, și cînd se întorcea de la școală acasă făcea chipul lui Hristos și se închina lui.

Împăratului Viclețian însă nu-i plăcea aceasta. Și de aceea, făcîndu-i-se ciudă pe dînsul, îi zise într-o zi:

– Gheorghe, cum crezi tu că acela, căruia te închini, are mai mare putere decît mine?

Sf. Gheorghe îi răspunse că acela căruia i se închină are mai mare putere nu numai decît împăratul, ci chiar decît toată lumea.

Atunci împăratul Viclețian, făcîndu-i-se și mai mare ciudă pe dînsul, a început a-i da munci.

Sfîntul Gheorghe, cum a văzut că-l muncește, a fugit de la dînsul.

Împăratul, dacă a văzut că a fugit, s-a luat după dînsul și l-a ajuns într-un sat.

Sf. Gheorghe, văzînd că l-a ajuns, a fugit pe o margine de sat, iar împăratul pe cealaltă margine de sat, și în capătul satului a ieșit împăratul Sfîntului Gheorghe înainte într-un țințierim foarte vechi. Și cum i-a ieșit îi zise:

– Ce fugi de mine, Gheorghe?

– Eu fug de aceea, răspunse Sf. Gheorghe, pentru că voiesc să mă închin celui mai mare decît tine!

Atunci a zis împăratul:

– Dacă crezi tu că acela căruia te închini are mai mare putere decît mine, ia-n arată-mi să-i văd puterea!

Acolo unde vorbeau ei era un mormînt.

Sf. Gheorghe a ingenunchiat lingă mormîntul acela, a ridicat apoi minile în sus și a zis:

– Doamne milostive, arată puterile tale împăratului Viclețian.

Și cum a rostit cuvintele acestea, iată că trăsînd odată a ieșit din mormîntul, lingă care vorbeau, un moșneag cu barba pînă la briu. Și cum a ieșit s-a șters cu mina pe barbă și a zis:

– Doamne, greu somn am dormit eu!

Împăratul Viclețian l-a întrebat:

– De mult ai adormit, moșule?

– Am adormit cu 600 de ani înainte de nașterea Domnului Hristos!

Atunci a zis împăratul Viclețian către Sf. Gheorghe:

– Gheorghe, să știi că de acuma înainte mă închin ție. Hai înapoi la mine, căci de acuma nu te-oi mai prigonii!

Întorcîndu-se ei înapoi prin satul acela, cam pe la mijlocul satului era o casă mititică și la casa aceea plîngea un băiat.

Împăratul Viclețian, auzindu-l că plînge, zice către Sf. Gheorghe:

– Gheorghe, ia du-te și cheamă băiatul acela încoace!

Sf. Gheorghe s-a dus și l-a chemat.

Împăratul, cum a venit băiatul, l-a întrebat:

– Măi băiete, de ce plîngi tu?

– M-a bătut mama – răspunse băiatul.

– Cîți ani ai tu, măi băiete? – întrebă împăratul mai departe.

– Trei sute, cei mulți înainte! – răspunse băiatul.

După aceea a chemat pe mama băiatului și a întrebat-o:

– Al tău e băiatul acesta?

– Al meu!

– Cîți ani are?

– Trei sute, cei mulți înainte!

– Da tu cîți ani ai?

– Cinci sute cincizeci, cei mulți înainte!

După aceea a zis să-l cheme pe bărbatul femeii acolo. Și venind bărbatul, l-a întrebat și pe acesta:

– Al tău e băiatul acesta?

– Al meu!

– Cîți ani are?

– Trei sute, cei mulți înainte!

– Da femeia asta e a ta?

– A mea!

– Cîți ani are?

– Cinci sute cincizeci, cei mulți înainte!

– Da tu cîți ani ai?

– Șase sute cincizeci, cei mulți înainte!

După aceea a luat împăratul și pe acești trei inși cu dînsul și s-au întors acasă.

Sosind însă împăratul acasă, tot nu s-a ținut încrezut despre minunile Sf. Gheorghe, și de aceea a început din nou a-i da munci, zicîndu-i:

– Știi tu, Gheorghe, ce ți-oi spune eu ție acum? Dacă crezi tu că acela căruia te închini are mai mare putere decît mine, apoi să te scoată din muncile care ți le-oi da eu ție acum, și dacă te-o scăpa, apoi oi crede ție!

Și cum a rostit împăratul Viclețian cuvintele acestea, a poruncit la un covac ca să facă o păreche de papuci de fier, astfel că punînd picioarele într-înșii să se facă fierbinți și să sară scînteii dintr-înșii și fiecare scînteie să conțină cinci oca. După aceea a poruncit la doi doftori să facă pentru Sf. Gheorghe un pahar de venin, astfel că, puindu-l pe masă de piatră, să treacă printr-însa, așa să fie de veninos. Și după ce au fost acestea gata, a poruncit ca Sf. Gheorghe să se încălze cu papucii și să ia paharul cel de venin în mînă și să se preumbe prin ogradă pînă la poartă și de la poartă înapoi și să bea paharul cel de venin tot. Atunci dacă nu i-or arde picioarele, și dacă n-a muri de paharul cel de venin, împăratul i se închină, și mai mult nici un păr din cap nu-i clinteste.

Sf. Gheorghe nu spuse nimic, ci s-a încălțat cu papucii și a luat paharul cel de venin în mînă, și s-a dus pînă la poartă și înapoi, și a băut tot paharul. Dar pe unde mergea, crăpau pietrele de fierbințeală și rămîneau ca cărbunele de arse. Iar după ce s-a întors înapoi, a voit să dea mîna cu împăratul. Dar pe cînd era încă zece pași de departe de dînsul, împăratul a murit de duhoarea ce ieșea din gura Sf. Gheorghe.

Și așa a scăpat Sf. Gheorghe de prigonirile și muncile împăratului Viclețian.

Și unul dintre cei doi doftori, cari au făcut paharul cel de venin, se chema Cosma, iar celălalt Damian. Și au zis acei doi doftori:

– Mare putere are acela căruia i se închină Sf. Gheorghe, deci hai să ne închinăm și noi lui cu toată inima!

Și închinîndu-se, Dumnezeu i-a făcut și pe ei sfinți ca și pe Sf. Gheorghe.⁴⁴

A patra și ultima legendă despre Sf. Gheorghe, asemenea din Bucovina, sună astfel:

„Zice că jidovii aveau foarte mare ciudă pe Sf. Gheorghe, fiindcă era creștin și sfânt. De aceea nu o dată căutară ei toate chipurile și mijloacele, cum ar putea pune mîna pe dinsul ca să-i curme firul vieții.

Iată însă că într-o noapte ce făcură și ce dreseră ei, destul atîta că-l căptușiră și, legîndu-l fedeleș, ca să nu le scape din mîna, îi ziseră:

– Dacă ești tu sfînt, vino de ne sfințește casa noastră, și de ne-i sfinți-o cum dorim noi, îți dăm drumul, iar de nu, să știi că unde-ți stă capul, ți-or sta picioarele și unde-ți stau picioarele are să-ți stea capul!

Casa însă, în care se închinău jidovii, era plină de ulcele ce stau înșirate pe pereți, și în fiecare ulcea se afla cîte unul sau mai multe duhuri necurate.

Sf. Gheorghe, cînd i-au spus jidovii ca să le sfințească casa, a luat o cădelniță pe care i-a dat-o Dumnezeu din cer și a prins a cădi cu dînsa.

Însă cum a început el a cădi, toate ulcelele căzură de pe pereți și se sfărîmară, iar hîrburile se strînse grămadă în mijlocul casei.

Jidovii, văzînd aceasta, se sfătuiră de ce moarte să moară Sf. Gheorghe. Și în urmă se hotărîră: să fie legat cu picioarele de picioarele dinapoi ale unui cal sălbatic, și apoi să dea drumul calului.

Însă, în loc să-l lege jidovii de picioarele calului, Sf. Gheorghe, care era deprins a umbla cu caii, se aruncă cît ai bate din palme pe cal, și de acolo înainte: noroc și sănătate, lasă pe jidovi cu buzele umflate și cu gura căscată, uitîndu-se la dînsul cu ochi mari, cum se duce și nici nu-i pasă.⁴⁵

Acestea sînt toate legendele despre Sf. Gheorghe, cite ne-au venit pînă acum la cunoștință!

Fiind deci Sf. Gheorghe, atît după legendele sale, reproduse în șirele de mai sus, cît și după credința generală a românilor de pretutindeni, unul dintre sfinții cei mai însemnați și mai venerați de popor, de aceea și există la români, pe lîngă legendele reproduse, încă și o mulțime de datine și credințe, cari sînt uzitate parte în ajunul și parte în ziua sa onomastică, care cade totdeauna la 23 aprilie.

Unele dintre datinele și credințele acestea le-am reprodus deja în capitolele premergătoare, altele se vor reproduce în cele ce urmează, iar cele ce n-au putut încăpea în cadrele acestor capitole le reproducem în șirele următoare.

Așa se crede că dacă Sîn-Giorgiu cade într-o zi de post (sec), adică într-o miercuri sau vineri, atunci laptele vitelor, cu deosebire cel al vacilor și oilor, are să fie peste tot anul slab, fără mană.⁶

Tot așa cred în privința aceasta și românii din Macedonia.

Ei zic:

„Dacă Sîn-Giorgiu cade miercurea sau vinerea, se crede că în acel an mîcsulea (laptele, produsul vitelor) va fi neînsemnată, căci are să o mîncească Sîntul și bieții păstori nu-l venerează, ci din contră îi zic:

Sîmte țe n-adrăși,
Mixulea niu măcăși,
Orfani n-alășăși
Ca oile nă stricurăși!

Sînte, ce ne-ai făcut,
Produsul (de vite) ni l-ai mîncat,
Săraci ne-ai lăsat,
Ca pe oi ne-ai strecurat!⁷

Și tot așa va fi și cu roadele cîmpului și ale pometelor.⁸

Dacă în ziua de Sf. Gheorghe va fi rouă multă, ori va fi piclă, e semn de an bogat.⁹

Cine fuge în ziua de Sf. Gheorghe înainte de răsăritul soarelui o bucată bună de loc neîntrerupt, acela va putea fugi cît va vrea fără să se obosească, căci va fi sprinten.¹⁰

Cine doarme în ziua de Sf. Gheorghe, acela ia somnul mieilor și tot anul e somnoros.¹¹

Cine doarme în ziua de Sf. Gheorghe pe malul unui rîu și vede un șarpe alb fugind pe apă, acela are să aibă mari supărări.¹²

Șarpele aflat pînă în Sf. Gheorghe se bagă în oțet, și oțetul dat la o vită bolnavă e cu leac.¹³

Primăvara, pînă la Sîn-Giorgiu, nu e bine a se culca și a dormi în șură¹⁴, sau orișunde afară, „căci atunci umblă mai cu nădejde vîntoasele și ușor te poți bolnăvi, ba îți poți perde și graiul, și uneori capeti boală, din care nu mai scapi cu viață.”¹⁵

Cine stă în ziua de Sf. Gheorghe culcat pe pîntece pe malul unui rîu și vede în apă un pește, acela e norocos peste tot anul.¹⁶

Nu e bine ca în ziua de Sf. Gheorghe să dai ceva din casă, că dacă dai, apoi tot dai întreg anul.¹⁷

Gunoii din ziua de Sf. Gheorghe e bine să-l lepezi la rădăcina pomilor, că rodesc bine pe urmă.¹⁸

„La Sf. Gheorghe se cîntăresc oamenii, întîi, pentru ca să fie sănătoși tot anul, și al doilea, pentru ca să nu se lipească farmecele de ei.”¹⁹

Ca și la românii din Banat și Muntenia, așa și la cei din Macedonia, în această zi, adică în ziua de Sf. Gheorghe, bărbații, copiii și femeile se cîntăresc. Armânii însă pun în buzunar un ou și o piatră, iar pe cap o altă piatră cu urzici.²⁰

În ziua de Sf. Gheorghe nu e bine a mîna vacile la pășune, deoarece se zice că în această zi femeile răuvoitoare le iau laptele; și luîndu-le laptele rămîn pentru totdeauna sterpe.

Iar dacă cineva, cu toate acestea, totuși ar voi să le scoată la pășune, e bine ca, cu o zi înainte de Sf. Gheorghe, să culeagă dumbavnic, care dîndu-se vacilor, se crede că acele muieri răuvoitoare nu mai au putere de a le lua laptele.²¹

În ziua de Sf. Gheorghe, des-de-dimineață, pînă a nu răsări soarele, se retează vîrfurile cozii de la toate vitele, și părul retezat se îngroapă apoi într-un furnicar de cei mari, sau se pune într-o scorboră de răchită, anume ca vitele să se înmulțească ca furnicile și să crească ca răchita.²²

În ziua de Sf. Gheorghe se înseamnă oile și miei, anume ca ieșind oile la cîmp la păscut să nu se piardă, iar miei să crească și să se înmulțească.²³

De la Sf. Gheorghe pînă la Rusalii trebuie numaidecît să se tundă oile, „căci după Rusalii intră mustăreața din lîna bătrînă în carnea oii, și apoi putea carnea, dar afară de aceasta, pornind lîna nouă, așa e de tare lîna, încît nu se poate tunde.”²⁴

În ziua de Sf. Gheorghe mulți români îndatinează a mîncă căpșune, lat. *Fragaria colina*, precum și alte pîrgi sau noițe de fructe, ce au crescut și s-au copt pînă în această zi, apoi și pui de pasere (avis) pentru sănătate.²⁵

În ziua de Sf. Gheorghe, în unele părți din Banat, este datină de a se împărți la biserică iorgovan, ilileac sau liliac, lat. *Syringa vulgaris*, iară pe alocurea se împarte leuștean, lat. *Levisticum vulgare*.²⁶

Atît în biserica gr. orient cît și în cea apuseană din Banat, este datină ca de la Mioiu = Sf. Mioiu – Mihai – Mihail, pînă la Sf. Gheorghe, să se tragă zvonurile (clopotele) la biserică seara la 7 ore, iar de la Sf. Gheorghe și pînă la Mioiu la 8 ore.²⁷

La Sf. Gheorghe lăstarul este crescut de un cot.²⁸

În ziua de Sf. Gheorghe româncele din Banat mină vacile la văcar cu ramuri verzi în mină.²⁹

În fine, Sf. Gheorghe se prăznuiește de către foarte multe familii române ca patron al casei, iar în comunele, unde Sf. Gheorghe e patronul bisericii, se face și hram sau, după cum zic bănățenii, rugă ori nedeie.³⁰

NOTE

1. Din Volovăț, com. de Ilie Buliga.
2. Dict. de Ilie Roșu, și com. de dl. Ios. Olariu.
3. Dict. de Vas. Ungurean, agricultor în Iliești.
4. Dict. de Grigore Croitoriu, agricultor din Ruseni, și com. de Vas. Pop.
5. Dict. de Toader Tofan, agricultor din Mihoveni, și com. de Vesp. Corvin.
6. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*. Aprilie 23; Aurel Iana, *Sin-Giorgiul*, publ. în *Familia*, a. XXVII, p. 411.
7. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 321.
8. M. Lupescu, *Superstiții*, publ. în *Gazeta săteanului*, an. XV, R. S., 1898, p. 58: „Cînd Sintul Gheorghe cade în zi de post, anul acela nu merge cîmpului și roadelor.”
9. *Șezătoarea*, an. VI, Fălticeni, 1900, p. 21.
10. Cred. rom. din Udești, dict. de Zamfira Niculi și com. de Dar. Cosmiuc.
11. Cred. rom. din Frătăuț Vechi, com. de I. Covașă; a celor din Calafindești, dict. de M. Molociu; C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89: „În ziua de Sf. Gheorghe nu trebuie să doarmă nimeni, că acela ce măcar va ațipi cituși de puțin și va da ochii în gene, ia somnul mieilor, și peste tot anul va fi somnoros.”; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar cit.*, p. 156.
12. Cred. rom. din Udești, dict. de Z. Niculi, com. de D. Cosmiuc.
13. Avram Igna, *Credințe pop. din Ineu în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXXIV, Oradea Mare, 1898, p. 452.
14. În Transilvania, com. de dl. B. B. Iosof.
15. *Tribuna poporului*, an. IV, Arad, 1900, nr. 48 (11).
16. Cred. rom. din Udești, dict. de Z. Niculi și com. de Darie Cosmiuc; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*. Aprilie 23: „Cine-i la Sin-Giorgiu culcat pe pîntece la malul unui lac, ori rîu, și vede în apă un pește, este norocos peste tot anul.”
17. Dat. și cred. rom. din Frătăuț Nou, com. de Iul. Sidor.
18. *Șezătoarea*, an. VI, p. 35.
19. *Tribuna poporului*, an. III, Arad, 1899, nr. 35 (8).
20. I. Nenițescu, *op. cit.*, p. 526.
21. Aur. Iana, *Din credințele poporului român*, publ. în *Luminătorul*, an. X, Timișoara, 1889, nr. 65.
22. Dat. și cred. rom. din Calafindești, dict. de M. Molociu; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
23. Dat. rom. din Bosanci, com. de Sim. Șuțu.
24. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*. Aprilie 23.

25. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*. Aprilie 23; Aur. Iana, *Sin-Giorgiul*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 411: „Tot pentru sănătate să se mănince în ziua de Sin-Giorgiu și fructe noi (pîrgi).”

26. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*. Aprilie 23.

27. *Idem de eadem*.

28. *Idem de eadem*.

29. Com. de dl. Ios. Olariu.

30. Pretutindeni în Bucovina; apoi în Banat, com. de dl. Ios. Olariu; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*. Aprilie 23: „În unele sate (comune) numeroase familii sîntuiesc Sin-Giorgiul de patron al casei.”

IX. FARMECE ȘI VRĂJII

Sf. Gheorghe este o zi foarte însemnată și în privința farmecelor și a vrăjilor, precum și a altor credințe.

Așa fetele din unele părți ale Bucovinei îndatinează în noaptea spre Sf. Gheorghe de a se uita în cofa cu apă, anume ca să-și vadă ursita. Și dacă li se arată vreun chip de fecior, atunci cred ele că acela le va fi ursitul și în decursul anului de bună seamă că le vor sosi pețitori și se vor mărita.

A doua zi dimineța, adecă în ziua de Sf. Gheorghe, pînă a nu răsări soarele, cele mai multe fete, tot din Bucovina, iau cite o brazdă și le pun în drum, pe unde știu ele că au să treacă feciorii ce le plac, și zic:

Dacă N. N. va călca
Pe brazdă nu m-a lua,

Iar dacă N. nu va călca
Atuncia mă va lua!

Brăzdițele acelea, după ce au trecut acuma cei ce au avut să treacă peste dînsule, le strîng și le întrebunțează peste an ca leac contra mai multor boale, și cu deosebire contra scintiturii.¹

Mai departe, tot în Bucovina, o seamă de fete seamănă în ziua de Sf. Gheorghe, des-dimineț, usturoi și cocîndu-se îl culeg și-l păstrează pînă în ziua de Sf. Gheorghe din anul viitor, iar atunci, adecă în această zi, îl mîncă în credință că capătă toate darurile din lume și în același an totodată se și mărită.²

Pe lingă aceasta, nu numai fetele din Bucovina, ci și cele din Moldova, seamănă înainte de a răsări soarele felurite semințe de flori cu gura, mai ales însă busuioc, și tot pînă a nu răsări soarele îl udă din gură cu apă neîncepută; apoi tot așa fac ele în toate diminețile, udîndu-l din gură pînă ce răsare.

Despre acest busuioc, astfel răsădit și crescut, se crede nu numai că crește mai frumos și miroasă mai plăcut,³ ci totodată e socotit că are putere să facă fetele drăgăstoase, cu lipici, căci se zice chiar: „să tragă unul la altul, cum trage busuiocul cu dragostea.”

Pentru aceasta fetele, în zile de sărbătoare, trebuie să poarte în briu ori la cap busuioc de dragoste, căci cred ele, că dacă vreun flăcău le-ar smulge batăr vreo crenguță, atunci numaidecît are să le îndrăgostească.⁴

În Banat, pe lingă semănarea busuiocului, este datină de a se răsădi în această zi și răsad de curechi sau varză, crezîndu-se și zicîndu-se că, mai ales

varza, care se răsădește în această zi, este ferită de insectele cari, după ce a răsărit, obicinuiască a o minca.⁵

O seamă de muieri însă, tot din Banat, belesc în noaptea spre Sin-Giorgiu tei, pre care îl întrebuințează apoi pentru diferite făcături, fermecătorii și descîntece. Așa, între multe altele, cu tei de acesta descîntat se leagă fluierile minilor și ale picioarelor celor primi născuți, fii și fiice, spre a-i feri de rele.⁶

Fata sau feciorul, care voiește să-și facă de dragoste, ia în ziua de Sf. Gheorghe, des-dimineață, o uiață (glajă, sticlă), se duce apoi și ia dintr-un loc, unde se îmbină două ape, trei linguri de apă și le pune în glajă, trei linguri dintr-un loc, unde se întoarce apa, și trei linguri dintr-un vas cu apă scos în curte la amiazi, ca uitîndu-se cel ce vrăjește în el să se vază și să vază și soarele, zicînd:

„Cum vază soarele, așa să fiu văzută, și cum lucește pe cer soarele, așa să lucesc și eu la N.“

Apa din glajă o pune într-un blid, pe care îl așază în vatra luminii, punînd în el trei flori curate din trei grădini, trei jorjite de salcă, cari aplecate fiind de la trunchi au fost legănate de apă, în credință că precum s-au bătut acelea în apă, așa și N. să se bată după N.

În blid se pune nițică sare, pită, și cînd clopotul trage pentru prima dată în leturghie, luînd din blid florile și jorjitele, descîntă:

Cum trage mărținosul la sare,	10 Așa să tragă,
Flămîndul la mîncare,	Așa să nu poată
Setosul la apă,	Fîi făr-de mine N.!
Cum nu poate lumea	Și să fiu la N.
5 Fără pită, fără sare,	Și la toată lumea văzută,
Făr' lumină, făr' mîncare,	15 Înflorită,
Cum s-au bătut jorzile în apă	Frumoasă
Ziua, noaptea,	Și dragăstoasă!
Cum au înflorit aste flori în	
grădină	

După aceasta, „se pune apa din nou în glajă cu toate agrediențele și se păstrează vreo cîteva zile“ și în fiecare dimineață cel ce voiește a fi iubit și văzut se spală cu apă de aceasta pe față, „stropind și casa proprie înlăuntru și dinafară.“

În fine, mai există în Banat și credința că cine stă în ziua de Sf. Gheorghe culcat pe pîntece lingă o apă, acela vede un șarpe alb fugind. Deci prinziind șarpele respectiv și tăindu-i cu un ban de argint (libră, para) capul, dacă va semăna în capul tăiat ai (usturoi), și apoi, crescînd usturoiul mare, îl va minca în ziua de Sf. Gheorghe, acela capătă toate darurile în lume și poate vorbi cu toate paserile și animalele.⁷

„Fetele cele mari“ din Moldova, pe lingă cele arătate în șirele de mai sus, mai îndatinează încă de a se duce în pădure pînă nu apucă a se scutura roua, „și de găsesc mărăgună și năvalnic, îl string, îl aduc acasă, și-l pun în pod ori sub streășina casei ca să steie, căci aceste plante au“, după credința lor, „putere mare de a aduce în casă pețitori bogați și gospodăroși.“⁸

Fetele din Bucovina merg în pădure spre același scop cu un șip de vin și cu două franzele (bulci). Mergînd, joacă franzelele și vinul tot drumul. Ajungînd

în pădure, toarnă vinul în locul acela unde au aflat și de unde au săpat mărăguna și năvalnicul, iar franzelele le aduc înapoi acasă. Întorcîndu-se acasă, vin asemenea tot jucînd cu buruienile săpate, ca și cînd s-au dus la pădure. Ajunse acasă, pun mărăguna și năvalnicul sub icoană, unde le păzesc ca și ochii din cap. Iar cînd merg la joc sau la altă petrecere, atunci le iau de sub icoană și le pun sub brîu. Aceasta o fac ele anume ca să fie jucate de feciori, după cum au fost și buruienile respective cînd au fost aduse din pădure.⁹

O seamă de fete, tot din Bucovina, se duc la pădure ca să sape și să aducă buruienile sus-amintite nu numai pentru joc, ci și pentru avere, adică nu numai cu scop ca să fie jucate, ci totodată ca să se și îmbogățească.

Caută însă cu tea mai mare băgare de seamă, ca, atît cînd se duc și le sapă, cît și atunci cînd se întorc cu dinsele acasă, să nu fie de nimeni văzute, căci dacă le vede cineva și ducîndu-se se spurcă în locul de unde au luat ele buruienile, atunci nu numai că nu-și ajung scopul cu dinsele, ci din contră le merge foarte rău.¹⁰

Fetele din unele părți ale Ungariei, sculîndu-se în zorile dimineții de Sf. Gheorghe, se spală cu apă în care se află bani de argint, anume ca să fie albe și curate ca argintul și ca atari plăcute feciorilor. După aceea se duc și culeg flori din cari își fac buchete și cununi, pe cari le întrebuințează apoi la feluri de farmece și descîntece; slobod apoi, ca și la Sf. Vasii, porcii de prin cotețe și numără parii de prin garduri pînă la un punct anumit, iar pe cel din urmă par îl înseamnă cu cuțitul în forma crucii. Și dacă numărarea aceasta a parilor, pînă la însemnătură se sfîrșește cu păreche, d.e. dacă sînt opt și nu nouă, atunci e semn bun, căci fata, care i-a numărat, asemenea își va căpăta părechea, adică în decursul anului curgător va fi condusă la altar de un fecior ales, pe carele dînsa l-a meșterit în zorile dimineții de Sf. Gheorghe.

Și pe cînd fetele fac cele înșirate pînă aici, pe atunci feciorii încă își au ocupațiunile lor. Aceștia adică caută iarba fierului, în credință că iarba aceasta numai în zorile dimineții de Sin-Giorgiu se poate căuta cu succes, și aflînd-o, numai atunci își are puterea sa magică, și anume dacă aruncîndu-se într-un rîu repede, nu s-ar lăsa să fie dusă în jos de undele apei, ci ar înota contra undelor spumegătoare. Și apoi... cine voiește să nu-l prindă nici un fel de armă, fie aceea chiar și un ac, trebuie ca iarba fierului să o vindece sub pielea mînei drepte. Astfel, cred ei, a fost meșterit și Pîntea viteazul.¹¹

Fetele din Muntenia, satul Zănoaga, jud. Romanați, „pun, ca și la Bobotează, (în ajunul Sf. Gheorghe) cite un fir de busuioc afară, la pătul sau la coșar, ca să-și încerce norocul, au însă grijă să-l ascundă bine spre a nu putea fi găsit de flăcăi, cari cam umblă după asemenea lucruri,“ ca să ia mai pe urmă bani de la fete, „căci ele sînt nevoite să-și răscumpere busuiocul cu bani, numai să nu piardă norocul.“

Cea dintîi grijă a fiecărei fete, cînd se scoală dimineața, este să vază ce s-a întimplat cu busuiocul.

„Dacă busuiocul a scăpat negăsit de flăcăi, și plin de rouă, este semn că se mărită; iar dacă nu e plin, e semn că nu i-a venit timpul.“

Dar nici flăcăii nu se lasă mai pe jos.

„Îndată ce lumea s-a culcat, se string în cete cîte de 10-12 și se duc acolo, unde este vreo dumbravă sau niscaiva tufe, purtînd fiecare cite un vas cu apă

curată și neînțeleasă. Aceste vase le pun într-un loc ascuns și se retrag în tăcere, zicând fiecare în tăcere numele fetei, pe care și-a propus s-o ia de soție.⁴

După ce flăcăii merg pînă la un loc hotărît mai dinainte, se opresc, fac horă, joacă și cîntă din flîu, din gură, în frunză, spun povești, cimilituri, și care știe mai multe de acestea, acela este socotit de mai isteț.

În chipul acesta petrec ei toată noaptea. Iar „cînd se crapă de ziua, atunci iarăși pleacă cu toții la vasele cu apă.

Dacă se găsește în vasul vreunui flăcău un fir de iarbă verde sau floare, se zice că este semn că se însoară, trăiește mult pînă la adînci bătrînețe. Dacă se găsește vreo floare uscată sau pălită, zice că nu se însoară în anul acela, iar dacă găsește pămînt, zice că acela în curînd moare.“

Cei ce li s-a prevestit bine „aruncă apa din vas spre răsărit, ca să-i crească norocirea împreună cu răsărirea soarelui; iar aceia cărora li s-a prevestit rău aruncă apa spre apus, ca să dispară nenorocul cu apunerea soarelui acelei zile.“¹²

În fine, merită a fi amintită și aceea, că „oricine voiește ca să nu se lipească de el farmecele“ și vrăjile peste an, „să se cîntărească numaidecît“ în ziua de Sf. Gheorghe, și atunci n-are teamă că se va lipi ceva de dînsul.¹³

NOTE

1. Dat. și cred. rom. din Volovăț, com. de I. Buliga.
2. Dat. și cred. rom. din Udești, dict. de Zamfira Niculi și com. de D. Cosmiuc.
3. Dat. și cred. rom. din Tereblecea, dict. de Ana Nimigean, com. de P. Nimigean: „În ziua de Sf. George, dimineața, înainte de ce răsare soarele, fetele iau semințe de flori, mai ales de busuioc, în gură, și apoi le seamănă, căci astfel cresc mai frumos și amoroasă mai plăcut.“; a celor din Bosanci, com. de Sim. Șuțu: „În dimineața zilei de Sf. George se seamănă busuiocul pînă nu răsare soarele, ca să amoroasă frumos.“; a celor din Mihoveni, dict. de Tăder Tofan, com. de Vesp. Corvin: „În ziua aceasta se seamănă busuioc.“
4. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 90; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 156: „Fetele samănă busuioc din gură înainte de răsărirea soarelui, și tot din gură îl udă cu apă neînțeleasă pînă ce răsare și atunci busuiocul cela-i bun de făcut de dragoste și miroase frumos.“
5. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, aprilie 22 și 23: „În ziua Alesului lui Sin-Giorgiu, după amiază, se seamănă toate florile: busuiocul (după alții în ziua de Sin-Giorgiu), cucumerele, sîmîntă de varză (curechi).“; Aurel Iana, *Sin-Giorgiu*, publ. în *Familia*, a. XXVII, p. 411: „În ziua premergătoare (de Sin-Giorgiu) fiind zi de lucru, se seamănă busuiocul, lat. *Ocimum basilicum*, și se fac răsadnițele (se seamănă varza), cari numai în această zi se prind, mai ales varza este ferită de insecte, care după ce a răsărit o mîncă.“
6. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*. Aprilie 23.
7. Aurel Iana, *Dragostea românei. Datine din Banat*, publ. în *Familia*, an. XXVII, Oradea Mare, 1891, p. 256.
8. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 90.
9. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Tăder Tofan și com. de Vesp. Corvin.
10. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna.
11. I. T. Fane, *Ziua de Sin-Giorgiu la sate*, publ. în *Familia*, an. X, Budapesta, 1874, p. 212.
12. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, București, 1883, p. 90.
13. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89.

X. ÎMPROURATUL

Cuvîntul prool, proor, prour, amproor, împror, împror, împrour, năprăor și năpror înseamnă:

a) o parte a zilei și anume înainte de amiază, cînd pămîntul e acoperit de rouă,¹

b) Ajunul Sf. Gheorghe²;

c) rourare, udare, de unde apoi și subst. împrorat, împrăurat, împrourat și năprorit = rourare, udare, rourat, udat și vrb. împrăura, împrora și împrora = a se roura și a roura pre cineva sau a se uda și a uda pe cineva³; și în fine:

d) o stropitoare cu care se udă.⁴

Noi, în șirele următoare, vom vorbi numai despre împrouratul uzitat în cele mai multe părți locuite de români în ajunul și în dimineața Sf. Gheorghe.

În unele părți din Bucovina, este adică datină ca fetele să se roueze în dimineața Sf. Gheorghe pe ochi, adică să se spele cu rouă de pe un cîmp curat, anume ca să fie mai dragălașe și mai atrăgătoare.

Tot atunci unele fete string rouă, care se păstrează și se întrebuițează apoi peste tot anul la diferite boale; altele se duc de se scaldă între vaduri, anume ca să fie curate și ușoare în decursul anului ca cursul lin al apei⁵; și iarăși altele se duc, pînă a nu răsări soarele, cu pîne și cu sare la o apă sau la un pîriu din apropiere, și ajungînd acolo zic astfel:

– Bună dimineața,

Apă lină și curată,

De Dumnezeu sfîntul dată!

– Mulțumescu-ți d-tale,

Mîndră și cinstită fată!

Apoi, aruncînd pînea și sarea în pîriu și luînd cu mîna apă și spălîndu-se pe față, continuă mai departe zicînd:

– Apă curat curgătoare!

Eu îți dau pîne și sare,

Iar tu curățește-mă:

De ură,

5 De gură

Și de făcături,

De strigări,

De căscări

Și de orice aruncări;

10 Curăță-mă de orice uri

Și de orice făcături

De pe mîni, de pe picioare,

Să rămîn eu ca o floare,

Ca o floricea frumoasă

15 Pe care toți o miroasă!

După ce s-au spălat pe față și au rostit cuvintele acestea, iau apă și o duc acasă, o pun între flori și apoi se spală cu ea, anume ca să fie dragălașe ca florile; apoi spală ușa cu dînsa anume ca, după cum umblă ușa, așa să umble și feciorii după ele; și în urmă spală și icoanele ca, după cum se închină oamenii la icoane, așa să se închine și feciorii la ele.⁶

O seamă de fete însă se scoală în ziua de Sf. Gheorghe, des-dimineață, se duc pînă la fîntină, scot apă, iau o gură de apă, se întorc cu dînsa în casă, rîșnesc păpușoi îndărăt, fac din făina astfel rîșnită și din apa adusă o turtă și punînd-o apoi în vatra focului, ca să se coacă, zic:

Eu întorc vatra,
 Vatra întoarce cuptoriul,
 Cuptoriul întoarce hornul,
 Hornul întoarce cahla,
 5 Cahla întoarce pâretele,
 Păretele întoarce leăturile,
 Leăturile întorc acoperemîntul.
 Toți micii,
 Toți voinicii,
 10 Toți sătenii,
 Toți poporenii
 Să cate numai la mine,
 Numai mie să se închine,
 Iar dușmancele mele,

15 Cele spurcate și rele,
 Să rămiie înglodate,
 Cloște înlocșnate,
 De găini găinătate,
 În pod aruncate.
 20 Da eu să fiu păuniță,
 Podoghiță,
 De la munte scoborită,
 De toată lumea iubită,
 Feciorii ce m-or vedea
 25 În brațe că m-or lua,
 În frunte m-or săruta,
 În fruntea jocului m-or purta!

Cocîndu-se turta astfel descîntată, o iau de pe vatră și o pun pe prag, și dacă vine mițul și o mîncă, atunci fata care a făcut-o și a descîntat-o are în decursul anului de bună seamă să se mărite.⁷

Fetele, pe lângă locuințele cărora nu trece nici o apă curgătoare, se scoală în ziua de Sf. Gheorghe, des-dimineață, pun un ciubăr lângă fîntină, îl umplu cu apă neîncepută și în ciubărul acesta apoi se scaldă, anume ca să fie curate, frumoase, drăgălașe și mai bine văzute de toți, mai ales însă de către feciori.⁸

Dar fetele nu numai că se spală cu rouă și se scaldă, ci totodată se și udă una pe alta cu apă, anume ca să fie frumoase, sprintene și harnice peste an.⁹

În același timp caută și flăcări ca să le ude. Și aceasta o fac ei ca să nu se apropie strigoaicele de dinsele, precum și ca și ele să nu se prefacă în strigoaice.¹⁰

În alte părți din Transilvania, precum bunăoară în Hațeg, Sighișoara și Vama, feciorii și fetele asemenea se împraură, se udă cu apă, ca și în Bucovina.¹¹

În alte părți, tot din Transilvania, merg toți în persoană de Sin-Georz la un rîu cu boți (bîte) și cu ciomege și dînd cu ele în rîu se împraură.

În dimineața lui Sin-Georz, copiii care au minat vacile în cîmp aduc flori și ramuri verzi în sat. Iar femeile, ieșindu-le înainte, îi împraură cu un cart (cofă, doniță) de apă.¹²

În Munții Apuseni din Transilvania „se face în preziua zilei de Sîngiorz din mlădițe verzi o stropitoare, numită improor, și aducîndu-se într-un vas nou apă curată, de la un izvor sau rîu, în dimineața zilei numite se stropesc cu improorul căsenii, vitele, casa, grajdurile, și această stropire se numește improorare.

Mamele, care au fete mari, pun leuștean sub pragul ușii bisericii, pe care după ieșirea oamenilor din biserică, îl aduc acasă și stropesc fetele cu el, spre a fi norocoase în căsătorie.¹³

În unele părți din Ungaria și Banat asemenea se stropesc și se udă cu apă ca și în Bucovina și Transilvania, și anume nu numai tinerii, ci chiar și bătrînii, iar de este cald, se scaldă în apă curgătoare pentru spălarea tuturor relor.¹⁴

În alte părți însă, tot din Banat, precum bunăoară în comuna Maidan, este datină ca feciorii să se adune în ziua de Sin-Giorgiu, des-dimineață, la sfat și apoi, împărțindu-se cite 3-4 pe o uliță, adună fete, ba chiar și neveste și le scaldă în unele locuri pe la fîntini, unde aruncă cite 3-4 vedre de apă pe ele; iar în satele de pe lângă Mureș le duc la rîu, unde le înmoaie bine și apoi le slobod către casă.¹⁵

În Moldova există credința că cine se va spăla în dimineața Sf. Gheorghe cu rouă, acela toată vara va fi sănătos și nu-i vor ieși pete pe obaz; iar cine se va scaldă într-o apă curgătoare, în dimineața acestei zile, pre acela tot anul nu-l vor prinde frigurile.¹⁶

Tot în Moldova este datină, după cum scrie M. Eminescu, ca fetele în găteală sărbătorească, cînd vestea luminii abia se ivește la răsărit, ca să grăbească care mai de care cu ulcioarele curățite la izvorul cu apa cea bună, unde se întîlnesc, „schimbă vorbe, își fac de lucru și stau neastîmpărate. Ar pleca, dar nu le duce gîndul, ar mai sta dar nu li se cuvine.

– Aide, soro! – zice una – căci ne apucă flăcări și ne stropesc cu apă de izvor.

– Aide, soro! – zice alta.

– Aide, soro, – zice a treia.

– Aide, soro! – zic toate, dar nici una nu pleacă.

Flăcări, ascunși prin crîngul de prin prejur, deodată năvălesc asupra lor.

Fetele țipă speriate, uimite și dezmiardate și ca o ceată de prepeliți fug care încotro.

Dar sprinteni sînt voinicii și iuți la pași.

...Unul cite unul... ia ulciorul și varsă din el în fața rumenă, căci așa e bine, așa este obiceiul, așa se îmbroaspătă sîngele și ca pe un prîsnel învîrtește trupul.¹⁷

În fine, în unele părți din Muntenia, precum bunăoară în Gorj, com. Ciîneni, oamenii nu numai că se improoră pe sine în ziua de Sf. Gheorghe, numită această zi de dînșii și ziua proorului, ci stropesc totodată și vitele cu apă și cu salcie albă.¹⁸

În alte părți, tot din Muntenia, precum bunăoară în comuna Zănoaga, jud. Romanați, este datină ca în ziua de Sf. Gheorghe, cînd se face ziuă, „toată lumea să se scoale foarte de dimineață, băieți, fete și femei“, și să meargă „să se înroorească, să ia iușor, cum se numește în graiul țărănesc.“

Cele cari rămîn acasă „scot afară haine și tot ce au, velințe, macaturi, perine, și le întind la soare, unde le lasă pînă cînd soarele începe să dogorească“, iar atunci le pun în casă.¹⁹

NOTE

1. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1107: „Împărțirea zilei la popor: revărsatul zorilor, în zori; în răsăritul soarelui; la ziuă; prînzor; amproor pe la 9-10 oare (S. Liuba, Banat, com. Maidan). Pînă pe la 8 oare dimineața se zice: pînă la improor (D. Receanu, Banat, com. Bucova).

Pe la 9 oare ante-meridiane se zice năprăor (I. Bombăcilă, Banat, com. Teregoava).

Tot așa la Orșova și Mehadia.

La ciobani, cînd nu mulg oile dimineața, ci înainte de amiază, se zice că: fac năproor (R. Popescu, Mehedinți, com. Izverna).

- La 12 oare ciobanii zic năprorit (I. Spineanu, Mehedinți, Severin).
Idem, de eadem, p. 1.108: „La ciobanii români de la Pind pror sau prour însemnează timpul pe la 2-3 oare după miezul nopții. Se zice: duc oile în prour = duc oile să pască înainte de zori, sau: sârmă oile tu prour = mână oile la păscut de cu noapte (I. Caragiani).”
2. *Idem de eadem*, p. 1.108: „Dimineța, cînd este promoroacă, ciobanii zic înprour, și tot înprour se cheamă ajunul Sf. Gheorghe, cînd se poate găsi – poporul zice – iarba fiarelor (Iftim, Tutova, c. Obîrșeni; I. Pandale, Fălciu, c. Grumăzoaia). Proor însemnează ajunul lui Sf. Gheorghe, adică ziua de 22 aprilie. Poporul zice că Sf. Gheorghe în proorul lui pornește călare de încheie toți codrii, fînațele și toată verdeața cîmpului (D. Arghirescu, Covurlui, c. Moscu). Poporul crede că sînt femei cari prin vrăji și descîntece iau mana vacilor cu lapte în proorul, adică ajunul lui Sf. Gheorghe (M. Țigău, Covurlui, com. Foltești).”
3. Din ms. I. Pop-Reteganul: „La Sin-Georz (Sf. Gheorghe) e împraauratul”; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1.108: „La Sin-Georgiu oamenii se udă cu apă, ceea ce se zice că se împeoră, alții zic împrooră (P. Olteanu, Hațeg).”
4. T. Frîncu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 129.
5. Dat. rom. din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă.
6. Dat. rom. din Tereblecea, dict. de Maria Ciopeiu și com. de P. Scripcariu.
7. Dat. rom. din Poieni, sat în distr. Siretului, com. de Dim. Furtună, stud. gimn.
8. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de Pavel Cioful, com. de Vesp. Corvin.
9. Dat. rom. din Bălăceana com. de G. Jemna: „Udatul se întrebuintează în ziua de Sf. Gheorghe ca să fie frumoși.”; a celor din Volovăț, com. de Ilie Buliga: „La noi, zic oamenii că de aceea se udă în ziua de Sf. Gheorghe cu apă, ca să fie mai harnici peste an.”
10. Dat. rom. din Mihoveni, dict. de P. Cioful și com. de Vesp. Corvin.
11. Din ms. I. Pop-Reteganul; B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. I, p. 1.108; G. Popa, *Datine strămoșești*, publ. în *Albina*, an. I, nr. 37, p. 1.157: „În ziua Paliliei, la 23 aprilie, sărbătorim noi pre Sf. Gheorghe, eroul care biruie balaorul întunericului și al peșterilor. În această zi, dis-de-diminează, porțile caselor sînt împodobite cu frunză verde, flăcări prind pe fete, le udă cu apă rece de fîntină sau le duc la vale, unde le bagă în apă; boii în această zi mai întii sînt scoși la pășune, și în unele locuri țărani noștri se purifică sărind peste focuri. Datina aceasta din urmă în unele ținuturi românești se face în ziua Mucenicilor.”; com. de sinția sa I. Muntean, preot în Sighișoara: „În ziua de Sin-Giorgiu feciorii și fetele se udă la fîntină și pe stradă cu apă.”
12. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Păucenești.
13. T. Frîncu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 129.
14. Com. de dl. Vas. Sala: „La Sin-Giorgiu se udă feciorii și fetele la fîntini oi la riuri.”; Aur. Iana, *Sin-Giorgiul*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 411; Sim. Manguica, *Calend. pe 1883*, aprilie 23: „Femeile și bărbații, dar peste tot oamenii se udă cu apă. Scăldarea în apă curgătoare.”
15. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
16. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 89-90.
17. M. Eminescu, *Nușele*, Ed. Șaraga, Iași, p. 137.
18. Din Răsp. la Cest. d-lui N. Densușianu.
19. D. Stănescu, *Obiceiuri pop. la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, București, 1883, p. 91.

În unele părți din Banat, este datină de a se da în ziua de Sf. Gheorghe, ca Moși, pe la vecini și neamuri, olcuțe nouă pline cu lapte și cu caș, dimpreună cu cîte un colac și o luminare. Pe alocurea, precum bunăoară în Sichevița, laptele se dă în tăiere sau strachini.¹

În alte părți, tot din Banat, se împărțește lapte de oi și cu scrob făcut din făină de grîu.

Este adică în cele mai multe părți din Banat datină ca pînă în ziua de Sf. Gheorghe să nu se mănince defel lapte de oaie, iar în această zi nu se poate minca pînă ce nu se dă mai întii de pomană morților, căci așa se dezleagă la mîncare.

Deci găletăresele, adică femeile cari au fost în această zi la stîină, unde s-au muls pentru prima oară oile, întorcîndu-se cu cîte un pic de lapte pe fundul găleții acasă, unde le așteaptă mamele ori surorile cu scrob făcut din făină de grîu, împart scrob de acesta cu lapte de oi pe la vecini și pe la neamuri de pomană morților, care pomană se numește Moșii de Sîn-Georgiu.

O seamă de femei, pe lingă scrob și lapte, mai împart încă și bucățele de caș ori de balmași (balmoși), și dăruindu-le zic:

– Cit caș (ori lapte) am căpătat acuma, pe de zece ori (sau 20-50 de ori) să mi se compute la măsurarea oilor!²

În Muntenia se dă în această zi asemenea lapte de pomană. Și „chiar dacă ziua de Sf. Gheorghe e cu cîteva săptămîni în urma Paștilor, femeile nu mîncă în ziua aceasta (nimic) înainte de a fi dat lapte pentru cei morți.”³

În Bucovina, și anume în Frătăușul Nou, districtul Rădăușului, se trimite ca Moși asemenea o ulcică cu lapte dulce de vacă fiert cu togmagi, cu un colac și cu o lumină pe la case, mai ales unde sînt copii mici.⁴

În unele comune din Bucovina însă, precum bunăoară în Tereblecea, districtul Siretului, nu numai că se trimite în această zi Moși pe la case, ci mai întreg satul se duce la țințir, și acolo împărtesc diferite bucate sârmanilor, întinzînd fiecare pe mormintele morților săi o față de masă sau un ștergar, iar pe acelea punînd bucatele aduse.⁵

NOTE

1. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 138-139; Aurel Iana, *Sin-Georgiul*, publ. în *Familia*, an. XXVII, p. 411.
2. At. M. Marienescu, *Alesul*, publ. în *Familia*, an. IX, p. 241; Aur. Iana, *Sin-Georgiul*, loc. cit. – Cuv. comput e popular. Măsurarea oilor e o sărbătoare populară, ce se ține în săptămîna Rusaliilor. De la Ales și pînă la Măsurarea oilor mieii sug, și atunci se despart.
3. Petru Girboviceanu, *Sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. II, București, 1884, p. 155.
4. Sim. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 387.
5. Sim. Fl. Marian, *Înmormîntarea la români*, p. 387; dict. de Ana Nimigean și com. de P. Nimigean: „În ziua de Sf. Gheorghe ies în Tereblecea cu procesiunea la țințir, unde se fac parastase. Se fac și ouă roșii ca la Paști și se dau, dimpreună cu alte obiecte, peste mormînt de pomană.”

XII. URZICATUL

În cele mai multe părți locuite de români, e datină ca, din faptul zilei Sf. Gheorghe și pînă în amurgul serii, băieți și copile, feciori și fete să umble pîndiș, ori pe unde le e umbletul.

Și fiecare își ține minile la spate și caută să apuce golul celuiilalt, căci în această zi, pe lingă datinele și credințele arătate în capitolele premergătoare, e încă și timpul urzicei, timpul urzicatului.

„Și iată c-o apucă!

Stănuț atinge cu urzica brațul dezvălit al Măriucăi.

Măriuca țipă spăriată, apoi se întoarce repede și-l atinge și cu urzica peste gît.

Apoi goană, apoi hohote, apoi țipete, giur-împrejurul curții, afară la uliță, de-a lungul uliței, pe la fini, pe la vecini, și prin casă, și pe afară, mic și mare, satul întreg se pune în goană, căci acum se începe primăvara, vremea de lucru, și cel mai sprinten e cel mai vrednic.¹

Iar sprinten și iute, harnic și îndemînat la lucru în decursul întregului an poate fi, după credința poporului, numai acela care se urzică în ziua de Sîn-Giorgiu.²

În fine, după ce s-au obosit de alergat și de urzicat, se apropie cu toții de adăpost.

Iar aici fiecare începe a se lăuda „că a nimerit pe cutare și cutare de atîtea și de atîtea ori și că însuși nu a fost nimerit decît în urma cutărei ori cutărei întîmplări neprevăzute, chiar numai de atîte și de atîte ori. Spune apoi pe cine a nimerit și l-a nimerit în anul trecut și în anul mai înainte de cel trecut. Tatăl și muma își spun din tinerețe, bunul și bunica ascultă și îi cheamă pe toți de cu vreme la odihnă, căci mine, pe cînd ziua se dezvăluie din noapte, cel mai harnic și cea mai harnică fură smîntîna de pe izvorul din crîng.”³

NOTE

1. M. Eminescu, *Nușele*, Ed. Șaraga, Iași, p. 138; D. Stănescu, *Obiceiuri populare la sărbătoarea Sf. Gheorghe*, publ. în *Educatorul*, an. I, București, 1883, p. 31: „Cei cari se scoală mai de dimineată în ziua aceasta ia urzici și urzică pe cei ce dorm... Prin casă, prin curte, prin grădină, copiii fug, gonindu-se unul pe altul, ca să se urzice.”
2. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna: „Mai departe întrebuițează poporul nostru și *urzicatul* în ziua de Sîntul George. Iar aceasta o face el ca să fie copiii iuți și sprinteni peste an.”; a celor din Ilișești, dict. de Ermolai Ghiuță, agricultor: „În ziua de Sf. Gheorghe se adună feciori și fete la un loc, fiecare cite cu o urzică în mîneca cămeșii și apoi se urzică și se udă cu apă, un semn că precum e urzica de iute și apa de rece, așa să fie și cel urzicat și udat de iute și sprinten preste tot anul.”; a celor din Mihoveni, dict. de P. Cioful și com. de Vesp. Corvin: „În ziua de Sf. Gheorghe se urzică mai ales tineretul, ca să fie peste întreg anul iute și harnic.”; a celor din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă: „În dimineța Sf. Gheorghe se urzică oamenii, ca să fie iuți peste an.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Iul. Sidor: „În ziua aceasta (Sf. Gheorghe) se urzică și se udă, căci se crede că e mai bine omului peste an.”; a celor din Calafindești, dict. de M. Molociu: „În ziua de Sîn-Giorgiu, des-de-dimineată, se urzică feciorii și fetele cu urzică, ca să fie sprinteni peste vară.”; a celor din Cetea de lingă Alba Iulia, în

Transilvania, din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „La Sîntul Gheorghe se urzică, se udă cu apă și bea vin, ca să facă sînge peste an.”; a celor din comitat. Bihorului, în Ungaria, com. de d-l Vas. Sala: „Urzicatul în ziua de Sîn-Giorgiu se face ca fetele și feciorii să fie iuți, și să nu se facă pe dinșii bube. Unii mîncă atunci pește, ca să fie iuți ca peștele.”; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.* p. 156: „Oamenii se bat cu urzică, să fie iuți peste an.”

3. M. Eminescu, *op. cit.*, p. 138.

Marcu boilor cade totdeauna în 25 aprilie a fiecărui an, adică în ziua sfântului evanghelist Marcu.

Ziua aceasta e o zi consacrată vitelor cornute și îndeosebi boilor, și se serbează atât de către bărbați, cât și de către femei, prin abținerea de la orișice lucru mai mare și mai ales de la arat¹, anume ca să nu li se bolnăvească boii, să nu se strice după cap sau, după cum se spune, să nu capete tragăn², apoi să nu-i atace și să-i strice fiarele sălbatice.³

Dacă unul sau altul se încumetă și lucrează în ziua aceasta fără să fie nevoit, și mai ales dacă ară, atunci, nu numai că are mare păcat, ci vitele i se bolnăvesc din pricina aceasta și numai cu mare greu i se însănătoșează. Cele mai de multe ori însă trebuie numaidecât să păgubească vreun bou.

Cerind însă împrejurările ca bărbații numaidecât să lucreze, și îndeosebi să are cu boii, pentru că nu au cai cu ce ara, atunci, ca să nu li se întâmple nici o pagubă în vite, femeile serbează și pentru dinșii, și anume abținându-se de la toate lucrurile cele mai grele.⁴

Singurul lucru iertat fiecăruia în această zi și cu deosebire celor ce au oi, este stringerea berbințelor, cari au fost în seara Sf. Gheorghe puse lingă fîntînă sau lingă un rîu și umplute cu apă, anume ca în decursul anului să fie tot pline cu lapte și cu brînză.⁵

NOTE

1. Dat. rom. din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă: „În ziua de Marcu boilor nu se ară cu boii, ci numai cu caii.”; a celor din Frătăușul Nou, com. de Vesp. Reuț: „Marcu boilor se ține pentru boi, adică această sărbătoare îi a lor, și nu se pun de către oameni în astă unică zi defel la lucru.”; a celor din Buninți, com. de Vesp. Corvin: „În ziua aceasta, adică în ziua de Marcu boilor, să nu înjugi boii nici defel, nici măcar funia pe coarne să nu le-o pui, căci cine leagă boii în această zi e afurisit de Dumnezeu și nu poate să meargă în rai.”; a celor din Reusenii, com. de Vas. Pop: „În ziua de Marcu boilor, nici să nu se pue mîna pe coarnele acestora, căci e păcat mare.”
2. Dat. și cred. rom. din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă: „Marcu boilor se ține, anume ca boii să fie feriți în decursul anului de orice boală și mai ales să nu capete tragăn.”
3. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*, aprilie 25: „Marcu boilor și a vitelor, peste tot sărbătoare pentru boi, ca să nu se betejească (bolnăvească) și să nu fie asaltați (atacați) de fiare sălbatice.”
4. Dat. rom. din Frătăușul Vechi, com. de I. Covașă.
5. Dat. rom. din. Gura Sadovei, com. de L. Latiș.

Armindenul, numit altmintrelea și Armindin¹, Arminder, Armendin², Băuiu și Păuiu³ cade mai pretutindeni la 1 mai a fiecărui an, cînd se serbează și numele profetului Ieremia, de unde i se trage și numirea.⁴ În unele părți din Transilvania și Banat însă cade în preseara de Sf. Gheorghe și în preseara și ziua de Ispas.⁵

În ajunul acestei zile, care se serbează de către unele femei prin nelucrare în casă și la cîmp, pentru vîfor și grindină⁶, mai fiecare familie românească din Banat și Transilvania are datină de a aduce și a planta sau a pune dinaintea casei sale, și mai ales la poartă, cite-o ramură verde de fag, de stejar, de salcie, sau și de alt arbore care se numește arminden.⁷

Această ramură, prăjină sau arbore înalt, numit arminden, care are numai puține frunze la vîrf, se lasă dinaintea casei unde s-a pus, pînă ce pică de sine⁸, sau pînă ce se macină grîu nou, și cînd pentru prima oară se face pîne din acest grîu, care servește apoi în casă de noroc, atunci se taie și se aprinde coptorul cu el.⁹

Adusul armindenului din pădure și pusul lui se fac fără nici o ceremonie.¹⁰

Dacă pădurea e îndepărtată de comună, ori dacă timpul e urcios, ploios și întunecos, atunci se pregătește din ziua premergătoare, adică de la 29 aprilie.

În unele părți din Banat, armindenul sau pomul de mai, cum se mai numește, se pune mai cu seamă la casele fetelor mai alese din sat și la unii oameni mai frunțași.

În cazul acesta, noaptea tîrziu, după ce se trag oamenii de pe uliță, un fecior sau și mai mulți duc pomul de mai și-l implintă la poarta iubitei sale sau la poarta omului frunțos.

Cu toate însă că punătorii, adică cei ce duc pomul de mai, o fac aceasta în secret, noaptea, și nu se arată nimăru, totuși cel onorat cu pomul îi caută pre cei ce l-au onorat și, aflîndu-i, îi tratează cu băuturi.¹¹

Am zis mai sus că adusul armindenului din pădure și pusul lui se face fără nici o ceremonie.

Întrebînd însă ce însemnătate are această aducere și punere, unii dintre români, mai ales de pe la poalele Munților Apuseni, zic că jidovii, voind să prindă pre Iisus Hristos, au pus ca semn înaintea locuinței lui o ramură verde. Dimineața, mergînd spre casă, unde au lăsat semnul, mai mare le-a fost mirarea văzînd pe la toate casele un semn identic, încît n-au putut găsi casa în care locuia. Prin urmare, pentru păstrarea acelei amintiri s-ar pune armindenul.¹²

Tot cam așa istorisesc și românii de prin celelalte părți ale Transilvaniei, precum bunăoară cei din Hațeg. Aceștia adică zic că „atunci cînd tăia Irod pruncii, a tăiat toată ziua pînă seara; unde a ajuns seara, a pus un arbore ca

armindenul, semn ca să se știe pînă la ce casă a ajuns; dimineața însă la toate casele a aflat arminden, și așa a scăpat și Domnul Hristos".¹³

În alte părți, tot din Transilvania, se spune că jidovii, după ce au lăsat să taie capul apostolului Iacob, au voit să prindă și pre Filip ca să-i taie și lui capul. Și ca să nemerească noaptea casa, în care era Filip, au împlintat o creangă verde la poarta ei. Dar se înșelără că, pre cînd îl căutară noaptea dinaintea fiecărei case era o rudă verde ca cea pusă de ei.¹⁴

Foarte frumos descrisă e originea acestei datine și de către laureatul nostru poet, d-l G. Coșbuc, într-o admirabilă legendă intitulată *Armingenii*.

Iată și legenda respectivă:

Pe cînd umbla Hristos prin țară,
Lăînd cuvîntul său frumos,
Ovreei toți i-au scos ocară
Și cărturarii lor cercară	Vreun chip de-a făptui perirea
25 Născutului din Dumnezeu.
La miezul nopții-n gloată mare
Ovreei pe furiș pornesc
Și ovreei urlă de mirare,
Că ei la casa fiecare
5 Prilej să piardă pre Hristos.
Așa, 'ntr-o noapte-ntunecată,
Cînd vecinul Mîntuitor
Durmea-ntr-o casă-ncreștinată,
Găsitul-l-au ovreei-ndată	30 Ca semn cite-o nuia zăresc.
„Dac-am pierdut și astăzi prada
Cu greu putea-vom s-o găsim!”
Pornește-apoi răcnind grămada,
Perîndă-n zgomot toată strada
10 Și sfat făcut-au de omor.
La miazănoapte aveau să vie
La casa unde el dormea
Și, casa pentru ca s-o știe,
Au pus ca semn și mărturie	35 Tăcutului Ierusalim.
Dar neputînd să mai găsească
Pe Hrist ca să-l omoare-n somn,
Perdut-au noaptea dușmănească
Și n-au putut să-ndeplinească
15 În fața casei o nuia.
Dar Dumnezeu, cel ce scoboară
Și-n gîndul cel mai nevădit,
Nu lasă pe-al său fiu să moară,
Căci a răscumpărării oară	40 Perirea vecinului Domn.
Și din aceea zi-nainte
Rămas-a obicei, și spun,
Că pentru aducerea-aminte
De noaptea mîntuirii sfînte
20 Și vremea morții n-a sosit.
Și Dumnezeu orbit-a firea
Ovreilor împinși la rău
Încît să n-aibă nicăirea	45 Românii și azi armingeni pun. ¹⁵

În fine, românii din comitatul Bihorului în Ungaria consideră ziua aceasta de cea mai potrivită și pentru alungarea strigelor.

De aicea apoi și datina la românii bihoreni de a ieși în preseara acestei zile din fiecare casă cite un suflet și a striga în gura mare:

— Auzi mă!

Iar cel ce aude, fie el orișicine ar fi, răspunde:

— Aud mă!

Primul mai departe:

Cine-i Strigă
Dracu-l frigă

Pe frigare

De cea mare!

Cari cuvinte le rostește apoi și cel de al doilea.

Rostind aceste cuvinte, se crede „că astfel se și întîmplă cu cei ce sînt strigoi, dacă nu închid în grabă ușa casei.

Pe asta s-ar cunoaște strigoii în ziua de Ieremie“, adică în ziua de Arminden sau 1 mai.

În unele sate, sau mai bine zis mai pretutindeni, „unde locuiesc români, pun la casă, la uși, ferestre și la grajduri ramuri verzi de goron (stejar) ori fag, și unii pun la grajduri și pe lesi rugi pentru vaci.

În preseara de Ieremie, acel lemn îl numește poporul peste tot arminden.

Lemnul de dilmoc îl pun la boi la jug, ca să nu se dioată (chioată)“, adică ca să nu se dioache.¹⁶

Pe cînd la românii din Ungaria, Banat și Transilvania e datină de a se pune în preseara acestei zile o ramură verde dinaintea casei, parte spre depărtarea strigoilor și parte întru aducerea-aminte de prigonirea de către jidovi a Domnului nostru Iisus Hristos și a nereușirii acestora de a pune mîna pe dînsul, pe atunci românii din Bucovina, Moldova și cei din Muntenia îndatinează de a frige la Arminden sau Arminder un miel, a se duce apoi în pădure, într-o dumbravă, luncă, la vie, sau și în grădină unde este iarbă verde, a se pune acolo la umbra unui copac și, mîncînd friptura de miel, a bea vin pelin, sau dacă nu este de acesta, atunci vin de celălalt, punînd în el pelin verde. Unii aduc cu ei și lăutari de le cîntă și astfel petrec apoi pînă către seară, cînd se întorc în sat cîntînd și bînd, împodobindu-se pe la pălării cu flori de liliac, dacă e înflorit, și cu pelin verde.

Cînd întii mai cade într-o miercuri sau vineri, zi de sec, nimeni din popor nu-l petrece, fiindcă nu mănîncă carne. Ciocoiășii de la țară însă îl petrec întotdeauna.

În județul Covurlui din Muntenia există chiar și un cîntec popular, care se cîntă la această ocaziune, și anume:

Frunză verde de pelin,
Iată-ne la Armendin,
Beau mesenii și mănîncă,
Și de ciumă nu li-i frică...¹⁷

În Bucovina, și anume după cît îmi este mie pînă acuma cunoscut, pe la orașe este datină ca la prima mai, des-dimineață, să umble lăutarii pe la casele românilor celor mai bine situați și să le cînte diferite cîntece, prin care li se anunță începerea lunei lui mai.

Iar după amiazi ies apoi cu toții la iarbă verde.

Modul cum serbează românii din Bucovina și Moldova această zi, cum își petrec și ce mai fac ei la această ocaziune, se poate vedea și din următorul pastel de N. Beldiceanu, intitulat *Armindenul*:

În frumoasa noastră țară luna florilor sosește,
Cu senin și cu lumină ziua se împodobește,
Pe mlădița mugurie frunzele se dezvălesc
Și de pulbere de aur fluturașii strălucesc.

Prin livezi acum s-arată pîlcuri vesele de lume,
 Om cu om se înfrățește, toate vorbele sînt glume,
 Spre ogoare cerul cată cu ochi binevoitori,
 Și pe fețele voioase bucuria pune flori.
 Jos pe iarbă stau întinse lăicere înflorite,
 Și pe ele se arată străchinile smălțuite,
 Pinea albă stă alături cu mălaiul auriu,
 Iar de-o parte mari ulcioare pline toate cu rachiu.
 La o vatră pe cîrlige spînzură un ceaun mare
 Și alături așteaptă melesteul țărănesc;
 Mielul gras, încet, cu lene se învîrte pe frigare,
 Și găluștele cu clocot în ulcele se sfădesc.
 Jos, sub nukul aromatic, toți la umbră se așează,
 Cobza, naiul și vioara pe Arminden îl serbează;
 Sus paharul se rădică, sănătățile pornesc,
 Și cu cît se trece vinul, vorbele se înmulțesc.
 Un moșneag cu barbă albă, veac bătrîn cu gheba-n spate
 Zice: „Multă sănătate, vouă meseni de prin sate!
 De voiți o primăvară cu flori albe de la rai,
 După datinele țării să cinstim pe întâi mai;
 Și de vreți coșare pline și de vreți pline hambare,
 Luna roadelor iubite o primiți voios, cu vin;
 Iar de vreți în poloboace să nu prindă vinul floare,
 Faceți cum făceau străbunii: la Arminden beți pelin!”¹⁸

Mai departe spun românii din Moldova, că „în această zi, des-de-dimineată, pînă a nu răsări soarele, e bine ca oricine să se spele pe mîni și pe față cu roua ce cade peste noapte pe flori și ierburi; asemenea peste zi să beie pelin roș pe iarbă verde.”¹⁹

Românii din Banat, din contră, spun că la prima mai e bine „să te prembli în aer curat în faptul zilei (revărsatul zorilor), spre a deveni vioniu (vioi), iute și puternic peste tot anul.” Apoi că de la prima mai și pînă la capătul acestei luni „să bei dimineata pe inima goală un pahar de apă și să mînci unt cu pine.”²⁰

Tot în Banat este datină ca româncele să se ducă la prima mai în cîmp și să pună să semene niște cuiburi de pasulă (fasole), făcînd loc cu mîna și acoperindu-le tot cu mîna, de cumva nu-și vor fi făcut cuiburi în ziua premergătoare.

Pasula aceasta, semănată în ziua de Irimie sau 1 mai, se crede că este mult mai roditoare decît cea semănată în alte zile de peste an.²¹

În fine, în Bucovina, se zice că în această zi este bine a se pune pepeni (castraveți), fiindcă pepenii răsădiți în această zi nu-i mîncă viermii.²²

NOTE

1. În mai multe localități din Bucovina.
2. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1709.
3. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*. Mai 1.

4. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.* t.II, p. 1711: „La 1 mai se serbează sîntul Ieremia. Serbește Ieremiev-dan, paleo-slavic Ieremiinu-dini, «Ziua lui Ieremia». De aci românește Armin-den din Erminden, cu trecerea inițialului er în ar, ca în arici, Ardeal etc.”; com. de d-l Ios. Olariu: „Armindenii sînt mai bine cunoscuți sub numele din calendar Ieremie, care se serbează în tot anul la prima mai.”
5. Sim. Manguica, *Calend. cit.*: „Armenden (Baiu, Pauiu), pe alocurea cade Armindenul pre ziua Ispasului.”; com. de d-l Dometiu Dogariu, învățător în Satulung: „Armindenii se pun în două rînduri, și anume: a) în preseara de Sf. Gheorghe, frunză verde de fag, și b) în preseara zilei de Ispas, frunză de rosar sălbatic.”
6. Com. de dl. Ios. Olariu.
7. T. Frincu și G. Candrea, *op. cit.*, p. 130; Hasdeu, *Etym. Magn.*, t.II, p. 1709: „La Arminden se aduce din pădure o prăjină cît se poate de mare, cu puține cence în vîrf, și se implintă dinaintea casei (R. Simu, Transilvania, c. Orlat.)”; din ms. d-lui I. Pop-Retegianul: „La prima mai se pune armindenul în tot Ardealul.”; R. Simu, *Monografia comunei Orlat*, publ. în *Foaia poporului*, an. III, nr. 32, p. 128: „La Arminden se pune mai înainte la case arminden, adică o prăjină lungă adusă atunci din pădure.”
8. Din ms. d-lui I. Pop-Retegianul: „La Armingien pun un stejar, salcie ori rudă înaltă de la alt arbore în poartă și-l leagă bine, unde stă pînă ce pică de sine.”
9. Frincu și Candrea, *op. cit.*, p. 130; Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, p. 1710: „La Arminden pun la poartă un arbore nalt, cu frunze numai în vîrf și-l lasă acolo pînă ce se face mai întii pine nouă; atunci face din el jirutoriu de cuptori, cu restul arde coptoriul. Acel arbore se zice arminden.”; Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*: „Arborele verde, numit arminden, rămîne pe alocurea plantat în pămînt dinaintea casei, pînă cînd vine griul nou, atunci, tăind arborele, se face foc cu el și se coace pinea nouă; această pine servește în casă de noroc.”; com. de d-l Ios. Olariu: „Mulți poporeni țin pomul de mai în locul unde a fost pus la Irimie pînă la seceratul griului. Atunci numai taie pomul cu care apoi se coace prima pogace și din care trebuie să guste toți casnicii, pentru ca să fie sănătoși.”
10. Frincu și Candrea, *op. cit.*, p. 130.
11. Com. de dl. Ios. Olariu.
12. Frincu și Candrea, *op. cit.*, p. 130; din ms. d-lui I. Pop-Retegianul: „Românii din Reteag zic că atunci cînd îl căutau jidovii pre Iisus Hristos, s-a întîmplat de la fiecare casă a răsărit lingă stîlpul porții cite un astfel de arbore, de aceea la fiecare casă se pune armindenul.”
13. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t.II, p. 1710.
14. Din ms. d-lui I. Pop-Retegianul; W. Schmidt, *op. cit.*, p.11-12: „În ziua înălțării la cer se împodobesc casele și mormintele cu flori, cari se aduc uneori acasă de la sfințirea holdelor din cîmp, iar flăcăii ridică arbori înalți pe la ferestrele copilelor vîrstnice. Acest arbore era acum la inzi imaginea abundenței crescătoare a vieții și simbolul degetului îndreptat în sus al zeului vieții Șiva; de nu cumva era în sfîrșit acest arbore un simbol jignitor pentru simțul general de moralitate, în însămnința sa mai profundă neînțeles de către poporul de rînd. Conform învățăturii creștine, pare că acest arbore servește ca amintire a arborelui plantat ca semn dinaintea casei, în care era închis apostolul Filip, pre care voiau iudeii să-l decapiteze, precum au fost decapitat pre apostolul Iacob, a cărui sărbătoare cade la întii mai; dar scopul lor fu zădărnici prin aceea că aflară în ziua următoare arbori crescuți pe la toate ușile Ierusalimului. Unii dintre acești arbori – armindenii-au tulpină netedă și curățită de coajă, iar la vîrf obiecte de preț pentru acătătorul îndrăzneț și iscusit. Aceia cari au dorință de a cîștiga onoarea și aceste odoare atrăgătoare, își ung palmele și tălpile cu rășină și poartă cenușă în buzunare.”
15. *Balade și idile*, București, 1893, p. 30-32.
16. Vas. Sala, *Credințe, eresuri, obiceiuri de la Beiuș și Vașcău în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXXVI, Oradea Mare, 1900, p. 103.
17. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. II, 1710-1711.

18. *Poezii*, Iași, 1893, p. 162-163.

19. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 95.

20. Sim. Manguica, *Calend. pe an 1882 și 1883*. Mai 1.

21. Com. de dl. Ios. Olariu.

22. Dat. și cred. rom. din Bălăceana, com. de G. Jemna; a celor din Gura Sadovei, com. de L. Latiș: „În ziua de întâi mai sau Armindin, se rețin oamenii de la lucru. În această zi seamănă numai cît femeile pepeni, straturile însă trebuie să fie făcute din ziua premergătoare, pentru că cred că dacă se seamănă în ziua aceasta, apoi pepenii cresc foarte frumoși și nu-i mănîncă viermii.”

REPOTINUL

Repotinul pl. Repotinii sau Repotina pl. Repotinele,¹ numit altmintrelea Ripotin,² Ropotin³ și Cerină pl. Cerine⁴, e, după spusa poporului, o sărbătoare mare întocmai ca și Paștile⁵.

Repotinul se sărbătorește, după unii, în marțea a treia adupă Paști⁶, precum și în cele două ce urmează una după alta⁷, iar după alții în miercurea întâia după Paști sau în ziua de Todorusă, adică miercuri în a 24 zi după Paști.⁸

În această zi femeile lasă deoparte lucrul obicinuit, furca, melița, războiul sau stativele, și adunîndu-se vecină cu vecină, fac, din humă și paie, capace de astupat gura sobei, dar mai cu seamă acele renumite țesturi, cuptoare mobile, sub cari coc, prin răscoacere, prin refractarea căldurii primite, turte, plăcinte, mălai, azme sau azime, și diferite alte mîncări.

Forma acestor țesturi e ca a scuturilor antice, o semisferă cavă: simpla variațiune constă în ascuțirea mai mult sau mai puțin pronunțată a vârfului de care s-apucă.

După ce le-au modelat, le lasă să se zvînte puțin, apoi le spoiesc frumos pe toate părțile și înfigîndu-le în creste ramuri verzi și flori de cîmp, le înșiră pe foi de lipan, expuindu-le arșitei soarelui ca să le usuce.

După terminarea acestei munci nu puțin obositoare, contribuiesc fiecare, cumpără vin și, pe alocurea le stropesc, în semn de abundență, ca țestul să fie norocos, avînd mereu parte să tot coacă pine și mîncări. Restul îl beau pe rînd între dînele.

Tradițiunea spune – și o spun și femeile – că aceasta e ziua consacrată în care au dreptul de a se purta mai aspru cu bărbații, ca răzbunare pentru orice neplăceri ar fi avut din parte-le.⁹

Odată cu cele trei marți, în cari se sărbătoresc Repotenii, se mai sărbătoresc în unele locuri încă și alte șase marți, tot după Paști, în total nouă marți, „ce urmează consecutiv, pentru a înlătura Dumnezeu răzmerițele, războaiele și vărsările de sînge, cari aduc multă pagubă, multă scîrbă și multe lacrimi pe capul bieților oameni.”¹⁰

NOTE

1. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, București, 1874, p. 124.

2. C. Alexandrescu, *Dicționar geografic al județului Vâlcea*, București, 1893, p. 532: „Sărbările superstițioase au mai pierit. Circovii, Marini, Ripotini, Filipii, Ziua Lupului, a Ursului se țin mai mult în comunele de pe lîngă munte”.

3. *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, sub redacț. d-lui Gr. G. Tocilescu, an. II, vol. III, București, 1884, p. 388; Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 80; *Noua Revistă Română*, vol. II, Suplimentul I, București, 1900, p. 55: „Vai, lele Marie, mor unul după altul, fiindcă au făcut păcatul să lucreze în Ropotini, și știi bine cum îi cinsteau pe ei bătrînii lor.”
4. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, mărțișor 31 – și pe an. 1883. Aprilie 20: „Facerea Cerinelor (Repotinelor).”
5. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 80.
6. G. Dem. Teodorescu, *Încercări*, p. 124: „A treia marți după Paști sînt Răpotinii sau mai bine Răpotinele.” – *Revista pentru istorie*, p. 388: „Trei marți după Paști nu lucrează nimic iar a treia marți este zi mare ca în ziua de Paști și se cheamă Ropotinul. Stau gătiți și fac hore, jocuri mari.”
7. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 80: „Marți după Paști sînt Ropotinele, sărbătoare mare întocmai ca și Paștele, și se sărbătorește în cele trei marți ce urmează una după alta (inceputul se face cu a treia marți după Paști).”
8. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882 și 1883*, loc. cit.: „Facerea Cerinelor (Repotinelor); pe alocurea se fac la Todorosale (Todoruse).”
9. G. Dem. Teodorescu, *Încercări*, p. 124-125.
10. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 81.

CALOIANUL

I. CALOIANUL

În unele părți din Muntenia, precum bunăoară în județul Brăila, Ialomița și Buzău, este datină ca în fiecare an să se adune în marțea a treia după Paști, des-dimineată, mai multe fete, în etate de la 5 sau 6 ani în sus, la un loc și apoi, împărțindu-se după etate în două sau mai multe cete și alegîndu-și fiecare ceată cîte o superioară, un fel de conducătoare, să facă un om mic de lut, mai ales un copil, iar în unele sate chiar și două de aceste chipuri mititele, și anume: unul bărbătesc, iar celălalt femeiesc.

După ce au făcut ele acest om, care se numește în cele mai multe părți Caloian sau Scaoian, iau pe alocurea Muma ploii¹, îl pun într-un sicriu mic, făcut anume spre acest scop, sau și pe o scîndură, îl îmbracă în straie țărănești cu opinci și cu căciulă, îl înconjoară cu coji de ouă roșii păstrate de la Paști, precum și cu fel de fel de flori, printre cari predomină busuiocul, și apoi astfel așezat și împodobit, îl duc și-l îngroapă pe cîmp prin bucate, prin mărăcini, sau pe malul vreunei ape ori într-alt loc ascuns.

Înainte de înmormîntare însă, una dintre fete se face popă, alta dascăl, a treia duce steagul, adică o trestie cu o batistă albă în vîrf, înaintea popii, și iarăși alta sau și două duc sicriul sau scîndura cu Caloianul, căruia îi urmează celelalte cu lumînări aprinse, plîngînd și rostind următoarele cuvinte:

Iane, Iane,	Cu inim-amară,
Caloiane!	Și ea că te plînge
Te caută mă-ta	Cu lacrimi de sînge,
Prin pădurea deasă	10 Iane, Iane,
5 Cu inima arsă,	Caloiane!
Prin pădurea rară	

Altele plîng pre frați, surori, părinți, dacă au.

A treia zi, după ce l-au înmormîntat, adică în joia a treia după Paști sau în ziua de Paparudă, se adună fetele iarăși la un loc, se duc la locul unde a fost îngropat, îl dezgroapă și apoi, bocindu-l:

Caloiene	Prin pădurea deasă
Ene!	Cu inima friptă, arsă,
Mă-ta	Prin pădurea rară
Te căta	Cu inima fript-amară;

Il aduc în sat, și aici îl aruncă într-o fîntînă sau îi dau drumul cu sicriul sau scîndura pe vreo apă curgătoare, urînd ca anul să fie ploios și plin de belșug.

În cele mai multe locuri însă Caloianul e mai întîi frînt în mai multe bucăți, și abia după aceea diferitele sfărîmături sînt aruncate prin fîntîni sau puțuri, prin bălți sau prin gîrle.

După ce au aruncat acuma Scaloiianul în atare fîntînă sau i-au dat drumul pe atare apă curgătoare, se adună toate fetele la o casă și acolo fac o plăcintă mare, numită ghizmană sau și mai multe plăcinte, precum și alte bucate, și apoi, cumpărînd și aducînd flăcării satului vin și lăutari, se pun cu toții la masă, mănîncă și beau împreună din pomana Caloianului, iar pe urmă se dau la joc și joacă pînă de către seară.

Dacă fetele sînt mici și nu au ouă, unt, făină, precum și celelalte trebuințioase pentru pomana Caloianului, îmbracă un sul cu haine femeiești și pleacă cu el pe la oameni acasă, și la casa la care se duc gazda trebuie să ude acel sul cu apă, apoi le dă ouă, unt, făină, etc., și cu ceea ce adună fac și ele plăcinte, bucate, și cumpără vin, și aceasta se cheamă pomana Caloianului, iar celui sul îmbrăcat, care mai pe urmă se leagă de virful cumpenei unui puț, i se zice ca și omului celui de lut, asemenea Caloian sau Scaloiian.²

În alte părți, tot din Muntenia, în aceeași zi, adevă în marțea din săptămîna a treia de după Paști, iar cînd e secetă mare, care durează mai multe săptămîni, chiar și mai pe urmă în alte zile, este datină ca fetele și femeile de la țară să frămînte pămînt galben și să modeleze dintr-însul un om în miniatură, numit Caloian sau Scaloiian.

După ce au făcut Caloianul, îl pun într-un mic coșciug ca pe mort, îl plîng, îl tîmiază și apoi îl îngroapă între bozii³, sau la fîntînă, sau la puțul satului, cîntîndu-i următoarele versuri:

Caloiene, Iene,
Caloiene, Iene,
Du-te-n cer și cere!
Să deschidă porțile,
5 Să sloboadă ploile,
Să curgă ca gîrlele,
Zilele și nopțile,
Ca să crească grînele.	Să umple șanțurile,
15 Să crească legumile
Și toate ierburile.
Caloiene, Iene,
10 Caloiene, Iene,
Cum ne curg lacrimile,
Să curgă și ploile,
Zilele și nopțile,	Caloiene, Iene,
Caloiene, Iene,
Du-te-n cer la Dumnezeu,
20 Ca să plouă tot mereu,
Zilele și nopțile,
Să dea drumul roadelor,
Roadelor, noroadelor,
Ca să fie îmbelșugată,
25 Țara toată, lumea toată!
Sau:

Iene, Iene, Scaloiene,
Iene, Iene, Scaloiene,
Du-mi-te la Dumnezeu | Și te roagă tot mereu,
5 Să dea drumul cerului,
Ca să curgă ploile, |

- Ploile ca gîrlele,
Noptile și zilele,
Și cu săptămînele,
10 Ca să crească apele,
Să s-adape vitele
Și să ude grînele,
Grînele și oarzele,
Meiul și fasolele,
15 Cu toate legumele
Și cu porumbiștele.
Iene, Iene, Scaloiene,
Iene, Iene, Scaloiene,
Roagă-te la Dumnezeu,

- 20 Să dea drumul ploilor,
Ploilor și apelor,
Apele bogatelor,
Ca să crească grînele,
Grînele, finațele,
25 Meiul și fasolele,
Cu toate legumele,
Porumbul și poamele,
Cu toate ierburile,
Să le pască vitele,
30 Să ne are holdele,
Să se facă roadele,
Să mănince oamenii!

În unele locuri, i se adresează versurile cîntate cu jale la morți, adăogîndu-se:

Iene, Scaloiene!
Tinerel te-am îngropat,
De pomană că ți-am dat,
Apă multă și vin mult,

Să dea Domnul, ca un sfînt,
Apă multă, să ne ude,
Să se facă poame multe!

Deoarece însă plînsul la înmormîntarea Caloianului este obligator, ca și la oricare altă înmormîntare, și deoarece nu fiecare poate să plîngă cînd voiește, de aceea fetele, ce-l bocesc, „se freacă cu ceapă la ochi spre a provoca mai multe lacrimi.”

La trei zile după ce l-au îngropat, se adună iarăși la un loc, îl dezgroapă de unde l-au fost îngropat și-l aruncă pe gîrlă, „ca să turbure norii și apele, cum se întîmplă înainte de ploaie.”

În ziua Caloianului „bărbații ară numai pînă la prînz...”, iar de la amiază pînă seara beau și joacă la cîrciumă.⁴

Tot cam așa s-a practicat datina aceasta mai demult și în Moldova.

Iată ce a scris în privința aceasta repauzatul G. Săulescu:

„Cînd nu ploua, românii cei vechi păstrau procesiunea următoare, invocînd două divinități naționale, pe Calian și pe Păpălugă. Femeile, și mai cu seamă fetele, efigiază o statuă de argilă (lut galbăn), mare cam de o palmă, pe care o numește Calianu; îi fac un sicriu de scoarță, îl învelesc în giulgi și, ducîndu-l la un mormînt făcut inadins, fetele îl bocesc, declamînd următoarele versuri:

- Iani, Iani,
Caliani!
Ia ceriului torțele
Și deschide porțile
5 Și pornește ploile,
Curgă ca șuvoaiele,
Umple-se pîraiele

- Pintre toate văile,
Umple-se fîntînele,
10 Să răsără grînele,
Florile, verdețele,
Să crească finațele
Să s-adape vitele,
Fie multe pite!

Acestea cîntîndu-le lugubru, fetele satului înmormîntează pre figuratul Calian, și apoi făcîndu-i comîndarea se ospătează.⁵

În unele locuri din Moldova, unde este și în timpul de față uzitată datina aceasta, precum bunăoară în comuna Hermeziu, jud. Iași, în loc de a-i da pre Scaloieni pe apă, îi duc și-i îngroapă în pădure.⁶

Caloianul sau Scaloianul însă e uzitat nu numai la românii din Moldova și Muntenia, ci și la cei din Dobrogea.

Iată ce ne spune în privința aceasta d-l T. T. Burada:

„În joia din săptămîna a patra după Paști se fac Scaloienii. În acea zi mai multe fete din sat se adună și fac Scaloianul: chipul unui om mititel ca de o palmă de lung făcut din lut, apoi îl pun într-un sicriu de papură și-l dau pe Dunăre sau pe baltă, cînd atunci încep toate fetele a se face că plîng și a se văicăra, zicînd următoarele versuri:

Scaloieni, Scaloian,	Te-a cătat, te-a întreat
Trupușor de dician;	Prin pădurea rară
Scaloită, Scaloită,	Cu inim-amară,
Trupușor de cuconiță,	Prin pădurea deasă
5 Mă-ta că mi te-a cătat,	10 Cu inima arsă.

În multe locuri, Scaloienii, înainte de a se arunca în apă, stau trei zile îngropați în pămînt.

După ce Scaloianul s-a dat pe apă, toate fetele se întorc acasă, pun masa, fac bucate și plăcinte, beau, mîncă și fac horă, iar flăcăii cîntă din fluier și din cimpoi.⁷

În fine, mai e de observat și aceea că de la cuv. Caloian și Scaloian s-a format cu timpul și următoarea zicătoare: Pare că e Caloian sau Scaloian sau și Scalo.⁸

NOTE

1. *Noua Revistă Română*, vol. II, Supliment I, București, 1900, p. 55: „Nu plouă, și-i creapăt de se crapă pămîntul, pare c-ar căsca de zăduf: numai ce vezi pe babe că ies cu *Muma ploii*, un chip de om făcut din humă și îmbrăcat cu țoale negre, ca să se innoreze cerul, și după ce-i descîntă, cum știu ele, îl îngroapă la un loc umbros, pare c-ar ploua, dacă fac ele așa.”
2. Dobre Ștefănescu, *Studii asupra literaturii populare*, publ. în *Lumina pentru toți*, an. IV, București, 1888, p. 121 – 122; Iul. Delescu și B. Demetrescu-Oprea, *Dicționar geografic al județului Brăila*, București, 1894, p. 36; I. A. Candrea, *Caloianul*, stud. comp., publ. în *Noua Revistă Română*, vol. II, p. 94-95.
3. În Bucovina boji sing. boz, lat. *Sambucus ebulus* L.
4. G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885, p. 209 și 211-212.
5. Sim. Fl. Marian, *Descîntece populare române*, Suceava, 1886, p. 299-300.
6. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 87.
7. *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880, p. 26-27.
8. Dob. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 122.

II. GHERMANUL

Vechiul meu cunoscut și amic, d-l Grigore Crețu, profesor trecut la pensiu-ne în București, mi-a spus la o ocaziune că chipul de pămînt, ce-l fac mai ales fetele din Muntenia cînd nu plouă și căruia îi zic Caloian și Scaloian, de către românii din Bulgaria s-ar numi Gherman.

Românii din Banat cunosc asemenea un Gherman, însă sub acest Gherman se înțelege o sărbătoare care cade totdeauna cinci zile înainte de Ispas sau Înălțarea Domnului și care se serbează cu nelucrare, anume ca să nu mînințe viermii și omizile cîmpurile.¹

NOTE

1. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*. Mai 1.

Paparuda, numită altmintrelea Păpărudă, Papalugă, Păpălugă, Paparugă, Păpărugă, Babarugă, Băbăruga, Dadaloaie, Dodole, Dodoloaie, Dodoloi, Mămăruță și Gogul, e o datină care se practică în unele părți în marțea întâia¹ sau în marțea a treia de după Paști², iar în altele în joia a treia de după Paști³ sau în Joia verde, adică în joia a doua de după Rusalii.⁴ În timp de mare secetă însă se practică nu numai în aceste patru zile, ci în orișicare altă zi de vară și cu deosebire din lunile aprilie, mai, iunie și iulie.⁵

Paparuda e uzitată, după cit imi e mie pină acum cunoscut, în toate țările locuite de români, afară de Bucovina și Maramureș. Mai înainte poate că va fi fost și în aceste două țări uzitată, și mai ales în Bucovina, care s-a ținut de Moldova, cu încetul însă a dispărut, după cum a început în timpul din urmă a dispărea și din Moldova.⁶

Scopul Paparudei este de a invoca protecțiunea cerului asupra recoltelor, să-i ceară a le da ploi fertile și a le feri de mărură⁷, sau cu alte cuvinte de a atrage ploaia, ca avînd pămîntul destulă umezeală să poată produce pîne și iarbă de ajuns.⁸

Ce se atinge de practicarea acestei datine, trebuie să amintim că ea este, cu puține abateri, mai pretutindeni asemenea. Cu toate acestea noi vom descri-o astfel, după cum se practică în fiecare țară.

Vom începe deci mai întîi cu Moldova.

„Vara, scrie Principele Dimitrie Cantemir, cînd pentru seceta mare e pericol că nu se vor face bucatele, țărani moldoveni iau o fetiță, care n-a ajuns încă etatea de zece ani și o îmbracă cu cămașă de frunze de arbori și de alte plante, și așa urmîndu-i celelalte copile și băieți de etatea ei umblă cîntînd și săltînd pe la vecini, și, ori încotro ar merge, bătrînele le ies în cale și le udă turnîndu-le apă rece pe cap. Cîntecul lor cu această ocaziune este cam următorul:

Papalugo, suie-te în cer,
Și-ți deschide porțile,
Și-i trimite ploile,
Ca să crească grînele,

Grînele,
Secările,
Și meiul
Și mălaiul!...⁹

Iar G. Seulescu scrie:

„A doua divinitate pe care o invocă românii din vechi la neplouare este Păpăluga.

Ceremonialul sau procesiunea păstrată în onoarea ei e cea următoare:

O fată, sau, pentru puditis, băiat, se nudează depunînd vestmintele sale și rămînînd cu pielea. Se înhoabotă cu boji sau alte plante legate deasupra

capului ca o glugă și așa mascat împlă pe la case. Cînd sosește dinaintea ușii, femeia de casă iese și toarnă asupra ei o cofă sau ulcelă de apă. Atunci Păpăluga săltînd zice:

Lugă, lugă,
Păpălugă!
Ieși din a ta glugă,
Suie în sus la rugă,
5 Seceta să fugă,
Ia cerului tortile,
Și deschide porțile,

Și revarsă ploile,
Cură ca șuvoaiele,
10 Prin toate grădinile,
Crească-ne olivile, (?)
Una cu legumele,
Curechiul și gulele!

Acestea petrecîndu-se cu așa-numita Păpălugă, i se solvează un obol (para) sau un ou.¹⁰

Tot cu privire la românii din Moldova scrie și d-l Const. D. Gheorghiu următoarele:

„Vara, cînd este secetă și cu primejdie pentru semănături, îmbracă țărani pe o copilă, mai tină de zece ani, cu cămașă de frunze de copaci și de buruiene, și cu toate celelalte copile și copii de vîrsta ei umblă jucînd și cîntînd, și cum sosesc la fieștecăre casă, obicinuiesc babele să le toarne pe cap apă rece. Cuvintele pe cari le cîntă ele atunci se aseamănă întocmai cu cele spuse mai sus.¹¹

În fine, tot din Moldova cred că sînt și următoarele versuri reproduse, după relațiunea lui Sulzer, de D. H. Sanders în opera sa intitulată *Das Leben der Neugriechen dargestellt und erklärt aus Liedern*, Mannheim, 1844:

Papalugă, lugă,
Papalugă, lugă,
Pin-la cer te suie,
Porțile-i descuie,
5 Ploaia să pornească,
Holde să stropească,

Mare să ne crească
Orzul și cu griul,
Secara și meiul,
10 Legumele toate
Și orice bucate!¹²

Cel dintîi, care a scris despre Paparudă la românii din Muntenia, e Théodore Margot, care, judecîndu-l după nume, seamănă să fi fost un strein.^{*} Acesta, întreprinzînd o excursiune prin România și ajungînd în călătoria sa la orașelul Drăgășani, scrie următoarele: „Drăgășanii este un orașel însemnat, atît pentru populațiunea cît și prin comerțul ce-l face cu vinurile din teritoriul său. Acest orașel este nou și este clădit pe una din proprietățile Episcopiei Rîmnicului. Stradele sînt late, curate, drepte și sînt ornate cu frumoase case, cu prăvălii de bogasieri, jocari și pantofari. Autoritatea locului este sub dependența unui subadministrator și a doi comisari. Toți locuitorii se socotesc clăcași ai Episcopiei și-și plătesc îndatoririle către arendașul moșiei. Cîmpul Drăgășanilor a fost adeseori teatrul unor răzbeluri

* Nu știm dacă era un străin, dar știm sigur că așa cum scrie în finalul memorialului său de călătorie, locuia în România: „acesta este tabloul acestei marelui, avute și roditoare țări, pe care o locuim.” (N. ed.)

foarte crunte. Drăgășanii se află în drumul Rîmnicului și prin urmare este foarte vizitat.

Acolo avui ocaziune să văz Paparuda. Poporul este supus credulității, superstițiilor de tot felul. El amestecă cristianismul cu rămășițele păgînismului și aleargă adesea la ideile false ale acestui din urmă cult. Era mai la două luni de cînd nu plouase; căldurile cele mari și o uscăciune teribilă amenința tot ținutul de lipsa bucatelor. Populul, după ce întrebuițase rugările, oficiurile divine, și nu văzuse nici un efect din cîte le adăsta, se adresa în fine la Paparuda sau nimfa apelor. Această nimfă era o jună fată, îmbrăcată cu trestie, cu rogoz din cap pînă în picioare, ce se preumbla în tot orașul, oprindu-se din casă în casă, primind să-i toarne pe trup vase pline cu apă, cîntînd apoi cîteva versuri spre invocațiune și analoage circumstanții, din care iată și termenele naive pe care le cînta atunci juna nimfă:

Paparudă, rudă,
Vino de ne udă;

Varsă cu găleata
Peste toată gloata.

Apoi învîrtindu-se în rond de mai multe ori și scoțînd niște strigări urmate de niște risuri frenetice, se retrage tot cîntînd și luînd în mînă mărunțișile cu care binevoiește cineva a gratifica pe această nimfă de o nouă invențiune. În urma acestui manegiu, populul este încredințat că nimfa apelor invocată cu un chip atît de original nu va întîrzia a-i trimite o ploaie abundanță. Abuz de credință superstițioasă ce se va șterge cu anevoință din mintea populului.¹³

În județul Mehedinți, „se adună cîteva fete, de obicei trei, mai mici decît de 12 ani, se dezbracă pînă la piele, se încing împrejur, în loc de fuste, cu frunze de boz înșirate pe o ață, așa că de la brîu pînă la genunchi sînt acoperite; pe cap își pun o coroană tot de verdețuri și astfel împodobite pleacă sub conducerea unei țigănci mai bătrîne, prin sat, din casă în casă, și încep să joace pe un rînd înaintea și înapoi, cîntînd:

Paparudă, rudă,
Vino de mă udă;
Să se tulbure cerul;
Cu găleata lată,
5 Peste toată gloata,
Cu găleata plină,
Ploile să vină;
Cu găleata rasă,
Ploile se varsă,
10 Cu toate gălețile,
Să se umple vâile,
Cu apă de ploaie,
Tot cu țuțuroaie,

Pămîntul să se moaie.
15 Cînd a da cu plugul,
Să umble ca untul
Cînd a da cu sapa,
Să cure ca apa,
Să se facă grînele
20 Cît bordeiele,
Și porumbele
Cît prăjinele,
Drugele
Cît coatele,
25 Spicele
Cît palmele!

În timpul acesta gazda vine de le udă și apoi le dă un bacșiș.¹⁴
În județul Olt, unde Paparuda se joacă de obicei joia și duminica între Paști și Rusalii, se duc mai mulți copii la o fîntînă mai apropiată și acolo se acoperă cu foi de boz de sus pînă jos, fiind bine legate. Foile de la umăr se pun de obicei

cu vîrfurile în sus, pentru ca picăturile de apă să se oprească pe foi și să strălucească la soare, așa cum picăturile de ploaie strălucesc pe plante. După Paparudă, se mai duce și un altul, care să-i apere de cîni și să primească darurile de la oameni. După ce s-au pregătit bine, pleacă prin sat și ajungînd la casa fiecărui om încep a juca, cîntînd în gura mare:

Paparudă, rudă,
Ieși afară de udă;
Cu găleata lată,
Peste toată gloata,
5 Cu găleata nouă,
Dumnezeu să plouă,

De joi pînă joi,
Să dea nouă ploi.
Unde-i da cu plugu,
10 Să curgă ca untu,
Unde-i da cu sapa,
Să curgă ca apa!

Aceste cuvinte se repetă de mai multe ori, pe cînd oamenii aruncă apă pe ei.

Astfel se duc din casă în casă, pînă termină tot satul.¹⁵

În cele mai multe părți din Muntenia însă, în timpul de față, Paparuda nu se mai joacă de copile de român, ca mai nainte, ci numai de copile de țigan sau țigănci tinere. Acestea își împletesc cununi de bozii pe cap, se împeștrează cu panglici roșii, cu salbe de firfirici, sau se împodobesc pe la cap, gît și mijloc, cu bozii și aleor verde, și astfel împodobite merg apoi pe la casele oamenilor ca să joace.¹⁶ Una dintre țigănci mai în vîrstă cîntă din gură, pe o arie de dans monotonă, pe note scurte, stacate și pe un tact repede un șir de invocațiuni din cari reproducem următoarele:

Paparudă, rudă,
Vino de te udă,
Ca să cază ploile
Cu gălețile,
5 Să dea porumburile
Cît gardurile

Și să crească spicele
Cît vrăbiile,
Să pornească grînele
10 Să umple pătulele,
Paparudele!

Apoi, ca și cum s-ar adresa divinității, continuă:

Să deschizi cerurile,
Să pornească ploile
Și să ferești holdele
De toate mărurile;

Să gonești tăciunele
Din toate ogoarele,
Paparudele!¹⁷

O variantă a acestor versuri sună așa:

Paparudă, rudă,
Vino de ne udă;
Paparudă, rudă,
Vino de ne udă;
5 Ca să-nceapă ploaie,
Să curgă șiroaie,
Cu găleata, leata,

Peste toată zloata:
Unde dă cu maiul
10 Să crească mălaiul,
Unde dă cu sapa
Să curgă ca apa.
Hai, Catrino, să sărim,
Paparudele!

- 15 Că știi iarna ce pățim,
Paparudele!
Ca paserea prin copaci,

- Paparudele,
Ploaie multă ca să faci,
20 Paparudele!¹⁸

A doua variantă sună astfel:

- Să nu trecem casele,
Paparudele,
Să pornească ploile,
Paparudele,
5 Să nu fie secetă,
Paparudele,
Să luăm urciorelul,
Paparudele,
Să descuiem cerul,
10 Paparudele,
Să sunăm cheițele,
Ha, Maria, ha!
Să pornim ploile,
Ha, Maria, ha!
15 Zalele să sune,
Ploile să cure,
Ha, Maria, ha!
De joi pînă joi,
Ha, Maria, ha!
20 Să crească grînele
Cît pădurile,
- Paparudele,
Și porumbele
Ca prăjinile,
25 Paparudele,
Unde-i da cu sapa,
Să curgă ca apa,
Unde-i da cu plugul
Să curgă ca untul,
30 Ha, Maria, ha!
Boi înjugători,
Oameni muncitori,
Paparudele,
Oile linoase,
35 Vacile lăptoase,
Mai mult sănătoase,
Laptele să curgă,
Să curgă urlînd,
Untul duduind,
40 Ha, Maria, ha!
Să trăiască gazda casei
La anul și la mulți ani!¹⁹

A treia variantă sună precum urmează:

- Păpărudă, rudă,
Ia ieși de ne udă,
Cu găleata, leata,
Peste toată gloata.
5 Unde-o da cu sapa,
Să curgă ca apa;
Unde-o da cu plugu,
Să curgă ca untu;
În zori de dimineată,
10 Pe rouă, pe ceață,
Cu ceața-n spinare,
Cu roua-n picioare...
Păpărudă, rudă,
Ia ieși de ne udă,
15 Cu găleata, leata
Peste toată gloata.
Să sunăm cheile,
Să scornim ploile,
- Să crească grînele
20 Cît prăjinile
Și porumburile
Cît streșinele.
Să facem granate
Să dăm la surate,
25 Să facem colaci
Să dăm la sāraci,
Să facem covrigi
Să dăm la voinici,
Să facem păpuși
30 Să dăm la mătuși!
Păpărudă, rudă,
Ia ieși de ne udă
Cu găleata, leata
Peste toată gloata.
35 Boii trăgători,
Porcii unsuroși,

- Oameni sănătoși,
Oile linoase,
Mult mai sănătoase.
40 Vacile lăptoase,
Mai mult sănătoase.
Păpărudă, rudă,

A patra variantă:

- Paparudă, rudă,
Vino de mă udă
Cu găleata, leata,
Pintru toată gloata,
5 Cu găleata rasă,

A cincea variantă:

- Paparudă, rudă,
Ia vin de mă udă
Cu găleata rasă,
Ploile se varsă.
5 Cînd oi da cu sapa
Să cure ca apa.
Să nu dai cu strachina,
Că faci paguba;

A șasea variantă:

- Paparudă, rudă,
Ia ieși de mă udă,
Cu găleata rasă
Ploile se varsă,
5 Cu găleata plină,
Ploile să vină,
Să crească dovlecele
Cît pătulele
Și porumbele

A șaptea și totdeodată ultima variantă:

- Paparudă, rudă,
Ia ieși de mă udă,
Cu găleata, leata
Peste toată gloata,
5 Cu găleata rasă,
Ploile se varsă,
Cu găleata plină,
Ploile să vină.

- Ia ieși de ne udă
Cu găleata, leata
45 Peste toată gloata,
Oameni să trăiască
Să le stăpînească!²⁰

- Ploile se varsă,
Cu găleata plină,
Ploile să vină.
Cînd oi da cu sapa,
10 Să cure ca apa.

- Să dai cu ciuru,
10 Să umpli pătulu.
Din joi
Pînă joi
Să dea nouăzeci de ploi.
Paparudiță,
15 Paparudiță!

- 10 Cît prăjinile.
Măgăreața lui Matei
Cu cercei,
Cu ghiocei,
Cu salbă de nouă lei,
15 Cu mărgel
De surcele,
Paparudele!

- Să deschii cheile,
10 Să pornim cu ploile,
Să crească porumburile
Cît pătulele,
Și grînele
Cît prăjinile,
15 Vacile lăptoase
Mai mult sănătoase,

Oile linoase,
Mai mult sănătoase.
Unde-oi da cu sapa,
20 Să cure ca apa;
Unde-oi da cu plugu,
Să cure ca untu.

Boi înjugători,
Oameni muncitori.
25 Să nu dai cu strachina,
Că faci paguba;
Și să dai cu ciuru,
Să umpli pătulu.²¹

După ritmul cîntecului, două sau mai multe Paparude joacă în mod săltător, bătînd din palme, plesnind din degete, imitînd sunetul castanetelor spaniole și repetînd alternativ exclamațiunea ha! ha! sau Paparuda leo!

În timpul acesta stăpîna casei ia o cană cu lapte, dar mai cu seamă o găleată, o doniță cu apă, și o aruncă pe dinsele, udîndu-le de sus pînă jos.

Zărînd-o, Paparudele se prefac că fug; uneori fug în realitate, și mai ales cînd apa e rece. Însă... în cele din urmă sînt ajunse, și tot nu scapă de botezul, de ploaia ce invocă.

Apoi, după diferite urări de viață lungă și fericită, primesc o monedă, sau un găvan, o strachină de grîu, de mălai, de făină, de fasole, ori un caier de lînă, o rochie învechită etc.

În același mod purced din casă în casă, și aceleia, la care nu joacă Paparuda, există credința că nu-i merge bine în vara ce urmează.²²

Am zis mai sus că Paparuda în cele mai multe părți din Muntenia se joacă în timpul de față mai mult de țigănci, decît de copile de român.

Cauza, pentru care se recrutează Paparudele numai dintre țigănci, cred că în prima linie e următoarea:

„A se expune să fie udate de suratele sau de mamele suratelor lor din sat, a căpăta din casă în casă parale sau produse, era ceva nedemn de tinerele române, a căror mîndrie nu le-ar permite cu nici un preț să joace un asemenea rol. Dar cu toate acestea, nevoind să se piardă datina, nimănui nu-i trece prin minte să n-o încurajeze, să nu contribuie la a ei mîntinere și reproducere. De aceea Paparudele sînt chemate din casă în casă ca să joace în bătătură, de aceea sînt recompensate după putință, de aceea se inspiră și se propagă credința că familiile care nu le-a udat nu-i va merge cu produsele în vara următoare, de aceea, în fine, femeile [din unele părți ale Munteniei] nu lucrează a treia joi după Paști, serbînd-o pentru protejerea, pentru prosperarea semănăturilor.

A doua cauză, pentru care jocul și invocațiunile Paparudelor s-au lăsat numai în atribuțiunea țiganilor, e acel ridicul, acea indecență ce însoțește neapărat pe curioasele dănuitoare, indecență atestată de scriitori și observată în mai multe sărbători romane.”²³

În județul Gorj este datină ca Paparuda să fie jucată de flăcăi, și nu de copile de român sau de țigănci, ca în celelalte părți ale Munteniei.

„În toate duminicile aproape, cam după ora 11 a.m., cînd soarele priește mai tare, flăcăii [din acest județ, și, anume] cei aleși de vătavul de paparude, pleacă pe vilcele și, după ce fiecare adună cite un braț de bozii, intră într-o pădure ori într-un crîng din apropiere, unde-i înșiră pe sfori sau pe sirme.

Unul dintre flăcăii cei mai sprinteni și mai puternici, desemnat încă de mai nainte, se îmbracă peste o cămașă ușoară cu bozii aceștia, înșirați pe sfori, dar într-un mod admirabil, în forma șitelor de la casă.

Flăcăul îmbrăcat astfel în bozii și cu pinteni și zurgălăi la picioare constituie ceea ce numim paparude.

Unul din băieții ceilalți mai dibaci conduce paparuda pe la fiecare locuitor din satul său. Înainte de a intra paparuda în curte, stăpînul casei o întîmpină la poartă cu un șofei (vadră) plin cu apă, pe care i-o toarnă în cap, în timpul ce flăcăii cari îl urmează cîntă, sub diferite melodii, unele versuri formate de ei într-adins pentru așa ceva.

Cele mai obicinuite din versurile recitate la paparude sînt următoarele:

Paparudă, rudă,
Ieși afară de udă,
Cu găleata, leata
Peste ceata toată.

Aduceți cheițele,
Să descui ploile,
De joi pînă joi,
Să dea nouă ploi.

La plecare, ei primesc diferite daruri, ca ouă, colaci, bani, fuioare, etc.

După ce flăcăii colindă satul în lung și în lat, se retrag către seară tot la locul de unde au plecat cu paparuda.

Acolo băiatul care a fost paparudă se dezbracă de bozii și împreună cu ceilalți se apucă și împarte toate darurile oferite de locuitori.

Într-unele regiuni, paparudele execută și jocuri frumoase.

Poporul nostru crede foarte mult în paparude, pe motivul că ele ar avea o putere nevăzută de a atrage ploile. Dar nu numai atît! Ei afirmă că acolo unde paparudele urmează regulat a chema ploile și unde oamenii vor arunca cît mai multă apă asupra-le, niciodată nu va fi secetă mare.

Atunci însă cînd e secetă, ca să nu-și piardă încrederea poporul aruncă vina pe paparude, cum că ele nu și-au făcut datoria cu sfințenie. De aceea Dumnezeu a încuiat ploile.

Deși se întîmplă cam rar să plouă după paparude, totuși oamenii pun mare preț pe această credință.²⁴

În Dobrogea se face Păpălugă „a treia joi după Paști numai de țigănci”, ca și în cele mai multe părți ale Munteniei, „cari mergînd pe la case dănuiesc strigînd:

– Păpălugă suie-te în cer și descui porțile și ne dă ploi, ca să crească grîul, păpușoiul și altele.

Stăpîna casei în timpul acela vine cu o găleată de apă și o azvîrle peste ele; apoi li se dă cite un bacșiș, o bucată de mălai, mămăligă, făină, iar cele mai de multe ori niște haine vechi.”²⁵

În unele sate mărginașe cu Săcelele din Transilvania se făcea mai nainte Paparuda, și anume în ziua de Ispas, în următorul mod:

O femeie se îmbrăca în această zi de sus pînă jos cu frunziș, încît nici capul nu i se putea vedea. O altă ceată de femei o conducea de la o casă la alta, unde jucau și cîntau:

Păpărudă, rudă,
Ian vin de ne udă
Cu găleata lata
Peste toată ceata.
5 Dă-ne, joie, cheile,
Să deschidem cerurile,

Ca să cadă ploile
Să se ude grînele
Și să facem la colaci
10 Să-mpărțim pe la săraci,
Colaci mari și găvânați,
Să-i dăm celor scăpătați!

Într-aceasta ieșea gazda casei (proprietarul) cu un vas cu apă, pe care o arunca atît preste Păpărudă cît și preste tovarășele ei; apoi le cinstea cu bani și colăcei anume pregătiți.

În timpul de față însă în satele sus-amintite nu mai există; s-a stins cu totul.²⁶

În Banat, unde Păpărugele sînt foarte răspîndite, mai multe fete curate²⁷ de țigan, de la 9-11 ani, umblă vara pe vremea de secetă pe la case, după ce mai întîi s-au dezbrăcat de toate hainele și și-au împodobit trupul cu frunze de crengi, cîntînd următoarele versuri:

Păpărugă, rugă,
Ian ieși de ne udă
Cu găleata, leata,
Peste toată gloata.	15 Unde-o da cu plugu,
Să meargă ca untu,
Unde-o da cu sapa,
Să meargă ca d-apa.
5 Bumburel de argint
Vărsat pe pămînt,
Ploaie, Doamne, ploaie,
Locuri să se moaie,
Ploaie curată,	20 Locuri să se moaie;
Cucuruzele
Cît grădinile,
Orzu
Pină-n podu,
10 Din ceruri vărsată.
Unde-i valea seacă
D-apă să se facă,
Unde-i valea lungă
Mai mult să s-ajungă:	25 Secara
Cît scara,
Grîu
Pină-n briu! ²⁸

Sau:

Rugă, rugă,
Păpărugă!
Dă-ne, Doamne, ploaie,
Cîmpul să se moaie,	Cît cuțitul,
Rodul
5 Să ne crească grîu,
Grîu pină la briu,
Spicul	10 Pină-n podul,
Oile linoase,
Vacile lăptoase;
Toarnă cu ciurel,
Varsă cu ciubăr! ²⁹

Sau:

Păpărugă, rugă,
Vino de ne udă
Cu găleata de apă,
Pe unde-i valea seacă, | Multă să se facă,
Pe unde-i valea plină,
Mai multă să vină! ³⁰ |
|---|---|

Stăpîna casei, cum vede că s-au apropiat Paparudele, iese cu apă și le udă bine, și mai ales pe aceea care e făcută Paparudă. Iar după aceea le dă ceva bani, ori de mîncare.³¹

În alte părți din Banat, precum bunăoară în Secaș de lîngă Oravița, e datină de a umbla cu Paparuga mai cu seamă pe la Sin-Giorgiu, iar cînd e secetă peste toată vara.

Dacă ziua de Sin-Giorgiu e ploioasă, atunci nu se face Paparugă.

În aceste părți se fac Paparugă unii țigani cari, dezbrăcîndu-se de toate vestimintele, își acoperă corpul gol cu boz, și astfel îmbrăcați pleacă prin sat cîntînd, pe lîngă versuri ca cele reproduse mai sus, încă și următoarele:

Hoae, Dodoloaie!
Dumnezeu să ploaie
Ploaie curată
Din ceruri lăsată;	Pe unde-i valea plină,
Mai multă să vină;
Spicul
5 Bumburel de argint
Varsă-l pe pămînt;	10 Cît voinicul,
Secara
Cît scara! ³²

O variantă a acestor versuri, tot din Banat, și anume din Doloave, sună precum urmează:

Dodoloaie, loaie,
Dă Doamne, ploaie,
Ploaie curată
Pe rouă vărsată.	10 Și rodu
Pină-n podu;
Cucuruzele
Cît grădinile!
5 Pe cea vale seacă
Norii mi se lasă,
Ploaia mi se varsă.
Să se facă spicu
Cît voinicu	Păpărugă, rugă,
15 Ian ieși de ne udă
Cu olcuța nouă,
S-o umplem de rouă! ³³

După rostirea acestor cuvinte, iese cineva din casă și udă Paparuga sau Dodoloaia cu apă, dîndu-i în același timp și un dar oareșicare.³⁴

În comitatul Bihor din Ungaria, precum bunăoară în Vașcău, unde Paparuda se numește Babarugă sau Babaruge și Dadaloaie, cînd e secetă mare, fac din cutare fată, ori fecior – se îmbracă ei și mai mulți – Babarugă, îmbrăcînd-o în crengi de arini sau arinzi, după cum li se mai zice, în așa mare măsură, de n-o poate cunoaște nimeni, poate că numai după glas că cine ar fi, și astfel umblă ei din uliță în uliță, cîntînd, fiind acompaniați de o mulțime nespūsă de băieți și popor, următoarele versuri:

Ploaie, Doamne, ploaie,
Ploaie curată
De la Domnul dată;
Ploaie-o din ciurel,	Ploaie-o cu bulbuci,
Ce-i bună de prunci,
Ploaie mîndră, deasă,
Să fie mînoasă
5 Ploaie-o din ciubăr,	10 Toată țara noastră!

De la săteni capătă ouă, pine, nuci, etc.

„După ce au gătat cu umbletul de pe strade, merg la o apă curgătoare, aprind paie pe apă și aruncă crucea de la un mort pe apă”, în credință că, făcînd aceasta, în curînd are numaidecît să ploaie.

„În cazuri cînd e secetă mare, se duce în apă o muiere binecuvîntată cu o coasă ori seceră și taie în dreapta și în stînga, rostind cuvintele:

Nu tai apa,
Ci tai legatul ploii,
Ca să ploaie pămîntul

Să ni-l înmoaie,
Pămîntul să ne rodească,
Lumea să se veselească!³⁵

În alte părți, tot din comitatul Bihor, precum bunăoară în comuna Coroiu, Babaruga este o datină ce o exercitau „numai copiii în timp de secetă”, pentru că, după credința poporului din aceste părți, „bunul Dumnezeu ascultă glasul nevinovaților copii, cari cer ploaie pe pămînt.

Pentru Babarugă, într-o zi de sărbătoare, cam pe la răsăritul soarelui, pornesc copiii la vale, unde îmbracă pe un individ, care e de regulă o fată”, „în mlădițe tinere, așa că nu se vede nimic din biata Babarugă.

După ce au îmbrăcat-o cum se cuvine, pornesc cu Babaruga în frunte prin sat, îndrugînd aproape la fiecare casă versurile următoare:

Ploaie, Doamne, ploaie,
Ploaie cu șiroaie
Pămîntu să-moaie!...
Ploaie, Doamne, ploaie,

Ploită curată,
Din cer strecurată,
Fără pic de piatră!

E de însemnat că la fiecare casă biata Babarugă are să îndure cîte o cofiță de apă, și mai mult, pentru care suferință biata Babaruga trebuie să fie recompensată cu ceva: cu niște ousoare, cu niște bănișori.

După ce bat satul de-a lungul și de-a latul; după ce dezbracă Babaruga de vestimentul ei de mlădițe; după ce se împărtășesc pe cele ciștigate, pornesc voioși către casă.³⁶

În fine, tot în comitatul Bihor, comuna Fechet-Batar, versurile ce se cîntă, cînd umblă Paparuga, sînt acestea:

Mămăruță, guță!
Dă, Doamne, ploită,
Ploită curată,
Făr-un pic de piatră,

Rodu
Ș-umple podu,
Spicu
Cît voinicu!

De multe ori însă, în loc de Mămăruță, guță, se zice: Gogule, Gogule! Iar ceremonia Gogului e aceasta:

„Copiii sau fetițele se îmbracă în ramuri de bozoci verzi din creștet pînă în tălpi. Pa cap poartă un comănac de pipirig. Aleargă de-a lungul ulițelor cîntînd cîntecul Mămăruței. În urma și înaintea lor merge o ceată de copii strigînd: «Iacă Gogu!» și cîntînd și ei, dar numai ce au încetat cei îmbrăcați dă Gog. În urma Gogului merge un copil și o fată, fiii Gogului, cu o coșarcă în mină, în care se adună darurile de ouă, pită, slănină și ce se mai dă, ba încă și grițari.

După ce vestea Gogului s-a lățit, iese fiecare muiere sau bărbat din casă la uliță, strigînd:

– Bun sosit, Mămăruță (Gogule)! – și apoi toarnă o oală două pe dînsu zicînd:

– Apă-ți dau, ca și tu să ne dai, și să nu tragi suc pămîntului mai mult! Mămăruța (Gogul) merge apoi la altă casă, unde tot așa se face.³⁷

În comitatul Timiș se face Păpărugă sau Dodolă o fată de țigan care, îmbrăcîndu-se în nuiile de salcie, trece prin sat urmărită de mai multe țigănci și lăieți, cari cîntă următoarele versuri:

Păpărugă, rugă!
Ia ieși de ne udă
Cu găleata d-apă
Preste gloata toată,
5 Cu ulcuță nouă
Plinuță de rouă,
Cu inel de-argint
Preste tot pămînt.
Ploaie, Doamne, ploaie,
10 Să curgă șiroaie,
Ploită curată
Din cer îi lăsată,
Oblășei
Cu nourei.
15 Adă-mi, Doamne, cheile
Să slobozim ploile,
Ca să crească grînele,
Crească cucuruzele.
Ploaie, Doamne, ploaie,

20 Locul să se moaie,
Unde-i valea sacă
Mai mult să se facă,
Unde-i valea lungă,
Mai mult să s-ajungă,
25 Unde-i da cu sapa
Să pornească apa,
Unde-i da cu plugu
Să meargă ca untu.
Crească spicu
30 Cît voinicu,
Cucuruzele
Cît grădinele,
Rodu
Umple podu,
35 Rodu să rodească,
Gazda să trăiască.
Mîncă, gazdă, sănătos,
Porcii-s unturoși.

Astfel cîntînd, alaiul se oprește la casele celor în stare mai bună, iar oamenii, la cari s-a oprit, varsă cîte o vadră de apă asupra Păpărugii sau, cum îi mai zic, asupra Dodolii.³⁸

La românii din Macedonia, unde Paparuda e asemenea uzitată sub numirea de *Pirpirună*, pl. *Pirpirune*, se practică în următorul mod:

Cum trec două, trei săptămîni după Duminica Tomei, „fără să plouă, românii [din Macedonia] găsesc că e de lipsă a pune să joace Pirpirunele, ca să aducă ploaie.

O fată din cele mai sărace este acoperită peste tot corpul, și mai ales pînă la briu, cu ștevie sau cu ferică... Pe fata asta o însoțesc mai multe alte fete de români, și merg din casă în casă la vecini.”

Pirpiruna joacă, iar altele cîntă:

Pirpirună
Se răadună,
Dă plăaie,
Dă plăaie
Ca să crească ăgrile,

Agrile și aviinile,
Aviinile și ierghile,
Ierghile și curile
Curile și verdéțile.

Dacoromânește:

Paparudă
Se adună,
Dă ploaie,
Dă ploaie,
Ca să crească recoltele,

Recoltele și viile,
Viile și ierburile,
Ierburile și pădurile,
Pădurile și verdețurile.

Variantă:

Pirpirună
Sarandună,
Dă ploaie, dă,

S-crăască agărle,
Agărle ș-aviniile,
Ierghiile ș-livășile.

Dacoromânește:

Paparudă,
Sarandună,
Dă ploaie, dă,

Să crească ogoarele,
Ogoarele și viile,
Ierburile și livezile.

A doua variantă:

Pirpirò
Saragò,
Aruvinădă agărle,
Agărle și mágărle.³⁹

Chicuta prătilu,
Gârnuțlu cit țeățirea,
Minuclul cit fôrtuma.

Dacoromânește:

Paparudă
Sarago (!)
Stropește ogoarele,
Ogoarele și slăbitele,

Picătura cit paraua,
Grăuntele cit năutul,
Mânunchiul cit povoara
(de cal, catîr).

A treia variantă:

Pirpirună,
Oî dodule,
Oî bojule;
Sáragára,
5 Oî dodule,
Oî bojule
Dă nă ploaie, ploaie mare,

S-facă turtă
Cit nă arătată,
10 S-facă pită
Cit n-arghîie;
S-facă chîicuta
Cit parălu.

Dacoromânește:

Paparudă,
Oî dodule,
Oî bojule,⁴⁰
Saragara,
5 Oî dodule,
Oî bojule,
Dă o ploaie, ploaie mare,

Să facă turta
Cit o roată,
10 Să facă plăcinta
Cit o arie,
Să fie picătura
Cit paraua.

A patra variantă:

Pirpiró,
Bre Salavó,
Dă-nî aroauă, re zurle

Si-nî crăască grînările,
Grînărle, sicărurle,
Grînărurle, ovésele.

Dacoromânește:

Paparudă,
Mei Salave, (!)
Dă o rouă, măi nebunule,

Să-mi crească cerealele,
Grînele, secările,
Grînele, oveșele.

A cincea variantă:

Pirpirună,
Sarandună
Dă nă ploaie cu găleata,
S-adunăm vîiptul ca m'nata;

Ia bigăți-vă clijmile;
S-adunăm aviniile;
Ia bigăți păpúșile
Sé-adunăm gărnușile.

Dacoromânește:

Paparudă,
Sarandună,
Dă o ploaie cu găleata,
Să adunăm vîiptul cu pumnul;

Ian băgați-vă cizmele,
Să adunăm viile;
Ian băgați papucii,
Să culegem grăunțele

A șasea și ultima variantă:

Pirpirună,
Sarandună,
Dă ploaie, dă,
Tra să crească ierghiili,
5 Ierghîli, virdeturi,
S-aibă s-pască ôili,
Ôili și calii;

Pirpirună,
Sarandună,
10 Dă nă ploaie, dă
Tra si crească aviniili,
Aviniili și agrili,
Chîicuta cit gileata,
Gîrnușlu cit țeățirea.

Dacoromânește:

Paparudă,
Sarandună,
Dă ploaie, dă,
Ca să crească ierburile,
5 Ierburile și verdețurile,
Să aibă să pască oile,
Oile și caii;

Paparudă,
Sarandună,
10 Dă ploaie, dă,
Ca să crească viile,
Viile și ogoarele,
Picătura cit găleata,
Grăuntele cit năutul.

Precum la românii din Dacia Traiană, așa și la cei din Macedonia „este obiceiul să se arunce apă pe neașteptate, pe ascuns, asupra Pirpirunei”. Românii macedoneni „cred că aceasta e necesar pentru ca să plouă.”

„După ce au colindat peste tot satul, Pirpiruna și amicele ei fac o plăcintă cu făina și cu untul obținut, o coc și apoi merg de o mănîncă la fîntînă. Însă

ritul cere ca plăcinta să fie mîncată, stînd fetele cu picioarele în rîulețul unde trece apa de la fîntînă.

Dar nu numai cu ștevie și ferică se acopăr Pirpirunele, ci și cu așa-numita plantă iboj, cu flori de mac, numite la aromâni și greci pirpirune, și cu tot felul de verdețuri.

Înainte de a li se da de ale mîncării sau bani, se toarnă pe un ciur purtat de Pirpirună pe cap apă.

Apoi nu numai după Duminica Tomei, ci ori de cîte ori este secetă, fac fetele [macedonene] obiceiul cu Pirpiruna.

În satele unde sînt țigănci, Pirpirună se face o fată de țigani, pe cînd fetele de aromâni merg după dînsa și cîntă, și din ce obțin dau și țigăncii, care pe lîngă fructe mai capătă hainele vechi, lîna obținută, ce prisosește din făină și unt, după facerea nelipsitei plăcinte.

Melodia, după care se cîntă versurile referitoare la Paparudă sau Pirpirună, este deosebită de cea care se aude în România, precum și de cea greacă și bulgară din Macedonia.⁴

În fine, la românii din Meglenia obiceiul acesta se face precum urmează:

„Fetele se string și dezbrăcînd pe una din ele o îmbracă peste tot corpul cu planta care se numește la dînșii buzeu.

Această fată se numește: Paparudă sau Dudulețu.

Apoi aleargă din casă în casă, unde cîntă versurile următoare:

Paparudă, rudă,	S-nu li bată grindința, ⁴¹
S-nă dea ploaie,	S-na dea pîne multă,
S-nă crească gronele,	S-aŭ mîncom cu sănătate.
Gronele, gronișoarele,	

Dacorumânește:

Paparudă, rudă,	Să nu le bată grindina,
Să ne dea ploaie,	Să ne dea pîne multă,
Să ne crească grînele,	S-o mîncăm cu sănătate.
Grînele și porumbul,	

Sau:

Paparudă, rudă,	Să crească gronele,
Vino de te udă,	Să crească gronișoarele
Paparudă, rudă,	Cît grindinele.
Vino, dă ploaie multă,	

Dacorumânește:

Paparudă, rudă,	Ca să crească grînele,
Vino de te udă,	Să crească porumbul
Paparudă, rudă,	Cît grindinea. ⁴²
Vino, dă ploaie multă,	

Și după aceasta „se dă din partea femeilor cîte un ban vechi, numit *para* de timp diznit și alte lucruri.

Paparuda poartă în cap o cieștină, sită, pe care la urmă o rostogolesc și, dacă sita stă pe dungă, nu va ploua. Dacă cade însă, va ploua cu siguranță.

Apoi se duc într-o vale și acolo dezbracă pe fată și buzelul îl aruncă în rîu și apoi se întorc acasă și împreună mîncîncă lucrurile adunate, adunăturile.⁴²

NOTE

1. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*, aprilie 20: „Paparuda (Paparuga, Dodoloiu); aceasta umblă totdeauna în a treilea zi după Paști (firește și peste vară, cînd e secetă).”
2. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. române*, p. 208: „Ziua hotărîtă pentru jocul Paparude-lor e marțea celei de a treia săptămîni de după Paști. Prin extensiune, se continuă pînă în luna lui iunie și iulie, pe timp de secetă.”
3. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 128: „A treia joi după Paști, e Păpăluda sau Păpăruda.”; Dobre Ștefănescu, *Studii asupra literaturii populare*, publ. în *Lumina pentru toți*, an. IV, București, 1888, p. 120: „Paparuda umblă de obicei după Paști într-o zi fixă, ce oamenii numesc ziua de Paparudă și care este în a treia joie după Paști, iar după această zi și mai ales în timp de secetă umblă în fiecare zi.”; Idem, *Privire fugitivă asupra poeziei de ocaziune la români, genurile și obiceiurile de care este însoțită*, publ. în *Țara nouă*, an. III, București, 1887, p. 463.
4. N. Mihăescu, *Păpăruda*, publ. în *Foaia interesantă*, revistă săptămînală, literară, științifică ilustrată, sub îngrijirea lui G. Coșbuc, an. I, București, 1897, nr. 27, p. 2: „Era în ziua dintîi mai. Această zi căzuse într-o joi, în așa-numita Joia verde, cînd umblă Păpăruda.”
5. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1883*, loc. cit.; G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. rom.*, p. 208; Dobre Ștefănescu, *Studii*, publ. în *ziarele cit.*, p. 120 și 463; Codin N. Drăguț, *Paparudele*, publ. în *Albina*, an. II, București, 1899, p. 1110: „În timpul verilor secetoase, flăcăii, cu deosebire cei de la țară, practică un obicei cunoscut sub numele de Paparude.”; *Revista ilustrată*, an. II, Șoimuș-Bistrița, 1899, p. 46: „Bozul se mai întrebuintează în popor și la jocul numit Paparuda, care se face mai ales în timpurile secetoase, de obicei joia și duminica între Paști și Rusalii.”; Laurian și Massim, *Glosariu*, București, 1871, p. 436: „Paparuda, s.f. femină, mai ales și de regulă femină țigăne; aceste femine, în număr mai mare în fiecare an, după Paști joacă, saltă, mai ales în aprilie și mai, încoronate cu frunzi, pe la casele sătenilor și urbanilor, și s udate de ai casei cu apă cit de rece pe corpurile adornate cu frunzi; după saltare *Paparudele* așteaptă daruri de la ai casei unde ele joacă.”
6. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 86: „În Moldova încă există acest obicei, dar a început a se pierde încetul cu încetul, mai demult însă era foarte practicat.”
7. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. rom.*, p. 208; *Revista ilustrată*, an. II, 1899, p. 46: „Jocul acesta are de scop invocațiunea ploii, și în cele mai multe locuri se face de țigani.”; com. de d-l Valentin Dioniu, învățător în Secaș lîngă Oravița: „Scopul Paparugei este implorarea ploii de la Dumnezeu.”
8. N. Mihăescu, *Păpăruda*, publ. în *ziar. cit.*, nr. 27, p. 2: „Păpăruda e pentru ploaie, pentru grîne, pentru vite, pentru oameni... Dar la ce nu-i bună Păpăruda?... La orice, dacă vrea Dumnezeu.”
9. *Descrierea Moldovei*, Ed. Academiei Române, București, 1875, p. 155.
10. S. Fl. Marian, *Descintece*, 1886, p. 301-302.
11. *Op. cit.*, p. 86.
12. G. Dem. Teodorescu, *Poezii pop. rom.*, p. 210.
13. *O viorie în cele șaptesprezece districte ale României*, București, 1859, p. 42-43.
14. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 83.
15. *Revista ilustrată*, an. II, p. 46.

16. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 128; Dobre Ștefănescu, *Studii*, publ. în *Lumina pentru toți*, an. IV, p. 120; Idem, *Privire fugitivă*, publ. în *Țara nouă*, t. III, p. 463; Șt. St. Tuțescu, *Din literatura poporană nescrisă*, publ. în *Revista Tinerimea română*, vol. III, fasc. I, București, 1899, p. 116: „La noi, Paparude se fac țigăncile. Se dezbracă în pielea goală, se acoper dinainte cu bozii și pleacă prin sat după mălai. Cînd intră în obor încep a cînta. Stăpinul casei iese și toarnă apă pe ele; apoi le dă cîte un blid de mălai, pine, etc. Ele invocă ploaia. Pleacă pe vreme de secetă.”
17. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 128.
18. Idem, *Poezii pop. rom.*, p. 210.
19. Dobre Ștefănescu, *Studii*, publ. în *Lumina pentru toți*, an. IV, p. 120; vezi și *Țara nouă*, t. II, București, 1886, p. 506.
20. N. Mihăiescu, *Paparuda*, publ. în *Foaia interesantă*, an. I, nr. 27, p. 3.
21. Șt. St. Tuțescu, *Din literatura pop. nescrisă*, publ. în *revista cit.*, p. 115-116.
22. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 128-129; Dobre Ștefănescu, *Studii*, publ. în *Lumina pentru toți*, an. IV, p. 120; Idem, *Privire fugitivă*, publ. în *Țara nouă*, t. III, p. 463.
23. G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice*, p. 132.
24. Codin N. Drăguț, *Paparudele*, publ. în *Albina*, an. II, nr. 35, 30 mai 1899, p. 1110-1111.
25. T. T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880, p. 24-25.
26. Com. de dl. Dometiu Dogaru.
27. Uneori umblă cu Paparuda țigănci însărcinate, ca să fie ploaia cu atîta mai bogată.
28. E. Hodoș, *Cîntece bănățene*, Caransebeș, 1898, p. 123-124.
29. *Familia*, an. 1868, p. 327.
30. Com. de dl. Valentin Dioniu.
31. E. Hodoș, *op. cit.*, p. 124; *Familia*, cit., p. 327.
32. Com. de dl. Valentin Dioniu.
33. E. Hodoș, *op. cit.*, p. 123.
34. Com. de dl. Val. Dioniu.
35. Vasile Sala, *Credințe, eresuri. Obiceiuri de la Beiuș și Vașcău în Bihor*, publ. în *Familia*, an. XXXVI, Oradea Mare, 1900, p. 55; com. de același.
36. Iosif Stanca, *Babaruga*, publ. în *Familia*, an. XXXII, Oradea Mare, 1896, p. 460.
37. Dr. G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, t. I, *Poezia tradițională*, Budapesta, 1899, p. 200.
38. Dr. G. Alexici, *op. cit.*, p. 198-199.
39. Magăr, macru, sau macăr, înseamnă negras, slab, lipsit de vlagă.
40. Se repetă la fiecare vers.
41. Sau: gârdușcă.
42. P. Papahagi, *op. cit.*, p. 725-729; I. Nenițescu, *op. cit.*, p. 532-533: “În timp de mare secetă, o femeie săracă, de obicei o țigăncă, se îmbracă cu flori, cu buruieni, și mai ales cu ferecă, de care se găsește foarte multă în muntoasa Turcie, și așa împodobită merge prin tot satul din casă în casă, dănuind și cîntînd: «Pirpirună, sarandună». Femeia aceasta, pentru ocazie, se cheamă Pirpirună, și tot acest nume poartă și datina aceasta, care nu e alta decît Paparuda. Oamenii din casele, în cari intră Pirpiruna, varsă apă pe ea și îi dăruiesc bani mărunți, făină, unt, ouă, etc. Pirpiruna e însoțită de alte cîteva femei. Se crede că făcîndu-se astfel, se vor dezlega ploile și că seceta va înceta neîndoișor.”

Todorusele, numite în Banat încă și Todorosale, Todorosale și Teodorosale¹, iar în unele părți ale Bucovinei și Moldovei simplu Rusalii², cad totdeauna 24 de zile înainte de Rusalii sau Dumineca mare, care se serbează la 50 de zile după Înviere.

Todorusele sînt semănătura Rusaliiilor aruncate cu 24 de zile înainte de Rusalii, anume ca oamenii să știe că vin Rusaliiile și să se ferească de dinsele.

Între Paști și Rusalii sînt 48 de zile, afară de cea a Paștilor și a Rusaliiilor. Deci la mijlocul acestor zile, și anume totdeauna într-o miercuri cad Todorusele³, adică în aceeași zi cînd biserica serbează înjumătățirea praznicului⁴ sau Praznicul înjumătățirii⁵.

Prin urmare, ele sînt împărțirea în două sau înjumătățirea Cincizecimei.

Rusalele, după credința românilor din Banat, au fost dintru început șapte surori, fete curate și nemăritate, pre cari Dumnezeu, pentru că au fost așa de curate și plăcute, le-a prefăcut pre toate în zîne.

Aceste șapte zîne n-au murit și nici nu vor muri pînă cît lumea va fi. Și ca zîne umblă ele ziua și noaptea printre oameni, însă lumea nu le vede, pentru că e prea stricată și încărcată cu tot felul de păcate și fărâdelegi.

Însă ele nu petrec totdeauna printre oameni, ci numai cinci săptămîni, adică pînă la Rusitori.

Prima zi în care vine ele sînt Todorosalele⁶. De aicea se vede că vine apoi și datina românilor din Muntenia de a numi ziua aceasta Strada Rusaliiilor.⁷

În această zi, adică în ziua de Todorosale sau Strada Rusaliiilor, se întîlnesc Rusaliiile și-și petrec cu Sin-Toaderii, cari sînt feciori (feți) frumoși, de unde se vede că le vine apoi și numele compus de Todor-Rusale.⁸

Și ca semn de bucurie că s-au întîlnit iarăși cu frații lor, cu Sin-Toaderii, le dăruiesc cîte o chită (=struț, buchet) făcut din dumbravnic⁹, numit altmîntrelea și umbravnic, și todoruse lat. *Melittis melissophyllum*, și mai ales din vîrfurile acestuia, pre care îl rup și-l iau ele în noaptea spre Todorosale, așa că, în ziua de Todoruse dumbravnicul nu mai are vîrf, nici miros.¹⁰

Rusaliiile sînt, ca și îngerii lui Dumnezeu, bune, dar se supără și ele cînd cineva trece peste jocul lor, cînd le conturbă în mîncarea lor, de comun la vreun izvor¹¹, sau cînd le necinstește ziua venirii și întîlnirii lor cu Sin-Toaderii prin lucrare.

Drept aceea, românii de pretutindeni și mai ales româncele nu se încumetă a lucra în ziua aceasta mai nimic, temîndu-se ca nu cumva, lucrînd, să-i doară mîinile și picioarele¹², să înnebunească¹³, sau altă neplăcere și nenorocire să li se întîmple.¹⁴

Unicul lucru iertat în această zi este: semănarea cînepei; culegerea dumbravnicului¹⁵, menirea lui și știricirea traiului vieții din el; culegerea plantei

numite Sîntă-Măria, lat. *Hypochoeris maculata*¹⁶, precum și a altor plante bune de leac¹⁷; apoi facerea Cirinelor (Repotinelor), cari pe alocurea se fac în joile nelucrate după Paști¹⁸; facerea untorei de oi, adică se culege în preseara de Tudorusele urzică, leuștean, salcă, ai, scaiete de al spinos, pelin, boz, și se pisează pe pragul ușii, amestecîndu-le cu unsoare de porc,¹⁹ și în fine sfredelirea urechilor la fete, din care cauză se numește ziua aceasta în unele părți din Transilvania, precum bunăoară în comuna Cetea de lingă Alba Iulia și în Satulung, Sfredelul Rusaliilor.²⁰

Românele din Moldova, cari voiesc să aibă buruieni de leac, îndatinează a se scula în această zi, des-de-dimineată, a se spăla și îmbrăca curat și apoi, pînă a nu răsări soarele, a se duce și a strînge buruieni, cari știu că-s bune de ceva, că pe urmă le chișcă ielele și nu mai sînt bune de leac. Tot atunci smulgele și pelin, îl pun în briu și umblă toată ziua cu dinsul în briu, anume ca să se apere de ie. ²¹

Tot în Moldova e datină în această zi de a pune pelin în orișice băutură, afară de apă, și a bea în contra ielelor sau Rusaliilor.²²

Iar feciorii și fetele, cînd se întîlnesc în ziua de Rusalii, se bat, spre același scop, cu pelin.²³

Românii din Banat, și anume cei hăluți (luați de mîni, de picioare, de cap, etc.), adică cei atacați de hale, îndatinează în ziua de Todoruse a se culca afară în cîmp între florile numite frăsinică, spre a le trece, și dimineața, cînd se scoală, vîd ei că halele au luat vîrful frăsinice.²⁴

În fine, merită a fi amintit și aceea că o seamă de române din Moldova, cari se numesc Ruxandra, nu îndatinează a-și serba ziua onomastică în ziua de Rusalii sau Duminica mare, ci în miercuria Înjumătățirii după Paști.²⁵

NOTE

1. Com. de dl. Ios. Olariu și Aurel Iana.

2. Com. de mai mulți români din Bucovina și Sîntia Sa părintele Ioan Popovici, paroh în Burdujeni: „În Moldova și mai ales în județul Botoșani se numește ziua aceasta Rusalii, iar ceea ce se numește în alte părți Rusalii, în Moldova se numește Duminica mare.”; El. Sevastos, *Sărbătorile poporului*, publ. în *Gazeta sateanului*, R. Sărat, 1891, nr. 9 și 10, p. 156.

3. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, Aprilie 21.; com. de dl. Aurel Iana: „Todorusele cad în mijlocul timpului dintre Paști și Rusalii.”; El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *op. cit.*, p. 156: „În a treia săptămînă după Paști, miercuria, femeile o țin, că atunci umblă ielele.” Și ceva mai departe: „Cîtu-i de la Paști pînă la Rusalii, atîta-i și de la Rusalii pînă la Ispas.”

4. Com. de dl. Ios. Olariu: „Todorusele se serbează cu nelucrare în casă de românele noastre în tot anul miercuri în a patra săptămînă după Paști, tocmai cînd și biserica noastră serbează Înjumătățirea praznicului.”

5. Dat. rom. din Bălăceana, com. de George Jemna: „Praznicul Înjumătățirii este o sărbătoare care se prăznuiește de către românii noștri în a patra săptămînă după Paști.”

6. Com. de dl. Ios. Olariu.

7. N. Rădulescu-Niger, *Rustice*, vol. II, *Nuvela*, București, 1893, p. 13.

8. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, Aprilie 21.; com. de dl. Ios. Olariu: „La Todorosele se zice că se întîlnesc cele șapte surori zîne cu cei șapte frați ai lor, cu Sîn-Toaderii, de-și petrec și se gîtesc în tot anul o dată, și de bucurie că s-au întîlnit iar se gîtesc și petrec laolaltă o lună de zile.”

9. Com. de dl. Ios. Olariu.

10. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, Aprilie 21.: „În noaptea spre Todoruse rup și iau Halele (Necuratele) vîrful dubravnicului și al altor plante lecuitoare.”; com. de dl. Ios. Olariu: „Planta aceea numită dumbravnic nici că mai are vîrful din noaptea spre Todorusele.”; com. de dl. Aurel Iana: „Dumbravnicul se culege înainte de Todorusele, căci venind Todorusele îi taie vîrful și nu mai are miros.”

11. Com. de dl. Ios. Olariu.

12. Dat. și cred. rom. din Gura Sadovei, com. de Leon Latiș, stud. gimn.: „Afară de Rusaliile sau Duminica mare, care se serbează totdeauna la 50 de zile după Înviere, mai sînt încă un fel de Rusalii, cari pică totdeauna la patru săptămîni, începînd din miercuria din Săptămîna patimilor. În această zi se rețin oamenii de la lucru, crezînd că dacă nu lucrează în ziua aceasta, atunci nu-i dor mîinile, picioarele și toate celelalte membre ale corpului, iar dacă lucrează, atunci în decursul întregului an sînt bolnăvicioși.”

13. N. Rădulescu-Niger, *op. cit.*, p. 13-14: „Era în ziua Înjumătățirii Praznicului, Strada Rusaliilor, cum îi zic românii, cînd adică a trecut jumătate vremea pînă la Duminica mare a Rusaliilor.

Românii țin ziua asta, că-i bine, cîci, Doamne ferește, nu ți-a ieși vreunul la muncă, să-i tai și capul.

Și doar e în toiul prășitului de a doua oară, și a altor munci, după cum a căzut și Paștile; căci sărbătoarea aceasta se socotește la douăzeci și cinci de zile după Paști.

Și fiindcă anul acela Paștile fusese cu trei zile după Sf. Gheorghe, tirziu de tot, era mult de muncit la cîmp și arendașului îi scăpăra maseaua, mai ales că vremea îi stătuse dimpotrivă și acuma pusesese spre îndreptare.

Pornise din ajun, de cu seară, pe isprăvnice să facă pe români să iasă la cîmp. Românii nu vruseseră să audă.

Cum să iasă ei tocmai la Strada Rusaliilor? ori sînt neam străin? Ce? să înnebunească, cum se întîmplase lui nea cutare, ori cutărui flăcău?

Din părinți auziseră așa ceva, și părinții de la moșii lor, și o țineau bună.

Pe la dinșii nu se văzuse nici om nebun pentru că a muncit în ziua aceea, nici altă întîmplare rea.”

14. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 156: „Nimene nu lucrează de dimineață pînă amiază, cînd umblă ielele; peste zi în jos tot mai îndrăznesc să puie mina pe cite ceva. Zice că o femeie ghilela pinzele și ielele i le-au luat pe toate și le-au vînturat în văzduh, iar o bucată de pinză au rădicat-o în nouri, și cînd i-au dat drumul în jos era toată forfecată de duhurile necurate.”

15. În unele părți din Banat, după cum îmi scrie dl. Aurel Iana, este datină ca dumbravnicul să se culeagă înainte de Todorusele, căci venind Todorusele îi taie vîrful și nu mai are miros.

16. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*.

17. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 156.

18. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*.

19. Com. de Aurel Iana.

20. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul: „La Sfredelul Rusaliilor (miercuri la Înjumătățirea Praznicului) se sfredesc urechile la fete.”; com. de dl. Domețiu Dogariu: „Miercuri a treia săptămînă din Paști țin sărbătoare mare: Înjumătățirea Praznicului sau Sfredelul Rusaliilor. În ziua aceasta cred că serbind-o vor fi scutiți de tempestăți și vijelii prin locurile pe unde-și pasc turmele.”

21. El. Sevastos, *Sărbătorile pop.*, publ. în *ziar. cit.*, p. 156.

22. Com. de dl. Ioan Popovici, paroh în Burdujeni.

23. El. Sevastos, *loc. cit.*

24. Sim. Manguica, *Calend. pe anul 1882*, Aprilie 21.

25. Melchisedec, *Literatura religioasă populară*, publ. în *Convorbiri literare*, anul XIV, p. 296.

Ioan Fierbe Piatră, numit de către românii din Moldova: Sfintu Ioan care Fierbe Piatră,¹ iar de către cei din Transilvania: Întrătunul,² cade totdeauna la 25 mai, adică în aceeași zi cînd cade și Aflarea Capului Sfintului Ioan Botezătorul.

În ziua aceasta, atît bărbații cît și femeile se rețin de la orișice fel de lucru, crezînd că dacă nu vor lucra în această zi vor fi feriți de orișice cumpănă și furtună grea, mai ales însă de fulger, de trăsnet și de orișice alt fel de foc.³

Tot în această zi nu se măsură oile, adică nu se pun pe brînză, anume ca să fie ferite de fulger, precum și de alte boale grele.⁴

Cine se încumetă a lucra într-această zi, aceluia lesne i se poate întîmpla ca să fie trăsnet sau, dacă nu tocmai el, atunci unul sau și mai multe dintre vitele sale, sau, ce este și mai lesne, să-i bată piatra toate semănăturile și pometele, fiindcă Ioan acesta, fierbînd piatra, o duce și o descarcă unde voiește, mai ales însă pe semănăturile sau livada aceluia care i-a necinstit ziua.

NOTE

1. Const. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 95: „25 Mai; Sfintul Ion care Fierbe Piatră. Se observă că Sf. Ion sînt mai mulți, de o pildă: Sf. Ion care dezleagă glasul la paseri, etc.”
2. Com. de d-l B. B. Iosof: „Aflarea capului Sf. Ioan se numește pe sate Întrătunul.”
3. Cred. rom. din Bucovina; com. de dl. B. B. Iosof: „Întrătunul se ține de sărbătoare, ca trăsnetul să nu trăsnească vreo vită peste an.”
4. Dat. și cred. rom. din Gura Sadovei, com. de Leon Latiș: „În ziua de Sf. Ioan care Fierbe Piatră nu se măsură oile, anume ca să fie ferite de fulger, precum și de alte boale grele. Asemenea nu se măsură marțea, joia și vinerea, precum și în ziua în care a fost Buna-Vestire. În aceste zile nu-i bine de măsurat, ci ele se măsură simbăta, duminica, luna și miercurea, și mai cu seamă luna și miercurea, căci aceste două zile sînt de post, și dacă se măsură în aceste două zile, apoi nu mănîncă oamenii multă jîntiță peste vară.”

I. MOȘII DE ISPAS

În Dobrogea este datină ca mai multe femei și babe să ia, cu o zi înainte de Înălțarea Domnului sau Ispas, „cu ele azime calde, ceapă verde și rachiu și, mergînd prin sat, să le dea de pomană pentru sufletul morților, zicînd ca să aibă pe drum, căci în această zi cred ele că zboară morții în cer.”¹

Româncele din unele părți ale Munteniei, cari au morți în familie, împart asemenea azime calde, ceapă verde și rachiu pentru sufletele morților, însă nu în ajunul, ca cele din Dobrogea, ci în ziua de Înălțarea Domnului, crezînd că în această zi sufletele morților se înalță la cer și ceea ce dăruiesc ele le va servi ca merinde pe drum.²

În Banat, tot în ziua de Înălțarea Domnului, se dau flori, luminări și brînză,³ iar păcurarilor, adică ciobanilor sau păstorilor de oi, atît în Banat cît și în Transilvania, li se dăruiește cîte un caș,⁴ fiindcă în această zi în cele mai multe părți se pun oile pe brînză.⁵

Datina din urmă, adică dăruirea păcurarilor în ziua de Înălțarea Domnului cîte cu un caș, trebuie să fie foarte veche, pentru că o aflăm amintită și într-o seamă de colinde.

Drept dovadă despre aceasta ne poate servi următoarea colindă din Belean în Transilvania:

Pe prundu sfintei Mării
Ion oile păștea,
C-un fluier mare zicea,
Cum zicea
5 Turma-i plîngea,
Cea mai mică
Miorică
Sare-n vînt,
Sare-n pămînt,

10 Sare-n fruntea oilor.
Da lui Ion ce-o să-i dăm?
La Crăciun
Un miel mai bun,
La Sînzene
15 Două miele,
La Ispas
Un bulz de caș!⁶

În fine, în Bucovina asemenea este datină de a se da cîte una alta, atît în ajunul cît și în ziua de Înălțarea Domnului de sufletul celor răposați.⁷

Toate darurile acestea se numesc în cele mai multe părți, mai ales însă în Banat, Moși de Ispas.⁸

NOTE

1. T. T. Burada, *O călătorie*, p. 25-26.
2. G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 45.
3. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, p. 139.
4. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, Mai 6: „Se dăruiește păcurarilor un caș (de brinză).”; din ms. d-lui I. Pop-Reteganul; com. de dl. Ios. Olariu: „La Ispas se cinstesc păcurarii cu câte un miel frumos și un caș dulce.”; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 12: „Ciobanii capătă de dar în această zi câte un boț de caș – brinză”.
5. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
6. A. Birsan, *Cincizeci de colinde*, Brașov, 1890, p. 19.
7. Dat. rom. din Reusenii, com. de Vas. Pop; a celor din Bălăceana, com. de George Jemna.
8. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, Mai 6 și p. 139.

II. ISPASUL

Ispasul sau Înălțarea Domnului cade în fiecare an la patruzeci de zile după Înviere sau în joia din săptămîna a șasea după Paști.

Cînd cade Ispasul, codrul e încărcat de frunză și iarba de pe fînațe e acumă hăt mare.

Drept aceea, flăcăii și fetele mari de prin unele părți ale Moldovei și Munteniei îndatinează de a se duce în noaptea spre Înălțarea Domnului prin alunișuri, ca să culeagă flori de alun, cari înfloresc și se scutură în această noapte și cari, după credința și spusa lor, sînt bune de leac și de dragoste.¹

În ziua de Ispas, atît românii din Transilvania cît și cei din Banat îndatinează de a împănă și a înfrumuseța mormintele, bisericile și casele cu diferite verdețuri și flori², cu deosebire însă a pune prin case crăngi și frunze de paltin³, cari, dacă se păstrează peste an, sînt bune de aprins și de afumat cu dinsele în contra trăsnetului⁴, iară prin ferestre se pune leuștean, și tot cu de acesta se bat vacile, ca să nu le strice strigoaiele, iar pe sine se încing și se bat, anume ca să se îngreșe.⁵

Din ziua de Paști și pînă în ziua de Ispas, partea cea mai mare a românilor, cînd se vizitează sau se întîlnesc unul cu altul, se salută numai cu cuvintele: Hristos a înviat și: Adevărat c-a înviat.

În ziua de Ispas însă se salută cu: Hristos s-a înălțat și: Adevărat că s-a înălțat.⁶ Iar după Ispas încep iarăși a se saluta și a-și da binețe după cum li-i datina în decursul anului.

În unele părți, mai ales din Moldova, e datina de a se tăia mieii abia din ziua de Ispas. De aici vine apoi și zicala: Primăvara mai multe piei de miel decît de oaie.⁷

În alte părți însă, și anume în Bucovina e datina ca în ziua de Ispas să se însemneze mieii și viței, adică să li se taie oleacă dintr-o ureche. Tot atunci se taie și părul din vârful cozilor de la vitele cornute, și toate acestea, adunîndu-se la un loc, se îngroapă într-un furnicari, rostindu-se următoarele cuvinte:

„Să dea Dumnezeu să fie atîția miei și viței cîte furnici sînt în furnicarul acesta!”⁸

În cele mai multe comune din Banat, o mulțime de familii prăznuiesc sau, după cum se mai zice, sîntuiesc Ispasul de patron al casei, iar comunele Ciclova Română, Iam și altele țin în această zi nedeie.⁹

În comuna Blaj din Transilvania, tot în această zi se ține tîrg de fete, unde tinerii vin să le pețească. Acolo își aduc fetele și zestrea, precum și alte podoabe ce posedă.¹⁰

Mai departe se zice că numai pînă la Ispas este bine de a se semăna cucuruz (porumb, păpușoi), iar de la Ispas înainte nu, deoarece mai pe urmă nu mai are cînd crește și se coace, cumsecade.¹¹

În fine, românii din cele mai multe părți ale Bucovinei, pînă la Ispas, nu lasă vitele de lucru ca să pască. În această zi însă le lasă. Tot în această zi îndatinează ei de a duce vitele, și anume boii și juncanii, la pascătoare la munte sau la suhat.

NOTE

1. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 96; G. S. Ioneanu, *op. cit.*, p. 54.
2. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, mai 2 și pe an. 1883, mai 25; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
3. Din mss. d-lui I. Pop-Reteganul.
4. *Credințe deșerte auzite de la pop. rom. din Boiereni*, publ. în *Gazeta Transilvaniei*, an. LVIII, Brașov, 1895, nr. 102: „Cînd e vreme grea, fă-ți în casă fum din frunză de paltin, adus din ziua de Ispas, pentru ca să fii ferit de trăsnet.”
5. Com. de dl. B. B. Iosof: „La Ispas pun leuștean în ferestre, se încing și se bat cu el.”; din mss. d-lui I. Pop-Reteganul, com. Cetea de lingă Alba Iulia: „La Ispas se bat cu leuștean ca să se îngreșe.”; Rom. Simu, *Monografia comunei Orlat*, publ. în *Foaia poporului*, an. III, nr. 32, p. 128: „La Ispas se încingeau cu leuștean și băteau vacile cu leuștean, ca să nu le strice strigoaiele.”
6. Pretutindeni în Bucovina; E. Baican, *Obiceiuri la români*, București, 1884, p. 18.
7. C. D. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 96.
8. Dat. și cred. rom. din Gura Sadovei, com. de Leon Latiș.
9. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, Maiu 6; com. de dl. Ios. Olariu.
10. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 74.
11. Sim. Manguica, *Calend. pe an. 1882*, loc. cit.

III. NEDEIA

Una din datinele cele mai plăcute și totodată de mai mare însemnătate pentru românii din Banat și din unele părți ale Transilvaniei este nedeia, ceea ce însemnează atîta cît bilci, tîrg, o mare adunare de oameni.¹

Pe cînd ospețele, nunțile, jocurile și altele de asemenea se fac numai pentru familii, sau sate singuratice, pe atunci nedeia se face pentru toate satele de primprejur.

La nedeie aleargă mic și mare, tânăr și bătrîn, căci nu e de-a putere a fi nimeni care n-ar dori a lua parte la dînsa. Și mai ales fetele și feciorii mai degrabă ar voi nu știu ce să li se întîmple decît să nu poată merge la nedeie.

Aici se întîlnesc rudele, se împacă pizmașii și se leagă între dinșii legăturii de prietenie. În ziua determinată se văd românii venind din toate părțile îmbrăcați în portul lor cel sărbătoresc.

Tinerii merg înainte cîntînd, iar bătrînii cu pași lini după ei.

Dacă timpul e frumos, atunci „nedeia se face sub cerul liber pe cîmpie, în pădure sau în bercuri; iar de nu, la o crîsmă sau într-un șopru (șură).

Bătrînii se dau la o parte, bătrînele la alta, așa ca în jurul tinerilor – cari sînt în mediu – să poată forma un cerc.

Nu un suspin erupe din sînul veteranilor și nu o lacrimă fierbinte se scură din ochii bătrînelor.

Obiectul vorbirii lor de comun e enararea zilelor tinereții, și apoi mai vorbesc și despre truda și necazul trecutului.

Fetele cîntă cele mai frumoase cîntece ale poporului nostru sau, îmbrățișîndu-se, își șoptesc una la alta amorul.

Iar feciorii, la rîndul lor, nu încetează de a chiui felurite chiuituri, prin cari își exprimă durerile inimii și amorul.

Ori în care parte te-ai uita, nu vezi alta decît voie bună.

La nedeie însă adeseori iau parte nu numai românii, ci și unii streini, ca să se desfăteze și să guste și ei din nemărginita bucurie a românilor.

Nedeia se face de două sau de trei ori într-un an și anume: la Paști, la Ispas și la Rusalii, și se constituie de regulă din feciorii cari făcură „ospașul feciorilor”.²

„Ospătarul – pentru că feciorii au mers tot la el în semn de recunoștință – „scoate nedeia”.

În ziua întîia își petrec numai feciorii, în a doua zi toți, iar în a treia „încîlcesc nedeia”.

Nedeia se încîlcăște în modul următor: Pe la patru ore după amiază, fiecare fecior își caută o soție și luînd-o de mînă se bagă în cerc, care e sub conducerea vîtavului...

„Vîtavul dă un semn”, în urma căruia „toți se pun în ordine frumoasă, și apoi se face silențiu, numai țiganul nu înțeală.

Cercul se întoarce o dată în stînga, apoi în dreapta, și în urmă într-un loc lanțul se rumpe, ca și cum ar voi să prindă pre cineva, merg cu toții în pași lini. Unde văd un arbore sau o mulțime de oameni, se duc acolo ca să-l poată impresura, și după ce e impresurat se apropie mai tare, apoi vîtavul dă un semn și între urări de bucurie se strică cercul.

Fetele – cam pe furiș – se dau la o parte, feciorii rămîn în altă parte, și atunci o tulesc la fugă; feciorii în frunte cu vîtavul după ele, pînă ce fiecare și-au potut prinde soția, și o silește să treacă pe subțioara lui.

Vîtavul mai face un semn, după ce iară se duc la joc în ordinea cea mai frumoasă.

Aici apoi își petrec pînă tîrziu.

Tot atunci se consultă feciorii, că: cari vor compune ospașul pe anul venitoriu, atunci aleg și vîtavul, căruia în toate-i sînt ascultători.”³

NOTE

1. B. P. Hasdeu, *Etym. Magn.*, t. IV, București, 1898, p. CXXXVII: „La olteni nedeia însemnează bilci sau tîrg. Cuvîntul însă în vechime pare a fi fost comun tuturor românilor. Astfel în Moldova, pe la jumătatea secolului XVII, se cheamă nedeie o numeroasă adunare de oameni. Iată un pasagiu foarte precis din Pravila lui Vasile Lupul: «Mai mare sudalmă se cheamă cînd va sudui neștine pre altul în vreun loc ca acela de cînte, unde vor fi mulți oameni strînși, cumu-i în mijlocul tîrgului sau la vreo nedeie sau în curtea domnească sau la vreo praznic.» Acest cuvînt n-are a face cu slavicul *nedialia* (duminică), termen numai bisericesc chiar la slavi și în care finalul lia s-ar fi păstrat la noi ca și în „jalea” din slavicul *jalia*. Românul nedeia reprezintă perfect prin sens pe latinul *nundina*, *nundinae*, bilci, tîrg, în glosele medio-latine: *nundinae* = locus mercati, *nundinae* = comerția, *stationes*. Sub raportul fonetic, nedeie = nudeia, cu ne = nu ca în particula cea negativă latină ne = non, implică pe un rustic *nundinea*, întocmai ca femeie = feminea.”
2. Vezi Franc. Hossu Longin, *Ospașul feciorilor, o datină română de pe Cîmpu Pînei*, publ. în *Amicul poporului*, foaie populară, an. II, Pesta, 1868, p. 114; com. de d-l T. Frîncu: „Nedeiele se țin între Paști și Rusalii afară la cîmp ca un fel de maial.”
3. Fr. Longin, *Nedeia, datină română de pe Cîmpu Pînei*, publ. în *Amicul poporului* cit., p. 114; L. P. Petrin, *Nedeia din Oravița*, publ. în *Familia*, an. XI, Budapesta, 1875, p. 409.

IV. PAȘTILE CAILOR

O legendă din Transilvania zice:

„Cînd Maica sîntă s-a dus la cea dintîi scriere a lumii și, mult umblînd, neaflîndu-și alt sălaș decît grajdul lui Crăciun, unde a intrat să se găzduiască, apucînd-o muncile nașterii, s-a tras în apropierea cailor să-și facă așternut... Dar nu putea naște, căci de o parte năpăstuind-o frigul, iar caii tropoteau mereu din copite și sfornăiau pe nas și, pe lîngă toate molcomirile și vorbele ei, nu mai încetau, ci încă mai și scormoneau prin așternutul sînt.

Maica sîntă în cele din urmă i-a blăstămat zicînd:

– O, cal netrebnic!... nu ai avea stare și alinare în vecii vecilor;... să nu te sature, numai o dată în an, și atunci numai într-un ceas: și de drag să te blasteme oamenii!

De atunci și pînă azi calul nu mai are saț, numai un ceas în ziua de Ispas; el nu se mai alină, și să nu te bucuri cînd îl vezi culcat... și de ar fi oricît de frumos și oricît de drag, el e întîmpinat cu: «Bată-l... ce cal frumos!»¹

O colindă însă ne spune că venindu-i Preacuratei Fecioare Maria timpul ca să nască pre Domnul nostru Is. Hristos, s-a dus la Crăciun și l-a rugat pre acesta ca s-o lase în casă la dînsul să nască.

Crăciun însă, fiind un om foarte rău și cărpănos la inimă, n-a voit s-o primească în casă, ci-i zise să se ducă, dacă are numaidecît trebuință, în staulul cailor, căci acolo e destul loc, poate să nască în pace.

Maica Domnului, ce era să facă, vrînd-nevrînd se duse unde-i spuse Crăciun. Dar nu apucă bine a se băga în staul

Și durerea-o cuprîndea,
Să mai poarte nu putea,
Se punea și odinea,

Dară caii tropotea,
Iepele tot rînceza.

Maica Domnului, văzînd că caii nu mai încetează de a face huiet, ci neconținut tropotesc și rîncează și prin aceasta o neliniștesc și-i măresc durerea, le zise:

Stați pe loc, nu tropotiți,
Că durerea mi-o măriți!

Însă caii nu voră s-o asculte, ci tropotiră și rîncează și mai departe.

Atunci Maica Domnului s-a supărat pe dinșii și i-a blestemat zicînd:

Fire-ați cai voi blestemați,
Să n-aveți voi nicicînd saț,

Pînă-n ziua de Nălțare,
Dar și-atunci ne-ndestulare!²

Sau, după cum spune o altă colindă:

Fire-ați cai voi osîndiți
Și de mine-afurisiți,
De mine, de Dumnezeu,
Mai tare de fiul meu,

Fiindcă nu m-ascultați,
Voi să nu mai aveți saț,
Numa-n ziua de Ispas
Și și-atunci vreme de-un ceas!³

Și din momentul cînd a rostit Maica Domnului cuvintele acestea, caii se făcură așa de nesățioși, că orișicît ar mîncă nu se mai satură numai o singură dată pe an, și anume:

Numa-n ziua de Ispas
Și și-atunci vreme de-un ceas.

În fine, o legendă din Banat ne spune următoarele:

„Preacurata Fecioară Maria, după ce a născut pe fiul său, Domnul nostru Iisus Hristos, neavînd alt loc unde-l pune, l-a înfășat și l-a culcat în ieslea lui Crăciun, unde erau legați boii și caii acestuia.

Boii mîncară cît mîncară și apoi, săturîndu-se se culcară și prinseră a rumega. Caii însă, obraznici, nu numai că mîncară tot finul cît era în iesle, ci ei mîncară pînă chiar și cel de pe pruncul Iisus Hristos, pe care-l pusese Maica sa acolo anume ca să nu-l afle Irod și să-l taie.

Văzînd Maica Domnului aceasta s-a supărat pe dinșii și i-a blestemat, ca să nu se mai sature, numai o dată în an, și anume în ziua de Ispas, iar pe boi i-a binecuvîntat.

De atunci calul nu se mai știe sătul peste tot anul, ci numai în ziua de Ispas. În această zi însă se satură de iarbă, și după ce se satură prinde a scutura din cap, în semn că e sătul.⁴

Și fiindcă numai în această zi scapă caii la iarbă verde și pasc atîta pînă ce se satură și apoi se culcă sau dau din cap, un semn că sînt sătui, de aceea în această zi e și Paștile lor, Paștile cailor.⁵

Și tot de aceea se vede că se numește ziua aceasta și Joia iepelor.⁶

Însă deoarece un ceas e mai nimica toată și mai ales pentru cai, cari după cum e prea bine fiecăruia cunoscut, de ar paște sau ar mîncă orișicît de mult tot nu se mai satură cumsecade, de aceea și poporul consideră Paștile lor ca un ce care nici n-ar exista. De aici apoi și zicala românilor din Bucovina, cînd nu au de gînd sau nu vreau să dea cuiva vreun lucru propriu sau unul ce l-au luat ori l-au împrumutat: „Lasă că ți l-oi da la Paștile cailor”; sau: „Așteaptă pînă la Paștile cailor!”, sau după cum se mai zice: „Pînă la Sfîntul Așteaptă”, ceea ce însemnează atîta cît : niciodată, nicicînd.⁷

E foarte probabil însă ca zicala aceasta să fi avut dintru început cu totul alt înțeles, și anume acela de prelungirea unei plăți sau împrumut de la Sîn-Giorgiu, cînd, după cum am arătat mai sus în articolul despre Sîn-Giorgiu și Sîn-Medru, sînt de a se întoarce împrumuturile și a se plăti cametele, ciștiul moșilor și chiria caselor pînă la Ispas, cînd pică și Paștile cailor.

NOTE

1. G. Bodnariu, *Calul și boul*, legendă publ. în *Tribuna poporului*, an. III, Arad, 1899, nr. 179.
2. At.*M. Marienescu, *Colinde*, Pesta, 1859, p. 3-4.
3. Din ms. d-lui I. Pop-Reteganul.
4. Com. de dl. Ios. Olariu; Sim. Manguica, *Calend.* pe an. 1882. Maiu 6: „În ziua de Ispas (Nălțarea Domnului) se satură caii de iarbă (pășune).”
5. Cred. rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Am auzit că atunci cînd mișcă caii din cap sînt Paștile lor, dar n-au toți caii odată Paștile.”; după spusa rom. din Cîndreni, com. de Leon Poenariu: „Paștile cailor e atunci cînd scapă la iarbă verde. Iar pe de altă parte se zice că ți-oi da la Paștile cailor, adevărat niciodată.”; a celor din Banat, com. de d-l Aur. Iana: „Ispasul se consideră ca Paștile cailor, căci în ziua aceasta caii se satură de iarbă și se culcă.”; a celor din Vascău, în Ungaria, com. de dl. Vas. Sala: „Zice că Maica Sfînta, cînd a avut să nască pe Iisus, caii au tot tropotit și au mîncat, de aceea ea, neputînd naște în staulul cailor, ci constrînsă fiind să se mute în staulul boilor, i-a blestemat: să nu aibă saț, numai în ziua de Ispas, dar și atunci numai un ceas. Atunci sînt Paștile cailor.”
6. *Revista pentru ist., arh. și filologie*, an. II, vol. III, p. 388.
7. După spusa rom. din Sf. Onufrei, com. de Const. Ursachi: „Paștile cailor se numesc astfel, pentru că caii n-au nicicînd Paști, și dacă zice cineva: „Lasă că ți-oi da la Paștile cailor”, atunci tot să aștepte, că nu mai capetă.”; tot de acolo, com. de Cas. Breabăn: „Paștile cailor se numesc așa, pentru că caii n-au niciodată Paști și cînd zice cineva: „Lasă că ți-oi da la Paștile cailor”, însemnează că precum nu-s aceste Paști niciodată, așa nu-i va da nici cutare lucru.”; a celor din Stupca, com. de G. Brătean: „Oamenii din Stupca zic că caii n-au Paști, și dacă din întîmplare este dator cuiva bani și împrumutatul cere banii, iar datornicul nu vrea să-i dea, ci voiește să fie pierduți, atunci zice: „Lasă că ți-oi da la Paștile cailor”. Prin urmare, Paștile cailor este o vorbă scornită de popor ca un termen nehotărît.”; a celor din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: „Unii oameni spun că caii nu mai au Paști niciodată, și de aceea dacă vreau unii mai șireți să-și bată joc de alții, sau să-i ia peste picior, zic astfel: „Lasă că-ți voi da la Paștile cailor”, ceea ce vrea să zică: poți să tot aștepti, că nu-i căpăta niciodată. Alții însă cred că într-adevăr au și caii uneori Paștile, d. ex. cînd merge un cal într-un trifoi sau într-o pine albă, cînd aceasta este verde și plină de mîrșă și, săturîndu-se vine stăpînul și fugărîndu-l zice că a făcut și el Paștile, ori cînd zice unii despre vreo vită hitioană și slabă: „Lasă bre că s-a mai înciripa și îndrepta încolo spre Paștile cailor, cînd va mai scăpa la colț și atunci, dacă vom vinde-o, putem lua frumoase parale pe dînsa.”